

णमोत्थु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स
आगमोद्धारक-आचार्यप्रवरश्री-आनन्दसागरसूरीश्वरेभ्यो नमः
श्रीजैनशासनसौधस्तम्भायमानमहोपाध्याय-श्रीमद्धर्मसागरगणिविरचितं

★

॥ श्रीसर्वज्ञशतकम् ॥

(सव्वण्णुसयगं)

स्वोपज्ञवृत्तिसमलङ्कृतं

पण्डित-श्रीअमृतसागरगणिविरचितवालावबोधसमेतं च

★

: संशोधक :

प० पू० गच्छाधिपति-आचार्यश्रीमन्माणिक्यसागरसूरीश्वरशिष्यः
शतावधानी गणि-लाभसागरः

★

वीर सं. २४९४

प्रतयः ५००]

विक्रम सं. २०२४

आगमोद्धारक सं. १८

[मूल्यम् १५-००

साधुभ्यो येन दत्ता जिनवचनविदा वाचना आगमानां
चिद्भक्त्या येन सर्वे जिनवरसमया उद्धृता वृत्तियुक्ताः ।
जाते यस्योपदेशाब्जननयनहरे मन्दिरे आगमीये,
भक्त्या नित्यं प्रवन्दे श्रमणततिनतं सूरिमानन्दसिन्धुम् ॥ १ ॥

: प्रकाशक :

आगमोद्धारकग्रन्थमालाना एक कार्यवाहक ,

शा. स्मणलाल जयचंद

कपडवंज (जि. खेडा)

: मुद्रक :

भाईलालभाई मोहनभाई पटेल
मेनेजिंग डीरेक्टर
सहकारी छापखानुं वडोदरा लि.
रावपुरा, वडोदरा.

પ્રકાશકીય નિવેદન

પરમ પૂજ્ય ગરુડાધિપતિ મૂલીનરેશપ્રતિભોધક વાત્સલ્યસિંધુ આચાર્યશ્રી માણિક્યસાગરસૂરી-
શ્વરજી મહારાજના શુભ આશીર્વાદથી તેમજ વિદ્વદર્શી બાલદીક્ષિત મુનિરાજશ્રી સુર્યોદયસાગરજી મહારાજની
શુભ પ્રેરણાથી વિ. સં. ૨૦૧૦ માં કપડવજ ચુકામે આગમોદ્ધારક અથમાલાની સ્થાપના થઇ છે.
આ સંસ્થાએ ૧૪ વર્ષના આ ટુક સમયમા ૩૫ પ્રકાશનો પ્રગટ કર્યા છે.

સૂરીશ્વરજીની પુણ્યકૃપાએ, આ સટીક સખાલાવબોધ ‘સર્વશક્તક’ નામનો અથ આગમોદ્ધારક
અથમાલાના ૩૬ માં રત્ન તરીકે પ્રગટ કરતા અમેને અત્યંત હર્ષ થાય છે આ અથમા મૂલ-વૃત્તિ
અને, બાલાવબોધ એ ત્રણેયનો સમાવેશ છે. આ સંસ્થાના અથમ રત્ન તરીકે પ્રતાકારે સટીક સર્વશક્તક
પ્રગટ થઇ ચૂક્યો છે પ્રાચીન ગુર્જરાલાપાની જાણકારી માટે બાલાવબોધમા તેજ-પ્રાચીન ભાષા જ
રાખી છે. તેમજ ખીન્ન અધિકારના પહેલા છેલ્લા પાંચ પાના મલતા ન હોવાથી પૂજ્ય ગરુડાધિ-
પતિશ્રીએ તેનું ગુજરાતી કરી આપેલ છે. તે બદલ અમે તેઓશ્રીના ખૂબ જ ઝણી છીએ.

આ અથના પ્રકાશનમા પૂ. શાસનકટકોદ્ધારક ઉપાધ્યાયશ્રી હસસાગરજી ગણિવર્થશ્રીના શિષ્યરત્ન
નયોતિર્વિહ ગણિવર્થશ્રી નરેન્દ્રસાગરજી મહારાજે આ અથની સ્વહસ્તલિખિત સાત પુસ્તિકાઓ આપવાની
ઉદારતા બતાવી છે અને પ્રેસકોપી પૂ. મુનિરાજશ્રી શશીપ્રભસાગરજી મ કરેલી છે તેમજ ઉપા.
શ્રી હસસાગરજી, ગણિ મહારાજે આમુખ તથા મુનિરાજશ્રી પુણ્યોદયસાગરજી મહારાજે ઉપોદ્ધાત લખી
આપ્યો તે બદલ તેઓ સર્વેનો ભેમજ આ પુસ્તકનું સંશોધન ૫૦ પૂ. ગરુડાધિપતિ આ. શ્રી
માણિક્યસાગર સૂરીશ્વરજી મં. ની પવિત્ર દષ્ટિ નીચે શતાવધાની લાલસાગરજી ગણિએ કરેલ છે તે
બદલ તેઓશ્રીનો તેમજ જેઓએ દ્રવ્ય આદિની સહાય કરી છે. ને બધા મહાનુભાવોનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

લિ.
પ્રકાશક

* આ.... મુ.... ખ *

પ્રભુશ્રી મહાવીર ભગવંતના પ્રથમ ગણધર અને લળિધના લાંડાર એવા શ્રી ગૌતમસ્વામીજી ' ગણ 'ના નાયક ગણાય તેમ હોવા છતાં માત્ર આયુષ્ય વધુ હોવાના કારણે જેઓ, પ્રભુએ સ્થાપેલ ગણ=શાસનસંઘની પ્રભુના શ્રીમુખે અનુસાર પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યશાળી બન્યા છે તે પચમગણધર ભગવત શ્રી સુધર્માસ્વામીજીની સીધી પાટપરપરાના ગણાતા શ્રીમત્પાગમ્ધીય વિદ્વાન મહર્ષિઓને વિષે આજથી ચારસો વર્ષ પહેલાં પ્રવર્તતા અનેક મહત્વના મતભેદોના આ ' શ્રી સર્વજ્ઞશતક ' ગ્રંથને વિષે પૂ. ગ્રંથકારમહર્ષિએ આગમનીતિથી અને આગમગ્રંથોની સાક્ષીએ ટંકશાળી સમાધાનો આપેલ હોઇને નિરશંક વાત છે કે- ' સમ્યગ્દષ્ટિ વિદ્વદ્ગેરોને આ મૂલગ્રંથ સ્વોપસદ્વૃત્તિ તેમજ એ બંનેને અનુવાદ, નિબંધના આત્માને વિષે સમ્યગ્જ્ઞાનના અશ્રૂતપૂર્વ દીવડાઓ પ્રકટાવનારો ભાસવાપૂર્વક આત્મ-બુધ્ધિ બની રહેશે. '

મોગલસમ્રાટ્ અકબર પાદશાહ પ્રતિબોધક મહાન આચાર્યભગવત શ્રીવિજયહીરસૂરી-ચરણ મં. શ્રીના સહાધ્યાસી અને તેઓશ્રીના શુરવર ગમ્પાધિપતિ પૂ. આં. શ્રીવિજયદાનસૂરી-ચરણ મં. શ્રીના પવિત્ર હસ્તે તેઓશ્રીને આચાર્યપદનું પ્રદાન કરાવનાર આ પૂજ્ય સમર્થ ગ્રંથ-કારમહર્ષિનું વિદ્વજનવિખ્યાત એવું પ્રભાવક પુણ્યનામ છે ' પૂ. મહામહોપાધ્યાયજી શ્રી ધર્મ-સાગરજી ગણિવર. '

કે જેઓશ્રી-પોતાના તે સત્તરમી સદીના સત્તાકાલે પ્રજ્ઞાસનમાં સૂત્ર અને અર્થોના વિપરીત અર્થો કરીને પ્રવર્તતા કુમતવાદીઓને મધ્યાહ્નકાલીન સૂર્યની જેમ સર્વાંગ પ્રસ્વેદ ગરાવે તેવા પ્રૌઢ-પ્રતાપી જ્ઞાનસાગર હતા અને તેથી તે કાલે પ્રજ્ઞાસનમાં તેઓશ્રી ' વાદિગજકેસરી-કુમતતિભિર-માર્તંડ-કલિકાલશ્રુતકેવલી ' ઇત્યાદિ બિરુદોથી નિમ્નવાદ પાત્ર હતા.

' પ્રભુશાસનમાં તે કાલે પ્રભુના સિદ્ધાંતોનું પોતાનામાંના પણ અનેક દેષીઓ વચ્ચે પ્રાણ-સંકોસટપણે નિડરતાથી રક્ષણ કરનાર તેઓશ્રી એક જ તેવા અસાધારણ શાસનપ્રાણ અને શરવીર શાસનગ્રક્ષક સુલટ હતા ' એમ તત્કાલીન ઇતિહાસ તથા ' શ્રી હીરસોભાગ્ય મહાકાવ્ય ' અને ' શ્રી વિજયપ્રશસ્તિ કાવ્ય 'માં પણ ગવાયેલી તેઓશ્રીની ઉજ્જવલ યોગાચાર્યો આદિને આધારે-તેઓશ્રીની હયાતિથી પ્રારબીને અઘાપિ પર્ષતના સ્વ-પરપક્ષી પ્રતિસ્પર્ધી વિદ્વાનોને પણ-કબૂલ કરવું પડેલ હોઇને ભવિષ્યના પણ તેનેદેષી વિદ્વાનોને શાસનના છેડા સુધી કબૂલ કરવું પડે તેમ છે.

[વિદ્વદ્વાચકવરોએ પ્રભુશાસનના આ અન્નેઃ જ્ઞાનકોલીનર પૂ. મહોપાધ્યાયજી મં. શ્રીના સર્વાંગીણ શાસનતેજને અનુભવ કરવા માટે વિ. સં. ૧૯૬૩માં પૂ. બહુશ્રુત આગમેશ્વરક આચાર્ય-દેવેશશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજીએ, જામનગરથી પ્રસિદ્ધ કરેલ ' પ્રવચનપરીક્ષાની મહત્તા ' સમક સંજ્ઞક પ્રમાણોપમ પ્રામાણિક નિબંધ સાદ્યત મનનપૂર્વક વાચવો જરૂરી છે. એ નિબંધ વાચવાથી

તેઓશ્રી, 'સત્યનુ નિર્જયતાપૂર્વક સમર્થન અને અસત્યનુ નિંડતાપૂર્વક ખંડન કરવામાં સ્વ-પરને। અશમાત્રય ભેદ નહિ ધરાવનારા નોંધપાત્ર મધ્યસ્થ હતા' એ વાત પશુ સ્મરણપટ 'પર કોતરાઇ જવા પામે તેમ છે

દીક્ષા-ન્યાયાભ્યાસ-શાસ્ત્રાભ્યાસ અને વાદવિજય

તે પૂઠ મહામહોદયી મહામહોપાધ્યાયજી મં. શ્રીના પ્રતિભોધક યાવજીવ વિગતોના ત્યાગ-વાળા મહાસવેગી શ્રી 'જીવર્ણિગણિવર' હતા તેઓશ્રીની દીક્ષા તેમજ વડીદીક્ષા, પૂઠ ગરુડનાયક આચાર્યશ્રી આનંદવિમલસૂરીશ્વરજી મં. શ્રીના પવિત્ર હસ્તે વિં સં. ૧૫૬૫ કે ૯૬ માં થયા બાદ તેઓશ્રી પૂઠ હીરસૂરીજી મં. સહ શ્રોત્રવિગિન્નિમા સમગ્ર ન્યાયશાસ્ત્રના પારગામી બન્યા હતા તેઓશ્રી, પૂઠ આં. શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મં. શ્રી કરતા મોટા હોઇને 'શ્રી હીરસૌભાગ્ય કાવ્ય'માના 'કવિના જુવેન લંનિચિલંસ્થિતમાજા' ધર્ત્યાદિ વચનો મુજબ-પૂઠ આં. શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મં. શ્રીની શૈલાને વધારનાર તરીકે પશુ શાસનાલકાર હતા ! તેઓશ્રીને સઠલ પંચાગી આગમશાસ્ત્રોનો અભ્યાસ, પૂઠ શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મં. શ્રીના ચુરુદેવ પૂઠ આં. શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજે પૂર્ણવાત્સલ્યભાવે કરાવેલ તેઓશ્રીએ જેમ સં. ૧૬૧૭ માં પાટણમાં જાહેર વાદ કરીને ખરતરોને હરાવેલ, ખરતર પ્રધાન જેસલમેરમાં પશુ ખરતરોને જાહેર રીતે વાદમાં ભારે ભોંઠા પાડવા પૂર્વક હરાવેલ ! તેમજ અણ્ણસરહાડાર સુરતની 'દશવેકાલિક પચપાટી'ની પ્રુપ્તિકામાંના લખાણ મુજબ સ. ૧૬૪૩ માં અકબર બાદશાહની સલામ પશુ વાદ કરીને ખરતરોને હરાવેલ તેઓશ્રી પૂ. હીરસૂરીશ્વરજી મ. ના સ્વર્ગવાસ પછી એ વર્ષે એટલે કે સં. ૧૬૫૪ માં ભાતમુકામે સ્વર્ગત બન્યા હતા.

તેઓશ્રીએ મહા અર્થગંભીર રચેલાં ગ્રંથોની ઉપલબ્ધ યાદો.

તેઓશ્રીએ સં. ૧૬૧૫ માં પ્રથમ અર્થ 'તરવતર ગિણી' બનાવ્યો ! બાદ ૧૬૧૭ માં પાટણ મુકામે ખરતરોને પરાભવિત કર્યા બાદ (૨)-ઔદ્ધિકમતોત્સવપ્રદીપિકા, (૩)-ઉત્સવોદ્ધાટનકુલક, (૪)-૧૬૨૮ માં કલ્પકિરણાવલી, (૫)-પ્રવચન પરીક્ષા તથા (૬)-પરુષણા દશશતક અર્થ રચેલ બાદ (૭)-ધર્માપદિકા 'પદ્મત્રિશિકા, (૮)-જ બુદ્ધિપ્રગ્વિતટીકા, (૯)-ચુરુતત્ત્વપ્રદીપિકા, (૧૦)-સર્વગુણશતક (૧૧)-ન્યાયખ્યાનવિધિ-શતક, (૧૨)-મહાવીરસ્તવ, (૧૩)-તપાગચ્છપદાવલી, (૧૪) નવનિહી આદિ અનેક લગ્ન અને પ્રોઢતમ ગ્રંથોની રચના કરી છે.

આ અનુવાદગ્રંથ, ત્રિવિધે અલિનંદનીય છે.

ઉપર પ્રોઢ સસ્કૃત-પ્રાકૃતભાષામય વિદ્વદ્ભોગ્ય ગ્રંથોમાંના (અથકર્તાશ્રીની વિદ્યમાનતામાં પૂ. સેન સૂરિજી મ. ના હાથે સ. ૧૬૪૨-૪૩ માં બે વખત ખરતરો સામે રાજસલામાં વિજય મેળવીને અમદાવાદના મેગલસુબા ખાનખાનાના શાહીવાજીને પૂર્વક અમદાવાદમાં ફરીને તપાગચ્છનો 'જીતપડહો' વગડાવનાર) 'શ્રી પ્રવચન પરીક્ષા' ગ્રંથની જેમ અથકર્તાના સ્વર્ગગમન બાદ (અમેએ સ. ૨૦૧૧ માં પ્રસિદ્ધ કરેલ 'કુમતાહિવિષબાજુદીમ ત્રિતિમિરતરણિ' ગ્રંથમાં જણાવ્યા મુજબ) માડવગઢમાં જહાંગીર બાદશાહની સલામ પૂ. ગરુડાધિપતિ આ શ્રીવિજયદેવસૂરિજી મ તથા તે સ્વર્ગતમહોપાધ્યાયજી મ. શ્રીના પ્રખર વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન મહોપાધ્યાયજી શ્રીનેમસાગરજી ગણિવરના હાથે આણ્ણદસૂરિ-તિલકસૂરિ-સિદ્ધિચંદ્ર-ભાગ્યુચંદ્ર આદિ આણ્ણસૂરગવંદીય પ્રખર વિદ્વાનોની સાથેના વાદમાં જવલત વિજય મેળવીને બાદશાહ જહાંગીરના શાહી

સામંત્રીવાળા વાજીત્રના ઠાઠપૂર્વકના સન્માન સહિત માડવગદમા હાથીની અબાડીએ સોનાના થાળમાં ફરીને તથા તે પછી [તે પૂ મહો. શ્રીનેમિસાગરજી ગણિના ત્યાજ થએલા સ્વર્ગવાસ ખાદ] અમદાવાદમા તેઓશ્રીનાય પ્રખર વિદ્વાન્ શિષ્ય પૂ મુક્તિસાગરજી ગણિવર્ચના હાથે સકલસંઘ સમક્ષ સફલ જાહેર એલે જ્ઞાપા જૈનજગત-ભરના શ્રીસંઘમા ટંકશાલી લેખાવા પામીને શ્રીમત્પાગમ્જનો ચોમેર વિજયકા વગડાવનાર) ‘ શ્રીસર્વજ્ઞ-શતક ’ નામના અભૂતપૂર્વ મહાગ્રંથનો આ વિદ્વદ્ભોગ્ય અનુવાદ ગ્રંથ, તે પૂ સ્વ. મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિવર્ચશ્રીના પ્રકાસ વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન પૂ મહો. શ્રુતસાગરજી ગણિવરશ્રીના શિષ્યરત્ન પૂ મહો. શ્રી શાતિસાગરજી ગણિવરના વિદ્વત્શેખર શિષ્યરત્ન શ્રી અમૃતસાગરજી ગણિપ્રવરશ્રીએ, તે પૂ. સ્વર્ગત ગ્રંથકર્તા મહામહોપાધ્યાય શ્રીકૃત પ્રત્યુત મૂલગ્રંથની પંક્તિએ પંક્તિના હાર્દને પણ સ્પર્શીને યથાશક્તિ અક્ષરશઃ શુદ્ધ બનાવેલ હોષ ત્રિવિધે અભિનંદનીય છે

દીર્ઘકાલીન વિસંવાદમાંથી મુક્ત કરનારી ખીનાઓ.

આ અપૂર્વ ટંકશાલી અનુવાદ ગ્રંથયાથી નિમ્નોક્ત ખીનાઓ તો તે ગ્રંથકર્તાની હયાતિના અનેક વિસવાદો મતબોને શાસ્ત્રાધારે નિર્ણયિત અર્થમા પ્રાપ્ત થતા હોષને સમ્યગ્દષ્ટિ કલ્યાણકામી જનોને દીર્ઘકાલીન વિસવાદમાંથી મુક્ત કરીને સત્ય અર્થથી વાસિત કરનારી છે. જેમકે—“ ૧-કેવલી ભગવંતને અપવાદને અભાવ હોય, ૨-અપ્રમત્તમુનિને પ્રાણાતિપાતાદિની પ્રતિસેવના આભોગે તો હોય જ નહિ, ૩-મુનિને નદી ઉતરવાની અનુશાસના કેવલી ભગવંતને જલના જીવોની વિરાધનાની અનુશાસના અભાવ છે, ૪-માસભક્ષણમા સમ્યક્ત્વનું નાશકપણું છે, ૫-સમ્યગ્દષ્ટિ વાસુદેવાદિને માસભક્ષણનો અસંભવ, ૬-કેવલી ભગવંતને વાયુકાયની વિરાધનાનો અભાવ હોય છે, ૭-દ્રવ્યથી જે પ્રાણાનિપાતાદિ થાય તે હ્રસ્વસ્થપણુ જણાવનારા ચિહ્ન છે, ૮-પ્રાણાતિપાતાદિ ચિહ્નો મિથ્યાકારાદિ ચિહ્નોથી જણાય છે, ૯-કેવલી ભગવંતને આશ્રવનો સર્વથા અભાવ હોવાનું સમર્થન, ૧૦-કેવલિ ભગવંતને હેય અને ઉપાદેયનો અભાવ હોય છે, ૧૧-કેવલિ ભગવંતને અશક્યપરિહાર રૂપેય પ્રાણાતિપાતાદિ ન હોય, ૧૨-મિથ્યાદષ્ટિએ કરાતા ધર્માનુષ્ઠાનની પ્રથસા કરવામા સમ્યક્ત્વના અતિચારનું ખીજ રહેલું છે, ૧૩-પરમતમા જિનમતની જેવા અનુષ્ઠાન થાય તે વિફલ જેવા છે, ૧૪-મિથ્યાત્વ સહિતના અનુષ્ઠાન અનર્થના હેતુપણુવાળા છે, ૧૫-જમાલિને અનતસસાર છે, ૧૬-મરીચિનું અહિં પણુ ધર્મ છે ” એ વચન ઉત્સુત્રમિત્ર છે, ૧૭-હિ-માર્ગગામીઓની ક્રિયાનો તિરસ્કાર કરવો ઉચિત છે. ” ઇત્યાદિ.

આ પરમ આત્મોપકારી ગ્રંથમા તેવા શુદ્ધપ્રરણામય ટંકશાળી નિર્ણયો અનેક હોષને અનર્થન ઉપલબ્ધ થવા દુર્લભ છે.

લી.

ઉ. હંસસાગર [રાજકોટ સં. ૨૦૨૪ કા શુ. ૭ શુધ.]

ગમોત્થુ ણં સમણસ્સ મગવઓ મહાવીરસ્સ

ઉપોદ્ધાત

ઉપકેમ-જીનેશ્વર ભગવાનના શાસનમા સ્વાધ્યાયને મહત્વ આપવામા આવ્યું છે એ વાતનો છ પ્રકારના અભ્યંતર તપમા નિર્દેશ છે તે ઉપરથી દ્વિતિ યાય છે. આથીજ મુનિઓ સ્વાધ્યાયમા મગ્ન રહેતા હોય છે. સ્વાધ્યાયની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમા એક પ્રવૃત્તિ અથરચનાની પણ છે. આને લીધે આજે આપણી પાસે અનેક અથે જોવા મળે છે. તેમા કેટલાએક અદ્વિતીય હોય છે. ગ્રાય આ ચનાઓ સ્વપરના હિતાર્થે હોય છે. અમણનિર્મથો સ્વયં નિરુપહ હોય છે. તેમને અથકાર તરીકે ખ્યાતિ મેળવવાની સ્પૃહા હોતી નથી. છતાં પણ ખાલજીના મોધાર્થે અથરચના કરતા હોવાથી તેઓ અથકાર તરીકે ગણાય છે. વિક્રમની ૧૭ મી શતાબ્દીમા પણ સાહિત્યવિષયક અનેક અથે રચાયા છે એમા પ્રસ્તુત 'સવ્વણ્ણ-સચગ' પણ એક વિશિષ્ટ કૃતિ છે. આના કર્તા મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગણિવર છે. આની ઉપર સ્વોપગવૃત્તિ છે. તેમજ પૂજ્ય ધર્મસાગરજી ગણિના સતાનીઆ પડિત શ્રી અમૃતસાગરજી ગણિએ મૂલ તથા વૃત્તિનો ખાલાવબોધ (અનુવાદ) રચેલ છે.

પ્રસ્તુત અથમા મૂલ-વૃત્તિ અને ખાલાવબોધ એ ત્રણેય છે. તેથી પ્રથમ મૂલકારના પરિચયથી ઉપોદ્ધાતની શરૂઆત કરીશુ.

અંથકર્તાના જીવન અને કવન

પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિવર શાસનના અણુમોલ જવાહીર અને તે સમયના સિદ્ધાંતના અપ્રતિમ-સમર્થ સાતા હતા આ મહાપુરૂષના જન્મ તથા ખીજ ખાખતો વિશેષ રીતે ઉપલબ્ધ થતી નથી. કારણકે શાસનના કાર્ય કરનારાઓને પોતાના નામની જરાય દરકાર હોતી નથી પછી પરિચય આદિની તો વાતજ કયાથી ! આપણે જેમ જેમ પૂર્વકાલ તરફ દષ્ટિલેપ કરીશું તેમ તેમ આ વાત સ્પષ્ટ રીતે અને દૃઢપણે જણાશે. નિમ્નલિખિત એક પ્રસંગ ઉપરથી આપણે જાણી શકીશુ કે આપણા પૂર્વજોને આ ખાખતોની પોતાના મનમા કોઇ કિંમત નહોતી. તેમને મન તો શાસનની જ અમૂલ્ય કિંમત હતી. જુઓ રાજ સપ્રતિએ આર્યસુહરિતસૂરિજી મહારાજના ઉપદેશથી સવાકોઠ જનપ્રતિમાઓ ભરાવી હતી પરંતુ કયાય પણ પોતાના નામનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી. આ આપણા પૂર્વજોની નિરુપહતા હતી તેમ છતાં પણ 'પૂ. મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી' સબધિ જે સાહિતી મળે છે તે અત્રે પ્રગટ કરીશુ.

જન્મ-માદિ—આ મહાપુરૂષને જન્મ વિ. સ ૧૫૭૯ માં થયો હોવા જોઇએ જન્મસ્થાન નિશ્ચિત જાણી શકાતું નથી તેઓ ઓશવાલ વસના હતા. આજીવન વિકૃતિયાગી શ્રી જીવધર્મિગણિ તેમના પ્રતિભોધકગુરૂ હતા જ્યારે દીક્ષા પ્રાય વિ. સ. ૧૫૯૫ અગાઉ તપગર્યાધિપતિ ક્રિયોદારક શ્રી આણુ દવિમલસૂરિજીના પવિત્ર હસ્તે થઈ હતી. અને આચાર્યશ્રી રાજસાગરસૂરિજીના શિષ્ય આ. શ્રી વૃદ્ધિસાગરસૂરિજીના શિષ્ય તરીકે જાહેર કરાયા આ હકીકત તેઓઓના પ્રશિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી શાંતિસાગર ગણિવરે રચેલ કટપસૂત્રની 'કટપકૌમુદી' નામની ટીકા ઉપરથી સમજી શકાય છે. ગણિપદ સબધિ કોઇ સ્પષ્ટ માહિતી મળતી નથી. પરંતુ વિ. સ ૧૬૦૬ પહેલાં તો અવસ્ય થઇ હતી. કારણકે તેઓશ્રી 'જગદ્ગુરૂ' ની સાથે દેવગિરિ ન્યાયશાસ્ત્રના અભ્યાસ કરવા ગયા ત્યારે તેઓશ્રી ગણિપદથી અલંકૃત હતા. તે વાત હીરસૌભાગ્ય કાવ્યની ૨૭૦ પત્ર પરની શ્લોક ૭૧ સર્ગ ૬ ની ટીકાના 'પણ્ડિતેન ચ અર્થાત્ ધર્મસાગરગણિના' એ

ક્રમાંક	નામ	વિષય	રચના સંવત	પ્રકાશક	પરિમાણ
૧૩ A	જંબુદ્વીવપણ્ણત્તી ટીકા	જ શુદ્ધીપને પરિચય	૧૮૩૯	અપ્રકાશિત	
૧૪ B	તત્તતરંગિણી (તત્તતરંગિણી)	તિથિવિચાર	૧૬૧૫	ઝ. કે. પેઢી	૬૨
૧૫	” વૃત્તિ	”	—	રતલામ સ ૧૯૯૦	
૧૬ C	ધર્મતત્ત્વવિચાર	તાત્ત્વિક વિચારણા	—		
૧૭ D	નયચક્ર સટીક	નયોની વિચારણા	—		
૧૮	પલ્લોસવળાદસગાહાસયગ (પર્યુવળાદશગાથ ક) સટીક	પર્યુવળા તિથિ નિર્ણય	—	ઝ. કે. પેઢી રતલામ સ ૧૯૯૨	૧૧૦
૧૯ E	મ ગોત્ર	ઋષભદેવનુ ગુણોત્કર્ષીત	૧૬૨૬		
૨૦	મહાવીરચિન્નસિદ્ધાન્તિશિકા	દિગંબરાદિ દશ મતોની	૧૬૧૯	આગમે૦ ગ્રંથ૦	૩૨.
૨૧ F	” વૃત્તિ	આલોચના	—	સ. ૨૦૧૮	૧૧૫૦
૨૨	વીરજિણથોત્તં (વીરજિનસ્તોત્રમ્)	મહાવીર પરમાત્માની સ્તુતિ	—	આગમે૦ ગ્રંથ૦	
૨૩	” અવચૂરિ		—	સ. ૨૦૧૮	
૨૪	પોઢશસ્ત્રોક્તી	જય-પાદિ ઉત્સવોત્ત	—	આગમે૦ ગ્રંથ૦	૧૬
૨૫	” વૃત્તિ	નિરૂપણ	—	સ. ૨૦૧૮	
૨૬	સર્વવળ્ણસંયગ (સર્વજ્ઞશતક)	સર્વજ્ઞનુ અવરૂપ	—	આગમે૦ ગ્રંથ૦	૧૨૩
૨૭	” વૃત્તિ		૧૬૫૦	સ. ૨૦૧૨	
૨૮	સુત્તવક્કણવિહિસયગ (સૂત્રવ્યાખ્યાનવિધિશતક)	સૂત્રની વ્યાખ્યાનો ક્રમ	—	આગમે૦ ગ્રંથ૦	૧૦૦
૨૯	” વૃત્તિ		—	સ. ૨૦૧૮	

- A. આ વૃત્તિ અત્યારે પ્રાપ્ત થતા જ શુદ્ધીપ્રસ્તુતિની ટીકાઓમા સૌથી પ્રાચીન છે શ્રુતસાગરગણિ પણ આની ટીકાના ઉલ્લેખ કરે છે. (પ્રશસ્તિ સગ્રહ)
- B. આનું ભાષાંતર શાસનકેટકદારક ઉપા. શ્રી હંસસાગરજી ગણિએ બહાર પાડેલ છે.
- C. આ ગ્રંથ અપ્રાપ્ય છે.
- D. આ ગ્રંથ અપ્રાપ્ય છે.
- E. આનો પ્રારંભ ‘ઋષભદેવપદામ્બુજ’થી થાય છે અપ્રાપ્ય છે.
- F. આને કેટલાક ‘વર્દમાનહાવિશિકા’ પણ કહે છે.

બ્રાંત ઉલ્લેખો અને તેનું નિરાકરણ

... મોટા, ભોગના કેટલાએકનું એમ માનવું છે કે- ‘ઉત્સુવકન્દકુહાલ’ અપરનામ ‘ગુરુતત્ત્વપ્રદીપ’ના રચયિતા. પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિવર્ધ છે પરંતુ આ વાત બ્રામક છે. કેમકે તેઓ આ અથના કરતાં છે જ નહિ. એમણે પોતાના અથોમા આ અથની સાક્ષિઓ લીધી છે જુઓ-ઓષ્ટિકમતોં પત્ર ૧-૨-૩-૪ વિગેરે તથા પ્રવચન પરીક્ષા મત્ર-૧૭૬ તતીયવિશ્રામમા પદ્મ મી ગાથાની વૃત્તિ વિગેરે.

ગુરુતત્ત્વપ્રદીપ અથની રચનાનો સમયનિર્ણય

... આ ‘ગુરુતત્ત્વપ્રદીપ’ નામક અથના કર્તાના નામનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. આ સ્વેપસવૃત્તિવાળા અથનો રચના વિક્રમની ૧૪ મી શતાબ્દીમા થઇ છે આ અથમા ‘ત્રિસ્તુતિક્ક’ મતેનું ખંડન છે. અને તે મતની ઉત્પત્તિ સ. ૧૨૫૦ મા થઇ છે. તેથી સ ૧૨૫૦ પછી આ અથની રચના થઇ છે વળી સોમસુદરસરિજના સામ્રાજ્યમાં મુનિસુદરસરિજના શિષ્ય પંડિત હર્ષભૂપણકૃત ‘શ્રાદ્ધવિધિવિનિશ્ચય’ નામનો અથમાં (આ અથાઅપ્રકાશિત છે) પણ આ અથના એક શ્લોકની સાક્ષા આવે છે. જુઓ-‘હું નન્દેન્દ્રિયરુદ્ધકાલજનિતઃ’ ઇત્યાદિ આ શ્લોક ગુરુતત્ત્વપ્રદીપના પ્રથમવિશ્રામમા ૨૨ મો શ્લોક છે, જે કે ગુરુતત્ત્વપ્રદીપમા જે શ્લોક છે તે અને શ્રાદ્ધવિધિવિનિશ્ચયમા જે શ્લોક છે તેમા થોડા ફરક છે, ગુરુતત્ત્વપ્રદીપમા આ શ્લોકનું ચતુર્થ ચરણ-‘કાલે ત્રિસ્તુતિક્કો મતદ્વયમયઃ પચ્ચાપિ પક્ષા અમી’ આ પ્રમાણે છે. બ્યારે શ્રાદ્ધવિધિવિનિશ્ચયમા ‘વર્ષે ત્રિસ્તુતિક્ક કલો જિનમતે જાતા સ્વકીયાડપ્રહાત્’, આ પ્રમાણે છે છતાં પણ એ શ્લોક શ્રાદ્ધવિધિવિનિશ્ચયકારનો નથી. કારણકે-પોતે આ શ્લોકની શરૂઆત કરતા પહેલા ‘તથાહિ’ આ પ્રમાણે લખે છે અને પાના ૪૪ ઉપર ‘વિશ્વાર્કકાલેડચ્છલઃ’ હિતિવચનાત્ આ પ્રમાણે લખે છે. અત્ર વચનાત્ એ શબ્દ પ્રાયઃ અન્યરચિત-શ્લોકાદિની સાક્ષીમા મુકાય છે, શ્રાદ્ધવિધિવિનિશ્ચયની રચના વિ. સ. ૧૪૮૦ ની છે તેથી ગુરુતત્ત્વપ્રદીપની રચના ૧૪૮૦ ની પહેલાની છે તે નિશ્ચિત છે વળી આની રચના ૧૪ મી શતાબ્દીની છે, તે પૂજ્ય અથકાર સ્વયં આ અથના ૮મા વિશ્રામમા ૧૪ મા ‘પતત્તુ ક્ષેમકીર્ત્યાર્થા’ શ્લોકમા જણાવે છે કે-ગુરુશિષ્યના ક્રમવાલું, આગમમુસાર આ ચારિત્ર આચાર્યશ્રી વિજયસુરિજના શિષ્ય આચાર્યશ્રી ક્ષેમકીર્તિસુરિજ વિગેરેમા છે (જુઓ ૧૪-મા શ્લોકની વ્યાખ્યા) આ ઉપરથી નક્કી થાય છે કે-ક્ષેમકીર્તિસુરિજના સમયમા આ અથકાર થયા છે. અને ક્ષેમકીર્તિસુરિજ વિક્રમની ૧૪ મી શતાબ્દીમા થયા છે. શ્રી ક્ષેમકીર્તિસુરિજએ વિ. સ. ૧૩૩૨ મા કૃષ્ણકલ્પસુત્ર ઉપર વૃત્તિની રચના કરી છે, તેથી આ અથકાર પણ તે સમયે ત્રિવિધમાન હતા એમ ફલિત થાય છે, તેથી આ અથ પણ ૧૪ મી શતાબ્દીનો નક્કી થાય છે તથા અથકાર સ્વયં વિશ્રામ. ૭ ના ૨૫ ના શ્લોકની વૃત્તિમા જણાવે છે કે-‘શ્રી વસ્તુપાલ. શ્રી તેજપાલ-સાધુશ્રીપેથક-સાધુશ્રીરત્નસિંહપ્રમુતયોડુના-વર્તમાનકાલે તુર્યસ્તુત્યા-તુર્યસ્તુતિવહુમાનેન મંંંં શ્રીવયજલપ્રમુતયશ્ચ શાસનપ્રમાવકા અમુચ્ચ.’

વસ્તુપાલ-તેજપાલ-સાધુશ્રી, પેથક-સાધુશ્રી રત્નસિંહ વિગેરે વર્તમાનકાલમાં અર્થસ્તુતિના પાઠમાનકરવા વડે, શ્રી વયજલ, વિગેરે શાસનના પ્રભાવકો થયા.

આ અથની પ્રતો પૂના (ભાડારકર) છાહ્મી, અમદાવાદ, સુરત (જૈન આનંદ પુસ્તકાલય આત્રા, વડોદરા, વિગેરે સ્થલોએ છે.

આ અંથની અત્યારે મલતી પ્રતોમાં પ્રાચીન પ્રત સ. ૧૬૮૩ની લખેલી હોય એમ હાથપોથીઓની પ્રશસ્તિઓના સંગ્રહમાં એક હાથપોથી ૧૬૮૩ની હોવાનો ઉલ્લેખ છે તે ઉપરથી જણાય છે. અને એ પ્રત પાટણની કોઇ પ્રત ઉપરથી ઉતારી છે. અને તે પ્રત (પાટણમાં) વિમલસાગરજી ગણિ. જ્ઞાનસાગરજી ગણિ. વિનયસાગરજી ગણિ. અને વિવેકવિમલ ગણિ આ ચાર જણાએ સ. ૧૬૩૬માં ઉતારી છે આ વાત જિનરત્ન કોશ પૃષ્ઠ ૧૦૬૫ નોતા જણાય છે. સ. ૧૬૦૬માં પ્રત ઉતારવાની વાત વિસ્તારથી 'શુરતત્વપ્રદીપની પ્રશસ્તિમાં વિવેકવિમલ ગણિ જણાવે છે. શુરતત્વપ્રદીપની પાઠલ આ પ્રશસ્તિ છે. અને આ પ્રશસ્તિ જિનરત્ન કોશમાં પૃષ્ઠ ૧૦૭માં ઇંગ્લીશમાં છપાએલી છે

ખીજી શુરતત્વપ્રદીપમાં તો પાંચ કુમતોનું ખડન છે. જુઓ. 'હું નન્દેન્દ્રિયરુદ્રકાલજનિતઃ પક્ષોઽસ્તિ રાકાક્ષિતો' 'ઇત્યાદિ (વિગ્રામ ૧ ગાથા ૨૧) બ્યારે પૂજ્ય ધર્મસાગરજીએ દશ કુમતોનું ખડન કર્યું છે. જુઓ. 'શ્રીમદ્વિક્રમતોક્કારામરજનીદ્ધ વર્ણે વશામુલ્ક્યવાક્' 'ઇત્યાદિ (મહાવીરદાનિશિકા શ્લોક ૫) તેમજ પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાયજી આ અંથની સાક્ષી ઘણે સ્થાને રૂકે છે. પણ કયાય 'મત્કૃત' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો નથી. જુઓ પૃથ્વીજી દશ શતક ગાથા ૧૦૭માં પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાયજી જણાવે છે કે. 'વિસ્તરતસ્તુ મત્કૃતકશ્પકિરણાવલીતો વૌષ્ઠ્યઃ' અર્થિ જણાવ્યું છે કે 'મારી કરેલી' પણ કયાય શુરતત્વપ્રદીપની સાક્ષીમાં 'મત્કૃત' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો નથી.

આજે કહેવાતા વિદ્વાનો શુરતત્વપ્રદીપના તેઓશ્રીને કેવલ કર્તા તરીકે માને છે એમ નહિ તેઓ તો એમ પણ કહે છે કે. આ શુરતત્વપ્રદીપ અંથને જલશરણુ કર્યો, 'ધર્મસાગરજી મ. ને ગચ્છબહાર કર્યા વિગેરે જુઓ. 'આચાર્યશ્રીએ 'ઉત્તરવ્રકન્દકુહાલ' અને 'તત્ત્વતરક્ષિણી' અંથને - પૂજિત સ્વચ્છંદ્ર ગણિ પાસે પાણીમાં ભોળાબ્યા અને મહામહોપાધ્યાયશ્રી ધર્મસાગર ગણિને પરિવાંગ સહિત ગચ્છમાં દાખલ કર્યા' (જૈન પર પગાંપત્ર ૭૧૬) પૂજ્ય વિજયદાનચરિત્ર મ. આ બંને ગ્રંથો જલશરણુ કરે તે વાત માનવામાં આવે તેવી નથી કારણકે તે બંને ગ્રંથોમાં અપ્રામાણિક ગણાય તેવું કશુંય લખાયું નથી. જો કોઇ એમ કહે કે તેમાં શુરતત્વપ્રદીપમાં દરેક કુમતીઓને નિહવ કહ્યા માટે અપ્રામાણિક છે. મઠિ આ ગ્રંથો જલશરણુ કર્યા તો એ વાત પણ ખોટી છે કારણકે. અનેક આગમે પર દીકા રચનાર આ શ્રો. મલયગિરિજી મહારાજ પણ ઉપધાનને નહી માનનારને આવેશ્યકસૂત્રની દીકામાં નિહવ તરીકે જણાવે છે જુઓ. 'સપ્તૈત્તે-અનન્તરોદિતાઃ, ઉપલક્ષણમેતત્ તેનોપધાનાપલાપિનોઽપિ 'નિહવા ચલુ' 'તિ-તીર્થ-

વિતમર્થમસિનિવેશાત્ નિહવતે-પ્રપચ્છતોઽપલપન્તીતિ નિહવાઃ, एते च मिथ्यादृष्ट्य सूत्रो-
कार्यापलपनात्' (પત્ર ૪૦૧) આમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે કે-સાતશબ્દ ઉપલક્ષણ છે. તેથી ખીજ પણ ઉપધાનના અપલાપી છે તે પણ નિહવ છે અને એજરીતે આ ખીજને પણ નિહવ કહ્યા છે. તે યથાર્થ છે. તેથી તે બંને ગ્રંથો અપ્રામાણિક કારવાનો અને જલશરણુ કરવાનો સવાલ ઉભો થતો નથી આ બંને સવાલ ઉભા ન થાય તો પછી પૂ. 'મહોમહોપાધ્યાયજીને ગચ્છ બહાર કરવાની અને તેઓશ્રીને પાછા ગચ્છમાં લેવાની વાતોનો સવાલ ઉત્પન્ન થતો નથી. અને આ હકીકત શેના આધારે લખે છે તે તો કોઇ જણાવતું નથી. આ હકીકતો તેમના વિરોધિઓ કે જોઓ તેમના જ નહીં પણ શાસનના પણ વિરોધિઓ છે. તેઓએ જે લખ્યું છે. તેને સાચું માનીને આવી અસત્ય હકીકતો લખે છે. તેઓ પોતાની શુદ્ધિના પશુ સમજદારી પૂર્વકે ઉપયોગ કરતા નથી ઉપર મુજબની જો હકીકત બની હોય તો તે વખતના ગ્રંથોમાં શામાટે કોઇ જાતનો ઉલ્લેખ જોવામાં આવતો નથી. પૂજ્ય જગદ્ગુરુ સ. ૧૬૫૪ માં નિર્વાણ પામ્યા ત્યારપછીના કોઇપણ ગ્રંથોમાં આ માટેનો ઉલ્લેખ સંલપતો નથી. પરંતુ જ્યાં ઉલ્લેખ છે. ત્યાં તો તેઓશ્રીની પ્રશંસા

કેશીમાં આવી છે. અને જો ખરેખર ‘ઉત્સૂજકન્દકુહાલ’ અથને તેમાં જે અન્યગચ્છવાળાઓને નિહવ કહ્યા છે. તે માટે જલશરણ કયો હોય તો જગદ્ગુર કદી પણ ‘કુપક્ષકૌશિકસહસ્રકિરણ’ અથને ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ એવું નામ ન આપે અને વિન્યસેનસૂરિ મહારાજ પણ પ્રવચન પરીક્ષા-ધર્મતત્ત્વવિચાર-સર્વશક્તક વિગેરે અથોને પ્રામાણિક ઠરાવે છે. તે ઠગવત નહીં (જુઓ-જૈન પરપરા. પત્ર ૭૨૭)

તથા કેટલાએક એમ કહે છે કે-તેઓશ્રીએ કુમતિમત કુહાલ વિગેરે અથો બનાવ્યા અને તેને જલશરણ કયાં જુઓ-‘તપગચ્છપદાવલી’ લાપાતર ઉપાધ્યાયશ્રી ધર્મસાગરજીનો જીવનપરિચય પૃષ્ઠ ૨૬ ‘અને તપગચ્છાધિપતિ શ્રી વિજયદાનસૂરિજીએ તેમના કેટલાએક અથો-(કુમતિમતકુહાલ વિગેરે) જલશરણ કરવા પડ્યા હતા’ પૂણ્ય મહામહોપાધ્યાયજીએ આ નામનો કોષ અંથ બનાવ્યો જ નથી. પછી તેને જલશરણ કરવાની વાત આવી કયાથી? જરા પણ સત્યખોજની દરકાર રાખ્યા વગર લખ્યું તે ચોગ્ય નથી. અવહારમાં પણ કહેવત ‘ગાડરીઆ પ્રવાહ’ ની ચાલે છે તે વાત આમાં પણ સ્પષ્ટપણે દેખાય છે. જેમ ગાડરીઆ (ઘેટા) એક ભય તેની પાછળ બધાય ચાલ્યા ભય પણ ખીજે કશો વિચાર ન કરે તે દશા આ લોકોની છે એકે લખ્યું એટલે ખીજાએ લખ્યું પણ તેની સત્યતાની જરા તપાસ કરવાની દરકાર ન કરી જો થોડી પણ સત્ય પ્રાપ્ત કરવાની તમન્ના રાખી હોત તો જરૂર સત્ય સમજી શકાય હોત અને તેઓ પણ સમાજને ખોટું રસ્તે દોરવાના દોષભાળી બની શક્યા હોત પરંતુ ખરેખર દુષ્ટની વાત છે કે-તેઓ આ દોષભાળી બની શક્યા નથી.

‘સોહમકુલરત્નપદાવલી’ રાસમાં દીપવિજયજી આ પ્રમાણે લખે છે—‘તિજે સમે ધરમસાગર ગણિ, વાયકરાય મહત્તા. ‘કુમતિકુહાલ’ ઇતિ નામ છે કીજો અંથ ગુણવંત ૧૧૩૧ બહુ પડિત સંમેત સૂરિ અથ કીજો અપ્રમાણ ૧ વાયકગચ્છ બાહિર કીઆ, પેઠી ત્રણ પ્રમાણ ૧૧૩૧ આણુદસૂરિ ગચ્છ વર્ણન ૫૧ ૬૭) જો કે-આ પછીની ગાથાઓમાં તપગચ્છાધિપતિશ્રી વિજયદેવસૂરિજી મહારાજ ઉપર પૂજા પોતાના મનથી ઉપજવી કાઢેલી કે જેમાં સત્યનો અંશ નથી એવા અક્ષય આલેખો કરી ગણધરની પ્રાટપરપરામાં આવેલા છે એવા શાસનના નાયકની આશાતના કરી છે અને એવું તો ઘણું લખ્યું છે પણ તે અત્યારે ‘પ્રસ્તુતવિષયગત ન હોવાથી આપણે તેની વિચાર કરતા નથી. ‘કુમતિકુહાલ’ નામનો કોષ અંથ ગાનકારોમાં એવામાં આવતો નથી. મહામહોપાધ્યાય ધર્મસાગરજી મહારાજના પોતાના કોષપિણ અથમાં કોષપણુ કેકાણે ઉલ્લેખ તો શું પણ તેનો પ્રસારો પણ મળતો નથી તેમજ તેમના શિષ્યાદિકોએ પણ કયાય ઉલ્લેખ કર્યો નથી. આ નામ તો કેવલ દીપવિજયજીના માનસમાં ઉત્પન્ન થયું છે. જો સિવાય કયાય આનું નામનિશાન મલતું નથી આથી એમને ગચ્છબહારની વાતનો અવકાશ નથી રહેતો. બાકી તો કાગળ, કલમ, શાહી એમ ત્રણ વસ્તુ મલે તેને મનકાવે તેમ લખતા કેણુ રોડી શકે છે. અસત્ય, લખવામાં દોષ ન માનતા હોય, જે આણુસૂરગચ્છ ઉપરના દષ્ટિરાગથી અબુચિન્ન પ્રાટપરપરામાં આવેલા જેઓ છે. અને શ્રી વિજયસેનસૂરિજી મહારાજજી જેને સ્વપદ ઉપર સ્થાપન કર્યા છે અને જેઓ તે વખતમાં શાસનના માત્ર એક જ અધિપતિ હતા એવા શ્રી વિજયદેવસૂરિજી મહારાજની તેની વિરુદ્ધ રાસકાર લખી શકે છે. તો પછી પૂણ્ય મહામહોપાધ્યાયજીની વિરુદ્ધ લખે તેમાં આશ્ચર્ય શું? અર્થાત્ કશું જ નહીં કારણકે સભ્યનેત્રી કામ કાર્ય કરવાનું છે અને તેના કાર્યની નિહા કરવાનું કામ દુર્જનોનું છે. અને જો દુર્જનોને પોતે એ કાર્ય ન કરે તો સભ્યનેત્રીની ખ્યાતિ પણ ન થાય સૂર્ય સામે ગમે તેટલા વાદલો થાય પણ અંતે વિલય તો વાદળોનો જ થાય છે. સૂર્યનો નહીં. વળી સૂર્ય સામે ધૂળ ફેંકવાથી ઘુંકશાન ફેંકનારને જ થાય છે. સૂર્યને નહીં.

‘ વલી મોહનલાલ દલીમ દેશાઈ ‘આનંદ કાવ્ય મહોદધિ’ મૌકિતક ૭ મી પ્રસ્તાવનામાં (કવિવર સમયસુદર એ હેડીંગથી) ત્રીજા પાનામાં આ પ્રમાણે લખે છે.— તપગચ્છીય વિદ્વાન પશુ ઉત્તરવંશાવી સાધુએ ‘કુમતિ કન્દ’ કુદ્દાલ’ યાને ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ નામનો ગ્રંથ બનાવી તપગચ્છ સિવાયના અન્ય સર્વગચ્છ અને મત સામુ આશ્લેષ સુક્યા.’ મો. દ. દેશાઈએ તો ગપગોળા ફેકવામાં કાઈ બાકીજ નથી રાખી. પોતે હાકકાર્ટના વેકીલા છે. છતાં પશુ સત્યને પ્રાપ્ત કરવાની દગ્ગાર રાખ્યા વગર, સારી ભાષાનો પશુ વિવેક કર્યા વગર જેમ તેમ લખે છે. તે ખરેખર દુઃખદ છે. તેમની મહત્તા અને અભ્યાસને પશુ કલ કિત કરનાર છે તેઓ લખે છે કે— ‘ઉત્તરવંશાવી સાધુએ’ કેવું કનિષ્ઠ વિશેષણ છે. શાસનસેવાની એક માત્ર તમન્નાથી સુવિશુદ્ધ અથયચિતાને આ મહાશય (મો. દ.) ‘ઉત્તરવંશાવી’ (ત્રણેણથી નવાજે છે. સત્યમાર્ગને બતાવનાર માટે આ વિશેષણ વાપરે છે. અથોર્માં લખાએથી કડક ભાષા ઉપરથી એમ નક્કી ન કરી શકાય કે, લખનાર પશુ ઉત્તર છે. વળી આગળ લખે છે કે— ‘કુમતિકન્દકુદ્દાલ’ યાને ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ આના જેવું બીજું ગરુડુ શોધ્યું જડશે કે કેમ તે શકા છે. જેઓ ઇતિહાસના જાણકાર ન હોય પછી તેઓ શુ જોઈને આવું લખતા હશે. એના કરતાં ન લખતા હોય તો સારાં કારણ કે—એનાથી (લખવાથી) ખોટી વાતના પ્રચારથી ઉત્પન્ન થતો દોષ તો ન લાગે? પોતે જે લખે છે. તેને લગતો પુરાવો ન હોય તો ન લખવું જોઈએ. આપણે ઉપર જણાવી ગયા છીએ કે—કુમતિમતકુદ્દાલ નામનો કોઈ ગ્રંથ પૂર્વ મહામહોપાધ્યાયજીએ બનાવ્યો નથી. વલી આતો લખે છે કે— ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ એ આ ગ્રંથનું બીજું નામ છે. આ લેખક મહાશયને ખબર નથી કે— ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ આ જે નામ છે. તે ‘કુપક્ષકૌશિક-સંહચક્રિણ’ નું અપરનામ છે અને આ નામ તો જગદ્ગુરુએ આપેલું છે અને આ ગ્રંથની પ્રમાણિકતા સિદ્ધ કરવા માટે પૂર્વ મહામહોપાધ્યાયજીની વિદ્યમાનતામાં ‘વિજયસેનસૂરિજી મહારાજને પાટણ અને અમદાવાદમાં ઔષ્ધિકાની સાથે વાદ કરવાની આજ્ઞા આપે છે અને જગદ્ગુરુની આજ્ઞાથી વિજયસેનસૂરિજી બન્ને રથભોએ ખરતરો સાથે વાદ કરે છે. અને તેમાં તેઓને વિજયશ્રી વરે છે અને અમદાવાદના સુબા પશુ આ ગ્રંથનું મહાન-સન્માન કરે છે, કોઈ પશુ ગ્રંથનું સુસ્ત્રીમ સુખાએ સન્માન કર્યું હોય તો—આ ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ નું જ છે. બીજા કોઈ પશુ ગ્રંથનું સુસ્ત્રીમ સુખાએ સન્માન કર્યાનું, ઇતિહાસ જણાવતો નથી, આનું વર્ણન ‘વિજયપ્રશસ્તિકાર’ પશુ કરે છે જુઓ—

‘શ્રીજ્ઞાનજ્ઞાનાપિતવાચોવાદનૈર્વાચાલતાનીતસમસ્તદિગ્મુલૈઃ ।

શાલં પ્રતિસ્થાનમનિયતાચિલ-બ્રાહ્મસ્તદુત્સાદકુદુત્સવોત્સુકૈઃ ॥૧॥

(વિજય પ્રશસ્તિ સર્ગ ૧૦) ‘મો. દ. દેશાઈ’ આગળ જણાવે છે કે— ‘તપગચ્છીયાય વિજયદાનસૂરિજીએ ઉપરોક્ત ગ્રંથ પાણીમાં બોળોવી કીધો અને તેને અપ્રમાણ ઠેરવ્યો.’ આ પ્રવચન-પરીક્ષાની રચના આચાર્ય શ્રીવિજયદાનસૂરિજીની અવિદ્યમાનતામાં થયેલ છે. કારણ કે આ ગ્રંથનું ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ એવું નામ શ્રીજગદ્ગુરુ આપે છે. તેમજ તેઓશ્રીની આજ્ઞાથી ‘વિજયસેનસૂરિ મહારાજ’ને પાટણ અને અમદાવાદમાં વાદ કર્યો હતો. જે વિજયદાનસૂરિજી મહારાજ હયાત હોત તો જગદ્ગુરુ આનું નામ ‘પ્રવચનપરીક્ષા’ આપે અને વાદ કરવાની આજ્ઞા આપે તે વાત સલાવે નહિ. ‘સુખ’ વાત તો એ છે કે—પૂર્વ મહારક વિજયદાનસૂરિજી મહારાજ ‘વિ. સં. ૧૬૨૨ માં રવગે’ સીધાવે છે જ્યારે આ ગ્રંથની રચના ‘વિ. સં. ૧૬૨૬’ ની છે’ તો પછી વિજયદાનસૂરિજી આ ગ્રંથને ‘જલશરણુ કંદે-કયાથી’ કારણ કે—આ ગ્રંથ પેંછીથી રચાયેલો છે. અને વિજયદાનસૂરિજીએ જલશરણુ ન કર્યો હોય તો તેને માટે માત્ર બોલતો પદક બનાવવાની વાત તો આકાશકુસુમની માથે કલ્પિત જ કરે છે આ ઉપરથી આ મહાશય કયા સુધી, કંપનાના ઘોડા દોડાવે છે તેના સહેજે ખાલ આવી શકે છે.

૧૧૫ વળી એક પત્ર પણ રજુ કરવામાં આવે છે અને પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીને આ પત્ર છે. તેમ કહેવામાં આવે છે પરંતુ આ પત્રમાં કેમ સંવત્ કયાંય પણ જોવામાં આવતી નથી. અથવા પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીની ઉપર કે નીચે સહી અથવા હસ્તાક્ષર પણ જોવામાં આવતા નથી. ખાસ હકીકત તો એ છે કે—પૂન્યશ્રીએ—તો પોતાનાં ગ્રંથોમાં દર્શને નિહવ કહ્યા છે. જ્યારે આ પત્ર તો પાંચને નિહવ કહ્યા તેના ‘મિચ્છામિ દુક્કં’ માંજો તેમ બતાવે છે. જુઓ ‘આજ પછી પાંચ નિહવ ન કહીએ. પાંચ નિહવ કહ્યા હૃષ્ટ તે ‘મિચ્છામિ-દુક્કં’ (જેન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભા. ૩ પત્ર ૭૧૬) આ પત્રની આ-એ પકિત વાચવાથી ખબર પડી જાય છે કે—આ પત્ર લખનાર પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી નથી. પરંતુ આ પત્ર પાછળથી કેમ ખીનજો લખેલો છે. ખાસ વાત તો એ છે કે—પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીને ‘મિચ્છામિ દુક્કં’ માગવાનો પ્રશ્ન જ ઉભો થતો નથી. કારણ કે—‘મિચ્છામિ દુક્કં’ અસત્યનો હોય છે સત્યનો નહીં પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીએ જે નિહવ કહ્યા છે તે ચોખ્ખો જ છે. કારણ કે—પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી મહારાજ ૨૫૪૫જી જણાવે છે કે—‘ઉપલક્ષણમેતત્’ ઇત્યાદિ. આ પ્રમાણે સાતની સંખ્યાને ઉપલક્ષણ તરીકે ગણે છે અને પોતે ઉપધાનના અપલાવીને નિહવ જણાવે છે. તેથી પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીને ક્ષમા માગવાનો પ્રશ્નજ ઉભો થતો નથી અને ક્ષમા માગી નથી તો પછી તેમનો ક્ષમા-પત્ર આવે કયાથી ! તેઓશ્રીની વિરૂદ્ધ તેઓશ્રીની ઉપર દ્રેષણદિને ધારણ કરનાર અન્ય કેમ વ્યક્તિ અગર સંભવિત આણુસૂ ગચ્છની વ્યક્તિ હશે કે જેણે આવો બનાવટી પત્ર લખીને પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીના નામે મૂક્યો હોય તેમ લાગે છે. કારણ કે—પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી વિરૂદ્ધ વાતો પ્રાય આણુસૂગચ્છમાં પરંપરાગત હતી ‘હોવાનું લાગે છે. આવા ગપગોલાની સર્વ હકીકતોની જાણકારી માટે ૫. દર્શનવિજયજી દ્વારા ‘વિજયતિલકસૂરિરાસ’ વાંચવો આવશ્યક છે અને તે રાસ વાંચવાથી તેમાં જે પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી મ. જે શાસનને સદા વફાદાર છે. જેઓએ શાસનને અર્પેલી સેનાઓ શાસનના ઇતિહાસમાં સુવચ્છિક્ષિતે લખાએલી છે જેણે તપાગચ્છને જ પોતાના પ્રાણ-માન્યા છે. અને તપાગચ્છના હૃદય સમાન જે છે એવી જે સાગરશાખા તે ઉપર તથા અત્યારે જેમાં શાસનની વિદ્યમાનતા રહેલી છે. એવા જે તપાગચ્છ તેના જેઓ અધીશ્વર હતા એવા શ્રી વિભવદેવસૂરિ મહારાજ ઉપર ‘પણુ કપટ કર્યાના—કારસ્થાનોના કર્યાના આક્ષેપો દ્વારા કે જે દુનીઆના કેમ ધૂર્ત તો શુ પૂણુ મહાધૂર્ત પણુ આવી બનાવટી હકીકતો ઉભી કરીને દુનીઆને છેતરવા પ્રયત્નો ન કરી શકે તેવી વાતો આમાં લખાને જનતાને છેતરવા કેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે તેના ૨૫૪૫માં વાંચકોને ‘સહેજે આવી શકે છે. આ રાસમાં તો એવી ઘણી હકીકતો છે કે જે લખતા એક નવો જ અથ તૈયાર થઈ જાય પરંતુ અને તો તેમાંની જોડાઈ હકીકત લખીશું.

આપણે ઉપર ઘણી વખત જણાવી ગયા કે ‘કુમતિકુદાલ’ કે ‘કુમતિકુદાલ નામનો કેમ’ અથ પૂન્ય ધર્મસાગરજી મહો બનાવ્યો નથી આ રાસમાં આ (કુમતિકુદાલ) નામ આવે છે. અને તેના કર્તા ધર્મસાગરજી મહો છે તેમ જણાવે છે. જુઓ ૧. ધર્મસાગર તે પકિત ‘લગઈ’ કયો નવો. એક અથ-રે, નામથી કુમતિકુદાલકો માણો. અભિનવ પંથો રે ॥ ૧૧૫ ॥ આમ વખાણુ કરઈ ઘણું નિહવ પરંતુ તણો ધર્મ-રે, એમ અનેક વિપરીત પણુ અથમાહિ ઘણા મર્મ રે ॥ ૧૧૬ ॥ ઉપર જણાવી ગયાં કે આ અથ પૂન્યશ્રીએ બનાવ્યો નથી રાસકાર લખે છે. ‘આપ વખાણુ કરઈ ઘણું’ અને આપ એટલે શુ ? પોતાના એમ કહેવો પોતાના વખાણુ તો કયા પૂન્યશ્રીએ કર્યા નથી. જો આપ એટલે પોતાના ગચ્છ અર્થાત્ તપાગચ્છ એમ કહીએ તો તે અર્થ સુસંગત પણુ લાગે છે. કારણ કે—પૂન્યશ્રીએ તપાગચ્છના વખાણુ-દરેક અથમાં કર્યા છે તેઓશ્રીએ પોતાના ગ્રંથોમાં તપાગચ્છના વખાણુ કર્યા તેમાં જોડું-શુ છે ? તપાગચ્છના વખાણુ થાય તેમાં તો આપણા

સૌના મનમાં હર્ષ થવો જોઈએ. તેને સ્થાને આ રાસકારને દુઃખ થતું હોય તેમ આ ઉપરથી લાગે-છે. વળી રાસકાર લખે છે કે-‘નિંદા પરતણો ધર્મરે,’ કાષ્ઠપણ કુમતલું યુક્તિપુરસ્સર ખંડન કરવું તે નિંદા નથી જો તેને નિંદા કહો તો આપણા પૂર્વજોએ જે પરવાદીઓ સાથે વાદો કર્યા તે પણ નિંદા ગણાશે. ખરી વાત તો એ છે કે-પૂજ્યશ્રીએ પોતાના અર્થોમાં તપાગચ્છના મથાથ વખાણુ કર્યા છે. અને કુમતિઓનું યુક્તિપુરસ્સર ખંડન કર્યું છે. અને તેમ કરવામાં શાસનસેવા સિવાય ખીજો કાષ્ઠ સ્વાર્થ હતો નહીં. વળી આગળ રાસકાર જણાવે છે કે-વિજયદાન-સૂરિજીએ જલશરણુ કર્યો આ વાતની અસત્યતા પહેલા આપણે જણાવી મયા છે કે આવી ઘણી હકીકતો તેમાં છે કે જે કેવલ આકાશકુસુમની માફક કલ્પના છે. આ જ રાસકાર આગળ જતાં જગદ્ગુરને પણ ખદનામ કરવાનો આડકતરી રીતે પ્રયત્ન કરે છે. જુઓ-ગાથા ૨૧૯ થી ૨૪ સુધી વલી-નિજમતની કરી કલ્પના, અથ રચાઈ જાના નવાનવા । પ્રવચનપરીક્ષા અથ એક કરી, કહાઈ શરૂનધ તે આગલ ધરી. ॥ ૨૨૦ ॥ શોધાવી એ અથ વિસેસ પવરતાવો તુમે દેશવિદેશ । નિમુણી હીરવિજયસૂરિસાય, વાઝ કહી રલિઆયતિ થાય. ॥ ૨૨૧ ॥ ચ્યાર ગીતારથનધ સુખીઓ, તેણુધ તે નિજ મિલતાનધ દીઓ । તેણુધ વિણુ શોધધ દિન કેતલા, રાખીનધ તે વલી તેતલા ॥ ૨૨૨ ॥ મિલી આવી કહાઈ શોધ્યો એહ, છો આદેસ વચાઈ તેહ । ગુર આદેસ દીધ નહીં દલ નવિ જાણુધ સાગરને રલ ॥ ૨૨૩ ॥ સાગર કુડ રમધ નહીં ધર્મ ગુર નવિ જાણુધ તેહનો મર્મ । લહી શ્રી ગચ્છપતિનો આદેસ અથ વચાવધ દેશવિદેશ ॥ ૨૨૪ ॥ આનો લેશ માત્ર સાર નીચે પ્રમાણે છે-હીરવિજયસૂરિ મહારાજોએ આ વાત સ્વીકારી અને ખુશ પણ થયા. સૂરિજીએ ચાર ગીનાથોને તે અથ શોધવા આપ્યો. આ ગીનાથો ધર્મસાગરના મક્તલીઆ હતા. તેઓએ વગર શોધ કેટલાક દિવસો રાખીને પછી શોધી લીધો એમ કહી ગુરને આપ્યો. ગુર નિષ્કપટ હિતા. તેઓએ ધર્મસાગરનો આતરિક મર્મ જાણ્યો નહીં. ઝટ સૂરિજીએ અથવાચવાનો આદેશ આપ્યો અને દેશ-વિદેશમાં તેહનો પ્રચાર પણ થવા લાગ્યો. જુઓ-(‘ઐતિહાસિક રાસસગ્રહ’ ભા. ૪ રાસસાર પત્ર ૧૦). શુ ! તપગચ્છના અધિપતિને એટલી પણ ખબર ન હતી કે તેમના મળતીઆને જ અથ શોધવા આપ્યો તેઓશ્રીના કહેવા પ્રમાણે અંધના પ્રચારનો અનુસાર આપી દીધી. વળી એટલો તો વિચાર કરો કે-ધર્મસાગરજી મહોં એ પણ ખબર નથી કે આ અથ જગદ્ગુર શોધશે કે ખીજ પાસે શોધાવશે ! તેમજ ખીજ પાસે શોધાવશે-તો એ શુદ્ધિ કરનારા મારા મળતીઆજ હશે તેની પહેલ ખાત્રી નથી. અને જો આવી ખાત્રી હોત તો તે વાત રાસકાર પણ જણાવતા નથી. જો પૂજ્યશ્રીના હૃદયમાં કપટ હોત તો એ અથ શોધવા જગદ્ગુરને આપે નહિ. પૂજ્યશ્રીનું હૃદય તો સ્વચ્છ અને સરલ છે તેનો ખ્યાલ તેઓ જગદ્ગુરને અથ શોધવા આપે છે તે વાત ઉપરથી સાબિત થાય છે.

વળી રાસકાર લખે છે કે ‘ચાર ગીતાથોને તે શોધવા આપ્યો’ તો શુ ? ગીતાથ શાસનના હિતને નુકશાન કરનારા હોય ! જે શાસનના હિતને નુકશાન કરનારા હોય તો તે શુ ! ગીતાથ કહેવાય ! આ રીતે તો રાસકાર નિષ્કપટ શબ્દના ઝોડા હેઠળ જગદ્ગુરને આડકતરી રીતે હેપિત જણાવે છે. ‘પ્રવચન પરીક્ષા’ ની રચના સ. ૧૬૨૮ ની છે અને વિજયસેનસૂરિજી જગદ્ગુરની આગાથી આની પ્રમાણિકતા જ સિદ્ધ કરવા માટે પાટણ અને અમદાવાદમાં ખરતરો સાથે વિ. સ. ૧૬૪૨ માં વાદ કરે છે. ત્યાર પછી દશ વર્ષે એટલે સ. ૧૬૫૨ માં જગદ્ગુર નિર્વાણ પામ્યા છે. શુ ! ત્યાં સુધી કાષ્ઠએ પણ આ અથ વાચ્યો જ નહીં હોય ! આ અંધની રચના ૪છી ૨૩ વર્ષ સુધી જગદ્ગુર હયાત છે. આટલા વર્ષોના ગાળામાં આ અથમાં અસત્ય હકીકતો અથવા નવીન અરૂપણા તેઓશ્રીએ કરી છે તેવી જગદ્ગુરને ખબર ન પડી તે વાત સાવ અસંભવિત છે. અને કદાચ જગદ્ગુરને પાછળથી ખબર પડી હોત તો પણ જગદ્ગુર એક નવી આગા બહાર પાડીને

આ અંથને અપ્રમાણ કરી શકત. આ વાત દર્શનવિભજ્યજીએ તિલકરાસમા શેના આધારે લખી છે ? તિલકરાસની પહેલા આ વાત શેના આધારે છે શુ ? તિલકરાસકાર ત્યારે હયાત હતા ! અને જો તેઓ હતા તો તે વખતે શા માટે જગદ્ગુરુને જાણકારી ન આપી. જો હયાત ન હતા તો જગદ્ગુરુ-પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજી અને સેનસારિ મહારાજની અવિદ્યમાનતામા શા આધારે આ હકીકત લખી ! ઉપરના બે પ્રસંગો ઉપરથી રાસમા શુ છે તે જાણી શકાયે.

વળી કેટલાએક એમ પણ જણાવે છે કે-‘ સર્વજ્ઞશતક ’ અંથ પણ અપ્રમાણિક છે, અને તેને સ. ૧૬૬૧ દેવસૂરિજીએ અપ્રમાણિક જાહેર કર્યો છે જુઓ-‘ નોધપાત્ર ઘટના તો એ છે કે-સ. ૧૬૬૧ના પ્રથમ ચૈત્ર સુદ. ૬ ના દિવસે અમદાવાદમા આ વિજયદેવસૂરિ અને આ વિજયનંદસૂરિ એકે થયા ત્યારે સદીક ‘ સર્વજ્ઞશતક ’ અંથ બંનેની સમતિથી અપ્રમાણિક જાહેર થયો. તે અપ્રમાણિક જ રહ્યો (જૈન પરંપરાનેા ઇતિહાસ ભા. ૩ પૃ ૭૩૬)

જો કે સર્વજ્ઞશતક અંથને આ. દેવસૂરિમહારાજ અપ્રમાણ કરે તે વાત સાવ ખોટી છે. વિજયસેન-સૂરિમહારાજ જોને પ્રમાણિકપણે રચાવે અને તેને દેવસૂરિમહારાજ અપ્રમાણિક ઠરાવે તે સભવે નહીં. દેવસૂરિમહારાજ આં શ્રી સેનસૂરિમહારાજની વિરૂદ્ધ વર્તન કરે તે શુ ? અસંભવિત નથી ! સેનસૂરિજી ‘ સર્વજ્ઞશતક ’ને પ્રમાણિક ગણે છે જુઓ-‘ પ્રમાણિકતાની છાપ-પછી આં વિજયસેન-સૂરિશ્વરે ૧ ‘ સર્વજ્ઞશતક ’ ૨ ‘ ધર્મતત્ત્વવિચાર ’ ૩ ‘ પ્રવચન પરીક્ષા ’ ૪ ‘ ફરિયાવહિયાકુલક ’ વિગેરે અથોને ગચ્છના ઝીતાર્થ મુનિવરોની સમતિથી પ્રમાણિક અથો તરીકે જાહેર કર્યા (જૈન પરંપરાં ભા ૩ પૃ ૭૨૭) સેનસૂરિજીએ પ્રમાણિક કર્યા પછી તે અથો અપ્રમાણિક કરવાની દેવ-સૂરિજીને કોઈ જરૂરત ન હતી. તેમની કાર્તિ અને પ્રશંસાને સહન નહીં કરનારા એવા કેટલાક વિદ્વાનાભાસ જેવા દ્વેષીઓ તેમની વિરૂદ્ધ ઘણા અથો બનાવી (જે સાવ ખોટા અને યુક્તિ સંગત નથી) તેઓશ્રીએ જ્ઞાસનને અર્થેલ સેવાઓ ઉપર પાણી ફેરવવા પ્રયત્નો કર્યા છે. અને તે પ્રયત્નોને હાલમા દુનિઆને ઇતિહાસકાર તરીકે ખતાવનારા ઇતિહાસના સાચા અર્થને જૂઠી જખને ઇતિહાસકારે તટસ્થ રહેવું જોઈએ. તેવી નીતિને છોડીને કેટલાક ઇતિહાસકારો તેમને બદનામ કરવા પ્રયત્ન કરે છે તે ઘણી જ દુઃખદ હકીકત છે અને તેમની ઇતિહાસકાર તરીકેની ખ્યાતિને લાજનશ્ચ છે. લાનબધના ઇતિહાસના વિદ્વાનો તેમને કદી માફ નહીં કરે તેઓશ્રીની વિરૂદ્ધ તરફાલીન કોઈ વિદ્વાને આક્ષેપો કર્યા હોય તેમ લાગતું નથી. તરફાલીન મુનિવરોએ તો પ્રશંસાના પુષ્પો જ વેર્યા છે.

તેઓશ્રીની વિરૂદ્ધ પ્રચાર તેમની અવિદ્યમાનતામા થયો હોય તેવું લાગે છે. અને તે પણ હીરસૂરિજી મં ૦ તથા સેનસૂરિજી મં ૦ ની અવિદ્યમાનતામા થયો હોય તેવું લાગે છે.

દુઃખદ હકીકત તો એ છે કે—આધુનિક વિદ્વાનો પણ સત્ય સમજવાની દરકાર કર્યા વગર એકપક્ષીય દૃષ્ટિથી લખાએલા લેખોને પ્રમાણભૂત માને છે અને તેની જ બધામા સાક્ષી મૂકે છે. કોઈ તટસ્થ વિદ્વાનો દ્વારા લખાએલી હકીકતો તેમને મળી હોય તેમ લાગતું નથી પોતાના દુરામહમા અધ બનેલો માનવી સત્ય વસ્તુ કદી પણ જોઈ શકતો નથી.

સેનસૂરિજી મહારાજને પણ પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાયજી ઉપર કેટલો વિશ્વાસ હતો તેની ખાતરી એક પ્રસંગ પરથી થઈ શકે છે. જુઓ સેનપ્રશ્ન-પ્રશ્ન—કિરણાવલીમા દશમા સ્વપ્નના અધિકારમા ‘ વિબુદ્ધેર્હિ મલંકિતો ’ એવા પાંક છે. આવશ્યક દીકામા તો જુદો છે કિરણાવલીમા તે પાંક કથાત્મક લખ્યો હશે ! તે જણાવવા કૃપા કરશેજી,

ઉત્તર—આવશ્યક ગૃહદૃષ્ટિમાં ‘પડમસરો વિઙ્ગપંકતો’ આ પ્રકારે છે તેના અર્થ વિશુધ-
પંકજ એટલે ખીલેલા કમળવાળુ પદ્મસરોવર છે. તેમજ કિરણાવલીમાં પાઠ છે તે કલ્પચૂંચિમાંથી
અથવા કોઈક અતર્વાચ્યથી લખેલો હશે ! એમ સહવે છે. ૩-૧૧-૩૦-૨૬૧ ॥ ૬૧૦ ॥ પત્રાક ૨૬૩

ઉપરના ઉત્તર એમ સાંગિત કરે છે કે—પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજીના વચનને તપગચ્છનાયક સૂરિ-
મહારાજના પ્રામાણિક અને ટકશાલી અને નિઃશક સત્ય માને છે. તેથી લખે છે કે—એમ સહવે છે.
અન્યથા જો તેઓશ્રીના લખેલા વચન ઉપર શકા હોત તો જરૂર લખતે કે આ વાત શંકિત છે.

આ પ્રમાણેનું ઉપરનું લખાણ વાચીને નયનો બધ કરી સ પૂર્ણપણે મનને દુરાગ્રહમાંથી ખેંચી
લખને વિચાર કરીને જેઓએ જેમને શાસન માટે પોતાના પ્રાણની પરવા ન હતી તેવા પૂજ્ય
મહોપાધ્યાયજી વિરૂદ્ધ અનિચ્છનીય અસત્ય વાતો કેલાવીને જે પ્રચાર કર્યો છે તેઓ સત્ય સમજીને
પશ્ચાતાપથી જેનું અંત કરણ શુદ્ધ થયું છે તેવા થકને પ્રભુએ પ્રરેષેલ શુદ્ધમાર્ગનો સ્વીકાર કરે એવી
શાસનાધિષ્ઠાયકદેવ પાસે અર્થના.

ગુણોત્કર્ષીર્તન

પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાયજી માટે ઘણા ગ્રંથોમાં પ્રશંસાના પુષ્પો નેવામાં આવે છે.

શ્રુઓ—‘તેષાં વિજયી રાજ્યે રાજન્તે સકલવાચકોત્તંસા’ ।

શ્રીધર્મસાગરદ્વયા નિશ્ચિલાગમકનકકપપટ્ટાઃ ॥૧૧॥

કુમતિમતઙ્ગજકુમ્ભસ્થલપાટનપાટવેન સિંહસમાઃ ।

હુર્દમવાદિવિવાદેડપિ સતતં લઘ્વજયવાદાઃ ॥૧૨॥

(કલ્પકિરણાવલી પ્રશસ્તિ પુષ્પિકા)

જ્યે ગહનાર્થશાસ્ત્રઘટના-પ્રોઢાભિયોગાસ્તથા-

ડતુચ્છોત્સવ્રમહીવિદારણહલપ્રલ્યા સુસંયોગિન ।

હુર્વાન્તપ્રતિવાદિવાદદમનસ્યેયઃપ્રતિભામૃતઃ

શ્રીમદ્વાચકધર્મસાગરગુરુત્તસા અમૂવન્ શુભા ॥૮॥

(કલ્પકૌમુદી ઉપા. શાંતિસાગરગણિ ,

શ્રીમત્પાગચ્છગગનદિનમણિ સકલવાચકચકચકચર્ચિ

સકલવાદિદ્વિરદમદસિંહશર્દૂલ સકલસિદ્ધાન્તતત્ત્વાર્થમહાસમુદ્રાવગાહક-

શ્રીમત્જંબૂદીપપ્રજ્ઞપ્તિસૂત્રવૃત્તિકારક-શ્રીમત્પ્રવચનપરીક્ષાગ્રન્થસૂત્રવૃત્તિકારક-

શ્રીકલ્પકિરણાવલીવૃત્તિવિધાયક-શ્રીસર્વશ્વશતકવૃત્તિકરણતઃ

શ્રીહેમાચાર્યસમાન. શ્રીથુતકેવલીવિરુદ્ધારક-સકલવાદિનિરાકરણ-

શ્રીજેસલમેરુદુર્ગરાજાધિરાજરાડલશ્રીહરપજરાજસમાલઘ્વજયવાદ-સકલ-

કુમતિનિરાકરણ શ્રીતપાંગચ્છદીતિકારક સુવિહિતસમ્રાટ્ક્રા મહાવૈરાગ્ય

રજિતજનમનોરઙ્ગક મહોપાધ્યાયશ્રી ધર્મસાગરગણિ, इत्यादि

(પ્રશસ્તિસંગ્રહ જિનવિજયજી)

તાસ શિષ્ય શુભ ગાજતા રે ધર્મસાગર ઉવજાયા ।
વાદી ગજધટ કેશરી રે, આશુ વહે જનગાય ॥ ૫૨ ॥
(ધર્મદાસ ગણિકૃત હીરવિહારતત્વન ગ્યના સ. ૧૬૭૬)

વિનય સુદર ગણિ લખે છે કે—
ધરમસાગર ઉવજાયા પ્રધાન વિમલહરપ નિરમલ અભિધાન ।
કલ્યાણવિજય ગુરુ કરઈ કલ્યાણુ, ત્રિણિ ઉવજાયા ગચ્છિ મેરૂસમાન ॥ ૨૬ ॥
(તપાગચ્છ શુર્વાવલિ સ્વાધ્યાય રચના સ ૧૬૫૦)

હીરશાસને વાદી બહુ ધરમસાગર ઉવજાયા
સાગર પરિ બહુ તાણીયા, નાખ્યા દુઃખિ જાય ॥ ૫ ॥
(ઋષભદાસકૃત હીરસુગ્રિસ)

એણઈ અવસરિ શ્રુતકેવલિ સરિખા, કુમતિમત ગજ સિંહ ।
વોદીરાય મિરદ ધરાવર્ષ, સુવિહિત સાધુ નિરીહ ॥ ૬ ॥
તપગચ્છ મંડણુ દુરિનિહંડણુ, વાયક ચક્રવર્તિરાય ।
વિહાર કરતા તેણઈ પુરઈ પહુતા શ્રી ધર્મસાગર ઉવજાયા ॥ ૭ ॥
(શ્રુતસાગરનિર્વાણુ સજ્જાયા-અપ્રકાશિત)

વિગેરે અનેક સ્થલોએ તેમના શુભોત્ક્રીર્તન કરવામા આવ્યા છે.

શિષ્ય સમુદાય

પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિના ઘણા શિષ્યો હતા.
ઉપાં વિમલસાગરગણિ- મહોપાં લખિધસાગરગણિ-
ઉપાં શ્રુતસાગર ગણિ= વિગેરે (વધુ માટે જુઓ જૈનકૃપર પરાં ભા. ૩)

અર્થ - પરિચય

આ અર્થ મૂળ પ્રાકૃતમા છે. અને તેના ૧૨૩ શ્લોક છે વૃત્તિ સમૃત્તમા છે. અને તે પણ સ્વોપસ છે.
'વિષયાનુક્રમ' તથા તેમાના વિષયો માટે 'આશુપ' બેલુ

બાલાવબોધ

આ બાલાવબોધ પડિત શ્રી અશ્રુતસાગરગણિએ કર્યો છે. આની રચના વિ. સ. ૧૭૪૬ ના પોષ વદ ૯ ના દિવસે આચાર્ય શ્રી રાજસાગરસૂરીશ્વરના પટ્ટધર આ શ્રી વૃદ્ધિસાગરસૂરિના સાત્રાન્યમા થયો હોય તેમ પ્રથમ અધિકારની પ્રશસ્તિ ઉપરથી જણાય છે આ બાલાવબોધના દ્વિતીય અધિકારના આઘાતિમ પાનાઓ આપણા કમનશીએ પ્રાપ્ય નથી આ પૂજ્યશ્રીના જીવન ઉપર પ્રકાશ પાડતી કોઈ પણ માહિતી ઉપલબ્ધ નથી પૂજ્યશ્રીના અરૂદેવ, શ્રીકલ્પસૂત્ર ઉપર 'કલ્પકૌમુદી' નામની વૃત્તિના રચયિતા હોપાધ્યાય શ્રી શાંતિસાગર ગણિ છે.

પૂજ્યશ્રીની ખીજ પણ કૃતિઓ છે. તેમની એક સંસારિજીવચરિત્ર બાલાવબોધ છે. તે તે સમયની ગુજરાતી ભાષામાં છે. આ ગુજરાતી ભાષાની અદ્વિતીય અને મહાન કૃતિ છે. સિદ્ધર્ષિગણિ વિરચિત જે ‘ઉપમિતિ ભવપ્રપચા કથા’ છે. તેના સાગ રૂપ આ ગ્રંથ છે. તેમાંથી સારને ગ્રહણ કરીને પૂજ્યશ્રીએ આ ગ્રંથ બનાવ્યો છે. અદ્યાપિ આ સિવાયનો ખીજો ગ્રંથ ગુર્જરભાષામાં હોય તેવું લાગતું નથી. ગુર્જરભાષામાં આના જેવી કૃતિ મળવી અશક્ય છે. આ ગ્રંથ-‘સંસારિજીવ ચરિત્ર’ બાલાવબોધ નામે આગમોદ્ધારક ગ્રંથમાં તરફથી પ્રકાશિત થઈ ચૂક્યો છે. તેથી સુસ્ત વાચકોને આ ગ્રંથ વાચવા ખાસ ભલામણ છે.

શ્રી અમૃતસાગરગણિની અન્ય કૃતિઓ.

વિનય બાલહિતશિક્ષા, કિરણપરીક્ષા (કિરણાવલી પરીક્ષા), પચ્ચદ્વય, સપ્તપડિતી વિગેરે ગ્રંથો અપ્રકાશિત છે.

ઉપસંહાર—અંતમાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી વિ. સ. ૨૦૧૬ માં નાગપુરનું ચતુર્માસ કરી સમ્મેતશિખરજી મહાતીર્થ તથા રાજગૃહી મહાતીર્થ અંજનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા કરાવી કલકત્તા પધાર્યા. અને ત્યાંના ચતુર્માસ દરમિયાન એટલે સ. ૨૦૧૭ માં ‘ધર્મસાગરગ્રંથસંગ્રહ’ અને ‘સૂત્રવ્યાખ્યાનવિધિશતક’ આ બે ગ્રંથો છપાયા. ચતુર્માસ બાદ વિહારમાં ‘ધર્મસાગરગ્રંથસંગ્રહ’ નામનો ગ્રંથ કે જેનું પૂજ્ય સુનિભગવંતો સાથે ખેસી વાચન કરતા હતા ત્યારે તેમાં હું પણ ખેસતો અને સાભળતો ત્યારથી મહારૂ મન પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજી પ્રત્યે આકર્ષણ ત્યારબાદ દરેક ચતુર્માસમાં પૂજ્યશ્રીના ગ્રંથો વચ્ચે ગયા. અને તેમ તેમ મારે પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજી પ્રત્યેના અનુરાગ વધતો ગયો. છેલ્લે જમનગરના સ. ૨૦૨૨ અને ૨૦૨૩ ના ચતુર્માસમાં “પ્રવચનપરીક્ષા” ના બે ભાગ વાચનમાં આવતા પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેના ગુણાનુરાગ ઉત્તરોત્તર વધતો ગયો. જ્યારે મારા જાણવામાં આવ્યું કે પ્રવચનપરીક્ષાના પૂર્વાર્ધમાં ૧૫૬ ગ્રંથની સાક્ષીઓ આપવામાં આવી છે ત્યારે પૂજ્યશ્રી ઉપરના અનુરાગમાં ઘણી વૃદ્ધિ થઈ

વળી પૂજ્યશ્રી વિરૂદ્ધ કેટલીક હકીકતો મહારા વચ્ચવામાં આવી તેથી મને કાંઈક લખવાની ભાવના થઈ. યોગાનુયોગ તે વખતે આ ગ્રંથ પ્રેસમાં છપાઈ રહ્યો હતો એક તો ઉપાધ્યાયશ્રીના ગુણોથી આકર્ષાએલો હતો અને આનો ઉપોદ્દાત લખવાની પૂજ્યશ્રી તરફથી સૂચના થતા. જેમ સોનામાં સુગંધ લાગે તેમ આ ઉપોદ્દાત લખવા પ્રેરાયો છું.

આ ઉપોદ્દાત લખવામાં સહાયશ્રુત થનારાઓના હાર્દિક આભાર માનું છું આ મારે પ્રથમ પ્રયાસ છે. તેથી હકારણભાવથી જે કાંઈ શાસ્ત્ર અને પરપરા વિરૂદ્ધ લખાયું હોય તો તેના સિદ્ધાંતિ દુરુદ્ધ માણુ છું. અને વિદ્વજનો તે ભૂલો સુધારશે તેવી આશા સાથે વિરમુ છું.

સંઘરચાપના દિન.
વૈશાખ સુદ-૧૧. ગુરુવાર
તા. ૯-૪-૧૮
સુરત

એજ લી.
પૂજ્ય ગચ્છાધિપતિ શાતભૂર્તિ આ. મ.
શ્રી માણિક્યસાગરસ્મૃતિચરણ મં ના અંતેવાસી
પુણ્યોદયસાગર

विषयानुक्रमः

पाठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः	पाठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
१	मङ्गलादि ।	१	१२	प्राणातिपातादीनि लिङ्गानि मिथ्याका-	
२	छद्मस्थत्वलिङ्गानि ।	२		रादिलिङ्गगम्यानि ।	८०
३	अपवादापवादकल्पयोः स्वरूपम् ।	४	१३	केवलिनः सर्वथाश्रवाभावस्य समर्थनम् ।	८३
४	केवलिनः अपवादाभावः ।	५	१४	केवलिनो हेयाद्यभावः ।	८४
५	छद्मस्थत्वलिङ्गानां स्वरूपम् ।	६	१५	केवलिनो हेयादिस्वीकारे बाधकम् ।	८५
६	अप्रमत्तमुनीनामनाभोगेनैव प्राणाति-		१६	हिंसाचतुर्भङ्गीविमर्शः ।	९१
	पातादीनां प्रतिसेवना ।	७	१७	श्रुतव्यवहारशुद्धेर्माहात्म्यम् ।	९८
७	नष्टान्तरमनुजानतः केवलिनः जलजीव-		१८	छद्मविचारः ।	१०२
	विराधनानुज्ञाया अभावः ।	१०	१९	अवश्यमाविष्यवहारस्य विषयः ।	१०५
८	जिनोपदेशस्वरूपम् ।	११	२०	केवलिनो नाशक्यपरिहारः ।	१०८
९	केवलभावनिक्षेपवादिखण्डनम् ।	२८	२१	एजनादिक्रियामात्रेण जीववधरूप	
१०	संयतानां कर्तव्यलक्षणद्रव्यस्तवाभावे			आरम्भो भवति स च अन्तक्रियायाः	
	कारणम् द्रव्यस्तवम वयोरल्पबहु-			प्रतिबन्धकः इति कस्यचिद् शङ्का ।	११०
	त्वविचारः ।	३२-५२	२२	तन्निराकरणम् ।	११३
११	विराधनाद्वैविध्यम् ।	३४	२३	केचित् शरीरचलतया केवलिनो जीव-	
१२	मासमक्षणस्य सम्यक्त्वनाशकत्वं			घातं वदन्ति तन्निराकरणम् ।	१२६
	आवककुलानाचीर्णत्वं च ।	४०	२४	शैलेऽया कायस्पर्शनं मृशकादीनां	
१३	द्रुपदराजवासुदेवयोः आसास्वादादि-			प्राणत्यागोऽभिहितः तर्हि कथं सयोगि-	
	विषयकव्यतिकरस्य तात्पर्यम् ।	४५		केवलिनो जीवविराधना न सम्भव-	
१४	सम्यग्गृहेर्वासुदेवस्य मासमक्षणासंभवः ।	४९		तीति परामिप्रायस्थानाभोगमूलत्वम् ।	१२७
१५	प्राणातिपातादिलिङ्गानां कारणम् ।	५३	२५	केवलप्रतिहेतुना विचारः ।	१३०
१६	केवलिनो बायुकायविराधनाभावः ।	५४	२६	वर्जनाभिप्राये जीवघातेऽपि कर्मबन्धाभावः ।	१४१
१७	द्रव्यभावप्राणातिपातादेः कारणम् ।	५८	२७	केवलप्रयत्नस्यावैकल्यम् ।	१४३
१८	द्रव्यतः प्राणातिपातादीनि छद्मस्थत्व-			क्षीणमोहस्य जीवघातादिगर्हादिगर्हा-	
	ज्ञापकानि लिङ्गानि ।	६२		कृत्याभावः ।	१४८
१९	संभावनारूढमृषाभाषणम् ।	६४	२८	केवलिनो जीवविराधनाऽसंभवे प्रका-	
२०	क्षीणमोहस्य कथञ्चित् केवलित्वम् ।	६६		रान्तरम् ।	१५३
२१	आरम्भादिशब्दाभिधेयः ।	७०	२९	सहेतुकं जीववधस्य द्वैविध्यम् ।	१५३
२२	अपवादस्वरूपम् ।	७२	३०	जीववधस्य भयमोहनीयहेतुत्वम् ।	१५३
२३	केवलद्रव्यस्वरूपं मोहनीयस्य प्रधानत्वं च ।	७८			

गाथाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः	गाथाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
४९	केवल-जीवयोः परस्पर घाल्यवातकस-		७७	नियमानन्तसंसारित्वहेतुः ।	२०७
	स्वेन्धाभावे कारणम् ।	१५४	७८	आमिग्रहिकामिनिवेशिकयोरन्तरम् ।	२०९
	केवलिनो नद्युत्तरविमर्शः ।	१५५		विराधकत्वादिविचारः ।	२१३
५०	केवलियोगात् न कस्यापि भयम् ।	१५८	७९	अनाराधकविराधकयोर्धार्मिकानुष्ठानस्य	
५२	अनेकान्तवाद्यानेकान्तत्वम् ।	१६१		स्वरूपम् ।	२१७
५३	अवर्णवादस्य स्वरूपः फलः च ।	१६२		इन्द्रियार्थापेक्षया मिथ्यात्वस्य महा	
५५	अज्ञानानाभोगयोः स्वरूपम् ।	१६४		पापत्वम् ।	२२०
५८	भव्याना शिक्षा	१६७	८०	अनुष्ठानस्य शुभत्वे धार्मिकमतिः प्रमा-	
५९	धर्मस्य करणादिभेदत्रयम् ।	१६८		णमिति परामिप्रायस्य निरासः ।	२२२
६०	करणादिधर्मस्य स्वामित्वम् ।	१६८	८२	मिथ्यादृष्टयनुष्ठानप्रशंसाया सम्यक्त्वा-	
६१	अनुमोदनायाः विषयः ।	१६९		तिचारस्य बीजम् ।	२२४
६२	प्रशंसास्वरूपं तद्विषयश्च ।	१७०	८५	परमते जिनमतसदृशानुष्ठानस्य वैफल्यम् ।	२२९
६३	प्रशंसनीयानुमोदनीययोर्भेदः ।	१७१	८५	मिथ्यात्वयुतानुष्ठानस्यानर्थहेतुत्वम् ।	२३१
६४	ज्ञेयहेयादिविचारः ।	१७३	८५	आज्ञात्राज्ञानानुष्ठानस्य वैफल्यम् ।	२३४
८१	अनुपादेयस्य स्वरूपम् ।	१७३	८७	अभिनिवेशी न जैनभेदविशेषः ।	२३९
६६	अनुमोदनाप्रकारः प्रशस्तानुमोदनास्वा-		९२	दिगम्बरादीनामादिकर्तारः ।	२४८
	मिन्नश्च ।	१७६	९८	चन्द्रप्रभाचार्यादीनां न गुरुत्वम् ।	२५३
६७	मार्गानुसारिकृत्यस्य स्वरूपम् ।	१७९	१०३	जमालेरनन्तसंसारः ।	२५८
६९	मार्गानुयायिकृत्यस्य स्वामी ।	१८१	१०४	नानाप्रकारस्य उत्सृज्यम् ।	२७१
७१	प्रशस्तानुमोदनाया विषयः ।	१८२		मरीचेः इहाप्यास्तीतिवचनमुत्सृज्यमिश्रम् ।	२७२
७२	अप्रशस्तानुमोदनायाः स्वामी ।	१८४		उन्मार्गस्थितानामुत्सृज्यभाषिणामनन्त-	
७३	अप्रशस्तानुमोदनाया विषयः ।	१८४		संसारः ।	२७७
७४	आराधकादिमनुष्यत्रयविषयम् ।	१८५	१०५	आमिग्रहिकादभिनिवेशी न शोभनः ।	२७९
७५	आराधकत्वाद्युपायः ।	१८६	११०	अभिनिवेशिन उक्तदमिथ्यात्वम् ।	२८३
७६	उत्सृज्योपदेशेन विरोधकस्य दृष्टिविष-		१११	आमिग्रहिकाभिनिवेशिनोरसदृशस्य भेदः ।	२८४
	कल्पत्वम् ।	१८७	११२	जिनाज्ञायाः प्राधान्यम् ।	२८६
	अकरणनियमपर्यालोचना ।	१८६	११६	अनुष्ठानस्य सम्यग्योजना ।	२९१
	सव्यपवायमूलमितिगाथायाः पर्यालोचना ।	१९९	१२०	सम्यक्त्वमिथ्यात्वयोर्माहात्म्यम् ।	२९४
	उदधाविव सर्वसिन्धव इत्यादिस्तुतौ ।		१२१	उन्मार्गक्रियायाः फलम् ।	२९५
	स्तुतिकर्तुरभिप्रायः ।	२०४			

तपागणसौधस्तम्भ-महोपाध्याय-श्रीमद्धर्मसागरगणिवर-

स्तुत्यष्टकम्

- सिताम्बरे यो विमले तपागणे - ऽभवत् प्रभावान् नभसीव भास्करः ।
जिनाङ्गषड्दर्शनशास्त्रवेदिन नमामि त वाचकधर्मसागरम् ॥ १ ॥
- आचार्यवर्यो विजयादिदानसत् - सूरीश्वरो वाचकसत्पदाङ्कितम् ।
चकार य पीतजिनागमाश्रित नमामि त वाचकधर्मसागरम् ॥ २ ॥
- श्रीकल्पसूत्रे किरणावली बुध-प्रिया सुवृत्ती रचिता सविस्तरा ।
तथाऽन्यशास्त्राण्यपि येन धीमता नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ ३ ॥
- जिनेन्द्रवाणीरसविद्धधातवे यस्मै नमस्यन्ति गुणानुरागिणः ।
जिनेशशास्त्रानुगवाक्यविस्तर नमामि त वाचकधर्मसागरम् ॥ ४ ॥
- यस्माद् भजन्ते स्म भयं कृपाक्षिका चामुण्डिकाद्या हरिणा हरेरिव ।
उत्सूत्रदुःकण्टकभेदनोद्यत नमामि त वाचकधर्मसागरम् ॥ ५ ॥
- यस्य प्रसिद्धो भुवने क्षमावतो यशश्चयः शङ्खशशाङ्कनिर्मलः ।
षड्जीवकायावनतत्पर सदा नमामि त वाचकधर्मसागरम् ॥ ६ ॥
- शान्तत्वदान्तत्वमुमुक्षुतादयो यस्मिन् गुणा रत्नवदर्णवे धराः ।
भावानुकम्पाश्रितचारुचेतस नमामि त वाचकधर्मसागरम् ॥ ७ ॥
- इत्थं स्तुतो हर्षभराद् गणीश्वरः स्तम्भायमानः तपगच्छमन्दिरे ।
श्रीमानुपाध्यायपदाङ्कितः सुधी-र्जयत्यजस्रं गणिधर्मसागरः ॥ ८ ॥

અનન્તલલિધિનિધાનાય શ્રીગૌતમગણધરાય નમઃ ॥
 પૂ આગમોદ્ધારક-આચાર્યપ્રવર-શ્રીઆનન્દસાગરસૂરીશ્વરેશ્વર્યો નમઃ ।
 મહામહોપાધ્યાયશ્રીધર્મસાગરગણિવર્યવિરચિત-સ્વોપજ્ઞટીકાસમલઙ્કૃતમ્

॥ શ્રીસર્વજ્ઞશતકમ્ ॥

પૂ શ્રી અમૃતસાગરગણિવિરચિતવાલાવયોદ્યસમેતમ્ ।

॥ પ્રણમ્ય શ્રીમહાવીર વિશ્વવિશ્વાર્થદીપકમ્ । સર્વજ્ઞશતક સમ્યક્ સ્વોપજ્ઞ વિવૃણોમ્યહમ્ ॥૧॥

इह हि प्रारिप्सितस्य सर्वज्ञशतकमिधानस्य प्रकरणस्य निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थं मङ्गलं श्रोतुः
 प्रवृत्त्यर्थं चाभिधेयं विभणिषु प्रथमगाथामाह—

पणमिय सिरिवीरजिणं छउमत्थजिणाणमंतरं सम्मं । जिणवरुएसविसयं तहेव अणुमोअणं वुच्छं ॥१॥

व्याख्या-श्रीवीरजिनं-श्रीमहावीरनामानं वर्तमानतीर्थाधिपति तीर्थङ्कर प्रणम्य-सम्यग्भावेन नमस्कृत्य छद्मस्थजिनयो-छद्मस्थकेवलिनोः अन्तर-निजनिजस्वरूपपरिज्ञानहेतूनां लिङ्गानां निरूपणेन भेदं वक्ष्ये इत्यन्वय । कथं ? सम्यग्-जिनवचनानुसारेण यथास्यात् तथा । तथेति समुच्चये । एवोऽवधारणे । तथैव । जिनवरोपदेशविषय-जिनवरस्योपदेशो-वचन तस्य विषयो-गोचरस्तामेवविधामनुमोदना-स्वामिमतांसाधकवस्तुगोचरात्मोत्साहरूपा तन्मूलक-तदनु रूपवाक्प्रयोग वा, वक्ष्ये-भणिष्यामीति । अत्र प्रथमपादेनाभीष्टदेवतानमस्कारलक्षणं मङ्गलमुत्तरपादत्रिकेण चाभिधेयं दर्शितम् इति गाथार्थः ॥ १ ॥
 अथ छद्मस्थो छद्मस्थ यथा जानाति तथाह-

अर्हन्त प्रणिपत्य ध्यात्वा वाग्देवता समृद्धिकरीम् । श्रीधर्मसागरामिधवाचकमुख्यान् नमस्कृत्य ॥

सर्वज्ञशतकवृत्तेर्यं हितहेतवेऽकठोरधियाम् । प्राकृत्या भारत्या विवृणोमि गुरुक्तिमवलम्ब्य ॥२॥

શ્રી મહાવીર જિનનંદ પ્રણમીનં, કહેવા છે શ્રી મહાવીર ? વિશ્વને વિષે, 'વિશ્વકલ્પી' સમસ્ત જે અર્થ-પદાર્થ તેહને! દીપક છે સર્વજ્ઞશતક જે અથ તે પ્રતે સમ્યક્ પ્રકારે પોતેજ કયું જે સૂત્ર એહવા પ્રતિ વિવરું છું-વિવરણ કરે છું હું એ અથકારક શ્રી ધર્મસાગર-ઉપાધ્યાય કહે છે. એ શાસનને વિષે, 'પ્રારંભવા વાછયુ જે સર્વજ્ઞશતક નામે જે પ્રકરણ તેહને નિર્વિઘ્ન સમાપ્તિને અર્થ' મંગલીક અને સાભળનારને પ્રવૃત્તિને અર્થ' કહિવા યોગ્ય જે વસ્તુ તે પ્રતિ, કહેવા વાછતા ચિકકું પહિલી ગાથા સૂત્રની કહે છે

ગાથાર્થ :-શ્રી વીરજિનને પ્રણમીને, છદ્મસ્થ અને જિન-કેવલી તેહને! અતર-ભેદ તે પ્રતિ, સમ્યક્ પ્રકારિ અને જિનવરનંદ ઉપદેશ તેહજ વિષય છે જેહને! એહવી જે અનુમોદના એતલે શ્રી તીર્થ કરને વચનને અનુસારે જે અનુમોદના તે પ્રતિ કહિયે હિવે એ સૂત્રનો અર્થ નિખ્યો તે સૂત્રાર્થ સુગમ થાઇ વતી (વાસ્તે) ધમ જિહા સૂત્રાર્થ લિખીએ તિહા એહજ કારણ બાણિયુ

હિવે વૃત્ત્યર્થ —શ્રી મહાવીર નામે વર્તમાન તીર્થનો જે સ્વામી તીર્થ'કર તે પ્રતે, સમ્યક્ પ્રકારિ' પ્રણામ કરીને, છદ્મસ્થ અને કેવલીનું આતર-આપ આપણા સ્વરૂપને બાણાવવાના હેતુ ચિહ્ન

કદાચિદપિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ભવતિ । એવ સર્વપ્રાપિ ભાવના જ્ઞેયા ૧, તથા મૃપા વાદયિતા ભવતિ ૨, અદત્તમાદાતા ભવતિ ૩, શબ્દાદીનામાસ્વાદયિતા ભવતિ ૪, પૂજાસત્કારે-પુષ્પાદ્યર્ચનવહ્વાદ્યર્ચને અનુ-
બૃ હયિતા ભવતિ-પરેણ સ્વસ્ય ક્રિયમાણસ્યાનુમોદયિતા તદ્ભાવે હર્ષકારીત્યર્થઃ ૫, તથા હ્રદમાધાકર્મ્માદિ
સાવધ-સપાપમિતિ પ્રજ્ઞાપ્ય તદેવ પ્રતિષેવિતા ભવતિ ૬, તથા નો યથાવાદી તથાકારી ભવતિ-
અન્યથામિધાયાન્યથા કર્તા ભવતિ ૭, ચાપીતિ સમુચ્ચે । યદ્યપિ પ્રાણશબ્દઃ ક્વચિત્ ‘અજય ચરમાણો
અ પાણમૂઆઈ હિંસઈ’ ઇત્યાદૌ ત્રસજીવમાત્રવાચકઃ, ક્વચિત્ ‘પ્રાણા દ્વિત્રિચતુઃ પ્રોક્તાઃ’ ઇત્યાદિના
વિકલેન્દ્રિયમાત્રવાચકઃ પ્રયોગતો દૃશ્યતે, તથાપીહ મહાવ્રતાધિકારપ્રતિવદ્ધત્વાત્ જીવમાત્રવાચકોઽવસાતવ્યઃ ।
યદાગમઃ- “ સવ્વ મંતે । પાણાહવાય પચ્ચક્ખામિ સે સુહુમં વા વાયરં વા તસ વા થાવર વે”ત્યાદિ
પાક્ષિક સૂ (પૃ. ૮) મહાવ્રતાધિકારપ્રતિવદ્ધત્વં ચ અય કેવલી ઉત છદ્મસ્થો વેતિ સજ્ઞયાનુપપત્ત્યા ।
આધાકર્માદિસાવધમળનેન ચ સ્ફુટમેવ પ્રાણાતિપાતોઽપિ પ્રાણવિયોજનાદિના સાક્ષાજ્જીવધાતલક્ષણો, ન
પુનરવિરતિરૂપોઽપિ, તસ્ય પરીક્ષકાણા જ્ઞાનાગોચરત્વેન પરીક્ષાનદ્વત્વાત્ પરીક્ષાલક્ષણસ્યાસમ્ભવાત્, પરીક્ષ-
ણીયે સાધાવસમ્ભવેન હેતો સ્વરૂપાસિદ્ધત્વપ્રસન્નાચ્ચ । તથા શબ્દાદ્યોઽપીહ ચતુર્થવ્રતાતિક્રમપ્રતિવદ્ધત્વેન
મૈથુનસવ્જ્ઞાસમ્ભદ્ધા વક્તવ્યાઃ, તેષામેવ વ્રતાતિક્રમહેતુત્વાત્ વેદોદયવતા સંયતાના સમ્ભવાચ્ચ ।
યદાગમ - સદ્વા-રૂવા-રસા-ગથા-ફાસાણ પવિઆરણે । મેહુણસ્સ વેરમણે ઇસ વુત્તે અઙ્ગમે ॥૧॥

ઈહા ન કલ્પવી. હિવે' કેવલી પ્રાણુતિપાત કર્તા કા ન હુઈ ? તે ઉપરિ કહે છે. કેવલી તો ક્ષીણ થયું' જે આરિત્ત
વરણ કર્મ તે પણુથિકુ, નિરતિઆરસયમપણુથિકુ, પ્રતિષિદ્ધના અણુસેવીપણુથિકુ કિવારે પણિ નહી
પ્રાણુનો વધક ઇમ સર્વ' હંકરથને ચિહ્ને' લાવના જાણુવી. તિમ હંકરથ તે શ્યાભાધી કદાચિત્ હુઈ ૨,
અદત્તનો લેનાર હુઈ ૩, શબ્દ-રૂપાદિકનો આસ્વાદનાર હુઈ' ૪, પૂજા અને' સત્કાર-જે પુષ્પાદિકે'
અર્ચન અને વજ્રાદિકે અર્ચન તે પ્રતિ' અનુમોદનાર હુઈ. પરે પોતાને કરતા અનુમોદનાર એતલે'
પૂજાદિક હતે હર્ષ'નો કરનાર હુઈ' ૫, એ સ્પષ્ટાર્થ', એ આધાકર્માદિ સાવધ તે સપાપ એહણુ' કહીને તે
પ્રતિ'જ સેવનાર હુઈ ૬, જેહણુ બોલે તેહણુ' કરી ન સકઈ અન્યથા બોલીને અન્યથા કરનાર હુઈ'
૭, એ સૂત્ર મધ્યે ચ અપિ શબ્દ છે તે સમુચ્ચયાર્થ' કહે છે. એતલે તે સાતે લિંગ હંકરથ-
પણુના ચાપક જાણુવા. પ્રાણુશબ્દ તે કિહાંકણિ 'અજયણુ' આલતા પ્રાણુ શૂતની હિસા કરે'
ઈત્યાદિ સ્થલે' પ્રાણુ શબ્દ તે ત્રસજીવ માત્રનો વાચક, 'એ દ્રિય-તે દ્રિય-ચતુરિ દ્રિય તે પ્રાણુ' ઇત્યા-
દિકે' કિહાંકણિ વિકલે'દ્રિય માત્રનો વાચક પ્રયોગથી દેખીઈ' હંક. તલે પણિ એ સૂત્રને' વિષે'
મહાવ્રતાધિકાર-પ્રતિબદ્ધ પણિ કરી જીવમાત્રનો વાચક પ્રાણુશબ્દ જાણુવઉ. આગમ દેખાડે છે-
' સર્વ' પ્રાણુતિપાતનુ પચ્ચક્ખાણુ કરુ છુ. તે પ્રાણુ સૂક્ષ્મ અથવા બાદર, ત્રસ અથવા રથાવર '
ઈત્યાદિ. એ સૂત્રને' વિષે મહાવ્રતા અધિકાર પ્રતિબદ્ધપણું ઇમ જાણુ જે એ કેવલી અથવા એ
હંકરથ એહવા સશય ને અણુ ઉપજવે એતલે લાવ એ-જે એ કેવલી અથવા હંકરથ ? એહવા સશય
તલે ઉપનો જે હંકરથ મહાવ્રતા;તે પણિ કેવલી સર્ગન અપ્રમાદી. હિવે તે સશય ટાલવા વતી (માટે) એ
સૂત્રે સાતે લિંગ હંકરથ સાધુ જાણુવો. વલી આધાકર્માદિ સાવધ કહેવે પણિ મહાવ્રતાધિકારનુ એ સૂત્ર
હંકરથ કેવલીની પરીક્ષાના કરનારને જ્ઞાનને' અગમ્ય પણિ કરીને પરીક્ષાના અકારણપણુથિકુ પરિક્ષાલક્ષણ
સંભવે નહિ તે ચિકુ વલી પરીક્ષવા યોગ્ય જે સાધુ તેહને' વિષે' અસ ભવે કરી હેતુને સ્વરૂપાસિદ્ધત્વ' દ્વષણુ
હુઈ. શબ્દ રૂપાદિકપણિ એ સૂત્રે મહાવ્રતાતિક્રમ પ્રતિબદ્ધપણુથી મૈથુન સચા સંજ્ઞા જાણુવા. તે શબ્દાદિક

છડમત્યો છડમત્યં જાણદ્વાયપમુદેહિં । લિંગેહિં જેહિં સત્ત્વિં તાદં ઠાળંગમણિઆદં ॥૨॥

વ્યાખ્યા-છડમત્યઃ સંયતો ગૃહસ્થો વા છડમત્યં સંયતં યૈઃ પ્રાણાત્તિપાતપ્રમુલૈઃ સપ્તભિર્લિંગૈર્જાનાતિ તાનિ લિજ્ઞાનિ સ્થાનાઙ્ગમણિતાનિ-સ્થાનાઙ્ગનાસ્મિન વૃત્તીયાઙ્ગે પ્રતિપાદિતાનિ, તથાદિ-સત્ત્વિં ઠાળેહિં છડમત્યં જાણેજ્ઞા તંજહા-પાણે અઙ્ગવાઙ્ગતા ભવતિ ૧, મુસં વઙ્ગતા ભવતિ ૨, અદિજ્ઞમાદિતા ભવતિ ૩, સદ્ધરિસરસરૂવગંધે આસાદેતા ભવતિ ૪, પૂતાસકારે અણુવૂદેતા ભવતિ ૫, ઇમં સાવજ્જંતિ પન્નવેતા પલિસેવિતા ભવતિ ૬, ણો જહાવાદી તદ્ધાકારી આવિ ભવતિ, ૭, ઇતિ શ્રીસ્થાનાઙ્ગે (પૃષ્ઠ ૩૮૧. સૂ. ૫૫૦) ઘૃત્તિઃ યથા-યૈઃ સ્થાનૈર્છડમત્યં જાનીયાત્ તાન્યાહ-‘સત્ત્વિં ઠાળેહિં’મિત્યાદિ । સપ્તભિઃ સ્થાનૈર્હેતુભૂતૈર્છડમત્યં જાનીયાત્, તદયથા-પ્રાણાનામતિપાતયિતા-કઠાચિત્તદ્વયાપદનશીલો ભવતિ । ઇહ પ્રાણાત્તિપાતનમિતિ વક્તવ્યે ધર્મધર્મિનિષેદાત્ પ્રાણાત્તિપાતયિતેતિ ધર્મીં નિર્દિષ્ટઃ । પ્રાણાત્તિપાતનાત્ છડમત્યોઽયમિત્યેવાવસીયતે । કેવલી હિ ક્ષીણચારિત્રાવરણત્વાન્નિરતિચારસંયમત્વાદપ્રતિપેવિત્વાજ્ઞ

તેહને કહેવે કરીને ભેદ કહીસ્યે” એ સંબંધ. કિમ ? જિન વચનાનુસારિ જિમ હુધ તિમ. ગાથામધ્યે તથા શમ્બુદેના અર્થ સમુચ્ચય-ખીજી ભેલવું. એવકાર તે અવધારણુ-નિશ્ચયાર્થ એતલે તિમજ, જિનવરનો ઉપદેશ-વચન તે વચનનો વિષય સંબંધિ તેહવી ને અનુભોદના-પોતાને ઇષ્ટ ને અર્થ તેહવું સાધનાર ને વસ્તુ વિષયનો આત્માનો ઉત્સાહ તે રૂપ અનુભોદના કહીધ. વા-અથવા, તે આત્માનો ઉત્સાહ તત્પૂર્વક તેહને અનુરૂપ સમાન ને વચનપ્રયોગ તે પશ્ચિ અનુભોદના કહીધ. તે અનુભોદના પ્રતિ” કહીસ્યે. હિવે ઇહા ગાથાને” વિષે પ્રથમપાદે વાહિત દેવને” નમસ્કાર રૂપ મંગલક, અને આગલે” ત્રિવિણુ પદે એ પ્રથમે” વિષે કહિવા યોગ્ય ને વસ્તુ તે દેખાડયું, એતલે કદાચિત્ પ્રાણાતિપાત કરધ” ઇત્યાદિ ચિહ્ને ઇશ્વરસ્થ, અને” સર્વથા કિવારેકિ પશ્ચિ પ્રાણાતિપાત ન કરે ઇત્યાદિ ચિહ્ન” તે કેવલી, ઇમ પરસ્પરે ઇશ્વરસ્થ અને કેવલીનો ભેદ તે એ પ્રથમે” વિષે કહીસ્યે, અને જિન વચનને અનુસારિ ને વસ્તુ હર્ષપૂર્વક વર્ણવવું તે કહીસ્યે એતલો ભાવાર્થ જાણિવો. (૧)

હિવે ઇશ્વરસ્થ જિમ ઇશ્વરસ્થને જાણિ” તિમ કહે છે-ગાથાર્થ :-ઇશ્વરસ્થ ઇશ્વરસ્થ પ્રતિ” જાણે પ્રાણાતિપાત પ્રમુખલિંગ-ચિહ્ને જેણિ સતિ” તે સાતે લિંગ કાણાંગમાહિ કલા છે.

વૃત્ત્યર્થ :- ઇશ્વરસ્થ અનુમાનને કરણહાર યતી હહિ અથવા ગૃહસ્થ, તે ઇશ્વરસ્થ ને યતી તે પ્રતે” ને પ્રાણાતિપાત પ્રમુખ સાત લિંગધ જાણિ. તે સાતે લિંગ કાણાંગને વિષે કલા છે, સ્થાનાંગ નામધ ને ત્રીજી અંગ તે મધ્યે કલા છે, તે કિમ એ કાણાંગે પાઠ છે” હિવે એ સૂત્રાર્થ”વૃત્તિ વખાણતા આઠ(૮) સે વતી નથી લિખ્યો ઇમ અ-ચત્ર પશ્ચિ જાણિવું એ સૂત્રની વૃત્તિ દેખાડિ છે-જેણિ ચિહ્ને ઇશ્વરસ્થ જાણીધ તે પ્રતિ” કહે છે એ સૂત્ર માડી દેખાડયું. સાત ને સ્થાનક હેતુ રૂપ તેણિ કરી ઇશ્વરસ્થ ને જાણિ તે કહે છે-પ્રાણુનો વધકર્તા ઇશ્વરસ્થ હુધ તે કિવારેકિ” તે પ્રાણીના હિ સન શીલ હુધ, ઇહા પ્રાણાતિપાત એહવું કહે તે” હુવે ધર્મ-ને આશ્રિત વસ્તુ અનધ” ધર્મી-ને આશ્રય તેહનો અભેદ(દે)જ વતી પ્રાણુનો ધાતક એહવો ધર્મી” ને દેખાડ્યો “ પ્રાણીના વધધિકા ઇશ્વરસ્થ એ એહવું જાણીધ ” હિવે” શીલાઈ” ઇહા ટીકાકાર મતે અવિવક્ષિત છે ને માર્ટે પ્રાણાતિપાત એતલું જ કહિહ” તે વતી “કુણેકિ” શીલાઈ” દેખાડી ભાવહિં”સા એ સૂત્રને વિષય જાણવી એહવું લખ્યું છે તે મિથ્યા જાણિવું” વળી ઇહા ભાવહિં”સા કલ્પતા પ્રમતયતી કલ્પવો પડિ અને ભાવહિં”સાના નવા ચિહ્ન કલ્પવા પડિ” વલી વિકથાદિકે” તે” પ્રમત જણાધ જ છે” તો એ ચિહ્ન સાતે નિરર્થક યાધ છે” હાથી દીઠે તેહને” ચીત્કારિ હસ્તીતુ અનુમાન ન હુધ” ઇત્યાદિ શાસ્ત્રીય પ્રવાહ પશ્ચિ લોપાધ ઇમ અનેક દ્વણ સંભવે છે. તે વતી સપ્રદાયનો ને અર્થ ને પ્રાણાતિપાતને તે કરિવાથી ઇશ્વરસ્થ જાણિવો એહજ અર્થ કરિવો. પશ્ચિ ભાવહિં”સા

કદાચિદપિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ભવતિ । एवं सर्वत्रापि भावना ज्ञेया १, तथा मृपा वादयिता भवति २, अदत्तमादाता भवति ३, शब्दादीनामास्वादयिता भवति ४, पूजासत्कारे-पुष्पाद्यर्चनवस्त्राद्यर्चने अनु-
बृ हयिता भवति-परेण स्वस्य क्रियमाणस्यानुमोदयिता तद्भावे हर्षकारीत्यर्थः ५, तथा इदमाधाकर्म्यादि
सावद्य-सपापमिति प्रज्ञाप्य तदैव प्रतिषेविता भवति ६, तथा नो यथावादी तथाकारी भवति-
अन्यथाभिधायान्यथा कर्ता भवति ७, चापीति समुच्चये । यद्यपि प्राणशब्दः क्वचित् ‘अजय चरमाणो
अ पाणभूआइ हिंसइ’ इत्यादौ त्रसजीवमात्रवाचकः, क्वचित् ‘प्राणा द्वित्रिचतुः प्रोक्ताः’ इत्यादिना
विकलेन्द्रियमात्रवाचकः प्रयोगतो दृश्यते, तथापीह महाव्रताधिकारप्रतिबद्धत्वात् जीवमात्रवाचकोऽवसातव्यः ।
यदागमः- “ सव्व भते । पाणाइवाय पच्चक्खामि से सुहुमं वा वायरं वा तस वा धावरं वे” इत्यादि
पाक्षिक सू (पृ. ८) महाव्रताधिकारप्रतिबद्धत्वं च अयं केवली उत छद्मस्थो वेति संशयानुपपत्त्या ।
आधाकर्मादिसावद्यभणनेन च स्फुटमेव प्राणातिपातोऽपि प्राणवियोजनादिना साक्षाज्जीवघातलक्षणो, न
पुनरविरतिरूपोऽपि, तस्य परीक्षकाणां ज्ञानागोचरत्वेन परीक्षानङ्गत्वात् परीक्षालक्षणस्यासम्भवात्, परीक्ष-
णीये साधावसम्भवेन हेतोः स्वरूपासिद्धत्वप्रसङ्गाच्च । तथा शब्दादयोऽपीह चतुर्थव्रतातिक्रमप्रतिबद्धत्वेन
मैथुनसम्बन्धासम्बद्धा वक्तव्याः, तेषामेव व्रतातिक्रमहेतुत्वात् वेदोदयवता सयतानां सम्भवाच्च ।
यदागम-सद्वा-रूवा-रसा-गंधा-फासाण पविआरणे । मेहुणस्स वेरमणे एस वुत्ते अइक्कमे ॥१॥

છંહા ન કલ્પવી. હિવે' કેવલી પ્રાણાતિપાત કર્તા કા ન હુઈ' ? તે ઉપરિ કહે છે. કેવલી તો ક્ષીણુ થયું' જે ચારિત્રા
વરણુ કર્મ' તે પશુચિકુ, નિરતિચારસ યમપશુચિકુ, પ્રતિષિદ્ધના અણુસેવીપશુચિકુ કિવારે' પશ્ચિ નહી
પ્રાણુનો વધક ઇમ સર્વ' છદ્મસ્થને ચિહ્નને' ભાવના જાણવી. તિમ છદ્મસ્થ તે ચાપાભાષી કદાચિત્ હુઈ ૨,
અદત્તનો લેનાર હુઈ ૩, શબ્દ-રૂપાદિકનો આસ્વાદનાર હુઈ' ૪, પૂજા અને' સત્કાર-જે પુષ્પાદિકે'
અર્ચન અને વસ્ત્રાદિકે' અર્ચન તે પ્રતિ' અનુમોદનાર હુઈ. પરે પોતાને કરતા અનુમોદનાર એતલે'
પૂજાદિકે' છતે હર્ષ'નો કરનાર હુઈ' ૫, એ સ્પષ્ટાર્થ', એ આધાકર્માદિ સાવધ તે સપાપ એહુ' કહીને તે
પ્રતિ'જ સેવનાર હુઈ ૬, જેહુ બોલે તેહુ' કરી ન સકઈ'. અન્યથા બોલીને અન્યથા કરનાર હુઈ'
૭, એ સૂત્ર મધ્યે' જ અપિ શબ્દ છે તે સમુચ્ચયાર્થ' કહે છે. એતલે તે સાતે લિંગ છદ્મસ્થ-
પશુનાં ચાપક જાણવા. પ્રાણુશબ્દ તે કિહાંકણિ 'અજયણુધ ચાક્ષતા પ્રાણુ શ્રુતની હિસા કરે'
ઇત્યાદિ સ્થલે' પ્રાણુ શબ્દ તે ત્રસજીવ માત્રનો વાચક, 'ખેદ્રિય-તેદ્રિય-ચતુરિદ્રિય તે પ્રાણુ' ઇત્યા-
દિકે' કિહાંકણિ વિકલે'દ્રિય માત્રનો વાચક પ્રયોગથી દેખીઈ' છઈ. તલેહે' પશ્ચિ એ સૂત્રને' વિષે'
મહાવ્રતાધિકાર-પ્રતિબદ્ધ પશ્ચિ કરી જીવમાત્રનો વાચક પ્રાણુશબ્દ જાણિવઉ. આગમ દેખાડે છે-
'સર્વ' પ્રાણુતિપાતનું પચ્ચક્ષપ્રાણુ કરુ છુ. તે પ્રાણુ સૂક્ષ્મ અથવા બાદર, ત્રસ અથવા સ્થાવર '
ઇત્યાદિ । એ સૂત્રને' વિષે' મહાવ્રતના અધિકાર પ્રતિબદ્ધપણું ઇમ જાણ્યું જે એ કેવલી અથવા એ
છદ્મસ્થ એહવા સ શય ને અણુ ઉપજવે એતલે ભાવ એ-જે એ કેવલી અથવા છદ્મસ્થ ? એહવા સ શય
તઉ ઉપનો જે છદ્મસ્થ મહાવ્રતી;તે પશ્ચિ કેવલી સર્ગન અપ્રમાદી હિવે તે સ શય ટાલવા વતી (માટે) એ
સૂત્રે સાતે લિંગ છદ્મસ્થ સાધુ જાણ્યો । વલી આધાકર્માદિ સાવધ કહેવે પશ્ચિ મહાવ્રતાધિકારનું એ સૂત્ર
છદ્મસ્થ કેવલીની પરીક્ષાના કરનારને જ્ઞાનને' અગમ્ય પશ્ચિ કરીને પરીક્ષાના અકારણપશુચિકુ પરિક્ષાલક્ષણ
સંભવે નહિ તે ચિકુ વલી પરીક્ષયવા યોગ્ય જે સાધુ તેહને' વિષે' અસ ભવે કરી હેતુને સ્વરૂપાસિદ્ધતું દ્વષણુ
હુઈ'. શબ્દ રૂપાદિકપશ્ચિ એ સૂત્રે મહાવ્રતાતિક્રમ પ્રતિબદ્ધપણુથી મૈથુન સચા સખી જાણિવા, તે શબ્દાદિકે

વાર્તાપિ । નહિ સમીહિતનગરં પ્રતિ શીઘ્રં જિગમિષુરશ્રાન્તો વિશ્રામં કરોતિ, તેન શ્રમાભાવે વિશ્રામકરણં શ્રમે ચ વિશ્રામાકરણં ચેત્યુભયથાપ્યહિતમેવ । તેનોત્સર્ગાદિપદાદો વલીયાનિતિ ન્યાયઃ પ્રકૃતે છદ્મસ્થ-સંયતાપેક્ષ એવ । તથાચૈતાનિ સપ્તાપિ સ્થાનાનિ મોહનીયાનામોગદેતુત્વેન છદ્મસ્થસયતાનામેવ ભવન્તિ; તેન છદ્મસ્થસંયતપરિજ્ઞાનાય હેતવો ભવન્તોતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨ ॥

અથ સપ્તાનામપિ લિંગનાં સ્વરૂપ પ્રકૃતસૂત્રેણાહ—

પંચમહવ્યયતિક્રમ—ચવાયણામોગરૂવરૂવાણં । સત્ત્વં ચ્ચલુ સત્ત્વપિ મોહસત્તાવિનામૂયં ॥૩॥

વ્યાખ્યા—પદ્ધાનાં મહાવ્રતાનામતિક્રમાઃ પદ્મમહાવ્રતાતિક્રમાસ્તે ચાપવાદાશ્વાનામોગાશ્ચેતી-તરેતરદ્વન્દ્વઃ દ્વયેવંરૂપેણ રૂપં—સ્વરૂપ યેષાં સપ્તાનાં સ્થાનાનાં તાનિ તથા તેષામ્ । અપિરિહ વ્યવહિતઃ સમ્બધ્યતે । સપ્તાનામપિ સ્થાનાનાં સત્ત્વં—વિદ્યમાનત્વ, મોહસત્તાવિનામૂયં—મોહનીયસત્તાં વિનાં ન ભવતિ સ્મેતિ મોહસત્તાવિનામૂય, ચ્ચલુરવધારણે, મોહસત્તાવિનામૂયતમેવ, મોહનીયકર્મસત્તામન્તરેણ સપ્તાનામપિ લિંગનાં મધ્યે એકમપિ લિંગં ન ભવતીત્યર્થ । ન ચ ક્ષીણમોહછદ્મસ્થવીતરાગવ્યભિચારઃ શઙ્કનીયઃ, યતો લિંગનામપિ તત્રાભાવાત્ । નહિ લિંગાભાવે સાધ્યસ્ય સત્ત્વે અસત્ત્વે વા વ્યભિચારો ભવિતુમર્હતિ, ‘હેતુસત્ત્વે સાધ્યાસત્ત્વં વ્યભિચાર’ઈતિ વચનાત્ । તસ્માત્ ક્ષીણમોહસ્ય છદ્મસ્થત્વેઽપિ છદ્મસ્થત્વ-જ્ઞાપકલિંગરાહિત્યેન કેવલિત્વજ્ઞાપકલિંગસાહિત્યેન અન્તર્મુદૂર્તભાવિકેવલજ્ઞાનામિમુખત્વેન ચ કથચ્ચિ-ત્કેવલિત્વેન વિવક્ષણાદિત્યગ્રે દર્શયિષ્યમાણત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩ ॥

અથાપ્રમત્તસંયતાનાં મહાવ્રતાતિક્રમપ્રતિપેક્ષણા ભવતિ નવેતિ શ્લોકાયમાહ—

યતીને અપેક્ષીને જ હિવે એ સાતે સ્થાનક મોહનીય અનાભોગ મેતુકપણિ કરી છદ્મસ્થને જ હુઈ. તે વતી છદ્મસ્થપણું જણાવવાને લિંગ તે યાઇ. એ ગાથાનેા અર્થ . ૨

હિવે સાતે લિંગતુ સ્વરૂપ મૂલ્યસ્ત્રે કહે છે .—

ગાથાર્થ :—પાંચ મહાવ્રતના અતિક્રમ અપવાદ અને અનાભોગરૂપ રૂપ છે જેહતુ એહવા સાતે લિંગતુ જતાપણું મોહની સત્તાને અવિનાશીત જણાવુ . ૩

વૃત્ત્યર્થ :—પાંચ મહાવ્રતના અતિક્રમ તે પાંચ મહાવ્રતના દ્વયણુ તે અપવાદ અને અનાભોગ એ ઇતરેતરદ્વન્દ્વ સમાસ છે એહવે રૂપે સ્વરૂપ જેહતુ એહવા સાતે યાનક તેહતુ. અપિશબ્દ ઇહા બાહિરથી લેવો તેહવે જોડીઈ. સાતે યાનકતુ સત્ત્વ તે વિદ્યમાનપણું મોહની સત્તા વિના ન હુઈ. મોહની સત્તા વિના સર્વથા ન હુઈ ચ્ચલુ તે અવધારણુનેા અર્થ જોલે. મોહ સત્તા વિના ન હુઈજ. મોહનીય કર્મની સત્તા વિના સાતે લિંગ મધ્યે એકે લિંગ ન હુઈ એ અર્થ ક્ષીણુમોહ જે છદ્મસ્થ વીતરાગ દ્વાદશ ગુણુસ્થાન વતી તેહને વિપિ વ્યભિચાર શ કહેા નહી. જે માટે લિંગનેા પણિ તિહાં અભાવ છે. લિંગને અભાવે સાધ્ય હઉ (હો અથવા) જાવે ન હો. વ્યભિચાર હુઈ નહી. હેતુ જતઈ સાધ્યની અસત્તા હુઈ તિવારે વ્યભિચાર દ્વયણુ હુઈ એહવા વચનથી તે માટે ક્ષીણુ મોહને છદ્મસ્થવતપણિ પણિ છદ્મસ્થપણુના લિંગરહિતપણિ કેવલીપણુને લિંગ સહિતપણિ અંતર્મુદૂર્ત યાનાર જે કેવલજ્ઞાન તેહને અભિગુણપણિ કરી. કેણિકિ પ્રકારિ કેવલિપણિ વિવક્ષા કરી છે વતી. એહતુ આગલિ દિબ્દાસીસ્ત્રે તે વતી. હિવિ વિવક્ષાઈ ક્ષીણુમોહને ઇહા કેવલીપણું કહ્યુ તે દ્વયણુ નહી જે

વિસયાણાભોગેણં તેસિં પડિસેવણા સુસાહૂણં । સુત્તાણાણ ચરણં શુદ્ધં હરણં ડ વિવરીઝં ॥૪॥

વ્યાખ્યા—વિષય—પ્રાણ્યાદ્યતિપાતાદિલક્ષણક્રિયાણાં ગોચરઃ પ્રાણ્યાદય એવ, તદ્વિષયકોડનાભોગઃ—અયં જીવ હત્યેવંરૂપેણ જીવવિષયકનિજસાક્ષાત્કારાભાવઃ, તેન હેતુભૂતેન ‘તેસિં’ તિ । તેપાં પ્રાણાતિપાતાદીનાં પ્રતિપેવણા સુસાધૂનામપ્રમત્તસંસયતાનાં સૂત્રાજ્ઞયા પ્રવર્તનેડપિં હિતિ શેષઃ, ભવતિ, પર દ્રવ્યત એવ । તેન સૂત્રાજ્ઞયા પ્રવર્તનેન શુદ્ધ—નિરતિચારં ચરણં—ચારિત્ર ભવતિ । યદાગમઃ—

‘જો જયમાણસ્સ ભવે વિરાહુણા સુત્તવિહિસમગ્ગસ્સ । સા હોઈ ણિજ્જરફલા અજ્ઞત્થવિસો-દિજુત્તસ્સ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ ઓષનિં (પૃ ૨૨૨) હિતરથા તુ—સૂત્રાજ્ઞાસુલ્લહ્દય પ્રવર્તમાનાનાં તુ વિશિષ્ટકટ્ટકારિણામપીતિ ગમ્યં, વિપરીત—વિશુદ્ધં ચારિત્ર ન ભવતીત્યર્થઃ । અત એવ ‘વિશિષ્ટકટ્ટસ્ય કર્મક્ષય પ્રત્યકારણત્વાત્ જિનાજ્ઞાયા એવ કર્મક્ષય પ્રતિ કારણત્વા’દિતિ ભગવતીવૃત્તૌ । એતેન વિનાપવાદં પ્રમત્તસંસયતો વિનાપરાધં ચ ગૃહી સમ્યગ્દષ્ટિઃ જીવોડયમિતિ સાક્ષાત્ જ્ઞાત્વા યો જીવઘાત કરોતિ તસ્ય વિરતિપરિણામો દૂરે, નિશ્ચયતઃ સમ્યક્ત્વમપિ ન સ્યાત્, અનુકમ્પાયા અભાવેન સમ્યક્ત્વલક્ષણાભાવાત્ । સમ્યક્ત્વલક્ષણાનિ ચ શમાદીનિ પચ્ચ ભવન્તિ । યદુક્તમ્—

“શમસવેગનિર્વેદાનુકમ્પાસ્તિક્વલક્ષણેઃ । લક્ષણેઃ પચ્ચમિઃ સમ્યક્ સમ્યક્ત્વમુપલક્કયતે” ॥૧॥

માટિ વિવક્ષાધીનરૂ શાસ્ત્રકારની પ્રવૃત્તિ છે એટલાજ માટિ સાસનભાવે નાળં ઇત્યાદિ અથઽ ઇમજ સમથ્યુ છે તે માટિ કિલ્લેકિ ક્ષીણુમેહને કેવલીની વિવક્ષાથી દ્વષણ લિખ્યુ છે તે વિવક્ષાધીના હિ શાસ્ત્રકારાણાં-
પ્રવૃત્તિઃ એ ન્યાયને અભણપણિ બળ્યુ ડ

હિવે અપ્રમત્તયતીને મહાવતના દ્વષણુ સેવણુ હુઈ કઈ ન હુઈ એ શંકા ઉપરી કહે છે —

ગાથાર્થઃ—વિષય જે પ્રાણ્યાતિપાતાદિક તેહને અનાભોગે કરી તેહની પ્રતિસેવના સુસાધુને પણિ હુઈ પણિ સૂત્રાજ્ઞાઈ પ્રવર્તનારને ચારિત્ર શુદ્ધ. અન્યથા તો વિપરીત.

વૃત્ત્યર્થઃ—વિષય તે પ્રાણ્યાતિપાતાદિરૂપ જે ક્રિયા તેહને ગોચર એતલે પ્રાણી આદિ દેઈ તત્સબધી અનાભોગ ‘એ જીવ’ એહવી રીતિ જીવ સબધી જે પોતાની સાક્ષાત્ જ્ઞાનને અભાવ તેણિ કારણે તે પ્રાણ્યાતિપાતાદિકંડુ સેવણુ સુસાધુ—અપ્રમત્ત સયતીને, સૂત્રાજ્ઞાઈ પ્રવર્તે તે હુ તે પણિ એટલુ બાહિરથી લેવુ હુઈ પણિ દ્રવ્યથી જ તે વતી સૂત્રાજ્ઞાઈ પ્રવર્તનઈ શુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્ર હુઈ ‘જે જયણાના કરનારને સૂત્રવિધિ-સપૂર્ણને વિરાધના તે નિર્જારણ ક્ષલની દેનારીજ અધ્યાત્મ વિશુદ્ધે’ યુક્ત યતીને’ વિશિષ્ટકટ્ટને કર્મક્ષય પ્રતિ અકારણપણુ, જિનાજ્ઞાને જ કર્મક્ષય પ્રતિ કારણપણુ ભગવતી—વૃત્તિને વિષે કહે એતલે અપવાદ વિના પ્રમત્ત યતી અને અપરાધ વિના ગૃહસ્થ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ એ જીવ એહવુ સાક્ષાત્ બળ્યીને જે જીવઘાત કરે તેહને’ વિરતિ પરિણામ તો વેગલો, નિશ્ચયથી સમ્યક્ત્વપણિ ન હુઈ અનુકપાને અભાવે સમ્યક્ત્વના લક્ષણને અભાવ વતી સમકિતના લક્ષણુ તે શમાદિ પાચ છે ‘કામા ૧, સસારનો ભય ૨, સસાર શ્રમ ૩, દયા ૪, આસ્તિકપણુ’ ૫ એ રૂપ જે લક્ષણુ પાચ તેણિ સમ્યક્ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ એલખાઈ’ બે એમ છે તઉ રહકી ખીણુ. ઇન્દ્રિયસયતમાત્રને સમ્યક્ત્વનો અભાવ થાએ તેહને પણિ નદી ઊતરતે’ જલ જીવ વિરાધનાનુ’ પ્રગટ સિદ્ધપણુ છે’ વતી એહવુ મ બોલિ. પ્રવચને અભણપણિ ચપાભાષીપણુ છે વતી જલજીવને’ અપ્રત્યક્ષપણિ તેહની વિરાધનાનુ અપ્રત્યક્ષપણુ હુઈ ઇમ હુઈ નહી. પ્રતિયોગિને સબધીને અપ્રત્યક્ષપણિ

ત્તિ પાશ્વિકસૂત્રે (પૃષ્ઠ ૩૦.) સામાન્યતઃ શબ્દાદિગ્રહણે તુ ધર્મોપદેશાદિશ્રવણ-તીર્થઙ્કરાદિરૂપનિરીક્ષ-
ણાદેરપિ પ્રાણાતિપાતાદિતુલ્યત્વેનાશ્રવત્વાપત્ત્યા તત્પરિત્યાગ એવ યુક્તઃ સમ્પદ્યેત, 'આશ્રવઃ સર્વથા હ્યેય'
ઇતિ વચનાત્ । એતેન કેવલિનો દ્રવ્યતોડપિ પ્રાણાતિપાતો (પ્યાશ્રવો) ન ભવતીત્યગ્રે દર્શયિષ્યતે ।
અન્યથા કેવલિનઃ સર્વથા હ્યેયાભવાનુપપત્તિપ્રસક્તેઃ, તાવન્માત્રસ્ય હ્યેયસ્ય સત્ત્વાત્ । તથા પૂજાસ-
ત્કારાવપિ મૂર્છાવિષયાવેવ ગ્રાહ્યૌ, અન્યથા હર્ષહેતુત્વાસમ્ભવાત્ । મૂર્છા ચ પરિગ્રહ એવ, 'મુચ્છા
પરિગ્રહો વ્રુત્તો' ત્તિ વચનાત્ । એવ પચ્ચાપિ પચ્ચાના મહાવ્રતાનામતિક્રમા મણિતાઃ, તે ચ પ્રાયશ્ચિત્તવિ-
શાધ્યાશ્છદ્મસ્થાનામેવ ભવન્તિ । તથા પઠે સ્થાને અપવાદપદમસિહિત, અપવાદપદમન્તરેણ
સંયત્તાનામિદમાધાકર્મ્માદિ સાવચમિતિ પ્રજ્ઞાપ્ય તત્પરિતેવણાયા અસમ્ભવાત્, આદિશબ્દાત્ પ્રત્યુપેક્ષ-
ણા-પ્રમાર્જનાદિનિયતક્રિયાસુ ચ ક્રિયમાણાસુ ચત્કિમપ્યપવાદપદકલ્પં પિપીલિકાદિક્ષુદ્રજન્તૂનાં મયત્રા-
સોત્પાદનાદિકં તદ્ ગ્રાહ્યં, તસ્ય ચ અપવાદપદકલ્પત્વ પિપીલિકાદિક્ષુદ્રજન્તૂનાં મયત્રાસોત્પાદનાદિક
સાવચમિતિ પ્રજ્ઞાપ્યાશક્યપરિહારેણ તત્પરિતેવણાત્, એતચ્ચ છદ્મસ્થસંયતસ્યેવ ભવતિ ન તુ કેવલિનોડપિ ।
તસ્ય પ્રત્યુપેક્ષણાદિનિયતક્રિયાયા અભાવાત્ 'અમયદયાળ'મિત્યાદ્યાગમેન નિષિદ્ધત્વાચ્ચ ।

નનુ મો ! અપવાદાપવાદકલ્પયો કો મેદ ? ઇતિ ચેદુચ્યતે-જ્ઞાનાદિનિમિત્તત્વેન સામ્યેડપિ
અપવાદસ્તાવત્ સ્વરૂપયોગ્યતયા શક્યપરિહારાત્મકઃ, તત્કલ્પસ્ત્વશક્યપરિહારાત્મક ઇતિ મેદો મન્તવ્યઃ ।

ને વ્રતના અતિક્રમનુ હેતુ પાણુ છે. તેથી વેદાદયવત ને સાધુ તેહને સહવે તેથી. વલી 'શબ્દ રૂપ
રસ ગંધ સ્પર્શની પ્રવિચારણુ-સેવણુ તે મૈથુન વિરમણુને એ કહી અતીચાર' સામાન્ય પ્રકારે
શબ્દાદિ ગ્રહીષ્ઠ તો ધર્મોપદેશનુ સાલગણુ તીર્થકરાદિકનુ રૂપ એવુ તેદાદિને પણિ પ્રાણાતિપાતા-
દિને સમાનપણિ' આશ્રવપણુ પામતે (અ) તે શબ્દાદિક નેા પરિત્યાગજ યુક્ત સપને 'આશ્રવ તે
સર્વથા છાડવો' એહવા વચનથી. એતલે' આશ્રવને છાડવાને કહેવે 'કરી કેવલીને દ્રવ્યથી પણિ
આશ્રવ ન હોષ એહવુ આગલે ગ્રથે દેખાડીચે દ્રવ્યથી એ કેવલીને આશ્રવ ન હોષ એહવુ ન
માનીષ તઉ કેવલીને સર્વ પ્રકારે' છાડવા યોગ્યનેા અભાવજ તેહનુ અયુક્તપણુ થષ આવે, તેતલા
માત્ર હેયનુ' સરવપણુ થાષ વતી. પૂજા સત્કાર ને કલા ઇહા તે પણિ મૂર્છા સળધીજ નણિવા,
મૂર્છા સળધી ન કહીષ્ઠ તો હર્ષ હેતુપણુ 'સભવે નહી. તેથી મૂર્છા તે પરિગ્રહજ 'મૂર્છા તેહજ
પરિગ્રહ' એહવા વચનથી એ પાચે હિસાદિક પાચે મહાવ્રતના દ્રવ્યુ કલા તે પ્રાયશ્ચિતે શુદ્ધ
થાષ'. હ્રસ્વરથને જ કુષ. તયા હ્રસ્વ લિંગે અપવાદપદ કહ્યું અપવાદપદ વિના સયતને એ
આધાકર્માદિ સાવચ, એહવુ કહીને તેહની સેવના સંભવે નહો તે વતી આદિશબ્દથિકુ પ્રતિ-
લેખના પ્રમાજનાદિ ને નિમ્નિયત ક્રિયા ને કરાતી તેહને વિષય ને કાષ અપવાદ સરિણુ ઠાડી
પ્રણતિ હીન જગુને લય ત્રાસનુ ઉપજવવુ તેહને ને અપવાદપદ કદપ-સરીખાપણુ કહ્યું, તે
પિપીલિકાદિ ક્ષુદ્રજનુ લયત્રાસના ઉપજવવાદિક તે સાવચ એહવું કહીને અશન્ય પરિહારે તેહના સેવવાથી.
એ સેવણુ તે હ્રસ્વસ્ય યતીને જ કુષ પણિ કેવલીને ન કુષ. તે કેવલીને પ્રત્યુપેક્ષણાદિ ને નિત્યપ્રતિ-
બદ્ધ ક્રિયા તેહનેા અભાવ છે વતી. અમયદયાળમિત્યાદિ સિદ્ધાતે લયદાયકપણુ નિષેધુ છે' વતી ।

વલી કોષ પૂછે છે-અપવાદ અને અપવાદકદપ એ બિહુને ચેા વિશેષ ?
એહવુ પૂછે હુતે કહોષ છે-જ્ઞાનાદિ કારણુ પણે સરીખાષ છે, તોહે' પણિ અપવાદ સ્વરૂપે
પરિહરી સળીષ' અને અપવાદકદપ તે પરિહરી સળીષ નહી, એતલા વતી મેદ માનવો. સ્વત્ર મધ્યે

તથા સપ્તમે સ્થાનેનામોગો મળિતઃ, અનામોગમન્તરેણ વાક્યપ્રવૃત્તયોરન્યોઽન્ય વિરોધાસંભવાત્, તથાભૂતવિરોધસ્તુ અનાગતકાલસ્યાપ્રત્યક્ષત્વેનૈવ સ્યાત્ । નનુ ભવત્તેવ પરમુત્સર્ગાદપવાદો વર્લીયાનિતિ ન્યાયાત્ અપવાદપદ તુ કેવલિનઃ સુતરામેવ યુજ્યતે इति चेत् । મૈવ, અપવાદસ્વરૂપસ્ય સમ્યગપરિજ્ઞાનાત્ । તત્કથમિતિ ચેદુચ્યતે-અપવાદસ્તાવત્ પ્રતિપિદ્ધપ્રતિપેવણાત્મકત્વેન સ્વરૂપતઃ સાવચ એવ, અન્યથા પ્રતિપેધાસંભવાત્, નિરવચત્વ ચાસ્ય પુષ્ટાલમ્બનપ્રતિપેવિતસ્ય રોગવિશેષવિનાશકસ્ય પરિકર્મિત-વત્સનાગસ્યેવ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્ત્યાદિના સોપાધિકમેવ, અપવાદપ્રતિપેવણ ચ સયતસ્ય ભયમોહનીય-કર્મોદયે સત્યેવ શક્યભાવેનૈવ સ્યાત્ । યથા રોગાદ્યાપદગતસ્ય સાધો સુમજ્જલસાધોરિય સમ્યગ્ સોલુમશક્તસ્ય જ્ઞાનાદિદ્વાનિજન્યપરલોકાનારાધનમિયા ચિકિત્સાદિવિધાપન, તત્ત્વ પ્રતિપિદ્ધપ્રતિપેવણા-ત્મકમેવ । યદાગમઃ-“ મા કુળઽ જઈ તિગિચ્છ અહિઆસેઝુળ જઈ તરઈ સમ્મ ” તિ ઇત્થે (ગાથા ૩૪૬) બલ્લવત્ત્વ ચાસ્ય સયમભારાકાન્તસ્ય સાધોઃ શ્રમાપનયનહેતુત્વેનૈવ, કેવલિનસ્તુ ક્ષીણે ભયમોહનીયે વીર્યાન્તરાયે ચ મયામાવેનાચિન્યશક્તિમત્ત્વેન ચ, ભયહેતોર્જ્ઞાનાવિહાનેરેવાભાવાત્, જ્ઞાનાદીનાં ચ ક્ષાયિકભાવોત્પન્નત્વેનાપગમાભાવાત્, પરલોકારાધનસ્ય નિશ્ચિતત્વાચ્ચ કેવલિનો નાપવાદપ્રતિપેવણ-

સાતમે લિંગે અનામોગ કહ્યો, અનામોગ વિના વચન અને પ્રવૃત્તિ એહનો વિરોધ સભાવે નહી વતી એહવે વિરોધ તો અનાગત કાલને અપ્રત્યક્ષ પશ્ચિ હુધ. પૂછે છે-એ કહ્યુ તે હઉ ઉત્સર્ગથી અપવાદ તે બલવાત્ એ ન્યાય વતી, અપવાદ પદ તો કેવલીને અતિહિ યુક્ત એહવા ઉપરિ કહે છે-મ કહે એહવુ, અપવાદના સ્વરૂપત્ સમ્યગ્ રીતિ જ્ઞાન નથી વતી તે કિમ ? કહોછ છે- અપવાદ તે પ્રતિપદ્ધતી સેવનારૂપ પશ્ચિ કરી સ્વરૂપથી સાવચળ. નહીતર પ્રતિપેધનો અસભવ હુધ વતી નિરવચપશ્ચ અપવાદને તે પુષ્ટ આલબન વતી સેવ્યાને રોગવિશેષ વિનાશક ને પરિકર્મિત વત્સનાગ તેહની પર પ્રાયશ્ચિત પ્રતિપત્યાદિકે કિસેકીણુ જાણિયુ. અપવાદનુ સેવવુ; તે યતીને ભયમોહનીય કર્મનિ ઉદય છતે જ શકિતને અજ્ઞાવે જ હુધ જિમ રોગાદિક વિપત્તિ પ્રાપ્ત સાધુને સુમગધ સાધુની પરિ સમ્યક્ સહિવા અશક્તને જ્ઞાનાદિકાનિ તળજનિત ને પર-લોકનુ અનારાધન તેહને ભયે ઔપધનુ કરિયુ તે તો નિષિદ્ધ સ્વરૂપજ. ને માટમ સિદ્ધાતમથ્યે કહ્યુ છે-મ કરે યતી ચિકિત્સા પ્રતિ અહિઆસી સકલ સમ્યક્ પ્રકારે જાઉ તઉ, ઉપદેશમાલાનુ વચન એ બલવત્પશ્ચ અપવાદને તે સયમભારે ચ પાણુ સાધુને શ્રમનિરાકરણ હેતુ પશ્ચિ કરીને જ કેવલીનો તો ક્ષીણુ ભયમોહનીય છતે વીર્યાન્તરાય પશ્ચિ ક્ષીણુ થઈ હુતે ભયને અજ્ઞાવે અને અચિત્પશ્ચિત્તવત પશ્ચિ ભયકારણુ ને જ્ઞાનાદિની હાનિ તેહનો જ અજ્ઞાવ છે વતી. એહવુ અપવાદ સેવવુ ન હુધ અત એવ તીથ કરના તથા કેવલીના કલ્પનુ વચપ અણુજાણતે અને એ અપવાદનુ સ્વરૂપપશ્ચિ અણસમગી કિણિફે સત્રદાય વિરોધાઈ લિખ્યુ છે ને-કેવલીને પશ્ચિ અપવાદ હુધ તે મિથ્યા જાણિયુ અને ને-કેવલીને પશ્ચિ કારણવિશેષે એહવે અપવાદ હુધ તો દ્રવ્યચિકુ એ જીવવધ તે સાવચપશ્ચિ અશક્ત્યાદિ કારણે કેવલી કરે ધમ માનો પશ્ચિ દ્રવ્યજીવવધ તે દ્વષણુ નહિ ઇત્યાદિ લિખ્યુ તે અધ્યુદ્ધની પરિ તેહને જાણિયુ. જ્ઞાનાદિકને ક્ષાયિકભાવે ઉપજવે કરી જાવાનો અજ્ઞાવ તે વતી પરલોકનુ આરાધન પશ્ચિ નિશ્ચિત છે તેથી વશી કેવલીને અપવાદ સેવ્યાની વાર્તાપશ્ચિ નહી વાલિત નગર પ્રતિ શીધ જાવા વાછતો અણુથાકલ હુ તો વિશ્રામ કરધ. ધમતો નહી. તે હેતુઈ શ્રમનઈ અજ્ઞાવિ વિશ્રામ કરિવા અને થાકે હુ તે વિશ્રામતુ અણુકારણુ મિદ્ધ પ્રકારે અલિતજ તે વતી. ઉત્સર્ગથી અપવાદનો બલવત્ત્વ એ ન્યાયનુ પ્રવતવિધુ તે એ સંને ધમરૂપ

વાર્તાપિ । નહિ સમીહિતનગરં પ્રતિ શીઘ્રં જિગમિષુરશ્રાન્તો વિશ્રામં કરોતિ, તેન શ્રમાભાવે વિશ્રામકરણં શ્રમે ચ વિશ્રામાકરણં ચેત્યુભયથાપ્યહિતમેવ । તેનોત્સર્ગાદિપવાદો વલીયાનિતિ ન્યાયઃ પ્રકૃતે છદ્મસ્થ-સંયતાપેક્ષ એવ । તથાચૈતાનિ સપ્તાપિ સ્થાનાનિ મોહનીયાનામોગદેતુત્વેન છદ્મસ્થસંયતાનામૈવ ભવન્તિ, તેન છદ્મસ્થસંયતપરિજ્ઞાનાય દેતવો ભવન્તોતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨ ॥

અથ સપ્તાનામપિ લિંગાનાં સ્વરૂપં પ્રકૃતસૂત્રેણાહ—

પંચમહાવ્યતિક્રમ—વવાયણામોગરૂવરૂવાણં । સત્ત્વં ચલુ સત્ત્વં મોહસત્તાવિનામૂતં ॥૩॥

વ્યાખ્યા—પદ્ધાનાં મહાવ્રતાનામતિક્રમાઃ પદ્ધમહાવ્રતાતિક્રમાસ્તે ચાપવાદાશ્ચાનામોગાશ્ચેતી-તરેતરદ્વન્દ્વ-ઇત્યેવંરૂપેણ રૂપં-સ્વરૂપં યેષાં સપ્તાના સ્થાનાનાં તાનિ તથા તેષામ્ । અપિરિહ વ્યવહિતઃ સન્વધ્યતે । સપ્તાનામપિ સ્થાનાના સત્ત્વં-વિદ્યમાનત્વ, મોહસત્તાવિનામૂતં-મોહનીયસત્તાં વિના ન ભવતિ સ્મેતિ મોહસત્તાવિનામૂત, ચલુરવધારણે, મોહસત્તાવિનામૂતમેવ, મોહનીયકર્મસત્તામન્તરેણ સપ્તાનામપિ લિંગાનાં મધ્યે એકમપિ લિંગં ન ભવતીત્યર્થઃ । ન ચ ક્ષીણમોહછદ્મસ્થવીતરાગવ્યભિચારઃ શક્કનીયઃ, યતો લિંગાનામપિ તત્ત્વાભાવાત્ । નહિ લિંગાભાવે સાધ્યસ્ય સત્ત્વે અસત્ત્વે વા વ્યભિચારો ભવિતુમર્હતિ, 'દેતુસત્ત્વે સાધ્યાસત્ત્વં વ્યભિચાર'ઇતિ વચનાત્ । તસ્માત્ ક્ષીણમોહસ્ય છદ્મસ્થત્વેઽપિ છદ્મસ્થત્વ-જ્ઞાપકલિંગરાહિત્યેન કેવલિત્વજ્ઞાપકલિંગસાહિત્યેન અન્તર્મુહૂર્ત્ત્ત્વાવિકેવલજ્ઞાનામિમુક્તત્વેન ચ કથશ્ચિ-ત્કેવલિત્વેન વિવક્ષણાદિત્યગ્રે દર્શયિષ્યમાણત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩ ॥

અથાપ્રમત્તસંયતાનાં મહાવ્રતાતિક્રમપ્રતિપેવણા ભવતિ નવેતિ શ્લોકાયમાહ—

યતીને અપેક્ષીને જ હિવે એ સાતે સ્થાનક મોહનીય અનાભોગ મેતુકપણિ કરી ઇન્દ્રસ્થને જ હુઈ. તે વતી ઇન્દ્રસ્થપણુ જણાવવાને લિંગ તે યાઇ. એ ગાથાનેા અર્થ : ૨

હિવે' સાતે' લિંગતું સ્વરૂપં મૂલમૂતે કહે છે :—

ગાથાર્થઃ :—પાત્ર મહાવ્રતના અતિક્રમ અપવાદ અને અનાભોગરૂપ રૂપ છે જેહનુ એહવા સાતે લિંગતું છતાપણુ મોહની સત્તાને અવિનાશીત જાણુ. ૩

વૃત્ત્યર્થઃ :—પાત્ર મહાવ્રતના અતિક્રમ તે પાત્ર મહાવ્રતના દ્વપણુ તે અપવાદ અને અનાભોગ એ ઇતરેતરદ્વ સમાસ છે એહવે' રૂપે સ્વરૂપ જેહનુ એહવા સાતે સ્થાનક તેહનુ. અપિશબ્દ ઇહા બાહિરથી લેવા તેહવેા જેડીઈ. સાતે સ્થાનકતું સત્ત્વ તે વિદ્યમાનપણુ મોહની સત્તા વિના ન હુઈ. મોહની સત્તા વિના સર્વથા ન હુઈ સ્વલુ તે અવધારણુનેા અર્થ બોલે મોહ સત્તા વિના ન હુઈજ. મોહનીય કર્મની સત્તા વિના સાતે લિંગ મધ્યે એકે લિંગ ન હુઈ એ અર્થ ક્ષીણમોહ જે ઇન્દ્રસ્થ વીતરાગ દ્વાદશ ગુણુગ્યાન વર્તી તેહને વિપિ વ્યભિચાર શ કહેા નહી. જે માટે લિંગનેા પણિ તિહા અભાવ છે. લિંગને અભાવે સાધ્ય હઈ (હો અથવા) ભાવે ન હો. વ્યભિચાર હુઈ નહી. હેતુ ઇતર્થ સાધ્યની અસત્તા હુઈ તિવારે' વ્યભિચાર દ્વપણુ હુઈ એહવા વચનથી. તે માટે ક્ષીણ મોહને ઇન્દ્રસ્થવતપણિ પણિ ઇન્દ્રસ્થપણુના લિંગરહિતપણિ કેવલીપણુને લિંગ સહિતપણિ અતર્મૂર્ત્ત્ત્વાનાર જે કેવલજ્ઞાન તેહને અભિમુખપણિ કરી, કેણિકિ પ્રકાગિ કેવલિપણિ વિવક્ષા કરી છે વતી, એહવું આગલિ દિખાડીચે' તે વતી, હિવિ વિવક્ષાર્થ ક્ષીણમોહને ઇહા કેવલીપણુ કહ્યું તે દ્વપણુ નહી જે

વિસયાણાભોગેણં તેસિં પહિસેવણા સુસાહૂણં । સુત્તાણાણ ચરણં શુદ્ધં દ્વહરા ઉ વિવરીઅં ॥૪૧॥

ઘ્યાત્વ્યા—વિષય:—પ્રાણ્યાદ્યતિપાતાદિલક્ષણક્રિયાણાં ગોચર પ્રાણ્યાદય એવ, તદ્વિષયકોજનાભોગ:—અયં જીવ इत्यેવંરૂપેણ જીવવિષયરુનિજસાક્ષાત્કારાભાવ: , તેન હેતુભૂતેન ‘તેસિં’ તિ । તેપાં પ્રાણાતિ-પાતાદીનાં પ્રતિષેવણા સુસાહૂનામપ્રમત્તસંયતાના સૂત્રાજ્ઞયા પ્રવર્તનેઽપિ इति શેષ: , ભવતિ, પર દ્રવ્યત એવ । તેન સૂત્રાજ્ઞયા પ્રવર્તનેન શુદ્ધ-નિરતિચારં ચરણ-ચારિત્ર ભવતિ । યદાગમ:—

‘જો જયમાણસ્ત ભવે વિરાહુણા સુત્તવિદિસમગસ્સ । સા હોદ્ધ ણિજ્જરફલા અજ્ઞત્થવિસો-દિહુત્તસ’ ॥ ૧ ॥ તિ ઓષમિં (૫૦ ૨૨૨) इतरथा तु-સૂત્રાજ્ઞામુલ્લહ્ધ્ય પ્રવર્તમાનાનાં તુ વિશિષ્ટકષ્ટકારિણામપીતિ ગમ્ય, વિપરીત-વિશુદ્ધં ચારિત્ર ન ભવતીત્યર્થ: । અત એવ ‘વિશિષ્ટકષ્ટસ્ય કર્મક્ષય પ્રત્યકારણત્વાત્ જિનાજ્ઞાયા એવ કર્મક્ષયં પ્રતિ કારણત્વા’દિતિ ભગવતીવૃત્તૌ । एतेन વિનાપવાદં પ્રમત્તસંયતો વિનાપરાધ ચ ગૃહી સમ્યગ્દષ્ટિ: જીવોઽયમિતિ સાક્ષાત્ જ્ઞાત્વા યો જીવઘાતં કરોતિ તસ્ય વિરતિપરિણામો દૂરે, નિશ્ચયત: સમ્યક્ત્વમપિ ન સ્યાત્ , અનુકમ્પાયા અભાવેન સમ્યક્ત્વલક્ષણાભાવાત્ । સમ્યક્ત્વલક્ષણાનિ ચ શમાદીનિ પદ્મ ભવન્તિ । યદુક્તમ્—

“શમસવેગનિર્વેદાનુકમ્પાસ્તિક્વલક્ષણૈ: । લક્ષણૈ: પદ્મમિ: સમ્યક્ સમ્યક્ત્વમુપલબ્યતે” ॥૧॥

भाटि विवक्षाधीनञ्च शास्त्रकारनी प्रवृत्ति छे अटलाञ् भाटि सासणभात्रे नाणं पत्थादि अथय धमञ् समर्थुं छे ते भाटि छिळ्ळि क्षीय्मोहने ठेवक्षीनी विवक्षाधी द्दषय लिप्पु छे ते विवक्षाधीना हि शास्त्रकाराणां प्रवृत्ति: अे न्यायने अण्णुपण्णिं णण्णु उ

હિવે અપ્રમત્તયતીને મહાપતના દષણુતુ સેવણુ હુઈ કઈ ન હુઈ એ શકા ઉપરી કહે છે —

ગાથાર્થ:—વિષય જે પ્રાણ્યાતિપાતાદિક તેહને અનાભોગે કરી તેહની પ્રતિસેવના સુસાહુને પણિ હુઈ પણિ સૂત્રાસાઈ પ્રવર્તનારને ચારિત્ર શુદ્ધ. અન્યથા તો વિપરીત.

વૃત્ત્યર્થ:—વિષય તે પ્રાણ્યાતિપાતાદિરૂપ જે ક્રિયા તેહનો ગોચર એતલે પ્રાણી આદિ દેહ તત્સબધી અનાભોગ ‘એ જીવ’ એહવી રીતિ જીવ સબધી જે પોતાની સાક્ષાત્ જ્ઞાનનો અભાવ તેણિ કારણે તે પ્રાણ્યાતિપાતાદિકતુ સેવણુ સુસાહુ-અપ્રમત્ત સ યતીને, સૂત્રાસાઈ પ્રવર્તતે હુ તે પણિ એટલુ બાહિરથી લેવુ હુઈ પણિ દ્રવ્યથી જ તે વતી સૂત્રાસાઈ પ્રવર્તનઈ શુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્ર હુઈ ‘જે જયણાના કરનારને સૂત્રવિધિ-સ પણ્ણે વિરાધના તે નિર્જ-સાદૃષ ફલની દેનારીજ અધ્યાત્મ વિશુદ્ધે’ યુક્ત યતીને’ વિશિષ્ટકષ્ટને કર્મક્ષય પ્રતિ’ અકારણપણ્ણ, જિનાસાને જ કર્મક્ષય પ્રતિ કારણપણ્ણ ભગવતી-વૃત્તિને વિષે કહ્યુ એતલે અપવાદ વિના પ્રમત્ત યતી અને અપરાધ વિના ગૃહરથ સમ્યગ્ દ્રષ્ટિ એ જીવ એહવુ સાક્ષાત્ જાણીને જે જીવઘાત કરે તેહને વિરતિ પરિણામ તો વેગલો, નિશ્ચયથી સમ્યક્ત્વપણિ ન હુઈ. અનુકંપાને અભાવે સમ્યક્ત્વના લક્ષણનો અભાવ વતી સમકિતના લક્ષણ તે શમાદિ પાય છે ‘શમા ૧, સ સારનો ભય ૨, સ સાર શ્રમ ૩, દયા ૪, આસ્તિક્યપણ્ણ ૫ એ ૩૫ જે લક્ષણ પાય તેણિ સમ્યક્ પ્રકારે સમ્યક્ત્વ ઝોલખીઈ’ જે એમ છે તઉ રહઉ ખીભ્ણ. ઉદ્ધરથસ યતમાત્રને સમ્યક્ત્વનો અભાવ થાએ તેહને પણિ નદી જીતરતે’ જલ જીવ વિરાધનાતુ પ્રગટ સિદ્ધપણ્ણ છે’ વતી. એહવુ મ બોલિ. પ્રવચને અણ્ણુપણિ સુષાભાષીપણ્ણ છે વતી જલજીવને અપ્રત્યક્ષપણિ તેહની વિરાધનાતુ પ્રત્યક્ષપણ્ણ હુઈ ધમિ હુઈ નહી. પ્રતિયોગિને સંબધીને અપ્રત્યક્ષપણિ

इति यागशास्त्रे (पृ० ६३.) नन्वेवमास्तामन्यत्, छद्मस्थसंयतमात्रस्य सम्यक्त्वाभावः प्रसज्येत, तेषामपि नद्युत्तारे जलजीवविराधनाया अध्यक्षसिद्धत्वादिति चेन्मैवं, प्रवचनानभिज्ञत्वेन मृषाभापित्वात् । नहि जलजीवानामप्रत्यक्षत्वेन तद्विराधनायाः प्रत्यक्षत्वं सम्भवति, प्रतियोगिनोऽप्रत्यक्षत्वे तदनुयोगिनोऽप्यप्रत्यक्षत्वात् । न च जलस्य प्रत्यक्षत्वेन तल्लीवानामपि प्रत्यक्षत्वमिति वाच्यं, इदं जलमिति ज्ञानमात्रेण इदं जलं सचित्तमिदं चाचित्तमिति विवेकेन परिज्ञानोदयप्रसक्तेः, तस्मात् 'दुविहा पुढविकाइया पं० तं० परिणया चेव अपरिणया चेव जाव वणफइकाइअ'ति श्रीस्थानाङ्गे (सू. ७३) तत्र परिणताः—स्वर्कायपरंकायशस्त्रादिना परिणामान्तरमापादिता अचितीभूता इत्यादिप्रवचनवचनेन नद्यादिजले सचित्ताचित्तयोरन्यतरत्वेन परिज्ञाने सत्यपि इदं जलं सचित्तमिदं चाचित्तमिति व्यक्त्या विवेकमधिकृत्य परिज्ञानाभावेन छद्मस्थसंयतानामनाभोग एव । तेन सिद्धा नद्युत्तारादौ जलजीवविराधना अनाभोगजन्याऽशक्यपरिहारेणैव । यदागम —

“जो जीवे वि ण याणेइ अजीवे वि ण याणेइ । जीवाजीवे अयाणंतो कह सो गाहीइ संजमे” ? ॥ ति, दशवै० (पृ. १५७ गा- १२,) अन्यथा सर्वविरत्युच्छेदः, निश्चितायां जलजीवविराधनाया तल्लीवविषयकविरतिपरिणामासम्भवात्, -सम्भवे च देशविरत्युच्छेदः, निश्चितेऽपि जलजीवघाते तल्लीवविषयकविरतिपरिणामस्यानपायात् । तथा च सर्वेषामपि सम्यग्दृशां सर्वविरतिप्रतिपत्तौ न किंचिद् बाधकं, तस्मादनुष्ठानमात्रे जीवघातवर्जनामिप्रायवतां यतनया प्रवर्तमानानां छद्मस्थसंयतानामनाभोगजन्याऽशक्यपरिहारेण जायमान जीवघातानृतभाषणादिक संयमपरिणामानपायहेतुः । यदागमः—

તત્સબંધી અભાવત્રિણેપતુ પણિ અપ્રત્યક્ષપણું હુઈ જલને પ્રત્યક્ષપણિ તજજીવને પણિ પ્રત્યક્ષપણું હુઈ ઈમં ન કહેવું. એ જલ એ જ્ઞાન માને જ એ જલ સચ્ચિત્ત એ જલ અચિત્ત એહવુ વિવેકિ જ્ઞાનાદયની પ્રસક્તિ થાઈ વતી. તે વતી 'ખિપ્રકરાઈ પૃથિવીકાયિક પ્રદૃષ્ટા પરિણુત અને અપરિણુત ઈમં વનગપતિ-કાયિક પર્થત' પરિણુત તે ગ્રંકાયરૂપ શસ્ત્રાદિકે પરિણુમાતર પામ્યા અચિત્ત થયા ઇત્યાદિ સિદ્ધાંત વચ્ચે નદ્યાદિ જલને વિષે સચ્ચિત્ત અને અચિત્ત એ બિહુમધ્યે અન્યતરપણિ જ્ઞાનજ તે હુતે પણિ એ જલ તે સચ્ચિત્ત એ જલ અચિત્ત એહવી વ્યક્તિ વિવેક આશ્રયીનઈ પરિજ્ઞાનને અભાવે છદ્મસ્થ થતીને અનાભોગ જ, તેવતી સિદ્ધ થઈ જલજીવની વિરાધનાને અનાભોગે જન્ય અશક્ય પરિહારે જ 'જે જીવને' ન જ જાણી અજીવને' એ ન જાણિ જીવ અજીવને અણુઅણુતો કિમ તે જાણિ સયમ' અન્યથા સર્વવિગતિને ઉચ્છેદ થાઈ નિશ્ચિત જલજીવની વિરાધના છતે હુતે જીવ સબંધી જે વિરતિ પગિણામ તેહનો અસભવ થાઈ વતી ઈમં જે વિરતિ પરિણામ સભવતો હુઈ તો દેશ વિરતિનો ઉચ્છેદ થાઈ નિશ્ચિત જલજીવ છતે તે જીવ વિષયક વિરતિ પગિણામનો અનાપાય છે વતી ઈમં તો સર્વ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ તે સર્વવિગતિ પડિવજતે કાષ્ટ બાધક નહી. તે માટિ ક્રિયામાત્રને વિષે જીવ-ઘાતાદિકની વર્જનાના અભિપ્રાયના ધણીને ચતનાઈ પ્રવર્તનાગને છદ્મસ્થ થતીને અનાભોગ જન્ય અગમ્ય પગિહારે થઇતુ જીવઘાત નિઃશ્વાભાષણાદિક સયમ પરિણામનુ અણુઅણુત હેતુ છે. 'વચ્ચુ' એહવા પગિણામ વર્તને સ પ્રાપ્તિ જીવવધાદિની છતે પણિ મૂકાઈ વૈગ્થો અણુહણુતો પણિ ન મૂકાઈ કિલષ્ટ પરિણામ અતિપાતનો' તથા ન તેહને તન્નિમિત્તકબધ સૂક્ષ્મપણિ કલ્પો સમયને વિષે નિરવધ ઉપયોગે કરી સર્વભાવે તે સાધુ છે વતી 'સયમ પરિણામનું' અણુઅણુત હેતુપણુંતો વર્જનાભિપ્રાયને બધે જાણિવું. સયમ પરિણામના

‘જ્ઞેમિત્તિ પરિણઓ સંપત્તીષ વિમુચ્ચદ વેરા । અવહંતો વિ ણ મુચ્ચદ્ કિલિટ્ઠમાવોડતિવાતસ્સ ’
 ॥ ૧ ॥ (ઓઘનિ૦ પૃ. ૩૮) તથા ‘ ણ ય તસ્સ તન્નિમિત્તો વંધો સુહુમા વિ દેસિઓ સમપ્પ ।
 ઔણવજ્ઞો ડ પઞ્ચોગેણ સત્ત્વભાવેણ સો જમ્હા ’ ॥ ૨ ॥ ત્તિ, ઓઘનિ૦ (પૃ ૨૨૦.)
 સંયમપરિણામાનપાયદેતુત્વ હિ વર્જનામિપ્રાયોપાધિકમેવ, જીવવિરાધનાયાઃ સંયમપરિણામાપગમદેતોઃ
 જીવઘાતપરિણામજન્યત્વલક્ષણસ્ય નિજસ્વરૂપસ્ય વર્જનામિપ્રાયેણ પરિત્યાજનાત્ । અય ભાવઃ—યદ્વર્ત્ત્મ-
 વિશિષ્ટ યદ્ વસ્તુ નિજસ્વરૂપં જહાતિ સ ધર્મસ્તત્રોપાધિરિતિ નિયમાત્ । વર્જનામિપ્રાયવિશિષ્ટા હિ
 જીવવિરાધના જીવઘાતપરિણામજન્યત્વ સયમનાશદેતુ પરિત્યજતિ, તેન સયમપરિણામાનપાયદ્વારા
 વર્જનામિપ્રાયજન્યા નિર્જરાં પ્રતિ જીવવિરાધનાયા અપિ પ્રતિવન્ધકાભાવત્વેન કારણતાપિ । યદાગમઃ—
 ‘ જા જયમાણસ્સ ભવે વિરાહણા સુત્તવિહિસમગ્ગસ્સ । સા હોઈ ણિજ્જરફલા અજ્ઞત્થવિસોદિજુત્તસ્સ ’
 ॥ ૧ ॥ ત્તિ, ઓઘ૦ (પૃ ૨૨૨) અત્ર હિ ‘ સુત્તવિહિસમગ્ગસ્સ ’ત્તિ કૃતસર્વસાવધપ્રત્યાખ્યાનસ્ય
 વર્જનામિપ્રાયવતઃ સાધોરિત્યર્થઃ, તસ્ય જાયમાનાયા નિર્જરાયા જીવવિરાધના પ્રતિવન્ધિકા ન
 ભવતિ, જીવઘાતપરિણામજન્યત્વાભાવેન વર્જનામિપ્રાયોપાધ્યપેક્ષયા દુર્બલત્વાત્ । એતેન જીવવિરાધનાપિ
 યદિ નિર્જરાં પ્રતિ કારણ ભવેત્ તર્હિ તથાભૂતાપિ વિરાધના તપ સંયમાદિવદ્ ભૂયસ્યેવ શ્રેયસ્કરી
 ભૂયો નિર્જરાદેતુત્વાદિતિ પરાશક્કાપિ પરાસ્તા । સ્વરૂપતઃ કારણભૂતસ્ય તથાવક્તુ શક્યત્વાત્ । ન ચેવં

નાશદેતુ ને જીવવિરાધના તેહ જીવઘાતપરિણામજન્યત્વસ્વરૂપ ને પોતાનુ સ્વરૂપ તેહને વર્જનાને અભિપ્રાયે
 ડ ડાવ્યાથી. સ્વરૂપ ભાવ કહે છે ને ધર્મ ઈશુષુધ યુક્ત ને વસ્તુ પોતાનુ સ્વરૂપ મુકિ તે ધર્મ તિહા ઉપાધિ જાણિવે.
 એહવા નિયમ છે વતી. વર્જનાને અભિપ્રાયે વિશિષ્ટ ને જીવવિરાધના જીવઘાતને પરિણામે થાવાપણુ
 ને સંયમનાશનુ કારણુ તે પ્રતિ ડાડે છે તે વતી સંયમ પરિણામને અણુભવાપણુ વર્જનાને અભિપ્રાયે જન્ય
 ને નિર્જરા તે પ્રતિ જીવવિરાધનાને પ્રતિબંધકાભાવપણુ કરી કારણુતાપણુ હુધ ને સાટિ આગમ છે—

‘ ને જયણાના કરનાર સાધુને હુઈ વિરાધના સૂત્રવિધિ પૂજીને તે નિર્જરાશ્લેષક હુધ અધ્યાત્મ-
 વિશુદ્ધિ યુક્તને ’ એહનો અર્થ—કર્થુ સર્વસાવધનુ પ્રત્યાખ્યાન નેણુ એહવા વર્જનાભિપ્રાયવત સાધુને
 એ અર્થ તેહને થાતી ને નિર્જરા તેહને જીવવિરાધના તે પ્રતિબંધક ન હુધ જીવઘાત પરિણામિ
 જન્યપણુને અભાવે વર્જનાભિપ્રાય જાપને ઉપાધિ તેહની અપેક્ષાદ્ દુર્મલપણુથી. એતલે જીવવિરાધના
 એ નિર્જરા પ્રતિ ને કારણુ છે તઉ તેહની એ વિરાધના તપસ યમાદિકનીપરે ઘણીજ લાલી. ઘણી
 નિર્જરાના હેતુપણુવતી એહવી પરતી આશકા એ ટાલી । સ્વરૂપથી કારણુશ્રુતને તિમ કહેવાને સમર્થ-
 પણુથી પણુ જીવવિરાધના તિમ ન હોઇ તે વિરાધનાને સંયમ પગિણામને જાવાને દારે સ્વરૂપથી
 નિર્જરાપ્રતિબંધકપણુ છે વતી પ્રતિબંધક તો જિમજિમ અદ્ય અને અસમર્થ તિમતિમ બહુ.
 તેવતી તે વિરાધનાને કારણુપણુ તે પ્રતિબંધકને અભાવપણુજ પ્રતિબંધકના અભાવને બહુપણુ તે
 પ્રતિબંધકને અદ્યપણુજ હુઈ ધમ ન કહીઈ તો પ્રતિબંધકપણુને કારણુતા ન હુધ.

હિવે કિણેકિ ‘ જા જયમાણસ્સેત્યાદિ ’ ગાયાને વિષે વિરાધના તે અપવાદની લિખી છે પણુ
 ભગવતીદ્વાદિકને વિષે તો એહજ ગાયાની વિરાધના અપવાદપદની નથી લિખી તથા ઓઘ૦ વૃત્તિને
 વિષે પણુ અપવાદપદ નથી વખાણ્યો ધમ ચોગ૦ તૃતીય પ્રકાશે પૂર્વધિકારે એ ગાથા છે તે જાણિવું.
 તસ્માત્ તિણિું તે ત્રય વાચ્યા હુરુચે પણુ વીસર્ગ દીસે છે તે જાણિવું. એતલે અનાભોગજન્ય અશક્ય

જીવવિરાધના તથા; તસ્યાશ્ચ(સ્તુ) સંયમપરિણામાપગમદ્વારા સ્વરૂપતો નિર્જ્જરાયાઃ પ્રતિબન્ધકત્વાત્ । પ્રતિ-
 બન્ધકં ચ યથા અત્પમસમર્થં ચ તથા તથા શ્રેયઃ । તેન તસ્યાઃ કારણત્વં પ્રતિબન્ધકાભાવત્વેનૈવ, પ્રતિબન્ધ-
 કાભાવસ્ય ચ ભૂયસ્ત્વં પ્રતિબન્ધકાનામત્પત્ત્વેનૈવ સ્યાત્, અન્યથા તદ્ભાવસ્ય કારણતા ન સ્યાત્ । एतेन
 છદ્મસ્થસંયતાનાં નદ્યુત્તારમનુજાનતા કેવલિના જલજીવવિરાધનાપ્યનુજ્ઞાતૈવ, નદ્યુત્તારાઽવિનાભાવિત્વેન
 જલજીવવિરાધનાં જ્ઞાતૈવ સચિત્તજલનદ્યુત્તારસ્યાનુજ્ઞાતત્વાદિતિ ધ્રોન્તિઃ નિરસ્તા । મનસાપિ જલજીવવિરા-
 ધનાનુજ્ઞાયાઃ સાવચત્વેન પ્રત્યાહ્યાતાયાઃ કેવલિનોઽસમ્ભવાત્ । સમ્ભવે ચ ‘કેવલીત્યાદિ યાવત્ પો’
 હમં સાવજ્જંતિં પન્નવેત્તા પહિસેવિત્તા દવઙ્, જહાવાઙ તથાકારી આવિ ભવતી’તિ પ્રવચનોક્તસ્ય
 કેવલિસ્વરૂપસ્ય હાનિર્વક્તુશ્ચાપસિદ્ધાન્તઃ । હત્સૂત્રભાષણેન તુ નિયમાદનન્તાનુબન્ધકષાયોદયવતાં સમ્ય-
 ક્ત્વસ્યાપિ નાશાત્ નિજસ્વરૂપહાનિશ્ચ, તથા જલજીવવિરાધનાયો અપ્યનુજ્ઞાતત્વેનોપાદેયત્વાપચ્યા દૈય-
 ત્વહાન્યા સ્વરૂપહાનિરેવ । દૈયત્વં ચ તસ્યાઃ સર્વસમ્મતમેવ । કિશ્ચ-પરામિપ્રાયેણાપિ યદિ નદ્યુત્તાર-
 અવિનાભાવિની જલજીવવિરાધનાપિ નદ્યુત્તારવદનુજ્ઞાતેત્યુચ્યતે, તર્હિ ગજસુકુમારસ્ય શિરોઽગ્નિપ્રજ્વાલનં
 શ્રીનેમિનાથેન સોમિલસ્યાનુજ્ઞાતં વક્તવ્યં પ્રસજ્યેત, પ્રતિમાવસ્થાનાઽવિનાભાવિત્વેન જ્ઞાતૈવ ગજસુકુમારસ્ય
 દ્વમશાનભૂમૌ પ્રતિમયાવસ્થાનસ્યાનુજ્ઞાતત્વાત્ । एवं जमालिरपि जिनाश्वाराधक एव भवेत्, जमालि-
 व्यतिकरं ज्ञातवैव तीर्थकृतस्तच्छिष्यकरणप्रवर्तनात् । किञ्चाऽऽस्तामन्यत्, व्रतभङ्गोत्सूत्रभाषण-ज्ञानद्रव्य-
 वैचद्रव्य-ज्ञानाद्युपकरणपुस्तक-प्रतिमा-रजोहरणादीनां विनाशदीनि योवन्ति विराधनास्थानानि, तावन्ति-
 सर्वाण्यपि तीर्थकृतानुज्ञातान्येव वक्तव्यानि स्युः, प्रायस्तेषां तीर्थाऽविनाभावित्वेन ज्ञातवैव तीर्थकृताः

પગ્નિહારિ છદ્મસ્થાનિ વિરાધના હુષ્ પશ્ચિઃ કેવલીને અર્વથા ન હુષ્ એતલો લાવાર્થ કહે તે’ છદ્મસ્થયતીતે,
 નદ્યુત્તારની આરા દેતો જે કેવલી તેણિ જલજીવની વિરાધનાની આરા દીધીજ. નદી ઉતરના અવસ્થ થાતો
 જલજીવની વિરાધના જળીનેજ સચ્ચિત્તજલ નદી ઉતરવાની આરા દીધી વતી. એહવી બ્રાતિ પશ્ચિ
 ટાલી. મને પશ્ચિં જલજીવવિરાધનાની આરાને’ સાવધપણા માટે’ તેહને કેવલીને સભવે નહોં વતી.
 જે જલજીવવિરાધનાની આરા કેવલીને સભવે તો ‘કેવલી જાણેજ્ઞા’ ધહાથી માઠી એ સાવધ
 કહી કેવલી ન સેવઈ, જેહવું બોલે તેહવું પાલે’ એહવું સિદ્ધાંતોક્ત જે કેવલીનુ સ્વરૂપ તેહની હાનિ
 થાઈ, કહેનારને પશ્ચિ અપસિદ્ધાત થાઈ. ઉત્પન્ન બોલવે તો, નિયમે અનતાનુબંધિ કષાયના ઉદયકાંતને
 સમક્રિતા પશ્ચિ નાશથી પેતાના સ્વરૂપની પશ્ચિ હાનિ હુઈ તિમ જલજીવવિરાધનાને’ પશ્ચિ કલાવતી
 ઉપાદેયપણુ થાતે હેયપણુની હાની કરી સ્વરૂપ હાનિજ હેયપણુ’ તો તે વિરાધનાને સર્વ સંમતજ છે.

વલી દૂષણ કહે છે-પરને અલિપ્રાયે’ પશ્ચિ જે નદ્યુત્તારને સબધે થાતીજ જીવધિરાધના’ પશ્ચિ
 નદ્યુત્તારની પરિ અનુજ્ઞાત જે કહીધ તો જગસુકુમારને શિરોગ્નિનુ પ્રજ્વાલન તે શ્રીનેમિનાથિ’ સોમિલને
 અનુજ્ઞાતજ કહિવું થાસે’ પ્રતિમાવસ્થાઈ રહેતેજ થાવે કરીને જળીને જગસુકુમારને સ્મશાન ભૂમિને
 વિધે પ્રતિમાઈ રહિવાનુ અનુજ્ઞાતપણુ વતી ધમ જમાલી પશ્ચિ જિનાશ્વામા આરાધકજ થાઈ. જમાલિને
 વ્યતિકર જળીનેજ તીર્થકરની તે શિષ્ય કરવાના પ્રવર્તનથી. બીજુ સર્વ રહો, વ્રતભગ ઉત્સૂત્રભાષણ-
 જ્ઞાનદ્રવ્ય-દેવદ્રવ્ય જ્ઞાનાદિકના ઉપકરણ જે પુત્રક-પ્રતિમા-રજોહરણાદિક તેહના વિનાશાદિક જેતલા.
 વિરાધનાના સ્થાનક તે સધલાએ તીર્થકરે’ ભાષિત કલા જેધઈ પ્રાયઈ તેહને તીર્થની’ અવિનાભાવપશ્ચિ.
 જળીનેજ તીર્થકરે’ તીર્થના પ્રવર્તાવ પણાથી તિહાપશ્ચિ અનુકલતકરે આગલિ કરીને વ્યતિરેકધ્યા-
 પ્તિપ્રહણુને અનિવારણુપણાથી. તે માટિં જિમ શિરોગ્નિનુ પ્રજ્વાલન પ્રતિમાવસ્થાનિ સંધિ’ યાઈઈ

તીર્થસ્થ પ્રવર્તિતત્વાત્, તત્રાપ્યનુકૂલતર્કપુરસ્કારેણ વ્યતિરેકવ્યાપ્તિપ્રહસ્યાનિવાર્યત્વાત્ । તસ્માદ્ યથા શિરોઽગ્નિપ્રજ્વાલન પ્રતિમાવસ્થાનાવિનાભાવિત્વેન જાયમાન જ્ઞાતમપિ ન અનુજ્ઞાત, તથા નદ્યુત્તારે જલજીવવિરાધનાઽપિ નદ્યુત્તારાવિનાભાવિત્વેન જાયમાના કાદાવત્કી જ્ઞાતાઽપિ ન અનુજ્ઞાતા, હૃદ્મ-સ્થસંયતાના નદ્યુત્તારે જલજીવવિરાધનાયા અનાભોગજન્યાશ્કયપરિહારાત્મકત્વેઽપિ તદનુજ્ઞાયાઃ સર્વેપામપિ શ્કયપરિહારાત્મકત્વાત્ । કિન્ન-જલજીવવિરાધનાનુજ્ઞાઽપિ કિં સાધ્વાદેશરૂપા ઉત કલ્પ્યતામિવ્યક્ષિતા વા ? નાદ્યઃ, સ સાધુર્જલજીવવિરાધનાં કરોતુ, ત્વ કુરુ વેત્યાદિરૂપેણ કેવલિનો વાકપ્રયોગાસમ્ભ-વાત્ । યદાગમઃ—

“અરિહતા-ભગવતો અહિઅ વ.હિઅં વ નત્રિ-ઙ્હ કિન્નિ । વારિતિ કારવેતિ અ ધિત્તૂળ જળ વ્રલા હૃત્યે”
॥૧॥ ત્તિ, હપદેઃ (-ગાં ૪૪૮). અત એવ દીક્ષાં જિષ્ટક્ષતાઽપિ વિજ્ઞપ્તો ભગવાન્-‘જહાસુહ’-મિત્યેવોક્તવાન્, ન પુનસ્ત્વ ગૃહાણેત્યાદિ । યત્તુ ક્રિયાકાલેઽભ્યર્થિતો ભગવાન્ આદેશમુલ્લેનાઽનુજ્ઞાં વદાતિ, તત્રાનુજ્ઞાયાઃ ફલવત્ત્વેન ભાષાયા નિરવચ્ચત્વાત્ । નાપિ દ્વિતીયઃ, કલ્પ્યતાલક્ષણસ્યામિવ્યક્ષકર્યેવ અભાવેન્ તદ્વચ્ચક્ષિતાનુજ્ઞાયા અપ્યસમ્ભવાત્ । યતઃ કલ્પ્યતા ચ નદ્યુત્તારસ્યેષ્ટફલદેતુત્વેનૈવ સ્યાત્ ।
૬ ચ નદ્યુત્તારસ્ય યતનાવિશિષ્ટસ્યૈવ પ્રવચને ભણિતમ્ । તથાહિ—

“જયં ચરે જયં ચિદ્દે જયમાસે જયસપ । જયં મુજતો માસંતો પાવકમ્મ ન વધઈ ” ॥૧॥
इति, वेश्वेऽ (पृ० १५६, गा० ८) यतना च सामान्यतोपि गमनागमनानां विक्रियायां युगमात्रया दृष्टया पुरतो भूमिनिरीक्षणादिनैव स्यात् । यदागमः :-

નવધુ પંથિ ન લાધુ, તિમ નદ્યુત્તારને વિષઈ જલજીવવિરાધના નદ્યુત્તારને અવિનાભાવ સંબધે થાતી કદાચિત્ થાતી જલજીવ પંથિ ન લાધી. જગત્થયતીને નદી જોતરતા જલજીવવિરાધનાને અનાભોગજનિત અશક્યપરિહારરૂપપંથિ પંથિ જલજીવવિરાધનાની આરાનઈ સર્વેનિ શક્યપરિહારરૂપપંથિવાતી

— હિવે ઇહા નદી જોતરતા જલજીવવિરાધિકતુ અપ્રત્યક્ષપંથિ છે. તથાપિ સેવાલાદિક નિશ્ચિત એહધુ જિનવચનએ જાણુતા સાધુને તેહની રક્ષાનો જ હિપાય તેહતુ અજાણુપંથિ તેહજ અનાભોગ અત્ર વિવક્ષિત છે તે વતી કિણ્ણિકિ એ સ્થલે આજો પટીઆરો કરી ઉન્મત્ત પ્રલાપ સ્તરીયું મૂખપંથિયું લિખ્યું છે તે અસત જાણુવું. વલી જીવવિરાધનાની આરા પંથિ સ્યુ સાક્ષાત્ આદેશરૂપ છે. અથવા કદાચપંથિયઈ જાણુવી છે ? પ્રથમપક્ષનો નહીં. “તે સાધુ જલજીવવિરાધના કરઈ, તુ કરિ ‘મત્યાદિરૂપે કેવલાને આરાના કિંઈએ અસંભવથી’ જે માટિ આગમ- અરિહત લગવત અહિત’ અથવા હિત’ નહીં ઇહા કાઠ વારિ’ અથવા કરાવે હરતે બલથી ‘અહીને’ એતલાજ માટિ’ દીક્ષા લેવા વાછતઇ ‘પંથિ વીનએ’ લગવત ‘મયાસુખ’ ઇમજ કહેતો ‘હુઓ, પંથિ તુ અહીં ઇમ નહીં’. અતે જે ક્રિયાકાલે ‘પ્રાથ્યો’ લગવત આદેશ મુખે ‘પંથિ આરા દિધ છે, તિહા આરાને’ સ્થવતપંથિ લાધાતુ ‘નિરવધપંથિ વતી.

ખીએ પક્ષપંથિ નહિ કલ્પ્યતાલક્ષણને અભિવ્યંજકને જ અભાવે તે કલ્પ્યતાઈ જાણુવી જે અનુસા તેહનાજ અસંભવથી જે માટિ’ કલ્પવાપંથિયઇ તે નદ્યુત્તારને ઇહતપંથિ જ કુઈ. ઇહતેલ તો નદ્યુત્તારને યતનાવિશિષ્ટને જ પ્રવચનને વિષે કહ્યું છે તે કિમ ‘જયણાઈ’ આલે જયણાઈ ઉભો રહે’ જયણાઈ બપરો જયણાઈ સૂઈ જયણાઈ’ જિમતો જયણાઈ બોલતો પાપકર્મ ન

‘પુરઑ જુગમાયાએ પેહમાણો મહિં ચરે । વજ્જંતો વીઅહરિઆઈ પાળે અ દગમદ્વિં’ ॥ ૧ ॥
તિ, દશવૈં (પૃઠ ૧૬૩ ગાં ૩) ફલં ચેહ પાપકર્મવંધ્યામાવલક્ષણમિદમેવ । તેન યતનાવિશિષ્ટસ્ય
ગમનક્રિયાવિશેષસ્ય નદ્યુત્તારસ્ય કલ્પયતાવગમો ભવતિ, પરં સામાન્યતો યથોક્તા યતના નદ્યુત્તારે ગમેન-
વિશેષે ન સમ્ભવતિ, જલ્પાદિતત્વેન સમ્યગ્ભૂમિનિરીક્ષણજલવર્જનાદેરસમ્ભવાત્ । તેન તત્રૈકં પાદં જલે
કૃત્વા એકં ચ પાદમાકાશે કૃત્વેત્યાદિવિશેષો યતનામાધિકૃત્યાવસાતત્વઃ । એવ ચ યતનાકરણાશક્ત્યા-
નિષ્પ્રફલદેતુરયતનાવિશિષ્ટો નદ્યુત્તારોડ્યત્કલ્પ્ય એવ । યદાગમઃ-

‘અજયં ચરમાણો અ પાળભૂઆઈં હિંસઈ । વંધઈ પાવયં કમ્મં તં સે હોઈ કહુંઅં ફલં’ ॥ ૧ ॥
તિ દશવૈં (પૃઠ ૧૫૬.) એવં ચાયતનાજન્મજીવવિરાધનયૈવ નદ્યુત્તારોડ્યનિષ્પ્રફલદેતુત્વેનાકલ્પ્યો
ભણિતઃ । કથં તર્હિ જલજીવવિરાધનાવિશિષ્ટો નદ્યુત્તારો કેવલિનાડ્યુજ્જોત્ત્વેન વક્તુ શ્રોતું વા કલ્પ્યમિતિ ।
ન ચ યંતનયા નદીસુત્તરતઃ સાધોરનાભોગજન્મ્યાશક્યપરિહારેણ યા જલજીવવિરાધના સાનુજ્ઞાતેત્યુચ્યેતે
इति वाच्यम्, અશક્યપરિહારવિરાધનાયામનુજ્ઞાયા અનપેક્ષણાત્ નિષ્ફલત્વાચ્ચ, જ્ઞાતેડપિ પ્રાયશ્ચિન્તાનુપ-
પત્તિપ્રસક્તેશ્ચ જિનાજ્ઞયા કૃતત્વાદિતિ પર્યાલોચ્યમ્ । એવં યત્ર કાપિ દ્વિદાનિષ્પ્રફલેપદર્શનોપદેશેન કલ્પ્યત્વ-
મકલ્પ્યત્વં ચ નોક્તં, તત્ર કલ્પ્યત્વાકલ્પ્યત્વાચકશબ્દાભ્યાં સાક્ષાદેવોક્તમવંસાતવ્યમ્ । યથા-‘જંત્યં
ચક્ષિઆ સિઆ એં પાવં જલે કિચ્ચા એં પાવં થલે કિચ્ચા એવ ચક્ષિઆ એવ ણં કપ્પતિ સવ્વઆ

બાધય’ જયણા તો સામાન્યઃ ગમનાગમનાદિક્રિયાનંદ વિધિ યુગમાનદષ્ટિ આગલિ ભૂમિ નિરીક્ષણાદિકં
જ કુપ્પ. ‘આગલિ યુગમાનંદ જોતો પૃથિવી પ્રતિ ચાલિ, વળંતો ખીજ હરિઆ પ્રતિ વલી પ્રાણી
દક શ્રુતિકા પ્રતિ’ રહ તો ઇહા પાપકર્મબધાભાવરૂપ ઇષ્ટજ તેણિ યતનાયુક્ત ગમનક્રિયાવિશેષે જે
નદ્યુત્તાર તેહને કલ્પયણાને શાન કુપ્પ પણિ સામાન્યથી યતના તે નદ્યુત્તારરૂપ જે ગમનવિશેષ
તિહા ન સભવય. જલધ’ અન્નચાદિતપણિ’ લલી રીતિ ભૂમિનુ નિરીક્ષણ તથા જલવળંનાદિકના
અસંભવથી. તેણિ ‘એક પાદ જલધ’ એકપાદ આકાશ કરી’ એહવો વિશેષયતના ઉદેશીને જાણવો એહવી
યતના કરિવાને અશક્તિને અનિષ્ટ રહનો હેતુ અયતનાયુક્ત નદ્યુત્તાર પણિ અકલ્પ્યજ. જે માટે’ આગમ-

‘અજયણાધ ચાલતો પ્રાણુ-ભૂતને હણિ’ બાધય પાપકર્મ રૂપ તે તેહને’ કુપ્પ ‘કુકુ
રહ’ ઇમ અયતનાધ. જાપની જે જીવવિરાધના તેણિ જ નદ્યુત્તાર પણિ અનિષ્ટરહ-હેતુપણિ અકલ્પ્ય
કલ્પો. કિમ તકે જલજીવવિરાધનાયુક્ત નદ્યુત્તાર કેવલીધ’ કલ્પો ઇમ રહેવાને અથવા સાલલવાને યુક્ત ?
યતનાધ નદી જીતરતા સાધુને’ અનાભોગે જન્ય અશક્ય પરિહારે જે જલજીવવિરાધના તે કહી એહવું
‘કહી ઇ’ છે. એહવુ ન કહિયું. અશક્યપરિહારવિરાધનાને’ વિષે આજાનુ અપેખવુ છે નહિ વતી, નિષ્ફળપણા
વતી પણિ અને’ તે વિરાધના જાણે હુતે-પ્રાયશ્ચિતની અણુલેવાની પ્રસક્તિ થય. જોઇય વતી.

વલી જિનાયાધ’ કીધાપણથી એહવુ વિચારવુ ઇમ જિહા કિહા પણિ ઇષ્ટ અને અનિષ્ટરહને’
દેખાડવાને ઉપદેશે કલ્પયણુ અને અકલ્પ્યપણુ નથી કહ્યું તિહા કલ્પયણુ અને અકલ્પ્યપણુ તેહને’ વાચક
શબ્દજ સાક્ષાત્ કહિઉ જાણિયુ. જિમ એહવુ કરી સકય જે એક પગ જલે એક પગ આકાશે થયે ઇમ
કલ્પયધ’ સર્વત્ર કોશ સહિત શેઝન ગોચરીધ જમને પાણુ’ વલવુ’ ઇહા લિક્ષાયથાનિ કલ્પયણુધ ‘કલ્પય’
એણિ’ શબ્દે સાક્ષાત્ જ કહી. તે નદ્યુત્તારને કલ્પયતાધ જ કુપ્પ. તેણિ નદ્યુત્તારને પણિ કહી જે
યતનાને યુક્તને જ કલ્પયણુધ કલ્પ્ય જે લિક્ષાયથાનિ જે ઇષ્ટરહ તેહનો વાચક જે શબ્દ તેણિ
‘કહી જાણવી. પણિ સર્વત્ર વરતુરવરપનિરૂપણને ઉપદેશે’. પણિ કિહાએ આદેશે ન કુપ્પ.

સમન્તા સ્કાસં જોઅળ મિક્ષાયરિઆઇ ગતુ પઢિણિઅત્તપ્પંતિ પર્યુપ્પણાકલ્પે । અત્ર મિક્ષાચર્યાયાઃ કલ્પ્યતા
 'કમ્પદ્વ'તિ શબ્દેન સાક્ષાદેવોક્તા । સા ચ નથુત્તારસ્ય કલ્પ્યતયૈવ ભવતિ । તેન નથુત્તારસ્યાપ્યુક્તયતનાવિ-
 શિષ્ટસ્યૈવ કલ્પ્યતા કલ્પ્યમિક્ષાચર્યાલક્ષણેષ્ઠફલામિધાયકશબ્દેનોક્તા અવસાતવ્યા, પરં સર્વત્રાડિપં વસ્તુસ્વ-
 રુપનિરૂપણોપદેશેન, ન પુનઃ ક્ષાયાદેશેનાડિપિ । અય ભાવઃ-જિનોપદેશે હિ સમ્યગ્દશં વસ્તુસ્વરૂપપરિ-
 જ્ઞાનાર્થમેવ ભવતિ । તત્ર વસ્તુનઃ સ્વરૂપ હેયત્વોપાદેયત્વજ્ઞેયત્વભેદેન ત્રિધા । તેન કિચ્છિદ વસ્તુ, જીવઘાતાદ્યા-
 શ્વભૂતં હેય, દુર્ગતિહેતુત્વાત્, કિચ્છિચ્ચ જીવરક્ષાદિ સવરૂપમુપાદેય, સુગતિહેતુત્વાત્, કિચ્છિચ્ચ
 સ્વર્ગનરકાદિક જ્ઞેયમેવ, હમયસ્વભાવવિકલત્વાત્ । યતુ જ્ઞાત સર્વમપિ વસ્તુ સુગતિહેતુસ્તત્ર 'સવિશેષણે'
 'હ્યાદિન્યાયેન જ્ઞાનસ્યૈવ પ્રાધાન્ય, તત્ત્વોપાદેયાન્તર્ભૂતમવસાતવ્યમ્ । એવ ચ કિચ્છિદેકમેવ વસ્તુ વિશેષણા-
 ઘપેક્ષયા ત્રિપ્રકારમપિ ભવતિ । યથા એકૈવ ગમનક્રિયા જીવઘાતાદિહેતુત્વેનાયતનાવિશિષ્ટા, સાધૂનાં હેયૈવ,
 હેયત્વેન ચાકલ્પ્યૈવ । તથા સૈવ ક્રિયા જીવરક્ષાદિહેતુત્વેન યતનાવિશિષ્ટા સાધૂનામુપાદેયા, ઉપાદેયત્વેન
 ચ કલ્પ્યા । યતનાયતનાવિશેષણરહિતા તુ ન હેયા નાપ્યુપાદેયા, કિન્તુ જ્ઞેયૈવ । એવ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનમાત્રે
 વક્તવ્યે 'સવિશેષણે વિધિનિપેધૌ વિશેષણમુપસદ્ક્રામતો વિશેષ્યાવાધકે સતીતિ'ન્યાયાત્, વિધિનિપેધ-
 મુલેન યતનાયતનાવિપયક એવ જિનોપદેશ સમ્પન્નઃ । તથા ચ જીવરક્ષાર્થ યતનોપાદેયત્વેન, કલ્પ્યા,
 અયતના ચ જીવઘાતહેતુત્વેન, હેયત્વેનાકલ્પ્યેત્યેવં વિધિનિપેધમુલેન વસ્તુસ્વરૂપાવબોધકો જિનોપદેશે
 મન્તવ્યઃ । એવ છદ્મસ્યસયતના જ્ઞાનાધર્મમપવાદપદ્ધતિપેવળેડિપિ અનાદિસિદ્ધકલ્પ્યત્વાકલ્પ્યત્વાદિ-

એ પરમાર્થ કહે છે-જિનોપદેશ તે સમ્યગ્દષ્ટિનિ વસ્તુસ્વરૂપ પરિજ્ઞાનને જ, અર્થે કહે છે.
 તિહા વસ્તુનું સ્વરૂપને હેયપણુ ઉપાદેયપણુ અને જ્ઞેયપણુ એ ત્રિણિ પ્રકારે. તેણિ કાષ્ઠ એક, વસ્તુ
 અવધારિક આશ્રવરૂપ હેય-છાડવા યોગ્ય દુર્ગતિહેતુપણુથી, કાષ્ઠ એક અરક્ષાદિક સંવર્ગરૂપ, તે, આદરવા
 યોગ્ય, સુગતિના હેતુપણુથી કાષ્ઠ એક વલી સ્વર્ગ-નરકાદિક ભણુવા યોગ્ય જ મિહુ સ્વભાવરહિતપણુથી.
 જે શેણિ ભણુયું સર્વ વસ્તુ તે સુગતિનું કારણ તિહાં સવિશેષણ ઇત્યાદિ ન્યાય કહિરયે. તેણિ જ્ઞાનને
 જે પ્રધાનપણુ તે જ્ઞાન તો ઉપાદેયમધ્યેજ આવ્યું ભણિયું. એમ કાષ્ઠ એક વસ્તુ વિશેષણાદિકની
 અપેક્ષા, ત્રિણિ પ્રકારે પુણિ ધાર્.

જિમ એકજ ગમનક્રિયા અવધાતાદિકારણપણિ અયતનાયુક્ત કહેતી સાધુને છાડવીજ અને
 હેયપણિ અકલ્પજ, વલી તેહજ ક્રિયા અરક્ષાદિ હેતુપણિ ભણુવાયુક્ત સાધુને ઉપાદેય અને
 આદરતાપણિ કરી, કલ્પ જયણા અનધ અભયણા એ વિશેષણ રહિત તો ન છાડવા યોગ્ય, આદરવા
 યોગ્ય પણિ નહી. તે સ્તુ જ ભણુવા યોગ્ય જ. એમ ધાર્મિકઅનુષ્ઠાન માત્ર કહેવે, વિશેષણુ તે
 શુણ્ધર્મ, તે સહિત વિશેષ વતે વિધિ અને નિપેધ હુહ તે વિશેષણુ પ્રતિ ઉપસકમે, જે વિશેષ
 જે શુણુ તેહને વિષે આધ હુહ તો એ ન્યાયથી વિધિમુખિ, અને નિપેધમુખિ, જયણા અભયણા
 સંબધીજ જિનોપદેશ હુએ

તથા એ ન્યાયેને ખલે જ હેમસરીઈ યોગ્ય તૃતીય, પ્રકાશને વિષે નિદ્રામલ્લાસુવા-
 સીતેત્યાદૌ અલ્પત્વમાત્રે આશયપણિ નિદ્રાને વિષે નહી, તે તો રાગપ્રાપ્ત છે, વતી ધ્રુમ વિષયુ
 છે, અને કિલ્લેકઈ એ ન્યાયને વિશેષ્યના વ્યર્થયણાથી ન્યાયને દ્રવણ દીધું છે. તેણિ યોગ્ય, ૪૦
 પાત્રી દીસતી નથી તે ભણિયું, અને એ ન્યાય તો ન્યાયશાસ્ત્રને વિષય પ્રસિદ્ધ છે. તો એ

लक्षणवस्तुस्वरूपान्नबोधको जिनोपदेशो भवति । यथा साध्व्या उपसर्गकर्तारमधिकृत्य 'पंचिदियववरोवणा कपिअ' ति-निशीथचूर्णावुक्तं, न पुनः स हन्तव्य इति विधिसुखेन जिनोपदेशो भवति, 'सव्वे प्राणा सव्वे भूमा सव्वे जीवा-सव्वे सत्ता न हंतव्वा' इत्याद्यागमेन सह त्रिविधः स्यात्, स च सर्वज्ञपणी-तागमे-न सम्भवति । यदाह श्रीहेमचन्द्रसूरिः—

“हितोपदेशात् सकलज्ञकल्पे-र्मुमुक्षुसत्साधुपरिग्रहाच्च । पूर्वापरार्थेष्वविरोधसिद्धे-स्त्वदागमा एव सतां प्रमाण” ॥ १ ॥ मिति श्रीमहावीरद्वारत्रिशिकायाम् ॥ (स्तो० ११) यत्तु दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ “अवज्ञेवांय पडिहम्मेज्ज” ति भणितं, तदाचार्यशिष्याणां परवादिनिराकरणे सामर्थ्यं दर्शितम्, यथा—“मिच्छादिद्वेषु पडिहएसु सम्मतं थिरं होइ” ति श्रीसूत्रकृद्गचूर्णौ भणितम् ॥ अत एव ‘साहूण वेद्वेआण अ पडिणीअं तह अवण्णवायं च ॥ जिणपवयणस्स अहिअं सव्वत्थामेण वारेई” ॥ ति उपदिष्ट ॥ (स्तो० २४२) अत्र ‘सर्ववलेने’ ति स्वप्राणव्यपरोपणं यावदित्येव भणितं, न पुनर्जिनप्रवचनाहितकर्तृ हन्तव्य इति । जिनानां तथाभाषाया वक्तुमप्यनुचितत्वात् । यद्यपि सर्ववलेन निवारणे पञ्चवेन्द्रियव्या-पादनं कदाचित्कं भवत्यपि, तथापि स व्यापादनीयो व्यापाद्यतां वेत्यादिरूपेण मनोव्यापारवानपि क्षेत्रली भवति, तथाभूतस्यापि मनोव्यापारस्य सावद्यत्वेन प्रत्याख्यातत्वात् । न चापवादिकस्तथान्वापारः सावद्यो न भविष्यतीति शङ्कनीयं, यतोऽपवादप्रतिषेधं च संयतेष्वपि प्रमत्तस्यैव भवति, कथं जाह

न्यायानु-अ-उ-न-ते-अमूर्व-याय-अपमाना यपुराअं नलुपी. धम अवरक्षानि अर्थे यतना ते उपा-
‘हृष्यपि कृष्य, अणयथा ते उवधातना हेतु ते अणयथाने हृष्यपिपलावती अकृष्यपिपलावती. धृषी रीति विधि-
निषेधद्वाराअं वरपुरवक्षणेन अवबोधकं जिनोपदेशं ज्ञानवे। धम उवक्ष्ययतीने ज्ञानादिकने अर्थि अपवाद
सेवते पक्षि अनंदिंसिद्ध कृष्य अने अकृष्यपिपलावतीने न वरपुरवक्षणेन ज्ञानावनार जिनोपदेशः कृष्य.

‘जिअ साध्वीने’ उपसर्ग-उरनारने उदेशी पञ्चे द्विपनी व्यपरोपण्य कृष्य’ ओहवु निशीथ-
‘अहिअपि कृषि’ छे. पक्षि ते हलिवे। धम विधिभ्रमि जिनोपदेश न कृष्य. ‘सर्वप्राण सर्वज्ञत सर्व-
अव सर्वसत्त्वं न हलुवा’ धम आगमसाधि विरोध कृष्य ते तो सत्त्वत्तामितआगमने विषे.
न कृष्य, ‘हित उपदेशथी, सर्वज्ञता कृष्यथी, मुक्ति वाछता ने साधु तेहि परिग्रहाथी, पूर अपर
अर्थने- विषे अवरोधनी सिद्धिथी ताहस आगम तेहज सत्पुरवने प्रभाय”

ये ‘दशाश्रुतकृष्यनी यृषिनि विषे’ ‘अवर्षुवादिनि हलिवु’ ओहवु कृषि ते आचार्याना
‘शिक्षने’ परवादिनिराकरणे विषे ‘सामर्थ्ये’ देभाउय ‘जिअ मित्थात्थी हलु हंतर्धं सम्भक्त्वं स्थिरथाई’
‘ओहवु’ सूत्रकृद्गचूर्णौ कृषि छे अतएव वती ‘साधुने ज्ञेयने प्रत्यनीकं तथा अवर्षुवादी ने
‘जिनप्रवचनने’ अहित तेहने सर्वप्रकारे वारे” महा सर्वजने-स्वप्राण नहि तिहातां ओहवु कृषि, पक्षि
जिनना प्रवचनना अहित कर्ता हलुवे ओहवु न कृषि. जेनने तेहवी भाषा जेवनेने अयुक्तपलाथी.

‘ओह-ओ सर्वजने’ वारते पञ्चे द्विपनी हिंसवु किंचारेकि याअ पक्षि ताह ते हलुवे तेहवु
‘हलुवु’ ते अथ मत्तादिपक्षं मनना व्यापारवतं पक्षि केवली न कृष्य. तेहवा-ओ ‘मनना तथापिने
‘साववपक्षि प्रत्याख्यातपलाथी. अपवादजन्य तेहवी व्यापार ते सपाप नही कृष्य, ओहवु न-श-कृष्य.
‘ओ भाटि अपवाद सेववु’ संयसिभाहि पक्षि प्रमादीने कृष्य. किअ तो सर्वोत्कृष्ट निश्चय-अप्रमत्त-

સર્વોત્કૃષ્ટનિયતાપ્રમત્તસ્ય કેવલિનોડીતિ । શુક્તિસ્તુ પ્રાગુક્તૈવ । પર પઞ્ચેન્દ્રિયવ્યાપાદનમર્થેન યદિ સતિ સામર્થ્યે પ્રવચનાહિતં ન નિવારયતિ, તર્હિ સસારવૃદ્ધિર્દુર્લભવોધિતા ચેત્યાદિં શ્રીકાર્લિકાચર્યઃ કથાદૌ મંણિતમ્ । અહિતનિવારણે ચ ક્રિયમાણે કદાચિત્ પઞ્ચેન્દ્રિયવ્યાપતૌ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્ત્યા આશયસ્ય શુદ્ધત્વાત્ જિનાજ્ઞારાધકઃ સુલભવોધિચ્ચેત્યાદિરુપેણ વસ્તુસ્વરૂપાવબોધકો જિનોપદેશો ભવતીતિ તાત્પર્યમ્ । એવ જિનોપદેશેન વસ્તુસ્વરૂપમવગમ્ય સ્વત એવ યથૌચિત્યેન પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિભ્યાં જિનાજ્ઞારાધકો ભવતિ, જિનોપદેશેનૈવ કલ્પ્યત્વાકલ્પ્યત્વે અવગમ્ય તથાપ્રવર્તનાન્નિવર્તનાચ । યદાગમઃ—

‘ સ્વર્ણસં પુણ ત (તે) દિતિ જેણ ચરિણ કિત્તિળિયાણં । દેવાણવિ હુતિ પહૂ કિમંગ, પુણ મણુઅમિત્તાણં ? ॥ ’ તિ ઉપદે (ગા ૪૪૯). એવં ચ સતિ નશુત્તારાદૌ જલજીવદેઃ વિરાધનાતુ-જ્ઞાયાઃ કેવલિનોઃ મળનં લૌકિક-લોકોત્તરમાર્ગપ્રસિદ્ધકેવલકલકલ્પદાનમેવ । ન ચ નશુત્તારસ્ય કારણત્વેન જલ-જીવવિરાધનાવ્યાપવાદિકીતિ જિનોપદેશો ભવિષ્યતીતિ શક્કનીયમ્, અચિત્તજલનશુત્તારસ્યાભાત્રાપ્રત્ય તસ્યા નશુત્તારે કારણત્વાભાવાત્, તસ્માન્ નશુત્તારસ્ય કારણં ન જલજીવવિરાધના, કિન્તુ, પાદાદિકિયૈવેતિ સર્વાનુભવપ્રસિદ્ધમ્. ‘ ઇં પાચં જલે કિન્તુ ’ ત્યાગાગમોક્ત ચ । એતેન જલ વસ્તુગલિતમેવ પેયં, નાગ-લિતમપ્યુપદિશતા કેવલિના જલજીવવિરાધના સચિત્તજલપાનં ચોપદિષ્ટ ભવિષ્યતીતિ શક્કાપિ પરાસ્તા । ‘ સવિશેષણે વિધિનિષેધૌ વિશેષણમુપસાદ્ક્રામત ’ ઇતિન્યાયચલેન જલગલનમેવોપદિષ્ટ, તત્ત્વઃ ત્રસજીવ-

મ્લેષીમ પશ્ચિ યુક્તિ તો પૂર્વ કહીજા છે. જ્ઞાનાદિકાનિને ભવ નથી ઇત્યાદિક. પશ્ચિ પચે દ્વિપ વ્યાપતિમે ભયે જઈ જતી સમર્થાઈઈ પ્રવચનનુ અહિત ન નિવારે તઉ સસારની વૃદ્ધિ અને દુર્લભ-બોધિપણુ ઇત્યાદિક શ્રીકાર્લિકાચર્યકથાદિકને વિષે કહિઉ છે અહિત, નિવારણા કરતે કિવાદૈકિ પચે દ્વિપની દ્વિસા થાતે પ્રાયશ્ચિત પડિવજ્જવે આશયના શુદ્ધપણાથી જિનાજ્ઞાને આરાધક અને સુલભ-બોધિ ઇત્યાદિકરે વસ્તુસ્વરૂપનો અવબોધક જિનોપદેશ હુઈ એ પરમાર્થ. ઇમ જિનોપદેશો વસ્તુતુ સ્વરૂપ જાણીને પે તાથીજ યથાઉચિત પશ્ચિ પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ કરી જિનાજ્ઞાને આરાધક હુઈ. જિનમે ઉપદેશ જ કલ્પપણુ અને અકલ્પપણુ જાણીને તિમજ પ્રવર્તનથી અને નિવર્તનથી, જે માટે આગમ-‘ ઉપદેશ તે દિઈ જેણિ ચરિત્રઈ કીર્તિના રથાનક જે દેવ તેહનો પશ્ચિ હુઈ પ્રભુ, તઉ મનુષ્ય માત્રનો પ્રભુ થાઈ તિહા સ્યુ કહિવુ ’ ઇમ જતે નદી ભીતરતા જલજીવની વિરાધનાની અનુસાનુ કેવલીને કહિવુ તે લૌકિક અને લોકોત્તરમાર્ગે પ્રસિદ્ધ કેવલ કલકલનજ.

નશુત્તારને કારણપણે જલજીવવિરાધના તે અપવાદ સખ ધિની, એહવે જિનોપદેશ હુસે એહવુ શકવુ નહીં અચિતજીવ નશુત્તારની અભાવની પ્રાપ્તિ કરી (અ) તે વિરાધનાને નશુત્તારને વિષય કારણપણાના અભાવથી તે માટે નશુત્તારનું કારણ જલજીવની વિરાધના નહીં, તો સ્યુ ? પાદાદિ-ક્રિયાજ. એહવુ સર્વને અનુભવસિદ્ધ છે ‘ એક પાદ જલને વિષે ’ ઇત્યાદિ આગમોક્તાપશ્ચિ છે. એતલઈ જલ વસ્તુગલિતજ પીણ ન અણુગત્યુ, ઇત્યાદિ ઉપદેશ દેતે કેવલઈ જલજીવવિરાધના અને, સચિત જલપાન તે ઉપદેશ્ય હુસે એહવી શકાએ ટાલી ‘ વિધિનિષેધ તે વિશેષણસહિત વિશેષ્ય જતે હુતે વિશેષણ પ્રતિ વિધિનિષેધ તે સક્રમે ’ એ ન્યાયને બદલે જલગલન ઉપદેશ્યુ, તે તો ત્રસજીવની રક્ષાને અર્થે જણાજા વજ્રે ગલિત જલ પીયે ત્રસજીવની રક્ષા હુઈ એ સર્વ સમ્મતજ છે. વધી નદી ઉત્તરતા જલજીવવિરાધના તે કેવલઈ ભાષી એહવે કહનારો પ્રથમ પૂછવો—

રૂપાર્થ-ચત્તૈવ, વસ્તુગલિતે ચ જલપાને ત્રસજીવરક્ષા ભવત્યેવેતિ સર્વસમ્મતમ્ । કિંચ-જલજીવ-
વિરાધના કેવલિનાનુજ્ઞાતેતિ વક્તા તોવદિત્થં પ્રશ્ન્યઃ-નનુ મો ! જલજીવવિરાધનાનુજ્ઞાતાવત્ કિં
કેનાપ્યભ્યર્થિતા ઉત અનભ્યર્થિતા વા ? । નાચઃ, સંયતાનાં તથાડભ્યર્થનાયા અસમ્ભવાત્, તસ્યા-અપિ
સાવચત્વેન પ્રત્યાખ્યાતત્વાત્, અશક્યપરિહારરૂપત્વેન તદ્વિપયકાનુજ્ઞાયા અનપેક્ષણાચ્ચ । દ્વિતીયે, અભ્યર્થિતા
અપિ સન્તઃ સત્તામનિન્દ્યોચિતકર્ત્તવ્યસ્યૈવાનુજ્ઞાતારો ભવન્તિ, ન પુનઃ અનુચિતકર્ત્તવ્યસ્યોડપિ, કથં તર્હિ
કેવલી-અનભ્યર્થિતામપ્યનુચિતાં હૈયત્વેન સ્વયં પ્રત્યાખ્યાતાં પ્રત્યાખ્યાપિતાં ચ પરેષાં તથૈવોપદિષ્ટાં જ્ઞાનાદિ-
દેતુત્વાભાવેન નિષ્ફલામનર્થદણ્ડભૂતામશક્યપરિહારવિરાધનાવિપયકત્વેનોપહાસ્યદેતુભૂતામનુજ્ઞાં દદાતીતિ ।
કિંચ-તથાભૂતમંપ્યનુજ્ઞાદોનં વિહારાદિપ્રત્યુપેક્ષણાપર્યન્તક્રિયાસુ પઞ્ચેન્દ્રિયપર્યન્તજીવવિરાધના કેવલિ-
નાનુજ્ઞાતેતિ બુદ્ધિમતાં સંયતાનાં વર્જનાભિપ્રાયપ્રતિપન્થિત્વેન-સંયમપરિણામનાશહેતુઃ કથં કેવલિનઃ
સમ્ભવતીતિ પર્યાલોચ્યમ્ । કિંચ-કેવલિનો યદનુજ્ઞાતમનુમતં ચ તત્સર્વેષામપિ સંયતાનાં પરસ્પરમનુ-
જ્ઞેયમનુમોદનીયં ચ યથૌચિત્ત્વેન કર્ત્તવ્યમપિ સમ્પદ્યેત, તથાચોપશાન્તવીતરાગસ્યાડપિ સમ્યગીર્યયા
ગચ્છત્ પાંદ્યાધઃ કુર્કુટપોતાદિવ્યાપત્તિઃ પ્રવચને મળિતા । તથાચાત્મીયજ્ઞાનાદીનામિવ આત્માનમધિ
જ્ઞત્યાપિ અનુજ્ઞેયા અનુમોદનીયા ચ સ્યાત્, કેવલિના જ્ઞાનાદીનામિવ તસ્યા અપ્યનુજ્ઞાતત્વાદિત્યેવમુપ-

મો-પ્રશ્નકઃ । જલજીવવિરાધનાની-આગા તે સ્યુ ? કિણિ પ્રાર્થા અથવા અણુપ્રાર્થા. પ્રથમ પક્ષે
તો-નહી. સંયતીને-તેહવી અભ્યર્થનાના અસંભવથી, તે પ્રાર્થનાને પણિ-સાવલપણિ પ્રત્યાખ્ય ત-
પણાથી, અશક્યપરિહારરૂપ પણિ તે વિષયિણી આગાના અનપેક્ષણાથી પણિ ખીજે પક્ષે, પ્રાર્થા
એ-હતા સત્પુરુષ, સત્પુરુષને અર્નિધ અને ઉચિત કર્તવ્યનાજ કહનારા હુઈ પણિ અનુચિત કર્તવ્યના
ઉપદેશક ન હુઈ. કિમ તો કેવલી અપ્રાર્થા અયોગ્ય હેયપણાથી પોતે પ્રત્યક્ષપી પરને તિમજ ઉપદેશી
ચાનાદિકેતુપણાને અભાવે નિ ક્ષે અનર્થક હજીત અશક્યપરિહારની જે વિરાધના તદ્વિષયકપણિ ઉપહાસનુ
કારણજીત એહવી જે અનુગા તે પ્રતિ દિઈ. વલી તેહવુ પણિ અનુગાનુ દાન વિહારાદિક પ્રતિલેખનાપર્યંત
ક્રિયાનિ વિષે પચેન્દ્રિયપર્યંત જીવવિરાધના તે કેવલી ભાષી એહવી શુદ્ધિવત જે ચતી તેહને-વળીના-
ભિપ્રાયને વિરોધીપણિ સંયમપરિણામના નાશનુ હેતુ કિમ કેવલીને સંભવે ? એહવુ વિચારવુ.

વલી કેવલીઈ જે અનુગાત અનુમત તે સર્વઈ સંયતીને કહેવુ અને અનુમોદનુ. યથૌચિત-
પણિ કરિવુ સંપન્ન. તિવારે ઉપશાંતવીતરાગને સમ્યક્ ધર્માઈ ચાલતા ચરણતલે કુર્કુટપોતાદિકિસા
પ્રવચને કહી, તે પોતાના ચાનાદિકની પર આત્માને ઉદ્દેશીને પણિ કહેવી અનુમોદવી થાઈ. ધમ
ઉપશાંતવીતરાગને પણિ જે અસંમજસંપર્ણુ તે કહેને (કોને) કહિવાને યોગ્ય એ વિચારીને કહિવુ.
પૂછે છે-અહમ્યો જીવવિરાધનાદિક કેવલીઈ સાક્ષાત્ કહિઈ ધમ નથી કહિતા. જેણિ કહિઆ દેવને
અવકાશ હુઈ. તો સ્યુ ? વિહારાદિક કહે તે તેહનઈ સંપર્ધ થાવુ કેવલીઈ કહિઈ ધમ કહીઈ છે. તે તો
સંયતને પરસ્પરે સમતજ. એહવુ કહે-તે કાઈ બાધક નહી એહવુ જઈ કહીરય. તેમ કહે ગજ-
સુકુમાલાદિકને સંપર્ધે કહિઈ જે-દ્વણુ તેહના વિદ્યમાનપણાથી.

વલી તેહવી એ અનુગા, સ્યુ કેવલીને વચને જણી અથવા પોતાની મતિઈ દેવી ? પ્રથમ-
પક્ષે, સાક્ષાત્ આગાને મારે સીંગડું નીકલે છે. તેહજ સાક્ષાત્ આગા. ખીજે પક્ષે, નિજમતિનુ
કલ્પન પોતાનિજ હૃદયે જ ધારિવુ, પણિ મુજ સરિખા ક્રોધને પણિ ન સંભલાવવુ. કેવલીઈ અણુ-

शान्तवीतरागस्याऽपि यद् आसमञ्जस्यं तत्कस्य वक्तव्यार्हमिति सम्यग् पर्यालोच्य वक्तव्यम् । ननु भो । नहि वयं जीवघातादिकं केवलानां साक्षादनुज्ञातमिति ब्रूमः, येन उक्तगोपावकाशः स्यात्, किन्तु विहारादिकमनुज्ञानतां तद्विनाभावेन जायमानमनुज्ञातमित्युच्यते, तच्च सयतानां परस्परं सम्मतमिति वक्तव्ये न किञ्चिद् बाधकमिति चेन्मैव, गजसुकुमारादिव्यतिकरोक्तातिप्रसङ्गलक्षणस्य बाधकस्य विद्यमानत्वात् । किञ्च-तथाभूताऽऽयुज्ञा किं केवलिवचसा ज्ञाता उत निजमत्या वा विकल्पिता ? । आद्ये, साक्षादनुज्ञायां मस्तके किं शृङ्गं निर्गच्छति ? सैव साक्षादनुज्ञैव । द्वितीये, निजमतिकल्पनं स्वहृदयेवावधार्य, न पुनर्मादृशस्य कस्यापि श्राव्य, केवलानां अपि अत्रावितस्य श्रावणे केवल्यपेक्षया भवतो दक्षत्वमाह्वयेन सोढुं न शक्यते । तस्मात् निजमतिकल्पनमनल्पपापहेतुः सम्यग्दृशांमुपेक्षणीयमेवेति भावः । एतेन 'एवं पायं जले किञ्चे' त्यादिरूपेण ननुत्तारे जलजीवविराधना यतनया कर्तव्येति जिनोपदेशो भविष्यतीति मुग्धाशङ्काऽपि परास्ता । अनन्तरोक्तविकल्पद्वयस्यात्राप्यवतारात् यतनाविराधनयोः परस्परं विरोधाच्च । यतनाया जीवरक्षाहेतुत्वेन जीवघातहेतुत्वाभावात् । नहि उपायशतैरपि शर्करा लवणस्वभावं भजते, न वा जलविशिष्टो बद्धिद्वन्द्वक्रियाकरणसमर्थो भवतीति वक्तुं शक्यते । अन्यथा कुन्ध्वादिक्षुद्रजन्तुविनाशभयेन गलादिप्रमार्जनपूर्वकगोघातोऽपि यतनया कृतो जिनाज्ञयेति वक्तव्यं प्रसज्येत । [तथाचाऽमार्गुदपोषणमुच्छिन्नमेव स्यात्] तस्माज्जीवविराधना नियमादयतनाजन्यैव । अयतनाच्चान्ततो जीवघातवदनाभोगजन्याशक्यपरिहारेणैव, जीवरक्षा च यतनाजन्यैवेति नियमोऽनाविस्मृतो

स ललाव्याने स ललाववे केवलीनी अपेक्षां ताहं उहापयुपयु मुञ्ज सरीणे सही न सकाई ते माटि निजमतितु कल्पनं पङ्कपापनुं हेतुं सम्यग्दृष्टिने उपेक्षणीयं अतस्मात् लाव अतस्मात् 'एकं पादं जलने विषे' धस्य द्विष्टे ननुत्तारने विषे जलजिवविराधना ते यतनाई कृत्वा अहवे जिनापदेशं हुसे अहवी शकां पयि टाही हिवडा कबी ने विकल्पद्वयं तेहनो उहापयि अवतारथी. यतनाने' अने विराधनाने पञ्चपर्यं विराधथी पयि जययुने अरक्षाहेतुपयि अवघातहेतुपयिना अलावथी उपायशते पयि शकरी ते लुभ्यस्वभावने न लने जलमुक्तताह ते दहनक्रिया करिना समर्थं हुई, न कही शकरी

धम नहि तो क्षुद्रं कृत्वादि ज्वने विनाशभाये गलादिकं पूज्यापूर्वकं गोघातपयि यतनाई कृत्वा जिनागार्थं अहवे कहुवु थाअ ते माटि अवविराधना ते नियमे' अजययुई जपनी, अजययु तो छेहये वारे अवघातनी परे अनालोने उत्पन्न अशक्यपरिहारे ज अरक्षा ते जययुई जययु, अहवे नियम ते अनादिने छेई अहवे जययु. अतस्मात् ज माटि छेई यती जपशत-वीतरागपर्यंत, तेहने यतनाई प्रतीताने पयि ने अवविराधना, ते नियमे' अनालोगवशे अजययुई जपनी ज पयि अप्रमत्तयतीने' अतियारनु हेतु ने हे आशयना शुद्धपशा यिक्. अने' स ललावना पयि पोते करी अहवे अजययु हेते छेई यतानगम्य अवविराधना, जययु हेते तो प्रायश्चित्त पडिज्जनाने ज अयथा तो निश्चयपयि सयभने नाश प्रसिद्ध ज छे

अप्रमत्तने अजययु नही हुई अहवे न शक्यु. अनालोगार्थजययु अजययुने छेई य-मात्रने जनापयि अप्रमत्तपयुईने विषे अनायाधकपयुथी 'एत्तो विवरीमाईं सत्तवि अ' नवशी गाथा वयायुना अथरु भतिं समर्थिस्वर्थ ते माटि सयतीने सधवे' अनालोगजययु अशक्यपरिहारे यातो ने अवघात-भूषावापयुदिने अश, तेहने विषे' जिनापदेशं नोई ज. तेहवी अहं विराधनाने

મન્તવ્યઃ । અત એવ છદ્ધસ્થસંયતાનામુપશાન્તવીતરાગપર્યન્તાનાં ચતનયા પ્રવર્તમાનાનામપિ યા જીવવિરાધના સા નિયમાદનામોગવશેનાયતનાજન્યૈવ, પરમપ્રમત્તસયતાનાં નાતિચારહેતુરપિ, આશયસ્ય શુદ્ધત્વાત્ । એતચ્ચ સમ્ભાવનયા અપિ આત્મકૃતત્વેનાજ્ઞાતાયાં છદ્ધસ્થસાક્ષાત્કારાગમ્યજીવવિરાધનાયામવસાતવ્યઃ, જ્ઞાતાયા ચ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપિપિત્સોરેવ, અન્યથા તુ નિશ્શૂકૃતયા સંયમસ્યૈવાપગમઃ પ્રતીત એવ । ન ચાપ્રમત્તાનામયતના ન ભવિષ્યતીતિ શઙ્કનીય, અનામોગજન્યાયતનાયાશ્ચદ્મસ્યમાત્રસ્ય સત્ત્વેન અપ્રમત્તતાયા અનાવાધકત્વાત્ । એતચ્ચ “વિવરીઆદ સત્ત્વી”ત્યાદિ નવમગાથાવ્યાખ્યાયા ગ્રન્થસમ્મત્યા દર્શયિષ્યતે । તેન સયતાના સર્વત્રાપિ અનામોગજન્યાશક્યપરિહારેણ જાયમાને જીવઘાતમૃધામાપનાયશે જિનોપદેશે ન ભવત્યેવ; તથામૂતાયા અપિ વિરાધનાયા અયતનાજન્યત્વેન નિપિદ્ધત્વાત્ । અત એવ સંયતાના દ્રવ્યતોડપિ હિસા કર્મવન્ધકારણમસત્ય(પિ)મપિ કૃતપ્રત્યાહ્યાનમદ્વેનાડડલોચનાવિપયઃ । યદાગમઃ—“સે પાળાઢવાપ વજન્નિહે પન્નતે-તં દવ્વઓલ્લિત્તઓ કાલઓ માવઓ” ઇત્યાદિ (પાક્ષિક, પૃ૦ ૧૩) પ્રત્યાહ્યાન ચ સર્વવિરતિપરિણામસિદ્ધ્યર્થમેવ, તસ્યા અપિ દ્રવ્યત આશ્રવરૂપત્વાત્, સૂક્ષ્મપૃથ્વ્યાદીનામિવાવિરતિપ્રત્યયકર્મવન્ધહેતુત્વાત્, માવાહસાયાઃ કારણત્વાચ્ચ । દ્રવ્યત્વમપીદ્ તદ્વિષયકપ્રત્યાહ્યાનેન વર્જનાભિપ્રાયવતોડનામોગજન્યત્વેનૈવ । એતેન યત્ર કાપિ ધાર્મિકાનુષ્ઠાને સમ્ભાવનયાડ્યવચ્ચ ભવતિ, તદ્વનુષ્ઠાનવિપયકો જિનોપદેશે ન ભવતિ, તાવન્માત્રસ્યાડ્યાશ્રવસ્યોપદેશવિષયત્વાપત્તયા કૃતસર્વસાવચપ્રત્યાહ્યાનવતઃ પ્રત્યાહ્યાનમદ્વેન મૃપાંમા-

અન્યથાથી ઊપનાપણિ નિષિદ્ધપણાથી એતલાજ માટિ સયતીને દ્રવ્યથી હિસા તે કર્મબંધનુ કારણ, અણુછતીએ કયાં પચ્ચકખાણને લગે આલેયણાના વિષય હુઈ

જે માટે આગમ-‘પ્રાણુતિપાત વળે’વે તે ચાર પ્રકાર પ્રણયો. તે કિમ ? દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી કાલથી લાવથી’ પ્રત્યાખ્યાન તે સર્વવિરતિના પરિણામની સિદ્ધિને અર્થિ તે દ્રવ્યથી એ વિરાધનાને દ્રવ્યથી આશ્રવપણાથી, સૂક્ષ્મપૃથ્વિવ્યાદિકની પરે અવિરતિપ્રત્યયા કર્મબંધના હેતુપણાથી, લાવહિસાના કારણપણાથી પણિ દ્રવ્યપણુ તે પ્રહા તે દ્રવ્યવિષયક પચ્ચકખાણિ કરી વળેનાલિપ્રાયવતને અનામોગજન્યપણિ જ

હિવે એતલો લાવાર્થ સમગ્રી કિણ્ણિકિ સિખ્યુ છે જે-દ્રવ્યહિસાનુ તે પચ્ચકખાણ જ ન હુઈ તે નિશ્ચા જાણિયુ અને નવકોટિપૂર્વક પચ્ચકખાણ કયાંની પ્રક્રિયાએ તેણે સમગ્રી દીસતી નથી અને દ્રવ્યહિસાએ થઈ જાણ્યા કેડિ પ્રાયશ્ચિત કરે છે, તે તેહનેઈ ચિતિ ન જોઈઈ એતલે જિહાકિહા એ ધર્માનુષ્ઠાનને’ વિસલાવનાઈ પણિ પાપ હુઈ તે અનુષ્ઠાન વિષયએ જિનોપદેશ ન હુઈ તેતલા એ આશ્રવને જિનોપદેશવિષયપણાની પ્રાપ્તિથી, કયુ જે સર્વસાવધનુ પચ્ચકખાણ તેવતને પચ્ચકખાણને લગે મુપાલાપણપણાથી, કેવલી જેહવુ યોલે તેહવુ કનાર ન હુઈ એહવુ પ્રણયણપ પાશયદ્રમન પણિ ઉવેખ્યુ જાણિયુ. જૈન પ્રવચનને’ વિષે પૂર્વકોટિ પ્રકારે તે અશને વિષે જિનોપદેશની પ્રાપ્તિના અનગીકારપણાથી તે માટિ એ લાવ—

જે વગ્તુસમુદાય વાહિતકાર્યને’ વિરોધી અથવા અનુપકારી હુઈ તે અવિનાલાવ સંબધિ થાતુ પણિ અનુદલકારણની પરે ઉપદેશના વિષય ન હુઈ, એહવા નિયમચિકુ. જીવધાતાદિસબધીની જિનની આના ન હુઈ જ. તે જીવધાતને’ સ્વરૂપથી આશ્રવરૂપપણિ જ્ઞાનાદિના પ્રતિકલ્પણાથી. ઈમ ન માનીઈ તો જીવધાતવિષયક પ્રત્યાખ્યાનની અયુક્તતા થાઈ વતી પણિ જિહા એ કવિયા વાહ્યા કાર્યના અનુદલે કાણુપણિ વ્યવહારથી સપાપ હુઈ તે વિપચિણિ જિનાના ક્રિયાકાર્યે’ પણિ આદેશમુખિ ન હુઈ

ષિત્વાત્ કેવલી યથાવાદી તથાકર્તા ન ભવેત્ इत्येवપ્રરૂપणात्मक पाशचन्द्रमतमन्युपेक्षित दृष्टव्यम् । जनप्रवचने प्रागुक्तप्रकारेण तदशे जिनोपदेशपक्षेरेवानङ्गीकारात् । तस्माद् अयं भावः—यद् वस्तुजातं चिकीर्षितकार्यस्य प्रतिकूलमननुकूल वा भवेत्, तद्विनाभावसम्पन्नेन जायमानमपि अनुकूलकारणवदुपदेशविषयो न भवतीति नियमात् जीवघातादिविषया जिनानुज्ञा न भवत्येव । तस्य हि स्वरूपत आश्रवरूपत्वेन ज्ञानादिप्रतिकूलत्वात्, अन्यथा तद्विषयकप्रत्याख्यानानुपपत्तेः । परं यत्र कापि चिकीर्षितकार्यस्यानुकूलकारणान्यपि व्यवहारतः सावधानि भवन्ति, तद्विषया च जिनानुज्ञा क्रियाकालेऽपि आदेगमुखेन न स्यादेव, व्यवहारतो भाषायाः सावद्यत्वप्रसक्तेः । किन्तु इष्टफलोपदर्शनेन कल्प्यत्वामिव्यञ्जिता उपदेशमुखेनैव अवसातव्या । सा चानुज्ञा निश्चयतो निरवद्यैव, ससारप्रतनुकरणपूर्वकसानुबन्धिपुण्यप्रकृतिवन्धहेतुत्वात् । अत एव कारापणानुमोदनालक्षणो द्रव्यस्तवः साधूनामपि 'वदणवत्तिआए पूअणवत्तिआए' इत्यादि प्रवचनवचने प्रतीतोऽयमे किञ्चिद् व्यक्तीकरिष्यते । एव च साधर्मिकवात्सल्यादिष्वपि व्यवहारतः कारणानां सावद्यत्वेन कर्तव्यलक्षणद्रव्यस्तववत् साधूनामवसातव्यम् । सयताना तु सर्वमप्यनुष्ठानं व्यवहारतः कारणतोऽपि निरवद्यमेव भवति, अन्यथा सर्वविरतिपरिणामानुपपत्त्या गृहस्थ-सयतयोरविशोपापत्तेः । अत एव विहारोद्यनुष्ठानमात्रे यतनया 'कल्प्यत्वमयतनया चाकल्प्यत्वमिति भणनेन यतनाविषयैव विधिमुखेन जिनानुज्ञा, अयतनाविषयश्च तन्निषेधः 'सविशेषणे विधिनिषेधौ विशेषणमुपसङ्क्रामत' इति

જ તો રચુ ? ઇષ્ટરૂપને ઉપદેશને કરી કલ્પ્યપણાઈ જાણવી ઉપદેશ મુખે જાણી તે આરા નિશ્ચયથી નિરવધજ, સ સારતુ અલ્પકરણ તત્ત્વર્થક સાનુબંધિ-ઉત્તરોત્તરશુભોત્પાદક જે પુણ્યપ્રકૃતિના બધ તેહના હેતુપણાથી, એતલા જ માટિ કમવવારૂપ અને અનુમોદનારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તે સાધુને પાણુ 'વદનપ્રત્યયિકં પૂઅ-પ્રત્યયિકં' ઇત્યાદિસિદ્ધાંતવચ્ચને પ્રસિદ્ધ છે તોહિ પણિ આગલે કાઇએક રપબટ કગિરશે

ઇમ સાધર્મિકવાત્સલ્યાદિકને વિષે પણિ બ્યવહારથી કારણુને સાવધપણિ કરિવા લક્ષણુ દ્રવ્યસ્તવની પરિ સાધુને જાણિયુ સયતનિ' તો સર્વઈ અનુષ્ઠાન બ્યવહારથી કારણુથી પણિ નિપાપ જ હુઈ ઇમ નહિ' તો સર્વવિરતિ પરિણામને અણુઉપજાવે ગૃહસ્થ અને યતીને વિશેષ અણુ-થવાની પ્રાપ્તિથી, એતલા જ વતી વિહારાદિઅનુષ્ઠાનમાત્રને વિષે યતનાઈ કલ્પ્યપણુ, અજ્યણાઈ અકલ્પ્યપણુ એહવુ' કહેતે હુતે જયણા વિષયથી જ વિહારાદિકની વિધિમુખિ જિનની આરા, અજ્યણાવિષયક તે અનુષ્ઠાનાદિકને નિષેધ વિશેષણુ સાહંત વિશેષ્ય છે, તે જે વિશેષ્યને બાધ હુઈ તો નિધિ અને નિષેધ તે વિશેષણુને જ લાગે એ ન્યાય સિદ્ધ માનવે.

અને જે જ્યણાઈ પ્રવર્તતા સાધુને જીવધાતાદિક ચાનાદિકનુ પ્રતિકલ ન હુઈ, તે જ્યણારૂપ જે ઉપાધિ તેહના બધથી જાણિયુ જ્યણાઈ જ તે જીવધાતાદિકનુ ચાનાદિકનુ વિરોધિપણાકરૂપ જે સામર્થ્ય, તેહના હરનાથી એ તો 'જે ધર્મચુકત જે વસ્તુ ચેતાતુ રચરૂપ ચૂકિ, તે ચુચરૂપ ધર્મ તે તિહા ઉપાધિ-ચુચ વિશેષ' એ ન્યાયઈ પૂર્વ સમથ્યુ' છે તે જાણિયુ એથ અનુકલ નહીં એહવુ એ વસ્તુ, ઉપદેશવિષય ન હુઈ જિમ ક્ષુધાની વેદના ન સહઈવાઈ વતી ૧ વેઆવચ્ચવતી ૨ ઇયાને' અથે' ૩ સયમને અર્થ ૪ પ્રાણુને અર્થ ૫ છઠ્ઠ કારણુ ધર્મચિંતાને અથે' ૬ ઇમ સાધુને, ૭એ કારણે આહાર ગ્રહણુ કરે, તે અરિહતે આહાર ગ્રહણુ વિના અણુથાતુ એ તીખા-મધુરાદિક રસનો આસ્વાદ તે ન લાભો. ક્ષુધાવેદનાદિકને શુદ્ધિ અનિ હાનિ પ્રતિ ઉદાસીનપણિ કરીને

ન્યાયસિદ્ધો મન્તવ્યઃ । યત્તુ યતનયા પ્રવર્તમાનાના સાધૂનાં જીવણાતાદિકં જ્ઞાનાદિપ્રતિકૂલ ન ભવતિ, તદ્ યતનોપાધિકમેવાવસાતવ્યમ્, યતનયૈવ જ્ઞાનાદિપ્રતિકૂલત્વલક્ષણસ્ય સામર્થ્યસ્યાપહરણાત્ । એતચ્ચ 'યદ્ધર્મવિશિષ્ટ યદ્ વસ્તુ નિજસ્વરૂપ જહાતિ સ ધર્મસ્તત્રોપાધિ'રિત્યાદિના પ્રોક પ્રદર્શિતમેવેતિ બોધ્યમ્ । એવમનનુકૂલમપિ વસ્તુપદેશવિષયો ન ભવતિ । યથા—

‘વેઅળ વેયાવચ્ચે ઇરિઅટ્ટાપ ય સંજમટ્ટાપ । તહ પાળવત્તિઆપ છટ્ટં પુળ ધમ્મચિંતાપ ॥’
 ઇતિ શ્રીસ્થાનાન્ને (પૃ૦ ૩૫૧) ઇત્યેવં સાધૂના પઢ્મિઃ કારણેરાહારપ્રહ્ણમુપદિશતાઽહંતા આહારપ્રહ્ણાવિનાભાવ્યપિ તિક્ત-મધુરાદિરસાસ્વાદો નોપદિષ્ટઃ, ક્ષુદ્રેદનાદેર્ધૃદ્ધિં હાનિ ચ પ્રત્યૌઘાસીન્યેનાનનુકૂલત્વાત્ । કિઞ્ચોપદેશમન્તરેણ જાયમાનત્વાત્ આહારમાહરતસ્યસ્તુમશક્યત્વાચ્ચેત્યુપદેશાંભાવે હેતુદ્વયમધિકમવસાતવ્યમ્ । ઠાકેઽપિ સદ્વેદ્યોપદિષ્ટે રોગવિનાશકે ભેષજે હર્ષ-વિપાવાદિહેતુરિષ્ટાનિષ્ટરસાસ્વાદોઽયુપદિષ્ટો, ભેષજાવિનાભાવિત્વેન જ્ઞાતૈવ વૈદ્યેનોપદિષ્ટત્વાદિતિ ન કસ્યાપિ સમ્મતમ્ । રોગવિનાશવૃદ્ધિહેતુત્વાભાવેનૌદાસીન્યાત્ । એતેન કુસુમાદિમિર્જિનેન્દ્રપૂજામુપદિશતા જિનેન કુસુમાદિજીવવિરાધનાઽપ્યુપદિષ્ટૈવ, પૂજાઽવિનાભાવિત્વેન જ્ઞાતૈવ પૂજાયા ઉપદિષ્ટત્વાદિતિ વચનમપિ અપાસ્તમ્ । કુસુમાદિજીવવિરાધનાયાઃ પૂજાયા કર્તુદ્રૈષ્ટુશ્ચાપ્રત્યક્ષત્વેન પૂજાવિપયકપરિણામવ્યવહારાહેતુત્વેન કલ્પિતકુસુમાદીનામિવ દ્રવ્યપૂજાસામગ્રયનન્તર્ભૂતત્વાત્, ઉપદેશમન્તરેણાઽપિ જાયમાનત્વાત્, પૂજા કુર્વતા ત્યક્તુમશક્યત્વાચ્ચ । યદિ ચ કુસુમાદિજીવવિરાધનાયા અપિ કુસુમાદીનામિવ પૂજાસામગ્રયનન્તર્ભૂતત્વમભ્યુપગમ્યતે, તર્હિ કુસુમાદીનામિવ તસ્યા અપિ ભૂયસ્ત્વમેવ વિશિષ્ટપૂજાજ્ઞત્વેન વક્તવ્યં પ્રસજ્યેત । તચ્ચ ન કસ્યાપિ સમ્મતમ્ । ન ચ કુસુમાદીનાં ભૂયસ્ત્વેન તદ્વિરાધનાયા અપિ ભૂયસ્ત્વ સિદ્ધમેવેતિ વાચ્યમ્, કુસુમાદીના નિયમેન

અનનુકૂલપણાથી. વધી ઉપદેશ વિના એ થાવાપણાથી. આહાર કરતા છાડવાને અશક્યપણાથી. વધી એ ઉપદેશના અભાવને વિષે હેતુ એ અધિકપણુ જાણિવા.

લોકને વિષે પણું સદૈર્ઘ્યે ઉપદેશ્યુ રોગનુ વિનાશક જે ઔષધ, તેહને વિપદાં હર્ષ અને વિપાદાદિકનો હેતુ જે ધૃષ્ટ અને અનિષ્ટ જે રસનો આસ્વાદપણિુ વૈદ્યે ઉપદેશ્યો, ઔષધ વિના અણુ-થાતા પણિુ જાણીને જે વૈદ્યે ઉપદિષ્ટપણાથી, એહવુ કાષ્ટને સમત નહીં રોગનો વિનાશ ને વૃદ્ધિ તેહના હેતુપણાને અભાવે ઉદાસીનપણાથી એનયે કુસુમાદિકે જિનેન્દ્રપૂજાને ઉપદેશતો જે જિન, તેણિું પુષ્પાદિજીવની વિરાધનાપણિુ ભાષી જ, પૂજના ઉપદેશપણાથી એ વચનપણિુ ટાલ્યુ. પુષ્પાદિકની જીવ વિરાધનાને પૂજના કરનારને અને દેખનારને અપ્રત્યક્ષપણિુ પૂજાવિપયક જે પરિણામ તેહના વ્યવહારને અકારણપણિુ, કલ્પિતકૂલ જે હીરના, તેહની પરિ દ્રવ્યપૂજની સામગ્રીમાહિ અનન્તર્ભૂતપણાથી ઉપદેશ વિના એ થાવાપણાથી, પૂજા કરતે છાડવાના અશક્યપણાથી.

વધી જે કુસુમાદિકની જીવની વિરાધનાને પણિું કુસુમાદિકની પગિ પૂજની સામગ્રીમાહિ અનન્તર્ભૂતપણુ જે માનીઈ, તડે કુસુમાદિકની પરિ તેહનુ પણિુ બહુાણુ વિશિષ્ટપૂજના અંગપણુ કહેવું થાઈ. તે તો કાષ્ટને સમત નહીં. કુસુમાદિકને બહુપણિુ તેહની વિરાધનાનુ પણિુ બહુપણુ સિદ્ધ જ એહવું ન જહેવું કુસુમાદિકને નિષયે સચિતપણાના અભાવથી. જે માટે આગમ ‘દુર્વિહતિ’ એ તો પૂર્વે કહિઈ જ છે. તોડે કેવનીને વચને પણિુ બહુપણાના નિશ્ચયને અભાવે વિશિષ્ટ-પૂજા એહની બુદ્ધિના જનકપણાના અભાવથી કિમ પૂજનુ કરણપણુ તે વિરાધનાને ? એહવુ વિચારવું.

સચિત્તાયા અભાવાત્ । યદાગમઃ—‘દુચિહા પુદચિકાઙ્કા પં૦ ત૦—પરિણયા ચેવ અપરિણયા ચેવ જાઞ્વળ્કાઙ્કાઙ્કા’ત્તિ પ્રાગ્ ઉપદર્શિતમેવ । તથા ચ કેવલિવચસાપિ ભૂયસ્ત્વસ્ય નિશ્ચયાભાવેન વિશિષ્ટ-પૂજેતિબુદ્ધિજનકત્વાભાવાત્ કથં પૂજાઙ્કત્વ તસ્યા ? इति पर्यालोच्यम् । અયં ભાવઃ—જ્ઞાનાધારાધનં હિ જ્ઞાનાદિહેતૂપકરણ-તત્ત્વજન્યક્રિયામિરેવ ભવતિ । તત્ર જ્ઞાનારાધનહેતૂપકરણાનિ-અધ્યેત્રધ્યાપક-પુસ્તકાદીનિ-તત્સાધ્યક્રિયા ચ યોગોપધાનતપોવિનયશ્રદ્ધાધોપનાધ્યયનાધ્યાપનાદિરૂપા । एवं दर्शनाराधनाहेतूपकरणानि—प्रत्यासन्नमुक्तिः सम्यग्दृष्टिः सम्यक्त्वामिमुखो वा भव्यजीवः तथा साधु-जिनप्रतिमादीनि, तत्साध्यक्रीया च जीवाजीवादिपदार्थानां सम्यग्स्वरूपश्रवणश्रावण-पूजास्तुत्यादिरूपा । તથા ચારિત્રારાધનહેતૂપકરણાનિ—તથાભૂતો મન્યો મનુજશરીર રજોહરણાદીનિ ચતુર્વંશોપકરણાનિ, તત્સાધ્યક્રિયા ચ ઇચ્છાકારાદિદશવિધ-સામાચારીપાલ્નેર્યાસમિત્યાદિપ્રત્યુપેક્ષણાપર્યન્તક્રિયાઃ । તાશ્ચ સર્વા અપિ યતનાવિશિષ્ટા એવ મોક્ષમાર્ગતયા જિનેનોપદેશદ્વારાડનુજ્ઞાતાઃ । યતના ચેહ વિધિમુખેન નિપેધમુખેન વા જિનોપદેશેન પ્રવર્તનં નિવર્તનં ચેતિરૂપાડવસાતઘ્યા । एतेन जैनाभोसानामिच्छाकारादिसामाचारी न भवति; तीर्थंकरमूलकत्वाभावेन जिनोपदेशाभावादिति दर्शितं बोध्यम् । एवं જ્ઞાનાધારાધનસામગ્રથનન્તર્મૂત જીવઘાતાદિક જિનાનુજ્ઞા-વિવયો ન ભવતિ इति बोध्यम् । તેપા ચ તથાભૂતાના જ્ઞાનાદીના ત્રયાણામપિ પરસ્પરાનુવિદ્ધત્વેન સમુ-દિતાનામેવ મોક્ષમાર્ગત્વ, ‘સમ્યગ્જ્ઞાનવર્દનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ’ इति वचनात् । તેપા ચ અવાન્તર-ઘ્યાપારાનધિકૃત્ય ભેદેડપિ મોક્ષમાર્ગત્વેનાવિશેષાન્ । યદાગમઃ—

“पाण पयासगं सोहगो तत्रो सजमो अ गुत्तिकरो । तिण्हपि समाजोगे मोक्खो जिण-

એ ભાવ-જ્ઞાનાદિકતુ આરાધનં તે જ્ઞાનાદિયુક્તેષુ ઉપકરણે અનર્થ તત્ત્વજનિત ક્રિયાઃ જ હુઈ તિહા જ્ઞાનના આરાધનહેતુ ઉપકરણ-ભયુતાર ભયુવનાર અને પુસ્તકાદિક તેણિ સાધનક્રિયા તે શેગ ઉપધાનતપ-વિનય-શ્રદ્ધા-ધોપણ-ભયુતુ-અણુવતુ ધન્યાતિક સમર્પિત આરાધનહેતુ ઉપકરણ-આસન્નમુક્તિ હઈ જેહને એહવે સમ્યગ્દૃષ્ટિ અથવા સમ્યક્તરૂપી અભિપ્રાય ભયજન વની સાધુ-જિન-જિનની પ્રતિમાદિક અને તેણિ સધાક્રિયા તે જ્ઞાનાદિકમદ્યર્થનુ ભાનીરીતિ સ્વરૂપનું સાધનપુ સંભાવતુ પૂજા-સ્તુત્યાદિરૂપ

તિમ ચારિત્રના આરાધનના હેતુ ઉપકરણ-તેહવે ભયમનુભવતુ શરીર-રત્નેહરણાદિક ચઉદ ઉપકરણ અને તેણિ સાધનક્રિયા તે ધર્મજાકારાદિ દશવિધસમાચારીનું પાલન-પ્રત્યાસમિતિ આદિ દેઝ પરિણેષણપર્થ તક્રિયા તે સર્વે યતનાવિશિષ્ટ જ મોક્ષમાર્ગપણિ જિને ઉપદેશદારાઈ કહીઓ. યતના તો વિધિમુખિ અથવા નિષેવમુખે જિનોપદેશે પ્રવર્તના અથવા નિર્વર્તના રૂપ ભયુરી એતને જેનાભાસને ધર્મજાકારાદિ સામા-ચારી ન હુઈ તીર્થંકરમૂલપણને અભાવે જિનના ઉપદેશના અશાનથી એહવુ દેખાડયુ જાણિયું

ધમ જ્ઞાનાદિકની સામગ્રીમધ્યે ભદ્યુ નહિ એહવું જે જીવવાતાદિક, તે જિનની આગાને વિષય ન હુઈ એહવુ જાણ્યું તે જે તથામૂલ જ્ઞાનાદિક તે ત્રિણિને પણિ માહોમાહિ સખધપણ્યાં એકઠાન જ મોક્ષમાર્ગપણુ જાણ્યું. ‘જન-દર્શન-ચારિત્ર મિત્યા જ મોક્ષમાર્ગ’ એહમા વચનથી તેહેને અન્યતર વ્યાપર ઉદ્દેશીને એક હોતે પણિ મોક્ષમાર્ગપણિ અવિશ્વયો, જે માટે આગમ-જ્ઞાન પ્રકાશક, શોધક તે તપ, સયમ તે યુગ્મિતુ કરનાર એ તીનેને સમાયોગે મોક્ષ જિનશ સનને વિષે કહિહું એ જ્ઞાનાદિકતુ આરાધનં તે સર્વજની આચાર્ય જે યતના, તે વિના ન થઈ જે માટે આગમ છે—

‘આચાર્ય ચારિત્ર, તે આગાને’ ભગે જાણિ ર્યું ન ભાણ ? આગાને અતિક્રમતો’ કહના

સાસણે ભળિઓ ” ॥૧॥ તિ । આ૦ નિ૦ (૫૦ ૧૧૦, ગા૦ ૧૦૩.) તેષાં ચારાધનં સર્વજ્ઞાઽઽજ્ઞાલક્ષણ-
યતનામન્તરેણ ન સ્યાત્ । યદાગમ —

‘ આણાહ ચિચઅ ચરણં, તત્ત્વમે જાણ ન કિં ભગંતિ ? । આણં ચ અઙ્કતો કસોણો કુણહ સેસ ? ’ ॥૧॥ તિ ઉપદે૦—(ગા૦ ૫૦૧.) તથા અન્યત્રાપ્યુક્તમ્— ‘ તિત્થયરાણા મૂલ ણિયમા ધમ્મસ્સ તસ્સ વાણા । કિં ધમ્મો કિમધમ્મો ણેવ મૂઢા વિઆણતિ ’ ॥૧॥ તિ ઉપદેશપદે । (ગા૦ ૬૮૦) વૃત્તી તુ ઉભયોરપિ વક્ષ્યેતે । તત્ર તીર્થકૃતામાજ્ઞોપદેશસ્ત્વેવ—કર્મક્ષયનિમિત્તં પ્રત્યુપેક્ષણેર્યાસમિત્યાદિપુ સયમાનુષ્ઠાનેપુ સયતા યતનયા પ્રવર્ત્તેરન્ નાન્યથા, સસારકારણત્વાદિત્યેવ કાર્યકારણભાવાભિવ્યજ્ઞ-
કાંભ્યા વિધિનિપેવમુસ્વાભ્યામેવાવસાતવ્યઃ । ન પુનસ્ત્વમિત્થ કુરુ ઇત્યાદિસાક્ષાદાદેશમુલ્લેનાપિ । યદાગમઃ—
“ અરિહંતો ભગવંતો ” ઇત્યાદિ પ્રાગુપદર્શિતમેવ । નનુ ભા । યતનયા નચુત્તારવત્ કુસુમાદિમિર્જિનેન્દ્ર-
પૂજાઽપિ યતનયા સયતાનાં ભવત્વિતિ ચેન્નૈવ, કર્ત્તવ્યલક્ષણે દ્રવ્યસ્ત્વે સયતાનાં યતનાયા એવં ‘અસમ્ભ-
વાત્ । તત્કલમિતિ ? ચેદુચ્યતે—સંયતાનાં નચુત્તારાદૌ યતના ત્રસસ્થાવરજીવરક્ષાર્થમેવ ભવતિ, જીવમાત્ર-
વિરાધનાયાઃ સાવચત્વેન પ્રત્યાહ્યાતત્વાત્ । અત એવ નચુત્તારે ‘એગ પાય જલે કિચ્ચે’ ત્યાદિવિધિના ત્રસસ્થા-
વરજીવરક્ષાર્થમેવ યતના ભણિતા, તથૈવ સર્વવિરતિસંસ્થિતેઃ । દ્રવ્યસ્ત્વે ચ યતના સ્થાવરજીવરક્ષાર્થં ન
સમ્ભવત્યેવ, તદીયશરીરાણામેવ પૃથિવીદ્લ-જલ-કુસુમાદીના પ્રાસાદ-પ્રતિમાપૂજાન્નત્વાત્, કિન્તુ ત્રસજીવરક્ષા-
ર્થમેવ યતના સમ્ભવતિ, તથૈવ સમ્યક્ત્વસંસ્થિતે । અત એવ જૈનપ્રવચને ત્રસજીવાન્ન પ્રાસાદપ્રતિમાપૂજાન્નત્વેન
કાપિ નોક્તમ્, સ્વપ્રત્યનસાધ્યસ્ય તસ્ય સમ્યક્ત્વનાશહેતુત્વાત્ । ન ચ પૃથિવ્યાદીના સ્વરૂપ-સ્વરૂપતરાદિ-

આદેશથી કરે છે સર્વ’ તિમ અન્નપ પણિ કહિલે છે—તીર્થ કરની આરા તે મૂલ નિયમે ધર્મનું, અને તેહને વ્યાધાતે સ્યુ ધર્મ’ સ્યુ’ અધર્મ’ એહવુ મૂદ નથી બળ્યતા ’ વૃત્તિ તહિ મિહુગાથાની આગલિ કહિર્યે, તિહા તીર્થ કરનેા આરાનેા ઉપદેશ એમ છે—કર્મક્ષયનિમિત્ત પડિદેહબ્બ ધર્માસમિત્યાદિક સંયમાનુષ્ઠાનને’ વિષે સયતી તે જયણાઇ પ્રવર્ત્તઇ, અન્યથા નહીં સસારના કારણપણથી ધણી રીતિ કાર્મકારણના જણાવનાર જે વિધિ અને નિષેધ તન્મુખિ બળ્યિયેા પણિ તુ ‘ ઇમ કરિ ’ એહવે આદેશમુખે નહીં ધહા આગમ તો ‘ અરિહંતા ’ ઇત્યાદિ રીતિ પૂર્વિ દેખાડ્યુ છે

પૂછે છે—જયણાઇ નચુતારની પગિ કુમુખ દિકે ઝિનેદ્રપૂજા પણિ જયણાઇ થતીને હઉં, એહવુ’ જે પૂછે છે’ તે ઉપરિ કહે છે—મ બોલિ કરિવારપ જે દ્રવ્યસ્તવ તિહા થતીને જયણાના અસંભવથી. તે કિમ એહવુ બે, તે ઉપરિ કહીલ છે—સયતીનઇ નચુતગદિકને’ વિષે યતના તે ત્રસસ્થાવરજીવરક્ષા-
નઇ અર્થિ હુઇ જીવમાત્રની વિગધનાને’ સાવણપણિ’ પચ્ચક્ષણાણ કર્માપણાથી એતલા જ વતી નચુતાગ્ને વિધિ એક પાદ જતને’ વિષે ઇત્યાદિ વિધિ ત્રસસ્થાવર જીવની રક્ષાને અર્થિ યતના કહી તિમજ સર્વ-
વિરતિની મર્યાદાથી દ્રવ્યસ્તવને વિષે જયણા તો સ્થાવર જીવની રક્ષાર્થિ ન સભવે સ્થાવર શરીર જે પૃથિ-
વિદલ-જલ-કુમુમાદિકને પ્રાસાદપ્રતિમા પૂજના અંગપણાથી, તો સ્યુ ? ત્રસજીવની રક્ષાને અર્થિ હુઇ, તિમજ મર્યાદા સમ્યક્ત્વની છેવતી.

એતલાજીવતી જૈન પ્રવચનને વિધિ ત્રસજીવનુ અગ તે પ્રાસાદ-પ્રતિમા પૂજના કારણપણિ કિ હાએ નથી કહિલે’ પોતાને પ્રમતને સાધ્ય જે ત્રસાગ તેહને’ સમકિતના નાશના કારણપણાથી. પૃથિવ્યાદિકને’ થોડે બ્યાપારે સ્થાવર-જીવવિપ્રિયણી જયણા સંભવે, કિમ તેહનેા નિષેધ ? એહવુ’ ન

ઢ્યાપારેણ સ્થાવરજીવવિપયાઽપિ યતના સમ્ભવતિ, કથં તન્નિપેવ ? इति वाच्यम्, सांसारिकारम्भमधि-
'कृत्याप्यशतस्तथात्वात्, तस्या अपि सर्वारम्भपरिजिहीर्षयैव सर्वविरतितुलनारूपत्वात् । न चैव द्रव्यस्तवे
सम्भवति, द्रव्यापूजादेरभावप्रसक्ते', तथाभूतयतनाया' सर्वारम्भपरिजिहीर्षापूर्वकत्वात् । यत्र यस्य
वस्तुनः स्वल्पत्व शोभनं तत्र तस्याभावः सुतरामेव शोभन इति तवापि सम्मतम् । तस्मादप्रत्याख्यात-
पृथिव्यादिस्थावरजीवारम्भपरिग्रहवतामेव कर्त्तव्यलक्षणे द्रव्यस्तवेऽधिकारो मन्तव्यः । तत्र अधिकारिणां
तेषां प्रासादप्रतिभापूजादौ क्रियमाणे पृथिवीदलजलकुसुमादीनामल्पतैव श्रेयस्करी यतनारूपत्वादिति
मनसापि चिन्तन बोधिबीजनाशादिहेतुः । यदाह श्रीहरिभद्रसूरिः—

‘अण्णत्था’भवओ धम्मं णारम्भओ अणामोगो । लोए पवचणखिसा अवोहिवीअति दोसा य’
॥१॥ चि चतुर्थपञ्चाशके (पृ० ९५) वृत्त्येकदेशो यथा—‘अन्यत्र-अधिकृतस्नानादेरपरत्र विविधदेह-
गेहादिकर्मसु आरम्भवतो-भूतोपमर्दनकारिणः सतो देहिनः धर्मे-धर्मविषये जिनार्चनादिनिमित्तमित्यर्थः ।
अनारम्भोक्ति । अनारम्भ एवानारम्भकः-भूतोपमर्दनपरिहारः, किमित्याह-अनामोगो-ज्ञानामावो वर्तते,
अनामोगकार्यत्वादनारम्भस्य । अथवाऽनारम्भतोऽनारम्भादनामोगोऽवसीयते, ज्ञानामावे एव हि शास्त्रानु-
मतोऽपि जिनार्चनादिगत आरम्भोऽकृत्यतया अवभासते । तथा लोके-शिष्टजने तन्मध्य इत्यर्थः,
प्रवचनखिसा-जिनशासनोऽस्माद्वा, पूजाविधानाप्रतिपादनपर जिनशासनमन्यथा कथमार्हता शौचादि-

કહેવું, સાંસારિક આરંભ ઉદ્દેશીને અશયો તિમપણથી, તે સ્થાવરજીવવિષયક જયણને’ પણિ
સંવારભ પરિહરવાની ધમ્માધજ સર્વવિરતિના તુલનારૂપણથી। ધમ દ્રવ્યસ્તવે સભવે નહોં દ્રવ્ય
પૂજાદિકને અભાવપ્રસંગથી તેહવી જયણને અર્વાર્ભાને પરિહરવાની ધમ્મા પૂર્વકપણથી

જિહા જે વસ્તુનું અદ્યપણું બહુ તિહા તે વસ્તુનો અભાવ અતિહિં શોભન, એતો તુએ’
પણિ સમત તે માટિં અણુપચખ્યો જેણિ પૃથિવ્યાદિ સ્થાવરજીવનો આરભ - પરિગ્રહ, તેહનેજ
કરિવારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તિહા અધિકાર માનવો. તિહા જે અધિકારી તેહને’ પ્રાસાદપ્રતિભા પૂજા કરતા
પૃથિવી દલ-જલ-પુષ્પાદિકની અદ્યપણાઈજ ભલી, જયણારૂપપણથી, એહવું મનમાહિં પણિ ચિનન, તે
ઓધિખીજનાશાદિકનો હેતુ થે માટિં કહિહિ છે શ્રીહરિભદ્ર સૂરીઠં ‘સસારકામિ આરભવતને ધર્મ’ને વિષિ’
અનારંભ તે અનામોગ, લોકને વિષે પ્રવચનની નિંદા, અખોધિ-ખીજ ધત્યાદિ દોષ’ અતુથ’ પચા-
શકતું એ વચન

વૃત્તિનો એક દેશ યથા-પૂજતા સ્નાનાદિ કરવાથી ખીજે ઠેકાણે વિવિધ ગેહ-દેહાદિક કર્મને
વિષે આરભવતને-પ્રાણીને ઉપમર્દનના કરનાર દેહીને ધર્મ’ને વિષિ જિનપૂજનાદિ નિમિત્ત અનારંભ
તેં સ્યુ ભૂતની હિંસાનો પરિહાર સ્યું’ કહીધ ? જાનનો અભાવ, અનામોગનું કાર્યપણું છે અનારભને
અથવા અનારભથી અનામોગ જાણીઈ, જાનને અભાવેજ શાસ્ત્રસિદ્ધ જે જિનાર્ચનાદિકને આરભ તે
અકર્તવ્ય પણિ ભાસે છે શિષ્ટજનમથે જિનશાસનની નિંદા, કેહવી ? ‘પૂજા વિધાનનું’ અણુકહિનાર
જિનશાસન’ નહોંતો? કિમ આવક શૌચાદિક (વિના) જિન પૂજે છે ધત્યાદિરૂપ હુઈ, તે નિંદા તે
જન્માતરને વિષે જિનધર્મની અપ્રાપ્તિનું ખીજનું હેતુ, એતલે અખોધિખીજ અખોધિનું ખીજજ.
એ કહ્યા દૂષણુ ઝિહુંધ, ચશબ્દ તે અનામોગની અપેક્ષાઈ સમુચ્ય ખોલે. અથવા સસારપ્રાપ્તિલક્ષણ જે
દોષ તેહને અર્થિ તે અખોધિખીજ સપજમ, પ્રતિશબ્દ તે સમાપ્તિને વિષય’ તે વતી દ્રવ્યથી નાહો’
અને શુદ્ધવસ્ત્રે’ જિનપૂજા કરવી એહવું સ્થિત છે એ ગાથાર્થ. તિહા કારણુ સ્યુ ? પ્રાસાદપ્રતિભા-

વ્યતિરેકેનાઽપિ જિનં પૂજયન્તીત્યાદિરૂપા ભવતિ । સા ચાત્રોધેઃ-જન્માન્તરે જિનધર્માપ્રાપ્તેર્વીજમિવ વીજહેતુરવોધિવીજમ્ इत्येतावनन्तरोक्तौ दोषौ-दूषणे भवतः । चशब्दोऽनाभोगापेक्षया समुच्चयार्थः । अथवा द्वोपाय-भवप्राप्तिलक्षणाय तदवोधिबीज सम्पद्यते । इतिशब्दः समाप्तौ । ततो द्रव्यतः स्नानेन शुद्ध-वस्त्रेण च जिनपूजा विधेयेति स्थितमिति गार्थः । तत्र निदानं तावत् प्रासाद-प्रतिमापूजा-साधर्मिक-कथात्सल्यादेरुच्छेदापत्तिरेव । तथा भूयोभिः पृथिवीदल-जल-कुसुम-भोजनविधिप्रभृतिभिः क्रियमाणेषु विशिष्टप्रासादप्रतिमापूजासाधर्मिकवात्सल्यादिषु प्रवर्धमानः शुभाध्यवसायो दूरे, प्रत्युत जीवविराधना-लक्षणायतनाभयेन तद्विषयकशुभपरिणामस्य हानिरनिवार्यैवेति बोध्यम् । तस्मात् कृतसर्वसावद्यप्रत्याख्या-नवतां साधूनां द्रव्यस्तवे स्वयं कर्तव्यतयाऽधिकाराभाव एव, अन्यथा द्रव्यस्तवभावस्तवयोरुभयोर-प्युच्छेदः प्रसज्येत । यतः कुसुमादिवर्णालङ्कारपर्यन्तैः प्रशस्तद्रव्यैः क्रियमाणो द्रव्यस्तवः परिग्रहाविना-भूतः । परिग्रहवतां चारम्भादिवर्जनाभिप्रायाभावेन प्रथम-पञ्चममहाव्रतयोरभावे तदविनाभावानां शृणुभा-षणविरमणादीनां त्रयाणामपि मध्यवर्तिना महाव्रतानामभावात् सर्वविरत्युच्छेदः । तदुच्छेदे च जिनेन्द्र-पूजाऽपि द्रव्यस्तवो न भवेत्, भावस्तवकारणत्वेनैव द्रव्यस्तवत्वात् । यदुक्तम्—

“ भूतस्य भाविनो वा भावस्य हि कारणं तु यल्लोके । तद् द्रव્યं तत्त्वज्ञैः सचेतनाचेतनं कथित ” ॥१॥ मिति । एवं स्वरूपयोग्यतयाऽपि कारणं न भवति, कार्यस्यात्यन्तासत्त्वात् । नहि गगनकुसुमस्य कारणं किमपि स्वरूपयोग्यतयाऽपि सम्भवति । अत एव सम्यग्दृशा गृहिणामेव દ્રવ્યસ્તવઃ કર્તવ્યતયા યુક્તઃ, સર્વવિરતિલક્ષણસ્ય કાર્યસ્ય ભાવસ્તવસ્યાન્તતઃ સ્વરૂપયોગ્યતયાઽપિ કારણત્વાત્ । અર્થ ભાવઃ-શ્રાવકાણાં પજ્ઞાપ્યણુવ્રતતાનિ ક્રમેણ પજ્ઞાના મહાવ્રતાનાં દેશભૂતાનિ । એતચ્ચાણુવ્રતત્વાઽન્યથાનુપ-

પૂજા-સાધર્મિકવાત્સલ્યાદિકની ઉચ્છેદની પ્રાપ્તિ જ વધી પૃથિવીના દલ-જલ-પુષ્પ-ભોજનવિધિ પ્રભૃતિ કરીતા જે પ્રાસાદપ્રતિમા-પૂજા-સાહમીવત્સાદિક તેહને વિષે વધતો શુભભાવ તો દૂર, સાહમ્ય જીવવિરાધના-રૂપ અજ્યથાને' ભયે તે વિપદજો જે શુભપરિણામ તેહની હાનિ અણુવારીતી હુધ એહપુ જણિયુ.

તેવતી કથું છે સર્વસાવધનુ પરચરખાણુ જેણિં એહવા સાધૂને' દ્રવ્યસ્તવને' વિષે કત'બ પણિં અધિકારનો અભાવ જ. ઇમ ન માનીધ તો દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવ એ મિહુને એ ઉચ્છેદ થાઇ. જે માટે પુષ્પાદિ સુવર્ણાદિદંકારપદ'તિ પ્રશસ્તદ્રવ્યે' કરાતી દ્રવ્યસ્તવ તે પરિગ્રહ વિનાશૂતર્તિ (પરિગ્રહના) અભાવે અણુથાતો. પરિગ્રહવતને આરભાદિક વર્જવાના અભિપ્રાયને અભાવે' પ્રથમ અને પચમ મહાવ્રતને' અભાવે તે વ્રત વિના અણુથાતો જે શ્રદ્ધાભણુવિરમણાદિક ત્રિણિ વ્રત જે મધ્યવર્તિ તે મહાવ્રતના અભાવથી સર્વવિરતિનો ઉચ્છેદ તેહને ઉચ્છેદે' જિને દ્રૂપૂજ પણિં દ્રવ્યસ્તવ ન હોઇ, ભાવસ્તવને કારણુ પણિં જ દ્રવ્યસ્તવ પણુથી, જે માટે કહિં છે.

‘ થયા થાસે એહવા પદાર્થનુ કારણુ જે લોકને વિષે તે દ્રવ્ય, તત્ત્વસર્થ સચેતન અથવા અચેતન કહિં છે ’ ઇમ સ્વરૂપયોગ્યતાઇપણિ કારણુ ન સભાવે કાર્યના અત્યંતે અસત્યપણુથી આકાશકૂલનું સ્વરૂપયોગ્યતાઇપણિ કાઇ કારણુ સભાવે નહિ એતલા જ વતી સમ્યગ્દષ્ટી ગૃહસ્થનેજ દ્રવ્યસ્તવ કર્તવ્યપણિ યુક્ત સર્વવિરતિરૂપ જે ભાવસ્તવ તેહને વરતુગતિ સ્વરૂપયોગ્યતાઇ પણિં કાણુપણુથી. એ ભાવ-શ્રાવકને પચ અણુવ્રત તે પચમહાવ્રતના દેશભૂત છે. એતો અણુવ્રતપણુની અન્યથા અયુક્તાપણુઇર્ધ. પ્રસિદ્ધજ, અણુપણુને મહત્ત્વપણુના સાપેક્ષપણુથી.

પત્યા પ્રતીતમેવ, અણુત્વસ્ય મહત્ત્વસાપેક્ષત્વાત્ । एवं यथा स्थूलप्राणातिपातविरतिलक्षणमणुव्रतं सर्व-
प्राणातिपातविरतिलक्षणे महाव्रतेऽन्तर्भवति, तथा द्रव्यस्तवोऽपि परिग्रहस्य देशपरित्यागलक्षणः सर्वपरि-
ग्रहपरित्यागलक्षणे पञ्चममहाव्रतेऽन्तर्भवति । स च शेषाणुव्रतवच्चारित्रतुलનારૂપ । यदुक्तम्—

‘યઃ સદ્ બાહ્યમનિત્યં ચ ક્ષેત્રેષુ ન ધન વપેત્ । કથ વરાકશ્ચારિત્ર દુશ્ચર સ સમાચરેત્ ? ’
॥૧॥ इति योगशास्त्रे (पृ० २०९) क्षेत्राणि च ‘स्वित्वासी णाममेगे णो अस्वित्वासी’ त्यादिमेघ-
दृष्टान्तेन सामान्यतः श्रीस्थानाङ्गे भणितान्यपि सङ्ख्यया प्रवचनप्रसिद्धानि सप्त भवन्ति । यदुक्तम्—

‘જિણભવણ-વિંબ-પુત્થય-સઘસરુવેસુ સત્તસ્થિતેસુ । જ વવિંબં ધણવીંબં તમહં અણુમોઅપ
સુકય ’ ॥૧॥ તિ । આતુરપ્રત્યાહ્યાનપ્રકીર્ણકે તુ યાત્રા પ્રતિષ્ઠા ચેતિદ્વયમધિકં તત્પ્રક્ષેપેણ નવાઽપિ ભવન્તિ
સર્વવિરતિપ્રતિપત્તૌ ચ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરતિપ્રશ્રુતીનામણુવ્રતાનામિવ સ્વયં કર્તવ્યલક્ષણસ્ય દ્રવ્યસ્તવસ્યા-
પ્યભાવ એવ, પજ્જમહાવ્રતાન્તર્ભૂતત્વેન સિદ્ધપ્રયોજનાત્ । યદપિ પૂજાલક્ષણો દ્રવ્યસ્તવઃ સમ્યક્ત્વારાધન-
દેતુત્વેન સમ્યક્ત્વકૃત્ય, તથાપિ પરિગ્રહપરિત્યાગાશમધિકૃત્ય પજ્જમોણુવ્રતેઽપ્યન્તર્ભવતિ, પર સુશ્રાવકઃ
સંસારપ્રતનુકરણનિમિત્ત કુસુમાદિમાિજનેન્દ્રપૂજા કુર્યાદિતિ વસ્તુસ્વરૂપાવશ્યોધકેન જિનોપદેશેન દ્રવ્યસ્તવો
નિશ્ચયતોઽનુજ્ઞાવિષયો ભવતિ । ઉપદેશદ્વારા પરઃ કારાપણરૂપત્વાત્, સંસારપ્રતનુકરણપૂર્વકપુણ્યાનુવન્ધિ-
પુણ્યપ્રકૃતિવન્ધદેતુત્વેન નિશ્ચયતો નિરવદ્યત્વાત્ । ન પુનસ્ત્વમિત્ય કુરુ ઇત્યાદેશમુલ્લેન વ્યવહારતોઽનુજ્ઞા-
વિષયો ભવતિ । સ્થાવરજીવાજ્ઞાનાં પૃથિવીદલજલકુસુમાદીના પ્રાસાદપ્રતિમાપૂજાન્ત્વેન વ્યવહારતઃ

એમ જિ'મ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરતિરૂપ અણુવ્રત તે સર્વપ્રાણાતિપાતવિરતિરૂપ જે મહાવ્રત તે મધ્યે
અતર્ભવે, તિમ દ્રવ્યસ્તવપણિ પરિગ્રહના દેશપરિત્યાગરૂપ, સર્વપરિગ્રહપરિત્યાગરૂપ જે પાત્યમ
મહાવ્રત તેહને વિષે અતર્ભાવ પામિ તે ખીજ પ્રતની પરિ ચારિત્રતુલનારૂપ જણિયુ. જે માટે
કહિછે છે ‘જે બાહ્ય અનિત્ય છતુ તે ક્ષેત્રનિ વિધિ ધન ન વાવે, કિમ લિખારી તે કઠિન ચારિત્રપ્રતિ
આચરે’ ? ક્ષેત્ર તે ‘ક્ષેત્રે વરસે પણિ અક્ષેત્રે ન વરસે’ એ આદિ મેધને દૃષ્ટાંતે સામાન્ય પ્રકારિ
સ્થાનાગવિષે કહ્યા છે પણિ સખ્યાઈ પ્રવચન પ્રસિદ્ધ સાત કહ્યા છે જે માટે કહિછે છે—‘ જિનભવન
૧ જિનગિય ૨ પુસ્તક ૩ ચતુર્વિધસ ધરૂપ સાત ક્ષેત્રને વિષે જે વાવિહ ધનરૂપ ખીજ તે હું અનુમોદુ ।
હું સંકૃત યાત્રા અને’ પ્રતિષ્ઠા બેનિ પ્રેક્ષે નવ પણિ ક્ષેત્ર હુંઈ.

સર્વવિરતિ પ્રતિપત્તિને વિષે સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરતિપ્રમુખ અણુવ્રતની પરિ પોતે કરિવારૂપ
દ્રવ્યસ્તવનેા અભાવજ પાત્યમા (પાત્ય) મહાવ્રતમાહિં મેલવે કરી સિદ્ધકાર્યથી. જહ એ પૂજારૂપ દ્રવ્યસ્તવ તે
સમ્યક્ત્વારાધન હેતુ પણિ સમકિતવું કરણી, તહિહ પરિગ્રહનો પરિત્યાગ રવરૂપ અંશ આશ્રયીને પાત્યમા
અણુવ્રતને વિષે પણિ અતર્ભાવ પામે પણિ સુશ્રાવક તે સંસાર અલપ કરિવાને’ અર્થિ કુસુમાદિકે
જિને દ્રવી પૂજા કરે, એહવે વસ્તુસ્વરૂપને જણાવનારે જિનોપદેશે દ્રવ્યસ્તવ નિશ્ચયથી આગાનો વિષય
હુંઈ ઉપદેશદ્વારાથ પર પાસે કરાવવારૂપપણાથી, સંસારને અલપકરણપૂર્વક આગલિ’ વૃદ્ધિ હેતુ જે
પુણ્યપ્રકૃતિવધને કારણ પણિ નિશ્ચયથી નિરવદ્યપણાથી

‘પણિ ‘તું કરિ’ ધણી રીતિ’ આદેશમુખે વ્યવહારથી આગાનો વિષય ન હુંઈ. સ્થાવરજીવનો
અગ જે પૃથિવીદલ-જલ અને કુસુમાદિ તેહને પ્રાસાદપ્રતિમા-પૂજાને અગપણિ વ્યવહારથી કારણને’

કારણનાં સાવચત્વાત્ । એતચ્ચ વક્ષ્યમાણકૂપદપ્રાન્તાન્યથાનુપપત્ત્યૈવ સિદ્ધમ્ , સાવચભાપાયાશ્ચ પરિત્ય-
ક્તત્વાત્ । ન ચ વ્યવહારતઃ કારણાના સાવચત્વેન તત્પરિત્યાગ એવ કલ્પનીયઃ , સાંસારિકારમ્ભપ્રવૃત્તાનાં
તથાકલ્પનાયા અપિ સમ્યક્ત્વનાશાદિહેતુત્વાત્ । એતચ્ચ ‘અળ્પત્યારંભવઑ’ ઇત્યાદિસમ્મત્યાનન્તરં-
(પત્રાક ૨૩) પ્રદર્શિતમેવ । એવ ચત્ કિમપિ ધાર્મિકકૃત્ય વ્યવહારેણ કારણતઃ સાવચં ભવતિ, તદ્વિષયા
ચાનુજ્ઞા ઉપદેશમુલ્લેખેનૈવ નિશ્ચયતોડવસાતવ્યા । યથા અનુકમ્પાદાનમ્ । યતોડનુકમ્પા દિ કૃપણાદિવિપયૈવ
સ્યાત્ । ચદુક્તમ્—

‘કૃપણેડનાથદરિદ્રે વ્યસનપ્રાપ્તે ચ રોગશોકહતે । યદીયતે દયાર્થં તદનુકમ્પા ભવેદાન ’
॥૧॥ મિતિ । તચ્ચ દાનં સમ્યક્ત્વલક્ષણત્વેન પુણ્યાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્વહેતુત્વાદનુકમ્પોપાધિકં નિશ્ચયતો
નિરવધમપિ વ્યવહારતઃ સચિત્તાદ્યપ્રાપ્તાદિદાનેન મિથ્યાદૃશાં પોપણં સાવચમેવ । તેનોપદેશદ્વારાડનુજ્ઞા,
ન પુનરાદેશેન સાક્ષાદપિ, ભાપાયાઃ સાવચત્વપ્રસક્તેઃ । યદિ ચ નિશ્ચયતો જિનાનુજ્ઞા ન સ્યાત્, તાદૃ
ધાર્મિકકૃત્યં જિનાજ્ઞાવાહ્યં નિષ્ફલમેવ ભવેત્ । ચદુક્તમ્—

‘આણાઈ તવો આણાઈ સંજમો તહ ચ દાણમાણાઈ । આણારહિઑ ધમ્મો પલાલપૂલુવ્વ
પહિહાઈ’ ॥૧॥ ત્તિ । એવ ચત્ કિમપિ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન વ્યવહારેણ કારણતઃ સાવચં ન ભવતિ, તત્રાભ્યર્થ-
નાયા ક્રિયાકાલ એવાદેશમુલ્લેખાપિ સાક્ષાદનુજ્ઞા ભવત્યપિ । યથા દેશવિરતિ-સર્વવિરતિપ્રતિપત્તિસમયે
અનુજ્ઞાદાનં સાક્ષાદેવ, ફલવત્ત્વેન ભાપાયા નિરવચત્વાત્ । અન્યથા તુ દીક્ષાં જિવૃક્ષતાપિ વિજ્ઞાપ્તો

સાવચપણુથી. એ સાવચપણુ તો કહીતો જે કૂપદષ્ટાત તેહની અન્યથા અણુક્તતાઈજ સિદ્ધ છે સાવચ-
ભાષાને ઝાડવાપણુથી વ્યવહારથી કારણને સાવચપણુ તેહનો પરિત્યાગજ કદપણે, ઇમ ન કહેવું.
સાસારિક આરબઈ પ્રવર્તાને તેહની કદપનાને પણિ સમ્યક્ત્વનાશાદિકના હેતુપણુથી, એ તો
‘અળ્પત્યારંભવઑ’ એ ગાથાઈ હિવડાજ દેખાડિઉં.

ઇમ જે કોઇ એ ધર્મકાર્ય વ્યવહારે કારણથી સાવચ હુઇ તે વિષયિણિ આરા તો ઉપદેશમુખિજ
નિશ્ચયથી જાણુવી જિમ અનુક પાદાન જે માટિ અનુક પા તે કૂપણાદિકવિષયિણિ જ હુઇ. જે માટિ
કહિઉં છે—કૂપણુ ૧ અનાથ ૨ દરિદ્ર ૩ વ્યસનપ્રાપ્ત ૪ રોગશોકહત ૫ એતલાને વિષે દેઇઇ જે દાન, તે
અનુક પાદાન તે દાન સમક્રિતને લક્ષણુપણુ પુણ્યાનુગધિ જે પુણ્યપ્રકૃતિ, તેહના યધના કારણુપણુથી,
અનુક પાણુક્તવતી નિશ્ચયથી નિઃપાપ પણિ વ્યવહારથી સચ્ચિત અન્નપાનાદિ દાને મિથ્યાત્વીનું પોષણુ
તે સપાપજ તે વતી ઉપદેશદ્વારાજ આરા, પણિ સાક્ષાત્ આદેશમુખે નહી. ભાષ ને સાવચપણુ થાઈ વતી.

જોઈ નિશ્ચયથી જિનની આરા ન હુઇ તઉ જિનારાણાજ ધર્મકર્તવ્ય તે નિઃફલજ હુઇ. જે માટિ
કહિઉં છે ‘આરાઈ તપ, આરાઈ સયમ, દાન પણિ આરાઈ, આરાઈહિત ધર્મ’ તે પશાલ પૂછીનીપરે
નિઃફલ જાણિવો. ઇમ જે કોઈ અનુષ્ઠાન વ્યવહારે કારણથી સાવચ ન હુઇ, તિહા પ્રાર્થનાને વિષે
ક્રિયાકાલેજ આદેશમુખે પણિ સાક્ષાત્ આરા હુઇ, પણિ જિમ દેશવિરતિ-સર્વવિરતિપ્રતિપત્તિ સમયે
આરાનું દાન સાક્ષાત્ જ ફલવત પણિ ભાષાને નિ પાપપણુથી, ઇમ નોહે તિહા તો દીક્ષા વાંછતે પણિ
વીનવ્યો ભગવત યથામુખ ઇમજ કહેતો હુઓ, પણિ તુ ત્રહે ઇમ નહી ભાવપગવૃત્તિ આરાને નિઃફલ
પણિ કરી ભાષાદોષને અણુદલવાપણુથી

મંગવાન્ 'જદ્દાસુહ' મિત્યેવોક્તવાન્, ન પુનસ્ત્વ ગૃહાણેતિ । ભાવપરાવૃત્ત્યા તુ અનુદ્વાયા નિષ્ફલત્વેન
ભાષાદોષસ્ય તાદવસ્થ્યાત્ । યદ્યપિ કેન્દ્રલિનો નિશ્ચયઃ, તથાપિ સર્વત્ર સાર્વદિકવ્યવહારાનુરોધેન વ્યવહારતઃ
છદ્ધસ્થકેવલિનોઃ સાધારણ્યેન ચ તથામણિતિરવસાતવ્યા । યતુ શ્રમણોપાસકાના દ્રવ્યસ્તવમધિકૃત્ય—

“અકસિણપવત્તગાણ વિરયાવિરયાણ એસ ચલુ જુત્તો । સસારપયણુકરણે ઢવ્વત્થએ કૂચ-
વિટ્ઠુ તો ’’ । તિ શ્રોઆ૦ મા૦ (પૃ૦ ૫૯૧, ગા૦ ૧૯૬) પ્રવચનવચનેન કૂપદટ્ટાન્તો દર્શિત’, તદ્
દ્રવ્યસ્તવસામગ્ર્યન્તર્ભૂતાના સચિત્તજલકુસુમાદીનાં વ્યવહારેણ જીવવિરાધનામધિકૃત્યાવચશક્ત્યા તદ્-
કરણબુદ્ધિનિરાસાર્થમેવાવસાતવ્યમ્ । અપ્રત્યાશ્ચાતપ્રથિવ્યાધારમ્ભવતઃ તથાભૂતદોષસ્ય તીર્થકૃત્પૂજાપરિ-
ણમેનૈવાડપગમાત્ । ન કેવલ તદપગમ એવ, કિન્તુ સસારપ્રતનુકરણપૂર્વકપુણ્યાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિત્રન્ધાડપિ ।
નહિ સ્વાતે કૂપે સજ્ઞાતાધિકપિપાસામલાદ્યપનયનાર્થ કૂપાન્તરજલાપેક્ષા, કિન્તુ તદીયેનૈવ જલેન સર્વપિ-
પાસામલાદ્યપનયનપૂર્વકમાત્મનઃ પરેષા ચ જલકૃત્યમધિકૃત્ય યાવત્ સર્વકાલ નિર્વાહોડપિ । અસદારમ્ભ-
પરિત્યાગેન સદારમ્ભપ્રવૃત્તેસ્તથામાહાન્ત્યાત્ । નનુ મોઃ । સ્વય કર્ત્તવ્યલક્ષણસ્ય દ્રવ્યસ્તવસ્યાકલ્પ્યતાવત્
કારાપણાનુમોદનાલક્ષણસ્યાડપિ દ્રવ્યસ્તવસ્ય સાધૂનામકલ્પ્યનૈવ યુક્તા, તેપા ભાવસ્તવ એવાધિકારાદિતિ
ચેત્ । મૈવં, દેશવિરતિમધિકૃત્યાપિ તથાવક્તવ્યતાપત્તઃ, ઉભયોરપિ સ્વયં કર્ત્તવ્યત્વેનાકલ્પ્યતાયાઃ સામ્યાત્ ।
તેન કારાપણાનુમોદનાલક્ષણો દ્રવ્યસ્તવઃ સાધૂનામપિ યુક્ત એવ । અત એવ દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવયોરન્યોડન્યા-
નુબિદ્ધસ્તેનૈવ પચ્છાશકે મણિતિ । સમ્મતિસ્ત્વનન્તર વક્ષ્યતે । તેનોભાવપિ કેવલૌ સમ્યગ્દૃષ્ટિમાત્રસ્ય
કસ્યાપિ ન મ્ભવતઃ ।

યદ્યપિ કેન્દ્રલીને નિશ્ચય છે, તોહે સઘલે સર્વદા સખધિ વ્યવહારને હેતુર્થ વ્યવહારથી છદ્ધસ્થ
અને કેન્દ્રલીને સમાન પશ્ચિ તેહની ઉકિત જાણવી. અને જે શ્રાવકને દ્રવ્યસ્તવ ઉદ્દેશી—‘સ પુણ્યપણિ’
પ્રવચનાં નથી એહવા જે દેશવિરતિ તેહને’ એ યુક્ત, સસાર-અદ્ય કરિવાને દ્રવ્યસ્તવને વિષે કૂપનો
દષ્ટાત દેખાડયો’ તે દ્રવ્યસ્તવની સામગ્રી માહે મલ્યા જે સચિત્તજલ-કુસુમાદિકને વ્યવહારે જીવવિરાધના
ઉદ્દેશી પાપની શકાઈ તે અષ્ટકરિવાના શુદ્ધિ ટાલવાને અર્થિજ જાણિયુ.

અણુપચ્ચખ્યા જે પ્રથિગ્યાદિકના આરભવતને તેહવા દોષ [વત]ને તીર્થ કર-પૂજને પરિણામેજ
ટલવાથી કેવલ તે દોષયુ ટલવુ જ નહીં તો સ્યુ ? સસારને અદ્ય કરિવાપૂર્વક પુણ્યાનુબધિ જે પુણ્ય-
પ્રકૃતિમધ તે પશ્ચિ પણે કૂઈ થઈ જે અધિક તૃષા અને મલાદિક તે ટાલવાનો અર્થિ ખીજ દૂઆના
જતની અપેક્ષા તે તો નહીં તો સ્યુ ? તેહ જ કૂપને જને સર્વ તૃષા-મલાદિક ટાલવા પોતાને પરને
જલજાતકાર્ય ઉદ્દેશી યાવત્ સર્વકાલ નિવહિ પશ્ચિ અસત્ આરભને પરિત્યાગે ધાર્મિક આરભની
પ્રવૃત્તિને તેહવા મહિમાપણથી

પ્રશ્ન કરે છે —પોતે કર્ત્તવ્યરૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તેહની અકલ્પ્યતાની પરિ કરાવવા અને’ અનુમોદના-
રૂપ દ્રવ્યસ્તવની સાધુને અકલ્પ્યતાજ યુક્ત તે સાધુને ભાવસ્તવને’જ વિષે અધિકારથી એહવુ જો
કહીસ તેમ કહે દેશવિરતિ ઉદ્દેશીને પશ્ચિ તિમ કહેવુ થાઈ વતી. દ્રવ્યસ્તવ અને દેશવિરતિ એ બિહુને
પોતે’ અણુકરવાપણથી અકલ્પ્યતાની સરિખાઈપણથી, તેવતી કરાવવા અને અનુમોદનારૂપ દ્રવ્યસ્તવ તે
સાધુને યુક્ત જ. એતલા જ વતી દ્રવ્યસ્તવ-ભાવસ્તવને અન્યોન્યે સંબંધપણિ જ પચાશકને’ વિષે
કલાપણથી. વહી સાણિ તો હિવડાં જ કહિરૂપે,

એતેન કેવલભાવાભ્યુપગમવાદી નિરસ્તો વોદ્ય'. નામસ્થાપનાદ્રવ્યાણામનભ્યુપગમસ્ય ભાવાનભ્યુપ-
ગમાયત્તત્વેન ભાવસ્યાપ્યનભ્યુપગમપ્રસક્તેઃ । અયં ભાવઃ—નામાદીનામનભ્યુપગમોઽપ્રશસ્તત્વેનૈવ સ્યાત્ ,
અપ્રશસ્તત્વં ચ તેષા નિજનિજાભિપ્રાચારૂઢભાવસ્યાપ્રશસ્તત્વેનૈવ સ્યાત્ । એતદ્વચ્ચ અન્યતીર્થિકામિતદેવના-
માદિષુ જૈનાનાં પ્રતીતમેવ । અત એવ લોકેઽપિ કથમસ્ય નામ પ્રાતરુપાત્તમિતિ વક્તારો ભવન્તિ । તત્ર
નામ્નોઽપ્રશસ્તત્વં ભાવસ્યોક્તસ્વરૂપાપ્રશસ્તત્વેનૈવ । યથા નારીવિકથા નારીજને વિરક્તસ્થેવારુચિવિપયો ભવતિ,
ન પુનરિતરસ્યાપિ । તથા તદેવાન્યદ્ વા નામ નિજનિજાભિપ્રાચારૂઢશુભવસ્તુવાચકત્વેન શુભમપિ ભવતિ । યથા
અથ કિચ્છિત્ શુભં ભાવિ, યદ્મુકસ્ય નામ શ્રાવિતમિતિ સિદ્ધં નામ્નોઽપિ પ્રશસ્તત્વં ભાવસ્ય પ્રશસ્તત્વેનૈવ । એવં
સ્થાપનાદિકમપિ ભાવ્યમ્ । પરં નામ્નો વિવક્ષ્યા કાલમેદેન સદ્ધેકેતવશેન ચ સર્વવસ્તુવાચકત્વં, ન ચૈવં
સ્થાપનાયા અપિ । તેન જૈનાનાં પ્રશસ્તસ્ય ભાવાર્હતો નામાદીન્યપિ પ્રશસ્તાન્યેવેતિ નામાદીનાં ચતુર્ણામપિ
પરસ્પરં કાર્યકારણભાવાપન્નાના દેવગુરુધર્માણામિવ યૌગપદ્ધેનાભ્યુપગમો યુક્તઃ । અન્યોઽન્યાનુસમ્બન્ધે
સતિ પ્રશસ્તત્વેન સામ્યાત્, એકતરસ્યાનભ્યુપગમે ચ સર્વેપામપ્યનભ્યુપગમપ્રસન્નાત્ । ન હિ કથચ્છિત્
ઘટકારણભૂતસ્ય સૃત્પિપ્પ્લસ્ય કથચ્છિત્ ઘટકાર્યભૂતસ્ય ચ રૂપાકૃત્યાદેરપ્રશસ્તત્વેન પરિત્યાગે ઘટસ્ય પ્રશસ્તત્વેના-
ભ્યુપગમઃ સમ્ભવતિ, તત્ર કારણાનભ્યુપગમે ચ કથચ્છિત્કાર્યાનુત્પત્તેઃ । કથચ્છિત્કાર્યાનભ્યુપગમે ચ ઘટપરિ-
ત્યાગાપત્તેઃ, ઘટપરિત્યાગમન્તરેણ તસ્ય રૂપાકૃત્યાદેરપ્રશસ્તત્વેન પરિત્યાગાસમ્ભવાત્ । એવમર્હજીવો દ્રવ્ય
ભાવાર્હતઃ કારણં ભાવાર્હદ્વત્ પ્રશસ્તમેવ, 'કારણાનુરૂપં કાર્ય'મિતિવચનાત્ । કાર્યં ચ નામસ્થાપનાદિ, તસ્ય
ભાવાયત્તત્વાત્, અત્યન્તાસતો વસ્તુનો નામસ્થાપનયોરસમ્ભવાદિતિ સ્વયમેવ ભાવ્યમ્ । અત એવ ઉક્ત—

તે વતી એ બિહુ એકલા સમ્યગદષ્ટિ માત્ર કાઢને ન હુઈ એતલે' કેવલ ભાવનેા માનનારો દૂર કથો
જણવો. નામ સ્થાપના દ્રવ્યને અણુમાનવાને ભાવને અણુમાનવાને' આયત્તપણિ ભાવની પાણિ અણુ-
માનવાના પ્રસંગથી. એ ભાવ-નામાદિકનું અણુમાનવુ તે અપ્રશસ્તપણિ જ હુઈ. અપ્રશસ્તપણુ નામા-
દિકનું તો પોતાપોતાના અધ્યવસાધને વિષે ચઢ્યો જે ભાવ તેહને અપ્રશસ્તપણિ જ હુઈ. એતો અન્ય-
તીર્થીઈ માન્યા જે દેવ તેહના નામાદિકને વિષે જૈનને' પ્રસિદ્ધ જ છે.

એતલા જ વતી લોકને વિષે પણિ કિમ એહતુ' નામ પ્રભાતિ અણુ ? એહવા કહેનારા હુઈ છે.
તિહા નામનુ અપ્રશસ્તપણુ, ભાવને કહિલ જે સ્વરૂપ તેહને 'અપ્રશસ્તપણિ જ જમ નારીની વિકથા
નારીજનથી વિરક્તને જ અરુચિવિષય હુઈ, પણિ બીજને નહીં, તિમ તેહજ અથવા બીજુ નામ પોતે
પોતાને અભિપ્રાયે કબ્યુ જે શુભવસ્તુ તેહને કહિવાપણિ શુભ હુઈ જમ આજ કાઢ લહુ થાસે જે
અમુકાનું નામ સ ભલાબ્યુ. એ હેતુઈ નામનુ પ્રશસ્તપણુ તે ભાવ [સ્તવ]ને પ્રશસ્તપણિ જ હુઈ. ઇમ
સ્થાપનાદિક પણિ ભાવવુ પણિ નામને વિવક્ષાઈ અને કાલાદિભેદે સ કેતવશે સર્વવસ્તુનુ વાચકપણુ
સ ભવઈ, પણિ સ્થાપનાનઈ ઇમ ન હુઈ તે વતી જૈનને પ્રશસ્ત જે ભાવ અરિહત તેહના નામાદિક પાણિ
પ્રશસ્ત જ. એ હેતુથી નામાદિક ચ્યારિને' માહોમાહિ કાર્ય-કારણુ ભાવ પામ્યાને' દેવ-શુદ્ધ-ધર્મની પરે
સમકાલ માનવુ તે યુક્ત અન્યોન્યસંબધધિકે પ્રશસ્તપણુ સમાનપણાથી એકને' અણુમાનવે ચ્યારને'
અણુમાનવાના પ્રસંગથી.

કાઢરૂપે' ઘટનું કારણુ જે સૃત્પિઃ અને કાઢરૂપે ઘટનું કાર્ય જે આકાર 'તેહને' અપ્રશસ્તપણિ કરી
છાડવે' ઘટનું પ્રશસ્તપણિ માનવું સ ભવે' નહિ. તિહા કારણુને અનમાનવે' કાઢરૂપે' કાર્યની અનુત્પત્તિથી, કથ-

‘નામજિણા જિણનામા, ઠવણજિણા પુણ જિણિંદપડિમાઓ । દવ્વજિણા જિણજીવા ભાવજિણા સમવસરણથા ’ ॥૧॥ इति (देववन्दनभाष्य गा० ५१) । तेनैव वस्तुमात्रस्य नामादिभेदमित्रश्चतुर्द्धा निक्षेपो जघन्यतोऽपि भवति । यदागमः—‘जत्थ य जं जाणिज्जा णिक्खेव णिम्मेवे णिरवसेस । जत्थवि अ णो जाणिज्जा चउक्कयं णिक्खेवे तत्थ ’ ॥१॥ त्ति श्रीअनुयोगद्वारे (पृ० १०) तत्र स्थापना हि पट्टकालिखितजम्बूद्वीपादिवत् नामाकृत्याद्यविनाभूतत्वेन अर्हदभेदबुद्धिकल्पनाहेतुः पूजास्तुत्यादिविषयः । न च कल्पना न युक्ता आरोपहेतुत्वादिति वाच्य, सुखवस्त्रिकादौ गुरुपादयोः कल्पनयैव वन्दनकस्य सम्भवात् । न चैव नामापि । परं सुखवस्त्रिकादौ गुरुपादयोर्भेदबुद्धिहेतुकल्पनया स्थापना-असद्भूत-स्थापना, जिनप्रतिमा तु सद्भूतस्थापनेति विशेषो बोध्य । तथा नाम्ना च साम्य विजातीयैरपि पदार्थैः स्यात्, स्थापनया च साम्य सजातीयैरेवेति नामस्थापनयोर्विशेषो बोध्यः । अभेदबुद्धिस्तु चित्रालिखित-करितुरगादौ प्रतीतैव । अन्यथा अयं हस्तीत्यादिवुद्धेरभावापत्तेः । ‘चित्तमिति ण णिज्झाप णारिं वा सुअल्लकिअ’मित्याद्यागमवाधापत्तेश्च । एव द्रव्यमपि प्रत्यासन्नपर्याय पर्यायेण सद्भाभेदबुद्धिहेतुरेव । यथा गर्भस्थोऽप्यहं द्रव्यभूतोऽपि शक्रेण भावार्हत्तया स्तुतः । तेन द्रव्यस्थापनार्हद्विपयारुचिर्भावार्हद्विपयकपरि-ज्ञानारुचिमन्तरेणासम्भविनी, उभयोरपि भावार्हद्विपयकपरिज्ञानहेतुत्वात् । अत एव अर्हत्स्तुतिपूजापरा-यणानामभेदबुद्धिहेतुप्रतिमाराधन महानिर्जराहेतुरेव ।

ચિત્કાર્યને અણુમાનવે ઘટનો પરિત્યાગ કરિવો થાઈ તેવની ઘટના ત્યાગ વિના ઘટની રૂપ આકૃતિને-અપ્રશસ્ત-પણિ પરિત્યાગના અસંભવશ્રી. ઇમ અરિહતનો જીવ તે દ્રવ્ય, ભાવઅરિહતનું કારણ, અને તે ભાવઅરિ-હતની પદે પ્રશસ્તજ કારણને સરિણુ કાર્ય એહવા વચનથી કાર્ય તે નામ-સ્થાપનાદિક. તે નામાદિકને ભાવના આયતપણથી, અત્યંત અસત્ વસ્તુનું નામ અને સ્થાપનાના અસંભવથી. એકબુ પોતે જ વિચારવું.

એતલા જ વતી કહ્યું છે—‘નામજિન તે જિનનું નામ, સ્થાપના જિન તે જિને દ્રવી પ્રતિમા, દ્રવ્ય જિન તે જિનને જીવ, ભવજિન તે સમવસગણુસ્થ’ એહવું. એતલા જ વતી વસ્તુ માત્રને નામાદિક ભેદે જૂથુઓ ચ્યારે પ્રકારે નિષેષ જવનથી એ કહ્યું. જે માટે આગમ છે—‘જિહા જે જ્ઞણીય તેતથો નિકપેથે કરીઈ નિર્વિશેષ, જિહા ન જ્ઞણીય તે વસ્તુને વિષે ચ્યાર પ્રકારને તે કરીઈ’ એ અનુયોગદારે. તિહા સ્થાપના તે પદે લિખિત જ બુદ્ધીપની પરિ નામ-આકૃતિ આદને અલાવે અણુછતે પણિ અરિહતની અભેદબુદ્ધિ કદપનાનો હેતુ પૂજા-સ્તુત્યાદિકને વિષય કહ્યું

કદપના તે યુક્ત નહીં, આરોપના હેતુપણથી, ઇમ ન કહેવું મુખ્યવસ્ત્રિકાદિકને વિષે ગુરુપાદની જ વદનીકના સંભવથી પણિ નામ તે ન કહ્યું અભેદબુદ્ધિ હેતુ, પણિ મુહપત્તીપ્રમુખને વિષે ગુરુપાદની અભેદબુદ્ધિકદપનાઈ સ્થાપના તે અસદ્ભૂત સ્થાપના જનપ્રતિમા તે સદ્ભૂત સ્થાપના એતલો વિશેષ જણિવો વલી નામે સરીખાઈ તે વિભતીય પદાર્થે પણિ કહ્યું સ્થાપનાઈ સરિખાઈ તે સમાનપદાર્થે જ કહ્યું. એ પણિ નામ અને સ્થાપનાને (વિર્ષિ) વિશેષ જણિવો. અભેદબુદ્ધિ તો ચિત્રામને વિષે લિખિત જે કરિ-તુરગાદિકને વિષે પ્રસિદ્ધ જ ઇમ ન કહ્યું તો એ હસ્તી એહવી શુદ્ધિના અભાવ થાવાથી.

‘ચિત્રયુક્ત લિપ્તિ ન જુએ અથવા ‘નારી અલકૃત પ્રતિ ન જુએ’ ઇત્યાદિ આગમની યાધાની આપતિથી. વક્ત્રી દ્રવ્ય પણિ દૂકડા પર્યાય છે જેહને તે પર્યાય સાથે સાથે અભેદબુદ્ધિનો હેતુ જ જિમ ગર્ભસ્થિત એ અરિહત દ્રવ્યભૂત પણિ ઈદે ભાવઅરિહત પણિ સ્તંભો. એતલાજ (માટિ) ફીણુઓહ તે કથ-

एतेन मृते पत्यौ तदीयप्रतिमा किं तत्पत्नीचिन्तितप्रयोजनसिद्धिहेतुर्भवति ? अपि तु नेति । एवं जिनप्रतिमापीति दृष्टान्तदृष्टान्तिकाभ्यां मुग्धजनविप्रतारको लुम्पाकोऽपि निरस्ता बाध्य । मित्रमित्र-कार्यहेतूनां नामादिनिक्षेपाणां मध्ये भावनिक्षेपजन्यकार्यकरणासामर्थ्यपुरस्कारेण स्थापनाजिन त्यजतस्सा-जयतश्च जिनस्य नामस्मरणादेरपि त्यजनत्याजनापत्तेः, उक्तदृष्टान्तदृष्टान्तिकयोजनाया उभयत्राऽपि साम्यात् । यतः पत्युः प्रतिमावत् नामस्मरणादिरपि तत्पत्नीचिन्तितप्रयोजनसिद्धिहेतुर्न भवतीति लुम्पा-कस्यैव सम्मतम् । जैशानां तु सद्भूतमर्तुरित् तन्नामस्मरण-स्थापनादेरप्याजीविकादिनिर्वाहहेतुत्वमिति प्रयोजनचिन्तन तस्या लेशतोऽपि न स्यात्, जगत्स्थितिविलोपापत्तेः । नहि अकारणात् कार्योत्पत्तिं लुम्पाकं विहायाऽन्यः कोऽपि समीहते, घृतादपि जळानाशापूर्तिरसक्ते । किंतु मम पतिस्मृतिहेतुत्व नामस्थापनयोरितिवुद्ध्या प्रवर्तमानायास्तत्पत्न्याः ताभ्यां चिन्तितप्रयोजनसिद्धिर्भवत्येव । तस्मात् सर्वेषामपि पदार्थानां प्रत्येकं नामादिनिक्षेपैर्मिन्नमित्रस्वरूपाणां निजनिजकार्यकरणे सामर्थ्यं, नान्यत्राऽपि ।

तथाहि-नाम्नः सामर्थ्यं तावदाकृत्यादिना ज्ञातस्य भावपदार्थस्य स्मरणादौ, स्थापनायाश्च सामर्थ्यं निजाकृत्यादिना अज्ञातस्य भावपदार्थस्य तथात्वेन परिज्ञानादौ, द्रव्यस्य च सामर्थ्यं भावलक्षण-पर्यायादिजनने, भावस्य च सामर्थ्यं नामस्थापनानिमित्ततापूर्वकनानाक्रियाजन्यनानाकार्यकरणे । एवं कथ-ञ्चित् कचिदंशे साङ्कर्यमपि । यथा स्थापनाया अपि नाम्न इव आकृत्यादिना ज्ञातस्य स्मरणेऽपि सामर्थ्यं, स्मरणं च भावसापेक्षशुभाशुभकर्मवन्धहेतुः । एतेन खलु लुम्पाकमते स्थापनाऽनङ्गीकारे आकृत्यादिना

ચિત્તેવશી માનના દૃષણ નહીં તેવતી દ્રવ્ય અને સ્થાપના અરિહત વિષયિણિ અર્ય તે ભાવ અરિહંત વિષયક પરિણાનની અર્યથી વિના સભવે નહીં તે બિહુને ભાવઅરિહતવિષયક જે જ્ઞાન તેહના હેતુપણથી.
એતદ્વાજ વતી અગિહતની સ્તુતિ-પૂજાપરાયણને અનેદુષ્ટિને હેતુ પ્રતિભારાધન તે મહાનિર્જરાનું હેતુજ.

‘એતલે મૃત્યુ પામે’ ભર્તાઈ તેહની પ્રતિમા સ્યુ તેહની આને વાહિન કાર્યની સિદ્ધિનું હેતુ હુંઈ ? તહ સ્યુ ? ન હુછજ ધમ જિનની પ્રતિમા પણિ’ ધમ દાર્શનિક જે પ્રતિમા દૃષ્ટત જે ચૃતભર્તાની મૂર્તિ તેણિ કરી મુગ્ધસોકને વિપ્રનારતો એહવે હુ પક તે નિરાસ કર્યો બણિવે, લિન્ન લિન્ન-કાર્યના હેતુ જે નામ દિનિષ્કેપ તે માહિ ભાવનિષ્કેપે જન્ય જે કાર્ય તે કરિવાનું અસમર્થપણું, તેહને આગલિ કરીને સ્થાપના જિનને છાડતો અને છાડવતો જે હુ પક તેહને જિનના નામ-સ્મરણાદિકનું છાડવું છાડવવું તેહના પ્રસંગથી કહીકે જે દૃષ્ટાંત અને દાર્શનિક તેહની યોજનાને મિહુ ઠામે સમાનપણથી, જે મટે ભર્તાની પ્રતિમાની પરે તેહનું નામસ્મરણાદિક તેહની આને ચિત્તિત કાર્યની સિદ્ધિનું હેતુ ન હુંઈ એહવું હું પક-નેજ માન્ય, જૈનને મતે તો છતા ભર્તાની પરિ તેહનું નામસ્મરણ સ્થાપનાદિકને પણિ અશુભિકા નિર્વાહનું હેતુપણું એહવું પ્રયોજનનું ચિતન તે આને લેશથી એ ન હુછ. જગતસ્થિતિ લોપાઈ વતી. અકારણથી કાર્યની ઉત્પત્તિ હુ પક વિના બીજે કોઇ ન વાહર્ ધૃતથી પણિ જલધાનની આશાની પૂરતિ થઈ જોઈવતી. તો સ્યુ ? માહરે ભર્તાનું સ્મૃતિહેતુપણું નામ અને સ્થાપનાને છે એહની શુદ્ધિ પ્રવર્તતા જે તેહની આ તેહને તે નામ-સ્થાપનાથી ચિત્તિત કાર્યની સિદ્ધિ હુછજ. તે ચારે સર્વપદાર્થને પ્રત્યેક નામા-દિકનિષ્કેપિ લિન્ન લિન્ન રચમને પોતપોતાના કાર્ય કવિવાનું સમર્થપણું, બીજે કેકાણિ નહીં, તેહજ દેખાડે છે.

નામનું સમર્થપણું તો આકારાદિકે જણ્યો જે ભાવપદાર્થ તેહના સ્મરણાદિકને વિષઈ, સ્થાપનાનું કારણપણું તો પોતાને આકારે અજણ્યો જે ભાવપદાર્થ તેહને તેહવા પણિ પરિણાન

બ્રહ્માત્મસ્ય તીર્થકૃતો નામ્ના સ્મરણમપિ ન સમ્ભવતિ, અન્યક્તસ્મરણ ચાકિચ્છિત્કરમેવ । નહિ પટ્ટકાલિ-
લિખિતજમ્બૂદ્વિપાદિદર્શનસમુત્થજ્ઞાનમન્તરેણ જમ્બૂદ્વિપાદિવર્તિનાં વર્ષ-વર્ષધરાદિવસ્તૂનાં નિયતક્ષેત્રાકૃત્યાદિ-
વિષયકસમ્યક્પરિજ્ઞાન ભવિતુમર્હતિ, તદ્વિના ચ તદ્વિષયકસ્મરણસ્યાપ્યભાવ એવેતિ સર્વસમ્મતમ્ । એતેન
ભાવરૂપસ્ય પદાર્થસ્ય નામાદ્યપેક્ષયા પ્રાધાન્યેન નામાદિદેહતુત્વેન ચ સર્વત્રાડપિ સામર્થ્ય ભવિષ્યતીતિ
શક્ત્યાડપિ પરાસ્તા । મિત્યાદિલખકૃતૌ ચિત્રાલિલિખિતહસ્તિન ઇવ ભાવભૂતસ્ય હસ્તિનઃ સામર્થ્યાભાવાત્ । एवं
ભાવહસ્તિન ઇવ ચિત્રાલિલિખિતહસ્તિનો ગમનાદિક્રિયાયામસામર્થ્યમ્ । एवं પ્રતિનિલ્લેપ ધિન્નધિન્નકાર્યમવ-
સાતવ્યમ્ । અન્યથા નિલ્લેપાણાં વૈયર્થ્ય સ્યાત્ ।

एवमर्हन्तमधिकृत्य नामस्थापनादिकमपि भाव्य-यथा तीर्थकृद्दर्शनाभिग्रहवतां तद्दर्शनाभिग्रहपूर्तौ
भावेन सहाभेदबुद्धिहेतोः स्थापनाजिनस्यैव सामर्थ्यम् । एतच्च समवसरणे तिसृषु दिक्षागतेषु जनेषु
प्रतीतमेव । न तथा भावजिनस्यापि, सर्वत्र सार्वदिक तद्दर्शनासम्भवात् । नाम-द्रव्ययोस्तु तीर्थकृदाकृत्य-
भावेन तथासामर्थ्याभावः । किञ्च-शक्रादीनां शकस्तवभणने यथा स्थापनाजिनस्य पुरस्तात् साक्षादेव
प्रवचने प्रतीतं, न तथा नाम-द्रव्य-भावार्हतां पुरस्तात् । तेन शकस्तवस्य प्रामाण्यं प्रतिमापुरस्ताद् भणने-
नैवेति कथं प्रतिमारेस्तत्प्रामाण्यमिति सूक्ष्मदृशा पर्यालोच्यमित्यलं विस्तरेण । तत्र यः संयतानां स्वयं
कर्तव्यलक्षणस्य द्रव्यस्तवस्याभावः, स च परिग्रहारम्भसापेक्षतत्कारणसामग्र्या एवाभावेनावमातव्यः ।

દિકને વિષે, દ્રવ્યની શક્તિ તે ભાવરૂપ ને પર્યાવ ને ઉપભવવાને વિષે, ભાવનિકષેપની શક્તિ તે
નામ-સ્થાપનાની કારણતાપૂર્વક ને નાનાક્રિયા તબજન્ય ને અનેક કાર્ય કન્વિાને વિષે, ઇમ કાણેક રીતિ
કોઈ એક અથે સકરપણુ પશ્ચિ. જિમ સ્થાપનાને પશ્ચિ નામની પરિ આકારાદિકે જાણવાને સ્મરણને
વિષે પશ્ચિ સમર્થપણુ, સમર્થુ તે ભાવની અપેક્ષાઈ શુભાશુભકર્મજાળને હેતુ ।

એતલે હુપકને મતે સ્થાપના અણુમાનતે આકારાદિકે અસાત ને તીર્થ કર તેહને નામે સ્મરણ
પશ્ચિ ન સલાવઈ અવ્યકતસ્મરણુ તે આકિ ચિત્કરજ પડકે લિખિત ને જ'બુદ્ધીપાદિક તેહના
દર્શનથી ઉત્પન્ન જ્ઞાન વિના જ'બુદ્ધીપાદિકને વિષે વર્તના ને વર્ષ-વર્ષધરાદિક ને ભરત-હિમવ તાદિક-
વસ્તુ તેહતુ નિયત ક્ષેત્રની યિતિ અને આકારાદિક વિષયક ને સમ્યક્જ્ઞાન તે તે થાવાને ચોગ્ય હુ ઈ.
ઇમ તે નહિ અને તે વિના તે તદ્વિષયક ને સમ્યક્સ્મરણુ તેહનો પશ્ચિ અભાવજ એહવુ સર્વસમ્મત
છે એતલે ભાવરૂપ પદાર્થને ન માદિકની અપેક્ષાઈ પ્રધાન પશ્ચિ અને નામાદિકને હેતુપશ્ચિ સધલે શક્તિ
હુસ્યે એહવી આશકા પશ્ચિ ટાલી સિત્યાદિકિ (શોભામા) ચિત્રલિખિત હસ્તિની પરિ ભાવશૂત હસ્તિને
શક્તિના અભાવથી ઇમ ભાવશૂત હસ્તિની પરિ ચિત્રલિખિત હસ્તિને ગમનાદિક્રિયાનુ અસમર્થ પશ્ચિ.
ઇમ પ્રત્યેકનિલ્લેપિ લિન્ન લિન્ન કાર્ય જાણિવુ. ઇમ ન માનીઈ તે નિલ્લેપને વ્યર્થપણુ થાઈ.

ઇમ અરિહત ઉદ્દેશીને નામ-સ્થાપનાદિક પશ્ચિ જાણિવુ. જિમ તીર્થ કરના દર્શનના અભિગ્રહ-
વતને દર્શનના અભિગ્રહપૂરવાને વિષે ભાવસઘાતે અભેદણુહિતુ હેતુ ને સ્થાપનાજિન તેહને જ શક્તિ-
એતો સમવસરણને વિષે ત્રિણિ દિશિ આવ્યા જનને વિષે પ્રસિદ્ધ જ છે. તિમ ભાવજિનને નહિ,
સધલે સર્વદાએ તેહના દર્શનના અસલાવથી નામ અને દ્રવ્યને તે તીર્થ કરના આકારને; અભાવે તિમ
શક્તિનો અભાવ વધી શકાદિકને શકસ્તવતુ લણુવુ જિમ સ્થાપનાજિનની આગલિ સાક્ષાત્ પ્રવચનને
વિષે પ્રસિદ્ધ જ છે, તિમ નામ દ્રવ્ય અને ભાવ અરિહતની આગલિ નહીં તે વતી શકસ્તવને આસાવ્ય

અર્થ ભાવ:-સર્વ હિ કાર્ય કારણસામગ્રીસાપેક્ષમ્, અન્યથા કાર્યાનુત્પત્તેઃ, 'નાકારણં ભવેત્કાર્ય' મિતિ વચનાત્ અનુભવસિદ્ધત્વાચ્ચ । સામગ્રી ચ પ્રકૃતે દેશવિરતેરિવ સવરરૂપસ્યાપિ દ્રવ્ય-સ્ત્વસ્ય પરિત્તહારમ્ભસાપેક્ષા । સા ચ તથાભૂતા સામગ્રી સંયતાનાં ન ભવત્યેવ, સર્વપ્રકારેનારમ્ભપરિગ્રહ્યોઃ પરિત્યાગાત્, અન્યથા દ્રવ્યસ્ત્વભાવસ્ત્વયોરુભયયોરપ્યુચ્છેદઃ પ્રાક્ પ્રદર્શિતો વોદ્યઃ । પૂજોપયોગિનોસ્તુ પરિગ્રહારમ્ભયોરપ્રત્યાહ્યાને ચ સર્વવિરતિઃ કસ્યાઽપિ ન સ્યાત્ । સર્વવિરત્યભાવે ચ ન દેશવિરતિરપિ, તત્ત્યાઃ સર્વવિરતિસાપેક્ષત્વાત્, અન્યથા કસ્ય દેશ ઉચ્યતે । एवं વિહારાદૌ जीविविराधनाया अप्रत्या-ह्यानापत्त्यापि भाव्यम् । तेन यथौचित्येन कारापणानुमोदनालक्षण-द्रव्यस्तवादिधार्मिकानुष्ठानमात्रं धार्मिकत्वान्यथानुपपत्त्या संवररूपमेव । संवररूपत्वेन चोपादेयता स्यात् । 'उपादेयश्च संवर' इतिवचनान् ।

સર્વવિરતાવન્તર્મૂતત્વેન સર્વવિરતિપ્રતિપત્તિસમય એવોપાદેયત્વેનાભ્યુપગતં સર્વેષામપિ સંયતાનાં ભવત્યેવ, તત્કારણસામગ્ર્યાશ્ચ શુભમનોવાક્યાવ્યાપારસાપેક્ષાયાઃ સર્વેષામપિ સંયતાનાં સર્વકાલં સત્ત્વાત્ । અત્ત એવં સ્વયમનુષ્ઠીયમાનમપિ દેશવિરત્યાદિકં યથૌચિત્યેન જિનોપ્યુપદિશ્યનુજાનાયનુમોદયતિ ચ । પરં કેવલિનો દેશવિરતેરિવ સર્વવિરતિરૂપમપિ સામાયિકાદિ ચારિત્રં ન સ્યાત્ । તસ્ય સર્વોત્ક્રષ્ટે સ્નાતકચારિત્રેઽન્તર્મૂતત્વાત્, કષાયાનાભોગસાપેક્ષતત્કારણસામગ્ર્યો અપ્યભાવાચ્ચં । નહિ કષાયાના-ભોગોદયમન્તરેણ સાતિચારં સાપવાદિકં ચ સામાયિકાદિ ચારિત્રં સમ્ભવતિ, અતિચારાદિપ્રતિપેવણસ્ય કષાયાનાભોગાયત્તત્વાત્, કષાયાનાભોગૌ ચ કેવલિનો ન ભવતઃ, ક્ષીણત્વાત્ । તસ્માત્ સામગ્ર્યનુરોધેન કર્તવ્યલક્ષણો દ્રવ્યસ્ત્વઃ શ્રમણોપાસકાનામેવ । સામાયિકાદિચારિત્રં ચ કષાયાનાભોગોદયવતામેત્ર સંયતાનાં ભવતિ તેન સયોગિસમ્યગ્દષ્ટિમાત્રસ્ય દ્રવ્યસ્ત્વભાવસ્ત્વાવન્યોઽન્યાનુવિદ્ધાવેવ ભવતઃ । ચતુષ્ત્તં—

તે પ્રતિમા આગાલિ જ લાણુવે કરીને જ કિમ પ્રતિમાના વેરીને તેહનુ પ્રામાણ્ય એ વતી સૂક્ષ્મશુદ્ધિ વિચારણુ. હિવે વિસ્તારે પૂછુંજ

હિવે તિહા જે સાધુને પોતે કરિવારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તેહનો જે અભાવ તે પરિગ્રહ અને આરંભ તેહને અપેક્ષાને જુને તેહના કારણે તેહની સામગ્રીને અભાવેજ નળણુવો. એ ભાવ-સકલકાર્ય તે સામગ્રી અપેક્ષાને કુદ. અન્યથા કાર્યની અનુત્પત્તિથી, કારણુવિના કાર્ય ન કુદ એકવા વચનથી ધમજ હીસે છે વતી. વધી સામગ્રી તે એહને વિષે દેશવિરતિની પરે સંવરરૂપ પશિું દ્રવ્યસ્તવને પરિગ્રહ અને આરંભની અપેક્ષા સહિત, તે તો તેહવી જે સામગ્રી તે સયતને ન કુદજ. સર્વ પ્રકારે પરિગ્રહ અને આરંભના ત્યાગથી. ધમ ન કુદી તો દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવ એ મિહુને ઉછેદ પૂર્વે દેખાડ્યો તે નળણુવો પૂજના ઉપયોગિ જે પરિગ્રહ અને આરંભને અણુપચ્ચક્ષપાણુ સર્વવિરતિ કેહને ન કુદ. સર્વવિરતિને અભાવે દેશવિરતિ પશિું ન કુદ. તે દેશવિરતિને સર્વવિરતિના સાપેક્ષપણાથી અન્યથા કેહનો દેશ કહીધ

ધમ વિહારંદિકને વિષે જીવવિરાધનાના અણુપચ્ચક્ષપાણુની આપત્તિપશિું વિચારણુ. તે માટિં યથાઉચિત પશિું કરાવવા અને અનુમોદનારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવાદિધાર્મિક-અનુષ્ઠાન માત્ર તે ધાર્મિકપણાની અન્યથા અનુપપત્તિથી સંવરરૂપજ. સંવરરૂપપશિું તો ઉપાદેયપણુ થાંધ સમ્ર તે ઉપાદેય એ વચનથી. અને તે ધર્મનુષ્ઠાન તો સર્વવિરતિ મધ્યે અન્તર્મૂત પશિું, સર્વવિરતિની પ્રતિપત્તિના સમયને જ વિધિ ઉપાદેયપણુ ધ માન્યું સર્વે સયતીને કુદજ શુભ મન-વચન-કાયાના વ્યાપારની અપેક્ષા કરે એહવી જે કરાવવા અનુમોદનારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તેહના કારણુની સામગ્રીને સકલવચીને સદાએ છતાપણાથી. એતલાજવતી પોતે અણુકરીતું એ દેશવિરત્યાદિક તે યથાઉચિત પશિું જિને પશિું ઉપદેશે અણુજાણિ અને અનુમોદે પશિું.

‘ દ્રવ્યત્થયભાવત્થયરૂવં એમિહ હોઈ દદુઞ્વં । અણ્ણોણસમણુવિદ્ધં ણિચ્છયઑ મણિઅવિ-
સયં તુ ’ ॥૧॥ તિ ષ્ઠપચ્ચાશકે (પૃષ્ઠ ૧૧૭) વૃત્તિર્યથા-‘ દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવયો રૂપ-સ્વભાવો
દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવરૂપમ્, એતદિત્યત્તોત્તરત્તુ તુશ્ચદ્યોગાત્, એતત્તુ-એતત્પુનઃ પ્રાગુપદર્શિત જિનભવનાદિવિધાન-
ચરણપ્રતિપત્તિલક્ષણમ્, દ્વહ-સ્તવાધિકારે ભવતિ-વર્ત્તે દ્રવ્ય-વોદ્ધવ્યમ્, કિન્મૂતમિત્યાહ-અન્યોડન્ય-
સમણુવિદ્ધં-પરસ્પરાનુગત, નિશ્ચયત-પરમાર્થતો મણિતઃ-પ્રાગમિહિતો વિપયો-ગોચરઃ પ્રાયો ગૃહિ-
સાધુલક્ષણો યસ્ય તત્તથા । તુશ્ચદો વ્યાખ્યાત इति ગાથાર્થઃ ’ । પરં સયતાના સર્વેપામપિ દ્રવ્યસ્તવો-
ડ્લીયાન્, કારાપણાનુમોદનાલક્ષણસ્યૈવ દ્રવ્યસ્તવસ્ય સત્ત્વાત્ । ભાવસ્તવસ્તુ મૂયાન્, ત્રિવિધ ત્રિવિધેન
પ્રત્યાખ્યાનવતો વ્યવહારતો નિશ્ચયતશ્ચ કારણતોપિ સાવચત્વાકલુપિતાધ્યવસાયવશેન સયમાનુષ્ઠાન-
માત્રસ્ય ભાવસ્તવરૂપત્વાત્ । શ્રમણોપાસકાનાં તુ ભાવસ્તવોડ્લીયાન્, કારાપણાનુમોદનાલક્ષણસ્યૈવ
ભાવસ્તવસ્ય સત્ત્વાત્, દ્રવ્યસ્તવસ્તુ મૂયાન્, દ્વિવિધ ત્રિવિધેન પ્રત્યાખ્યાનવતોડનવરત સાવચત્વાકલુ-
ષિતાધ્યવસાયવશેન તદીયધાર્મિકાનુષ્ઠાનમાત્રસ્ય દ્રવ્યસ્તવરૂપત્વાત્ । અત એવ કૃતસામાયિકોડપિ શ્રમ-
ણોપાસકઃ હિદ્ધકૃતમોજી સ્યાત્ । યદાગમ-—

‘ કામી સઘરગણઑ થૂલપડ્ઝોસિ હોઈ દદુઞ્વો । છેઅળભેઅળકરણો હિદ્ધકઢં પિ સે
મુજે ’ ॥૧॥ તિ નિશીયમાણ્ય, ૩૦ ૧૫. એતચ્છૂર્ણ્યેકદેશે યથા-‘ જં ચ હિદ્ધકઢં ત કઢસામાઙ્ઝો વિ
મુંજહ, એવં સો સઞ્ઞવિરઑ ણ હ્વહ, એતેન કારણેન તસ્સ ણ કપ્પહ દાઠ ’તિ । તથા સામાયિકં

પશ્ચિ કેવલીને દેશવિરતિને પરે સર્વવિરતિરૂપપશ્ચિ સામાયિક આરિત્ત ન હુધ. તે સામા-
યિકાદિ આરિત્તને સર્વોત્કૃષ્ટ તે સ્નાતક-આરિત્ત તેહને વિષે અતર્જૂતપણાથી. કષાય અને અનાભોગ તેહની
અપેક્ષા કરે એહવી તે સામાયિકાદિકની સામગ્રી તેહના પશ્ચિ અભાવથી. કષાય અને અનાભોગના ઉદય વિના
અતિચાર સહિત અને અપવાદ સહિત જે સામાયિકાદિ આરિત્ત તે સભવે નહિ. અતિચારાદિક સેવવાને
કષાય અને અનાભોગનું આયત્તપણું છે. તેથી કષાય અને અનાભોગ તો કેવલીને ન હુધ. ક્ષીણપણાથી.
તેવતી સામગ્રીને અનુરોધેજ કરિવારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તે શ્રાવકનેજ હુધ, સામાયિકાદિ આરિત્ત તે કષાય અને અના-
ભોગના ઉદયવત જે થતી તેહનેજ હુધ તે હેતુધ સયોગિ સમ્યગ્દષ્ટિમાત્રને દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવ એ બિહુ
માહોમાહિ યુક્તજ હુધ જે આટિ કહિછે છે.

દ્રવ્યત્થય-ભાવત્થયરૂવં એમિહ હોઈ દદુઞ્વં । અણ્ણુણસમણુવિદ્ધં નિચ્છયઑ મણિઅ-
વિસયં તુ ॥૧॥ દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવરૂપ એ તો એ ઈહા દેખાડ્યુ. અન્થોન્યયુક્ત નિશ્ચયથી કહ્યો વિષય
છે જેહનો એહવુ. વૃત્ત્યર્થ-દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવનો સ્વભાવ એતત્તુ એહની આગણિ તુ શબ્દના યોગથી
એતો વક્ષી પૂર્વે દેખાડ્યુ જિનભવનતું નીપજાવવું અને આરિત્તનું ગ્રહેવું એ સ્વરૂપ ઈહા સ્તવના અધિ-
કારને વિષે છે (તે) જાણિયુ ઠેહવુ છે તે કહિં છે માહેમાહિ યુક્ત પરમાર્થથી કહિછે પૂર્વે વિષય પ્રાહિ ગૃહસ્થ
અને સાધુરૂપ જેહનો એહવુ તે તુ શબ્દ તો વખાણ્યોજ એ ગાથાર્થ. ૧ પશ્ચિ સર્વધ સંયતીને દ્રવ્યસ્તવ
તે અદ્ય કરાવવા અને અનુમોદવારૂપ જે દ્રવ્યસ્તવ તેહનાજ છાપણાથી, ભાવસ્તવ તો બહુ ત્રિવિધ
ત્રિવિધિ પ્રત્યાખ્યાનવતને વ્યવહારથી અને નિશ્ચયથી કારણથીએ સાવચપણિં મહિન નહિ એહવા
અધ્યવસાયને વશે સંયમાનુજ્ઞાન માત્રને ભાવસ્તવરૂપપણાથી.

વેહ ભોજનભજનેન પૌષધિકસ્યાવસાતવ્યમ્ । યતુ તથાભૂતસ્યાઽપિ સામાયિકસ્ય ભાવસ્તવત્વેન વ્યપદેશઃ,
તદ્ વ્યવહારતઃ સંયતાનુકૃતિમાત્રેણાવસાતવ્યઃ, નિરવધત્વાત્ । તસ્ય શ્રમણકલ્પસ્યેવ શ્રમણોપાસકસ્ય
સત્ત્વાત્ । યદાગમઃ-‘સામાહ્યસ્મિ ડ કપ્ સમણો ઇવ સાવઓ ઇવહ્ જન્મ્’તિ । શ્રીઆવં નિં
(૫૦ ૪૩૬ ગાં ૮૦૧) અત એવ કૃતસામાયિકઃ શ્રમણોપાસકોઽપિ શ્રમણવત્ કુસુમાદિમિર્જિ-
નેન્દ્રપૂજાં ન કરોતિ, પ્રત્યાખ્યાતકરણકારાપનારમ્ભસ્ય સચિત્તસ્પર્શસ્યાપ્યકલ્પ્યત્વાત્, શ્રમણકલ્પત્વ-
મજ્ઞાપત્તેશ્ચ । તથાત્વે ચ જિનાશ્લોહકધનેન પૂજાયા અપ્યનર્થહેતુત્વં સ્યાત્, જ્ઞાનાદીનાં ત્રયાણામપિ
વિરાધકત્વાત્ । યદાગમઃ—

‘આણાહ્ ચિચ્ચ ચરણં તત્તમંગે જાણ કિં ન મમંતિ ? । આણં ચ અઙ્કંતો કસંસાણસા
છુણ્ણ સેસં’ ॥૧૧॥ તિ, ઉપદેશમાલાયામ્ (ગાં ૫૦૫) નનુ મોઃ! છદ્ધાસ્યસંયતાનામનામોગવશેન
સમ્યગ્ચતના દુસ્સાધ્યા, તેન નચુત્તારાદિનિપેધ એવ યુક્ત ઇત્યસ્માકં મતિરિતિ ચેત્ । મૈવં, વિહારાદિ-
ક્રિયામાત્રસ્યોચ્છેદાપત્તેઃ, અનામોગજન્યાશ્કયપરિહારેણ જીવવિરાધનાયા સર્વત્રાઽપિ સત્ત્વેન સમ્યગ્-
ચતના દુસ્સાધ્યેતિ સર્વત્રાપિ વક્તું શક્યત્વાત્ । તથા ચ ‘જયં ચરે જયં ચિદ્દે’ ઇત્યાદિપ્રવચનસ્ય
નિર્વિષયત્વેન તત્પ્રણેતુરનામત્ત્વાપત્ત્યા જૈનપ્રવચનમનુપાદેયં સ્યાત્, અનામમૂલકત્વાત્ । તસ્માજ્ઞિનાજ્ઞા
નિયમેન ચતનાવિષયૈવ ભવતિ । ચતનયા ચ પ્રવર્તમાનાના સયતાનામનામોગજન્યાશ્કયપરિહારેણ
જાયમાનં તુ દ્રવ્યતોઽપિ જીવઘાતાદિક સંયમપરિણામાનપાયહેતુત્વેન તજ્જન્યકર્મવન્ધામ્ભાવાત્ સંયમ-

આવકને તો ભાવસ્તવ અર્થ, કરાવવા અને અનુભોદનારૂપ ભાવસ્તવના છતાંપણથી, દ્રવ્યસ્તવ તો બહુ,
દ્વિવિધ ત્રિવિધે પ્રત્યાખ્યાનવતને નિરતર સાવધ પશ્ચિ કલુષિત અધ્યવસાયને વશે તે આવકની ધાર્મિક-ક્રિયા
માત્રને દ્રવ્યસ્તવરૂપપણથી. એતલાજ વતી કરિઉ છે સામાયિક એણિ એહવા એ આવક ઉદ્દિષ્ટકૃત ભોજ હુધ.
એ માટિ આગમ છે. એહની ચુદ્ધિએ એક દેશ જિમ-એ ઉદ્દેશને કયું હુધ તે કૃતસામાયિકપણિ જિમે એમ
તે સર્વિવરિતિ નથી એણિ કારણે તેહને ન હલપધ દેવુ. સામાયિક તે ધહા ભોજનભણવિ પૌષધા-
દિકંતુ બળિયુ અને એ તેહવાએ સામાયિકને ભાવસ્તવપણિ કહેવુ, તે બ્યવહારથી સમમના અનુકાર
માત્રે બળિયુ, નિરવધપણથી, તેહને શ્રમણ સદશ એ આવક તેહનેજ છતાંપણથી એ માટિ આગમ.

સામાયિક કરે હુતે શ્રમણની પરિ આવક હુધ. એતલાજ વતી કયું છે સામાયિક એણિ એહવા
શ્રમણોપાસક તે શ્રમણની પરિ પુષ્પાદિકં જિને દ્રવી પૂજા ન કરે. પ્રત્યાખ્યાત એ આરંભતું કરિઉ અને કરાવવું
એણિ એહવા તે આવકને સચિત્ત સ્પર્શના પણિ અકલ્પ્યપણથી. સાધુ સરિયો એહવા પણી ભગતી
પ્રાપ્તિ થાઈ વતી વલી તેહવા પણિ જિનાશને ઉલ્લધવે પૂજાનુ પણિ અનર્થહેતુપણ્ય થાઈ. જ્ઞાનાદિક
એહવુ બળિ આશને અતિક્રમે તો કેહના આદેશથી કરે છે. બીજું પૂછે-એ-છદ્ધાસ્યચતીને અનામોગવશે
સમ્યગ્ચતના તે કુ સાધ્ય છે. તેતરી નચુત્તારાદિકના નિપેધ જ યુક્તઃ એહવી અમારી મતિને (છે) એહવું બે
બોલે, તે મ બોલે. વિહારાદિક ક્રિયામાત્રને ઉચ્છેદની આપતિ થાઈ વતી-અનામોગે જન્ય અશક્ય-
પરિહારિ છત્રવિરાધનાને સર્વત્ર છતાંપણિ સમ્યક્ પ્રકારે ચતના તે કુ સાધ્ય એહવુ સધલે કહી સંકોઈ
તે પણથી. તિવારે ‘જયણાઈ ચાલિ જયણાઈ રિહ’ ઇત્યાદિ પ્રવચને નિર્વિષયપણિ તેહના પ્રથપનારને
દુષ્ટ કહેનાર એહવી પ્રાપ્તિ જૈનપ્રવચન અનાદરણીય થાઈ દુષ્ટપ્રરૂપક એ પુરુષ તેહના પ્રધ્યાપણથી.

પરિણામાનાબાધકમિતિ સર્વત્રાડપિ મન્તવ્યમ્ । તેન તન્નિમિત્તસ્યાપિ નચત્તારાદેર્ન નિપેધઃ । નિપેધે ચ બ્રીજઃ । તાવદશુભકર્મબન્ધહેતુત્વમેવ । તત્ત્વ યતનાપરાયણસ્ય સયતસ્ય ન ભવતિ । યત્તુ તથા-
મ્ભૂતસ્યાડપિ જીવઘાતાદેર્મિથ્યાદુષ્ટતાદિપ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિસદ્વ્યવહારનયપરતન્ત્રપ્રવૃત્તિમતામજ્ઞાતકર્મ-
બન્ધાભાવાનાં ચેતઃશુદ્ધયર્થ, ચેતઃશુદ્ધિશ્ચ મહાનિર્જરાહેતુત્વેન પ્રવચને ભણિતેતિ ।

નતુ મોઃ । શ્રાવકમાત્રસ્યાનામોગજન્યાશક્યપરિહારેણ ત્રસજીવવિરાધનામ્યુપગમે અસયત-દેશ-
સંયતયોમેદે કિં નિર્દાનમ્ ? इति चेदुच्यते-अविरतसम्यग्दृष्टेर्निजसाक्षात्कारविषयत्रसजीवविराधनाया
અભાવેડપિ અપ્રત્યાહ્યાનકપાયાદયવશેન અનુત્તરસુરપર્યન્તસમ્યગ્દષ્ટિદેવાદીનામિવ મનાગપિ વિરતિપરિ-
ણામાભાવેન દ્વાદશાણ્યવિરતયો ભવન્તિ । ભવતિ ચ તત્પ્રત્યયઃ કર્મબન્ધોડપિ । દેશવિરતસ્ય તુ સમ્યગ્દષ્ટિ-
પ્રત્યાહ્યાનકપાયાનુદયેન ત્રસજીવવિરાધનાવર્જનામિપ્રાયો ભવતિ- । ન ભવતિ ચ પૃથિવ્યાદિસ્થાવરજીવ-
વિરાધનાવર્જનામિપ્રાયોડપિ, આજીવિકાયા અન્યથાનુપપત્તેરિતિ તસ્ય ચૈકાદશૈવાવિરતયઃ સ્યુઃ । તત્પ્રત્યયઃ
કર્મબન્ધોડપિ । પરમુમયોરપિ સમ્યક્ત્વ ચ નિજસાક્ષાત્કારવિષયજીવવિરાધનાયા અભાવેન અવસાતવ્યમ્,
અનુકમ્પાયાસ્તૈભ્યતા । ન. ચ પૃથિવ્યાદિજીવવિરાધનાયામેતદસમ્ભવીતિ વાચ્ય, યતો યદિ કેવલિવચસા
નિશ્ચિતોડપિ, નિજસાક્ષાત્કારવિષયીમ્ભૂતત્રસજીવઘાતોડપિ મૈથુનસેવાયામનુકમ્પાનાશહેતુર્ન ભવતીત્યગ્રે
વક્ત્ર્યતે, કથં તદ્દ કેવલિવચસૈવ સંશયારૂઢોડપિ, તથામ્ભૂતઃ પૃથિવ્યાદિજીવઘાતોડનુકમ્પાનાશહેતુરિતિ
સમ્યગ્દષ્ટા પર્યાલોચ્યમ્ । પ્રસક્તઃ સર્વવિરતાના તુ પ્રત્યાહ્યાનાંપ્રત્યાહ્યાનકપાયાડનુદયવતા સર્વસાવચવર્જના-

તે માટે જિનાશ્રા તે નિયમે યતતા વિષયિણી જ હૃદિ, જયણી, અવર્તતા સાધુને તો અના-
ભોગે થાતો, જે અશક્યપરિહાર તેણે થાઇતું જે દ્રવ્યથી જીવઘાતાદિક તે સયમ-પરિણામને, અશ-
ર્જાને હેતુપ્રણે તે દ્રવ્યહિંસાનિકથી ઉત્પન્ન કર્મબંધના અભાવથી સયમ-પરિણામનુ બાધક નહિ એહવું
સધલે માનવું । તે વતી દ્રવ્યહિંસાનિમિત્ત જે નણુતારાદિક તેહનો નિપેધ નહીં । નિપેધને વિષે કારણ તો
અશુભકર્મ બંધેતુપણું તે તો યતના તત્પર સાધુને ન હૃદિ અનઈ જે દ્રવ્યથી એ જીવઘાતાદિકને મિત્થામિ
દુઃકંડાદિ પ્રાયશ્ચિત્તની પ્રતિપત્તિ કહી તે તો વ્યવહારનયને પરચે પ્રવર્તતા અનુકમ્પા છે કર્મબંધને
અભાવે જેણે એહવાને ચિત્તશુદ્ધિને નિમિત્તે જ જણવું ચિત્તશુદ્ધિ તે મહાનિર્જરા-હેતુપણું કહી છે.

એતલાજ વતી વ્યવહારનયને 'બલિયાને પ્રત્યાખ્યાન' તે દ્રવ્ય-ભાવ એ બિહુ પ્રકારે પ્રાણાતિ-
પાતાદિકનું હૃદિ અને કોઈક ઉચ્છ્રાબલ સપ્રદાય વિરોધી તે કહે છે જે-ભાવથી પ્રાણાતિપાતાદિકનું
પચ્ચખાણું હૃદિ પણું દ્રવ્યથી હિંસાદિકનું પચ્ચખાણું હૃદિ નહિ તે મિથ્યા જાણવું. અને
તેહને ત્રિવિધે પચ્ચખાણું તથા અજાણ્યતા હિંસાદિક હૃદ્યા હૃદ્ય તેહના મિત્થામિ દુઃકંડા કિમ હૃદિ.
વહી કાયપટકી ગામતણે પધસારે નીસારે 'પત્યાદિ યાવત' જાણના અજાણ્યતા હૃદ્યા હૃદ્ય તે હું મન વચન
કાપાધકરી મિત્થામિ દુઃકંડા એ અતીચાર મૂલથી વિસરોજ દીસે છે. તે જાણવું. પૂછે છે-સમ્યગ્દષ્ટિ
શ્રાવકમાત્રને અનાભોગજન્ય અશક્યપરિહારે ત્રસજીવની, વિરાધનાત્માને કુતે, અસયેત અને દેશસયતીને
મેદને વિષે ચ્ય કારણ? એહવું જે પૂછે છે તે ઉપરિ કહી ઈશીય, ન

અવિરતિ-સમ્યગ્દષ્ટિને પોતાનો સાક્ષાત્ જ્ઞાનનો વિષય, એહવા જે ત્રસજીવ તેહના વિરાધનાને
અભાવે પણું એપ્રત્યાખ્યાનિયા કપાયા ઉદયને વશે અનુત્તરસુરપર્યન્ત સમ્યગ્દષ્ટિ દેવતાની પરિ-

મિપ્રાયેણ દ્વાદશાપ્યવિરતયો ન ભવન્તિ । તેન ન તત્પ્રત્યયઃ કર્મવન્ધોઽપિ । તેષાં ચાહારગ્રહણમપિ નિરવદ્યમેવ । યદાગમઃ—‘અહો જિણેહિં અસાવજ્ઞા વિત્તી સાહૂણ દેસિઅ’ત્તિ, દશવૈ૦ (પૃ૦ ૧૭૯ ગા૦ ૧૨) યદ્યપિ છદ્ધસ્થસયતાનામપવાદપદેન સુમદ્ગલસાધોરિવ ત્રસજીવવિરાધના આમોગપૂર્વિકાઽપિ ભવતિ, તથાપિ જ્ઞાનાદ્યર્થપ્રવૃત્તૌ વર્જનામિપ્રાયસ્ય તાદવસ્થ્યમેવ । જ્ઞાનાદિરક્ષામિપ્રાયસ્ય જીવરક્ષામિપ્રાયઘટિતત્વાત્ । યથા વલ્લેણ જલં ગલતો જલજીવવિરાધનાયાં સત્યામપિ જીવરક્ષામિપ્રાય એવ, અન્યથા સુમદ્ગલસાધોરપ્યસંયતત્વમોપદેયેત । તેન તથામૂતાઽપિ વિરાધના ન અવિરતિપ્રત્યયકર્મવન્ધદેતુરપિ, સર્વવિરતિપરિણામસ્યાનપાયાત્ । અપવાદપદં ચ જ્ઞાનાદિસ્થિતિનિમિત્તમેવ ભવતિ । તત્ત્વ જિનાક્ષેવ । યદાગમઃ—

‘ સવ્વત્થ સંજમં સંજમાઓ અપ્પાણમેવ રક્ષેજ્ઞા । સુચ્ચઈ અઙ્ગાયાઓ પુણો વિસોહી ણ યાવિરઈ ’ ॥૧॥ ત્તિ, (ઓષ૦) અત એવ ‘ તમ્હા સવ્વાણુન્ના સવ્વણિસેહો ય પવયણે ણત્થિ । આય વયં તુલિજ્ઞા, લાહાકંચિવ્વ વાણિઅઓ ’ ॥૧॥ ત્તિ, ઉપદે૦ (ગા૦ ૩૯૨) તેનૈવ દેતુના ‘ સાહૂણ ચેઈઆણ ચે ’ત્યાદિ પ્રોગુપદર્શિતમિતિ । યતુ નશુત્તારાદૌ સત્યામપિ જલજીવવિરાધનાયાં સયમો દુરારાધ્યો ન મણિતો, મણિતશ્ચ કુન્થૂપત્તિમાત્રેણાઽપિ, તત્ર નિદાનં તાવદામોગાનામોગાવેવ । તત્ત્વૈવ—યદ્યપિ સયતાનામુભયત્રાઽપિ જીવવિરાધના અનામોગાદેવ, તથાપિ સ્થાવરસૂક્ષ્મત્રસજીવવિપ્રયકોઽનામોગઃ સર્વાંશેરપિ સર્વકાલીનઃ, ન પુનઃ ક્વચિત્કાદાચિત્કશ્ચેતિ । તસ્ય ચાપગમઃ પ્રયત્નશતૈરપ્યશ્કયઃ, કેવલજ્ઞાનસાધ્યત્વાત્ ।

અદમ્ભાનાઽધ વિરતિપરિણામને અભાવે ખારે અવિરતિ હુધ, અને હુધ તત્પ્રત્યયી કર્મબધ દેશવિરતિ સમ્યગ્દષ્ટિને’ તો અપ્રત્યાખ્યાનિઆ કષાયને અનુદયે ત્રસજીવવર્જનને અભિપ્રાય હુધ, અને ન હુધ પૃથિવ્યાદિસ્થાવરજીવને વર્જનને અભિપ્રાયપણિ, આજીવિકાની અન્યથા અનુપપત્તિથી તેહને ધમારે અવિરતિ હુધ, તે પ્રત્યયી કર્મબધપણિ, પણિ ખીહુને સમ્યક્ત્વ તે પોતાના સાક્ષાત્કારને વિષય જે થવ તેહની વિરાધનાને અભાવે નશુવુ. અનુક પાના તુદ્યપણાથી. પૃથિવ્યાદિજીવવિરધનાને વિષે એ અસ લાભ્ય ક્રમ ન કહેવુ.

જે માટે જે કેવલીને વચને’ નિશ્ચિતપ પણિ પોતાના સાક્ષાત્કારને અગોચરરૂપ જે ત્રસજીવને ધાતપણિ ઐથુનસેવાને વિષે’ દયાના નાશને હેતુ ન હુધ, એહવુ આગણિ કહિએ કિમ તો કેવલીવચને સ દેહાએયો તેહવો પૃથિવ્યાદિકસ્થાવરજીવને ધાત તે દયાના નાશને હેતુ હુધ, એ સમ્યગ્દષ્ટિ વિચારુ. પ્રસંગથી સર્વવિરતિને તો પ્રત્યાખ્યાનીઆ અને અપ્રત્યાખ્યાનિઆ કષાયના અનુદયવચને સર્વપાપવસ્તુને વર્જનને અભિપ્રાયે ખારે અવિરતિ ન હુધ. તે વતી તત્પ્રત્યયિયો કર્મબધ પણિ ન હુધ. તેહને’ આહારમકલ્પ પણિ નિરવદ્યજ હુધ. જે માટે આગમ—‘ આશ્વર્થ જિને નિરવદ્યપ્રવૃત્તિ સાધુને દેખાડી ’ જહએ ઇન્દ્રિયસંયતીને’ અપવાદ દે સુમગલ સાધુની પેરે ત્રસજીવવિરાધના જલ્પપૂર્વકપણિ હુધ છધ. તહિલે જ્ઞાનાદિકની અર્થની પ્રવૃત્તિને વિષે વર્જવાના અભિપ્રાયનુ તદવસ્થપણજ, જ્ઞાનાદિકની રક્ષાની અભિપ્રાયને’ જીવરક્ષાના અભિપ્રાયે ઘટિતપણાથી. જિમ વલ્લેજ ગદતાને’ જલજીવની વિરાધના છતે પણિ જીવરક્ષાને અભિપ્રાયજ છે. [સમકાલ બિ ઉપયોગ એક વસ્તુ વિષયક ન હુધ’ એહવા વચનથી] અન્યથા સુમગલ સાધુને પણિ અસંયતીપણ થાધ. તિણિકરી તેહવી એ વિરાધના તે અવિરતિ-પ્રત્યયિઆ કર્મબધતુ હેતુ પણિ ન હુધ, સર્વવિરતિપરિણામના અણુજ્ઞવાપણાથી.

અપવાદ તે જ્ઞાનાદિકની સ્થિતિને અર્થિજ હુધ. તે તો જિનની આરાજ. જે માટે’ આગમ— ‘ સર્વત્ર સયમ રાખવું’ સયમથી આત્મા રાખવો. મૂકાધ દ્વંધુથી, વલી શેણિ પણિ, અવિરતિ વાર નહિ. ’

શક્યશ્ચ કુન્ધવાદિસ્થૂલત્રસજીવવિષયકસ્થાનાભોગસ્ય અપગમઃ भूयो भूयो निरीक्षणादिनेति । तथाभूतं यत् निरीक्षणं दुस्साध्यमिति सयमो दુરाराध्यो भणितः । एव सम्यग् प्रयत्नपरायणानामपि कदाचि-
 कુન્ધવાદિસ્થૂલત્રસજીવવિરાધના સ્થાત્, સાં ચ પ્રાયોઽસમ્ભવિસમ્ભવેન અવશ્યમાવિનીતિ વક્તવ્યમ્ ।
 શક્યપરિહારજીવવિપયકપ્રયત્નવતોઽપિ તત્પરિહરણોપાયસ્થાપરિજ્ઞાનાત્ ।

સાપ્યવશ્યમાવિની વિરાધના દ્વેષા-અનાભોગમૂલા અનાભોગપૂર્વિકા ૧ અનાભોગમૂલા આભોગપૂર્વિકા ૨ ચેતિ । તત્રાદ્યા પ્રતીતા । જીવષાતે જાતે સત્યેવ તત્પરિજ્ઞાનાત્ । દ્વિતીયા તુ નિમ્નપ્રદેશદૌ પિપીલિકાદિક જીવમદ્દૃષ્ટવેવોત્પાદિતે પાદે જીવ દૃષ્ટ્વાઽપિ પાદ પ્રત્યાદાતુમશક્તસ્ય જીવવિરાધના અનાભોગમૂલક એવેત્યર્થે 'તત્સ અસર્વેઅયયો' ઇત્યાદિગ્રન્થસમ્મત્યા દર્શયિષ્યતે । આભોગમૂલા આભોગપૂર્વિકા ચ વિનાઽપરાર્થ મિથ્યાદૃશોઽપિ પ્રાયોઽનાર્થજનસ્યૈવ ભવતિ । સાં ચ નાવશ્યમાવિની, પ્રાયઃસમ્ભવિસમ્ભવાદિતિ બોધ્યમ્ । પરમનાભોગમૂલિકાઽપિ સ્થૂલત્રસજીવવિરાધના સયતાના તજ્જન્યકર્મવન્ધાભાવેઽપિ લોકનિન્દ્યા ભવત્યેવ । તત્કર્તુઃ હિંસકન્યપ્રદેશદેહતુત્વાત્ । તથાન્યપ્રદેશોઽપિ સ્થૂલત્રસજીવસમ્પન્ધિત્વેન નિજસાક્ષાત્કારવિપયત્વાત્ । ન ચૈવ કેવલિવચસા નિશ્ચિતાઽપિ સૂક્ષ્મત્રસજીવવિરાધના, તસ્યાશ્ચ હ્રદમથ્યસાક્ષાત્કારવિપયત્વાભાવેન હિંસકન્યપ્રદેશદેહતુત્વાભાવાત્ । અત એવ અબ્રહ્મસેવાયામનેકશતસહસ્રપદ્મચેન્દ્રિયજીવવિરાધકોઽપિ

એતલાજ માટે 'તે માટે સર્વપ્રકારિ આરા અનિ સર્વપ્રકારિ' નિષેધ પ્રવચનને વિષે નથી આપ તોલા અને વ્યય તોલે લાભ વાછકવણિગની પરિ' તેણિજ કારણિ' 'સાહુજ્ય જેદાણ ચ' એ ગાયાતુ' વચન પૂર્વક દેખાડ્યું છે. અને જે નદ્યુતારાદિકને વિષે જીવિત જલજીવની વિરાધનાઈ' સયમ તે કુદર્થે આરાધ્યાન કહી, અને કુથુઆની ઉત્પત્તિમાત્રે કહી તિહા કાળ્યુ-ને જાણુ અને અણુજાણુજ, તે ધમ-જાહેર, સયતીને બિહુ, રામે જીવવિરાધના અણુજાણુપણાથી તહેહે. પણિ રથાવર અને સૂક્ષ્મ-ત્રસજીવ વિષયો અનાભોગ તે સર્વાશપણિ સર્વકાલ સમધી. પણિ કિહાએક અને કિવ.રેકિ' નહિ. તેહનુ ટાલવુ તે પ્રયત્ન શતે પણિ અશક્ય, કેવલગાને સાધ્યપણાથી, અને શક્ય તે કુથવાદિક, જે સ્થૂલ-ત્રસજીવવિષયો અનાભોગનુ ટાલિવુ. વારવાર જેવે, કરીને' અનિ' રૂમ જેવુ' તો કુ.સાધ્યવતી સયમ તે દુરાસાધ્ય કહી. એ સમ્યગ્ પ્રયત્નને વિષે તત્પરને, પણિ કદાચિત્ કુથુઆદિ, સ્થૂ-ત્રસજીવની વિરાધના હુધ તે તો પ્રાહે અસહ્યતી (સહ્યવતી) સભવતે અવશ્યમાવિની એહવુ કહેવુ' સકીધ એહવા પરિહાર છે જેહના એહવા જીવવિષયો, જે પ્રયત્ન તહ તને પણિ તેહ, વિરાધનાના પરિહરણુના ઉપાયના અપરિજ્ઞાનથી.

હિવે ઇહા લાવકાર્યને' વિષે ઉપાયનું જ્ઞાન કારણુ કહિલે છે. જિમ જિજ્ઞાસે-રાગાદિજેતુમ્યઃ રાગાદિના જીવકને નમસ્કાર હયો રાગાદિકનો જય તો તેહના ઉપાયના જ્ઞાનથી એ જીમ કહિલે વિરાધનાને વિષે પરિહરણુના ઉપાયનુ અણુજાણુપણુ કહિલે અને ઉપાયના અણુજાણુપણા આસિરી-કિણિકિ' સૂખ-શેખરિ દ્વષણુ સિખ્યુ', તે તેણિ શક્તવાર્થ પણિ જાણ્યો નથી એહવુ જાણુવુ તે પણિ અવશ્યઃ યનારી વિરાધના તે બિ પ્રકારિ-એક-અનાભોગમૂલક અને અનાભોગપૂર્વક ૧ અને બીજી, અનાભોગ-મૂલક પણિ આભોગપૂર્વક ૨ તિહા પ્રથમ તો પ્રસિદ્ધજ, જે જીવ (ધાત) થયા પૂરે તેહના જ્ઞાનથી, બીજી તો નીચા પ્રદેશાદિકને વિષે જીવ અણુદેખીને ઉપાડે' પાદે વલતો જીવ દેખીને પણિ પાદ પાછો લેવાને અસમર્થને જીવવિરાધના તે, અનાભોગ મૂલે અને યાતી વેલા આભોગે એહવી જાણવી. જીવધાતાવસરે

देशविरतिश्रावको जीवविराधक इति व्यपदेशविषयो न भवति । भवति चैकस्या अपि पिपीलिकाया विरोधनेऽनाभोगेनापि । आभोगे च स्वज्ञातिज्ञाते अपाङ्कतेयोऽपि स्यात् । तेन निजसाक्षात्कारविषयी-भूताविषयीभूतयोर्जीवघातयोरन्योऽन्य महान् भेदो मन्तव्यः । अन्यथा अन्नह्रासेवी श्रावको व्याधादिभ्यः सिंहादिभ्यश्च जीवघातकत्वेनाधिको वक्तव्यः प्रसज्येत । तथात्वे च व्याधादिवद् अन्नह्रासेवी श्रावकोऽपि नरकगतिगामी भवेत्, ज्ञातैव प्रत्यहमनेकशतसहस्रपञ्चेन्द्रियघातकत्वात् ।

किञ्च-चतुर्थव्रतोच्चारमन्तरेण प्रथमव्रतोच्चारमात्रेण स्यात् । सूक्ष्मत्रस-स्थूलत्रसयोस्तौल्येन तवाभिमतत्वात् । तस्माद् अन्नह्रासेवाया यो जीवघातः, स च अन्नह्रासेवायामेवान्तर्भावितः, न पुनः पृथक् जीवघातकत्वेन विवक्षितः । अन्यथा त्रसजीवविराधनाप्रत्याख्यातं देशेनैव स्यात् । तथा च देश-विरत्युच्छेदः । यतो जिनापराध-सर्वत्रसजीवप्रत्याख्यानमन्तरेण देशविरतिर्न स्यादिति प्रवचनसम्भत्याप्रे-दर्शयिष्यमाणत्वात् । एतेन कुसुमादिभिजिनेन्द्रपूजाया हिंसासुपदिशन् प्रतिमाप्रतिपत्तौ स्वपदे कुठार-कुर्वाणो मन्तव्यः । यतो यदि जिनेन्द्रपूजायामेकेन्द्रियजीवानां सन्दिग्धविराधनामात्रेण जिनपूजाकारक-श्रावकोऽपि हिंसकोऽभिधीयते, तर्हि प्रतिमरिविकल्पितश्रावको विशेषतो हिंसको भवेत्, व्याधादिभ्योऽपि जीवघातकत्वेनाधिक्यात् । तथा धर्मेनिमित्त न्युत्तारादौ स्वयमेव स्वात्मा हिंसकत्वेनोद्घोषणीयो भवेत्, निजसाक्षात्काराविषयीभूतानां त्रसपर्यन्तजीवानां विराधनायास्त्यक्तुमशकत्वात् । यदागमः—

तन्नश्रविषयकभोगस्य विद्यमानत्वात्, ते आभोग ते अनाभोग ते अनाभोगभूतकश्च ऐह्यु आगन्नि-
'तस्स असंचेअ' इत्यादि गाथु इत्यादीभ्यः

अहिंसा निमित्तक क्रियावैधाय आभोग अने हिंसा मात (याती) वेदाए अ'आभोग ऐहवी' विराधना ते भिष्यादष्टिने भण्णि भवध अमाय' अ'मने' अ' हुए' ते काठि हिंसा अचस्थ' लाविनी नही. 'प्राहए' स लावि' स' लवथी' ऐह्यु' न्णण्णु' पण्णि अनाभोगभूतक त्रसश्रवणी' विराधना' स यतीने ते हिंसाजनित' क' म' पधने अभावे' पण्णि लोकमिध' ते कुष्ठ' ते हिंसा' अ क' म' इने' हिंसा' क' र' न' ऐहवा क' हेवा' पण्णु' थो' [अतएव अ' म' भि गनी र' वा' म' नी' सिद्धि] तेह्यु' क' हेवु' पण्णि 'स्थूयनस' श्र' स' म' धी' पण्णि' पोताना' साक्षात् ज्ञानना विषयपण्णु' पण्णि क' व' दीने वयने निश्चितपण्णि सूक्ष्मत्रसश्रवणी विराधना ते ऐहवी न' हुए' ते हिंसा' क' म' यने' साक्षात् ज्ञानने विषयपण्णु' अलावे हिंसक ऐहवा नामना हेतुपण्णुना अलावथी.

अतस्मा अ' वती भैयुनसेताने' विषे अनेक वक्ष' प' ये द्रियेना श्रवणे विराधकपण्णि देशविरति-श्रावक ते श्रवहिंसक ऐहवा नामना विषय न' हुए, अक कोडिने विराधने अ' म' ल' पण्णि' पण्णि, न' ल' पण्णि' तो' ते घाते पोतानी जति न' ल' पण्णि' पाति' आडिरपण्णि थाए. ते माटि पोताना साक्षात् ज्ञानने विषयश्रुत अने' अ' विषयश्रुत' ऐहवा' ने' श्रवघात' तेहने' म' हा' भेद-मानवे. -ध' म' न' मानी' तो' -कामसेवी-श्रावक व्याधादिकथी तथा-सिद्धादिकथी-श्रवघातपण्णि' अधिक क' हेवा-माटि' ध' म' कुष्ठ तो' -कामसेवी- अ वक-व्याधादिकथी -परि-नरक-गतिर्यामी-हुए, न' ल' पण्णि' ते' नि' तर- प' ये' द्रियेना-शतसहस्रपञ्चातकपण्णु' वक्षो' अ' क' था' ध' म' न' ना- उच्चरि विनी' पण्णि' म' र्त्तना उच्चरिना अलाव' हुए, सूक्ष्मत्रस अने' स्थूल-त्रसने सरिणी' पण्णि' तु अने' मान्या' पण्णु' थो, ते' माटे' अ' प' ह' सि' ताने' विषे, श्रवघात' ते' अ' प' ह' सि' ताने' विषे- अ' त' लाव-प' मा' उ' थो, 'पण्णि' न' ह' श्रवघातपण्णि' विदे' म' ने' न' ह' अ' न' य' थ' त्रसश्रव विराधना' तु' प' न' य' क' था' थ' अ' देश' अ' हुए' ति' त' तरे देशविरतिने उ' म' उ' दे' था' थ' अ' माटे' अ' प' रा' ध' विना त्रसश्रवना' प्रत्या' म' न' ना' विना देशविरति' अ' न' हुए, ऐहवी' प्रवचननी' 'स' म' लि' आ' ग' शो' इ' मा' उ' र' थो' ऐहवा' पण्णु' थो' अ' त' ये' क' हेव' क' र' कुसुमादि' जिने' म' पू' र्णने' विषे' हिंसा' था' थ' तो'

‘जो जीवेवि णे याणेइ अजीवेवि णे याणेइ । जीवाजीवे अयाणंतो कह सो णाहीइ संजमं ॥१॥ ति दशवै० (पृ० १५७. गा. १२) तस्मात् छद्वास्थाना निजसाक्षात्काराविषयीभूते जीवधाते तन्निमित्तकहिंसकव्यपदेशो न भवति । अयं भावः—यथा सम्यक्त्वाविनाभाविनी विरतिः तथा त्रसजीवविरत्यविनाभाविनी देशविरतिः, त्रसजीवाविरते परिणामस्याविरतगुणस्थान एव स्थितत्वात् । एवं शेषा एकादशाप्यविरतयो देशविरत एव । यदुक्तं—

‘सदुसीसकम्म अजए ४६ अविरइकम्मुरलमीसविकसाए ।’ सुत्तु गुणवत्त ३९ देसे छेन्वीस २६ साहारदु पमत्ते ॥१॥ ‘अविरइङ्गारतिकसायवज्ज’ ति चतुर्थकर्मग्रन्थे (पृ० १८५ गा. ५६-५७) वृत्तेरिप्रप्रायस्त्वनन्तरोक्त एव वृत्तिर्वा विलोकनीया । अंशतोऽपि त्रसाविरतौ देशविरतिर्न स्यादेवं, तावेन्मात्रायामप्यविरतौ त्रसाविरतेस्तादवस्थ्यात् । अन्यथा पृथिव्यादीनामपि देशविरतेः सम्भवात् एकाप्यविरतिर्न स्यात्, स्युर्वा सर्वा अप्यविरतयः । उक्तोऽपि प्रवचने देशविरतेः त्रसाविरतिव्यतिरिक्तो एकादशैवाविरतयः । तेन देशविरतानां त्रसजीवप्रत्यक्षान सर्वत्रसजीवविषयकं मन्तव्यं, न पुनर्देशेनाऽपि ।

किञ्च—अंशतोऽपि त्रसाविरतौ पृथिव्यादीनां देशेनाऽपि प्रत्याख्यानानुपपत्तेः, यतोऽंशतोऽपि त्रसाविरतिर्भूगादित्रसजीवविषयैव स्यात् । वादरपृथिव्यादीनामिव भूगादेरेवाहाराद्यर्थमुपयोगात्, तस्य च धातो रौद्रपरिणामात्मकमहाछिष्टपरिणामजन्यः सर्वांशानुकम्पाराहित्येन सम्यक्त्वनाशहेतुः, सम्यक्त्वाभावे

प्रतिभाना वैरी पोताने पजे कुंकर करतो मानवा-ने भाटि जेते न-पूजने विषे कुसुमाद्ये । इत्यश्वनी स देहाश्लेषी विराधना भात्रे पण्डि जिन-पूजना करनार आवकपण्डि हिंसक कहीछ तछे प्रतिभारीछ विकल्पेने जे ओवक ते विशेषथा आवक हिंसक थाछ व्याधादिकथो जे अन्धधातकपण्डि अधिकपण्डाथो तिभो वली धर्मनिमित्ति नष्टुत्तारादिकविषे पोते ज पोताना आत्मा हिंसकपण्डि कहेवा थ छ पोताना साक्षात् ज्ञानने अविषयोभूत जे त्रसपर्यंत जे अर्थ तेहना विराधनाने जाडवाने अशक्यपण्डाथो.

जे भाटे आश्रम-जे अर्थ न जण्डि जे अश्व न जण्डि (साक्षात् ज्ञानने) अण्डि अश्व अश्व न जण्डि ते स यम स्य जण्डि । ते भाटे छद्मस्थने पोताना प्रत्यक्षज्ञानने अविषयोभूत अश्वधात ते तन्निमित्तक हिंसक व्यपदेश न कुट्ट जे लाव-जिम समकित अण्डुछते अण्डुछती विरति, तिभ त्रसज्वनी विरति अण्डुछते अण्डुछती देशविरति, त्रसज्वना अविरतपरिणामने अविरतशुश्रूष्याने जे रहवापण्डाथो, धर्म थाकती १५ धर्म्यादे अविरति देशविरति शुश्रूषाछे ज जेथो कहीछ छे-त्रयतालीस कर्मण धनाहेतु मध्ये औदारिक १ औदारिकमिश्र २ अने कर्मण्युयोग तीन जे हेतु बेसीछ तिवारे छधतालीस ज धहेतु यछे शुश्रूषाछे छध, छिवे ते मध्येथी त्रसनी अविरति १ कर्मण्यु २ अने औदारिकमिश्र ३ अत्रत्याज्यानिआ कषाय जेव ७ हेतु कादीछ तिवारे जे शुश्रूषयालीस हेतु पायमे शुश्रूषाछे छध, तथा जे जे शुश्रूषयालीस माहिथी धर्म्यादे अविरति ५ थावरनी ५ धर्मियनी जेक भननी जेव धर्म्यादे कादीछ अने धर्म्यादे अत्रत्याज्यानिआ जेव १५ हेतु कादता अने आहारक १ आहारकमिश्र जे पि धावना ज्वनीस ज धहेतु अभत शुश्रूषाछि पाभीछ वृत्तिने अभिप्राय छहा कबो तेहज, अथवा वृत्ति जेवी

अथश्री-त्रसनी अविरतिथेके देशविरति न कुट्टज. तेतली जे त्रसनी अविरति थके अविरतिने तदवस्थापण्डाथो, धर्म न कुट्ट तो पृथिव्यादिने जे देशविरतिना स भवथी-जेक अविरतिज न कुट्ट.

‘ચ કથં સમ્યક્ત્વાવિનાભાવિની દેશવિરતિરિતિ । મિથ્યાત્વસ્ય ચ પુણ્યવૃત્તિપાપનિવૃત્તયોઃ પ્રતિબન્ધક-
ત્વાત્ । તસ્માદ્દેશવિરતાનાં યત્ સર્વથા ત્યાજ્યં યદ્ મારિવ્યપદેશહેતુઃ, તત્ શ્રાવકકુલાનાચીર્ણત્વેન
સમ્યગ્દષ્ટિમાત્રસ્ય ત્યાજ્યમેવ । સમ્યક્ત્વનાશહેતુત્વેન સર્વેષામપિ સામ્યાત્ । અત એવ પ્રતિષ્ઠાશુત્સવાદૌ
અમાર્યુદ્ધોષણં સર્વસમ્યગ્દષ્ટિસાધારણમ્ । યદિ ચ કથમપિ મૃગાદિવધ-માંસમક્ષણાદિકમવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ-
સમ્મતત્વેન શ્રાવકકુલાચીર્ણમભવિષ્યત્ તર્હિ અમાર્યુદ્ધોષણમુચ્છિન્નમેવામભવિષ્યત્ । શ્રાવકકુલાચીર્ણત્વેન
તત્પ્રતિષેધોદ્ધોષણસ્યાસમ્ભવાત્, પ્રાકૃતજનાનામપ્યુપહાસ્યહેતુત્વાચ્ચ । ન હિ સામ્પ્રતમપિ અનિન્યમાંસ-
મક્ષણકુલોત્પન્નઃ કોઽપિ અમારિમુદ્ધોષયતિ । કિન્ન-અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિપર્યન્તાઃ સર્વેઽપિ પાત્રાણિ
ભવન્તિ । યદુક્તં—

‘ઉત્તમપત્તં સાહુ મજ્જિમપત્તં ચ સાવયા મળિઆ । અવિરયસમ્મદ્દિટ્ઠી જહનનપત્તં મુળેઅવ્વં’
॥૧॥ તિ, પાત્રે ચોપં વિક્તમનન્તગુણં ભવેત્ । યદુક્તં—‘વ્યાજે સ્યાદ્ દ્વિગુણ વિક્ત વ્યવસાયે ચતુર્ગુણમ્ ।
ક્ષેત્રે શતગુણં પ્રોક્તં પાત્રેઽનન્તગુણં પુનઃ’ ॥ (૭૫૦ વૃત્તિ પૃ૦ ૧૧૧) ઇતિ । તેન સર્વેરપિ શ્રાવકૈઃ
સતિ સામર્થ્યે સામગ્રીસદ્ભાવે ચ પ્રતિદિન નિજૈરેવ ન્યાયોપાર્જિતાશનાદિમિઃ સર્વેઽપિ સમ્યગ્દષ્ટયો
મોજયિતવ્યાઃ, મોજિતાશ્ચાનુમોદનીયા ભવન્તિ, સામગ્રયાદ્યભાવે ચ ભાવનયાઽપિ તથામન્તવ્યાઃ । एवं
ચ સતિ નિજનિજગૃહેષુ નિજાન્યેવાશનાદીનિ મુજ્જાનાઃ સમ્યગ્દશામનુમોદનીયા એવ ભવન્તિ । ન પુન-
ર્નિન્દનીયા’ । નિજનિજગૃહે મુજ્જાનાનાં પાત્રત્વહાનિપ્રસક્તેઃ । તે ચ યદિ માંસમક્ષિણો ભવેયુઃ, તર્હિ
તે તથામૂતાઃ પઞ્ચેન્દ્રિયવધકાઃ માંસમક્ષકાશ્ચ નરકાયુર્વન્ધકત્વેન નરકાતિથયો મિથ્યાદષ્ટયઃ કથં
‘પાત્રાણિ ભવન્તીતિ સૂક્ષ્મદશા પર્યાલોચ્યમ્ । તસ્માત્ યત્ કિમપિ સમ્યક્ત્વનાશહેતુર્નરકાદિદુર્ગતિશ્ચ

અથવા સર્વર્થ અવિરતિજ હુધ, અને કહી તો છે પ્રવચનને વિષે દેશવિરતિ યુગ્ધાણે ત્રસની અવિરતિ
ત્રિના ધર્યારજ અવિરતિ. તે હેતુધ દેશવિરતિને ત્રસજનુ પ્રત્યાખ્યાન તે ત્રસજનમાત્ર વિપદાઓ
માનવુ. પશ્ચિ દેશે નહિજ. વધી અશયો એ ત્રસની અવિરતિ છને પૃથિયાદિકને દેશે પશ્ચિ પચ્ચક્ષપાણુ
તેહની અયુક્તાતા થાઇ વતી. જે માટે’ અશયો એ ત્રસની અવિરતિ તે મૃગાદત્રસજન વિપયિણીજ હુધ.
આદર પૃથિવ્યાદિકની પરે મૃગાદિકને જ આહારદિકને અર્થે ઉપયોગથી, તેહને ધત તો રૌદ્રપરિણામરૂપ
મહાક્રિસ્ટ પરિણામ તેણિ’ જન્ય હુધ. તે સર્વાશે દયારહિત પશ્ચિ સમ્યક્ત્વના નાશનુ હેતુ, સમ્યક્ત્વ
નાશજતે સમકિતને અવિનાભાવીની દેશવિરતિ પશ્ચિ’ કિમ હુધ મિથ્યાત્વને તો પ્રુથની પ્રવૃત્તિ અને
પાપની નિવૃત્તિ તેહના પ્રતિબધકપણથી. તે માટે દેશવિરતિને જે સર્વથા ળાડુ અને જે મારિના
નામનુ હેતુ, તે શ્રાવકના કુલને વિષે અનાયરણીયપશ્ચિ સમકિતદષ્ટિમાત્રને ળાડુજ, સમકિતનાશને
હેતુપશ્ચિ સર્વર્થ સરિખાપણથી.

એતલાજવતી પ્રતિષ્ઠાસવાદિકને વિષે અમારિનુ’ ઉદ્ધેષણ સર્વ સમકિતી સમાન, જહ કિ મે
મૃગાદિકને વધ તથા માસલક્ષણાદિક તે અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિને સમ્મતપણે’ શ્રાવકકુલને વિષે આચિર્ણ હઉ, તઉ
અમારિનુ’ ઉદ્ધેષણ ઉચિન્નજ થાઓત. શ્રાવકકુલને આચિર્ણપશ્ચિ મારિના નિષેધના ઉદ્ધેષણના અસલવથી,
પ્રાકૃતલોકને પશ્ચિ ઉપહાસના હેતુપણથી, વધી હિંવડા પશ્ચિ નિંદ નથી માસલક્ષણ જેહને’ એહવા કુલને
હવેના શાધ અમારિ પ્રવર્તાવિ એહવુ’ તઉ નહી, વધી અવિરત-સમ્યગ્દષ્ટિ પર્થત સર્વર્થ પાત્ર છે, જે
માટે’ ઉક્ત છે—‘ઉત્તમપાત્ર સાધુ, મધ્યમપાત્ર શ્રાવક કહિયા, સમ્યગ્દષ્ટિ અવિરત તે જધનપાત્ર જાણિયુ’
પાત્રે વાચ્યુ ધન તે અનંતશુભ હુધ. જે માટે’ ઉક્ત છે—‘વ્યાજે મિથ્યુ ધન, વ્યાપારે ચઉશ્ચુ’, ક્ષેત્રે

ભવેત્ તત્ શ્રાવકકુલોત્પન્નનાં સમ્યગ્દૃષ્ટિત્વાત્ ।
અસ્તિ ચ મૃગાદિમારણં માંસમક્ષણં ચ દુર્ગતિહેતુઃ, નરકાયુર્વન્ધહેતુત્વાત્ । યદાગમઃ—

‘ચરહિં ઠાળેહિં જીવા ણેરહઅત્તાણ કમ્મ પકરેતિ, તં મહારમયાણ ૧ મહાપરિગ્ગહયાણ
૨ કુળિમાહારેણ ૩ પંચિંદિઅવહેણ’ ૪ ઈ શ્રીસ્થાનાઙ્ગે (સૂ. ૩૭૩) યત્ત્વ નારકાયુર્વન્ધહેતુઃ, તન્નિ-
યમાત્ સમ્યક્ત્વનાશહેતુર્ભવત્યેવ, સમ્યક્ત્વે ચ સતિ નરકાયુર્વન્ધાભાવાત્ ‘સમ્મત્તમિં ૩ લદ્ધે વિમાણવજ્ઞં
ન બંધણ આરૂ’મિતિવચનાત્ । નરકત્રિકવન્ધસ્ય ચ મિથ્યાત્વપ્રત્યક્ત્વાત્ । યત્ત્વ અવિરતસમ્યગ્દર્શા
વિનાપરાધ જ્ઞાત્વા ત્રસજીવધાતાકારણે’યવિરતત્વ, તદપ્રત્યાલ્લ્યાનકપાયોદયવશેન સમ્યગ્દર્શાં દેવાનામિવ
મનાગપિ વિરતિપરિણામાભાવાદેવ । ન પુનરાહારાદ્યં પ્રત્યાલ્લ્યાનાભાવાદેવ । આહારાદ્યં પઞ્ચેન્દ્રિય-
વધકાઃ ‘પાપકર્મણિ નિદ્ધધસા ઇવ મવન્તિ । તત્ત્વ સમ્યગ્દર્શા ન સમ્ભવતિ । યદાગમઃ—

‘સમ્મદિટ્ઠી જીવો જહ્વિ હુ પાવં સમાચરહ કિંચિ । અપ્પો સિ હોહ બંધો જેણ ન
નિદ્ધધસં કુણહ ’ ॥૧॥ તિ, શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રે (પૃ. ૧૧૪ ગા. ૩૬) અત્રાપિ સમ્યગ્દૃષ્ટિત્વાત્
યદપિલિદ્ધિતકિચ્છિત્પાપસમાચરણમણતેન માસમક્ષણાદિલક્ષણ મહાપાપં તુ નિપિદ્ધમેવેતિ તાત્પર્યમ્ । એતેન
કેચિત્ સ્થૂલદ્રશઃ વપ્રસેનરાક્ષો ગૃહસમીપે પશુવાટકનુષ્ટાન્તેન શ્રાવકકુલે’પિ માસમક્ષણં તન્નિમિત્તં ચ
મૃગાદિમારણમપિ વ્યવસ્થાપયન્તિ, તે’પિ જ્ઞેક્ષિતા દ્રુષ્ટવ્યાઃ । વિવાહનિમિત્ત સમુદિતજનનાના સર્વેષામપિ
શ્રાવકકુલોત્પન્નત્વાભાવાત્, ઠરિવંશકુલે’પિ સમ્યગ્દર્શાપેક્ષ્યા મિથ્યાદર્શા મૂયસ્ત્વાત્ । કિચ્છ-અદિ
શ્રાવકકુલે’પિ સદ્કારાદિફલારમ્ભાદિવત્ પઞ્ચેન્દ્રિયવધાદ્ય’યમવિવિધ્યત્ તર્હિં નરકાદિહેતુત્વયા ભગવાન-

શનશ્ચ અને પાત્રે અનતશ્ચ ’ તે માટે સર્વંધ પશ્ચિં શ્રાવકે છતી સમર્થંધ અને સામગ્રી છતીધ’
નિરતર પોતાને ન્યાયહિપાળિત અશનાદિક્ષ સર્વંધ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જિભાડવા, જિભ્યા હુતા પશ્ચિ અનુભોદવા
હુધ, સમર્થપણાદિને અભાવે’ ભાવનાધ પશ્ચિ તિમ માનવા. એમ છતા આપ આપશ્ચિ શુદ્ધિ પોતાનાજ
અશનાદિક જિભતા સમ્યગ્દૃષ્ટિને અનુભોદનીજ જ હુધ, પશ્ચિ નિદવા (ગોચ) નહીં આપણે શુદ્ધિ જિભતાને
પાત્રપણાની હાનીને પ્રસંગ થાઇવતી

હિવે તે જડે માસભોજ હુધં તે એહવા પચેદ્રિપના વધક અને’ માસભક્ષક તે’ નરકના આધુ-
ર્ધક પશ્ચિ નરકના અતિથિ મિથ્યાદૃષ્ટિ તે કિમ પાત્ર હુધ, ધમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ વિચારણુ, તે માટે
જે કાંઈ સમ્યક્ત્વનાશનુ હેતુ અને નરકાદિ દુર્ગતિનુ હેતુ હુધ તે આવક-કુલ ને વિશે આચરણીય ન
હુધજ. અપહારથી સધલાઈ શ્રાવકે કુલે ઉપના તે સમ્યગ્દૃષ્ટિપણાથી, અને છે મૃગાદિમારણુ તે અને
માસભક્ષણુ તે દુર્ગતિકારણુ, નરકના આઉપાના બધહેતુપણાથી, જે માટે આગમ મધ્યે કહિછે છે— ‘ચાર
સ્થાને છેવ નારકીપશ્ચિ કર્મ કરે, તથા—મહારણપશ્ચિ ૧ મહાપરિગ્રહપશ્ચિ ૨ માસભક્ષણુપશ્ચિ ૩ અને
પચેદ્રિપવધે ૪ હિવધ જે નરકાયુને બધહેતુ તે નિધમેજ સમકિતના નાશનુ હેતુ હુધજ સમ્યક્ત્વ-
ધિકે નરકાયુ-બધના અભાવથી. ‘સમકિત પામે વિમાન વળી આઉપુ ન બાધે’ એહવા વચનથી,
નરકગતિ નરકાયુપૂર્તી અને નરકાયુર્ધધને મિથ્યાત્વપ્રત્યયપણાથી અને જે અવિરતસમ્યગ્દૃષ્ટિને
અપરાધ વિના જળણીને ત્રસજીવધાતેન અકરવિપશ્ચિ અવિરતપણુ, તે અપ્રત્યાખ્યાનિઆ કષાયના ઉદયને’
વશે સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવતાની પરે લગારે વિરતિપરિણામના અશાયયિકુલ. પશ્ચિ આહારને અર્થે
પ્રત્યાખ્યાનના અશાયયીકુ ધમ નહિ આહારાદિકને અર્થે પચેદ્રિપના હિસકે તે પાપનિ વિશે નિદધસજ

ઈન્નામણિધ્યત્ । નહિ શ્રાવકકુલાવીર્ણં કિમપિ નરકાદિદુર્ગતિહેતુતયા મણિતં, કાધ્યાગમે દષ્ટં, શ્રુતં વા, પૂર્વાપરવિરોધાપત્તે । મ ચેવ-સમ્યગ્દષ્ટિર્યદિ નિયમેન દેવાયુર્વન્ધકઃ કથ તર્હિ નરકાયુર્વન્ધસ્થાનાતિ સેવતે ? ચદિ નરકાયુર્વન્ધસ્થાનસેવકઃ કથ નિયમેન દેવાયુર્વન્ધાતિ ? પ્રત્યુત દ્વાવિશતિરનન્તકાયા-દયોઽયમ્ભદ્યતયા મણિતાઃ । અમદ્યત્વ ચ મદ્યામદ્યવિવેકઘ્વાનિનોઽપેક્ષ્યૈવ સમ્ભવતિ, નાન્યથેતિ વોધ્યમ્ । અત એવ 'ક્તસ અદ્રાપ્ત ઇમે પાળા' હ્યાદિરુપેણ શ્રીનેસિનાથ-સારથ્યોઃ પ્રશ્નર્નિર્વચનપુરસ્સરં તદૂપણોદ્ભાવનેન નિવર્તન ચ શ્રીનેસિનાથસ્ય સમ્પન્નમ્ । શ્રાવકકુલાવીર્ણં ચ તથાચ્યતિકરાસમ્ભવાત્ । નહિ સદ્કારાત્મિકારમ્માદિવિપયકતથાપ્રશ્નાદિસમ્ભવઃ । કેચિત્તુ સમ્યગ્દર્શાં માંસમશ્નણે અવિરતિમેવ પુરસ્કૃવન્તિ, તે હિ અત્રિદિતજિતવચનપરમાર્થાં અવસાતઽધ્યાઃ । અવિરતાનામપિ માંસમશ્નણપરિણાતોઽમદ્યત્વાદેવ । તથાહિ-માત્રિન્યાસુત્સર્પિણ્યા દ્વિતીયારકન્યાદૌ પુષ્પફલપત્રછાયાગુપેતાન્ નાનાદુમાન્ નિરીક્ષ્ય વિલાઞ્ચિર્ગતા વિલવાસિનો મનુજાઃ સમ્ભૂય અહો । અમી દુમા આજીવિકાદિનિર્વાહહેતુફલાગુપેતા इति विचिन्त्य अग्रप्रभृति केनाऽयशुभं मासं न भक्षणीयमिति मर्यादाकारिणो भविष्यन्ति । यवागमः—

‘તળે ને મળુઆ મારહં વાસં પરુઢરુઢ્વગુઢ્વગુમ્મલયવહ્નિતળપઞ્ચયહરિઅઓસહીયં સ્વચિઅ-તયપત્તપવાલપલ્લવકુરપુફાફલસમુદ્અં સુહોવમોગ જાય ૨ ચાચિ પાસિર્હિતિ, પાસિત્તા વિલેર્હિતો ણિદ્વાઙ્-સંતિ, ણિદ્વાઙ્તા હદ્વુનુદ્વા અળ્લમળ્લં સદાવિમ્સંતિ ૨ ત્તા એવં વદિસંતિ-જાતે ન દેવાણુપિયા । મારહે વાસે પરુઢરુઢ્વગુઢ્વગુમ્મલયવહ્નિતળપઞ્ચયહરિઅ જાવ સુહોવમોગે, તં જે ન દેવાણુપિયા । અમ્હ કેઽ અઙ્ગપમિઽ અસુમં કુળિમં આહારં આહરિસ્મઽ, સે ન અળેનાર્હિં છાયાર્હિં વઙ્ગણિજ્જે તિકદ્વુ

હુમ, તે તો સમ્યગ્દષ્ટિને ન સભવે, જે માટે આગમ-‘સમ્યગ્દષ્ટિજીવ જો એ પાપ આચરે કાષ્ઠએ તહે એપપધ હુમ, જે વળી નિષ્પદસપણુ ન કરે’ ઇહાપણિ સમ્યગ્દષ્ટિપણુથી યદિશબ્દે યુક્ત કાષ્ઠએ પાપ આચરણુ ભણુવે કરીને’ માસભક્ષણુદિષ્ય મહાપાપતુ નિષિદ્ધજ, એ પરમાર્થ’.

એનશે કહેવે કેતલાએક ખાદરદષ્ટિ ઉચ્ચસેનરાજને શૃદ્ધસમીપે પશુ યાડને દષ્ટાતે શ્રાવકને કુલે’ પંથિ’ માસભક્ષણુ અને મૃગાદિમાણુ થાપે છે. તે પંથિ’ ઉવેખ્યા જાણિયા, વિવાહનિમિત્ત મિથ્યા જે જન તે સર્વને’ શ્રાવક કુલે’ ઉચનાપણુના અભાવથી. હગિવંશકુલને વિષે પંથિ સમ્યગ્દષ્ટિની અપેક્ષા મિથ્યાદષ્ટિને બહુપણુથી વધી જઈ શ્રાવકકુલે પંથિ સહકારાદિકલાભાદિકને’ પરે પંથે દ્રિયનો વધાદિક પંથિ હુમ, તહે નગ્કાદિકને કાળુપંથિ ભગવત અગિંત તે ન કહેત. શ્રાવકકુલનુ આચીર્ષ કાષ્ઠ એ નરકાદિદુર્ગતિ-હેતુ પંથિ કહિઉં નથી. કાષ્ઠ આગમે દીકુ સાલધ્યુ’ પંથિ નથી વિરોધ પૂર્વાપરિ’થવાથી. તે ધ્રમ-સમ્યગ્દષ્ટિ જો નિયમેજ દેવાયુર્ને બધક કિમ તકે નરકાઉખાના કારણુ સેવર્ ? જઈ નરકાશુ’ધના યથાનતો સેવનાર છે’ કિમ તો નિયમે દેવાયુર્ને બધ કરે ?

હિવે ધંહા ઉચ્ચજીવે યુદ્ધાદિકને વિષે પંથે દ્રિયનો વધ કરતે અને વાસુદેવાત્મિકા મહારંભાદિકે’ જો સમકિત જાતુ નહી (સમ) તકે માસભક્ષણિ કિમ સમકિત જામ? . એહવુ દિખ્યુ છે, તે મિથ્યા જાણિયુ, જે માટે પંથે દ્રિય-વધાદિકે જીવધ્યા સાપેક્ષ સાપરાધિક ભાગે કરે છે માસભક્ષણુ તો તેહવો ભાગો છે નહી, તે ભક્ષણુ’ તે નિષ્પદસપણુજ છે વળી સમકિત જામ એહવુ કહિઉં છે તે જાણિયુ સાદમુ ખાવીસ (ખત્રીસ) અને તકાયાદિક પંથિ અભક્ષ્ય પંથિ કહિયા અભક્ષ્યપણુ તો ભક્ષ્યાભક્ષ્યના વિવેક-સાનીને’ અપેક્ષીને સભવે’, પંથિ અન્યથા નહી, એહવુ જાણિયું, એતલાજ વતી’ કેલને’ અથે’ એ પ્રાણુ’ ૨

સંઠિદં ઠાવેસંતિ ૨ ત્તા ભારદે વાસે સુહસુદેણં અમિરમમાણા ૨ વિહરિસંતિ 'ત્તિ શ્રોજમ્બૂદ્ધોપપ્રજ્ઞાતૌ' (સૂત્ર ૩૯-પૃષ્ઠ ૧૭૫), વ્યાખ્યા યથા-‘ તદ્દે ન તે મણુઆ ’ ઇત્યાદિ, તતસ્તે વિલવાસિનો મનુજાઃ ભારતવર્ષ પરુદેહ્યાદિવિશેષણવિશિષ્ટં જાત ત્ત્રાપિ ‘ પાસીહિતિ ’ દ્રશ્યન્તિ, ણ્ટ્વા ચ વિલેખ્યો નિર્દ્ધા-વિષ્યન્તિ-નિર્ગમિષ્યન્તિ, નિર્ગત્ય ચ હટ્ટેત્યાદિ-હટ્ટા-વિસ્મિતાઃ, તુષ્ટાઃ-સન્તોષવન્તઃ એવંવિધાઃ સન્તોષ્યો-ડ્ય સહાવેસસતિ-શબ્દાપયિષ્યન્તિ, શબ્દાપયિત્વા ચ એવં વદિષ્યન્તિ-‘ જાણ ન ’ તિ, જાતો મો દેવાનુપ્રિયા । ભારતો વર્ષઃ પરુદેહસ્વગુચ્છગુમ્મે ’ યાદિ યાવત્ સુસ્થોપમોગ્યઞ્ચ, ‘ ત જ ને ન ’ તિ । તસ્માત્ કારણાન્ત યો ‘ ન ’ મિત્યલક્ષ્કારે, દેવાનુપ્રિયા । અસ્માક મધ્યે કશ્ચિન્ત અચ્ચપ્રમૃતિ-હૃતો દિનાદારમ્ય અશુભ ક્રુણપ-માસમયમાહારમાહરવિષ્યતિ સોડનેકામિન્દ્રાયામિરાકોશરૂપાભિઃ શિક્ષામિર્થર્જનીયઃ ઇતિ કૃત્વા સસ્થિતિ-મર્યાદા સ્થાપયિષ્યન્તિ, સ્થાપયિત્વા ચ ભારતે વર્ષે સુલ્લસુલેન યથેષ્તિતસુલાનુભવનેન અમિરમમાણાઃ-ક્રોઢા કુર્વાણાઃ વિહરિષ્યન્તિ-આસિષ્યન્તે ઇતિ । નતુ મો । યથેવ, કથ તર્હિ હરિવશા-દિક્કુલેપુ માસમક્ષણાદિપ્રવૃત્તિરિતિ ચેદુચયતે-પ્રાગ્ભવીયયૌગલિકૃત્તરિણા દેવેન હરિવર્ણયૌગલિકલ્ય નરકહેતવે માસમક્ષણાભ્યાસઃ કારિતઃ, તતસ્તત્પ્રવૃત્તિઃ સહેતુકેતિ કેચિદ્ વૃદ્ધાઃ । કેચિત્તુ વિલવા-સિનોડપિ મનુજા. સર્વેડપિ ન માસાહારિણઃ કિન્તુ પ્રાયઃ, તેન કેચિદ્વનસ્પત્યાચાહારિણોડપિ । ન ચ વિલમધ્યે વનસ્પતિઃ ન મવિષ્યતીતિ શઙ્કનીયમ્ । હસાદિસર્વપક્ષિજાતિસ્થિત્યર્થ સ્માસિંહાદિસર્વગર્ભજ-તિર્યગ્જાતીયથિત્યર્થ ચ વનસ્પતેરવદ્યમાવાત્ । અત એવ આગમોડપિ-‘ તદ્દે ન તે મણુઆ નિસ્સીલા

ધર્માદિરથે શ્રીનેમિનાથ અને સારથીનુ પ્રથમ અને ઉત્તર, તત્પૂર્વક તે વધના દૃષ્ટ્ય પ્રગટ કરવે નિવર્તેપુ શ્રીનેમિનાથને થયુ યાવકકુને આચીરુ પશ્ચિ તે તોહરા અતિકરના અસલવથી. સહકારાદિના ફલના આરભવિષયો તેમ પ્રશ્નાદિક સભવ નહી કેતલાએકે તો સમ્યગ્દષ્ટિને માસમક્ષણને વિષે અવિરતિજ આગલિ કરે છે, પણિ અગ્રાત છે જિન-વચનના પરમાર્થ જેણે એહવા ગણિયા, અવિરતિને પણિ માર્ગભક્ષણને પરિત્યાગ તે અલક્ષ્યપણાથીજ.

તે કિમ આવતા ઉત્સંપિણીના ખીજ આરાની આદિ પુંબ-ફલ-પત્ર-અછાયાદિકે યુક્ત વિવિધવૃક્ષ દેખી બિલથી નિકળ્યા મનુષ્ય મિશીને જાઓ-આ વૃક્ષ આછવિકાદિકેનુ નિર્વાહતુ હેતુ જે ફલાદિકે તેણિ યુક્ત છે. એહવુ ચીતરી આજકેડિ કોણ અગુલ એહવુ માસ ન પાવુ એહવી મર્યાદાના કરનાર થાસે. જે માટે આગમ-તિવાર પછી તે બીલવાસી મનુષ્ય ભાગતવર્ષને વિષે જગ્યા છે ગુન્ધ-ગુલ્મ-વલ્લી-તૃણ-પર્-હરિત-ઓપથી તિણિ મહિત પુષ્ટ છે પત્ર-પ્રવાલ-પલ્લવ-અકુર-પુષ્પ-ફલ તેણિ યુક્ત સુખ ઉપભોગજ તે દેખરથે, દેખીને ખીનથી નીકલરથે, નીકલિને હર્ષિત વૃષ્ટ હૃતા અન્યોન્યે તેડાવરથે તેડાવીને ધમ કહેરથે ?

થયો મો દેવાનુપ્રિય ! ભારતવર્ષ પ્રદ્યુમ્ન ધર્માદિયાવત સુખભોગ, તે માટે દેવાનુપ્રિય ! આપણા માર્હે આજ પછી અગુલ તે માસ તેહના જે આહાર કરરથે તે અનેક અછાયા જે આકાશરૂપ તેણિ વજરથે એહવુ કરી મર્યાદા કરરથે, કરીને ભારતવર્ષને વિષે સુખે કિંડા કરતા વિચરરથે એ જમ્બૂદ્વીપપ્રસ્થાતને વિષે, તે બીલવાસી મનુષ્ય ભારતક્ષેત્રે પ્રદ્યુમ્ન્યાદિવિશેષણે યુક્ત થયુ દેખસે દેખીને ખીનથી નીકલરથે, નીકલિને હર્ષ-સતોષ પામ્યા એહના હૃતા માર્હોમાર્હે બોલાવરથે, બોલાવીને એહવુ કહેરથે થયો હે દેવાનુપ્રિય ! ભારતવર્ષ, જગ્યા છે ગુન્ધ-ગુલ્મ્યાદિ જિહા યાવત સુખે ઉપભોગ્ય તે કારણથી, જે ન એહવુ અલકારાર્થ. સરલ સ્વભાવીઓ આપણા માહિ કોષએ એ દિવસથી માર્ડાને અગુલ માસ-

ગિમ્મેરા' इत्यादि यावत् 'ओसन्नं मंसाहारा मच्छाहारा खुड्वाहारा' इत्यादि । जम्बूद्वीप० (सू० ३६) तत्र क्षोद्यानि-तृणमर्दनादिना लभ्यानि मणिकव्यादीनि तृणधान्यानि तेपामाहारिणः, उपलक्षणात् तथा-भूतफलादिभक्षिणोऽपि । ये तु मांसाहारनिषेधादिमर्यादाकारिणो भणिताः, ते तृणधान्याद्याहारिणो मन्तव्याः । कथमन्यथा बिलान्निर्गत्य तत्क्षणमेव यथामर्यादा करिष्यन्ति, मासाहारिणां तथामर्यादा-करणमसम्भवीत्यतो बिलवासिष्वपि मनुष्येषु केचित् सम्यग्दृशोऽपि । "सम्मत्तस्स सुअस्स य पडिवत्ती छव्विहंमिं कालमि" त्ति, श्री आव० नि० वचनात् (पृ० ४४० गा० ८११) ते च देवलोक-गासिन एव भवन्ति । तेन बाहुल्येन नरकतिर्यग्गामिनो भणिताः । यदागमः-"ओसन्नं णरयति-रिक्खजोणिणसु उववज्जिहिति" त्ति, जम्बूद्वीप० (सू० ३६) ते च मिथ्यादृश एव अवगन्तव्याः । तेषां च मासाहारिणा रौद्रध्यानवता सम्यक्त्वस्य देवलोकगामित्वस्य च असम्भवात् । तेन यौगलि-कव्यतिरिक्ता मनुजाः मासाहारमधिकृत्याऽऽर्या अनार्याश्च सर्वकाल भवन्त्येव, तथैव जगत्स्थितेः । परमार्यकुलेषु तथाप्रवृत्तिर्हरिवंशादिकुलेष्विव कुतश्चिन्निमित्ताद्वसातव्या, न पुनः स्वाभाविकी । अयं भावः-सर्वलोकव्यवहारानभिज्ञा अपि बिलवासिनो मनुजाः तथाविधकर्मक्षयोपशमविशेषेण सम्यक्त्व-

મય આહાર કરસ્યે, તે અનેક આકોશરૂપ શિક્ષાઇ વર્જવો. ઇમ કરીને મર્યાદા થાપશે થાપીને ભારત વર્ષને વિષે યથેષ્ટ મુખને ભોગવવે કોડાકરતા વિચરસ્યથ. એ વૃત્તિને પાઠ. પૂછ' છે—

જઈ બીલવાસી એ મનુષ્ય માસ વર્જસ્યે, કિમ તઈ હરિવ શાદિ ઉત્તમ-કલને વિષે માસભક્ષણ-હિકની પ્રવૃત્તિ એહુ બો પૂછે છે તે ઉપર કહીય છે-પૂર્વભવ સળધિ યુગલિયાને વૈર દેવે યુગલિયા નરને નરકગમનને અર્થે માસભક્ષણનો અભ્યાસ કરાવ્યો. તિવારથી માસભક્ષણપ્રવૃત્તિ સકારણિક 'થઈ' એહુ કોઇ એક વૃદ્ધ કહે છે. કેતલાએક તો ઇમ કહે છે જે. બીલવાસી મનુષ્ય સર્વે માસાહારી નથી. તથા તઉચ્ચ 'પ્રાહ્લ', તેણિ કરી કેતલાએક વનરપત્યાદિકના એ આહારી છે. બીલમધ્યે વનરપતી નહી હુઈ ઇમ ન શકુ, હ સાદિક સર્વ જાતિની સ્થિતિને અર્થે અને મૃગસિહાદિક સર્વ ગર્ભજ તિર્થ ચની સ્થિતિને અર્થે વનરપતીના અવસ્થાવથી એતલાજનતી આગમ પણિ છે. 'તે મનુષ્ય નિ.બીલ નિર્મર્યાદા યાવત્ પ્રાહિ માસાહારી મચ્છાહારી મણિયવ્યાદિકના આહારી' તૃણમર્દનાદિકે પામીઈ એહવા મણિચ્યાદિ જે તૃણ ધાન્ય તેહના આહારી, ઉપલક્ષણથી તેહવા ક્ષ્વાદિકના ભક્ષી પણિ જે માસ આહારના નિષેધની મર્યાદાના કરનારા તે તૃણધાન્યાદિના આહારિ માનવા. અન્યથા કિમ બિલથી નીકલી ને તત્કાલજ તેહવી મર્યાદાના કરનારા થાસે. માસાહારીને તેહવુ મર્યાદાનુ ક'વિ' સંભવે નહી.

એતલાવતી. બિલવાસીમનુષ્યને વિષે પણિ કેતલાએક સમ્યગ્દૃષ્ટિ પણિ 'સમ્યક્તવની અને શ્રુતની પ્રતિપાત્તિ તે હએ આરાને' વિષે 'એહુ શ્રીઆવસ્થકનિયુકિતનુ વચન છે તેથી અને તે દેવલોકગામીજ હુઈ. તેણે કારણે તિર્થક્ષ અને નરકગામીપણિ પ્રાહ્લ કહ્યા, નરકતિર્થગ્યોનીને વિષે ઉપજસે તે વધી મિથ્યાદૃષ્ટિ જ જાણવા, અને તે જે માસાહારી રૌદ્રધ્યાનવત તેહને સમ્યક્તવ અને દેવલોકગામિપણુ તેહના અસંભવથી. તેણિ હેતુઇ યુગલીઆથી અન્ય મનુષ્ય તે માસાહાર ઉદ્દેશીનઈ આર્થ અને અનાર્થ સર્વદા હુઈજ. તિમજ જગત્ સ્થિતિથી પણિ આર્થકલને વિષે તેહવી પ્રવૃત્તિ તે હરિવ શાદિકલને વિષે જિમ કોઇક નિમિત્તથી જાણવી, પણિ સ્વભાવથી નહીં. એ ભાવ-સર્વ-લોકના વ્યવહારના અજાણ્ય એ બિલવાસીમનુષ્ય તથાવિધકર્મના ક્ષયોપશમવિશેષે સમ્યગ્દૃષ્ટિની પદે

માંજ इव मांसभक्षणमनुचितमिति बुद्ध्या मासपरिहारिणो यदि भवन्ति, कथं तर्हि भक्ष्याभक्ष्यविवेक-
निपुणाः श्रावककुलोत्पन्ना जिनवचनामृतपवित्रितश्रवणपथाः मासाद्यभक्ष्यभक्षणजनितकटुकविपाकज्ञाः
सम्यग्दृशोऽपि मृगादिपञ्चवेन्द्रियव्यापादकास्तन्मासभक्षकाश्च सम्भवन्तीति पर्यालोच्य श्रावककुल न
कलङ्कनीयमिति । एतेनोपसेनराजगृहसमीपे पशुवाटकोऽपि स्वजनाविसम्बन्धविशेषेणागन्तुकानां मिथ्या-
दृशमेव भोजननिमित्तं मिथ्यादृग्भरेव विहित इत्यर्थान् सिद्धमवसातव्यम् । तेनोभयेऽपि परस्परं
मिथ्यादृष्टित्वेन तदानीं तत्कुलानिन्यत्वेन च मासादिभोक्तारो भोजयितारश्च सम्भवन्ति, - विवाहनि-
मित्तमागतेषु जनेषु हरिवंशकुलीनत्वेन साम्येऽपि सम्यग्दृग्पेक्षया मिथ्यादृशा भूयस्तात् । तेनोपसे-
नराजोऽपि श्रीनेमिनाथस्य प्रथमदेशनाया श्रावकः सञ्जज्ञे इति श्रोनेमिचरित्रवचनमपि पर्यालोच्यम् ।
ननु भो ! नृपदराजा द्रौपदीविवाहनिमित्तं स्वयंवरमण्डपे श्रीकृष्णवासुदेवप्रमुखाननेकसहस्रसङ्ख्याकान्-
राज्ञः समाहूतवान्, तेषां चागतानां यथौचित्येन निजनिजावाससंस्थितानां भोजननिमित्तं नृपदराजादृष्टैः
कौटुम्बिकपुरुषैः विपुलाशनादीनि मग्नमासपर्यन्तानि प्रतिरात्रावासा सहृतानि मुक्तानि च वासुदेव-
प्रभृतिभिः सर्वैरपि राजमिरिति । यथागमः—

‘तते णं से दुवए राया कपिलपुर नगर अणुपविसइ अणुपविसित्ता विउलं असणं’ ४
‘वक्खल्लडावेइ वक्खल्लडावइत्ता कोडुविअपुरिसे’ सदावेइ सदावइत्ता’ एव वयासी गच्छह णं तुम्हे
‘देवाणुप्पिया’ विउलं असण ४’—सुर च मज्ज च मस ‘च सीधु च पसन्नं’ च ‘सुवहुपु’ ‘फलवत्थ-

માંસભક્ષણુ અનુચિત એહવી બુદ્ધિ માંસના હાડનારા જે છે કિમ તો ભક્ષ્યાભક્ષ્યને વિવેકિ’ નિપુણ,
શ્રાવકકુલે ઉત્પન્ના, જિનવચનરૂપ અમૃતે પવિત્ર છે શ્રવણમાર્ગે જેહનાં એહવા, માંસાદિક જે અભક્ષ્ય તેહને
ભક્ષણે નીપતુ જે કટુકર્ષ, તેહનાં જાણુ સમ્યગ્દૃષ્ટિ પાણિ યથાદિ પચે પ્રિયના હજીનારા અને તેહના
માંસભક્ષક સંભવે? એહવુ વિચારીને શ્રાવકનુ કુલ કલંકિત ન કરવુ.

એતલે ઉપસેનરાજને ગૃહ પાસે પશુવાડે પાણિ સ્વજનાદિકસબધવિશેષે આવ્યો જે મિથ્યાત્વી
તેહનેજ ભોજનનિમિત્ત મિથ્યાત્વીય નીપજાવ્યો એ અર્થથી સિદ્ધ જાણિયુ. તે કારણિ બિહુપણિ
પરસ્પરિ મિથ્યાત્વી પાણિ અને તિવાર તે કુલનિ અનિદિતપણિ માંસના ખાનારા અને ખવારનારા
સંભવે. વિવાહ નિમિત્તજ આવ્યા જે જન તેહને વિષે હર્ષિવંશને કુલે ઉપનાપણિ સરીખાઈપણિ
સમ્યગ્દૃષ્ટિની અપેક્ષાઈ મિથ્યાત્વીને બહુપણીથી, તથા ઉપસેનરાજ પાણિ શ્રી નેમિનાથની પ્રથમ-
દેશનાઈ શ્રાવક થયો એહવુ શ્રી નેમિનાથ ચરિત્રનું વચનપણિ વિચારવુ. પૂછે છે—

દ્રુપદરાજ તે દ્રૌપદીના વિવાહને અર્થાઈ સ્વયંવર મંડપને વિષે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ પ્રમુખ અનેક
સહસ્ર સખ્યાઈ ગળ પ્રતિ તેડતો હુઓ, અને તે આવ્યા અને યથાહિચિતપણિ પોતાને આવાસે
રહ્યા. ને ભોજનને નિમિત્તે દ્રુપદરાજજી કહ્યા જે કોટુમ્બિક પુત્રપ, તેણિ વિપુલ અશનાદિક મલ્લમા-
સપર્થત પ્રત્યેકે રાજમંદિરે સહયાં અને ભોગવ્યા વાસુદેવપ્રમુખ સર્વરાજાઈ. તેસાદિ આગમ
છઈ—તિવાર પછી દ્રુપદરાજ કપિલ્લપુરનગરમધ્યે પદ્મસદ્ધ, પદ્મસીને વિપુલ અસન પાનાદિક કરાવે
કરાવીનઈ કોટુમ્બિક પુત્રપને તેડાવે, તેડાવીનઈ એહવુ કહીછેતો હુઓ જાઓ પ્રગ્હે દેવાનુપ્રિય !
વિપુલ અશનાદિ ૪ સુરા મલ્લમાસ મધુ પ્રસન્નં ચ વલી ઘણા પુષ્પ-દલ-વસ્ત્ર-ગંધ-માલ્ય-અલંકાર
તે વાસુદેવપ્રમુખરાય સહસ્રના આવાસને વિષે સહરજો. તે પાણિ સહરજ છે.

गंधमल्लालंकार च वासुदेवपामोक्खाण रायसहस्राण आवासेषु साहरह, तेवि साहरंति । तएण ते वासुदेवपामुक्खा विंउल असण ४ जाव पसन्नं च आसाएमाणा ४ विहरति ' त्ति श्रीज्ञातधर्मकथावे (सू० ११८). तत्र मद्यमधुप्रसन्नाः सुराभेग एवेति व्याख्यातम् । तत्र वासुदेवो नियमेन सम्यग्दृष्टिरेव; स' च-मांसादिक कथं भुक्तवानिति ? चेन्मैत्र, लौकिकव्यवहारवाद्यत्वेन सम्यग्प्रवचनानभिज्ञत्वात् । न हि 'वासुदेवोऽपरेऽपि राजानो वा भक्ष्याभक्ष्यरूपाणा सर्वेषामप्यशनादीना स्वयमेव केशलाहारादिरूपेणास्वादितवन्तः, असम्भवात् । यतो भुक्तिस्तावद् इच्छायत्ता । इच्छा च सम्यग्ज्ञानवता निजधर्म-कुलधर्म-शरीरधर्मादीनामौचित्येनैव स्यात् । यदुक्तम्—

“ब्राह्मं मुहूर्तं उत्तिष्ठेत् परमेष्विस्तुतिं पठन् । किधर्मा किंकुलंश्चासि किंव्रतोऽस्मीति च स्मरेन् ॥१॥” इत्यादि योगशास्त्रे (प्र० ३, श्लो० २१) तत्र मांसादीनामभक्ष्याणामास्वादादिविषयेच्छा सम्यग्दृष्टा लेशतोऽपि न स्यात् । सम्यक्त्वेनाशपूर्वकदुर्गतिहेतुत्वेन निजधर्मानौचित्यात्, सम्यक्त्वेनाशहेतूनां च सम्यक्त्वेनैतिपत्तिसमर्थ एव परित्यक्तत्वात् । तस्मात् यदात्रा यद् भवति तत्तेनैव कृतमिति सर्वानुभवसिद्ध्यवहारबलेन वासुदेवाज्ञया निजपरिकरेण यथासम्भवं भक्ष्याभक्ष्यरूपाणामाशनादीना क्रियमाणा आस्वादादयो वासुदेवादिना क्रियमाणा इति व्यपदेशो न्यायप्राप्त एव । राज्ञा च आज्ञा मात्रेण परिभोगव्यपदेशस्य सर्वसम्मतत्वात् । यथा षट्खण्डभोक्ता, चक्रवर्ती, त्रिखण्डभोक्ता वासुदेवः इत्यादिव्यपदेशो निजानामात्रेणैव स्यात् । आज्ञा च राज्ञा निजनिजपरिकरस्याऽपि सर्वस्य साक्षान्न भवति, असम्भवात्, किन्तु निजनिजाधिकारस्वामिनामधिकारनियोजनावसरेऽयमधिकारस्तावयत् इत्येवं सामान्यतो विशेषतश्च नियोजितपुरुषद्वारा यत् कृत्ता सैव तदधिकारं यावदनुवर्तमाना तदायत्ताऽपि

“ तिवार पछी ते वासुदेवप्रभुप” विपुक्ष अशनादि ४ धावत् प्रसन्नं ते आस्नादादि क्रेता विचरे छे ” अे ज्ञाताधर्मकथागने” विषे. ‘तिष्ठ’ मध-मधु-प्रसन्नं ते सुराभेदज्ज् अेहत्तु वभाष्यु छे” तिष्ठ वासुदेव ते नियमे सम्यग्दृष्टिज्ज् छिवे ते मांसादिक किम आतो हुओ. अेहत्तु जे ते म जेव. लौकिक व्यवहारने आडिरपण्णि करी सम्भग प्रवचनना अज्जलपण्णथी. वासुदेव अथवा भीम अे राज्ञ अक्षयं अने” अमक्षयपसर्वथ अशनादिक ते पोतठि कवलाहारादिरेपे आस्नादाता हुआ, धम स लवे नहीं. अस लवथी जे काण्णथी लुकिता तो ध्वायत्त छे. ध्वा जे सम्भग ज्ञानवतने पोतानो धर्म कुलधर्म शरीरधर्मादिकने उचितपण्णु ज्ज् हुठि ‘पाछवीसने छे’ परमेष्विस्तुति लण्णुतो थो, वली कुथु धर्मयुक्ता हु कुथु कुलने हु कुथु वतने धारक हु धर्मादि स लारतो ” तिष्ठ मांसादि अलक्षणी स धिनी ध्वा सम्भगदृष्टिने सुवथी पण्णि न हुठि सम्भगवनाशपूर्वक दुर्गतिनाशु” हेतुपण्णि पोताना धर्मने अनुचितपण्णथी संप्रतिनाशना हेतुने तो सभक्तिनी आग्निने समयेज्ज् छात्रापण्णथी

“ ते माटे ” जे जेहनी आवाधं योथि ते तेल्लिज्ज् करिठि ” अेहवा सर्वने ज्ञानमिद्ध जे व्यवहार तेहने ध्वा” वासुदेवनी अस्माद-पोताने ‘परिवारे’ ज्ज्ज् स लवे तिम् ‘लदपालदयश्च जे अंशभेदिक तेहना करीती जे आस्नादादिक ते वासुदेवे करीना” अेहवे व्यपदेश ते न्यायप्राप्तज्ज्, राज्ञाने” क्खस मात्रे” परिभोगत्तु नांम तेहने” सर्वस भतेपण्णथी. ” ज्ज्ज् पठप उतो” भोक्ता चक्रवर्ती, त्रिणि” अंउतो भोक्ता वासुदेव भोदते, पोतानी आवा मात्रज्ज् हुठि. आवापण्णि राज्ञानि” आप् आपण्णो परिकरने पण्णि सर्वनि” साक्षात् न हुठि. अस लवथी, तो स्सु २ आप् आपण्णो अधिकारमा स्नामिने अधिकार जेउवाने” समये ” अे अधिकार ते ताहरे आयत्त, अेधिरिति सामान्यथी अने”

વાસુદેવાદિક્તા, અવસાતવ્યા । તત્કૃતસ્ય કાર્યસ્ય વાસુદેવાદેરભિમતત્વાત્ ॥ અન્યથા ॥ ક્ષેપદ્વોરા આત્મ્યા
યત્કાર્ય સમ્પન્ન તસ્ય સ્વામી ક' કર્તા વત્કવ્ય ॥ ૨ ॥ ૨ ॥ પર્યાલોચ્યમ્ । ન ચ સમ્યગ્દર્શા માંસભુક્તિ-
ત્રિપયાડુજ્ઞા ન ભવિષ્યતીતિ શક્ત્વીયમ્, આજ્ઞામધ્યર્થયતો વિન્ના અપરાધં પ્રસજીવધાતવ્યતિરિક્તસ્ય લે
અનિર્ણયરૂપાયા આજ્ઞાયા સર્વત્ર સત્ત્વાત્, અન્યથા સમ્મતિતયોદ્ધાવિતમ્ય સૂત્રમ્યાપ્રામાણ્ય સ્થાન । સર્વેવા-
મપ્યશનાદીનામુપલક્ષણાદલક્ષણપર્યન્તાતાં સામસ્યેન ॥ દેશેન વા ॥ વાસુદેવાદીના રાજા ભુક્તેરસમ્ભવાત્,
અપરે સહ ભુક્તેઃ સૂત્રેડુકત્વાન્ચ । તસ્માત્ પરિકરમુક્ત સ્વામિભુક્તમિતિ વ્યવદેશે ન્યાય્ય ॥ ૧ ॥
તત્તુ ભવત્વેત્તં, પર દ્રુપદરાજાડપિ, સમ્યગ્દષ્ટિઃ, કથ વાસુદેવાદિનિમિત્તં નામગ્રાહેણ ॥ વ્યવક્ત્યા માસાદિ-
મિશ્રિતા, ભોજનસામગ્રી કૌટુંબિકપુરુષાન્ પ્રત્યુજ્ઞાતવાનિતિ ચેદુચ્યતે, તન્નાડપિ વાસુદેવમુક્તિવત્
દ્રુપદરાજસ્યાનુજ્ઞાડપ્યવસાતવ્યા । પ્રાગેવ નિજનિજાધિકારનિયુક્તઃ પુરુષર્થેધાસમ્ભવ ક્રિયમાણાડપિ સર્વ-
લોકપ્રસિદ્ધભોજનસામગ્રી દ્રુપદરાજેનાનુજ્ઞાતેતિ વ્યવદેશસ્ય યુક્તત્વાત્ । કેચિતુ “રોહિણીમળાદિઅયવહ્નદે”
इत्यादिकविसमयानुवृत्त्येव सर्वलोकव्यवहारानुवृत्त्या प्रायः सम्भविन् पुरुषविशेष प्रत्यसम्भविनोऽपि
सम्भविन् इव । तद्विषयकसूत्ररचना भवत्येव । यथा येज्जन्मावाप्य जीवः सस्यगृष्टिः सम्पन्नः, तज्जन्मनो
मातापित्रोः प्रत्युपकारनिमित्तं भक्त्याष्टादशव्यख्नाकुल भोजनं प्रवचने भणितम् । तथाहि—
“ तिण्ह दुप्पडिआरं । समणाउसो । त० अम्मापिउणो । १ भट्टिस्स । २ धम्मायेरिअस्मा । ३
संपातोवि य ण ” मित्यादि ॥ यावत् अट्टारसवज्जणावल भोअण । मुजावेज्जा ” इत्यादि ॥ श्रीस्थानाङ्गे ।
“(सू०-१३५) एतस्य सूत्रस्य वृत्तौ-एते चाष्टादशभेदाः-सूत्रो १ दणो २ जवन्नं ३ तिणिण अ

વિશેષથી જોડયા પુરુષને ॥ ૧ ॥ ૧ ॥ દીધી તેહજ તે અધિકારિતાં વર્તતી તે પુરુષને આપતપણિ વાસુ-
દેવાદિકે દીધી જાણવી તેહના કર્મ કર્મને વાસુદેવાદિકને અભિમતપણથી, અન્યથા લેખદારને
કર્મ નીપતુ તેહને કહ્યું કર્તા સ્વામિ કહેવો ॥ ૨ ॥ ૨ ॥ વિચારુ ॥

સમ્યગ્દષ્ટિને માસભુક્તિવિધિથી આજ્ઞા નહીં હૃદય ધર્મ શક્ય નહીં આજ્ઞા સંગત
વિનાપરાધે ત્રસજીવધાતવ્યતિરિક્ત સ્થલે અનિષેધરૂપે આજ્ઞાને સર્વત્ર પણિ જનપણથી ધર્મ ન માનીઈ
તો સમતિપણિ હૃદયોચ્ય જે સૂત્ર તેહનું અપ્રમાણપણ થાઈ સર્વ જે અશતાદિક ઉપલક્ષણથી
અલક્ષણરૂપે તેહનું સમસ્તપણિ અથવા દેશે વાસુદેવાદિકરાજને ભુક્તિના અસંભવથી બોળ
ભોજનના સૂત્ર અણુકહેવાથી પક્ષી તે વતી પરિકરે ભોગ્ય તે સ્વામીય ભોગ્ય એહવુ
યુક્તજ પૂછે છે ભણ એહવુ કહી પણિ દ્રુપદરાજ પણિ સમ્યગ્દષ્ટિ તે કિમ વાસુદેવાદિન
નામગ્રહીને વ્યક્તિ માસાદિકયુક્ત ભોજનની સામગ્રીપ્રતિ કૌટુંબિક પુરુષપ્રતિ આજ્ઞા દેતકે હોએ ૨ એહવુ
જે પૂછે છે તે ઉપર કહીયું હૃદય તિહાપણિ વાસુદેવની ભુક્તિની પરે દ્રુપદરાજની આજ્ઞા માનવી
પૂર્વે પોતપોતાના અધિકારનિયુક્ત જે પુરુષ તેણિ યથાસંભવ કરીતી પણિ સર્વલોકપ્રસિદ્ધ ભોજનની સામગ્રી
દ્રુપદરાજે આજ્ઞા કરી એહવા કહ્યુંને યુક્તપણથી

કેટલાએક ધર્મ સમાધાન કરઈ છે ॥ રોહિણીના ચનને હિતદાયી વસ્ત્ર ॥ ૧ ॥ ૧ ॥ કવિસમયના
અનુવૃત્તિ જિમજિમ સર્વ લોકવ્યવહારની અનુવૃત્તિ પ્રાહે સંભવતીવસ્તુને પુરુષવિશેષપ્રતિ અસંભવીને-
પણિ સંભવતીની પરઈ તે વિધિથી સૂત્રચરના હૃદય જિમ જે જન્મ પામીને જીવ સમ્યગ્દષ્ટિ થયો તે
જન્મના માતાપિતાનંદ પ્રત્યુપકારનિમિત્ત લક્ષિ અદારવ્યજને યુક્ત ભોજનઅવચનને વિષે કહિંઈ છે તે
કિમ ॥ ત્રિણને દુપ્રતિકાર ગ્રમણ આયુષ્યને તે કિંહા સાતાપિતા પોપકર અને ॥ ૧ ॥ ૧ ॥ પામીને

મંસાઈ ૬-જલજાદિજીવસમ્યન્વીતિ] ગોરસો ૭ જૂસો । ૮ મન્સલય ૯ ગુલલાવળિઆ ૧૦ મૂલફલા
 ૧૧ હરિઅગં ૧૨ સાગો ૧૩ ॥૧॥ હોઈ રસાલ્હ અ ૧૪ તથા પાળં ૧૫-સુરાદિ] પાળીઅ ૧૬ પાળનં
 ૧૭ ચેવ । અદ્વારસમો સોગો નિરુવહઓ હોઈઓ પિંહો ॥૨॥ ઇત્યાદિ । અત્રાડપિ “ નિરુવહઓ
 હોઈઓ પિંહો ” ત્તિ ધનનેન સામાન્યતો લૌકિકમોજનવિધિર્દર્શિતઃ । એવંવિધસ્ય મોજનસ્ય ઘનં માતા-
 પિત્રોઃ પરમમક્તિમતોડપિ સમ્યગ્દષ્ટિપુત્રસ્ય ન સમ્ભવતિ । તથાત્રિધમોજનદાનેન પ્રત્યુપકારો દૂરે, પ્રત્યુત
 મહાનનર્થો ભવતિ, માંસમોજનદાનેન માતાપિત્રોઃ નરકાતિથીકરણાત્ । તેન મક્તસ્યાડપિ પુત્રસ્ય
 સમ્યગ્દષ્ટેર્નિન્દનીયમાંસકુલોત્પન્નસ્ય ત્રા અસમ્ભવ્યપિ મોજનવિધિઃ સૂત્રે નિવદ્ધઃ, લોકસ્થિતેર્વલિષ્ટત્વાત્ ।
 ન ચ સ પુત્રઃ સમ્યગ્દષ્ટિર્નિ ભવિષ્યતીતિ શક્કનીયં, જિનધર્મપ્રાપ્તેન સુપ્રત્યુપકાર ઇતિ ધનનામાવપ્રસક્તેઃ ।
 એવં શ્રેઢિધર્માર્ચાર્યયોરપિ આગમોક્તવિધિના માન્યમ્ । એતેન ચત્તિક્ષિજ્ઞન્માવાચ માતાપિત્રોર્દુઃપ્રત્યુપકારો
 ભવિષ્યતીતિ શક્કાડપિ પરાસ્તા । વ્યાધવ્યાઘ્રાદીનામપિ માતાપિત્રોર્દુઃપ્રત્યુપકારપ્રસક્તેરિતિ પ્રસન્નતોડમિહિતં
 વોધ્યમ્ । એવ દ્રુપદરાજવાસુદેવચોર્વ્યતિકરોડપિ મન્તવ્યઃ । વસ્તુતસ્તુ વાસુદેવપરિકરમ્ભૂતાનામપિ મિથ્યા-
 દશાં કેષાશ્ચિત્ ગ્રન્માંસાદ્યમ્દ્યમ્ભક્ષણ તત્ દ્વારાવત્યામિવ સર્વત્રાડપ્યવ્રહ્મસેવાદિવત્ વાસુદેવસમ્યગ્દગ્ધાઘા-
 નિરપેક્ષમેવ જાયમાનં મન્તવ્યમ્ । તથાવિધમોજનસ્ય મોક્તારો મોજયિતારશ્ચ મિથ્યાદશઃ સમ્યગ્દગ્ધપેક્ષ્યા
 મ્ભૂયાંસો, ન જૈનાઘાં સમીહન્તેડપિ । સામ્પ્રતમિવ તદાનીમપિ (વ્ય) સમ્ભવાત્ । ન ચ દ્રુપદરાજવાસુદેવ-
 ચોર્વ્યતિકરનિવદ્ધે, સૂત્રે માંસાદિવિષયકાનુજ્ઞાનુક્ર્યોઃ સાક્ષાદુપલભ્યમાનયોરન્યથાકલ્પને સૂત્રાશાતનેતિ

ક્રત્યાદિ ચાવત્ અતે અદારવ્યજ્ઞને શાકાદિકં ભોજનં જિમાડઈ. એ કાણુગની સૂત્રની વૃત્તિને વિષે. એ
 અદાર ભેદ અર્થે તો રૂપક જ છે. પણ તિજિ અ મંસાઈ ઇલા બલાદિજીવસ બધીને બલચર સ્થલચર
 એચરના માસ ત્રીન. પાન તિહા સુરાદિક વખાણુ છઈ પણ ઇલા નિરપકત લૌકિકપિડ કહેતે સામાન્ય
 પ્રકારક લૌકિક ભોજનવિધિ દેખાડયો. એહવા ભોજનનુ ઘન તે માતાપિતાનો પરમલક્ષિતવત સમ્યગ્દષ્ટિ-
 ને પણ ન સભવે ॥ તથાવિધ ભોજનને દેવે પાછો ઉપકારતો વેગલો, સાહયુ મહા અનર્થ કુઈ માસ-
 ભોજનને દેવે માતાપિતાને નરકના પરકુણાના કરવાથી તે વતી

લક્ષ્યાપણિ ‘ સમ્યગ્દષ્ટિને’ પુત્રને અથવા નિંદનીકમાંસકુલના ઉપનાને અસંભાવ્ય પણ એ
 ભોજનવિધિ સૂત્રને વિધિ બાધ્યો. લૌકિક ધિતિને બલવતપણથી તે પુત્ર સમ્યગ્દષ્ટિ નહી કુઈ ઇમ
 ન શક્યું. જિનધર્મને પમાડવે બલો પાછો ઉપકાર એ કહેવાનો અભાવનો પ્રસંગ થાઈ વતી ઇમ સેદિ
 ધર્માચાર્યને પણ આગતોક્તવિધિ માનવું. એટલે કહેવે જે કાંઈ જન્મ પામીને માતાપિતાને
 કુએ પાછો ઉપકાર હેસે એહવી શંકા પણ ટાલી. વ્યાધ વ્યાઘ્રાદિકના પણ માતાપિતાને કુએ
 પ્રત્યુપકારનો પ્રસંગ થાઈ વતી એ પ્રસંગથી કહિલ જણિયું. ઇમ દ્રુપદરાજ અને વાસુદેવનો સબધપણિ
 માનવો. પરમાર્થ વૃત્તિ તો વાસુદેવના પરિકરમ્ભુત જે કલ્યાણક મિથ્યાત્વી તેહને જે માંસાદિક અલક્ષ્યનું
 ભક્ષણ તે દાગ્ધાને વિષે જિમ સધલે ચૈથુનાદિ સેવા તેહની પરપરા વાસુદેવાદિક સમ્યગ્દષ્ટિની આજ્ઞા-
 નિરપેક્ષ થાઈતું જણવું તેહવા ભોજનના જિમનારા અને જિમાડનારા જે મિથ્યાદષ્ટિ તે સમ્યગ્દષ્ટિની
 અપેક્ષાઈ બહુ તે જિનની આજ્ઞાને વાછે પણ નહી.

હિંદુકાની પરે તિવારે પણ અસંભવથી. દ્રુપદરાજ અને વાસુદેવને સબધે નિબદ્ધ જે સૂત્ર
 તેહને ત્રિષઈ માંસાદિ વિષયિણી આજ્ઞા અને સ્તુતિ તેહને સાક્ષાત્ દીસતે, અન્યથા કલ્પવા સૂત્રની આજ્ઞા-

વાચ્યમ્, સૂત્રમ્ય સૂત્રાન્તરસમ્મત્યા ધ્યાન્યાનકરણે આશાતનાયા. પરિત્યાગાત્ । ‘સૂત્રમ્ય સૂત્રાન્તરં ટીકે’-
તિવચનાત્ । પરં સૂત્રાણા પરસ્પરમમજ્જત્યા ધ્યાન્યાનકરણે નિયમોદગ્રાતનૈવ । પરસ્પર વિરુદ્ધયોઃ સૂત્ર-
યોરેકંતરસ્ય સ્વીકારે તદ્વિતરસ્ય પરિત્યાગસ્યાવશ્યકત્વાત । અત એવ કેવલસૂત્રાનુસારેણ પ્રવૃત્તિર્નિવૃત્તિશ્ચ
સમ્યગ્દર્શામયુક્તૈવ, અનુયોગસ્ય વૈયર્થ્યપત્તે । યદુક્ત—

‘જ જહ સુતે મણિઅ તહેવ જહ તચ્ચિઆલણા ણથિ । કિં કાલિઆણુઓગો દિટ્ટો દિટ્ઠિપહાણેહિં ’ ?
॥૧॥ ત્તિ ઉપદેવ, વૃત્તૌ અત એવ કેવલમગ્ગવાદી મિથ્યાદષ્ટિરેવ । યદગમઃ—

‘અપરિચ્છિઅસુઅનિહસસ્સ કેવલમભિન્નસુત્તચારિસ્સ । સન્વુજ્જમેણ વિ કય અણ્ણાણતવે
વહુ પહ્વ’ ॥૧॥ (ગાં ૪૧૫) ‘જહ ઢાહઅમ્મિ વિ પહે તસ્સ વિસેસે પહ્વસ્સડયાણતો । પહિઓ
કિલિસ્સદ્ધિચય તહ લિગાવારસુઅમિતે’ ॥૨॥ ઇતિ, ઉપં (ગાં ૪૧૬) તથા, ‘સવચ્છર વા
વિ પર પમાણ, વીઅ ચ વાસ ન તહિં વસિજ્જા । સુત્તસ્મ મગ્ગેણ ચરિજ્જ મિક્ખ, સુત્તસ્સ
અત્યો જહ આણવેહિ’ ॥૧॥ ત્તિ, દશવૈં (ચૂં ૨, ગાં ૧૧) ઇત્યાદિ સૂક્ષ્મદર્શા પર્યાલોચ્યમ્ । કિન્ન-
ઉત્તમપુરુષસ્ય વાસુદેવસ્ય યદિ માંસાદ્યભોગ્યભક્ષણ ભવેત્ તર્હિં વિલવાસિમનુષ્યેભ્યોઽપિ વાસુદેવસ્ય
નિકૃષ્ટતરતા મ્યાત્, અશુભમિતિ બુદ્ધ્યા વિલવાસિમનુષ્યૈઃ પરિત્યક્તસ્યાઽપિ વાસુદેવેન પરિત્યક્તુમ-
શક્યત્વાત્ । મહ્યાભવ્યવિવેકપર્યાલોચનાઽપિ ઉત્તમાનુત્તમાપેક્ષયેતિ પ્રતીતૌ વૈપરીત્યાસમ્ભવાત્ । કિન્ન-
પરમેત્તચિન્ન યત્—

તાના ઇમ ન કહેવું, સૂત્રને સૂત્રની સગતિ વ્યાખ્યાન કરતે આશાતનાના ઇહવાથી ‘સૂત્રને ખીણુ સૂત્ર
તે દીકા’ એહવા વચનથી પશ્ચિ સૂત્રની પરસ્પરે અસંગત વ્યાખ્યાન કરતે નિયમથી આશાતના જ. વિરૂદ્ધ
માહોમાહે સૂત્રને એક માનતે અપરના પરિત્યાગના આવશ્યકપણાથી એતલાજ વતી કેવલ સૂત્રને અનુસારિ
પ્રવર્તવું અને નિવર્તવું તે સમ્યગ્દષ્ટિને અનુચિતજ અનુયોગને વ્યર્થતા યાદ વતી ‘જે જિમ સૂત્રે બાધુ
છઈ તે જે તિમજ જહ તેહની વિચારણાજ નથી, તો સુધુ કાલિક અનુયોગ દીકા દષ્ટિપ્રધાને’ ? એતલાજ
વતી કેવલ સૂત્રવાદી મિથ્યાત્વીજ અણુપરિખ્યો છે શ્રુતનો કસ જેણે એહવો અને કેવલજ સૂત્રચારી તેહને
સર્વોદ્ધર્મઈ કાઢ કરિછે, હુઈ, તે અગ્નતપમા પડે ૧ જિમ દેખાડે ૫ થે તેહના વિશેષને વિષે ૫ થને અણુમણુતું
૫ થી કલેશ પામે તિમ લિગાવારશ્રુતમાત્ર. એ ઉપદેશમાલાને વિષે ‘સ વરૂરપણિ પ્રમાણપણિ ખીણુ
અકેમાસું તિહા ન વચ્ચવું, અને સૂત્રને માંગે બિશુ આમે, જિમ સૂત્રનો અર્થ, આસા દિઈ’ ઇત્યાદિ
સૂક્ષ્મદષ્ટિ વિચારવું.

વથી ઉત્તમ પુરુષ વાસુદેવને જહ માસાદિ અમદ્યતુ લક્ષણુ હુઈ, તકે ગિલવાસીમનુષ્યથી એ
વાસુદેવને નિકૃષ્ટતરપણુ હુઈ અશુભ માસ છે એહની શુદ્ધિ ગિલવાસીમનુષ્યઈ પતિવ્યક્તને વાસુદેવઈ
હાડવાનઈ અશક્તપણુથી ભક્ષ અને અમદ્ય એહના વિવેકની વિચારણાપણિ ઉત્તમ અને અનુત્તમની
અપેક્ષાઈ એહવી પ્રસિદ્ધ છે ત્રિપરીતપણાના (અ) સલવથી. વલી પશ્ચિ એ આશય — જે ખાઈ છે માસ
દિવ્ય જોન્ય છે પશ્ચિ, તે અમૃતરસ મૂળને ખાઈ છઈ હાલાહન પ્રતિ વલી સમૃદ્ધિછત જે જ તુ અન ત
તેણિ દુષ્ટ એહવું નરકમાર્ગતું સ મલ કલેણુ લક્ષણુ કરે સુધી । વ્યયેકભાગ — ‘જિમ તતકાલજીવને
નાશકાયેજ સમૃદ્ધિજ અન ત નિગોદરપ જીવ તેહને વારવાર યાવે દુષ્ટ’ ઇત્યાદિક શ્રી હેમાચાર્યના
વચન સાલની, પ્રતિબોધ પામ્યો શ્રી કુમારપાળ રાજા, કાશિન જે માસ તેહવું સ્મૃતિ હેવું જે ધેઅર, તેહવું

‘યે ભક્ષયન્તિ પિશિત, દિવ્યભોજ્યેષુ સત્સ્વપિ । સુધારસં પરિત્યજ્ય, મુક્તે તે હૃલાહલમ્ ॥૧૧॥
તથા, સઘા:સમ્મૂર્છિતાનન્ત-જન્તુસન્તાનદૂપિતમ્ । નરકાધ્વનિ પાથેયં કોડશ્ચીયાત્ પિશિતં સુધી:’ ॥૧૧॥
યોગશાસ્ત્રે (૮૦ પ્ર૦ શ્લો. ૨૮-૩૩) વૃત્ત્યેકદેગો યથા-‘સઘો-જન્તુવિશસનકાલ એવ સમ્મૂર્છિતા-
ઉત્પન્ના અનન્તનિગોદરૂપા યે જન્તવસ્તેષાં સન્તાન:-પુન:પુનર્ભવનં તેન દૂપિત’મિત્યાદિ શ્રોદેમાચાર્યવચ્ચ:
શ્રુત્વા પ્રતિબુદ્ધ: શ્રીકુમારપાલરાજા ભક્ષિતમાસાસ્મૃતિદેતુષ્ટતપુરભક્ષણમપિ પરિત્યક્તવાન્ । શ્રીનેમિનાથપ્રતિ-
વોધિત: શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવસર્જીવાનુકમ્પયા ચતુરો માસાન્ રાજસમાયામુપવેગનમપિ પરિત્યજન્ માંસ-
ભક્ષણં પરિત્યક્તુમાયસમર્થ: । ન ચાવિરતત્વાત્તશુક્તમિતિ વાચ્યમ્, સૈન્યાદિકુર્મવિષભક્ષણકૂપપાતા-
દિધ્વતિપ્રસક્તવાન્, તદ્વિપયકાવિરતેર્વિધમાનત્વાન્ । કિન્ન-આસ્તા સાધુ:, શ્રાવકપ્રતિવોધિતોઽપિ
સમ્યગ્દષ્ટિ: સમ્યક્ત્વાતિચારરૂપા મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગામિમતતપ:સંયમાધ્યયનાધ્યાપનાદિપ્રગ્નસનેન મિથ્યાદષ્ટિ-
પ્રશંસામપિ પરિહરતિ । શ્રીનેમિનાથપ્રતિવોધિતઃ કૃષ્ણવાસુદેવો નરકાયુર્બંધદેતુત્વાભિવ્યક્તિતસમ્યક્ત્વનાશ-
દેતું માંસભક્ષણમશુભમપિ ન પરિહરતીતિ મહત્સન્નિવિતિ: । તથાચ ય: સાધુઃ સચિત્તધાન્યાદિસ્પૃષ્ટમપ્યાહારં
પરિહરતિ, તદ્ભક્ત: સમ્યગ્દષ્ટિ: શ્રાવકસ્તુ માંસભક્ષણ તન્નિમિત્તં મૃગાદિવ્યાપાદનં ચ કરોતીતિ પરસ્પરમ-
સન્નિવિતિ: કલ્યાણપૂર્વમતિમત: સમ્મતેતિ વિચાર્યમ્ । ‘યતિષ્ઠપુલ્કઞ્ચ આદ્ય’ઈતિ વચનાનુપપત્તિપ્રસન્નાત્ । તથા
યે મનુજા: માંસભક્ષણપરાયણા: નારકતયા નરકોત્પન્ના:, તાન્ પ્રતિ પરમાધાર્મિકવચનમાગમોક્તં યથા-

‘તુહ પિઆઈ મંસાઈ સ્વાઈ સોહગાણિ અ । સ્વાઈઓમિ સમંસાઈ અગિવળ્ળાઈ જેગસો’ ॥૧૧॥
‘હ્યાદિ શ્રીવત્તરાધ્યવનાદૌ (અ૦ ૧૯, ગા૦, ૬૯) મળિત, ન તથા ‘તુહં પિઆઈ ધન્નાઈ ફલાણિ

ભક્ષણપણિ ઊડતો હુઓ શ્રી નેમિનાથિ પ્રતિભોધ્યે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ ત્રસણવની અનુક’પાઈ આતુમંસે
રાજસભાઈ બેસવું’ પણિ ઊડતો હુઓ માંસભક્ષણપણિ ઊડવાને’ અસમર્થ’ ।

અવિરતપણુથી માંસભક્ષણ તે યુક્ત, એહવું ન કહેવું ચોરીપ્રમુખ કુર્મ વિષભક્ષણ-કૂપ-
પાતાદિકને વિષે અતિપ્રસંગપણુથી. તદ્વિપયમિથી અવિરતિને વિધમાનપણુથી વધી સાધુ તઉ દૂર રહે,
પણિ શ્રાવકનો પ્રતિભોધ્યે એ સમ્યગ્દષ્ટિ સમકિતના અતિચારરૂપ’ ને મિથ્યાત્વીના માર્ગના માન્યા
ને તપસ’થમ ભણવું ભણાવવું ઇત્યાદિકને પ્રગસવે મિથ્યાત્વીની પ્રશંસા પણિ’ પરિહરે’ છે શ્રીનેમિ-
નાથનો પ્રતિભોધ્યે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ નરકાયુર્બંધનો હેતુપણિ’ જણાવ્યું સમ્યક્ત્વનાશનો હેતુ માંસભક્ષણ
નાથનો પ્રતિભોધ્યે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ નરકાયુર્બંધનો હેતુપણિ’ જણાવ્યું સમ્યક્ત્વનાશનો હેતુ માંસભક્ષણ
અશુભપણિ’ ન છેડે’ એ મોટી અસંગતિ. વધી ધર્મચાર્ય’ ને સાધુ તે સચ્ચિત્તધાન્યાદિકે સ્પર્શ
આહારપણિ ઊડઈ, તે સાધુનો ભક્ત સમ્યગ્દષ્ટિ તો માંસભક્ષણ અને તન્નિમિત્ત મૃગાદિકનું
હણવું કરે એ પરસ્પરે અઘટમાન કહેણ અપૂર્વમતિવતનઈ સમત ? એ વિચારવું. યતીની પુઠિ
લાગે જ શ્રાવક કુદ્ધ એ વચનને અયુક્તપણુના પ્રસંગથી

વધી યે મનુષ્ય માંસભક્ષણનઈ વિષે તત્પર હતા નારકપણિ ઉપના તે પ્રતિ પરમાધાર્મીનું વચન
સિદ્ધાંતોક્ત-જિમ વુઝને પ્રિય તે માસખડ સોહ્યામાસઈ સહિન ખાતો અગ્નિવપણી’ અનેકવાર તિમ નહી
વુઝને પ્રિય ધાન્ય કષ્ટ મધુર ખાધા અનિદ્ર વણુદિકે વાર વાર’ ઇત્યાદિરૂપે કિહાએ આગમને વિષે કહિહ
છે ? એક પણિ વિચારવું સમ્યગ્દષ્ટિને માંસભક્ષણે પણિ નરકાયુરો બંધ ન કુઈ, સમકત્વને’ તે નરકના
પ્રતિમધકપણુથી ‘સમકિત પામે વિમાન વિના બીચુ આઉણુ ન જાવઈ’ એહવા વચનથી ધ્રમ ન કહેવું
‘દેવ અનિદ્ર’ત’ છતિ વચનમાત્રે અવહારથી સમ્યગ્દષ્ટિપણિ પણિ નિશ્ચયથી સમ્યગ્દષ્ટિપણુના
અસ’થી, તે નરકપ્રતિમધકપણુની કલ્પનાને નિરાશ્રયપણુથી, ‘આમ નહિ તો મીમ કિહાથી’ એ ન્યાયથી.

મહુરાણિ અ । સ્વાદ્ઓમિ અણિદ્વાદ્ વળ્ણાદિહિ પુળો પુળો ’ ॥૧॥ ઇત્યાદિવચનરૂપેણ ક્ષાપ્યાગમે ભણિત-
મિત્યપિ વિચારણીયમ્ । ન ચ સમ્યગ્દર્શ માસમક્ષણેઽપિ નરકાયુર્વન્ધો ન ભવતિ, સમ્યક્ત્વસ્ય તત્પ્રતિ-
બન્ધકત્વાત્ । ‘ સમ્મતંતિમિ વ લહે વિમાણવજ્જ ન વન્ધે આઽ ’ તિ વચનાદિતિ વાચ્યમ્ । દેવોર્હન્નિ-
ત્યાદિવચોમાત્રેણ વ્યવહારતઃ સમ્યગ્દ્રષ્ટિવેઽપિ નિશ્ચયતઃ સમ્યગ્દ્રષ્ટિત્વાભવાત્, તત્પ્રતિબન્ધકત્વકલ્પનાયા
નિરાશ્રયત્વાત્ ‘ આમો નાસ્તિ કુતઃ સીમે ’તિ ન્યાયાત્, માસાહારિણા માસમક્ષણેઽપિ નિશ્ચયતઃ સમ્યક્ત્વ
ભવત્યપીત્યાદિરૂપેણ વિશેષસ્ય ક્ષાપ્યાગમેઽનુકત્વાચ્ચ । અન્યથા પઞ્ચેન્દ્રિયવધેઽયુક્તયુક્તિ પ્રસજ્યેત । તત્ત્વ
ન યુક્ત, કાલકુમારાદીના નરકગમનાનુપપત્તિપ્રસક્તે । અથ સદ્ગ્રામે પઞ્ચેન્દ્રિયવધપ્રવૃત્તાના રૌદ્રધ્યાનેન
સમ્યક્ત્વનાશાત્ તત્પ્રતિબન્ધકાભાવ इति चेत्सत्य, वयमपीत्यमेव ब्रूमः—मासमक्षणाप्रवृत्तानां रौद्रध्यानेन
सम्यक्त्वनाशान् नरकायुर्वन्धः । न च मासमक्षणाभावेन रौद्रध्यानं न भविष्यतीति शङ्कनीय, रादक-
स्याऽपि घातकत्वेन भणितत्वात् । उक्त च—

‘ હતા પલસ્ય ચિકેતા સંસ્કર્તા મક્ષકસ્તથા । કેતાનુમન્તા ઘતા ચ ઘાતકા એવ યન્મનુઃ ’
॥૧॥ इति योगशास्त्रे (वृ० प्र० श्लो० २०) सम्मतिः । अत एव आगमेऽप्यविशेषेण भणितिः । तथाहि—

‘ જહિં ઠાળેહિં જીવાં ગેરદ્વિજાણ કમ્મ પકરે’તિ । તં મહારંભયા ૧ મહાપરિગહ્યા ૨
કુળિમાહારેણ ૩ પચ્ચિદિઅવહેણ ૪ તિ શ્રીસ્થાનાજ્ઞં (સૂં ૩૭૨) એતેન ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નત્વેન શ્રાવક-
કુલેઽપિ માસમક્ષણપ્રવૃત્તિરાસીત્, દ્વદાની ચ શ્રાવકકુલે તન્ન યુજ્યતે, વળિગ્જાતીયત્વાત્, વળિજા ચ કુલે
તદાનીમિવેદાનીમપિ માસમક્ષણપ્રવૃત્તેરભાવ इति शङ्काऽपि परास्ता । सम्यग्दर्शमिव्याहशोर्मेदस्य सर्व-

માંસાહારીનર્થ માસભક્ષણે પશ્ચિ નિશ્ચયથી સમકિત કુષ્ઠ ઇત્યાદિરૂપે વિશેષર્થ કોષ આગમ્ અણુકલાથી.
વહી ઇમ ન માનીષ્ઠ તો પચ્ચેદ્રિયનર્થ વધર્થ પશ્ચિ કહી યુક્તિનો પ્રસંગ થાઈ. તે તો યુક્ત નહો, કાલકુમારા-
દિકનંધ નરકગમનની અણુકલતાની પ્રસક્તિ થાઈ વતી.

હવે સગ્રામને વિષે પચ્ચેદ્રિય વધને વિષે પ્રવર્ત્યાને રૌદ્રધ્યાને સમ્યક્ત્વના નાશર્થો તે નરકના
પ્રતિષ્ઠકનો અભાવ એહવુ એ કહીરય, તે સાચુ અગ્રહો પશ્ચિ ઇમજ કહુ છુ માસભક્ષણે પ્રવર્ત્યાને
રૌદ્રધ્યાને સમકિતનાશથી નરકાણુન ધ. માસભક્ષણમાત્રે રૌદ્રધ્યાન નહી કુષ્ઠ એહવુ ન થ કયુ, આદ્યને પશ્ચિ
ઘાતકપશ્ચિ કહેવાથી, કહિહ છે ‘હણુનાર, માસનો વેચનાર, ખાનાર, લેનાર, અનુમતિદાતા, દેનાર એ સર્વઘાતકજ.
એ માટિ મરુતુ વચન છે ’ એ યોગશાસ્ત્રે સમતિ, એતલાજવતી આગમને વિષે વિશેષ વિનાજ ઊકિત છે
‘ આર સ્થાનકે જીવ નરકપણુન કર્ય કરે, તે કિમ ? મહારંભપશ્ચિ મહાપરિગ્રહપશ્ચિ માસભક્ષણે અને
પચ્ચેદ્રિયને વધે ’ એ કાણુગિ એતલે કહવે “ ક્ષત્રિયકુલને વિષે જીવતાપશ્ચિ શ્રાવકકુલે પશ્ચિ માસભક્ષણની
પ્રતિષ્ઠિ કૃતી હિવડા શ્રાવકકુલને વિષે તે ન યુક્ત, પશ્ચિગ્જાતિપણુથી, પશ્ચિરુદ્ધને વિષે તિવારનીપરે
સમતિ પશ્ચિ માસભક્ષણની પ્રતિષ્ઠિનો અભાવ છે.” એહની પરની શ કા ટાલી, સમ્યગ્દ્રષ્ટિ અને મિથ્યાદ્રષ્ટિના
બેદને સર્વકાલ સ મધિપણુથી.

તે વતી, જિમ પશ્ચિગ્જાતિ પશ્ચિ સદશપશ્ચિ પશ્ચિ શ્રાવકકુલને વિષે અનતકાયાદિક અભક્ષ
ભક્ષણ—સત્રિભોજનાદિક વજ્જુ અને મિથ્યાત્વીને કુમે તેહવુ ગ્રહણ, તિમ તેવારે પશ્ચિ ક્ષત્રિયાદિકુલે
ઉત્પન્ન પશ્ચિ સરિખાઈ જતે પશ્ચિ માસાદિક અભક્ષ્યભક્ષણના ત્યાગ અને અણુત્યાગ તેણિ કર્યો બેદ
અનાદિના સિદ્ધજ્ઞવિણુવા. અનતકાયાદિકવુ વજ્જુન કરતે માસવજ્જુનના અવસ્થલાવથી અન્યથા ‘ આ

ફાલીનત્વાત્ । તેન યથા સામ્પ્રતમપિ વણિગ્જાતીયત્વેન સામ્યેઽપિ શ્રાવકકુલેષ્વનન્તકાયાદ્યમ્ભક્ષણ-
રાત્રિભોજનાદિવર્જન મિથ્યાદૃશકુલેષુ ચ તદુપાદાન, તથા તદાનીમપિ ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નત્વેન સામ્યેઽપિ
માસાદ્યમ્ભક્ષણત્યાગાત્યાગાભ્યા કૃતો ભેદોઽનાવિસિદ્ધોઽવસાતવ્યઃ । અનન્તકાયાદિવર્જનેન માસવર્જનમ્યા-
વચ્યકત્વાત્ । અન્યથા ઇદ્ શ્રાવકકુલમિદં ચ નેતિ ભેદો વક્તવ્યો ન ભવેત્ । વણિગ્જાતીયત્વેન સામ્યે કર્ત-
વ્યમધિકૃત્યાઽપિ સામ્યાત્ । મદ્યામદ્યાચારભેદાભાવે ‘દેવોઽર્હં’ન્તિત્યાદિભેદોઽકિંચિત્કર એવ । અસ્તિ’ચ
ભેદઃ સામ્પ્રતમિવ તદાનીમપ્યતસ્તિત્તિદ્ધર્થ શ્રાવકકુલોત્પન્ના અવિરતા અપિ વ્યક્તા દૂરે, અવ્યક્તા અર્થ-
મદ્યમ્ભક્ષણ-રાત્રિભોજનાદિક વર્જયન્તિ । અત એવ મિથ્યાદૃશો વણિજોઽપિ શ્રાવકકુલોત્પન્નાનામેતન્ન યુક્ત-
મિત્યપવદન્તિ । એવ ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નત્વેન સામ્યેઽપિ શ્રાવકકુલેઽનન્તકાયાદિવર્જને કથ માસમ્ભક્ષણમ્બોઽપિ ।

એવેન શ્રાવકકુલોત્પન્નાનામવિરતાના પ્રત્યાલ્યાનાભાવાત્ કથં ન માસમ્ભક્ષણમ્ ?’ ઇતિ પરાકૃતમપિ
પરાસ્તમ્ । માસાદિમ્ભક્ષણ સમ્યક્ત્વપ્રતિવચ્યકત્વેન સમ્યગ્દૃશા તત્ પ્રત્યાલ્યાનાનપેક્ષણાત્ । અત એવ
શ્રાવકકુલોત્પન્નાના સર્વેવામપિ લોકગર્હણીયત્વેન સામ્યમેવ । નહિ ગર્હાપરાયણો લોકઃ પ્રત્યાલ્યાનાપ્ર-
ત્યાલ્યાનવિવેકભાગ્ ભવતિ, અન્યથા મિથ્યાદૃશવણિકકુલેષુ સુતરામેવ માસાદિમ્ભક્ષણં પ્રસજ્યેત । પ્રત્યાલ્યા-
નાભાવેન સમ્યગ્દૃશાં યદનિન્ય તન્મિથ્યાદૃશા સુતરામેવાનિન્યં સ્યાન્ । તસ્માદનુચિતસમાચરણે નાવિરતિઃ
કારણં, સજ્જનાનામપ્યવિરતાનાં સ્તૈન્યાદિકુર્મમાત્રસ્ય કર્તવ્યતાપન્તેઃ । નહિ અવિરતા અપિ શ્રેણિકાદયઃ
સ્તૈન્યાદિકુર્મકારિણોઽભૂયન્ । તસ્માત્ ધાત્યજીવવિષયકનિજસાક્ષાત્કારવતા સમ્યગ્દૃશા જીવધાતાદિષુ
લોકનિન્યકુર્મસુ પ્રવૃત્તિર્ન સ્યાદેવ । કુર્મત્વ ચ લોકપ્રસિદ્ધજીવધાતાદેર્મ્લેષ્ઠાનામપિ પ્રતીતમેવ- । તેન-

‘શ્રાવકકુલ આ નહી,’ એહવો ભેદ કહેવો ન હુઈ. વણિગ્જાતિ પણિ સરીખાઈ થકે કર્તવ્ય ઉદેશીને પણિ સરિ-
ખાઈ પણાથી, ભક્ષ્ય અને અભક્ષ્ય એહવા આચારને ભેદને’ અભાવે ‘દેવ અરિહન’ એહવો ભેદ પણિ અકિ-
ચિત્કરજ, અને છે તો ભેદ, હિવડાની પરિ’ તિવારઈ પણિ, એતલાજ વતી તે ભેદની સહિને અર્થે શ્રાવક
કુલોત્પન્ન અવિરતિ પણિ સમગ્ધુ તો દૂર, અસમગ્ધુપણિ અભક્ષ્યતું ભક્ષ્ય રાત્રિભોજનાદિક તે પ્રતે વળઈ.

એતલાજ વતી મિથ્યાદૃષ્ટિ વણિગ્ પણિ ‘શ્રાવકકુલને એ યુક્ત નહી’ એવ અપવદે છે.
ક્રમ ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નપણિ સરિખાઈ પણિ ‘અનન્તકાયાદિકતું’ વળઈને છતે ક્રિમ માસભક્ષણનો ગ ધિ
પણિ ? એતલે ‘શ્રાવકને કુલે’ ઉપના જે આવરતિ તેહને’ પચ્ચદ્ધખાણુના અભાવથી
ક્રિમ નહી માસભક્ષણ ?’ એહવુ પરતુ ચીતવણુ પણિ દૂર ટાલ્ય. માસાદિભક્ષણને સમાક્રિતને
પ્રતિપંધક પણિ કરી સમ્યગ્દૃષ્ટિને તે પ્રત્યાખ્યાનની અણ-અપેક્ષાથી ‘એતલાજ વતી
શ્રાવકકુલોત્પન્ન સર્વનઈપણિ લોકનિદનીયકપણિ સરિખાઈ જ. નિદાને વિષે તત્પર જે લોકનિ
પચ્ચદ્ધખાણુ અને અપચ્ચદ્ધખાણુ તે વિવેકનો ભજનાર હુઈ નહી ક્રિમ નહી તો મિથ્યાત્વી વણિ-
કુલને વિષે અતિહિ’ માસાદિકતું ભક્ષ્ય કહિવુ થાઈ. પચ્ચદ્ધખાણુને અભાવઈ સમ્યગ્દૃષ્ટિને અનિ ધ
તે મિથ્યાદૃષ્ટિનઈ અતિહિજ અનિ ધ હુઈ તે માટે અનુચિત આચરતા અવિરતિ કાઝ કાણુ નહિ.
સત્પુરુષને પણિ અવિરતિને સ્તૈન્ય-ચૌરી જનન્યાદિભોગ જે કુર્મ તે માત્રની કઠિવાપણુની આપતિથી.
શ્રેણિકાદિ અવિરતિએ પણિ ચૌરાદિક કુર્મના કનનારા તે હુઆ નહિ. તે માટે હચુવા યોગ્ય
અવિષયથીએ જે પોતાનો સાક્ષાત્કાર તદ્દત સમ્યગ્દૃષ્ટિને અવધાતાદિક જે લોકનિ ધ કુર્મ તેહની
વિષે પ્રવૃત્તિ ન હુઈજ. કુર્મપણુ લોકપ્રસિદ્ધ અવધાતાદિકતું મેચ્છને પણિ પ્રસિદ્ધજ. તે કારણે

યથા વણિકુલેષુ મયંમાસાદિનિષેધઃ તથા શ્રાવકકુલેષુ અમદ્યમક્ષણનિષેધઃ સર્વકાલીનઃ પ્રત્યાહ્યાનાનપેક્ષ
એવેતિ સાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥૪॥

અથ સપ્નાનામપિ લિંગાના કારણ પરિણતિ ચ દર્શયન્નાહ—

તેસિ લિંગાણં પુન કારણમિહ મોહણિજ્જકમ્મસે । તપરિણં વિ દુવિહા પત્તેઅં દબ્બમાવેહિ ॥૫॥

વ્યાખ્યા—તેપા લિંગાના કારણમિહ—પ્રવચને મોહનીય કર્મ । યતઃ પ્રાણાતિપાતાદીનિ ચારિત્ર-
દૂષણાનિ ચારિત્રમોહનીયજન્યાન્યેવ । યદાગમઃ—‘ સઞ્ચેવિ અ અહારા સજ્જલણાનુ ઉદયો
હંતિ ’ ત્તિ, શ્રીઆવ૦નિ૦ (ગા૦ ૧૧૨) અતઃ એવ ચારિત્રમોહનીયમ્ય ક્ષીણત્વાન્નિરતિચારમયમત્વાદ-
પ્રતિષેવિત્વાન્ન કદાચિદપિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ભવતીતિ સ્થાનાદ્વૃત્તિસમ્મત્યા પ્રાક પ્રદર્શિતમિતિ । તથા—

‘ પદમિલ્લુઆણ ઉદ્દ-ણિઅમા સજોઅણાકમાયાણ । સમ્મહમણભ-ભવસિદ્ધિઆવિ ન લહન્તિ ?
॥૧॥ ત્તિ, (આ૦ નિ૦ ગા૦ ૧૨૮) इत्याद्यागमवचनैर्मोहनीयक्षयक्षयोपशमोपशमानुसारेणैव सम्य-
क्त्व-देशविरति-सर्वविरति-यथाख्यातचारित्राणा प्राप्तिरप्राप्तिश्चेति प्रवचने प्रतीतमेव । अय भावः—
यत्કर्म अतिचारहेतुस्तदेव कर्म योगाना सहकारिकारणतया सद्भूतप्राणातिपाताद्यनाचारहेतुरपि,
अतिचारस्य देशभङ्गरूपत्वात् । तेन मोहनीयमन्तरेणानाचाररूपाः प्राणातिपातादयो द्रव्यतोऽपि न
भवन्त्येव । एतेन यः कश्चित् केवलिनोऽपि जीवचातादिद्रव्यवस्थापनाय मोहनीयाद्यभावेऽपि उदितनाम-
कर्मणः प्रकृतिविशेषाणां मनोवाक्याययोगानामेव जीवचातादिकं प्रति कारणत्वं वदति, तदप्यपास्तम् ।

જનમ વણિકુલેષુ મયંમાસાદિકેના નિષેધ, તિમ શ્રાવકકુલેષુ અમદ્યમક્ષણેના નિષેધ
સર્વકાલીને, જ જનનીભોગનિષેધની પર પ્રત્યાખ્યાનને અનપેક્ષ કુર્ષ. એ ગાથાર્થ જણાવે. ૪
‘ હિવે, સાતેલિંગના કારણ અને પરિણતિ પ્રતિ ’ કહે છે.

તે સાતેલિંગનુ વલી કારણ એ જનશાસનને વિષે મોહનીયકર્મ. તે સાતે લિંગનો ઉત્પત્તિ
જિ પ્રકારે પ્રત્યેકિ દ્રવ્યભાવરૂપે.

‘ દર્શયન્’—તે, લિંગનુ કારણ એ પ્રત્યયને વિષે મોહનીયકર્મ. જે માટિ પ્રાણાતિપાતાદિક
ચારિત્રમોહનીય જન્ય જ. જે માટિ આગમ-સર્વે અતીચાર સંવલનકપાયના ઉદયથી કુર્ષ એ આ
નિ૦, એતજાજ વતી કેવલીનહ ચારિત્રમોહનીયના ક્ષીણપણાથી, નિરતિચારસયમપણાથી, નિષિદ્ધના
અણુસેવનાથી કિવારે પણિ પ્રાણનો વ્યાપાદક ન કુર્ષ એહુ કાણાગ વૃત્તિની સંમતિ પૂર્વે દેખાડયું.
વલી ‘ અનતાનુમધિઆનુ’ ઉદયે નિયમથી કપાય સયોજના નામથી સમકિતનો લાલ ભવસિદ્ધિ કુર્ષ
તોપણિ ન પામે ’ ઇત્યાદિકઆગમને વચને મોહનીયનો ક્ષય ક્ષયોપશમને ઉપશમને અમુસારેજ સમકિત,
દેગવિરતિ, સર્વવિરતિ અને યથાખ્યાતચારિત્રની પ્રાપ્તિ અને અપ્રાપ્તિ પ્રત્યયને. વિષે પ્રસિદ્ધજ

એ ભાવ-જે કર્મ અતીચારનું હેતુ તેહજ કર્મ, યોગને સહજાઠે કારણપણિ છતા પ્રાણો-
તિપાતાદિકનુ અનાચારહેતુપણિ અનિચારને દેશભગ્ગપણાથી. તે વતી મોહનીય વિના અનાચારરૂપ
જે પ્રાણોતિપાતાદિક તે ક્રમથી પણિ ન કુર્ષ. એતજે જે કાંઈ કેવલીને જીવચાતાદિ થાપવાને મોહ-
નીયાદિકને અભાવે પણિ ઉદયપ્રાપ્ત જે નામકર્મ તેહની પ્રકૃતિવિશેષ જે મન વચન કપાયા

તથાભૂતવચનસ્યૈવ કાર્યકારણયોઃ સમ્યક્સ્વરૂપાનભિજ્ઞત્વાભિવ્યજ્ઞકત્વાત્ । યતઃ સર્વેષામપિ કારણાનાં
સ્વરૂપતઃ સર્વકાલીનેઽપિ કારણત્વે ફલવત્તયા કારણત્વ તુ કાદાચિત્કમેવ, સહકારિકારણસામગ્રીસા-
પેક્ષત્વાત્ । નહિ નિપુણોઽપિ કુલાલો મૃત્પિણ્ડવદ્વિસામગ્રીવિકલો ઘટં પ્રતિ ફલવત્તયા કારણં
ભવિતુમર્હતિ । एवं च योगानामपि जीवघातादिक जीवरक्षादिकं च प्रति स्वरूपतस्तथाकारणत्वे सत्यपि
ફલવત્તયા કારણત્વ ચ ચારિત્રમોહનીય-તત્ત્વયોગમાદિસામગ્રીસાપેક્ષમેવ, અન્યથા સપ્તાનામપિ કર્મણાં
વૈયર્થ્યાપત્તેઃ । सूक्ष्मचलनक्रियादिकेवलज्ञानपर्यन्तानां सर्वेषामपि शुभाशुभकार्याणां मनोवाक्ययोगलक्षण-
નામકર્મજન્યત્વસ્યાવશ્યકત્વાત્ । तस्मात् केवलिनो योगेषु सत्स्वपि सहकारिकारणस्य मोहनीयस्याभावात्
ન જીવઘાતાદિસમ્ભવઃ । अत एव “सत्तर्हि ठाणैर्हि केवली जाणेजा । त० णो पाणे अइवाइत्ता
भवती ’ त्याદિસૂત્રં छद्मममूत्राद्विलक्षणं प्राक् प्रदर्शितम् ।

નનુ મોઃ ! પૃથિવ્યાદિજીવવિરાધના મા ભવતુ, તત્સમ્પર્કસ્ય ક્વચિત્ કાદાચિત્કત્વેન પરિહૃતું
શક્યત્વાત્, પરં વાયુકાયજીવવિરાધના તુ ભવત્યેવં, વાયોશ્ચ સાર્વત્રિકત્વાત્ સાર્વાત્રિકત્વાચ્ચેતિ ચેત્ ।
મૈવં, કેવલિનો વાયુકાયજીવવિરાધના ભવતીતિ કાયાગમેઽનુક્તત્વાત્, પ્રત્યુત તસ્યા અપિ નિષિદ્ધત્વાત્ ।
यदागमो—

‘છપિઅ જીવળિકાઈ ણોવિ હુણે ણોવિ અ હુણાવિજ્ઞા । ણોવિ અ અણુમન્નિજ્ઞા સમ્મત્તસ્સેસ
નિવજ્ઞુક્તી ’ ॥ ૧ ॥ इति श्रीआचारारङ्गनिर्युक्तो (गा० २०७). यदि च नियमेन वायुकायविराधना
અભવિષ્યત્ તર્હિ ‘પચવિ જીવળિકાઈ’ इत्याद्यभग्नियत् । नहि निर्युक्तिकृतः परतन्त्रस्येव परमुखप्रेक्षित्वं,
યેનાન્યથાઽપિ જ્ઞાયાત્ । किञ्च-मोहनीयानाभोगविकला अपि योगा यदि केवलिनो जीवघातहेतवो

યોગ, તેહનેજીવ ઇવઘાતાદિકપ્રતિ કારણપણુ કહે છે, તે પણિ નિરાકરણ કયું. તેહવા વચનનેજી
કાર્યકારણના સમ્યક્ સ્વરૂપના અજ્ઞણપણાના જણાવવાપણાથી. જે માટેઈ સર્વે કાગણને સ્વરૂપથી
સર્વકાલનુ કારણપણુ હતે પણિ દશતપણે કાગણપણુ કિ વારે કે જ, સહકારિ કારણને સાપેક્ષપણાથી.
અતુષ કુલકાર મૃત્પિ ક દ કાદિ સામગ્રીઈ રહિત હુતા ઘટપ્રતે દશતપણિ કારણ થવાને યોગ્ય ધમ તો
નહી. એમ યોગને પણિ ઇવઘાતાદિક પ્રતે અને ઇવઘાદિક પ્રતિ સ્વરૂપથી કારણપણુ હતેપણિ કારણ-
પણુ તે આગ્રિમેહનીય તેહને ક્ષયોપશમાદિક સામગ્રીને સાપેક્ષજ. અન્યથા સાતે કર્મની વ્યર્થતા થઈ
થાવે. તેથી મુક્તક્રિયા આદિ અને કેવલજ્ઞાન પર્યંત સર્વે શુભાશુભ કાર્યને મન-વચન-કાયાના યોગરૂપ
જે નામકર્મ તત્ત્વન્યપણુને અવશ્યપણાથી તે માટે કેવલીને યોગ હતે પણિ સહકારિ કારણ જે
મોહનીય, તેહના અભાવથી ઇવઘાતાદિનો સમવ ન કુઈ, એવલાજ વતી સાતે ચિન્હે કેવલી જણાઈ.
તે કિહા ? પ્રાણુતિપાત ન કે ઇત્યાદિક સૂત્ર છદ્મસ્યસૂત્રથી વિલક્ષણુ પૂર્વે દેખાડ્યુ છે. પૂકે છે —

પૃથિવ્યાદિ ઇવવિરાધના મ થાયો, પૃથિવ્યાદિકઅને કિહાએક કિતારેકિ જનાં પણિ કરી
પરિકરવાને શક્યપણાથી, પણિ પ્રાણુકાયની વિરાધના તો કુષજ. વાયુને સર્વકાલે છતાપણાથી, અને
સર્વત્ર છતાપણાથી, એહવુ જે આશ કે, તે મ આશકય. કેવલીને વાયુકાયની ઇવની વિરાધના કુઈ
એહવુ કાષ આગમને વિષે અણુકલાપણાથી, સાહેમુ તે વિરાધનાને પણિ નિષેધપણાથી. જે માટે
આગમ- અણુ ઇવનિકાયને ન હણે ન હણાવે ન અનુમોદિ એ સમ્યક્ત્વાપ્યયનની નિયુક્તિ કહી
નિયમેજી જડે વાયુકાયની વિરાધના હકે, તકે પાય જ ઇવકાય ન હણે’ ઇત્યાદિ કહેને. નિર્ધૂક્તિ.

મંવેયુઃ, તર્હિં તં ઇવ યોગા મોહનીયાનાભોગસહિતા એવ જીવરક્ષાદિદેતવો વક્તવ્યાઃ સ્યુઃ, વિરુદ્ધયોઃ કાર્યયોરેકસામગ્રીજન્યત્વાભાવાત્ । 'નહિ સમ્યગારાધિતા જિનાઝા મોક્ષકારણ મતી સસારકારણમપિ મવિતુમર્હતિ, 'કારણભેદનિયતત્વાત્ કાર્યભેદયે'તિ વચનાત્ । અન્યથા કાર્યકારણવ્યવસ્થામદ્ગ એવ સ્યાત્ । તેન તંત્ર કારણવૈલક્ષણ્ય તાવત્ વિલક્ષણસહકારિકારણજન્યમેવ મવતિ । યથા-અન્નમ્યાઽપિ દળદર્ય કાંલભેદેન વૈલક્ષણ્ય ઘટોત્પત્તૌ ઘટચિકીર્ણુઃ ઘટવિનાશે ચ ઘટવિમક્ષિપુઃ કર્તૈત્યાદિવિલક્ષણસહકારિકારણજન્ય પ્રતીતમેવ । એવ પ્રકૃતેઽપિ હ્રસ્વસ્થસયતાનાં ધાત્યજીવવિપયકાનાભોગસહકૃતમોહનીયલક્ષણસહકારિકારણવશેન કાયાદિવ્યાપારા જીવધાતદેતવો મવન્તિ, તથા ત એવ યોગા ધાત્યજીવવિપયકાભોગસહકૃતતથાવિધમોહનીયલક્ષ્યોપશમાદિસહકારિકારણવિશિષ્ટા જીવરક્ષાદેતવ ઇત્યનુમવસિદ્ધમ્ । કેવલિનસ્તુ યોગાઃ પરામિપ્રાયેણ અનાભોગમોહનીયાદ્યભાવેન પરિશેપાત્ કેવલ્લાનમહકૃતા એવ જીવધાતાદિદેતવો મંવન્તિ, કેવલજ્ઞાનેનૈવ ઇતાવન્તોઽમી ત્રસા સ્થાવરાશ્ચ જીવા અમુકક્ષેત્રકાલાદિસામગ્રીયોગેન મમાઽવશ્યે હન્તવ્યાઃ સન્તીતિ જ્ઞાતૈવ કેવલિનો જીવધાતકત્વાત્ । યદિ ચ કેવલજ્ઞાન નામવિધ્યત્ તર્હિં અસ્માદ્દશામિવોક્તપ્રકારેણ જીવધાતોઽપિ નામવિધ્યદિતિ વ્યતિરેકવ્યાપ્તિવલાદેવેતિ પરાકૃતમવસાતવ્યમ્ ।

તન્નેદમમિધાતવ્ય-યથેવં તર્હિં ત એવ યોગા અનન્યગત્યા કેવલજ્ઞાન (નામાવ) સહકૃતા એવ વિલક્ષણસ્વરૂપા અસ્માદ્દશામિવ જીવરક્ષાદિવિલક્ષણકાર્યજનકા વક્તવ્યાઃ સ્યુઃ । એવ ચ કેવલિનો જીવરક્ષા-સત્યભાષણાદિક કદાચિદપિ ન મવેત્, કેવલિનો યોગાના જીવરક્ષાદેતોઃ સહકારિકારણસ્ય કેવલજ્ઞાનાભાવસ્ય સર્વકાલમસન્મવાત્ । અય જીવધાતસ્યેવ જીવરક્ષાયાં અપિ અવશ્યમાવિત્વેન પરિજ્ઞાનાત્, ડમયત્રાપિ.

કારને પરવશની પરે પરના મુખનુ નેવાપણુ નહી, જે માટિ મિથ્યાપણિ મોક્ષે વલી મોહનીય અને અનાભોગ રહિત એ યોગ, જહ કેવલીને જીવધાત હેતુ હુઈ, તહિ તેહજ યોગ મોહનીય અને અનાભોગે સહિત જ જીવરક્ષા હેતુ કલા નેમઈ. વિરુદ્ધકાર્યને એકસામગ્રીજન્યપણુના અભાવથી.

સમ્યગ્ પ્રકારે આરાધી એ જિનાઝા મોક્ષનુ કારણુ છતી, સંસારકારણુ તહિ થવાને યોગ્ય નહીં કાર્યભેદને કારણુના ભેદના નિયતપણુથી, એહવા વચનથી, ધમ ન માનીઇ તો કાર્યકારણુના મર્યાદાના અગળ થાઇ તિણે તિહા (કાર્ય) કારણુનુ વિલક્ષણુપણુ. પ્રથમ જુદા જે સહકારિ કારણુ, તેણિજ જન્ય હુઈ જિમ એકજ-દેહને કાલભેદે વિલક્ષણુપણુ. ઘટની ઉત્પત્તિને ત્રિણે ઘટપ્રતે કરિવા વાછતો અને ઘટને વિનાશે ઘટને લાજવા વાછતો કરનાર. ધમ વિલક્ષણુ સહકારિ કારણુ જન્ય પ્રસિદ્ધ જ. ધમ ઇહા પણિ હ્રસ્વસ્થયતીને હ્રસ્વવાયોગ્ય જીવવિપયપ્રત્યા જે અનાભોગસહિત તેણિ મોહનીયરૂપ સહકારિ કારણુ, તેહને વશે કાયાદિકના યોગ, તે જીવધાતના હેતુ હુઈ. તિમ તેહજ યોગ હતવ્ય જીવવિપયપ્રત્યા આભોગસહિત તેહવા મોહનીયના ક્ષયોપશમાદિક જે સહકારિકારણુ, તે સહિત હુના જીવરક્ષાના હેતુ એ અનુભવપ્રસિદ્ધ છે. કેવલીના યોગે તહિ, પરને અભિપ્રાયે અનાભોગ-મોહનીયાદિકને અભાવે ખીજુ કાઠ નહી વતી. કેવલજ્ઞાને સહિતજ જીવધાતના હેતુ હુઈ કેવલજ્ઞાનેજ કરી એતલાએ ત્રસ અને યાવર અમુકે ક્ષેત્ર-કાલાદિયોગે માહરે અવશ્ય હ્રસ્વવા હેતુ હુઈ કેવલજ્ઞાનેજ જીવધાત કરિવાપણુથી. જહ કેવલજ્ઞાન ન હુત, તહિ અમ્હારી પરિ કહે પ્રકારે જીવધાત એ ન હુત. એ વ્યતિરેકવ્યાપ્તિ-જે અભાવવિગેષને વ્યાપ્તિ તેહના પલથીજ પરને લાવ નાણિવે.

તિહા એહવુ કહિવુ-જહ એમ તહિ તેહજ યોગ અનન્યગતી-અન્યગતિ નહીં ધવતી કેવલ-સહિતજ જુદા હુતા અમ્હારી પરિ જીવરક્ષાદિ વિરુદ્ધકાર્યના ઉપજવનાર કહેવા હુઈ, ધમ.

केवलज्ञानमेव सहकारिकारणमिति चेत्, तर्हि केवलिनो योगानां जीवघात-रक्षाहेतू शुभत्वाशुभत्वे सर्वकालं युगपद् भवतः, सर्वकालं सहकारिकारणस्य केवलज्ञानस्यैकत्वान् । तत्र न सम्भवति, परस्परं प्रतिबन्धकत्वात् । एकतरस्याभ्युपगमे च पराभिप्रायेण सर्वकालमशुभत्वमेव सिद्ध्यति, हन्तव्यचरम-जीवहननं यावत् हिसानुबन्धिरौद्रध्यानपरिणामस्यानपायान् । तथाभूताश्च अशुभयोगाः सामयिककर्म-बन्धहेतवो न भवन्ति, किन्तु प्रमत्तयोगजन्योऽयसंयतसम्बन्धी कर्मबन्धो भवति, विना प्रयोजनापराधं ज्ञात्वा जीवघातकस्य वर्जनाभिप्रायराहित्येन पश्चात्तापादिराहियात् । एव च व्यतिकरः श्रावककुलोत्पन्नलिङ्गानामप्यरुचिषिष्यः, देवोऽष्टादशदोषरहित एव अर्हन्, मरणममं नत्थि भयं, अभयदयाणं सरण-दयाणं, लोचनाहाणं लोहाहिआणमित्याद्यागमपरिज्ञानस्य तासामपि सत्त्वात् । तस्मात् केवलियोगानां सर्वकालं शुभत्वसिद्ध्यर्थं सर्वकालं जीवरक्षादिकमेवाभ्युपगन्तव्यम् । अन्यथा जीवरक्षादिकं, छद्मस्था-नामेव, भवेत्, तदीययोगानां जीवरक्षाहेतोः सहकारिकारणस्याभोगस्य सत्त्वान् । तस्मात् संयतमात्रस्य द्रव्यत एवाश्रयोऽनाभोगसहकृतमोहनीयायत्त एव, न पुनर्नामकर्मयत्तः, अन्यथा नामकर्मणः प्रकृतयोऽप्युचिता अनुदिताश्च सम्यक्त्वदेशविरतिसर्वविरतियथाख्यातचारित्राणां उपघातकाऽनुपघातकाश्च अतिचार-हेतवश्च वक्तव्याः न्युः । मोहनीयकर्मणोऽनन्तानुबन्धिक्रोध-मानादिप्रकृतीनां तथैवागमे भणितेः—

तच्चैवं-अपैशमिकसम्यक्त्व-आयिकसम्यक्त्वयोः तथाभूतचारित्रयोश्च कारणभूतावुपशमक्षयौ मोहनीयकर्मप्रकृतीनामेव । तथा वीतरागत्वस्य च कारणं मोहनीयकर्मणः कार्त्स्न्येन क्षयोपशमयोरन्यतर एव । न चैवं नामकर्मणोऽपि वक्तुं शक्यते, तस्योपशमाभावात् 'मोहनीयस्यैवोपशमः' इति वचनात् । नामकर्मणः क्षये च मुक्तिरेव, कुतः सम्यक्त्वादिलामः । तस्मात् सामान्यतो मोहनीय-नामकर्मणोः—

तो केवलीने अवस्था-सत्पलापपुष्टिः क्विदार्थपक्षि न दुष्ट, केवलीना योगने अवस्थाने हेतु ने सहाकारि काण्य ने केवलज्ञानने अभाव, तेदने सर्वकाल असंख्यथी द्वि वे अवघातनी परे अव-रक्षाने पक्षि अवस्थापलापिपक्षि परिज्ञातथी अिदु काणे केवलज्ञाने सहाकारिकाण्य ओहवुं नष्ट, तद केवलीना योगने अवघात अने अवस्थाना हेतु गुलपक्षि अनि अशुलपक्षि सर्वकाल ओहवारे दुष्ट, सदाये सहाकारीकाण्य ने केवलज्ञान, तेदना ओहपक्ष्याथी, ते तडि न सलवे, परस्पर प्रतिषेधकपक्ष्याथी, ओह पक्ष मानीष्ट तो परने अलिप्राये सदाये अशुलपक्षि सिद्ध थाष्ट, ह्युवायोऽय ने ओहो अव तेदनी द्विसोपर्थत द्विसानुपथी रौद्रध्यान तेद परिष्ठाभना अयुज्जवाथी.

तेदना तडि अशुलयोग सामयिककर्मबन्धहेतु न दुष्ट तडि न्यु ? प्रमत्त योगे न्युप पक्षि असंयत संधी कर्मबन्ध दुष्ट प्रयोजन अने अपराध विना न्युपनीने अव दयुनारने वर्णनालि-प्रायने गदितपक्षि पश्चात्तापादिकना रहितपक्ष्याथी, ओहवे व्यतिकर तो श्रावककुले उपना आसिकाडने-पक्षि, रुचिषिष्य न दुष्ट, अत्र दोषरहित देव ते अगिदत, मग्य सरीयुं लप नडी, अभयने दायक, सरखने दायक, लोकने नाथ, लोकने हिनकारी कृत्यादि आगमना ज्ञानने तेदने पक्षि छनाथी, ते भाटि केवलीना योगने सदाये गुलपक्ष्याथी मिद्धिने अथे, सदाये अवस्थादिके भानवु धम, नडी तो अवस्थादिके छद्मयने न दुष्ट, छद्मयना योगनष्ट अवस्थानु हेतु सहाकारिकाण्य ने आनोग तेदना छता पक्ष्याथी, ते भाटे संयतमात्रने द्रव्यथी ओ आश्रय अनाभोगे सहिन ने मोहनीय तेदने आयत्तपक्षि, तामुर्धने आयत्त नडी, धम न मानीष्ट तो नायकर्मनी प्रकृतीओ-उदय पार्श्वे सम्भवेत्—

परस्परं सहकार्यसहकारिभावसम्बन्धेनैव जीवघाताद्याश्रय प्रति कारणत्वम् । विशेषतस्तु संयतानां विना अपवादमनाभोगः सहकारिकारणम्, 'प्रमादानाभोगाभ्या प्राणभूतानि हिनस्ती'तिवचनात् । जेपाणां त्वज्ञानानाभोगाभोगाः यथासम्भव सर्वेऽपि भवन्ति । एवमतिचारहेतुरपि मोहनीयमेव । 'सन्वेवि अ अइआरा संजलण तु उदयओ हुति' ति वचनात् । न चैव नामकर्मणोऽपि, केवलिनोऽपि सातिचार-चारित्रप्रसक्ते । जीवघातहेतोर्नामकर्मणोऽतिचारहेतुत्वस्यावश्यकत्वात् उदितमोहनीयवदिति परामिप्रायेण तु केवलिनः तथाभूतस्यैव नामकर्मणः सत्त्वात् । यद्यपि केवलयोगजन्यः सामयिककर्मबन्धोऽयाश्रयतया द्वितीयाङ्गवृत्तौ भणितः, तथापि तत्कारणभूता योगा नातिचारहेतवः, उदितसञ्जलनानामेवातिचार-हेतुत्वेनागमे भणितत्वात् । आगमस्तु दर्शित एव । अत एव मोहनीयसत्ताकस्योपशान्तवीतरागस्य सत्यपि जीवघाते अतिचारो न भवति, सञ्जलनानामुदयाभावात् । न च शैलेश्यवस्थाया केवलिनः कायस्पर्शमागतानां मशकादीना प्राणत्याग कथं मोहनीयहेतुः ? इति वान्यम्, मरणहेतुकायादि-व्यापारस्य मोहनीयाऽविनाभावित्वेन त्रियमाणस्य जीवस्य तथाभूतस्य-मोहनीयकर्मणः सत्त्वात् । युक्तिश्चात्र वक्ष्यते । अन्यथा योगजन्यजीवघातवादिनोऽपि मते किं कारणम् ? इति प्रश्ने मोहनीयस्येव योगानामप्यभावात् गगनमेवावलोकनीयमिति पर्यालोच्यम् । अथ जीवघातादिकारणभूतस्य मोहनीयस्य सत्तोदयाभ्यां द्वैविध्यात् कार्यभूतस्य प्राणातिपातादेरपि द्वैविध्यं, तदेवाह- 'तापरिणइ वि' ति । तेषां प्राणातिपातादीनां परिणतिः-परिणामो द्विधा-द्विप्रकारः, काभ्यां ? द्रव्यभावाभ्या, कथं ? 'प्रत्येक' प्राणातिपातस्येव मृषाभावादेरपीतिगार्थः ॥५॥

देशविरति-सर्वविरति अने यथाभ्यात आरित्रनी उपघातक अने अनुपघातक हेतु अतिआरादिहेतुक कहेवी थाछ मोहनीयकर्मनी अनंतानुभवीकंध-मानादिकेनु तिमज आगमने विषे कहिउ छे वती

ते धर्म-औपशमिक-सम्भ्रुत्व अने क्षायिक-सम्भ्रुत्व अने वक्षी औपशमिक तथा क्षायिक-आरित्र तेहना कारणभूत उपशम अने क्षय, मोहनीयकर्मप्रकृतिनाज, तथा वीतरागपणुना तो-कारण्य मोहनीयकर्मने स पूणुपणु क्षय अथवा उपशमज धर्म नामकर्मने तो कही शक्यी नही ते नाम-कर्मनी उपशमना अभावथी 'मोहनीयनेज उपशम हुध' ऐहवा वचनथी. नामकर्मना क्षये तो युक्तिज, सम्भ्रुत्वादिकेना लाभ किहथी ? ते माटे सामान्यथी मोहनीय नामकर्मने माहोमाहि सहकार्य-सहकारि-भावि संय धेज श्रवणातदिक आश्रयप्रति कारण्यपणु, विशेषथी तो सयतने अपवाद विना अना-भोगज सहकारिकारण्य. 'प्रमाद अने अनानाभोगे प्राण्युतने ह्यु' ऐहवा वचनथी भीजनध तो अशान अनानाभोग अनि आनाभोग यथासंभवे सर्वे हुध धर्म अतीआरतु हेतु पणु मोहनीयज.

'सर्व' अतीआर ते संभवधनना उदयथी हुध' ऐहवा वचनथी. पणु नामकर्मने नही. केवनीनध पणु सातिआर आरित्रनी प्रसक्ति थाछ वती श्रवणातने हेतु जे नामकर्म, तेहने अतिआरना हेतुपणुना आवश्यकपणुथी परने अलिप्राये तो तेहवा नामकर्मने छतापणुथी

जडे जे केवलयोगथी जेधने सामयिककर्मध पणु आश्रयपणु द्वितीयांग वृत्तिने विषे कही छे, तहिहे पणु तत्कारणभूत योग ते अतिआर हेतु नही उदय पाभ्या जे संभवधन, तेहने ज अतिआरतु हेतुपणु आगमने विषे कही पणुथी आगम तो देभाइयेज. अतएव वती मोहनीय-

અથ વિભાગેન કાર્યકારણયોઃ નિયમમાહ—

॥ દૃઢેણ ય પરિણામો સત્તાય મોહણિજ્જકમ્મસ્સ । માવેણ ય પરિણામો ઉદયણં હોદ્ધં તસ્સેવ ॥૬॥

વ્યાખ્યા—‘દૃઢેણ’ દ્રઢ્યતઃ પ્રાણાત્પિપાતાદેઃ પરિણામઃ-પરિણતિઃ મોહનીયસ્ય સત્તાયામેવ ભવતિ, મોહનીયસત્તાકસ્યૈવ સાધ્વાદેઃ દ્રઢ્યતઃ પ્રાણાત્પિપાતાદયો ભવન્તિ । માવેન ચ પરિણતિઃ તસ્યૈવ-મોહનીયસ્યૈવ ઉદયેન, ઉદિતમોહનીયસ્યૈવ જીવઘાતાદયો માવતઃ સ્યુઃ । તે ચાવિરતિપ્રત્યયકર્મવન્ધહેતુત્વેના-સંયતાનામેવ મન્તવ્યા । સંયતાનાં તુ પ્રમત્તાનામપિ દ્રઢ્યત એવ, સુમદ્ગલસાધોરિવ સત્યપ્રયામોગે જ્ઞાનાદ્યર્થ-મિત્યાપવાદિકત્વેન તજ્જન્યકર્મવન્ધાભવાત્, સોઽપિ સંયમપરિણામસ્યાનપાયેનાવિરતિપરિણામસ્યાભવાત્ । યા તુ તેવામારમ્ભિકી ક્રિયા, સા ચ ન જીવઘાતજન્યા, કિન્તુ પ્રમત્તયોગજન્યા ‘સઘ્વો પમત્તજોગો આરંભો’તિ વચનાત્ । અન્યથા આરમ્ભિકી ક્રિયા કસ્યચિત્ પ્રમત્તસ્ય કાદાચિત્કયેવ સ્યાત્, તત્કારણ-જીવઘાતસ્ય કસ્યચિત્કાદાચિત્કત્વાત્ । અસ્તિ ચારમ્ભિકી ક્રિયા પ્રમત્તગુણસ્યાન યાવત્ અનવરતમેવ । કિઞ્ચ—યદિ જીવઘાતેન આરમ્ભિકી ક્રિયા ભવેત્ તર્હિ અપરોઽપ્રમત્તો દૂરે, ઉપશાન્તવીતરોગસ્યાઽપ્યા-રમ્ભિકીક્રિયા વત્કઞ્ચ સ્યાત્ । સા ચ નાસ્તિ । અસ્તિ ચ સત્યપિ જીવઘાતે ર્દૈર્ઘ્યપથિકયેવ ક્રિયા । યદ્વાગમઃ—

‘અગ્નારસ્સ ણ મંતે । માવિઅપ્પગો પુરોઽહો જુગમાયોએ પેહાએ ૨ રીઅં રીઅમાણસ્સ પાયસ્સ અહે ક્કુક્કુહોએ વા વટ્ટાપોએ વા કુલિંગ્છાએ વા પરિઆવજ્જેજ્જા, તસ્સ ણં મંતે । કિં હિરિઆવહિઆ કિરિઆ કજ્જતિ સંપરાહિઆ કિરિઆ કજ્જતિ ? । ગો ૦ । હિરિઆવહિઆ કિરિઆ

સત્તાવત ને ઉપશાતવીતરાગ તેહને, ‘હતે’ પશ્ચિં જીવઘાતે અતિચાર ન હુઈ, સ જવલનના ઉદયના અભાવથી, અહિએ શુભકાણે કેવલીના કાયના સ્પર્શ પ્રતે આપ્યા ને મશકાદિક, તેહને । પ્રાણુત્યાગ તે કિમ મોહનીયહેતુજન્ય ? ધમ કહિછતુ નહી. મરણહેતુ ને કાયાદિ વ્યાપાર તેહને મોહનીયને અવિનાશાવપણે કરી મરતો ને જીવ, તેહને તેહના મોહનીય કર્મના જતાપણાથી, યુક્તિ તો આગણિ હહીએ. ધમ ન માનઈ તો યોગજન્ય જીવવાન એક વાદીને મતે ‘મ્યુ કારણ ? એહવે’ પૂછે હુતે મોહનીયની પરે’ શૈલેશ્વરસ્થાઈ યોગનાપણિ અભાવથી ગગનજ તેહને ‘એવુ’. એહવુ વિચારવુ.

હિવે જીવઘાતાદિકતુ કારણભૂત ને મોહનીય, તેહને સત્તા અને ઉદયે કરી બિ પ્રકારથી કાર્યભૂત ને પ્રાણાત્પિપાતાદિકને’ પશ્ચિ દિવિધપણે તે કહે છે—તે પ્રાણાત્પિપાતાદિકને । પરિણામ તે તે સામગ્રીથી ઉપજતુ તે એ પ્રકારે. હેણે ? ક્રમે અને ભાવે. પ્રત્યેકે પ્રાણાત્પિપાતાની પરે મૃદાભાવગુણાદિકપણિ હુઈ ॥૫॥

હિવે વિભાગે કરી કાર્ય-કારણનો નિયમ કહે છે—

ક્રમે પ્રાણાત્પિપાતાદિકતુ થતુ તે મોહનીયની સત્તાઈ હુઈ, ભાવથી તેહનુ થાતુ તદ્દ મોહનીયને’ ઉદયે’ હુઈ

વૃત્તિનો અર્થ—ક્રમથી પ્રાણાત્પિપાતાદિકતુ થાતુ આગિશે જાણે એહવુ, તે મોહનીયસત્તાઈજ હુઈ મોહનીયસત્તાવત ને સાધકાદિક તેહને પ્રાણુતિપાતાદિક હુઈ ભાવથી થાતુ તો મોહનીયનેજ ઉદયે હુઈ. ઉદયપ્રાપ્તમોહવતનેજ જીવઘાતાદિક ભાવથી હુઈ તે-ભાવથી થાઈ તે અવિગતિપ્રત્યવિઆ કર્મજનને હેતુપણિ અસ યતીનેજ માનવા. પ્રમત્તસ યતીને પશ્ચિ ક્રમથીજ મુખગલસાધુની પરે, હવે-પણિ આમોગે, જ્ઞાનાદિકના અર્થપતી અપવાદે કાર્યવતી તે પ્રાણાતિપાતાદિકજનિત-કર્મજનના અભા-

કજ્જતિ, જો સપરાહ્યા કિરિઆ કજ્જતિ' ત્તિ, મગ્ ૦ શ૦ ૧૮ ૩૦ ૮ (સૂ૦ ૬૩૯) વૃત્તિર્થથા-
'પુરઓ'ત્તિ, અગ્રતઃ, 'દુહઓ' ત્તિ, દ્વિધા અન્તરાન્તરો પાર્શ્વતઃ પૃષ્ઠતથ્ચેત્યર્થઃ । 'જુગમાયા' ત્તિ,
યુગમાત્રયા દૃષ્ટ્યા 'પેહા' ત્તિ, પ્રેક્ષ્ય ૨, 'રીઅ' ત્તિ, ગમન 'રીઅમાણસ્સ' ત્તિ, કુર્વત્તિત્થર્થઃ ।
પાદસ્યાઃ 'કુક્કુલ્લપોઅ' કુર્કુલ્લિમ્મ, 'વટ્ટાપોઅ' ત્તિ, વર્તકં ઇહ પક્ષિવિગ્રેષઃ 'કુલ્લિગ-
ચ્છા' વ' ત્તિ, પિપીલિકાદિસદૃશ, 'પરિઆવજ્જેજ્જા' ત્તિ, પર્યાપચેત-મ્રિયેત, એવ જહા સત્તમ
સ' ત્તિ, મગ્ ૦ સૂ૦ (સૂ૦ ૬૩૯) નન્વિહોપશાન્ત કથ જ્ઞાત ?' ઇતિ ચેદ્ । ઉચ્ચતે, એતત્સૂત્રપ્રામા-
ણ્યાત્, તથાહિ-'દુહઓ' ત્તિ મળનેન છદ્ધાસ્યોડ્વસિતઃ, અનોમાગમન્તરેણાન્તરાન્તરા પાર્શ્વતઃ પૃષ્ઠતથ્ચ
નિરીક્ષણાસમ્ભવાત્ । દીર્યાપથિકીક્રિયામળનેન ચ છદ્ધાસ્યોડ્વિ વીતરાગ એવ, અન્યસ્યેર્યાપથિકીક્રિયાયા
અભાવાત્ । સ ચ વીતરાગ ક્ષીણમોહો ન ભવતિ, તસ્ય જીવધાતહેતોર્માહિનીયસ્ય ક્ષીણત્વાત્ । ક્ષીણ-
મોહસ્યાડ્વિ યદિ જીવધાતોડ્વિવિધ્યત્ તાહ 'કેવલી' હિ ક્ષીણચારિત્રાવરણત્વાન્નિરતિચારસયમત્વાદ્
અપ્રતિપેક્ષિત્વાન્ન કદાચિદ્વિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ભવતી' ત્યાદિહેતુહેતુમદ્ભાવેન ટીકાકારો ન વ્યા-
ખ્યાસ્યત્ । એ પરિશેષાદુપશાન્તવીતરાગમાદાયૈવ સૂત્રસ્ય સવિષયકત્વેન પ્રામાણ્યસિદ્ધિરિતિ તાત્પર્યમ્ ।
તત્ર પ્રમત્તયોગોડ્વિ પ્રમાદૈરેવ ભવતિ । તે ચ પ્રમાદા અષ્ટધા । યદાગમઃ—'પમાણ' ત્તિ શ્રીસ્થાનાન્ને
તૃતીયસ્થાનકે ૩૦ ૨ વૃત્તિર્થથા-'પમાણ' ત્તિ, પ્રમાદેન-અજ્ઞાનાદિના વન્ધહેતુના કરણભૂતેન, વક્ત ચ—

'પમાઓ અ મુણિદેહિં મણિઓ અદુભેયઓ । અન્નાણ સસઓ ચેવ, મિચ્છાણાણ તહેવ ચ
॥૧॥ રાગો દોસો મહ્મંસો, ધમ્મમિ ચ અણાયરો । જોગાણ દુપ્પણીહાણ અદ્ધહા વચ્ચિયવ્વઓ'

વથી. તે અપવાદપણિ સયમપરિણામને અણુઅણુ અવિરત-પરિણામના અભાવથી, અને જે તેહને
આરંભિત્રી ક્રિયા, તે તો જીવધાતજન્ય નહીં. તો સ્થુ ? પ્રમાદ યોગે જન્ય. 'સર્વે પ્રમતયોગે તે આરંભ'
એહવા વચનથી ધમ ન કુહિં તો આરંભિત્રી ક્રિયા કોષક પ્રમતને કિવારેકિ જ કુહિં. તેહનું કારણુ જે
જીવધાત તેહને કોષને કદાચિત્પણાથી જ. તથા આરંભિત્રી ક્રિયા પ્રમતગુણસ્થાનકતાદિ નિરતર જ વધી
જઈ જીવધાતે આરંભિત્રી ક્રિયા કુહિં, તદિ અપર અપ્રમતતદિ દર, ઉપશાતવીતરાગને પાણિ આરંભિત્રી
કહી જોડ. તે તો નથી, કુહિં છે તે પાણિ જીવધાતે ધર્માપચિત્રીજ ક્રિયા. જે માર્તિ આગમ—

ભાવિતાત્મા અણુગાર, આગલિ મિહુપાસે ધૂસર પ્રમાણુ દષ્ટિ ગમન કર તો એહવાએનિ
અરણુતલિ કુર્કુલ્લના વર્તકના બાલક કુલિગી-દિ ક્રિયાદેકને શ્રુત્યુ પાસે, તે સાધુને સાપરાયિકી ક્રિયા
કષ્ટ ધર્માપચિત્રી ક્રિયા ? એહવુ પૂછે કુતે ગૌતમને ? શ્રીભગવતે કહ્યું—સાપરાયિકી નહિ. તદિ સ્થુ ?
ધર્માપચિત્રીજ વૃત્તિ-જિમ આગલઈ બિહુ ગમા પૂઠિ અને બિ પાસે યુગ માત્ર દષ્ટિ જોડને ચાલવુ
કરતાને પગ હોઠ કુર્કુલ્લ બાલક વડે-પક્ષીવિશેષ કીટિકાદેક સારંગો મરઈ એમ જિમ સાતમે
શતકે. પૂછે છે—એ સૂત્રે ઉપશાત્ર કિમ જાણ્યો એહવુ પૂછે તે ઉપરિ કહિધ છે—એ સૂત્રના
પ્રમાણપણાથી તે દેખાડે છે—મિહુ પાસે ભણવે જન્મસ્થ જાણ્યો. અનાભોગ વિના અતરાતરા પાસે
પૂઠે નિરીક્ષણના અસભવથી ધર્માપચિત્રી ક્રિયાને ભણવે જન્મસ્થપણે વીતરાગજ અન્યનધ ધર્માપચિત્રી
ક્રિયાના અભાવથી. તે વીતરાગ ક્ષીયુમોહને કુહિં નહીં જેહને જીવધાતના હેતુ મોહનીય તેહના ક્ષીયુપણાથી.
ક્ષીયુમોહને જે જીવધાત હેતુ, તથા કેવલી તો ક્ષીયુચારિત્રાવરણપણાથી, નિરતિચારસયમપણાથી,
અપ્રતિપેક્ષિપણાદિકથી કિવારિ પાણિ પ્રાણાનિપાતને કર્તા ન કુહિં. ધમ હેતુ-હેતુમદ્ભાવે ટીકાકાર ન વખાણુત.
ધમ છેહને વારે રદાથી ઉપશાત્રવીતરાગ અધીનજ સૂત્રને સવિષયકપણિ પ્રમાણુસિદ્ધિ. એ પરમાર્થ.

॥૨॥ ત્તિ (સૂ૦ ૧૬૬). एवं योगशास्त्रवृत्तावपि—‘प्रमादोऽज्ञान^१ संशय^२ विपर्यय^३ राग^४ द्वेष^५ मतिभ्रंश^६ योगदुःप्रणिधानता^७ धर्मानादर^८ भेददृष्टविष^९’ इति । एते च प्रमादा अज्ञानवर्जिताः सम्यग्दृष्टेरपि सम्भवन्तो यथासम्भव प्रमत्तसंयतपर्यन्तानामेव भवन्ति, न पुनरप्रमत्तानामपि, प्रमादाप्रमत्ततयोः सहानवस्थानात् । तेनेहाष्टसु प्रमादेषु यौ रागद्वेषौ प्रमादत्वेनोपात्तौ, तौ योगानां दुःप्रणिधानताजननद्वारा आरम्भिकीक्रियाहेतू ग्राह्यौ । तौ च सविपर्ययत्वेन व्यक्तावेव भवतः, तयोश्च तथाभूतयोर्जीवघातं प्रति फलोपहितयोग्यतया कारणत्वस्य कदाचित्कत्वेऽपि स्वरूपयोग्यतया तु तयोस्तस्य सार्वदिकत्वात् । एतच्च प्रमत्तानां प्रमत्तत्वान्यथानुपपत्त्येऽग्रे दर्शयिष्यते । यद्यपि सामान्यतो रागद्वेषाव-प्रमत्तसंयतानामपि कदाचित्फलोपहितयोग्यतयाऽपि जीवघातादिहेतू भवतः, तथापि तेषां तौ न प्रमादौ, यतनाविशिष्टया प्रवृत्त्या सहकृतयोस्तयोरारम्भिकीक्रियाया अहेतुत्वात् । तदपि अनाभोगसहकृतयतनावि-शिष्टयो रागद्वेषयोर्योगानां दुःप्रणिधानताजनने सामर्थ्याभावात्, सम्यगीर्यया प्रवृत्त्या तयोस्तथाभूत-सामर्थ्यस्यापहरणात् । न चैव प्रमत्ताना सम्भवति, तेषामयतनाविशिष्टयो रागद्वेषयोर्योगानामशुभताजन-कत्वेनारम्भिकीक्रियाया हेतुत्वात् । अत एव प्रमत्ताना विना अपवादं जीवघातादिक प्रमादसहकृतानाभो-गजन्यम् । यदागमः—‘अजयं चरमाणो अ पाणभूआइ हिंसई’ इत्यादिदशवैकालिकसूत्रस्य वृत्तौ ‘अयतनया चरन् प्रमादानाभोगाभ्या प्राणिभूतानि हिनस्ती’ति भणितम् । तत्र प्रमादत्व च रागद्वेषयो-यतनाप्रवृत्तिजन्यमेव ।

તિહા પ્રમાદયોગ તો પ્રમાદઈ જ હુઈ. તે પ્રમાદ આઠે પ્રકારે શ્રી યાનાગ આગમે જે માટે છે. પ્રમાદે. પ્રમાદ—અજ્ઞાનાદિક બંધહેતુ જે કારણરૂપ તેણિ. કહિછે છે—‘પ્રમાદ તે યુષ્ણિ દે, કહિઓ આઠ ભેદે અજ્ઞાન, સ શય, મિથ્યાતાન, રાગ, દ્વેષ, મતિભ્રંશ, ધર્મનહ વિષઈ અનાદર, યોગનુ દુઃપ્રણિધાન, આઠે પ્રકારે વળવંઓ. યોગશાસ્ત્રવૃત્તિને વિષે પણિ ઇમ. એ પ્રમાદ તે અજ્ઞાન વિના સમ્યગ્દૃષ્ટિને સભવતા હતા પ્રમત્તસંયત પર્યંતને હુઈ, પણિ અપ્રમત્તને ન હુઈ. પ્રમાદ અને અપ્રમત્તતાને સઘાતે અણુમિલવાથી. તે વતી, આઠ પ્રમાદને’ વિષે જે રાગદ્વેષ પ્રમાદપણિ’ કહ્યા, તે યોગને દુ પ્રણિધાન પણિ નિપજનવવાની રીતિ આરંભિયા ક્રિયાના હેતુ, તે ગ્રહિવા અને તે સવિપર્યય પણે વ્યક્તજ હુઈ, તેહવા જે તે રાગદ્વેષ તેહને જીવઘાત પ્રતિ ફલસહિત યોગ્યપણે કારણપણાને કિંવારેકિ થાવાપણે પણિ સ્વરૂપ-યોગ્યતાઈ તો તેહને તે જીવઘાતને સર્વદા છતાપણાથી. એ તો પ્રમત્તપણું અને અપ્રમત્તપણું તેહની અનુપપત્તિજ એહવુ આગલિ દેખાડીચે.

જે એ સામાન્યથી રાગદ્વેષ તે અપ્રમત્તને’ પણિ કિવારેકિ’ ફલસહિત યોગ્યતાઈ પણિ’ જીવઘાતા-દિકના હેતુ હુઈ. તહિહે પણિ તેહને તે પ્રમાદ નહીં, જયણાઈ યુક્ત જે પ્રવૃત્તિ, તેણે સહિત જે રાગદ્વેષ, તેહને આરંભિયાક્રિયાના અકારણપણાથી. તે પણિ અનાભોગે સહિત જયણાઈ વિશિષ્ટ રાગદ્વેષને, યોગને દુ પ્રણિધાનપણાઈના નીપજનવાને સમર્થાઈપણાના અભાવથી. સમ્યગ્ ધર્માસમિતિપ્રવૃત્તિ તે રાગદ્વેષને તથાભૂત સામર્થના અપહરણથી પ્રમત્તને ઇમ સંભવે નહીં’ પ્રમત્તને’ અજયણાઈ વિશિષ્ટ રાગદ્વેષને અશુભતાનઈ ઉપજનઈ આરંભિયા ક્રિયાના હેતુપણાથી એતણજ વતી પ્રમત્તયતીને અપવાદવિના જીવઘાતાદિક તે પ્રમાદસહિત અનાભોગજન્ય. જે માટે આગમ—‘અજયણાઈ ચાલતો પ્રાણુજનને હણે’ પ્રત્યાદિ જે દશ૦ સૂ૦ તેહની વૃત્તિ—‘અજયણાઈ ચાલતો પ્રમાદ અને અનાભોગે પ્રાણુજનને હણે’ એહવું કહિછે. તિહા પ્રમાદપણું રાગદ્વેષને’ અજયણાની પ્રવૃત્તિજન્યજ.

અર્થે ભાવઃ—યદ્યપિ સર્વેષામપિ સયતાનાં જીવઘાતાદ્યાશ્રવો દ્રવ્યતઃ એવં ભવતિ, અન્યથા અસયતત્વાપત્તેઃ । તત્ર દ્રવ્યત્વ ચ જીવઘાતાદિવર્જનામિપ્રાયવતોઽનામોગૈર્નૈવ સ્યાત્ । તત્રાપિ પ્રમત્તસયતાનામપવાદપદાધિકારિત્વેન કદાચિદપવાદપ્રતિપેવળાવસ્થાયાં સુમદ્ગલ્લસાધોરિવામોગોઽપિ સ્યાત્, તદાનીં સયતત્વ ચ જ્ઞાનાદિરક્ષામિપ્રાયસ્ય સંયમપરિણામઘટિતત્વાત્ । અપવાદપ્રતિપેવળારાહિત્યાવસ્થાયાં તુ અનામોગ એવાતત્ર સ્વરૂપયોગ્યતાઽઽમોગજન્યત્વ ચ નિષ્ફલત્વાદુપેક્ષિતં દ્રવ્યત્વમ્ । અપ્રમત્તસયતાનાં તુ અપવાદપદાનધિકારિત્વેન ઘાત્યજીવવિષયકામોગપ્રમાદયોરભાવ એવં । તદ્વ્યક્ષિકા તુ વપશાન્તગુણસ્થાનં યાવત્ જીવઘાતસ્ય ભણિતિરેવ । અર્થાદ્ અનામોગમોગસહકૃતમવિરોધિતમોહનીયં કર્મેવ જીવઘાતાદિક પ્રતિ કારણ સમ્પન્નમ્ । અનામોગમોહનીયયોરેકતરસ્યાભાવેઽન્યપ્રમત્તસયતાનાં દ્રવ્યતોઽન્યાશ્રવો ન ભવત્યેવ, અપ્રમત્તાના મોહનીયાનામોગયોઃ સહકાર્યસહકારિભાવસમ્બન્ધેન જીવઘાતાદિક પ્રતિ કારણત્વાત્ । નનુ મોહનીય તાવદુન્માદહેતુઃ, ઉન્માદસ્તુ મતિશ્રસલક્ષણં પ્રમાદ એવં । તથા ચ સર્વોઽપિ જીવઘાતઃ પ્રમાદાનામોગજન્ય એવેતિ સિદ્ધૌ પ્રમાદઃ પ્રમત્તાન્તાના જીવઘાતહેતુરિતિ વિવેકેન ભગનમયુક્તમેવેતિ ચેત્ । મૈવ, હૃદિતમોહનીયસ્યૈવોન્માદહેતુત્વાત્ । યદાગમઃ—

‘દુર્વિદ્દે ઉન્માદ ૫૦ તં જન્મસ્વાવેસે ચેવ મોહણિજ્જસસ ચેવ કમ્મસ્સ ઉદ્ધવણં’ તિ શ્રીસ્થાનાન્ને । વૃત્ત્યેકદેશે યથા—‘દુર્વિદ્દે ઉન્માદ’ इत्यादि । उन्मादो—महो—बुद्धिबिप्लव इत्यर्थः । यक्षावेशो—देवताधिष्ठितत्वं, ततो यः स यक्षावेश इत्येकः, मोहनीयस्य—दर्शनमोहनीयादेः कर्मण उदयेन यः सोऽन्य इति ।

એ ભાવ-જીવ સર્વે સંયતીને જીવઘાતાદિ આશ્રવ, તે દ્રવ્યથી જ-હુઈ. ધમ ન માનીઈ તહિ અસ યતપણાની આપતિ યાઇ વતી તિહા દ્રવ્યપણું તે જીવઘાતાદિકના વર્જનાભિપ્રાયતને અનામોગે જ હુઈ તિહાપણિ પ્રમત્તસયતાને અપવાદપદને અધિકારિપણિ કિવારેકે અપવાદપદની પ્રતિષેવણાવસ્થાઈ સુમદ્ગલ્લસાધુની પરે આમોગપણિ હુઈ તિવારે તેહને સયનપણું તે જ્ઞાનાદિકની રક્ષાના અભિપ્રાયને સયમપરિણામના ઘટિતપણાથી અપવાદસેવનાની રહિતપણાની અવસ્થાને વિષે તે અનામોગજ તિહા સ્વરૂપે યોગ્યતાઈ આમોગે ઉપજવાપણું તે નિષ્ફલપણાથી ઉવેચ્યુ બાણિયુ. હિવે. છહા કહિએકિ ઉદ્ધવણે પ્રમત્તસયતીને ભાવહિંસા ચાપી છે, તે ચારિત્ર અણુજતે પણિ રથે અભિપ્રાયે ? તે બાણિયુ અપ્રમત્તસયતીને તે અપવાદપદને અનધિકારીપણિ. હણુવારે જ ને જીવ તદિપથીએ આમોગ અને પ્રમાદ તેહને અમાનજ. તેહની જણાવનારી તહિ ઉપશાત-શુશ્રુષાનંક પર્યંત જીવઘાતની ઉક્તિજ અર્થથી અનામોગઈ સહિત મોહનીય-કર્મજ વિશેષરહિત જીવઘાતાદિક પ્રતિ કારણ થયુ. અનામોગ અને મોહનીય મધ્યે એકને અભાવઈ પણિ અપ્રમત્ત-સયતીનઈ દ્રવ્યથીએ આશ્રવ ન હુઈજ. અપ્રમત્તને મોહનીય અને અનામોગનઈ પરસ્પરિ સહકાર્ય-સહકારિ ભાવ સ બ ધઇ મિતીનઈ જ જીવઘાતપ્રતિ કારણપણાથી. પૂછે છે-મોહનીય તહિ ઉન્માદનું હેતુ, અને ઉન્માદ તહિ ચતિશ્રદાય પ્રમાદજ તિવારે તે સર્વ જીવઘાત પ્રમાદ અને અનામોગ, જનજ. એહયું સિદ્ધ, હતે હૃતે પ્રમાદ તે પ્રમત્તપર્યંતને જ જીવઘાતનઈ હેતુ, એહયું વિરેકકથન તે અયુક્તજ. એહયું જડે તે મ બોલ તહિતિમોહનીયને જ ઉન્માદના હેતુપણાથી. ને માટિ આગમ-એ પ્રકારે ઉન્માદ કહી તે યક્ષાવેષ્ટિતપણિ મોહનીયકર્મને ઉદ્યે. ઘટિતો એક દેશ-જિમ-ઉન્માદ તે શુદ્ધિને વિપર્યય, યક્ષાવેષ તે દેવતાધિષ્ઠિતપણું. તેથી એક દર્શનમોહનીયાદિકર્મને ઉદ્યેજ તે બીજી. જીવઘાત તહિ ઉપશાતતાઈ હુઈ. તેહને મોહનીય તે ઉન્માદનું હેતુ ન હુઈ. ઉપશાતનઈ સત્તામાનઈ વર્તતાપણાથી. તેહો સર્વધ. જીવઘાત પ્રમાદજન્ય

॥૨॥ ત્તિ (સૂં ૧૬૬). एवं योगशास्त्रवृत्तावपि-‘प्रमादोऽज्ञान^१ सशय^२ विपर्यय^३ राग^४, द्वेष^५ मतिभ्रंश^६ योगदुःप्रणिधानतो^७ धर्मानादर^८ भेदादष्टविध^९’ इति । एते च प्रमादा अज्ञानवर्जिताः सम्यग्दृष्टेरपि सम्भवन्तो यथासम्भव प्रमत्तसंयतपर्यन्तानामेव भवन्ति, न पुनरप्रमत्तानामपि, प्रमादाप्रमत्ततयोः सहानवस्थानात् । तेनेहाष्टसु प्रमादेषु यौ रागद्वेषौ प्रमादत्वेनोपात्तौ, तौ योगाना दुःप्रणिधानताजननद्वारा आरम्भिकीक्रियाहेतू ग्राह्यौ । तौ च सविषयकत्वेन व्यक्तावेव भवतः, तयोश्च तथाभूतयोर्जीवघात प्रति फलोपहितयोग्यतया कारणत्वस्य कदाचित्कत्वेऽपि स्वरूपयोग्यतया तु तयोस्तस्य सार्वदिकत्वात् । एतच्च प्रमत्तानां प्रमत्तत्वान्यथानुपपत्त्येत्थमे दर्शयिष्यते । यद्यपि सामान्यतो रागद्वेषाव-प्रमत्तसंयतानामपि कदाचित्फलोपहितयोग्यतयाऽपि जीवघातादिहेतू भवतः, तथापि तेषां तौ न प्रमादौ, यतनाविशिष्टया प्रवृत्त्या सहकृतयोस्तयोरारम्भिकीक्रियाया अहेतुत्वात् । तदपि अनाभोगसहकृतयतनावि-शिष्टयो रागद्वेषयोर्योगाना दुःप्रणिधानताजनने सामर्थ्याभावात्, सम्यगगौरव्या प्रवृत्त्या तयोस्तथाभूत-सामर्थ्यस्यापहरणात् । न चैव प्रमत्तानां सम्भवति, तेषामयतनाविशिष्टयो रागद्वेषयोर्योगानामशुभताजन-कत्वेनारम्भिकीक्रियाया हेतुत्वात् । अत एव प्रमत्तानां विना अपवादं जीवघातादिक प्रमादसहकृतानामो-गजन्यम् । यदागमः—‘अजयं चरमाणो अ पाणभूआइ हिंसई’ इत्यादिदशवैकालिकसूत्रस्य वृत्तौ ‘अयतनया चरन् प्रमादानाभोगाभ्या प्राणिभूतानि हिनस्ती’ति भणितम् । तत्र प्रमादत्वं च रागद्वेषयोर-यतनाप्रवृत्तिजन्यमेव ।

તિહા પ્રમાદ્યોગ તો પ્રમાદ ઈ હુઈ, તે પ્રમાદ આઠે પ્રકારે શ્રી સ્થાનાગે આગમે જે માટે છે. પ્રમાદે. પ્રમાદ-અજ્ઞાનાદિક બંધહેતુ જે કારણરૂપ તેણિ કહિછે છે—‘પ્રમાદ, તે યુષ્ણિ દે કહિએ આઠે ભેદે અજ્ઞાન, સ શય, મિથ્યાજ્ઞાન, રાગ, દ્વેષ, મતિભ્રંશ, ધર્મનાં વિષય અનાદર, યોગનુ દુ.પ્રણિધાન, આઠે પ્રકારે વળંવએ. યોગશાસ્ત્રવૃત્તિને વિષે પણિ ધમ. એ પ્રમાદ તે અજ્ઞાન વિના સમ્યગ્દૃષ્ટિને સહવતા હેતુ પ્રમત્તસંયત પર્યંતને હુઈ, પણિ અપ્રમત્તને ન હુઈ. પ્રમાદ અને અપ્રમત્તતાને સઘાતે અણમિલવાથી. તે વતી. આઠ પ્રમાદને વિષે જે રાગદ્વેષ પ્રમાદપણિ કહ્યા, તે યોગને દુ.પ્રણિધાન પણિ નિપજ્ઞવવાની રીતિ આરંભિત્રી ક્રિયાના હેતુ, તે ગ્રહિત્રા અને તે સવિષયક પછે વ્યક્તજ હુઈ, તેહવા જે તે રાગદ્વેષ તેહને જીવઘાત પ્રતિ ફલસહિત યોગ્યપણે કારણપણાને કિંવારેકિ યાવાપણે પણિ સ્વરૂપ-યોગ્યતાઈ તો તેહને તે જીવઘાતને સર્વદા છતાપણાથી. એ તો પ્રમત્તપણું અને અપ્રમત્તપણું તેહની અનુપપતિજ એહવુ આગલિ દેખાડીરે.

જે એ સામાન્યથી રાગદ્વેષ તે અપ્રમત્તને પણિ કિવારેકિ ફલસહિત યોગ્યતાઈ પણિ જીવઘાતા-દિકના હેતુ હુઈ, તહિહે પણિ તેહને તે પ્રમાદ નહીં, જયણાઈ યુક્ત જે પ્રવૃત્તિ, તેણે સહિત જે રાગદ્વેષ, તેહને આરંભિત્રીક્રિયાના અકારણપણાથી. તે પણિ અનાભોગે સહિત જયણાઈ વિશિષ્ટ રાગદ્વેષને, યોગને દુ પ્રણિધાનપણાઈના નીપજ્ઞવવાને સમયઈપણાના અભાવથી. સમ્યગ્ ધર્મસમિતિપ્રવૃત્તિ તે રાગદ્વેષને તથાભૂત સામર્થના અપહરણથી. પ્રમત્તને ધમ સંભવે નહીં પ્રમત્તને અજયણાઈ વિશિષ્ટ રાગદ્વેષને અશુભતાનઈ ઉપજ્ઞવઈ આરંભિત્રી ક્રિયાના હેતુપણાથી. એતલાજ વતી પ્રમત્તયતિને અપવાદવિના જીવઘાતાદિક તે પ્રમાદસહિત અનાભોગજન્ય. જે માટે આગમ-‘અજયણાઈ ચાલતો પ્રાણજનને હણે’ ક્રત્યાદિ જે દશં સૂં તેહની વૃત્તિ-અજયણાઈ ચાલતો પ્રમાદ અને અનાભોગે પ્રાણજનને હણે એહવું કહિછે. તિહા પ્રમાદપણું રાગદ્વેષને અજયણાની પ્રવૃત્તિજન્યજ.

અયં ભાવઃ—યદપિ સર્વેભામપિ સયતાનાં જીવઘાતાદ્યાશ્રવો દ્રવ્યત એવ ભવતિ, અન્યથા અસયતત્વાપત્તેઃ । તત્ર દ્રવ્યત્વ ચ જીવઘાતાદિવર્જનામિપ્રાયવતોઽનાભોગેનૈવ સ્યાન્ । તત્રાપિ પ્રમત્તસયતાનામપવાદપદાધિકારિત્વેન કદાચિદપવાદપ્રતિપેવણાવમ્થાયા સુમદ્ગલસાધોરિવાભોગોઽપિ સ્યાત્, તદાનીં સયતત્વં ચ જ્ઞાનાદિશ્કામિપ્રાયસ્ય સંયમપરિણામઘટિતત્વાત્ । અપવાદપ્રતિપેવણોરાહિત્યાવસ્થાયાં તુ અનાભોગ એવાત્ર સ્વરૂપયોગ્યતયાઽઽભોગજન્યત્વ ચ નિષ્ફલત્વાદુપેક્ષિત દ્રષ્ટવ્યમ્ । અપ્રમત્તસંયતાનાં તુ અપવાદપદાનધિકારિત્વેન ઘાત્યજીવવિષયકાભોગપ્રમાદયોરભાવ એવ । તદ્વ્યવજ્ઞિકા તુ ઉપશાન્તગુણસ્થાન યાવત્ જીવઘાતસ્ય ધનિતિરેવ । અર્થાદ્ અનાયનાભોગસહકૃતમવિષેપિતમોહનીય કર્મેવ જીવઘાતાદિક પ્રતિ કારણ સમ્પન્નમ્ । અનાભોગમોહનીયયોરેકતરસ્યાભાવેઽયમપ્રમત્તસયતાનાં દ્રવ્યતોઽયાશ્રવો ન ભવત્યેવ, અપ્રમત્તાના મોહનીયાનાભોગયોઃ સહકાર્યસહકારિભાવસમ્બન્ધેન જીવઘાતાદિકં પ્રતિ કારણત્વાત્ । નતુ મો ! મોહનીય તાવદુન્માદહેતુઃ, ઉન્માદસ્તુ મતિશ્ચલક્ષણ પ્રમાદ એવ । તયા ચ સર્વોઽપિ જીવઘાતઃ પ્રમાદાનાભોગજન્ય એવેતિ સિદ્ધૌ પ્રમાદઃ પ્રમત્તાન્તાના જીવઘાતહેતુરિતિ વિવેકેન ધનનમયુક્તમેવેતિ ચેત્ । મૈવ, હ્રદિતમોહનીયસ્યેવોન્માદહેતુત્વાત્ । યદાગમઃ—

‘દુવિદ્દે ઉન્માદ ૫૦ ત૦ જન્મલાવેસે ચેવ મોહિણિજ્ઞસ્સ ચેવ કમ્મસ્સ ઉવણ્’ તિ શ્રીસ્થાનાદ્વે । ઘૃત્યેકદેશે ચથા—‘દુવિદ્દે ઉન્માદ’ ઇત્યાદિ । ઉન્માદો—પ્રહો—ચુદ્ધિવિપ્લવ ઇત્યર્થઃ । યક્ષાવેશો—દેવતાધિષ્ઠિતત્વં, તત્તો ચઃ સ યક્ષાવેશ ઇત્યેકઃ, મોહનીયસ્ય—દર્શનમોહનીયાદેઃ કર્મણ ઉદ્યેન યઃ સોઽન્ય ઇતિ ।

એ ભાવ—જે સર્વે સંયતીને જીવઘાતાદિ આશ્રવ, તે દ્રવ્યથી જ હુઈ ધમ ન માનીઈ તહ અસયતપણાની આપત્તિ થાઈ પતી તિહા દ્રવ્યપણું તો જીવઘાતાદિકના વર્જનાભિપ્રયવતને અનાભોગે જ હુઈ. તિહાપણિ પ્રમત્તસયતીને અપવાદપદને અધિકારિપણિ કિવારેકે અપવાદપદની પ્રતિષે વંચાવસ્થાઈ સુમગલસાધુની પરે, આભોગપણિ હુઈ. તિવારે તેહને સયનપણું તો જ્ઞાનાદિકની રક્ષાના અભિપ્રાયને સયમપરિણામના ઘટિતપણાથી, અપવાદસેવનાની રક્ષિતપણાની અવસ્થાને વિષે તો અનાભોગજ. તિહા સ્વરૂપે યોગ્યતાઈ આભોગે ઉપજવાપણું તે નિષ્ફલપણાથી ઉવેચ્યુ જાણિયુ. હિવે. ઇહા કલેષુકિ ઉચ્છેદને પ્રમત્તસયતીને ભાવહિંસા થાપી છે; તે આરિત્વ અણુજતે પણિ સ્યે આલિપ્રાયે ? તે જાણિયુ અપ્રમત્તસયતીને તો અપવાદપદને અનધિકારીપણિ હણવાયેગ્ય જે જીવ તદિપયાંએ આભોગ અને પ્રમાદ તેહને અમાનજ. તેહની જણાવનારી તહ ઉપશાત-શુશ્રુષાંક પંચત જીવઘાતની ઉક્તિજ અર્થથી અનાભોગઈ સહિત મોહનીય-કર્મજ વિશેષરક્ષિત જીવઘાતાદિક પ્રતિ કારણ થયુ. અનાભોગ અને મોહનીય મધ્યે એકને અભાવિઈ પણિ અપ્રમત્ત-સયતીનઈ દ્રવ્યથીએ આશ્રવ ન હુઈજ. અપ્રમત્તને મોહનીય અને અનાભોગનઈ પરસ્પરિ સહકાર્ય-સહકારિ ભાવ સંબધ મિત્રીનઈ જ જીવઘાતપ્રતિ કારણપણાથી પૂછે છે. —મોહનીય તહ ઉન્માદનું હેતુ, અને ઉન્માદ તહ મતિશ્ચલ પ્રમાદજ તિવારે તો સર્વ જીવઘાત પ્રમાદ અને અનાભોગ જનનજ. એહવું સિદ્ધ છે તે હૂતે પ્રમાદ તે પ્રમત્તપર્થતને જ જીવઘાતનહિ હેતુ, એહવું વિવેકકથન તે અયુક્તજ એહવું જતે તે મ બોલ. ઉદિતમોહનીયને જ ઉન્માદના હેતુપણાથી. જે માટિ આગમ-એ પ્રકારે ઉન્માદ કહી તે યક્ષાવેષિતપણિ મોહનીયકર્મને ઉદ્યે. વૃત્તિના એક દેશ-જન્મ-ઉન્માદ તે શુદ્ધિનો વિપર્થ, યક્ષાવેશ તે દેવતાધિષ્ઠિતપણું. તેથી એક દર્શનમોહનીયાદિકર્મને ઉદ્યેજ તે ખીજી. જીવઘાત તહ ઉપશાતતાઈ હુઈ. તેહને મોહનીય તો ઉન્માદનું હેતુ ન હુઈ. ઉપશાતનઈ સત્તામાનઈ વર્તતાપણાથી. તેહો સર્વધ, જીવઘાત પ્રમાદજન્ય

જીવઘાતસ્તુ ઉપશાન્તગુણસ્થાન યાવદ્ ભવતિ । તસ્ય ચ મોહનીયં નોન્માદ્યહેતુ* , ઉપશાન્તસ્ય સત્તામાત્ર-
વર્તિત્વાત્ । તેન સર્વોડપિ જીવઘાતઃ પ્રમાદજન્ય इति નિયમાભાવેન જીવઘાતપ્રમાદયોઃ કાર્યકારણ-
ભાવસમ્બન્ધઃ પ્રમત્તાન્તાનામેવ, અપ્રમત્તાના તુ મોહનીયાનાભોગાવેતિ રહસ્યમ્ । નનુ મો । યદેવ તર્હિ
પ્રમત્તાનામપ્રમત્તાનાં ચ પરસ્પર કર્મબન્ધે વૈચિત્ર્ય કિ નિમિત્તકમ્ ? इति चेत् । उच्यते-પ્રમત્તાના સર્વેપામપિ
આરમ્ભિકીક્રિયા પ્રમાદાયત્તા । પ્રમાદાના ચ વૈચિત્ર્યાદારમ્ભિકીક્રિયાયાં અપિ વૈચિત્ર્યમ્ । તેન ત્વજન્ય ચ
કર્મબન્ધેડપિ વૈચિત્ર્યમેવ । एवं पुष्टापुष्टालम्बनाभ्यामपवाद्प्रतिपेवणेनाऽपि કર્મબન્ધવૈચિત્ર્યમવસાતવ્યમ્ ।
તત્ર પુષ્ટાલમ્બન તાવત્ જ્ઞાનાદિપ્રતિવન્ધકાભાવસ્ય પર્યાલોચનૈવ । યથા સુમજ્જલસાધોઃ । અપુષ્ટાલમ્બન ચ
જ્ઞાનાદિપ્રતિવન્ધકપુરુષાદ્યભાવેડપિ સયમપરિણામાનપાયહેતોરપ્રશસ્તસમ્બલનકપાયસ્યોદયવશેન અહો ।
અયં પાપાત્મા મુધૈવ મમ ઉપસર્ગકારી, લાચા નિવારિતોડપિ ન વિરમતીત્યુપદેશાનર્હં इति પર્યાલોચનૈવ ।
તત્ર દૃષ્ટાન્તો વક્ષ્યમાનઘ્યતિકરો ધર્મરુચિનામાડનગારોડવસાતવ્યઃ । તથાભૂતકપાયાણામઅપ્રશસ્તત્વં
ચાપુષ્ટાલમ્બનાપવાદપ્રતિપેવણાહેતુત્વેનૈવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬ ॥

અથ સપ્તાપિ લિઙ્ગભૂતાનિ સ્થાનાનિ દ્રવ્યભાવાપેક્ષયા કાનિ છદ્મસ્થકેવલિનોઃ સ્વરૂપપરિ-
જ્ઞાનાય હેતવો ભવન્તીતિ દર્શયન્નાહ—

॥ છઠમ્થયાણહેઽં લિંગાં દ્વ્યઓ ણ ભાવાઓ । ઉવમંતવીઅરાગં જા તાવં તાણિ જાણાહિ ॥૭॥

વ્યાખ્યા—છદ્મસ્થજ્ઞાનહેતવો દ્રવ્યત પ્રાણાતિપાતાદીનિ લિઙ્ગાનિ ભવન્તિ, ન પુનર્ભાવતોડપિ,

એહવા નિયમનઈ અર્જાવઈ જીવઘાત અનઈ પ્રમાદ એહનઈ 'કાર્યકારણભાવ સમય તે પ્રમત્તયતી પર્યં ત
તો છઠ્ઠજ, અપ્રમત્તને તો મોહનીય અને અનાભોગજ એ તાત્પર્ય' । પૂછે છે-જહ એહવુ' છઈ તહ
પ્રમત્તનઈ અનઈ અપ્રમત્તનઈ માહોમાહિ કર્મઅધનઈ વિષઈ વિચિત્રપણુ' તે એ નિમિત્તઈ' એહવુ' ને
પૂછે તે ઉપરિ કહિઈ છે-પ્રમત્ત સર્વનઈ આરભિછી ક્રિયા તે પ્રમાદને આયત્તા, પ્રમાદના તો વિચિત્ર-
પણાથી (આરભિછી ક્રિયાતુ) ક્રિયાતુ પણિ વિચિત્રપણુ. તેણે 'કરી ઉપતુ કર્મઅધને વિષે પણુ
વિચિત્રપણુજ' હમ પુષ્ટ અને અપુષ્ટ આલ અને અપવાદને 'સેવઈ પણિ' કર્મઅધનું વિચિત્રપણુ
જાણુ તહા પુષ્ટાલઅન તહ જ્ઞાનાદિકના પ્રતિમધકના અભાવની પર્યાયનાજ. જિમ સુમંગલ-
સાધુને, અપુષ્ટાલઅન તહ જ્ઞાતાદિકતુ પ્રતિમધક એહવા પુરુષાદિકને; અભાવે પણિ સયમપરિણામનાં
અક્ષયને હેતુ જે અપ્રશસ્તસમ્બલનકપાય તેહને ઉદય વશે, અહો ? 'એ, પાપરૂપ નિરર્થક મુઝને
ઉપસર્ગને કરનાર, વચને વાળો પણિ ન વિરમે, એવી ઉપદેશ અયોગ્ય એહવી વિચારણાજ. તહા
દૃષ્ટાત-તો કહીતો સમય છે જેહને એહવો ધર્મરુચી નામે અણુગાર જાણવો. તેહવા કપાયને
અપ્રશસ્તપણુ અપુષ્ટાલઅને અપવાદ સેવવાને હેતુપણિજ. એ ગાથાનો અર્થ' . ૬

હિવે સાતે લિંગરૂપ જે સ્થાનક તે દ્રવ્યભાવની અપેક્ષાઈ કિહાં લિંગ ? છદ્મસ્થ અને કેવલીના
સ્વરૂપ જાણાવવાને હેતુ હઈ. એહવુ કૅપાડતો કહે છે—

છદ્મસ્થના જ્ઞાનના હેતુ લિંગ-તે દ્રવ્યથી, પણિ ભાવથી નહિ ઉપસાત્તરીતરાગ જિહાતાઈ તે અણિવા.

દ્રવ્યર્થ ૧—છદ્મસ્થના જ્ઞાનના તે હેતુ તે દ્રવ્યથી પ્રાણાતિપાતાદિક લિંગ હુઈ પણિ ભાવથી નહી.

છદ્મસ્થને 'એ કેવલી એ છદ્મસ્થ' એહવા વિપથીઆ જ્ઞાનના હેતુ આલિંગ તે ન હઈ. છદ્મસ્થના જ્ઞાનને

હૃદ્મસ્થાનાં હૃદ્મસ્થકેવલિવિપયકજ્ઞાનહેતવો ન ભવન્તીત્યર્થઃ । હૃદ્મસ્થજ્ઞાનાગોચરત્વેન લિઙ્ગત્વાભાવાત્ ।
 લિઙ્ગં હિ હૃદ્મસ્થજ્ઞાનહેતવે પ્રયુજ્યતે । તત્ત્વ જ્ઞાતમેવ, નાજ્ઞાતમપિ । અથ તેપાં લિઙ્ગાના હૃદ્મસ્થ-
 ગમકાના ગુણસ્થાનાન્યધિકૃત્ય મર્યાદામાહ—‘ઝવસત’તિ । ઉપશાન્તવીતરાગ યાવત્તાવત્તાનિ હૃદ્મસ્થ-
 ત્વજ્ઞાપકલિઙ્ગાનિ જાનીહિ, ઉપશાન્તવીતરાગમવાપ્ય હૃદ્મસ્થત્વજ્ઞાપકલિઙ્ગાનિ ઉપક્ષીણાનિ ભવન્તીત્યર્થઃ ।
 તત કુર્ધ્વં મોહનીયસત્તાયા અત્યભાવાત્ । કેવલિત્વગમકાનિ લિઙ્ગાનિ વદ્યન્તે । નનુ અપૂર્વાદિપુ પદ્મસુ
 ગુણસ્થાનકેષુ ચતસ્રોઽપિ ભોગ્યભવન્તીતિ કર્મગ્રન્થે મણિતમ્ । ‘તથા ચ સિદ્ધ ક્ષીણમોહસ્યાઽપિ મૃષા-
 ભાષણમ્ । તત્ત્વ હૃદ્મસ્થત્વાવવોધક લિઙ્ગમેવ । યદાગમઃ—‘સત્તર્હિ ઠાળેહિ છઝમત્થ જાળેજ્ઞા, તં પાળે
 અઢ્વાઢ્વાતા મવતિ મુસ વઢ્વાતા મવતિ’ ઇત્યાદિ (સ્થાનાજ્ઞે સૂં ૫૫૦) એતત્ત્વ મવતૈવ પ્રાગ્ ઉપદર્શિતમેવ ।
 કથ તર્હિ હૃદ્મસ્થત્વજ્ઞાપકલિઙ્ગાનિ ઉપશાન્તવીતરાગમવાપ્યોપક્ષીણાનિ ભવન્તીતિ મળન સમ્યગ્, પૂર્વા-
 પરવિરોધાદિતિ ચેત્ । મૈવ, હૃદ્મસ્થજ્ઞાનગોચરસ્યૈવ મૃષાભાષણસ્ય લિઙ્ગત્વેનામિતત્વાત્ । તત્ત્વ દ્રવ્યતો
 મૃષાભાષણ ક્ષીણમોહસ્ય ન મવતિ, ક્રોધાદિજન્યત્વાત્ । યદાગમ — ‘સઘ્વ મ્તે । મુસાવાય પત્ત્વક્લામિ
 સે કોહા વા લોહા વા મયા વા હાસા વે’ ત્યાદિ દશવૈં ક્ષીણમોહસ્ય ચ ક્રોધાદયો ન ભવન્તીતિ તવાપિ
 સન્મતમ્ । એવ કારણાભાવેન દ્રવ્યતો મૃષાભાષણસ્યોભાવે સિદ્ધે નિદ્ધો ભાવતો મૃષાભાષણસ્યાભાવઃ સુત-
 રામેવ સ્યાત્ । તસ્ય ચ મોહનીયોદયજન્યત્વાત્ । તથા ચ ક્ષીણમોહમાત્રસ્ય દ્રવ્યતો વા ભાવતો વા મૃષા-
 ભાષણ ન મવત્યેવ, કારણાભાવાત્ । કારણાભાવે ચ કાર્યામ્યુપગમે જ્ઞાનાચારાધનમપિ વ્યર્થ સ્યાત્,
 તદ્વિનાપિ મોક્ષપ્રાપ્તિસિદ્ધે । તેન જૈનપ્રવચનપ્રામાણ્યસિદ્ધ્યર્થ કાર્યકારણવ્યવસ્થામુદ્ધો ન કાર્યઃ ।

અગોચરપણુ લિગપણુના અભવથી લિગ તે હૃદ્મસ્થના જ્ઞાનના હેતુને અર્થે પ્રયુજ્ય છે તે તો અણુજ
 હૃદ્, પણુ અણુજ નહિ

હિવે ધંહા કુલેકે ઉત્તર ખલ સૂત તકે મૂઠને અર્થે જ છે, ધમ સ કોચનાની ભાવલિંગ જ એ સાતે
 માને છે તે મિથ્યા અણુજુ ને માટે ભાવલિંગે લિગાતરે માન્યુ નેમ્મઈ પ્રમત્તપક્ષમાની તે ચતીને પણુ
 આગ્રિ અણુજતે પણુ ભાવહિસાથી ત્રીજા ભગસ્વામીને અધિકારી માન્યો નેમ્મઈ તે તો, સર્વથા પ્રમત્ત
 સાધુને, પાણુ સભવે નહિ ઇત્યાદિ અનેક દ્રષણ ઉપને છે વતી તે મત, સર્વથા કુબ્ધ અણુજુ હિવે તે
 લિગ ને હૃદ્મસ્થપણુના ચાપક તેહને યણુસ્થાનક આસિરીને, મયાદા કહે છે ઉપશાન્તવીતરાગ જિહાતાધ
 હૃદ્મસ્થપણુના જણુવાનાર લિગ અણુજુ. ઉપશાન્તવિતરાગને પામી હૃદ્મસ્થપણુના ચાપક લિગ તે પછે ક્ષીણુ
 થઈ તે ઉપશાન્તમોહનીયની સત્તાનાપણુ અભાવથી કેવલીપણુના ચાપકલિગ કહીર્યે પૂછે છે અપૂર્વાદિક
 આઠમાથી માડી બારમા પર્ચીત ગુણકાણુને વિષે આરંભલાખા હૃદ્ એહવુ કર્મત્ર ચને વિષે કહ્યું છે તિવારે
 તો સિદ્ધજ ચ્યુ. ક્ષીણુમોહતાઈપણુ મૃષાભાષણુ, તે તકે હૃદ્મસ્થપણુનું ચાપક જ લિગ-આણુતિપાત-
 મૃષાવાદાદિ કરવાથી હૃદ્મસ્થ અણુઈ એહવુ તુમહેજ કહ્યું છે કિમ તકે હૃદ્મસ્થપણુના ચાપકલિગ તે
 ઉપશાન્તવીતરાગને પામી ઉપક્ષીણુ હૃદ્, એહવુ કહેવુ તે સાચુ ને પૂર્વાપરના વિરોધથી, એહવુ ને કહે તે
 મ મોલિ, હૃદ્મસ્થજ્ઞાનને વિષય એહવુ મૃષાભાષણુ તેહનિજ લિગપણુ માન્યથી તે દ્રવ્યથી મૃષાભાષણુ
 તો ક્ષીણુમોહનનં ન હૃદ્ કોષાદિકે જન્યપણુથી ‘સર્વ’ મૃષાવાદનું પચ્ચદ્વયવુ તે મૃષાવાદ કોષથી લોભથી
 અથથી હાસથી ઇત્યાદિકે દશં ક્ષીણુમોહનઈ, કોષાદિક ન હૃદ્ એ તો તુઝનઈ પણુ સ મત્ત છે ધમ કારણનં
 અભવઈ મૃષાભાષણુનકે દ્રવ્યથી પણુ અભાવ સિદ્ધ થતે ભાવથી મૃષાભાષણુને અભાવ તે અતિહિ

તથાત્વે ચ સંયતાનાં જીવઘાતાદિકં પ્રતિ કારણમનાભોગસહકૃતં મોહનીયં કર્મૈવ । મોહનીયાભાવે ચાના-
ભોગો વાસ્તવમૃષાભાષણં પ્રત્યકારણં સન્નપિ સમ્ભાવનારૂઢમૃષાભાષણં પ્રતિ કારણં ભવત્યેવ, અનાભોગસ્ય
ચ તથાસ્વભાવસ્યાનુભવસિદ્ધત્વાત્ । તેન ક્ષીણમોહસ્યાઽપિ અનાભોગહેતુકં સમ્ભાવનારૂઢં જીવવિરાધ-
નાવનમૃષાભાષણમપિ ભવત્યેવ । તત્ત્વ છદ્મસ્થજ્ઞાનાગોચરત્વેન છદ્મસ્થત્વાવબોધકં લિઙ્ગં ન ભવતિ, તસ્ય
કેવલજ્ઞાનગમ્યત્વાત્ । ન ચ સમ્ભાવનારૂઢસ્ય મૃષાભાષણસ્ય મૃષાભાષણત્વવ્યપદેશો ન ભવિષ્યતીતિ
શઙ્કનીયમ્ । સમ્ભાવનારૂઢં મૃષાભાષણમિતિ મણિત્વાપિ મૃષાભાષણત્વવ્યપદેશો ન ભવિષ્યતીતિ મળ-
તસ્ત્વ અહમ્મૈનીત્યાદિવદ્ વદ્વ્યાધાતાત્ । કિન્ન-જૈનાનામલોકેઽપિ વિકલ્પિતલોકસ્યાઙ્ગીકારે કલ્પ-
નાયા ઇવ સમ્ભાવનાયા અપિ પ્રામાણ્યમેવ । અતઃ એવ કાલશૌકારિકસ્ય કલ્પિતમહિષવ્યાપાદનં
મહિષવ્યાપાદનતયા ભગવતો શ્રીમહાવીરેણ મણિતમિતિ પ્રવચને પ્રસિદ્ધિઃ । તસ્માત્ સંયતાનાં તસ્યાપિ
દ્રવ્યતો મૃષાભાષણવત્ કર્મવન્ધહેતુત્વાભાવેપિ દોષત્વેન સામ્યાત્ મૃષાભાષણમુચ્યત એવ । દોષત્વં ચ
સ્નાતકચારિત્રપ્રતિવન્ધકત્વેન દ્રવ્યતો મૃષાભાષણસ્યેવાસ્યાઽપિ પ્રતીતમેવ । તેન દ્રવ્યતો મૃષાભાષણં
સમ્ભાવનારૂઢમૃષામાપણં ચેત્યુભયત્રાઽગ્યવિશેષેણ મૃષાભાષણત્વવ્યપદેશો ન દોષાવહઃ । યથા ચિત્રા-
લિખિતં નારી રૂપરનારીવવિશેષેણ નારીત્વેન વ્યપદેશવિષયઃ પ્રવચનપ્રતીતૈવ, તથાહિ—

‘ચિત્તમિત્તિ ણ ણિઙ્ગાણ ણારિં વા સુઅલંકિયં । મક્કલ્લરં પિવ દુટ્ઠૂંં દિટ્ઠિં પહિસમાહરે’

॥૧૧॥ તિ (દશ ૦ અ ૦ ૮, ૭ ૦ ૨, ગા ૦ ૫૫) કૃતં પ્રસજ્ઞેનેતિગાથાર્થઃ ॥૭॥

સિદ્ધજ્ઞ. તે ભાવથી મૃષાભાષણુનો મોહનીયના ઉદયથી જન્મપણાથી. તે વતી ક્ષીણમોહ માત્રને દ્રવ્યથી અથવા
ભાવથી મૃષાભાષણ ન હુઈજ. કારણુના અભાવથી, કારણુને અભાવે કાર્ય માનીધં તો રાનાદિકતુ આરાધન
પણિં વ્યર્થ હુઈ. તે વિનાએ મોક્ષપ્રાપ્તિની સિદ્ધિથી તેણિં જૈનપ્રવચનની સિદ્ધિને અર્થે કાર્ય-કારણુની
મર્યાદાનો ભંગ ન કરિવો. તિમ, મર્યાદાપણિ તો સંયતીને જીવઘાતાદિક પ્રતિષ્ઠ કારણુ તે અનાભોગે, સહિત
મોહનીય કર્મજ. મોહનીયને-અભાવે તો અનાભોગ તે-છર્તા-મૃષાભાષણુ પ્રતિ અકારણુ-હુતો પણિ
સંભાવનારૂઢને મૃષાભાષણુ તે પ્રતિ કારણુ હુઈજ. અનાભોગને-તથા તેહવા સ્વભાવને-અનુભવસિદ્ધપણાથી.
તે માટે ક્ષીણમોહને પણિ અનાભોગથી ઉપનુ સંભાવનારૂઢ જીવવિરાધનાની-પરિ-સંશયવિશેષધં જન્મ
ને મૃષાભાષણુ તે હુઈ, અનધ તે તો છદ્મસ્થને રાનગોચર વિના છદ્મસ્થપણાનું રાપકસિંગ
ન-હુઈ. સભાવનાધં ચરિઈ ને મૃષાભાષણુ તેહને મૃષાભાષણુપણુનો કથન ન હુઈ. ઈમ ન
શંકુ. સશયારૂઢ મૃષાભાષણુ એહવુ કહીનઈ પણિ મૃષાભાષણુ એહવુ નામ કહી હુઈ એહવુ
કહધતા તુજનઈ ‘હુ મૌની’ ઇત્યાદિ પરઈ મોહતા વ્યાધાતથી વધી જૈનનં આલોકનં વિષઈ
વિકલ્પિત લોકના અગીકારને વિષય વિકલ્પનાની પરઈ સભવનાનં પણિ પ્રામાણ્યપણુજ. એતલાજ-
વતી કાલિકશૌકરિકને કલ્પિત મહિષનું હનન તે હણવાપણિજ લગવત શ્રી મહાવીરે કહિઉ. એહવી
પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધિ છે. તે માટે સંયતને તે મૃષાભાષણુને દ્રવ્યથી મૃષાભાષણુની પરિ કર્મજ ધના
હેતુપણાને અભાવે પણિ અનાભોગજનિત ને દોષપણિ સદશપણાથી. મૃષાભાષણુ કહીઈજ. દોષપણુ તો
સ્નાતકચારિત્રને પ્રતિબંધકપણિ દ્રવ્યથી મૃષાભાષણુની પરિ એહની પણિ પ્રસિદ્ધજ. તે વતી દ્રવ્યથી
મૃષાભાષણુ અને સંભાવનારૂઢ-મૃષાભાષણુ એ બિહુ ઠામે નિર્વિગેષે મૃષાભાષણુપણાનું નામ તે દોષાવહ
નથી. જિમ ચિત્રલિખિત નારી, અનપનારીની પગિ નારીપણિ, કહણુનો વિષય પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધજ.
તે કિમ ‘ચિત્રલિખિત ન જૂઈ. અથવા અલકન નારી ન જૂઈ કદાચિત-દીડી તો સૂરની પરિ દેખીને’

અથ છદ્મસ્થસંયતોનામપિ નાનાત્વાત્ પ્રકૃતે પરીક્ષણીયસ્ય છદ્મસ્થસંયતસ્ય સ્વરૂપમાહ—

॥ છઠમ્થો પુણ કેવલિકલ્પો અપ્પમત્તસંજઓ ણેઓ । સો વિહ સંજમજોગે ઉવઠત્તો સુત્તઆણા ॥૮॥

વ્યાખ્યા—‘છદ્મસ્થઃ પુનઃ’ ‘અપ્પમત્તસંયતોઽપિ’ ‘કેવલિકલ્પ’ ‘સોઽપીહ’ અન્યતરસ્ય પરીક્ષાવસરે ‘સંયમયોગે’—સયમહેતુકાયાદિવ્યાપારે ‘અપ્યુક્ત’—અપયોગવાન્, કયા ? સૂત્રાજ્ઞયા—જિનવચનાનુસારેણ, પ્રશસ્તવ્યાપારે વર્તમાનો યાત્રવચ્છુપદ્મનિપાતમપિ ચતનયા કુર્વાણ इत्यर्थः । ક્રિયાશૂન્યસ્યોક્તપ્રકારેણ પરીક્ષાયા અસમ્ભવાત્ । ઉક્તસ્વરૂપવ્યતિરિક્તસ્ય તુ નિદ્રાવિકથાદિપ્રમાદવતઃ છદ્મસ્થત્વેન સશયાભાવાન્ન તત્પરિજ્ઞાનાય લિંગપાેક્ષેતિ ગાઢાર્થઃ ॥૮॥

અથ કેવલિનઃ સ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય લિંગાન્યાહ—

॥ વિવરીઆહં સત્તવિ કેવલિણો હુંતિ લિંગમૂઆહં । સો કેવલીવિ કેવલજુત્તો અહવિત્થ તદમિમુહો ॥૯॥

વ્યાખ્યા—વિપરીતાનિ—છદ્મસ્થલક્ષણેભ્યો વિલક્ષણાનિ તન્નિષેધરૂપાણીત્યર્થઃ । સપ્તાપિ મોહનીયઅજન્યત્વેન કારણવિલક્ષણ્યાત્ કેવલિનો લિંગમૂતાનિ—કેવલિસ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય ચિદ્વાનીત્યર્થઃ ।

દષ્ટિપ્રતિ પાછી સહરે ’ પૂર્ણ જ બહુ પ્રસંગ ઓ ગાઢાર્થ —હિવે જિ મ યોગ છત્તઈ જિમ સ્વરૂપ-યોગ્યતાઈ જીવદાત ભગવતી—બૃહત્કલ્પભાષ્યાદિકને વિષે વખાણ્યો. તિમ કર્મઝ થાદિકને વિષે આરમા ગુણ-ઠાણા પર્યંત અનાભોગ છે વતી સભાવનઠડ મૃધાભાષણને મૃધાભાષણ કરી વખાણ્યુ ઇમ ન માનઈ તો અસત્પ્રમાણ અર્થે ભાવધી વર્ણવી છે. તે તો તે કુમતીને પશ્ચિ કિમ ઘટે તે વતી સૂક્ષ્મદષ્ટિ વિચારી જોવુ ૭

હિવે ’ છદ્મસ્થસયતીને’ પશ્ચિ અનેકપણાથી એ સ્થલને વિષે પરીક્ષા કરવા યોગ્ય ને છદ્મસ્થ યતી તેહતુ સ્વરૂપ કહે છે—

છદ્મસ્થ તે કેવલિસરિજો અપ્રમત્તયતી જાણિવે, તે પશ્ચિ સયમયોગને વિષે ઉપયોગવત મૂત્રાજ્ઞાઈ.

વૃત્ત્યર્થ—અપ્રમત્તયતી પશ્ચિ કેવલી સરિજો, તે પશ્ચિ ઇહા કુણ્ણને પરીક્ષાવસરને’ વિષે સયમ-યોગને વિષે—સયમહેતુ કાયાદિવ્યાપારને વિષે ઉપયોગવત ર્યે કરી ? જિનગ્ગયનને અનુસારે’, પ્રશસ્ત વ્યાપારને વિષે વર્તતઈ અક્ષુધી પાપિણિનો પાતપણિ યાનાઈ કરતો એ અર્થ ક્રિયાશૂન્યને તો કહે પ્રકારે પરીક્ષા અસભયતી, કહિઉ ને સ્વરૂપ તેથી ભિન્નને તહિ નિદ્રા—વિકથાદિ પ્રમાદવતને છદ્મસ્થપણિ સશયના અભાવથી તેહના જાણવાને નિગની અપેક્ષા નહી ઇતિ ગાઢાર્થ ॥૮॥

હિવે કેવલીના સ્વરૂપ જાણવાને લિંગ કહે છે.

વિપરીત સાતે એ કેવલિના હુઈ લિંગમૂત તે કેવલિ પશ્ચિ કેવલિજ્ઞાને યુક્ત અથવા ઇહા તેહને અલિંગ્યુપ

વ્યાખ્યા—વિપરીત—છદ્મસ્થના ચિદ્વથી વિલક્ષણ તે પ્રાણાતિપાતાદિકના નિષેધ રૂપ એ અર્થ । સાતે એ મોહનીયને ક્ષયથી જન્યપણિ કારણના વિલક્ષણપણાથી, કેવલીના હેતુમૂત કેવલીના સ્વરૂપના પશ્ચિનાને

एतान्यप्यर्थात् श्रोस्थानाङ्गोक्तानि छद्मस्थलक्षणसम्बद्धत्वात् । तथाहि—‘ सप्तहिं ठाणेहिं केवळ जाणेज्जा, त० णो पाणे अइवाइत्ता भवति, णो मुस वइत्ता भवति, जाव जहावाइ तहाकारी आवि हवइ ’ इति । वृत्तिर्यथा—‘ एतान्येव विपर्यस्तानि केवलित्वगमकानि । तत्प्रतिपादनपर केवलिसूत्रं सुगम ’ इति । इदमपि चासीत् लिङ्गानां छद्मस्थज्ञानगोचरत्वेनानुमितिजनकत्वादेवावसातव्यम् । अयं भावः—यथा छद्मस्थसंयतोऽनाभोगसहकृतमोहनीयवशेन कदाचित् प्राणानामतिपातयिता भवति, परीक्षोपयोगि-घाल्यजीवानां सम्पर्कस्य तद्विषयकानाभोगस्य च कादाचित्कत्वात् । कारणस्य कादाचित्कत्वेन कार्य-स्याऽपि कादाचित्कत्वमित्यर्थः । यस्तु छद्मस्थमात्रस्य सार्वदिकोऽनाभोगः, स च सामान्यतोऽव्यक्तोऽव-सातव्यः । तस्य च कादाचित्कत्वे सर्वज्ञत्वस्याऽपि कादाचित्कत्वं प्रसज्येत, सर्ववस्तुविषयकानाभागाभाव-स्यैव केवलज्ञानत्वात् । तत्र छद्मस्थसयतमात्रस्य घाल्यजीवविषयकानाभोगसहकृतं तारतम्यभागव्यव्यक्त-मोहनीयमेव जीवघातादिकं प्रति कारणं, तस्य च कादाचित्कत्वं घाल्यजीवविषयकानाभोगलक्षणसहकारि-कारणस्य कादाचित्कत्वात् । अथ परीक्षालक्षणे साम्यात् अन्तर्मुहूर्त्तभाविकेवलज्ञानाभिमुखत्वाच्च क्षीण-मोहोऽपि केवलीति विचिन्त्य केवलिनो द्वैविध्यमाह—‘ केवली वि ति । यः परीक्षाहेतुलिङ्गयुक्तः सोऽपि केवली केवलज्ञानयुक्त—सर्ववस्तुविषयकसाक्षात्कारसयुक्तः । ‘अहवित्थ’ इति । अथवा अत्र एवकारो गम्यः । अत्रैव केवलित्वरूपावबोधकलिङ्गविचारे । नान्यत्र सर्वज्ञत्वादिविचारे । तदभिमुखः—केवलज्ञानाभिमुखः अन्तर्मुहूर्त्तेनोत्पत्त्यमानकेवलज्ञान इत्यर्थः । यथा—वद्वदेवायुर्देवगत्याभिमुख गच्छन् देवत्वेन व्यवदेश-विषयः प्रवचने प्रतीतः । क्षीणमोहस्त्वन्तर्मुहूर्त्तेन केवली भवत्येव । यदुक्तम्—

ચિદ્ભવે અર્થ, એ અર્થથી ઠાણુગ કલા તેહજ હમ્મરથના લક્ષણ સંબધપણુથી. સાતે સ્થાનકે કેવલી જાણીઈ. તે કિમ-પ્રાણુતિપાત ન કંઈ મૃષાવચન ન બોલિ યાવત જેહવુ બોલે તેહવુ પાલે એ સૂત્રની વૃત્તિ કહે છે—એ હમ્મરથના લિ ગજ વિપરીત હુતા કેવલીપણુના બોધક તે કેવલીપણુના પ્રતિપાદક સૂત્ર સુગમ છઈ દ્રવ્યપણુ એ લિ ગતે તે હમ્મરથના જ્ઞાનગોપરપણુ કરી અનુભવિના જનકપણુથીજ જાણીવુ એ ભાવ—જિમ હમ્મરથયતી અનાભોગ સહિત મોહનીયને વગે કિવારેકે પ્રાણુતો હિ સક હુઈ પરીક્ષાને ઉપયોગે જે હિ સનીય જીવના સમધનઈ તે વિષયીઆ અનાભોગનઈ કિવારેકઈ થરાપણુથી. કાણુને કદાચિત્કપણુ કાર્યનઈ પણુ કદાચિત્કપણુ એ અર્થ અનઈ હમ્મરથનઈ જે સદાએ અનાભોગ, તે તો સામાન્યથી અવ્યક્ત જાણીવો. તે અનાભોગને એ કદાચિત્કપણુ થિંકે સર્વજ્ઞપણુનું પણુ કદાચિત્કપણુ થાઈ. સર્વવિષયીઓ જે અનાભોગ તેહના અભાવને જ કેવલજ્ઞાનપણુથી તિહા હમ્મરથ સયતમાત્રને હણુવા યોગ્ય જે જીવ તે વિષયીઆ અનાભોગે સહિત તરતમપણુને લજગુ પણુ અવ્યક્ત મોહનીયજીવ જીવધાતાદિક પ્રતે કારણુ તે જીવધાતને કદાચિત્કપણુ તે હિ સનીય જીવવિષયીઓ જે અનાભોગ તે રૂપ સહકારી કારણુ તેહવુ કદાચિત્કપણુથી હિવે પરીક્ષાને લક્ષણુ સરીખાપણુથી અને અતર્મુહૂર્તે થનારા જે કેવલજ્ઞાન તેહને સન્મુખપણુથી ક્ષીણુમોહ પણુ કેવલી એહવુ વિચારીને કેવલીનું દ્વિવિધપણુ કહે છે જે પરીક્ષા હેતુ લિગેયુક્ત તે કેવલી કેવલજ્ઞાન યુક્ત-સર્વવસ્તુ વિષયીઓ જે સાક્ષાત્કાર તેણિ સહિત અથવા ઇહા ઇવકાર તે જાણીવો એતલે ઇહાજ કેવલીનું સ્વરૂપ તેહના અવબોધકના લિ ગતા વિચારને વિષે, બીજે ઠેકાણુ નહી. એતલે સર્વજ્ઞપણુના વિચારને વિષે નહી. તે કેવલજ્ઞાનને સન્મુખ—અતર્મુહૂર્તે ઉપજરયે કેવલ જેહને એ અર્થ જિમ બદ્દેવાયુ દેવગતિ સાહમે જોતો દેવપણુ કહેવાતો વિષય પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધ છે. ક્ષીણુમોહ તહ અતર્મુહૂર્ત કેવલી કુહજ. જે માદિ પ્રશમતિ કહિહ છે તે કહે છે. ‘ હમ્મરથ ચીનરાગ તે અતર્મુહૂર્ત કાલ થઈને સમકાલ જ્ઞાનાવરાણુ

‘ છદ્મસ્થવીતરાગઃ કાલ સોઽન્તર્મુહૂર્તમથ મૂત્વા । યુગપદ્વિવિધાવરણાન્તરાયકર્મક્ષયમવાય ॥૧॥ શાશ્વતમનન્તમતિશયમનુપમમનુત્તરમથો નિરવશેષમ્ । સમ્પૂર્ણમપ્રતિહત સમ્પ્રાપ્તઃ કેવલ જ્ઞાનમ્ ’ ॥૨॥ ઇતિ પ્રશ્નરતૌ (ગા ૦ ૨૬૭, ૨૬૮) તથા ‘ માવિનિ મૂતવદુપચાર ’ ઇતિ ન્યાયાત્ પ્રત્યાસન્ન-માવિપર્યાયસ્ય મૂતવદ્ગુણન યુક્તમેવ । યથા ગર્મસ્યોઽપ્યર્હેન્ શક્રેણ માર્વાર્હત્તયાં સ્તુતઃ । એવ ક્ષીણમોહ-માત્રસ્ય છદ્મસ્થવીતરાગસ્યાઽપિ કથચ્છિત્ત્કેવલીત્વવ્યપદેશો ન દોષાવહઃ । કિન્ન-કેવલિત્વગમકાનિ સપ્તાપિ લિંગાનિ મોહનીયક્ષયસમુત્થાન્યેવ, ‘ કેવલી હિ ક્ષીણચારિત્રાવરણત્વાન્નિરતિચારમયમત્વાદપ્રતિપેત્રિત્વાન્ન કદાચિદપિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ભવતી ’તિવચનાત્ । તેન લિંગાપેક્ષ્યાં દ્વયોરપિ સામ્યમેવ । એવં ચ સત્તિ યદિ ક્ષીણમોહસ્ય છદ્મસ્થવીતરાગસ્ય કથચ્છિત્ત્કેવલિત્વ નામ્યુપગમ્યતે, તર્હિ ક્ષીણમોહે છદ્મસ્થ-વીતરાગે સપ્તાપિ લિંગાનિ વ્યભિચરન્તિ । તત્ર હેતુપુ વિદ્યમાનેપુ સાધ્યસ્ય કેવલિત્વસ્યાસત્ત્વાત્ । નનુ મો ! આસ્તામન્યત્, પર કેવલિનો જ્ઞાનાદીનિ પદ્મ અનુત્તરાણિ ભવન્તિ । યદાગમઃ—

‘ કેવલિસ્ત ણ પચ અણુત્તરા પ૦ ત૦ અણુત્તરે ણાણે ૧ અણુત્તરે ઢસણે ૨ અણુત્તરે ચરિસે ૩ અણુત્તરે તવે ૪ અણુત્તરે વીરિણે ’ ૫ ત્તિ, શ્રીસ્થાનાજ્ઞે (સૂ ૦ ૪૧૦) એતાનિ પદ્માપિ કેવલિત્વેવ વર્તમાનાનિ કથાં । કેવલિત્વગમકલિંગતયા નોક્તાનીતિ ચેત્ । ડ્યયતે—એતેપા પદ્માનામપિ છદ્મસ્થજ્ઞાનાગોચરત્વે-નાનુમિતિજનકત્વામાવાત્ ન લિંગાનિ ભવિતુમર્હન્તિ, પ્રત્યુત કેવલજ્ઞાનાદિપરિજ્ઞાનાર્થમેવ ઉક્તિલિંગાના પ્રજ્ઞાપનાત્ । એતેન સપ્તાપિ પ્રાણાતિપાતાદીનિ છદ્મસ્થાના રાગદ્વેષજનિતાનિ, તેપા તયોઃ સત્ત્વાત્ ।

દર્શનાવરણ અને અતરાય કર્મને હાનિ પામીને શાશ્વત નિત્ય અતરંગિત અતિશયવત અતુલ સર્વોત્કૃષ્ટ અખણ્ડ સંપૂર્ણ એકવચ્ચ જ્ઞાન પામ્યો ’ થાનારને વિષે થયાની પરેજ કહણુ છે એ ન્યાયથી વધી પાસે જે થાનાર પર્વાય તેવતને થયાની પરે કહેવુ તે યુક્ત જ છે જિમ ગર્ભસ્થ એ ભગવત ઇદ્રિ ભાવ અરિહતપણિ રાગેઃ અતઃ, એવ છદ્મસ્થો જાવ ચડનાણો એકવે પાઠયિકે પણિ વિમદ્છદ્મમાણ-મિત્યાદિ દીસે છે. ઇમ વિવક્ષાવશે અહ તામમો તત્થ સુણીણ તેસિં તથા સાસણમાવે નાણમિત્યાદિ દીસે છે. ઇમ ક્ષીણમોહમાત્ર છદ્મસ્થ વીતરાગ તેહને પણિ કિણેક પ્રકારે કેવલીપણિ કહણુ તે દોષનુ ઉત્પાદક નહિ. વલી કેવલીપણુના ગમક સાતે લિગ મોહનીયક્ષયથી ઢિપનાજ. કેવલી તે ક્ષીણચારિત્રાવરણપણુથી ને પણિ નિગતિય રસ યમપણુથી તેપણિ અપ્રતિષેવિપણુથી કિવારે પણિ પ્રાણાતિપાતયિતા ન હુઈ એકવા વચનથી. તેણે કરી લિગની અપેક્ષાઈ મિહુને સામ્યજ. ઇમેક છતા જે ક્ષીણમોહ જે છદ્મસ્થ વીતરાગને કુણેક રૂપે કેવલીપણુ ન માનીઈ તઉ ક્ષીણમોહ વીતરાગને વિષે સાતે લિગ તે વ્યલિચરઈ. તિહા હેતુ છઈ ને સાધ્ય જે કેવલીપણુ તેહના અણુજતાપણુથી પૂછે છે—રહો બીજુ પણિ કેવલીને પાચ જ્ઞાનાદિકે તે અનુત્તર હુઈ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન, ઉત્કૃષ્ટ દર્શન, ઉત્કૃષ્ટ ચરિત્ર, ઉત્કૃષ્ટ તપ, ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય એ કાણુએ એ પાચે કેવલિનઈજ વિષે વર્ણતા છે. તે કિમ કેવલિપણુ જણાવનાના લિગપણે ન કહ્યા ? એકવુ કહઈ છઈ તે. ઉપરિ કહઈ છે તે પાચેનઈ પણિ છદ્મસ્થજ્ઞાનનઈ અવિષયપણિ અનુમિતિ જે સાધ્યતુ જ્ઞાન તેહને નીપજનવાપણુના અસાવથી લિગ થાનાનઈ યોગ્ય ન હુઈ સાહ્યુ કેવલજ્ઞાનાદિ જણાવવાને અર્થેજ ઉક્તલિગને ગ્રહવવાથી એટલે પ્રાણાતિપાતાદિકે તે છદ્મસ્થને રાગદ્વેષજનિત છે તેહને તેહ રાગદ્વેષના જતાપણુથી કેવલીને રાગદ્વેષથી ઉત્પન્ન જે પ્રાણાતિપાતાદિકે તેહનો નિષેધ, પણિ સર્વથા નિષેધ નહી અશ્વની પાપિશ્ચીના નિપાતમાત્રે જનિત જે અસખ્યેય વાણુકાયની વિરાધનાનઈ તેહને કેવલિને પણિ અશક્યપરિકારથી, એહા પરની આશકા પણિ દાલી. કેવલિને તેહની વિરાધનાને કોઈ

કેવલિનસ્તુ રાગદ્વેષજનિતાનાં તેપાં નિપેધઃ, ન પુનઃ સર્વથાનિપેધઃ, ચક્ષુઃપદ્મનિપાતમાત્રજન્મ્યાયાઃ
 અસંખ્યેયવાયુકાયવિરાધનાયાઃ કેવલિનોઽપ્યશક્યપરિહારાદિતિ પરાશક્ત્યાઽપિ પરાસ્તા । કેવલિનસ્થાના-
 ભૂતવિરાધનાયાઃ કાપ્યાગમેઽનુકૃત્વાન્, પ્રત્યુત કેવલિનો વાયુકાયવિરાધનાયા નિપિદ્ધત્વાન્ । યદાગમઃ -
 ‘છપ્પિ અ જીધનિકાએ પોવિ હળે પોવિ અ હળાચિજ્ઞા’ इत्यादि श्रीआचाराङ्गनिर्युक्तिवचनं प्राग्
 (પત્રાક ૫૪) ઉપદર્શિતમેવ । તથા અશક્યપરિહારોઽપિ કેવલિનો ન ભવતિ, હૈયસ્થૈવાભાવાદિત્યગ્રે
 દર્શયિષ્યતે । કિન્ન-પરકીયરાગદ્વેષયોસ્તદભાવસ્ય ચ નિરતિશયછદ્મસ્થજ્ઞાનાઽગોચરત્વેન તથાભૂતછદ્મ-
 સ્થમાત્રાનુમિતિજનકલિજ્ઞાના વિશેષણત્વાસમ્ભવાત્ । સમ્ભવે ચ યો રાગદ્વેષવાન્ સ છદ્મસ્થ, યસ્તુ
 રાગદ્વેષરહિતઃ સ કેવલીતિ વિશેષણજ્ઞાનમાત્રેણ છદ્મસ્થકેવલિનોર્વિવેકેન સમ્યક્ નિર્ણયે જાતે પ્રાણા-
 તિપાતાદીના તન્નિપેધરૂપાણા ચ સત્તાના વિશેષ્યપદાના ભગનમુન્મત્તપ્રભાપકલ્પ સમ્પદ્યેત, પ્રયોજનાભાવાત્,
 ધર્મોપદેશાદિક્રિયામાત્રસ્યાપિ તથાત્વેન સમ્પસંહ્યામળનસ્યાયુક્તત્વાંચ । કિન્ન-અપ્રસિદ્ધવિશેષણદાનેન
 હેતૂના સન્દિગ્ધસ્વરૂપસિદ્ધતાઽપિ । વસ્તુતસ્તુ રાગદ્વેષપરિજ્ઞાનાર્થમેવ પ્રાણાતિપાતાદીની લિજ્ઞાની સ્યુઃ,
 મોહનીયસત્તામન્તરેણ સદ્ભૂતજીવઘાતાદેરસમ્ભવાદિત્યગ્રે દર્શયિષ્યમાણત્વાત્ । કિન્ન-સત્તાવર્તિરાગદ્વે-
 ષત્ત્વ-છદ્મસ્થત્વયોરૈક્યમેવ, ઉભયોરપિ શબ્દયોઃ પરસ્પર પર્યાયવાચિત્વાત્ । એવ રાગદ્વેષરાહિત્ય-કેવલિત્વ-
 યોરપિ મન્તવ્યમ્ । તથા ચ સાધ્યવિશિષ્ટે હેતો જ્ઞાતે સાધ્યસ્યાયવશ્ય જ્ઞાતત્વાન્, વિશેષણજ્ઞાનમન્તરેણ
 વિશિષ્ટજ્ઞાનાસમ્ભવાત્ । નહિ વહ્નિવિશિષ્ટે ધૂમે જ્ઞાતે વહ્નિજ્ઞાતો ભવતિ । તથા ચ પ્રાણાતિપાતાદીનામિવ

આગમને' વિષે અશુકહેવાપણાથી સાહયુ કેવલીનઇ વાયુકાયની વિરાધનાનઇ પશ્ચિ' નિપિદ્ધપણાથી
 એ તો પૂર્વ દેખાડયુ છઇ અશક્યપરિહારપણિ કેવલીનઇ ન હુઇ હેવના અભાવથી. એહવુ આગલિ
 દેખાડીએ. વલી પરસ મધી રાગદ્વેષ અને તેહના અમ વનઇ નિરતિશ. જે છદ્મઞ્ચ જ્ઞાન તેહને અગોચરપણિ
 કરી તેહના જે છદ્મસ્થમાત્રને અનુમિતિજનક જે લિગ તેહને વિગેષણપણાના અસ ભવથી અને જહિ
 સભવઇ તહિ જે રાગદ્વેષવત તે છદ્મસ્થ અને જે રાગદ્વેષગહિત તે કેવલિ એહવે વિશેષણજ્ઞાનમાત્રેજ છદ્મસ્થ
 અને' કેવલીને। જે સમ્ભગરીતિ નિશ્ચય તે થઇ હુ તે પ્રાણાતિપાત દિક અને તેહના નિપેધરૂપ જે સાતે પદ
 જે વિશેષ્યરૂપ તેહનુ કહેવુ તે ઉન્મત્તા પ્રધાપને સરીખુ સ પજે પ્રયોજનના અભાવથી ધર્મોપદેશાદિ
 ક્રિયામાત્રને તિમ પશ્ચિ સપ્ત સખ્યાભયુનને અયુક્તપણાથી વલી વલી અપ્રસિદ્ધ વિશેષણને' દેવે હુ'તે
 હેતુને' સદિગ્ધ સ્વરૂપસિદ્ધપણું હુઇ. પરમાર્થ' વૃત્તિ તહિ રાગદ્વેષની પરિજ્ઞાનને અર્થેજ પ્રાણાતિપાત દિક લિગ
 હુઇ મોહનીયની સત્તા વિના છના જીવધાતાદિકના અસ ભવથી એહવુ આગલિ દેખાડીએ તે પણાથી વલી
 સત્તાવર્તિ જે રાગદ્વેષવતપણુ અને છદ્મસ્થપણુ' એક જ છે એ મિહુ' શબ્દને માહોમાહિ પર્યાયવાચીપણાથી-
 એકજ રીતિ જોલાગ્યાથી ધ્રમ રાગદ્વેષરહિતપણુ અને કેવલીશ્ચ તેહને પશ્ચિ માનવુ તિમ તો સાધ્યયુક્ત
 જિનારે હેતુ જાણ્યો તિનારે અર્થેજ સાધ્યને જણાપણુથી વિગેષણજ્ઞાન વિના વિગેષણયુક્ત જ્ઞાનના
 અસ ભવથી. વહ્નિવિશિષ્ટ ધૂમ જણે હુતે વહ્નિ તે અજાણ્યો ધ્રમ ન હુઈ. તિનારે તો પ્રાણુ તિપાતાદિકની પજે
 છદ્મસ્થપણુ' અને કેવલીપણુ તે મિહુને પ્રતક્ષપણાથી સાતે લિગને સ્વરૂપની હાનિ થાઈ. સાધીઈ છે તેહના
 જનકપણાના અભાવથી વલી રાગદ્વેષને જીવધાતાદિક પ્રતિ કારણપણુ'તે તુજને પશ્ચિ સમન છે છદ્મઞ્ચ
 સયતને પ્રાણુતિપાતાદિકને વિષે તે કારણનાને તેજ કહિઆપણાથી ધ્રમ કરતા અર્થ'થી છદ્મઞ્ચયતીને'
 જીવરક્ષા-સત્યભાષણુદિક તે રાગદ્વેષભાવે ઉત્પન્ન તે થઈ જે માટે કાર્ય'તુ પ્રતિપક્ષપણુ તે કારણને પ્રતિપક્ષ-
 પશ્ચિજ હુઈ. તે તો પરમતે ન સંભવે. જે માટે જહિ રાગદ્વેષ સત્તાવર્તી યદીઈ તહિ ઉપશાન શુશ્રુષ્યાનતાઈ

છદ્મસ્થત્વકેવલિત્વયોરપિ પ્રત્યક્ષત્વાપસ્યા સપ્તોનામાપિ લિङ્ગાના સ્વરૂપહાનિરેવ, અનુમિતિજનકત્વાભાવાત્ ।
 કિન્ન-રાગદ્વેષયોર્જીવિષાતાદિકં પ્રતિ કારણતા તથાપિ સમ્મતા, છદ્મસ્થસયતાના પ્રાણાતિપાતાદૌ તસ્યા-
 સ્ત્વયાપ્યુક્તત્વાત્ । એવ ચ સત્યર્થાત્ છદ્મસ્થસયતાના જીવરક્ષા-સત્ત્વભાવણાદિક રાગદ્વેષાભાવજન્ય
 સમ્પન્નમ્ । યતઃ કાર્યયોઃ પ્રતિપક્ષત્વ કારણયો પ્રતિપક્ષત્વેનૈવ સ્યાત્ । તત્ત્વ પરમતે ન સમ્ભવતિ । યતો
 યદિ રાગદ્વેષૌ સત્તાવર્તિનો ગૃહેતે તર્હિ ઉપશાન્તગુણસ્થાન યાવત્ તયોરનવરત સદ્ભાવેન તદ્ભાવસ્યાઽ-
 સમ્ભવાત્ । યદિ ચોદિતૌ તર્હિ સૂક્ષ્મસમ્પરાયગુણસ્થાન યાવત્ તયૈવાવસાતન્યમ્ । એવ કેવલિનોઽપિ રાગ-
 દ્વેષાભાવસ્ય જીવિષાતાદિહેતુત્વે સિદ્ધ અર્થાત્ રાગદ્વેષાવેવ જીવરક્ષાદિક પ્રતિ હેતૂ ભવતઃ । તદપિ ન
 સમ્ભવતિ, રાગદ્વેષાભાવસ્યાનવરતં સદ્ભાવાત્, રાગદ્વેષસદ્ભાવે ચ વીતરાગત્વહાનેશ્ચ । એવ છદ્મસ્થકેવલિ-
 નોરુમયોરપિ જીવરક્ષાદિક કથમપિ ન સિદ્ધ્યેત્, કારણાભાવાત્ । તથા ચ પ્રવચનમાત્રસ્ય વાધા સ્યાત્ ।
 યતઃ પ્રવચને કેવલી 'ઇદ સાવચ'મિતિ પ્રજ્ઞાપ્ય તત્પ્રતિપેક્ષિતા ન ભવતિ । પ્રજ્ઞાપયતિ ચ પ્રાણાતિપાતાદિકં
 સાવચમેવ । અત એવ 'સઞ્ચે પાણા સઞ્ચે મૂઝા સઞ્ચે જીવા સઞ્ચે સત્તા ન હત્ત્વા' ઇત્યાશુપદિપ્રવાન
 ભગવાન્ શ્રીમહાવીરઃ । તસ્માત્ વિના અપવાદ ધાત્યજીવવિષયકાભોગેન વિધીયમાનો જીવિષાતો રાગદ્વેષ-
 જન્ય ઇતિ વ્યવદેશઃ સર્વસમ્મતઃ । સ ચ વિના અપવાદ સયતાના ન ભવત્યેવ, અસયતત્ત્વભવનભયહેતોરા-
 ભોગસ્ય પ્રતિબન્ધકત્વાત્ । યતુ સામાન્યત સત્તોદયરૂપાવપિ રાગદ્વેષૌ વિના અપવાદમનાભોગસહકૃતાવેવ
 કદાચિત્ દ્રવ્યતો જીવિષાતાદિહેતૂ ભવત ઇતિ પ્રવચને પ્રતીત, તત્તુ જીવિષાતસ્ય રાગદ્વેષજન્યત્વામિચ્છક્ક
 ન ભવતિ, તત્તુ જીવવિષયકરાગદ્વેષયોરભાવાત્ । આભોગે ચ જાતે મિથ્યાદુષ્કૃતાદિપ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તેશ્ચ ।

તે ગગદ્વેષનર્થે નિરતર સદ્ભાવે તેના અભાવથી અને જે ઉદિત માનર્થ, તદ્દિ સુદમસ પરાય-ગુણસ્થાન-
 તાઇ રાગદ્વેષ છતે તે જીવરક્ષાદિકના અભાવથી. એહુ બાણિયુ ધમ કેનલીને પશ્ચિ ગગદ્વેષાભાવનાર્થે
 જીવિષાતાદિનુ હેતુ પશ્ચિ સિદ્ધ અર્થપ્રતિ રાગદ્વેષ જીવરક્ષાદિક પ્રતિ હેતુ હુધ તે પશ્ચિ ન સભવત્,
 રાગદ્વેષના અભાવને તેહને નિરતર સદ્ભાવથી. રાગદ્વેષને સદ્ભાવે વીતરાગની હાનીથી વલી. ધમ તદ્દિ
 છદ્મસ્થ અને કેવલી એ મિહુને જીવરક્ષાદિક કિમે સિદ્ધ ન હુઈ કારણના અભાવથી. તિચારે તો પ્રવચનમાત્રની
 વાધા હુઈ જે માટે પ્રવચનને વિપર્જ કેવલી 'એ સાવચ એહુ' કહીને તેહને સેવનાર ન હુઈ' પ્રત્યે
 પશ્ચિ પ્રાણાતિપાતાદિક તે સાવચ, એતલાજીવતી સર્વ પ્રાણ-દિવિષાદિક સર્વતર સર્વેક દ્રિય અપરજીવ તે ન
 હણિવા. એહુ કહેતો હુઓ ભગવત શ્રી મહાવીર. તે માટે હતવ્યજીવવિષયક જે આભોગ તેણિ સહિત
 જે તદ્વિષયી આ રાગદ્વેષ તેણે નીપજીવતો જે જીવિષાત તે રાગદ્વેષજન્ય એહુવો બોલ તે સર્વને સમત
 છે તે તો અપવાદનિના સયતીને ન હુધ જ, અસયતપણુ યાવાતુ જે ભય, તેહને હેતુ જે આભોગ,
 તેહને પ્રતિબન્ધકપણુથી જે તો સામાન્યથી સત્તા અને ઉદયરૂપ પશ્ચિ રાગદ્વેષ તે વિનાપવાદ, અનાભોગ
 સહકૃતજ કિચારેકિ દ્રવ્યથી જીવિષાતના હેતુ હુધ' એહુ પ્રવચનનર્થ વિષય, પ્રસિદ્ધ છત'. તે તો
 જીવિષાતને ગગદ્વેષ જન્યપણુનુ ચાપક ન હુધ, તે જીવવિષયી આ રાગદ્વેષના અભાવથી. અને આભોગ
 યધ હુતે' મિથ્યાદુ કૃતાદિ પ્રાયશ્ચિત્તની પ્રતિપત્તિથી. વલી કેવલી તદ્દિ ક્ષોણ છે રાગદ્વેષ અને અનાભોગ
 જેહને એહુવો હુતો કિમ દ્રવ્યથી જીવિષાતાદિકને વિષે પ્રવર્તત' ? કારણના અભાવથી. એહુ વિચારવુ.

હિવે' કુણેક ઉત્તરુપલ દ્રવ્યથી જીવિષાતાદિક તે દ્રવ્યનહી. કેવલીને જીવિષાત દ્રવ્યથી. તે
 પશ્ચિ દ્રવ્ય એ વચન જ દ્રવ્યરૂપ કૃત્તાદિક કિન્નની થરે કહે છે. તે તો બહુલાભ અવપદેષ તદ્દિ

કેવલી તુ ક્ષીણરાગદ્વેષાનામોગઃ કથં દ્રવ્યતોડપિ જીવધાતાદિપુ પ્રવર્તતે ? કાળાભાવાદિતિ પર્યાલોચ્યમ્ ।
કિન્ન-છદ્મસ્થસયતાના યો યજ્ઞીવાદિવિષયકામોગો વિના અપવાદ જીવરક્ષાદિદેતુઃ તસ્યૈવ જીવધાતાદેતુઃ
ત્વેન પરિણતૌ કેવલિનો જીવરક્ષાદિક કથમપિ ન ભવેત્, તત્કારણસ્ય વૈપરીત્યેન પરિણમનાત્ । અત એવ-

“ ‘અમિદં ણહુ હોઈ જગુ વાઈ સીઅલુ તિમ્હ । જો પુણ અગિદ્ સીયલા તસુ ણહુત્તણુ’ કિન્હ
॥૧॥ ઇત્યપ્રશ્ન્યામ્ । તથા અન્યત્રાડપિ-‘અમૃત યસ્ય વિષાયતિ તસ્ય ચિકિત્સા કથ ક્રિયતે ? ’ ઇત્યાદિ ।
કિન્ન-સત્તોદયવર્તિત્વમાત્રેણ વ્યક્ત્યા નિર્વિષયકોઽપિ રાગદ્વેષો યદિ જીવધાતાદિકં પ્રતિ રાગદ્વેષજન્યોડય
જીવધાત ઇતિ વ્યવહારહેતુત્વેન હેતૂ ભવતસ્તર્હિ જ્ઞાનાધારાધનક્રિયામાત્રં પ્રતિ તૌ ‘કારણત્વેન’ વક્તવ્યૌ
સ્યાતામ્ । एवं જ્ઞાનાદીનામપિ જીવધાતાદિકં પ્રતિ કારણત્વં પ્રસજ્યેત, તેપામપિ સત્તોદયવર્તિત્વેન વિદ્ય-
માનત્વાત્, તસ્માત્ તથાભળનમંબ્રાનમૂલકમેવ । નનુ મો ! આસ્તામન્યત્, પર ‘જીવેણ મંતે । સયાં
સમિઅં એઈ’ ઇત્યાદિભગવતીવચ્ચનેન સ્વરૂપચાએજનાદિક્રિયા આરમ્ભાદ્યોડમિહિતાઃ । અસ્તિ ચ કેવલિ-
નોડયેજનાદિક્રિયા, અતસ્તસ્યાડપિ જીવવિરાધના ભવત્યેવેત્યસ્માકં મતિરિતિ ચેત્ । મૈવં, ‘ઈહ આરમ્ભાદિ-
શઙ્ઘૈસ્તદ્વેતુના યોગાનામેવામિવાનાત્ । એતચ્ચાપ્રે ગ્રન્થસમ્મત્યા વ્યક્તીકરિણ્યતે । અન્યથા ‘તત્થ ણ
જે તે અપ્પમત્તસંજયા તે ણ ણો આયારમા ણો પરારમા ણો તદુભયારંમા અનારમા’ ઇત્યાદિભગ-
વતીવચ્ચનેનૈવ આસ્તા કેવલી, અપ્રમત્તસયતમાત્રંસારમ્ભાગભાવાભ્યુપગમે પરસ્ય મહતિ સઙ્કટે પતન સ્યાત્,
પરસ્પરં વિરોધેન કાન્દિશીકત્વાત્ । તસ્માદિહ નિષેધસૂત્રે આરમ્ભશઙ્કોડશુભયોગજન્યજીવધાતામિ-

મુદ્ધા વ્યાપાદનતુ સભારિતુ, જાણિ હુ તે પ્રાચશ્રિતન પડિવજ્જુ મત્યાદિક અનેક દ્વષણ ઉપજે છે. વતી
ઉપેક્ષિન કરવુ. વધી ‘હમ્મથ્યતીને’ ને જાણિકવપયક આલોગ, તે વિનાપવાદ જીવરક્ષાદિકનુ હેતુ
અને તેહને ‘જીવધાતાદેતુ’ પરિણમતે કેવલીને જીવરક્ષાદિક ક્રિમે ન હુઈ. તેહના કારણને વિપરીતપણે
પરિણમવાથી. એતલાજવંતી ‘અગ્નિ ઉષ્ણ હુઈ જગત્ અને વાઉઈ શીતલ તિમ પણિ ને અગ્નિ શીતલ
તેહને ઉષ્ણપણું ક્રિમ હુઈ ? ’ એ અપશ્ચ શીલાપામથે હઈ. અમૃત નેહને વિષતીપરે આચરે તેહને
વૈદશકે સી રીતિ કીજે. ’ ઇત્યાદિ વિચારિતુ. વધી સત્તા અને ઉદયવર્તિપણુમાત્રે વ્યક્તિ નિર્વિષયકપણિ
રાગદ્વેષ જઈ જીવધાતાદિક પ્રતિ રાગદ્વેષે જન્ય એ જીવધાત એહવુ વ્યવહારહેતુ પણિ હેતુ હુઈ. તક
જ્ઞાનાધારાધન ક્રિયામાત્ર પ્રતિ તે રાગદ્વેષ કારણપણિ કહેવા યોગ્ય હુઈ. ઇમ જીવધાતાદિક પ્રતે જ્ઞાનાદિકને
પણિ કારણપણું હુઈ. તેહને પણિ-સત્તા અને ઉદયવર્તિ પણિ કરી વિદ્યમાનપણુથી તે માટિ’ તિમ’ કહેવુ
તે અંતન મુદ્ધકજ જાણિતુ પૂછે છે-રહો ખીણુ પણિ ‘જીવ ભગવત ! હાલે ’ મત્યાદિ ભગવતીને વચ્ચે
અપયઈ એજનાદિક્રિયાઈ આરભાદિક કલા, અને કેવલીને પણિ એજનાદિક્રિયા છે, એ કારણવતી તેહને
પણિ જીવવિરાધના હુઈજ. એહરી અપહારી છે મતિ, એહવુ જઈ કહિસ્યે તિમ મ જોલે, કહા આગ લાદિશાન્દઈ
આરભાદિકહેતુ તે યોગ, તેહના અગ્નિજ્ઞાનથી, એતકે આગનિ ગ્રંથસમ્ભતિ વ્યક્ત કરીઅઈ, ઇમ ન
માનીઈ તો તિહા—

‘ ને અપ્રમત્તયતી તે આત્મારેણી નહીં પરાંણી નહિ, તે બિહુના આરેણી નહી, તકે મ્યુ ?
અનાં’ ભીજ ’ દત્યાદિ ભગવતીને વચ્ચેથી રહકે કેવલી, અપ્રમત્તસયતમાત્રે આગ લાદિકને અભાવ માનવે,
પરંતે મહાસ કટન વિરે પડવુ યાઈ. માલોમાલિ વિરેવે-કરી અભીતપણુથી, તે માટિ’ એ નિષેધસૂત્રે આગ લ-
ણુદ તે અશુભયે જે જન્ય ને જીવધાત, તેહને કહના, તિહા અશુભપણુ પણિ યોગઈ, કેવલ દસ્યુકા

યોગ્યતાઇ જીવદ્રાત હેતુપણુમાત્રે નહી ઉપશાંતગુણુસ્થાનકતાઇ અપ્રમત્તસયતને' કદાચિત્ સદ્જૂત જીવદ્રાતહેતુ પણિ અનારભકપણુાનુ પ્રતિપાદક જે અનતરોક્ત જે આગમવચનતણે 'આયાત્ત્મા' ધત્યાદિ તેહને બાધની આપત્તિથી તે માટિ' પ્રમત્તયોગને અશુભપણુ તે ક્ષોપાહિત યોગ્યતાઇ હનનીય-જીવવિષયઓ જે આભોગપૂર્વક જીવદ્રાત, તેહને હેતુપણુઇ ભણુવુ ધકા ક્ષોપાહિતયોગ્યતા એહવુ પદ, તે કેવલીના યોગનઇ અશુભપણુ વારંવાનંધ. તે કેવલીયોગનઇ સ્વરૂપ-યોગ્યતાઇ જ કહે પ્રકારે જીવદ્રાત પ્રતિ હેતુપણુાથી પણિ ક્ષોપાહિતયોગ્યતાઇ નહી કારણુતા અભાવથી એ હિરણ્મય કલીસ્મય. કહિછે' તે પ્રકારપણિ કેવલીનંધ 'સર્વ'પણુ કરી અનાભોગનુ અત્યત અછતાપણુાથી, પ્રમત્તયોગનઇ અશુભપણુ ધત્યાદિક અર્થનું' અભિગ્ય જકપણુ તઉ પ્રમત્તયોગનઇ ક્ષલવત શુભ અનઇ અશુભપણુ કરી દિવિધપણુાનુ કહનાર સિદ્ધાંતવચન જ

તે કિમ ? તિહા જે તે પ્રમત્તયતી તે શુભયોગ ઉદેશી આત્માની નહિ, યાવત અનાર ભી અશુભ-
યોગ ઉદેશી આત્માર ભી પશ્ચિ, યાવત અનાર ભી નહિ પ્રતિ ભગ શ, ૧ ઉ ૧૧ ઈલા પશ્ચિ પ્રમત્તસ યતને
સામાન્યથી પ્રમત્તપણાની સિદ્ધિને અથે તેહના યોગને સ્વરૂપયોગયતાઇ આભોગપૂર્વક જીવધાતુ હેતુપણ
કહેવું કદાચિત હુમ એહવો જે અશુભયોગ, તેણે જન્મ જે આરભકપણ, તેહની સિદ્ધિને અથે, આભોગ
પશ્ચિ હત્ય જીવવિષયીએ તે પશ્ચિ કરી વ્યકત કહેવો તદત જે કોઇક પ્રમત્તને સુમ ગહસાધુની પરે
અપવાદપદે પ્રતિષેવણાની અવસ્થાને પ્રાપ્ત એહવાને આત્માદિકના આરભકપણાથી, સ યતપણ તેા તેહને
તિવારે અપવાદપદે યુકત જે વિરતિપરિણામ, તેહના અલ્પજીવપણાથી. હમ અપ્રમત્તસ યતને ન
સંભવે, તેહને અપવાદપદના અધિકારિપણાને અલાવે, આભોગપૂર્વક જે જીવધાત તેહના યોગના -અભાવથી,
અને જે અપવાદપદ પ્રતિસેવનાની સંહિતપણાની અવસ્થાને વિષે પશ્ચિ 'પ્રમત્તની પરે' છતો જે જીવધાત તે

इति चेद् । उच्यते-यस्य यदन्तर्गतत्वेन विवक्षितकार्यं प्रति कारणता, तस्य तदन्तर्गतत्वेनैव फलवत्तया फलोपहितयोग्यता । अन्यथा तु स्वरूपयोग्यतैव, सत्यपि तस्य कारणत्वे तदितरसकलकारणराहित्येन विवक्षितकार्याजनकत्वात् । परं स्वरूपयोग्यता एकस्मिन्नपि कारणे सजातीयविजातीयानेकशुभाशुभकार्याणां नानाप्रकाराः आधाराधेयभावसम्बन्धेन (सहजाता) कारणसमानकालीनाः । फलोपहितयोग्यतास्तु स्वरूपयोग्यताजनिता अपि कादाचित्क एव, तदितरसकलकारणसामग्र्याः कादाचित्कत्वात् । यच्च कादाचित्कत्वं, तत् केवाञ्चित् कारणानां कदाचिदपि न भवत्येव । तेन फलोपहितयोग्यताः केपाञ्चित्कारणानां सम्भवन्त्योऽपि कादाचित्क एव मन्तव्याः । अत एव कैवलिनो योगाः अशुभकार्यमात्रं प्रति सर्वकालं स्वरूपयोग्यतामात्र एव भवन्ति । न पुनः कदाचिदपि फलोपहितयोग्यतामात्रोऽपि, अशुभकार्यमात्रस्य कारणानां ज्ञानावरणीयोद्घातिकर्मणामभावेन तदितरसकलकारणसाहित्याभावात् । शुभकार्याणां तु यथा-सम्भवं कदाचित्फलोपहिता योग्यताऽपि स्यात् घातिकर्माभावस्यापि कारणत्वेन, तथैव कदाचित् (कालादि) तदितरसकलकारणसाहित्यस्य सम्भवादिति न कश्चिद्विरोधः । ननु भो ' गगाण एवाविओ णदो ' इत्यादिव्यतिकरोपलक्षितः श्रीभावइयकनिर्युक्तिकारोको धर्मरुचिनामानगारो विना अपवाद नाविकादिपञ्चेन्द्रिय-जीवव्यापादकः क्रथं सयत ? इति चेत् । मैव, अपवादस्वरूपस्य सम्यगपरिज्ञानेन मृषाभापित्वात् । यतोऽपवादस्तावत्सावद्यत्वेन प्रतिपिद्धस्य सालम्बनप्रतिपेवणार्हः । तत्रालम्बनं तावद् द्वैधा-पुष्टालम्बनममुष्टालम्बन च । तत्र पुष्टालम्बनेनापवादप्रतिपेवणं हि (तावत्) शक्यभावहेतुकज्ञानादिहानेः प्रतिबन्धकं

અનાભોગે જન્યજ તિવારે અનાભોગ તે પણિ તેહને વિદ્યમાનપણથી એતલાજવતી અપ્રમત્તની પરિ પ્રમત્તના પણિ યોગને શુભપણિ કરી આત્મારબકપણું નથી પૂછે છે-સ્વરૂપયોગ્યતા અને ફલોપહિત-યોગ્યતા એમ મધ્યે સ્થો ભેદ ? એહવુ બોલે તે ઉપર કહિય છે જેહને મધ્યે પડતા પણિ કરી ધર્મસત કાર્યપ્રતિ, કારણપણ્યાર્થ તેહને તન્મધ્યગતપણિ જ ફલવતપણે ફલોપહિત-યોગ્યતા, જમ નહિ તિહા સ્વરૂપ-યોગ્યતા જ, છતેપણિ તેહને કારણપણિ તે કાણ્યથી બીજા સકલકારણને રહિતપણિ કરી વાછિનકાર્યના અજનકપણ્યથી, પણિ સ્વરૂપે કારણતા તે એકે પણિ કારણને વિષય સંબંધી અને વિબળતીય જે અનેક ગુણાશુભકાર્ય તેહને નાનાપ્રકારરૂપ આધારાધેયભાવસંબધે કારણસાથે એકકાલોદ્ભવ, ફલોપહિત-યોગ્યતા તહિ સ્વરૂપ-યોગ્યતાહ જનિત પણિ કિવારેકિ યથ જ, તેથી અન્યસકલકારણ સહિતપણ્યને કાદાચિત્કપણ્યથી, અનહ જે કાદાચિત્ક તે કેવલાએક કારણને કિવારેકિન હુધ પણિ તે વતી ફલોપહિત-યોગ્યતા તે કેતલ એક કારણને સભવતીહિ પણિ કિવારેકિ ઉપનીહ જ માનવી એતલાજવતી કેવલીના યોગ તે અશુભકાર્યમાત્ર પ્રતિ સ્વરૂપયોગ્યતાના ભજનારજ હુધ પણિ કિવારે ફલયુક્તયોગ્યતા ભજનાર ન હુધ, અશુભકાર્યમાત્રના કારણ જે જ્ઞાનાવરણીયાદિ ધાતીકર્મ, તેહને અભાવે, તે વિના સકલકારણ-સહિતપણ્યના અભાવથી શુભકાર્યની તહિ યથાસભવે કિવારેકિ ફલયુક્તયોગ્યતા પણિ હુધ, ધાતીકર્મના અભાવને પણિ કારણપણિ કરી કિવારેકિ તે વિના સકલકારણસહિતપણ્યના સભવથી એવતી કિન્થોએ વિરોધ મહી

-પૂછે છે- ' ગગાર્થ નાનિક નંદ ? ' ઇત્યાદિ સંજ્ઞાપૂર્ણ એકપ્રાચ્યો શ્રીઆવરચક નિયુક્તિકારે કહિએ ધર્મરૂપી નામે અનગાર, તે અપવાદ વિના નાવિકાદિપેન્દ્રિયો વ્યાપાદક કિમ સયત હુધ ? એહવુ મ બોલિ, અપવાદપદના સ્વરૂપને સમ્યગ અણુપરિજ્ઞાને કરી મૃષાભાપિપણ્યથી જે માટે અપવાદ તહિ આવલપણિ નિષેધાને સાલ અન સેવવાયોગ્ય, તિહા આલ બન જે પ્રકારે પુષ્ટ આલ બન અને અપુષ્ટ આલ બન

किम् ? इति पर्यालोचनयैव भवति । यथा विमलवाहनराजव्यापादनं सुमङ्गलसाधोः । अपुष्टालम्बनेन च शक्तिसद्भावेऽपि अहो ! अयं पापात्मा दुष्टो मुधैव ममोपसर्गकारीति दुःखैवापवादप्रतिषेधम् । यथा नाविकादिव्यापादनं धर्मरुचेरिति । सूक्ष्मदृशा पर्यालोचनायां तु नाविकसिंहयोर्व्यापादनं पुष्टालम्बनेनैव, तत्कृतोपसर्गस्य ज्ञानादिहानिहेतुत्वात् । तेन कश्चित् पुष्टालम्बनं क्वचिदपुष्टालम्बनं च । न पुनः तन्निरालम्बनं, येनापवादाभावः स्यात् । तत्रालम्बनस्यापुष्टत्वं धर्मरुचेर्ज्ञानादिहानिप्रतिबन्धकशक्तिसद्भावेनैवावसातव्यम् । प्रथमपुष्टालम्बनप्रतिषेधविणस्तथाभूतो जीवघातः संयमपरिणामानपायहेतुत्वेन सञ्ज्वलनकपायजन्योऽप्य-
कषायजन्यो मन्तव्यः । अप्रशस्तकषायस्तु साधूनामनुचित एव । अत एव तदव्यञ्जकमागमवचनं यथा-

‘किं इतो कटूतरं जं मूढो खाणुगंमि अपिडिओ । खाणुस्स तस्स रुसइ न अप्पणो दुप्पत्तस्स’
॥१॥ त्ति आ० नि० वचनं धर्मरुचिमतनगारमुद्दिश्यैवोक्तम् । अन्यथा एवंविधवचनानुपपत्तिः प्रसज्येत ।
एवं सम्यग्वाचिचारे क्रियमाणे छद्मस्थसंयतानां जीवघातो व्यवहारतो न रागद्वेषजन्यो, न वा केवलिनस्त-
दभावजन्यः, कषायाभावस्य जीवघात प्रत्यकारणत्वादिति सिद्धम् । किञ्च-केवलिनो रागद्वेषाभावेऽप्य-
शक्यपरिहारेण यदि छद्मस्थत्वज्ञापकलिङ्गानि भवेयुः, तर्हि जीवघातादिकमधिकृत्य छद्मस्थकेवलिनोस्तौ-
ह्येऽपि छद्मस्थसंयतानामशक्यपरिहारो घाल्यजीवविषयकानाभोगजन्यः । आभोगस्तु तेषामशक्यपरि-
हारस्य प्रतिबन्धकत्वेन जीवरक्षादिहेतुः । केवलिनस्तु घाल्यजीवविषयक आभोग एवाशक्यपरिहारनिश्चयद्वारा
जीवघातादिहेतुः, योपाशेषवस्तूनामिवाशक्यपरिहारस्याऽप्यवश्यभावित्वेन परिज्ञानादिति विशेषः । स च

- तिहा-पुष्ट आलंभने-अपवादानु सेवपु, सो शक्तिनो अलाप तन्निमित्तकं के ज्ञानादिकनी हानि-तेहनु प्रतिपक्षक
रूपे अहेतु । ‘विचारणाय’ इति । निमि विमलवाहनराजानुं हनने सुसंगल साधुने’ अपुष्टालंभने तडि शक्ति
उते’ पण्डि ज्ञानादिकानिने, अलावे ‘पण्डि’ अहे । ओ पापपद दुष्ट मिथ्याने’ मुंछने उपसर्ग’ कर्ता ओ भुद्धि
अपवादानु सेमपु, निमि नाविकादिकं दुष्टपु धर्मरुचीने सुसंगलुद्धि पण्डिवायना’ तडि नाविक अने सि हनु
हण्डु ते पुष्टालंभने । तेहना’ कथा, उपसर्गने ज्ञानादिकानिना हेतुपण्डाथी, ते’ वती किहायेक पुष्टालंभन
किहायेक अपुष्टालंभन, पण्डि ते निरालंभन नही जेण्डि अपवादानो अलाप ‘हुंछ’ तिहा आलंभनने’
अपुष्टपण्ड ते धर्मरुचिने, ज्ञानादिकनी हानिनी, प्रतिपक्षक के शक्ति, तेहने सहभावेन पण्डिपु’ पण्डि
अपुष्टालंभन सेवनारने तेहवाँ के । अवघात संयम-परिणामनध अलंभननध हेतु पण्डि, करी
सुसंगलन कषाये उपनो, पण्डि अप्रशस्त कषाये उपनो मानिवा । अप्रशस्त कषाय तो साधुनध अयुक्त न छे
अज्ञेयान् वती तेने जण्डावनाइ छे, अप्रशस्त-कषायनु आगमनु वयन निमि ‘रूप’ ऐथी कष्टतर के सुद स्थला
आइत्यो हुतो स्तलनध रीस करध, पण्डि, पीताना, असाधनपण्डानध, नही, ओ वयन ते धर्मरुचि
अनुगार उद्देशीनध न कडिछ । पीनध प्रकरध अहेवा, वयननी अयुक्तता याध । धर्म सम्यग् विचार करतछ
उद्देश्यसंयतनध अवघात ते व्यवहारथी रागद्वेषजन्य नही, अनछ केवलीनध पण्डि कषायने अलावे न-य
धर्म नही, कषायना अलापनध अवघात प्रतध आकारणपण्डाथी, अहेतु सिद्ध थयु, वही केवलीने रागद्वेषने’
अलावे पण्डि अशक्यपरिहारे करी नछ उद्देश्यपण्डानां सापक के विग ते हुंछ, तडि अवघात उद्देशीने
उद्देश्य अने केवलीने, सरिणाध पण्डि उद्देश्यसंयतने अशक्यपरिहार ते’ हतव्यअवविषयओ के अनभोग
तेखे’ न-य, आभोग तो तेहने ‘अशक्यपरिहारने’ प्रतिपक्षक पण्डि, करी अवशेक्षानु हेतु- केवलीने तो
घाल्य अवविषयओ आभोग तेहने अशक्यपरिहारनो निश्चय ते विद्यावे करी अवघातादिकं हेतु, याकता

કેવલ્યપેક્ષ્યા, છદ્મસ્થસંયતાનાં સાર્વજનીનપ્રતીતિવિષયશોભનત્વામિવ્યક્તજ્ઞ-૧૬૫. તેન તત્પરિહાર્ય
કેવલિન, એવ છદ્મસ્થસંયતમાત્રસ્યાડ્યાભોગજન્યં, જીવધાતાદિકમન્યુપગન્તવ્યં, પરિહર્તવ્યં વા છદ્મસ્થ-
સંયતાનામિવ કેવલિનોડસીતિ પ્રતિવન્દીનમી દુસ્તરા । તદુત્તરણોપાયશ્ચ, જિનવચનસમ્યકપર્યાલોચના-
નાવાડ્યત્ત્વં સમીહિતનગરાવાસિદેતુ । સમ્યકપર્યાલોચના, તાવદેવં-આભોગાનાભોગધટિતત્વેતેન પ્રતિપક્ષ-
ભૂતસામગ્રીદ્વયજન્યમેકં કાર્ય જીવધાતાદિલક્ષણ ન પિ સમ્મતમ્, નાન્યકારણકારણ, મિતિત્વ-
નાત્ । હિંસાદિલક્ષણયા નરકગમનસામગ્રયા ચ સ્વર્ગપ્રાપ્તિસક્તેઃ । જીવરક્ષા ત્વ, નમોક્ષકારણત્વેન
કેવલિનાપ્યમિહિતા । સા ચ છદ્મસ્થસંયતાનામિવ કેવલિનોડ્યાભોગજન્યા । આભોગશ્ચ કેવલિનસ્તુ
સાર્વદિક એવ । તેન કેવલિનો જીવરક્ષાદિકમપિ તથૈવાન્યુપગન્તવ્ય, કારણાનુરૂપ, કાર્યમિતિ
વચનાત્ । યત્ત્વોક્તં—કેવલિનોડશ્ચયપરિહારેણ જીવધાતાદિક, તદપ્યસજ્જતં, અવશ્યમાવિત્વપરિજ્ઞા-
નપરિજિદ્વીર્ષયોર્વિરોધાદિત્યગ્રે દર્શયિવ્યમાણત્વાત્ । આભોગાનાભોગયોશ્ચ ક્રમેણ જીવરક્ષાજીવધાતદેતુત્વં
કેવલિનેવોક્તમ્ । તથાહિ—

‘જો જીવેવિ વિઆણેઙ, અજીવે વિ વિઆણેઙ । જીવાજીવે વિઆણંતો સો દુઃખાહીઙ સંજમં
॥૧॥ તથા, જો જીવેવિ ણ યાણેઙ અજીવેવિ ણ યાણઙ । જીવાજીવે અયાણંતો કહ, સો ણાહીઙ સંજમ ।
॥૧॥ તિ દશવેં (અ૦ ૪, ગા૦ ૧૨, ૧૩) ન, પુનઃ કેવલી, જીવાજીવાંદીન્ જાનાનોપ્ય-
સંયમમેવ જાનાતીતિ-ત્વાપિ, વિવેકેનામિહિતમ્ । તસ્માત્, છદ્મસ્થાનાં, સપ્તાપિ, લિંગાનિ, રાગદ્વેષ-
જનિતાણિ, કેવલિનસ્તુ ન રાગદ્વેષજનિતાનીતિ, નિવેધસૂત્રામિપ્રાયકલ્પવં-પ્રવચનાનમિદ્ધત્વામિવ્યક્તજ્ઞ-

ને સમરતવસ્તુ, તેહની પરે ટાલ્યા ન દેએ ને પરિહાર, તેહને પશ્ચિ, અવશ્યભાવી, પશ્ચિ પરિહારથી એ
વિશેષ તે તદ કેવલીની અપેક્ષા છદ્મસ્થ સંયતને, સર્વજનીન પ્રતીતિવિષયના, શોભનપણાનું, આપકજ,
તે વતી ને, દોષપરિહારને અર્થે છદ્મસ્થસંયતમાત્રને પશ્ચિ, બાહ્યપશ્ચિ, જન્ય, જીવધાતાદિક માનવુ, અથવા
પરિહરવુ, છદ્મસ્થસંયતની પરિ કેવલિને પશ્ચિ બાહ્યને જીવધાતાદિક, એ પ્રતિપક્ષી ને, એક વસ્તુ માનતે
અવશ્ય માનવુ થાઈ તે રૂપ ને નદી તે દુસ્તર છદ્મ.

તે નદી ઉતરવાનો ઉપાય તો શ્રીજિનવચનરૂપ ને નાવ તેહને આપત, વાહિત નગરેનું પ્રાપ્તિ હેતુ,
ભક્તી ત્રિચારણા તદે ધમ, બાહ્યપશ્ચ અને અબાહ્યપશ્ચ એ એ યુક્ત પશ્ચિ માર્ગેમાહિ વિરોધિશ્ચ તે બિ સામગ્રી
તેણે બપવું એક જીવધાતાદિક કાર્ય તે કોઇને સંમત નહી. અન્યથું કારણ તેહજ કારણ એહવુ વસ્તુ ન
હુધ. હિંસાદિરૂપ ને નરકગમનની સામગ્રી તેણીધ ર્વર્ગ પામવાનો પ્રસંગ હુધવતી, જીવરક્ષા તો નમોક્ષ
કારણપશ્ચિ કેવલીધજ કહી તે તો છદ્મસ્થસંયતીનીપરે કેવલીને પશ્ચિ આભોગે ઉત્પન્ન, આભોગે તો
કેવલીને સદાજ કુઈ તે વતી. કેવલીને જીવરક્ષાદિક તે આભોગજન્ય સદાએ માનવુ કારણને સરીધું કાર્ય કુઈ
એ વચનથી.

અને ને કહિલ કેવલી ને અસકયપરિહારાદિકે જીવધાત કુઈ, તે પશ્ચિ અયુક્ત, અવશ્યભાવિવિષયનું
જ્ઞાન અને પરિહરવાની ધૃત્તા એ બિને વિરોધથી આગલિ દેખાડિએ તે પશ્ચાથી, આભોગને, અને અનાભોગને-
જીવરક્ષા અને જીવધાતાનું હેતુપણ કેવલીધજ કહિલે. તે કિમ અર્થ તો મિહુગાયાનો પ્રગટજ છ, પશ્ચિ કેવલી
જીવજીનાદિપ્રતે બાહ્યતો એ અસંયમજ બાહ્ય, એહવુ દિહાએ વિવેક કહુ નથી. તે મારે છદ્મસ્થનર્થ આતે
લિંગ તે રાગદ્વેષજનિત, અને કેવલીને તે રાગદ્વેષ જનિત નહી, એ નિવેધસૂત્ર ને તેહના અભિપ્રાય કલ્પન

મિત્રાવસંતત્યમ્ । અન્યથા છદ્મસ્થસ્વજ્ઞાપકલિજ્ઞાના મધ્યે પશ્ચમસ્થાને પૂજાસત્કારાદિસદ્ભાવે છદ્મસ્થસંયત્તાનાં યથા 'રાગદ્વેષજન્યે હર્ષકારિત્વં', ન તથા કેવલિનઃ, 'કિન્તુ રાગદ્વેષાભાવજન્યં વક્તવ્યં સ્યાત્' । તથા 'સંતિમે સ્થાને' છદ્મસ્થો 'રાગદ્વેષાભ્યા યથાવાદી તથાકર્તા ન ભવતિ । 'કેવલી તુ 'રાગદ્વેષાભાવેન યથાવાદી તથાકર્તા ન ભવતીતિ મળતા અર્થાત્ કેવલી તુ રાગદ્વેષાભ્યા યથાવાદી તથાકર્તા ભવતીતિ મળતમ્ । एवं च असङ्गतकल्पन कीदृशस्य प्रवचनाभिज्ञस्य युक्तमिति पर्यालोच्यम् । अथ 'छदम्स्थो' रागद्वेषवशेन कदाचिद्यथावादी तथाकर्ता न भवति, केवली तु रागद्वेषाभावेन यथावादी तथाकर्ता भवतीत्यस्माकं मतिरिति चेत् । सत्य, इष्टापत्ते । परं तथाभूतोऽपि केवली किं सर्वकालं कदाचिद्वा ? । 'आद्ये, अनवधानि षडपि स्थानानि सर्वकालं तथाभूतान्येव भवन्तु । तथा च रागद्वेषमन्तरेणाऽपि केवलिनः कदाचिदवश्यभावित्वेन जीवघातादिकं भवतीति परोक्तं वचनं हता-
हृत्येव सम्पन्नम् । द्वितीये अर्थात् केवली, कदाचिद्यथावादी तथाकारी न भवतीत्यत्र निदानमनन्य-
गत्या 'छदम्स्थसंयतानामिव केवलिनोऽपि रागद्वेषावेव, तुल्यकार्ये कारणैवभ्यासम्भवात् । तस्मान्नि-
जमतिकल्पनमकिञ्चित्करमेवेति तात्पर्यम् । ननु भोः । सर्वत्रापीत्यमेवेति न द्रुमः, किन्त्वागमाना-
बाधयोः । पञ्चमं स्थानं तु लोभाविनाभावि हर्षकारित्वमिति केवलिनो विरोधेनागमबाधितमिति । एवं
सप्तमस्थानमपि:—

“‘‘જિઅરાંગદોસમોહાં સવ્વજ્ઞૂ તિઅસર્ગાંહકયપૂઆં’’ ‘‘અર્ચવતસચ્ચયેના સિવંગદ્વગમના જયતુ જિનાં’’
‘‘૧૧૧’’ હતિ સ્થાનાન્નવૃત્ત્યાં ‘‘આગમવાધિતમેવં । તેનેતદ્વદ્વયં વિહયાન્યત્ર યથોક્તમિત્યસંતત્યમિતિ

‘‘તે પ્રધર્મના અભ્યુપધાનુ અધ્યાવનારજ અભ્યુધું’’ ધમ ન માનીધ તો ઇન્દ્રિયપણુના રાપક જે સિંગ તે
અર્ચ પાથમે સ્થાનકે પૂનસકારોદિક છેતે ઇન્દ્રિયતીને જિમ રાગદ્વેષે જીપતું હર્ષકારીપણું તિમ કેવલીનેઈ
નેહી, તો સ્થું, રાગદ્વેષને અભાવધ અન્ય, એહવું કહેહવું કુંઈ, વલી સાંતમે સ્થાનકેઈ ઇન્દ્રિયને રાગદ્વેષે
યથાવાદોનેહું, બોલે તેહવું કરનાર ન કુંઈ, અને કેવલી તેહ રાગદ્વેષને અભાવે નેહવું બોલધ તેહવું
કરે નહીં એહવું કહેતે પરમાર્થથી કેવલી રાગદ્વેષને નેહવું બોલે તેહવું પાલે એહવું કહેઈ. ધમ એ
અસંગતકલ્પનાનેહતા પ્રવચનના અભ્યુધને યુક્તા, એ વિચારયુ. ૧

હિને ઇન્દ્રિયતો રાગદ્વેષને વશે કિવારેકિ યથાવાદી તિમ કરનાર ન કુંઈ, કેવલી તો રાગદ્વેષને અભાવધ
નેહવું બોલે, તેહવું કરઈ, એહવી અધારો મતિ, એહવું જઈ કહેસ્યે, તકે સત્ય વાંછિતની પ્રાપ્તિથી, પશ્ચિ
તેહો એકિમહી સ્ય, સર્વદાકે કિવારેકે ? પ્રથમ પ્રશ્ને ખીળ, એ સ્થાનકે પશ્ચિ નિરવધ, સર્વકાલ તેહવાજ
કહે, તિવારે, તો રાગદ્વેષ વિત્તા, કેવલીનેઈ કિવારેકે, અવશ્ય આવિપશ્ચિં જીવધાતાદિકે કુંઈ, એહવું પરડું
કહેઈ વચન તે હાથે પાણી દીધું એહવું યુધું ખીળ પશ્ચિ તો કેવલી કિવારેકે નેહવું બોલે, તેહવું ન કરે.
ધર્મકારણ તો ખીજ ગતિ નહીં તેણી કરી ઇન્દ્રિયતીની પરે, કેવલીને પશ્ચિ રાગદ્વેષ જ. સરીખે કારણે
કારણેના વિલિન પણાનાં અસ ભવથી. તે મારે આપમતિવું વિકલ્પને તે અકિ ચિત્કરણ, એપરમાર્થ.
પૂછે છે-સર્વત્ર પશ્ચિ ધમજ નથી કહેતા. તો સ્ય આગમના અનાળાધાર પાંચમું, સ્થાનકે તો
લોભાવિના અર્થથી એહવું જે હર્ષકારીપણું તે કેવલીને નિરોધે કરી આગમમાધિત છે. ધમ સાંતમું
સ્થાનકે પશ્ચિ અત્યાં જો રાગદ્વેષમોહ નેહિ, સર્વ, ધર્મ કરી છે પૂન નેહની, અર્થતે છે
સર્વવચન નેહવું, શિધગતિને વિષે ગમન નેહને એહવા જિન સર્વોત્કર્ષ વત્કે એ ઠાણાગ દત્તિ રમ
આગમે પાધિતજ. તે વતી એ ખિ-પાંચમું અને સાંતમું સ્થાનકે યુધીનેઈ ખીજે દેકાણે કહેઈ તે

ચેત્ । સત્યં, તર્હિ કેવલિનો જીવઘાતાદિકં કથમપિ ન સિદ્ધયેત્ । ‘કેવલી ણો હમ્’ સાવજ્ઞંતિ પન્નવેત્તા પહિસેવિત્તા હવહ્, જહાવાઈ ત્હાકારી આવિ હવહ્’ इत्याद्यागमेन बाधितत्वात् । ‘द्रव्य-
तोऽपि जीवघातादेः सावद्यत्व- च तद्विषयकप्रत्याख्यानानुपपत्त्या निश्चयतः कर्मबन्धहेतुत्वाभावेऽपि
व्यवहारतः प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्यनुपपत्त्या च प्रतीतमेव । किञ्च-केवलिनो रागद्वेषाभावेऽप्यवश्यभावित्वेन
प्राणातिपातादीनि सप्तापि स्थानानि भवन्तीति वचन- केवली यथावादी तथाकर्त्ता भवतीति भगतां
भवतैवोन्मत्तप्रलापकल्पमुद्धोषितम्, एकान्तसत्यवादिनः कृतप्रतिज्ञाभङ्गस्यात्यन्तासत्त्वात् । तस्माद्
यद्दीकाकारेण छद्मस्थत्वज्ञापकलिङ्गेषु कदाचिदिति विशेषणमुपात्तं तत्सप्तानामपि लिङ्गानां स्वरूपा-
सिद्धिनिवारणार्थम् । यच्च केवलित्वज्ञापकलिङ्गेषु ‘कदाचिदपि’ इतिशब्दद्वयात्मकं विशिष्ट- विशेषणं
तत् छद्मस्थसाधौ व्यभिचारवारणार्थमेव ।

અચં ભાવઃ—વિપ્રતિપન્ન- સાધુચ્છદ્ધાસ્થો જીવઘાતકત્વાત્ અનૃતભાવકત્વાદિત્યાદિપ્રયોગેષુ
પ્રાણાતિપાતાદીનિ સપ્તાપિ લિંગાનિ છદ્મસ્થસાધૌ ન ભવન્તિ, સર્વકાલમનવરત જીવઘાતાદૌ પ્રવર્તમાનસ્ય
સંયતસ્યાસંયતસ્ય વા અસમ્ભવાત્ । વ્યાધાદેરપિ સિદ્ધે પ્રયોજને ભોજનાદેરિવ તતો નિયુત્તેરધ્યક્ષસિદ્ધત્વાત્ ।
તેન સામાન્યતઃ પ્રાણાતિપાતાદિકં છદ્મસ્થસાધૌ નાસ્ત્યેવેતિ સ્વરૂપાસિદ્ધિઃ । તન્નિવારણં ચ કદાચિવિતિ
વિશેષણેન સમ્પન્નમ્ । તથા કેવલિત્વજ્ઞાપકલિંગાનિ છદ્મસ્થસાધૌ વ્યભિચરન્તિ, કદાચિત્પ્રાણાતિપાતા-
શ્ચભાવાવસ્થાયાં હૈતુષુ વિદ્યમાનેષુ કેવલિત્વાભાવાત્, કદાચિજીવઘાતાદિનિષેધસ્યોભયવાદિસમ્મતત્વાત્ ।
તન્નિવારણાર્થં કદાચિદપીતિ વિશિષ્ટ- વિશેષણમ્ । તેન વિશિષ્ટવિશેષણવિશિષ્ટાનિ લિંગાનિ છદ્મસ્થસાધૌ

અનુષુ. એહવુ એ કહિયુ, તે સત્ય, નહિ તો કેવલીને જીવઘાતાદિક કહે સિદ્ધ ન થાય. કેવલી એ
સાવધ એહવુ કહિ પ્રતિસેવે, નહી. એહવુ એ હે તેહવુ પાશે, ઇલાદિક આગમન, પાશિતપણથી,
દ્રવ્યથી એ જીવઘાતાદિકને સાવધપણ તે પન્નજ્ઞપણની અન્યથા અયુક્તતા થાય વતી નિશ્ચયથી
કર્મબંધહેતુપણને અભાવે પશિુ વ્યવહારથી પ્રાયશ્ચિત્તવુ પડિવજવુ તેહની અયુક્તતા વધી પ્રસિદ્ધજ.

અતએવ મહુધી, વ્યાપાદક સાધુને વારંવાર કુલ્લકે, સભાર્યું. હિવે કુલ્લકે ઉચ્છૂ ખલ કહે છે ને.
કેવલીને પશિું દ્રવ્યથી ઉપકરણુ તે પરિગ્રહ જિમ દોષ નહિ તિમ દ્રવ્યથી પ્રાણાતિપાતાદિક પશિું
દોષ નહી. તે મિથ્યા અણિયુ. ‘હર્ષકારિ ધર્મોપકરણુનઠ’ દ્રવ્યથી પરિગ્રહ કહેયો. છઠ્ઠ,
અપરિગ્રહહિંસા સુચેત્તિ ઇલાદિ ભાષ્યાભિપ્રાયે અણિયુ. સચિત ને વિષે પશિું ધર્મોપકરણુ તે
પરિગ્રહ નિષેધો છે. અને અચાતરાભિપ્રાય સચચ્યા વિના યથા તથા કહિષે તો એકેવલીને ભોગ
માન્યો નેમ્મઠ. તે વિચારવુ વધી ‘દ્રવ્યજીવઘાદિક તે નિદાવિષય નહિ’ એ લિખન તે પશિું
પૂર્વોક્ત યુક્તિ મિથ્યા અણિયુ. વળી કેવલીને રાગદ્વેષને અભાવે પશિું અવશ્યભાવિ પશિું પ્રાણાતિ-
પાતાદિક સાતે સ્થાનકે. હુઈ એહવુ વચન તે ‘કેવલી એહવુ બોલે તેહવુ પાશે’ એહવુ કહેતે
તેજ હિંમતપ્રલાપ સરીયુ સભનવ્યુ એકાતે સત્તવાદીને કોપી પ્રાતરાના જીગનઈ અત્યંત
અસત્તવપણથી. તે માટે ને દીકાકારે અમ્મસ્થપણના ગાપકે લિગને વિષે કિવારે, ને એહવુ
વિશેષણ ને ગણુ તે સાતે લિગને સ્વરૂપાસિદ્ધિ-ને પક્ષને વિષે હેવ ન, કુઈ, તે વારંવારે અર્થે.
અને ને કેવલીપણના ગાપકે લિગને વિષે ‘કિવારે’ ‘પશિું’ એહવુ શબ્દસંયમ વિશિષ્ટવિશેષણ
તે અમ્મસ્થસાધુનઈ વિષે ને વસ્તુ સાધીય તેહનો અસાવ જિહા હુઈ નિહા હેવુ વતે તે વ્યભિચારને

न सम्भवन्त्येवेति व्यभिचाराभावः । न हि छद्मस्थस्यतः कदाचिदपि जीवघातको न भवतीति वक्तुं शक्यते । अभ्यक्षबाधात्, 'अणगारस्स ण भते ।' इत्याद्युपदर्शितागमबाधाच्च । किञ्च-अपिशन्द-मन्तरेण केवलिनो बहुकाले जीवघातप्रसक्तौ छद्मस्थापेक्षया केवलिनो निकृष्टतरता स्यादिति विशेषणद्वयस्य सार्थकता । अत एव केवली स्नातक इत्युच्यते, 'कदाचिदपि सम्भावनयाऽपि जीवघातादिकलङ्काप-गमात् । अन्यथा नियताभोगजन्यजीवघातादिनैव केवलिनः स्नातकत्वं प्रसज्येत, अपरस्य तत्कारणस्या-भावात् । तेन साक्षाज्जीवघाताद्यभावेऽपि क्षीणमोहस्य स्नातकचारित्राभावोऽनाभोगजन्यसम्भावनया दोषकलङ्कादेवावसातव्यः । न च सूत्रानुक्तेरुक्तिर्युक्तेति शङ्कनीयः, सूत्र सूचनकृदिति वचनात् । यथै-श्रुतसूत्रस्यानुपपत्तौ तदुपपत्तिसम्पत्तयेऽध्याहोरोपचारदिना व्याख्यानस्य सर्वसम्मतत्वात् । तथा च भाष्यकारोऽपि—

‘जा सम्मभाविआओ पडिमा इअरा न भावगामो उ । जइ भावो णत्थि तहि णणु कारणकज्जउवयारो ॥१॥’ इति, बृहत्कल्पभाष्ये (गां १११६) इह प्रतिमाया भावप्राप्तत्वमुपचारेणैव समर्थितम् । एव पुस्तकादावपि ज्ञानत्व मन्तव्यम् । यतः प्रतिमाया दर्शनहेतुत्ववत्, पुस्तकस्यापि ज्ञानहेतुत्वम् । अन्यथाऽ-नुयोगस्य वैयर्थ्यमापद्यत । यदुक्तम्—

‘ज जइ सुत्ते भणिय तहैव जइ तव्विआलणा णत्थि । किं कालिआणुजोगो दिट्ठो दिट्ठिप्पहाणेहि ?’ ॥१॥ इति प्रागुपदर्शितम् । अत एव केवलसूत्रवादी मिथ्यादृष्टिरित्यभिधीयते—यदागमः—‘अपरिच्छि-असुअणिहसस्स’ इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । अज्ञानं च मिथ्यात्वाविनाभूतमिति गायार्थः ॥१॥

वारवाने’ अर्थः, ‘अं भावप्राप्तिव्याप्त्यु-स्थानकं अं साधु ते उभयस्य अवधकपञ्चायिकं, मिथ्या-भाषयकपञ्चायिकं, अं प्रत्यादिक् प्रयोगनष्टं विषयं प्राप्तिपातादि संति क्षिणं उभयस्य साधुने विषयं नथो, सुवर्णा निरतर उभयधातादिकने विषे प्रयत्नतो स यत् अथवा अस यत् तेने अस लक्ष्मी, व्याधादिकने पञ्चि प्रयोगन सिद्ध यत् अं भावनादिकने अं तथा निवृत्तिवे, प्रत्यक्षसिद्धपञ्चायि, तेवती सामान्यथो प्राप्तिपातादिक उभयसाधुने विषे नथी, अं तं स्वरूपासिद्धि तेन निवारय तो कदाचित् अं विशेषणं यत् ।

‘तत्तं वथो उभयस्यपञ्चायिना’ सापकसिद्धि ते ‘उभयस्यसाधुनष्ट’ विषे व्यभिचरय, ‘किवारेकि’ प्राप्तिपातादिकनी अभावावस्था’ हेतु उते केवलोपञ्चायिना अलावथी, ‘किवारेकि’ उभयधातादिनिर्वेधमष्टाद्विषयवादि-स भतपञ्चायि ते निवारयनष्ट, ‘किवारेपञ्चि’ अहेतु विशिष्टविशेषण, तेवती विशेषणयुक्तं विशेषणं तेष्णि युक्तसिद्धि ते उभयस्य साधुनष्ट विषे न कुठि, अतती व्यभिचारद्वयपञ्चायिना अलाव, उभयस्यभती किवारे किं पञ्चि अवधक न कुठि, अहेतु तदि कही सङ्गाठ नही, प्रत्यक्षणाध्या, ‘अणुगारने लगवत’, ‘प्रत्यादिक् पूर्व’ हेमादये ने आगम तेहना पाधयो वही, वही अपिशन्दविना केवलनष्ट पञ्चमाल उवर्द्धि स नी प्रसंगथाते उभयस्यनी अपेक्षाद केवलीने दीर्घपञ्चि थाई अतती विशेषणने साथं पञ्च, अतलाजवती केवली स्नातक कही उ, ‘किवारिपञ्चि’ सलावनाष्ट, पञ्चि उभयधातादि कल कना अणुपावायो, भू न आनीष्ट तो निश्चयथा अ. भोगाष्ट न्य ने उभयधातादिक तेष्णि करी केवलीने स्नातकपञ्चि कृष्ट पीण कारणना अलावथी, ते वती साक्षात् उभयधातादिकने अलाव पञ्चि क्षीणमोहने स्नातकचारित्रने अलाव, ते अनाभोगे न्य ने सलावना तेष्णि करी दोषरप कल कपी न ज्ञिवा, ‘सूत्रनष्ट’ अणुद्वयाथी कही युद्धित ते सधुक्त, अहेतु न शक्य, ‘सूत्र ते सधुक्त करनार’ अहेतु, वयनथी, यथाश्रुत ने सूत्र तेहनी युक्तना

અથ દ્વયોરપિ કેવલિનો. સ્વરૂપમવિકૃત્ય ભેદમાહ —

॥ પદમો ચ્લુ સ્વન્નૂ વીઓ પુણ ચ્લીણમોહઓ દોહ । જહવિ અણામોગો સે વિહલો મોહસ્સ વિરહેણ ॥૧૦॥

વ્યાખ્યા—પ્રથમઃ કેવલી સર્વજ્ઞઃ—સર્વવસ્તુવિષયકસાક્ષાત્કારસંયુક્તઃ । ચ્લુરવધારણે, સર્વજ્ઞ એવ । દ્વિતીયઃ—પુનઃ ક્ષીણમોહકઃ । ક્ષીણો—નિસ્સત્તાકીમૂતો, મોહો-મોહનીયં કર્મ—યસ્યેતિ ક્ષીણમોહકઃ । યદ્વા દ્વિતીયઃ કુતઃ ? ક્ષીણમોહતઃ—ક્ષીણમોહમાત્રેણ કેવલી ભવતિ । યદ્વાપિ ‘સે’ તસ્ય દ્વિતીયકેવલિનો-અનામોગો-સ્ત્યેવેતિ ક્રિયા ગમ્યા, તથાપિ ત્રિષ્ફલઃ—ફલશૂન્યઃ । ફલં-ચ-પ્રકૃતે-અનામોગસ્ય સહકારિકારણત્વેન-જીવર્ષાતાદિકમેવ, તેન-રહિતઃ । તત્ર હેતુમાહ—મોહસ્ય વિરહેણ—મોહનીયામાવેન, અનામોગસ્ય સહકારિકારણત્વાભાવાત્ । છદ્મસ્થસંયતાનાં ચારિત્રમોહનીયોદ્યેન-જીવર્ષાતાનૃતભાવણાદ્યાશ્રવમાત્રે—જન્યસિતસ્યે અનામોગઃ સહકારિકારણ ભવતિ, સત્યપિ મોહનીયે-ચાલ્યજીવવિષયકામોગવતઃ સંયતસ્ય વિના-અપવાદ-જીવર્ષાતાદ્યસમ્ભવાત્ । મોહનીયામાવે-ચ સહકારિત્વમનામોગસ્યોચ્યતે ? સહકાર્યસ્ય મોહનીયસ્યા-ભાવાત્ । કિંચ્ચ—આસ્તાં જ્ઞાનાવરણીયોદ્યરૂપો-અનામોગો દૂરે, આશ્રવહેતુકર્મશ્ચયો-અપિ મોહનીયામાવે નિ-ઓ ભવતિ । યથા ક્ષીણે-અનુપમોગાન્તરાર્યે-વેદમોહનીયોદ્યામાવેન નાજ્ઞનાનુપમોગો ભવતિ । અત એવ સર્વેષામપિ કર્મણાં સત્ત્વેનાસત્ત્વેન-વા આશ્રવજનકત્વેન-ફલવત્ત્વં મોહનીયાયત્તમેવ, સર્વેષામપિ-ર્ણાં-મધ્યે મોહનીયસ્યૈવ પ્રધાનત્વાત્ । યતો મોહનીયશ્ચયે સર્વાણ્યપિ કર્મોણિ ક્ષીયન્તે । ચતુર્કમ્—

અણુછતે તે સૂત્રની યુક્તપણાધિગૂળવવાને અર્થે અધ્યાહાર ને કાંઈએક પાહિરથી શબ્દનું લેવું ઉપચાર ને-
લાક્ષણિકાર્ય તેણિ કરી વ્યાખ્યાનને સર્વ સમ્મતપણથી.

તે માટે જ કુણું ઉપચાર તે અંકિરિતર એવું કહિલ છે. તે મિથ્યા બળિયું આભ્યકારપણિ એ યુક્તિને વિષે સાક્ષિ છે ને સમર્થ ભાવિત પ્રતિમા ધર્તર ન તે ભાવઆર્થ નહ મથી ભાવ તિહા તહ ર્યુ ? કારણને કાર્યનહ ઉપચાર કવિવ્યો. એ બંદે ભોળ્યને વિષે છે. ધેહા પ્રતિમાને ભાવઆપણું તે ઉપચાર ને સમર્થ છે. ધમ પુરુષકાદિકને વિષે પણ ચારણે માનવું ને કારણથી પ્રતિમાને દર્શનની હેતુપણાની પર પુસ્તકને જ્ઞાનનું હેતુ પણ ધમ ને માનીઈ તકે વ્યાખ્યાનનું વ્યર્થ પણ થઈ. એ ગાથાનું વ્યાખ્યાન પૂરે પૂરે પાડયું છે એતલાજ વતી કેવલસૂત્રવાદી, તે સિધ્ધાત્તી કહીઈ છે. એ ગાથા તુચ્છ એહતો અર્થ પૂરિ કહિલ છે. અજ્ઞાન તમે મિથ્યાત્વિતા ન કુઈ, એ ગાથાના અર્થઃ—॥૬॥ ॥ ૧૦ ॥

તે હિવે મિહ કેવલી સયોગી અને ક્ષીણમોહ તેહનું દેશરૂપ આશ્રયોને ભેદ કહે છે. ॥૧૦॥ ॥ ૧૦ ॥
પ્રથમ કેવલી તકે સર્વજ્ઞ બીજી કેવલી તકે વિવેચ્યો ક્ષીણમોહ. યદ્વાપિ અનામોગ તે ક્ષીણ-મોહમે છે, પણિ વિદ્વે. મોહના વિરહે વતી. (૧૦)

અર્થ—પ્રથમ કેવલી તકે સર્વવસ્તુવિષયકાના સહકારે-સાક્ષાત્ જ્ઞાન તેણિ સહિત. પુનઃ તે નિશ્ચયો અર્થ એવે. એનયે સર્વજ્ઞ બીજી તે ક્ષીણમોહ-સ્ય એવો છે સત્તારહિત થયો છે. મોહ નહને એહવો, અથવા બીજી કુણ હેતુથી ? ક્ષીણમોહથી ક્ષીણમોહમાત્રે હુઈ. યદ્વાપિ તે કેવલીને અનામોગ છે. ધેહા આસ્તિ એતલી ક્રિયા તે ઉપરથી લીજન, તકે હે ર્યુ અર્થ છે, ફલ તે અનામોગને સહકારિકારણપણિ છપાવોતિકે, તેણિ રહિત તિહા કારણ કહે છે-એહને અજ્ઞાને અનામોગને સહકારે કારણપણાની અસાધ્યતા, અસર્થસયતીને ચારિત્રમોહનીયને હવે અજ્ઞાત-અપાણપણે-પ્રત્યાયશ્રવમાત્ર નીપજવતે અનામોગ તે સહકારિકારણ હુઈ. મોહનીય-છને-પણિ હિ સનીવ છવિવર્થાઓ ને આભોગને યત સયતને

॥ ८ ॥ मुक्तकलत्रचिन्ताज्ञात् तालस्य यथा ध्रुवो भवति तद्वत् । तद्वत् कर्मविनाशोऽपि मोहनीये क्षयं गते ॥
 ॥ इति प्रथमस्तौ (श्लो० २६६) एतेन केवलकायिकयोगजन्योऽपि द्रव्यतो जीवघातो भविष्यतीति
 शङ्काऽपि परास्ता, तथाभूतजीवघातस्यान्यश्रवरूपत्वात् । तथाभूतोऽपि जीवघातो यदि केवलयोगजन्यो
 भवेत् तर्हि अग्रहसेवार्पि तथा वक्तव्या प्रसज्येत, कायिकयोगस्य तत्रापि कारणत्वात् । यस्तु केवलयोग-
 प्रत्ययः कर्मबन्धः, स चेह कस्यापि कर्मणः फलवत्त्वेन न विवक्षितः, स्थितिहेतुकषायाभावेन ज्ञानादिदूषण-
 त्वाभावात् । तेन कषायसंयुक्ता एव योगाः फलवत्कर्मबन्धहेतवो भवन्तीति तात्पर्यमिति गाथायः ॥ १० ॥
 अथ कादाचित्कस्य प्राणातिपातादेः, परिज्ञान, परीक्षणीयेन संयतेन, बहुकालमप्रमत्ततया
 सहावस्थानेनैव स्यात् । तच्चासम्भवीति कथं सत्तापि लिङ्गानि लिङ्गिनः परिज्ञानाय हेतवो भवन्ति ?
 इति पराशङ्कामपाकर्तुमाह—

॥ छदमस्यो ते वि दुवे जाणइ लिगेण लिगविण्णाणं । पच्चक्खपरोक्खेहि दोहि पमाणेहि विण्णेअं ॥ ११ ॥

व्याख्या—छदमस्यः परीक्षकः । स च संयतो गृहस्थो वा 'ते वि दुवे' ति, छदमस्यकेव-
 लिनो द्वावपि परीक्षणीयो लिङ्गं जानाति । लिङ्गं च ज्ञातमेवानुमितिजनकम् । अत आह—लिङ्गविज्ञान-
 लिङ्गस्य प्राणातिपातादेर्विशिष्टं व्यभिचारादिदोषराहित्येन ज्ञान-बोधो विज्ञानं, कास्याः ? प्रत्यक्षपरोक्ष-
 प्रमाणान्या विज्ञेयं, न पुनः प्रत्यक्षेणैवैति गाथायः ॥ ११ ॥

अथ प्रत्यक्षपरोक्षयोर्विवेकमाह—

अपुनाहविना ज्वघातादिकना अस भवथी, मोहनीयने अभावे केहणं सद्धरिपण्ण अनाभोगने, कडी
 संधाने आश्रयवा योग्ये ने मोहनीय तेहना अभावेथी ।

वली रडो ज्ञानावरणीयमा उदयइते अनाभोग ते इइ, आश्रयने हेतु ने कर्म तेहना क्षयप
 मोहनीयने अभावे निश्चय, निम क्षीणं उभोभातराये वेदमोहनीयना उदयने अभावे अर्गनादि
 उपभोग न दुध, जेतवाभवती सर्वं कर्मे जते अणुजतं अथवा आश्रयनकषणं सद्धरिपण्ण
 मोहनीयने आयतेज, सर्वकर्मे मध्ये मोहनीयने प्रधानपण्णायी, ने भाटे मोहनीयने क्षये
 कर्म क्षय पामे, अस्तकनी सयिना, विनाशयी तावइक्षने निम दुध निक्षये नाश, तिम कर्मेना विनाशप
 मोहनीयने क्षयि दुध, जे प्रथमरतिने विषे कहु छे, जेतये केवल कायिकयोगे, जन्मपण्णि द्वा
 जन्मघात इत्ये जेहवी शकपण्णि टाली, तेहवा जन्मघातने पण्णि आश्रयपण्णायी तेहवा जन्मघातप
 जेहे केवलीमा योगयी जन्मदुध, तड अग्रहसेवा पण्णि तिम केहवा थाह, कायिकयोगिने तिहा
 कारणपण्णायी, अने के केवल कायिकयोगनिमित्तक कर्मण धर्ते केहवा केह कर्मेन स्वत पण्णि विवेकजे न
 स्थितिहेतुकषायने अलावे करी ज्ञानादिकना इषण्णायी अलावेथी, तेहे करी कषायसंयुक्तं यो
 स्वत कर्मण धना हेतु दुध जे तात्पर्य, जेतये जे गाथाना अर्थः ॥ ११ ॥

द्विरे किवारेके थाता, ने, प्राणातिपातादिक तेहनु परिज्ञान तो परीक्षा करिवा ये साधु ते स
 पङ्कज, अग्रतपण्णे, रडे ते ज करी दुध, ते तो सलवे नही तड किम सीत लिग ते लिङ्गी ने साध
 आश्रय, तेहना परिज्ञानने अर्थ-हेतु दुध, जेहवी परनी आश्रय टालवाने केहवे, ।

॥ इन्द्रियं पञ्चकवं परोक्षमणुमानमाइअं होइ । अणुमाणं पुण मिच्छाकारप्पमुहेहिं लिगेहिं ॥१२॥

व्याख्या— इन्द्रियाणि-चक्षुरादीनि, तेभ्यो जातमिन्द्रियजम् । यद्यप्यवध्यादिज्ञानत्रयं प्रत्यक्षमेव तथापि प्रकृते तदनुपयोगादनुपादानम् । अवध्यादिमतां हि प्रायो लिङ्गेन, लिङ्गिनो ज्ञानाभावात्, लिङ्ग-वृद्धिर्लिङ्गिनोऽपि प्रायः प्रत्यक्षत्वात् । केवलिनस्तु सर्वथा लिङ्गानुपयोगात् । पुनश्चदो गम्यः । परोक्षं पुनरनुमानादिकम् । आदिशब्दात् शब्दोपमानादिसङ्ग्रहः । तत्सर्वं परोक्षमेव । तत्र प्राणातिपातादिलिङ्ग-परिज्ञानाय अनुमानप्रयोगेषु लिङ्गानि मिथ्याकारादीनि-मिथ्याकारतदर्थमिव्यञ्जकवाक्ययोगादीनि । तेषां च ज्ञानं प्रत्यक्षेण शब्देन वा स्यात् । तेन 'स जीवधातो' न केवलं चक्षुरादिगम्य एव लिङ्गं भवितुमर्हति । किन्तु मिथ्याकारादिलिङ्गगम्योऽपि ।

तच्चैवम्-अयं साधुः साक्षात् संभावनया वा प्राणातिपातादिप्रतिपेक्षितैव, मिथ्याकारान्यथाऽ-

॥ अनुपपत्तेः अस्मदादिविदित्येवं लिङ्गगम्येन प्राणातिपातादिलिङ्गेन छद्मस्मोऽर्थसंयता इत्येवं निश्चिनोति ।

मिथ्याकारोऽपि यावत्कालं व्रतप्रतिपत्तिस्त्वावतकालं पुनरकरणाभिप्रायेण प्राणातिपातादेरुपरतस्यैव स्यात् । अनुपपत्तेः च मिथ्याकारासम्भवात् । तत्र कुम्भकारस्तुल्यकहृष्टान्तः प्रवचने प्रतीत एव । उपरमे च प्राणा-तिपातादेः कादाचित्कत्वमेव सिद्ध्यति । सार्वदिकं च प्राणातिपादौ आत्मीयसाक्षात्काराभावेऽपि केवलि-वचसा निर्णीते मिथ्याकारो दूरं व्रतग्रहणावसरेऽपि तत्प्रतिपेक्षणापरिणतपरिणामस्य तद्भङ्गबुद्धिमत्त्वेन व्रतग्रहणस्योपहास्यरूपतापत्तेः । एतेन प्राणातिपातो हि द्विविधः-सार्वदिकः कादाचित्कश्च । प्रत्याख्यानं च

छद्मस्थ ते ते प्रिष्ठुने ज्ञप्ति विगे करी, विंगु ज्ञान तो अत्यक्ष अने परोक्ष अे पि प्रमाप्ति ज्ञप्तिवुं-

वृत्त्यर्थं छद्मस्थ परोक्षामो करनार ते स'यस' अथवा गृहस्थ ते प्रिष्ठु छद्मस्थ अने केवदि ते प्रिष्ठु परोक्षा करिवा योग्य अहवा प्रति' लि'गद्य-चित्ते करी ज्ञप्ति' । लि'ग' तो ज्ञप्तिवुं अनुमितिनुं-साधयना ज्ञाननु जनक, ते ज्ञप्ति कडछ' छ' -लि'ग' तो प्राणातिपातादिक तेहनु व्युत्पत्त्यादिक ने हेतुना दाय ते रक्षित प्रिष्ठु ज्ञान ते विज्ञान' स्थे करीने ? अत्यक्ष अने परोक्ष अे पि प्रमाप्ति ज्ञप्तिवुं । प्रिष्ठु प्रत्यक्षे न नडीं अे जायाने । अर्थः- ॥ ११ ॥

हवद्य-अत्यक्षपरोक्ष' ज्ञानने । विवेक कडछ' छ' ।

इन्द्रियमेव ते अत्यक्ष' परोक्ष' ते अनुमानादिक 'हुं' अनुमान' ने 'विंगुज्ञान' प्रिष्ठु मिथ्याकार-प्रभुं अलिगे करी ज्ञप्तिवुं' जायार्थे ।

वृत्त्यर्थं-इन्द्रिय-ते यक्षुरादिक, तथा ज्ञप्ति ते इन्द्रियज, ते अत्यक्ष । जडि अवध्यादिज्ञान त्रिष्टि प्रिष्ठु, अत्यक्षज, तडिडे, छडा तेहना अनुपयोगी, तेहनु अक्षिपु ज्ञान करिपु अवधिरानादिकवतने आडे विगे करी साधयनाना असावयी, विंगनी परे, साध्यने प्रिष्ठि प्राये अत्यक्षप्रयुगी, केवलीने तो सर्वथा लिगना अनुपयोगी, पुन शब्द ते लाडिरथी सेवा, परोक्ष ते अनुमानादिक, आदिशब्दथी ज्ञपमानादिकने स'अछ, ते सर्व परोक्षज. तिडा प्राणातिपातादिक ने लिग, तेहनी परिज्ञानने अथि अनुमानना प्रयोगने अर्थि मिच्छामि हुंछडना अर्थना ज्ञप्तिवतार वयनना अयोग ते आदि, तेहनु ज्ञान ते अत्यक्षे अग्रवा शब्दे हुंछु तिष्ठे करी ते छवधात ते केवल यक्षुरादिके ज्ञप्ति छम नडीं । लिग ज्ञापाने योग्य तो शु' ? मिथ्याकारादिके गम्य प्रिष्ठि ।

કાદાચિત્કસ્યૈવ ભવતિ, ન પુનઃ સાર્વદિકસ્થાપીતિ આન્તરપિ નિરસ્તા । સર્વેવામપિ દેશવિરતત્વાપન્ન્યા સર્વવિરતેરુછેદાપન્નેઃ આગમબોધાપન્નેશ્ચ । આગમે ચ પ્રથમમહાત્રત સર્વજીવવિપયક મળિત, તથાહિ—

પદમમિ સવ્વજીવા વીપ ચરિમે અ સવ્વઠ્ઠવાઙ્ । સેસા મહવ્વયા સ્ખલુ તદેક્કદેસેણ ઠ્ઠવાણ ’
॥૧॥ તિ, શ્રો આચા૦ નિ૦ (ગા૦ ૧૫) તસ્માત્ પૃથિવ્યાદિસમ્બન્ધી પ્રાણાતિપાતઃ સર્વેવામપિ જીવાના નિજવ્યાપારસાધ્ય* સમ્ભવન્ (સાધ્યાસમ્ભવાત્) કાદાચિત્ક એવ ભવતિ, સાક્ષાદ્વગમાભાવેઽપિ કેવલિત્વચસૈવ તથાશ્રદ્ધાનાત્ । તદ્વચન ચ પ્રાગુપદર્શિતમેવ । અન્યથા સર્વવિરતિપરિણામાનુપપન્નેઃ, પ્રતિ-સમયમનવરત જીવઘાતો ભવત્યેવેત્યમિપ્રાયસ્ય તત્પ્રતિવચ્ચકત્વાત્ । સાર્વદિકે ચ જીવઘાતે પ્રત્યાસ્થાનાભા-વસ્ય તથાપિ સમ્મતત્વાત્ । પ્રત્યાસ્થાન ચ ‘ સવ્વ મતે ’ પાણાદ્વાચં પચ્ચક્ક્રામી ’ ત્યાદિરૂપેણ મળિત-મિતિ પર્યાલોચ્યમ્ । એવ ચ પ્રસન્નાગતમભિધાય પ્રકૃતમુચ્યતે—પદમાપ્તોપદેશાદપિ જીવઘાતાદિકં લિङ્ગમ-વગમ્ય છદ્મસ્થત્વનિર્ણયો ભવતિ । સ ચાઽસ્તોઽન્યઙ્ સ્વયં છદ્મોઽપિ ભવતિ । યથા કશ્ચિત્ સાધુર્ભળતિ—અમુકપ્રદેશે મમ પાદસ્થાપઃ સહસાઽમુકો જીવો વ્યાપન્ન ઇત્યાદિવચનૈર્વક્તૃયેવ છદ્મસ્થત્વ શ્રોતા નિશ્ચિનોતિ । છદ્મસ્થત્વજ્ઞાપકપ્રાણાતિપાતાદિલિङ્ગકલિતત્વેનાવગમાત્ । એવ સૃષ્ટાવાદાદિવપિ આવ્યમ્ ।

નતુ મોઃ । સુદ્ધભાવેન પૃચ્છામ —પ્રાણાતિપાતાદીના સપ્તાનામપિ લિङ્ગાના ક્રમેણ યૌગપથેન વાઽનવરત સર્વકાલીનત્વાસમ્ભવેન વિવક્ષિતપરીક્ષાકાલે કથમુભયોઃ સમ્યગ્ નિર્ણયઃ ? ઇતિ ચેત્ । સત્યમ્ । તત્ર છદ્મસ્થત્વજ્ઞાપકલિङ્ગાના સપ્તાનામપિ મોહનીયકર્મજન્યત્વેન પરસ્પરાનુવિદ્વાના સ્વરૂપયોગ્યતયા

તો ઇમ-એ સાધુ તે પ્રકટ અથવા સ સાવનાઇ પ્રાણુતિપાતાદિકને સેવનારજ. મિત્તમિદુક્કડાની અન્યથા અયુક્તતાથી. અમ્હારી પરિ ઇત્યાદિલિંગે જાણુવા યોગ્ય એહવા જે પ્રાણુતિપાતાદિક લિંગ તેણે કરી ‘ એ સાધુ તે હજારથ ’ એહવો નિશ્ચય કરઇ, મિત્થાકારપણિ યાવત્કાલતાઈ વ્રતની પ્રતિપત્તિ-પડિવજુ તિહાતાઈ હિરી અણુકારિવાને અભિપ્રાયે પ્રાણુતિપાતાદિકથી નિવત્યાંતે જ હુઈ અણુનિવર્તિ મિત્તમિદુક્કડાના અસલવથી તિહા કુલકારઇ ઉપલક્ષિત ક્ષુલ્લકને દષ્ટાત પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધજ. નિવર્તિઇ હુતે તો પ્રાણુતિપાતાદિકનુ કદાચિત્ ઉપજવાપણું સિદ્ધ થાઈ સાર્વદિક તો પ્રાણુતિપાત છતે પોતાના પ્રકટજ્ઞાનને અક્ષાવે પણિ કેવલિવચનિ નિશ્ચિત થઇ મિત્થાકાર તો વેગલો, વ્રતઅહજુને અવસરિં પણિ તેહની સેનાઈ ભાવિતપરિણામને તેહના ભગની શુદ્ધિવત પણિ કરી વ્રતઅહજુને ઉપહાસમૂતપણાઇની આપત્તિ પ્રસંગ થાઇ વતી.

એતલે પ્રાણુતિપાત તે મિં પ્રકારે-સર્વદા થાઈ એહવો અને કદાચિત્ હુઈ એહવો પ્રત્યાખ્યાન તે કિવારે કિ જનયાત હુઈ એહવાનુ જ હુઈ પણિ સર્વદા થાઈ તેહનુ ન હુઈ. એ શ્રાતિ પણિ ટાલી. સર્વને’ દેશવિરતિપણાઇના પ્રસંગથી, સર્વવિગતિને ઉચ્છેદની આપત્તિથી, સિદ્ધાંતની પાધાની આપત્તિથી આગમને વિષે તો પહિલુ મહાવ્રત તે સર્વ જીવવિપયક કહિલે છે તે કિમ-પહિલે વ્રતે સર્વ જીવ પચ્ચખ્યા હુઇ ખીજે અને છેહલે વ્રતે સર્વ દ્રવ્ય પચ્ચખ્યા હુઈ શેષ મહાવ્રત તે એક દેશે દ્રવ્યવિષયઆ હુઈ એ આવ નિ. નુ વચન તસ્માત્ પૃથિવ્યાદિક સ મધિ પ્રાણુતિપાત તે સર્વે જીવને વ્યાપારે સાધ્ય એહવો સભવતો કેવારે કે ન હુઈ. સાક્ષાત્ જ્ઞાનને અભાવે પણિ કેવલીને વચને જ તેહવી શ્રદ્ધાનથી તે વચન તો પૂર્વે દેખાડ્યુ

ત્વાત્ જીવઘાતવર્જનેન જિનાજ્ઞાયાઃ પરિપાલનાત્ । કેવલિનસ્તુ સપ્તાપિ સ્થાનાનિ મોહનીયક્ષયજન્યત્વેન તતો વિલક્ષણાનિ મિથ્યાકારાદ્યુક્તવ્યાપારરાહિત્યેન અમિવ્યવ્જિતતાનિ સર્વકાલ કેવલિત્વગમકાનિ સુલભાન્યેવ । નહિ કેવલી કદાચિદપિ મિથ્યાકારાદ્યુક્તવ્યાપારવાન્ ભવતિ, સમ્ભાવિતજીવઘાતાદિલક્ષણકારણાભાવાત્ । સન્નેવે લિङ્ગાનાં નિરૂપણ વ્યર્થમેવ, ભવાન્ કેવલી ઉત છદ્મસ્ય ? इति प्रश्ननिर्वचनाभ्यामेव निर्णयसम्भवमिति चेत् । मैव, परीक्षणीयपरीक्षकयोरन्यतरस्य मूलत्वे देशकालादिव्यवहितत्वे वक्तुर्वचस्य-विश्रासे च लिङ्गैरेव तन्निर्णयसम्भवमिति गायार्थः ॥ १२ ॥

અથ કેવલિત્વગમકાનિ સપ્તાપિ લિङ્ગાનિ કેવલિનઃ સર્વાશોરાશ્રવાભાવે સિદ્ધે સત્યેષ સમ્યગ્ ભવન્તિ, તેન સર્વથાશ્રવાભાવ દષ્ટાન્તેન સમર્થયન્નાહ—

॥ जाणावरणाभावे लेसो दोसस्स णेव णाणस्स । जह तह चरित्तमोहमावा दोसो ण चरणस्स ॥१३॥

વ્યાખ્યા-જ્ઞાનાવરણાભાવે-જ્ઞાનાવરણીયકર્મક્ષયે સત્તિ, જ્ઞાનસ્ય ઘોષઃ-સશયવિપર્યયાદિલક્ષણ, તસ્ય લેશોડોર્પિગમ્યઃ, લેશોડોપિ-છાયામાત્રરૂપોડોપિ નૈવ-ન ભવેદેવેત્યર્થઃ । યથેતિ દષ્ટાન્તોપન્યાસે । તથા ચારિત્રમોહાભાવાત્ ચરણસ્ય-ચારિત્રસ્ય, દોષો-દોષલેશોડોપિ ન ભવેત્ । સ ચ દોષઃ પ્રાણાતિપાતાદ્યાશ્રબછાયામાત્રરૂપોડોપિ સૂક્ષ્માતિચારરૂપોડોપિ ન ભવેત્, કારણાભાવાત્ । અય મોહઃ-યદિ ચારિત્રમોહની-

પ્રમુખને ભય ત્રાસને ઊપજવાવે કરી અહરુપહરુ હેવુ ઈત્યાદિ જે અનેક પ્રકારિ અનુશાન સલાવ્યો જે યાનાર જીવઘાતાદિદોષ તેહને ભયે ઉત્પન્ન, અવસર આશ્રયને અનિયતપણિં એતલા માહિલુ કુણેક નિરતર હુછજ. તે પણિં પિપાલિકાદિ જીવ તેહને ભયત્રાસનુ ઊપજવવુ તે સાવધ, એહવુ જણાવીને જીવઘાતના વર્જનાની અભિપ્રાયવતને પણિં અશકય પરિહારઈ તેહનુ સેવવુ, તે છડા ચિહ્નરૂપ જહસ્થપણાનુ જણાવનાર સામાન્યથી સદાઈ સુલભજ તે પ્રતિષેવવઈ સંયત તે યથાવાદી તેહવે કરનાર નહી એ પણિં માનવુ અશકય-પરીહારે પણિં પ્રત્યાખ્યાત જે સાવધ તેહના સેવવાથી. પ્રસાજનાદિકને અણુકરવાપણુ સ પજે ઈમ તો નહિ જીવઘાતને વર્જનને અભિપ્રાયે સાધુને મહાનિર્જનાના હેતુપણાથી. જીવઘાત વર્જવઈ કરી જિનાસાના પરિપાલ નથી. કેવલીને તક સાતે ચિહ્ન મોહની ક્ષયથી ઉપનાપણિં કરી તેથી વિલક્ષણુ મિત્તિમામિ દુક્કડાદિક જે કહ્યા વ્યાપાર તેણિ રહિતપણિં જણાવ્યા સદા એ કેવલીપણાના ચાપક સુલભજ કેવલી તકે કિવારે પણિં મિત્તિમામિ દુક્કડાદિક કહી જે વ્યાપાર તે વત હુઈ ઈમ તકે નહી વિચાર્યું જે જીવઘાતાદિરૂપ કારણુ તેહના અભાવથી તો ઈમ લિંગનુ નીરૂપણુ મિથ્યાજ. તુ કેવલી અથવા જહસ્થ એહવે પૂછવે અને ઉત્તરેજ નિશ્ચયના સલાવથી એહવુ જઓ મ ખોલ પરીક્ષા કરિવા યોગ્ય અને પરીક્ષાને કરનાર તે ગિહમધ્યે એકને મૂકપણિં દેશકાલાદિકે અતરિત પણિં કયકને વચને અવિશ્વાસ છતે, લિંગેજ તેહના નિશ્ચયના સલાવથી એ ગાયાર્થ ॥૧૨॥

હિવે કેવલીપણાના ચાપક સાતે લિંગ તે કેવલીને સર્વાશે આશ્રવનો અભાવ સિદ્ધ થએજ ભલા હુછ. તેનતી સર્વથા આશ્રવના અભાવ પ્રતિ દષ્ટાતિ કરી સમર્થતા કહે છે.

જાનાવરણને અભાવે દોષ લેશમાત્ર ન હુછજ જાનનો જિમ, તિમ ચારિત્રમોહના અભાવથી દોષ ન હુછ ચારિત્રનો —ગાયાર્થ.

વૃત્ત્યર્થ-જાનાવરણીયકર્મને ક્ષય છતે જાનનો દોષ સશયવિપર્યયાદિરૂપ તેહનો લેશ, અપિ ધડા જણવો, લેશ પણિં છાયામાત્રરૂપપણિં ન હુછજ યથાશબ્દ તે દષ્ટાતના ઉપનામને વિશે વર્તે, તિમ

યક્ષ્યે દ્રવ્યતોઽપ્યાશ્રવો ભવેત્, તર્હિ ચારિત્રમોહનીયમિતિસઙ્ગાયાઃ અભાવઃ પ્રસજ્યેત, તત્ક્ષ્યેઽપિ ચારિત્રદોષસ્ય તાદૃશસ્થ્યાત્ । અન્યથા જ્ઞાનાવરણીયક્ષ્યેઽપિ સશયાવશ્યુપગમઃ પ્રસજ્યેત, ઉભયત્રાપિ સામ્યાત્ । તથાભૂતસ્યાપિ જીવધાતસ્ય ચારિત્રદોષત્વેન પ્રતિપાદનાત્, અન્યથા તત્પ્રત્યાશ્ચયાનાસમ્ભવાત્ ।

કિચ્ચ-આસ્તાં સાક્ષાજીવધાતઃ, સમ્ભાવનારૂઢોઽતિચારરૂપત્વાભાવેઽપિ કથચ્ચિચ્ચારિત્ર-વિશેષસ્ય ઘોષત્વેન પ્રતીતઃ । અત એવ ક્ષીણમોહસ્યાઽપિ સ્નાતકચારિત્રાભાવઃ, તસ્યાઽપ્યનામોગહેતુક-સમ્ભાવનારૂઢછાયામાત્રસ્ય દોષસ્ય વિદ્યમાનતાત્ । કિચ્ચ-યથવશ્યમાવિત્ત્વેન ચારિત્રદોષસ્યાઽપિ જીવધાતા-દેરશ્યુપગમ તર્હિ અવશ્યમાવિત્ત્વેનૈવ સંશયાદિકમપ્યશ્યુપગન્તવ્ય સ્યાત્ । તચ્ચ ન કસ્યાઽપિ સમ્મતમ્ । તથેદમપિ । કિચ્ચ-અવશ્યમાવિત્ત્વેનાપ્યાશ્રવાશ્યુપગમે કેવલી સર્વોત્કૃષ્ટોઽસંયતો ભવેદિત્યે ‘જ તં સેવંતસ્સ કેવલિણો’ ઇત્યાદિગાથાવ્યાખ્યાયા દર્શયિષ્યતે ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૩ ॥

અથ કેવલિનોંશતોઽપિ પ્રાણાતિપાતાદયો ન ભવન્તીત્યત્ર વ્યઙ્ગ્યકમાહ—

॥ જં હેઓવાદેઞં કેવલિણો ગેવ ગાણમાહૃપ્પા । સવ્વત્થ ઉદાસિણં વંજગમિહમાસવાભાવે ॥૧૪॥

તસ્યાદેવ કેવલિન પ્રાણાતિપાતાદયો ન ભવન્તિ, યદ્-યસ્માત્ કારણાત્ કેવલિનો હેયોપાદેય-હેયં ચોપાદેયં ચેતિ સમાહારે હેયોપાદેયં વસ્તુ નૈવ-નાસ્ત્યેવ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ હેયોપાદેયયોઃ

ચારિત્રમોહના અભાવથી ચારિત્રના દોષનો લેશ પણ ન હોય તે દોષ પ્રાણાતિપાતાદિરૂપ ને આશ્રવ તેહની છાયારૂપ અતિચારરૂપપણિ સક્ષમ અતિચારરૂપ પણ ન હોઈ કારણના અભાવથી

એ ભાવ-જેઠ ચારિત્રમોહનીય ક્ષીણ થયઈ હોતે દ્રવ્યથી એ આશ્રવ હોઈ તહિ ચારિત્રમોહનીય એ સંચાનો અભાવ હોઈ તે મોહને ક્ષયે પણ ચારિત્રના દોષને રહેવા પણાયો. ધ્રમ ન માનીઈ તો ચાનાવરણીયને ક્ષયે પણ સંશયાદિકનો અગીકાર થયો નેપ્રધ. બિહુ કામે સરખાપણાયો. તેહવા એ જીવધાતને ચારિત્રદોષપણિ કહેવાથી ધ્રમ નહિ તો તે દ્રવ્યવધના પચ્ચક્ષણાણુના અસંભવથી, વધી રહી જીવધાત તહિ, અનાભોગવતી સ દેહાએલો એ જીવધાત અતિચારરૂપપણુને અભાવે પણ કિલ્લેક રૂપે ચારિત્ર-વિશેષને દોષ પણ પ્રસિદ્ધ છે :—

એતલાજવતી ક્ષીણમોહને સ્નાતકચારિત્રનો અભાવ. તેને ક્ષીણમોહને પણ અનાભોગથી ઉપનો સ દેહાએલો એ ઉત્પ્રેક્ષિત એ ને છાયા માત્રદોષ તેહના છતાપણુથી વધી જડે અવશ્ય ભાવિ કરી ચારિત્રદોષ ને જીવધાતાદિક તેહનો અગીકાર હોઈ, તહિ અવશ્ય ભાવિપણિ કરી સંશયાદિકે પણ માન્યુ નેપ્રધ તે તો કાઠને સંમત નહીં. તિમ એ પણ, વધી અવશ્ય ભાવિપણિ પણ આશ્રવ માને હોતે કેવલી સર્વોત્કૃષ્ટ અસંયત હોઈ, એહવુ આગલિ ‘જં તં સેવંતસ્સ’ એ ગાથાને વિષે દેખાડીરૂપે. એ ગાથાનો અર્થ ॥૧૪॥

હિંવે કેવલીને અશથી એ પ્રાણાતિપાતાદિક ન હોઈ. ઇહા જણાવનાર કારણ કહે છે—

ને હેય અને ઉપાદેય તે કેવલીને ન હોઈજ, ચાનના સાહાત્રમથી. તહિ સ્યુ હોઈ ? સર્વજ્ઞ ઉદાસીનપણુ એહજ વ્યજક, આશ્રવના અભાવને વિષે જણિયુ.

વૃત્તિનો અર્થ —તે વતીજ કેવલીને પ્રાણાતિપાતાદિક ન હોઈ. ને કારણથી કેવલીને હેય અને ઉપાદેય એ બિંબે વસ્તુ ન હોઈજ, કેવલચાનનઈ ઉત્પત્તિસમયે જ, હેય ને છાડવાયોગ અને ઉપાદેય ને

વસ્તુનૌરપગમાત્ । હેયોપાદેયાભાવે ચ કિં સ્યાત્ ? इत्याह—‘ सव्वत्थ ’ ति । सर्वत्रौदासीन्यं—माध्यस्थ्यं स्यात् , कुतो ? ज्ञानमाहात्म्यात् । ज्ञानस्य—केवलज्ञानस्य माहात्म्य—सिद्धप्रयोजनहेतुत्वं तस्मात् ।

यदुक्तम्—पारम्पर्येण केवलज्ञानस्य माहात्म्यं तावदौदासीन्यं, सिद्धप्रयोजनत्वात् । पारम्पर्येणेति । औदासीन्य—माध्यस्थ्यं, साक्षात् सर्वानुભवेऽपि हेयस्य—संसार—तत्कारणस्य हानात्, उपादेयस्य—મોક્ષ—તત્કારણસ્યોપાદાનાત્ સિદ્ધપ્રયોજનત્વં ચ નાસિદ્ધં ભગવતામિતિ રત્નાકરાવતારિકાયામ્ । इह हेयोपादेया-भावस्यैवाश्रवाभावे प्रयोजकत्वं दर्शितम् । हेयोपादेये च द्रव्यतोऽप्याश्रवभाजामेव भवतः । यतो द्रव्य-तोऽपि तावन्मात्रस्याश्रवस्य हेयत्वं तन्निरोधलक्षणस्य सवरस्य चोपादेयत्वमित्युभयपक्षव्याहत्यैव व्याप्ति-रिति गाथार्थः ॥ १४ ॥

અથ કેવલિનો હેયાદીના વસ્તુનામન્યુપગમે કિં વાધકમ્ ? इत्याशङ्क्यामाह—

॥ हेय आसवसत्ता णेए संते ण होइ सच्चन् । संतंमि उवादेए कयकिच्चो केवली ण हवे ॥१५॥

વ્યાખ્યા—હેયે વસ્તુનિ સત્તિ કેવલિન આશ્રવસત્તા સ્યાત્ , અન્યથા કસ્ય હેયત્વ ? । ન ચાશુચિષ્પર્શાદિકણ્ઠકૂળગર્તાદિક કેવલિનોઽપિ હેયમેવ, તત્ત્વ નાશ્રવ इति वाच्यम् । તસ્યાપ્યાશ્રવત્ત્વેન કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ હાનાત્ । તત્કથમ્ ? इति चेत् , उच्यते—ज्ञानं च हेयस्यैव भवति । हेयं च

આદરવાયોગ્ય એ મિહુ વસ્તુના જાવાપણથી હેય અને ઉપાદેયને અભાવે સ્યુ હુધ ? 'તે કહે હુધ—સર્વત્ર ઉદાસીનપણું—મધ્યસ્થપણું હુધ કેવલજ્ઞાનનું માહાત્મ્ય જે સિદ્ધપ્રયોજનનું હેતુપણું તેથી. ' પર પ્રસાદ કેવલ-જ્ઞાનનું માહાત્મ્ય તે ઉદાસીનપણું સિદ્ધપ્રયોજનપણુંથી, ઉદાસીનપણું—મધ્યસ્થપણું પ્રકટપણું સર્વનો અનુભવ છતે પણું હેય જે સંસાર અને તત્કારણ તેહના ટલવાથી, ઉપાદેય જે મોક્ષ અને તેહના કારણના આદરવાથી સિદ્ધપ્રયોજનપણું અસિદ્ધ નહિ ભગવતને, ' એ રત્નાકરાવતારિકાને વિષે છે ધંહા હેયોપાદેયના અભાવને જ આશ્રવના અભાવને વિષે પ્રયોજકપણું દેખાડ્યું હેય જે હાડવા યોગ્ય અને ઉપાદેય જે આદરવા યોગ્ય વસ્તુ તે મિહુ દ્રવ્યથી એ આશ્રવ તને જ હુધ જે માર્તે દ્રવ્યથી એ તેતલા આશ્રવને હેયપણું આશ્રવનિષેધરૂપ જે સવર તેહને ઉપાદેયપણું ધંજીરોતિ અવ્યાધાતે જ વ્યાપ્તિ છે. એ ગાથાર્થ ॥૧૪॥

હિવે કેવલીને હેયાદિક વસ્તુને માનવે સ્યુ બાધક ? એ આશંકા કિપરિ કહે છે—

હેય માનતે આશ્રવની સત્તા માની જોઇછ રોયથિકે ન હુધ સર્વદ. ઉપાદેય માનતે કૃતકૃત્ય કેવલી ન હુધ. (૧૫)

પૃથગ્.—હેય વસ્તુ માનતે કેવલીને આશ્રવની સત્તા માની જોઇછ આશ્રવ ન હુધ તેા કેહને હેયપણું ? માર્કો સ્પર્શ અહિ—કટક—રૂપ—આડિ પ્રમુખ કેવલીને પણિ હાડવા યોગ્યજ અને તે તત્ત્વ આશ્રવ ધમ નહિ ધમ ન કહેલુ તેહને પણિ આશ્રવપણિ કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિસમયેજ હાડવાથી, તે કિમ ? એહલુ જે ઉપરિ કહીધ છે હાન તેા હેયને જ હોય હેય તે પરિહરવાની ધમ્જાનો વિષયજ. પરિહરવાની ધમ્જા તેા અનામોગ સહિત જે ભયમોહનીય તે હેતુથીજ. તે પણિ આશ્રવરૂપ હાડવા યોગ્યજ. એ વતી કેવલીને ન હુધ. કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિને સમયે જ અનામોગ સહિત મોહનીયની હાને કરી તે આશ્રવના હાડવાથી. ધમ્જા માનીઈ તેા કેવલીને અશુચિસ્પર્શાદિકની પરે સધયાએ આશ્રવ તે હાડવાપણિ માન્યા જોઇછ.

પરિજિહીર્વાવિષય એવ । પરિજિહીર્વા ચાનામોગસહકૃતમયમોહનીયહેતુકૈવ । સાપ્યાશ્રવરૂપા હૈયૈવ । અતઃ કેવલિનો ન ભવતિ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય . એવાનામોગસહકૃતમયમોહનીયહાન્યા તસ્યા અપિ હાનાત્ । અન્યથા કેવલિનો અશુચિસ્પર્શાદિવન્ સર્વંડ્યાશ્રયા હૈયત્વેનાભ્યુપગાન્તઽઽઃ સ્યુઃ । અથ ત્યક્તાનામાશ્રવાણાં હૈયત્વાસમ્ભવ इति चेत् । ચિરં जीव, तर्हि अशुचिस्पर्शादिकण्टकादिकं सुतरामेव परित्यक्तमिति बोध्यम् । यतोऽशुचिस्पर्शादिकण्टकादीनां ह्येतत् तावत् ‘दुःखमयान् पाणिणो’ इति वचनात् ‘મયહેત્વસાતજનક વૈતૈવેતિ સર્વસમ્પત્તમ્ । તત્ત્વ કેવલિનો ન સમ્પન્નવતિ, અસાતહેતુકમયમોહનીયાભાવેન પરિજિહીર્વાવિચયાભાવાત્ । અગમ્યભાવિત્તેન ચાશુચિસ્પર્શાદિભ્યુપગમે તુ સુતરામેવ હૈયત્વાભાવઃ ।

કિન્ન-જ્ઞાનપૂર્વકત્વેનાસાતસ્યોદીર્ગાયાઃ પ્રસન્તેઃ । ઉદીર્ગા ચ સાતાસાતયોરપ્રમત્તસયતમાત્રસ્ય ન ભવતિ, ‘અપમત્તાઈસગુણેસુ, એસાં પચડીતિગુણ’ ઈતિ વચનાત્ । પ્રકૃતિત્રિકેળ-સાતાસાતમનુ-જાયુર્લક્ષ્ણેન । કિન્ન-પ્રાણાતિપાતાદીનાં ત્યક્ત વેન હૈયત્વાભાવ વચ્ચતસ્તવ અશમ્યપરિહારેણ કેવલિનોડપિ જીવધાતો ભવતીતિ વચનં દત્તાઙ્ગજલ્યેવ સમ્પન્નમ્, તાવાન્માત્રસ્ય જીવધાતસ્યાડપિ હૈયત્વાત્ । અન્યથાડશક્યપરિહાર એવ ન સ્યાત્, અહૈયત્વેન સહ વિરોધાત્ । તસ્માત્ ત્રોણ્યપિ હૈયાદીનિ ધાતિકર્મોદ્યવતામેવ ભવન્તિ, ધાતિકર્મોદ્યનિમિત્તકૃત્વાત્ । અત એવ ધાતિકર્મોદ્યવતા ન સિદ્ધપ્રયો-જનત્વમપિ । કેવલિનસ્તુ સિદ્ધપ્રયોજનત્વ તદ્ભાવાદેવ । સિદ્ધે ચ પ્રયોજને પરિજિહીર્વા ન ભવતિ, વિરોધાત્ । તેનાશુચિસ્પર્શાદિકં નિયમેન હૈયમ્ । તત્ત્વ પ્રાણાતિપાતાદિવન્ કેવલિનોડત્યન્તાસદેવાવસાતઽવ્યમ્ । હૈયમાત્રસ્ય ધાતિકર્મભિઃ સહૈવ હાનાત્ ।

હિવે' ડાડયા' ને આશ્રવ તેહને' હેયપણુનો અસભવ એહવુ જઉ કહીરપ, તઉ ધણુ જી. અશુચિ-રપર્શ' સર્પ' કટકાદિક તે અતિહિ ડાડયુ' એહવુ જાણુયુ ને માટિ અશુચિનો રપર્શ'-સર્પ' કટકાદિકનું' ડાડયુ તો 'દુઃખમયવત પ્રાણી' એહવા વચનથી. લયનુ કારણુ ને અશુચ તેહને જનકપણિ એહવુ સંમત છે. તે તઉ કેવલીને ન સભરે અશુચ હેતુ જઇ નેહતો એહવુ ને લયમોહનીય તેહને અભાવે પરિહરવાની ઇચ્છાની વિષયના અભાવથી અવશ્યભાવિપણિ અશુચિરપર્શ' માનીઈ તો અતિહિ હેય-પણુનઉ અભાવ

વલી જાણુનાપૂર્વક પણિ કરી અસાતાની ઉદીર્ણા થઇ જોઈ ઉદીર્ણા તો સાતા-અસાતાવેદનીયની અપ્રમત્તસયતમાત્રને ન હુઈ અપ્રમત્તાદિ, સાત શુભસ્થાનકઇ વિષે નેતલી પ્રકૃતિનો ઉદય તે ત્રિણિ પ્રકૃતિ ઉણિ જાણુરી એહવા કર્મઅથના વચનથી સાત-અસાતા વેદનીય અનઇ મનુષ્યનુ આઉણુ એ પ્રકૃતિ ઉત. વલી પ્રાણુતિપાતાદિકને' ડાડવે કરી હેયપણુના અભાવપ્રતિ કહેતા તુજને અશક્ય એહવો ને પરિહર તેણુ કરી કેવલીને જીવધાત હુઇ એ વચન, તે, દીધી છે અજલી નેહને એહવુ નીપતુ, તેતલ એ જીવધાતને' હેયર્પણુથી, ઇમ ન માનીઈ તો અશક્ય એહવુ પરિહર ન હુઇ અણુડાડવાપણુ સધાતે વિરોધથી. તે માટે' હેય જ્ઞેય અને ઉપાદેય એ ત્રિણિ ધાતીઆ કર્મ ને આર તેહના ઉદયવતને હુઇ, ચાન-દર્શ'નાવરણુ-મોહાં-તરાયરૂપ કર્મના ઉદયથી નિમિત્તથી જન્યપણુથી.

એતલાજવતી ધાતીઆ કર્મના ઉદયવતને' સિદ્ધપ્રયોજનવતપણુ નહી કેવલીનઇ તઉ સિદ્ધપ્રયોજન-પણુ તે કર્મના અભાવથીજ સિદ્ધપ્રયોજન થયે' હુતે તઉ પરિહરવાની ઇચ્છા ન હુઇ વિરોધથી. તેવતી અશુચિરપર્શાદિક તે નિયમે ડાડવાયોગ્યઃ તે તો પ્રાણુતિપાતાની પરે કેવલીને અત્યત અણુજીવ જાણુયુ. હેયમાત્રને' ધાતીઆ કર્મ સાધિજ હાનથી અને ને વેદનીયકર્મઆશ્રયી હુધાદિક ૧૧ પરીસઢ તેતો

तथा ज्ञेये च सति केवली सर्वज्ञो न भवेत्, ज्ञेयस्य जिज्ञासाविषयत्वेन तद्विषयकज्ञानस्य (अ)जा-
तत्वात् । नहि ज्ञाते वस्तुनि जिज्ञासायाः सम्भवः, 'पिष्टमेव पितृष्टी' तिन्यायात् । तेन जिज्ञासाऽपि
छाद्मस्थेन सहैव परित्यक्ता केवलिनो न भवति । तथोपादेये च सति केवली कृतकृत्यो न भवेत्,
तावन्मात्रस्योपादेयलक्षणस्य कार्यस्य विद्यमानत्वात् । तत्रोपादेयस्तावत्सवरः, 'उपादेयश्च सवर' इति
वचनात् । तथा च केवलिन उक्तं चारित्रं न स्यात्, तावन्मात्रेण सवरेण न्यूनत्वात् । यावदुत्कृष्ट चारित्रं
न स्यात्, तावत् कृतकृत्योऽपि न स्यात् । एव च केवलिनो हेयादीनां वस्तूनामभ्युपगमे आश्रयसत्ता-
सर्वज्ञत्वहानि-कृतकृत्यत्वाभावैः केवलित्वहानिरेवेति बाधकम् ।

અતઃ એવ કેવલીને વર્જનાભિપ્રાય તે કુણિકિ ઉચ્છૃષ્ટપક્ષે સિખ્યો છે તે અગ્નિ પશ્ચિ જાણિવો. અને જે જગતના ઉદ્ધરવાની ઇચ્છા તીર્થ કરને પશ્ચિ સ્તવાદિકને વિષે કહી છે તે તઉ સ્તુતિમાનરૂપ. અથવા પૂર્વથી અવસ્થા ઉદેશીને જાણવી વધી જેથચિકે કેવલી તે સર્વગ્ન ન હુમ જાણવા યોગ્યને જાણવાની ઇચ્છાની વિષય પશ્ચિ તદ્વિષયો અગ્નિને થયાપણાથી જાણિ વસ્તુમં જાણવાની ઇચ્છાનો સભવ હુઈ નહી. 'પીરયુ પીસે છે' એ ન્યાયથી તેવતી જાણવાની ઇચ્છાપશ્ચિ છત્રસ્થપણા સાથિ જ છાડી કેવલીને ન હુમ ઉપાદેયચિકષ્ણ તો કેવલી કૃતકૃત્ય ન હુમ તેતલામાત્ર જે ઉપાદેયરૂપ કાર્ય તેહને વિધમાનપણાથી તિહા ઉપાદેય તો સવર 'ઉપાદેય તે સવર' એવમ્યનથી તિવારે કેવલીને ઉત્કૃષ્ટચારિત્ર ન હુમ તાવન્માત્રે સવર ન્યતપણાથી જિહાતામ ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર ન હુમ તિહાતામ કૃતકૃત્યઈ ન હુમ ઇમ તો કેવલીને હેવાદિક વસ્તુને આનંદે આશ્રવની સત્તા, સર્વગ્નપણાનો હાનિ, કૃતકૃત્યપણાનો અભાવ તેણિ કરી કેવલીપણાની હાનિજ, એ પદ, જઉછ સયતમાત્રને પ્રત્યાખ્યાન ઉદેશીને છાડવાયોગ્ય કામ નથી સર્વવિરતિને પ્રતિપત્તિ સમયે

યદ્યપિ સંચતમાત્રસ્ય પ્રત્યાખ્યાનમધિકૃત્ય હેયં કિમપિ નાસ્તિ, સર્વવિરતિપ્રતિપત્તિસમયે સાવચ માત્રસ્ય પરિત્યક્તત્વાત્, તથાપ્યનાભોગજન્યાશ્ચક્રપરિહારસ્યાન્તતઃ સમ્ભાવનાયાઽપિ દ્રવ્યતો જીવધાતાદે-
હ્યેયત્વેન વિચ્યમાનત્વાત્ । હેયત્વ ચ તસ્ય કર્મબન્ધહેતુત્વાભાવેઽપિ યાવત્ છદ્મસ્થવીતરાગસ્યાપિ ચારિત્ર-
મોહનીયોદયાભાવેઽપિ સ્નાતકચારિત્રપ્રતિબન્ધકત્વેન દોષત્વાત્ । કેવલિના તુ કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય
एवानाभोगेन सहैव परित्यक्तत्वात् । तेन हेयोपादेये च छाद्मस्थेन सहचारिणी इति मन्तव्यम् । एव च
केवलिनो जीवधातादिहेयाभ्युपगमे तत्प्रतिषेवणाया आभोगपूर्वकत्वेन सर्वलोकगर्हणीयतेत्यपि बोध्य-
मिति गाथार्थः ॥ १५ ॥

અથ કેવલિનો દ્રવ્યતોઽપિ જીવધાતાભ્યુપગમે સર્વલોકપ્રસિદ્ધમતિપ્રસન્નમાહ—

॥हिंसाचि द्रव्यओ खलु हेआणुचिया कह णु भावजुआ। सा जइ जिणस्स हुज्जा ता सो उवएसणिज्जो उ॥

વ્યાખ્યા—હિંસા તાવત્ દશવિધપ્રાણાના વિયોગીકરણ, ચતુક્તમ્—‘ પઞ્ચેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધ
बलं च उच्छ्वासनिश्वासरथाग्न्यदायुः । प्राणा दशैते भगवद्भिरुक्तास्तेषां वियोगीकरणं तु हिंसा ’ ॥ १ ॥
इति । द्रव्यतः । अपिरिह सम्बध्यते । द्रव्यतोऽपि हिंसा हेया । खलुरवधारणे । हेयैव—त्याज्यैव । तत्र विशेषण-
द्वारा हेतुमाह—यतः सा किंलक्षणा ? अनुचिता—सर्वलोकगर्हणीया, नुर्वितर्क । भावयुक्ता—हन्तव्यजीवविप-
यकज्ञानपूर्विका कथं—केन प्रकारेण, हेया ? सुतरामेवेत्यर्थः । द्रव्यभावोभयात्मकत्वात् । सा हिंसा यदि
जिनस्य केवलिनो भवेत् तर्हि केवली उपदेशनीयो भवेत्—केवलिना छद्मस्थ इव छद्मस्थेन केवल्यप्यु-
पदेष्टव्यो भवेत् ।

સાવચમાત્રને પરિત્યક્તપણાથી, તલહે પણિ આનાભોગે જન્મ ને અશક્યપરિહાર તેહને અ તે સભાવનાઈ
પણિ દ્રવ્યથી જીવધાતાદિકને હેયપણે જતાપણાથી હેયપણે તો દ્રવ્યથી એ જીવધાતાદિકને કર્મ બંધેતુપણાને
અભાવે પણિ યાવત્ છદ્મસ્થવીતરાગને ચારિત્રમોહના ઉદયને અભાવે પણિ સ્નાતકચારિત્રને પ્રતિબંધકપણિ
દોષથી, કેવલીઈ કેવલજ્ઞાનનંદ ઉત્પત્તિસમયઈજ આનાભોગે સધાતે જાડયાપણાથી તેવતી હેય અને ઉપાદેય
છદ્મસ્થપણા સાથિ સહચારિ એહવુ માનવું ઇમ કેવલીને જીવધાતાદિક હેય માને હુ તદ્દ તેહની પ્રતિસેવાને
આભોગપૂર્વક પણિ કરી સર્વલોકની નિંદા એ પણિ જાણવું એ ગાથાર્થ. ॥૧૫॥

હિંવ કેવલીને દ્રવ્યથી એ જીવધાતા માને હુ તે સર્વલોક પ્રસિદ્ધ અતિપ્રસંગ દૂષણ કહે છે —

હિંસા દ્રવ્યથીપણિ નિશ્ચયે જાડવા યોગ્ય વધી અનુચિત, તો કિમ ભાવયુક્ત હેય અને અનુચિત ન
હુઈ, તે જઈ જિનને હુઈ, તે તહ ઉપદેશ દેવા યોગ્ય થાઇ

વૃત્તિનો અર્થ —હિંસા તહ દશવિધ ને પ્રાણુ તેહનુ વિયોગનુ કરિવું પામ્ય ઇન્દ્રિય સ્પર્શનાદિક,
ત્રિવિધ બલ મન વચન કાયાનુ, સ્વાસોન્નવાસ અને આહિયુ એ દશપ્રાણુ ભગવતે કહ્યા. તેહનુ વિયોગનુ
કન્વુ તે હિંસા હિંવઈ તે દ્રવ્યથી અપિ તે ઈલા જોડીઈ દ્રવ્યથી પણ એ હિંસા જાડવી, ખલુ શબ્દ તે
નિશ્ચયાર્થ બોલઈ એતલઈ જાડવીજ, તિહા વિશેષણને આગર્હિ કરી હેતુ કહે છે ને માર્તિ તે હિંસા કેહવી
છે સર્વ લોકને નિંદવા યોગ્ય, સુશબ્દ વિતર્કાર્થ બોલઈ, હણવા યોગ્ય ને જીવ તદ્વિષયક ને જ્ઞાન તત્પૂર્વક
તે કિહે પ્રકારે હેય ? અતિહિં જાડવા યોગ્ય એ અર્થ, દ્રવ્ય અને ભાવ એ બિંદુપણાથી તે હિંસા જઈ

અર્થ ભાવઃ—યથા કેવલી 'જીવઘાતો દ્રવ્યતો ભવતો વા ઉભયતો વા ત્રિવિધં ત્રિવિધેન પરિહરણીયો દુર્ગતિહેતુત્વા 'વિત્યેવરૂપેણોપદિશતિ તથૈવ પ્રત્યાખ્યાપયતિ ચ । તથા છદ્મસ્થોઽપિ કેવલિન પ્રત્યુપદિશતિ । જીવઘાતકત્વેનોમયોઃ સામ્યેઽપિ સર્વાંશજ્ઞાનપૂર્વકનિષ્પ્રયોજનત્વાદિનાધિમ્યાત્ વિશેષત ઉપદેશાર્હતાદિત્યેવ પરસ્પરમુપદેશ્યોપદેશકભાવાપચિરિત્યતિપ્રસન્નો બોધ્યઃ । યદિ ચ કેવલી ભણેત—મત્ક્રુતો જીવઘાતો ન દોષાવહઃ, રાગદ્વેષરાહિત્યે અવશ્યમાવિત્વેન જ્ઞાતૈવ વિધીયમાનત્વાદિતિ । તર્હિ છદ્મસ્થેનાઽપીત્ય વક્તુ શક્યમેવ । અવશ્યમાવિત્વમન્તરેણ કાર્યાનુત્પત્તિરિત્યર્થે કેવલ્યપિ સાક્ષિકાદિત્યેવમુભયત્રાપિ સામ્યમેવ । પરમાભોગાનાભોગક્રૂતો ભેદો મહાપાપારૂપાવ્યપદેશહેતુરિતિ વિશેષ' ।

કિંચ્ચ—અન્યતીર્થિકદેવતુલ્યત્વાપત્તિરપિ । ઈશ્વરેણાપિ જગતઃ સૃષ્ટિસહારૌ રાગદ્વેષમાભવેનૈવ વિધીયેતે, સર્વજ્ઞેન ભગવતા ઈશ્વરેણ તથૈવ દૃષ્ટત્વાત્ । અતઃ एव 'ન દેવચરિત ચરે'દિતિ પરતીર્થિક-વચનમપિ । કિંચ્ચ—જીવઘાતહેતુશક્ષમાત્રધારિત્યેનાન્યતીર્થિકામિમતો દેવઃ પરિહ્રિયતે, ઉપાદીયતે ચ સાક્ષાજ્ઞીવઘાતકોઽયમ્ન દેવત્વેનેત્યેવ નૈપુણ્ય ભવતા ક્રુતઃ શિક્ષિતમ્ ? इत्यचिन्त्यचिन्तम् । કિંચ્ચ—કેવલિ-નાવશ્યમાવિત્વેન દૃષ્ટે કેવલિનો યદિ દોષો ન મહેત્, તર્હિ જગતિ કસ્યાપિ સુતરામેવ દોષો ન મહેત્ । સર્વેષામપિ જીવાનાં સર્વસ્ય પ્રાણાતિપાતાદ્યાશ્વજાતસ્ય કેવલિનાઽવશ્યમાવિત્વેનૈવ દૃષ્ટત્વાત્ । અન્યથા સર્વજ્ઞત્વાહાનિઃ પ્રતીતાપ્યગ્રે વ્યક્તોઽકરિણ્યતે । યદિ ચ સ્વાત્મના સ્વાત્મનોઽવશ્યમાવિત્વેન દૃષ્ટ ક્રિયમાણ ન દોષભાગ્, તર્હિ બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તિનઃ કામભોગાઃ નરકહેતવો ન મહેયુઃ । તેષા ચ તથામૂતાના જાતિ-

કેવલીને કુદર્થ, તદ્દ કેવલીને ઉપદેશ દેવાયોગ્ય કુદર્થ, કેવલીઈ ઇશ્વર્યની પરર્થ ઇશ્વર્યઇ કેવલી પશ્ચિ ઉપદેશનીય કુદર્થ

૧૧ । એ ભાવ—જિમ કેવલી 'જીવઘાત તે દ્રવ્યથી ભાવથી અથવા ઉભયરૂપથી પરિહરવા યોગ્ય ત્રિવિધર્થ ત્રિવિધે મનનચનકાયાઇ કરિવુ દરાવવુ અનર્થ અનુભોદવુ ઈમ નત્ર કોટિ, દુર્ગતિના હેતુપણુથી 'પશ્ચિ રીતિ ઉપદેશ દિઈ, નિમજ્જ પચ્ચદ્વિપણુ કરાવઈ, તિમ કેવલીપ્રતિ ઇશ્વર્યપણુ ઉપદેશ દિઈ. જીવઘાતકપણુ ગિહ્નને સરિખાઈપણુ, સર્વાં શેષ જ્ઞાનપૂર્વક નિ પ્રયોજનપણુદિકઈ અધિકપણુથી વિશેષેણુ ઉપદેશનઇ યોગ્યપણુથી, ઈમ પરસ્પરઇ ઉપદેશ દેવાયોગ્ય અને ઉપદેશના દેનાર તેહના સળધની આપત્તિ થાઈ એ અતિપ્રસન્ન મ દ્વિપણુ બાણિયેા જઈ કેવલી કહઇ માહરો કર્યો જીવઘાત તે દોષનેા દીપક નહીં. રાગદ્વેષરહિત પશ્ચિ કરી અવશ્ય ભાવિપણુ કરીનેા બાણિયેાજ નીપજાવવાપણુથી, એહવુ તદ્દ ઇશ્વર્ય પશ્ચિ એહવુ કહિવુ સકીર્ણ અવશ્ય ભાવિપણુ વિના કાર્યની અનુત્પત્તિ એ અર્થનઇ વિષઇ કેવલી પશ્ચિ સાખીએ, ઇમ બિહ્ન કિંકારુ' સરિખાઇ પણુજ, પશ્ચિ આભોગ અનાભોગનેા કર્યો ભેદ મહાપાપ અને અદપપાપના કહણુનેા હેતુ. એતલેા વિશેષ

વલી અન્યતીર્થિક જે દેવ તેહની તુલ્યપણુઇની આપત્તિ પશ્ચિ, ઇશ્વરે પશ્ચિ જગત્સૃષ્ટિ સહાર રાગદ્વેષને અભાવેજ કરીઇ છે સર્વશક્ષગત તર્ક તિમજ્જ દીકાપણુથી. એનસાજવતી 'દેવચરિત તે ન આચગઇ' એહવુ પરતીર્થિકવુ વચન પશ્ચિ, વની જીવઘાતહેતુ જે શસ્ત્ર તે માત્રધારી પશ્ચિ અન્યતીર્થીઇ માન્યો તે દેવ પશ્ચિરીઇ છે આદરીઇ છે તેા સાક્ષાત્ જીવનેા હણુનારપણુ અરિહત દેવપણુ કરીજ, એહવુ નિપુણપણુ ઇર્ક કિંકારી સીખ્યુ 'એ અચિત્ત અશ્રય' વની કેવલીઈ અવશ્ય ભાવીપણુ કરી દીહી

સ્મરણેન સ્વાત્મના સ્વાત્મનોઽવશ્યભાવિત્વેનૈવ દૃષ્ટત્વાત્ । પરં બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તી તથાભૂતાન્ કામભોગાન્
મુઞ્જાનઃ પશ્ચાત્તાપવાન્ , કેવલી તુ ભવદમિપ્રાયે તદ્રહિત ઇતિ વિશેષો મન્તવ્ય ઇતિગાથાર્થઃ ॥ ૧૬ ॥

અથ પ્રતિવન્ધ્યાપ્યુપદેશોલ્લેખમાહ—

॥ ઉવેસો પુણ એવં અસંજઓ સંજઓ વિ તુહ મણિઓ । જાળં તુ જીવવહગો તા કહમેઅં તુહં જુતં ? ॥

વ્યાખ્યા—ઉપદેશઃ પુનરેવં—જાનન્—જીવોઽયમિતિ સાક્ષાદવગચ્છન્ જીવઘાતકઃ સંયતોઽપ્ય-
સંયતઃ ત્વદ્ભણિતઃ—ત્વયૈવોક્તઃ । ‘ યો હિ સાશ્રવઃ કર્મ બધ્નાતિ, સ ચ સુતરાં સંયતોઽપ્યસંયત ’ ઇતિ-
મગવતીવૃત્તિવચનાત્ । કથં તર્હિ તત્ર યુક્તમિત્યાદિવચોભિરન્તર્ગતપ્રતિવન્ધીદૂપણદાનેન પરમસંયમવતોઽ-
સંયમોદ્ભાવનેન કેવલિનઃ સ્તુતિઃ, ઉત ગાલિરિતિ સમ્યગ્ પર્યાલોચ્યમિતિગાથાર્થઃ ॥ ૧૭ ॥

અથ કેવલી જીવઘાતાદિકં સાવચં સમાચરન્ નિજમક્ત્યાપ્યાક્રોશનીયો ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥ સવ્વસમચલં સવ્વં સાવજ્ઞં જોગમેવ પરિચહ્સુ । તં ચિઅ સંકારહિઓ સેવંતો કિં ન લજ્જેસિ ? ॥૧૮॥

વ્યાખ્યા—સર્વસમશ્નં—મનુષ્યદેવાદિપર્વન્મધ્યગત એવં સર્વમ્—અલિલ સાવચયોગં—સપાપકાયા-
વિદ્યાપારં પરિચઙ્ગૈવ—‘ સવ્વ સાવજ્ઞં જોગં પચ્ચક્ખામિ’ ઇત્યાદિપ્રતિજ્ઞાકરણેન પરિહૃત્યૈવ ‘તં ચિઅ’તિ ।

કેવલીને જાહે દોષ ન હોઈ, તકે જગતઈ વિષે કાષ્ટને પશ્ચિ અતિહિજ દોષ ન હોઈ, સર્વઈ જીવનઈ પ્રાણુતિ
પાતાદિક ને આશ્રવસમૂહ તેહને કેવલીઈ અવશ્ય ભાવિપણિ કરી દીઠાથી ઇમ નહી તેા સર્વંતપણાની હાનિ
પ્રસિદ્ધ પશ્ચિ આગત્તિ પ્રગટ કરીચ્છે. જે પોતે પોતાને અવશ્ય ભાવિપણે કરી દીકુ કરાતુ દોષનુ ભજનાર
ન હોઈ, તકે જાહરત ચક્રવર્તિને કામભોગ તે નરકના હેતુ ન હોઈ તેકરા કામભોગનષ્ઠ જાતિરુમરણ
પોતિ પોતાને અવશ્ય ભાવિપણિ જ કરી દીઠાપણુથી. પશ્ચિ જાહરત ચક્રવર્તિ તેહરા કામભોગને
ભોગવતકે પશ્ચાતાપવંત હોયો. કેવલી તેા તાહરિ અલિપ્રાપ્ત તેણિ રહિત એનયો વિશેષ
માનવો. એ ગાથાર્થઃ ॥૧૮॥

હિવે પ્રતિયદીધ પશ્ચિ ઉપદેશનો ઉલ્લેખ કહે છે—

ઉપદેશ તે ઇમ—અસંયતી સયતીપણિ તે કલો, જાણુતો જીવવધકને તેા કિમ પુઞ્જને એ યુક્ત ?

અર્થ.—ઉપદેશ ઇમ—જીવ એહવુ સાક્ષાત્ જાણુતો હયુનાર તે સયતી, અસંયતી તઈ કલો. ‘ જે
આશ્રવસહિત કર્મ બાધઈ તે સયતી એ અસયતી ’ એકરા ભગવનો વૃત્તિના વચનથી તકે કિમ પુઞ્જને યુક્ત ?
ઇત્યાદિક વચને મધ્યે પહોતીઆ સાનીઈ તેા આપણિ માનવુ થાઇ એહવુ જે પ્રતિયદી દ્રવ્ય તેહને દેવે કરી
પરમસયમવત જે કેવલી તેહને અસયતને કહેવે સ્તુતિ અથવા ગાલિ એ સમ્યગ્ વિચારવુ એ ગાથાર્થ ॥૧૯॥

હિવઈ કેવલી જીવઘાતાદિક સપાપ આચરતયો પોતાના ભક્તને પશ્ચિ રીસ કરિરાયોગ્ય થાઇ.
એહવુ દેખાડે છે—

સર્વ સમક્ષ સર્વ પાપયોગને છાડીને તેહજ સાવચયોગ શકારહિત સેવના મ્યુ નથી લાજતો ?

વૃત્તિનો અર્થ :—મનુષ્ય-દેવાદિકની પર્વદામધ્યેજ સર્વ સપાપયોગ-સપાપ જે કાયાદિ વ્યાપાર તે
પ્રતિ ‘ સર્વ સપાપ યોગ પરચક્ષુ છુ ’ ઇત્યાદિ પ્રતિજ્ઞાને કરવે કરી પગહરીને તેહજ સાવચયોગ પ્રતિ

तमेव-सावद्ययोगमेव शङ्कारहितो-निश्शङ्कः ऐहिकपारत्रिकभयराहित्येन निरनुरूप निरनुताप यथादृष्ट-
क्रियाभिर्हेतुभिः सेवमानः किं न लज्जसे ? इत्येवरूपेण परमभक्तस्याप्याक्रोशविषयो भवतीति तात्पर्य-
मितिगार्थः ॥ १८ ॥

अथ भक्तानामप्याक्रोशविषयीभवने हेतुमाह—

जं तं सेतस्त उ केरलिगो तिणि हंति असमागा । जीववहा १ लिअ २ वीसासवाय ३ सणा परावणो ॥

व्याख्या—तस्मादेव केवली निजभक्तस्याप्याक्रोशविषयो भवति, यद्-यस्मात् कारणात् तं
सावद्ययोग सेवमानस्य केवलिनः त्रीणि स्थानानि असमानानि—अनन्यसदृशानि सर्वोत्कृष्टानीत्यर्थः, भवेयुः
कानि तानि ? इत्याह—‘जीववहे’त्यादि । जीववधश्चालीकं च विश्वासघातश्चेति क्रमेण सञ्ज्ञा—नाम
येषा तानि जीववधालीकविश्वासघातसञ्ज्ञानि । प्राकृतत्वात् पुस्त्वम् । एव च सति किं सम्पन्नम् ?
इत्याह—परावर्णः । परः—प्रकृष्टोऽवर्णोऽस्त्राघा स्यात्, अर्थाज्जिनस्येत्यक्षरार्थः ।

भावार्थः पुनरेव—यदि केरलिनो जीवघातो भवेत् तर्हि सर्वोत्कृष्ट एव भवेत् । सर्वोत्कृष्टत्वं
च स्वरूपतः सस्कारतश्च । तत्र स्वरूपतस्तत्त्वादेव—हिंसामधिकृत्य द्रव्यभावापदाभ्यां चतुर्भङ्गी प्रवचने प्रतीता,
तथाहि—द्रव्यतो भावतश्च हिंसा—हन्मीति परिणतस्य व्याधादेर्मृगवधे १ । द्रव्यतो न भावतः—ईर्यास-

शकारहिते निःशङ्कः छिद्विषय परलभने, लभरहित पश्वि, अनुक पारहित पथातापरहित नेहनी छीरी तेहनी
क्रियाइप-हेतुध-सेवतो स्यु नधी लाजतो ? अहवे इये परलभकतने पश्वि आदेशतो विषय छुध.
अपारमार्थ. ॥१५॥

हिंसे लकतने पश्वि आदेशना विषय थापाने विषे थीने हेतु कहे छे—

ने माटे ते सेवता केवलीने त्रिणि छुध अधिक. छायध अक्षीकर विश्वासघात नामे
परम अवर्णवाध.

अर्थ, —ते.भाटिज पोताना लकतने पश्वि निंदाते विषय छुध. ने कारणु माटे ते सावद्य योगने
सेवता केवलीने तीन स्थानक ते सर्वोत्कृष्ट छुध ते किछा ? ते कछिछ छुध अवध मृषावयन अने
विश्वासघात नामध ते प्राकृतपश्याथी पुर्व्विगपश्व. अहवु छते स्यु नीपतु ? ते कहे छे उत्कृष्ट
अवर्णवाध छुध, अर्थथी जिनने. अे अक्षरार्थ.

भावार्थ तो अे-ने केवलीने छायधात तछे सर्वोत्कृष्ट छुध. सर्वोत्कृष्टपश्वु तछे स्वइपथी तथा संस्कारथी.
तिछा स्वइपथी तछे धम-हिंसा छेदेशी यछेलागी द्रव्यलावपदे प्रवचनने विषय प्रसिद्ध ते किं द्रव्यथी
अने लावथी हिंसा ते ‘हल्लु’ अहवा परिणामवत ने व्याधादि तेहने मृगवधने विषे १ द्रव्यथी पश्वि
लावथी नधी धर्मासमिति युक्तसाधुने प्राणिवधे २ ने माटे आगम-त्रलु अहवा परिणामवतने प्राणिवधनी
स प्राप्ति यछे पश्वि मूकाध वरथी-कर्मणधथी, अणुहल्लुतो पश्वि न मूकाध छिद्विषय भाव हिंसानी वती.
लावथी पश्वि द्रव्यथी नधी, अगारमर्दने छोटनी शुद्धि अगारा मर्दने विषे अथवा अल्प प्रकाशे.
रल्लुने सपनी शुद्धि छल्लुताने ३. द्रव्यथी अे नधी अने लावथीअे हिंसा नधी, अनवयनकायाध शुद्ध
अहवा साधुने छ. अे वदितानी वृत्तिने विषे.

સ્મરણેન સ્વાત્મના સ્વાત્મનોડવચ્ચભાવિત્વેનૈવ ન્યન્તવાન્ । પર વ્રહ્મતત્ત્વચક્રવર્તી તથાભૂતાન્ કામભોગાન્
મુચ્ચજાનઃ પશ્ચાત્તાપવાન્ , કેવલી તુ ભવમિપ્રાયે તદ્રહિત ઇતિ વિશેષો મન્તવ્ય ઇતિગાથાર્થઃ ॥ ૧૬ ॥

અથ પ્રતિવચ્ચાપ્યુપદેશોલ્લેસમાહ—

॥ ઉવૈસો પુણ એવં અસંજઓ સંજઓ વિ તુહ મણિઓ । જાણં તુ જીવવહગો તા કહમેશં તુહં જુતં ? ॥

વ્યાખ્યા—ઉપદેશઃ પુનરેવં—જ્ઞાનન્—જીવોડયમિતિ સાક્ષાત્ત્વગચ્છન્ જીવચાતકઃ સયતોડપ્ય-
સંયતઃ ત્વદ્ભણિતઃ—ત્વયૈવોક્તઃ । ‘ યો હિ સાશ્રવઃ કર્મ વધ્નાતિ, સ ચ સુનરાં સંયતોડયસંયત ’ ઇતિ-
ભગવતીશ્રુતિવચનાત્ । કથં તર્હિ તવ યુક્તમિત્યાદિવચોભિરન્તર્ગતપ્રતિવચ્ચન્દીદૂષણઞ્ચનેન પરમસંયમવતોડ-
સંયમોદ્ઘાવનેન કેવલિનઃ સ્તુતિઃ, ઉત ગાલિરિતિ સમ્યગ્ પર્યાલોચ્યમિતિગાથાર્થઃ ॥ ૧૭ ॥

અથ કેવલી જીવચાતાદિકં સાવચં સમાચરન્ નિજમક્તસ્યાપ્યાક્રોશનીયો ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥ સર્વસમક્ષં સર્વં સાવજ્ઞં જોગમેય પરિચડ્ડ । તં ચિઅ સંકારહિઓ સેવંતો કિં ન લજ્જેસિ ? ॥૧૮॥

વ્યાખ્યા—સર્વસમક્ષં—મનુષ્યદેવાદિપર્યન્મવ્યગત એવ સર્વમ્—અલિલં સાવચયોગં—સપાપકાર્યા-
દિવ્યાપાર પરિચડ્ડૈવ—‘ સર્વં સાવજ્ઞં જાગં પચ્ચક્ષામિ’કસાદિપ્રતિજ્ઞાકરણેન પરિહૃત્યૈવ ‘તં ચિઅ’ત્તિ ।

કેવલીને જહ દોપ ન હુઈ, તહિ જગનઈ વિષે કાધને’ પશ્ચિં અતિહિજ દોપ ન હુઈ, સર્વઈ જીવનઈ પ્રાપ્ત્યાતિ-
પાતાદિક જે આશ્રવસમુદ્ધ તેહને કેવલીઈ અવશ્યભાવિપશ્ચિ કરી દોડાયી ધ્રમ નહી તો સર્વજપણાની હાનિ
પ્રસિદ્ધ પશ્ચિં આગલિ પ્રગટ કરીએ. જે પોતે પોતાને’ અવશ્યભાવિપણે કરી દોડુ કરોતુ દોપતુ ભાજનાર
ન હુઈ, તહિ બ્રહ્મદત્ત ચક્રવર્તિને કામભોગ તે નરકના હેતુ ન હુઈ. તેહના કામભોગનહિ ભતિસ્મરણુધ
પોતિ પોતાને અવશ્ય ભાવિપશ્ચિ જ કરી દોડાપણુથો. પશ્ચિં બ્રહ્મત્ત ચક્રવર્તિ’ તેહના કામભોગને
ભોગવનહિ પશ્ચાતાપવત હુઓ. કેવલી તો તાહિ અભિપ્રાયઈ તેણિ ગહિત. એનયો વિશેષ
માનવો. એ ગાથાર્થઃ ॥૧૮॥

હિવે પ્રતિયદીપ્ત પશ્ચિ ઉપદેશનો ઉલ્લેખ કહે છે—

ઉપદેશ તે ધ્રમ—અસંયતી સચ્ચતીપશ્ચિ તે કહ્યો, બ્રહ્મતો જીવવધકને તો કિમ તુકને એ યુક્ત ?

અર્થઃ—ઉપદેશ ધ્રમ—જીવ એડવું સાક્ષાત્ બ્રહ્મતો હચુનાર તે સચ્ચતી, અસચ્ચતી તઈ કહ્યો. ‘ જે
આશ્રવસહિત કર્મ બાધઈ તે સચ્ચતી એ અસચ્ચતી ’ એકરા ભગવતો વૃત્તિના વચનથી તહિ કિમ તુકને’ યુક્ત ?
ધર્મ્યાદિક વચને મધ્યે પહુતીઆ માનીઈ તો આપશ્ચિ માનવુ થાઈ એહવુ જે પ્રતિયદી દૂષણ તેહને દેવે’ કરી
પરમસચ્ચમવત જે કેવલી તેહને અસચ્ચતને કહેવે સ્તુતિ અથવા ગાલિ એ સમ્યગ વિચારવુ એ ગાથાર્થઃ ॥૧૭॥

હિવઈ કેવલી જીવચાતાદિક સપાપ આચરતઓ પોતાના ભક્તને પશ્ચિ રોસ કરિવાયોગ થાઈ.
એહવુ દેખાડે છે—

સર્વ સમક્ષ સર્વપાપયોગને છાડીને તેહજ સાવચયોગ ચ કારહિત સેવનાં સ્યુ નથી લાજતો ?

વૃત્તિનો અર્થઃ—મનુષ્ય—દેવાદિકની પપદામધ્યેજ સર્વ સપાપયોગ—સપાપ જે કાયાદિ વ્યાપાર તે
પ્રતિ ‘ સર્વ સપાપ યોગ પરચ્ચણુ છુ’ ધર્મ્યાદિ પ્રતિજ્ઞાને દરવે કયી પગેહરીને તેહજ સાવચયોગ પ્રતિ

તમેવ-સાવધયોગમેવ શક્કારહિતો-નિગ્નશ્કઃ એહિકપારત્રિકમયરાહિત્યેન નિરતુકમ્પ નિરતુતાપ યથાદ્ય-
ક્રિયામિદેતુમિ' સેવમાનઃ કિં ન લજ્જસે ? इत्येवरूपेण परमभक्तस्याप्याक्रोशविषयो भवतीति तात्पर्य-
મિતિગાથાર્થઃ ॥ ૧૮ ॥

અથ મક્તાનામપ્યાક્રોશવિષયીભવને હેતુમાહ—

જંતં સેનંતસસ ડ કેરલિગો તિળિગ હુંતિ અસમાળા । જીવવહા ૧ લિઝ ૨ વીસાસવાય ૩ સળા પરાવળો ॥

વ્યાખ્યા—તત્સાદેવ કેવલી નિજમક્તસ્યોપ્યાક્રોશવિષયો ભવતિ, ચદ્-ચસ્યોન્ કારણાત તં
સાવધયોગ સેવમાનસ્ય કેરલિનઃ ત્રીણિ સ્થાનાનિ અસમાનાનિ—અનન્યસદૃશાનિ સર્વાત્કૃષ્ટાનીત્યર્થઃ, ભવેયુ-
કાનિ તાનિ ? इत्याह—‘જીવવહે’ત્યાદિ । જીવવધશ્રાલીક ચ વિશ્વાસઘાતશ્ચેતિ ક્રમેણ સઙ્જ્ઞા—નામ
યેપા તાનિ જીવવધાલીકવિશ્વાસઘાતસઙ્જ્ઞાનિ । પ્રાકૃતત્વાન્ પુસ્ત્વમ્ । એવ ચ સતિ કિં સમ્પન્નમ્ ?
इत्याह—પરાવળૈઃ । પરઃ-પ્રકૃષ્ટોડવર્ણોડશ્મઞ્ચ સ્યાત્, અર્થાગ્નિજનસ્યેત્યક્ષરાર્થઃ ।

માર્થઃ પુનરેવ—અદિ કેવલિનો જીવઘાતો ભવેત્ તર્હિ સર્વોત્કૃષ્ટ એવ ભવેત્ । સર્વોત્કૃષ્ટત્વં
ચ સ્વરૂપતઃ સત્કારતશ્ચ । તત્ર સ્વરૂપતસ્તાવદેવ—હિંસામર્ધિકૃત દ્રવ્યમાવપદાભ્યા ચતુર્મંજી પ્રવચને પ્રતીતા,
તથાહિ—દ્રવ્યતો ભાવતશ્ચ હિસા—હનમીતિ પરિણતસ્ય વ્યાધાદેમૃગવથે ૧ । દ્રવ્યતો ન ભાવતઃ—ઈર્યાસ-

શ કારહિતે નિ.શ.ક. ઇહભવ । પરભવને ભવરહિત પશ્ચિ અતુક પારહિત પથાતાપરહિત જેહવી ઠીઠી તેહવી
-ક્રિયારૂપ હેતુક' સેવતા સ્યુ નથી લાજતો । એહવે રૂપે પરમભક્તને પશ્ચિ આક્રોશનો વિષય હુક.
એ પરમાર્થ. ॥૧૮॥

હિવે ભક્તને' પશ્ચિ આક્રોશના વિષય થાનાને વિષે' બીજને હેતુ કહે છે—

૨ જે માટે તે સેવતા કેવલીને' ત્રિણિ હુક' અધિક. જીવવધ' અક્ષીકર વિશ્વાસઘાત' નામે
પરમ અવર્ણવાદ.

।અર્થ' :—તે માટે જ પોતાના ભક્તને' પશ્ચિ નિદાનો વિષય હુક જે કારણ માટે તે સાવધ યોગને
સેવતા કેવલીને ત્રીન સ્થાનક તે સર્વોત્કૃષ્ટ હુક તે કિહા ? તે કહિય છે જીવવધ મુખાવચન અને
વિશ્વાસઘાત નામઈ તે. પ્રાકૃતપણથી પુસ્ત્વમપણ. એહવુ' છતે સ્યુ નીપતું ? તે કહે છે ઉત્કૃષ્ટ
અવર્ણવાદ હુક, ।અર્થથી જિનને. એ અક્ષરાર્થ'.

ભાવાર્થ' તો એ-જક કેવલીનઈ જીવઘાત તહ સર્વોત્કૃષ્ટ હુક. સર્વોત્કૃષ્ટપણુ તહ સ્વરૂપથી તથા સંસ્કારથી.
તિહા સ્વરૂપથી' તહ ઇમ-હિસા ઉદેશી ચલભંગી દ્રવ્યભાવપદે પ્રવચનને વિષઈ પ્રસિદ્ધ તે ક્રિમ દ્રવ્યથી
અને ભાવથી હિસા તે 'હુક' એહવા પરિણામવત જે વ્યાધાદિ તેહને યુગવધને વિષે ૧ દ્રવ્યથી પશ્ચિ
ભાવથી નહી ઇર્યાસમિતિ યુક્તસાધુને પ્રાણિવધે ૨ જે માટે આગમ-વજુ' એહવા પરિણામવતને પ્રાણિવધની
સ પ્રાપ્તિ. ચઈ પશ્ચિ મૂકાઇ વૈરથી-કર્મગધથી, અણુહણુતો પશ્ચિ ન મૂકાઇ કિલબ્દભાવ હિસાની વતી.
ભાવથી પશ્ચિ દ્રવ્યથી નહી, આગારમદ્દકને કાટની શુદ્ધિ અગારા મદ્દકને વિષે અથવા અદ્ય પ્રકાશે
રજગુને સર્પની શુદ્ધિ હણુતાને ૩. દ્રવ્યથી એ નહી અર્થને ભાવથીએ હિસા નહી, મનવચનકાયાઈ શુદ્ધ
એહવા સાધુને ૪. એ વદિતાની વૃત્તિને' વિષે.

મિતસ્ય સાધો. સત્ત્વવે ૨ । યગમઃ—‘વજ્રેમિ ત્તિ પરિગ્ઞો સંપત્તીઽ વિમુચ્ચઈ વૈરા । અવહતો વિ ણ મુચ્ચઈ કિલિટ્ઠમાવોઽહ્યાયસ ’ ॥ [આષ ૦ ગા ૦ ૬૦] ત્તિ । ભાવતો ન દ્રવ્યતઃ—અદ્વારમર્દકસ્ય કીટયુદ્ધ્યા અદ્વારમર્દને, મન્દપ્રકાગે રઙ્ગુમહિવુદ્ધ્યા ધતો વા ૩ । ન દ્રવ્યતો ન ભાવતઃ—મનોવાકાયૈ. શુદ્ધસ્ય સાધોઃ ૪ ’ ઇતિ શ્રાવકપ્રતિક્રમણપૂત્રસ્ય વૃત્તી । યતુ ચૂર્ણિકારેણ ‘ચરત્યો મુનો’ત્તિ ભણિતમ્, તન્ન સ્વામિનમધિકૃત્ય, કેવલિનસ્તસ્વામિનો વિદ્યમાનત્વાન્, તસ્ય ચ સર્વોત્કૃષ્ટચારિત્રાન્યથાનુપપત્ત્યા મનોવાકાયૈઃ શુદ્ધતાન્ । અન્યથા સ્નાતક કેવલી ન સ્યાન્ કિન્તુ હિંસાસ્વરૂપમધિકૃત્યૈવોક્તમ્ । તત્ત્વૈવ—યદિ હિંસા, તર્હિ ન દ્રવ્યતો ન ભાવતઃ ઇતિ વસ્તુમન્યશમ્યં, દ્રવ્યમાવયોરન્યતરત્વેનાઽન્યમાવાત્ । તેન ચતુર્થો મજ્ઞઃ શૂન્યો ભણિતઃ, વિરોધાત્ । ન ચ શૈલેશ્યવસ્થાયા કેવલો સ્વામી ભવિષ્યતીતિ શક્કનીયં, તસ્ય સિદ્ધસ્યેવ યોગાભાવેન મનોવાકાયૈઃ શુદ્ધ-વામાવાત્ । નહિ અવિગ્રમાને વલ્લે ‘વલ્લેગ શુદ્ધ’ ઇતિ વ્યવહિયતે । અન્યથા ઘૃપમાદ્યોઽપિ શુદ્ધવસ્ત્રા ઇતિ વક્તવ્યાઃ પ્રસજ્યેરન્ ।

અતઃ એવ શૈલેશ્યવસ્થાયા શરીરસ્પર્શમાગતાના મશકાદીનાં વ્યાપત્તાવપિ યોગાભાવેન કેવલિ-
કર્તૃકત્વાભાવ ઇત્યમે વચ્યતે । અન્યથા શૈલેશ્યવસ્થાયામપિ કાયસ્યાશુદ્ધતાવપત્ત્યા કથં ચતુર્થમજ્ઞસ્ય સ્વામી ભવેત્ ? । ન ચૈવં સંયોગિકેવલિશરીરાઙ્ગીવધાતઃ ક્ષાપ્યાગમે ભણિતઃ । યોગાના વૈયર્થ્યાપત્તેઃ,
(કેવલિનોઽસયતત્વાપત્તેશ્ચ, નિજયોગાદિનાઽપવાદ જ્ઞાતૈવ જીવધાતકત્વાત્) । કેવલિનોઽપ્યુત્પન્નપ્રવૃત્ત્યા-
પત્ત્યા સામ્પ્રત્યાયિકીક્રિયાપ્રસક્તેશ્ચ ઇત્યમે વ્યક્તીકરિચ્યતે । એવ સિદ્ધે કેવલી દ્વિતીય-તૃતીયમજ્ઞસ્વામી
ન ભવેત્, તયોઃ ક્રમેગાનામોગાઽજ્ઞાનમૂલકત્વાત્ । તત્ત્વ દ્વયમપિ ક્ષીણે જ્ઞાનાવરણીયે ન મવતિ, દ્વયોરપિ

અને જે ચૂર્ણિકારે’ અકથો ભગ શૂન્ય કહ્યો, તે સ્વામી આસિરી નહી. કેવલીને તે સ્વામીના
વિદ્યમાનપણાથી. તેહને સર્વોત્કૃષ્ટચારિત્રની, હિંસા સર્વથા અણુમાન્યા વિના અધુકનતાઈ મનવચનકાયાઈ
શુદ્ધપણાથી, ઈમ નહીં તો કેવલી સ્નાતક ન થાઈ. તો સ્થુ ? હિંસાનુ સ્વરૂપ આસિરી કહિઉં. તે
ઇમ-જીઉ હિંસા તઉ પ્રત્યથી નહીં અને ભાવથી નહીં એહવુ કહી ન સકીઈ. પ્રત્ય ભાવ સમ્યે એકપણિ
અવસ્થાભાવથી, તે વતી અકથો ભગ શૂન્ય કહિએ. વિરોધથી.

શૈલેશ્યવસ્થાને વિષે’ કેવલી તે સ્વામી હુસે એહવુ ન શકવુ, તે અયોગીને સિદ્ધની પરે
મનવચનકાયાઈ યોગને અભાવ યેગે કરી શુદ્ધપણાના અભાવથી. અણુછતે વચ્ચે, વચ્ચે શુદ્ધ એહવુ તો
વ્યવહરીઈ નહીં. ઈમ નહીં તો વૃથાસાદિકપણિ શુદ્ધવચ્ચ એહવુ કહેવા થાઈ એતલાજ વતી શૈલેશ્યવ
અવસ્થાને વિષે શરીરના સ્પર્શને પામ્યા મશકાદિક નેહની હિંસાથીકે પણિ યોગને અભાવે કરી
કેવલીઈ કરી તે પણાના અભાવ. એહવુ આગલિં કહીએ એહવુ નહીં તો શૈલેશ્યવસ્થાને વિષે પણિ
કાયને અશુદ્ધપણુ થાતઈ કિમ અવૃથ ભગસ્વામી હુઈ ? અયોગીની પરિ સંયોગીજ્ઞનીના શરીરથી
જીવધાત હુઈ એહવુ કાઈ આગમે કહિઉં નથી. યોગને વ્યર્થપણુ થાઈ વતી.

વલી કેવલીને પણિ ઉત્સન્ન પ્રવૃત્તિને કહેવે - સામ્પ્રત્યાયિકી ક્રિયાને પ્રસંગ થાઈ વતી ‘એ’
આગમે પ્રગટ કરી ર્યે. ઈમ વચ્ચ ભગ સિદ્ધ થઈ હુતે કેવલી દ્વિતીય અને તૃતીય ભગનો સ્વામી
ન હુઈ. તે બિહુ ભગને અનુક્રમે’ અનાભોગ અને’ અજ્ઞાનપ્રલપણાથી. તે બિહુ જ્ઞાનાવરણીના કર્મ-
ક્ષીણ થઈ હુતે ન હુઈ. અનાભોગ અને’ અજ્ઞાન એ બિહુને જ્ઞાનાવરણીના કર્મઈ નૈવપણાથી.
અકથો ભગતુ સ્વામીપણુ માનતે તો વિવાદની અધુક્તાથી. બિહુવદીને સમતપણાથી. ત્રિણિ ભગ

જ્ઞાનાવરણીયકર્મજન્યત્વાત્ । ચતુર્થમદ્વસ્થામિત્વામ્યુપગમે ચ વિવાહાનુપપત્તેરુપયવાગ્મિમ્મતત્ત્વાત્ । પરિ-
શેષાત્ પરામિપ્રાયેણ કેવલિનઃ પ્રથમમદ્વપતિતા હિંસા સિદ્ધ્યતિ । સા ચ વ્યાપ્તિદે રાગદ્વેષપ્રયોજનાદિ
કલક્રિતા । કેવલિનસ્તુ તદ્ભાવાન્નિઃકલક્રેતિ વિશેષો વોધ્યઃ । અતઃ એવ કેવલિનો વિકલ્પમાનો જીવ-
ઘાતઃ સ્વરૂપતોજ્યનન્યસદૃશઃ સર્વોત્કૃષ્ટ એવ, અન્યસ્ય તથામૂતસ્ય જીવઘાતમાસમ્ભવાત્ ।

તથા સંસ્કારેણાપિ સર્વોત્કૃષ્ટઃ, યથા—સર્વમમક્ષ કનસર્વસાવચયોગપ્રત્યાત્યાનન્ય કેવલ-
જ્ઞાનોત્પત્તેરનન્તરપ્રાક્સમયે અચપ્રમૃતિ સૂક્ષ્મો વા વાદરો વા જીવો મમ હન્તવ્યો નાસ્તીત્વેવરૂપેણ સર્વ-
વિરતિપરિણામપરિણતસ્ય શુભાભ્યવસાયેન કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિઃ । તસ્યાશ્ચ પ્રથમસમયે એવ પ્રતિસમય મૂત-
મ્ભવદ્ભાવિનાં સર્વેપામપિ પદાર્થનામવગ્રમ્યાભિત્વેન પરિજ્ઞાનવતઃ કેવલિનાઃ હસ્તપાદાદિસમુત્થયથાદૃષ્ટિ-
ચત્ક્રિયાદેતુકનાનાવેદનાદાન નિયતકાલાદિસામગ્રીયોગેન એતવન્તોડમી ત્રસાઃ સ્થાવરોચ જીવાઃ સ્વય
હન્તવ્યાઃ, પરેશ્ચ ઘાતયિતવ્યાઃ, સ્વય પરેણ વા હતા હન્યમાના હનિધ્યમાણાશ્ચાનુમન્તવ્યાઃ સન્તીત્યેવ-
રૂપેણાવિરતિપરિણામો હન્તવ્યચરમજીવહનન યાવદનુપરતહિંસાનુગ્રન્થિરૌદ્રધ્યાનાત્મકસંસ્કારરેતેન સંસ્કૃતઃ,
સંસ્કારેણાડ્યુત્કૃષ્ટઃ કેવલિન એવ જીવઘાતો ભવેત્ । ન ચૈવ સંસ્કૃતો જીવઘાતઃ કન્યાપિ હ્રદયસ્યસ્ય
સમ્ભવતિ । જોરવિષયકત્રેકાલિકપરિજ્ઞાનાભાવાત્, વ્યાપ્તિદેરપિ નિદ્રાવિક્રિયાકાર્યાન્તરવ્યાસક્તિપ્રમૃતિમિ-
હપરમાત્ત્વ । કિન્ન-વિના પ્રયોજનાપરાધ નિદ્રશક્તિ નિરનુકમ્પ નિરનુતાપ યાવત્ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિવિકલ
યથા સ્થાત્ તથા મ્ભવનનન્યસદૃશો જીવઘાતઃ પરમતે કેવલિન એવ સિદ્ધ્યતિ । એતેન કેવલિયોગાઝઞાય-
માનો જીવઘાતઃ સ્વરૂપતઃ સંસ્કારતશ્ચ સર્વોત્કૃષ્ટો ભવતીતિ દર્શિતમ્ ।

ટાલતે અને હિંસાને સ્વામી માનતે । પગને અભિપ્રાયે કેવલીને પ્રથમ ભગ તોહા આવી હિંસા સિદ્ધ
થાઈ. હિંસે તે હિંસા વ્યાપ્તિદેરને રાગદ્વેષકાર્યાદિક કલક્રિતા. કેવલીને તહી રાગદ્વેષના કાર્ય વિના
નિષ્કલક એ વિશેષ ભણ્યુવે. એના જ વની કેવલીને ચીનીનીનડી એવ ત સ્વરૂપથી અણુમરિણો
સર્વોત્કૃષ્ટ જ. ખીજને તેહવાના અસંભવથી.

તિમ સંસ્કારિપણિ સર્વોત્કૃષ્ટ. જિમ-સર્વ સમક્ષ કંથુ એ સર્વ સાવચયોગનું પચ્ચક્ષણીય
કેણિ એહવાને કેવલજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ થઈ અનંતર પૂર્વ સમયે આજથી સૂક્ષ્મ અથવા બાહ્યજીવ
શુભને હણ્યુવા યોગ્ય નથી હણી શીતિ સર્વવિરતિના પરિણામે પરિણુજાને શુભ અધ્યવસાયઈ કેવલ-
જ્ઞાનની ઉત્પત્તિને પ્રથમ સમયઈ જ સમયે સમયે ભૂત-યથા યાતા યાસ્થે એહવા સર્વપદાર્થને
અવસ્થાભાવિપણિ પરિણ વત જે કેવલી તેહને હસ્તપાદાદિકથી ઉપની યંથ હુટ જે નિયત ક્રિયા તે
હેતુક જે નાનવેદનાનું દાન, નિયત કાલાદિ સામગ્રીને યોગે એટલા ત્રમ થાવર એવ યોગે હણ્યુવો
પરપાસે હણ્યુવવા, યોગે અથવા પરે હણ્યા હણીતા હણીસ્થે એહવા અનુભવવા છે. એણી શીતિ
અવિરતિપરિણામ તે હણ્યુવા યોગ જે છેહયો જીવ તેહની હિંસાતાઈ અણુનિરત્યો જે હિંસાનું બી
રોક્ષકાર્યરૂપ જે સંસ્કાર તેણિ-શુક્ત સંસ્કારે પણિ ઉત્કૃષ્ટ કેવલીને જ એવઘાત હુટ પણિ એહવે
સંસ્કારશુક્ત જીવઘાત કાઈ હજારથને સભવે નહી. એવવિષયક ત્રિણિ કલિહુ યાન-તેહના અભાવથી.
વ્યાપ્તિદેરને પણિ નિદ્રા-વિક્રિયા-કાર્યાન્તરપ્રમુખે નિરતવાથી વલી પ્રયોજન અને અપરાધવિના નિઃશક
અનુક પારહિત નિર્ભય પશ્ચાતાપ રહિત છેહને વારે પ્રાયશ્ચિતની પ્રતિપત્તિ રહિત જિમ કુઈ તિમ થાતો
અણુસરીયો જીવઘાત તે પરમતે કેવલિને જ સિદ્ધ થાઈ હમ કેવલિના યોગથી યાતો જીવઘાત તે
સ્વરૂપથી અને સંસ્કારથી સર્વોત્કૃષ્ટ કુઈ એહવુ દેખાડ્યુ.

એવં મૃધાવાદાદિષ્વપિ સર્વોત્કૃષ્ટત્વં યથા-‘કેવલી નો મુસં વડત્તા ભવતી’ત્યાદિ યાવત્ ‘જહાવાઈ તહાકારી આવિ ભવતી’તિ સર્વજનસમક્ષં પ્રજ્ઞાપ્ય સ એવાત્માન કેવલિત્વેનોદ્ધોપયન્ સાવચ-ત્વેન પ્રત્યાસ્થાતમપિ જીવઘાતં કુર્વન્ કૃતપ્રતિજ્ઞાપ્રશ્રુષ્ટઃ સ્ફુટમેવ મૃધાભાષી । યદાગમઃ—ન કરેમિ. તિ મળિત્તા, તં ચેવ નિસેવણે પુણો પાવં । પચ્ચક્ષ્મમુસાવાઈ, માયાનિઅડીપસગો અ ’ ॥ ૧ ॥ તિ । ૩૫૦ (ગા૦ ૫૦૭) એવં મૃધાભાષણં કેવલિન એવ, ન પુનઃ છદ્મસ્થત્યાપિ । અહ છદ્મસ્થ इति મળિત્વા છદ્મસ્થો યથાવાદો તથાકારી ન ભવતીતિ સમ્યગ્ વક્તૃત્વાત્ । તેન કેવલિન એવ સર્વોત્કૃષ્ટમૃધાભાષિત્વં દર્શિતમ્ ૨ ।

એવં સર્વોત્કૃષ્ટવિશ્વાસઘાતકત્વ યથા—કેવલી તાવત્ સર્વાનપિ જીવાન્ પ્રતિ મળતિ—મા’ અસ્માદ્ વિચ્યુતુ, મયા જીવઘાતસ્ત્રિવિધં ત્રિવિધેન પ્રત્યાસ્થાતઃ । ન ચ એતદ્ બચોમાત્ર, કિન્તુ સર્વજ્ઞત્વેનાનાગત-કાલસ્ય મમ પ્રત્યક્ષત્વાત્, અહં યથાવાદી તથાકર્તૃત્યાદિરૂપેણ સુરાસુરનરેશ્વરાદિપર્ષદિ સર્વસમક્ષં સર્વાનપિ જીવાન્ વિશ્વાસ્ય નિશ્ચિન્તીભૂતાન્ તાન્ એવ જીવાન્ અશ્વમાવિત્વાશક્યપરિહારાદિમિપેણ નિશ્શંકઃ વ્યાપાદયન્ સ્ફુટમેવ સર્વોત્કૃષ્ટવિશ્વાસઘાતકઃ પરમતે કેવલ્યેવ ભવેત્ । ન ચેવં છદ્મસ્થોડપિ, તસ્ય યથાવાદી તથાકર્તાડહમિત્યેવંરૂપેણ વિશ્વાસદેહતુવચનવક્તૃત્વાભાવાદિતિ સર્વોત્કૃષ્ટવિશ્વાસઘાતકત્વ કેવલિન એવેતિ દર્શિતમ્ ૩ । એતાનિ ત્રીગ્યપિ પ્રાણાતિપાતાદીનિ કેવલિનો લેશતોડપિ પ્રાણાતિપાતામ્યુ-પગમે તદ્વ્યાપકભૂતાનિ ભવન્ત્યેવ । એવં ઘનતઃ પરાવર્ણઃ કેવલિનો ભવતિ, કેવલિત્વહાનિદેહુદોષોદ્-ભાવનેનોત્કૃષ્ટકલક્ષણાત્ । તથાભૂતદોષત્વં ચ તેપા ત્રયાણામપ્યષ્ટાદશદોષમબ્યપતિતત્વેન સ્ફુટમેવ । એતેન

ઈમ મૃધાવાદાદિકને વિષે પશ્ચિ સર્વોત્કૃષ્ટપણુ, જિમ-કેવલી તે મૃધાવાદી ન હોઈ યાવત્ ‘જેહુ’ બોલે તેહુ કરનાર હોઈ’ એહુ સર્વ સમક્ષ પ્રગટીને તેહજ પોતાના કેવલી પશ્ચિ કહેતો સાવધપણિ પચ્ચક્ષ્મયો પશ્ચિ જીવઘાત તે પ્રતે પ્રતિ કરિતો-કીધી પ્રતિગાથી બ્રહ્મ હોતો, પ્રકટજ મૃધાભાષી. ‘ન કરે’ એહુ કહીને તે પાપપ્રતે પ્રત્યક્ષ સેવે તે પ્રત્યક્ષજ જુદામોલો માયાનિહીતિ, પ્રસંગ વધી’ એ ૩૫૦. એહુ મૃધાભાષણુ કેવલીનેજ હોઈ. પશ્ચિ હમરથને, નહીં. હુ હમરથ એહુ કહીને ‘હમરથ જેહુ બોલે તેહુ ન કરઈ’ ઇમ સમક્ષ કહેવાપણાથી. તે વતી કેવલીનેજ સર્વોત્કૃષ્ટ મૃધાભાષીપણુ દેખાડ્યુ

ઈમ સર્વોત્કૃષ્ટ વિશ્વાસઘાતપણુ—જિમ કેવલી પ્રથમ સર્વ જીવપ્રતિ ઇમ કહે જે અશકથી મ લય પ્રાપ્તો. તો મિં જીવઘત તે ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચક્ષ્મયો છે એ વચન માત્ર, ઇમ નહીં. તો રચુ, સર્વજપણિ કરી આવતા કાલને મુજને પ્રત્યક્ષપણાથી, હુ જેહુ બોલુ તેહુ કરનાર, પ્રત્યાદિકમે સુર અસુર નરેશ્વરાદિકની પર્ષદાને વિષે સર્વ દેખતા સર્વ જીવનઈ, વિશ્વાસીનઈ નિશ્ચિત યથા તેહજ જીવપ્રતે અવશ્યભાવિપણિ અથવા અશક્યપરિહારઈ, ઇત્યાદિ મિસે’ નિશક હણુતો પ્રગટજ સર્વોત્કૃષ્ટ વિશ્વાસઘાતી પરમતઈ કેવલીજ હોઈ. ઇમ હમરથ ન હોઈ તેહને યથાવાદી તિમ કર હુ છણી રીતિ કરી વિશ્વામનુ હેતુ જે વચન તેહના બોલવાપણાના અભાવથી. એ વતી સર્વોત્કૃષ્ટ વિશ્વાસઘાતીપણુ કેવલીનેજ દેખાડ્યુ ૩ એ તિને પ્રાણાતિપાતાદિક કેવલીને’ લેશથીએ, પ્રાણાતિપાત જ્ઞાનતે પ્રાણાતિપ્રાપ્તના જે વસ્તુ હતે જે વસ્તુ હોઈજ તે વ્યાપક, તેહના તે હુપ્રજ. ઇમ કહેના કેવલીને, પરમ અવર્ણવાદ હોઈ. કેવલીપણાની હાનિતો હેતુ જે દોષ તેહને પ્રગટ કરવે ઉત્કૃષ્ટ, કલકદાનથી. તેહુ દેવપણુ’ તજ તે ત્રિણિને અગર દોષ મળ્યે પતિતપણિ કરી પ્રગટજ એટલે કેવલીને છના પ્રાણાતિપાતાદિકને કહે જે સ્વેા અવર્ણવાદ ? એકરી શકા પશ્ચિ યાથી. એ વચનનેજ અવર્ણવાદરૂપપણાથી અગર દોષ

કેવલિનઃ સતાં પ્રાણાતિપાતાદીનાં મળને કોડ્વર્ણવાદ ? इतिशङ्कापि परास्ता । एतद्वचनस्थैवाप्यर्णवादरूप-
त्वात्, अष्टादशदोषराहित्येन भणितेरसम्भवापत्तेश्च । तस्मादसतो दोषस्य सत्त्वेन भणनमदोषस्य दोषत्वेन
भणनं चेत्युभयथापि तीर्थकृतमवर्णवाद एवेति तात्पर्यमितिगाथार्थः ॥ १९ ॥

अथ छद्मस्थसंयतस्यापि सावद्ययोगप्रत्याख्यानसाम्यात् जायमाना जीवघातादयोऽपि केवलिन
इव कथं न सर्वोत्कृष्टा भवन्ति ? इति पराशङ्कामपाकुर्वन्नाह—

॥ एवं छुमत्स्थमुणी ण दोसवंतो हविज्ज कइआवि । जम्हा रागदोसा-णामोगा संविभागपरा ॥ २० ॥

व्याख्या—एवम्—उक्तप्रकारेण केवलिवत् छद्मस्थमुनिं कदाचिदपि न दोषभाग् भवेत्—केवलि-
वदुत्कृष्टहिंसादिदोषातिप्रसङ्गभाग् न भवेदित्यर्थः । तत्र हेतुमाह—यस्मात् कारणात् रागद्वेषानामोगा-
न्वयोऽपि सविभागपरा । समिति सम्यग् विभागो—लभ्याशो हिंसादिदोषाणां तस्मिन् पराः—समुत्सुकी-
भूय लभ्याशयाद्वाकाः सविभागपरा इत्यक्षरार्थः । भावार्थः पुनरेवम्—अनादिसिद्धसम्बन्धभागपि साम्प्रतं
सयतीभूतोऽस्मत्स्वाभी एकाक्षेय हिंसादिदोषभाग् मा भूत्, विद्यमानानामस्माकं लज्जाहेतुत्वादित्यमि-
प्रायेणैव भावतो जीवघातानृतभाषणादिदोषाश्च तथा अनाभोगनिमित्तकद्रव्यजीवघातादिसमुत्थजनापवाद-
मशुभकर्मबन्ध चानाभोग एव गृहीतवान् । अत एव अनाभोगवत् साधोः ‘अहं जीव हन्मि, मृषा भापे’
इत्यादिरूपेण भावतो जीवघाताद्यात्मकपरिणामो न भवति । यद्यपि द्रव्यतो जीवघातादिक जनापवाद-

રહિતપણે કહેવાના અસભવની પ્રાપ્તિથી તે વતી અણુછતા દોષને છતાપણે કહેવું અને અદોષને
દોષપણે કહેવું ઇમ બિદ્, પ્રકારે તીર્થ કરનેા અવર્ણવાદ જ. એ તાત્પર્ય -

ઇહા ઉચ્છ્રબલે તહ ‘કેવલીને દ્રવ્યથી જીવધાત તે દૂષણ જ નહીં’ ઇમ માનીને લિખ્યુ
છે જે ‘કેવલીને દ્રવ્યથી જીવધાત જે નથી આનતા, કેવલીને તેહજ અવર્ણવાદ’ તે ઉ-મત્ત પ્રકાષ
બાણુવેા અને કિહાએ ‘દ્રવ્યથી જીવધાત તે કેવલીને હુધ’ એહવું છે પણિ નહીં, તેા તેણિ
અસબલ એ રચુ લખ્યુ છે, તે વિચારવું -એ ગાથાર્થ :

‘... હિવે હસરથ સયતીને પણિ સાવધયોગને પચ્ચખ્યાની સરિખાઈ પણાથી થાતા જીવધાતાદિક
તે કેવલીની પરે કિમ ઉત્કૃષ્ટ ન હુઈ’ એહવી પરની અથકા, ટાલેતા કહે, છે -
‘ઇમ હસરથ મુનિ તે દોષવત ન હુધ કિવારે પણિ, જે માટિ રાગદેષ અને અનાભોગ તે
સવિભાગને વિષે’ તત્પર છે

અર્થ - ઇમ કહે પ્રકારે કેવલી પરે હસરથ થતી તે કિવારે પણિ દોષનેા ભજનાર ન હુઈ
કેવલીની પરે હિંસાદિક દોષનેા અતિપ્રસંગ દૂષણનેા ભજનાર ન હુઈ એ અર્થ. તિહા હેતુ કહે
છઈ-જે કારણથી રાગદેષ અને અનાભોગ તે ત્રિણે સવિભાગતત્પર-સમ્યગ્ ભવેા વિભાગ તે-લેવેા
ભાગ હિંસાદિદોષનેા તેહને તત્પર-સમ્યગ્ પ્રકારે ઉત્સુક થઈને લેવાયોગ્ય ભાગના અહનારા તે સવિભાગપર
એ અક્ષરમાનનેા અર્થ

પરમાર્થ તહિ એમ-અનાદિસિદ્ધ જે સબધ તેહનેા ભજનાર પણિ હિવડા સયતી થયેા
અમ્હારે સ્વામી એકલેાજ હિંસાદિક દોષનેા ભજનાર મ થાએ, છતા અમ્હને લજ્જના હેતુપણાથી,

હેતુર્ભવતિ તથાપ્યનાભાગહેતુકં તથા ન ભવતિ । તદ્વચ્ચજકં તુ મયા અનાભાગવશેનેદમનુચિત સમાચરિત-
મિતિ વંચઃ શ્રુત્વા વક્તારોઽપ્યનાભોગવશેનાનુચિતસમાચરણ ભવત્યેવ, યદુક્તમ્—

‘ એક હિ ચક્ષુરમલં સહજો વિવેકસ્તદ્વદ્મિરેવ સહ સંવસતિદ્વિતીયમ્ । એતદ્ દ્વયં ભુવિ ન
યસ્ય ’ સંતત્વતોઽર્થ-સ્તસ્યાપમાર્ગચલને સ્વલુ કોઽપરાધઃ ? ’ ॥૧॥ ઇતિ । તથા અપવાદપરતન્ત્રાભોગજન્યા-
જ્જીવધાતાદેર્જીવરક્ષાત્મકર્મયમપરિણામાનપાયહેતુત્વેન પ્રશસ્તભાવાપન્નૌ સઙ્ગ્વલનકપાયાત્મકૌ રાગ-
દ્વેષાવેવ જનાપવાદમુપાત્તવન્તૌ । તદ્વચ્ચજક તુ યથા લોકે વક્તારોઽપિ-યદ્યપિ સઙ્ગાતોપસર્ગઃ સયતેન
સોદ્ભવ્યઃ તથાપિ કઠચિન્ કુપિતઃ સાધુઃ કોપયિતાર હન્તિ, તત્ર સાધોઃ કોઽપરાધઃ ? કિન્તુ કોપયિતુરેવ ।
અતઃ એવ-સંયતરાદ્વાઽપ્યુક્તમ્—

‘ સંજો અહમસ્મિ ’ત્તિ ભગવં વાહરાહિ મે । કુદ્ધ તેણ્ણ અળગારે હહેજ્જ ણરકોહિઓ ’ ॥ત્તિ ।
શ્રીઉત્તરો (અં ૧૮ ગા ૧૦) વસ્તુતસ્તુ રાગદ્વેષાનાભોગા એવ જીવધાતાદ્યાશ્રયં પ્રતિ કરણત્વેન
કારણાણિ, તેપુ ચ સત્ત્વ કેવલં યત્ તદ્વતોઽભિચાનં તત્ તત્કર્તૃત્વેન મન્તવ્યમ્ । સર્વેપામપિ જીવધાતાદિ-
કારણસામગ્ર્યન્તર્ભૂતત્વાત્ । પરં ‘ સામગ્રી ચ કાર્યજનિકે ’ તિ સર્વસમ્મતત્વેન નાશ્ચર્યમ્ । આશ્ચર્યં પુનરે-
તન્-યદનાભોગાદિવિકલંઽપિ કેવલી સર્ગશૈર્જાનવાનપિ જીવધાતાદિકુ કરોતિ, સામગ્ર્યભાવેઽપિ
કાર્યજનનસામર્થ્યત્ । કિન્ન-તતોઽયેતદાશ્ચર્યમ્-યત્ કેવલિનો જીવરક્ષાદિક ન સમ્ભવતિ, હ્રદ્મસ્ય-
સંયતાનાં જીવરક્ષાદિતુત્વેનામિતસ્યાભોગસ્ય કેવલિનો જીવધાતાહેતુત્વેન પરિગમનાદિતિ । અત્ર સમ્મતિશ્ચ
દર્શિતૈવ । અતઃ એવ લોકે વક્તારોઽપિ નિષ્પ્રયોજન જ્ઞાત્વા જીવધાતાદૌ પ્રવૃત્ત નિરીદ્ય-‘ અહો ! અય

એ અભિપ્રાયે ભાવથી જીવધાતા-મૃપાભાષણાદિ દોષને ભાગ તે પ્રતિ, વધી અનાભોગ નિમિત્તિઓ
ને ક્રમથી જીવધાતાદિક તેથી ઉપનેા ને જનાપવાદ અને અશુભ કર્મનેા બંધ તે પ્રતે, અનાભોગ
અકેતા હુઓ, એતલાજ વતી અનાભોગવંત સાધુને ‘ હુ જી હણુ મૃપા બોલુ ’ ધત્યાદિરે ભાવથી
જીવધાતાદિકરૂપ પરિણામ ન હુઈ જઈ એ ક્રમથી જીવધાતાદિક તે જનની નિદાનેા હેતુ હુઈ, તઈ એ
અનાભોગરૂપ હેતુથી ઉપનુ તે તિમ ન હુઈ તેહનુ જાણાવનાર તકિ મધ અનાભોગને વશે એ અનુચિત
આચર્યુ એહનુ વચન સાલલી કહનારાપણિ અજાણને વશે અયોગ્ય આચરણ હુઈજ. એક લોચન તઈ
નિર્મલ ને સહજનેા વિવેક, વિવેકના જાણુ સાચિ સવાસ કવેા તે ખીજું લોચન, એ બિહુ પૃથિવીને
વિષે નેહનઈ નહીં તે પરમાથે અધજ તેહને ઉ-ભાગે આલતા રયો દોષ ? કોઈ નહી એ ભાવ.

વધી અપવાદને વશે ને અભોગ તેથી ઉપનેા ને જીવધાતા તેહને જીવરક્ષારૂપ ને સંયમનેા
પરિણામ તેહનઈ અજાણનાને હેતુપણિ પ્રશસ્તપણુ પામ્યા સંજ્વલન કપાચરૂપ ને રાગદ્વેષ, તેહજ
લોકની નિદાનેા શ્રેષ્ઠતા હુઓ. એતલાભાવનુ જાણાવનાર નઈ જિમ લોકને વિષે કહિનારા પણિ-જઈ
થયો ઉપસર્ગ તે સાધુને સહધર્મે, તઈહે કિવારેકિ કોપ્યો સાધુ તે કોપનનારને હણુ તિહા સાધુનેા
રૂપે અપરાધ ? તઈ ચુ ? કોપાવનારનેાજ. એતલાજ વતી સયત રાજઈ કહિઈ જઈ-સંયત હુ છુ
ભગવન બોલાવો મુજને કુદ્ધ થઈ તેને અણગા તે બાલે નરની કોડિનિ. એ ઉત્તરાં પરમાર્થ તેા રાગદ્વેષ
અને અનાભોગ જીવધાતાદિ દ્વય પ્રતિ, કરણપણિ કારણ ઉત્કૃષ્ટકારણપણિ તિ જતે હુતે કેવલ ને
તદ્વતનુ અભિધાન તે તેહના કર્તાપણિ માનવુ એ સર્વેને જીવધાતાદિને કારણની સામગ્રીમાહિ મિલવા-
યણાથી. પણિ ‘ સામગ્રી તે કાર્યની ઉપજનારી ’ એહનુ સર્વસમતપણિ કરી આશ્ચર્ય નહી.

પાપાત્મા જીવઘાતાદૌ વ્યસની દ્રુપદમ્બકલ્પ્ય વિના પ્રયોજનાપરાધ જ્ઞાત્મા જીવઘાતાદૌ પ્રવર્તનાદિ'ત્યા-
ક્રોશદાનપરાયણા ભવન્તિ । વદન્તિ ચ-કોડસ્ય વિશ્વાસ કરોતિ, વિનાપ્રયોજનાપરાધ રાગદ્વેષમન્તરેણાપિ
નિશ્શંક જીવઘાતાદ્યનુચિતપ્રવૃત્તૌ તન્નિવારણહેતુપ્રતીકારાભાવાત્ । તેન ધિગમ્ય જ્ઞાતૃત્વ રાગદ્વેષપરાહિત્ય
ચેત્યેવરૂપેણાનાયજનસ્યોપિ ગર્હણીયો ભવતિ ।

નનુ પ્રતીકારાભાવઃ કયમ્ ? इति चेदुच्यते-પરામિપ્રાયેણ કેવલી મળતિ-હે પાપાત્મન્ ! હે
દેવાનુપ્રિય ! ઇત્યાદિયથાદૃષ્ટસમ્બોધતપુરસ્કારેણાક્રમં વ્યાપાદયિષ્યામીતિ કેવલજ્ઞાનવતા મયાક્રમ્યમાવિ-
ત્વેનેત્થમેવ દૃષ્ટવાદિતિ મળિત્વા તથૈવ તદ્વ્યાપાદનપ્રવૃત્તઃ પ્રતીકારાસાધ્યઃ એવેતિ પરામિપ્રાયેણ સિદ્ધ-
મ્થયતિ । તત્સિદ્ધૌ ચ આસ્તામન્યઃ, કુત્રુપોડપિ લોકાપવાદમીચાલીકમપિ પરાપરાધમુદ્ધાન્ધ્યાનુચિતપ્રવૃત્તિમાગ્મ-
વતિ । કેવલી તુ લોકાપવાદમવગણદ્યાનુચિતપ્રવૃત્તૌ તન્નિવારણહેતુપ્રતીકારાભાવાત્ । એતેન કેવલિનો
દ્રવ્યત્વ એવ જીવઘાતાદિક ભવતીતિ પરાકૃતમપિ પરાસ્તમ્, ભાવતોડપિ જીવઘાતસ્ય દૃષ્ટત્વેનાક્રમ્યથાકર્તુમ-
શક્યત્વાન્ । કિન્ન-વિનાપવાદ જીવઘાતાદ્યાશ્રવજાતસ્ય સ્વતન્ત્રક્રિયાવતો જ્ઞાનપૂર્વકત્વદ્રવ્યત્વયોર્વિરોધાન્ ।
ભાવતો હિંસાશ્યસ્ય ગ્રાહકેડનાભોગે સત્યેવ દ્રવ્યતો હિંસાદેવંતુ શક્યત્વાત્ । તયેવાગમસમ્મત્તા હિંસા-
ચતુર્મક્કો દર્શિતૈવ । તન્વેવમાભોગાપેક્ષ્યાડનાભોગ એ વરીયાન્ સમ્પત્તેતેતિ ચેન્ । સત્યમ્, કથાશ્ચિદિષ્ટાપત્તે ।
યથા, સયતસ્ય જીવઘાતાદૌ જાયમાનેડનાભોગ એ શ્રેયાન્ । તત્પરિચ્ચગે ચાભોગ એન । ચતોડય જાવ ઇત્યેવ-
માભોગપૂર્વકજીવઘાતાદિઃ સયત્તાના સન્યસ્ત્વનાશહેતુત્વેન સયમાનાશહેતુઃ । અનાભોગપૂર્વકતુ અપ્રમત્ત-

પણ તે અદ્ભુત તે એ જે અનાભોગાદિકે રહિતપણે કેવલી સર્વાંશે જ્ઞાનવતપણે જીવ-
ઘાતાદિકે કર્ષ, સામગ્રીને અભાવેપણે કાર્ય નીપજ્ઞવવાના સમર્થપણથી વધી તેથી વધીએ અદ્ભુત
જે કેવલીને, જીવરક્ષાદિકે તે ન સંભવ, કદાચ સયતીતે જીવરક્ષાના હેતુપણે માન્યો જે આભોગ
તેહને જીવઘાત હેતુપણે પરિણમવાથી છદ્મા સમતિ તો પૂર્વ દેખાડી છે છજ એતથાજ વતી લોકને
વિષે, કહિનાર પણિ-પ્રયોજન વિના જાણી જીવઘાતને વિષે પ્રત્યે દેખી આશ્ચર્ય એ પાપી જીવ-
ઘાતાદિકને વિષે વ્યસની જોવાપણે અધુકત, કાર્ય અને અપરાધ વિના જાણીને જીવઘાતાદિકને વિષે
પ્રવર્તનથી છત્નાદિ ગાલી દાનને વિષે તત્પર થાઈ વધી કહે જે કહેણુ એહને વિશ્વાસ કરે પ્રયોજન અને
અપરાધ વિના રાગદ્વેષ વિના પણિ નિશ્ચક જીવઘાતાદિકે અનુચિત પદ્ધતિને વિષે તેહના નિવારણને
હેતુ જે પ્રતીકાર, તેહના અભાવથી તે કારણિ ધિન્ હકિ એહનુ અણુપણુ રાગદ્વેષરહિતપણુ જાણી
રીતે અનાયજનને પણિ નિદનીય હુઈ

પૂછે છે-પ્રતીકારને અભાવ કિમ્ ? એહનુ જહ તે હપગિ કહીઈ છે-પરને અભિપ્રાયે કેવલી
કહે રે પાપગ્રે । અથવા હે સરલ । છત્નાદિ યથા દીક્ષા જે સમોધન તત્પૂર્વક, હુ તુજને હણીમ
કેવલજ્ઞાનવતઈ મઈ અશ્વભાવિપણિ ઈમજ દીક્ષાપણથી, એહનુ કહીને તિમજ તેહની હિંસાને
વિષે પ્રવર્ત્યો પ્રતીકારને અસાધ્ય એહનુ પરને અભિપ્રાયે સીઝઈ અને તેહનુ સિદ્ધ થયે તો રહક
બીજહ કુરાળપણિ લોકાપવાદને લયે મિથ્યા એ અપરાધ પ્રગટ કરી અનુચિતપદ્ધતિનહ લજનાર હુઈ,
કેવલી તહ લોકાપવાદ અવગણીને પણિ અયોગ્યપદ્ધતિને લજનાર, એ અતિપ્રસંગ મહાદ્રુપણુ જાણિયુ

એતલુ કહેને કેવલીને દ્રવ્યથીજ જીવઘાતાદિક હુઈ, એ પરને ભાવપણે ટાલ્યો ભાવથી
એ જીવઘાતને દીક્ષાપણુ કરી અન્યથા કનિવાને અશક્યપણથી વધી અપવાદ વિના જીવઘાતાદિક

હેતુર્ભવતિ તથાપ્યનાભાગહેતુર્ન તથા ન ભવતિ । તદ્વચ્ચક્કં તુ મયા અનાભાગવશેનેદમનુચિત સમાચરિત-
મિતિ ધ્વંચઃ શ્રુત્વા વક્તારોડ્યનાભોગવશેનાનુચિતસમાચરણં ભવત્યેવ, ચદુક્તમ્—

‘ એક હિ ચક્ષુરમલં સહજો વિવેકસ્તદ્વદ્મિરેવ સહ સંવસતિદ્વિતીયમ્ । એતદ્ દ્વયં ભુવિ ન
યસ્ય’ સં તત્ત્વતોડન્ધિ-સ્તસ્યાપમાર્ગચલને ચ્ચલુ કોડપરાધઃ ? ’ ॥૧॥ ઇતિ । તથા અપવાદપરતન્ત્રાભોગજન્યા-
જ્જીવધાતાદેર્જીવરક્ષાત્મકસંયમપરિણામાનપાયહેતુત્વેન પ્રજ્ઞસ્તમાવાપન્નૌ સઙ્ગચ્ચલનકપાયાત્મકૌ રાગ-
દ્વેષાવેવ જનાપવાદમુપાત્તવન્તૌ । તદ્વચ્ચક્કં તુ યથા લોકે વક્તારોડપિ-યદ્યપિ સઙ્ગજાતોપસર્ગઃ સયતેન
સોઢ્યઃ તથાપિ કદાચિન્ કુપિતઃ સાધુઃ કોપયિતાર હન્તિ, તત્ર સાધો કોડપરાધઃ ? કિન્તુ કોપયિતુરેવ ।
અત એવ સંયંતરાહ્વાડ્યુક્તમ્—

‘ સંજઓ અહમસ્મિન્ તિ મગવં વાહરહિ મે । કુદ્ર તેણે અળગારે ઢહેજ્જ ણરકોહિઓ ’ ॥ તિ ।
શ્રીઉત્તરો (અં ૧૮ ગાં ૧૦) વસ્તુતસ્તુ રાગદ્વેષાનાભોગા એવ જોવધાતાદ્યાશ્રવં પ્રતિ કરણત્વેન
કારણાનિ, તેપુન્ન સત્ત્વ કેવલ યત્ તદ્વતોડમિધાનં તત્ તત્કર્તૃત્વેન મન્તવ્યમ્ । સર્વેધામપિ જોવધાતાદિ-
કારણસામગ્ર્યન્તમૂતત્વાન્ત્ । પરં ‘ સામગ્રી ચ કાર્યજનિકે ’ તિ સર્વસમ્મતત્વેન નાશ્ચર્યમ્ । આશ્ચર્ય પુનરે-
તત્-યદનાભોગાદિવિકૃલાડપિ કેવલી સર્ગશૈજ્ઞાનજ્ઞાનપિ જીવધાતાદિક કરોતિ, સામગ્ર્યમાવેડપિ
કાર્યજનનસામર્થ્યત્ । કિન્ન-તતોડયેતદાશ્ચર્યમ્-યત્ કેવલિનો જીવરક્ષાદિક ન સમ્ભવતિ, હદ્મસ્થ-
સંયતાનાં જીવરક્ષાહેતુત્વેનામિતસ્યાભોગસ્ય કેવલિનો જીવધાતહેતુત્વેન પરિગમતાદિતિ । અન્ન સમ્મતિસ્તુ
દર્શિતૈવ । અત એવ લોકે વક્તારોડપિ નિષ્પ્રયોજન જ્ઞાત્વા જોવધાતાદૌ પ્રવૃત્તિ નિરીક્ષ્ય-‘ અહો ! અય

એ અભિપ્રાયે ભાવથી જીવધાત-મૃત્યાભાષણાદિ દોષનેા ભાગ તે પ્રતિ, વલી અનાભોગ નિમિત્તિઓ
ને દ્રવ્યથી જીવધાતાદિક તેથી ઉપનેા ને જનાપવાદ અને અશુભ કર્મનેા બંધ તે પ્રતે, અનાભોગજ
અકેતો હુઓ, એતલાજ વતી અનાભોગવત સાધુને, હુ છુ હજુ મૃત્યા બોલુ ’ ધત્યાદિરે બાવથી
જીવધાતાદિકરૂપ પરિણામ ન હુઈ જહ એ દ્રવ્યથી જીવધાતાદિક તે જનની નિદાનેા હેતુ હુઈ, તહ એ
અનાભોગરૂપ હેતુથી ઉપતુ તે તિમ ન હુઈ તેહતુ જણાવનાર તકે મધ અનાભોગને વશે એ અનુચિત
આચર્ય એહવુ વચન સાભલી કહનારાપણિ અભણુને વશે અયોગ્ય આચરણ હુઈજ એક લોચન તહ
નિર્મલ ને સહજનેા વિવેક, વિવેકના બજી સાથિ સવાસ કવેા તે ખીજી લોચન, એ બિહુ પ્રથિતીને
વિષે જહનધ નહીં તે પરમાર્થે અધજ. તેહને ઉ-માર્ગે ચાલતા રેા દોષ ? કોઈ નહી. એ ભાવ

વલી અપવાદને વશે ને અભોગ તેથી ઉપનેા ને જીવધાત તેહને જીવરક્ષારૂપ ને સયમનેા
પરિણામ તેહનધ અણુબવાને હેતુપણિ પ્રશસ્તપણુ પામ્યા સંજવલન કપાયરૂપ ને રાગદોષ, તેહજ
લોકની નિદાને ગ્રહેતા હુઆ. એતલાભાવતુ જણાવનાર નહિ જિમ લોકને વિષે કહિનારા પણિ-જહ
થયો ઉપસર્ગ તે સાધુને સહધવા, તહહે કિચરિકે કોપો સાધુ તે કોપનારને હજુ તિહા સાધુનેા
રેા અપરાધ ? તહ ચુ ? કોપાવનારનેા. એતલાજ વતી સયત રાભઈ કહિહી હઈ-સંચત હુ છુ
ભગવન્ બોલાવેા યુએ કુદ્ર મધ તેને અણુગાર તે બાલે નરની કોડિનિ. એ ઉતરાં પરમાર્થ તો રાગદોષ
અને અનાભોગજ જીવધાતાદિ દ્રવ્ય પ્રતિ, કરણપણિ કારણ ઉત્કૃષ્ટકારણપણિ તિ છતે હુતે કેવલ ને
તદ્વત્તુ અભિધાન તે તેહના કર્તાપણિ માનવું એ સર્વને જીવધાતાદિને કારણની સામગ્રીમાહિ મિલવા-
ચણાથી. પણિ સામગ્રી તે કાર્યની ઉપજનારી એહવુ સર્વસયતપણિ કરી આશર્ફ નહી.

પાપાત્મા જીવઘાતાદૌ વ્યસની દ્વંદ્વમવ્યર્કલ્પ્ય વિના પ્રયોજનાપરાધં જ્ઞાતં જીવઘાતાદૌ પ્રવર્તનાદિ'લાન્
ક્રોશદાનપરાયણા ભવન્તિ । વદન્તિ ચ-કોઽસ્ય વિશ્વાસં કરોતિ, 'વિનાપ્રયોજનાપરાધ રાગદ્વેષમન્તરેણાપિ
નિશ્ચક્ષ્ણં જીવઘાતાદ્યનુચિતપ્રવૃત્તૌ તન્નિવારણહેતુપ્રતીકારાભાવાત્ । તેન ધિગસ્ય જ્ઞાતૃત્વ રાગદ્વેષરાહિત્ય
ચેત્યેવરૂપેણાનાર્થજનસ્યોપિ ગર્હણીયો ભવતિ ।

નનુ પ્રતીકારાભાવઃ કયમ્ ? इति चेदुच्यते-પરામિપ્રાયેણ કેવલી મળતિ-હે પાપાત્મન્ । હે
દેવાનુપ્રિય । ઇત્યાદિયથાદૃષ્ટસમ્બોધનપુરસ્કારેણાઽહં ત્વાં વ્યાપાદયિકામીતિ કેવલજ્ઞાનવતા મયાઽવશ્યમાવિ-
ત્વેનેત્યમેવ દૃષ્ટત્વાદિતિ મળિત્વા તથૈવ તદ્વ્યાપાદનપ્રવૃત્તઃ પ્રતીકારાસાધ્યઃ એવેતિ પરામિપ્રાયેણ સિદ્ધ-
યતિ । તત્સિદ્ધૌ ચ આસ્તામન્યઃ, કુન્નપોઽપિ લોકાપવાદમીલાલીકમપિ પરાપરાધમુદ્ધાવ્યાનુચિતપ્રવૃત્તિભાગમ-
ભતિ । કેવલી તુ લોકાપવાદમવગળગ્યાનુચિતપ્રવૃત્તૌ તન્નિવારણહેતુપ્રતીકારાભાવાત્ । એતેન કેવલિનો
દ્રવ્યત્વ એવ જીવઘાતાદિક ભવતીતિ પરાકૂતમપિ પરાસ્તમ્, ભાવતોઽપિ જીવઘાતસ્ય દૃષ્ટત્વેનાઽન્યથાકર્તુમ-
શક્યત્વાન્ । કિંચ્ચ-વિનાપવાદ જીવઘાતાદ્યાશ્રવજાતસ્ય સ્વતન્ત્રક્રિયાવતો જ્ઞાનપૂર્વકત્વદ્રવ્યત્વયોર્વિરોધાત્ ।
ભાવતો હિંસાચશ્યસ્ય ગ્રાહકેઽનામોગે સત્યેવ દ્રવ્યતો હિંસાદેવંતુ શક્યત્વાત્ । તથૈવાગમસમ્મત્યા હિંસા-
ચતુર્મંજી દર્શિતૈવ । નન્વેષમામોગાપેક્ષ્યાઽનામોગ એ વરીયાન્ સમ્પ્રયેતેતિ ચેત્ । સત્યમ્, કથચ્છિદિષ્ટાપત્તે-
યથા, સયતસ્ય જીવઘાતાદૌ જાયમાનેઽનામોગ એ શ્રેયાન્ । તત્પરિત્યાગે ચામોગ એવ । યતોઽય જાવ ઇત્યેવ-
મામોગપૂર્વકજીવઘાતાદિઃ સયતાના સમ્યક્ત્વનાશહેતુત્વેન સયમનાશહેતુઃ । અનામોગપૂર્વકસ્તુ અપ્રમત્ત-

પણિ તે અદ્ભુત તે એ જે અનામોગાદિકે રહિતપણિ કેવલી સર્વાશે જ્ઞાનવતપણિ જીવ-
ઘાતાદિકે કર્ષ, સામગ્રીને અભાવેપણિ કાર્ય, નીપળવવાના સમર્થપણાથી વલી તેથી વલીએ અદ્ભુત
જે કેવલીને, જીવરક્ષાદિક તે ન સંભવ, ઇદમ્થ સયતીને' જીવરક્ષાના હેતુપણે માન્યે જે આભોગ
તેહના જીવઘાત હેતુપણે પરિણમવાથી ઇદમ્ સંતિ તો પૂર્વ દેખાડી છેપજ એતલાજ વતી લોકને
વિષે, કહિનાર પણિ-પ્રયોજન વિના જાણી જીવઘાતને વિષે પ્રવર્ત્યો દેખી આશ્ચર્ય એ પાપી જીવ-
ઘાતાદિકને વિષે વ્યસની જોવાપણિ અચુકત, કાર્ય અને અપરાધ વિના જાણીને જીવઘાતાદિને વિષે
પ્રવર્તનથી ઇત્યાદિ, ગાલી દાનને' વિષે તત્પર થાઈ વલી કહે જે કહિયુ એહના વિશ્વાસ કરે પ્રયોજન અને
અપરાધ, વિના રાગદ્વેષે વિના પણિ નિશ્ચક જીવઘાતાદિ અનુચિત પ્રવૃત્તિને વિષે તેહના નિવારણુના
હેતુ જે પ્રતીકાર, તેહના અભાવથી તે કારણિ ધિન્ હઉ એહતુ જાણુપણુ રાગદ્વેષરહિતપણુ દૃષ્ટી
રીતે અનાર્થજનને પણિ નિદનીય હુઈ.

પૂછે છે-પ્રતીકારનો અભાવ કિમ્ ? એહવુ જજી તે ઉપરિ કહીઈ છે-પરને અભિપ્રાયે' કેવલી
કહે' રે પાપરૂપ । અથવા હે સગલ । ઇત્યાદિ યથા દીકા જે સમોધન તત્પૂર્વક હું તુજને હણીસ
કેવલજ્ઞાનવતઈ મઈ અન્યભાવિપણિ' ઇમજ દીકાપણાથી. એહવુ કહીને' તિમજ તંહની હિંસાને
વિષે પ્રવર્ત્યો પ્રતીકારને અસાધ્યજ એહવું પરને અભિપ્રાયે સીઝઈ અને તેહવુ સિદ્ધ થયે તો રહઉ
ખીજઉ કુરામપણિ લોકાપવાદને લયે મિથ્યા એ અપરાધ પ્રગટ કરી અનુચિતપ્રવૃત્તિનઉ જાળનાર હુઈ.
કેવલી તઉ લોકાપવાદ અવગણીને પણિ અયોગ્યપ્રવૃત્તિને જાળનાર. એ અતિપ્રસંગ મહાદ્વેષુ જાણિયુ'

એતલું કહેને કેવલીને દ્રવ્યથીજ જીવઘાતાદિક હુઈ. એ પરને ભાવપણિ ટાલ્યો ભાવથી
એ જીવઘાતને' દીકાપણે કરી અન્યથા કવિાને અશક્યપણાથી વલી અપવાદ વિના જીવઘાતાદિક

સંયતાનાં નાતિચારહેતુરપિ । તસ્માન્ કેવલિનઃ ક્ષાયિકભાવોત્પન્નસ્ય સંયમસ્ય નાગ્રાસમ્ભવેન તન્નાશકત્યા-
ભોગપૂર્વકજીવધાતાદેરપ્યસમ્ભવ એવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨૦ ॥

અથોક્તમેવાર્થમાગમાનાવાધયા સમર્થયન્નાહ—

॥ તેળં જે વાવારા સાવજ્જતેળ વળિણા સમદ । તેસિમિનોવિ કહંચી કેવલિગો જેવ જિણમણિજો ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન કેવલિનઃ સ્વરૂપમપિ પ્રાણાતિપાતાત્તિકં પરિણામેનોત્કૃષ્ટમેવ 'ભવતિ, તેન કારણેન યે વ્યાપારાઃ—ક્રાયાદિચેષ્ટારૂપા જીવવીર્યપ્રમવક્રિયાવિશેષા इत्यर्थः, સાવચત્વેન—પાપકર્મ-
બન્ધહેતુત્વેન, સમયે—સિદ્ધાન્તે પુષ્ટાલ્પન્નેન સાધૂનાં કરુણમિત્યેવ હેતુહેતુમદ્ભાવેન વર્ણિતાઃ—મણિતાઃ ।
તેપાં મધ્યે કયચ્છિરપિ એકોડપિ કેવલિનો ન જિનમણિત—અર્હદુપદિષ્ટો નોસ્ત્યેવેત્યર્થઃ । નહિ કાપ્યાગમે
ચાવદગમ્યપરિહારેણાપ્યસુકજીવસ્ય વિરાધના કેવલિનોડપિ નિજયાગજન્યા ભવતીતિ લેશતોડ્યુક્તમસ્તિ ।
આસ્તામન્યત્, જૈનપ્રવચન એવ પ્રતીતમોધાકર્માદિકમિદ સાવચમિતિ નામગ્રાહેણ મણિત્વા તત્પ્રતિપેવિતા
કેવલી ન ભવતિ, કથં તર્હિ સર્વલોકગર્હણીયસ્ય વિનામયોજનાપરાધ જીવધાતમૃવાભાવનાદેઃ પ્રતિપેવિતા
સમ્ભવતિ ? નિજસાક્ષાત્કારવિપયજીવધાતસ્ય પ્રતિપેવણં સમ્યક્ત્વનાશહેતુત્વેન પરમસાવચમિતિ સર્વજનસમક્ષ
સ્વયમેવ મણિતત્વાત્ । અત એવ 'જો હમં સાવજ્જં તિ પન્નવેત્તો પહિસેવિતા ભવતી' તિલિજ્જતયોદ્-
ભાવિતેન પ્રવચનવચસા નિપિદ્ધમિતિ ।

આશ્રવદ્વદને એવેછાઈ ક્રિયાવતને જ્ઞાનપૂર્વકપણું અને દ્રવ્યપણું એ બિહુને વિશેષથી. ભાવથી
હિંસાદિક અશનો ગ્રાહક જે અનાભોગ તે છતેજ દ્રવ્યથી હિંસાદિકને કહેવાપણાથી તિમજ આગમની
સાખિ' હિંસાની ચક્રે ભંગી દેખાઈજ. પૂછે છે—તહિ ધમ આભોગની અપેક્ષાઈ અનાભોગજ ભક્ષો
સંપજે. ધમ જહ સંયુ, કુણેકરૂપે છાટની પ્રાર્થિથી જિમ સાધુને જીવધાતાદિક થાતે અનાભોગજ
ભક્ષહ. તેહના છાડવાને વિષે તે આભોગજ જે માટે 'એ જીવ' એહવું જ્ઞાનપૂર્વક જીવધાતાદિક તે
સંયતીને સમ્યક્ત્વ નાશને હેતુપણે કરી સયમ નાશને હેતુ અનાભોગપૂર્વક તહિ અપ્રમતસંયતીને
અતિચારને હેતુપણિ જીવધાતાદિક ન હુઇ, અતએવ 'નણુત રાહિકને વિષે જીવધાતને' સાધુને અના-
ભોગ જનિત માનવો અને જે નદી ઉતરતા જલજીવધાત તે આભોગપૂર્વકજ 'ધમ ઉચ્છૂખલે કિણેકિ'
'વિખ્યુ છે માટે પ્રયથે તે સર્વ મિથ્યા બણિયુ. અતએવ મિથ અચિત જલની ચતના ન કહી
તેહના અપ્રત્યક્ષપણાથી' ધર્યાઘોધનિધુ'ક્રિતગત તે ધમજ મિલે' તે માટે કેવલીને ક્ષાયિક ભાવે ઉત્પન્ન
જે સયમ તેહના નાશને અસંભવે તેહનો નાશક જે આભોગપૂર્વક જીવધાતાદિક તેહનો પણિ અસંભવજ.
એ ગાથાને અર્થ. ॥૨૦॥

હવે કહી જે અર્થ તે આગમની અનાભાપાઈ સમર્થતા કહે છે—

તે કારણે જે વ્યાપાર સાવચપણિ વર્ણવ્યા સિદ્ધાતને વિષે તે માહિલો એકે સાવચ વ્યાપાર
કિમે કેવલીને ન હુઇ જિનનહિ કહિહિ

અર્થ.—જે કાણુવની કેવલીને સ્વરૂપપણિ પ્રાણાતિપાતાદિક પરિણામે ઉત્કૃષ્ટજ હુઇ. તેણે
કારણે જે વ્યાપાર—ક્રાયાદિકના ચેષ્ટારૂપ જીવના વીર્યથી ઉપના ક્રિયા વિરોધ એ અર્થ તે સપાપ-
પણિ—કર્મબંધને હેતુપણિ સિદ્ધાતને વિષે પુષ્ટાલ્પન્નથી સાધુને કલ્પનીય છાણી રીતે હેતુ—હેતુમત્પણિ—

यत् श्रुतव्यवहारशुद्ध्या छद्मस्थसंयतानीतमनेपणीयमपि केवली मुद्धते, तद् 'इदं सावद्य' मिति भणितेरभावान्न वचनविरोधः । यदि च तदनेपणीयं कथञ्चित्कदाचिदपि केवलित्वा भुक्तमिति छद्मस्थज्ञानगोचरीभवेत् तर्हि केवली न मुद्धते एव, केवल्यपेक्षया श्रुतव्यवहारशुद्धेरेवाभावात्, अशुद्धमिति ज्ञात्वापि केवलित्वा भुक्तमिति छद्मस्थेन ज्ञातत्वात् । अत एव रक्तातिसारोपशमनार्थं रेवतीश्राविकाकृतकूष्माण्डपाको भगवता श्रीमहावीरेण प्रतिपिद्धः । कदाचित् साधुना श्रुतव्यवहारशुद्ध्यानीतोऽपि रेवती तु जानात्येव यद्भगवता श्रीमहावीरेण ज्ञात्वैव भुक्त इति छद्मस्थज्ञानगोचरत्वेन श्रुतव्यवहारभङ्ग एवेति रहस्यम् । एतेन केवलितोऽमिप्रायाभावात् जीवघातादौ सत्यपि न दोष इति पराशङ्काऽपि परास्ता, रेवतीकृतकूष्माण्डपाकपरित्यागानुपपत्तिप्रसक्तेः । किञ्च-स्तन्त्रक्रियावतो ज्ञानपूर्वक-प्रवृत्तौ अमिप्रायाभावं भवानेव वक्तुं समर्थः, नापरोऽध्यक्षवाधात् । न च श्रुतव्यवहारशुद्धमप्यनेपणीयं भुञ्जानः केवली सावद्यप्रतिषेवी भविष्यतीति शङ्कनीयम् । सर्वेषामपि व्यवहाराणां जिनाज्ञारूपत्वेन श्रुतव्यवहारस्य सावद्यत्वाभावात्, तत्तदशुद्ध्यानीतस्य निरवद्यत्वात् ।

अथ भावः—यथा अप्रमत्तसत्यतो जीववधेऽप्यवधकः, 'अवहगो सो ङ' इति ओघनिर्युक्तिवचनात्, अनाभोगे सत्यप्रमत्ततायास्तथासाहाय्यात् । यथा चोपशान्तवीतरागो मोहसत्तामात्रहेतुके सत्यपि जीवघाते केवलित्वद्वीतरागो नोत्सृज्यचारी च, मोहनीयानुदयस्य तथामाहात्म्यात् । तथा श्रुतव्यवहारशुद्धेर्माहात्म्यात् अनेपणीयमपि इतरैपणीयवदेषणीयवमेवेति कुतः सावद्यप्रतिषेविविवर्गान्धोऽपि । अन्यथा, जिनाज्ञाया एव सावद्यत्वापत्त्या तत्प्रणीतस्य प्रवचनस्यानुपादेयताप्रसक्तेः, सावद्यप्रतिषेवित्वेन

कार्य-कारणपक्षिण्यु, ते सपाप व्यापार मध्ये किमे ओङ पक्षि 'तीर्थ' करे देवदीने न कडिडि. तीर्थ' करे नथी न कडिडि. ओ अर्थ'. किङ्को आगमने दिधे यावत् अशक्यपरिहारे पक्षि अमुका श्रवनी विराधना केवलिने पक्षि योताना योगथी उपनी हुं ओङपु देशथी पक्षि कडिडि छे नडी.

रहो भिण्णु तेनप्रवचनने विषेज प्रसिद्ध ने आपाकमाहिक ते 'ओ सावद्य ओङपु' नाम अहले' करीने तेहना सेवनार देवदी न हुं. किं तो सर्वलोकेने गर्हणीय अने' प्रयोजन व्यपराध विना ने श्रवधात-मृषाभाषण्युहिकेनो सेवनार सभवध । योताना साक्षात् यानने विषय.ने श्रवधात तेहनु सेवधु ते सम्यक्त्वादि नाशने हेतुपक्षि करी परमसावध ओङपु सर्वजननी आगलि योतेन कलापण्युथी अतलाज वती ओ सावद्य ओङपु प्ररपी प्रतिसेवनार न हुं. ओङपु लिग यले उह्लाव्यु प्रनयनपयने निमिद्धते. अने ने श्रुतव्यवहारनी शुद्धि छद्मस्थस यतीध आपयो अनेपण्णीयपक्षि देवदी भोजन कर, ते सावध ओङवा कलापना अलावथी, न वचनने विरेधु नड ते अनेपण्णीय किञ्चि के प्रकारे दिवसि पक्षि' देवदीध वावधु' ओङपु छद्मस्थना यानने विषय याध, तडि देवदी न निमज्ज देवदीनी अपेक्षाध श्रुतव्यवहारनी शुद्धिना अलावथी न. अशुद्ध ओङपु नण्णीने देवदीध निभ्यु ओङपु नण्णुवापण्णीयो,

अतलाज वती रक्तातिसार उपशमायनने अर्थे रेवतीध कथो ने केहलापाकने लगवत श्री महावीरे निपेधेः कदाचित् साधुम श्रुतव्यवहारनी शुद्धि आपयो पक्षि रेवती तो नण्णि न ने भगवत श्रीमहावीरे नण्णीने वावधो, साधुध नण्णीने निभ्यु ओङपु छद्मस्थना यानना गोचरपक्षि' करी श्रुतव्यवहारनड लगज ओ रहस्य. अतले कडेवे करी देवदीने अलिप्रायना अलावथी श्रवधातादि छे पक्षि दोष नडी. ओङवे परनी आश म टादी, रेवतीध' कथो ने कूष्माण्डपाक तेहना परित्यागनी,

તત્પ્રણેતુર્મુખામાપિત્વાન્ । યત્ ક્વચિત્ કદાચિત્ શ્રુતવ્યવહારમનપેદ્યૈવાગમવ્યવહારિણઃ પ્રવૃત્તિ', તત્ આગમવ્યવહારસ્ય વલિષ્ઠત્વાત્ । વલિષ્ઠત્વ ચ શ્રુતવ્યવહારસમ્મત્યૈવ "આગમવલિઆ સમણા નિમાથ"ત્તિ શ્રુતે મણિતત્વાત્ ન પુનરનુચિતપ્રવૃત્તિહેતુત્વબુદ્ધ્યા તત્પરિત્યાગાદેવ । આગમવ્યવહારસ્ય વલિષ્ઠત્વમપિ શ્રુત વ્યવહારોચિતપ્રવૃત્તિ પરિત્યાગ્યાનુચિતપ્રવૃત્તેરપિ પુરુષવિશેષે પ્રત્યૌચિત્યેન પરિજ્ઞાનાદ (ત્યાજનપૂર્વકાનુ-ચિતપ્રવૃત્તિમધિકૃત્યૈવા) વસાતવ્યમ્ । અન્યથા "ન ચરિજ્ઞ વેસસામતે વંમચેરવસાણુ" (દશક અ ૫) ઇત્યાદિશ્રુતવ્યવહારસ્યાનુચિતપ્રવૃત્તિહેતુત્વબુદ્ધિપ્રસક્તેઃ । તથાભૂતં ચ શ્રુતમુલ્લઙ્ઘ્યૈવ શ્રી-સ્થૂલમદ્રશિષ્યમધિકૃત્ય શ્રીસમ્ભૂતિવિજયગુરોઃ પ્રવર્તનાત્ । તેન સર્વેપામપિ વ્યવહારાણા શ્રુતવ્યવહાર-સમ્મત્યૈવ પ્રવૃત્તિરવસાતવ્યા । સ્વસ્ય પરેપા ચ યથાર્થસ્વરૂપપ્રકાશને પ્રદીપમ્યેવ શ્રુતવ્યવહારસ્યૈવ સૌમ-ધર્યાત્ । યતુ શ્રુતવ્યવહારશુદ્ધસ્યાપ્યનેષળીયત્વેનામિવાન તત્શ્રુતવ્યવહારાશુદ્ધ્યવસ્થામધિકૃત્યૈવાવસાત-વ્યમ્ । યથા—'અય સાધુરુદાયતો રાજે'સત્ર રાજત્વમગૃહીતશ્રામળ્યાવસ્થામપેદ્યૈવેતિ પર્યાલોચ્યમિતિ । ગાથાર્થઃ ॥ ૨૧ ॥

અથ સિંહાવલોકનન્યાયેન પરાગક્કામુદ્ભાવ્યઃ દૂષયિતું પ્રથમં પરાશક્કામાહ—

॥ જો મળહ કેવલિનો અવસ્તભાવી અસક્કપરિહારો । જીવવહો જિઅવિસયા દોસાભાવાઝ ણો દોસો ॥

વ્યાख्या—યો મળતિ કેવલિનોઽવસ્થાભાવી અશમ્યપરિહારઃ-અશક્યઃ પરિહારો 'યસ્ય' સોઽશક્યપરિહારઃ, એવિવા જીવઘાતઃ-પ્રાણાતિયાતા ભવતિ । સ ચ દોષઃ અર્થોચારિત્રસ્ય નો ભવતીતિ । અત્ર હેતુમાહ—"દોષાભાવાઝ"ત્તિ દ્વેષાભાવાત્ । કિલ્લક્ષણાત્ ? જીવવિપયાત્, જીવો-હન્તેવ્યજીવ

અનુક્રાંતનાની પ્રસંગથી. વલી સ્વાયત્ ક્રિયાવતને 'જ્ઞાનપૂર્વકપ્રવૃત્તિ' અને અભિપ્રાયના અભાવને તુ જ હેવા સમર્થ. ખીજે કે નહી, પ્રકટ આધેયા, શ્રુતવ્યવહારે શુદ્ધપણિ અનેપણીય જિમતો કેવલો સાવધનો સેવનાર હુસે ઇમ ન શકવુ સર્વે વ્યવહારને જિનાસારપણે કરી શ્રુતવ્યવહારને સાવધ-પણાના અભાવથી. તેહની શુદ્ધ આધ્યાત્મિક નિરવધપણાથી.

એ ભાવ-જિમ અપ્રમતસયતી જીવહિ સાધપણિ અહિંસક 'અનંધક તે' આધનિયુક્તિના વચનથી અનાભોગ છનધ' અપ્રમતપણુપ્રનધ' તેકવા માહાત્મ્યથી જિમ વલી ઉપશત વીતરાગ તે મોહનીયસંતાપ ઉપનધ જીવઘાત છનધ પણિ કેવલીની પરિ-વીતગગ તે હિંસ્રત્યારી નહી. મોહનીયના ઉદયના અભાવનધ' તેહવા માહાત્મ્યથી તિમ શ્રુતવ્યવહારની શુદ્ધિના-માહાત્મ્યથી અનેપણીયપણિ ખીજે એપણીયની પરિ' એપણીયજ્ઞ' તઉ કિહથી સપાપસેવનારપણુનો ગવપણિ. અન્યથા જિનાસારે સાવધ-પણાની પ્રાપ્તિ તેહના પ્રરખા પ્રવચને અથુઆદરના પ્રસંગથી સપાપસેવીપણિ તે પ્રરખનારને મૃષાભાષીપણાથી.

અને જે તઉ કિંહાર્થક કિવારેકિ' શ્રુતવ્યવહારને' અનપેજ્ઞાને'જ આગમવ્યવહારીની પ્રવૃત્તિ તે આગમવ્યવહારને અલિપ્તપણુ ચિકુ અલિપ્તપણુ તે શ્રુતવ્યવહારના સમ્મતિથીજ 'આગમવ્યવહાર પ્રમથુ-નિર્મથ' એહવુ શ્રુતને વિષે કહાથી પણિ અનુચિત પ્રવૃત્તિના હેતુપણાની શુદ્ધિ તેહના પરિત્યાગથી નહિ. આગમવ્યવહારનજ અલિપ્તપણુ તે શ્રુતવ્યવહારની યોગ્ય જે પ્રવૃત્તિ તેહને-જીવવાપૂર્વક અનુક્રાંતપ્રવૃત્તિ હેદેશીને પ્રાપ્તવુ. ઇમ ન માનીવ તઉ-ગણિજાણે ન જમ પ્રત્યયર્થનો પાલનાર' ઇત્યાદિક જે

સ' વિષયો' યસ્ય' સ તથા તસ્માત્ ; હન્તવ્યં જીવવિપયકં દ્વેષાભાવોદિત્યર્થ' ॥ ૧૧ ॥ દોષોઽશુભકર્મવર્ધલક્ષણો' ॥
ન ભવતીતિ પરાશક્રોદ્ભાવિતેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨૨ ॥

અથ તન્નિરાકરણમ્—

॥ તં ણો જુત્તં' જં' સો' અરિહા દિદ્ધો' હુ અહવ ણો' દિદ્ધો' । પઢમંમિ મુસાવાઈ વીણ અરિહો' ણ સંવન્ન' ॥

- વ્યાખ્યા—તદ્-અનન્તરોક્તમ્, ન યુક્ત-યુક્તિરહિતમ્, આગમાનુક્રમમિ યત્યુક્તિસન્નત, તદુ-
પાદેયમેવ । યદુક્તમ્-આગમિઅમાગમેણ જુત્તિગમ્મ તુ જુત્તીય' ત્તિ પચ્ચવ્મુકે । તત્ર હેતુમાહ-'જં' સો' ત્તિ,
યદ્-યસ્માત્ સ-કેવલિયોગજન્યો જીવધાતઃ અર્હતાઃ શ્રીમહાવીરેણ દષ્ટો, દુરવધારણે, દષ્ટ-એવ, કેવલિ,
જ્ઞાનચક્ષુષેતિ ગમ્યમ્ । અથવા ન દષ્ટઃ-અવશ્યમાવિત્ત્વેન જ્ઞાતપ્રસન્નભાવાન્ન દષ્ટ-ઇત્યર્થઃ । તત્ર
પ્રથમે વિકલ્પે, યદિ દષ્ટસ્તર્હિ અર્હન્ મૃષાભાષી સમ્પદેત, ॥ યતઃ કેવલિનો નિજયોગજન્ય-જીવધાતુ-
દષ્ટ્વાપિ 'સત્તર્હિ ઠાણેર્હિ કેવલી જાણેજ્ઞા તં ણો પાણે અહ્વાહતા ભવતી'ત્યાદિ સાવત્ત-જહા-
વાઈ તદ્દાકારી આચિ ભવતી'ત્યાદિરુપેણ કેવલિનઃ સ્વરૂપપરિક્ષાનાય લિજ્ઞાતિ નિરૂપિતવાન્ । દ્વિતીયે,
ન દષ્ટન્વેત્તર્હિ અર્હન્ સર્વજ્ઞો ન ભવેત્ । અવશ્યમાવિત્ત્વેન જાયમાનો જીવધાતો ન દષ્ટઃ, દષ્ટશ્ચ
ભવતૈવેતિ જિનેન્દ્રાપેક્ષ્યા ભવાતેવ વક્ષ્યતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨૩ ॥

અયોક્તાતિપ્રસન્નદોષદ્વયેન 'પ્રકૃતે' કિં 'સમ્પન્નમ્' ?' ઇત્યાહ—

શ્રુતવ્યવહાર તેહને પશ્ચિ' અનુચિત પ્રવૃત્તિના હેતુપણીની શુદ્ધિના પ્રસંગથી. તેહવુ શ્રુત ઉત્તરવાંને શ્રી,
સ્થૂલભદ્રશિષ્ય, ઉદેશીનંદ શ્રીસશ્વતિનિશ્ચયશુરને પ્રવર્તનથી. તે, વતી સર્વે' વ્યવહારને શ્રુતવ્યવહારની
સમાતથીજ પ્રવૃત્તિ તે જાણુની. પોતાના અનંદ' પરના, શુદ્ધસ્વરૂપ પ્રકાશનને વિષે પ્રહીપની પરે શ્રુત-
વ્યવહારને જ સમર્થપણથી. અને શ્રુતવ્યવહારે શુદ્ધને' પશ્ચિ અને પશ્ચિયપશ્ચિ અભિધાન, તે શ્રુતવ્યવહારની
અશુદ્ધિની અવસ્થા ઉદેશીને જાણુવું. જિમ એ સાધુ ઉદયન, રાગ, ધંડા રોગપણું, તે અણુમણી
અમણુપણીની અવસ્થા અપેક્ષાનંદજ. એહવુ વિચારવું. એ ગાથાનો અર્થ, ॥૨૧॥

હિવે' સિદ્ધાના અવલોકનને' ક્યાયે' પરની આશકા' પ્રકટ કરીને તે દ્વયવાને' પહિયો પરની
આશકા કહ્ય છે

જે કહે છે કેવલીને અવમ્ભભારી તે આશક્યપરિહાર જીવવધ હુઈ, જીવવિષય આ દેષના અભાવથી,
તે દોષ ન કહીયે'.

૨૨૨૨—જે કહે છે કેવલીને' અવસ્થ થનાર તે, નથી- હાલવાયેગ્ય પરિહાર, જેહને તે
અશક્યપરિહાર, એહવે' પ્રાણુતિપાત તે, હુઈ' અને તે દોષ, અર્થથી ચારિત્રના ન હુઈ', ધંડા હેતુ
કહે છે-દેષના અભાવથી કેહવા' હણુવા યેગ્ય જે જીવ તે વિષય છે, જેહને' એનું' હણુવા રોગ્ય-
જે જીવ તે નિપયોગે અભાવથી એ અર્થ, દોષ અશુભકર્મનો બંધરૂપ ન હુઈ', એ, પરની આશકા
પ્રગટ મ્ગી. એ ગાથાનો અર્થ, ॥૨૨॥

હિવે તેહવું નિરાકરણ કહે છે—

તે અશકા યુક્ત નહીં જે મંદિ તે અરિહતે દીક્ષા અથવા ન દીક્ષા' પ્રથમેપક્ષે તે મૃષાવાદી, બીજે
અરિહત સર્વથ ન થઈ.

तत्प्रणेतुर्मुपाभापित्वान् । यत्तु क्वचित् कदाचिन् श्रुतव्यवहारमतपेक्षयागमव्यवहारिणः प्रवृत्तिः, तन् आगमव्यवहारस्य बलिष्ठत्वात् । बलिष्ठत्वं च श्रुतव्यवहारसम्मत्यैव 'आगमबलिआ समजा निगद्य' इति श्रुते भणितत्वात् न पुनरनुचितप्रवृत्तिहेतुत्वशुद्ध्या तत्परित्यागादव । आगमव्यवहारस्य बलिष्ठत्वमपि श्रुत व्यवहारोचितप्रवृत्तिः परित्याज्यानुचितप्रवृत्तरपि पुरुषविशेष प्रत्याचित्येन परिहानाद् (त्याज्यत्वपूर्वकानुचितप्रवृत्तिमधिकृत्यैव) वसातव्यम् । अन्यथा "न चरिञ्ज वेससामते वमचेरवसागुण" (दृग० अ० ५) इत्यादिश्रुतव्यवहारस्याग्यनुचितप्रवृत्तिहेतुत्वबुद्धिप्रसक्तेः । तथाभूतं च श्रुतमुल्लङ्घ्यैव श्री-स्थूलभद्रशिष्यमधिकृत्य श्रीसम्भूतिविजयगुरोः प्रवर्तनात् । तेन सर्वेषामपि व्यवहाराणां श्रुतव्यवहार-सम्मत्यैव प्रवृत्तिरवसातव्या । स्वस्य परेषां च यथार्थस्वरूपप्रकाशने प्रदीपस्यैव श्रुतव्यवहारस्यैव साम-र्थ्यात् । यत्तु श्रुतव्यवहारशुद्धस्याग्यनेपणीयत्वेनाभिधानं तत्श्रुतव्यवहारशुद्धयस्यामधिकृत्यैवावसात-व्यम् । यथा—'अयं साधुसदायनो राजे'त्यत्र राजत्वमगृहीतब्राम्हण्यवस्थामपेक्ष्यैवेति पर्यालोच्यमिति गाथार्थः ॥ २१ ॥

अथ सिंहावलोकनन्यायेन पराशङ्कामुद्भाव्य दूषयितुं प्रथमं पराशङ्कामाह—

॥ जो भणइ केवलिनो अवस्यभावी असकपरिहारो । जीववहो जिअविसया दोसाभावाउ णो दोसो ॥

न्याख्या—यो भणति केवलिनोऽवस्यभावी असक्यपरिहारः—असक्यः परिहारो यस्य सोऽसक्यपरिहारः, एवविधा जीवघातः—प्राणातिघाता भवति । स च दोषः अर्थोच्चारितस्य नो भवतीति । अत्र हेतुमाह—“दोषाभावाउ” इति द्वेषाभावात् । किलक्षणात् ? जीवविपयात्, जीवो—हन्तव्यजीवः

अशुक्तानां प्रसंगी, वही स्वायत्त क्रियावतने 'ज्ञानपूर्वकप्रवृत्ति' उने' अलिप्रायना-अभायने तु न हरेव सभर्त्तु, नीने के नही, प्रकट भाषणा; श्रुतव्यवहारे शुद्धपक्षि अनेपक्षीय निभतो केवलो सावधने सेवनार हुंसे धम न शब्दु सर्वे व्यवहारने जिनाचारपक्षे करी श्रुतव्यवहारने सावध-पक्षाना अलावधी, तेहनी शुद्ध आध्वानध निरवधपक्षायी.

ऐ लाव-जिम अभमतसयती अवहिसाध पक्षि अहिसक 'अधक ते' आधनिशुक्तिना पयनधी अनानोग छान्ध' अभमतपक्षानध तेहना माहात्म्यथो जिम वनी उपशत वीतरागे ते मोहनीयसत्ताध' उपनध अवधात छान्ध पक्षि 'केवलीनी' परि वीतरागे ते उत्पन्नयारी नही, मोहनीयना उदयना अभावनाध' तेहना माहात्म्यथो तिग श्रुतव्यवहारी शुद्धिना—माहात्म्यथो अनेपक्षीयपक्षि नीज्ज ऐपक्षीयनी परि' ऐपक्षीयथ. तकि कि हःथो सपापेसेनारपक्षानो गवपक्षि, अनथो जिनाज्ञाने सावध-पक्षानी प्रारितध तेहना अरथा, प्रवयने अणुआदरेना प्रसंगी, सपापेसेनीपक्षि ते अश्वनारने' शृगलाधीपक्षायी.

अने ने तकि कि हःथो कि वाकि' श्रुतव्यवहारने' अनपेक्षाने न आगमव्यवहारीनी प्रवृत्ति ते आगमव्यवहारने' अलिधपक्षि यिकु अलिधपक्ष ते श्रुतव्यवहारा सम्भतिथीन 'आगमयसिआ प्रमथु-निर्भय' ओहपु श्रुने विपे कलाथी पक्षि अनुचित प्रवृत्तिना हेतुपक्षानी शुद्ध तेहना परित्यागधी नहि, आगमव्यवहारने' अलिधपक्ष ते श्रुतव्यवहारी योग्य ने प्रवृत्ति तेहने उदावनापूर्वक अशुक्तप्रवृत्ति उद्देशीने जायवु. धम न मानीर तकि- 'अश्विनाशुद्धे न मत्त प्रकयर्थीना पावनार' धर्मादिके ने

સ'વિષયો યસ્ય સ તથા તસ્માન્ ; હન્તવ્યજીવવિપયકદ્વેષાભાવાદિત્યર્થઃ ॥ દોષોઽશુભકર્મવન્ધલક્ષણો ।
ન ભવતીતિ પરાશક્લોઢાન્વિતેતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૨૨ ॥

અથ તન્નિરાકરણમાહ—

॥ તં ણો જુત્તં જં સો અરિહા દિટ્ઠો હુ અહવ ણો દિટ્ઠો । પદ્મંમિ મુસાવાઈ વીણ અરિહા ણ સંવન્નં ॥

વ્યાખ્યા—તદ્-અનન્તરોક્તમ્, ન યુક્ત-યુક્તિરહિતમ્, આગમાનુક્રમમિ યયુક્તિસન્નતત્તુ-
પાદેયમેવ । યદુક્તમ્-આગમિઅમાગમેણ જુત્તિગમ્મ તુ જુત્તીણં ત્તિ પચ્ચવન્તુકે । તત્ર હેતુમાહ-‘જ. સો’ત્તિ,
યદ્-યસ્માન્ સ-કેવલિયોગજન્યો જીવઘાતઃ; અર્હતા શ્રીમહાવીરેણ દટ્ઠો, હુરવધારણે, દટ્ઠ એવ કેવલિ-
જ્ઞાનચક્ષુષેતિ, ગમ્યમ્ । અથવા ન દટ્ઠઃ-અમર્યમાવિત્તુનિ જ્ઞાતપ્રસારાભાવાન્, દટ્ઠ ઇત્યર્થઃ । તત્ર
પ્રથમે, વિકલ્પે; યદિ દટ્ઠસ્તર્હિં અર્હન્ સૃપાભાષી સમ્પદેત, યતઃ કેવલિનો નિજયોગજન્ય-જીવઘાત-
દટ્ઠવાપિ ‘સત્તહિ ઠાણેહિં કેવલી જાણેજ્ઞા તં ણો પાણે અઢ્ઢાહિત્તા ભવતી’ત્યાદિ યાવન્-‘જહા-
વાઈ તદ્દાકારી આવિ ભવતી’ત્યાદિરુપેણ કેવલિનઃ સ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય લિંગાનિ નિરૂપિતવાન્ । દ્વિતીયે,
ન દટ્ઠસ્તર્હિં અર્હન્ સર્વેજ્ઞો ન ભવેત । અમર્યમાવિત્ત્વેન જાયમાનો જીવઘાતો ન દટ્ઠઃ, દટ્ઠસ્થ
ભવતૈવેતિ જિનેન્દ્રાપેક્ષયા મવાનેવ વક્ષ્યેતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૨૩ ॥

અયોક્તિપ્રસન્નદોષદ્વયેન પ્રકૃતે કિં સમ્પન્નમ્? ઇત્યાહ—

શ્રુતવ્યવહાર તેહને પશ્ચિં અનુયિત પ્રવૃત્તિના હેતુપણી શુદ્ધિના પ્રસંગથી. તેહવુ શ્રુત ઉલ્લંઘીને શ્રી
સ્થૂલભક્ષિણ્ય ઉદેશીનધ શ્રીસમ્પ્રતિનિજયશુરને પ્રવર્તનથા. તે વતી સર્વે વ્યવહારને શ્રુતવ્યવહારની
સમાતથીજ પ્રવૃત્તિ તે બાણી. પોતાના અનધ પરના શુદ્ધસ્વરૂપ પ્રકાશનને વિષે પ્રદીપની પર શ્રુત-
વ્યવહારને જ સમર્થપણથા. અને શ્રુતવ્યવહારે શુદ્ધને પશ્ચિં અને પશ્ચિમપશ્ચિં અભિધાન તે શ્રુતવ્યવહારની
અશુદ્ધિની અવસ્થા ઉદેશીને બાણવુ. જિમ એ સાધુ ઉદયન નામ. ધહા રામપણુ તે અશુભક્રી
શ્રમણપણી અવસ્થા અપેક્ષાનધજ એહવું-વિચારવું એ ગાથાનો અર્થ. ॥૨૧॥

હિવે સિદ્ધાના અવલોકનને ન્યાયે પરની આશકા પ્રકટ કરીને તે દૂષવાને પહિથી પરની
આશકા કહ્યું છે.

જે કહે છે કેવલીને અમ્યભાની તે અશક્યપરિહાર જીવવધ હુઈ જીવવિષયના દૂષના અભાવથી,
તે દોષ ન કહીધ.

પ્રત્યર્થ.—જે કહે છે કેવલીને અવસ્થ થનાર તે; નથી હાડવાયોગ્ય પરિહાર જેહનો તે
અશક્યપરિહાર, એહવે પ્રાણાતિપાત તે હુઈ અને તે દોષ, અર્થથી ચારિત્રને ન હુઈ ધહા હેતુ
કહે છે-દેવના અભાવથી કેહવા હણવા યેગ જે જીવ તે વિષય છે જેહનો એનકે હણવા યોગ્ય
જે જીવ તે નિપયીએ અભાવથી એ અર્થ. દોષ અશુભકર્મનો બંધરૂપ ન હુઈ. એ પરની આશકા
પ્રગટ કરી. એ ગાથાનો અર્થ. ॥૨૨॥

હિવે તેહવું નિરાકરણ કહે છે—

તે અશકા સુકા નહીં જેમ કહે તે અરિહ તે દીઠા અથવા ન દીઠા પ્રથમેયજ્ઞે તો મૃધાનાદી બીજે
અરિહંત સર્વથ ન થાઈ.

तत्प्रणेतुर्मृपाभापित्वान् । यत्तु कचित् कदाचित् श्रुतव्यवहारमनपेक्ष्यैवागमव्यवहारिणः प्रवृत्तिः, तत् आगमव्यवहारस्य बलिष्ठत्वात् । बलिष्ठत्वं च श्रुतव्यवहारसम्मत्यैव “आगमबलिआ समणा निगाध” इति श्रुते भणितत्वात् न पुनरनुचितप्रवृत्तिहेतुत्वबुद्ध्या तत्परित्यागादेव । आगमव्यवहारस्य बलिष्ठत्वमपि श्रुत व्यवहारोचितप्रवृत्ति परित्याग्यानुचितप्रवृत्तेरपि पुरुषविशेषे प्रत्यौचित्येन परिज्ञानाद (त्याजनपूर्वकानुचितप्रवृत्तिमधिकृत्यैव) वसातव्यम् । अन्यथा “ न चरिज्ज वेससामते वंभचेरवसाणुए ” (दग० अ० ५) इत्यादिश्रुतव्यवहारस्यान्यनुचितप्रवृत्तिहेतुत्वबुद्धिप्रसक्तेः । तथाभूतं च श्रुतमुल्लङ्घ्यैव श्री-स्थूलभद्रशिष्यमधिकृत्य श्रीसम्भूतिविजयगुरो प्रवर्तनात् । तेन सर्वेषामपि व्यवहाराणां श्रुतव्यवहारसम्मत्यैव प्रवृत्तिरवसातव्या । स्वस्य परेषा च यथार्थस्वरूपप्रकाशने प्रदीपम्येव श्रुतव्यवहारस्यैव सामर्थ्यात् । यत्तु श्रुतव्यवहारशुद्धस्यान्यनेषणीयत्वेनाभिवानं तत्श्रुतव्यवहारशुद्ध्यवस्थामधिकृत्यैवावसातव्यम् । यथा—‘अयं साधुरुदायतो राजे’त्यत्र राजत्वमगृहीतश्रामण्यावस्थामपेक्ष्यैवेति पर्यालोच्यमिति ।
गाथार्थः ॥ २१ ॥

अथ सिंहावलोकनन्यायेन पराङ्गामुद्भाव्य दूषयितुं प्रथमः पराङ्गमाह—

॥ जो मणइ केवलिनो अवस्सभावी असकपरिहारो । जीवव्हो जिअविसया दोसाभावाउ णो दोसो ॥-

व्याख्या—यो मणति केवलिनोऽवस्वभावी अशक्यपरिहारः-अशक्यः परिहारो-‘यस्य’ सोऽशक्यपरिहारः, एवमिवा जीवघातः-प्राणातिघाता भवति । स च दोषः अर्थाचारित्र्यस्य नो भवतीति । अत्र हेतुमाह—“दोषाभावाउ” इति द्वेषाभावात् । किलक्षणात् ? जीवविषयात्, जीवो-हन्तव्यजीव-

अभ्युक्तानि प्रसगधी. वही स्थायत । क्रियावतने ‘श्रुतपूर्वकप्रवृत्ति’ छने अलिप्रायिना अभावने तु न, कहेवा समर्थ. पीजे के नही, प्रकट पाषाण; श्रुतव्यवहारे शुद्धपक्षि अनेपक्षीय निभते। केवही सावधते सेवनार हुसे धम न शक्यु सर्वे व्यवहारने निनासाक्षपक्षे करी श्रुतव्यवहारने सावध-पक्षुना अलावधी. तेहनी शुद्ध आध्यानध निरवधपक्षुधी.

ये लाव-निभ अभमतसयती श्रुति साध पक्षि अहिंसक ‘अपक्ष ते’ आधनिर्भुक्तिना वचनधी अनाभोग छनध’ अभमतपक्षुध नध तेकवा साहात्म्यधी निभ ववी उपशात वीतराग ते मोहनीयसत्ताध’ छपनध श्रुतव्यवहारने शुद्धिना-साहात्म्यधी अनेपक्षीयपक्षि’पीज्ज’ अपक्षीयनी परि’ अपक्षीयध. तडि किंही सपापसेवनारपक्षुना गवपक्षि. अन्धधा निनाज्ञाने सावध-पक्षुनी प्राप्तिध तेहना प्रस्था प्रवचने अशुआदरना प्रसगधी. संपापसेवीपक्षि ते प्रवचनारने भृषाभापीपक्षुधी.

अने ने तडि किंहाकिं किंवाकिं श्रुतव्यवहारने अनेज्ञाने’ आगमव्यवहारीनी प्रवृत्ति ते आगमव्यवहारने’ अलिप्रायिना यिकु अलिप्रायिने ते श्रुतव्यवहारना सम्प्रतिधीन ‘आगमव्यवहारना अभय-निर्भय’ अहंशु श्रुतने विषे कलाधी. पक्षि अनुचिन प्रवृत्तिना हेतुपक्षुनी शुद्धि तेहना परित्यागधी नहि. आगमव्यवहारने अलिप्रायिने ते श्रुतव्यवहारनी योग्य ने प्रवृत्ति तेहने श्रुतव्यवहारपूर्वक अयुक्तप्रवृत्ति छेदीने’ अशुध. धम न मानीध तडि-‘गणिताशुद्धे न मध’ प्रत्ययने पाषाणार’ धर्मादि के

સાંવિપયો યસ્ય સ તથા તસ્યાન્, હન્તવ્યજીવવિપયકદ્વેષાભાવાદિત્યર્થઃ । દોષોઽનુભવમન્ધલક્રમો ॥
ન ભવતીતિ પરાશક્ત્યોદ્ઘાતિતેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨૨ ॥

અથ તન્નિરાકરણમાહ—

॥ તં ણો જુત્તં જં સો અરિહા ઢિટ્ટો હુ અહવ ણો ઢિટ્ટો । પઢમંમિ મુસાવાર્ઠં વીણ અરિહા ણ રાવ્યન્ન ॥

વ્યાખ્યા—તદ્-અનન્તરોક્તમ્, ન યુક્ત-યુક્તિરહિતમ્, આગમાનુક્રમમિ યતુક્તિસન્નતઃ તદ્-
પાદેયમેવ । યદુક્તમ્-આગમિઅમાગમેણ જુત્તિગમ્મ તુ જુત્તીણં તિ પઞ્ચવત્તુકે । તત્ર દેતુમાહ-“જ સો”તિ,
યદ્-યસ્યાન્ સ-કેવલિયોગજન્યો જીવવાત્ અર્હતા શ્રીમહાવીરેણ દ્વષ્ટોઃ હુરવવારણે, દ્વષ્ટ એવ કેવલ-
જ્ઞાનચક્ષુવેતિ ગમ્યમ્ । અથવા ન દ્વષ્ટ-અવશ્યભાવિત્વતુનિ જ્ઞાનપ્રસરાભાવાન્ન દ્વષ્ટ રૂપ્યર્થઃ । તત્ર
પ્રથમે વિકલ્પે, યદિ દ્વષ્ટસ્તર્હિ અર્હન્ મૃષાભાપી સમ્પદ્યેત ॥ યતઃ કેવલિનો નિજયોગજન્ય-જીવધાન
દ્વષ્ટાપિ ‘સત્તર્હિ ઠાણેર્હિ કેવલી જાણેઝ્ઞા તં ણો પાણે અઙ્ગાઙ્ગા ભવતી’ત્યાદિ વ્યાવત્, જહા-
વાર્ઠં તદ્ધાકારી આવિ ભવતી’ત્યાદિરુપેણ કેવલિનઃ સ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય લિજ્ઞાનિ નિરૂપિતવાન્ । દ્વિતીયે,
ન દ્વષ્ટસ્તર્હિ અર્હન્ સર્વેઙ્ગો ન ભવેત । અવશ્યભાવિત્વેન જાયમાનો જીવવાતો ન દ્વષ્ટ, દ્વષ્ટ
ભવતૈવેતિ જિનેન્દ્રાપેક્ષ્યા ભવાનેવ વક્ષ્યેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨૩ ॥

અયોક્તાતિપ્રસન્નદોષદ્વયેન પ્રકૃતે કિં સમ્પન્નમ્? ’ઇત્યાહ—

શ્રુતવ્યવહાર તેહને પશ્ચિં અનુયિત પ્રવૃત્તિના હેતુપણ્યાની શુદ્ધિના પ્રસંગથી. તેહવુ શ્રુત ઉદ્દેશીને શ્રી,
સ્થૂલમપ્રશિષ્ય, ઉદેશીનંદ શ્રીસશ્રુતિનિબંધયુક્તે પ્રવર્તનથા તે વતી સર્વે વ્યવહારને શ્રુતવ્યવહારની
સમાતથીજ પ્રવૃત્તિ તે જાણુરી પોતાના અનંદ પરના શુદ્ધસ્વરૂપ પ્રકાશનને વિષે પ્રદીપની પર શ્રુત-
વ્યવહારને જ સમર્થપણ્યાથી. અને શ્રુતવ્યવહારે શુદ્ધને પશ્ચિ અનેપશ્ચિપપશ્ચિ અભિધાન તે શ્રુતવ્યવહારની
અશુદ્ધિની અવસ્થા ઉદેશીને જાણુવુ. જિમ એ સાધુ ઉદ્દેશન રાગ, ધર્મા રાગપણુ તે, અણુપ્રકી
શ્રમણપણ્યાની અવસ્થા અપેક્ષાનંદજ. એહવુ વિચારવું. એ ગાથાનો અર્થ. ॥૨૧॥

હિવે ’સિદ્ધાના અવલોકનને’ ન્યાયે પરની આશકા પ્રકટ કરીને તે દેખવાને પદ્ધિથી પરની,
આશકા કહ્યું છે.

જે કહે છે કેવલીને અવસ્થાભાવી તે અશક્યપરિહાર જીવનધ હુઈ. જીવિષયઆ દેવના અભાવથી,
તે દોષ ન કહીધં.

વૃત્ત્યર્થ—જે કહે છે કેવલીને અવસ્થા થનાર તે, નથી હાડવાયોગ્ય પરિહાર, જેહને તે
અશક્યપરિહાર, એહવે પ્રાણાતિપાત તે હુઈ અને તે દોષ, અર્થથી ચારિત્રનો ન હુઈ, ધર્મા હેતુ,
કહે છે-દેવના અભાવથી કેહવા ઇચ્છના યેગ્ય જે જીવ તે વિષય છે જેહને એનજે હણુવા યોગ્ય,
જે જીવ તે નિષયાઓ અભાવથી એ અર્થ. દોષ અશુભકર્મનો લંઘરૂપ ન હુઈ. એ પરની આશકા
પ્રગટ કરી. એ ગાથાનો અર્થ. ॥૨૨॥

હિવે તેહવુ નિરાકરણ કહે છે—

તે આશકા સુકત નહીં જે મટિ તે અરિહ તે દીઠા અથવા ન દીઠા પ્રથમપક્ષે તો મૃષાવાદી. બીજો

॥ તેળં સમ્મવિઆરે કેવલિગો ગયણકુસુમજીવવહો । તા કહમવસસમાવિ-વવહારો હોહ ણિવ્વિસઓ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન અર્હન્ મૃષાભાષી અસર્વજ્ઞો વા સમ્પદેત, તેન સમ્યગ્વિચારે-જૈના-ગમપરતન્ત્રપર્યાલોચને, ન પુનઃ સ્થૂલદૃશા નિજમતિકલ્પનયા, તસ્યાશ્ચ ધર્મવ્યાઘાતહેતુત્વાત્ । યદાહ શ્રીહરિભદ્રસૂરિઃ—સૂક્ષ્મવુદ્ધ્યા સદા જ્ઞેયો ધર્મો ધર્માર્થિર્મિનરૈઃ । અન્યથા ધર્મબુદ્ધ્યૈવ તદ્વિધાતઃ પ્રસ-જ્યતે ॥ ૧ ॥ इत्यष्टके (अ० २१, श्लो. १.) કેવલિનો ગગનકુસુમવજ્જીવવધોऽत्यन्તાસન્નેવેલ્યર્થઃ । યદીતિ ગમ્યમ્ । તર્હિ કથમવદ્યમાવિવ્યવહારઃ—અવદ્યમાવીતિ વ્યવહારઃ—શબ્દપ્રયોગઃ અવદ્યમાવિવ્ય-વહારઃ । તત્ર વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ-યતઃ સ કિલક્ષણઃ ? નિર્વિષયઃ—અત્યન્તાસન્ત્વેન વિષયાભાવાત્ । યથા ગગનકુસુમં સુરમીતિ વ્યવહારો નિર્વિષયઃ, તથા કેવલિયોગજન્યો જીવઘાત ઇતિ વ્યવહારો નિર્વિષયઃ । કિન્ન-ઘાતિકર્મક્ષયોપશમાવાસજલચારણાદિનાનાલંઘ્યમતાં સાધૂના નદીસમુદ્રાદિજલ-જ્વલ-નશિષ્ઠા-પવન-વનસ્પતિ-પત્ર-પુષ્પ-ફલાદિકમવલમ્બ્ય યદ્દુચ્છયા ગમનાગમનાદિક્રિયાપરાયણાનામપિ જલજીવાદિવિરાધના ન ભવતિ, યદાગમઃ—

‘ સ્વીરાસવ-મંદુઆસવ-સંમિત્તસોઅકુદ્ધુદ્ધી અ । ચારણ-વિઝવિ-પયાણુસારિણો સાહુણો સંઘે ’
॥ ૧ ॥ इति चतुःशरणप्रकीर्णके, (गा० ३४) इत्येकदेशे यथा-चारणेत्यादि यावत् केचित्

અર્થઃ : તે પૂર્વે હિવડા કહ્યું તે યુક્તિરહિત આગમને વિષે અણુકહિલું પશ્ચિ, જે યુક્તિ મિલતું હું તો આદરવા જે અર્થ આગમોક્ત હું તે આગમે અણુપું યુક્તિગમ્ય તે યુક્તિ અણુપું તિહા હેતુ કહે છે. જે માટે તે કેવલીને યોગે જીવનો જીવઘાત તે અરિહંત શ્રીમહાત્મીને દીડો, હુતે અવધારણુનો અર્થ બોલે, એતલે દીડો જ, કેવલતાનરૂપદોષને એનકું બાહિરથી અણુપું. અથવા ન દીડો, અવશ્યે થાનાર વરતુને વિષે જ્ઞાનના પ્રસારના અભાવથી ન દીડો એ અર્થ, તિહા પ્રથમ વિકલ્પે, જે દીડો તો અરિહંત મૃષાભાષી થાઈ. જે માટે કેવલીને પોતાને યોગે ઉત્પન્ન જીવઘાત પ્રતિ દેખીને પશ્ચિ, સાતે ચિહ્ને કેવલી અણીઈ તે કિમ ? પ્રાણુનો અતિપાતયિતા-હણુનાર ન હું ઈત્યાદિ યાવત્ છેહડે જેહવુંબોલે તેહવું કરે ઇત્યાદિરૂપે કેવલીના સ્વરૂપના પરિજ્ઞાનને અર્થે લિંગપ્રતે કહતો હુઓ બીજે પક્ષે, ન દીડો જે, તઓ અરિહંત સર્વજ્ઞ ન હું. અવસ્થાભાવિપશ્ચિ યાતો જીવઘાત ન દીડો છે જિને દ્રવી અપેક્ષાઈ તુજ ડાહિઓ. જે તે જ દીડો. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૨૩ ॥

હિવે કહ્યા જે અતિપ્રસંગરૂપ જે દોષ ણિ તેણે ઈહા સ્થ નીપતુ તે કહે છે —

તે વતી સમ્યગ્ વિચારે કેવલી ગગનકૂલ સરીખો જીવવધ. તો કિમ અવસ્થાભાવી વ્યવહાર હું નિર્વિષય. ધૃત્તિનો અર્થઃ—યેણિ કારણે અરિહંત મિથ્યાભાષી અથવા અસર્વજ્ઞ થાઈ તે વતી સમ્યગ્ વિચારે જૈનના આગમને વગે વિચારણાઈ, પશ્ચિ સ્થૂલદૃષ્ટિ પોતાની મનકલ્પનાઈ નહીં. તે મતિકલ્પનાને ધર્મવ્યાઘાતના હેતુપણાથી. જે માટે હરિભદ્રસૂરિ કહે છે—સૂક્ષ્મચુદ્ધિં સદા અણિવો ધર્મ ધર્માર્થો પરે. ધમ નહીં તો સૂક્ષ્મચુદ્ધિ તે ધર્મનો વિધાત હું. એ અષ્ટક્રમ યને વિષે કેવલીને આકાશની કૂલનીપરે જીવવધ તે અત્યંત અણુજાતિજ એ અર્થ. જહિ એતલો અર્થગમ્ય, તકે અવસ્થાભાવી વ્યવહાર અવસ્થાથાનાર એહવો શબ્દનો પ્રયોગ તે કિમ ? તિહા વિશેષણદ્વારાઈ હેતુ કહે છે—તે કેહવો ? વિષયરહિત અત્યંત અણુજાતી પશ્ચિ કરી વિષયના અભાવથી, જિમ ગગનનું કૂલ સુગંધી એ અવધાર વિષયરહિત. તિમ કેવલીના યોગથી જીવનો જીવઘાત તે અવધારપશ્ચિ વિષયરહિત અણિવો.

પુષ્પફલપત્રહિમવદાદિગિરિશ્રેણિઅગ્નિશિખાનીહારાવચ્ચાયમેઘવારિધારામર્કટતન્તુઙ્ગોતીરશિમપવનાચાલમ્બ-
નગતિપરિણામકુશલાઃ, તથા વાપીનદ્યાદિજલે તજ્જીવાનવિરાધયન્તો ભૂમાવિવ પાદોક્ષેપનિક્ષેપકુશલા
જલચારણા ઇત્યાદિ । કથ તર્હિ ધાતિકર્મક્ષયાવામલઘ્વિભાજઃ કેવલિનો જીવવિરાધનાસમ્ભવઃ, એકસ્યા
અપિ ક્ષાયિકલઘ્વેઃ સર્વક્ષાયોપશમિકલઘ્વ્યાત્મકત્વેન ક્ષાયોપશમિકલઘ્વિસાધ્યમ્ય જીવરત્નાદિકાર્યમાત્રમ્ય
સાધકત્વાત્ । નહિ નાનાભેદમિત્તૈઃ મત્યાદિદ્વાનૈર્વ્યવસિતાના પદાર્થાનામેકેન કેવલજ્ઞાનેન વ્યવસાયોઽ-
શક્યઃ । એતેન લઘ્વીના ક્ષાયોપશમિકત્વેન કેવલિનો લઘ્વયો ન ભવિવ્યન્તીતિ શક્ત્વાઽપિ પરાસ્તા । કેવલિ-
નોઽપિ લઘ્વિમત્ત્વાત્, લઘ્વીનામપિ ક્ષાયિકત્વાચ્ચ । તથાહિ—“ચારણાસીવિસકેવલી અ મળણાણિણો અ
પુવ્વધરા ” ઇત્યાદિ શ્રીઆવચ્ચકનિઃ (ગા ૦ ૭૦) એતદ્વૃત્તૌ—કેવલિન પ્રસિદ્ધા ઇતિ વ્યાખ્યાતામ્ ।
તેન તસ્ય ક્ષાયિક્ષયો લઘ્વથોઽનુત્તરજ્ઞાનાદયઃ પદ્મ પ્રતીતા । યદાગમ—“ કેવલીસ્સ ણ પવ અણુત્તરા
પ ૦ ત ૦—અણુત્તરે ણાણે ૧ અણુત્તરે દસણે ૨ અણુત્તરે ચરિત્તે ૩ અણુત્તરે તવે ૪ અણુત્તરે વીરિપ
૫ ’ ત્તિ, શ્રીસ્થાનાન્ને (સૂ ૦ ૪૧૦) વૃત્તિર્યથા—તથા ન સન્તિ ઉત્તરાણિ—પ્રધાનાનિ ચેત્યસ્તાન્યનુત્ત-
રાણિ, યથાસ્વ સર્વંયાવરણક્ષયાત્ । તત્રાગ્રે જ્ઞાનદર્શનાવરણક્ષયાદ્ તદનન્તરે મોહક્ષયોત્પસશ્ચારિત્રમેદ-
ત્વાત્ તપંશ્ચ કેવલિનામનુત્તર શૈલેઽયવસ્થાયા શુદ્ધધ્યાનમેદસ્વરૂપં ધ્યાનસ્યામ્યન્તરતપોમેદત્વાત્, વીર્ય
તુ વીર્યાન્તરાયક્ષયાદિતિ ।

વલી ધાતિઆકર્મના ક્ષયોપશમથી પામી જે જલચારણાદિ વિવધ લઘ્વિવત સાધુને નદી
સમુદ્રાદિકના જલ અગ્નિની શિખા વધુ વનપતિના પત્ર પુષ્પ ફલાદિક અવલખીને પોતાની ઇષ્ટિઈ
ગમન આગમનાદિને વિષે પરાયણ એહજાને પશ્ચિ જલજ્વાદિકની વિગધના ન હુઈ, જે માટે અતુશરણુ-
પ્રકાશુકે બોલે છે. ક્ષીરાશ્રવ મધ્યાશ્રવ સંભિન્નશ્રોતા કુપ્તેષુદ્ધિ ચારણુ જધાચારણુદિક વૈક્રિયપદ્ધાનુસાર
ધત્યાદિ લઘ્વિવત સાધુ સર્વ ‘ ચારણુ ’ ધત્યાદિથી યાવત્, કેતલાએક સાધુ તકે ફલ, પત્ર, ફલ, હિમવ તાદિક
પરિતતી શ્રેષ્ઠિ, અગ્નિની શિખા, હિમ, ઠર, મેઘની વારિની ધારા, તણુઆનુ, જ્યોતિના રશ્મિ-કિરણુ,
પવનાદિકના આલંખી ગતિને પરિણામે કુશલ, વલી વાપી નલ દિના જલને વિષે તે જીવને અણુવિરાધતા
હુના ભૂમિનીપરે પાદનો ગિપાણુ ધાપણુ તેહને વિષે કુશલ જલ ચારણુ ધત્યાદિ, કિમ તકે કેવલીને
ધાતિઆકર્મને ક્ષયે પામી જે લઘ્વિ તે વતને જીવિરાધના સહાય, એકજ ક્ષાયિકલઘ્વિનઈ સર્વ
ક્ષાયોપશમિકલઘ્વિરૂપપણુ કરી ક્ષાયોપશમિકલઘ્વે સાધ્ય જે જીવરક્ષાદિક કાર્યમાત્ર, તેહને સાધકપણુથી,
નાનાભેદ ભિન્ન જે મત્યાદિકજ્ઞાન તેણિ જળ્યા જે પદાર્થ તેહનો એકે કેવલજ્ઞાને જાણુવું. તે અસમર્થ,
એહણુ તો નહિ એતલે કહેવે કરી લઘ્વિને ક્ષાયોપશમિકપણુ કરી કેવલીનઈ લઘ્વિ તે નહીં, હુઈ,
એ શકા તે ટાલી, કેવલીનઈ પશ્ચિ લઘ્વિવતપણુથી, લઘ્વિને પશ્ચિ ક્ષાયિકપણુથી

તે કહઈ જઈ-જ ધાચારણુદિક-આશીવિષ-કેવલી-મનઃપર્યવચાની-પૂર્વધર, એહની વૃત્તિને વિષે-કેવલી
તઓ પ્રસિદ્ધ એહણુ વખાણુ છે તે વતી તેહને ક્ષાયિકલઘ્વિ અનુત્તર જ્ઞાનાદિક પાત્ર પ્રસિદ્ધ, પાત્રવસ્તુ
કેવલીને સર્વાત્કૃષ્ટ રૂપી. તે કિમ, સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાન, સર્વોત્તમ દર્શન, સર્વોત્તમ ચારિત્ર, સર્વોત્તમ તપ
અને સર્વોત્તમ આત્મશક્તિ, એહની વૃત્તિ કહઈ જઈ-તિમ નથી ઉત્તર-પ્રધાન જેથી જિમ પોતઈ સર્વ
પ્રકારઈ આવરણુના ક્ષયથી તિહા પ્રથમ પિ તે જ્ઞાનાવરણુ અને દર્શનાવરણુના ક્ષયથી, તે પછી ચારિત્ર-
મોહના ક્ષયથી, જે માટે તપને ચારિત્રના ભેદપણુથી. તપ તો કેવલીને ઉત્કૃષ્ટ તે શૈલેશ્વરસ્થાને વિષે
શુદ્ધધ્યાનને વિષે શુદ્ધધ્યાન ભેદસ્વરૂપ, ધ્યાનને અમ્યતર તપના ભેદપણુથી, વીર્યતંદુ વીર્યાતરામના

‘અત્રાનુત્તરચરણધનને આશ્રવમાત્રનિરોધપૂર્વકસર્વસંવરાત્મિકા ક્ષાયિકલેલ્લિધરુપદર્શિતા’ તેન
 ‘જીવરક્ષાદિદેત્વો લઘ્વયઃ સર્વા’ અપિ અનુત્તરચરણેડન્તર્ભૂતાઃ, ‘અન્યથા અનુત્તરચરણાસમ્ભવાત્’ एवं
 ‘કેવલવિશેષસ્ય’ તીર્થકૃતશ્રુતુલ્લિંગશદતિશયાદયોઽપિ ભવન્તિ । પરં તો લઘ્વયો યથાસમ્ભવ નામાદિકર્મક્ષ-
 ‘યોપશમજ્ઞન્યા અપિ ભાવ્યાઃ’ તથા ક્ષાયિક્યોઽપિ લઘ્વયઃ પ્રવચને ભગિતાઃ । તથાહિ—કર્મોદયક્ષય-
 ‘ક્ષયોપશમસવ્યપેક્ષાઃ પ્રાણિનાં લઘ્વયો ભવન્તીતિ શ્રી આ૦ નિ૦ ૪૦’ । તેન કારણવૈચિત્ર્યાત્ લઘ્વીના-
 ‘મર્ષિં જ્ઞેચિત્યમેવ’ । તત્ર ચયપિ લઘ્વિમાત્રસ્ય મનુજાદિગતીન્દ્રિયમનોવ્યાપારસવ્યપેક્ષત્વેન-નામકર્મોદય-
 ‘ક્ષયોપશમદેતુકત્વમસ્ત્યેવ, તથાપિ વિશેષમધિકૃત્ય કાશ્ચન કર્મોદયલભ્યાઃ ક્ષીરાશ્રવાદયઃ, કાશ્ચન કર્મક્ષ-
 ‘યલભ્યાઃ’ અનુત્તરજ્ઞાનાદયઃ, કાશ્ચન કર્મણઃ ક્ષયલભ્યાઃ ક્ષયોપશમલભ્યાશ્ચ ચારણાદય इत्यादि ‘સ્વબુદ્ધ્યા
 ‘પરિભાવ્યમ્’ । તત્રાપિ કર્મણઃ ‘ઉદયક્ષયોપશમલભ્યાનાં લઘ્વીના નામ્ના સામ્યેઽપિ’ પરસ્પરં નાનાભેદ-
 ‘મિત્તર્ત્વં, તત્કારણયોઃ કર્મોદયક્ષયોપશમયોઃ પ્રતિપ્રાણિનં મિત્રત્વાત્ । કર્મક્ષયલભ્યાનાં ત્વેકત્વમેવ, તત્-
 ‘કારણસ્ય કર્મક્ષયસ્ય વૈચિત્ર્યાભાવાત્ । ‘સ્વયમિ અવિગપ્પમાહસુ’ તિ-વચનાત્ । તત્ર ક્ષાયિકલઘ્વીનાં
 ‘જ્ઞાનાદીનાં પ્રયુજ્ઞતા ન ભવતિ, તાસામનવરતમેકસ્વભાવેનૈવ સર્વકાલીનત્વાત્ । તાસાં ચ ફલવત્ત્વમપિ
 ‘તથૈવ, તદિતરાણાં તુ કાદાચિત્કત્વેન ફલવત્ત્વાત્ પ્રયુજ્ઞનેતિ વિશેષો બોધ્યઃ । તેન લઘ્વ્યુપજીવન લઘ્વ-
 ‘સ્થેષ્વપિ પ્રમત્તાનામેવ ભવતિ, ઉપજીવનસ્યાપવાદિકત્વાત્ । લઘ્વસ્થલઘ્વીના તુ મતઃપર્યાયજ્ઞાનપર્યન્તાનાં
 ‘ક્ષાયિકત્વાભાવેનોપજીવ્યત્વાત્, ક્ષાયિકલઘ્વીના તુ તત્તો વૈલક્ષણ્યમિતિ સર્વસમ્મતમ્ । તસ્માત્ કેવલજ્ઞાન-

ક્ષયથી, ઇહાં અનુત્તરચરિત્રને કહઈવે પ્રાણુતિપાતાદિક જે આશ્રવમાત્રના નિરોધપૂર્વક સર્વસંવરરૂપ
 ક્ષાયિકલેલ્લિધરુપાદી તે વતી જીવરક્ષાદિનાહેતુ લેખિ તે સર્વ અનુત્તર ચરિત્રને વિષે અતર્ભાવ પામી,
 ઇમ નહીં તો ઉદ્દેષ્ટ ચરિત્રના અસલવથી.

‘ઇમ કેવલીવિશેષ જે તીર્થ કર તેહનઈ ચરિત્રસં અતિશયાદિહ હુમ પશ્ચિ તે લેખિ જિમ
 ‘સ લેવઈ તિમ નામાદિકકર્મનઈ ક્ષયઈ ઉપશમઈઅન્ય પશ્ચિ હુમ, તિમજ્ઞ ક્ષયિકપશ્ચિ પ્રવચનનઈ વિષે કહી
 ‘હુમ, તિ કિમ કર્મને ઉદય ક્ષય અનઈ ક્ષયોપશમ તેહનઈ અપેક્ષીનઈ પ્રાણીનઈ લેખિ હોઈ, તે વતી કારણના
 ‘વિચિત્રપણુથી લેખિનુ’ પશ્ચિ વિચિત્રપણુજ, તિહા જહિમ લેખિમાત્રનઈ, મનુભ્યાગિની ગતિ ઇત્રિ
 ‘અને મનને વ્યાપાર તેહને સવ્યપક્ષપશ્ચિ નામકર્મને ઉદય ક્ષય અને ક્ષયોપશમ ને જનિતપણુ હઈજ,
 ‘તહે પશ્ચિ વિશેષ આસિરી કેતલીએક કર્મને પામવા યોગ્ય ક્ષીગશ્રાન્તિક, કેતલીએક કર્મને ક્ષયે લેખ
 ‘અનુત્તર જ્ઞાનાદિક, કેનશ્રીએક કર્મને ક્ષયે પ્રાપ્ત અને ક્ષયોપશમે પાપ જ ધામારણુદિક ઇત્યાદિ
 ‘યોગતાની શુદ્ધિ વિચારવુ

તિહાપશ્ચિ કર્મને ઉદયે ક્ષયોપશમે પામવા યોગ્ય જે લેખિ તેહને નામને સરીખાઈપશ્ચિ
 ‘માહોમાહિ અનેક ભેદે જિનપણુ તેહના કારણ જે કર્મને ઉદય અને ક્ષયેપશમ તેહને પ્રાણુ પ્રાણુ
 ‘પ્રતિ જૂઝૂઆપણુથી, કર્મને ક્ષયે પ્રાપ્તને તો એકપણુજ, નેહનુ કારણ જે કર્મક્ષય તેહને વિચિત્રપણુના
 ‘અભાવથી. ‘ક્ષયને વિષે વિકલ્પ નહીં એ કહેવુ કહે છે’ એ વચનથી તિહા ક્ષાયિકલેલ્લિધ જે
 ‘જ્ઞાનાદિક તેહની પ્રયુજ્ઞતા ન હુઈ, તેહને નિરંતર એક સ્વભાવે કરી સર્વકાલે સદશપણુથી તેહને
 ‘ફલવતપણુ પશ્ચિ તિમજ્ઞ તેથી બીજી લેખિને તો કદાચિદુત્પન્ન પશ્ચિ કરી ફલવતપણુથી પ્રયુજ્ઞના
 ‘એતરો વિશેષ જણિયો, તે વતી લેખિનુ ઉપજીવન તે જગત્તથાદિ પશ્ચિ પ્રમત્તને જ હુઈ.
 ‘ઉપજીવન જે પ્રયુજ્ઞના તેહને અપવાદથી જનિતપણુથી, જગત્તથાદિ લેખિને મન પર્યાયજ્ઞાન પર્યાય

સહકૃતાનુત્તરચારિત્રલ્લિધમાદ્યાત્મ્યાત્ સમ્ભાવનયાઽપિ જીવઘાતાદ્યાશ્રવઃ કેવલિનો ન ભવતીતિ સિદ્ધી
સિદ્ધમવશ્યભાવિત્વેનાપિ સાવચકૃત્ય કેવલિનો ન ભવતીતિ તાત્પર્યમિતિ ગાવાર્થઃ ॥ ૨૪ ॥

અથ 'યદેવં' તર્હિ અવશ્યભાવિત્વપ્રયોગસ્ય કો વિષયઃ ? इति पराशङ्कायामाह—

॥પ્રાયમસંભવિસંભવિ—કજ્જવિસયઽવસ્સભાવિવવહારો । અન્નહ સર્વં કજ્જં અવસ્સભાવિત્તિ વત્તવં ॥૨૫॥

વ્યાખ્યા—પ્રાયો—વાહુલ્યેન, અસમ્ભવિ સમ્ભવીતિ પ્રાયોઽસમ્ભવિસમ્ભવિ, एवंविधं यत्कार्यं
તદેવ વિષયો યસ્ય સ પ્રાયોઽસમ્ભવિસમ્ભવિ કાર્યવિષયઃ, અવશ્યભાવીતિ વ્યવહારોઽવશ્યભાવિવ્યવહારસ્તતો
વિષયાન્તેન કર્મધારયઃ, પ્રાયોઽસમ્ભવિસમ્ભવિ યત્કાર્યં તદ્ અવશ્યભાવીતિ વ્યવહિયતે इत्यर्थः । અન્યથા
સર્વમપિ, કાર્યમવશ્યભાવિત્વેન ભવતીતિ વત્તવ્યં સ્યાત્ । પદ્મસમવાયવાદિના જૈનાના સર્વસ્યાપિ કાર્યસ્યાવ-
શ્યભાવિત્વેનૈવ ભવનાત્, કાલાદિપુ પદ્મસુ મધ્યે નિયતેરપિ કારણત્વેનેદૃત્વાત્ । યદુક્તમ્—

કાલો ૧ સદ્વા ૨ ણિર્ઘ ૩ પુંઘ્વકચ ૪ પુરિસકારણેગંતા । (સમવાદ સમ્મત્ત યગતિઅ
હોઽ મિન્છત્તે) મિન્છત્તં તે ચેવ ૩ સમાસઓ હુન્તિ સમ્મત્ત ॥૧॥ તિ, સમ્મતિસૂત્રે (વૃ૦ કા૦ ગા૦ ૫૩)
નિયતિશ્ચ 'યદ્યથામવન મિતિ' દ્વિતીયાંદ્વૃત્તૌ । તેન મોજનપ્રશુત્તિક પ્રાયઃ સમ્ભવિસમ્ભવિત્વેન નાવશ્યભા-
વીતિ વ્યવદેશવિષયો ભવતિ । અયં ભાવઃ—સર્વથા અસમ્ભવિ વસ્તુ ન સમ્ભવતિ, વિરોધાત્ । યદિ સર્વથા
અસમ્ભવિ, કેવ સમ્ભવતિ ? યદિ ચ સમ્ભવતિ, કથ સર્વથા અસમ્ભવિ ? । નહિ સ્ત્રી તીર્થકુદ્ પ્રાયોઽસમ્ભવિ-

તેહને- ક્ષાણિપણ્યાને અભાવે કરી પ્રયુગના યોગ્યપણ્યાથી, ક્ષાણિકલગ્નિને તેથી વિલક્ષણ્યુપણ્ય સર્વ
સંભવ, તે વતી કેવલગ્નને સહિત થી ઉત્કૃષ્ટ આશ્રિત તે રૂપ લગ્નિના મહિમાથી સભાવનાઈ પશ્ચિ
જીવઘાતાદિક આશ્રવ કેવલીને ન હુઈ, એહવુ સિદ્ધ થઈ હુ તે સિદ્ધ થયુ અવશ્યભાવિપણ્ણિ સપાપકર્ત્ત૦
કેવલીને ન હુઈ એ પરમાર્થ, એ ગાથાઈ ॥૨૪॥

હિવે, જુદું ધમ તઈ અવશ્યભાવિપણ્યાના પ્રયોગને કહણુ વિષય, એહની આશંકા ઉપરી કહે છે—

પ્રાયિ અસભવિ જે સભવે તે કાર્ય પચીઓ અવશ્યભાવિવ્યવહાર, ધમ ન માનીધ તન સર્વકાર્ય
અવશ્યભાવિ પશ્ચિ થયુ ધમ કહેવુ થાઈ

વૃત્તિનો અર્થ —પ્રાયઈ અસભવતું સભવે તે એહવુ જે કાર્ય તેહજ છે વિષય જેહવુ તે પ્રાહિ
અસભવે સભવે જે કાર્ય તેહને વિષય, અવશ્ય થાનાર એહવે જે વ્યવહાર તે અવશ્યભાવિ વ્યવહાર,
તિવર પછી વિષયના, અત જે પૂર્વેહુ પદ તે સાધિ કર્મધાગ્યસમાસ કરીઈ. એક વિશેષણ અને એક
વિશેષ, ધમ સમગ્રીઈ, પ્રાહિ અણુયાતું થાઈ એહવુ જે કાર્યને અવશ્યભાવિપણ્ણિ વ્યવહારીઈ એ
અર્થઃ, ધમ નહીં તો સર્વે કાર્ય અવશ્યભાવિ પશ્ચિ હુઈ, ધમ કહેવુ થાઈ, પંચ સમવાયના વાદી જે
જેન તેહને સર્વઈ કાર્યને અવશ્યભાવિપણ્ણિ ભવનાથી, કાલાદિ પચમાહિ નિયતિને પશ્ચિ કારણપણ્ણિ
કષ્ટપણ્યાથી, જે માટે કહિહિ છે—કાલ સ્વભાવે નિયતિ પૂર્વકર્મ પુરુષકાર્ય અનેકાતથી સમવાયે જ
સમ્યક્ત્વ, એકાતિ હુઈ મિથ્યાત્વ નિયતિ તે જે જિમ થાઈ તે સ્વઅગાગતી વૃત્તિને વિષે, તેવતી
ભોજનપ્રભાસિ પ્રાય સભવિ સભવિપણ્ણિ કરી અવશ્યભાવિ જેહને વિષય હુઈ નહીં.

सम्भवन्निव नपुंसकस्तीर्थकरः सम्भवति, सर्वथा असम्भवित्वात् । एवं पुरुषस्तीर्थकुन्दवश्यभावीति व्यपदेश-
विषयो न भवति, प्रायः सम्भविसम्भवित्वात् । तस्मात् प्रायोऽसम्भवि सम्भवत्येव अवश्यभावीतिव्यवहारो
निरवयवः । अत एव जमालिनिमित्तकनिहवमार्गोत्पत्तिरवश्यभाविनीति प्रवचने प्रतीतिः । तीर्थकरकरदी-
क्षितशिष्यान्निहवमार्गोत्पत्ते प्रायोऽसम्भविसम्भवात् । एव यतनया प्रवर्तमानस्याप्रमत्तसंयतस्य कायादि-
व्यापाराज्जायमानलुद्धमस्थगम्यो जीवघातोऽवश्यभावित्वेन वक्तव्यार्हः, प्रायोऽसम्भविसम्भवात् ॥ तथा
प्रवचने प्रायोगोऽपि—

“से अमिक्कममाणे पडिक्कममाणे संकुचमाणे पसारमाणे विणिवट्टमाणे संपल्लिज्जमाणे एगया
गुणंसमिअस्स रीअओ कायसंकासं समणुचिन्ना एगइया पाणा उदावे ति इहल्लोगे ” इत्यादि श्रीआचारा-
ङ्गलोक(विजया)साराध्ययने चतुर्थोद्देशके (सू० १५९) एतद्वृत्तिर्यथा—“सं मिंक्षुः सश गुर्वदेश-
विधायी एतद्व्यापारवान् भवति, तद्यथा—अमिकामन्-गच्छन्, प्रतिकामन्-निवर्त्तमानः, ‘सङ्कुचन्
हस्तपादादिसङ्कोचनतः, प्रसारयन्-हस्तपादादीनवयवान्, -विनिवर्त्तमानः समस्ताशुभक्यापारात्, सम्यग्
परि-समन्तात् हस्तपादादीनवयवान् तन्निक्षेपस्थानानि वा रजोहरणादिना मृजन् गुरुकुलवासे वसेदिति
सर्वत्र सम्बन्धनीयम् । तत्र निविष्टस्य विधिः—भूम्यामेकमूर्त्तं व्यवस्थाप्य द्वितीयमुत्क्षिप्य तिष्ठेत्, निश्चल-
स्थानाऽसहिष्णुतया भूमिं प्रत्युपेक्ष्य प्रमृज्य च कुक्कुटीविजृम्भितदृष्टान्तेन सङ्कोचयेत् प्रसारयेद्वा, स्वप्नपि
मयूरवत्स्वपिति, स किल अन्यसत्त्वभयादेकपार्श्वशायी सचेत्तनश्च स्वपिति, निरीक्ष्य च परिवर्त्तनादिकाः
क्रिया विधत्ते इत्येवमादि (दिशि) सम्परिमृजन् सर्वा क्रियाः करोति । एवं च अप्रमत्ततया पूर्वोक्ताः

ये लाव-सर्वथा वस्तु असंलाभ्य ते स लवे नही विरोधथी, जेहि सर्वथा असंलवे ते किं
संलवे, जेहि संलवे किं तहि सर्वथा न संलवे, श्री तीर्थ कर प्राहे असंलवतो संलवे, तिम नपुंसक
तीर्थ कर न संलवे, सर्वथा असंलविपण्णथी, धम पुरुष तीर्थ कर ते अवश्यलाव ऐहवा भेदाने
विषय न दुर्घ प्राये संलविने संलवतापण्णथी, ते माटे प्राहे असंलवतु जे संलवे तिहाज
अवश्यलावि ऐहवा अवहार ते निर्दोष, ऐतद्वज्ज वती जमालिनिमित्तथी निहवमार्गनी उत्पत्ति ते
अवश्यलाविनी ऐहवी प्रवचनने विषे प्रसिद्धि, तीर्थकरना हस्तदीक्षित शिष्यथी निहव मार्गनी
उत्पत्तिने प्राहे असंलवि संलवथी धम जयण्णध प्रवर्तता अप्रमत्तसंयतना कायादिव्यापारथी यातो
छन्नस्थध जशीतो छवघात ते अवश्यलवि पण्णि कहेवा योग्य, प्राहे असंलविने संलवनाथी सिद्धाते
प्रायोग पण्णि छे

ये मृजनी वृत्ति-जिम जे लिक्षु-यती सद्य शुरुता आदेशने करनार जे व्यापाग्वत दुर्घ, ते किम-
यालतो, निवर्त्ततहि, हस्तपादादिने स कायनविके स कायातो, हस्तपादादिक अवश्य प्रति प्रसारतो,
समस्त अशुभ-व्यापारथी भाओ वचनो, लनी रीते यउवणेर हस्तपादादिक अवश्यप्रति तेहना निक्षेपना-
थापनाना स्थानकप्रति रत्नेकरणादिके पडजतो, ‘शृङ्कुपरासे वगे’ जे सचलि न्नेडिपु. तिहा ते
साधुने भेदाने विधि-भूमिने विषे ओक सायल थापीने पीयू छे यउरापीनर्द रदर्थ निश्चयस्थान-
नछ अशुसङ्केतापण्णे भूमि पूंछ प्रमाणेने कुकुटी जिम रहे तिम दृष्टते स काये, अथवा प्रमारे, मृतो
पण्णि मथरनी परे मृष्ट, स अवश्यसत्त्वना मथयिके ओके पागे मृष्ट सचेतन दुतो मृष्ट, जेधने वथी
परिवर्त्तनादिक क्रियाओ करे छवादि क्रियाओ प्रमाणेन करतो सर्व क्रिया करे. धम अप्रमत्तपण्णि पूर्वोक्त

ક્રિયા કુર્વતોઽપિ કદાચિદવશ્યભાવિતયા યત્ સ્યાત્, તદાહ—‘એગદ્યા’ ઇત્યાદિ એકઠા કદાચિન્ ગુણસમિતસ્યાપ્રમત્તયતે: ‘રીઅમાણસ્સ’ ત્તિ સમ્યગ્નુપ્રાનવતોઽમિક્રામતઃ મહકુચત પ્રસારયતો નિવર્ત- માનસ્ય સમ્પરિમૃજત કસ્યાચ્ચિદવશ્યાયા કાયસ્પર્શમનુચીર્ણઃ-કાયસ્પર્શમાગતા સમ્પાતિમાદ્યઃ પ્રાણિન એકે પરિતાપમાનુવન્તિ, એકે ગ્લાનતામુપયાન્તિ, એકે અવયવવિધ્વસમાપદ્યન્તે, અપદ્યિમાવસ્થા તુ સૂત્રેણૈવ દર્શયતિ—એકે પ્રાણાઃ-પ્રાણિનઃ અપદ્વાન્તિ-પ્રાણૈર્વિમુચ્યન્તે’—

‘इत्येवं प्रागुक्ता’ सर्वा अपि क्रियाः सम्भावितभाविजीवघातभयाविनाभाविन्योऽप्रमत्तसयत- स्याऽपि छद्मस्थस्यैव भवन्ति, तासां सर्वासामपि क्रियाणां छद्मस्थत्वामिष्यञ्जकत्वात् । तथैव प्रागुप- दर्शितं बोध्यम् । न च एवविधः केवल्यपि भविष्यतीति शङ्कनीयम्, केवलिनो गुरुकुलवासे गुर्वादेशायत्त- प्रवृत्तिनिवृत्त्योरभावात्, ‘पासगस्स णत्थि उवएसो’ त्ति वचनात् । एवविधस्याप्रमत्तसयतस्य जायमानो जीवघातोऽवश्यभावित्वेन मन्तव्यः, तथाभूताप्रमत्तताया जीवरक्षाहेतुत्वे जीवघातस्य प्रायोऽसम्भविसम्भ- वित्वात् । न चैव प्रमत्तसयतस्य कार्यादिव्यापाराज्जायमानो जीवघातस्तथावक्तव्यार्हः, प्रायः सम्भवि- सम्भवित्वात् प्रमत्तयोगानां तथास्यभावात् । अत एव प्रमत्तसयतस्य प्रमत्तयोगानङ्गीकृत्यारम्भिकी क्रियाऽपि तेषां योगानां जीवघाताहेत्वात् । अन्यथा प्रमत्ताप्रमत्तयोरविशेषः सम्पद्येत । तस्मात् घाल्यजीवविषयक- ज्ञानसहितस्य ‘स्वतन्त्राक्रियावतोऽप्रमत्तसयतस्य जीवघातो गगनकुसुमवद्व्यन्तासन्नेव । तेन तद्विषयक- शक्याशक्यकल्पनागन्धोऽपि नाशङ्कनीय इतिभावः । इतिगार्थः ॥ २५ ॥

અથ કેવલિનઃ સર્વથા જીવઘાતાભાવ કારણભાવેન સ્પષ્ટચજ્ઞાહ—

ક્રિયાને કરનારને - કિવારેક અવશ્યભાવિપણે જે થાઈ તે - કહે છે - કિવારેક શુભેયુક્ત અપ્રમત્તસાધુનઈ સમ્યગ્ અનુજાનવત આણતો સ કુચતો વિસ્તરતો નિવર્તતો પછેજતો એહવાને કાષ્ઠક અવસ્થાને વિષે કાયસ્પર્શ પ્રતિ આવ્યા સમ્યગ્ચિંમ્બાદિક પ્રાણી કુણેક પેરિતાપ પામે, કેતલાએક ગ્લાનિ પામે, કુણેક અવયવઈ વિધ્વસ પામે, એહલી અવસ્થા તહિ સત્રે દેખાડી છે. કેતલાએક તહિ પ્રાણે મુકાઈ.

‘‘ ઇમ પૂર્વે કહી તે સર્વે ક્રિયા, સંભાળો જે થાનાર જીવઘાત તેહને ભયે વિના અણુઘાતાઓ અપ્રમત્તસયતીને પશિ હથસ્થનેજ હુઈ, તે સર્વે ક્રિયાને હથસ્થપણાના અભિયજકપણાથી તિમજ પૂર્વે દેખાડ્યું બાપ્યું. એહવા જેવલી પશિ હુસ્યે, એહવું ન શક્યુ, જેવલીને ગુરુકુલવાસ ને વિષે ગુરુને આદેશે આયત્ત જે પ્રદક્ષિ અને નિવૃત્તિના અભાવથી, ‘જેવલીને’ ન હુઈ ઉપદેશ, એહવા વચનથી એહવા અપ્રમત્તને થાતો જીવઘાત તે અવશ્યભાવિ પશિ માનવો, તેહલી અપ્રમત્તપણાને, જીવરક્ષાનઈ હેતુપણે કરી જીવઘાતને પ્રાહે અસહવિપણાથી. ઇમ પ્રમત્તયતીને કાર્યાદિના વ્યાપારથી થાતો જીવઘાત તે તિમ કહેવા યોગ્ય, ઇમ નહીં. પ્રાહે સંભવે સહવિપણાથી, એતલાજ વતી પ્રમત્તયતીને પ્રમત્તયોગ માનીને આરભિહી ક્રિયા પશિ, તેહના યોગેને જીવઘાતને યોગ્યપણાથી. ઇમ નહીં તો પ્રમત્ત અને અપ્રમત્તને વિશેષ ન સ્પષ્ટ, તે વતી હણવાયોગ્ય જે તે જીવ તે વિષયોહિ જ્ઞાન તે સહિત સ્વાયત્ત ક્રિયાવતને અપ્રમત્તયતીનઈ જીવઘાત તે આકાશકુલની પરે અત્યંત અખુજતો જ, તે વતી તે વિષયોઓ શક્ય અથવા અશક્ય એહલીકરપનાને ગધ પશિ ન આશંકવો, એ ભાવ, એ ગાથાનો અર્થ ॥૨૫॥

હિવે જેવલીને સર્વથા જીવઘાતને અભાવ તે પ્રતિ કારણને અભાવે સ્પષ્ટ કરતો કહે છે—
‘‘ એહલીકર્મ ક્ષીણ થઈ હુ તે પાપ સર્વે સર્વથા ન હુઈ, અને ક્ષીણ અતશકર્મધિક હુ તે અશક્યપરિહારપણે તેહનઈ ન હુઈ. ’’

॥ સ્ત્રીણંમિ મોહણિજ્જે ણાવજ્જં હુજ્જ સવ્વહા સવ્વં । સ્ત્રીણંમિ અંતરાણ્ણો સે અ અસંકપરિહારો ॥૨૬॥

વ્યાખ્યા—ક્ષીણે મોહનીયે સર્વથા-સર્વપ્રકારેણ મનોવાકાયકૃતકારિતાનુમોદનારૂપેણ સર્વ-
સૂક્ષ્માતિવારપર્યન્તમ્, અપિર્ગમ્યઃ, સર્વમપિ અવયં-પાપં પાપહેતુત્વાત્ પ્રાણાતિપાતાદિક ન-નૈવ ભવેત્,
તસ્ય મોહનીયજન્યત્વાત્ । અત એવ પ્રાણાતિપાતાદ્યાશ્રવપ્રતિપક્ષભૂતઃ સંવરોઽપિ વિપાકતો મોહનીયાનુદ-
યેનૈવ ભવતિ । યથા સમ્યક્ત્વલક્ષણો મિથ્યાત્વાશ્રવસ્ય સંવરોઽનન્તાનુબન્ધિકષાયસહકૃતમિથ્યાત્વમોહની-
યસ્ય વિપાકતોઽનુદયેનૈવ ભવતિ । एवं દ્વિतीयચતુર્થકપાયાણા વિપાકતોઽનુદયેનૈવ ક્રમેણ દેશવિરતિ-
સર્વવિરતિ-યથાશ્રયાતચારિત્રાણિ ભવન્તોતિ પ્રવચનવિદાં પ્રતીતમેવ । પરં યથાશ્રયાતચારિત્ર પ્રદેશતોઽપિ
મોહનીયાનુદયેનૈવ જાયમાનં વિપાકતોઽનુદયેન નિયત બોધ્યમ્ । તત્ર સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તૌ શેષધાતિકર્મણા
ક્ષયોપશમાઃ સહકારિકારણાનિ । ક્ષીણે-નિસ્સત્તાકીભૂતે, ચક્રાર इह સમ્બध्यते, ક્ષીણે-ચાન્તરાયે અર્થાદ્
વીર્યાન્તરાયે 'સે' તસ્ય કેવલિનોઽશક્યપરિહારઃ પ્રાણાતિપાતો નો-નૈવ ભવેત્ । અર્થાત્ પરિજિહીર્ષિતસ્ય
વસ્તુનઃ સર્વસ્યાપ્યશક્યપરિહારો ન ભવત્યેવ ।

અર્થ માથ—યદિ કેવલિનઃ અવશ્યમાવિજીવિઘાતાનુત્તમાષણાદિકમશક્યપરિહારેણ ભવેત્ તર્હિ,
છદ્મસ્થકેગલિનોરવિશેષો ભવેત્, અપ્રમત્તછદ્મસ્થસંયતસ્યાપિ ઉક્તપ્રકારેણૈવ કદાચિજીવિઘાતાદેઃ સમ્ભ-
વાત્ । પરં છદ્મસ્થસંયતોઽનાભોગવાનતો ચતનયા પ્રવર્તેતે, કેવલી ત્વાભોગવાનતો ન ચતનયેતિ વિશેષોઽ-
તિપ્રસન્નરૂપો બોધ્યઃ । યતોઽપ્રમત્તછદ્મસ્થસંયતસ્ય જીવોઽયમિતિ સાક્ષાત્ જ્ઞાત્વા જીવિઘાતાસમ્ભવઃ,
ધાત્યજીવવિવેકજ્ઞાનસ્ય પ્રતિબન્ધકત્વાત્ । પ્રતિબન્ધરૂપ ચ તથાભૂતસ્ય જીવિઘાતસ્ય સંયમનાશહેતુસમ્ય-

વૃત્તિનો અર્થ—ક્ષીણમોહનીય છતે સર્વ પ્રકારે-મન વચન, કાયાઇ કરિયુ, કરાવયુ, અનુ-
મોહયુ છણિ ડો, સુદમ, અનીચાર, પર્વત-અપિ તે આહિન લેખ, સર્વે પણિ પ્રવચ-પાપ, પાપહેતુ-
પણાથી સર્વપ્રાણાતિપાતાદિક, જે ન જ હુઇ, તે પ્રાણાતિપાતાદિકને મોહઈ જન્યપણાથી, એતલાજી-
વતી પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનો પ્રતિપક્ષરૂપ સવર પણે વિપાકથી મોહનીયને અનુદયે જ હુઈ. જિમ
સમ્યક્ત્વરૂપ મિથ્યાત્વરૂપ આશ્રવનો, સવર, તે અનતાનુબન્ધિયા કષાયસહિત મિથ્યાત્વમોહનીયને
વિપાકથી અનુદયે જ હુઈ ઇમ ખીખ ત્રીજા ચક્રિયા કષાયને વિપાકથી અનુદયે જ અનુક્રમે દેશવિરતિ
સર્વવિરતિ અને યથાશ્રયાત ચારિત્ર હુઈ એ પ્રવચનના જાણને પ્રસિદ્ધ છે પણિ યથાશ્રયાતચારિત્ર
તે પ્રદેશથી પણિ મોહનીયને અનુદયે જ ધાઇયુ, વિપાકથી અનુ-યે નિશ્ચિન જાણયુ, તિહા સમ્યક્ત્વ-
દિની પ્રાપ્તિને વિષે ધાતિકર્મના ક્ષયોપશમ તે મિથ્યા હુતા કારણ હુઈ.

સત્તારહિત, ચક્રાર ઇહા જોડીઈ. ક્ષીણ અતરાયે, અર્થથી વીર્યાન્તરાયકર્મ ક્ષીણ થઈ હુતે તે કેવલીને-
અશક્ય છે પરિહાર જોહતો એહવે પ્રાણાતિપાત નજ હુઈ, અર્થથી પરિહરવા વાળી જે વસ્તુ તેહને
સેવીને (સર્વને) અશક્યપરિહાર ન હુઈજ એ લાવ-જઉ કેવલીને પણિ અનશ્યયાનારને જીવિઘાત-મૃપાલાપણ દિક
તે અશક્યપરિહારે સભવે, તઉ ઇશ્વર્ય અને કેવલિને વિશેષ ન થયો જોડીઈ. અપ્રમત્તસયતી, ઇશ્વર્યને
પણિ કહઈ પ્રકારઈ કદાચિજીવિઘાતાદિકના સભવથી, પણિ ઇશ્વર્યસયન તે અનાભોગવત એવતી યતનાઈ
પ્રવર્તઈ, કેવલી તે આભોગવત એવતી યતનાઇ નહી. એ વિશેષ અતિપ્રમંગરૂપ રૂપણ જાણિવે જે માટે
અપ્રમત્ત ઇશ્વર્ય સયતી ને જીવ એહવુ સાક્ષાત જાણી જીવિઘાતનો અસભવ, હયુવા યોગ્ય જીવિવેધીયા
જ્ઞાનને પ્રતિબધકપણાથી. પ્રતિબધકપણુ તઉ તેહવા જીવિઘાતને સંયમનાશનો હેતુ જે સમકિનાશ તેહના

ક્ત્વનાશહેતુત્વાત્ । કેવલિનસ્તુ સમ્યક્ત્વાદિનાશમયામાત્રેન યતનાદેરપ્યભાવઃ । તથા ચ આગમનાયોડિપિ । આગમે ચ પ્રાણાતિપાતાદિક તદભાવ આધિકૃત્યેવ છદ્મસ્થકેવલિનોર્થપરીત્યેન મેદસ્યામિધાનાત્ , યદાગમ — ‘ સત્ત્વિ ઠાણેહિ છુડમત્ત્વ જાણેજ્ઞા, ત૦ પાળે અહ્વાહ્તા ભવતી ’ત્યાદિ તથા ‘ સત્ત્વિ ઠાણેહિ કેવલી ’જાણેજ્ઞા, ત૦ જો પાળે અહ્વાહ્તા ભવતી ’ત્યાદિરૂપઃ સમ્પત્તિતયા પ્રાક્ પ્રવશિતો ધોધ્યઃ । કિંચ — ‘ એતદ્વચિન્યત્રિવ્ર-યત્ ક્ષીણેડિપિ મોહનીયે વીર્યાન્તરાયે ચ કેવલિનઃ પરિજિહીર્ષિતસ્ય કણ્ટક-કૂપ-ગર્ત્તોદેરપિ પરિહારોડશક્ય ’ । કેવલિવ્યતિરિક્તસ્ય તુ અસ્માદ્દશોડ્યાભોગે સતિ સ્વતન્ત્રક્રિયાવતઃ સત્યપ્યન્તરાયે કર્મણિ પરિજિહીર્ષિતસ્ય કણ્ટક-કૂપ-ગર્ત્તોદિ યાવદ્રાજ્યસ્યાપિ પરિહારઃ શક્યઃ ।

૧૧. ,યદિ, ચ કેવલિવદિતરસ્યાડિપિ પરિજિહીર્ષિતસ્યાશક્યપરિહારો ભવેન્ તર્હિ તદ્વદુપાદિત્સિત્તમ્યાય-શક્યોપાદાનોપપત્તૌ નિયત્પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિરૂપજગદ્વ્યવસ્થાવિપ્લવઃ પ્રસજ્યેત, સર્વસ્યાપિ છોડસ્ય ચિત્તીર્ષિત-કાર્યાણામસિદ્ધેઃ, , તસ્માદ્દામોગસહકૃતસ્વતન્ત્રક્રિયાવત્તામપ્રમત્તછદ્મસ્થસયતાનામિવ કેવલિનોડિપિ પરિ-જિહીર્ષિતસ્ય પરિહારઃ સુતરા શક્ય એવ વક્તવ્યઃ, પ્રતિબન્ધકસ્ય વીર્યાન્તરાયસ્ય લેશતોડપ્યમાનાત્ । પર કેવલિન પરિજિહીર્ષિત ન ભવતિ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ દેયમાત્રસ્ય હાનાત્ । એવ ચ સતિ કેવલિનઃ પરિજિહીર્ષિતસ્ય પરિહારે શક્યશક્યકલ્પના નિર્વિપયૈવાવસાતવ્યા । તસ્માત્ કેવલિનો મોહનીયામાભેન સર્વોડિપિ કાયાદિવ્યાપારોડવશ્યભાવિત્વેનાડિપિ ઔદાસીન્યવૃત્ત્યા નિરવશ્ય એવ મનતિ, તથૈવ જગત્સ્થિતેઃ । યથા મગવાન્ શ્રીમહાવીરોડવશ્યભાવિત્વેનાપિ જમાલયે વીક્ષા વક્તાન્, વીક્ષાદાનસ્ય ચ મગવન્તમધિકૃત્ય , ,

કારણપણથી. કેવલીને તો સમન્વિત્વાદિક ન શના લખને અભાવે કરી યનાદિકને પશ્ચિ અભાવ; નિમ્ન તો આગમને આધિપશ્ચિ. આગમને વિષે તઉ પ્રાણાતિપાતાદિક અને તેહને અભાવ ઉદેશીને જ છદ્મસ્થ, અને કેવલીને વિપરીતપશ્ચિ અભિધાનથી એ આગમસમતિ પશ્ચિ પૂર્વે દેખાડ્યું છે

વતી એ અમિત્ય અદ્વિત-જે ક્ષીણ, યદ મોહનીયે અને અતરાયિ કેવલીને છાડવા વાછયો જે કંઠક-કૂપ-પ્રાણપ્રપ્તપ્રાણ પહિાર તે, અશક્ય, કેવલીથી લિન્ન જે અમારી સરિખા તેહને આભોગ છતે સ્વાયત્ ક્રિયાવતને છતે, પશ્ચિ અતગયકર્મ, છાડવા વાછ્યું જે કૃપણતાદિક યાવત રાજપને પશ્ચિ પહિાર તે શક્ય જઉ કેવલીની પરિ, અપરને પશ્ચિ, પરિહવા વાછયો તે અશક્યપરિહાર જે હુઇ, તઉ તેહની પરિ આદરવા યોગ્ય અશક્ય આદરવાની ઉપપત્તિચિદે, નિશ્ચિત જે પ્રવૃત્તિ, અને નિવૃત્તિરૂપ જે જગની વ્યવસ્થા તેહનો લોપ થયો જોઇ, સર્વ લોકને વાહિતકાર્યની અસિદ્ધિથી. તે વતી આભોગે સહિત સ્વાયત્ ક્રિયાવત જે અપ્રમત્તછદ્મસ્થસયત તેહનીપરે કેવલીને પશ્ચિ છાડવા યોગ્યને પરિહાર તે અતિહિ શક્યજ કહેવો, પ્રતિપક્ષકનીયાં તરાયને, લેશથી પશ્ચિ અભાવથી પશ્ચિ કેવલીને પરિહારની છત્તા જ ન હુઇ, કેવલજ્ઞાનનિ ઉત્પત્તિ સમયેજ હેયમાત્રના હાનથી, ઇમ છતે કેવલીને છાડવા યોગ્યની પરિહારને વિષે શક્ય-અશક્ય કલ્પના તે નિર્વિપયજ અભણુની. તે વતી કેવલીને મોહનીયને અભાવે સર્વઉ કાયાદિ વ્યાપાર તે અવશ્ય ભાવિપશ્ચિ પશ્ચિ ઉદાસીનવૃત્તિ નિરવશ્ય જ હુઇ. તિમજ જગતી મધાદિ થી.

જેમ ભગવત શ્રીમહાવીર અવશ્યભાવિ પશ્ચિ કરી જમાલિને દીક્ષા પ્રતે દેતો હુઓ, દીક્ષાદાનને ભગવત ઉદેશીને નિરવશ્ય કર્યે પણાથી. એનર્થજ વતી દીક્ષા પ્રતે વાહનજ જમાનીછ વિનવ્યો તેહજ ભગવત ‘ યથાસુખ ’ ઇચે રૂપે અનુદા દેતો હુઓ, તિમ જગત વિહાર કરવા વાછને જમાલીઈ તેણિ જ વિનવ્યો ભગવત તેહજ મૌનજ કરતો હુઓ. તિવારના તેહના જૂઠા વિહારનિ દૂકરી જે નિહવમાર્ગની ઉત્પત્તિને હેતુ પશ્ચિ સંધાંપપણથી. તેહને નિવારણનો અભાવ તો નિહવમાર્ગની ઉત્પત્તિને અવશ્યજ

॥ સ્ત્રીર્ણમિ મોહણિજ્જે ણાવજ્જં હુજ્જ સવ્વહા સવ્વં । સ્ત્રીર્ણમિ અંતરાણ્ણો સે અ અંસકપરિહારો ॥૨૬॥

વ્યાખ્યા—ક્ષીણે મોહનીયે સર્વથા—સર્વપ્રકારેણ મનોવાકાચકૃતકારિતાનુમોદનારૂપેણ સર્વ—
સૂક્ષ્માતિચારપર્યન્તમ્, અપિર્ગમ્યઃ, સર્વમપિ અવચ-પાપ પાપહેતુત્વાત્ પ્રાણાતિપાતાદિકં ન-નૈવ ભવેત્,
તસ્ય મોહનીયજન્યત્વાત્ । અત એવ પ્રાણાતિપાતાચાશ્રવપ્રતિપક્ષભૂતઃ સવરોઽપિ વિપાકતો મોહનીયાનુદ-
યેનૈવ ભવતિ । યથા સમ્યક્ત્વલક્ષણો મિથ્યાત્વાશ્રવસ્ય સંવરોઽનન્તાનુબન્ધિકપાયસહકૃતમિથ્યાત્વમોહની-
યસ્ય વિપાકતોઽનુદયેનૈવ ભવતિ । एवं દ્વિતીયતૃતીયચતુર્થકપાયાણા વિપાકતોઽનુદયેનૈવ ક્રમેણ દેશવિરતિ-
સર્વવિરતિ-યથાચ્યાતચારિત્રાણિ ભવન્તોતિ પ્રવચનવિદાં પ્રતીતમેવ । પરં યથાચ્યાતચારિત્ર પ્રદેશતોઽપિ
મોહનીયાનુદયેનૈવ જાયમાનં વિપાકતોઽનુદયેન નિયત બોધ્યમ્ । તત્ર સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તૌ શોષધાતિકર્મણા
ક્ષયોપશમાઃ સહકારિકારણાનિ । ક્ષીણે-નિસ્સત્તાકીમૂતે, ચક્રાર इह સમ્બ્રધ્યતે, ક્ષીણે-ચાન્તરાયે અર્થોદ-
વીર્યાન્તરાયે ‘સે’ તસ્ય કેવલિનોઽશ્વક્યપરિહારઃ પ્રાણાતિપાતો નો-નૈવ ભવેત્ । અર્થાત્ પરિજિહીર્ષિતસ્ય
વસ્તુનઃ સર્વસ્યાચશ્વક્યપરિહારો ન ભવત્યેવ ।

અર્થ ભાવઃ—યદિ કેવલિનઃ અવશ્યભાવિજીવઘાતાનૃતભાવણાદિકમશ્વક્યપરિહારેણ ભવેત્ તર્હિ,
છદ્મસ્થકેવલિનોરવિશેષો ભવેત્, અપ્રમત્તછદ્મસ્થસંયતસ્યાપિ ઉત્તપ્રકારેણૈવ ક્ષદાન્નિજીવઘાતાદેઃ સમ્ભ-
વાત્ । પરં છદ્મસ્થસંયતોઽનાભોગવાનતો યતનયા પ્રવર્તતે, કેવલી ત્વાભોગવાનતો ન યતનયેતિ વિશેષોઽ-
તિપ્રસન્નરૂપો બોધ્યઃ । યનોઽપ્રમત્તછદ્મસ્થસંયતસ્ય જીવોઽયમિતિ જ્ઞાક્ષાત્ જ્ઞાત્વા જીવઘાતાસમ્ભવઃ,
ઘાત્યજીવવિષયકજ્ઞાનસ્ય પ્રતિબન્ધકત્વાત્ । પ્રતિબન્ધકરૂપ ચ તથાભૂતસ્ય જીવઘાતસ્ય સંયમનાશહેતુસમ્ય-

વૃત્તિનો અર્થ.—ક્ષીણમોહનીય છતે સર્વ પ્રકારે—મન વચન ક્રિયાઈ, કરિણું, કરાવણું, અહુ-
મોહણુ ધણિું, રૂપે, સૂક્ષ્મ, અનીયાર પર્વત—અર્થિ તે આહિર લેખ, સર્વે પ્રણિ અવચ-પાપ, પાપહેતુ-
પણાથી સર્વ પ્રાણાતિપાતાદિક, જે ન જ હુઈ, તે પ્રાણાતિપાતાદિકને મોહઈ જન્યપણાથી, એતલાજ,
વતી પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનો પ્રતિપક્ષરૂપ સવર પણ વિપાકથી મોહનીયને અનુદયે જ હુઈ. જિમ
સમ્યક્ત્વરૂપ મિથ્યાત્વરૂપ આશ્રવનો સવર, તે અનતાનુબન્ધિયા કપાયસહિત મિથ્યાત્વમોહનીયને
વિપાકથી અનુદયે જ હુઈ. ઇમ ખીજ ત્રીજ ચત્રયા કપાયને વિપાકથી અનુદયે જ અનુક્રમે દેશવિરતિ
સર્વવિરતિ અને યથાચ્યાત ચારિત્ર હુઈ, એ પ્રવચનના જાયતે પ્રસિદ્ધ છે પણ યથાચ્યાતચારિત્ર
તે પ્રદેશથી પણ મોહનીયને અનુદયે જ ધાઈતુ, વિપાકથી અનુદયે નિશ્ચિન જાયતુ, તિહા સમ્યક્ત્વ-
દિની પ્રાપ્તિને વિષે ધાતિકર્મના ક્ષયોપશમ તે મિથ્યા હુતા કારણ હુઈ.

સત્તારહિત, ચક્રાર છહા જોડીઈ ક્ષીણ અતરાયે, અર્થથી વીર્યાન્તરાયકર્મ ક્ષીણ થઈ હુતે તે કેવલીને—
અશક્ય છે પરિહાર જોહતા એહવે પ્રાણાતિપાત જ જ હુઈ, અર્થથી પરિહરવા વાછી ને વસ્તુ તેહને
સેવીને (સર્વને) અશક્યપરિહાર ન હુઈજ. એ લાવ—જઈ કેવલીને પણ અવશ્યથાનારૂપે જીવઘાત-મૃત્યાલાપણ દિકા
તે અશક્યપરિહારે સભવે, તહી, હમ્બરૂથ અને કેવલિને વિશેષ ન થયો જોઈ અપ્રમત્તસયતી હમ્બરૂથને
પણિ કહઈ પ્રકારઈ કદાચિજીવઘાતાદિકના સભવથી, પણ હમ્બરૂથસયત તે અનાભોગવત એવતી પ્રતનાઈ
પ્રવર્તઈ, કેવલી તે અભોગવત એવતી ચિતનાઈ નહી. એ વિશેષ અતિપ્રમંગરૂપ રૂપણ જાયિવે ને માટે
અપ્રમત્ત હમ્બરૂથ સયતી ને જીવ એહવુ સાક્ષાત્ જાયી જીવઘાતનો અસભવ, હણવા જોગ જીવવિષયીયા
જ્ઞાનને પ્રતિબન્ધકપણથી. પ્રતિબન્ધકપણ તહી તેહના જીવઘાતને સયમનાશનો હેતુ ને સમકિતનાશ તેહના

કંવનાશહેતુતાત્ । કેવલિનસ્તુ સમ્યક્ત્વાદિનાશભયાભાવેન યતનાદેરપ્યભાવઃ । તથા ચ આગમનાવોડપિ । આગમે ચ પ્રાણાતિપાતાદિક તદ્ભાવ ચાધિકૃત્યેવ છદ્મસ્યકેવલિનોર્થપરીત્યેન મેદસ્યામિધાનાત્ ; યદા ગમ — ‘ સત્તર્હિ ઠાળેર્હિ છઝમત્ય જાળેજ્ઞા, ત૦ પાળે અઙ્વાહત્તા ભગતી ’ત્યાદિ તથા ‘ મત્તર્હિ ઠાળેર્હિ કેવલી જાળેજ્ઞા, ત૦ પો પાળે અઙ્વાહત્તા ભવતી ’ત્યાદિરૂપઃ સમ્મતિતયા પ્રાક્ પ્રવર્તિતો ધોધ્યઃ । કિઙ્ચ એતદચિન્ત્યચિત્ર-યત્ ક્ષીણેડપિ મોહનીયે વીર્યાન્તરાયે ચ કેવલિનઃ પરિજિહીર્પિતસ્ય કળ્ટક-કૂપ-ગત્તોદેરપિ પરિહારોડશક્ય । કેવલિવ્યતિરિક્તસ્ય તુ અસ્માદ્દશોડયાભોગે સતિ સ્વતન્ત્રક્રિયાવતઃ સત્યપ્યન્તરાયે કર્મણિ પરિજિહીર્પિતસ્ય કળ્ટક-કૂપ-ગત્તોદિ યાવદ્રાજ્યસ્યાપિ પરિહારઃ શમ્યઃ ।

૧૦૬, યદિ ચ કેવલિવદિતરસ્યાડપિ પરિજિહીર્પિતસ્યાશમ્યપરિહારો ભવેન્ તર્હિ તદ્વદુપાવિત્સિતસ્યાન્ય-શક્યોપાદાનોપપત્તૌ નિયતપ્રવૃત્તિનિવૃત્તિરૂપજગદ્વ્યવસ્થાવિપ્લવઃ પ્રસજ્યેત, સર્વસ્યાપિ લોકસ્ય ચિત્તીર્પિત-કાર્યોણામસિદ્ધેઃ, તસ્માદ્દામોગસહકૃતસ્વતન્ત્રક્રિયાવતામપ્રમત્તછદ્મસ્યસયતાનામિવ કેવલિનોડપિ પરિ-જિહીર્પિતસ્ય પરિહારઃ સુતરા શક્ય એવ વક્તવ્યઃ, પ્રતિબન્ધકસ્ય વીર્યાન્તરાયસ્ય લેશતોડપ્યભાવાત્ । પર કેવલિનઃ પરિજિહીર્વેવ ન ભવતિ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ દ્વેયમાત્રસ્ય હાનાત્ । એવ ચ સતિ કેવલિનઃ પરિજિહીર્વિતસ્ય પરિહારે શમ્યાશક્યકલ્પના નિર્વિપયૈવાવસાતઙ્યા । તસ્માત્ કેવલિનો મોહનીયાભાવેન સર્વોડપિ કાયાદિવ્યાપારોડવચ્ચમાવિત્વેનાડપિ ઔદાસીન્યટરંગ્યા નિરવધ એવ ભવતિ, તથૈવ જગત્સ્થિતેઃ । યથા ભગવાન્ શ્રીમદ્વાવીરોડવચ્ચમાવિત્વેનાપિ જમાલયે દીક્ષા વત્તવાન્, દીક્ષાદાનસ્ય ચ ભગવન્તમધિકૃત્ય

કારણપણથી કેવલીને તો સમન્વિત્વાદિક ન શના લેખને અભાવે કરી યતનાદિકને પશ્ચિ અભાવ, તિમ તો આગમને આધપશ્ચિ આગમને વિષે તેહ પ્રાણાતિપાતાદિક અને તેહનો અભાવ ઉદેશીને જ છદ્મસ્ય અને કેવલીને વિપરીતપશ્ચિ અભિધાનથી એ આગમસમતિ પશ્ચિ પૂર્વે દેખાડ્યું છે.

૧૦૭, જો અર્થિત્ય અદ્વૈત-ને ક્ષીણ, થઇ મોહનીયે અને અતરાયિ કેવલીને ઊડવા વાછયો ને કલ્ક-કૂપ-પ્રાડિપ્રમુખતો પરિહાર તે અશક્ય, કેવલીથી લિન્ન ને અમારી સરિખા તેહને આભોગ છતે સ્વાયત ક્રિયાવતે છતે પશ્ચિ અતરાયકર્મ, ઊડવા વાછ્યું ને દ્વપગતોદિક યાવત્ શાળને પશ્ચિ પરિહાર તે શક્ય-જે કેવલીની પરિ અપરને પશ્ચિ પરિહરવા વાછયો તે અશક્યપરિહાર ને હુઈ, તકે તેહની પરિ આદરવા ચોગ્ય અશક્ય આદરવાની ઉપપત્તિયિકે નિશ્ચિત ને પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિરૂપ ને જગની વ્યવસ્થા તેહનો લોપ થયો જોઈઈ, સર્વ લોકને વાછિતકાર્ણની અસિદ્ધિથી તે વતી આભોગે સહિત સ્વાયત ક્રિયાવત ને અપ્રમત્તજગદ્વ્યસયત તેહનીપરે કેવલીને પશ્ચિ ઊડવા ચોગ્યને પરિહાર તે અતિહિ શક્યજ કહેવો, પ્રતિજ્ઞાધકવીનાં તરાયને લેશથી પશ્ચિ અભાવથી પશ્ચિ કેવલીને પરિહરવાની ઇચ્છા જ ન હુઈ, કેવલજ્ઞાનનિ ઉત્પત્તિ સમયેજ હૈયમાત્રના હાનથી, ઇમ છતે કેવલીને ઊડવા ચોગ્યની પરિહારને વિષે શક્ય-અશક્ય કલ્પના તે નિર્વિષયજ બાણવી. તે વતી કેવલીને મોહનીયને અભાવે સર્વઈ કાયાદિ વ્યાપાર તે અવરન ભાવિપશ્ચિ પશ્ચિ ઉદાસીનવૃત્તિ નિરવધ જ હુઈ તિમજ જગની મર્યાદાથી.

૧૦૮, જો ભગવત શ્રીમહાવીર અવરન ભાવિ પશ્ચિ કરી જમાલિને દીક્ષા પ્રતે દેતો હુઓ, દીક્ષાદાનને ભગવત ઉદેશીને નિરવધ કર્મ પણાથી. એતરીજ વતી દીક્ષા પ્રતે વાછનઈ જમાનીઇ વિનગ્યે તેહજ ભગવત ‘યોદ્યામુખ’ ઇચ્છે રૂપે અનુરૂપ દેતો હુઓ, તિમ જૂના વિહાર કરવા વાછને જમાલીઈ તેણિ જ વિનગ્યે ભગવત તેહજ મૌનજ કરતો હુઓ તિવારના તેહના જૂના વિહારને દૂકડી ને નિહવમાર્ગની ઉત્પત્તિને હેતુ પશ્ચિ સંપાપપણથી. તેહને નિવારણનો અભાવ તો નિહવમાર્ગની ઉત્પત્તિને અવશ્ય.

નિરવચકર્તવ્યત્વાત્ । અત એવ દીક્ષા જિષ્ટક્ષતા જમાલિના વિજ્ઞાતો ભગવાન્ 'જહાસુહ' મિત્યેવંરૂપેણાતુજ્ઞાં
વક્તવાન્, તથા પૃથગ્ વિહાર ચિત્રીર્પતા તેનૈવ જમાલિના વિજ્ઞાતઃ સ એવ ભગવાન્ મૌનમેવ કૃતવાન્,
તદાનીતનસ્ય તસ્ય પૃથગ્ વિહારસ્ય પ્રત્યાસન્નનિહ્વમાર્ગોત્પત્તિદેતુત્વેન સાવચત્વાત્ । તન્નિવારણાભાવસ્તુ
નિહ્વમાર્ગોત્પત્તેરવશ્યમાવિત્વેન ભાષાવર્ગણાના તન્નિવારણરૂપમાપાપરિણતેરભાવસ્યૈવ દૃષ્ટત્વાત્ । કેવલિના
ચ યદ્ યથા દૃષ્ટં તત્ તથૈવ પરિણમતિ, યદાગમઃ—

‘અહાકર્મ્મ અહાનિગરણં જહા જહાં જં ભગવંયા દિટ્ઠં તહા તહાં તં વિપરિણમિસ્સહ’તિ
(ભગ૦ શ૦ ૧. ૭૦ ૪, સૂ૦ ૪૦,) વૃત્તિર્યથા—‘અહાકર્મ્મ’તિ યથાકર્મ્મ—વદ્વકર્મ્માનંતિક્રમેણ,
‘અહાનિકરણં’તિ નિકરણાનાં—નિયતાના દેશકાલાદીના કરણાનાં વિપરિણામદેતૂનાંમનતિક્રમેણ, યથા
યથા’યત્ કર્મ્મ ભગવતા દૃષ્ટં તત્ તથા વિપરિણમ્યતીતિ, અન્યથા કેવલજ્ઞાનમયથાર્થ સ્યોત્, ‘ભાવિનો
વંતુનઃ સમ્યગપરિજ્ઞાનાત્ । एतेन सुनक्षत्र-सर्वानुभूतिनिवारणाभावशङ्कापि परास्ता; अनशनेनैव’તેનૈવ
પ્રકારેણ તયોરારાધનાદેતોક્તન્નિવારણભાષાપરિણત્યભાવસ્યૈવ દૃષ્ટત્વાત્ । પર તીર્થંકરસમીપે તથાભવનસ્ય
પ્રાયોઽસમ્મથિમ્મભવેનાવશ્યમાવિત્વાદિતિ નાથાર્થઃ ॥ ૨૬ ॥

અથ પુનરપિ વહુજનામિમતાં પરાશક્કામાહ—

॥ કેહ મળતિ કિરિઆમિતેળ જો હવિજ્ઞ આરંભો । સો ગિર્મી જીવવહો તેળ ગો અંતકિરિઅંતિ ॥

ભાવિ પશ્ચિ કરી ભાષાપરિણાને તેહનુ નિવારણરૂપ ભાષાપરિણામિના અભાવને જ દીક્ષાપણાથી, કેવલીઈ
તો ‘જે જિમ દીક્ષ’તે તિમ પરિણામે’ કર્મને અણુકલ્પદીનઈ કરણનઈ અણુકલ્પદીને’ જિમ જિમ જે કર્મ
ભગવતે દીક્ષુ તે તિમ પરિણામસ્યે આપ્યા કર્મને અણુકલ્પદીને, કણુ જે નિયત દેશકાલાદિક જે વિપરિણામના
હેતુ તેહને અણુકલ્પદીને જિમ જિમ જે કર્મ ભગવતઈ દીક્ષુ તે તિમ વિપરિણામઈ ધમે નહીં તો’ કેવલ-જ્ઞાન
અયથાર્થ હુઈ થાનાંર વસ્તુના સમ્યગ્ અજાણવાથી, એનશે સુનક્ષત્ર અને સર્વાનુભૂતિના નિવારણની
અભાવમા શકા પશુ ટાલી, અનશને તેણિ પ્રકારેજ તે ગિહુને આરાધનાને હેતુ જે તેહને નિવારણને
ભાષાપરિણામ તેહના અભાવને જે દીક્ષાપણાથી, પશ્ચિ તીર્થ કરને સમીપે તિમ થાવાને પ્રાહે’ અસભવિને
સભવે’ અવસ્થાભાષાપણાથી એ. ગ થાર્થ. ॥ ૨૬ ॥

હિવે’ વલી અહુજનને, અભિમત પરની આશંકા, કહે છે—

કેતલાએક કહે છે જે ક્રિયામાત્રે જે આરંભ હુઈ તે નિયમેજે જીવવંધ અને તેણિ કરી અંતક્રિયા ને હુઈ

વૃત્તિનો અર્થ. —કેતલાએક પરમાર્થના અજાણ એહવું પ્રરૂપે છે. એજનાદિષ્ટ જે ક્રિયા તેમ ત્રિ
જે આરંભ હુઈ. તે આરંભ નિયમેજે જીવવંધતરૂપ આરંભ તે હિપદવ એકવા વચનથી, જેણે કારણે
જીવવંધ તેણિ કારણે તે જનિત કર્મધને. અંતક્રિયાનુ પ્રતિષંધકપણુજ, અર્થથી કેવલીને જે
માટે આગમ છે. એ સૂત્રની વૃત્તિ દેખાડે છે એ સૂત્રે જીવવંધણે સયોગજ જીવ એ મહિવો અયોગને
તો એજનાદિકના અભાવથી નિત્યઈ, પ્રમાણુસહિત, કપે ‘દક્ષુ’ તે કપને વિષે છે. એ વચનથી. ઘણું
કપઈ, સ્થાનાતરે જાઇ, કાઇએક ચણે ‘સ્વપ્નિ’ તે કાઇએક ચણને વિષે એ વચનથી. અન્ય અધિકારે
જઈ તે ફિરી તિહા અવે એ અર્થ, બીજા કહે છે. સર્વદિશાને વિષે અથવા પદાર્થોતરને સ્વપ્ને, પ્રથિથી

૧. (૧) 'જ્યાસ્ત્યા—કેચિત્ સ્થૂલદૃશો મળન્તિ—પ્રરૂપયન્તિ ક્રિયા એજનાદિરૂપા તન્માત્રેણ ચ આરંભો ભવેત્, સ ચાડરંભો નિયમાઽજીવધાતરૂપઃ, 'આરંભો હૃદયો'તિ વચનાત્ । યેન કારણેન જીવધધઃ તેનઃ કારણેન તજ્જનિતકર્મવન્ધસ્યાન્તક્રિયાયાઃ પ્રતિવન્ધકત્વમેવ અર્થાન્ કેમલિન ઇતિ । યદાગમઃ—

જીવે જં મતે । સયા સમિઅ એઅ ફદૃહ ઘટૃહ લુટ્મહ ડદીરેહ ત ત ભાવં પરિણમતિ, તાવં ચ જં તસસ જીવસસ અતે અતકિરિઆ હૃદૃહ ? , જો તિણટ્ટે સમટ્ટે, સે કેળટ્ટેળ મતે । एवं वुच्चइ जावं च जं से जीवे सया समिअ जाव अंते अतकिरिआ ण हवइ, मडियपुत्ता । जाव च ण सया समिअं जाव परिणमति तावं च ण से जीवे आरभति सारभति समारभति आरभे वट्टइ सारभे वट्टनि समारंभे वट्टइ आरभमाणे सारंभमाणे समारंभमाणे आरभे वट्टमाणे सारभे वट्टमाणे समारभे वट्टमाणे वट्टणं पाणाण भूआण जीवाण सत्ताणं दुक्खावणयाण सोआवणयाण जूआवणयाण तिप्पावणयाण पिट्ठावणयाण परिआवणयाण वट्टति, से तेणट्टेण मडिअपुत्ता । एवं वुच्चइ जाव च जं से जीवे सया समित ण्यति जाव परिणमति तावं च जं तसस जीवसस अतે અતકિરિયા ન મવइ મગ ૦ (શ૦ ૩ ૮૦ ૩ સૂ૦ ૧૫૩) ।

વૃત્તિયથા—હૃદ જીવગ્રંથેન સયોગ એવાસૌ ગ્રાહ્યઃ, અયોગસ્તૈજનાદેરસન્મભવાત્ 'સદા' નિત્યં 'સમિત' તિ, સંપ્રમાણ 'એઅ' તિ, એજતે—કમ્પતે 'એજ કમ્પને' ઇતિ વચનાત્, 'વેચહ' તિ, વ્યેજતે—વિવિધ કમ્પતે 'ચહ' તિ, સ્થાનાન્તરં ગચ્છતિ 'ફદૃહ' તિ, સ્પન્દતે—કિચ્છિન્નચલતિ 'સ્પંદિ કિચ્છિન્નચલને' ઇતિ વચનાત્, અન્યમવકાશ ગત્વા પુનસ્તત્રૈવાગચ્છતીત્યન્યે, 'ઘટૃહ' તિ, સર્વદિક્ષુ ચલતિ

મધ્યે પદ્મસે ક્ષોભવે અથવા પૃથિવીનઈ ભેદે, પ્રમલપણિ ગ્રેરે, અથવા પદાર્થાતરને કહે, અપરક્રિયા સર્વ સંકલ્પને કહઈ ઇઈ ઉચું જપુ, સ કાયપુ, પ્રમારવુ ઇત્યાદિ પરિણામ પ્રતિપાને એ અર્થ

એ એજનાદિ ક્રિયારૂપ જે ભાવ તેહનઈ કમભાવિપણ્યું કરી સામાન્યથી સદા એહવુ માનવુ, પણિ પ્રત્યેકની અપેક્ષા નહિ અતુકમથ થાનારનથ એકેવારઈ અસંભવથી. તે જીવનઈ કારણાતે સકલકર્મના ક્ષયરૂપ અતક્રિયા. પૃથિવ્યાદિકને ઉપદ્રવે, તેહનઈ વિષય વિનાશનહિ સંકલ્પકર્મ, પૃથિવ્યાદિકપ્રતિ પરિતાપ-વઈ કહઈ ઇઈ—સરભ તે સકલપ, સમારભ તે પરિતાપના કરનાર, આરભ તે ઉપદ્રવ સર્વશુદ્ધિ નયને મતે' ઇહા ક્રિયા ને ક્રિયાતતને કિલ્લેકિરેપે અબેદ છે ધમ કહેવાને સમાનાધિકરણથી સર્વ કહિહ હિવે એ ક્રિયા ક્રિયાવતને કિલ્લેકિરેપે ભેદપણિ છે, એહવુ દેખાડાને પૂર્વોક્તિજ અર્થ પ્રતિ બિન્ન વિલકિતરૂપ વ્યધિકરણથી કહે છે. આરભને વિષે—આરભઅધિકરણને વિષઈ વર્તિ જીવ. ધમ સરભ અને સમારભને વિષે. કલા જે વાક્યાર્થકૃષ્ણ તેહનો જ બોલ લેધ પ્રારબ્ધા સૂત્રની ચોજના કહે છે આરભ કરતો સરભ કરતો સમારભ કરતો. એતલે કહેવે સમાનાધિકરણરૂપ પ્રથમ વાક્યાર્થ ઉચ્ચરી દેખાડ્યો આરભને વિષે વર્તતો ઇણિ વ્યધિકરણરૂપ બીજી વાક્યાર્થ કહ્યો.

અરણ્ય લક્ષણ દુ.ખ પમાડવાને અથવા, ઇષ્ટવિચોગાદિક જે દુ.ખ તેહના હેતુ પમાડવાને વિષે વર્તતે એસ્થુ.સખંધ દેનની પ્રાપણાને વિષે, શોકની અધિકપણાથીજ શરીરની અર્થુતાની પ્રાપણાને વિષે, ઇત્યાદિ—ઇહા એજનાદિ ક્રિયાતતને આરભાદિક કલા અને તે એજનાદિ ક્રિયાઈ ઉત્પન્ન આરભાદિક અશુભકર્મ થના હેતુ પ્રકટ જીવતાદિરૂપ માનવા ધમ ન માનીઈ તો કર્મક્ષયરૂપ જે અતક્રિયા તેહના પ્રતિબંધક ન હઈ એહવી ચૂલ દહિટની આશંકા પ્રગટ કરી રથૂલ દહિટપણુ તો

પદાર્થાન્તરં વા સ્પૃશતિ 'સુખમ્' ત્તિ, ક્ષુભ્યતિ-પૃથિવી પ્રવિશતિ ક્ષોભયતિ વા પૃથિવી ત્રિભેતિ (ભેત્તિ) વા 'હરીરમ્' ત્તિ, પ્રાવલ્યેન પ્રેરયતિ પદાર્થાન્તર પ્રતિપાદયતિ વા, શ્વેપક્રિયાભેદસૂત્રપ્રાર્થમાહ-તં, તં માવં પરિણમમ્' ત્તિ, ઉલ્લેખનાવલેખનાકુચ્છનપ્રસારણાદિકં પરિણામં યાતીત્યર્થઃ । - એવાં વૈજનાદિક્રિયાણાં ભાવાનાં ક્રમભાવિત્વેન સામાન્યતઃ સદેતિ મન્તવ્યમ્ । ન તુ પ્રત્યેકાપેક્ષ્યા, ક્રમભાવિનાં યુગપદભાવાદિતિ । 'તસ્ય જીવસ્ય અંતે' ત્તિ, મરણાન્તે 'અંતક્રિય' ત્તિ, સકલકર્મક્ષયરૂપા, 'આરંભ' ત્તિ, આરંભતે-પૃથિવ્યાદીનુપદ્રવયતિ 'સારંભ' ત્તિ, સંરંભતે-તેષુ વિનાશસંકલ્પ કરોતિ 'સમારંભ' ત્તિ, સમારંભતે-તાનેવં પરિતાપયતિ, આહ વ—

‘સંકલ્પો સરંભો પરિતાવકરો ભવે સમારંભો । આરંભો હૃદયો સઙ્ગનયાર્ણ વિમુદ્ધાણં’ ॥૧૧॥
 હહ વ ‘ક્રિયાક્રિયાવતોઃ કથચ્છિદ્ભેદ’ इत्यभिधानाय तयोः समानाधिकरणतः सूत्रमुक्तम् । अथानयोः कथञ्चिद् भेदोऽयस्तीति दर्शयितुं पूर्वोक्तमेवार्थं व्यधिकरणत आह—‘आरंभे’ इत्यादि, आरंभे-अधिकरणभूते वर्तते जीवः, एवं संरंभे समारंभे च । अनन्तरोक्तत्रयार्थद्वयानुवादेन प्रकृतयोजनामाह—
 आरंभमाणः संरंभमाणः समारंभमाणो जीव इत्यनेन प्रथमो वाक्यार्थोऽनूदितः, आरंभे वर्तमान इत्यादिनां तु द्वितीयः । ‘दुःखलावणयाए’ इत्यादी ताश्चदस्य प्राकृतप्रभमत्वात् दुःखप्रापणाय-मरणलक्षण-दुःखप्रापणायाम्, अथवा इष्टवियोगादिलक्षणदुःखहेतुप्रापणायं वर्तते इति योगः, तथा ‘शोकप्रापणाय’ इत्यप्रापणायाम्, अथवा शोकान्तिरेकाच्छरीरजीर्णताप्रापणायाम् इत्यादि । अत्र हि एजनादिक्रियावतामारंभादयोऽभिहिताः । ते च एजनादिक्रियाजन्या आरंभादयोऽशुभकर्मबन्धहेतवः सदभूतजीव-

એહને એ જીવધાતે જન્ય કર્મખંધ તે સયતમાત્રને ન હોય કિમ કેવલીને સમ્યક્ વિચારણાઈ શક્ય-
 પશુથી. ‘પૂર્વપક્ષી કહે છે-જાણીને જીવ હથુપાપણિથી એહવુ જઈ, તકે જાણ્યસયતીની પરે
 જીવધાતને। અભાવ-અથવા અસયમને અભાવ સપજે. તે વતી અતક્રિયાનુ પ્રતિપંધક તે કેવલીને તે
 કહેવુ જાણે કર્મખંધનું કારણ. તે તો સામાયિક જે સાતવેદનીય કર્મખંધના હેતુ યોગજ. તે તો આરભાદિ
 શબ્દે વાચ્યપણિ. એહવુ હિવડા જ કહીત્યે. અને તે યોગથી કેવલીને કિમ અશુભ કર્મેનાં બધાં
 સિદ્ધાંત વિરુદ્ધથી. ઇત્યાદિ, પદ્યશિયનારહિતપણિ જાણુચુ સ્થૂપદંડિને ધર્મ વ્યાધાતને હેતુ એ પૂર્વે
 દેખાહયુ જ છે. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૨૭ ॥

હિવે તેહવું નિરાકરણ કહે છે.

એ અયુક્ત જે માટે એ સૂત્રમધ્યે ક્રિયાઈ જાણે આરંભ ન કહિએ, તો એ ક્રિયા
 અને આરભને નિયમ એક અધિકરણને વિષે કહિએ છે.

એ હિવડા કહિહિ તે અસગન જે માટે ભગવતીને વિષે એજનાદિ ક્રિયાઈ જન્ય આરભ
 નથી કહિહિ. તો એ ? ક્રિયા અને આરંભ તેહને। એક અધિકરણને વિષે નિયમ કહિહિ છે
 હસ્તવપણું પ્રાકૃતપણુથી તે ઇમ જિહતાઈ કપનાદિ ક્રિયાવંત, નિહતાઈ તે આરભાદિકવંતજ. ઇમ
 તો કપનાદિ ક્રિયા તે વ્યાપ્ય, આરંભ વ્યાપક તેવતી કપનાદિક્રિયા તે આરભહેતુ નહીં તો સ્થું ?
 આરભ તે કપનાદિકને હેતુ જિમ જિહતાઈ ધૂમવત જિહતાઈ તે નીલા જે ઇધન તેથી ઉત્પન્ન જે વહિ
 તદંતજ. ઇહા ધૂમ કાઈ તેહવા વહિને જનક નહીં અને હોય તો તેહવા વહિ તે ધૂમને જનક
 એ આવ-જિમ તેહવા વહિ વિના ધૂમ ન હોય તિમ આરભાદિ વિના કપનાદિ ક્રિયા ન હોય એ

ધાતાદિલક્ષણા મેન્તવ્યોઃ । અન્યથા અન્તક્રિયાયાઃ પ્રતિવન્ધકા ન સ્યુરિતિ સ્થૂલશ્ચામાશ્કોદ્ઘાવિતા । સ્થૂલદૃષ્ટિત્વં ચામીપાં જીવધાતાજન્યઃ કર્મવન્ધઃ સયતમાત્રસ્ય ન ભવતિ, કથં કેવલિન ? इति सम्यग्-पर्यालोचनाशून्यत्वात् । ननु भो ! ज्ञात्वा जीवधातकत्वेनेति चेत्, तर्हि छद्मस्यसंयतानामिव जीवधाता-भावः सयमाभावो वा प्रसज्येत । तस्मादन्तक्रियायाः प्रतिवन्धक केवलिनस्तदेव वक्तुं युक्तं यत्कर्मवन्ध-कारणम् । तच्च सामयिकसातवेदनीयकर्मवन्धहेतवो योगा एव । ते च आरम्भादिशब्दैर्वाच्या अपीत्य-नन्तर वक्ष्यते । तेभ्यश्च केवलिन कथमशुभकर्मवन्धोऽपसिद्धान्तादित्यादिपर्यालोचनाराहित्येनावसातव्यम् ।

॥ स्थूलदृष्टिश्च धर्मव्याधातहेतुरिति प्रागुपदर्शितमेवेति गाथार्थः ॥ २७ ॥

અથ તન્નિરાકરણમાહ—

॥ एअमजुत्तं जमिहं किरिआजणिओं ण भणित आरंभो । किंतु किरिअरंमाणं णिअमो एगाहिगरणंमि॥

વ્યાખ્યા—એતદ્-અનન્તરોક્તમયુક્તમ્-અસદ્ભવ, ચદ્-યસ્માદિહ ભગવત્પ્રામેજનાદિક્રિયાજન્ય આરંભો ન ભણિત' કિન્તુ ક્રિયારંભયોરેકાધિકરણે નિયમો ભણિત' । દ્વસ્ત્વ ચ પ્રાકૃતત્વાત્ । સ'ચૈવ-યાવત્કાલં ચ' કમ્પનાદિક્રિયાવાન્ તાવત્કાલં સ આરંભાદિમાનેવ । એવ ચ સતિ કમ્પનાદિક્રિયા વ્યાપ્ત્યા, આરંભશ્ચ વ્યાપકઃ, તેન કમ્પનાદિક્રિયા નાઽરંભહેતુઃ, કિન્ત્વારંભઃ કમ્પનાદિક્રિયાહેતુ' । યથા યાવત્કાલં યો ધૂમવાન્ તાવત્કાલં સ આરંભનપ્રભવવદ્દિમાનેવેત્યત્ર ધૂમસ્તથાભૂતવદ્દેજનકો ન

અર્થ' 'એણિ' રૂપે ક્રિયાને અને આરંભને' સમન્વ્યાપ્તિ વ્યાપ્ત્ય-વ્યાપકભાવે એકાધિકરણપણું કહિછે. ઇમ વ્યાપ્તિ હૃદયી સરીખાઈપણિ પણિ ક્રિયા અને આરંભને ધૂમ અને આદ્ર-ઇધનથી ઊપના વહિની પરિ કારણપણું અને કાર્યપણું તેહને નિયતપણે કરી વિષમપણુંજ. એ તાત્પર્ય' એ ગાથાર્થ' ॥ ૨૮ ॥

હિવે વ્યાપ્ત્ય-જે અદ્યવૃત્તિ-પૂર્વે વચનપ્રયોગે કહીઇ જે. અને વ્યાપક-જે અધિક વૃત્તિ-પછે વચનપ્રયોગે કહીઇ જે. તેહના ભાવરૂપ એ સમય તેહને દેખાડવે કરી આરંભાદિકે જન્ય ક્રિયા કહી, તે સમર્થતા! અથકાર કહે છે—

તેવતી આરંભ તે યોગ સયોગીને સાતવેદનીયના બધક કહિઆ. તેહજ અંતક્રિયાના નિરોધક કાથના વ્યાપાર—

અર્થ—જેણિ કારણે આરંભ તે ક્રિયાઇ જન્ય ન હુઇ તો સ્યુ ? આરંભે જન્ય ક્રિયા હુઈ. તેણે કારણે આરંભ તે યોગ-મનવચનકાયાના વ્યાપાર તે યોગને જીવધાતાદિરૂપ જે આરંભ, તેહને જનકપણિ કારણને વિષે કાર્યના ઉપચારથી, તે યોગરૂપ જે કારણ તેહજ કાર્યરૂપ જે આરંભ કહીઇ છે, આગમપણિ સાક્ષી ઇધ-ભગવત ! નારકી, તે સર્વે સરિખા છે ?' કર્મના હેતુ જેહને છે એહવે! તે ઉપરિ ગૌતમને, ભગવત કહે છે— ઇમ અર્થ સમર્થ નહી તે સ્યે હેતુઇ ? નારકી ત્રિણે પ્રકારે, કહ્યા તે કિમ-સમ્યગ્દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટી, સમ્યગ્-મિથ્યાદૃષ્ટિ તે મધ્યે જે સમ્યગ્દૃષ્ટિ તેહને ચાર ક્રિયા કર્મબધના હેતુ, તે કિમ આરંભિકા, પારિત્રિકા, માયાપ્રત્યક્ષિકા, અપ્રત્યાખ્યાનિકા. તિહા જે મિથ્યાત્વી તેહને પાત્ર ક્રિયા'. તે કિમ સરિખાઓ ક્રિયાઓ કર્મબધના હેતુ આરંભિકાદિક જેહને તે સમક્રિય ઇત્યાદિ પાવત્

ભવતિ, ભવતિ ચ તથાભૂતો વદ્ધિર્ધૂમજનક इति । अयं भावः—यथा तथाभूतवद्भि विना धूमो न भवति, तथा आरम्भं विना कम्पनादिक्रिया न भवतीत्यर्थः । इत्येवंरूपेण क्रियारम्भयोः समव्याप्त्या व्याप्यव्यापकभावेन सामानाधिकरण्यमुक्तमिति । व्याप्तिसमधिकृत्य साम्येऽपि क्रियारम्भयोर्धूमाद्वैश्व-
नप्रभववह्नयोरिव कार्यत्वकारणत्वयोनिर्यतत्वेन वैषम्यमेवेति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥ २८ ॥

अथ व्योप्यव्यापकभावसम्बन्धप्रदर्शनेन आरम्भजन्या क्रिया भणितेति समर्थयन्नाह—

॥ तेणारंभा जोगा सजोगिणो सायबंधगा भणिआ । ते चेव अंतकिरिआ-णिग्रोहगा कायवावारा ॥ २९ ॥

व्याख्या—येन कारणेन आरम्भः क्रियाजन्यो न भवति, किन्त्वारम्भजन्या क्रिया भवति । तेन कारणेनारम्भा योगाः-मनोवाक्कायव्यापाराः, तेया च जीवघातादिलक्षणाः आरम्भादिजनकत्वेन कारणे कार्योप-
चारात् ते योगा एव आरम्भा उच्यन्ते । तथा च आगमोऽपि—“गेरइआ णं भंते ! सव्वे समकिरिआ ? , गो० णो इणदुठे समदुठे, से केणदुठेण, गो० गेरइया तिविहा प० तं० सम्मदिट्ठी १ मिच्छादिट्ठी २ सम्मा-
मिच्छादिट्ठी ३ । तत्थ णं जे ते सम्मदिट्ठी तेसि णं चत्तारि किरिआओ पं० तं० आरंभिआ १ परिगहिआ २ मायावत्तिआ ३ अपच्चक्खाणिआ ४ तत्थ णं जे ते मिच्छादिट्ठी तेसि णं पंच किरिआओ कज्जंति, तं आरंभिआ १ जाव मिच्छादंसणवत्तिआ ५ इत्यादि भग० श १. उ० २. (सू० २१) ”. वृत्त्येकदेशो
यथा—‘समाः—तुल्याः क्रियाः—कर्मबन्धहेतव’ आरम्भिक्यादयो येया ते समक्रियाः’ इत्यादि यावत् ।
ननु ‘मिथ्यात्वा—१ विरति २ कषाय ३ योगाः ४ कर्मबन्धहेतव इति प्रसिद्धिः । इह तु आरम्भिक्या-
दयोऽमिहिता (इति) कथं न विरोधः ? उच्यते—आरम्भपरिग्रहशब्दाभ्यां योगपरिग्रहः, योगानां तद्व-
पत्वात्, शेषपदेषु च शेषबन्धहेतुपरिग्रहः प्रतीयत एवेति । ते च योगाः केवलिनः किल्लक्षणाः ? सात-
सातवेदनीयं कर्म तद्वन्धकाः, तदपि कर्म सामयिक, स्थितिहेतुकषायभावात् । योगाः पुनः किल्लक्षणाः ?
कायव्यापाराः, कायपदं बाह्यनसोरुपलक्षकमिति योगानां स्वरूपं दर्शितम् । ‘ते चेव’ति, त एव योगा
अन्तक्रियानिरोधकाः—यावद्योगाः कायादिव्यापाराः तावदन्तक्रिया न भवति, योगनिरोधे च भवति,
‘योगनिरोधे मोक्ष’ इति वचनात् । यदभावो यत्र कारणं, तदेव तत्र प्रतिबन्धकं भवतीति जगत्स्थितिः ।

પૂછે છે—મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને યોગ તે કર્મબંધના હેતુ એકવી પ્રસિદ્ધિ છે ૪૬ ।
તે આરંભક્રિયાદિક કંઠીઓ, કિમ વિરોધ નહીં ? કંઠીઇ છર્ષ-આરંભ અને પરિગ્રહશબ્દે યોગને પરિગ્રહ,
યોગને તે રૂપપણથી. અને શેષ બીજઈ પદઇ ચાકતા બંધહેતુને પરિગ્રહ બજાઇજ છે હિવે જિમ
આરંભ શબ્દે જિમ યોગ કંઠીઇ તિમ સરસ સમાગને પશ્ચિ તે રૂપથી તે શબ્દઇ પશ્ચિ યોગ
કંઠીઇ હિવે-તે યોગ તે કેવલીને કેહવા હોઈ? સાત અને અમાત વેદનીયરૂપ ને કર્મ તેહના
બંધક. તે પશ્ચિ કર્મ સમયમાત્ર રહે ગિયતિહેતુ ને કષાય તેહના અભાવથી. કાયપદ તે મન-વચનનુ
ઉપલક્ષક તે વતી મન-વચન-કાયાના વ્યાપાર એ યેગનુ રૂપરૂપ દેખાડજુ તેહજ યોગક્રિયાના ઉધનારા.
જિહાંતાઇ યોગ-કાયાદિ વ્યાપાર, તિહાંતાઇ અંતક્રિયા ન હુંઈ અને યોગનિરોધે કુઈ. ‘યોગને નિરોધે
મોક્ષ’ એ વચનથી. જેહને અભાવ જિહાંતાઇ કારણ, તે તિહાં પ્રતિબંધક કુઈ એ જગ-અર્થાદ
છે. પશ્ચિ કિહાં એ આગમને વિષે શ્રવણાતને નિરોધે અથવા તેણિ જનિત ને કર્મબંધ તેહને
નિરોધે અંતક્રિયા કંઠી નથી.

ન ચૈવ ક્ષાપ્યાગમે જીવધાતનિરોધે તજ્જન્યકર્મવન્ધનિરોધે વા અન્તક્રિયા મણિતા । તસ્માન્ સાધ્વાજીવ-
ધાતલક્ષણારમ્ભો નાન્તક્રિયાયાઃ પ્રતિવન્ધકઃ, તદભાવેન્તક્રિયાયા અમણનાત્, પ્રત્યુતાડન્યકાપુત્રાચાર્ય-
ગજસુકુમારાદિદૃષ્ટાન્તેન સત્યામપિ જીવવિરાધનાયા કેવલજ્ઞાનાન્તક્રિયયોર્જાયમાનત્વાત્ કુતસ્તત્પ્રતિવન્ધ-
કત્વશક્કાડપિ । અત એવ શૈલેચ્યવસ્થાયામપિ મશકાદિવ્યાપત્તિઃ શરીરસમ્પર્કાદ્ ભવતીતિ શ્રીઆચારાદ્ન-
વૃત્તિસમ્મત્યા અગ્રે દર્શયિષ્યતે इति । किञ्च—साक्षाज्जीवधातादेः कावाचित्कत्वेन प्रतिवन्धकत्वासम्भवः,
केवलज्ञानोत्पत्त्यनन्तरमेवान्तक્રियायाः प्रसक्तिश्च स्यात्, 'आरम्भा' इत्यत्र बहुवचनं च सरम्भादि-
सङ्ग्रहार्थमवसातव्यम् । एवमपि यदि आरम्भादिशब्दैरुक्तप्रकारेणैवाव्याख्यातत्वात् साक्षाज्जीवधातोऽ-
भिमतः, तर्हि 'जीवेण भते ! सया समिअ एअइ' इत्यादिसामान्यसूत्रे सयोगिजीवः केवलित्यतिरिक्त
एव ग्राह्यः, अन्यथा 'सत्तहिं ठाणेहिं केवली जाणेज्जा' इत्यादिविशेषसूत्रविरोधेन सूत्रामिप्रायःकल्पने
मतिकल्पना महानर्थहेतुः, ज्ञानादिनाशहेतुत्वात् । यदागमः—' विसोहिअते अणुकाहयते, जे आयभावेण
विआगरेज्जा । अट्ठाणिण् होइ बहुगुणाण, जे णाणसकाइ मुसं वड्ज्ज ॥ ' त्ति सूत्रकृद्वे (अध्य० १३.
गा. ३) विशेषसूत्रेण सामान्यसूत्र बाध्यत एवेति वैयाकरणानामपि प्रतीतमेव । तस्मान्निजमतिकल्पना-
परिहारेण भाव्यमिति गार्थार्थः ॥ २९ ॥

તે વતી સાક્ષાત્ જીવધાત રૂપ જે આરભ તે અતક્રિયાને પ્રતિપન્ધક નહીં તેહને અભાવે અન્ત-
ક્રિયાના અશ્વકહેવાથી. સાહસુ તાહઁમ્ મતઈ અશ્વિકાપુત્રાચાર્ય—ગજસુકુમાગદિને દૃષ્ટાતે છતીપણિ જીવવિગ-
ધનાઈ કેવલ-ગુન અને અન્તક્રિયાને યાવાપણથી. કિહાથી તેહને પ્રતિપન્ધકપણુની શકાપણિ જે
માટે જીવધાત તે પ્રતિપન્ધક અતક્રિયાનો નહી એતલાવતી શેરેસ્વરથાને વિષે પણિ મશકાદિની
હિસા શરીરના સબધથી હુઈ ઇમ શ્રીઆચારાગવૃત્તિની સમતિ આગલિ દેખાડીસ્યે. વથી સાક્ષાત્
જીવધાતાદિકને કાદાચિત્કપણિ પ્રતિપન્ધકપણુનો અસભવ. અને કેવલગુનાની હિતપતિને અનતરેજ્જા અત-
ક્રિયાનો પ્રસંગ હુઈ 'આરભા' છઠા બહુવચન તે સરભાદિકના સહને અર્થે બળ્યુ' એમ પણિ
બઢે આરભાદિ શબ્દે કહે પ્રકારે છઠા અવ્યાજીવધાતપણુથી સાક્ષાત્ જીવધાતાદિકજ્ઞ માન્યા તહિ
'જીવે જાં મંતે' એ સામાન્યસૂત્રે સયોગી જીવ તે કેવલી લિન્ન કહેવો. ઇમ નહીં તો 'સત્તહિં
ઠાણેહિં' છઠાદિ વિશેષસૂત્રને વિરોધે કરી સૂત્રાદિકને અભિપ્રાયને કલ્પને મતિકલ્પના તે મહા
અનર્થતુ હેતુ યાનાદિકના નાશના હેતુપણુથી. જે માટે સૂત્રકૃદ્ગ આગમ. વિશેષસૂત્રે સામાન્ય-
સૂત્ર તે બાધીઈ. એ વ્યાકરણના બળુનારને પણિ પ્રસિદ્ધજ. તે માટે પોતાની મતિકલ્પનાને પરિહાર
થાપુ. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૨૬ ॥

હિંવે પ્રકારાતરે પણિ અતિપ્રસંગે દૂધે છે—

જે સાક્ષાત્ જીવધ તે ક્રિયામાત્રે આરભિજ્જા છઠા તે અગ્રસિસૂત્ર નિર્વિષયવતી અપ્રમાણુ.

અર્થઃ—પરને અભિપ્રાયે બહુ ક્રિયામાત્રે બન્ધ સાક્ષાત્ જીવધાતરૂપ આરભ ઇટિ માન્યો
છેઈ. તહિ પ્રસન્નિસૂત્ર, પદના એકઅસને વિષે પદના સમુદાયના ઉપચારથી વિવાદપ્રસન્નિસૂત્ર. દીર્ઘ-
પણુષ તે પ્રાકૃતપણુથી. અપ્રમાણુ-પરિતને અણુઆદરણીય હુઈ તે સ્થાથી ? તે ઉપરિ વિશેષણુ કહેતા હેતુ
કહે છેઈ. જે માટે તે પ્રસન્નિસૂત્ર, કહેવુ છઈ ? વાસ્વવસ્તુઈ રહિત જે માટે રહિ જીવધાતાદિકને
સકલપાદિકે રહિત સયતલોક તો દર. નિરંતર સમકાલ આપમતિકલ્પનાઈ અથવા યથાકથચિત્

भवति, भवति च तथाभूतोऽवर्द्धिर्धूमजनक इति । अयं भावः—यथा तथाभूतवर्द्धिं विना धूमो न भवति, तथा आरम्भं विना कम्पनादिक्रिया न भवतीत्यर्थः । इत्येवंरूपेण क्रियारम्भयोः समव्याप्त्या व्याप्यव्यापकभावेन सामानाधिकरण्यमुक्तमिति । व्याप्तिमधिकृत्य साम्येऽपि क्रियारम्भयोर्धूमाद्वैध्वनप्रभववह्न्योरिव कार्यत्वकारणत्वयोनिर्यतत्वेन वैषम्यमेवेति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥ २८ ॥

अथ व्योप्यव्यापकभावसम्बन्धप्रदर्शनेन आरम्भजन्या क्रिया भणितेति समर्थयन्नाह—

॥ तेणारंभा યોગા સજોગિણો સાયવંધગા ભણિઆ । તે ચેવ અંતકિરિઆ-ગિરોહગા કાયવાવારા ॥ ૨૯ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન આરમ્ભઃ ક્રિયાજન્યો ન ભવતિ, કિન્ત્વારમ્ભજન્યા ક્રિયા ભવતિ । તેન કારણેનારમ્ભા યોગાઃ-મનોવાક્કાયવ્યાપારાઃ, તેણાં ચ જીવધાતાદિલક્ષણારમ્ભાદિજનકત્વેન કારણે કાર્યોપ-ચારાત્ તે યોગા એવ આરમ્ભા ઊચ્યન્તે । તથા ચ આગમોઽપિ—“ગેરદ્વિઆ ણં મંતે । સઘ્વે સમકિરિઆ ? , ગોં ણો ઇપદ્દે સમદ્દે, સે કેણદ્દેણં, ગોં ગેરદ્વિયા તિવિહા પંં તં સમ્મદિટ્ઠી ૧ મિચ્છાદિટ્ઠી ૨ સમ્મા-મિચ્છાદિટ્ઠી ૩ । તત્થ ણં જે તે સમ્મદિટ્ઠી તેસિ ણં ચત્તારિ કિરિઆઓ પંં તં આરંભિઆ ૧ પરિગ્ગહિઆ ૨ માયાવત્તિઆ ૩ અપચ્ચક્ખાણિઆ ૪ તત્થ ણં જે તે મિચ્છાદિટ્ઠી તેસિ ણં પંચ કિરિઆઓ કજ્જંતિ, તં આરંભિઆ ૧ જાવ મિચ્છાદંસણવત્તિઆ ૫ ઇલાદિ ભગં શ. ૧. ૨૦ ૨. (સૂં ૨૧) ”. વૃત્ત્યેકવેશો યથા—‘સમાઃ-તુલ્યાઃ ક્રિયાઃ-કર્મવન્ધહેતવ આરમ્ભિક્યાદયો યેષાં તે સમક્રિયાઃ’ ઇત્યાદિ યાવત્ । નનુ ‘મિથ્યાત્વા-૧ વિરતિ ૨ કષાય ૩ યોગાઃ ૪ કર્મવન્ધહેતવ’ इति પ્રસિદ્ધિઃ । હહ તુ આરમ્ભિક્યા-દયોઽમિહિતા (इति) કથં ન વિરોધઃ ? ઊચ્યતે—આરમ્ભપરિગ્રહશબ્દાઃયાં યોગપરિગ્રહઃ, યોગાનાં તદૂ-પત્વાત્, શેષપદેષુ ચ શેષવન્ધહેતુપરિગ્રહઃ પ્રતીયત એવેતિ । તે ચ યોગાઃ કેવલિનઃ કિલ્લક્ષણાઃ ? સાત-સાતવેદનીયં કર્મ તદૂવન્ધકાઃ, તદપિ કર્મ સામયિકં, સ્થિતિહેતુકપાયાભાવાત્ । યોગાઃ પુનઃ કિલ્લક્ષણાઃ ? કાયવ્યાપારાઃ, કાયપદ વાઙ્મનસોરુપલક્ષકમિતિ યોગાનાં સ્વરૂપ દર્શિતમ્ । ‘તે ચેવ’ત્તિ, ત એવ યોગા’ અન્તક્રિયાનિરોધકાઃ—યાવધોગાઃ કાયાદિવ્યાપારાઃ તાવદન્તક્રિયા-ન ભવતિ, યોગનિરોધે ચ ભવતિ, ‘યોગનિરોધે મોક્ષ’ इति વચનાત્ । યદભાવો યત્ર કારણં, તદેવ તત્ર પ્રતિવન્ધકં ભવતીતિ જગત્સ્થિતિઃ ।

પૂછે છે—મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને યોગ તે કર્મબંધના હેતુ એકથી પ્રસિદ્ધિ છે પણ તે આરંભિક્યાદિક કહીએ, કિમ વિરોધ નહી ? કહીછે છઈ—આરંભ અને પરિગ્રહશબ્દે યોગને પરિગ્રહ. યોગને તે રૂપપણાથી. અને શેષ બીજા પદમાં ચાકતા બધાહેતુના પરિગ્રહ બજાવળ છે હિવે જિમ આરંભ શબ્દે જિમ યોગ કહીછે તિમ સરભ સમારભને’ પણિ તે રૂપથી તે શબ્દછે પણિ યોગ કહીછે હિવે તે યોગ તે કેવલીને’ કેહવા હોઈ? સાત અને’ અમાત વેદનીયરૂપ ને કર્મ તેહના બંધક. તે પણિ કર્મ સમયમાત્ર રહે. સ્થિતિહેતુ ને કષાય તેહના અભાવથી. કાયપદ તે મન-વચનનુ ઉપલક્ષક. તે વતી મન-વચન-ક્રિયાના વ્યાપાર એ યોગનુ સ્વરૂપ દેખાડ્યું તેહજ યોગક્રિયાના કથનારા. જિહાં તાઈ યોગ-ક્રિયાદિ વ્યાપાર, તિહાંતાઈ અંતક્રિયા ન હોઈ અને યોગનિરોધે હોઈ. ‘યોગને નિરોધે મોક્ષ’ એ વચનથી. નેહનો અભાવ જિહાંતાઈ કારણ, તે તિહાં પ્રતિબંધક હોઈ. એ જગ-મર્યાદા છે પણિ કિહાં એ આગમને વિષે શ્રવણાતને નિરોધે અથવા તેણિ જનિત ને કર્મબંધ તેહને નિરોધે અંતક્રિયા કહી નથી.

ન ચૈવ ક્ષાપ્યાગમે जीवघातनिरोधे तज्जन्यकर्मबन्धनिरोधे वा अन्तक्रिया भणिता । तस्मात् साक्षाज्जीव-
घातलक्षणारम्भो नान्तक्रियायाः प्रतिबन्धकः, तदभावेऽन्तक्रियाया अभगनात्, प्रत्युताऽन्यकापुत्राचार्य-
गजसुकुमारविद्वष्टान्तेन सत्यामपि जीवविराधनाया केवलज्ञानान्तक्रिययोर्जायमानत्वात् कुतस्तत्रतिबन्ध-
कत्वशङ्काऽपि । अत एव शैलेइयवस्थायामपि मशकादिव्यापत्तिः शरीरसम्पर्काद् भवतीति श्रीआचारान्न-
वृत्तिसम्मत्या अग्रे दर्शयिष्यते इति । किञ्च—साक्षाज्जीवघातादेः कादाचित्कत्वेन प्रतिबन्धकत्वासम्भवः,
केवलज्ञानोत्पत्त्यनन्तरमेवान्तक्रियायाः प्रसक्तिश्च स्यात्, 'आरम्भा' इत्यत्र बहुवचनं च संरम्भादि-
सङ्ग्रहार्थमवसातव्यम् । एवमपि यदि आरम्भादिशब्दैरुक्तप्रकारेणेहान्याख्यातत्वात् साक्षाज्जीवघातोऽ-
मिमतः, तर्हि 'जीवेण भते' । सया समिअ एअइ' इत्यादिसामान्यसूत्रे सयोगिजीवः केवलिव्यतिरिक्त
एव द्वाह्यः, अन्यथा 'सत्तर्हि ठाणेहिं केवली जाणेज्जा' इत्यादिविशेषसूत्रविरोधेन सूत्रामिप्रायकल्पने
मत्तिकल्पना महानर्थहेतुः, ज्ञानादिनाशहेतुत्वात् । यदागमः—' विसोहिअते अणुकाहयंते, जे आयभावेण
विआगरेज्जा । अट्टाणि ए होइ बहुगुणण, जे णाणसकाइ मुसं वइज्ज ॥ ' चि सूत्रकृद्वे' (अघ्य० १३.
गा. ३) विशेषसूत्रेण सामान्यसूत्र बाध्यत एवेति वैयाकरणानामपि प्रतीतमेव । तस्मान्निजमत्तिकल्पना-
परिहारेण भाव्यमिति गार्थार्थः ॥ २९ ॥

તે વતી સાક્ષાત્ જીવઘાત રૂપ જે આરભ તે અતક્રિયાનો પ્રતિબંધક નહીં તેહને 'અભાવે' અન્ત-
ક્રિયાના અણુકહેવાથી. સાદ્યુ તાહુઇ મતર્થ અર્થિકાપુત્રાચાર્ય—ગજસુકુમારાર્દિને દષ્ટાતે છતીપણિ જીવવિરા-
ધનાઈ કેવલ-અન અને અતક્રિયાને ચાવાપણુથી. કિહાથી તેહને પ્રતિબંધકપણુની શકાપણિ જે
માટે જીવઘાત તે પ્રતિબંધક અતક્રિયાનો નહી એતલાવતી શેરેસ્થવરનાને વિષે પણિ મશકાદિની
હિસા શરીરના સખધથી કુઈ ઇમ શ્રીઆચારાગવૃત્તિની સમતિ આગલિ દેખાડીસ્થે. વલી સાક્ષત્
જીવઘાતાદિકને કાદાચિત્કપણિ પ્રતિબંધકપણુનો અસભવ. અને કેવલજ્ઞાનની કૃતપતિને અનતરેજ્ઞ અત-
ક્રિયાનો પ્રસંગ કુઈ 'આરભા' ઇહા બહુવચન તે સંરભાદિકના સંગ્રહને અર્થે બાણુ. એમ પેણિ
જઈ આરભાદિ શબ્દે ઇહે પ્રકારે ઇહા અન્યાજ્ઞાતપણુથી સાક્ષાત્ જીવઘાતાદિકજ્ઞ 'આન્યા તહિ
'જીવે જા' મંતે' એ સામાન્યસૂત્રે સયોગી જીવ તે કેવલી બિન્ન કહેવે. ઇમ' નહીં તેા. 'સત્તર્હિ
ઠાણેહિં' ઇત્યાદિ વિશેષસૂત્રને વિરોધે કરી સૂત્રાદિકને અભિપ્રાયને કલ્પને મતિકલ્પના' તે મહા
અનર્થકુ હેતુ જ્ઞાનાદિકના નાશના હેતુપણુથી. જે માટે સૂત્રકૃદ ગ આગમ. વિશેષસૂત્ર, સામાન્ય-
સૂત્ર તે બાધીઈ. એ વ્યાકરણના ભણુનારને પણિ પ્રસિદ્ધજ. તે માટે પોતાની મતિકલ્પનાને પરિહારે
ચાણુ. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૨૬ ॥

હિંવે પ્રકારાતરે પણિ અતિપ્રસંગે દૂધે છે—

જે સાક્ષાત્ જીવધ તે ક્રિયામાત્રે આરભિજ્ઞ ઇહા. તે પ્રસંગિસૂત્ર નિર્વિષયવતી અપ્રમાણુ.

અર્થ.—પરને અભિપ્રાયે જઈ ક્રિયામાત્રે જન્ય સાક્ષાત્ જીવઘાતરૂપ આરભ ઇહા માન્યો
છઈ. તહિ પ્રવૃત્તિસૂત્ર, પદના એકઅશને વિષે પદના સમુદાયના ઉપચારથી વિવાહપ્રવૃત્તિસૂત્ર, ઈર્ષ-
પણુધ તે પ્રાકૃતપણુથી. અપ્રમાણુ-પડિને અણુઆદરણીય કુઈ તે સ્થાથી ? તે ઉપરિ વિશેષણ કહેતા હેતુ
કહે છઈ. જે માટે તે પ્રવૃત્તિસૂત્ર, કહેવુ છઈ ? વાચ્યવસ્તુઈ રહિત. જે માટે રહઈ જીવઘાતાદિકને
સકલપાદિકે રહિત સયત્તોક તેા ફર. નિરંતર સમકાલ આપમતિકલ્પનાઈ અથવા યથાકથ ચિત્

અથ પરામિપ્રાયમઙ્ગીકૃત્યાપ્યતિપ્રસન્નેન દૂષયિતુમાહ—

॥જહ સર્વત્ત્વં જીવવહો કિરિઆમિત્તેણ ઇદ્રુ આરંભો । તા પન્નતીસુત્તં ણિવ્વિસયં હોહ અપમાણં ॥૩૦॥

વ્યાખ્યા—પરામિપ્રાયેણ યદિ ક્રિયામાત્રજન્યઃ સાક્ષાઙ્ગીવઘાતલક્ષણ આરમ્ભ ઇદ્રોઽમિતતઃ; ‘તા’ તર્હિ પ્રજ્ઞપ્તિસૂત્ર-પદૈકદેશે પદસમુદાયોપચારાત્ વિવાહપ્રજ્ઞપ્તિસૂત્રં, દીર્ઘતા ચ પ્રાકૃતત્વાત્, અપ્રમાણં-વિદુષામનુપાદેયં સ્યાત્, તત્કુવ ? ઇતિ વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ—યતઃ સૂત્ર, કિલલક્ષણ ? નિર્વિષય-અભિષેયશૂન્યમ્ । યત આસ્તાં જીવઘાતાદિસદ્કલ્પાદિરહિતઃ સયતલોકો દૂરે, પ્રતિસમયં યુગપત્ નિજમતિ-કલ્પનયા યથાકથચ્છિદ્ધા વહુપ્રાણભૂતજીવસત્ત્વાના ઘાતકઃ કોઽપ્યનાર્થજનોઽપિ કેનાઽપિ દૃષ્ટઃ શ્રુતો વા ? , તથાવિધપુરુષસ્ય ચ્ચકુસુમવદલ્યન્તોસત્ત્વાત્, સ્વાત્માનમધિકૃત્યાનુભવસિદ્ધવેનાધ્યક્ષવાધાચ્ચ । તથાભૂત-ક્રિયાવતામપિ સૂક્ષ્મૈકેન્દ્રિયાદીના સાક્ષાઙ્ગીવઘાતસ્ય નિષિદ્ધત્વાત્, તથા દેવલોકેષુ દ્વીન્દ્રિયાદીનામભાવાત્ દેવલોકાનાં પરસ્પરમવકાશાન્તરેષુ વાયુકાયવર્જવાદરસ્થાવરાણામપ્યભાવાત્, ગમનાગમનાદિક્રિયાપરિણ-તાનામપિ દેવાદીનાસુત્તક્રારેણ જીવઘાતાસમ્ભવાચ્ચેતિ ; ભગવતીસૂત્રસ્યાપ્રામાણ્યાપત્તિલક્ષણોઽતિપ્રસન્નો દર્શિત ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૦ ॥

અથ પુનરપ્યતિપ્રસન્નમાહ—

॥ જહ કિરિઆમિત્તેણ જીવવહો અંતકિરિઅવિગ્ધકરો । તા કહ કેવલણાણપ્પમુહં સંતંમિ તંમિ ભવે ॥

ધણ્યા પ્રાણુ ભૂત જીવ અને સત્ત્વ તેહને હણુનાર અનાર્થજનપ્રણિ કોઈ કેણુ કોઈ, અથવા સાભણ્યો ? તેહવા પુરુષને પણિ ગગનકુસુમની પ્રેરે, અત્યંત અસતપણુથી પોતાને આત્મા આસિરીને અનુ-ભવસિદ્ધિપણિ કરી પ્રકટઆવથી. તેહવી ક્રિયાવત ને સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયાદિકને, સદ્ભૂત જીવઘાત તે નિષિદ્ધપણુથી. તિમ દેવલોકને વિષે, વલી દ્વીન્દ્રિયાદિકના અભાવથી. દેવલોકને પરસ્પરે, અવકાશાતરને વિષે વાયુકાય વર્જી, આદરસ્થાવરના પણિ અભાવથી. ગમનાગમનાદિકક્રિયાનર્થ વિષે પરિણ્યા ને દેવાદિક તેહને કહે પ્રકારે જીવઘાતના અસભવથી. એણી રીતે ભગવતીસૂત્રને અપ્રમાણુપણુની પ્રાપ્તિરપ અતિપ્રસંગ હેખાડયો. એ અર્થઃ ॥ ૩૦ ॥

હિંવે વલી અતિપ્રસંગ કહે છે—

જહ ક્રિયામાત્રે જીવવધં તે અંતક્રિયાનો વિધન કરનાર હું છું. તો કિમ કેવલજ્ઞાન પ્રમુખ, તે છતે હું છું.

અર્થ.—જહ ક્રિયામાત્રે-સૂક્ષ્મક્રિયાઈ હેતુરપે જીવઘાત તે અંતક્રિયાનો પ્રતિપદક, તહ કેવલ-જ્ઞાનપ્રમુખ તે છતે કિમ હું છું ? પરને અભિપ્રાયે કિમે ન હું છું. એ અર્થ. વેદનીય આયુર્નામ અને ગોત્રરૂપ ને અધાતિઆ કર્મ તેહને ક્ષયે જન્ય ને અંતક્રિયા, તે રૂપ ને કાર્ય તેહનુ પ્રતિ-પદક ને ક્રિયામાત્રે જન્ય જીવઘાતાદિકને, ધાતિકર્મને ક્ષયે જન્ય ને કેવલજ્ઞાનાદિરૂપકાર્ય તેહને અતિર્હિ પ્રતિપદકપણુથી. જિમ ને મતિજ્ઞાનનુ પ્રતિપદક તે-કેવલજ્ઞાનનુ પ્રતિપદક હું છું. અધાતિ-કર્મક્ષયની અપેક્ષા ધાતિકર્મક્ષયના દુ સાધ્યપણુથી. પ્રમુખજાળદેથી, સમ્યક્ત્વાદિના સમઠ જાણિયો તે વતી અંતક્રિયાનો પ્રતિપદક સાક્ષાત્ જીવઘાતરૂપ આરભ ન હું છું. નિરતર આભોગવત્ કેવલીને અસંભવથી. ને સભવે તો અંતક્રિયાનો ઉત્ક્રેદ સ પળે. અને પરને અભિપ્રાયે નિરતર જીવઘાત સંભવતે અંતક્રિયાના અવકાશના અસભવથી.

व्याख्या—यदि क्रियामात्रेण-सूक्ष्मक्रियया हेतुभूतया-जीवघातोऽन्तक्रियाया विघ्नकरः-प्रति-
बन्धकः 'ता' तर्हि केवलज्ञानप्रमुख तस्मिन् सत्येव कथं भवेत् ? परामिप्रायेण कथमपि न भवेदित्यर्थः ।
वेदनीयायुर्नामगोत्रलक्षणाऽघातिकर्मक्षयजन्यान्तक्रियालक्षणाकार्यप्रतिबन्धकस्य क्रियामात्रजन्यजीवघाता
दैर्घातिकर्मक्षयजन्यस्य केवलज्ञानादिलक्षणकार्यस्य सुतरामेव प्रतिबन्धकत्वात् । यथा यत् मतिज्ञानस्य प्रति-
बन्धक तत् केवलज्ञानस्य प्रतिबन्धक भवत्येव, अघातिकर्मक्षयापेक्षया घातिकर्मक्षयस्य दुस्साध्यत्वात् ।
प्रमुखशब्दात् सम्यक्त्व-देशविरति-सर्वविरति-यथाख्यातचारित्र-क्षपकश्रेण्यादीना सदग्रहः । तस्मा-
दन्तक्रियाप्रतिबन्धकः साक्षाज्जीवघातलक्षणारम्भो न भवति, अनवरतमाभोगवत्ः केवलिनोऽसम्भवात् ।
सम्भवे चान्तक्रियाया उच्छेदः प्रसज्येत, परामिप्रायेण प्रतिसमय जीवघातसम्भवेऽन्तक्रियाया अवकाशास-
म्भवात् । अथ योगनिरोधे तदवकाश इति चेत् । अल विवादेन, योगलक्षणारम्भस्य प्रतिबन्धकत्वे सिद्धे-
ऽपरस्यान्तर्गडुकल्पत्वात् । एतेन क्रियामात्रजन्येन जीवघातेन योऽशुभकर्मबन्धः तेनान्तक्रिया न भवती-
तिवचनं वातिकप्रलापकल्पमवसातव्यम्, केवलसातैकवेदनीययैव बन्धकस्य केवलिनः प्रवचने भणित-
त्वात् । तस्मात् 'जीवे ण भते । सया समिअ एअइ' इत्यादिभगवतीमूत्रस्य प्रामाण्यसिद्धयर्थ आरम्भा-
विशब्देयोगा एव वाच्याः । तद्व्यञ्जिका तु प्रमत्तसयतानामारम्भिकी क्रियैव । यतः सा क्रिया न जीवघा-
तजन्या किन्तु प्रमत्तयोगजन्या, 'सर्वो प्रमत्तयोगो आरम्भो' इति वचनात् । एतच्च प्राक् समर्थितमेव ।
परमप्रमत्तानामारम्भभूता अपि योगा आरम्भिकीक्रियाहेतवो न भवन्ति, स्वरूपयोग्यतयापि प्रमादलक्षण-
सहकारिकारणाभावादिति तात्पर्यमिति गाथायैः ॥ ३१ ॥

ने योगेने निराधर्त तेहने अवकाश ओहपुं जडे तो विवादे पुण्ण योगरूप आरंभने प्रति-
बन्धकपण्ण सिद्धं थये हुने जीवने निरर्थक एवंपण्णायी । अतये क्रियामात्रे जनितं अवघाते अ
अशुभकर्मने अथ ने. तेणे कर्मक्षय इय, ने अतक्रिया ते न हुं, अ वयन ते वाडेलना प्रलापने
सरिण्णु अण्णियु. केवल सातवेदनीयना अधने प्रवचनने विषे कळाथी. ते वती 'जीवे ण भते'
धत्तादि सत्तना प्रमाणुपण्णानी सिद्धिने अथे आरंभादिक शब्दे योगज कहेवा तेहनी अण्णुवनारी
तो प्रमत्तसयतीने आरंभिकी क्रिया ने भटि ते क्रिया ते अवघाते न अन्य, तो 'सु' प्रमत्तयोगे अन्य.
'सर्व' प्रमत्तयोग तेहने आरंभ' अ वचनथी. अ तडे पूवे सामर्थ्युं अ छे. पण्ण प्रमत्तने आरंभइय
योगपण्णिय आरंभिकी क्रियाना हेतु न हुं ररपयोग्यताए पण्ण प्रमाइय ने सहकारिकारणु तेहनी
अलावथी. 'अ तात्पर्य' अ गाथायैः ॥ ३१ ॥

हिंवे वधी अतिप्रसंग कळ छे—

अथवा क्रियामात्रेण अवघादिक जडं निधये न हुं तडं क्रियानर्त विरमणे न आरंभादिकनु विरमणुं हुं.

अर्थः—अथवा ओहवे शब्दे ते प्रकारतरना घोटनने विषे ने क्रियामात्रे नियमेन
अवघातादिक हुं तो अज्जनादिक्रियायी उपरम छते न अवघातादिनु विरमणुं हुं-सर्वप्राण्यति-
पातयिषे निवर्त्तपु धत्तादिरे प्रतिया हुं. अवघातादिनी विरति विना सर्वविरतिने गध पण्ण
न हुं, हिंवे क्रियायिक निवर्त्तन ते अशक्य ओहपुं ने तो क्रियावतने प्राण्यतिपातादिकनी निवृत्ति
पण्ण अशक्य हो. क्रियायी निवृत्ति विना अवघातनी विरतिनी छुदिनापण्णि अभावाथी. अम देश-

અથ પુનરપ્યતિપ્રસન્નમાહ—

॥ અહવા કિરિઆમિત્તા જીવવહાઈ હવિજ્જ ગિઅમેળં । તા કિરિઆવિરૂપ આરંભાઈણ વેરમણં ॥૩૨॥

વ્યાખ્યા—અથવેતિ પ્રકારાન્તરદ્યોતને । યદિ ક્રિયામાત્રોન્નિયમેન જીવવધાદિર્ભવેત્ ‘તા’ તર્હિ ‘ક્રિયાવિરતાવેવ—એજનાદિક્રિયાત ઉપરમે સત્યેવ જીવધાતાદિવિરમણ ભવેત્ ‘સન્નાઓ પાળાહવાઓ વેરમણ’ મિત્યાદિરૂપેણ પ્રતિજ્ઞા ભવેત્ । નહિ જીવધાતાદિવિરતિમન્તરેણ સર્વવિરતિગન્ધોડપિ સમ્ભવતિ । અથ ક્રિયાતો વિરતિરશ્કયેતિ ચેત્, તર્હિ ક્રિયાવતા પ્રાણાતિપાતાદિવિરતિરપ્યશ્કયૈવાસ્તામ્ । ક્રિયાતો વિરતિમન્તરેણ જીવધાતાવિરતિબુદ્ધેરપ્યસમ્ભવાત્ । એવ દેશવિરતેરપ્યુચ્છેદાપત્યા ધાર્મિકાનુષ્ઠાનમાત્રસ્યાપ્યુચ્છેદઃ સ્વાદિત્યતિપ્રસન્નઃ સ્ફુટ એવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૨ ॥

અથ પુનરપ્યતિપ્રસન્નમાહ—

॥ જં કેવલીવિ ચ્છેદં અસમત્યો ગત્યિ તસ્સ વિરૂપિ । કેવલણાણાવિસઓ ફહ વિસઓ સેસણાણસ્સ ॥

વ્યાખ્યા—ચ્છેદ—આશ્રવજાતં કેવલ્યપિ—સર્વોત્કૃષ્ટજ્ઞાનદર્શનચારિત્રતપોવીર્યવાનપિ ત્યક્તુમસમર્થઃ—શક્તિરહિતો ભવેત્, તદ્વિપયકવિરતિરેવ ન સ્યાત્ । યથા સૂક્ષ્મગાત્રસંસ્કારાદિવિપયકવિરત્યભાવઃ સયોગિ-કેવલિનામિવ સર્વેષામપિ । અથોક્તાથસમર્થનાય દૃષ્ટાન્તમાહ—‘કેવલણાણે’ત્યાદિ, કેવલજ્ઞાનાવિપયઃ—કેવલજ્ઞાનત્યાગોચરઃ, પદાર્થેતિ શેષઃ, કથં શેષજ્ઞાનસ્ય વિષયઃ—છાદ્યસ્થિકમત્યાદિજ્ઞાનગોચરઃ, કથમપિ ન ભવેદિત્યર્થઃ । એવ દૃષ્ટાન્તેન કેવલિનાં ત્યક્તુમશ્ક્યઃ પ્રાણાતિપાતાદિર્નાપરેણ જ્ઞાનાવરણીયાન્તરાયોદય-વતા છદ્મસ્યેન ત્યક્તું શક્યત્ત્વેતિ પ્રાણાતિપાતાવિરત્યભાવલક્ષણોડતિપ્રસન્નો દર્શિત્વેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૩ ॥

વિગતિને પશ્ચિ ઉચ્છેદની આપત્તિ, ધાર્મિક અનુષ્ઠાનમાત્રને । ઉચ્છેદ કુર્ષે. એ અતિપ્રસંગ દ્રુપથુ પ્રગટજ, એ અર્થઃ ॥ ૩૨ ॥

હિવે વલી દ્રુપથુ કહે છે—

જેને કેવલીઈ અહાવાનંદ અસમર્થ, તેહની વિરતિ પશ્ચિ ન કુર્ષે. કેવલસાધનો જે અવિપય, શેષજ્ઞાનનો કિમ વિષય કુર્ષે ?

અર્થઃ—જે આશ્રવસમૂહને, સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ અને વીર્યવત પશ્ચિ કેવલી હાડવાને અસમર્થ—શક્તિ રહિત કુર્ષે. તે વિપયિણી વિગતિ જ ન કુર્ષે. જિમ સૂક્ષ્મગત્રસચારા-દિકવિપયિણી વિરતિના અભાવ કેવલીની પરે સર્વેનેપશ્ચિ હિવે કહ્યાજ અર્થને સમર્થનને અર્થે દૃષ્ટાત કહે છે કેવલસાધનો અવિપય—અગોચર. પદાર્થ અંતર્ધુ બાહિરથી લેવું. કિમ બીજા જે છદ્મસ્યના જે મત્યાદિક જ્ઞાન, તેહનો ગોચર ? કેમજે ન કુર્ષે. એ અર્થ. ધ્રમ દૃષ્ટાતે કેવલીઈ હાડવાને અશક્ય તે પ્રાણાતિપાતાદિક બીજે સાંનાંવરણીય અંતરાયના ઉદયવત છદ્મસ્યને હાડવાને ન શકીય. એ પ્રાણાતિપાતાની વિરતિના અભાવરૂપ અતિપ્રસંગ દેખાડયો. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૩૩ ॥

હિવે એ અર્થ વ્યાખ્યાપ્રગટિસૂત્રને વખાણતે બહુ અતિપ્રસંગ રૂપ દ્રુપથુનો ઉદાર કીધો. તે કરતે બુદ્ધતત્ત્વસાધ્યના તૃતીય ખંડ મધ્યે સાધુને વજ્ર અહ્યાધિકારે એક પૂર્વપક્ષીનું મત છર્ષે જે

અથ પૂર્વાપરપર્યાલોચનાપ્રમાદૈવેવ પ્રાયો વહુશ્વતા અપિ અવહુશ્વત્વચનપ્રવૃત્તિમનુસૂય શરીરોપ-
કરણચલતયા કેવલિનોઽપિ જીવધાત વદન્તિ, તેષા ચ વચનોલ્લેખમતિવેશેન તિરસ્કુર્વન્નાહ—

॥ एएण कायजोगा चवलाओ केवलिसस चवलत्तं । तेणेव जीवहणं एअं वयणंपि दुव्वपणं ॥૩૪॥

વ્યાખ્યા—एतेन अतिप्रसङ्गसमूहोपदर्शनेन चपलात् काययोगात् केवलिनश्चपलत्वम् । तेनैव कारणेन केवलिनोऽपि जीवधातसम्भव इति वचन दुर्वचन-पापवचन सम्यग्ज्ञानवता श्रोतुमप्यकल्पयमि-
त्यर्थाद् बोध्यम् । केवलिनः कलङ्कदानरूपत्वादिति गार्थार्थ ॥ ३४ ॥

વસ્ત્ર અગ્નિ-નજ વાવરવુ જે વસ્ત્રરંગે કરતા હરતા હિસનો આપાર થાઈ, તેથી હિસાદિ સભવે
ધર્યાદિ ઘણુ છે અને તે પૂર્વપક્ષીએ આખ્યાપ્રમિની સામેજ રચત સમધ્યુ છે તે સર્વ
સમાધાન કયું બાધિયુ. અને તે પૂર્વપક્ષીએ બધે આપીતું જે હિસાનુદત યોગે કરી હિસકપણુ, તે
ઉપરિ સિદ્ધાતીએ તેહનુ આપાદકનુ અપ્રસિદ્ધપણુ અવધીને પ્રમત્તયોગથી પ્રાણનુ કણુ તે હિયા એ
લક્ષણુ આશ્રયીને સાધુને હિસકપણુ નિગરણુ કયું તે બધુ પશ્ચિ પ્રાણવિયોજનરૂપ સિદ્ધાતોક્ત
હિસા તેણે થાઈતું જે હિસકપણુ તે કિમ રહે તે વતી તે સિદ્ધાતીને પરમાર્થ એ-જે પૂર્વપક્ષીનુ
આપાદક(ન) તેા અત્યંતજ અસમ્ભ છે. જે માટે નિરતર પત્રેદ્રિય પર્યંત જીવધાત સયોગીમાત્રને ન
સભવે તે માટે તે આપાદક(ન)નુ અપ્રસિદ્ધપણુ છે તોહે પશ્ચિ તે ઉવેખી સ્વપક્ષીનુ સમાધાન કીધુ
તે પશ્ચિ મોહનીય સત્તાનો ધણી જે અપ્રમત્તની તેહનો કર્મજનના અભાવથી અકિંચતરી હિસા
મનસા ધરી અહિસકપણુ સમર્થિહિ પશ્ચિ પ્રમત્તને અહિસકપણુ કિમ આવે તન્માત જે ભગવતીના
પ્રસિદ્ધાર્થ બધે પૂર્વપક્ષીએ મન માન્યુ તે મત ખડવાવતી ચઢિભાગી કહી સ્વમત નિદોષ કયું અને
જે ઉચ્છ્રમ્ભે તે ઉપરિ પટીઆરે માઠી મૂઠબનને વચનને અર્થે કેવલીને હિસા થાપી છે તે
કુણ અક્ષરને બધે તે પૂછવુ જે માટે ભગવતીનુ વચન માતાનુ ધાવવુ સરિખુ મૂઠી જનકને
ધાવવાને સરિખુ બુદ્ધત્વનુ ભાવ્ય આગલિ કયું અને હિસા આગ્રિપ્રાણુ યોગવંતપશ્ચિ પશ્ચિ
વિષયના અસ નિધાનવતી કેવલીને પશ્ચિ કદાચિત્ હિસકપણુ તેણિ પશ્ચિ માન્યુ છે તો મોહરૂપ હેતુના
અભાવવતી. સર્વથા જ જીવવધ ન હુઈ એહવુ, માનતા રુચુ ઉચ્છ્રમ્ભની બિહર દર આઈ છે? પક્ષી
ક્રમહિસા તો ત્રિસામયિક દષ્ટાંતિ નિદોષ કરી છે તોહે પશ્ચિ અવધેદોષ કરી માની છે તો તે દુષણ
કેવલીને કલિણુ કર્મજનિત માનવુ એ ઉપરિ પક્ષી અધિક યુક્તિ એ અધિકારને અંતે કંટેકાકાર
લિખાર્યે તિહા ભેળી તથા ઈઈ લાણુ તિ ઈહા કુણેક કહો તે મૂઠકરૂપભાણેકત જે પૂર્વપક્ષી તેહનોજ
સતીધ્વ પૂર્વાપર વિચારતા બજાઈ છિઈ તે બાધિયુ

હિવે પૂર્વાપરવિચારણાને પ્રમાદે પ્રાહે બહુશ્વનપશ્ચિ અગ્રહશ્વનના વચનની પ્રવૃત્તિ અંતુસરીને
શરીરની ઉપકરણની ચયધતાઈ કેવલીને પશ્ચિ જીવધાત પ્રતે કહે છે તેહના વચનનો પ્રયોગ તે પ્રતિ
પૂર્વઈ કહો જે પક્ષ તેહની સરીખાકઈ તિરસ્કાર કરતો કહે છે—

એતલે કહેવે કરી ચપલ જે કાષયોગ, તેથી કેવલીને ચપલપણુ, તેણે કરી જીવનુ કહેણુ.
એ વચનપશ્ચિ દુર્વચન બાધિયુ.

અથ પૂર્વાપરપર્યાલોચનાપુરસ્કારેણ વિશેષતો નિરાકરણમાહ—

॥ ચલતં પુણ કમ્મણશરીરજોગા પુઠો હુ પહસમયં । અહસુહમં જીવવહે ન હોઈ હેતુત્તિ જિણવયણા ॥૩૫॥

વ્યાખ્યા—ચપલત્વં પુનઃ કાર્મણશરીરયોગાન્ સર્વસયાગિજીવસાધારણમપિ પ્રતિસમયં ‘પુઠો’ ત્તિ પૃથક્ । હુરવધારણે । પૃથગેવ । અત एव અતિસૂક્ષ્મં ચપલત્વં જીવવધેદેતુર્ન ભવતિ જિનવચનાદિત્ય-ક્ષરાર્થઃ । ભાવાર્થઃ પુનરેવં—શરીરચલતાં તાવદ્ દ્વેષા-નિર-નતરભાવિની સાન્તરભાવિની ચ । આદ્યાં સર્વેષા-મપિ કાયયોગવતાં પ્રતિસમયભાવિની કાર્મણશરીરાનુગતજીવવીર્યપ્રભવા નિજનિજસ્વરૂપાત્મિકા કદાચિદપિ શરીરયોગવતાં, વ્યતિરેકાભાવાન્ । સા ચાતિસૂક્ષ્મત્વેન સામયિકત્વેન ચ કેવલિગમ્યા કેવલિતમેવ પુરસ્કૃત્ય પ્રભન્નિર્વચનવિષયીકૃતા, તથોદિ—

‘કેવલી ણં મંતે । અસ્સિ સમયંસિ જેસુ આગાસપંપ્પેસુ હત્થં વા પાયં વા વાહું વા ઋત્તં’ વા ઓગાહિત્તાણં ચિટ્ઠત્તિ, પહુ ણં મંતે । ‘કેવલી’ સેયકાલસિવિ તેસુ ચેવ આગાસપંપ્પેસુ હત્થં વા પાયં વા વાહું વા ઋત્તં’ વા ઓગાહિત્તાણં ચિટ્ઠિત્તપ્ ? ગોં ણો ઇણદ્ઢે સમદ્ઢે, સે કેણદ્ઢેણ ’ મિત્યાદિ ચાલંત ‘વિરિઅસજોગસંદ્ધવચાપ્પ ચલાઈં ઉવગરણાઈં ભવંતિ ચલોવગરણદુચાપ્પ ’ इत्यादि भग० श० ५, उ० ४, (सू० २००) वृत्त्येकदेशो यथा—‘अस्सि समयंसि’ त्ति । अस्मिन्-वर्तमाने समये ‘ओगाहित्ताणं’ति

અર્થ.—એતલે અતિપ્રસંગ ને દ્રવ્યુ તેહને સમૂહને દેખાડયેં ચપલ કાયના યોગથી કેવલીને ચપલપણું છે. તિણિ કારણેજ કેવલીને પણિં જીવધાતનેા સભવ એહવુ વચન તે પાપવચન સમ્યગ્ ચાનવ તનેા સંભલવાને પણિં અકલ્પ્ય, એહવુ અર્થથી જણવુ કેવલીને કલ કદાનરપપણાથી એ ગાથાર્થ ॥૩૫॥

હિવે પૂર્વાપર વિચારણાને આગલિ કરી વિશેષથી નિરાકરણ કહે છે—

ચપલપણું તો કાર્મણશરીરના યોગથી હુઈજ નિરતર અતિસૂક્ષ્મ તે જીવવધને વિષે ન હુઈ હેતુ જિનવચનથી.

અર્થ.—ચપલપણું તો કાર્મણશરીરના યોગથી સર્વ સયોગી જીવને સમાનપણે નિરતર ‘હુ’ તે અવધારણ અર્થ બોલે. એટલે જુદે જ. એતલાવતી અતિસૂક્ષ્મ ચપલપણું તે જીવવધનેા હેતુ ન હુઈ. જિનવચનથી. એ અક્ષરાર્થ

ભાવાર્થઃ તે એમ-શરીર ચપલપણાઇ તે બિ પ્રકારની-નિરતર થાનારી અને આતરે થાનારી. પ્રથમ તો સર્વકાયના યોગવતને સમયે સમયે થાનાર, કાર્મણ શરીરે-યુક્ત ને જીવ તેહની શક્તિથી બિપની, પોતપોતાના સ્વરૂપ રૂપ, કિવારે પણિં શરીરના યોગવતને વ્યતિરેકના અભાવથી અને તે અતિ-સૂક્ષ્મપણિં અને સામયિકપણે કેવલીઇ-ગમ્ય. કેવલીને જ આગલિ કરી પ્રશ્ન અને ઉત્તરે આગલિ કરી તે દેખાડે છે. કેવલી તે લખવંત આ સમયને વિષે ને આકાશપ્રદેશને વિષે હસ્ત પાયં ચ વાહું અથવા બીર અવગાહિને રહે લગવત તે કેવલી સમર્થ ? આગિલા સમયને વિષે તેહજ આકાશપ્રદે-શને વિષે હસ્તપાદાદિક અવગાહી રહે ? ગૌતમ ! એ અર્થ સમર્થ નહી ઈત્યાદિ વીર્યપ્રધાન છે જિહા એહવુ ને સયોગ અને જીવ ને દ્રવ્ય તે પણિં ચલ ઉપકરણ હુઈ તે ચપલ ઉપકરણ પણિં,

અવગાહ્ય-આક્રમ્ય, 'સેયકાલંસિ વિ'ત્તિ, 'અન્યકાલેપિ, 'વિરિઅસજોગસદ્વચ્યાપ'ત્તિ, વીર્ય-વીર્યાન્ત-
રાયક્ષયપ્રભવા શક્તિ, તુલ્યપ્રધાન, સયોગ-માનસાદિવ્યાપારયુક્ત ચત્તુરસદ્-ત્રિચમાન, દ્રવ્ય-જીવદ્રવ્ય તત્ત્વ
તથા, વીર્યસદ્ભાવેષિ જીવદ્રવ્યસ્ય યોગાન્, ત્રિતા ચલનં ન સ્યાદિતિ સયોગશબ્દેન સદ્દ્રવ્યં વિશેષિતમ્ ।
સદિતિ વિશેષણ, ચ તસ્ય સદા સત્તાવધારણાર્થમ્ । અથવા-સ્વમ-આત્મા તદ્રૂપ, દ્રવ્ય સ્વદ્રવ્યં તતઃ કર્મ-
ધારયઃ-અથવા વીર્યપ્રધાન, સયોગઃ-યોગવાન્ વીર્યસયોગઃ, સ ચાસૌ સદ્દ્રવ્યંચ-મતઃ પ્રમૃતિચર્ગણાયુક્તો
વીર્યસયોગસદ્દ્રવ્યઃ, તસ્ય ભાવસ્તત્તા તથા હેતુમૂલતયો, 'ચલોઽતિ, ત્રલાનિ-અસ્થિરાણિ 'અવકરણાદિ'તિ,
અવકરણાનિ-અજ્ઞાનિ 'ચલોવગરણદ્રુપા'ત્તિ, ચલોપકરણલક્ષણો યોડ્યઃ તદ્ભાવશ્ચલોપકરણાર્થત્વાત્યેતિ । ઇહ
ચા ક્રિયા ભળિતા, સા પુસ્કસામયિકી । તથૈવ વ્યવસ્થાપનાર્થમિદમેવ સૂત્ર સૂત્રકૃદ્ગ્રંથીકાકારેણ સમ્મતિતયા
પ્રદર્શિતમ્ । તથાહિ-સયોગિજીવો ન શક્નોતિ, લક્ષણમપ્યેક નિશ્ચલ સ્થાતુમ્, અગ્નિતા, તાપ્યમાનોદકવત્
કાર્મણશરીરાનુગતઃ સદા પરિવ્રજ્યન્નેવાસ્તે । તથાચોક્તમ્- 'કેવલી ણ મતે ! અસિ સમયસિ જેસુ આગા-
સપાસેસુ હત્ય વા પાય વા ગ્રાહુ વા ઝરુ વે ત્યાદિ । તદેવ કેવલિનોઽપિ સૂક્ષ્મગાત્રસચ્ચારા ભવન્તીતિ ।
અત્ર હિ સ્વસ્થાને યથાસ્થિતસ્યૈવ કેવલિનઃ સૂક્ષ્માકાશપ્રદેશવગાહનામધિકૃત્ય પ્રતિસમય-મિન્નમિન્નગાત્ર

એ સૂત્રને વૃત્તિના એક દેશ કહે છે નિર્મલ એ વર્તમાન સમયને વિષે અવગાહીને આવતે
કાલે પશ્ચિ વીર્યાન્તર્યામના ક્ષયથી જીવની શક્તિ તે વીર્ય, તો અવન જિહ્વા એકદુ-માનસાદિકને વ્યાપાર
યુક્ત એકદુ, અને ત્રિચમાન ને દ્રવ્ય (જીવદ્રવ્ય) તે વીર્ય-જીવે પશ્ચિ જીવદ્રવ્યને-યોગવિના ચલન
ન હોય એ હેતુધ સયોગશબ્દે સદ્દ્રવ્ય તે યુક્ત કોધુ તિવાર પેઠી કર્મધારયસમાસ અથવા વીર્ય
કેધ પ્રધાન જિહ્વા એકવૈ સયોગ-યોગવત તે વીર્યસયોગ તે એ સદ્દ્રવ્ય અને પ્રમૃત્ય વર્ણયુ યુક્ત
તે વીર્યસયોગસદ્દ્રવ્ય કહીયે તેહને ભાવ, તે હેતુરૂપ છે અસ્થિર, અગ્નિ ચલ હેતુરૂપ રૂપ ને અર્થ
તેહને ભાવ તેણિ

કહી ને ક્રિયા કહી તે એક સમયની તિમળ વ્યવસ્થાપનને અર્થે એકજ સૂત્ર સૂત્રકૃદ ગ્રં
થીકાકારે સમતિ પશ્ચિ દેખાડ્યું તે કિમ-સયોગી જીવ તે ન સમર્થ ક્ષણમાત્રપશ્ચિ નિશ્ચલ રહિવાને
અગ્નિય તાપવીતા ઉદકની પરે કાર્મણશરીરે વ્યાપ્ત હોતો સદાએ ફિરતા જ રહેતો તિમળ કહ્યું કહ્યું
તો ઇસ કેવલીને પશ્ચિ સૂક્ષ્મ શરીરના સચાર હોય કહી પોતાના આત્મિક રહ્યા કેવલીને સૂક્ષ્મ આકાશ-
પ્રદેશની અવગાહના આશ્રયને સમય સમય પ્રતિ, જીવના આત્રસચારરૂપ ક્રિયા-કહી

કહેનારા તદ્ગ્રંથકૃતપશ્ચિ ઘણા-કેવલી તે વિવેચના આકાશપ્રદેશને વિષે હસ્તાદિક આપીને
તિહાથી પાછો લેખને ૧લી તે આકાશપ્રદેશને વિષે આપવાને સમર્થ હોય એકવા પ્રપ્તને વિષે
ઉત્તર-એ અર્થ સમર્થ નહિ એકદુ કહે છે, કહી તરે એકવા પ્રપ્ત અને ઉત્તરનો ગદ્ય નથી. તે વતી
સમર્થવિચારણાનો જે પ્રમાદ તેહને પરિહાર થાય પશ્ચિ પ્રપ્ત વચન, સામલી તેહને વિશ્વાસે પ્રવર્ત્યુ
નહી અને તે સૂક્ષ્મગાત્રસચારરૂપ ક્રિયા તે સાક્ષાજીવધાન હોય ન, હોય તેહવી ક્રિયાવત ને સૂક્ષ્મ
એક દ્રિય દિક તેહને સાક્ષાત આત્માદિકના અરણ્યપણાના અભાવથી, તિહાજીવે અસ્યત, તે અવિરતિ
ઉદેશીને આત્માના આરણ્યપણિ યાવત અનારણી નહી.

એ ભાવ-જહ એ અસ્યત ને સૂક્ષ્મએક દ્રિયાદિક તેહને આત્માનું આરણ્યપણ સંક્ષત નથી
તહે અવિરતિ ઉદેશીને તે છે. તે તથા નિવર્ત્ય નથી, એ વતી અસ્યતને અવિરતિ તેહજ કારણ-

તસ્ય યોગાનાં દ્રવ્યતાઽશુભત્વસમ્ભવાત્ તત્કારણસ્ય સત્તાવર્તિનો મોહસ્ય સત્ત્વાત્ । તત્ત્વ 'અણગારસસ ણ ઇંતે । ભાવિઅપ્પો' ઇત્યાદિ પ્રાકુ પ્રદર્શિતમ્ । યત્તુ ક્ષીણમોહસ્ય યોગાના દ્રવ્યતોઽપ્યશુભત્વાભાવેઽપિ સ્નાતકત્વાભાવઃ, સ ચાનાભોગદેતુક એવ, અનાભોગમાહાત્મ્યાત્ સમ્ભાવિતદોષછાયાસમ્ભવસ્યાનિવાર્યત્વા-
દિતિ.ભાવઃ । યા પુનઃ સાન્તરભાવિની ક્રિયા, સા ચ ગમતાગમનાદિરૂપા નાનાપ્રકારા છદ્મસ્થાનામપિ ગમ્યા પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિભ્યા યદ્દૃષ્ટાવિષયત્વેન સ્વરૂપતઃ શક્યરોધપ્રસરા, તેન કાદાચિત્કી તથાભૂતા ક્રિયા અસયતસ્વામિનમાસાચ તથાવિધકાલાદિસામગ્રીયોગેન સાક્ષાન્ જીવઘાતદેતુરપિ ભવતિ । યથા મૃગે, નિરીક્ષ્ય ધાવનાદિક્રિયાપરિણતસ્ય વ્યાધસ્ય શરીરચપલતા । તસ્યાશ્ચ સામગ્રયાઃ કાદાચિત્કત્વેન સાક્ષાન્ જીવઘાતોઽપિ કાદાચિત્ક એવ ભવતિ, તથૈવ સર્વાનુભવસિદ્ધત્વાત્ । સૈવ ક્રિયા સયતસ્વામિનમાસાચ મોહનીયાનાભોગસહકૃતા કદાચિત્ દ્રવ્યત એવ જીવઘાતદેતુરપિ । યથોપશાન્તવીતરાગસ્યાપિ । યદ્યપિ તથાભૂતાઽપિ ક્રિયા સ્વરૂપતઃ શક્યરોધપ્રસરા તથાપિ અનાભોગવચ્ચેનાઽશક્યરોધપ્રસરતયા પરિણતા મન્તવ્યા । અત એવ સ્વરૂપત્વ ઇત્યુક્તમ્ । યત્તુ છદ્મસ્થવીતરાગત્વેન સામ્યેઽપિ વપશાન્તવીતરાગસ્ય જીવ-
ઘાતસમ્ભવઃ ન તુ ક્ષીણમોહસ્યાઽપિ, તત્ર મોહનીયસ્ય સત્તાઽસત્તાભ્યા કૃતો વિશેષો બોધ્યઃ । દૃશ્યતે ચ બહુમયત્નાચ્છાદિતોઽયગ્નિરૌપધીપાકાતિકર્મણ્યસમર્થોઽપિ પરિત. પ્રદેશાના કવોળ્ળતાદેતુર્ભવત્યેવ । ન વૈવ વિધ્યાતોઽપ્યગ્નિઃ । અદૃશ્યમાનત્વાદિવર્મેઃ સાધર્મ્યેઽપિ સત્તાઽસત્તયોસ્તથામાહાત્મ્યસ્યાનપાયાદિતિ । અત એવ ઇલાદશપ્રતિમાપ્રતિપન્નસ્ય શ્રમણોપાસકસ્ય શ્રમણકલ્પત્વમેવ, ન તુ શ્રામણ્ય, કુટુમ્બસત્તાકત્વેન મહા-
ન્વતપ્રતિપત્તેરસમ્ભવાત્ ।

વિશેષ બાંધુિવા દેખીછળ છદ્મગણકપ્રયત્ને પશ્ચિંદાકયો પશ્ચિંઓપધીપાકાદિકને વિષે 'અસમર્થ' પશ્ચિં અગ્નિતે ચોવમેર ઉચ્ચતાને, હેતુ હેઈજ, પશ્ચિં હણાણો અગ્નિ તેહવા ન હુઈ, અદૃશ્યમાનપણાદિકધર્મે, સરીખે હ છેતે, પશ્ચિં સત્તા અને અસત્તાના તેહવા મહિમાના અક્ષયથી

। એતલાજી વતી ઈચ્છારમી પ્રતિઆપ્રતિપન્નને (જે) શ્રમણોપાસક તેહને, શ્રમણકલ્પપણુ, જે પશ્ચિં શ્રમણપણુ નહીં કુદે મની સત્તાવતપણિ કરી મહાપ્રતેની પ્રતિપત્તિના અસ લવથી પૂછે છે-ઉપશાતનીતશગને પશ્ચિં પિપીલિકાદિક્ષુદ્ધને દુનંદ મુખીનઈ કુકુટપોતાદિકપક્ષીજીવતુ અહણુ ડીધુ. તિહા કારણુ સ્વ ? ઇમ જી તે ઉપરિં કહીઈ છે-તેહવા, અપ્રમતસ યતીને સમ્યક્ ઉપયુક્તને ઈર્થાસમિતિ. કુકુટપોતાદિકને જ સહસા અરણુને હેડે પ્રવેશના સ લવથી, તેહને ત્યાગપણિ અશક્યજ, અનાભોગને વશે તેહવી. ક્રિયાને, અશક્યરોધને પ્રસરપણિ પરિણુખાથી, હણવા યોગ્ય જીવનિષયાજો. જે અનાભોજ તેહને, વશે તેહનો પવિહારના ઉપાયના અચાનથી, એતલાજી વતી સિદ્ધાત મણિ કહે છે- જો જીવે વિ ઈર્થાદિક-વધી જી હધરથસ યત તે પોતાની ક્રિયાથી સલાવનાઈ પશ્ચિં પોતાને, સ્પષ્ટગાતને ગમ્યજો જીવવાત તેહને, ગાનવત હુઈ, તઠે જીવવાત ન હુઈજ સ લાગ્યો જે તેહવા જીવવાત તેહની હેતુ જે ક્રિયા તથા નિવૃત્તિને આવશ્યકપણાથી ઈર્થધિકે શરીરની ચપલપણુધઈ કેવલીને જીવવાતવુ, કલ્પન, તે અહાપોપદુ. હેતુ મહાઆશાતના એમ મોનવુ. તિર્થેયથી પશ્ચિં કેવલીને અસમર્થપણુના ઉદ્દલાવનથી જે માટે મેધના કુમારના જીવ હસતી તે શશલાની અનુકંપાઈ અદીન્નિતાઈ ઉચ્ચે. પાદે જ રહેતો હુઈ. જેકેવલી તો શરીરને અચલપણિ ક્ષણમાત્ર પશ્ચિં રહેવાને અથવા માર્ગને ભેદે જવાને અસમર્થ. અનુતર અનુ-
કંપાવત પશ્ચિં પિપીલિકાદિક્ષુદ્ધને સર્વપ્રકારે જાણીને હણે. અત એવ ઉદ્દલધન પ્રલધનાદિ પ્રણાપનોક્ત છે ઇમ કપકાદર્યે મુનિ, કોશકૃત સર્વપણુપર વૃત્તાદિક સલાને છે. વધી પરને અભિપ્રાયે

સચ્ચારરૂપાઃ ક્રિયા ભળિતાઃ । વક્તારસ્તુ બહુશ્રુતા અપિ પ્રાયો ભૂયાંસઃ—કેવલી વિવક્ષિતાકાશપ્રદેશેષુ હસ્તાદિકં વ્યવસ્થાપ્ય તતઃ પશ્ચાદાદાય પુનસ્તેષ્વાકાશપ્રદેશેષુ હસ્તાદિકં વ્યવસ્થાપયિતું સમર્થો ભવતીતિ પ્રમે નિર્વચન—નાયમર્થઃ સમર્થઃ इति वदन्ति । इह त्वेवंविधप्रभनिर्वचनयोगेन्द्रोऽपि नास्ति । तेन सम्यग् पर्यालोचनप्रमोदपरिहारेण भवितव्यं, न पुनः परोक्षं श्रुत्वा तद्विश्वासेन प्रवर्तितव्यम् । सा च सूक्ष्मगात्रસચ્ચારરૂપા ક્રિયા સાંક્ષાત્ જીવધાતહેતુર્ન ભવતિ, તથાભૂતક્રિયાવતામપિ સૂક્ષ્મૈકેન્દ્રિયાદીનાં સાંક્ષાદાત્માદ્યારમ્ભ-કત્વાભાવાત્ । યદાગમઃ—‘ તત્થ ણં જે તે અસંજયા તે અવિરદ્ પહુચ્ચ આયારમાભિ જાવ ણો અપારંભા ’ इत्यादि भग० श० १, उ० १, (सू० १६) वृत्त्येकदेशे यथा—‘ अविरद पडुच्च ’ इति ।

इह अयं भावः—‘ यद्यप्यसंयतानां सूक्ष्मैकેન્દ્રિયાદીના નાડડમારમ્ભકત્વાદિક’ સાંક્ષાદસ્તિ તથાપ્યંવિરતિ પ્રતીત્ય તદસ્તિ તેષામ્, નહિ તે તતો નિવૃત્તાઃ । અતોડસંયતાનામવિરતિસ્તત્ર કારણમિતિ । અતઃ એવં પ્રકૃતશતકસૂત્રગાથાયાં જિનવચનાદિત્યુક્તમ્ । જિનેનૈવ સૂક્ષ્મૈકેન્દ્રિયાદીનાં સાંક્ષાજ્ જીવધાતસ્યોક્ત-પ્રકારેણ નિબિદ્ધત્વાદિતિ । યદ્યપ્યેવં તથાપિ તથાભૂતા યોગાઃ કર્મબન્ધકારણાનિ ભવન્ત્યેવ, યોગાનામપિ કર્મબન્ધકારણત્વેનામિતત્ત્વાત્ । નવર કર્મબન્ધે ચ વૈચિત્ર્યં ન યોગજન્ય કિન્તુ મોહનીયક્ષયોપશમવૈ-ચિત્ર્યજન્યમ્, મોહનીયોદયાભાવે ચ યોગાઃ સર્વેષામપિ સામયિકસાતવેદનીયકર્મબન્ધહેતવો ભવન્તિ । તત્રાપિ ક્ષીણમોહસ્ય યોગાઃ દ્રવ્યતોડપ્યશુભા ન ભવન્તિ । તેનૈવ કેવલિનઃ સ્નાતકચારિત્રં ન પુનરુપશાન્તસ્યાડપિ,

એતલાજ વતી એ સર્વશતકની સૂત્રની ગાથાને વિષે ‘ જિનવચનથી ’ એહવુ કહિહ, જિનેજ સૂક્ષ્મએ-કેન્દ્રિયાદિકને સાંક્ષાત્ જીવધાતને ઉક્તપ્રકારે નિષિદ્ધપણથી જહિહ, એહવુ તહિહે પણિ તેહવા યોગ તે કર્મબંધના કારણ હુઈજ યોગને પણિ કર્મબંધને કારણ પણિ માન્યાપણથી. પણિ કર્મબંધને વિષે વિચિત્રપણુ તે યોગથી ઉપનુ નહી. તો સુધુ । મોહનીયના ક્ષયોપશમને દૈચિત્ર્યે, જન્ય, મોહનીયને અભાવઈ તો યોગ તે સર્વેનંધ સામયિક સાતવેદનીય કર્મના બંધના હેતુ હુઈ. તિહા પણિ ક્ષીણમોહન યોગ તો દ્રવ્યથી પણિ અશુભ ન હુઈ. તિણે જ કરી કેવલીને સ્નાતક ચારિત્ર, પણિ ઉપશાન્તઈ નહી તેહના યોગનંધ દ્રવ્યથી અશુભપણુના સંભવથી. તેહનુ કારણ જે સત્તાવર્તી મોહ, તેહના છતાપણુથી. તે તહિ એ સૂત્ર તો પૂવિ દેખાડયુ છઈ. અનઈ જે ક્ષીણમોહનઈ યોગનઈ દ્રવ્યથી એ અશુભપણુને અભવે પણિ સ્નાતકપણુનો અભાવ તે અનાભોગથી ભણિવો. અનાભોગના માહત્ત્યથી સલાની જે દેખી છાયા તેહના સભવને અનિવાર્યપણુથી એ ભાવ. એટલે એક રીતિની ક્રિયા કહી

જે તહિ આતરે હુઈ, તે ક્રિયા તો ગમનાગમનાદિરૂપ અનેક પ્રકારની હકારસ્થને પણિ ભણવાયોગ્ય પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિ સ્વેચ્છાવિષયપણિ સ્વરૂપથી શાષ્ટઈ રાધતો પ્રમર છે જેહનો એહવી, તે વતી કદાચિત્ હુઈ તેહવી ક્રિયા તે અસયતસ્વામિને પામીને તેહવી કાલાદિસામગ્રીને યોગે પ્રગટ જીવધાતનુ હેતુ પણિ હુઈ. સ્પષ્ટ જીવધાત પણિ કદાચિત્ જ હુઈ, જિમ યુગને દેખી ધાવનદિ ક્રિયાપ પણિએ જે વ્યાધ તેહને શરીરની ચપલપણાઈ. તે સામગ્રીને કદાચિતકપણિ કરી સ્પષ્ટ જીવધાત તે કદાચિતજ હુઈ, તિમજ સર્વાતુભાનિ સિદ્ધપણાથી, તેહજ ક્રિયા સયતસ્વામીને પામીને મોહનીય અને અનાભોગે સહિત હુંતી કિવારેકિ દ્રવ્યથીજ જીવધાતનુ હેતુપણિ, જિમ ઉપશાન્તરીતરાગને પણિ હ તેહવી તેહવી ક્રિયા સ્વરૂપથી શાષ્ટઈ એહવો રાધપ્રસર જેહનો એહવી છઈ, તહિહઈ અનાભોગને વર્તે સ્વપ્રસરણે માનવી, એતલાજ વતી સ્વરૂપથી કહિહ અને જે હકાર્ય વીતગગપણિ સરી સર્વજ્ઞ વીતરાગને જીવધાતનો સભવ, પણિ ક્ષીણમોહને નહી તિહા મોહનીયસત ઈ અને

તસ્ય યોગાના દ્રવ્યતાઽશુભત્વસમ્ભવાત્ તત્કારણસ્ય સત્તાવર્તિનો મોહસ્ય સત્ત્વાત્ । તત્ત્વ ‘ અણગારસ ણ
 ંતે । માવિઅપ્પનો ’ इत्यादि प्राक् प्रदर्शितम् । यत्तु क्षीणमोहस्य योगाना द्रव्यतोऽप्यशुभत्वाभावेऽपि
 स्नातकत्वाभावः, स चानाभोगहेतुक एव, अनाभोगमाहात्म्यात् सम्भावितदोषलयासम्भवस्यानिवार्यत्वा-
 दिति भावः । या पुनः सान्तरभाविनी क्रिया, सा च गमनागमनादिरूपा नानाप्रकारा छद्मस्थानामपि
 गम्या प्रवृत्तिनिवृत्तिभ्या यदृच्छाविषयत्वेन स्वरूपतः शक्यरोधप्रसरा, तेन कादाचित्की तथाभूता क्रिया
 असयतस्वामिनमासाद्य तथाविधकालादिसामग्रीयोगेन साक्षाज् जीवघातहेतुरपि भवति । यथा मृग
 निरीक्ष्य धावनादिक्रियापरिणतस्य व्याधस्य शरीरचपलता । तस्याश्च सामग्र्याः कादाचित्कत्वेन साक्षात्
 जीवघातोऽपि कादाचित्क एव भवति, तथैव सर्वानुभवसिद्धत्वात् । सैव क्रिया सयतस्वामिनमासाद्य
 मोहनीयानाभोगसहकृता कदाचित् द्रव्यत एव जीवघातहेतुरपि । यथोपशान्तवीतरागस्यापि । यद्यपि
 तथाभूताऽपि क्रिया स्वरूपतः शक्यरोधप्रसरा तथापि अनाभोगवशेनाऽशक्यरोधप्रसरतया परिणता ।
 मन्तव्या । अत एव स्वरूपत इत्युक्तम् । यत्तु छद्मस्थवीतरागत्वेन साम्येऽपि उपशान्तवीतरागस्य जीव-
 घातसम्भवः न तु क्षीणमोहस्याऽपि, तत्र मोहनीयस्य सत्ताऽसत्ताभ्या कृतो विशेषो बोध्यः । दृश्यते च
 बहुप्रयत्नाच्छादितोऽप्यग्निरौषधीपाकादिकर्मण्यसमर्थोऽपि परित प्रदेशाना कवोष्णताहेतुर्भवत्येव । न चैव
 विध्यातोऽप्यग्निः, अदृश्यमानत्वादिधर्मैः साधर्म्येऽपि सत्ताऽसत्तयोक्तयामाहात्म्यस्यानपायादिति । अत
 एव एकादशप्रतिमाप्रतिपन्नस्य श्रमणोपासकस्य श्रमणकल्पत्वमेव, न तु श्रामण्य, कुटुम्बसत्ताकत्वेन महा-
 व्रतप्रतिपत्तेरसम्भवात् ।

વિશેષ નીચિવે । દેખીછે જઈ અહુપ્રયત્ને પશ્ચિ દાક્યે પશ્ચિ ઔષધીપાકાદિકને । વિશે અસમર્થ પશ્ચિ
 અગ્નિ તે ચોરખેર ઉષ્ણતાને । હેતુ હુઈજ, પશ્ચિ હુણાણે, અગ્નિ તેહવે ન હુઈ, અદ્રશ્યમાનપણાદિકધર્મે ।
 સરીખે છે, પશ્ચિ સત્તા અને અસત્તાના, તેહવા મહિમાના અક્ષયથી ।

। એતલાજ વતી ઈચારમી પ્રતિમાપ્રતિપન્નને (જે) શ્રમણોપાસક તેહને, શ્રમણકલ્પપણુ, જે પશ્ચિ
 શ્રમણપણુ નહીં કુટુંબની સત્તાવતપશ્ચિ કરી મહાવ્રતની પ્રતિપત્તિના અસ ભવથી. પૂછે છે-ઉપશાન્તવીતરાગને,
 પશ્ચિ પિપીલિકાદિક્ષુદ્રજ વૃનંદ યુદ્ધીનંદ કુર્કટપોતાદિકપક્ષીજવનુ ગ્રહણ કરી શું તિહા કોરણ સ્યુ ? ઇમ
 જહ તે ઉપરિ કહીઈ છે-તેહવા અપ્રમત્તસ મતીને સમર્થ ઉપયુક્તને ઇયાસમિતિ । કુર્કટપોતાદિકને જ
 સહસા ચરણને હેઠે પ્રવેશના સ ભવથી, તેહને ત્યાગપશ્ચિ અશક્યજ, અનાભોગને વશે તેહવી ; ક્રિયાને
 અશક્યરોધને, પ્રસરપશ્ચિ પરિણુખાથી, હણવા ચોગ્ય જીવવિષયાઓ જે અનાભોજ તેહને વશે તેહના
 પરિહારના ઉપાયના અજાનથી, એતલાજ વતી સિદ્ધાત પશ્ચિ કહે છે- જો જીવે વિ ઇત્યાદિક-વલી જહ
 છદ્મસ્થસયત તે પોતાની ક્રિયાથી સલાવનીઈ પશ્ચિ પોતાને, સ્પષ્ટજાનને ગમ્ય જે જીવઘાત તેહને
 જાનવત હુઈ, તહ જીવઘાત ન હુઈજ સલાચે જે તેહવે જીવઘાત તેહની હેતુ જે ક્રિયા તેથી નિવૃત્તિને
 આવશ્યકપણાથી ઇમથિકે શરીરની ચપલપણાઈ કેવલીને જીવઘાતનુ કલ્પનુ તે મહાપાપનુ, હેતુ
 મહાઆશાતના એમ માનવુ. તિર્થંચથી પશ્ચિ કેવલીને અસમર્થપણાના ઉદ્દાપનથી જે મોટું મેધને
 કુમારને જીવ હરતી તે શશલાની અનુકંપાઈ અદીનિતાઈ, જો પાદે જ રહેતા હુઈ, જેવલી તે
 શરીરને ચંચલપશ્ચિ ક્ષણમાત્ર પશ્ચિ રહેવાને અથવા માર્ગને ભેદ જવાને અસમર્થ. અનુત્તર અનુ-
 કંપાવત પશ્ચિ પિપીલિકાદિક્ષુદ્રજ વૃને સર્વપ્રકારે જાણીને હણે, અત એવ ઉદ્દેશ ધન પ્રલબ્ધનાદિ
 પ્રણપનોક્ત છે ઇમ કૃપકાંધસ્થ સુનિ મેશકૃત સર્વપણપરિ વૃત્યાદિક સભાવે છે. વલી પરને અભિપ્રાયે

નનુ ઉપશાન્તવીતરાગસ્ય પિપીલિકાદિક્ષુદ્રજન્તૂન્ વિહાય કુર્કુટપોતાદિપશ્ચિજીવગ્રહણં કૃત તત્ર નિદાન કિં ? इति चेत्, उच्यते-तथाभूताप्रमत्तस्य तस्य सम्यगुपयुक्तस्य सम्यगीर्यासमित्या गच्छतः कुर्कटपोतादेरेव सहसा पादस्याधः प्रवेशसम्भवात्, तस्य च परित्यागोऽयश्चक्यः। एव, अनाभोगवशेन तथाभूतक्रियाया अव्यशम्यरोधप्रसरतया परिणमनात्, घात्यजीवविषयकानाभोगवशेन तत्परिहरणोपायस्यापरिज्ञानात्। अत एव आगमोऽपि-‘जो जीवे वि ण थाणेइ’ इत्यादि। किञ्च-यदि छद्मस्थस्यतो नियतक्रियाव्यतिरिक्तस्थले निजक्रियातः सम्भावनयापि निजसाक्षात्कारगम्यस्य जीवघातस्याभोगवान् भवेत् तर्हि जीवघातो न भवत्येव, सम्भाविततथाभूतजीवघातहेतुक्रियातो निवृत्तेरावश्यकत्वात्। एव च सति शरीरचलतया केवलिनो जीवघातकल्पन महापापहेतुर्महाशांतेनेति मन्तव्यम्, तिर्यग्भ्योऽपि केवलिनोऽसामर्थ्योद्भावनात्। यतो मेघकुमारजीवो हस्ती शशकानुकम्पया सार्द्धदिनद्वयमुत्क्षिप्तपाद एव तस्थिवान्, केवली तु शरीरचलतया क्षणमात्रमपि स्थातु मार्गभेदेन वा गन्तुमसमर्थोऽनुत्तरानुकम्पावानपि पिपीलिकादિક્ષुद્રजन्तून् सर्वप्रकारेण। ज्ञात्वाऽपि व्यापादयति। किञ्च-परामिप्रायेण-केवलज्ञानोत्पत्तिसमय एव यथादृष्टहस्तपादादिसमुत्थक्रियया जीवघातं कुर्वत केवलिनः शरीरचलतायाः कारणत्वकल्पनमयुक्तमेव, तथाभूतशरीरचलताया अभिवाचेऽपि यथाज्ञातप्रकारेण जीवघातस्य क्रियमाणत्वात्। तस्माद्यदि केवलिनो जीवघातव्यवस्थापनाय व्यसनी भवान् तर्हि शरीरचलता विहाय किञ्चिदन्यत्कारणान्तरं कल्पनीयम्, तच्चासम्भवि नामग्राहेण त्वक्तुमशक्यत्वात्। तस्मात्केवलिनो गमनागमनादिक्रिया जीवरक्षाहेतुरेव, शुभयोगजन्यत्वेन शुभत्वात्। यदागमः—

‘सव्वजिआणमहिंसं अरहंता सच्चवयणमरहता। धंभव्वयमरहता अरिहंता हुतु मे सरण। ॥१॥’ इति चतुःशरणप्रकीर्णके (गा० १७). व्याख्यादेशो यथा-‘सर्वे सूक्ष्मवाद्वरप्रसत्थावरलक्षणा ये जीवास्तेषां न हिंसा अहिंसा-रक्षा तामर्हन्तमि’ इत्यादि। न चायं तीर्थકૃતામેવાતિશય इति वाच्यम्, चारित्रमोहनीयक्षयसमुत्थातिशयस्य ज्ञानावरणीयक्षयसमुत्थकेवलज्ञानस्येव सर्वकेवलिसाधारण्यात्। अत एव सामान्यस्याधुमधिकृत्याऽपि प्रश्ननिर्वचने यथा—

કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિસમયે જ જિમ દીડી જે હસ્તપાદાદિની ક્રિયા તેણીથી જીવઘાતને કરતો જે કેવલી તેહના શરીરની અવલપણાથીને કારણપણાતું કલ્પન તે અયુક્તજા તેહની શરીર અવલપાને અભાવે પશ્ચિ અથાચાતપ્રકારે જીવઘાતને કરીતાપણાથી, તે વતી જઈ કેવલીને જીવઘાત થાપવાને અસાધું છે, તઈ શરીરની અલપા ઋણા કાઈ ખીલું કારણાતર કલ્પવું. અતો તે તો ન સભવે. નામગ્રહીને કહેવાને અશક્યપણાથી. તે વતી કેવલીને ગમનાગમનાદિક ક્રિયાતે જીવરક્ષાતું હેતુજ. શુભયોગે જન્મપણું કરી શુભપણાથી, જે માટે આગમને સર્વજીવરક્ષાને યોગ્ય સત્યવચનને યોગ્ય અલપતને, યોગ્ય એહના અરિહતઈ શરણુ વ્યાખ્યાને અશ-જિમ સર્વે સૂક્ષ્મ બાદરે ત્રસ થાવરરૂપ જે જીવ તેહની હિંસા નહીં એતલે રક્ષા તે પ્રતિ યોગ્ય છે. ઇત્યાદિકે એ તીર્થકરને જ અતિશય ઇમ ન કહેવું. આરિત્રમોહનીયના ક્ષયથી ઉપના અતિશયને જ્ઞાનાવરણીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન કેવલજ્ઞાનની પરિ સર્વ કેવલીને સમાનપણાથી.

એતલાજ માટે ત્રી આસિરી પ્રશ્ન એને ઉત્તર જિમ-પૂછે છે-ઉપયોગવત ઇશ્વરસાધુને ક્ષમજીવની રક્ષા કિમ હઈ ? તે ઉપરિ સિદ્ધાતી કહે છે. સત્ય તથાપિ તે અહિંસકજ ઉપયોગવત

‘गणु कह। उत्रउत्ताणवि छेउमत्थमुणीण सुहुमजिअरम्हा ? । सच्च तहवि न वहगा उवओगपरा जओ भणिय’ ॥ १ ॥ तिहितोपदेशमालायाम् । एतद्व्याख्या यथो-नन्विति पूर्वपक्षोप-
न्यासे । छदमस्थाना-विशिष्टातिशयज्ञानरहिताना । सुनीना-साधूनामुपयुक्तानामपि-सम्यग्गीर्घासमिताना
मपि सूक्ष्माणा-चर्मचक्षुषामदृश्याना जीवाना कथं रक्षासम्भवः ? । आचार्य आह-सत्यम्-अवितथ-
मेतत्, तथापि विशिष्टज्ञानशून्या अपि यद्युपयोगपराः-पूर्वाक्त्युक्त्या । चङ्क्रमणप्रवृत्ताः तदा सम्भव-
त्यपि प्राणिवधे न वधकाः-वधपापाशभाजः । न चैतत् काल्पनिकम्,

‘उच्चालिअमि पाए इरिआसमिअस्स सकमट्ठाए । वावज्जेज्ज कुलिगी भरिज्ज त जोग-
मासज्ज ॥ १ ॥ ण य तस्स तन्निमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिओ समए । अणवज्जो उवओगेण
सच्चभावेण सो जम्हा ॥ २ ॥’ इत्यादि । अत्र हि सामान्यसाधूनामपि यज्जीवविषयकाभोगस्त-
ज्जीवरक्षैवामिहितेति दर्शित बोध्यम् । तथा च आगमोऽपि-‘जो जीवेवि विओणेइ’ इत्यादि ।
तथा ‘अणासवो केवलीण ठाण’ मिति प्रभव्याकरणाङ्गसूत्रे, एतद्वृत्तौ-‘(अनाश्रवः) केवलाना
स्थान केवलानामहिंसाया व्यवस्थितत्वा’दित्यादि । एव प्रवचनसममत्या सयोगिकेवलमात्रस्य निज-
कायादिन्यापारतः सूक्ष्मजीवानामपि विराधना न भवत्येवेति गार्हार्थः ॥ ३५ ॥

अथ परामिप्राथमनाभोगेन दूषयितुं प्रथम परारक्षकमोह-
॥ गणु सेलेसीपडिवनकायसंफासजीववावत्ती । ता कह सजोगिणो जिअविराहणा णेव संभवइ ॥ ३६ ॥

ता-‘ने माटि’ कडिछे । ‘छे’ शास्त्रातिरिक्तं । ‘आ’ गायानुं सस्कृतं व्याख्यानं । ‘जिम-ननुं’ अल्लु पुनर्पक्षना
उपन्यासने विषे । ‘छम’-‘ने’ विशिष्ट अतिशयज्ञाने रहितं तद्वत् । ‘सुनीने-साधुने’ उपयोगवत् । ‘पण्डि’
सम्यग्-‘धर्मा’ समितिनर्ध । ‘पण्डि’ यम्यक्षुषे’ अदृश्यत्वेने किम रक्षा संभवे । ‘आचार्य’ कहे छे-‘सायु’
‘ओ’ तद्वत् । ‘विशिष्टज्ञानरहितपण्डि’ उपयोगवत् । ‘पूर्वोक्ति’ युक्ते । ‘आक्षाने’ निषे प्रवर्त्ता, तड् छतर्ध
प्राप्तिवधे वधक नहि अतश्चे वधना । ‘पापना’ अशना । ‘अशना’ नही । ‘ओ’ कर्त्तव्यं नहि । ‘ओपादे’
‘पादे’ धर्मासंभितने सकर्त्तव्ये । ‘अर्ध’ कुलिगी । ‘द्विधा’ द्विधे । ‘ते’ परिताप । ‘पामे’ अथवा । ‘अरे’ तेहने ।
‘योग’ पामोने । ‘पण्डि’ ते निमित्तित्तो । ‘अध’ अक्षमपण्डि । ‘सिद्धातने’ विषे न कडो । ‘उपयोग’ ते निर्वर्ध
‘सर्व’ भावे । ‘ते’ ने माटे । ‘२’ । ‘एतादि’ छडा । ‘सामान्य’ साधुने । ‘ने’ अवविषयओ । ‘आभोग’ ते अविरक्षा
‘ने’ कडी । ‘अल्लु’ ‘हण्डु’ ‘अण्डु’ । ‘वृत्तिनहि’ ओकदेश । ‘कडध’ छर्ध । ‘केवलीने’ अहिंसाने । ‘ने’ निषे
रक्षेवापण्यथी धम प्रवचन । ‘समिति’ सयोगीकेवली मन्त्रने । ‘अक्षम’ अशनी । ‘पण्डि’ विराधना । ‘न’ । ‘छध’ ओ
गाथानो अर्थः ॥ ३५ ॥

‘हिवे’ परना । ‘अलिप्राये’ अनभोगे । ‘दूषयाने’ प्रथम परेनी आशङ्का कहे छे-
पूछे छे-‘शैनेशी’ प्रतिपन्नना । ‘कायना’ रूपसंस्थी । ‘अवनी’ हिंसना । ‘अल्लु’ तड् । ‘किम’ सयोगीने
विराधना न संभवे ?

‘वृत्तिने’ अर्थः-‘अल्लु’ शैनेशी पडिवनया अयोगीकेवलीना । ‘शरीरेना’ सणध । ‘तथी’-‘अशङ्का’
अवने । ‘प्राण्युत्थाग’ छुछि । ‘से’ अभिक्रममाणे । ‘एतादि’ आचार्याराम-पूर्व । ‘हण्डु’ तेहनी । ‘अशनी’ वृत्तिने
विषे । ‘छडा’ कर्मणध । ‘प्रति’ विचित्रता । ‘छर्ध’ ते किम-अयोगीनी । ‘अविरक्षाने’ विषे । ‘कायने’-‘रूपसं’-‘अशना’

વ્યાख्या—ચદીતિ ગમ્યમ્ । નનુ ,યદિ શૈલેશીપ્રતિપત્ન્યાયોગિકેવલિનઃ કાયસંસ્પર્શ-
શરીરસમ્પર્કઃ તસ્માજ્જીવાનાં મશકાદીનાં વ્યાપત્તિઃ—પ્રાણત્યાગો ભવતિ, ચતુક્તમ્—‘સે અમિક્રમમાણે.’
‘ઇત્યાદિપ્રાગુપદર્શિતસૂત્રવૃત્તૌ’—અત્ર કર્મવન્ધ પ્રતિ વિચિત્રતા । તથાહિ—શૈલેશ્યવસ્થાયાં કાયસંસ્પર્શન
મશકાદીના પ્રાણત્યાગેઽપિ પશ્ચવિધોપાદાનકારણાભાવાન્નાસ્તિ વન્ધઃ, ઉપશાન્તશ્લીળમોહસયોગિકેવલિનાં
તુ સ્થિતિનિમિત્તકષાયાભાવાત્ સામયિકઃ, અપ્રમત્તયતેર્જઘન્યતોઽન્તર્મુહુર્ત્તસ્થિતિઃ ઉત્કૃષ્ટતશ્ચાન્તઃકોટા-
કોટીસાગરોપમસ્થિતિ, પ્રમત્તસ્યાનાકુટ્લિકયાઽનુપેત્ય પ્રવૃત્તસ્ય કચિત્ પ્રાણ્યવયવસંસ્પર્શાત્ પ્રાણ્યુપતોપાદૌ
જઘન્યત ઉત્કૃષ્ટતશ્ચ પ્રાક્તન ઇવ વિશેષિતતરઃ, સ ચ તેનાઽપિ ભવેન ક્ષિપ્યતે ઇતિ સૂત્રેણૈવ દર્શયિતુ-
માહે ‘ત્યાદિ શ્રીઆચારાન્નલોક(સારા)વિજયધ્યયને, ચતુર્થદેશકસ્ય વૃત્તૌ પ્રસન્નતોઽમિહિતમ્ ।’ તા
તર્હિ કથ સયોગિકેવલિનો જીવવિરાધના ન સમ્ભવતિ ?, અપિ તુ સુતરામેવ સમ્ભવતીતિ પરાકૃત-
માવિષ્કૃતમિતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૩૬ ॥

અથ પરવિકલ્પિતમનાભોગમૂલકમેવેત્યુપદર્શયન્ દૂષયતિ—

॥ ૩૭ ॥ વયનમનાભોગા જં કારગજિણપવિત્તિપમુહાણં । સમ્ભવિઆરા વહિઓ દસિઅદોસં ણ યાણેહ ॥

વ્યાख्या—ઇતિ—અમુના અનન્તરોક્તપ્રકારેણ વચનમનાભોગમૂલકં અનાભોગવશેન, તથોક્તમિ-
ત્યર્થઃ । તત્ર હેતુમાહ—‘જ કારગે’ ત્યાદિ । ચદ્—યસ્માત્કારણાત્ કારકઃ—કર્તા સ ચ જિનપ્રવૃત્તિઃ—
કેવલિનઃ પ્રવર્તનં સા ચેતિ દ્વન્દ્વઃ, તત્પ્રમુખા—તદાદયઃ, આદિશંદાત્ કાર્યકારણભાવસમ્બન્ધાદયોઽપિ
પ્રાહ્યાઃ, હેવાં સમ્યગ્—યથાર્થઃ વિચારઃ—સમ્ભવાસમ્ભવપર્યાલોચના તસ્માદ્ વાહ્યો-દૂરવર્તી પર્યાલોચના-

કાદિને પ્રાણત્યાગે પુણિ પ્રાય પ્રકારના જે ઉપાદાન કારણુને અભાવથી બધું નથી. ઉપશાન્ત શ્લીળમોહ
અને કેવલીને તદ્દિ સ્થિતિરેત્તુ, કષાયના અભાવથી સામયિક બધું, અપ્રમત્તયતીને તો જઘન્યથી
અંતર્મુહુર્ત્, ઉત્કૃષ્ટથી તો આત્સાગશપમ કોટાકોટિની સ્થિતિ પ્રમત્તને અનાકુટ્ષ્ઠ અણુપાંખીને પ્રવત્ત્યને,
કિહાએક પ્રાણીના અવયવના સ્પર્શથી પ્રાણીના ઉપતાપાદિકને વિષે જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી, પૂર્વલોક
કાષ્ટએક અધિકતર તે તો તેણે જ ભવે ક્ષેપવીધ એહવુ યત્ર જે દેખાડવાને, કહે, છે, ઇત્યાદિ શ્રી
આચારાગ લોકવિજયધ્યયને ચતુર્થેદેશકે એહની વૃત્તિને વિષે પ્રસન્નથી કહિકે. તદ્દિ કિમ સયેગીને
જીવની વિરાધના ન સંભવે ? તો સ્યુ ? સભવે એહવુ પાને અભિપ્રાય—મત પ્રકટ કર્યું. એ ગાયાર્થઃ ॥ ૩૭ ॥

હિવે પરમું વિકલ્પિત તે અનાભોગમૂલક જ એહવું દેખાડતો દૂષે છે—

એ વચન તે અનાભોગથી જે માટે કાંક જિનની પ્રવૃત્તિ પ્રમુખતુ સમ્યગ્ વિચારે ખાલ-
ચિકું દેખાડ્યો દેખ નથી જાણતો.

વૃત્તિને અર્થઃ—એણે હિવડા કહે પ્રકારે વચનને અનાભોગને વિશે તેહવું કહિકે એ ભવ
તિહા હેતુ કહે છે—જે કારણથી કરક તે કરકર તે અને જિનની પ્રવૃત્તિ—કેવલીનું પ્રવર્તવું તે. ઇહા
૬૬ અમાસ. તે પ્રમુખ આદિ શબ્દથી કાર્ય—કારણભાવ સંબધાદિક પ્રદેશ તેહને યથાર્થ વિચાર—
જે સભવ અને અસભવની વિચારણા—તેથી દૂર—વિચારણાઈ—અને એ યથાર્થ દેખાડ્યો દેખ અના-
ભોગનું દૃષ્યુ નથી—જાણતો એ અસમ્યગ્થઃ

શૂન્ય इत्यर्थः । दर्शितदोषमनाभोगदूषणं न जानातीत्यक्षरार्थः । भावार्थः पुनरेवम्—‘अत्र कर्मबन्धं प्रति विचित्रता । तथाहि—शैलेइयवस्थायां कायसस्पर्शनं मशकादीनां प्राणत्यागेऽपि पञ्चविधोपादनकारणाभावात्तस्मिन् बन्धः’ इत्यत्र कारकस्य—कर्तुः सम्यग्विचारे, मशकादीनां प्राणत्यागस्य कर्त्ता किमयोगिकेवली । उत अन्यः कश्चिद्वा ? । नाहं, अयोगित्वकर्तृत्वयोर्विरोधेनायोगिकेवलिनः कर्तृत्वाभावात् । नहि क्वादिव्यापारमन्तरेण कर्त्ता भवितुमर्हति, ‘क्रियाहेतुः स्वतन्त्रः कर्त्तृ’ति वचनात् । यदि च अयोगिकेवलिनः शरीरसम्पर्कादपि जायमानो जीवघातस्तन्निमित्तकत्वेन तत्कर्त्तृको भण्यते तर्हि अपसिद्धान्तः स्यात्, पुरुषप्रयत्नमन्तरेणाऽपि प्राणत्यागलक्षणस्य कार्यस्य जायमानत्वेन पञ्चसमवायादित्वहानेः । निमित्तमात्रेण कर्तृत्वव्यपदेशोऽपि न भवति, साध्वादिनिमित्तकोपसर्गस्य दानादेश्च साध्वादिकर्तृकत्वेन व्यपदेशप्रसक्तेः । द्वितीये विकल्पे, अन्यः कश्चित् कर्त्तृत्यत्र अनन्यगत्योऽनाभोगवत् कूपपातवदनिष्टोऽपि मशकादीनां निजप्राणत्यागोऽनाभोगवशेन म्रियमाणमशकादिकर्तृक एव । यदि मशकादीनां निजकायादिव्यापारो नाभविष्यत् तर्हि शरीरसम्पर्काभावेन निजप्राणत्यागोऽपि नाभविष्यदिति नियमबलेन मशकादियोगजन्यत्वात् । तथा च कर्मबन्धोऽवध्यवसायानुगतो मशकादीनामेव भवति, एककर्तृकयोरेव कर्मबन्धोपादानकारणयोः परस्पर कार्यकारणभावसम्बन्धात् न पुनर्भिन्नकर्तृकयोरपि, सासारिकजीवकर्तृकैः पञ्चविधोपादानकारणैः सिद्धानामपि कर्मबन्धप्रसक्तेः । तस्मादव्यव्यतिरेकाभ्यामनादिसिद्धकार्यकारणभावव्यवस्थासिद्ध्यर्थं मशकादिकर्तृक प्राणत्यागोऽयोगिकेवलिनः कर्मबन्धकारण न भवत्येव ।

ભાવાર્થ તે એ-છઠા કર્મબંધ પ્રતે વિચિત્રપણાઈ, તે કિમ-છઠા કર્તાને યથાર્થ વિચારે, ‘મશકાદિક પ્રાણત્યાગને ‘કર્તા સ્યુ’ અયોગીકેવલી અથવા અન્ય કુણેક ? પ્રથમપક્ષ તો નહિ, અયોગીપણુને’ અને કરનારપણુને । વિરોધઈ કરી અયોગીકેવલીને કર્તૃપણુના અભાવથી, કાલદિના વ્યાપારે વિના કર્તા થાવાને યોગ્ય ન હોઈ. ‘ક્રિયાને’ હેતુ અને સ્વપ્રધાન તે કર્તા’ એહતે વચનથી. જહ કેવલીના શરીરના સંબંધથી થાતો જીવઘાત તે નિમિત્તવતી તત્કર્તૃક જહ કહીઈ, તહ સિદ્ધતથી બ્રહ્મ થઈ. તે વતી પુરુષપ્રયત્ન વિના પ્રાણત્યાગલક્ષણુ કાર્યને થાવે કરી પચ સમવાયાદિપણુની હાનિથી નિમિત્તમાત્રે કર્તૃપણુને । બોલ ન હોઈ સાધ્વાદિકને નિમિત્તે થયો જે ઉપસર્ગ તેહને અને તેહવા દાનાદિકને સાધ્વાદિકે કયા એહવા પ્રસંગથી. બીજે વિકલ્પે તો અન્ય કુણેક કર્તા, છઠા અનન્યગતિ-અનાભોગવતને । કૂપપાતની પરે અનિષ્ટપણે મશકાદિકને પોતાને પ્રાણત્યાગ તે અનાભોગને વશે મરતો જે મશકાદિક તેહને કયોજ. જહ મશકાદિકને પોતાને કાયાદિકને વ્યાપાર ન હોત, તહ શરીરસંબંધને અભાવે પોતાને પ્રાણત્યાગ પણુ ન હોત, એહવે નિયમ બસે મશકાદિ યોગે જન્યપણુથી, તિમતો કર્મબંધપણે અધ્યવસાયે હુકત મશકાદિકને જ હોઈ, એકકર્તૃક જ કર્મબંધ અને ઉપાદાનકારણુને પરસ્પર કાર્ય-કારણુભાવના સંબંધથી, સ સારિકજીવ કર્તા જેહને એહવે પચવિધ-ઉપાદાન કારણુ કરી સિદ્ધને. પણુ કર્મબંધના પ્રસંગથી.

તે વતી હતે છતુ તે અવધ, અણુજને અણુજતુ તે વ્યતિરેક, તેણે કરી અનાદિસિદ્ધ જે કાર્ય કારણુભાવ, તેહની મર્યાદાની સિદ્ધિને. અર્થે મશકાદિક કર્તા છે જેહને એહવે પ્રાણત્યાગ તે અયોગીકેવલીને કર્મબંધનું કાણુ ન હોઈ ઉપાદાનકારણુ તો મિથ્યાત્વ અવિરતર, કષાયક્ર મોગ, અનઈ પ્રમાદપે રૂપ પામે યોગવતને જ હોઈ તે વતી ઉપાદાનકારણુવતને જ વિચિત્ર, કર્મબંધ હોઈ, એહવુ જણાવવાને પ્રથમ અયોગીને ઉપાદાનકારણુના અભાવથી જ કર્મબંધના અભાવ કહી ઈમ નહી તો કર્મના બંધની વિચિત્રતાના વિચારને વિષે અણધક જે અયોગીકેવલી તેહવુ. કહેવુ તે નિરર્થક સંપન્ને. અયોજનના

વ્યાख्या—ચદીતિ ગમ્યમ્ । નનુ ચદિ શૈલેશીપ્રતિપન્નસ્યાયોગિકેવલિનઃ કાયસંસ્પર્શ-
શરીરસમ્પર્કઃ તસ્માજ્જીવાનાં મશકાદીનાં વ્યાપત્તિઃ—પ્રાણત્યાગો ભવતિ, ચદુક્તમ્—‘સે અમિક્કમમાણે,’
इत्यादिप्राणपददर्शितसूत्रवृत्तौ—‘अत्र कर्मबन्ध प्रति विचित्रता । तथाहि—शैलेश्वरस्थाया कायसंस्पर्शेन
मशकादीनां प्राणत्यागेऽपि पञ्चविधोपादानकारणाभावाच्चास्ति बन्ध’, उपशान्तक्षीणमोहसयोगिकेवलिनो
तु स्थितिनिमित्तकषायाभावात् सामयिकः, अप्रमत्तयतेर्जघन्यतोऽन्तर्मुहूर्त्तस्थितिः उत्कृष्टतश्चान्तःकोटा-
कोटीसागरोपमस्थितिः, प्रमत्तस्यानाकुट्टिकयाऽनुपेत्य प्रवृत्तस्य कश्चित् प्राण्यवयवसंस्पर्शात् प्राण्युपतापादौ
जघन्यत उत्कृष्टतश्च प्राक्तन एव विशेषिततरः, स च तेनाऽपि भवेन क्षिप्यते इति सूत्रेणैव दर्शयितु-
माहेत्यादि श्रीआचाराङ्गलोक(सारा)विजयाध्ययने, चतुर्थोद्देशकस्य वृत्तौ प्रसङ्गतोऽभिहितम् । ‘ता’
तर्हि कथं सयोगिकेवलिनो जीवविराधना न सम्भवति?, अपि तु सुतरामेव सम्भवतीति पराकृत-
माविष्कृतमिति गार्थार्थः ॥ ३६ ॥

अथ परविकल्पितमनाभोगमूलकमेवेत्युपदर्शयन् दूषयति—

॥ इअ वयणमणाभोगा जं कारगजिणपवित्तिपमुद्दाणं । सम्मविआरा बहिओ दंसिअदोसं ण याणेइ ॥

व्याख्या—इति—अमुना अतन्त्रोक्तप्रकारेण वचनमनाभोगमूलकं, अनाभोगवशेन, तथोक्तमि-
त्यर्थः । तत्र हेतुमाह—‘ज कारगे,’ इत्यादि । यद्—यस्मात्कारणात् कारकः—कर्त्ता स च जिनप्रवृत्तिः—
‘केवलिनः प्रवर्तनं सा चेति’ इन्द्रः, ‘तत्प्रमुखाः—तदादयः,’ ‘आदिशब्दात्’ कार्यकारणभावसम्बन्धादयोऽपि
ग्राह्याः, ‘हेषां सम्यग्—यथार्थः’ विचारः—सम्भवासम्भवपर्यालोचना, तस्माद् बाह्यो—दूरवर्ती पर्यालोचना—

કાદિને પ્રાણત્યાગે પરિણિ પાંચ પ્રકારના જે ઉપાદાન કારણુના અભાવથી બધે નથી. ઉપશાંત ક્ષીણમોહ
અને કેવલીને તદ્દિ રિયતિરેણ, કષાયના અભાવથી સામયિક બધ, અપ્રમત્તયતીને, તે જઘન્યથી
અત્યુદ્ધત, ઉત્કૃષ્ટથી તે આત્મસાગરપમ કોટાકોટિની રિયતિ, અપ્રતને આનાકુટ્ટ અણુપામીને પ્રવર્તને,
કિહાએક પ્રાણીના અવધનના સ્પર્શથી પ્રાણીના ઉપતાપાદિકને, વિષે જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી પૂર્ણોત્તર
કાદિએક અધિકતર તે તે તેણે જ ભવે ક્ષેપવીછે એહવુ સુત્રે જે દેખાડવાને, કહેછે ઇત્યાદિ શ્રી
આચારાગ દેવકવિજય્યાધ્યયને, ચતુર્થોદ્દેશકે એહની વૃત્તિને વિષે પ્રસંગથી કહિછે તદ્દિ કિમ સયેગીને
જીવની વિરાધના ન સંભવે, તે સ્વયં ? સ ભવે એહવુ પ્રગટે અભિપ્રાય—મત, પ્રકટ કયું. એ ગાર્થાર્થઃ ॥ ૩૬ ॥

હિવે પરમુ વિકલ્પિત તે અનાભોગમૂલક જે એહવુ દેખાડતો હોય છે

એ વચન તે અનાભોગથી જે માટે કારક જિનની પ્રવૃત્તિ પ્રમુખતુ સમ્યગ્ વિચારે બાહ્ય-
શિક્ષુ દેખાડ્યો દેખ નથી બળેતો.

‘વૃત્તિને’ અર્થઃ—એણે હિંવડા કહે પ્રકારે વર્ચનને અનાભોગને વિશે તેહવુ કહિછે એ ભવ
તિહા હેણ કહે છે જે કારણથી કરક તે કરનર તે અને જિનની પ્રવૃત્તિ—કેવલીતુ પ્રવર્તવુ તે. ‘ઇહા’
દે સમાસ! તે પ્રમુખ આદિ શબ્દથી કાર્ય—કારણભાવ સંબધાદિકે ગ્રહેવા તેહના યથાર્થ વિચાર—
જે સભવ અને અસંભવની વિચારણા—તેથી દૂર—વિચારણાઈ—અન્ય એ પંચમાર્થ દેખાડ્યો દેખ અના-
ભોગતુ દૂષણ નથી—બળેતો. એ અક્ષયાર્થઃ

શૂન્ય. इत्यर्थः । दर्शितदोषमनाभोगदूषणं न जानातीत्यक्षरार्थः । भावार्थः पुनरेवम्—‘अत्र कर्मबन्धं प्रति विचित्रता । तथाहि—शैलेश्यवस्थाया कायस्पर्शेन मशकादीनां प्राणत्यागेऽपि पञ्चविधोपादनकारणाभावाद्भोक्तृत्वबन्धः’ इत्यत्र कारकस्य—कर्तृ. सम्यग्विचारे, मशकादीनां प्राणत्यागस्य कर्त्ता किमयोगिकेवली । उत अन्यः कश्चिद्वा १. । नाद्यः, अयोगित्वकर्तृत्वयोर्विरोधेनायोगिकेवलिनः कर्तृत्वाभावात् । नहि. कात्यादिव्यापारमन्तरेण कर्त्ता भवितुमर्हति, क्रियाहेतुः स्वतन्त्रः कर्त्तृत्विति वचनात् । यदि च अयोगिकेवलिनः शरीरसम्पर्कादपि जायमानो जीवघातस्तन्निमित्तकत्वेन तत्कर्त्तृको भण्यते तर्हि अपसिद्धान्तः स्यात्, पुरुषप्रयत्नमन्तरेणाऽपि प्राणत्यागलक्षणस्य कार्यस्य जायमानत्वेन पञ्चसमवायवादित्वहानेः । निमित्तमात्रेण कर्तृत्वव्यपदेशोऽपि न भवति, साध्वादिनिमित्तकोपसर्गस्य दानादेश्च साध्वादिकर्तृकत्वेन व्यपदेशप्रसक्तेः । द्वितीये विकल्पे, अन्यः कश्चित् कर्त्तृत्यत्र अनन्यगत्याऽनाभोगवतः कूपपातवदनिष्टोऽपि मशकादीनां निजप्राणत्यागोऽनाभोगवशेन त्रियमाणमशकादिकर्तृक एव । यदि मशकादीनां निजकात्यादिव्यापारो नाभविष्यत् तर्हि शरीरसम्पर्काभावेन निजप्राणत्यागोऽपि नाभविष्यदिति नियमबलेन मशकादियोगजन्यत्वात् । तथा च कर्मबन्धोऽव्यवसायानुगतो मशकादीनामेव भवति, एककर्तृकयोरेव कर्मबन्धोपादानकारणयोः परस्पर कर्त्तृकारणभावसम्बन्धात् न पुनर्भिन्नकर्तृकयोरपि, सासारिकजीवकर्तृकैः पञ्चविधोपादानकारणैः सिद्धानामपि कर्मबन्धप्रसक्तेः । तस्मादन्यव्यतिरेकाभ्यामनादिसिद्धकार्यकारणभावव्यवस्थसिद्ध्यर्थं मशकादिकर्तृक प्राणत्यागोऽयोगिकेवलिनः कर्मबन्धकारण न भवत्येव ।

ભાવાર્થ તે એ-છઠા કર્મબંધ-પ્રતે વિચિત્રપણુઈ, તે કિમ-છઠા કર્તાને યથાર્થ વિચારે, મશકાદિક પ્રાણુત્યાગને કર્તા સ્થુ-અયોગીકેવલી અથવા અન્ય કુણેક ? પ્રથમપક્ષ તો નહિ, અયોગીપણુને અને કરનારપણુને વિશેષઈ કરી અયોગીકેવલીને કર્તૃપણુના અભાવથી, કાતાદિના વ્યાપારે વિના કર્તા થાવાને યોગ્ય ન હૂઈ. ‘ક્રિયાને’ હેતુ અને સ્વપ્રધાન તે કર્તા’ એહવા વચનથી. જહ કેવલીના શરીરના સબધથી થાતો જીવઘાત તે નિમિત્તવતી તત્કર્તૃક જહ કહીઈ, તહ સિદ્ધાંતથી બ્રહ્મ થઈ. તે વતી પુરુષપ્રયત્ન વિના પ્રાણુત્યાગલક્ષણુ, કાર્યને થાવે કરી, પચ સમવાયાદિપણુની હાનિથી. નિમિત્તમાત્રે કર્તૃપણુને બોલ ન હૂઈ. સાધ્વાદિકને નિમિત્તે થયો જે ઉપસર્ગ તેહને અને તેહવા દાનાદિકને સાધ્વાદિકે કયો એહવા પ્રસંગથી. ખીજે વિકલ્પે તો અન્ય કુણેક કર્તા, છઠા અનન્યગતિ-અનાભોગવતને કૂપપાતની પરે અનિષ્ટપણુ, મશકાદિકને પોતાના પ્રાણુત્યાગ, તે અનાભોગને વશે મરતો જે મશકાદિક તેહને કયોજ. જહ મશકાદિકને પોતાના કાયાદિકને વ્યાપાર, ન હોત, તહ શરીરસબધને અભાવે પોતાને, પ્રાણુત્યાગ પણુ ન હોત, એહવે નિયમ બધે મશકાદિ યોગે અન્યપણુથી, તિમતો કર્મબંધપણુ, અધ્યવસાયે યુક્ત મશકાદિકને જ હૂઈ, એકકર્તૃક જ કર્મબંધ અને ઉપાદાનકારણુને પરસ્પર કાર્ય-કારણુભાવના, સબધથી, સ સારિકજીવ કર્તા જેહને એહવે પચવિધ-ઉપાદાન કારણુ કરી સિદ્ધને પણુ, કર્મબંધના પ્રસંગથી.

તે વતી છતે જગુ તે અન્ય, અણુછને અણુછતું તે વ્યતિરેક, તેણે કરી આનાદિસિદ્ધ જે કાર્ય કારણુભાવ-તેહની મર્યાદાની સિદ્ધિને, અર્થે મશકાદિક કર્તા છે જેહને એહવે પ્રાણુત્યાગ તે અયોગી-કેવલીને કર્મબંધનું કાણુ ન હૂઈ ઉપાદાનકારણુ તો મિથ્યાત્વ, અવિરતર, કષાયક યોગ, અનઈ પ્રમાદ્યે ઓપ પાચે યોગવતને જ હૂઈ તે વતી ઉપાદાનકારણુવતને જ વિચિત્ર કર્મબંધ હૂઈ, એહવે જણાવવાને પ્રથમ અયોગીને ઉપાદાનકારણુના અભાવથી જ કર્મબંધનો અભાવ કહી ઈમ નહી તો કર્મના બંધની વિચિત્રતાના વિચારને વિષે અળધક જે અયોગી કેવલી તેહવું, કહેવું તે નિર્ગત, સ પને, અયોગના

‘તત્રોપાદાનકારણાનિ’ ચ મિથ્યાત્વા ૧ વિરતિ ૨ કપાય ૩ યોગ ૪ પ્રમાદ ૫ લક્ષણાનિ પશ્ચાદપિ યોગવતામેવ ભવન્તિ । ‘તેનોપાદાનકારણવતામેવ’ નાનાકર્મબન્ધો ભવતીતિ । જ્ઞાપનાય પ્રથમમયોગિકેવલિત્વે ઉપાદાનકારણાભાવાદયે । ‘કર્મવન્ધાભાવો’ ભણિતઃ । ‘વ્યતિરેકનિયમો’ હિ જ્ઞાતોડવ્યનિયમસ્ય દ્વાદશ્યદેતુઃ । ‘અન્યથા’ કર્મવન્ધવિચિત્રતાવિચારે અવન્ધકસ્યાયોગિકેવલિનો ભગનમનર્થકમેવ સમ્પદ્યેત, પ્રયોજનાભાવાત । એવં ‘યોગવતામપિ’ કર્મવન્ધવૈચિત્ર્યમુપાદાનકારણવૈચિત્ર્યાયત્તમેવેતિ તિયમસિદ્ધયર્થ પ્રથમં ક્રારણવૈચિત્ર્યે-કાર્યવૈચિત્ર્ય’ ઉપશાન્તક્ષીણમોહસયોગિકેવલિનાં સ્થિતિનિમિત્તકપાયોદયાભાવાત સામયિકઃ કર્મવન્ધ’ इति ‘સમુચ્ચયભગનેન’ ભણિતમ્ । તેમાં ‘પ્ચ’ ત્રયાણામપિ ‘પશ્ચવિધોપાદાનકારણાના મધ્યે’ કેવલયોગમ્યેવ સત્ત્વેન કર્મવન્ધોડપિ તત્પ્રત્યયઃ, સ ચ સામયિકસાતૈકવેદનીયકર્મવન્ધલક્ષણઃ સમાન એવ ભવતિ, વિચિત્રતાદેતુમોહનીયોદયાભાવાત, ન પુનરુપશાન્તસ્યેવ ક્ષીણમોહસ્યાડપિ જીવઘાતાદિકં સમ્ભવતીતિ ‘બુદ્ધ્યા સમુચ્ચયેન’ ભગન, સર્વાંશસામ્યમધિકૃત્ય’ સમુચ્ચયેન ભણિતૈરસમ્ભવાત્, અન્યથોપશાન્તસ્યેવ ક્ષીણમોહસ્યાડપિ જીવઘાતાદિદેતુમોહનીયસત્તાડપિ વક્તવ્યા સ્યાત્, તથા કેવલિવદુપગાન્તસ્યાડપિ સર્વજ્ઞત્વા’ વક્તવ્ય’ પ્રસજ્યેત । નહિ ‘નારકતિર્થગ્નરામરા’ इत्याદિસમુચ્ચયભગનેન । સર્વેષામપિ-સામ્ય કસ્યાડપિ સમ્મતમ્ । તસ્માદ્વથા સામાન્યતઃ કર્મવન્ધમધિકૃતઃ નારકાદીના સમુચ્ચયેન ભગનં ત્વથા સામયિકસાતૈકવેદનીયકર્મવન્ધમધિકૃત્યોપશાન્તાદીના સમુચ્ચયેન ભગનમ્ ॥

અભાવથી. ‘પ્રમ’ યોગવતાતે પશ્ચિ ૫ ધનુ વિચિત્રપણુ’ તે ઉપાદાનકારણની વૈચિત્ર્યને આપતે જ એહવા નિયમથી સિદ્ધિને, અર્થે પ્રથમ કારણને અનિચિત્રપણુ કાર્યનુ અવિચિત્રપણુ ઉપશાતક્ષીણમોહ અને સયોગીકૃત્તલી તેહને સ્થિતિનિમિત્ત જે કપયતો ઉદય તેહના અભાવથી સામયિક કર્મવન્ધ એહવુ સમુચ્ચયને કહેવે કહિકે, તે ત્રિજિને પશ્ચિ ૫ અવિધ જે ઉપાદાનકારણ, તે મધ્ય કૃપદયોગને, જ, છત્તે પશ્ચિ કર્મવન્ધપ્રણિ તે પ્રત્યક્ષો, તે, તો સામયિક સાતવેદનીય કર્મવન્ધરૂપ સદશજ કુર્ષ વિચિત્રતાને હેતુ જે મોહનીયને ઉદય તેહના અભાવથી.

‘પશ્ચિ’ ઉપશાતને જિમ તિમ ક્ષીણમોહને પશ્ચિ જીવઘાતાદિક કુર્ષ એહવી જુદી સમુચ્ચયે નહી, સર્વાંશ સરિખાઈ આશ્રીને સમુચ્ચયે કહેવાના અસંભવથી, ‘પ્રમ ન આનીઈ’ તો ‘ઉપશાતની પૂરે’ ક્ષીણમોહને પશ્ચિ જીવઘાતનુ હેતુ મોહનીયની સત્તાપશ્ચિ કહેવી થાઈ, તિમ પલી કવલીમી’ પૂરે ઉપશાતને પશ્ચિ સરિખાઈ કહેવુ સંપન્ને નારકતિર્થગ્નરે અમર ધમ આદિ દુષ સમુચ્ચય કહેવે પશ્ચિ સમાર્નપણુ કાઢને સમત નહી, તે વતી જિમ સામાન્યથી કર્મવન્ધ ઉદેશી નારકાદિકને સમુચ્ચયે બળવુ તિમ સામયિક સાતવેદનીયના કર્મવન્ધ ઉદેશી ઉપશાતદિકને સમુચ્ચયે બળવુ એતલાજ વતી મોહનીયને અંતુદયે જીવઘાત અને અઘાત છતે કર્મવન્ધ પ્રાપ્તિ વિશેષ નથીજ, ધમ નહી, તઉ ઉપશાતનીતગંગને જ પરને અભિપ્રયે તો ત્રિજિને પશ્ચિ પોતાને શોજેજન્ય હિસને સમયે કાંઈ એક અસાતવેદનીયકર્મવન્ધની કલ્પનાના પ્રસગથી.

‘તે માટે’ ક્ષાયોપશમિક શ્રદ્ધાનના અનુક્રાન માત્ર જે ધાર્મિક અને અધાર્મિક કર્મવન્ધ રૂપ તેહને વિશે વિચિત્રપણુ તે સર્વે મોહનીયના ઉદયના વિચિત્ર પણુ ને આપત જ મેહનીયને ઉદયે વિચિત્રપણુ વલ્લ પસિદ્ધપણુ આલોગ અને અનાલોગ અને અજ્ઞાનને સાપેક્ષ જ કલ્પત કુર્ષ એ તો પ્રવચનને વિશે પ્રસિદ્ધ જ છે પશ્ચિ સંયતમાત્રને વિગતપરિણામની સરીખાઈ ઉપશાતપ્રમત સયતને મોહનીય અને અનાલોગવશે છતે જીવઘાતે પશ્ચિ જનિત જે કર્મવન્ધ તેહનો અભાવ તે વિરતિપરિણામ

અતઃ એવ મોહનીયાનુદયે જીવધાતાધાતયોઃ કર્મબન્ધ પ્રત્યવિશેષ એવ, અન્યથા (ઉપશાન્ત-
વીતરંગસ્યૈવ) પરાભિપ્રાયેણ તુ ત્રયાણામપિ નિજયોગજન્યજીવવ્યાપત્તિસમયે કિંચિદ્વિદ્યાતત્ત્વેદનીયકર્મબન્ધ-
કલ્પનાપ્રસક્તે । તસ્માત્ ક્ષાયોપશમિકશ્રદ્ધાનાનુષ્ઠાનમાત્રે ધાર્મિકધાર્મિકકૃત્યરૂપે યદ્વચિચ્ચ તત્
સર્વમપિ મોહનીયોદયવૈચિત્રયાત્તમેવ । મોહનીયોદયે ચ વૈચિત્ર્ય સ્વભાવસિદ્ધમપિ આભોગાનાભોગા-
જ્ઞાનસાપેક્ષમેવ ફલવદ્ ભવતિ । એતદ્વ પ્રવચને પ્રતીતમેવ । પર સયતમાત્રસ્ય વિરતિપરિણામેન
સાંન્યેડપ્યુપશાન્તપર્યન્તાનાં સયતાનાં મોહનીયાનાભોગવશેન સત્યપિ જીવધાતે જીવધાતજન્યકર્મચન્દાભાવો
વિરતિપરિણામોપાધિકો મન્તવ્યઃ । ક્ષીણમોહમાત્રસ્ય તુ નિરુપાધિક એવં, તસ્ય મોહનીયાભાવેન દ્રવ્યતોડપિ
જીવધાતુસ્યૈવાભાવેન કર્મબન્ધાભાવાત્ । તત્રાડપિ યોગવતા જીવરક્ષા ભવત્યેવ, તત્કારણાના શુભયોગાના
સત્ત્વાત્, અયોગિકેવલિનસ્તુ યોગાનામેવાભાવેન નિજયોગજન્યજીવધાતસામગ્ર્યા અભાવવત્ જીવરક્ષા-
સામગ્ર્યા અપ્યભાવ એવ । અતઃ એવ તદીયશરીરસમ્પર્કજીવધાતઃ સમ્ભવત્યપિ, સ ચ ન કેવલિકર્તૃ-
કૃત્તદીયયોગજન્યત્વાભાવાદિતિ વિશેષો વોધ્યઃ । એવ ચ સતિ, 'પશ્ચવિધોપાદાનકારણાભાવાન્નાસ્તિ
બન્ધ' ઇતિ-ટીકાકારોક્તવચનાન્યથાનુપપત્ત્યા મશકાદિપ્રાણત્યાગસ્યાયોગિકેવલ્યકર્તૃકત્વે સિદ્ધે, સિદ્ધ
સયોગિકેવલિકર્તૃકજીવધાતવ્યવસ્થાપનાય અયોગિકેવલિદિદ્દાન્તઘનનમનાભોગાદેવ, સાધ્યધર્મવિકલસ્યા-
ન્વયદૃષ્ટાન્તવાસમ્ભવાત્ । તત્ર અનુમાનપ્રયોગો યથા-સયોગિકેવલી કદાચિજીવવિરાધકઃ સમ્ભવતિ,
ભૂવસ્થકેવલિત્વાત્ અયોગિકેવલિવદિત્યત્ર કદાચિજીવવિરાધકત્વ સાધ્યમયોગિકેવલિનિ દૃષ્ટાન્તે નાસ્તિ,
તસ્યાકર્તૃકત્વાત્ । -- કિંચ-અયોગિકેવલિદિદ્દાન્તઘનનુરયોગિત્વકર્તૃત્વયોર્વિરોધાપરિજ્ઞાનમપિ -સ્ફુટમેવ ।

તે, ઉપાધિ તે-છે તેહને એહવે માનવે । ક્ષીણમોહમાત્રને નિરુપાધિક જ. તેહને, મેહનીય ને અભાવે
દ્રવ્યથીએ જીવધાતને અભાવે કર્મબન્ધના-અભાવથી તિહાપણિ યોગવતને જીવરક્ષા, હુઈ જ તે
જીવરક્ષાના કારણ જે શુભયોગ તેહને છતાપણથી અયોગીવલીને તે યોગને જ અભાવે પોતાને યોગ
જ-પ જે જીવધાત તેહની, સામગ્રીના અભાવની પરે જીવરક્ષાની સામગ્રીના પણિ અભાવ જ.

એનહ જ વતી તેહના શરીરના સબધથી જીવધાત સંભવે, પણિ તે-જીવધાત કેવલીને કયો
નહી તેહને યેગઈ અણુઉપજવાથી, એતલો વિશેષ બણિવે ધ્રમ તે છતે 'પચવિધ ઉપાદાનના
'કારણના અભાવથી નથી બધ' એ ટીકાકરિનાં વચનની અન્યથા અયુક્તતાઈ મશકાદિ પ્રાણત્યાગને અયોગી-
કેવલીનું અકર્તૃકપણ સિદ્ધ થયે હુ તે સિદ્ધ થયું સયોગિકેવલીઈ કીધો જે જીવધાત એહવુ થાપવાને
અયોગિકેવલીને દૃષ્ટાત કેહવે તે અનાભોગથી જ. સાધ્યવિકલને અન્વયદૃષ્ટાતપણના અસભવથી
'તિહા અનુમાનને પ્રયોગ' કહે છે સયોગિકેવલી તે કિંવ રેકિં જીવને વિરાધક સંભવે, જીવરક્ષકેવલીપણથી,
અયોગીકેવલીની પરિ ઈહાં કિવારેકિં જીવવિરાધકપણ તે સાધીઈ છે તે 'અયોગિકેવલિઉપ દૃષ્ટ તે નથી
તે અકર્તાપણથી, વલી અયોગિકેવલીને દૃષ્ટાત દેનારને અયોગિપણું અને કરનારપણું એ બિહુના વિરેધનું
અંજાન પણિ પ્રગટ જ વલી અયોગિકેવલીની પરિ સયોગિકેવલીને જીવધાત જિગઃ કલ્યાણે તિમ સયોગિકેવલીની
પરિ અયોગિકેવલીને આરભાદિક પણિ કલ્પવા થાઈ ધ્રમ સયોગિકેવલીની પ્રજ્ઞતિ પણિ વિભાણવી

તે દેખાડે છે-પ્રતિલેખના તે પ્રવચનને વિષે જીવરક્ષાને જ અર્થે જિને કહિં. અને તે તો
યોગ અને ઉપકરણ તેહને આરત્તપણું કરી તેવતને જ હુઈ તિહા-યોગ તે કાયાદિકના વ્યાપાર,

किञ्च-अयोगिकैवलिन इव सयोगिकैवलिनो यथा जीवघातः कल्पि या सयोगिकैवलिन इव अयोगिकैवलिन आरम्भावयोऽपि कल्पनीयाः स्युः । एवं सयोगिकैवलिनः प्रवृत्तिरपि पर्यालोच्य । तथाहि-प्रतिके खना हि प्रवचने जीवरक्षायमेव जिनेन भणिता । सा च योगोपकरणायत्तत्वेन तद्वतामेव भवति । तत्र योगा-काथादिव्यापाराः, उपकरणानि च शरीरवस्त्रपात्रादीनि, तैरविनाभावानि च सा(च) छद्मस्थकैवलिल्लहा स्वामिभेदाद् द्वधा, यदागमः-‘दुविहा खलु पडिलेहा छद्ममत्याणं च कैवलीणं वे’त्यादि ओष (गा० २५६) तत्र छद्मस्थसंयतानां तु सर्वेषामपि जीवरक्षानिमित्तमप्याचाररूपत्वेन कालनियता जीवे संसक्ते असंसक्ते वा शरीराद्युपकरणे सति भवति । कैवलिनां तु जीवसंसक्त एव, नान्यथा । यदागम-

‘पाणेहि उ संसत्ता पडिलेहा होइ कैवलीणं तु । संसत्तमसंसत्ता छद्ममत्याणं तु पडिलेहा ॥ इत्योष० (गा० २५७) वृत्तिर्यथा-‘प्राणिभिः संसक्तं यद् द्रव्यं तद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति कैवलिनाम् । ‘संसत्तमसंसत्त’ति, संसक्तद्रव्यविषया असंसक्तद्रव्यविषया च छद्ममत्याणां प्रत्युपेक्षणा भवती’त्यादि । तत्र कैवलिनः प्रत्युपेक्षणा नाऽक्षोटप्रस्फोटरूपा, तस्या जीवविषयकानामोगमूलकत्वात् । किन्तु जीवानामनाबोधया यावद् भयोत्त्रासनाविराहित्येन शरीराद्युपकरणान् पृथक्करणेनापहामिषान् मन्तव्या । तस्याधिकांशं सयोगिकैवल्येव, न पुनरयोगिकैवल्यपि, तस्य सिद्धस्येव योगोपकरणममेव प्रतिलेखनायामनधिकारित्वात् । एवं कैवलजीवरक्षारूपप्रतिलेखनाधिकारिणस्तु । सयोगिकैवलिनो जीव घाताभ्युपगमे प्रतिलेखनाभज्जेन सूत्रोक्तविध्युल्लङ्घनेन च प्रवृत्तिरूपमुत्सृज्य सयोगिकैवलिन एव भवेत् ।

अने’ उपकरण-तो शरीरवस्त्रपात्रादिक, अने तेखे ज छते याती ओढवी प्रतिलेखना ते छद्मस्थ अ केवली ते इप रनामीना ओढवी पि प्रकाशे. ने भाटि आगम-मिप्रकारनी पडिलेखण, छद्मस्थने’ अने केवलीने. तिहा छद्मस्थस यतीने’ तो सवेने अवरक्षानिमित्तपण्णि आचाररूपपण्णि करी सभयप्रतिपक्ष छे छे युक्त अथवा अयुक्त शरीरादि उपकरण छते छुछे केवलीने’ युक्त यर्थ छते ज छुछे, अ-पथा नही ने भाटि आगम-‘प्राण्ये युक्त छते ज प्रतिलेखना छुछे केवलीने युक्त अयुक्त प्राण्ये छते छद्मस्थ प्रतिलेखना कळी.’ वृत्तिने अर्थ-‘प्राण्ये छुक्त छुछे ने द्रव्य ते विषयिणी प्रतिनेखना छुछे केवलीने. स संसक्त विषयिणी अने प्राण्ये अस्स युक्त पात्रादिद्रव्यविषयिणी पडिलेखण छे छद्मस्थने’ इत्यदि

तिहा केवलीने पडिलेखण ते अश्रमोडा पक्षोडा इप नही तेहने अवविषयामो ने अनान ते मूलपण्णायी. तो स्यु ? अने अनानाध. यावत् अयनासनादिने रक्षितपण्णि शरीरा उपकरणयुथी ज ओढू करवे करी अपोडा ओढवे नागे मानयी. तेहने अधिकारी सयोगिकेवली ज. अपयोगिकेवली नही. तेहने सिद्धनी पर येग अने उपकरणुने अम वे प्रतिलेखनाने विषे अनधिका पण्णायी. धम केवल अवरक्षा इप ने पडिलेखण तेहना अधिकारी सयोगिकेवली, तेहने तो अवघात छे ते प्रतिलेखनाने लगे अने सूत्रोक्तविधिने छलधने प्रवृत्तिर. उत्तरा ते सयोगिकेवलीने छुछे. पण्णि अपयोगिकेवलीने न छुछे तिहा तेहने अनधिकांशं सूत्रोक्तविधिना अनुल्लङ्घनयी आ व्यवहारीने व्यवपत्तः पण्णि सूत्रोक्तविधिने छलधवे पण्णि दोष नही, ओढवु न श द्यु केवलीने ये स्वरूपनी छानिनु छेवु ने सूत्रोक्तविधितु ने छलधन तेहना असलवयी, व्यवपत्तपण्णि केवली अने भीमयोने पोताना स्वरूपनी छानिना छेवुने’ परिहारिज. धम न मानीछे तो सापरा क्रिया पण्णि कळेवी यार्थ. तेहने उत्तरप्रवृत्तिना निभक्तपण्णायी ने भाटे आगम-इत्तसूत्र्य सापराविधी क्रिया छुछे. ल० स० ७ छे ७

કિંચ-અયોગિકેવલિન ઇવ સયોગિકેવલિનો યથા જીવજ્ઞાતઃ કર્ણિ યથા સયોગિકેવલિન ઇવ અયોગિકેવલિન આરમ્ભાવયોડપિ કર્ણનીયાઃ સ્યુઃ । एवं सयोगिकेवलिनः प्रवृत्तिरपि पर्यालोच्य । तथा हि, प्रतिलेखना हि प्रवचने जीवरक्षार्थमेव जिनेन भणिता । सा च योगोपकरणायत्तत्वेन तद्वतामेव भवति । तत्र योगाः कायादिव्यापाराः, उपकरणानि च शरीरवस्त्रपात्रादीनि, तैरविनाभाविनी च सा(च) यकेवलिलक्षण-स्वामिभेदाद् द्वधा, यदागमः-“दुविहा खलु पडिलेहा छत्रमत्थाणं च केवलीणं वे”त्यादि ओघ० (गा० २५६) तत्र छद्मस्थसंयतानां तु सर्वेषामपि जीवरक्षानिमित्तमप्याचाररूपत्वेन कालनियता जीवेन संसृक्ते अं क्ते वा शरीराद्युपकरणे सति भवति । केवलिनां तु जीवसंसृक्त एव, नान्यथा । यदागम-

“पाणेहि” उ संसृक्ता पडिलेहा होइ केवलीणं तु । संसृक्तमसंसृक्ता छत्रमत्थाणं तु पडिलेहा ॥ ’ इत्योघ० (गा० २५७) वृत्तिर्यथा-“ प्राणिभिः संसृक्तं यद् द्रव्यं तद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति केवलिनाम् । ‘संसृक्तमसंसृक्त’ ति, संसृक्तद्रव्यविषया असंसृक्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां प्रत्युपेक्षणा भवती ”त्यादि । तत्र केवलिनः प्रत्युपेक्षणा नाऽक्षोटप्रस्फोटरूपा, तस्या जीवविषयकानामोगमूलकत्वात् । किन्तु जीवानामनावाधया यावद् भयोत्त्रासनादिराहित्येन शरीराद्युपकरणात् पृथक्करणेनापोहामिधाना मन्तव्या । तस्याश्चाधिकारी सयोगिकेवल्येव, न पुनरयोगिकेवल्यपि, तस्य सिद्धस्येव योगोपकरणाभावेन प्रतिलेखनायामनधिकारित्वात् । एव केवलजीवरक्षारूपप्रतिलेखनाधिकारिणस्तु । सयोगिकेवलिनो जीव-ज्ઞાતાભ્યુપગમે પ્રતિલેખનામજ્ઞેન સૂત્રોક્તવિશ્યુલ્લઘ્ધનેન ચ પ્રવૃત્તિરૂપસુત્સૂત્રં સયોગિકેવલિન એવ ભવેત્,

અને-ઉપકરણ-તા- શરીરવસ્ત્રપાત્રાદિક, અને તેણે જ હતે થાતી એહવી પ્રતિલેખના તે હમ્મર અને કેવલી તે રૂપ સ્વામીના બેદથી જ પ્રકારે. જે માટે આગમ-ગ્રંથપ્રકારની પડિલેહણ, હમ્મર અને અને કેવલીને. તિહા હમ્મર અસંયતીને તો સર્વેને જીવરક્ષાનિમિત્તપણિ આચારરૂપપણિ કરી સમયપ્રતિબદ્ધ છે. જીવે યુક્ત અથવા અયુક્ત શરીરાદિ ઉપકરણ હતે હુઈ કેવલીને યુક્ત થઈ હુટે જ હુઈ, અ-પથા નહીં. જે માટે આગમ-પ્રાણિ યુક્ત હતે જ પ્રતિલેખના હુઈ કેવલીને. યુક્ત અયુક્ત પ્રાણિ હતે હમ્મર પ્રતિલેખના કહી. વૃત્તિને અર્થ-પ્રાણિ યુક્ત હુઈ જે દ્રવ્ય તે વિષયિણી પ્રતિલેખના હુઈ કેવલીને. સ સંસ્કારવ્ય વિષયિણી અને પ્રાણીઈ અસંયુક્ત પાત્રાદિદ્રવ્યવિષયિણી પડિલેહણ હુઈ હમ્મર અને કલ્પ દિ

તિહા કેવલીને પડિલેહણ તે અક્ષોડા પદ્મોડા રૂપ નહીં તેહને જીવવિષયીઓ જે અનામોગ તે મૂલપણાથી. તો સ્યુ ? જીવને અનામોગ યાવત્ ભયત્રાસનાદિકને રહિતપણિ શરીરાદિક ઉપગરણથી જ જુદુ કરવે કરી અપોહા એહવે નામે માનરી તેહને અધિકારી સયોગિકેવલી જ. પણિ અયોગિકેવલી નહીં. તેહને સિદ્ધતી પરે યેગ અને ઉપકરણને અસંયે પ્રતિલેખનાને વિષે અનધિકારી-પણાથી. ધમ કેવલ જીવરક્ષા રૂપ જે પડિલેહણ તેહના અધિકારી સયોગિકેવલી, તેહને તો જીવજ્ઞાત માને હુટે પ્રતિલેખનાને ભગે અને સૂત્રોક્તવિધિને ઉલ્લઘને પ્રવૃત્તિ. ઉત્સૂર તે સયોગિકેવલીને જ હુઈ. પણિ અયોગિકેવલીને ન હુઈ તિહા તેહને અનધિકારથી સૂત્રોક્તવિધિના અનુલ્લઘનથી આગમ-વ્યવહારીને અલવંત પણિ સૂત્રોક્તવિધિને ઉલ્લઘવે પણિ દોષ નહીં, એહવુ ન શકુ કેવલીને પોતાના સ્વરૂપની હાનિનુ હેતુ જે સૂત્રોક્તવિધિનુ જે ઉલ્લઘન તેહના અસંભવથી, અલવંતપણુ કેવલી ને અને બીજાઓને પોતાના સ્વરૂપની હાનિના હેતુને પરિહારિજ. ધમ ન માનીઈ તો સાપરાયિકી ક્રિયા પણિ કહેવી થાઈ તેહને ઉત્સૂરપ્રવૃત્તિના નિમિત્તકપણાથી જે માટે આગમ-ઉત્સૂરચારીને સાપરાયિકી ક્રિયા હુઈ. ભ૦ શ૦ ૭ ઉ૦ ૭

न पुनरयोगिकेवलिनोऽपि, तत्र तस्यानधिकारात् सूत्रोक्तविवेकबुद्धिर्नोत् । न चागमव्यवहारिणो बलवत्त्वेन सूत्रोक्तविध्युल्लङ्घनेऽपि न दोष इति शङ्कनीयम् । केवलिनो निजस्वरूपहानिहेतुसूत्रोक्तविध्युल्लङ्घनस्योसम्भवात् । बलवत्त्वमपि केवलिनोऽन्येषा च निजस्वरूपहानिहेतुपरिहारेणैव स्यात्, अन्यथा साम्प्रायिकी क्रियापि वक्तव्या प्रसज्येत, तस्याश्चोत्सृजप्रवृत्तिनिमित्तकत्वात् । यदागम — ‘उत्सृज रीअमाणस्स संपराइआ किरिआ कज्जति’ इति, भग० श० ७, उ० ७, (सू० २८९) अत एव केवलिनः प्रति-लेखनासिद्ध्यर्थं जीवघाताभाव एव वक्तव्य, केवलज्ञानोत्पत्तिसमयादारभ्य जीवरक्षायामेव तस्याधिकारित्वात्, तस्याश्चोपादेयत्वेन केवलिनोपात्तत्वात् । किञ्च—प्रतिपिद्धप्रतिषेवण(ण)प्रवृत्तिरूपमुत्सृजम् । तच्च यदि प्रतिपिद्धस्य प्राणातिपातादेः प्रतिषेवणं छद्मस्थस्येव केवलिनोऽप्यभविष्यत् तर्हि ‘उत्सृज रीअमाणस्स संपराइआ किरिआ कज्जति’ इति केवली नावद्यत्, केवलिन उत्सृजप्रवृत्तावपि साम्प्रायिकीक्रियाया अभावात्, तत्राऽभावस्याऽपि कारणं केवलिनो ज्ञानपूर्वकत्वमेव वक्तव्यं प्रसज्येत । तथा ‘जस्स ण कोहमाणमायालोहा वुच्छिन्ना भवति से ण अहासुत्तमेव रीअइ’ इत्याद्यपि नाभणिष्यत्, कोधाद्यभावेऽपि सूत्रोक्तविवेकः परित्यागात् । किञ्च—अशक्यपरिहारेणापि प्रतिपिद्धप्रतिषेवणमपवाद एव, कारणिकत्वात्, ‘स च केवलिनो न भवत्येव । तस्मादुत्सृजप्रवृत्तिः कषायोदयवतामेवेति कृत्वा केवलिन उत्सृजप्रवृत्तिप्रसक्तिसिद्धौ सिद्धं तदपगमहेतुः सर्वथा जीवघाताभाव एवेति तात्पर्यम् । आदिशब्दसूचित-कार्यकारणभावसम्बन्धादिपर्यालोचना त्वमे वक्ष्यमाणाऽवसातव्या । ननु भो ! भवत्वैव परमयोगिकेवलि-शरीरादिव सयोगिकेवलिशरीरादपि मशकादिकर्तृक एव मशकादीनां प्राणत्यागो भवतु, किं बाधकम् ? इति

अतएव वती केवलीने पडिलेखणी सिद्धिने अर्थे अवघातने अभावो कहेवो । केवलज्ञानेना उत्पत्तिसमयधी आरब्धने अवस्थाने विषे तेहने अधिकारीपण्याथी ते अवस्थाने उपादेयपण्ये करी आहरनापण्याथी वली प्रतिपिद्धं सेवपु ते प्रवृत्तिरूप उत्सृज छे ते जड प्रतिपिद्ध प्राणुता-पातादिकतु सेवपु छद्मस्थानी परे केवलीने जड छे ततएव उत्सृजव्यारीने सापरायिकी क्रिया छुट्टि ओहपु केवली न कहेन । केवलीने उत्सृजप्रवृत्तिधिके पण्य सापरायिकी क्रियाना अभावधी । तडा अभावपु पण्य कारण केवलीने ज्ञानपूर्वकपण्य कहेपु स पणे वली नेहने कोधमानमायालोहा वुच्छिन्न छुट्टि ते यथसूत्र असे ओहपु पण्य न कहे । कोधादिकने अभावे पण्य सूत्रोक्तविधिना परित्यागथा । वली अशक्यपरिहारे पण्य प्रतिपिद्धं सेवपु अपवादो कारणिकपण्याथी ते तो केवलीने न छुट्टि । ते वती उत्सृजप्रवृत्ति ते कषायना उदयवतने छुट्टि ते वती केवलीने उत्सृजप्रवृत्तिने प्रसग सिद्ध थाते सिद्ध यथु ते प्रवृत्तिना निसकरणपु हेतु सर्वथा अवघातने अभावो अ परमार्थ, आदेशवदे जण्यी कार्यकारण्युनी विचारणा ते आगसे कहीरयं ओहवी नजण्यी पूछेछे-छे छे छे पण्य अयोगिकेवलीना शरीरनी परि सयोगिकेवलीना शरीरथी पण्य मशकादिकने प्राणत्याग होओ, स्यु बाधक ? ओहपु जड ते भ कहे । प्रतिषेवननांने अधिकारी सयोगिकेवलीने अवघातहेतुथी यथो ने प्रतिषेवननांने लग, तेहे करी उत्सृजनी प्रवृत्ति अने सापरायिकी क्रिया ते प्रसग बाधकने छताधिपण्य पण्य मध्यस्थपण्यानी हानिने बाधकपण्याथी माध्यस्थ तो अनिवार्य दोषविषयिणी उपेक्षाओ ने भाटे कडि छे-सकल परने विषे ङितपुद्धि ते मैत्री, जण्युने पक्ष अहेवो (ते) प्रमोद, ससार पडितने प्रतीकारनी छच्छा ते कृपा, अवारीता दोषने विषे जिवेपु ते मध्यस्थपण्य ओहपु तो केवलीने न संलवे ते पोताने योजे अन्य ने अवघातदोष तेहने योजे निवारणपण्याथी ।

चेत् । मैवं प्रतिलेखनाधिकारिण सयोगिकेवलिनो जीवघातहेतुकप्रतिलेखनाभङ्गेनोत्सृजप्रवृत्ति-साम्परा-
यिकीक्रियादिप्रसङ्गस्य बाधकस्य विद्यमानत्वेऽपि माध्यस्थ्यहानेरेव बाधकत्वात् । माध्यस्थ्य-चाविनिवा-
र्यदोषविषयोपेक्षैव । यदुक्तम्—

मैत्री परस्मिन् हितधीः समग्रे, भवेत्प्रमोदो गुणपक्षपातः । कृपा भवार्त्तं प्रतिकर्तुमीहो-पेक्षैव
माध्यस्थ्यमवार्त्तदोषे ॥ १ ॥ इत्यध्यात्मकल्पद्रुमे (श्लो० ११) न चैव सयोगिकेवलिनः सम्भवति,
तस्य निजयोगजन्यस्य जीवघातदोषस्य निजयोगेनैव निवार्यरूपत्वात् । न चानन्तबलवत्तस्तीर्थकृत-“सर्वेषा
सर्वदोषनिवारणे सामर्थ्यादुपेक्षया माध्यस्थ्यहानिरिति शङ्कनीयम्, परमबलवतोऽपि निजनिजकर्मजन्य-
दोषनिवारणे सामर्थ्याभावात् । अन्यथा शक्रादीन्द्रायत्ताना देवाना मिथ्यात्वं कस्याऽपि न भवेत्, बलवता
शक्रादिना निवारयितुं(म) शक्यत्वात् । किञ्च-स्वल्पोऽपि जीवघातः केवलिनो ज्ञानपूर्वकत्वेन दुष्टपरिणा-
मासिन्वज्जकः । यदागमः—

‘जो पुण हिंसायतणेषुं वट्ठइ तस्स णणु परिणामो । दुट्ठो-ण य-त-लिं-होइ-विसुद्धस्स
जोगस्स’ ॥ त्ति, ओ०-(गा० ५८) वृत्तिर्यथा—‘यः पुनर्हिंसायतनेषु-व्यापत्तिधामसु वर्त्तते, तस्य
तनु-परिणामो दुष्ट एव भवति, न च तद्विज्ञास्थानवर्तित्वं लिङ्ग-चिह्न-भवति विशुद्धस्य योगस्य मनोवा-
क्यारूपस्ये’ति । अत एव साधुना हिंसा परिहर्त्तव्यैव । यदागमः—

‘तम्हा सयो विसुद्धं परिणामं इच्छता सुविहिण्णे । हिंसायतणाः सव्वे परिहरिअव्वा पयत्तेण’
॥ १ ॥ त्ति, ओ० (गा० ५९) वृत्तिर्यथा—‘तस्मात्-संदा-अजस्रं विशुद्धपरिणाममिच्छता सुविहितेन
किं कर्त्तव्यम् ? हिंसायतनानि सर्वाणि वर्जनीयानि प्रयत्नतः’ इति । अत्र हिंसावर्जनं ज्ञानपूर्वकमेव
भवतीति भणनेन ज्ञात्वा जीवघातो विनाऽपवादमसयतानामेव भवतीति दर्शितम् । अनामोगेन जीवघाते
स्त्यपि सयताना वर्जनाभिप्रायवता ध्यान शुभमेव भवति । यदागमः—

अनत पलपत तीर्थकरे सर्वना सर्वं दोष निवारवाने विषे सामर्थ्या उपेक्षे अध्ये-
पण्यानी ढानि दुसे. ओहपु न शक्यु परममधवतने पण्णि पेतापेताने कर्मदोषे जन्मना निवारवानि
शकितना अलावथी कम नही तो शकदिके धरने आयत्ते ने देवता तेहने कुलेने गद्याव न
हुध. पलवत शकदिके निवारवाने अशक्यपण्याथी, वली अहपे अरघाते ते देवदिते. ज्ञानपूर्वकपण्णि
दुष्टपरिणामो अलव्यजक ने हिंसाना आयतनने विषे वर्त्तते ‘तस्स’ तेहने परिणाम दुष्ट ते
विशुद्ध जेगु लिंग नही. ने वली हिंसाना आयतन-व्यापादनना स्थानकने विषे वत’ तेहना निश्चये
परिणाम दुष्ट हुध. ते हिंसाना आयतनवर्त्तिपण्णि, लिंग-यिह न हुध विशुद्धयोग भन-वसन-कायधने.
अतथाज वती साधुने हिंसा परिहरती ते वती सदा विशुद्धपरिणाम छते सुविहिते शु करिपु ?
‘हिंसायतन सर्वे वर्ज्या प्रयत्नधी

धहा हिंसावर्जनं ते ज्ञानपूर्वकं न हुध, ओहपु कहेते, जण्णिने अवघात ते अपवाद विना
असयतने न हुध ओहपु देवाऽपु. अनामेगे तो अवघात छने पण्णि वर्जनाना अलिप्रायवत सयतने
ध्यान शुल न हुध ‘वण्णु प्राणुतिपातादिकं प्रति ओहपु परिणामा तेहनी सप्राप्ति छने पण्णि, केहनी ?
प्राणुविनाशनी, ओ उपरिधी सपध, मुकाध कर्ममधथी अने ने डिखटपरिणाम ते अलुद्धपुतो पण्णि

ससज्जइ धुवमेव अपेहिअ तेण पुण्वपडिलेहे । पडिलेहिअं पि ससज्जइ चि ससत्तमेव जिणा ॥
इत्योपनि० (गा० २५८) इत्येव सम्मति पुरस्कृत्य निर्वचनादौ भूयसा प्रवर्तनम्, तदनाभोगमूलकमप्य-
विशुद्धमेवावसातव्यम् । केवलिनः प्रतिलेखनाविचारे-अप्रतिलिखित सत् ससज्यते इति जीवरहितं सद्-
प्रतिलिखित जीवससक्त भवेदित्यभिप्राय भणतः पूर्वापरविरोधापरिह्यानमेव । यतः केवलिनो जीवरहितं
सद्प्रतिलिखितमेव न भवति, जीवससक्तस्यैवाऽप्रतिलिखितत्वात् तस्यैव प्रतिलेखनायाः केवलिनो
भणितत्वात् । यदांगमः—

ન મુકબલે ગૈયી ' એતલાજી વતી કેવલી કાઇ-જીવનેા વ્યાપાદક ન હુઈ. ઇમ નહીં' તો જાણીને -જીવધાત અને' વર્જવાનેા અભિપ્રાય એ મિહુને વિરોધે કરી વર્જનાભિપ્રાયના અભાવથી કિલ્લપરિણામી 'કેવલી' સ પછે 'તિમતો કેવલી પ્રતિલેખનાનેા અધિકારી ન હુઈ, જિમ વ્યોધ, અને' જે પડિલેહણુના આધકારી તે અપવાદ વિના એ જીવ એહણુ 'જાણી' જીવધાતક ન હુઈ' જિમ સયત ઇમ પરસ્પર અભાવના વ્યાપ્યપણિ વ્યક્તિને અનાદિસિદ્ધપણાથી. અને છે કેવલીને' પડિલેહણુ અધિકારીપણુ કેવલ જીવરંકાને જ અર્થિ. પણિ કેવલીને' પ્રતિલેખના તે હંમરથમ ચલીને' પરે કાલનિયત આચારરથ નહી, તે પડિલેહણુને અનાભોગજનિતપણાથી.

અને જે કહે છે જે-જે એ વચ્ચે અણપડિલેહિ હુવું જીવે સંયુક્ત હું તહિ કેવલી
જીવસંપદના લવનથી પ્રથમ જ પડિલેહિ અને જેહ પડિલેહિ પશિ વથી જીવસંયુક્ત, હું તહિ
સંપદલવનને અનતરજ પડિલેહિ જે મટે આગમ-જીવસંયુક્ત એ વચ્ચે પડિલેહિ જે હું તો
પૂર્વે જ પડિલેહિ પડિલેહિ ફિરી જહિ સસકત થઈ તહિ સસકત જ પડિલેહિ. એ સંમતિ
આગલિ કરી-હિતને વિષે પ્રવર્તિયું ધણાને છે તે આજે ગમૂલકપણે અણવિચારું જ, જાણ્યું.
કેવલીને પ્રતિજીવનાને અધિકારે અણપડિલેહિ હુવું જીવસંયુક્ત થાઈ એ જીવરહિત હુવું અણપડિલે-
હિહિ જીવસંયુક્ત-થાઈ એ અલિપ્રથમે કહેનારને પૂર્વાપરવિરાધનું અપરિજ્ઞાન જ, જે માટે કેવલીનું
વચ્ચે તે જીવરહિત તે અણપડિલેહિ જ ન હું, જીવસંસકનને જ અપ્રતિલેખિતપણાથી, તેહની જ

‘પાણેહિ ચ સસત્તા પહિલેહા હોહ કેવલીણ તુ । સંસત્તમસસત્તા છઝમત્થાણં તુ પહિલેહા ॥ ૧ ॥ ઓષઠ (ગાઠ ૨૫૭). અત્ર હિ જીવસસત્કસ્યૈવ પ્રતિલેખનાભગ્નેન જીવરહિત તુ કેવલિનઃ પ્રતિલેખિતમેવોચ્યતે, તસ્ય ચ ભાવિજીવસસજ્જનભયેન કેવલી પ્રાગેવ પ્રતિલેખના કરોતીતિ ભગ્નેન પરસ્ય સ્ફુટમેવ વિરોધાપરિજ્ઞાનમ્ । તસ્માદ્વય ભાવ.—સંસજ્જઙ્ઘ ધ્રુવમેઽ અપેહિઽ તેણ પુવ્વપહિલેહે’ । પહિલેહિઽંપિ સસજ્જઙ્ઘ તિ, ‘સસત્તમેવ જિણા’ । ઇત્યોષઠા વૃત્તિર્થથા—‘સસજ્જયતે-પ્રાણિભિઃ સસર્ગમુપયાતિ ધ્રુવમ્-અવશ્યમેતદ્વચ્છાદિ અપ્રત્યુપેક્ષિતં સત્ તેન પૂર્વમેવ કેવલિનઃ પ્રત્યુપેક્ષણ કુર્વન્તિ, યદિ પુનરપિ સચિદ્રતે—ઇદમિદાનો વચ્છાદિ પ્રત્યુપેક્ષિતમપિ ઉપભોગકાલે સસજ્જયતે તદા ‘સંસત્તમેવ જિણ’તિ સંસત્તમેવ જિનાઃ કેવલિનઃ પ્રત્યુપેક્ષન્તે, ન ત્વનાગતમેવ, પલિમન્થાત્’ । એતદ્વૃત્તેરભિપ્રાયસ્ત્વેવમ્—યદિ ધ્યાપાર્ય-કાલાદર્વાગ સ્વભાવેન ચદૃચ્છયા જીવનિર્ગમનાત્ જીવરહિતં ન ભવેત્ કિન્તુ ધ્રુવમવશ્યં યથાસ્થિતમેવ તિષ્ઠેત્ તર્હિ કેવલી પૂર્વમેવ પ્રત્યુપેક્ષતે—જીવરહિત કુર્યાત્, વ્યાપાર્યકાલેઽપ્યવશ્ય સ્વયમેવ પ્રત્યુપેક્ષણીય-ત્વાત્ । યદિ ચં પ્રતિલેખિતમપિ જીવવિવિક્તીકૃતમપિ પુનઃ સસજ્જયતે—તેનાન્યેન વા જીવેન પુનરપિ સસત્ત ભવેત્ તર્હિ સંસજ્જજ્ઞાનનન્તરમેવ પ્રત્યુપેક્ષતે, જીવસંસત્કસ્યૈવ પ્રત્યુપેક્ષણીયત્વેન પ્રતિલેખનાયાઃ સમ્ભવાવિ-તિ । एवं सम्यग् विचाराभिव्यञ्जक तु ‘यदा पुनरेवं सचिद्व्रते इत्यादि पलिमन्था’दिति पर्यन्तं टीकाकारोक्त-वाक्यमेव । तत्रापि पुनःशब्देन प्रतिलेखनायाः पूर्वमपि जीवसंसक्तस्यैव सूचा कृता अवसातव्या । तथा च न विरोधगन्धोऽपि, केवलिनः प्रतिलेखनायाः सम्यक् स्वरूपपरिज्ञानात् । न च यथा जीवसंसक्तं न भवेत् तथैव केवली कथं न प्रवर्तते ? इति शङ्कनीयम् । प्रायस्तथासम्भवेऽपि कल्यचित् केवलिनः केवलज्ञानेन तथैव दृष्टत्वात्, तत्र छद्मस्थानां परिज्ञाननिमित्तं प्रतिलेखनाविधिरुक्तः । तत्र युक्ति-स्तूक्तम् । परं तस्य सावद्यप्रवृत्तिर्न स्यादिति तात्पर्यम् । एवं केवल जीवपरिज्ञाननिमित्तमेव प्रतिलेखनावि-कारिणोऽपि केवलिनो जीवघातकल्पनमसमसाहसवत्तामेवावसातव्यमिति गाथार्थः ॥ ૩૭ ॥

પ્રતિલેખનાને કેવલીને કહેવાપણ્યથી, ધહા જીવસ સકતને જ પ્રતિલેખનાને કહેવે કરી જીવરહિત તેા કેવલીને પ્રતિલેખિત જ કહીયે, તે વચ્ચેનાં ચાનાર જીવ સસજ્જનને ભયે કેવલી પૂર્વે જ પ્રતિલેખના કરે. એહધુ કહેધુ તે પરને પ્રકટજ વિરોધનું અપરિજ્ઞાન.

તે વતી એ ભાવ-પ્રાણીઈ સંમધ પામે અવશ્યે એ વચ્છાદિક અણુપડિલેહિકે હું છું તકે તે વતી પૂર્વે જ કેવલી પ્રતિલેખના કરે. જિવારે વલી જાણે એ હિવડા વચ્છાદિક પડિલેહિકે પણ ઉપભોગસમયે યુક્ત થાઈ તદા સયુક્ત જ જિન પડિલેહિકે પણ પહિલુ નહી. પલિમન્થથી એ વૃત્તિતો અભિપ્રાય તો ધમ-જઠ વાવરવાના સમયથી પ્રથમ સ્વભાવે જીવને નીકળવાથી જીવરહિત ન હોઈ, તકે રચુ । અવશ્યે યથાસ્થિત જ રહે તકે કેવલી પ્રથમ પડિલેહિકે જીવરહિત કરે, વાવરવાનઈ સમયે પોતે જ પડિલેહવાપણુ થી, જઠ જીવે રહિત કયુ પણે વલી સયુક્ત થાઈ તેણે અથવા અન જીવે સયુક્ત હોઈ તઈ સયુક્ત થયા હો જ પડિલેહિકે. જીવસંયુક્તને જ પડિલેહિકે કરી પડિલેહિકણના સભવથી એમ સમ્ભવ વિચારતું જણાવનાર તઈ યદા પુનરિત્યાદિ જઠ વલી જાણે ધહાથી ઝાડી પલિમન્થપર્વત ટીકાઠારતું ઉત્પાદકમજ. તિહા પણે પુન શબ્દે પ્રતિલેખનાથી પૂર્વે પણ જીવસ સકતનીજ સ્થાન કરી જાણવી. કેવલીની પ્રતિલેખનાની સમ્ભવ સ્વરૂપના પરિચયથી, જમ જીવસયુક્ત ન હોઈ તિમજ કેવલી કા ન પ્રવર્તે ? ધમ ન શકયુ. પ્રાહે તિમ સંભવે તોહે પણે કણેક કેવલીને કેવલજાને તિમજ ઠીકપણુ થી. તિહા જમ્મથને પરિજ્ઞાનને

અથ- કેવલિનઃ પ્રાણિવધેઽપિ પરિશેષોત્ત મોહનીયકર્મોદયપ્રસન્નં ગાથાચતુષ્ટયેન વિભણિષ્ઠુઃ
પ્રથમગાથાસાહ—

॥ ઇગસસવિ જીવવહે સવ્વાસવવજ્જણં ણ સંજાયં । તણ્ણાણુત્તરચરણો ણ સિણાઓ કિંતુ સો સવલો ॥

વ્યાખ્યા— એકસ્યા ડપિ—ત્રસસ્થાવરયોમધ્યે ડન્યતરસ્યો ડપિ જીવસ્ય, પ્રાકૃતત્વાદ્વિમક્તિલોપ', વધે—
'પાતે સર્વાશ્રવવર્જન ન સંજ્ઞાતમ્, જીવો ડયમિતિ સાક્ષાત્ જ્ઞાત્વા જીવધાતસ્ય મહાશ્રવસ્ય વિદ્યમાનત્વાત્ ।
તસ્માદ્ધ નાનુત્તરચરણો ડપિ—અનુત્તર—સર્વોત્કૃષ્ટ ચરણ—ચારિત્ર યસ્યા સાવનુત્તરચરણઃ, તતશ્ચ કેવલી
સ્નાતકો ન ભવેત્, સર્વોત્કૃષ્ટચારિત્રમન્તરેણ સ્નાતકત્વાસમ્ભવાત્ । ન કેવલમેતદેવ કિન્તુ સ કેવલી
શબલો ડપિ ભવેત્, જ્ઞાત્વૈવ જીવધાતકત્વાત્ । યદાગમઃ—' આરઠ્ટિયાઈ પાળાહ્વાયં કરેમાણે સંવલે,
આરઠ્ટિયાઈ મુસાવાય કરેમાણે સંવલે ' इत्यादि श्रीदशाश्रुतस्कन्धे । ' આરઠ્ટિયાઈ 'ત્તિ—જાળતો ત્તિ ઇત-
ત્ત્વૂર્ણી' । ન ચોક્તપ્રકારેણ જીવધાત કુર્વન્નપિ કેવલી શબલો ન ભવતીતિ વાચ્યમ્ । એવંવિધવિશેષસ્ય ક્ષાપ્યા-
ગમે ડનુક્તત્વાત્ કિંવદન્યાપ્યશ્રુતેશ્ચા, સર્વલોકપ્રસિદ્ધકલકદાનેના) નાર્યવચનપ્રસન્નાત્ । કિન્ન—અપવાદપદે-
ના ડપિ જ્ઞાત્વા જીવધાતઃ પ્રમત્તસયતસ્યૈવ ભવતિ સ્વરૂપેણાશ્રવરૂપત્વાત્, કથમપવાદપદરહિતસ્ય
સર્વોત્કૃષ્ટપ્રમત્તસ્ય કેવલિન ઇતિ । યત્ત્વ કેવલિનઃ શબલત્વેનાતિપ્રસન્નાભિધાન તદ્ વ્યવહારતઃ સંયતત્વ-
મધિકૃત્યાવસાતવ્યમ્ । અન્યથા પ્રરામિપ્રાયેણ અસયત એવ વત્તવ્યઃ સ્યાત્, સર્વાંશૈર્જ્ઞાત્વૈવ જીવધાતકત્વે-
નોત્કૃષ્ટાસંયતત્વાત્ । કિન્ન—એતન્મહચ્ચિત્રમ્—યત્ છદ્મસ્થસંયતો જીવાજીવાદીન્ જાનાનઃ સંયમ જાનાતિ—
પૃથિવ્યાદિજીવાના રક્ષણમિત્થ ભવતીતિ જ્ઞાત્વા પ્રયત્નેન પ્રવર્તતે इत्यर्थः । ' જો જીવેવિ વિઆણેઈ ' इत्याद्यागमवचनात् । કેવલી તુ સર્વપ્રકારેણ જીવાજીવાદીન્ જાનાનો ડસયમ જાનાતિ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિ-

અર્થે પડિશેહણુને વિધિ કહી, તિહા યુક્તિ તો કહીજ પશ્ચિ- તે કેવલીને સાવધપ્રવૃત્તિ ન હુઈ
એ પરમાર્થ. ઇમ કેવલ જીવરક્ષાનિમિત્ત પ્રતિવેખનાના અધિકારી કેવલીને જીવધાતનું કલ્પન તે અધિક
સાહસના ધણીને જાણવું એ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૭ ॥

દિવે કેવલી ને પ્રાણિવધે પશ્ચિ પરિશેષથી મોહનીય કર્મના ઉદયના પ્રસંગને ગાથા આર
કહેવા વહોતા થિકુ પ્રથમ ગાથા કહે છે—

એકજન વધે પશ્ચિ સર્વપાપનું વર્જન ન થયું તે વતી ઉત્તરચરણ નહીં—સ્નાતક નહીં તે સખલ હુઈ

વૃત્ત્યર્થ—ત્રસસ્થાવરમધ્યે કુલેક એકે જીવને વધે, પ્રાકૃતવતી વિલક્ષિતને લોપ સવ દોષનું વર્જન
ન થયું, જીવ એહવું સ્પષ્ટ જાણીને જીવધાત જે મહાદોષ તેહને વિદ્યમાનપણાથી, તેથી ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્ર
છે જેહવું એહવું ન હુઈ તેથી કેવલી સ્નાતક ન હુઈ સર્વોત્કૃષ્ટ ચારિત્ર વિના સ્નાતકપણાના
અસંભવથી, કેવલ એતણુ જ નહીં તો શુ ? કેવલી શખલ પશ્ચિ હુઈ જાણીને જીવધ તકપણાથી, જે માટે
આગમ—જાણીતો પ્રાણિ તિપાન કરતો ગળન, જાણીને ય્યા બેલતો શખલ ' આરઠ્ટિયાઈ ' એ કહિતા
જાણીતો એ તેહ ॥ ચૂર્ણિને વિષે ' કહે પ્રકારે જીવધાત કરતો પશ્ચિ કેવલી શખલ નહીં હુઈ એહવું ન
કહેવું. એહવા વિશેષને કોઈ આગમને વિષે અણુકહેવાથી વાર્તા પશ્ચિ અણુસાબદ્યાથી.

વલી અપવાદપદે જાણીને જીવધાત તે પ્રમત્તપ્રયતને જ હુઈ, રવરૂપે આશ્રવરૂપપણાથી,
અપવાદપદે રહિત સર્વોત્કૃષ્ટ અપ્રમત્તકેવલીને કિંમ હુઈ, અને જે કેવલીને શખલપણે અતિપ્રસંગનું કહેણું

સમય એવ ઇતાવન્તોડમી જીવા અનેન પ્રકારેન મમ હન્તવ્યાઃ સન્તીતિ કેવલજ્ઞાનેન જ્ઞાતૈવ તથા-
વિષેડસંયમે પ્રવૃત્તિમન્ત્વાત્ । તથા ચ અજ્ઞાનકેવલજ્ઞાનયોરવિશેષાપન્ન્યા વ્યાધકેવલિનોરવિશેષાપન્તિ-
પ્રસક્તિરિતિ કેવલજ્ઞાનસ્ય કેવલિનશ્ચ મદ્દાડવર્ણવાદિત્વ પરસ્થૈવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૮ ॥

અથ શબલત્વે અતિપ્રસક્તે મોહનીયોદયસિદ્ધ્યર્થ પ્રશ્નઃ—

॥શબલોવસંજમેહિ અસંજમાઓ અ ચિત્તરૂવાઓ । પડ્કેવલિણં મિષ્ણાઉ કિંણિમિત્તાઉ વત્તવ્વા ॥૩૯॥

વ્યાખ્યા—શબલોડવ્યસંયમે—સ્વરૂપત આશ્રવરૂપૈર્ભવતિ । તે ચાસયમાશ્ચિત્તરૂપાઃ—નાનાપ્રકારાઃ
સામાન્યતો દશધા । યદાગમઃ—

‘દસવિદ્દે અસંજમે’ પં ૦ તં ૦ પુઠવિકાયઅસંજમે ૧, આરકાયઅ ૨, તેરકા ૩, વારકા ૪,
વળખ્પફકા ૫, વેદ્દિયઅસંજમે ૬, તેદ્દિ ૭, ચરિ ૮, પવે ૯, અજીવકાયઅસંજમે
૧૦ ત્તિ, શ્રીધાનાજ્ઞે (સૂ ૦ ૭૦૧૮) ‘એતે ચાડસયમા’ પ્રતિકેવલિનં મિત્તા મિત્તા એવ દ્રવ્યાદિભિઃ
ક્રિયાભિઃ હન્તવ્યજીવૈશ્ચ નાનાપ્રકારાઃ ‘કિંનિમિત્તાઃ’ કિં નિમિત્ત-કારણ યેપા તે કિંનિમિત્તા વક્તવ્યાઃ
વાદિના ત્વયેતિ ગમ્યમ્ । કારણભેદમન્તરેણ કાર્યભેદાસમ્ભવાદિતિ પ્રશ્ન ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૯ ॥

અથોક્તપ્રશ્ન્યાકુલ કાન્દિશીક વાદિનં વિશ દર્શયન્નાહ—

॥પરિસેસા મોહુદયો સો તિવ્વો જમણુવર્યપરિગામો । કેવલગાણુવલંમાઓ જોગવં કેવલી જાવ ॥૪૦॥

તે વ્યવહારથી સ્વતંત્રપણે આસિરીને જાણુવ અન્યથા પરને અભિપ્રાયે અસયત કહેવો થાઈ સર્વાશય
જાણીને પણી જીવધાતકપણે કરી ઉત્પન્ન અસયતપણાથી. વલી એ તો મોહુ, અર્થ ને હેતુસંયતી જીવ
અંજીવ પ્રતે જાણુતો અયમ જાણુ-પૃથિવીપ્રમુખનુ રક્ષણ ધમ હઈ એહવુ જાણી પ્રયતને પ્રવર્તે એ અર્થ, એ
આદિ આગમવચનથી. કેવલી તો સર્વપ્રકારે જાણુતો એ અસયમ જાણુ, કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિસમયે આતલા
આ જીવ ધણી પ્રકારે મુઝને હજીવા છે એહવુ કેવલજ્ઞાને જાણીને તેહવા અસયમને વિષે પ્રવૃત્તિવતપણાથી
વલી અજ્ઞાન અને કેવલજ્ઞાનને અવિશેષને પ્રસંગે વ્યાધ અને કેવલીને નિર્વિશેષની પ્રતિભા પ્રસંગ
એ વતી કેવલજ્ઞાનનુ અને કેવલીનુ મહા અવર્ણુવ દિપણુ પરને એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૪૦ ॥

હિવે શમલપણુ નો અતિપ્રસંગ વતી મેહનીયના ઉદયની સિદ્ધિને અર્થે પ્રશ્ન કહઈ છઈ—

શમલ તે અસયમે અસયમ તે ચિત્રરૂપ કેવલી પ્રતિભિન્ન, તે સ્થા ? નિમિત્તથી કહેવી.

અર્થ—શમલ તે અસયમ-સ્વરૂપથી અઘનરૂપ તેણે કરી હુમ તે અસયમ ચિત્રરૂપ, સામાન્યથી
દશપ્રકારઈ, એ અસયમ તે કેવલી પ્રતે ભિન્નભિન્ન જ. એ અસયમ કેવલી કેવલી પ્રતે ભિન્નભિન્ન દ્રવ્યાદિક
ક્રિયાઈ અને હતવ્યજીવે નાના પ્રકાર. સ્થુ નિમિત્ત-કારણ છે એહવુ એહવીઓ કહેવી. તે વાદિએ
એતલુ બાહિરથી લેવુ કાળજીભેદ વિના કાર્યભેદના અસભવથી. એ પ્રશ્ન. એ ગાથાનો અર્થ ॥૪૦॥

હિવે કહિઓ ને પ્રશ્ન તેણે વ્યાકુલ ને વાદી બયાતુર તે પ્રતિ દિશ દેખાડે છે—

પરિશેષથી મોહનો ઉદય તીવ્ર, તે ને વતી અનુપરનપરિણામ કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી યોગવત
કેવલી જિહા તાઇ.

વ્યાખ્યા—‘પરિશેષાત્’ સત્યપિ જ્ઞાનાવરણીયાદૌ મોહનીયોદયે સત્યેવ જ્ઞાત્વા જીવધાતો ભવતિ, તદ્ભાવે ‘ચ ન ભવતીત્યન્વયવ્યતિરેકાભ્યાં પરિશેષાત્ વિચિત્રપ્રકારાસયમહેતુઃ કેવલિનોઽપિ ચારિત્રમોહનીયોદયોઽધ્યુપગન્તવ્યઃ, ચારિત્રમોહનીયોદયમન્તરેણ જ્ઞાત્વા નાનાપ્રકારજીવધાતલક્ષણાસય-માસમ્ભવાત્ । અતઃ એવ મોહનીયસત્તાકસ્યાઽધ્યુપશ્ચાન્તવીતરાગસ્ય જ્ઞાત્વા જીવધાતો ન ભવતિ, તત્કારણ-મોહનીયોદયાભાવાત્ । અપિરધ્યાહાર્યઃ । સોઽપિ જ્ઞાનપૂર્વકજીવધાતહેતુરપિ કેવલિનો વિકલ્પ્યમાનસ્તીવ્રઃ—શેષલોકાના મોહનીયોદયાપેક્ષ્યાં યત્કટઃ । તત્ર હેતુમાહ—‘જમણુવરયે ત્યાદિ, યદ્-યસ્માત્ કેવલજ્ઞાનો-પલમ્ભાત્-કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમયાદારભ્ય યાવદ્યોગવાન્-મયોગી તાવજ્જીવધાતાદનુપરતપરિણામઃ—અનુપ-રતઃ—અનવરતમેકસ્વભાવમાપન્ન એવ પરિણામોઽધ્યવસાયો યસ્ય સોઽનુપરતપરિણામઃ કેવલી ભવેત્ । અન્યે તુ સર્વેઽપિ નિદ્રાવિકથાકાર્યાન્તરવ્યાસક્ત્યાદિના ઉપરતપરિણામા એવ ભવન્તિ । એતદ્ધ ‘જં ત સેવંતસ્સ ચ’ ઇત્યાદિગાથાયાં કિચ્ચિદ્ દર્શિતમિતિ ગાથાર્થ ॥ ૪૦ ॥

અથ કેવલિનોઽપિ જીવધાતો ભવતીતિ વાદિનો મતે કેવલજ્ઞાનસ્ય ફલમધિકૃત્યાતિપ્રસન્નમાહ—

॥કેવલિનો જીવવહે અણુકંપા લેસઓવિ ણો હોહ ॥ કારણ ૧ સરૂવ ૨ કજ્જાહ ૩ જાણમાણો વિ પહિસેવી॥

અર્થ —જ્ઞાનાવરણીયાદિ છતે પશ્ચિ મોહનીયને ઉદયે જ જાણીને જીવધાત હુધ, અને તેહને અભાવે તો ન હોઈ, એ અન્વય અને વ્યતિરેકે પરિશેષથી વિચિત્ર અસયમને હેતુ કેવલીને પશ્ચિ ચારિત્રમોહનીયને ઉદય તે માનવો ચારિત્રમોહનીયના ઉદય વિના જાણીને નાનાપ્રકારે જીવધાતરૂપ અસયમના અસભવથી. એતલાજ વતી મોહનીયની સત્તાવત ઉપશાન્તવીતરાગને પણ જાણીને જીવધાત ન હુઈ તેહના કારણ મોહનીયના ઉદયના અભાવથી અપિ બાહિરથી લેવો તે પશ્ચિ જ્ઞાનપૂર્વક જીવધાતને હેતુપશ્ચિ કેવલીને વિકલ્પતો અપરલોકની મોહનીયના ઉદયની અપેક્ષાઈ આકરો તિહા હેતુ કહઈ છઈ જે કારણવતી કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી—કેવલજ્ઞાનના ઉત્પત્તિ સમયને આરભને જિહા તાઈ સયોગી, તિહા તાઈ જીવધાતથી અણુનિવર્ત્યો એકરૂપ પરિણામ હુઈ એ તો ‘જં ત સેવંતસ્સ’ એ ગાથાને વિષે વ્યાખ્યાન મધ્યે કાષ્ઠએક દેખાડયુ છે એ ગાથાર્થ ॥ ૪૦ ॥

‘હિવે’ કેવલીને પશ્ચિ જીવધાત હુઈ એ વાદીને ‘મતે’ કેવલજ્ઞાનના ફલ આસિરી અતિપ્રસંગ દ્રશ્ય કહે છે—

જીવવધ કેવલીને, છતે અનુકંપા લેશપશ્ચિ ન હુઈ. કારણુ સ્વરૂપ અને કાર્યાદિક જાણતો એ સેવનાર.

અર્થ —કેવલીને જીવવધ છતે અનુકંપા લેશથી પશ્ચિ ન હુઈ. આગલે અર્થે વિશેષણ કહે તે હેતુ કહે છે—જે કારણથી તે કેવલી કહેવો છે ? કારણુ સ્વરૂપ અને કાર્ય જાણતા પણ જીવધાતકર્તા ધહા દદસમાસ. તિહા કારણુ તો ધણે જીવે પૂર્વજન્મને વિષે અનુકંપા જીવધાતાદિક આચર્યું છે, તેણે કરી તેહવુ કર્મ ઉપાજ્યું. જિમ માહરી હસ્તાદિકની ક્રિયાઈ અનુકંપા દેશકાલાદિ સામગ્રીને થોજે વ્યાપત્તિને પામશે. મઈ પશ્ચિ પૂર્વજન્મને વિષે તેહવુ કર્મ સમાચર્યું, જિમ આ કુખને દેવે હુ વ્યાપાદન કરીરય પોતે અથવા પરે કરી સ્વરૂપ તો આણે પ્રકારે હણીતો આ કુખને લજનાર હુઈ કાર્ય તો ધમિ હણે હુ તો તેહવા અધ્યવસાયને વિશેષે નરકાદિ ગતિને વિષે જ્યારે સુખને પશ્ચિ રાગદ્વેષને અભાવે

વ્યાખ્યા—કેવલિનો જીવવધેઽનુકમ્પા લેશતોઽપિ ન ભવતિ । ઉત્તરાર્દ્ધેન વિશેષણદ્વારા હેતુ-
માહ—‘કારણે’ત્યાદિ । યતઃ કારણાત્ સ કેવલી કિલક્ષણઃ ? કારણસ્વરૂપકાર્યાણિ જાનન્નેવ પ્રતિપેવી-
જીવધાતકઃ । કારણ ચ સ્વરૂપં ચ કાર્યં ચેતિ દ્વન્દ્વઃ । તત્ર કારણં તાવત્—અમુકજીવેન પ્રાગ્ જન્મનિ
અમુક જીવધાતાદિકમનુચિત સમાચરિતમ્, તેન તથાકર્મોપાર્જિત યથા મદીયહસ્તાદિસમુત્થક્રિયયા
અમુકદેશકાલાદિસામગ્રીયોગેન વ્યાપત્તિં યાસ્યતિ, મયોઽપિ પ્રાગ્જન્મનિ તથાકર્મ સમાચરિતં યથા
અમૂહદુઃસ્વદાનેનાહં વ્યાપાદયિષ્યામિ સ્વયં પરેણ વેતિ । સ્વરૂપ ચ—અનેતૈવ પ્રકારેણ હન્યમાનો અમૂ-
દ્ગદુઃસ્વભાગ્ ભવતીતિ । કાર્ય ચ—એવ હતઃ સન્ તથાવિધોઽધ્યવસાયવિશેષેણ નરકાદિગતૌ યાસ્યતીતિ ।
મમાપિ રાગદ્વેષાભાવેન અવશ્યભાવિત્વેન ચ જ્ઞાત્વાઽપિ હનનાય પ્રવૃત્તૌ શુભમશુભં વા ન કિમપિ ફલમિ-
તિ । एवं સતિ તતો નિવર્તનામિપ્રાયસ્યાપ્યભાવાત્ કેવલજ્ઞાનેન તથૈવ દૃષ્ટે કુતોઽનુકમ્પાલેશોઽપિ સ્યાત્ । एवं
સ્વયં કરણવત્ પરરૂપદેશાદિના કારાપણ કૃતકારિતાશમનુમનનં ચાપિ મન્તવ્યમ્ । સ્વતન્ત્રક્રિયાવતો
જ્ઞાનપૂર્વકનિજવ્યાપારસાધ્યસ્ય કાર્યસ્ય કારાપણાનુમનનચોર્વિષયત્વસ્યાવશ્યકત્વાત્ । સ્વયં હનનાદિપ્રવૃત્તસ્ય
તુ પ્રાયોઽનુકમ્પા ન ભવત્યેવ । દૃશ્યતે ચ લોકેઽપિ સ્તૈન્યાદ્યશુભકર્મકારિણં હન્તું પ્રવૃત્તસ્યાનુકમ્પારાહિત્યં
તદ્વ્યતિરિક્તસ્ય તુ પ્રાયોઽનુકમ્પાસાહિત્યમિતિ । કથમન્યથા કુકર્મકારિણમપિ સ્તેનાદિક સમ્ભૂય
જના મોચયન્તિ, ઉપદિશન્તિ તદભાવે હિતમિતિ । એવ સ્વયં જ્ઞાત્વા જીવધાતાદિષુ પ્રવર્તમાનસ્ય તદ-
કરણોપદેશોઽપિ ન યુજ્યતે, પ્રાકૃતજનસ્યાઽપ્યુપહસનીયત્વાદિતિ સમ્યગ્ પર્યાલોચનાયાં ભાવિજીવધાતાઘા-
શ્રવાશ્રયસ્ય અવ્યસ્ય કેવલજ્ઞાનમેવ નોત્પદ્યતે । મોહનીયોદયમન્તરેણ જ્ઞાત્વા જીવધાતાદ્યસમ્ભવાત્,
ક્ષીણમોહસ્ય ચ જીવસ્ય પુનર્મોહનીયવન્ધાભાવાદિતિ તાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૧ ॥

અને અવશ્યભાવિપણે હણવાને પ્રવર્તે હુ તે શુભ અથવા અશુભ ક્ષેષ કાઈ નહી. ઇમ હતે તેથી
નિવર્તનાભિપ્રાયના પશ્ચિ અભાવથી કેવલજ્ઞાને કરી તિમજ દોઢે કિહાથી અનુકંપાલેશ પશ્ચિ હુઈ ?

ઇમ પોતે કરિવાની પરે રપાસે ઉપદેશાદિકે કરાવવુ, કર્યા કરાવ્યાતુ, અનુમેહનપશ્ચિ
જાનવુ. સ્વેચ્છાઈ ક્રિયાવતને જ્ઞાનપૂર્વક પોતાને વ્યાપારે સાધ્ય ને કાર્ય તેહને કરાવવુ અને
અનુમેહનાના વિષયપણુના આવશ્યકપણુથી. પોતે હણવાને પ્રવર્ત્યાને તહિ પ્રાહે અનુકંપા ન હુઈ જ.
દેખીઈ છે લોકને વિષે પશ્ચિ ચોરીપ્રમુખ અશુભકર્મના કરનારને હણવાને વિષે પ્રવર્ત્યાને અનુકંપા-
રહિતપણુ અને તેથી ખીજને તહિ પ્રાહે અનુકંપાસહિતપણુ ઇમ નહી તો કિમ કુકર્મકારીને પશ્ચિ
સ્તેનાદિકને ભેદા થઇ જન મૂકાવે છે. અને કહે છે. પશ્ચિ તેહને અભાવે હિત. ઇમ પોતે બણીને
જીવધાતાદિકને વિષે પ્રવર્તતાને તેહને અકરણના ઉપદેશપશ્ચિ ન યુક્ત નીચજનને પશ્ચિ ઉપહસનીય-
પણુથી. ઇમ સમ્યગ્ વિચારયિકે ચાનાર ને જીવધાતાદિક આશ્રવના આશ્રય ને, લગ્ય, તેહને કેવલ-
જ્ઞાનજ ન ઉપને મોહનીયના ઉદય વિના બણીને જીવધાતાદિકના અસંભવથી. અને ક્ષીણમોહજીવને
તહિ મોહનીયના બધના અભાવથી. એ પરમાર્થ. એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૪૧ ॥

હિવે કેવલીને પરે વિકલ્પના ને જીવધાતાદિક તે હજારથને વિષે અવતારીના કહેવા હુઈ તે દેખાડે છે-

હજારથને વિષે જિનના દોષ તે તેહવા સંયમના ઉપધાતકરનારા. તેહજ અનાભોગથી વિદ્ધ-
પશ્ચિ ત્રીજે લગ નથી

અથ કેવલિન' પરવિકલ્પિતા જીવધાતાદયઃ છદ્મસ્થસંયતેષ્વવતાર્યમાણાઃ કીદૃશા ભવન્તીતિ દર્શયતિ—

॥છડમસ્થે જિણદોસા' તદ્ભૂઆં સંજમોવધાયકરા । તે ચેવ અણાભોગા વિહલા ણ્ણો તદ્અમંગો ॥૪૨॥

વ્યાખ્યા—જિનદોષાઃ જીવધાતાદયઃ પરૈર્વિકલ્પિતાઃ છદ્મસ્થસંયતેષુ તથાભૂતાઃ—વિનાપવાદ જ્ઞાનપૂર્વકજીવધાતાદયો દોષાઃ સયમોપધાતકરાઃ—ચારિત્રપરિણામસ્ય વિધ્વસકાઃ, ત એવાઽનાભોગાજ્ઞા-યમાન્તા વિફલા—જીવધાતજન્યકર્મવન્ધલક્ષણેન ફલેન શૂન્યાઃ, ન પુનર્જનાપવાદલક્ષણેન ફલેનાઽપિ, તત્ફલસ્થાનપાયાત્ । અત એવ મળ્લૂકીવ્યાપાદકઃ ક્ષપનકઃ ક્ષુલ્લકેન પ્રેરિતસ્તદ્વધાય ધાવિત્ત્વમ્ । નન્વેવ યદિ કર્મવન્ધાભાવહેતુઃ કથ તર્હિ તેષા પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિઃ ? વ્યર્થત્વાદિતિ ચેત્ । સત્યમ્, પરં સમ્ભાવન-યાઽપિ છદ્મસ્થગમ્યજીવધાતાદૌ મિથ્યાદુષ્કૃતાદિપ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપિત્સૂનામેવાનાભોગવશેન જાતે જીવધાતે નિશ્ચયતઃ કર્મવન્ધાભાવેઽપિ જ્ઞાતે સત્તિ વ્યવહારપ્રવૃત્તિમતા વ્યવહારતઃ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તૌ ચેતઃશુદ્ધિર્ન ભવતિ, છદ્મસ્થ્યેન તદ્વિષયકસમ્યક્પરિજ્ઞાનાભાવાત્ । ભવતિ ચ તત્પ્રતિપત્તૌ । સા ચ શુદ્ધિર્મહાનિર્જ્જ-રાદેતુઃ, તીર્થકૃદાજ્ઞોરાધનાદિતિ । એવમુક્તપ્રકારેણ દ્વાવેવ મજ્ઞૌ પ્રવચને પ્રતીતૌ । નાન્યસ્તૃતીયો મજ્ઞઃ-પરવિકલ્પિતઃ સર્વપ્રકારેણ જ્ઞાત્વાઽપિ જીવધાતાદિઃ કેવલિનઃ કર્મવન્ધહેતુર્ન ભવતીત્યાદિરૂપઃ । સ ચ વૃદ્ધવાદેનાપિ ન શ્રુત । વસ્તુતસ્તુ કેવલિનો યતના દૂરે, પ્રત્યુત સર્વેષ્વપ્યાશ્રવેષુ નિદશઙ્ક પ્રવૃત્તિરેવ સ્યાદિતિ ભાવઃ । ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૨ ॥

અર્થ—જિનના દોષ પર વિકલ્પ્યા જે જીવધાતાદિક તે છદ્મસ્થ યતીને વિષે તેહવા-અપવાદ વિના જ્ઞાનપૂર્વક જીવધાતાદિક તે દોષ, સયમના ઉપધાતકર-ચારિત્રપરિણામના વિધ્વસક, તેહજીવ જીવધાતાદિક અનાભોગથી થાતા, મિથ્યા-જીવધાતે જન્ય જે કર્મબંધન રહે તેણે રહિત પશ્ચિ જનાપવાદરૂપ રહે સ્વ-ધમ નહિ. તે રહના અક્ષયથી એતલાજવતી-મહુણીના હણુનાર સાધુ તે ક્ષુલ્લક પ્રેર્યો હુ-તો તેહના વધને અર્થે ધાયો. અત એજ ઉચ્છ્રાંબલે સ્વરૂપહિસા તે હિંસાજ નહી ધમ લિખિ સાહારી માતા અને વધ્યા એનાયા અગીદાર કર્યો છે તે મિથ્યા બાણિયુ

પૂછે છે-ધમ જઈ કર્મબંધના અભાવનો હેતુ 'તો કિમ 'તેહને' પ્રાયશ્ચિત્તનુ પડિવજ્જુ' ? એહણુ જે તે ઉપર કહે છે-સત્ય. પશ્ચિ સભાવનાઈ પશ્ચિ છદ્મસ્થે ગમ્ય જીવધાતાદિક છતે, મિથ્યાદુષ્કૃતાદિ પ્રાયશ્ચિત્તનિ પડિવજ્જાની ધમ્મજાના ધણીને જ, અનાભોગને વંશે થાતો જે જીવધાત, તેણે નિશ્ચયથી કર્મબંધને અભાવે પશ્ચિ બાણે હુતે વ્યવહારનયની પ્રવૃત્તિવતને વ્યવહારથી પ્રાયશ્ચિત્તને અણુપડિવજ્જે ચિત્તશુદ્ધિ ન હુઈ છદ્મસ્થને તે વિષયીઆ પરિણાનના અભાવથી અને હુઈ તેહને પડિવજ્જેહુતથ તે શુદ્ધિ મહાનિર્જરા હેતુ તીર્થ કરેની આજ્ઞા-આરાધનાથી ધમ કહે પ્રકારે જેજ ભગ પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધ અને ત્રીજો ભગ નહી ત્રૈરાશિકસંગોત્રે પરે કદિપત જે સર્વ પ્રકારે બાણીને પશ્ચિ જીવધાતાદિક કેવલીને કર્મબંધનો હેતુ ન હુઈ. એહવા તે તો વૃદ્ધવાદે પશ્ચિ નથી સાલવ્યો ॥ ૪૨ ॥

હિંવે પરનો અભિપ્રાય માનીને પશ્ચિ ઉપસંહારે દ્વષતો કહે છે -

ધમ સમગ્ર વિચારે કેવલીની ઉપમા સંયતયતીને ન હુઈ. જે વતી બાણીને જીવધાતે અસંપત્ત હુઈ ઉપમા કરિવા યોગ્ય.

અથ પરામિપ્રાયમભ્યુપગમ્યાડ્યુપસંહારેણ દૂષયન્નાહ—

॥ એવં સમ્મવિઆરે કેવલિજ્વમા ણ સંજયજણસ્સ । જં જાણિઅ જીવવહે અસંજઓ હોહિ ઉવમેઓ ॥

વ્યાખ્યા—એવમ્—ઉત્તપ્રકારેણ સમ્યગ્વિચારે સતિ પરામિપ્રાયેણ કેવલ્યુપમા સંયતજનસ્ય—છદ્મસ્થસાધુલોકસ્ય ન ભવેત્ । તત્ર હેતુમોહ—‘જં જાણિઅ’ત્તિ, યદ્—યસ્માત્—કારણાત્ જ્ઞાત્વા જીવધાતેડર્થાત્ કેવલિનો વક્તવ્યે ઉપમેયઃ—સાધુઃ કેવલિકલ્પ इत्येवंરૂપેણોપમીયમાનઃ છદ્મસ્થસંયતોડ-સંયતો ભવેત્ । વિનાપવાદં જીવોડયમિતિ જ્ઞાત્વા જીવધાતકસ્ય મૂલતોડપિ વ્રતનાશાત્ તસ્ય સંયમવા-ર્ત્તાડપિ દુરાપેક્ષ્યર્થઃ । નનુ તર્હિ કેવલી કથં સયત ? इति चेत्, અહો ! ધ્રાન્તિઃ કેવલિનો જીવધાતે સિદ્ધે સત્યેવ તથાવક્તુ શક્યત્વાત્ । તત્ત્વ જીવધાતાદિક સર્વલોકગર્હણીયં કેવલિમક્ષેપુ અસ્માદ્દશેપુ સત્સુ કેવલિનો ન સેત્સ્યતીત્યવસાતવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૩ ॥

અથ કેવલિનો ભક્ત્યા સ્તુતાવિવ પૌનરુક્ત્યમવગણય્ય અનેકપ્રકારૈઃ પરવિકલ્પિતં દૂષિતમપિ અલ્પમતિવિનેયવ્યુત્પત્ત્યર્થં પુનર્દૂષયિતું ગાથાપદ્ધત્તેન નિગમનમાહ—

॥ एएणं केवलिनो अवज्जहेऊ ण-जीववहमाई । रागदोसाभावा इअ वयणं दूरमुक्खित्तं ॥ ४४ ॥

વ્યાખ્યા—એતેન અનન્તરોક્તાતિપ્રસન્નાનુપ્રસન્નયુક્ત્યુદ્ધાવનેન વક્ષ્યમાણયુક્તિપ્રકારેણ ચ કેવ-લિનો જીવવધાદિઃ—પ્રાણાતિપાતમૃદાભાષણાદિઃ, અવજ્જહેતુઃ—પાપકારણ ન ભવતિ, કુતો ? રાગદ્વેષોભા-વાદિતિ વચનમપ્યુક્ષિપ્તમ્—દૂરત એવ પરિત્યક્તમિતિ પરાશક્કામુદ્ધાવ્યાતિદેશેન સામાન્યતસ્તિરસ્કૃતેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—૪૩ કહે પ્રકારે સમ્યગ્ વિચાર છે તે પરને અભિપ્રાયે કેવલી ઉપમા છદ્મસ્થસાધુ લોકને ન કુર્ષી તિહા હેતુ કહે છે—જે કારણથી જાણીને જીવધાત, અર્થથી કેવલી કહે તે થિકે ઉપમેય જે સાધુ કેવલીસદૃશ એહવે રૂપે ઉપમાને વિષય કરીતો છદ્મસ્થસયત તે અસયત કુર્ષી. અપવાદ વિના જીવ એહવુ જાણીને જીવધાત કરનારને મૂલથીજ વ્રતના નાશથી તેહને સંયમની વાર્તાએ દુઃકર. એ અર્થ. પૂછે છે—તહ કેવલી કિમ સયતી ? એહવુ જહી. તે ઉપરી કહે છે—મોટી ભ્રાતિ તુજને, કેવલીને જીવધાત સિદ્ધ થાતે જ તિમ કહેવાને શક્યપણથી. તે તો જીવધાતાદિક સર્વલોકને નિદનીય કેવલીના ભક્ત અમાસિતા (અમારી સરિખા) છે તે કેવલીને સિદ્ધ નહી થાઈ એહવુ જાણીવુ એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૪૩ ॥

હિવે કેવલીને ભક્તિ સ્તુતિની પછરે પુનરુક્તપણુ અવગણીને અનેક પ્રકારે પરનુ વિકલ્પિત તે દૂષિત છે, પણિ અલ્પમતિશિષ્યની વ્યુત્પત્તિને અર્થે વલી દૂષવાને અનુક્રમે ગાથા છર્ષી તાત્પર્યર્થ કહે છે—

એતલે કહેવે કરી કેવલીને જીવધાતિક પાપનુ હેતુ ન કુર્ષી. રાગદ્વેષના અભાવથી એ વચનપણિ દૂર કથું

અર્થ—એણિ હિંવડા કહિઓ જે અતિપ્રસંગના અનુપ્રસંગ યુક્તિ, તેહને પ્રકટ કહેવે અને કહીસ્યે જે યુક્તિને પ્રકાર, તેણિ કેવલીને પ્રાણાતિપાત મૃદાભાષણાદિક પાપનુ કારણ ન કુર્ષી. સ્વાથી ? રાગદ્વેષના અભાવથી એ વચન પણિ દૂરથી જાડયુ. એમ થકા પરની સદશપ્રણાધને પ્રકટ કરીને સામાન્યથી તિરસ્કાર કરી. ॥ ૪૪ ॥

અથ તિરસ્કારમુદીપયત્રાહ—

॥ જમ્હા રાગદોસાભાવા ણો જીવહણણમુહમસુહં । વંધાભાવોઽણાભોગે વજ્જનમર્દણ સાહૂણં ॥૪૫॥

વ્યાખ્યા—અત એવ પરાકૃત તિરસ્કૃતં, યસ્માત્કારણોત્ રાગદ્વેષાભાવાત્—જીવહનન મુલે—
આદૌ યસ્ય મૃષાભાષણાદેઃ તજ્જીવહનનમુલમ્, કિંમૂતમ્ ? અશુભમ્—અશુભકર્મવન્ધદેતુત્વેન ગર્હણીયત્વાત્
નો—નૈવ ભવેત્, તત્ત્વ રૌદ્રકર્ત્તવ્યમ્ । અત એવ જિનૈર્નિર્ગ્રન્થાનાં નિપિદ્યમ્ । યદાગમઃ—

‘સન્વે જીવાવિ ઇચ્છતિ, જીવિતં ન મરિજ્જિત । તમ્હા પાણવહ ધોર, નિમગ્થા વજ્જયંતિ ણ’ ॥તિ
(દશ૦ અ૦ ૬, ગા૦ ૧૦. પૃ૦ ૧૯૬) એવ મૃષાવાદાદિષ્વપિ ભાવ્યમ્ । યદાગમઃ—મુસાવાઓ ઉ
લોગમ્મિ, સન્વસાહૂર્હિ ગરહિઓ । અવિમ્સાસો અ મૂઆણ, તમ્હા મોસ વિવજ્જણ ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિ
દશવૈ૦ (અ૦ ૬, ગા૦ ૧૨.) અત એવ વ્યવહારતઃ ‘ સન્વાઓ પાણાઘવાયાઓ વેરમણ સન્વાઓ
મુસાવાયાઓ વેરમણ ’ મિત્યાદિરૂપેણ વ્રતોચ્ચારપૂર્વકપાલનેતૈવ વ્યવહારતો નિર્ગ્રન્થો ભવતીતિ ભગવતાઽ-
ર્હતામિહિતમ્ । एवं रागद्वेषाभ्या सत्तावर्तिभ्या जायमानेऽपि जीवघातादौ कर्मबन्धः केषा न भवति ?
इत्याह—‘ बंधाभावोऽणाभोगे ’ इत्यादि । बन्धाभावो—जीवघातजन्यकर्मबन्धाभावः, अनाभोगे-सति वर्ज-
नमतीना-वर्जने जीवघातादिवर्जनविषया मतिर्येषां ते तथा, तेषा साधूनाम्, एवकारो गम्यस्तेषामेव, न,
पुनरितरेषामसयत्नानामपि । एतेन आभोगे सति वर्जनामिप्रायवता साधूना जीवघात एव न भवतीति
दर्शितं बोध्यम् । अनाभोगे च सति वर्जनामिप्रायघणनेन रागद्वेषवता छद्मस्यसयत्नाना रागद्वेषावपि न,
पालजीवविषयकौ, तयोश्च तथाभूतयोरभोगे सत्येव सत्त्व स्यात् । तेन रागद्वेषसत्तावता साधूना वर्जनाभि-
प्राये’ सति अनाभोगवशेन जायमानो जीवघातो द्रव्यहिंसात्मको न कर्मबन्धद्वेतुः । यदागमः—‘ वज्जे-
मिति परिणआ. सपत्तीए विमुच्चइ वेरा ’ इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । इह, हि जीवघातवर्जनामिप्रायवतः

હિવે તિરસ્કારને દીધાવતો કહે છે—

જે માટે રાગદેષના અભાવથી અશુભ-શ્રવહિંસાપ્રમુખ અશુભ તે ન હોઈ. બધાભાવ તો
અનાભોગ અને વર્જનમતિના ધણી સાધુને

અર્થ—એતલા વતી જ પરના અભિપ્રાય તિરસ્કર્યો જે કારણવતી રાગદેષના અભાવથી શ્રવ-
હિંસા આદે છે જેહને—મૃષાભાષણાદિકને, તે શ્રવહિંસાપ્રમુખ, કેહવું છે ‘ અશુભ-કર્મબંધને હેતુ-
પણી કરી. ગર્હણીયપણથી, અશુભ છે. તે ન હોઈ જ તે રૌદ્રકાર્ય હઈ એતલાજવતી નિર્ગ્રંથને જિને
નિર્ધેયું છે ‘ સર્વ શ્રવ ઇચ્છે શ્રવવાને ન અગ્નિવાને. તે માટે પ્રાણુવધ ધોર નિર્ગ્રંથ વર્જે. ’ ઇમ
મૃષાવાદાદિકને વિષે પણ ‘ મૃષાવાદ તો લોગને વિષે સર્વસાધુઈ નિંદિતો અવિશ્વાસ શ્રુતને તરમાત
મૃષા વર્જે ’ ઇત્યાદિ દશ વૈ૦ એતલાજ વતી વ્યવહારથી સર્વ પ્રાણુતિપાતથી વિરમણ સર્વમૃષાવાદથી
વિરમણ ઇત્યાદિ પ્રતના ઉચ્ચારપૂર્વક પાલવે જ વ્યવહારથી નિર્ગ્રંથ હોઈ. એહવું ભગવતે કહિછે છે.

ઇમ રાગદેષ સત્તાવર્તિછ થાતે પણ શ્રવધાતે કર્મબંધ કેહનઈ ન હોઈ તે ઉપાંગ કહે છે—
બંધનો અભાવ-શ્રવધાતે જન્ય કર્મબંધનો અભાવ અનાભોગ છતે વર્જનને વિષે છે શ્રવધાતાદિકની
વર્જનવિધિથી મતિ છે જેહને તે તે સાધુને એવકાર તે બહિરથી લેવા. એતલે તે સાધુને જ. પણ
ખીજ અસયતને નહિ. એતલે આભોગ છતે વર્જનાભિપ્રાયવતે શ્રવધાત જ ન હોઈ એહવું દેખાડ્યું

અથ પરામિપ્રાયમમ્યુપગમ્યાડબુપમેદારેણ દૂપયત્રાદ—

॥ एवं सम्मविआरे केवलित्वमा ण मंजयज्जणस्स । जं जाणिअ जीववहे असंजओ होइ उवमेओ ॥

व्याख्या—एवमु—उक्तप्रकारेण सम्यग्निचारे सति परामिप्रायेण केवल्युपमा संयतजनम्य-
छद्मस्थमायुशोक्तय न भवेत् । तत्र हेतुमाह—‘ज जाणिअ’ इति, यद्-यग्मात कारणात् क्षात्वा
जीवघातेऽर्थात् केवलिनो यक्तन्ये उपमेयः—सायुः केवलिरूप इत्येवरूपेणोपमीयमानः छद्मस्थस्यतोऽ-
स्यतो भवेत् । विनापरां जीवोऽयमिति ज्ञात्वा जीवघातकम मूलतोऽपि घतनाशात् तस्य संयमवा-
त्ताऽपि दुरापेत्यर्थः । ननु तर्हि केवली कथं संयत ? उति चेत्, अहो ! भ्रान्तिः केवलिनो जीवघाते
सिद्धे सत्येव तथाप्यस्तु शक्यत्वात् । तच्च जीवघातादिक सर्वलोकागर्हणीयं केवलभक्तेषु अस्मादशेषु
सत्सु केवलिनो न सेत्स्यतीत्यवगातव्यमिति नाथार्थः ॥ ४३ ॥

अथ केवलिनो भक्त्या स्तुतायिष पौनरुक्त्यमवगणय्य अनेकप्रकारैः परविकल्पितं दूषितमपि
अल्पमतिविनैयव्युत्पत्त्यर्थं पुनर्दूषयितुं गाथापत्रेण निगमनमाह—

॥ एणं केवलिणो अवज्जहेऊ ण जीववहमाई । रागदोसाभावा इअ वयणं दूरमुविस्वत्तं ॥४४॥

व्याख्या—एतेन अनन्तरोक्तातिप्रमद्वानुशसद्भ्युत्पत्त्यावनेन वदयमाणयुक्तिप्रकारेण य केव-
लिनो जीवघादिः—प्राणातिपातमृषाभाषणादिः, अवज्जहेतु—पापकारण न भवति, कुतो ? रागद्वेषमा-
वादिति वचनमप्युत्तिष्ठन्तम्—दूरत एव परित्यक्तमिति पराशङ्कामुद्भाव्यातिदेशेन सामान्यतस्तिरस्कृतेति
नाथार्थः ॥ ४४ ॥

अर्थ—૪૩ કહે પ્રકારે સમ્યગ્ નિચાગ હતે પરને અભિપ્રાયે કેવલી ઉપમા છદ્મસ્થસાધુ
લોકને ન હુઈ. તિહા હેતુ કહે છે—જે કાંઈયથી જાણીને જીવઘાત, અર્થથી કેવલી કહેતે’ થિકે
ઉપમેય જે સાધુ કેવલીસદશ એકલે રૂપે ઉપમાનેા વિપય કરીતો ‘છદ્મસ્થસયત તે અસયત હુઈ.
અપવાદ વિના જીવ એહલુ જાણીને જીવઘાત કરનાગ્ને મૂલથીજ ઘતના નાશથી. તેહને’ સયમની
વાતાએ દુકર. એ અર્થ. પૂછે છે—તહ કેવલી કિમ સંયતી ? એહલુ જહ. તે ઉપરી કહે છે—
મોટી ભ્રાતિ તુએ, કેવલીને જીવઘાત સિદ્ધ થાતે જ તિમ કહેવાને શક્યપણથી. તે તો જીવઘાતાદિક
સર્વલોકને નિંદનીય કેવલીના ભક્ત અભાસિતા (અમારી સન્નિધા) હતે કેવલીને’ સિદ્ધ નહીં થાઈ
એહલુ જાણીલુ એ ગાથાનેા અર્થ ॥ ૪૩ ॥

હિવે કેવલીને’ ભક્તિ સ્તુતિની પછરે પુનરુક્તપણુ અવગણીને’ અનેક પ્રકારે’ પરતુ વિકલ્પિત તે દૂષિત
છે, પણુ અલ્પમતિશિષ્યની વ્યુત્પત્તિને’ અર્થે વલી દૂષવાને અનુક્રમે ગાથા હઈ તાર્પયાર્થ’ કહે છે—

એતલે કહેવે કરી કેવલીને જીવઘાતિક પાપતુ, હેતુ ન હુઈ. રાગદ્વેષના અભાવથી. એ
વચનપણુ દૂર કહ્યું

અર્થ—એણિ હિવડા કહિઓ જે અતિપ્રસંગના અનુપ્રસંગ યુક્તિ, તેહને પ્રકટ કહેવે’ અને
કહીરૂપે જે યુક્તિનેા પ્રકાર, તેણિ કેવલીને પ્રાણાતિપાત અપાલાપણાદિક પાપતુ કારણુ ન હુઈ.
સ્વાથી ? રાગદ્વેષના અભાવથી. એ વચન પણુ દૂરથી છાડ્યું. એમ. શકા પરની સદશપણાને
પ્રકટ કરીને સામાન્યથી તિરસ્કાર કરી. ॥ ૪૪ ॥

અથ તિરસ્કારમુદીપયત્રાહ—

॥ જમ્હા રાગદોસાભાવા જો જીવહણણમુહમસુદં । વંધાભાવોડળાભોગે વજ્જનમર્દણ સાહૂણં ॥૪૫॥

વ્યાખ્યા—અત એવ પરાકૃત તિરસ્કૃત, યસ્માત્કારણોત્ રાગદ્વેષાભાવાત્—જીવહનન મુલ્હે—
આદૌ યસ્ય મૃષાભાષણાદેઃ તજ્જીવહનનમુલ્લમ્, કિંમૂતમ્ ? અશુભમ્—અશુભકર્મવન્ધહેતુત્વેન ગર્હણીયત્વાત્
નો—નૈવ ભવેત્, તચ્ચ રૌદ્રકર્ત્તવ્યમ્ । અત એવ જિનૈર્નિર્ગ્રન્થાનાં નિપિદ્યમ્ । યદાગમઃ—

‘સવ્વે જીવાવિ ઇચ્છતિ, જીવિતં ન મરિજ્જિત્ । તમ્હા પાણવહ ધોર, નિગથા વજ્જયતિ ણ’ ॥તિ
(૬૩૦ અ૦ ૬, ગા૦ ૧૦. ૫૦ ૧૯૬) એવ મૃપાવાદાદિષ્વપિ ભાવ્યમ્ । યદાગમઃ—મુસાવાઓ ડ
લોગમ્મિ, સવ્વસાહૂર્હિં ગરહિઓ । અવિસ્સાસો અ મૂઆણ, તમ્હા મોસ વિવજ્જણ ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિ
દશવૈ૦ (અ૦ ૬, ગા૦ ૧૨.) અત એવ વ્યવહારતઃ ‘સવ્વાઓ પાણાહવાયાઓ વેરમણ સવ્વાઓ
મુસાવાયાઓ વેરમણ’ મિત્યાદિરૂપેણ વ્રતોચ્ચારપૂર્વકપાલનેનૈવ વ્યવહારતો નિર્ગ્રન્થો ભવતીતિ ભગવતાડ-
હંતામિહિતમ્ । એવ રાગદ્વેષાભ્યા સત્તાવર્તિભ્યા જાયમાનેડપિ જીવઘાતાદૌ કર્મવન્ધઃ કેપા ન ભવતિ ?
ઇત્યાહ—‘વધામાવોડળાભોગે’ ઇત્યાદિ । બન્ધાભાવો—જીવઘાતજન્યકર્મવન્ધાભાવઃ, અનાભોગે સતિ વર્જ-
નમતીના—વર્જને જીવઘાતાદિવર્જનવિષયા મતિર્યેપા તે તથા, તેષા સાધૂનામ્, એવાકારો ગમ્યસ્તેપામેવ, ન,
પુનરિતરેષામસયતાનામપિ । એતેન આભોગે સતિ વર્જનામિપ્રાયવતા સાધૂના જીવઘાત એવ ન ભવતીતિ
દર્શિત-બોધ્યમ્ । અનાભોગે—ચ સતિ વર્જનામિપ્રાયઘણનેન રાગદ્વેષવતા હ્રદમસ્યસયતાના રાગદ્વેષાવપિ ન,
ચાલ્લજીવવિપયકૌ, તયોશ્ચ તથામૂતયોરાભોગે સત્યેવ સત્ત્વં સ્યાત્ । તેન રાગદ્વેષસત્તાવતાં સાધૂના વર્જનાભિ-
પ્રાયે’ સતિ ‘અનાભોગવશેન જાયમાનો જીવઘાતો દ્રવ્યર્હિસાત્મકો ન કર્મવન્ધહેતુઃ । યદાગમઃ—‘વર્જ-
મિત્તિ પરિણા. સપત્તીય-વિમુચ્ચહ વેરા’ ઇત્યાદિ પ્રાગુપદર્શિતમ્ । ઇહ હિ જીવઘાતવર્જનામિપ્રાયવતાઃ

હિવે તિરસ્કારને દીધાવતો કહે છે—

જે માટે રાગદ્વેષના અભાવથી અશુભ-શ્રવણિસાપ્રમુખ અશુભ તે ન હોઈ બધાલાવ તો
અનાભોગ અને વર્જનમતિના ધણી સાધુને

અર્થ—એતલા વંતી જ પરને અભિપ્રાય તિરસ્કર્યો જે કારણવતી રાગદ્વેષના અભાવથી શ્રવ-
હિસા આદે છે જેહને-મૃષાલાપણાદિકને, તે શ્રવણિસાપ્રમુખ, કેહવું છે ‘અશુભ-કર્મ’ બધને હેતુ-
પણિ કરી ગર્હણીયપણથી, અશુભ છે. તે ન હોઈ જ તે રૌદ્રકાર્ય હઈ એતલાજવતી નિર્ગ્રંથને જિને
નિષેધ્ય છે ‘સર્વ’ શ્રવ ધરે છે શ્રવવાને ન મનિવાને. તે માટે પ્રાણુવધ ધોર નિર્ગ્રંથ વર્જ. ’ ધમ
મૃષાવાદાદિકને વિષે પણ ‘મૃષાવાદ તો લોગને વિષે સર્વસાધુઈ નિર્દિશ્યો અવિશ્વાસ જૂતને’ તરમાત
મૃષા વર્જ. ધત્યાદિ દશ વૈ૦ એતલાજ વતી વ્યવહારથી સર્વ પ્રાણુતિપાતથી વિરમણ સર્વમૃષાવાદથી
વિરમણ ધત્યાદિ વ્રતના ઉચ્ચારપૂર્વક પાલવે જ વ્યવહારથી નિર્ગ્રંથ હોઈ. એહવું ભગવતે કહિહ છે.

ધમ રાગદ્વેષ સત્તાવર્તિધ યાતે પણ શ્રવઘાતે કર્મબધ કેહનઈ ન હોઈ. તે હપાઃ કહે છે—
બધનો અભાવ-શ્રવઘાતે જન્ય કર્મબધનો અભાવ અનાભોગ હતે વર્જનને વિષે છે શ્રવઘાતાદિકની
વર્જનવિપયિણી મતિ છે જેહને તે તે સાધુને એવાકાર તે બાહિરથી લેવો. એતલે’ તે સાધુને. જ. પણ
ખીજ અસયતને નહિ. એતલે આભોગ હતે વર્જનાભિપ્રાયવતને’ શ્રવઘાત જ ન હોઈ એહવું દેખાડ્યું

અથ પરાભિપ્રાયમધ્યુપગમ્યાડ્યુપનંદારેણ દૂપ્યજાહ—

॥ एवं सम्मविधारे केवलित्वमा ण संजयज्जणम्स । जं जाणिअ जीववहे असंजयो होइ उवमेओ ॥

व्याख्या—एवम्—उक्तप्रकारेण नम्यग्विचारे मति पराभिप्रायेण केवल्युपमा मंयतजनम्य-
छद्मस्थसाधुलोकम्य न भवेत् । तत्र हेनुमाह—‘ज जाणिअ’ त्ति, यद्—यस्मान् कारणात् ज्ञात्वा
जीवघातेऽर्थान केवलिनो वक्तव्ये उपमेय—साधुः केवलिकल्प इत्येवरूपेणोपमीयमानः छद्मस्थसंयतोऽ-
संयतो भवेत् । त्रिनापराजं जीवोऽयमिति ज्ञात्वा जीवघातकस्य मूलतोऽपि व्रतनागात् तस्य संयमवा-
त्ताऽपि दुरापेक्ष्यः । ननु तर्हि केवली कथं मयत ? इति चेत्, अहो ! भ्रान्तिः केवलिनो जीवघाते
सिद्धे सत्येव तथाप्यनु ग्रस्यत्पान । तच्च जीवघातादिक सर्वलोकगर्हणीयं केवलमक्तेषु अस्मादृशेषु
सत्सु केवलिनो न सेत्स्यतीत्यनगातव्यमिति गार्थः ॥ ४३ ॥

अथ केवलिनो भक्त्या स्तुताविव पीनरुस्त्यमवगणय्य अनेकप्रकारैः परविकल्पितं दूषितमपि
अल्पमतिविनैयव्युत्पत्त्यर्थं पुनर्दूषयितुं गाथापत्तेन निगमनमाह—

॥ एएणं केवलिणो अवज्जहेऊ ण जीववहमाई । रागदोसाभावा इअ वयणं दूरमुचिखत्तं ॥४४॥

व्याख्या—एतेन अनन्तरोक्तातिप्रमद्वानुपसन्नयुस्त्युद्धावनेन वक्ष्यमाणयुक्तिप्रकारेण च केव-
लिनो जीववधादिः—प्राणातिपातमृषाभाषणादिः, अवज्जहेतु—पापकारणं न भवति, कुतो ? रागद्वेषभा-
वादिति वचनमप्युत्क्षिप्तम्—दूरत एव परित्यक्तमिति पराशङ्कामुद्भाव्यातिदेशेन सामान्यतस्तिरस्कृतेति
गार्थः ॥ ४४ ॥

अर्थ—૪૩ કહે પ્રકારે સમગ્ર વિચાર છતે પરને અભિપ્રાયે કેવલી ઉપમા છદ્મસ્થસાધુ
લોકને ન હોઈ. તિહા હેવ કહે છે—જે કાંઈથી જાણીને જીવધાત, અર્થથી કેવલી કહે તે’ થિ
ઉપમેય જે સાધુ કેવલીસદૃશ એકે રૂપે ઉપમાને વિષય કરીતો છદ્મસ્થસંયત તે અસંયત હોઈ
અપવાદ વિના જીવ એકલુ જાણીને જીવધાત વરનાગને મૂલથીજ વ્રતના નાશથી. તેહને સંયમની
વાર્તાએ દુ.કર. એ અર્થ. પૂછે છે—તહ કેવલી કિમ સંયતી ? એકલુ જાહે. તે ઉપરી કહે છે—
મોટી ભ્રાંતિ વુઝને, કેવલીને જીવધાત સિદ્ધ થાતે જ તિમ કહેવાને શક્યપણથી. તે તો જીવધાતાદિક
સર્વલોકને નિદનીય કેવલીના ભક્ત અભાસિતા (અમારી સરિખા) છતે કેવલીને’ સિદ્ધ નહી થાઈ.
એકલુ જાણિવુ એ ગાયાને અર્થ. ॥ ૪૩ ॥

હિવે કેવલીને’ ભક્તિ સ્તુતિની પછે પુનરુક્તપણુ અવગણીને’ અનેક પ્રકારે’ પરતુ વિકલ્પિત તે દૂષિત
છે, પણિ અલ્પમતિશિષ્યની ન્યુત્પત્તિને અર્થે’ વલી દૂષવાને અવુકમે ગાયા છઈ તા’ત્પર્થ’ કહે છે—

એતલે કહેવે કરી કેવલીને જીવધાદિક પાપનુ હેવ ન હોઈ. રાગદ્વેષના અભાવથી એ
વચનપણિ દૂર. કથું.

અર્થ.—એણિ હિંવડા કહિએ જે અતિપ્રસંગના અતુપ્રસંગ યુક્તિ, તેહને પ્રકટ કહેવે અને’
કહીસ્યે જે યુક્તિને પ્રકાર, તેણિ કેવલીને પ્રાણાતિપાત મૃષાભાષણાદિક પાપનુ કારણ ન હોઈ.
સ્વાથી ? રાગદ્વેષના અભાવથી. એ વચન પણિ દૂરથી જાડયુ. એમ શકા પરની સદૃશપણાઈને’
પ્રકટ કરીને સામાન્યથી તિરસ્કાર કરી. ॥ ૪૪ ॥

अथ तिरस्कारमुदीपयन्नाह—

जम्हा रागदोसाभावा णो जीवहणणमुहमसुहं । वंधाभावोऽणाभोगे वज्जणमईण साहूणं ॥४५॥

व्याख्या—अत एव पराकृत तिरस्कृत, यस्मात्कारणोत् रागद्वेषाभावात्—जीवहनन मुखे—
आदौ यस्य मृषाभाषणादेः तज्जीवहननमुखम्, किंभूतम् ? अशुभम्—अशुभकर्मबन्धहेतुत्वेन गर्हणीयत्वात्
नो—नैव भवेत्, तच्च रौद्रकर्तव्यम् । अत एव जिनेर्निर्ग्रन्थाना निषिद्धम् । यदागमः—

‘सव्वे जीवावि इच्छति, जीविउ न मरिज्जिउ । तम्हा पाणवह घोर, निग्गया वज्जयंति ण’ ॥ति
(दश० अ० ६, गा० १०. पृ० १९६) एव मृषावादादिष्वपि भाव्यम् । यदागमः—मुसावाओ उ
लोगम्मि, सव्वसाहूहिं गरहिओ । अविस्सासो अ भूआणं, तम्हा मोस विवज्जए ॥ १ ॥ इत्यादि
दशवै० (अ० ६, गा० १२.) अत एव व्यवहारतः ‘सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं सव्वाओ
मुसावायाओ वेरमण’ मित्यादिरूपेण व्रतोच्चारपूर्वकपालनेनैव व्यवहारतो निर्ग्रन्थो भवतीति भगवताऽ-
ईतामिहितम् । एव रागद्वेषाभ्या सत्तावर्तिभ्या जायमानेऽपि जीवघातादौ कर्मबन्धः केपा न भवति ?
इत्याह—‘वधाभावोऽणाभोगे’ इत्यादि । बन्धाभावो—जीवघातजन्यकर्मबन्धाभावः, अनाभोगे सति वर्ज-
नमतीना—वर्जने जीवघातादिवर्जनविषया मतिर्येषां ते तथा, तेषा साधूनाम्, एवकारो गम्यस्तेषामेव, न,
पुनरितरेषामसद्यतानामपि । एतेन आभोगे सति वर्जनाभिप्रायवता साधूना जीवघात एव न भवतीति,
दर्शित-बोध्यम् । अनाभोगेऽपि सति वर्जनाभिप्रायभणनेन रागद्वेषवता छद्मस्थसद्यताना रागद्वेषावपि न,
पाल्यजीवविषयकौ, तयोश्च तथाभूतयोरभोगे सत्येव सत्त्वं स्यात् । तेन रागद्वेषसत्तावर्तं साधूना वर्जनाभि-
प्राये सति अनाभोगवशेन जायमानो जीवघातो द्रव्यहिंसात्मको न कर्मबन्धहेतुः । यदागमः—‘वज्जे-
मिप्ति परिणआ सपत्तीए विमुच्चइ वेरा’ इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । इह हि जीवघातवर्जनाभिप्रायवतः

हिंसे तिरस्कारने दीपावतो कहे छे—

जे माटे रागद्वेषना अलावथी अशुल-अवहिंसाप्रभुप अशुल ते न कुई अ धाभाव ती
अनाभोग अने वज्जनमतिना धरि साधुने

अर्थ—ऐतदा वती न परतो अभिप्राय तिरस्कृत्यो जे कारणवती रागद्वेषना अभावथी अव-
हिंसा आदे छे जेहने—मृषाभाषणुद्दिष्टे, ते अवहिंसाप्रभुप, कहेवु छे ‘अशुल-कर्म’ धने हेतु-
पण्डि करि, गर्हणीयपणुद्दिष्टे, अशुल छे. ते न कुई न ते गैद्रकार्य छई ऐतदाभवती निर्ग्रंथे जिने
निर्ग्रंथु छे ‘सर्व’ अव धृष्टे अवधाने न भविने. ते माटे प्राणुवध धार निर्ग्रंथ वज्जे. धम
मृषावादादिने विषे पण्डि ‘मृषावाद तो लोगने विषे सर्वसाधुई निदिओ अविश्वास भूतने’ तस्मात्
मृषा वज्जे धर्त्यादि दश वै० ऐतदाभव वती व्यवहारथी सर्व प्राणुतिपातथी विरमणु सर्वमृषावाद्यथी
विरमणु धर्त्यादि मतना उच्चारपूर्वक पालवे न व्यवहारथी निर्ग्रंथ कुई. अहवु ‘लगवते कहे छे’ छे.

धम रागद्वेष सत्तावर्तिष्ठ याते पण्डि अवघाते कर्मध कहेनई न कुई. ते उपां कहे छे—
अधने अलाव-अवघाते अन्य कर्मधने अलाव अनाभोग छते वज्जनने विषे छे अवघातादिंकी
वज्जनविषयिणी मति छे जेहने ते ते साधुने अवधार ते आहिरथी लेवे ऐतदे ते साधुने न. पण्डि
जीन असपतने नहि. ऐतदे आभोग छते वज्जनाभिप्रायवतने अवघात न कुई अहवु देजाउ

સત્યપિ જીવધાતે કર્મવન્ધાભાવો ભણિતઃ ઇતિ । અત્ર વર્જનાભિપ્રાયસ્ય કારણ તાવત્ જીવધાતે નિયમેન દુર્ગતિપાતહેતુઃ કર્મવન્ધો ભવતીત્યભિપ્રાય એવ । અન્યથા સુગતિહેતુજ્ઞાનાદિષ્વપિ વર્જનાભિપ્રાયઃ પ્રસજ્યેત । કેવલિનસ્તુ વર્જનાભિપ્રાયો ન ભવત્યેવ, સર્વકાલ સામયિકસાતવેદનીયકર્મવન્ધવત્ત્વેન દુર્ગતિહેતુકર્મવન્ધાભાવસ્ય નિર્ણતત્વાત્ । અત એવ કેવલિનો હેયાદીની વસ્તૂનિ ન ભવન્ત્યેવેતિ પ્રાગ્ સમર્થિતમ્ । કિચ્ચ-કેવલિનો વર્જનાભિપ્રાયાભ્યુપગમે એદિકપારત્રિકભયમપ્યભ્યુપગન્તવ્યં સ્યાત્, તસ્યં મયાડવિનામાવિત્વાત્ । તસ્માઞ્જીવિધાતસ્તજ્જનિતકર્મવન્ધાભાવશ્ચેત્યુભયમપિ અનાભોગવન્તં સંયતલોકમાસાદૈવ સિદ્ધ્યતિ । યદાગમઃ-

‘ઉચ્ચાલિઅંમિ પાદે ઇરિઆસમિઅસ્સં સકમદ્વાણે । વાવજ્જેજ્જ કુલિંગી મરિજ્જંતં જોગમા-
સજ્જ ॥ ૧ ॥’ નય તસ્સ તન્નિમિત્તો વંધો સુહુમોડવિ દેસિઓ સમણે । અણવંજો’ઉપઓગેણ સંવ્રમાવેણ
સો’ જન્હ ॥ ૨ ॥’ ત્તિ, ઓઘ ૦ (ગા ૦ ૭૪૮, ૭૪૯) વૃત્તિયંથા-‘ઉચ્ચાલિતે’ ‘ઉત્પાદિતે પાદે’
સતિ રૂપાસમિતસ્ય સંધો સંદ્ધકર્માર્થમુત્પાદિતે પાદે ઇત્યત્ર સમ્બન્ધઃ, વ્યાપદ્યેત સંઘટ્ટનપરિતાપને,
કઃ ? ‘કુલિંગી’ કુલ્લિતાનિ લિલ્લાનિ-ઇન્દ્રિયાણિ યસ્યાસૌ કુલિંગી-દ્વીન્દ્રિયાદિઃ, સ પરિતાપ્યેત
ઉત્પાદિતે પાદે સતિ, ત્રિયતે આસૌ કુલિંગી ‘તં’ વ્યાપાદનયોગમ્ ‘આસાચ’ પ્રાપ્ય, ન ચ તસ્ય તન્નિ
મિત્તો વન્ધઃ સૂક્ષ્મોડપિ દેશિતઃ ‘સમયે’ સિદ્ધાન્તે, કિં કારણં ? યતોડનવદ્યોડસૌ સાધુઃ તેન વ્યાપાદ-
નપ્રયોગેણ-વ્યાપાદનવ્યાપારેણ, કથં ? ‘સર્વમાવેન’ સર્વાત્માના, મનોબાકાયકર્મમિરનવદ્યોડસૌ
યસ્માત્ તસ્માન્ન સૂક્ષ્મોડપિ વન્ધસ્તસ્યેતિ’ । એવ સત્યપિ જીવધાતેડવંધકો હિ ‘અનાભોગવશેન ભાવતો’
જીવધાતાભાવમધિકૃત્યાવસાતવ્યઃ, ન પુનર્દ્રવ્યતોડપિ, તસ્ય પ્રત્યક્ષવાધિતત્વાત્ આગમવાધિતત્વાચ્ચ ।

અણિવુ’, અનાભોગ છતે વર્જનાના અભિપ્રાયને કહેવે રાગદ્વેષવત છદ્મચસ વતને રાગદ્વેષપણિહતવ્ય
જીવવિપયીઆ નહિ. તે રાગદ્વેષને તેહવાને છતે જ છતાપણુ હુઈ તે વતી રાગદ્વેષની સંતાવત સાધુને
વર્જનાના અભિપ્રાય છતે અનાભોગ વશે યાતો જીવધાત તે દ્રવ્યહિસા રૂપ કર્મબધને હેતુ (ન) હુઈ

છહા જીવધાતના વર્જનાના અભિપ્રાયવતને છતે જીવધાતે પણિ કર્મબધનેા અભાવ કહિઓ.
હિવે ઇહા, કારણુ તે વર્જનાભિપ્રાયને, જીવધાતે નિયમે જ દુર્ગતિનેા હેતુ કર્મબધ હુએ એ અભિપ્રાય
જ. ધમ નહી તેા સુગતિનેા હેતુ જે ગાનાદિક તેહને વિષે પણિ વર્જનાના અભિપ્રાય સ પળે.
કેવલીને તેા વર્જનાભિપ્રાય ન હુખજ. સર્વકાલ સામયિક જે સાતવેદનીયકર્મનઈ બધપણિ કરી
દુર્ગતિનું હેતુ જે કર્મબધ તેહના અભાવને નિશ્ચિતપણીથી એતલા જ વતી કેવલીને હેયાદિક વરતુ
ન હુઈ. એહયુ પૂર્વે સમથ્યુ’ છઈ વલી કેવલીને વર્જનાના અભિપ્રાય માનતે ઇહલોક અને પરલોકનું
બધ માન્યુ’ એછઈ તેહનેા ભયના અવિનાશાવિપણીથી તે વતી જીવધાત અને જીવધાતનિત કર્મબધનેા
અભાવ એ બિહુ અનાભોગવત સંયતલોક પામીનઈ જ સીછઈ.

જે વારતી આગમ છે-ઉપાડે પાદે છતે ઇપાસમિત સાધુને સક્રમણને અર્થે ઉપાડે’ પગે
છહા સંબંધ. ધટ્ટન પરિતાપનેા, કહિય ? કુલિસત છે ઇશ્રિય જેહના એતલે દ્વિદ્રિયાદિક, તે પગિતાપ
પામે, ઉપાડે પગે છતે મરઈ કુલિંગ તે તે હિસાના યોગને પામીને, પણિ તેહને તે નિમિત્તિઓ
બધ સૂક્ષ્મ પણિ ન કહિઓ સિદ્ધાતને વિષે. ષ્યુ’ કારણુ ? જે વતી નિ પાપ એ સાધુ. તેણે હિસાને
યોગઈ કિમ ? સર્વપ્રકારઈ મનચચનકાયાનઈ વ્યાપારે નિ પાપ છે જે વતી, તે વતી સૂક્ષ્મપણિ બધ નહી
તેહને. ધમ છતે જીવધાતે અવધક તે અનાભોગનઈ વશે ભાવથી જીવધાતના અભાવ આશ્રયી એહયુવા.
પણુ’ દ્રવ્યથી એ નહી ધમ નહી. તેહને પ્રત્યક્ષનાધપણીથી. અને આગમનાધપણીથી.

तथाहि—‘उच्चेच्छालिअंमि पाए’ इत्यादि । तथा ‘णाणी कम्मस्स खयद्वमुट्ठिओ णुट्ठिओ य हिंसाए । जयंइ असहं अहिंसत्यमुट्ठिओ अवहगो सो उ’ ॥ इत्योष० (गा० ७५०) वृत्तिर्यथा—‘ज्ञानमस्यास्तीति ज्ञानी-सम्यग्ज्ञानयुक्त इत्यर्थः । ‘अहिंसत्यमुट्ठिओ’ अहिंसार्थमुत्थित-उद्युक्त’, किन्तु सहसा कथमपि-प्रयत्न कुर्वतोऽपि प्राणिवधः सम्भज्जातः अवधक एव साधुरिति । तत्राऽनया गाथया भङ्गका अष्टौ सूचिताः । तद्यथेत्यादि यावत् अहिंसार्थमुत्थितोऽभ्युद्यत किन्तु सहसा प्रयत्न कुर्वतोऽपि प्राणिवधः सम्भज्जातः, स चैवविधोऽवधक शुद्धभावत्वादिति । तत्रापि प्रयत्न कुर्वन्नपि प्राणिवधकश्छद्मस्य एव भवति, केवलिनः प्रयत्नस्य वैफल्यभावात्, तत्कारणस्य वीर्यान्तरायस्य क्षीणत्वात्, अनाभोगाभावेन सहसात्काराभावाच्च । वस्तुतस्तु प्रयत्नवैफल्यसहसात्कारौ वीर्यान्तरायानाभोगजन्यावपि चारित्रमोहनीयेन जीवघाते जनयितव्ये सहकारिकारणत्वेन प्रतीतौ द्वावप्यनाभोगमूलकावेव, तथैवानुभवसिद्धत्वात् । एवं कदाचिज्जीवघातावसरे कस्यचिदाभोगोऽपि भवति, सोऽप्यनाभोगमूलकत्वेनानाभोग एव, आभागकार्यकरणे सामर्थ्याभावात् । तथाहि—

‘तस्स असचेअयओ सचेअयओ अ जाइं सत्ताइ । जोगं पप्प विणत्सत्ति णत्थि हिंसाफल तस्स ॥’ इति, ओष० (गा० ७५१) वृत्तिर्यथा—‘तस्यैवप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमुद्यतस्यासचेत-यतोऽजानानस्य किं ? सत्त्वानि, कथं ? प्रयत्न कुर्वतापि कथमपि न दृष्टो व्यापादितश्च । तथा ‘सचेत-यत्त’ जानानस्य, कथमस्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च, न च प्रयत्न कुर्वतोऽपि रक्षितु पारितः । ततश्च तस्यैवंविधस्य यानि सत्त्वानि ‘योग’ कायादिव्यापारं प्राप्य विनश्यन्ति, तत्र नास्ति तस्य साधोर्हि सा-फल्यं—साम्परायिक ससारजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्यय कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये बद्धमन्य-स्मिन् समये क्षपयति । अत्र हि जीव जानानस्याजानानस्य वा जीवरक्षार्थं क्रियमाणस्य प्रयत्नस्य

ज्ञानी कर्मक्षयने अर्थे प्रयत्नो अने अथुप्रयत्नो हिंसांनं अर्थे ने प्राणीवध यथो तो-हे अहिंसक न ज्ञान छे नेहने ते ज्ञानी-सम्यग्ज्ञाने युक्तो अर्थे, अहिंसाने अर्थे उत्थित-उपयोगी, तो स्यु ? सहसा किमे यत्न करता साधुने प्राणिनो वध यथो, अवधकन साधु तिहा प्रणी गाथाए भग आठ न्छाव्या ते किम धर्त्यादिक यावत् अहिंसाने अर्थे उन्नभाव तद्वि स्यु ? सहसात्कारे प्रयत्न करताने प्राणिनो वध यथो ते ऐहवा अे अहिंसक, शुद्धभावेपश्याथी तिहापण्णि प्रयत्न करतो प्राणिनो वध यथो उन्नस्थ न् दुष्ट केवलीना प्रयत्नने, विक्षेपणाना अभावथी प्रयत्नविक्षेपतानु कारणे ने वीर्यांतराय तेहने क्षाणपश्याथी अनाभोगने अभावे सहसात्कारता अभावथी, परमाश्रयति तद्वि प्रयत्ननी विक्षेपता अने सहसात्कारु ते वीर्यांतराय अने अनाभोगे न्यून न् दुता चारित्रमोहनीये जीवघाते उपनयते सहकारिकारणपण्णि प्रसिद्ध मिहु अनाभोग मूलक न् तिमन्न अनुभव सिद्धपश्याथी.

धम किवारेकि जीवघातने अवसरे कुण्ठेकने आभोगपण्णि दुष्ट, ते आभोग ते अनाभोगेभूषणपश्याथी अनाभोगन कडीष्ट. आभोगना कार्य करिवाने विषे सामर्थ्या अभावथी. तेहने अण्णयते अथवा न्णयते न् सत्त्व योग पाप्माने विणुत्से, तेहने हिंसानु इक्ष नथी ते ऐहवा प्रकारे ज्ञानीने कर्मक्षयने अर्थे उन्नभावेने अथुनयताने स्यु ? सत्त्व किम प्रयत्न करताने पण्णि ऐहपण्णि न दोषो अने व्यापादन कथो तथा न्णयताने किम छे एहा प्राणी नयथो दष्ट अने प्रयत्न करिता पण्णि सम्भवाने न शक्यो. ते वती ते ऐहवाने ने जीव कायादिव्यापारने पाप्माने विणुत्ससे, न दुष्ट ते साधुने हिंसानु इक्ष ससारनु विपणवनार अर्थे कदाचित् धर्मा प्रत्यविष्टि कर्म दुष्ट ते तो अर्थे समये न् अपवे.

‘વિફલતા’ મળિતા । સા ‘ચ’ જીવરક્ષોપાયસ્યાનામોગાદેવ ભવતિ, અન્યથા પ્રયત્નં કુર્વતાપિ રક્ષિતું ન પારિત્ત્વમ્’ इति वचनानुपपत्तिः प्रसज्येत । स एवानामोगो ‘जीवघात’ प्रति मूलकारणं छद्मस्थसंयतातामेव भवेत् । एवंविधश्च छद्मस्थसंयतः कदाचित्कश्चिदुपशान्तवीतरागोऽपि स्यात्, जीवघातेऽपीर्यापथिकी-क्रियायास्तस्यैवाऽऽगमे भणितत्वात् । आगमस्तु ‘अणगारस्त णं भंते ! भाविअप्पणो पुरेओ जुगमायाए पेहाए रीअ रीअमाणस्स पाचस्स अहे कुक्कुळपोअ वे’त्यादिरूपेण प्रागुपदर्शित एव । एतदर्थमिधायक च वाक्यम्—यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवतीत्यादिरूपमवसातव्यम् । यद्यालिङ्घितपरमिति शब्देन आभोगाना-भोगवतां मध्ये कस्यचिदीर्याप्रत्ययकर्मवग्न्यस्य सूचितत्वात्, अनामोगाभावे च निजकायादिव्यापारासाध्य-कार्यविपयकप्रयत्नस्यैवाभावेन कुतस्तद्विफलतेति । ग्रामो नास्ति कुतः सीमेति न्यायात् । अत एव केवली परेषां सम्यक्त्वोद्यलाभे धर्मदेशनामपि न करोति । यदागमः—

‘सत्त्वं च देसविरहं सम्मं घिप्पइ य होइ कहणाओ । इहरा अमूढलक्खो न कहैइ मविस्सइ न तं च’ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥ १०० ॥ १०१ ॥ १०२ ॥ १०३ ॥ १०४ ॥ १०५ ॥ १०६ ॥ १०७ ॥ १०८ ॥ १०९ ॥ ११० ॥ १११ ॥ ११२ ॥ ११३ ॥ ११४ ॥ ११५ ॥ ११६ ॥ ११७ ॥ ११८ ॥ ११९ ॥ १२० ॥ १२१ ॥ १२२ ॥ १२३ ॥ १२४ ॥ १२५ ॥ १२६ ॥ १२७ ॥ १२८ ॥ १२९ ॥ १३० ॥ १३१ ॥ १३२ ॥ १३३ ॥ १३४ ॥ १३५ ॥ १३६ ॥ १३७ ॥ १३८ ॥ १३९ ॥ १४० ॥ १४१ ॥ १४२ ॥ १४३ ॥ १४४ ॥ १४५ ॥ १४६ ॥ १४७ ॥ १४८ ॥ १४९ ॥ १५० ॥ १५१ ॥ १५२ ॥ १५३ ॥ १५४ ॥ १५५ ॥ १५६ ॥ १५७ ॥ १५८ ॥ १५९ ॥ १६० ॥ १६१ ॥ १६२ ॥ १६३ ॥ १६४ ॥ १६५ ॥ १६६ ॥ १६७ ॥ १६८ ॥ १६९ ॥ १७० ॥ १७१ ॥ १७२ ॥ १७३ ॥ १७४ ॥ १७५ ॥ १७६ ॥ १७७ ॥ १७८ ॥ १७९ ॥ १८० ॥ १८१ ॥ १८२ ॥ १८३ ॥ १८४ ॥ १८५ ॥ १८६ ॥ १८७ ॥ १८८ ॥ १८९ ॥ १९० ॥ १९१ ॥ १९२ ॥ १९३ ॥ १९४ ॥ १९५ ॥ १९६ ॥ १९७ ॥ १९८ ॥ १९९ ॥ २०० ॥ २०१ ॥ २०२ ॥ २०३ ॥ २०४ ॥ २०५ ॥ २०६ ॥ २०७ ॥ २०८ ॥ २०९ ॥ २१० ॥ २११ ॥ २१२ ॥ २१३ ॥ २१४ ॥ २१५ ॥ २१६ ॥ २१७ ॥ २१८ ॥ २१९ ॥ २२० ॥ २२१ ॥ २२२ ॥ २२३ ॥ २२४ ॥ २२५ ॥ २२६ ॥ २२७ ॥ २२८ ॥ २२९ ॥ २३० ॥ २३१ ॥ २३२ ॥ २३३ ॥ २३४ ॥ २३५ ॥ २३६ ॥ २३७ ॥ २३८ ॥ २३९ ॥ २४० ॥ २४१ ॥ २४२ ॥ २४३ ॥ २४४ ॥ २४५ ॥ २४६ ॥ २४७ ॥ २४८ ॥ २४९ ॥ २५० ॥ २५१ ॥ २५२ ॥ २५३ ॥ २५४ ॥ २५५ ॥ २५६ ॥ २५७ ॥ २५८ ॥ २५९ ॥ २६० ॥ २६१ ॥ २६२ ॥ २६३ ॥ २६४ ॥ २६५ ॥ २६६ ॥ २६७ ॥ २६८ ॥ २६९ ॥ २७० ॥ २७१ ॥ २७२ ॥ २७३ ॥ २७४ ॥ २७५ ॥ २७६ ॥ २७७ ॥ २७८ ॥ २७९ ॥ २८० ॥ २८१ ॥ २८२ ॥ २८३ ॥ २८४ ॥ २८५ ॥ २८६ ॥ २८७ ॥ २८८ ॥ २८९ ॥ २९० ॥ २९१ ॥ २९२ ॥ २९३ ॥ २९४ ॥ २९५ ॥ २९६ ॥ २९७ ॥ २९८ ॥ २९९ ॥ ३०० ॥ ३०१ ॥ ३०२ ॥ ३०३ ॥ ३०४ ॥ ३०५ ॥ ३०६ ॥ ३०७ ॥ ३०८ ॥ ३०९ ॥ ३१० ॥ ३११ ॥ ३१२ ॥ ३१३ ॥ ३१४ ॥ ३१५ ॥ ३१६ ॥ ३१७ ॥ ३१८ ॥ ३१९ ॥ ३२० ॥ ३२१ ॥ ३२२ ॥ ३२३ ॥ ३२४ ॥ ३२५ ॥ ३२६ ॥ ३२७ ॥ ३२८ ॥ ३२९ ॥ ३३० ॥ ३३१ ॥ ३३२ ॥ ३३३ ॥ ३३४ ॥ ३३५ ॥ ३३६ ॥ ३३७ ॥ ३३८ ॥ ३३९ ॥ ३४० ॥ ३४१ ॥ ३४२ ॥ ३४३ ॥ ३४४ ॥ ३४५ ॥ ३४६ ॥ ३४७ ॥ ३४८ ॥ ३४९ ॥ ३५० ॥ ३५१ ॥ ३५२ ॥ ३५३ ॥ ३५४ ॥ ३५५ ॥ ३५६ ॥ ३५७ ॥ ३५८ ॥ ३५९ ॥ ३६० ॥ ३६१ ॥ ३६२ ॥ ३६३ ॥ ३६४ ॥ ३६५ ॥ ३६६ ॥ ३६७ ॥ ३६८ ॥ ३६९ ॥ ३७० ॥ ३७१ ॥ ३७२ ॥ ३७३ ॥ ३७४ ॥ ३७५ ॥ ३७६ ॥ ३७७ ॥ ३७८ ॥ ३७९ ॥ ३८० ॥ ३८१ ॥ ३८२ ॥ ३८३ ॥ ३८४ ॥ ३८५ ॥ ३८६ ॥ ३८७ ॥ ३८८ ॥ ३८९ ॥ ३९० ॥ ३९१ ॥ ३९२ ॥ ३९३ ॥ ३९४ ॥ ३९५ ॥ ३९६ ॥ ३९७ ॥ ३९८ ॥ ३९९ ॥ ४०० ॥ ४०१ ॥ ४०२ ॥ ४०३ ॥ ४०४ ॥ ४०५ ॥ ४०६ ॥ ४०७ ॥ ४०८ ॥ ४०९ ॥ ४१० ॥ ४११ ॥ ४१२ ॥ ४१३ ॥ ४१४ ॥ ४१५ ॥ ४१६ ॥ ४१७ ॥ ४१८ ॥ ४१९ ॥ ४२० ॥ ४२१ ॥ ४२२ ॥ ४२३ ॥ ४२४ ॥ ४२५ ॥ ४२६ ॥ ४२७ ॥ ४२८ ॥ ४२९ ॥ ४३० ॥ ४३१ ॥ ४३२ ॥ ४३३ ॥ ४३४ ॥ ४३५ ॥ ४३६ ॥ ४३७ ॥ ४३८ ॥ ४३९ ॥ ४४० ॥ ४४१ ॥ ४४२ ॥ ४४३ ॥ ४४४ ॥ ४४५ ॥ ४४६ ॥ ४४७ ॥ ४४८ ॥ ४४९ ॥ ४५० ॥ ४५१ ॥ ४५२ ॥ ४५३ ॥ ४५४ ॥ ४५५ ॥ ४५६ ॥ ४५७ ॥ ४५८ ॥ ४५९ ॥ ४६० ॥ ४६१ ॥ ४६२ ॥ ४६३ ॥ ४६४ ॥ ४६५ ॥ ४६६ ॥ ४६७ ॥ ४६८ ॥ ४६९ ॥ ४७० ॥ ४७१ ॥ ४७२ ॥ ४७३ ॥ ४७४ ॥ ४७५ ॥ ४७६ ॥ ४७७ ॥ ४७८ ॥ ४७९ ॥ ४८० ॥ ४८१ ॥ ४८२ ॥ ४८३ ॥ ४८४ ॥ ४८५ ॥ ४८६ ॥ ४८७ ॥ ४८८ ॥ ४८९ ॥ ४९० ॥ ४९१ ॥ ४९२ ॥ ४९३ ॥ ४९४ ॥ ४९५ ॥ ४९६ ॥ ४९७ ॥ ४९८ ॥ ४९९ ॥ ५०० ॥ ५०१ ॥ ५०२ ॥ ५०३ ॥ ५०४ ॥ ५०५ ॥ ५०६ ॥ ५०७ ॥ ५०८ ॥ ५०९ ॥ ५१० ॥ ५११ ॥ ५१२ ॥ ५१३ ॥ ५१४ ॥ ५१५ ॥ ५१६ ॥ ५१७ ॥ ५१८ ॥ ५१९ ॥ ५२० ॥ ५२१ ॥ ५२२ ॥ ५२३ ॥ ५२४ ॥ ५२५ ॥ ५२६ ॥ ५२७ ॥ ५२८ ॥ ५२९ ॥ ५३० ॥ ५३१ ॥ ५३२ ॥ ५३३ ॥ ५३४ ॥ ५३५ ॥ ५३६ ॥ ५३७ ॥ ५३८ ॥ ५३९ ॥ ५४० ॥ ५४१ ॥ ५४२ ॥ ५४३ ॥ ५४४ ॥ ५४५ ॥ ५४६ ॥ ५४७ ॥ ५४८ ॥ ५४९ ॥ ५५० ॥ ५५१ ॥ ५५२ ॥ ५५३ ॥ ५५४ ॥ ५५५ ॥ ५५६ ॥ ५५७ ॥ ५५८ ॥ ५५९ ॥ ५६० ॥ ५६१ ॥ ५६२ ॥ ५६३ ॥ ५६४ ॥ ५६५ ॥ ५६६ ॥ ५६७ ॥ ५६८ ॥ ५६९ ॥ ५७० ॥ ५७१ ॥ ५७२ ॥ ५७३ ॥ ५७४ ॥ ५७५ ॥ ५७६ ॥ ५७७ ॥ ५७८ ॥ ५७९ ॥ ५८० ॥ ५८१ ॥ ५८२ ॥ ५८३ ॥ ५८४ ॥ ५८५ ॥ ५८६ ॥ ५८७ ॥ ५८८ ॥ ५८९ ॥ ५९० ॥ ५९१ ॥ ५९२ ॥ ५९३ ॥ ५९४ ॥ ५९५ ॥ ५९६ ॥ ५९७ ॥ ५९८ ॥ ५९९ ॥ ६०० ॥ ६०१ ॥ ६०२ ॥ ६०३ ॥ ६०४ ॥ ६०५ ॥ ६०६ ॥ ६०७ ॥ ६०८ ॥ ६०९ ॥ ६१० ॥ ६११ ॥ ६१२ ॥ ६१३ ॥ ६१४ ॥ ६१५ ॥ ६१६ ॥ ६१७ ॥ ६१८ ॥ ६१९ ॥ ६२० ॥ ६२१ ॥ ६२२ ॥ ६२३ ॥ ६२४ ॥ ६२५ ॥ ६२६ ॥ ६२७ ॥ ६२८ ॥ ६२९ ॥ ६३० ॥ ६३१ ॥ ६३२ ॥ ६३३ ॥ ६३४ ॥ ६३५ ॥ ६३६ ॥ ६३७ ॥ ६३८ ॥ ६३९ ॥ ६४० ॥ ६४१ ॥ ६४२ ॥ ६४३ ॥ ६४४ ॥ ६४५ ॥ ६४६ ॥ ६४७ ॥ ६४८ ॥ ६४९ ॥ ६५० ॥ ६५१ ॥ ६५२ ॥ ६५३ ॥ ६५४ ॥ ६५५ ॥ ६५६ ॥ ६५७ ॥ ६५८ ॥ ६५९ ॥ ६६० ॥ ६६१ ॥ ६६२ ॥ ६६३ ॥ ६६४ ॥ ६६५ ॥ ६६६ ॥ ६६७ ॥ ६६८ ॥ ६६९ ॥ ६७० ॥ ६७१ ॥ ६७२ ॥ ६७३ ॥ ६७४ ॥ ६७५ ॥ ६७६ ॥ ६७७ ॥ ६७८ ॥ ६७९ ॥ ६८० ॥ ६८१ ॥ ६८२ ॥ ६८३ ॥ ६८४ ॥ ६८५ ॥ ६८६ ॥ ६८७ ॥ ६८८ ॥ ६८९ ॥ ६९० ॥ ६९१ ॥ ६९२ ॥ ६९३ ॥ ६९४ ॥ ६९५ ॥ ६९६ ॥ ६९७ ॥ ६९८ ॥ ६९९ ॥ ७०० ॥ ७०१ ॥ ७०२ ॥ ७०३ ॥ ७०४ ॥ ७०५ ॥ ७०६ ॥ ७०७ ॥ ७०८ ॥ ७०९ ॥ ७१० ॥ ७११ ॥ ७१२ ॥ ७१३ ॥ ७१४ ॥ ७१५ ॥ ७१६ ॥ ७१७ ॥ ७१८ ॥ ७१९ ॥ ७२० ॥ ७२१ ॥ ७२२ ॥ ७२३ ॥ ७२४ ॥ ७२५ ॥ ७२६ ॥ ७२७ ॥ ७२८ ॥ ७२९ ॥ ७३० ॥ ७३१ ॥ ७३२ ॥ ७३३ ॥ ७३४ ॥ ७३५ ॥ ७३६ ॥ ७३७ ॥ ७३८ ॥ ७३९ ॥ ७४० ॥ ७४१ ॥ ७४२ ॥ ७४३ ॥ ७४४ ॥ ७४५ ॥ ७४६ ॥ ७४७ ॥ ७४८ ॥ ७४९ ॥ ७५० ॥ ७५१ ॥ ७५२ ॥ ७५३ ॥ ७५४ ॥ ७५५ ॥ ७५६ ॥ ७५७ ॥ ७५८ ॥ ७५९ ॥ ७६० ॥ ७६१ ॥ ७६२ ॥ ७६३ ॥ ७६४ ॥ ७६५ ॥ ७६६ ॥ ७६७ ॥ ७६८ ॥ ७६९ ॥ ७७० ॥ ७७१ ॥ ७७२ ॥ ७७३ ॥ ७७४ ॥ ७७५ ॥ ७७६ ॥ ७७७ ॥ ७७८ ॥ ७७९ ॥ ७८० ॥ ७८१ ॥ ७८२ ॥ ७८३ ॥ ७८४ ॥ ७८५ ॥ ७८६ ॥ ७८७ ॥ ७८८ ॥ ७८९ ॥ ७९० ॥ ७९१ ॥ ७९२ ॥ ७९३ ॥ ७९४ ॥ ७९५ ॥ ७९६ ॥ ७९७ ॥ ७९८ ॥ ७९९ ॥ ८०० ॥ ८०१ ॥ ८०२ ॥ ८०३ ॥ ८०४ ॥ ८०५ ॥ ८०६ ॥ ८०७ ॥ ८०८ ॥ ८०९ ॥ ८१० ॥ ८११ ॥ ८१२ ॥ ८१३ ॥ ८१४ ॥ ८१५ ॥ ८१६ ॥ ८१७ ॥ ८१८ ॥ ८१९ ॥ ८२० ॥ ८२१ ॥ ८२२ ॥ ८२३ ॥ ८२४ ॥ ८२५ ॥ ८२६ ॥ ८२७ ॥ ८२८ ॥ ८२९ ॥ ८३० ॥ ८३१ ॥ ८३२ ॥ ८३३ ॥ ८३४ ॥ ८३५ ॥ ८३६ ॥ ८३७ ॥ ८३८ ॥ ८३९ ॥ ८४० ॥ ८४१ ॥ ८४२ ॥ ८४३ ॥ ८४४ ॥ ८४५ ॥ ८४६ ॥ ८४७ ॥ ८४८ ॥ ८४९ ॥ ८५० ॥ ८५१ ॥ ८५२ ॥ ८५३ ॥ ८५४ ॥ ८५५ ॥ ८५६ ॥ ८५७ ॥ ८५८ ॥ ८५९ ॥ ८६० ॥ ८६१ ॥ ८६२ ॥ ८६३ ॥ ८६४ ॥ ८६५ ॥ ८६६ ॥ ८६७ ॥ ८६८ ॥ ८६९ ॥ ८७० ॥ ८७१ ॥ ८७२ ॥ ८७३ ॥ ८७४ ॥ ८७५ ॥ ८७६ ॥ ८७७ ॥ ८७८ ॥ ८७९ ॥ ८८० ॥ ८८१ ॥ ८८२ ॥ ८८३ ॥ ८८४ ॥ ८८५ ॥ ८८६ ॥ ८८७ ॥ ८८८ ॥ ८८९ ॥ ८९० ॥ ८९१ ॥ ८९२ ॥ ८९३ ॥ ८९४ ॥ ८९५ ॥ ८९६ ॥ ८९७ ॥ ८९८ ॥ ८९९ ॥ ९०० ॥ ९०१ ॥ ९०२ ॥ ९०३ ॥ ९०४ ॥ ९०५ ॥ ९०६ ॥ ९०७ ॥ ९०८ ॥ ९०९ ॥ ९१० ॥ ९११ ॥ ९१२ ॥ ९१३ ॥ ९१४ ॥ ९१५ ॥ ९१६ ॥ ९१७ ॥ ९१८ ॥ ९१९ ॥ ९२० ॥ ९२१ ॥ ९२२ ॥ ९२३ ॥ ९२४ ॥ ९२५ ॥ ९२६ ॥ ९२७ ॥ ९२८ ॥ ९२९ ॥ ९३० ॥ ९३१ ॥ ९३२ ॥ ९३३ ॥ ९३४ ॥ ९३५ ॥ ९३६ ॥ ९३७ ॥ ९३८ ॥ ९३९ ॥ ९४० ॥ ९४१ ॥ ९४२ ॥ ९४३ ॥ ९४४ ॥ ९४५ ॥ ९४६ ॥ ९४७ ॥ ९४८ ॥ ९४९ ॥ ९५० ॥ ९५१ ॥ ९५२ ॥ ९५३ ॥ ९५४ ॥ ९५५ ॥ ९५६ ॥ ९५७ ॥ ९५८ ॥ ९५९ ॥ ९६० ॥ ९६१ ॥ ९६२ ॥ ९६३ ॥ ९६४ ॥ ९६५ ॥ ९६६ ॥ ९६७ ॥ ९६८ ॥ ९६९ ॥ ९७० ॥ ९७१ ॥ ९७२ ॥ ९७३ ॥ ९७४ ॥ ९७५ ॥ ९७६ ॥ ९७७ ॥ ९७८ ॥ ९७९ ॥ ९८० ॥ ९८१ ॥ ९८२ ॥ ९८३ ॥ ९८४ ॥ ९८५ ॥ ९८६ ॥ ९८७ ॥ ९८८ ॥ ९८९ ॥ ९९० ॥ ९९१ ॥ ९९२ ॥ ९९३ ॥ ९९४ ॥ ९९५ ॥ ९९६ ॥ ९९७ ॥ ९९८ ॥ ९९९ ॥ १००० ॥

હિંવે ધહા જીવપ્રતિ જાણતાને અથવા અણજાણતાને જીવરક્ષાને અર્થે પ્રયત્નની નિષ્ફળતા કહી તે જીવરક્ષાના ઉપાયના અનામોગથી જ હુધ. ધમ નહીં તે પ્રયત્ન કરતે પણ રાખિયાને ન શક્યો એ વચનની અચૂકતા સપળે. તેહજ અનામોગ જીવઘાત પ્રતિ મૂલકારણ છદ્મસ્થસંયતને જ હુધ એહવે છદ્મસ્થ તે કિવારેકે ઉપશાત વીતરાગપણિ હુધ જીવઘાતે પણ ધર્મપાથિક્રિયાને વિષે કહેવાપણથી આગમ તેહ એ અર્થતુ જાણાવનારે વાક્યો તે (પૂર્વે દેખાડ્યુ હઈ જ) યદિઈ યુક્ત પર એહવે શબ્દે આમોગ અને અનામોગવત મધ્યે કુણેને ધર્મ પ્રત્યય કર્મજ ધને સૂચિતપણથી અનામોગને અભાવે તો પોતાને કાયાદિકને વ્યાપારે અસાધ્ય જે કાર્ય તદ્વિપયક પ્રયત્નને જ અભાવે કિહાથી પ્રયત્નની વિફલતા. આમ નહીં તે સીમ કિહાથી એ ન્યાયથી.

એતલાજવંતી કેવલી પરને સમ્યક્તાદિકને અભાવે ધર્મદેશના પ્રતિ ન કરે. સર્વવિરતિ દેશવિરતિ અને સમ્યક્ત્વ જે ગ્રહે કથનયિક હુધ અન્યથા અમૂલ્યક્ષયિક કહે નહીં દેશનાવિપયીઆ પ્રયત્નની નિષ્ફળતા છતે કેવલી સર્વજ જ ન હુધ. વિફલપણામ અણજાણીને પ્રયત્નને કરિવા-પણાથી. જ્ઞાનવત કોઈ પર્વત ઉપાડવાને તો ઉભમ ન કરે એતલે જ્ઞાનપૂર્વક જીવઘાતે ધર્મપ્રત્યયિક કર્મ હુધ એહવે જાણતે ‘સંચેઅઓ’ એ પદ કેવલીતુ વાચક હુસ્યે એ શક્ય પણ ટાલી કેવલીને જીવઘાત માનતે તેહની રક્ષાને અર્થે સર્વજપણની હાનિતુ હેતુ જે નિષ્ફળ પ્રયત્ન તેહવા અસહાયથી.

એ ભાવ-કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિસમયે કેવલીઈ સર્વકાલતુ સર્વે કાર્યે પણ નિયત જે કારણની સામગ્રી તેણે ‘સહિતજ દીકું તિહા કેવલીઈ પોતાનો પ્રયત્ન તે વિવેખ્યોજીવની રક્ષાની નિશ્ચિત કારણની સામગ્રી ને વિષે અતર્કવ્યો દીકા અથવા અનતર્કવ્યો ફીકા.

दृष्टत्वात् । द्वितीये, विवक्षितजीवरक्षार्थं केवलिनः प्रयत्न एव न भवेत्, केवलिनो तत्सामग्र्यामनन्तर्भू-
तत्वेन दृष्टत्वात् । नहि कोऽपि जलेनाग्निमुद्दीपयितुमुद्यतो भवति, जलस्याग्नेरुद्दीपनसामग्र्यामनन्तर्भू-
तत्वात् । तेन 'प्रयत्नं कुर्वताऽपि रक्षितुं न पारित' इति वचन छद्मस्थसंयतमधिकृत्यैव सम्यगवसात्तव्यम्,
अनाभोगमन्तरेण तथाभगितेरसम्भवात् । ननु उपशान्तवीतरागस्याऽपि ज्ञानपूर्वकजीवविराधना कथं
सम्भवतीति ? चेत्, उच्यते—उत्पादिते पादे पादमोचनस्थाने कुक्कुटपोतादि सहसा प्रविशन् ज्ञातः
प्रविष्टश्च चक्षुषा दृष्टो ऽपि पादं प्रत्यादातुमशक्तस्य तज्जीवविराधना अनाभोगमूलिकाप्याभोगपूर्विका
मन्तव्या, तद्घातावसरे तज्जीवविषयकाभोगस्य विद्यमानत्वात् । अत एव सञ्चेतयतो—जानानस्य
कथमस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो न च प्रयत्नं कुर्वताऽपि रक्षितुं पारित इत्येव व्याख्यानं छद्मस्थसंयतमधि-
कृत्यैव कृतम् । केवलिनस्तु केवलज्ञानोत्पत्तिसमय एव यथादृष्टस्य जायमानत्वेन केवलिनमधिकृत्य प्रयत्न-
विकलतासमये अस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्चेति व्याख्यानस्यायुक्तत्वात् । एतेन प्रागप्रमत्तसंयतानामवश्य-
भाविनी जीवविराधना अनाभोगमूलाऽनाभोगपूर्विका अनाभोगमूलाऽऽभोगपूर्विका चेति द्विधोक्ताऽपीह
'तस्स असंचेअयओ संचेअयओ अ जाइं सत्ताइ' मित्याद्यागमसम्मत्या समर्थितैति बोध्यम् । एतेन
सत्यपि जीवघाते छद्मस्थसंयतो न वधकस्तर्हि केवली तु सुतरामेवेति सुगधजनकल्पनाऽपि परास्ता,
अभोगमूलाभोगपूर्वकजीवघातेनाप्रमत्तसंयतस्याप्यसंयतत्वेनाभ्युपगमात् । किञ्च—केवली सत्यपि जीवघाते
न तर्हि छद्मस्थवत् जीवघातकत्वेन ? उत छद्मस्थोऽप्यवधकः किं केवलिवज्जीवघातकत्वेनेति ।

पहिले पक्षे, 'केवलीना प्रयत्नने विवक्षपणु' न कुठि ते प्रयत्ननछ ते अवरक्षाना निगत्त करणु
साभमीने विषे अतर्भूतपणु दृष्टपणुथी पीअ पक्षे, विवेच्या अवरक्षाने अथे'छ केवलीने प्रयत्नअ
न कुठि, 'केवली छ तेवनी साभमीमाछ अतर्भूतपणु दृष्टपणुथी. छअ अवे' अग्निने दीपाववाने
समर्थ विवक्षवत्, कुठि, छसु तो नही. अने अग्निनी उद्दीपनसाभेमीनछ विषछ अतर्भूतपणुथी,
ते त्रीती 'प्रयत्न करताछ राणीने न शक्य' अे वयन, ते छद्मस्थसंयत विदेशीने'अ सम्यग् अणुपु
अनाभोग विना तथावयनना असंभवपणुथी

पूछे छे—उपशान्तवीतरागने पणु ज्ञानपूर्वक अवविराधना किम स भवे ? अेहव अछे, कहीछ
छे—पाद छपाडे कुंते पादमोचने ने विषे कुक्कुटपोतादि सहसा अवेश करतो अणुथी अने पधडा
अणुछ दीडा. हेमीने पादने पाछे सेवाने अशक्त अेहवाने ते अवनी विराधना कुठि अनाभोगमूलक
पणु आभोग पूर्वक मानवी. तेवनी घातने अवसरे ते अवविषयीआ आभोगने विवक्षानपणुथी. जेत-
लाअवती अणुताने किम ? छे छडा प्राणी अणुथी दीडा पणु प्रयत्न करिताअे राअवा न शक्यो, अमअ
व्याच्यान छद्मस्थ संयतनी 'अपेक्षाछ' अ करिछ. 'केवलीने तो केवणजान' ने उत्पत्तिसमयअ यथा
दृष्टने यावा पणु 'केवलीने आश्याने प्रयत्न' नि इक्षतासंयते, छे छडा प्राणी अणुथी दीडा अे व्याच्यान
ने अयुक्तपणुथी, जेतले कहेवे 'पूर्वे अप्रमत्तसंयतने अवस्थे यानार अे अवविराधनी ते अनाभोगमूलक
अनि अनाभोगपूर्वक, अनाभोगमूलक अनि आभोगपूर्वक छम पि प्रकारे कही पणु 'तस्स असंचेअअअ'
उत्पादि. आगअस भति समर्थ अणुपु.

छडा अेहणुथी तो संचेअअअ अे दखने अर्थ हेमी केवलीनी प्रयत्नविवक्षता मानीने पणु
केवली अ छडा आणुथी छे ते सर्व मित्या अणुपु जेतलछ अछ छते अवधीते' छद्मस्थसंयत ते वधक

થાડિ પ્રવચનમર્યાદામહ્નઃ । યતઃ પ્રથમવિકલ્પે કેવલિનોડનાભોગસિદ્ધિઃ, છદ્મસ્થસંયતસ્ય વિનાડ-
પવાદમનાભોગેનૈવ જીવઘાતસ્ય પ્રવચને ભણિતત્વાત્ । આભોગે ચ સતિ છદ્મસ્થવત્ કેવલ્યપ્યસંયતો
ભવેત્ । દ્વિતીયે, સર્વસ્યાડપિ સંયતસ્યાસંયતત્વં સ્યાત્, વિનાડપવાદં જ્ઞાત્વા જીવઘાતકો યથાસંયતો ન
ભવેત્ તર્હિ અસંયતત્વમુચ્છિન્નસંકથમેવ ભવેત્ । તસ્માદ્ યથા કેવલિનો જીવઘાતસિદ્ધ્યર્થે છદ્મસ્થાનાં
જીવઘાતો રાગદ્વેષજન્યઃ, કેવલિનસ્તુ રાગદ્વેષાભાવજન્ય इत्यેકમેવ કાર્યં પરસ્પર પ્રતિપક્ષભૂતકારણ-
દ્વયજન્યમભ્યુપગતમ્, તથા કેવલિનઃ સંયતત્વસિદ્ધ્યર્થે છદ્મસ્થાનામનાભોગો જ્ઞાનાવરણીયકર્મજન્યઃ;
કેવલિનસ્તુ અવશ્યભાવિજીવઘાતાવસરે જ્ઞાનાવરણીયાભાવજન્યઃ इत्यપિ કલ્પનીયમ્, ભવત્કલ્પનાયૈ આ-
પ્યનિવાર્યત્વાત્ । તથા ચલોપકરણતયાડશક્યપરિહારેણ કેવલિનોડપિ જીવઘાતો ભવતીતિ-ભવત્કલ્પિતં
સુસ્થં સ્યાત્, જીવઘાતકારણસ્યાનાભોગસ્ય સત્ત્વાત્ ।

નનુ ભો ! કેવલિનો જીવઘાતો રાગદ્વેષાભાવજન્ય इति ન બ્રૂમઃ, કિન્ત્વવશ્યભાવિત્વેન સ્વત
એવ જાયતે इति ચેત્સત્યમ્, તર્હિ અનાભોગોડપીત્યમેવાડડસ્તાં યુક્તૈસ્તૈલ્યાત્ આકસ્મિકકાર્યાભ્યુપગમેડપિ-
દ્ધાન્તાત્ચ, જૈનાતાં કાર્યમાત્રસ્ય કાલાદિપદ્ધસમવાયજન્યત્વેનાદ્વીકારાત્ । કિન્ત્વ-કેવલિનોડપિ જીવઘાતો
ભવતીતિ વચનં દત્તાવજલ્યેવ સન્પન્નં, તથાભૂતસ્ય જીવઘાતસ્ય કેવલિકર્તૃકત્વાસમ્ભવાત્ । અથ કેવલિ-
શરીરાણ્જાયમાનત્વેન તથાવ્યપદેશ इति ચેત્, તર્હિ શૈલેશ્યવસ્થાયામપિ અયોગિકેવલિશરીરાણ્જાયમાનો
મશ્કાદીનાં પ્રાણત્યાગઃ અયોગિકેવલિકર્તૃકત્વેન વ્યપદેષ્ટવ્યઃ પ્રસજ્યેત । કિન્ત્વ-છદ્મસ્થાનામપિ જીવ-
ઘાતોડવશ્યભાવિત્વેન સ્વભાવતો જાયમાનો વત્કવ્યાર્હ સ્યાત્, સમાને કાર્યે એકં સદ્દેતુકમ્ અપરં ચ

નહી, તદિ કેવલી અતિહિ જ. એ મુગ્ધજનની કલ્પના પશ્ચિ પરાકરણ કરી. આભોગમુલક આભોગ-
પૂર્વક જીવઘાતે અપ્રમત્સયતને પશ્ચિ અસંયતપશ્ચિ માનવાથી. કેવલી જતે જીવઘાતે પશ્ચિ વધેક નહી
તે સ્યુ ? જ્ઞસ્થની પરે જીવઘાતકપશ્ચિ ? અથવા જ્ઞસ્થપશ્ચિ અહિસક સ્યુ ? કેવલીની પરે જીવઘાતક
પશ્ચિ ? ઇમિ મિહુ પ્રકારે પશ્ચિ પ્રવચનમર્યાદાને ભગ કુર્ષિ ને માટે પ્રથમ વિકલ્પે, કેવલીને અભ્યુપણ્યાની
સિદ્ધિ કુર્ષિ. જ્ઞસ્થસયતને અપવાદ વિના આનાભોગે જ જીવઘાતને પ્રવચન વિષે કલાપણ્યાથી
આભોગચિત્તે તે જ્ઞસ્થની પરે કેવલી અસંયત કુર્ષિ ખીને પક્ષે તે, સર્વે સયતને અસંયતપક્ષે થાઈ.
અપવાદ વિના જાણીને જીવહિસકપશ્ચિ જઈ અસંયત ન કુર્ષિ, તદિ અસંયતપક્ષે ઉચિત્તસંકથ જ કુર્ષિ ?
તે માટે જિમ કેવલીને જીવઘાતની સિદ્ધિને અર્થે જ્ઞસ્થને જીવઘાત. તે રાગદ્વેષે જન્ય, કેવલીને તદિ
રાગદ્વેષને, અભાવે જન્ય, ઇમિ એક જ કાર્ય પરસ્પરે વિરોધીભૂત કારણે મિષ્ટ જન્ય માનવુ ત્રીમ
કેવલીને સંયતપણ્યાની સિદ્ધિને અર્થે જ્ઞસ્થને આનાભોગ તે જ્ઞાનાવરણીય જન્ય, કેવલીને તદિ અવગ-
ભાવિ ને જીવઘાત તેહને અવસરે જ્ઞાનાવરણીયને અભાવે જન્ય એ પશ્ચિ કલ્પવુ, તાહરી કલ્પનામે,
કલા અનિવાર્યપણ્યાથી. તિવારે અલ્પપરકરણતાઈ અશક્યપરિહારે કેવલીને પશ્ચિ જીવઘાત કુર્ષિ. એ
તાહરે કલ્પિત દદ થાઈ. જીવઘાતવુ કારણ ને આનાભોગ તેહને જીવપણ્યાથી, પૂછે-કેવલીને જીવઘાત
તે રાગદ્વેષને અભાવે ઉત્પન્ન ઇમિ નથી કહેતાં, તે સ્યુ ? અવસ્થભાવિપશ્ચિ કરી-સ્વભાવથી જ
કુર્ષિ. એહવુ ને તે, સત્ય, તદિ આનાભોગપશ્ચિ ઇમજ હિ. યુક્તિને સદશપણ્યાથી એને હેતુ વિના
કાર્ય માનતે સિદ્ધાંતવિરોધથી, જૈનને કાર્યમાત્રને કાલાદિ પાચને સમુદાયે જન્યપશ્ચિ કરી અગીકારથી,
વલી કેવલીને જીવઘાત કુર્ષિ એ વચન દતાજી જ થયુ. તેહવા જીવઘાતને કેવલીકલ્પણ્યાના અસંભવથી.

નિર્હેતુકંમિતિવચનસ્ય જગદ્વ્યવસ્થામદ્ગદેતુકત્વેનાપ્રામાણિકત્વાત્ । एतेन यः कश्चित् यस्या हिंसायाः फलं न भवति, सा हिंसा नोच्यत इति ध्वनति, सोऽप्युपેक्षितो द्रष्टव्यः, प्रवचनपरिज्ञानशून्यत्वात् । यतः प्रवचने દ્રવ્યભાવપદાદ્યા હિંસાચતુર્મદ્ગોવિચારે ફળશૂન્યાયા અપિ દ્રવ્યતો હિંસાયા હિંસાત્વેન વ્યપદેશઃ । एतच्च प्रवचने प्रतीतमपि ग्रन्थसम्भृत्या प्राक् प्रदर्शितमेव । अन्यथा तीर्थंकरः पुरुषत्वेन वक्तव्यो न भवेत् । तस्य पुरुषत्वस्य निष्फलत्वात् । तस्मात् દ્રવ્યતો હિંસા હિંસાત્વેન વક્તવ્યૈવ ।

અતઃ એવ પ્રતિષ્ઠાદ્યુત્સવેડમાયુદ્ધોષણ દ્રવ્યતો હિંસાનિવારણાર્થમેવ, ન પુનર્ભાવતોડપિ, તસ્યાઃ ફલવત્ત્વેડપિ પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિવ્યવહારલાઘ્વાત્, નિશ્ચયનયાપેક્ષયા વ્યવહારનયસ્ય લલિષ્ઠત્વાત્ 'વવહારો વિ હુ લલવ જ છદમત્થપિ વદપ અરહા' इत्याद्यागमवचनात् । વ્યવહારનયવિલોપે ચ તીર્થોચ્છેદપાતક સ્યાત્ । યવાગમઃ—'વવહારનચ્છેડે તિથુચ્છેડો હવદ્ વસ' તિ, પશ્ચવસ્તુકે । ન ચ કેવલિનઃ સત્યાપિ જીવઘાતેડમિપ્રાયાભાવાત્ કેવલી ન વધક ઇતિ વાચ્યમ્, સ્વતન્ત્રક્રિયાવતઃ કેવલિનો જ્ઞાત્વા જીવઘાતોડમિપ્રાયાભાવશ્ચેતિ વક્તુ મનાનેવ સમર્થો, નાપરઃ કશ્ચિદપિ, સર્વજનપ્રતીતિવાધિતત્વાત્ જ્ઞાત્વા જીવઘાતસ્ય દુષ્ટાદ્યવસાયલિજ્ઞત્વેનાગમે મળિતત્વાત્ । एतच्च 'जो पुण हिंसायतणेषु' इत्याद्यागमसम्भृत्या प्राक् प्रदर्शितमेव । જ્ઞાત્વા જીવઘાતે ચ કેવલિત્વજ્ઞાપકલિજ્ઞાના વૈયર્થ્યોપસિપિ [સ્વરૂપાસિદ્ધત્વેન છદ્મસ્થાનામતુમિતિજનકત્વાભાવાત્] કિશ્વ-કેવલિનો વધકત્વાભાવસિદ્ધ્યર્થ છદ્મસ્થસય-તાનામિવાનામોગોવ્યવશ્યમશ્યુપગન્તવ્યઃ પ્રસજ્યેત । કિશ્વ-કેવલિનોડવ્યેજનાદિક્રિયામાત્રજન્યો હિ જીવ-

હિંસે કેવલિના શરીરથી. થાતોપશ્ચિતે કેવલી કરનાર છે, જેહનો એહવો વ્યવહાર એહપુ જઓ, તેઓ શેલેશ્યવસ્થાને વિષે અયોગીકેવલીના શરીરથી થાતો, મશકાદિકનો પ્રાણુત્યાગ પશ્ચિ અયોગીકેવલીઈ કયો એહવો થાઈ, વલી છદ્મસ્થને પશ્ચિ અવધાત તે' અવશ્યભાવિપશ્ચિ સ્વાભાવથી થાતો કહેવા થોડય થાઈ સરિમેષ કયે' એક તે સંહેતુક એક તે નિર્હે'તુક એ વચનનિ' જગના વ્યવસ્થાના ભાગને હેતુપશ્ચિ કરી અપ્રાણુજનિતપણાથી. એટલે જે કુણેક જે' હિંસાતુ' ફલ ન હુઈ, તે હિંસા' જ ન હુઈ એહપુ કહે છે, તે હવેજ્યો કેવલે. પ્રવચનપરિજ્ઞાનના ચન્નપણાથી. જે આટે પ્રવચનને વિષે દ્રવ્ય-ભાવપદે હિંસા ચહલગીને વિચારે-ફલે ચન્ન પ્રવચથી હિંસાને પશ્ચિ હિંસાપશ્ચિ કહેણુ છે. એ તો પ્રવચનને વિષે પ્રતીતપશ્ચિ પ્રવચની સમિતિ પૂર્વે દેખાડણુ જ છે. ઇમ નહીં તો તીર્થંકર પુરુષપશ્ચિ' કહેવો ન થાઈ, તેહના પુરુષપણાને નિહસપણાથી, તે આટે દ્રવ્યથી હિંસા તે હિંસોપશ્ચિ, કહેવીજ.

એતલાજવતી પ્રતિષ્ઠાદ્યુત્સવાદિકને વિષે અમારિની ઉદ્ધોષણા દ્રવ્યથી હિંસાનિવારણને અર્થે. પશ્ચિ ભાવથી નહીં, તે ભાવ હિંસાને ફલવતપશ્ચિ પશ્ચિ પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિના વ્યવહારના બાજબીપણાથી નિહી' નિશ્ચયનયના અપેક્ષાઈ વ્યવહારનયને બલિષ્ઠપણાથી. 'વ્યવહાર તે' અલવત જે વતી છદ્મસ્થ પ્રતે' પશ્ચિ વાંદે અરિહત' ઇત્યાદિ આગમવચનથી વ્યવહારનયને વિલોપે' તો તીર્થોચ્છેડનુ પાતક થાઈ. 'વ્યવહારનયનઈ ઉચ્છેડે તીર્થ'નો ઉચ્છેડ હુઈ અવશ્ય. 'કેવલીને' છતે પશ્ચિ અવધાતે અભિપ્રાયનાં અભાવથી કેવલી તે હિંસક નહીં એહપુ ન કહેવું. સ્વેચ્છાઈ કિંમવત કેવલીને 'જાણીને' અવધાત અને અભિપ્રાયનો અભાવ, એહપુ કહેવાને પુરો સમર્થ. બીજે કોં નહીં સર્વજનને પ્રસિદ્ધિના બાધિતપણાથી. નેહીને' અવધાતને દુષ્ટ અમ્યવસાયને લિગપશ્ચિ આગમને કલાપણાથી. એ તો 'જોં પુણ હિંસા ઇત્યાદિ આગમસમિતિ પૂર્વે કહિઈ છે જ, જાણીને' અવધાતે તો કેવલીપણાના જણાવનાર જે લિગ તેહને

ઘાતોઽન્ત્રક્રિયાયાઃ પ્રતિબન્ધક ઇતિ મણિત્વાપિ કેવલિનો જીવઘાતઃ ફલશૂન્ય ઇતિ જુવાણાદ્ ભવતોઽસ્તિ-
નિપુણ' કો ભવેદિતિ પર્યાલોચ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૫ ॥

અથ પ્રકારાન્તરેણાઽપિ કેવલિનો જીવવિરાધનારાદિત્યમેવ વ્યવસ્થાપયન્નાહ—

॥ક્ષીણે મોહે ણિઅમા ગરહાકિચ્ચં ણ હોહ કસ્સાવિ । જીવવહો સ્વલુ ગરહાવિસઓ એસેવ જંગમેરા ॥

વ્યાખ્યા—ક્ષીણે મોહે—નિસ્સત્તાકીમૂતે મોહનીયકર્મણિ નિયમાત્-નિશ્ચયેન ગર્હાકૃત્યં-લોક-
ગર્હનીયકાર્યં કસ્યાપિ ન ભવતિ । યદાહ શ્રીહરિમદ્રસૂરિઃ—‘ઇત્તો અ વીઅરાગો’ ણ ‘કિંચિ વિ કરેહ
ગરહણિજ્જં તુ’ ત્તિ, ઉપદેશપદે । ‘વૃત્ત્યેકદેશો યથા—’ઇતસ્તુ—’ઇતં એવાકરણનિયમાત્ પ્રકૃતરૂપાત્ વીતરાગઃ
—ક્ષીણમોહાદિગુણસ્થાનવર્તી મુનિર્નૈ—’નૈવ કિશ્ચિદપિ કરોતિ જીવઘાતાદિકં ગર્હનીય ત્વવચં દેશોનપૂર્વકો-
ટીકાલં જીવન્નપીતિ । અથ જીવઘાતસ્ય સ્વરૂપમાહ—‘જીવવહો’ इत्यादि । જીવવહો ગર્હાવિપયઃ, સ્વલુ-
વધારણે, ગર્હાવિપય એવ ભવેદિત્યર્થઃ । એણ જંગમેરા—જગન્મર્યાવા, ‘એવોઽવધારણે, મર્યાદિવ, ઘલવતાઽપ્યન્ય-
થાકર્તુમશક્ત્યા । એતેન જીવઘાતોઽપિ હૃદમસ્થસ્યૈવ ગર્હનીયો ભવતિ, નતુ વીતરાગસ્યેતિ પરાકૃતમપિ
પરાસ્તમ્, વૈપરીત્યેન પ્રતિમાનાત્ । યતઃ કેવલિનઃ સમ્ભવન્ જીવઘાતો’ વિશેષતો ગર્હનીયો ભવેત્, વિના
પ્રયોજનાપરાધં જ્ઞાનપૂર્વકત્વેન દ્રવ્યમાવોભયાત્મકત્વાત્’ કેનાઽપિ પ્રકારેણ પ્રત્યુત્તરચિતુમશક્ત્યત્વાત્ । અત
એવ ક્ષીણમોહાદિગુણસ્થાનવર્તી મુનિરિતિ મણિત્વમ્ । યદિ’ ચ વીતરાગત્વેન ગર્હનીયતા નામવિવ્યક્ત્ તદિ

નિરર્થકપણાની પ્રાપ્તિપણિ. વધી કેવલીને પણિ એજનાદિ ક્રિયા માને-જન્યપણિ જીવધ ત તે અતક્રિયાને
પ્રતિબન્ધક ધર્મ ભણીને કેવલીને જીવઘાત તે ફલે શૂન્ય એહવુ’ બોલતા વૃજથી અતિહાસિએ કહીયું
કહે ? એહવુ વિચારવુ’ એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૪૫ ॥

હિવે પ્રકારાન્તરે પણિ કેવલીને જીવ વિરાધનારાદિત્યમેવ સ્થાપન કરતો ‘કહે છે—

ક્ષીણમોહ યથ નિયમે જ નિંદનીકર્તવ્ય ન હુધ કાઇને, જીવવધ તો ગહાંતો વિષય એ જગની મર્યાદા છે.

અર્થ :—સત્તારહિત મોહનીયકર્મ ‘જો’ નિશ્ચયે લોકને ‘નિંદા જે કાર્ય’ તે કાઇને ન હુધ,
એતલાજ વતી ‘વીતરાગ તે ગર્હણીય કાઇ ન કરે’ વૃત્તિનો એક અશ જિમ-એહજ પ્રારબ્ધાર્થ
જે અકરણનિયમ તેથી ક્ષીણમોહાદિક ગુણસ્થાનવર્તી તે કાઇ ગર્હણીય જીવઘાતાદિક પાપ ન કરે,
દેશે જીન પૂર્વકાડિ જીવતો પણિ. હિવે જીવઘાતવુ’ સ્વરૂપ કહે છે. સ્વલુ તે અવધારણેનો અર્થ
બોલે’. એતલે જીવવધ તે ગર્હાવિપય જ હુધ એ અર્થ. એ જગની મર્યાદા. એવકાર નિશ્ચયાર્થઈ.
જગની મર્યાદા જ બલવતે પણિ અન્યથા કરિવા તે અશક્ય. એટલે જીવઘાતપણિ હાસ્યને જ
ગર્હણીય હુઈ પણિ વીતરાગને નહીં, એહવો પરનો અભિપ્રાયપણિ ટાલ્યો. વિપરીતપણિ ભાસ્યાથી,
જે માર્ટિ કેવલીને’ સભવતો જીવઘાત તે વિશેષથી ગર્હણીય હુધ. ‘પ્રયોજનના અને અપરાધ વિના
જ્ઞાનપૂર્વકપણિ દ્રવ્ય ભાવ એ ગિરિપણાથી. કાઇ પ્રકારે પ્રત્યુત્તર કરિવાનઈ અશક્યપણાથી.

એતલાજ વતી ક્ષીણમોહાદિક ગુણસ્થાનવર્તી મુનિ એહવુ કહિંટ. જડે વીતરાગપણિ
ગર્હણીયપણાઈ ન હુધ. તઈ ઉપશાતવીતરાગને પરિત્યાગે કયન ન હઉત. વધી જાણી જીવઘાતકપણ
‘જો’ એ વીતરાગ નહીં. એહવી લોકને પ્રતીતિ યઈ હુતે કિમ તાહરે ચિકિત્સિતની સિદ્ધિ. તે વતી
ઉપશાતવીતરાગને’ મોહનીયની સત્તાથી ઉપનો કિવારેકિ અનાબોગરૂપ જે સહકારી કારણ તેહને’ વશે’

ઉપશાન્તવીતરાગપરિત્યાગેન મળિતિર્નામિવિષ્યત્ । કિઞ્ચ-જ્ઞાત્વા જીવઘાતકત્વે સતિ નામં વીતરાગો ન વા કેવલીતિ લોકાનાં પ્રતીતૌ કથ પરવિકલ્પિતસિદ્ધિઃ । તસ્માદુપશાન્તવીતરાગસ્ય મોહનીયસત્તાહેતુકઃ કદાચિદનામોગસદ્ધકારિકારણવશેન ગર્હણીયો જીવઘાતો મ્ભવત્પિ, ક્ષોણમોહસ્ય તુ ન દ્રવ્યતોઽપિ, કારણામોવાત્ । પર ન પ્રવચનમાલિન્યહેતુઃ, તસ્યાપ્યવીતરાગસ્યેવાત્મનો વીતરાગત્વેન મળિતેરસમ્ભવાત્ છદ્ધસ્થાના સ્વયં સ્વાત્મનો વીતરાગસ્યાપરિજ્ઞાનાત્, જ્ઞાતે ચ જીવઘાતે [અદ્વાક્ષયેણ પતિત. સપ્તમ-ગુણસ્થાનમવાપ્ય] પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તેઞ્ચ । નનુ મો ! ઉપશાન્તવીતરાગસ્ય દ્રવ્યતોઽપિ જીવવિરાધના કથ સમ્ભવતિ ? તસ્યા અપિ પ્રવચને પ્રતિપિદ્ધત્વાત્, પ્રતિપિદ્ધપ્રતિપેવણે ચોત્સૂત્રપ્રવૃત્ત્યા યથાસ્યાત-ચારિત્રાભાવેન સ્વરૂપહાનિપ્રસવ્તેરિતિ ચેત્ । મૈવ, પ્રતિપિદ્ધપ્રતિપેવિતેન જીવઘાતેન ઉપશાન્ત-સ્યોત્સૂત્રપ્રવૃત્તિપ્રસન્નસ્ય ર્ઘ્યાપધિકીક્રિયામિધાયકવિશેષસૂત્રવચનેન બાધિતત્વાત્ । વિશેષસૂત્ર તુ કેવલમ્ ઉપશાન્તવીતરાગસ્વરૂપામિધાયકમ્ ‘અગ્ગારસ્સ ણ મતે । માવિઅપ્પણો પુરઑ જુગમાયાપ પેઘાપ રીઝં રીઅમાણસ્સ પાયસ્સ અહે કુકુહપોઅપ વા વટ્ટપોઅપ વા કુલિગચ્છાપ વા પરિઆવજ્જે-ત્યાવિ યાવત્ ઇરિઆવહિઆ કિરિઆ કજ્જતિ ’ત્તિ સવૃત્તિકં પ્રાગુપદર્શિતમેવ । પત્તસૂત્રોક્તસ્વરૂપં ચોપશાન્તવીતરાગસ્યૈવ મ્ભવતિ, તસ્યૈવ ઘાતજીવવિપયકાનામોગસદ્ધકૃતમોહનીયસત્તાહેતુકઃ સદ્મૂત-જીવઘાતો મોહનીયાનુદયજન્યા ચેર્યાપધિકીક્રિયેતિ દ્વયસ્ય સામગ્રયાઃ સત્ત્વાત્ । તેન યથાસૂત્ર પ્રવર્ત-માનસ્યૈવેર્યાપધિકીક્રિયા મ્ભવતિ ‘અહાસુત્તં રીઝંમાણસ્સ ઇરિઆવહિઆ કિરિઆ કજ્જઈ ’ત્તિ મળવતી-વચનાત્ । યત્તુપશાન્તવીતરાગસ્ય પ્રતિપિદ્ધપ્રતિપેવણેઽન્યુત્સૂત્રપ્રવૃત્ત્યમાવઃ, તત્તસ્યાતિચારરૂપત્વેનાપિ ચારિત્રદોષાભાવાત્-‘સવ્વેવિ અ અહંઆરા સંજલણાણં તુ ઉદયઑ હુતિ ’ત્તિ વચનાત્ । ચારિત્રદોષા-ભાવોઽપિ મોહનીયાનુદયાત્ તેન ન યથાસ્યાતચારિત્રહાનિઃ । ચારિત્રમોહનીયોદયજન્યસ્યૈવ દોષસ્ય યથા-સ્યાતચારિત્રપ્રતિબન્ધકત્વાત્ । અત ઇવ-ક્ષોણમોહસ્યાપ્યનામોગમાત્રજન્યસમ્ભાવનારૂઢાશ્રવચ્છાચારૂપઃ

ગર્હણીય શ્રવધાન હુઈ પશ્ચિ, પશ્ચિ તે પ્રવચનમાલિન્યહેતુ નહીં. તેહને પશ્ચિ અવીતરાગની પૂરે પોતાને વીતરાગપશ્ચિ કહણના અસભવથી, અપ્રવચને પોતે પોતાના આત્માનં વીતરાગપશ્ચિના, અપરિણાનથી, અને જાણે હુતે તો શ્રવઘાતે પ્રાયશ્ચિત પ્રતિપત્તિથી.

પૂછે છે-ઉપશાન્તવીતરાગને દ્રવ્યથી એ શ્રવવિરાધના કિંમ સભવે ? તે વિરાધતાને પશ્ચિ પ્રવચનને વિષે નિષિદ્ધપશ્ચિથી પ્રતિપિદ્ધને પ્રતિસેવવે તો ઉત્સૂત્રની પ્રવૃત્તિ કરી યથાખ્યાતચારિત્રને દલવે સ્વરૂપ-હાનિના પ્રસંગથી એહુ જે તે મ મોહ પ્રતિપિદ્ધ હુતો સ્યો જે શ્રવઘાત તેણે ઉપશાતને ઉત્સૂત્રપ્રવૃત્તિના પ્રસંગને ધર્માપધિકી ક્રિયાનું કહનાર જે વિશેષ સૂત્ર, તેહને વચને બાધિતપશ્ચિથી. વિશેષસૂત્ર તદે કેવલ ઉપશાન્તવીતરાગનું સ્વરૂપનું અમિધાયક, એ તો વૃત્તિસહિત પૂર્વે દેખાડ્યું જ છે. એ સૂત્રનું સ્વરૂપ તો ઉપશાન્તવીતરાગને જ હુઈ. તે ઉપશાતને જ હતવ્ય શ્રવવિષયોએ જે અનામોગ તેણે સહિત જે મોહનીયની સત્તા, તેથી જાપનો સદ્મૂત શ્રવઘાત, મોહનીયના, અનુદયથી, ઉપની તો ધર્માપધિકી ક્રિયા એ જેને સામગ્રીના છતાપશ્ચિથી, તે વતી સૂત્રાનુસારે પ્રવર્તતાને ધર્માપધિકી ક્રિયા હુઈ. ‘યથાસૂત્રે પ્રવર્તતા ધર્માપધિકી ક્રિયા હુઈ’ એ ભગવતીના વચનથી, અને જે ઉપશાન્તવીતરાગને પ્રતિપિદ્ધને સેવવે પશ્ચિ ઉત્સૂત્રપ્રવૃત્તિનો અભાવ, તે તેહને અતિચારરૂપે કરી પશ્ચિ ચારિત્ર દોષપશ્ચિના અભાવથી. ચારિત્રદોષનો અભાવપશ્ચિ મોહનીયના ઉદયથી (અનુદયથી) તે વતી યથાખ્યાતચારિત્રની હાનિ નહીં, ચારિત્રમોહનીયના ઉદયથી ઉપના દોષને જ યથાખ્યાતચારિત્રના પ્રતિબંધકપશ્ચિથી.

स्नातकचारित्रप्रतिबन्धकत्वेन बोधोऽपि न चारित्रदोषः, तत्कारणस्य चारित्रमोहनीयस्य क्षीणत्वात् । तेनोत्सूत्रप्रवृत्तीर्यापथिकीक्रिययोः सहानवस्थाननियमलक्षणो विरोधो मन्तव्यः । न चैवं केवलिनो जीवघातजन्यकेवलप्रतिलेखनाभङ्गेनोत्सूत्रप्रवृत्तिप्रसङ्गः केनापि बाधितः । तस्य च बाधकमाभोगपूर्वकजीवघाते सत्यपि क्षीणमोहस्य ईर्यापथिकीक्रिया भवतीत्यादिरूप वक्तव्यम्, तच्च नास्ति प्रत्युत (प्रवचनामिषाय-स्यापरिज्ञानात् । नहि प्रवचने प्रतिषिद्धप्रतिषेवणमात्रेणोत्सूत्रप्रवृत्तिर्भवतीति भणितम्, किन्तु साम्प्रदायिकीक्रियाहेतुमोहनीयोदयसहकृतेनैव । सा चोपशान्तवीतरागस्य न भवति । तस्याश्च मोहनीयानुदयजन्येर्यापथिकीक्रियया बाधितत्वात्, उत्सूत्रप्रवृत्तीर्यापथिकीक्रिययोः सहानवस्थानात् । यदागमः—

‘जस्स णं कोहमाणमायालोहा बुच्छिन्ना भवति, तस्स णं इरिआवहिआ किरिआ कज्जति, तदेव जाव उस्सुत्तं रीअमाणस्स संपराइआ किरिआ कज्जति, से णं अहामुत्तमेव रीअइ’ त्ति, भग० श० ७. उ० १ (सू० २८९) तस्माद् उत्सूत्रप्रवृत्तिप्रतिबन्धिका तावत् ईर्यापथिकीक्रिया, यथाख्यातचारित्रप्रतिबन्धिका च मोहनीयोदयजन्यसाम्प्रदायिकी क्रिया भवतीति सम्यक्पर्यालोचनायामुपशान्तवीतरागस्य नोत्सूत्रप्रवृत्तिर्नैवा यथाख्यातचारित्रहानिरिति तात्पर्यम् । न चैवं केवलिनः सम्भवति, तस्याभोगपूर्वकजीवघातजन्येन केवलप्रतिलेखनाभङ्गेनोत्सूत्रप्रवृत्तिप्रसङ्गस्य केनाप्यबाधितत्वात् । नहि यथोपशान्तवीतरागस्य सत्यपि जीवघाते ईर्यापथिकीक्रियया उत्सूत्रप्रवृत्तिर्बाधिता, मोहनीयानुदयसहकृतानाभोगस्य तथाभावात् । तथाऽऽभोगपूर्वकजीवघाते सत्यप्यापथिकीक्रिया केवलिनो भवतीति(न) क्वाप्यागमे भणितं, येनोत्सूत्रप्रवृत्तिप्रतिबन्धः स्यात् । प्रत्युत) तथाभूतेऽतिप्रसङ्गः ‘सत्तहिं ठाणेहिं केवली जाणेज्जा तं० णो पाणे अइवाइत्ता भवती’त्यादिप्रवचनविशेषसूत्रेण निश्चितोऽवसातव्यः, केवलिनः सर्वथाभवाभावात् । तस्मादयं भावः—सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानं यावत् यथाख्यातचारित्रं न भवति, साम्प्रदायिकीक्रियाहेतुमोहनीयोदयस्य प्रतिबन्धकत्वात् । उपशान्तमोह—क्षीणमोहयोस्तु मोहनीयोदयाभावेन यथाख्यातचारित्रमधिकृत्य साम्येऽपि उपशान्तस्य मोहनीयसत्ताहेतुको द्रव्यतो जीवघातो भवत्यपि, न पुनः क्षीणमोहस्याऽपि, मोहनीयस्य क्षीणत्वात् । तत्र क्षीणमोहस्यापि स्नातकचारित्रं न भवति । सम्भावनारूढजीवघातादिहेतोरनाभोगस्य प्रतिबन्धकत्वात् । परं सम्भावनारूढो हि जीवघातो गृहणीयो न भवति । अध्यवसायरूपस्यः तस्योत्सूत्रप्रवृत्तिरूपत्वाभावेन छद्मस्थज्ञानागोचरत्वात् । यस्तु गृहविषयः स च द्रव्यहिंसादिः वीतरागेष्वपि उपशान्तवीतरागस्यैव कस्याचिदपि कदाचित्क एव स्यात् । तत्कारणमोहनीयसत्ताया उपशान्तगुणस्थानं यावदनवरतं विद्यमानत्वेऽपि घातजीवविषयकानाभोगलक्षणसहकारिकारणस्य

अतस्माज्जवती क्षीणमोहने पण्डिं अनाभोगमात्रे उत्पन्न न संसाधनाइ आश्रयध्यायाइय ते स्नातकचारित्रने प्रतिषेधकपण्डि करी होय, पण्डि चारित्रदोष नही। चारित्रदोषतु कारण न चारित्रमोहनीय तेहने क्षीणपण्डि, ते वती उत्पन्ननी प्रवृत्ति अने धर्मापथिकी क्रियाने सधाते अणुमिलनाइय विरोध ते मानवे, केवली ने अवघातयी अन्य न केवलीनीं प्रतिषेधनाने लंग तेहे करी उत्सूत्रप्रवृत्तिने। प्रसंग, ते पण्डिअ बाधियो नही। तेहनु बाधक तो आभोगपूर्वक अवघात छते पण्डि क्षीणमोहने धर्मापथिकी क्रिया छुट्टि छत्यादि इय छडेयुं। ते तो नथी, साहयुं ‘सत्तहिं ठाणेहिं’ छत्यादि विशेषभूते निश्चित छ उत्सूत्रप्रवृत्तिने। प्रसंग बाधने। केवलीने सर्व प्रकारे आश्रयना छडेनारपण्डि।

कादाचित्कत्वात् । तस्मादतिचारहेतुमोहनीयोदयसमुत्थानुचितप्रवृत्तिरेवोत्सूत्रप्रवृत्तिरिति तात्पर्यम् । एतेन 'अणगारस्स ण भाविअण्णो' इत्याद्यागमस्य प्रागुपदर्शितस्य कथं प्रामाण्यम् ? सत्यामपि कुर्कुटपोतादिव्यापत्तावपीर्यपथिक्या एव क्रियाया भणनादिति शङ्काऽपि परास्ता । उक्तप्रकारेणोत्सूत्रप्रवृत्तेरेवाभावात् ईर्यपथिकीक्रियातोऽपरक्रियाया असम्भवात् । (तस्य सत्तातोऽपि चारित्रमोहनीयस्याभावात् । परमुपशान्तस्य कदाचिदनाभोगेन जायमानो जीवघातो लोकगर्हणीयो भवति, गर्हापरायणजनस्य प्रत्यक्षत्वात् । क्षीणमोहस्य तु कदाचिदनाभोगमात्रजन्यसम्भावनारूढाश्रवणारूपो दोषोऽपि लोकगर्हणीयो न भवति, अध्यवसायरूपस्य तस्य छद्मस्थज्ञानागोचरत्वात् । तेन लोकगर्हणीयो जीवघातो वीतरागेष्वपि उपशान्तवीतरागस्यैव मोहनीयसत्ताहेतुकोऽवसातव्यः । परं कस्यचित् कादाचित्क एव, तत्कारणमोहनीयसत्ताया उपशान्तगुणस्थानं यावदनवरतं विद्यमानत्वेऽपि घात्यजीवविषयकानाभोगलक्षणसहकारिकारणस्य कस्यचित् कादाचित्कत्वात् ।)

१. एव यथासम्भव नानाप्रकारक्षयोपशमवैविचित्र्यभास्त्रि ज्ञानावरणीयादीन्यपि कर्माणि सहकारिकारणानि मोहनीयक्षयोपशमायत्तान्येव शुभाशुभफलभास्त्रि भवन्ति । तथाभूतं मोहनीयमपि सहकारिकारणसापेक्षमेव निजनिजकार्यकरणे सामर्थ्यमाश्रमवति । यथा सर्वाण्यपीन्द्रियाणि मनोव्यापारायत्तान्येव यथौचित्येन फलवन्ति भवन्ति, तथाभूतमनोव्यापारोऽपि सहकारिकारणेन्द्रियव्यापारसापेक्षमेव फलवान् भवति । न च मनोरहितेण केन्द्रियादिषु व्यभिचारः शङ्कनीयः, तेषामपि लब्धीन्द्रियाणामिव लब्धिमनसोऽपि विद्यमानत्वात् । एतच्च प्रज्ञापनावृत्त्युक्तबकुलवृक्षदृष्टान्तेन प्रवचने प्रतीतमेव । तस्मात्केवलितो निजकार्यादिव्यापारजन्योऽशतोऽपि जीवघातः परविकल्पित स्नातकत्वप्रतिबन्कत्वेन स्वरूपहानिहेतुरवसातव्यः । किञ्च—आस्तामन्यत्, वीतरागस्य जीवघातो गर्हणीयो न भवतीति वचनमपि गर्हणीयमेव,

ते वती ओ लाव—सूक्ष्मस परायण्युत्थानकताई यथाभ्यातयारित्र न डुछ, सापरायिप्रक्रियानो हेतु ने मोहनीयनो उदय तेहने प्रतिप्रधकपेष्याथी. उपशात अने क्षीयुमोहनीयने तो उदये न न्य ने दोष तेहने अभावे' करी यथाभ्यातयारित्र आश्रयी सरिभाधपण्डि' पण्डि, उपशातने' मोहनीयनी सत्ताथी न न्य प्रथथी श्रवधात डुछ पण्डि, पण्डि क्षीयुमोहने नडी मोहनीयना क्षीयुपेष्याथी' तिहा क्षीयुमोहने स्नातकयारित्र न डुछ, स लावनाध कस्यो ने श्रवधातादिक तेहने हेतु ने अनाभोग तेहने प्रतिप्रधक पेष्याथी, पण्डि स भावनाइह श्रवधात ते निंदनीय न डुछ अध्यवसायरप' ने ते श्रवधातादिक तेहने उत्सूत्रप्रवृत्तिरपेष्याने अभावे' करी छद्मस्थज्ञानने अगोचरपेष्याथी, अने ने गहगियर ते प्रथहिंसादि वीतरागने दिषे पण्डि उपशातवीतरागने न कुल्ले ने किनारेकिं डुछ' तेहनु कारण ने मोहनीयनी सत्ता तेहने 'उपशातशुष्यस्थानती' निरंतर विद्यमान, पण्डि घत्यश्रवविषयोओ' ने अनाभोग ते रप ने सहकारी कारण' तेहने 'किनारेकपेष्याथी ते भाटि अतियारनु हेतु मोहनीयनो उदय, तेथो न न्य ने अनुचितप्रवृत्ति न उत्सूत्रप्रवृत्ति ओ परमाथ'

२. अतदे—'अणुगार लावितात्मा' र्त्त्यादि पूर्वे दिभाओ ने आगम तेहने किम प्रभाषुपण्डि ? कुर्कुटपोतादि, व्यापत्ति छते पण्डि धर्मापयिप्रक्रियाना भयुवाथी ओ शका पण्डि टाही कहे प्रकारे उत्सूत्रप्रवृत्तिना अभावथी धर्मापयिप्रक्रियाया अपरक्रियाना असंभवथी धर्म यथासंभव छ सहकारीकारणपण्डि नानाप्रकारे ओ १क्षयोपशम तेहे उत्पन्न विचित्रपण्डिना लभनार ने

અનાયજનસ્યાપિ વક્તવ્યનાર્હત્વાત્ । નહિ ' રાજ્ઞઃ પરસ્મીસર્જ્જો ન દોષાવહ ' इति वचनं वक्तुरार्यतोभि-
 व्यञ्जकं सम्भवति, तथाभૂतवचनस्य श्रवणमात्रेणापि नीतिनिपुणस्य राज्ञો महादुःखोत्पत्तिहेतुत्वात् ।
 સાક્ષાઝ્ઞીવધાતો ગર્હણીયો ન ભવતીતિ કોપિ વક્તું શક્નોતિ । અત્રાર્થે મવાનેવ પ્રવૃત્ત્યઃ-સ્વયૈવોચ્યમાનઃ
 કેવલિકાયાદિવ્યાપારજન્યો જીવધાત કિમાચારોઽનાચારો વા ? આશ્રવઃ સંવરો વા ? સંયમોઽસંયમો
 વા ? હેય ઉપાદેયો વા ? પ્રત્યાહ્યાતોઽપ્રત્યાહ્યાતો વા ? કેવલિભક્તસ્ય મવાદશોઽપ્યનુમોદનીયો ગર્હણીયો
 વા ? કર્તવ્યતયોપદેષ્ટવ્યોઽકર્તવ્યતયા વા ? કેવલિનોઽપ્યુચિતોઽનુચિતો વા ? ઇત્યાદ્યનેકવિકલ્પેઃ પૃષ્ઠઃ
 સન્ જગત્સ્થિતિમુલ્લઙ્ઘયિતુમશક્તો જીવધાતો અનાચારોઽસંયમોઽકર્તવ્યો હેયોઽનુચિત આશ્રવો નિન્દનીય
 ઇત્યાદિરૂપેણૈવ પ્રત્યુત્તરયતિ । તથા ચ તથાભૂતં જીવધાતમુદ્ઘાવયતઃ કેવલી અનાચારી અસંયમીત્યાદિવચનં
 કેવલિનો ગાંભિર્યેવ સમ્પદ્યતે । સા ચ કસ્ય વક્તવ્યાર્હા શ્રોતવ્યાર્હા ચેતિ પર્યાલોચ્યમ્ । ન ચૈવં છદ્મસ્થ-
 સંયતેષ્વતિપ્રસન્નશ્ચિન્તનીયઃ, તત્રાઽનામોગમૂલકત્વેનાનાચારાદિમણિતેરસમ્ભવાત્ । સમ્ભવે ચ પ્રાયશ્ચિત્ત-
 પ્રતિપત્ત્યાદિના તથામણિતેઃ પ્રતિરોધાત્, સ્વરૂપતસ્થતાવેઽપિ રાગદ્વેષાનામોગાનાં તથામાહાત્મ્યાત્ ।
 एतच्च प्राग् प्रदर्शितमिति । किञ्च-केवली विनाप्रयोजनापराधं रागद्वेषमन्तरेणैव जीवव्यापादकः ततदितरस्तु
 ततो विलक्षणश्चेत्यनयोर्मध्ये को गर्हणीयोऽविश्वसनीयोऽपाङ्कतेयश्चेत्यादि स्वधिया पर्यालोच्यमिति गाथार्थः ॥

જ્ઞાનાવરણીયાદિક કર્મ તે મોહનીય ક્ષયોપશમાદિકને આચરેજ શુભાશુભસ્વભાવના ભજનાર હુઈ.
 તેહવુ મોહનીય પશ્ચિ સહકારિકારણને અપેક્ષા કરતુજ પોતા પોતાના કાર્યકારણને વિષે શક્તિનું
 ભજનાર હુઈ. જિમ સર્વે ઇદ્રિય, મનોવ્યાપારને આચર હુતાં જ યથોચિતપશ્ચિ ફલવંત હુઈ,
 તેહવો મનને વ્યાપાર પશ્ચિ ઇદ્રિય સહકારિ કારણને અપેખતાજ ફલવંત હુઈ. મનઈ રહિત
 જે એકદ્રિયાદિક તેહને વિષે એ નિયમ યોગે પડશે ઇમ ન શકવુ. તેહોને પશ્ચિ લબ્ધીદ્રિયની
 પરે લાભ મનને પશ્ચિ વિદ્યમાનપણથી, એ તહ બ્રહ્મવૃક્ષને દષ્ટાતે પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધજ.

તેવતી કેવલીને પોતાને કાયવ્યાપારે જન્ય જે જીવધાત તે સ્નાતકચારિત્રનઈ પ્રતિબંધક
 પશ્ચિ સ્વરૂપહાનિનુ હેતુ જાણવો. વલી-રહો ખીજી, વીતરાગને જીવધાત તે નિદનીય ન હુઈ એ
 વચન જ ગર્હણીય જ. અનાયજનને પશ્ચિ કહેવાને અયોગ્યપણથી. રાગને પરસ્મીનો સગ તે દોષદાયી
 નહિ. એ વચન તે વક્તાનિ આર્યપણાનું જાણાવનારુ સભવે નહીં તેહવા વચનને શ્રવણમાત્રે પશ્ચિ નીતિ-
 નિપુણરાજને મહાદુ.ખની ઉત્પત્તિના હેતુપણથી. સાક્ષાત જીવધાત તે ગર્હણીય ન હુઈ, ઇમ તો કોઈ
 કહી ન શકે, એ અર્થને વિષઈ તુજ પૂછવો.

તે જ કહીતો કેવલીને કાયાદિવ્યાપારે જન્ય જીવધાત તે સ્યુ આચાર કે અનાચાર ? આશ્રવ
 કે સવર ? સંયમ કે અસયમ ? હેય કે ઉપાદેય ? પચ્ચખ્યો કે અણુપચ્ચખ્યો ? કેવલિભક્ત તુઝને પશ્ચિ
 અનુમોદનીય કે ગર્હણીય ? કર્તવ્યપણે ઉપદેશ દેવા યોગ્ય કે અકર્તવ્યપશ્ચિ ? કેવલી ને પશ્ચિ ઉચિત કે
 અનુચિત ? ઇત્યાદિક અનેક વિકલ્પે પૂછ્યો હુતો જગની સ્થિતિ ઉલ્લઘવાને અશક્ત હુતો જીવધાત
 તે અનાચાર અસયમ અકર્તવ્ય હેય અનુચિત આશ્રવ નિદનીક ઇત્યાદિ રૂપે પ્રત્યુત્તર દિઈ. તિવારે તેહવઝો
 જીવધાત ઉદ્દેશાવતા તુઝને કેવલી અનાચારી અસંયતી ઇત્યાદિવચન તે કેવલીને ગાલિજ સંપન્ને તે
 તો કહેને કહેવા યોગ્ય સાંભલવા યોગ્ય એકવુ વિચારવુ. ઇમ છદ્મસ્થને વિષે અતિપ્રસંગ ચિતવવો
 નહી. તિહાં અનામોગમૂલકપશ્ચિ અનાયાગાદિની લશ્ચિતિના અસંભવથી. સંભવને તો પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિ-
 પત્ત્યાદિક કરીને ગાલિના પ્રતિરોધથી. સ્વરૂપથી તેહવુ જતે પશ્ચિ રાગદ્વેષ અને અનામોગને તેહવા

અથ કેવલિનો જીવઘાતાસમ્ભવે પ્રકારાન્તરમાહ—

જીવવહો વિ અ દુવિહો આમોગા ચેવ તહ અણામોગા । પઢમો મોહુદણં વીઓ મોહસ્સ સ્ત્તાણ ॥

વ્યાખ્યા—જીવવધોઽપિ દ્વિવિધો-દ્વિપ્રકારઃ આમોગાદનામોગાચ્ચેતિ કારણમેદાત્ । તત્ર આમોગાજ્ઞોવોઽયમિતિ જીવવિષયકજ્ઞાનાદ્ આમોગપૂર્વકં इत्यर्थः । तथा अनामोगात्-हन्तव्यजीवविषय-कज्ञानाभावात् । तत्र प्रथमो मोहनीयोदयेनैव भवति, मोहनीयोदयमन्तरेण जीवोऽयमिति ज्ञात्वा जीव-घाताऽसम्भवात् । द्वितीयो मोहस्य-मोहनीयकर्मणः सत्तयैव भवति, मोहनीयसत्ताहेतुक इत्यर्थः । स च केवलिन सम्भाव्यमानो जीवघातो नियमात् ज्ञानपूर्वकत्वेनासंयतत्वाक्षेपकमोहनीयोदयहेतुको मन्तव्यः । स । च क्षीणमोहेऽर्थात् कारणाभावात्केवलिनो न भवतीति गार्थार्थः ॥ ४७ ॥

અથ પુનરપિ પ્રકારાન્તરેણ કારણાભાવાત્કેવલિનો જીવઘાતાભાવઃ દર્શયતિ—

જીવવહો મયહેઝ ચરિત્તદોસો ચરિત્તમોહાઓ । જહ વેઅમોહજાઓ મેહુણદોસો ચરિત્તસ્સ ॥૪૮॥

વ્યાખ્યા—જીવવધો મયહેતુઃ હન્તવ્યજીવમ્યેત્યર્થાત્ જ્ઞેયમ્ । ‘મરણસમં ણથિ મયં’મિતિ વચ્ચનાત્ । યતઃ પરેણ મયહેતુરતઃ સ્વાત્મનોઽપિ મયહેતુઃ । મય હિ મોહનીયકર્મણઃ પ્રકૃતિવિશેષઃ, તસ્ય

માહાત્મ્યથી એ તો પૂર્વે દિખાડ્યુ છે વહી કેવહી તે પ્રયોજન અને અપરાધ વિના રાગદ્વેષ વિના જ જીવનો હિંસક, અને જ્યાંસય તો નથી વિલક્ષણ એ હેતુથી એ બિં મધ્યે કહેણુ ગહંણીય અવિશ્વસનીય અપાક્રોધે ઇત્યાદિ સ્વચ્છુદિ વિચારણુ એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૪૬ ॥

હિવે કેવહીને જીવઘાત ને અસભવે પ્રકારાતર કહે છે—

જીવવધ તે બિ પ્રકારનો-આભોગથી અનાભોગથી પ્રથમ તે મોહને ઉદયે, ખીજઉ મોહની સત્તાઈ

અર્થ—જીવવધ તે બિ પ્રકારનો-આભોગથી અને અનાભોગથી કારણબેદથી, તિહા આભોગથી-‘તે જીવ’ એહવે જીવવિષયીઆ જ્ઞાનથી, આભોગપૂર્વક એ અર્થ તથા અનાભોગથી-હતવ્ય જીવ વિષયીઆ જ્ઞાનના અભાવથી તિહા પ્રથમ, મોહને ઉદયે જ કુઈ મોહનીયના ઉદય વિના ‘જીવ એ’ એહવુ નાણીને જીવઘાતના અસભવથી, ખીજઓ, મોહનીયકર્મની સત્તાઈ જ કુઈ, મોહની સત્તાથી ઉત્પન્ન એ અર્થ તે તો કેવહીને સભાવીતો નિયમથી જ્ઞાનપૂર્વકપણિ કરી અસંયતપણાનો જણાવનારો મોહનીયના ઉદયથી જીવનો જ્ઞાનવો તે તો ક્ષીણમોહ છેતે, અર્થથી કાગણુના અભાવથી કેવહીને ન કુઈ એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૪૭ ॥

હિવે વહી પ્રકારતરે કાગણુના અભાવથી કેવહીને જીવઘાતના અભાવને દેખાડે છે—

જીવવધ તે જાયનો હેતુ ચારિત્તનો દેષ, ચારિત્તમોહથી કુઈ, જિમ વેદમોહથી જીવનો ચેથુનનો દેષ ચારિત્તનો.

અર્થ—જીવવધ તે મયનુ કારણ, હણવા ગોચ જીવને એ અર્થથી નાણુવુ મરણ સરિણુ જય નહિ એ વચનથી જે માટે પરને જય હેતુ એ માટેય પોતાને પણિ જયનુ હેતુ જય તે મોહનીયકર્મનો

હેતુર્વન્ધકારણમ્, યદુક્તમ્-‘સ્વયં મયપરિણામઃ પરેધામથ ભાવનમ્ । ત્રાસનં મિર્ઘ્યત્વં ચ ભયં પ્રત્યાશ્રવા અમી ’ ॥ ૧ ॥ इति प्रथमकर्मग्रन्थवृत्तौ (गा० ५६) मयमोहनीयकर्मवन्धोऽपि मयमोहनीयप्रकृतिजन्य एव भवति, क्षीणमोहनीयस्य मयमोहनीयवन्धाभावात् । तेन मयमोहनीयवन्धः किंलक्षणः ? भयहेतुः [तेन] भयं-भयमोहनीयं, हेतुः-कारणं यस्य स तथा । एकमेव विशेषणं समासभेदेन भिन्नार्थाभिधायकम् । त्रिधाऽपि चारित्रदोष, कुतः ? चारित्रमोहात्, चारित्रमोहनीयजन्यं हि दूषणं चारित्रस्यैव भवति, सर्वेषामपि कर्मणां सान्त्वर्थनामकत्वात् । तत्र दृष्टान्तमाह-यथा वेदमोहनीयजन्यो मैथुनदोषश्चारित्रस्यैव भवति, तस्याऽपि चारित्रमोहनीयप्रकृतिरूपत्वात् । मैथुनविरतिर्हि चतुर्थमहोव्रतरूपत्वेनोभयवादिसम्मतत्वात् । एवं सोऽपि जीवघातलक्षणश्चारित्रदोषः केवलिनो नियमेन संयमोपघातकः, सर्वोत्कृष्टत्वात् । तच्च प्राग् प्रदर्शितम् । तस्मात्केवलिनः संयतत्वमिदृश्यं जीवघातादिकं लेशतोपि नाभ्युपगन्तव्यमिति गाथार्थः ॥

अथ केवलिमात्र-जीवमात्रयो. परस्परं चाल्यघातकभावसम्बन्धाभावः कथं सम्जातः ? इति जिज्ञासायामाह—

॥ पुढવીપમુહા जीवा उप्पत्तिप्पमुहभाहणो हुंति । जह केवलजोगाओ भयाह्लेसंपि न लहंति ॥४९॥

व्याख्या—पृथिवीप्रमुखा—पृथिव्यादित्रसपर्यन्ताः । ‘यत्तदोर्नित्याभिसम्बन्धात्’ तथोत्पत्तिप्रमु-
खभाजिनो भवन्ति-उत्पत्तिस्थिति विपत्तिमन्तो जायन्ते, यथा केवलजोगात्-केवलिनः कायादिव्यापारात्

પ્રકૃતિવિશેષ છે. તેહનું હેતુ તે બધનું કારણ પોતે બનતો પરિણામ, યગ્ને ખીલાવવું, ત્રાસ, નિર્દયપણુ એ આશ્રવ-કર્મ બધનો હેતુ બધ પ્રતે બાણુવો, મયમોહનીય કર્મનો બધપણિ મયમોહનીયપ્રકૃતિ-જન્ય જ હુઈ તે વતી બધ તે મયમોહનીય, તે કારણ છે જેહનું તે, એકજ વિશેષણ તે સમાસને બેઠે ભિન્ન અર્થનું કહેનારું હુઈ ત્રિણિ પ્રકારે આગ્નિદોષ સ્વાથો ? આગ્નિમોહથી, ચારિત્રમોહનીયે’ જન્ય તે દૂષણ ચારિત્રનું હુઈ. સર્વે કર્મને યથાર્થનામપણાથી. તિહા દૃષ્ટાત કહે છે-વેદમોહનીયે જન્ય મૈથુન દોષ તે ચારિત્રનો જ વેદને ચારિત્રમોહનીયપ્રકૃતિરૂપપણાથી. મૈથુનની વિરતિ તે અતુર્થ સહાયતરૂપ પણિ કરી જેહુ વાદીને સમતપણાથી ધમ તે પણિ જીવઘાતરૂપ ચારિત્ર દોષ, તે કેવલીને નિયમે જ સધમનો ઉપઘાતક, સર્વોત્કૃષ્ટપણાથી. એ તો પૂર્વે દેખાડ્યું છે એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૪૮ ॥

હિવે કેવલીમાત્રને અને જીવમાત્રને માહોમાહિ ધાત્ય-ધાતકસ બધનો અભાવ કિમ નીપનો ? એહવી બાણુવાની ધ્રુષ્ટાને વિષે કહઈ છઈ—

પૃથિવીપ્રમુખ જીવ ઉત્પત્તિપ્રમુખના લજનાર તિમ હુઈ જિમ કેવલીના યોગથી લયાદિકનેા લેશપણિ ન પામે.

અર્થઃ—પૃથિવીપ્રમુખ ત્રસજીવ પર્થત. ચત્તદ્વશબ્દને નિત્યે સ બધથી, તિમ ઉત્પત્તિ-ગ્થિતિ-વિનાશવત ઉપજે, જિમ કેવલીના કાયાદિકવ્યાપારથી, બધ આદિ છે જેદને તે ભયોપદ્રવાદિક, તેદનેા અશપ્રતિ પણિ ન પામે. કેવલીના યોગને કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિસમયે જ શુભપણિ પગ્થિમગથી તેવની તેણે યોગે સર્વે જીવની રક્ષા જ હુઈ, એ મ ભવે નહી ધમ નહી. તિમજ અનાદિ જગત્ગ્થિતિયા. જિમ લવણસમુદ્રની જ શિખાને અને વેલાને વૃદ્ધિ અને હાનિ, તેદવે કાલનિયન વાયુની ઉત્પત્તિ તેહને ઉપશાંતિને વગે કાલનિયત, તિમ નીર્થકર-અકર્ત્તાદિક નિયતસંખ્યાક જ. ચક્રાદિકગ્થનની

મયમાઢૌ ચેષામુપદ્રવાદીના તે મયાદયસ્તેષા લેશ—અશસ્ત્ર ન લભન્તે—ન પ્રાનુવન્તિ, કેવલિયોગાના કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ શુભત્વેન પરિણમનાત્, તેન તૈર્ચોગેઃ સર્વેપામપિ જીવાના રક્ષેવ ભવતિ । ન ચૈતદસમ્ભવિ, તથૈવાનાદિજગત્સ્થિતે । યથા લવણસમુદ્રસ્યૈવ શિલાયા વેલાયાશ્ચ વૃદ્ધિર્હાનિશ્ચ તથાવિધ-કાલનિયતવાયૂત્પત્તિતદુપશાન્તિવશેન કાલનિયતા, તથા તીર્થકૃચ્ચક્રવર્ત્યૌદયો નિયતસંખ્યાકાઃ, ચક્રા-દિરત્નાનામુત્પત્તિશ્ચક્રવર્તિનઃ કાલ એવ ઇત્યાદિ જગત્સ્થિતિઃ સર્વકાલનિયતા । અત એવ મેધે વર્પત્યપિ જલં તથાપરિણત યથાઽવાપ્તકેવલાયાઃ પુષ્પચૂલાયાઃ સાધ્વ્યા યથાસુખ પ્રવર્ત્તનેઽપિ અચિત્તપ્રદેશૈરેવ ગમનાગમનાદિ સમ્પન્નમ્ । એતેન નદ્યુત્તારાદૌ જલજીવવિરાધના કેવલિનોઽપિ ભવતીતિ કલ્પનાઽપિ પરાસ્તા, કેવલિનાઽનુકૃત્વાત્ સ્વયમસ્માદૃશૈરદૃષ્ટ્વાચ્ચ ।

કિન્ન—યદપિ તીર્થકૃદ્વ્યતિરિક્તોઽમુકનામા કેવલી નદીમુત્તીર્ણવાનિતિ સામ્પ્રતીનાગમે દૃષ્ટં શ્રુત ચ નાસ્તિ, તીર્થકૃતસ્તુ સુરસંસ્કારિતકનકકમલોપરિ ગમનાગમનપરિણતસ્ય જલસ્પર્શસ્યાઽપ્યભાવઃ, તથાઽપિ ભવત્સન્તુષ્ટ્યર્થં તદ્વહ્નિકારેઽપિ ન કાચિત્ક્ષિતિઃ, અચિત્તપ્રદેશૈરેવ તદુત્તારાત્ । તન્નિર્ણતિસ્તુ પ્રવચનપ્રામાણ્યાન્યથાનુપપત્તૈવાવસાતબ્યા । સા ચૈવ—જલ તાવત્ દ્વિવિધ સચિત્તાચિત્તભેદાત્, યદાગમ.—‘દુવિહા પુઢવિકાઠ્ઠા ૫૦, તં પરિણયા ચૈવ અપરિણયા ચૈવ જાવ વળપ્પફઠ્ઠાઠ્ઠા’ ઇતિ શ્રીસ્થાનાઢ્ઠે (સૂ. ૭૩) તત્ર પરિણતા—સ્વકાયપરકાયશસ્ત્રાદિના પરિણામાન્તરમાપાદિતા અચિત્તીભૂતા ઇત્યર્થઃ । તથા ‘સત્તિહિ ઠાળેહિ કેવલી જાળેજ્ઞા, તં ણો પાળે અઢ્ઠાઠ્ઠા ભવતી’ત્યાદિસૂત્રદ્વયપ્રામાણ્યાન્યથાનુપ-પત્ત્યાઽચિત્તપ્રદેશૈરેવ કેવલી નદીમુત્તરતીતિ નિશ્ચીયતે, કૃતકૃત્યત્વેન સચિત્તજલનદ્યુતારે પ્રયોજનામા-વોઽપિ । યસ્તુ નદ્યાદિજલમાત્રે સચિત્તત્વેન વ્યપદેશઃ, સ ચ વિશિષ્ટાતિશયજ્ઞાનરહિતછંદશ્ચસ્થાપેક્ષ. । તેવા

ઉત્પત્તિપણિ નકવર્તિતે કાલે જ ઈત્યાદિ જગત્સ્થિતિ છે સર્વ કાલે નિયત, એવતીજ વરસતે પણિ મેધે જલ તિમ પરિણુપુ, જમ પાનુ’ કેવલ જેણીધ એહવા પુષ્પચૂલાસાધ્વીને યથાસુખે પ્રવર્તતે પણિ અચિત્તપ્રદેશે જ ગમનાગમનાદિકે ઉપતુ.

એતલે કહેવે નદ્યુત્તારાદિકે વિષઈ જલજીવની વિરાધના તે કેવલીને પણિ કુઈ. એ કલ્પનાએ ટાલી કેવલીધ અણુકલાથી અને પોતે અઢે અણુદીપણુથી જે એ તીર્થકૃતથી અન્ય અણુકે નામે કેવલી નદી ઉતરતો કુઓ એહુ હિંવડને આગમે દીકું અને સાભલ્યુ નથી તીર્થકરને તો સુરે સચારિત જે સુવર્ણકમલ તે ઉપરિ ગમનાગમનાદિકે પરિણુપાને જલના રપર્શને એ અભાવ, તોહું છુડને સતોષને અર્થે તે અઢીકાર કરતે પણિ કાધ ક્ષિતિ નથી અચિત્તપ્રદેશે જ નદીના ઉતારથી તેહને નિશ્ચય તો પ્રવચનની પ્રમાણુપણાઈની અન્યથા અયુક્તાતા જાણુવો તે તે ધમ—જલ તો બિં ભેદિ’ સચિત્ત અને અચિત્તભેદથી, એ અર્થ પૂર્વે કહ્યો છે એ એ સૂત્રની પ્રમાણુપણાઈની અન્યથા અયુક્તાતાહ અચિત્તપ્રદેશે જ કેવલી નદી ઉતરે, એહવો નિશ્ચય કરીઈ છે, કૃતકૃત્યપણિ કરી સચિત્ત જલ નદીના ઉતારને વિષે પ્રયોજનના અભાવપણિ.

અને જે નદ્યાદિજલમાત્રને વિષે સચિત્તપણે જે કથન, તે તલ વિશિષ્ટઅતિશયગ્રાને રહિત છંદગ્રાને અપેક્ષીને, તેહને તો જિનવચનધ પૃથિગ્યાદિ પાત્રને’ વિષે સચિત્ત અને અચિત્ત એ, એ મધ્યે એક પણિ શ્રદ્ધાન છેતે પણિ, પૃથિગ્યાદિ જીવવિષયોએ જે સાક્ષાત્કાર તેહને અભાવે કરી, એ જલ સચિત્ત એ જલ અચિત્ત, એહવો વિવેક ધરીને’ વ્યવહાર કરવાને અથવા પરિ-

ચ જિનવચનેન પૃથિવ્યાદિપુ પદ્મસ્વપિ સચિત્તાચિત્તયોરન્યતરત્વેન શ્રદ્ધાને સત્યપિ પૃથિવ્યાદિજીવવિષય-
કસાક્ષાત્કારાભાવેન 'ઇવં જલ સચિત્ત'મિતિ વિવેચ્ય વ્યવહર્તું પરિહર્તું चाशक्यत्वेनोभयत्राऽपि सचित्तत्वेन
व्यपदेशो न दोषावह । यथा शुद्धोऽप्याहारोऽशुद्धत्वशङ्कया अशुद्ध इव व्यवहर्त्तव्यः परिहर्तव्यश्च, न
पुनरुभयत्रोऽपि सचित्तत्वेन श्रद्धानमेव, मिथ्यात्वप्रसक्तेः । 'अजीवे जीवसन् 'त्ति' वचनात् । आस्तां
सचित्तत्वेन निश्चयः, सर्वं जलं सचित्तं भविष्यति नवेति शङ्कापि मिथ्यात्वमेव । यदाह श्रीहरिभद्रसूरिः-
' एकस्मिन्नप्यर्थे सन्दिग्धे प्रत्ययोऽर्हति हि नष्टः । मिथ्यात्वदर्शनं तत् स चादिहेतुर्भवगतीनाम् ' ॥ १ ॥
इति श्री आ० नि० वृत्तौ । न चैव केवलिन' सम्भवति, तस्य तज्जीवविषयकसाक्षात्कारेण विविच्य
व्यवहर्तुं परिहर्तुं च शक्यत्वात् । किञ्च-केवलिनोऽपि नद्युत्तारे यदि जलजीवविराधनाभ्युपगम्यते तर्हि
जैनप्रवचनस्याप्रामाण्योद्घोषणं केवलितिरस्करणं चेति दोषद्वयं सर्वदोषाणामाश्रयभूतमनिवार्यं स्यात् ।

तथाहि—नद्यादौ जलमात्रं सचित्तमेवेति શ્રદ્ધાને સત્યેવ નદ્યાદૌ કેવલિનો જલજીવવિરાધના-
ભગનં તથા ચ—' દુર્વિદ્વા પુઢવીકાઢઆ પ૦ તજદે 'સાદિપ્રવચનસ્યાપ્રામાણ્યસિદ્ધિઃ । તત્સિદ્ધૌ ચ સિદ્ધ-
સ્તત્પ્રણેતા ભગવાન્ શ્રીમદ્વાવીરોડનામઃ, મુપાભાપિત્વાત્ । અનાપ્રપ્રણોત ચ સકલમપિ જૈનવચનમપ્રમાણમેવ
અનામૂલકત્વાદિત્યેકો મહાન્દોષ, તથા કેવલી કદાચિદપિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ન ભવતીત્યાદિ યાવત્
યથાવાદી તથાકર્તા ભવતીતિ વચનૈર્નિજસ્વરૂપં નિરૂપયન્નેવ મા બ્રૂહિ નદ્યુત્તારાવૌ જલજીવવિરાધના
કુર્વાળઃ સર્વજનપ્રતીતોડસ્મામિરપિ દૃષ્ટઃ કથં યથાવાદી તથાકારી ભવાન્ ? ઇતિ નિઙ્ઠુરવચનૈઃ કેવલી

હરવાને અશક્ય પશ્ચિ કરી, બિહુ ઠામે સચિત્તપણે કહણુ તે દોષદાયક નહીં. જિમ શુદ્ધપણિ
આહાર, અશુદ્ધપણાની શકાઇ અશુદ્ધની પરિ વ્યવહરિવા અનર્ધ પરિહરિવા પશ્ચિ બિહુ ઠામે 'સચિત્તપણિ'
શ્રદ્ધાન નહીં. મિથ્યાત્વના પ્રસંગથી, અણવને વિષે જીવસત્તા એ વચનથી. અત એવ ઉત્કૃષ્ઠ પદે
મિશ્રજલ અનર્ધ અચિત્તજલના ન હુઈ છદ્મસ્થને, અપ્રત્યયપણાથી. એ શાસ્ત્રીયવચન અણુદેખીને
જલજીવને પ્રત્યક્ષપણુ માન્યુ છે તે મિથ્યા બાણિયુ, અને જલને વિષે નિયમે જ અનતકાયના
સહભાવથી સચિત્ત પણુ જ માન્યુ છે તેણિ તે પશ્ચિ યુક્તકદ્વેષોક્ત અચિત્ત ઇહથી મિથ્યા બાણુયુ.
ઈમ સચિત્ત જલપાને અનતકાયને દૃષણુ પ્રસંગ પશ્ચિ બાણુવો. રહો સચિત્તપણિ નિશ્ચય, સર્વજલ
સચિત્ત હુઈએ અથવા નાહ એ શકા પશ્ચિ મિથ્યાત્વજ એક અર્થપણિ સદેહાલે, અરિહતને વિષે
વિશ્વાસ નષ્ટ થયો. તે મિથ્યાત્વદર્શન, સસારગતિતુ આદિ કારણપણિ એહનુ કેવલીને ન સંભવે તે
કેવલીને તે જલના જીવવિષયર્ધ સ્પષ્ટમાને કરી વિવેક કરી વ્યવહાર અને પરિહરિવાના શક્યપણાથી.

વલી કેવલીને નદી ઉત્તારને વિષે જલજીવવિરાધના માતીઈ તો જૈનપ્રવચનને અપ્રમાણ-
પણાનુ ઉદ્દેષપણુ, અને કેવલીને તિરસ્કાર એ બિદોષ, આશ્રયજૂત સર્વ દોષનુ, તે અણુવારવા યોગ્ય
થાઇ. તે કિમ ? નદ્યાદિકને વિષે જલમાત્ર સચિત્ત એહવે શ્રદ્ધાન છતેજ, નદ્યાદિકને વિષે કેવલીને
જલજીવવિરાધનાનુ કહેનુ. તિવારઈ બિ પ્રકારે પૃથિવીકાઇઆ ' ઈત્યાદિ વચનનર્ધ અપ્રામાણ્યની સિદ્ધિ
તે અપ્રામાણ્યની સિદ્ધિયિકે તો સિદ્ધ થયો, તેહનો પ્રરપક શ્રીમદ્વાવીરભગવત, તે સત્પુરુષ નહિ, થયા-
ભાષીપણાથી, અસત્પુરુષે પ્રણીત તો સકલપણિ જૈનપ્રવચન પ્રમાણુ જ નહીં, વચકપુરુષના પ્ર-
ધાથી, એ એક મોટા દોષ. તિમ વલી કેવલી કિવારે પશ્ચિ પ્રાણુને અતિપાતક-હિ સક ન હુઈ ઈત્યાદિ
યાવત્ જેહનુ' બોલે તેહનુ પાલે' એહવે વચને' યોતાહુ' સ્વરૂપ કહેતોજ. અ બોલ નદ્યુત્તારને વિષે

તિરસ્કરણીયો ભવેદિતિ દ્વિતીયોઽપિ દ્વેષો ગરોયાનિતિ દ્વેષદ્વયં કેવલિનો ભગત' પરસ્ય સ્ફુટમેવ મિથ્યાત્વ, મિથ્યાત્વોદયમન્તરેણ તથામણિતેરસમ્ભવાત્ । તસ્માત્ પુષ્પચૂલાવૃષ્ટિદૃષ્ટાન્તેન નદ્યાદૌ યથાસ્થિતમેવ જલં જલવાયુસૂર્યકિરણાદિલક્ષણસ્વકાયપરકાયશસ્ત્રાદિના તથાવિવકાલાદિસામગ્રીયોગે કથાચિદ્વિચિત્તત્યાઽપિ પરિણમતિ, પુનરપિ તદેવ જલ સચિત્તમવનહેતુકાલાદિસામગ્રીયોગેન ચ સચિત્તત્યાઽપિ પરિણમતિ । તત્રાઽપિ દૃષ્ટાન્તઃ સમૂર્ચિષ્ઠમમનુષ્યોત્પત્તિસ્થાનાન્યેવ । પરમેતત્પરિણતિસ્તથાભૂતા કેવલિગમ્યાઽવ-સાતવ્યા । ન ચ વ્યવહારતઃ કેવલિનોઽપિ જલજીવવિરાધનોચ્યતે इति वाच्यम्, ईर्यापथिकीप्रतिक्रम-णादेरपि व्यवहारतो वक्तव्यतापत्तेः । 'नईसतरणे पडिक्कमइ' ति वचनात् । इष्टापत्तौ च स्नातकत्व-हानिप्रसक्तेः केवलिनः स्वरूपहानिहेतुर्महाऽवर्णवाद इति । किञ्च-नद्युत्तारादौ जलजीवविराधना सर्वेषामपि नियमेन भजनया वा ? । आद्ये, वक्तुर्मिथ्यात्वं जलस्य द्विविधेनाश्रद्धानान्, एकस्याऽपि जिनवचनस्या-श्रद्धानेन मिथ्यात्वस्योक्तत्वात् । तथा-'पयमक्खरपि इक्कपि जो न रोएइ सुतणिहिद्व । सेसं रोअतो वि द्हु मिच्छहिद्वी जमालिण्व' ॥ १ ॥ त्ति, द्वितीये तु सिद्ध न समीहित, छद्मस्थस्य कस्यचिद्भवति कस्यचिच्च न भवति, केवलिनस्तु सर्वस्याऽपि न भवतीति भजनया सिद्धौ कृत प्रसङ्गेनेति गार्थाय ॥ ४९ ॥

अथ केवलिनः क्रिया यदि कस्याऽपि भयहेतुर्न भवेत् तर्हि मक्षिकाप्रमुखाः क्षुद्रजन्तवः कथमनुकूला भवन्ति ? इति शङ्कायामाह—

જલજીવવિરાધના કરતો સર્વજનપ્રમિદ્ધ અરહે દોઢો કિમ યથાવાદો તિમ કનાર તુ ? ઇમ નિષ્કુરવચને 'કેવલો તિરસ્કારવા યોગ્ય હુઈ. એ ખીજો દોષ મોટો એ દોષદય કેવલીને કહેતે પરને પ્રગટજ મિથ્યાત્વ. મિથ્યાત્વના ઉદયવિના તેહવા કહેવાના અસભવથી

તે વતી પુષ્પચૂલાની વૃષ્ટિને દૃષ્ટાતિ નદ્યાદિકને વિષે યથાસ્થિત જ જલ, જલ-વાયુ-સૂર્ય-કિરણાદિરૂપ 'સ્વકાય-પરકાયશસ્ત્રાદિકે' તથાવિધ 'કાલાદિસામગ્રીને' યોગે 'કિવારકે' અચિત્તપણું પરિણમ્ય વલી તેહજ જલ 'સચિત્ત થાવાનો હેતુ જે 'કાલાદિસામગ્રી તેહને' યોગે સચિત્તપણું પણું પરિણમે. તિહા 'પણું દૃષ્ટાત સમૂર્ચિષ્ઠમનુષ્યના ઉત્પત્તિસ્થાનકજ પણું એ પરિણતિ કેવલીને ગમ્ય જણવી. વ્યવહારથી કેવલીને પણું જલજીવની વિરાધના કહીયું એહયુ ન કહેવું ધર્મા-પચિકાનુ પ્રતિક્રમણાદિક તેહને પણું વ્યવહારથી કહણની આપત્તિથી 'નદી ઉત્તારે પડિક્કમે' એ વચનથી, ઈર્ષની આપત્તિચિકે તહી સ્નાતકપણુની હાની, કેવલીને 'સ્વરૂપહાનિનુ' હેતુ મહાઅવણવાદ, વલી નદ્યુત્તારાદિકને વિષે જલ જીવવિરાધના તે સર્વને પણું નિયમે' અથવા વિકલ્પે પ્રથમપક્ષે, કહેનારને મિથ્યાત્વ જલ ને દ્વિવિધ પણું અશ્રદ્ધાનથી. એકપ જિનવચનને અશ્રદ્ધાને મિથ્યાત્વને કહ્યાપણુથી. તે કિમ ? 'પદ અક્ષર પણું' એક જે સૂત નિર્દિષ્ટ ન માને ખીજુ માને તો 'પણું મિથ્યાદષ્ટિ જમાલિની પરે' ખીજો પક્ષે, તહી સિદ્ધ થયુ 'અરહાર' વાંચિત, છદ્મસ્થને તો કુણેકને કુઈ અને કુણેકને ન કુઈ, કેવલીને તઓ સર્વને એ ન કુઈ, એ હેતુથી ભજનાઈ સિદ્ધિચિકે પૂણું થયું પ્રસંગે એ ગાર્થાર્થ' ૪૯.

હિંવે કેવલીની ક્રિયા જહ કોધને' ભયકાંણુ ન કુઈ, તહી મક્ષિકાપ્રમુખ જે હીનજતુ કિમ અનુદલ કુઈ એ આશકાને વિષય કહે છે

તે વતી મક્ષિકાપ્રમુખ જીવ તે સ્વભાવ ક્રિયાને વિષે તત્પર કુઈ, પણું જિનની ક્રિયાઈ ગ્રેયાં ક્રિયાનો શેષ પણું ન કરે

॥ તેળં મચ્છિઅપમુહા સહાવકિરિઆપરાયણા હુંતિ । ણ ય જિણકિરિઆપંરિઅ—કિરિઆલેસંપિ કુવંતિ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન અનન્તરોક્તા જગત્સ્થિતિઃ, તેન કારણેન મશ્કિાપ્રમુખાઃ—મશ્કિા-પિ-પીલિકા—દંશ—મશકાદયઃ સ્વભાવક્રિયાપરાયણાઃ—સહજસમુત્થગમનાદિક્રિયાકારિણો ભવન્તિ । ન ચ જિન-ક્રિયા—કેવલિનો ગમનાગમનાદિરૂપા તથા પ્રેરિતા—તન્નિમિત્તકા યા ક્રિયા તસ્યા લેશમપિ ન કુર્વન્તિ, કેવલિયોગહેતુકસ્વશરીરસંક્રોચમપિ ન કુર્વન્તીત્યર્થઃ । શરીરસંક્રોચમ્યાઽપિ ભયજન્યત્વાત્, ભય ચ કેવલિ-ક્રિયાજન્યં કસ્યાપિ ન ભવતિ । યદાગમઃ—‘અભયદયાણ ’ મિતિ ગ્રન્થસ્તવે ઘૃત્યેકદેશો યથા—‘પ્રાણા-ન્તિકોપસર્ગકારિષ્વપિ ન ભયં દયન્તે, યદ્વા અભયા—સર્વપ્રાણિભયત્યાગવતી દયા—કૃપા યેપાં તે અભયદયા-સ્તેભ્ય ’ ઇત્યાદિ । ભયમોહનીયક્ષયેણ સદૈવાઽઽસ્તમપરભયહેતુક્રિયાયા અપિ પરિત્યાગાત્ । યદુક્તમ્—‘સ્થયં ભયપરિણામઃ પરેપામથ માપન ’ મિત્યાદિ પ્રાગુપદર્શિતમ્ । તત્રાભયદાયકત્વમપિ પ્રાણિના સાક્ષાત્રાસાદિ-જનકસ્ય ભયદાનસ્ય રાહિત્યેનાવસાતવ્ય, તથાભૂતસ્થૈવ ભયદાનસ્ય ભયમોહનીય પ્રત્યાશ્રવરૂપત્વાત્ । યત્તુ તીર્થકૃદાદ્યુપદેશશ્રોતૃણાં પારત્રિકભયં જાયતે, તન્ન તીર્થકૃદાદ્યુપદેશજન્યમ્ । કિન્તુ નરકાદિદુઃખતત્પ્રાપ્તિ-કારણાશ્રવવિપયકસમ્યગ્જ્ઞાનજન્યમ્ । સમ્યગ્જ્ઞાન ચ પ્રાય ઉપદેશજન્યમ્ । ઉપદેશસ્તુ અનુકમ્પામૂલક-ત્વેનાનુકમ્પારૂપો વિકૃતરુધિરશ્રાવવત્ સસર્પવિલગર્તાપતિતાવ્યક્તનિજુત્રાકર્ષણવદ્વા ભાવિમૂયોદુ લ્લહેતુ-

વ્યાખ્યા—જે કારણવતી તે જગતની ંથિતિ છે, તે કારણે મશ્કિા-પિપીલિકા-દંશ-મશકાદિ-સ્વભાવે જે ક્રિયાને વિષે તત્પર-સહજે જ ઉત્પન્ન ક્રિયાના કરનાર હુઠ. જિનની ક્રિયા-કેવલીની ગમના-ગમનાદિ રૂપ, તેણીંદ્ર પ્રેરી, એતલે તે હેતુથી ઉપની જે ક્રિયા તેહનો લેગ પશ્ચિ ન કરે. કેવલીના યોગ રૂપ હેતુથી પોતાના શરીર સંક્રોચ પશ્ચિ ન કરે. શરીરસંક્રોચને પશ્ચિ ભયજન્યથી ભય તો કેવલીનો ક્રિયાઈ જન્ય કુણેને ન હુઈ. જે માર્તિ આગમ-‘અભયદયાણમિ’ત્યાદિ ંથિતિને એક અશ કહે છે—પ્રાણાતિક ઉપસર્ગકારીને વિષે પશ્ચિ ભય ન દિઈ. ખીજે અર્થ કહે છે—સર્વ પ્રાણીને ભય તેહની ત્યાગવંત દયા છે જેહને, ભગવતને. ભયમોહનીયને ક્ષયે સદાજ પોતાને પગે ભયનુ હેતુ જે ક્રિયા તેહના પરિત્યાગથી. એ તો પૂર્વે દેખાડયું છે, તિહા અભયદાયકપશ્ચિ પશ્ચિ પ્રાણીને સાક્ષાત્ર ત્રાસાદિકજનક જે ભયદાન તેહને રહિતપશ્ચિ જાણુતુ તેહના ભયદાનને ભયમોહનીય પ્રતિ આશ્રવરૂપપણાથી.

જે તો તીર્થકૃતા ઉપદેશના સાલણનારને પગભવનુ ભય ઉપજે છે. તે તીર્થકરને ઉપદેશે જન્ય નહી. તો ંથુ નરકાદિક્ન્ય તત્રાપ્તિનું કારણ જે આશ્રવ તે વિષયીઆ સમ્યગ્જ્ઞાને જન્ય. સમ્યગ્જ્ઞાન તો પ્રાણે ઉપદેશે જન્ય. ઉપદેશ તો અનુકમ્પામૂલકપણે કરી અનુકમ્પારૂપ. વિષ્ણુદર્શિના આવની પરે સર્પસહિતખિલગર્તાનિ વિષે પતિત જે અવ્યક્ત પોતાનો પુન તેહના આકર્ષણની પરે, યાનાં જે બહુ દુઃખ, તેહનુ હેતુ જે પ્રાણાતિપાતાદિ આશ્રવ, તેહના પરિણામે અર્થે જ. જ્ઞાન તો આશ્રવ નહી. સવરૂપપણાથી. તે જ્ઞાનનુ ફલ તો અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ જ જાણવી. અને જે આશ્રવપરિત્યાગનું હેતુ જે પરભવનું ભય તે તે પ્રસંગે ઉત્પન્ન જાણુતુ. જિન પ્રદીપનું ફલ અધકારને અપગમજ, અને જે સર્પાદિક અને જે માલાદિક દર્શનથી ઉપનુ જે તેહનુ જ્ઞાન, તેથી ઉપનુ જે ભય હર્ષાદિક તે પ્રસંગાગત, જ્ઞાન તે બહુ યથાર્થવરુ વિષદ્ધિ પોતાનો વૈરી જે અજ્ઞાન, તેહનુ બાધક રાગરૂપ જે વૈરી તેહના નાશને હેતુ. ખીજુ કતાં હુંતું ન પ્રયજે, દીપ જે અધકારને પ્રગટ કરેરૂપ, તે જુઓ, જે કારણથી સર્વ પોતાના વિષયને સાધે, હાનોખદાનાદિકશુદ્ધિ તે પ્રસંગાગત.

પ્રાણાતિપાતોદ્યાશ્રવપરિજ્ઞાનાર્થમેવ । જ્ઞાનં ચ નાશ્રવઃ, સવરૂપત્વાત્, તસ્ય ચ ફલમજ્ઞાનનિવૃત્તિરેવ ।
 યચ્ચ આશ્રવપરિત્યાગહેતુ પારત્રિકમય, તત્પ્રાસન્નિકમવસાતવ્યમ્ । યથા પ્રદીપસ્ય ફલ તમોઽપગમ એવ ।
 યચ્ચ સર્પાદિસંગાદિર્દર્શનસમુત્પત્તિરજ્ઞાનજન્ય મયહર્ષાદિક તત્પ્રાસન્નિકમ્ । યદુક્તમ્-‘જ્ઞાન મૂરિ
 યથાર્થવસ્તુવિપયં સ્વસ્ય દ્વિપો બાધકં, રાગારાતિશમાય હેતુમપર યુક્તે ન કર્તૃ સ્વયમ્ । ઠીપો યત્તમસિ
 વ્યનક્તિ તવિદ્ રૂપ સં એવેક્ષતાં, સર્વં સ્વ વિપય પ્રસાધયતિ હિ પ્રાસન્નિકોઽન્યો વિધિ ’ ॥ ૧ ॥

इति प्रथमाङ्गवृत्तौ । अत एव भगवता श्रीमहावीरेण साधुप्रेषणद्वारा मङ्गलिपुत्रस्य सम्यग्ज्ञानोद्बोधनिमित्तं स्वल्पायुर्ज्ञापकवचनं श्रावितम् । तच्च तस्याऽन्येषां च बहूनामैहिकपारत्रिकहितहेतुरेव, अन्यथा सर्व-
 ङ्गप्रवृत्तेरसम्भवात् । तेन तद्वचः श्रुत्वा सज्जातसम्यग्ज्ञानो मङ्गलिपुत्र अर्हदाशतकोऽहं समुपार्जितपाप-
 प्राग्भारो मृत्वा प्रेत्य कः ? यस्यामीति समुत्पन्नपारत्रिकमयः कृतनिजपापगर्हापरायणः सज्जातः । तथा-
 भूतगर्हया चापेक्षिकाल्पान-तसंसारकरणपूर्वकपुण्यप्रकृतिबन्ध कृतवानिति । अयं भावः-तीर्थंकरश्रावितवचनं
 श्रुत्वा सम्यग्ज्ञानवान्, सम्यग्ज्ञानेन च सज्जातपारत्रिकमयजन्या निजपापगर्हा, तथाभूतगर्हया चापेक्षि-
 काल्पानन्तसंसारकरणपूर्वकपुण्यप्रकृतिबन्धश्चेत्येव कार्यकारणभावसम्बन्ध पर्यालोच्य भव्यानां ज्ञेयवस्तु-
 विषयकसम्यग्ज्ञाननिमित्तमेवार्हदाद्युपदेशो भवति, न पुनरैहिकपारत्रिकमयनिमित्तमपीति मन्तव्यम् ।
 परम्परया च कारणं प्रायोऽकिञ्चित्करमेव, तत्कर्तृत्वेन व्यपदेशाभावात् । न हि धान्यजन्यां वृत्तिः
 कृणाम्बा-जन्येति कस्यापि मतिः ।

એતલાજી વતી ભગવત શ્રીમહાવીરે સાધુને મોકલી મખલીપુત્રને સમ્યગ્ જ્ઞાનને ઉદ્દેશોદને અર્થે
 અદ્યપચાથુ જણાવવાહુ વચન સંભળાવ્યું. અને તે વચન તો તે મખલીને અને ગહુને એ ભવ અને
 પરભવનું હિતનું કારણુ જ. અન્યથા સર્વજની પ્રવૃત્તિના અસંભવથી. તેવતી તે વચન સાંભળી થયું છે
 સમ્યગ્ જ્ઞાન જેહને એહવો મખલી, તે અરિહતનેા આશાતક હુ, ઉપાન્યો પાપનેા પુજ જેણે
 એહવો મરીને પરભવે કિહા જાપ્રસ્ય ? એહવો ભવનેા છે પરભવનેા ભવ જેહનેા એહવો, કરી છે
 પોતાના પાપની નિદા તેહને વિષે તત્પર તે થયો. તેહવી ગહાઈ તો અપેક્ષાઈ જે અદ્ય અનત-
 સ સાગરણુપૂર્વક પુણ્યપ્રકૃતિનુધ પ્રતે કરતો હુએ.

એ ભાવતીર્થ કરે સંભલાવ્યું તે વચન સાંભલી સમ્યગ્ જ્ઞાનવત, સમ્યગ્ જ્ઞાને કરીને તો થઇ
 પરભવના ભયથી જન્ય, પોતાના પાપની ગહા, તેહવી નિદાઈ તો અપેક્ષાઈ જે અદ્ય અનત-
 સ સારકરણુપૂર્વક પુણ્યપ્રકૃતિનુધ એણી રીતિ કાર્યકારણભાવસંબંધ વિચારીને ભભને જ્ઞેયવસ્તુવિષયીઆ
 સમ્યગ્ જ્ઞાનનિમિત્તજ એહિ સાદિકને ઉપદેશ હુઈ પશ્ચિ એ ભવ પરભવના ભયનિમિત્ત નહી એહવું જ્ઞાનનું
 પરપરાઈ કારણુ તે પ્રાહે અકિચિત્કરજ તેહનઇ કરનારપણિ કથનના અભાવથી ધાન્યે જન્ય તૃપ્તિ
 તે કએ ઉપની એહવી તો કોઇના મતિ ન હુઇ, પરમાર્થે તઉ પરભવનું ભયદાન તે અભયદાનજ
 કીઈ ભયમોહનીયના બધના હેતુપણાના અભાવથીકે, અનતદુખને અનુભવે જન્ય જે ભય તેહના
 હાડવાપૂર્વક અનંતચુખના નિપજાવવાપણથી જિમ લોકને વિષે પશ્ચિ ભયસહિત અને ભયરહિત
 જાણુને ઉપદેશે સભયમાર્ગને હાડવાપૂર્વક નિર્ભયમાર્ગે જાતો પથી સુખી થયો. એહવો જોલ, તે
 સર્વને સમતપણિ ભયવત ક્યો ઇમ નહિ કોઇ કહે. ઇમ નહીં તો સમ્યક્ત્વાદિ પ્રાપ્તિને અર્થે
 ઉપદેશનેા પશ્ચિ ઉચ્છેદ હુઇ, સમ્યક્ત્વાદિકને પશ્ચિ સમય સમય પ્રતે નિરતર હશસ્થને વિરાધનાના
 ભયના હેતુપણથી તે તો જ્ઞાનાદિક છતે વિરાધનાનું ભય, અણુછતે તે તો નહીં, એ વતી અન્યથે
 અને વ્યતિરેકે પ્રસિદ્ધજ. જિમ છતે ધને ચારાદિકથી ભય, અણુછતે ધને તો નહીં.

વસ્તુતસ્તુ પારત્રિકભયદાનમભયદાનમેવોચ્યતે, ભયમોહનીયબન્ધહેતુત્વાભાવે સત્યનન્તદુઃખા-
નુભવજન્યભયત્યાજનપૂર્વકાનન્તસુખસમ્પાદકત્વાત્ । યથા લોકેઽપિ સમયનિર્મયમાર્ગજ્ઞસ્યોપદેશેન સમય-
માર્ગપરિત્યાગપૂર્વકનિર્મયમાર્ગેણ ગચ્છન્ પથિકઃ સુખિતો જાત ઇતિ વ્યપદેશઃ સર્વસમ્મતઃ ન પુનર્ભ-
યવાન્ કૃત ઇતિ કોઽપિ ભળતિ । અન્યથા સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તિનિમિત્તમપ્યુપદેશસ્યોચ્છેદઃ સ્યાત્,
સમ્યક્ત્વાદીનામપિ પ્રતિસમયમનવરતં છદ્મસ્થાના વિરાધનામયહેતુત્વાત્ । તત્ત્વ સમ્યક્ત્વાદિપુ સત્ત્વ
વિરાધનામયમસત્ત્વ ચ નેત્યન્વયન્યતિરેકામ્યા પ્રતીતમેવ । યથા સતિ ધને સ્તેનાદિમ્યો-ભયં, ન
પુનરસતીતિ સર્વલોકપ્રતીતમિતિ । યતુ ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવવિદારિતસિદ્ધજીવઃ શ્રીગૌતમપ્રવ્રાજિતોઽપિ ભગવત્-
શ્રીમદ્દાવીર દૃષ્ટ્વા સજ્ઞાતમારણમયો નષ્ટ્વા જગામ, તત્ર તસ્ય ભયહેતવો ન શ્રીમદ્દાવીરયોગઃ,
કિન્તુ તદીયયોગા एव । યથા-અયોગિકેવલિશરીરાત્ મશકાદીના વ્યાપત્તૌ મશકાદીના યોગા एव તત્ર
કારણમ્ । તેન કેવલિનો ગમનાગમનાદિપરિણતૌ પિપીલિકાદય ક્ષુદ્રજન્તવઃ સ્વત એવેતસ્તતોઽપસ-
રન્તિ અપસૃતા વા ભવન્તિ । યથા લવણો જમ્બૂદ્વીપં નોત્પ્લાવયતિ, અહંવાદિપ્રભાવાદિતિ ભગવતી
વૃત્તૌ । યદિ ચ કદાચિદસાતવેદનીયકર્મોદ્યેન દશમશકાદયો નાપસરન્તિ, તદા કેવલી તત્કર્મ-
ક્ષયનિમિત્તં સમ્યગધિસહતે, કેવલિના કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય एव તેનૈવ પ્રકારેણાત્મીયાસાતવેદનોય-
કર્મક્ષયસ્ય દૃષ્ટત્વાત્ । તથા ચ સિદ્ધ ક્ષીણમોહઃ કસ્યાઽપિ જીવસ્ય ઘાતકો ન ભવતિ, અક્ષીણમોહસ્તુ
ક્ષીણમોહસ્ય ઘાત્યોઽપિ ન ભવતીત્યેવરૂપેણ ક્ષીણમોહાક્ષીણમોહયોરન્યોઽન્યં ઘાત્યઘાતકભાવસમ્બન્ધો ન
ભવતિ । અન્યથા ‘સરણદયાણ’મિત્યાદ્યાગમવાધા સ્યાદ્ । ઇત્યલ પ્રસન્નેનેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૦ ॥

અથ ‘સિદ્ધાવલોકનન્યાયેનાઽઽહ—

અને જે ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવે વિદાર્યો જે સિદ્ધનો જીવ તે શ્રીગૌતમે કીર્ત્યો પશ્ચિ ભગવંત
શ્રીમદ્દાવીરને દેખાને થયો છે આરણ્યનો બધ જેહને એકવા હુ તો નહાસી ગયો, તિ હા તેહને ભયવું
હોતુ શ્રીમદ્દાવીરના યોગ તેણે જન્ય ક્રિયા તે નહી. નો રયુ ? તેહના જ યોગ. જિમ અયોગિકેવલીના
શરીરથી મશકાદિકને વધ ચાતે મશકાદિકના યોગજ તિહા કારણ તે વતી કેવલીને ગમનાગમનાદિક
પરિણત હોતે પિપીલીકાદિક્ષુદ્રજન્તુ તે પોતેજ અહરા પહરા ઓસરિ અથવા ઓસર્થજ હુધ જિમ
ભયણસમુદ્ર જ છુદિપને ન રહે અહંદાદિકના પ્રભાવથી એ જગત્ સ્થિતિ, તિમ પૂર્વેકા
પશ્ચિ મ્થિતિ જાણવી, જહ કદાચિત્ અસાતવેદનીયકર્મને ઉદ્યે દશમશકાદિક ન ઓસરે, તઓ
કેવલી તે કર્મક્ષયને નિમિત્ત સમ્યન્ સહે. કેવલજ્ઞાનના ઉત્પત્તિ સમયને વિષે જ તેણે જ કારણે
પોતાની અસાતવેદનીયકર્મના ક્ષયને દીઠા પચાથી. તે વતી સિદ્ધ થયુ. જે ક્ષીણમોહ તે કાષ્ઠને
હિંસક ન હુઈ, અને ક્ષીણમોહ નહીં ક્ષીણમોહને હણવા યોગ્યપશ્ચિ ન હુઈ, એણે રપે ક્ષીણમોહ
અને અક્ષીણમોહને માહોમાહિ વધ્યવધક ભાવસબધ ન હુઈ, ધમ નહીં તો ‘સરણદયાણ’ ઇત્યાદિ
આગમનો બાધ હુઈ. એ વતી પૂર્ણ થયુ પ્રસંગે એ ગાથાર્થ ॥ ૫૦ ॥

હિવે સિદ્ધના અવગ્રોહને ન્યાયે કહે છે—

સાતે લક્ષણ માહિલુ એકે લક્ષણ હજમ્થ અને કેવલી એ બિહુ ને ન હુઈ જહ તહ
નિશ્ચયઈ તીર્થ કર મુખાભાષી અને અગ્નાની હુઈ

॥ સત્ત્વંદં એગયરં દોષં ણો હુજ્જ લક્ષણં કિંચી । તા ણૂં તિત્થયરો મુસં વહિતા ય અણ્ણાણી ॥

વ્યાખ્યા—સપ્તાનામપિ, લિંગાનામિતિ પ્રકરણવશાદ્ ધોધ્યમ્ । છદ્ધાસ્થકેવલિસ્વરૂપામિચ્છ-
કાનામેકતરલિંગ દ્વયોચ્છદ્ધાસ્થકેવલિનોર્ન ભવેત્ તર્હિ નૂતં—નિશ્ચિત્ત તીર્થકરો મૃપાભાષી અજ્ઞાની ચ ભવેત્ ।
સમ્યકપરિજ્ઞાને સત્યવાદિત્વે ચ સતિ અલિંગ્ગસ્ય લિંગત્વેન વક્તૃત્વાસમ્ભવાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૧ ॥

અથાઽતિપ્રસન્નાવાપ્તાનામજ્ઞાનાદિદોષાણા સાક્ષાત્પરમ્પરયા ચ ફલમાહ—

॥ અણ્ણાણાઙ્ગ દોસા દેવસરૂવસ્સ ણાસગા હુંતિ । દોસુબ્ભાવળવયણં અવળ્ણવાઓ જિણિંદસ્સ ॥૫૨॥

વ્યાખ્યા—અનન્તરોક્તપ્રકારેણાતિપ્રસન્નાવાપ્તાઃ અજ્ઞાનાદયો દોષાઃ દેવસ્વરૂપસ્ય નાશકાઃ—
વિશ્વસકા ભવન્તિ । અજ્ઞાનાદિદોષાશ્ચત્વેનામિતેઽર્હતિ દેવસ્વરૂપસ્ય હાનિરેવેત્યનન્તરફલમ્ । યતો
દેવોઽષ્ટાદશોપરહિત એવ ભવતિ । યદુક્તમ્—‘ઇતો અ સક્કસ લોગપાલો વેસમણો અદ્ધાવયચેદ્દપ
વદિહ આગઓ, ચેદ્દઆણિ વદિત્તા ગોઅમસામિ વદતિ, ભગવપિ ધમ્મ, કહેદ્—ધમ્મો અત્થો કામો,
પુરિસત્થાણિ તિણ્ણિ હુતિ લોગમિ । ધમ્માઓ જેળ ઇઅરે, તમ્હા ધમ્મો પહાણો હ ॥ ૧ ॥ ધમ્મો વિ ઇત્થ
સિજ્જદ્દ, દેવાળ જર્હેળ મત્તિરાગેળ । તા તમિ ચેવ પદમ, પયદ્દિઅન્નં વિસેસેળ ॥ ૨ ॥ દેવો પુણ ઇત્થ સો
ચેવ, જો સવ્વળ્ણૂ સવ્વવસી અદ્ધારસગોસેહિં વજ્જિઓ, જઓ મળિઅ-અણ્ણાણ ૧ કોહ ૨ મય ૩ માળ
૪ લોહ ૫ માયા ૬ રહિં અ ૭ અરહિં અ । ૮ ણિહાં ૯ સોગ ૧૦ અલિઅવચળ ૧૧ ચોરિઆ ૧૨ મચ્છર

વૃત્ત્યર્થ—સાતે, લિંગ પ્રકરણવશથી જાણિયું છદ્ધાસ્થ અને કેવલીના સ્વરૂપના જણાવનારમાહિ
એક—લિંગ તે છદ્ધાસ્થ અને કેવલી એ બિહુ ને ન હુઈ, જો તેહ નિશ્ચયે તીર્થ કર મૃષાભાષી
અને અજ્ઞાની હુઈ સમ્યકપરિજ્ઞાન છતે અને સત્યવાદીપણું છતે અણુલિંગને લિંગપણું કહણુપણુના
અસંભવથી, એ ગાથાર્થ — ॥ ૫૧ ક ॥

હિવે અતિપ્રસંગે પામ્યા જે અજ્ઞાનાદિક દોષ તેહનું દુરત અને પરપરાઈ કહ કહઈ છંદ—

અજ્ઞાનાદિક દોષ તે દેવસ્વરૂપના નાશક હુઈ દોષના ઉદ્ધાવનનું વચન તે અવળુંવાદ જિનેદ્રનો

વૃત્તિનો અર્થ — હિવડા કહે પ્રકારે પામ્યા જે અજ્ઞાનાદિક દોષ તે દેવસ્વરૂપના વિશ્વસક
હુઈ અજ્ઞાનાદિકદોષ ને આશ્રયપણિ માન્યા અરિહતને વિષે દેવસ્વરૂપની હાણિજ એ અનતરફ જ.
દેવ તે અદાર દોષરહિત જ હુઈ જે મારે કહિછે હિવે ધંદ્રનો લોકપાલ વૈશ્રમણ્ય તે અષ્ટાપદ્યૈત્ય-
વાદવાને આવ્યો. યૈત્યવાદીને ગૌતમસ્વામીને વાદે ભગવતે પણિ ધર્મ કહીઓ ધર્મ અર્થ, અનઈ
કામ પુરુષાર્થ ત્રિણિ છે લોકને વિષે ધર્મથી જે વતી મિહુ હુઈ, તે વતી ધર્મ પ્રધાન ‘ધમ્મોવિ
ઇત્થ સિજ્જદ્દ દેવાળ જર્હેળ મત્તિરાપળ । તા ચેવ પદમ પયદ્દિઅન્નં વિસેસેળ ૨ ધર્મ
તે હજા સીઅઈ દેવને અને યતીને ભક્તિરાગે, તે વતી ધર્મ ને વિષે જ પ્રવર્તવું વિશેષે. દેવપણું ધહા
તેહજ જે સર્વજ સર્વદર્શી અદારદોષ રહિત જે વતી કહીછે અજ્ઞાન, ક્રોધ, મદ, માન, લોભ, માયા,
રતિ, અરતિ, નિદ્રા, શોક, મિથ્યાવચન, ચોરી, મત્સર, લય, જીવહિંસા, પ્રેમ, ક્રીડાપ્રસંગ, હાસ્યાદિ એ
અદાર દોષ જેહને ટળ્યા તે દેવાધિદેવને નમુ દેવ તે અદાર દોષે રહિત જ ધમ કહનારનઈ એકતવાદને।

૧૩ મયા ય ૧૪ ॥ ૧ ॥ પાણિવહ ૧૫ પેમ ૧૬ કીલાપસંગ ૧૭ હાસા ય ૧૮ જસ્ત ઇ દોસા ।
 અદ્ધારસવિ પળટ્ઠા નમામિ દેવાહિદેવ તં ॥ ૨ ॥ ' ઇતિશ્રીઉત્તરાધ્યયનલઘુવૃત્તો । ન ચ દેવોઽષ્ટાદશ-
 દોપરહિત એવેતિ ત્રુવાળમ્યૈકાન્તવાદપ્રવેશ ઇતિ શક્કનીયમ્, તથૈવાનેકાન્તવાદસ્ય સંસ્થિતેઃ, અનેકાન્તવાદ-
 સ્યાપ્યનેકાન્તત્વાત્ । યદુક્તમ્—' સ્યાદ્વાદોઽપિ ન નિર્દિષ્ટ, પાપકૃત્યે કૃતાત્મભિઃ । સ્યાદ્વાદસ્યાઽપ્યનૈ-
 કાન્ત-વાદઃ સ્યાદ્વાદિનાં મતઃ ॥ ૧ ॥ ઇતિ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રસ્ય વૃત્તો (સમ્યં ૪૦૯) અન્યથા
 દેવોઽર્હન્નેવેત્યાદ્યપિ વક્તવ્યં ન સ્યાત્, તસ્યાપ્યેકાન્તવાદાત્મકત્વાદિતિ । ' દોસુઽભાવણે ' ત્યાદિ । દોષો-
 ઙ્ગાવનવચનમેતેષામષ્ટાદશદોષાણા મધ્યે એકસ્યાઽપિ દોષસ્યોદ્ભાવનમવર્ણવાદો જિનેન્દ્રસ્યેતિ ગાથાર્થઃ ॥૫૨॥

અથ યથાર્થસ્વરૂપમણને કોઽવર્ણવાદ ? ઇત્યાશક્કાનિરાસાર્થ ગાથાદ્વયમાહ—

॥ દોસત્તેણ સંભવવયણમવણ્ણો હવિજ્જ સંતસ્સ । દુલ્લહવોહિઅહેઝ ઠાળંગવયણાણુસારેણ ॥ ૫૩ ॥

॥ તા કિમસંતે દોસે આરોવેઝ્ઞ તસ્સરૂવેણ । દોસુઽભાવણવયણં વણિજ્જહ કેણ રૂવેણં ॥ ૫૪ ॥

વ્યાખ્યા—દોષત્વેન સમ્ભવવચનમવર્ણવાદો ભવતિ, અર્થાત્ તીર્થકૃતઃ, કસ્ય ? સતો-વિદ્યમાનસ્ય
 અવર્ણવાદઃ, કિલ્લક્ષણઃ ? દુર્લભવોધિતાદેતુઃ, કેન ? સ્થાનાન્નવચનાનુસારેણ, જ્ઞાતમિતિ ગમ્યમ્ । તદ્વચ-
 નમાહ—' પચહિં ઠાળેહિં જીવા દુલ્લહવોહિઅત્તાપ કમ્મ પકરેંતિ । તં અરહતાણં અવણ્ણં વદમાણે
 ૧ અરહતપણ્ણત્તસ્સ ધમ્મસ્સ અવં ૨ આયરિયલ્લવજ્ઞાયાણં અવણ્ણં ૩ ચાલવણ્ણસ્સ સંધસ્સ અવણ્ણં
 ૪ વિવિક્કતવલ્લભચેરાણ દેવાણ અવણ્ણં ' ઇતિ શ્રીસ્થાનાન્ને (સૂં ૪૨૬) એતદ્વૃત્તો—'ળત્થી અરિહંત તો,

પ્રવેશ ઇમ શંકતું નહી, તિમજ અનેકાતવાદની મર્યાદાથી અનેકાતવાદને પણે અનેકાતથી. ઉક્તતે. અર્થ —
 અનેકાતવાદ તે પાપકાર્યને વિષે પડિતે નથી કહ્યા. સ્થાનાદિનો પણિ અનેકાતવાદ તે જૈનનંદ ઇષ્ટ ઇષ્ટ.
 ઇમ નહી તો દેવ તે અરિહંત જ, ઇમપણિ કહિલું ન જોઈયું, તેહને પણિ એકાતવાદપણ્યાથી દોષતું
 ઉદ્ભાવન વચન અદાર દોષ મધ્યે એકે દોષતું કહેવું તે અવર્ણુવાદ તીર્થ કરને. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૨ ॥

હિંવે યથાર્થસ્વરૂપ કહેતે એ. અવર્ણુવાદ ? એહવી શકા ટાલવાને અર્થે ગાથા એ કહે છે—
 દોષપણિ સભવવાતું વચન તે અવર્ણુવાદ કહ્યું છનાતું, દુર્લભણોધિપણ્યાતું હેતુ ઠાણાગવચનને
 અનુસારે. તો અણુછતાદોષ આરોપીને તે દોષને સ્વરૂપે દોષતું ઉદ્ભાવનતું વચન વર્ણુવીઈ કેણે રૂપે ?

અર્થ —દોષ પણે સભવવચન તે અવર્ણુવાદ કહ્યું, અર્થથી તીર્થ કરને. કસ્ય ? વિદ્યમાનનો
 અવર્ણુવાદ કેહવો ? દુર્લભસમકિતપણ્યાપનો હેતુ એ કરી ? ઠાણાગ વચનને અનુસારે જાણ્યું એહવું
 ઉપરથી જાણ્યું તે વચન કહે છે એહની વૃત્તિને વિષે—ઈહા મત્યાદિયાન ત્રિણિવતને ચહે વસતા
 અરિહંતને જોગતે, અને કેવલશાનની ઉત્પત્તિ ને વિષે સમવસરણાદિક સર્વેનંદ સમત છતું તીર્થ કરે
 પણિ કહીલું, તેહને અધ્યવસાયાર્થ દોષની સભાવનાઈ પણિ તેહની ઉદ્ભાવનામાત્રે દુર્લભણોધિ-
 પણ્યાઈ કહી, તો અણુછતા દોષ જે જીવધાત-મિથ્યાભાષણાદિક સર્વને અણુમાનવા ચોગ્ય, કેવલીઈ પણિ
 નિષિદ્ધ, તેહને અર્થથી અરિહંતને વિષે અણુછતું વિકલ્પીને દોષને સ્વરૂપે કેવલીને પણિ જીવધાતાદિ
 દોષ સભવે ઈત્યાદિ રૂપ કહેવું, તે કિં એ તે વિચારગથે એતલે સ્વ ? કેણે રૂપે વર્ણુવીઈ ? કેણે સ્વરૂપે
 વર્ણુવી ન શકીય. એ અર્થ.

જાળં ધા કીસ મુંજણ મોગે । પાહુડિઅ તુવજીવદ, एमाइ जिणाण उ अवण्णो ॥ ૧ ॥ તિ । અત્ર હિ મત્યાદિજ્ઞાનત્રયવતામર્હતા ગૃહે વસતા મોગા, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તૌ ચ સમવસરણાદિક સર્વેપામપિ સમ્મત તીર્થકૃતાયુક્તમ્ । તસ્યાઽપિ યદિ સશયારુદ્ધોપસમ્ભાવનયાઽપિ તદુદ્ભાવનમાત્રેણ દુર્લભવોધિતાઽમિહિતા 'તા કિ'મિત્યાદિ । તા-તર્હિ અસતો દોષાન્ જીવધાતાનૃતભાષણાદીન્ સર્વસમ્મતાન્ કેવલિનાઽપિ નિષિદ્ધાન્ આરોગ્યાસતો વિકલ્પ્યાર્થાદર્હતિ 'તસ્સરુવેણ' તિ, દોષસ્વરૂપેણ-કેવલિનોઽપિ જીવધાતાદયો દોષાઃ સમ્ભવન્તીત્યાદિરૂપેણ મળન, કિમિતિ વિતર્કે, કેન સ્વરૂપેણ વર્ણયંતે ? કેનાઽપિ સ્વરૂપેણ વર્ણયિતુ ન શક્યત્ इत्यर्थः । અય ભાવઃ-પ્રાણાતિપાતાદયો હિ સ્વરૂપતો દોષત્વેન સર્વસમ્મતાઃ, અન્યથા તદ્વિષય-કપ્રત્યાભ્યાનાસમ્ભવાત્ । તે ચ દોષા કેવલજ્ઞાનેન સહાઽનવસ્થાનનિયતાઃ, 'સત્તર્હિ ઠાળેહિ કેવલી જાળેજ્ઞા, ત૦ પો પાળે અઙ્વાહ્તા ભવતી'ત્યાદિવચનૈ. કેવલિનૈવોક્તાઃ, તાનેવ કેવલિનિ વદતા ભવતા 'કેવલી યથાભાવી તથાકર્તા ન ભવતી'તિ મળિતમ્ । તદ્ગુણેન ચ કેવલિસ્વરૂપનિરૂપકો મગવાન્ શ્રીમહાવીરો મૃષાભાપીતિ મળિતઃ । મૃષાભાષણ ચ ક્રોધાદિવિનામૂત ક્રોધાદિજન્યત્વાન્ । મૃષાભાષિત્વે ચ સિદ્ધે સિદ્ધાઃ સર્વેઽપિ દોષાસ્તીર્થકરેઽપિ । અત એવ મૃષાભાષણ સર્વોત્કૃષ્ટ પાપમ્ । યદુક્તમ્—

‘एकत्राऽसत्यं पापं, पापं निश्चेषमेकतः (मन्थतः) । द्वयोस्तुलावधृतयो-राद्यमेवातिरिच्यते ॥ ૧ ॥’ इति योगशास्त्रवृत्तौ (प्र० २. श्लो० १०.) यदि च कथमपि कदाचिदपि केवलिन सूक्ष्मोऽपि प्राणातिपातोऽमविष्यत्, तर्हि भगवान् श्रीमहावीरो देवादिर्षदि सर्वजनसमक्ष ‘केवली यथान्नादी तथाकर्त्तै’ति नाभणिष्यत् । सर्वानुभवसिद्धविरुद्धभाषणे च तत्पणीतस्य प्रवचनस्याप्रामाण्यापत्तौ जैनप्रव-

ઈહા ઉચ્છૃખલે દ્રવ્યથી જીવધાન તે કેવલીને' દોષ જ નહી તેવતી કેવલીને દ્રવ્યથી જીવધાતાનુ નિરાકરણ તે કે શ્રાવકને આસલક્ષણના નીરાકરણની પરે કુવિકલ્પી, ઈમ સિષ્યુ છે, તે મિથ્યા જાણિયુ. યુક્તિ તો પૂર્વે સિખીજ છે એ ભાવ-પ્રાણાતિપાતાદિક તે સ્વરૂપે દોષપણિ સર્વ સમત છે નહીતર તે વિષયોઆ પચ્ચક્ષાણુના અસ ભવથી ઇહા તો ઉચ્છૃખલ તથા ઉચ્છૃખલને સહાયદાથી સાગરનો પ્રપૌત્ર વલી અન્ય પણિ જે તદ્દનુયાયી તે સર્વે ઉડા બ્રમસમુદ્ર મધ્યે ખૂડા દીસે છે જે માટે દ્રવ્યહિસાનુ પચ્ચક્ષાણુ ન કુદ્ધ તો 'જણુ કહ જવલ્લજ્ઞાનવિ' ઇત્યાદિ અથ તેહના ઉતર તથા 'વજ્જેમિત્તીત્યાદિ' વાક્ય તથા અન્યતઃ જીવધાતાદિકે ચિન્હામિ દુક્કડાદિકે પ્રાયશ્ચિત ઇત્યાદિકે જહુ વિષટન યાઈ તે જાણિયુ તે દોષ તો કેવલજ્ઞાનસધાતે અનવસ્થાને નિશ્ચિત છે 'સત્તર્હિ ઠાળેહિ' ઇત્યાદિવચને કેવલીઈજ કહ્યા તે દોષ પ્રતિ કહેતે, તે કેવલી જેહુ જોલે તેહુ ન કરે, એહુ કહિઉ તે કહેવઈ તો કેવલીના સ્વરૂપનો નિરૂપક જે શ્રી મહાવીર ભગવત તેહે અપાભાપી એહુ કહિઉ મૃષાભાષણુ તો ક્રોધાદિ વિના અણુથાતુ, ક્રોધાદિકે જન્યપણુથી, મૃષાભાષીપણુ સિદ્ધ થાતે તો સિદ્ધ થયા સર્વે દોષ તીર્થ કરને વિષે

એતલાજ વતી મૃષાભાષણુ તે સર્વોત્કૃષ્ટ પાપ જે માટે' કહિઉ છે 'એકત્ર મિથ્યાભાષણુનુ' પાપ અને એકે પાસે સકલ પાપ એ બિહુ દુલાઇ ધર્મા કુતા પ્રથમ તે આધિક યાઈ' જે હિમે' દિવારે' પણિ કેવલીને સૂક્ષ્મે પ્રાણાતિપાત હકિત, તલ ભગવત શ્રી મહાવીર તે દેવાદિકની પર્ષદાને વિષે સર્વજન સમક્ષ કેવલી જેહુ જોલે તેહુ કહે ઇમ ન કહેત. સર્વને અનુભવસિદ્ધ મૃષાભાષણુ તો તેહના પ્રશ્ન્યા પ્રવચનને અનુસરણુપણુની આપતિ થઈ કુતે જૈનઅનયન તે અનાદરણીય કુઈ. મૃષાભાષીય પ્રશ્ન્યાથી,

ચનમેવાડુપાદેયં સ્યાત્, મૃપાભાપિપ્રણીતત્વાત્ । તસ્યાત્કેવલિનઃ સ્વરૂપસ્યાડપિ પ્રાણાતિપાતાદર્ભણનં
સર્વેષામપ્યર્હવાદીનામવર્ણવાદઃ સમ્પદ્યેત, સર્વેષામપ્યન્યોડન્યાનુવિદ્ધત્વેન સમ્બન્ધાત્ । તેન તથાભૂતસ્યા-
વર્ણવાદો વક્તુર્દૂરભવ્યત્વામિવ્યઙ્ગકોડવસાતવ્ય ઇતિ ગાથાયુગ્માર્થઃ ॥ ૫૩-૫૪ ॥

અથારૂપદોષસદ્ભાવેષ્ટાદશદોષરાહિત્ય ન વિરુદ્ધ્યતે, અરૂપદોષસામાવૃત્તેન વિવક્ષિતત્વાદિતિ
પરાશક્કાયમાહ—

॥ અઘ્ઠાસદોસાણં દોસો ઇગોવિ તસસ તે સન્વે । અણ્ણુણં અણ્ણુવિદ્ધા જં તે મોહાવિનામ્હૂઆ ॥૫૫॥

વ્યાખ્યા—અષ્ટાદશદોષાણા મધ્યે, યસ્યેતિ ગમ્યમ્, ઇકોડપિ દોષો ભવેત્, તસ્ય સર્વેડપ્યજ્ઞાનાદયો
દોષાઃ અન્યોડન્ય-પરસ્પરમનુવિદ્ધા-ઇકીભાવેન સમ્બન્ધા ભવન્તિ । તત્ર હેતુમાહ—‘જ તે’તિ । યદ્-યસ્યાત્તે
દોષાઃ અજ્ઞાનાદયો મોહાવિનામ્હૂતાઃ-મોહનીયકર્મજન્યા ઇત્યર્થઃ । ન ચ ક્ષીણમોહસ્ય મોહનીયસત્તામન્તરે-
ણાપ્યજ્ઞાનલક્ષણસ્ય પ્રથમદોષસ્ય વિદ્યમાનત્વેન વ્યમિચારઃ શઙ્કનીયઃ, ક્ષીણમોહસ્યાજ્ઞાનાભાવાત્ । અજ્ઞાન
હિ કુત્સિતજ્ઞાનં, નચ. કુત્સાર્થત્વાત્ । તચાશુચિમિથ્યાત્વસમ્પર્કોન્મિથ્યાદશમેવ ભવતિ, મિથ્યાત્વયોગાત્
જ્ઞાનસ્યાપ્યજ્ઞાનત્વેન પરિણમનાત્ । ‘મિચ્છાદિદ્વિસસ અણ્ણાણ’મિતિવચનાત્ । સમ્યગ્દશા તુ વિવક્ષિત-

તે વતી કેવલીને અરૂપ પ્રાણાતિપાતાદિકતુ કહેણું તે સર્વે અર્હદાદિકને અવર્ણવાદ સંપન્ને સર્વને
માહોમાહિં અનુવિદ્ધપણે સંબધથી. તેણે કરી તેહવાને અવર્ણવાદ તે કહેનારને દૂરભવ્યપણાને જણાવનાર
જાણીવો એ ગાથા બેનો અર્થ. ॥ ૫૩-૫૪ ॥

હિવે અરૂપદોષસદ્ભાવે અષ્ટાદશદોષે રહિતપણું વિરુદ્ધ નહી, અરૂપદોષને અભાવે પણી
વિવેચ્યાપણાથી. એ પરની આશકાને વિષય કહઈ છઈ—

અઠારદોષ મધ્યેથી એકે દોષ જેહને, તેહને તે સર્વ દોષ હૂઈ. જે માટે માહોમાહિ સંબધ
છે. મોહવિના ન હૂઈ વતી

—અર્થ—અઠાર દોષ મધ્યે જેહને એકે દોષ હૂઈ, તેહનઈ તે સર્વે અજ્ઞાનાદિક દોષ, માહો-
માહિ અનુવિદ્ધ-એકપણે સંબધ છે. તિહા હેતુ કહઈ છઈ-જે માટે તે અજ્ઞાનાદિક દોષ એક
વિના ન હૂઈ મોહનીયકર્મજન્ય એ અર્થ. ક્ષીણમોહને મોહનીયની સત્તા વિના પણી અજ્ઞાનરૂપ
પ્રથમ દોષને વિદ્યમાનપણે કરી વ્યભિચાર ન શકવો. ક્ષીણમોહને અજ્ઞાનના અભાવથી તે તો
અશુચિ જે મિથ્યાત્વ તેહના સંબધથી મિથ્યાત્વને જ હૂઈ, મિથ્યાત્વના યોગથી જ નનઈ પણી
અજ્ઞાન પણી પરિણમનથી ‘મિથ્યાદષ્ટીને અજ્ઞાન’ એ વચનથી સમ્યગ્દષ્ટીને તો વિવેચ્યા પદાર્થ
વિષયીએ આભોગ અને અનાભોગ તે મધ્યે એકજ હૂઈ. પૂછે છઈ-અજ્ઞાન અને અનાભોગ એહને
રયો ભેદ? એહવુ જઈ તે ઉપરી કહીછ છે

અજ્ઞાન તે કુત્સિતજ્ઞાન અને તે તઈ મિથ્યાત્વીને જ હૂઈ તે મિથ્યાત્વીને જ રસપ્રધથી
મિથ્યાત્વમોહનીયના ઉદયવશે છવુ અને અણુછવુ તેહના અવિજેષે ભાસવાથી, નસાગના કારણથી, અને
વહી જ્ઞાનક્ષણના અભાવથી. ‘સત્ત અને અસતતા અવિજેષથી, ભવહેતુથી, યથેચ્છાઈ પામ્યાથી, જ્ઞાનક્ષણ જે
વિગતિ, તેહના અભાવથી મિથ્યાત્વીને અજ્ઞાન જ જણવું’ એતલા જ વતી મિથ્યાત્વીને પોતે અગ્રી-

વદાર્થવિષયકયોરાભોગાનાભોગયોરન્યતર એવ સ્થાત । નનુ મો ! અજ્ઞાનાનાભોગયો કો મેદ ? ઇતિ ચેત્ ।
અચ્યતે-અજ્ઞાન હિ કૃત્સિતજ્ઞાનમ્ । તત્ત્વ મિથ્યાદશામેવ સ્યાત્ , તેપામેશ વિપાકતો મિથ્યાત્વમોહનીયો-
દ્યવશેન સદસતોરવિશેષેણ પ્રતિભાનાત્ સંસારકારણત્વાન્ જ્ઞાનફલાભાવાન્ચ । યદુક્તમ્—

‘સદસદવિસેસણાઓ ભવહેતુ જહિચ્છિઓવલભાઓ । ણાળફલાભાવાઓ મિચ્છાહિટ્તિસ અળ્લાણ’
॥ ૧ ॥ તિ વિશેષાવશ્યકે (ગા૦ ૨૮૪૪) અત એવ મિથ્યાદશા સ્વામિમતમાર્ગજનમાર્ગયોરુત્તમત્વા-
નુત્તમત્વામ્યા વૈપરીત્યેન શ્રદ્ધાને સત્યપિ સ્વામિમતમાર્ગતિરિત્તમાર્ગો જનમાર્ગશ્ચેત્યુભયોરવિશેષેણામ્યુ-
પગમોઽજ્ઞાનમેવ । અનાભોગસ્તુ નવો હાભાવવાચિત્વેન દિવક્ષિતપદાર્થવિષયકાવવોધાભાવ । સ ચ
સમ્યગ્દશામપિ ભવતિ, છદ્ધસ્થમાત્રસ્ય તસ્ય સત્ત્વાત્ । યદુક્તમ્—‘નહિ નામાનાભોગશ્ચદ્ધસ્થયેહ કમ્ય-
ચિન્નાસ્તિ । જ્ઞાનાવરણીય હિ જ્ઞાનાવરણપ્રકૃતિ કર્મ’ ॥૧॥ ઇતિ । તેન સમ્યગ્દષ્ટિમાત્રસ્ય કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિ
યાવત્ સામાન્યતોઽનાભોગો ભવત્યેવ, અન્યથા સર્વજ્ઞત્વ સમ્પદ્યેત, સર્વથાઽનાભોગાભાવત એવ સર્વજ્ઞત્વાત્ ।
યથાપિ ક્ષાયોપશમિકસમ્યગ્દષ્ટે પ્રદેશતો મિથ્યાત્વોદ્યવશેન કદાચિત્ કચિદશે વિપરીતાવવોધોઽપિ સમ્ભ-
વતિ, તથાપિ સ તથામૂતોઽવવોધો વિપાકતો મિથ્યાત્વમોહનીયાનુદયેન, નાજ્ઞાનરૂપઃ, કિન્તુ અનાભોગ-
મૂલકત્વાત્ અનાભોગ એવ । યદાગમઃ—

‘સમ્મદિદ્ધી જીવો ઉવહદ્ધ પવયણ તુ સદ્દહહ । સદ્દહહ અસન્ભાવ અળભોગા ગુરુનિઓગા વા’
॥ ૧ ॥ ઇતિ શ્રીલક્ષ્મી નિ૦ (ગા૦ ૧૬૩) અનાભોગમૂલકો હિ વિપરીતાવવોધઃ સૂદમાતિચારરૂપોઽપિ
નિષ્ફલ એવ, સમ્યગ્દષ્ટિત્વેન સમ્યગ્વત્કારમાસાદ્ય તત્ક્ષણમેવાપગમાત્ । સમ્યગ્દષ્ટસ્તુ તીર્થકૃદ્દ્વાપિત સર્વ
સમ્યગેવૈતિરૂપેણ તીર્થકૃદ્દ્વારા સર્વવસ્તુવિષયકસમ્યગ્શ્રદ્ધાનોપહતત્વાચ્ચ વિપાકતો મિથ્યાત્વાનુદયેન
આશ્ચર્યશુદ્ધત્વાત્ । યથા વર્જનામિપ્રાયોપહતો જીવઘાતોઽપ્રમત્તસંયતાના નિષ્ફલઃ, સયમપરિણામેનાઽઽશ-

કૃત-માર્ગ અને જૈનમાર્ગ તેહને ઉત્તમપણે અને અનુત્તમપણે કરી વિપરીતપણે શ્રદ્ધાનથિકે પશ્ચિ પોતે
માન્યા માર્ગથી અતિરિક્ત જે માર્ગ અને જૈનમાર્ગ તે ગિહ્નને અવિશેષપણે માનવું, તે અજ્ઞાન જ.
અનાભોગ તો નજ્જને અભાવવાથીપણે કરી વિવેચ્યા પદાર્થ વિષયીઓ અવબોધને અભાવ, અને તે તો
સમ્યગ્દષ્ટીને પશ્ચિ હુઈ છદ્ધસ્થમાત્રને છતાપણુથી ‘છદ્ધસ્થને કુણેકે’ અનાભોગ નથી ઇમ
નહી જે માટે જ્ઞાનાવરણીય તે જ્ઞાનવું આવારકમ્વભાવ કર્મ છઈ, તે વતી સમ્યગ્ દષ્ટિમાત્રને કેવલજ્ઞાન
ન. ઉપજે તિહાતાઈ સામાન્યથી અનાભોગ હુઈ જ. ઇમ નહી તો સર્વજ્ઞપણે મપજે, સર્વથા
અનાભોગના અભાવવતને સર્વજ્ઞપણુથી

જહિ એ ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્-દષ્ટીને પ્રદેશથી મિથ્યાત્વને ઉદયને વેશે કિવારેકિ કુણેકે અશે
વિપરીત જ્ઞાનપણે સહવે, તહિહે તેહવે અવબોધ તે વિપાકથી મિથ્યાત્વને અનુદયે કરી અજ્ઞાનરૂપ
નહી. તહિ સ્યુ ? અનાભોગમૂલપણુથી અનાભોગ જ જે માટે આગમ-સમ્યગ્દષ્ટિ જી, કહિહિ
પ્રવચન સદ્દે અને અસદ્દેશાવને સદ્દે અનાભોગથી, અથવા ચુરનિયોગથી અનાભોગથી ઉપને જે
વિપરીત જે અવબોધ, તે સૂક્ષ્મઅતિચારરૂપ પશ્ચિ નિર્દેશજ. સમ્યગ્દષ્ટિપણે કરી સમ્યગ્ કથનને
પામીનઈ તત્કાલજ જવાથી. સમ્યગ્દષ્ટિને તો તીર્થ કરવું ભાખ્યું સર્વ બહુ જ, ઇણે રૂપે તીર્થ કર
દારાઈ સર્વ વસ્તુ વિષયીકે જે સમ્યગ્ શ્રદ્ધાન તેણે તે અનાભોગને ઉપહતપણુથી, વિપાકથી મિથ્યાત્વને
અનુદયે કરી કાવને શુદ્ધપણુથી જીમ વજના અભિપ્રાયે ઉપહત જવઘાત તે અપ્રમત્તસંયતને નિર્દેશ.

યસ્ય શુદ્ધત્વાન્ । ઉત્સૂત્રભાષિણા તુ સમ્યક્ત્વાભાવેનોક્તયુક્તેસ્તત્રાવતારો ન ભવતીત્યગ્રે વક્ષ્યત इति ।
તસ્માત્ક્ષીણમોહમાત્રસ્યાષ્ટાદશદોષાणा मध्ये एकोऽपि दोषो न भवेत् । यतः कलवत्तया एकस्याऽपि दोषस्य
सद्भावे [फलोपहितयोग्यता] हेतुस्वरूपयोग्यतया सर्वेऽपि भवन्ति । मोहनीयजन्यत्वेनान्योऽन्यानु-
विद्धत्वादिति गाथार्थः ॥ ५५ ॥

અથ કેવલિનો જીવધાતાદો ગુણદોષવિપયકપ્રશ્નદ્વયોદ્ભાવનેનાવર્ણવાદમાવિષ્કૃર્વન્નાહ—

॥ किं केवलिनो दोषा अहं गुणा जीववहमाईणि । दुहो अवणवाओ कलंकदाणेण केवलिणो ॥

व्याख्या—केवलिनो जीवववादीनि-केवलियोगजन्यप्राणातिपातादीनि किं दोषा अथवा गुणाः ?
इति प्रश्नद्वयनिर्वचनेऽवर्णवादो, यथा-यदि भणति दोषोस्तर्हि दोषोद्भावनेनावर्णवादः. यदि गुणास्तर्हि
दोषाणामुच्छेदापत्त्या जगत्स्थितिमुल्लङ्घ्य ब्रूवाणोऽनार्यवाक् स्वात्मनः केवलिनश्च महापभ्राजनाहेतुरिति
द्विधाऽपि कलङ्कदानेन केवलिनोऽवर्णवादः । एवमनुभयस्वभावेऽपि बोध्यम्, जगत्स्थितिमुल्लङ्घ्य
वक्तृत्वादिति गाथार्थः ॥ ५६ ॥

અથ કેવલિનો જીતધાતાદૌ વક્તવ્યે ચાવન્તોડતિપ્રસન્ના દર્શિતાસ્તેષામધિકરણભેદેન
પરિણતિસ્વરૂપમાહ—

॥ एवं अहंप्रसंगा भणिआ ते चेव हुंति उस्सुत्तं । जीववहं केवलिणो वुच्चंताणं जिणस्सावि ॥५७॥

व्याख्या—एवम्-अनन्तरोक्तप्रकारेण अतिप्रसङ्गा यत्तदोर्नित्यामिसम्बन्धात्, ये 'ते चेव' इति
त एव उत्सूत्र भवति, केवा ? केवलिनो 'जीववह' इति जीवधातो भवतीत्येवंरूपेण जीववव ब्रूवता

સયમપરિણામે કરી આશયને શુદ્ધપણાથી. ઉત્સૂત્રભાષીને સમ્યક્ત્વ ને અભાવે કહી યુક્તિ તો તિહા
અવતાર ન કુઈ એકબુ આગણિ કહિરયઈ, તે માટે ક્ષીણગોહમાત્રને અદર દોષમધ્યે એકે દોષ ન કુઈ,
ને માટે દ્વિવત પણિ એકે દોષને સદ્ભાવે સ્વરૂપયોગ્યતાઈ સર્વે કુઈ એ ગાથાઈ ॥ ૫૫ ॥

હિવે કેવલીને જીવધાતાદિકને વિષે ગુણ અને દોષ વિષયીઆ ને બિં પ્રશ્ન, તેહને કહેવે કરીને
અવર્ણવાદ પ્રતે પ્રગટ કરતો કહે છે—

સ્થુ જીવધાતાદિક તે કેવલીને દોષ અથવા ગુણ ? બિહુ પ્રકારથી અવર્ણવાદ કેવલીનઈ કલ કદાનઈ કરી.

વૃત્તિનો અર્થ—કેવલીને યોગે જન્ય ને પ્રાણાતિપાતાદિક તે દોષ અથવા ગુણ ? એ બે પ્રશ્નને
ઉત્તરે અવર્ણવાદ. જિમ જહ કહે દોષ, તિમ તહ દોષને પ્રગટ કરવે અવર્ણવાદ. જહ ગુણ, તહ દોષને
ઉચ્છેદની પ્રાપ્તિથી જગની સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને બોલતો અનાય વચનનો ભાષક પોતાને અને કેવલીને
મહાનિદાનો હેતુ એમ બિહુ પ્રકારે કલ કદાને અવર્ણવાદ, ઇમ ગુણ-દોષસ્વભાવગ્રહિતપણુ માનતે પણિ
જાણુ જગની સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને બોલવાપણાથી એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૫૬ ॥

હિવે કેવલીને જીવધાતાદિક કહેતે નેતલા દ્વપણુ દેખાડ્યા તેહને અધિકરણને બેદે પશ્ચિમ્યાનું
સ્વરૂપ કહે છે—

ઇમ અતિપ્રસંગ ને કહ્યા પૂર્વે તે કુટ ઉત્સૂત્ર, જીવવહ કેવલીને કહેનાગને અને જિનને પણિ.
વૃત્તિનો અર્થ—ઇમ પૂર્વે કહ્યા અતિપ્રસંગ દ્વપણુ યતદ શબ્દને નિત્યે સંબધથી ને. તેહજ
ઉત્સૂત્ર કુઈ. કુહને ? કેવલીને જીવધાત કુઈ એકબુ કહેનાગ ને લખાડ તેહને. તિમ જિનકેવલીને

વાચાલાનામ્ । તથા જિનસ્યાઽપિ-કેવલિનોઽપિ । પરં કેવલિનોઽપ્રતિલેખિતશરીરાદિવ્યાપારેણ પ્રવૃત્તિરૂપં
'સત્તદિ ઠાળેદિ કેવલી જાળેવજા' ઇત્યાદિપ્રજ્ઞાપનેન વચનરૂપં ચેતિ દ્વેધાપ્યુત્ત્વ વાચાલેનાઽરોપિતં
ભવતિ । વાચાલમ્ય તુ કેવલિનોઽન્યથાસ્વરૂપમાપ્તેન વચનરૂપમપિ વાસ્તવમેવેત્યેવરૂપેણ ભેદોઽધિકરણ-
ભેદેન પરિણત્યા દર્શિત ઇતિ ગાવાર્થ ॥ ૫૭ ॥

અથ કેવલિપ્રકરણોપસહારેણ સામાન્યતો મઘ્યાનાં શિક્ષામાહ—

॥ ઇઅ સમ્મં સદિદ્દી જિણિદઝાણાપરાયણો જો સો । પઢિવજ્જડ કેવલિણં ણિદોસં સુદ્ધવુદ્ધીય ॥૫૮॥

વ્યાખ્યા— ઇતિ—અસુતા પ્રકારેણ સમ્યગ્ યથામ્યાત્તથા સદ્દૃષ્ટિઃ—સતી—ગોભના દૃષ્ટિઃ—શ્રદ્ધાન
અમ્ય સ સદ્દૃષ્ટિઃ સમ્યગ્દૃષ્ટિરિત્યર્થઃ । કિમૂતો ? જિનાજ્ઞાપરાયણઃ—જિનોક્તમાર્ગાનુષ્ઠાનોદયતસ્તચિકીર્ણેર્વા,
સ નિર્હોપમજ્ઞાનાઘષ્ટાદશદોષરહિત પ્રતિપચતા—મોક્ષદાયકવુદ્ધ્યા કેવલિનમાશ્રયતુ, કયા ? સુદ્ધવુદ્ધ્યા
શુદ્ધા—શક્કાદિદોષરહિતા યા બુદ્ધિસ્ત્યેતિ શ્રોતુ શિક્ષેતિ ગાવાર્થઃ ॥ ૫૮ ॥

પશ્ચિ. પશ્ચિ. કેવલીને અણુપડિવેદિહિ જે શરીર તે પ્રમુખની ક્રિયાઈ પ્રવૃત્તિ રૂપ અને સાતે રિન્દે
કેવલી અણુવો ઇત્યાદિક પ્રરૂપણે વચન રૂપ. ઇમ મિપ્રકારે ઉત્સવ વાચાલે આરોપ્ય છે. વાચાલને
તહિ કેવલીને અન્યથા અવગણે ભાખવે કંઈ વચન રૂપ પશ્ચિ વસ્તુગતિજ. એણે રૂપે ભેદ તે આશ્રવ(ય)ને
પરિણામે કરી દેખાડ્યો, એ ગાથાનો અર્થ. ॥ ૫૭ ॥

હિવે કેવલીના પ્રકરણને ઉપસહરવે કંઈ સામાન્યથી લખ્ય જીવને શિક્ષા કહે છે—

ઇમ સમ્યગ્ પ્રકારે સમ્યગ્દૃષ્ટીની જિનેદની આરાને વિષે તત્પર જે, તે અગીકાર કરહિ, કેવલી
નિર્દોષ એહવો પ્રવિશુદ્ધ બુદ્ધિ કરી.

દૃષ્ટિનો અર્થ—છણે પ્રકારે સમ્યગ્ જિમ હુઈ તિમ લક્ષી દૃષ્ટિ કહેતા શ્રદ્ધાન જેહનુ
એતવે સમ્યગ્દૃષ્ટિ એ અર્થ કેહવો । જિને ઉક્ત કલ્પો જે માર્ગ તેહની ક્રિયાને વિષે ઉદ્યત,
તેહને કળિવા વાહતો, તે અગ્નાદિ અઠારદોષરહિત મોક્ષના દાતાર એ બુદ્ધિ આશ્રયો. રથે કરી ।
રુદ્ધ જે શકાદિદોષે રહિત જે બુદ્ધિ, તેણીઈ સાલસનારને સીખામણ એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૫૮ ॥

શ્રીમત્તપોગચ્છાધિરાજ ભટ્ટારક શ્રી વિજયસેનસૂરીશ પટ્ટાલકાર સુવિહિત સાધુ પરપરા સુદરી
દુંગારહાઁ ભટ્ટારક શ્રી ગજસાગરસૂરીશ્વર પટ્ટોદ્યાયલ સદસ્રકિરણતરુણપ્રભાવો ભટ્ટારક શ્રી વૃદ્ધિસાગરસૂરીશ્વર
વિજયમાન ગચ્છે મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગણિ શિષ્ય મુખ્યોપાધ્યાય શ્રી શ્રુતસાગર ગણિ શિષ્યરત્ન-
કલિંદિકાશ્રયોપાધ્યાય શ્રી પ શાંતિસાગર ગણિ શિષ્ય સકલશુભગરિષ્ઠ વાચક શ્રી બુદ્ધિસાગરગણિ સતીર્થ
પડિત શ્રી અમૃતસાગર ગણિ વિરચિતે શ્રી સર્વજ્ઞરાતકવૃત્તિબાલાવબોધે પ્રથમોઽધિકાર.

સંવદ્રસાર્થિચલ્લેનુ પૌવે અસિનપક્ષકે । નવમી મૌમવારે હિ લિખિતા પત્તને પુરે ॥
॥ શિવમસ્તુ ॥ કન્યાપમસ્તુ ॥

યસ્ય શુદ્ધત્વાન્ । ઉત્ત્સૂત્રભાષિણા તુ સમ્યક્ત્વાભાવેનોક્તયુક્તેસ્તત્રાવતારો ન ભવતીત્યગ્રે વક્ષ્યત इति । તસ્માત્ક્ષીણમોહમાત્રમ્યાષ્ટાદશદોષાણા મધ્યે એકોઽપિ દોષો ન ભવેત્ । યતઃ ફલવત્તયા એકસ્યાઽપિ દોષસ્ય સદ્ભાવે [ફલોપહિતયોગ્યતા] હેતુસ્વરૂપયોગ્યતા સર્વેઽપિ ભવન્તિ । મોહનીયજન્યત્વેનાન્યોઽન્યાનુ-વિદ્ધત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૫ ॥

અથ કેવલિનો જીવઘાતાદૌ ગુણદોષવિપયકપ્રશ્નદ્વયોદ્ધાવનેનાવર્ણવાદમાવિષ્કુર્વન્નાહ—

॥ કિં કેવલિણો દોસા અહવ ગુણા જીવવહમાર્ષિણ । દુહઓ અવળ્ણવાઓ કલંકદાણેણ કેવલિણો ॥

વ્યાख्या—કેવલિનો જીવઘાતાદીનિ-કેવલિયોગજન્યપ્રાણાતિપાતાદીનિ કિં દોષા અથવા ગુણાઃ ? इति પ્રશ્નદ્વયનિર્વચનેઽવર્ણવાદો, યથા—યદિ મળતિ દોષોસ્તર્હિં દોષોદ્ભાવેનાવર્ણવાદઃ, યદિ ગુણાસ્તર્હિં દોષાણામુચ્છેદાપત્ત્યા જગત્સ્થિતિમુલદ્વ્ય જુવાણોઽનાર્યવાક્ સ્વાત્મનઃ કેવલિનશ્ચ મહાપત્રાજનાહેતુરિતિ દ્વિધાઽપિ કલક્રુદાનેન કેવલિનોઽવર્ણવાદઃ । એવમનુભયસ્વભાવેઽપિ બોધ્યમ્, જગત્સ્થિતિમુલદ્વ્ય વક્તૃત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૬ ॥

અથ કેવલિનો જીતઘાતાદૌ વક્તૃવ્યે યાવન્તોઽતિપ્રસન્ના દર્શિતાસ્તેપામધિકરણભેદેન પરિણતિસ્વરૂપમાહ—

॥ एवं अहंप्रसंगा भणिआ ते चेव हुंति उस्सुचं । जीववहं केवलिणो वुचंचताणं जिणस्सावि ॥ ५७ ॥

વ્યાख्या—એવમ્—અનન્તરોક્તપ્રકારેણ અતિપ્રસન્ના યત્તદોર્નિત્યામિસમ્બન્ધનાત્, એ ‘તે ચેવ’તિ ત એવ ઉત્ત્સૂત્ર ભવતિ, કેવા ? કેવલિનો ‘જીવવહં’તિ જીવઘાતો ભવતીત્યેવંરૂપેણ જીવવર્થં જુવતા

સ યમપરિણામે કરી આશયને શુદ્ધપણાથી. ઉત્ત્સૂત્રભાષીને સમ્યક્ત્વ ને અભાવે કહી યુક્તિ તો તિહા અવતાર ન કુઈ. એકદુ આગલિ કહિરયઈ, તે માટે ક્ષીણુમોહમાત્રને અદર દોષમધ્યે એકે દોષ ન કુઈ, ને માટે દેહવત પણિ એકે દોષને સદ્ભાવે સ્વરૂપયોગ્યતાઈ સર્વે કુઈ એ ગાથાર્થ. ॥ ૫૫ ॥

હિવે કેવલીને જીવઘાતાદિકને વિષે ગુણ અને દોષ વિષયીઆ ને બિં પ્રશ્ન, તેહને કહેવે કરીને અવર્ણુવાદ પ્રતે પ્રગટ કરતો કહે છે—

સ્થુ જીવઘાતાદિક તે કેવલીને દોષ અથવા ગુણ ? બિહુ પ્રકારઝ અવર્ણુવાદ કેવલીનઈ કલ કદાનંદ કરી.

વૃત્તિનો અર્થ—કેવલીને થોગે જન્ય ને પ્રાણાતિપાતાદિક તે દોષ અથવા ગુણ ? એ બે પ્રશ્નને ઉત્તરે અવર્ણુવાદ. જિમ જઉ કહે દોષ, તિમ તઉ દોષને પ્રગટ કરવે અવર્ણુવાદ. જઉ ગુણ, તઉ દોષને ઉચ્છેદની પ્રાપ્તિથી જગની સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને બોલતો અનાર્યવચનનો ભાષક પોતાને અને કેવલીને મહાનિંદાને હેતુ એમ બિહુ પ્રકારે કલ કદાને અવર્ણુવાદ, ઈમ ગુણ-દોષસ્વભાવગઢિતપણુ માનતે પણિ જણવુ જગની સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને બોલવાપણાથી. એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૫૬ ॥

હિવે કેવલીને જીવઘાતાદિક કહેતે નેતલા દ્વપણુ દેખાડયા તેહને અધિકરણને બેટ પગિણ્યાનું સ્વરૂપ કહે છે—

ઇમ અતિપ્રસંગ ને કહ્યા પૂર્વે તે કુમ્મ ઉત્સૂત્રે, જીવવધ કેવલીને કહેનાગને અને જિનને પણિ.

વૃત્તિનો અર્થ—ઇમ પૂર્વે કહ્યા અતિપ્રસંગ દ્વપણુ ચતદ્ શબ્દને નિત્યે સંબધથી ને, તેહજ ઉત્સૂત્ર કુઈ. કહેને ? કેવલીને જીવઘાત કુઈ એકદુ કહેના ને લગાડ તેહને. તિમ જિનકેવલીને

વાચાલાનામ્ । તથા જિનસ્યાઽપિ-કેવલિનોઽપિ । પર કેવલિનોઽપ્રતિલેખિતશરીરાદિવ્યાપારેણ પ્રવૃત્તિરૂપં
'સત્તર્હિ ઠાળેહિ કેવલી જાળેઝા' ઇત્યાદિપ્રજ્ઞાપનેન વચનરૂપ ચેતિ દ્વેધાપ્યુત્સૂત્ર વાચાલેનાઽઽરોપિતં
ભવતિ । વાચાલસ્ય તુ કેવલિનોઽન્યથાસ્વરૂપભાષણેન વચનરૂપમપિ વ્રાન્તવમેવેત્યેવરૂપેણ ભેદોઽધિકરણ-
ભેદેન પરિણત્યા દર્શિત ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૫૭ ॥

અથ કેવલિપ્રકરણોપસહારેણ સામાન્યતો મન્યાના શિક્ષામાદ—

॥ ૬૪ સમ્મં સદ્દિઠ્ઠી જિણિંદઆણાપરાયણો જો સો । પડિવજ્જડ કેવલિણં ણિદોમં સુદ્ધચુદ્ધીણ ॥૫૮॥

વ્યાખ્યા— ઇતિ—અમુના પ્રકારેણ સમ્યગ્ ચયામ્યાત્તયા સદ્દૃષ્ટિઃ—સતી—શોભના દૃષ્ટિઃ—શ્રદ્ધાન
યસ્ય સ સદ્દૃષ્ટિઃ સમ્યગ્દૃષ્ટિરિત્યર્થઃ । કિંમૂતો ? જિનાદ્યાપરાયણઃ—જિનોક્તમાર્ગાનુષ્ઠાનોચતસ્તશિકીર્ણર્વા,
સ નિર્હોપમજ્ઞાનાચષ્ટાદશદોષરહિત પ્રતિપચતા—મોક્ષદાયકચુદ્ધ્યા કેવલિનમાશ્રયતુ, કયા ? શુદ્ધચુદ્ધ્યા
શુદ્ધા—શક્કાવિદોપરહિતા યા ચુદ્ધિસ્ત્યેતિ શ્રોતુ શિશ્વેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૮ ॥

પશ્ચિ. પશ્ચિ. કેવલીને અણુપડિવહિટ્ટી જે શરીર તે પ્રમુખની ક્રિયાઈ પ્રવૃત્તિ રૂપ અને સાતે રિન્દે
કેવલી બાણવો ઇત્યાદિક પ્રરૂપણે વચન રૂપ. ઇમ મિપ્રકારે ઉત્સુક વાચાલે આરોપ્ય છે. વાચાલને
તદ્દિ કેવલીને અન્યથા વ્યરૂપને લાખવે કરી વચન રૂપ પશ્ચિ વસ્તુગતિજ એણે રૂપે ભેદ તે આશ્રવ(ય)ને
પરિણામે કરી દેખાડ્યો, એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૫૭ ॥

હિવે કેવલીના પ્રકરણને ઉપસહરવે કરી સામાન્યથી લબ્ય જીવને શિક્ષા કહે છે—

ઇમ સમ્યગ્ પ્રકારે સમ્યગ્દૃષ્ટીની જિને દ્રવી આગાને વિષે તત્પર જે, તે અગીકાર કરઉ, કેવલી
નિર્દોષ એહવો પ્રવિશુદ્ધ જુદ્ધિ કરી.

વૃત્તિનો અર્થ— ઇણે પ્રકારે સમ્યગ્ જિમ દુષ્ટ તિમ લલી દૃષ્ટિ કહેતા શ્રદ્ધાન જેહવુ
એતલે સમ્યગ્દૃષ્ટિ એ અર્થ કહેવો । જિને ઉક્ત કલો જે માર્ગ તેહની ક્રિયાને વિષે ઉદયત,
તેહને કળિવા વાહતા, તે અગાનાદિ અઢારદોષરહિત મોક્ષનો દાતાર એ જુદ્ધિ આપ્યો. રથે કરી ।
ગુદ્ધ જે શકાદોષે રહિત જે જુદ્ધિ, તેણીઈ સાલસનારને સીખામણુ એ ગાથાનો અર્થ ॥ ૫૮ ॥

શ્રીમત્તયોગચાધિરાજ ભટ્ટારક શ્રી વિજયસેનસૂરીશ પદાલકાર સુવિહિત સાધુ પરપગ સુદરી
સંગારકાર ભટ્ટારક શ્રી રાજસાગરસૂરીશ્વર પદોદયાચલ સહસ્રકિરણુતરુણુપ્રભાવો ભટ્ટારક શ્રી વૃદ્ધિસાગરસૂરીશ્વર
વિજયમાન ગળ્યે મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગણિ શિષ્ય મુખ્યોપાધ્યાય શ્રી શ્રુતસાગર ગણિ શિષ્યરત્ન-
કલિદિકાશ્રયોપાધ્યાય શ્રી ૫ શાંતિસાગર ગણિ શિષ્ય સકલગુણગરિષ્ઠ વાચક શ્રી જુદ્ધિસાગરગણિ સતીર્થ
પડિત શ્રી અમૃતસાગર ગણિ વિરચિતે શ્રી સર્વજ્ઞસતકવૃત્તિબાલાવબોધે પ્રથમોઽધિકાર.

સંવત્સારાદિષલ્પેન્દુ પૌષે ક્ષસિતપક્ષકે । નવમી મૌમવારે દિ લિખિતા પત્તને પુરે ॥
॥ શિવમસ્તુ ॥ કલ્યાણમસ્તુ ॥

અથ શિક્ષામેવ કિચ્છિદ્વિશેષેણ વ્યનક્તિ—

॥ પડિવજ્જિઅ કેવલિણં કેવલિવયણેણ કુણઽ જિણધમ્મં । સો વિ તિહ કરણકારણણુમોઅણમેઅઓ પેઓ ॥

ગ્યાણ્યા—કેવલિણં પ્રતિપદ્ય-શરણીકૃત્ય કેવલિવચ્ચનેન-જિનાજ્ઞયા જિનધર્મં કરોતુ-વિવધાતુ, સોઽપિ-જિનધર્મોઽપિ ત્રિધા-ત્રિપ્રકારઃ કરણ-કારણાઽ-નુમોદનાભેદતઃ । તત્ર કરણં સ્વયં જ્ઞાનાદિષુ પ્રવૃત્તિઃ, કારણમુપદેશાદિના પરૈઃ, અનુમોદના ચ મનોવાક્યાયૈઃ કૃતકારિતાનુમતિવિષયકાત્મોત્સાહરૂપા તન્મૂલકતત્ત્વનુરૂપાક્ષપ્રવૃત્તિરૂપા ચ । તત્ત્વં ઇતરેતરદ્વન્દ્વઃ । તામિર્મેદો-વિવેકસ્તત્ કરણકારણનુમોદના-ભેદતા જ્ઞયો-જ્ઞાતવ્યં ઇતિ ગાથાર્થ ॥ ૫૯ ॥

અથ ત્રયાણામપિ ભેદાનાં મધ્યે કો ભેદઃ પ્રધાનમ્? ઇતિ જિજ્ઞાસાયમાહ—

॥ તત્યવણુમોઅણા સ્વલુ મૂલં ધમ્મસ્સ હરિસમૂલાગા । સા ણિઅમા ભવ્વાણં અણ્ણં અણ્ણેસિમવિ હુજ્જા ॥

વ્યાખ્યા—તત્રાઽપિ-તાસ્ત્વપિ-કરણકારણાનુમોદનાસુ તિસ્ત્વપિ અનુમોદનાં, સ્વલુરવધારણે, અનુમોદનૈવ, પ્રધાનમિતિ ગમ્યમ્ । કુત ? ઇતિ વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ-યતઃ સાઽનુમોદના કિલ્લક્ષણા ? । ધર્મસ્ય મૂલમ્-આદિકારણ, તત્રાઽપિ વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ-યતઃ સા હર્ષમૂલિકા હર્ષો-ચિત્તોત્સાહો મૂલ યસ્યાઃ સા તથા, ચિત્તોત્સાહમન્તરેણાનુમોદના ન ભવતીત્યર્થઃ । તેન સાઽનુમોદના નિયમાત્ ભવ્યાના-

અથ દ્વિતીયોઽધિકારઃ.

હવે કાષ્ઠક વિશેષથી શિખામણુ જણાવે છે—

મૂલનો અર્થ — પડિવત્તી-શરણુ કરીનઈ કેવલી પ્રતઈ-કેવલજ્ઞાની પ્રતઈ કેવલીજિન તેહની આગ્રાહ કરીનઈ કરહ જિનધર્મ પ્રતઈ-જિનના પ્રકાશ્યા ધર્મ પ્રતઈ તેહજ જિનધર્મ ત્રિણિ પ્રકારે પોતેઈ કરવઈ, કરીનઈ ૧, ઉપદેશ દેવઈ કરીનઈ પરપાસઈ કરાવણુ ધર્મનુષ્ઠાન ૨, અનઈ કર્યા કરાવ્યા જે ધર્મનુષ્ઠાન તેહનઈ વિષય ચિત્તનો હર્ષ અનઈ તેહની વચનપ્રવૃત્તિરૂપ જે અનુમોદના ૩ ભેદચિકે જણાવે ॥૫૬॥

વૃત્તિનો અર્થ — કેવલી ભગવંતને સ્વીકારીને-શરણુ કરીને કેવલિભગવતના વચન વડે-જિનેશ્વરની આગ્રા વડે જિનધર્મને કરે તે જિનધર્મ પણુ કરવુ કરાવણુ અને અનુમોદના ભેદથી ત્રણ પ્રકારે છે । તેમા કરવુ-સ્વયં જ્ઞાન આદિમા પ્રવર્તણુ કરાવણુ-ઉપદેશ આદિ વડે ખીજા પસે અનુમોદણુ-કૃત-કારિત-અનુમતિ વિષયક આત્માનો ઉત્સાહ અને તે મૂલક તેને જે ગ્ય વચનની પ્રવૃત્તિ. ॥૫૬॥

હવે ત્રણ ભેદોની અદર કયો ભેદ પ્રધાન છે ? તે જણાવે છે—

મૂલનો અર્થ — તે ત્રિણિ ભેદનઈ વિષય અનુમોદના સ્વલુ-નિશ્ચય, તેહજ પ્રધાન કારણુધ. ધર્મનુ મૂલ હઈ. તે અનુમોદના કેહી હઈ? ચિત્તનો-આત્માનો ઉત્સાહ તે મૂલ હઈ જેહનુ એહવી તે અનુમોદના નિઝમી (મા) નિશ્ચય આસન્નમુકિત ૧, સમ્યગ્દષ્ટિ ૨ અનઈ 'સમ્યક્તવાલિમુખ જે ભવ્યજીવ ૩, ભવ્ય પ્રાણીનઈ હોઈ । અનઈ કરવુ કરાવણુ દ્વરભવ્ય અનઈ અભવ્યનઈ પણિ હોઈ ॥૬૦॥

વૃત્તિનો અર્થ — કરવુ કરાવણુ અનુમોદણુ એ ત્રણમા પણુ અનુમોદના જ એષ છે શાથી ? એ વિશેષણુ દ્વારા હેતુ કહે છે — જે માટે તે અનુમોદના કેવી ? ધર્મનુ મૂલ-આદિકારણુ છે. તેમા

મેવકારો ગમ્યો, મઠ્યાનામેવ । મઠ્યા અપિ પ્રત્યાસન્નમુક્તઃ' સમ્યગ્નપ્રયઃ' સમ્યક્ત્વામિમુરયા વા પ્રાણાઃ । તેષામેવ મુક્તિનિમિત્ત જૈનધર્માપાદિત્તાયાઃ સમ્ભવાન્ ધર્મવિપયકચિત્તોત્પાદ્યમોપાદિત્તાપૂર્વકત્વાત્ । તેષા ચોત્કર્ષતોત્પાદ્યપુદ્ગલપરાવર્ત્તિવચ્ચેષઃ' મસારો ભવતિ । અન્યન્-કર્ણકારાપળલક્ષણ દ્વિતીયમન્યેષા-મપિ-દૂરમઠ્યાનામમઠ્યાના ચાપિ ભવેત્ । કથમન્યથા તેષા ઋવેચક્રેવપ્યનન્તશ્ચ ઉપપાતસમ્ભવઃ ?' ઇતિ । યદ્યપ્યનન્તસસારિણામપિ દૂરમઠ્યત્વમુચ્યતે, પરં ઇહાપાર્શ્વપુદ્ગલાધિક્કમમારી પ્રાણ ઇતિ વ્યક્ત્યા ધર્મોપા-દાનં દર્શિતમ્ । ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬૦ ॥

અથાનુમોદનાપિ પ્રગમ્નાપ્રગલ્ભેદેન ત્રિધા સ્યાન્, તસ્યાશ્ચ સ્વરૂપ વિભિન્નિષુ' પ્રથમ સામાન્યતસ્તદ્વિવચમાહ—

॥નંં કિંચિં વત્થુજાયં, સામિમયપસાહગંતિ મઢવિસઓ । તં ચિઅ ણુમોઅણિઙ્ગં, પસંસણિઙ્ગં તુ ઢઅગંપિ॥

વ્યાખ્યા—ચત્તિક્કિદ્ વત્થુજાન સ્વરૂપતઃ' સ્વામિમતત્ત્વ-મુરુદાદેઃ પ્રસાથકમ્' ઇતિ-અમુના પ્રકારેણ ચા મતિ-બુદ્ધિસ્તસ્યા વિપયો-ગોચર' આરમ્ભપરિગ્રહાદિક તપ સચ્ચમાદિક વા, 'ત ચિઅ'તિ તદેવાનુમોદનીયમ્-અનુમોદનાધિપયો ભવતિ । નાન્યત્ પરેષામિદ્ધમાધનમાત્મનશ્ચાનિષ્ટસાધનમપિ, નિજ-

પણુ વિશેષબુદ્ધારા હેતુ કહે છે-જે માટે તે અનુમોદના હર્ષભૂતકા-હર્ષ-ચિત્તને! ઉત્પાદ છે મૂલ જેણીનુ એથી છે ચિત્તના ઉત્પાદ વિના અનુમોદના થતી નથી આ કાગણુથી તે અનુમોદના નક્કી લખ્યોને જ હોય છે. લખ્યો પણ જેની મુક્તિ નજીકમા છે એવા સમકિતી અથવા સમકિતની સન્મુખ હોય એવા લેવા. કારણ-તેઓનેજ મુક્તિનિમિત્ત જેનધર્મની ઉપાદિત્તા-અહિંસા સહચેત્ત્વા સહાય છે. ધર્મવિપય ચિત્તને! ઉત્પાદ ઉપાદિત્તાથી થાય છે તેઓને વધારેમા વધારે કંઈક ન્યૂન અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત્ત શેષ સસાર હોય છે અન્ય-બીજુ કરવું કરાવવું કપ ધર્મ અન્યોને-દૂરબંધ અને અલખ્યોને પણ હોય છે એમ ન હોય તો તેઓને-અલખ્યોને ઈવેચકમા પણ અનતવાર ઉપજવું કેમ મળવે ? । જે કે અનતસ સારી જીવેને દૂરબંધપણુ કહેવાય છે. પરંતુ અહિં કંઈક ન્યૂનઅર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત્તથી અધિક મસારી લેવા એથી યપ્ત રૂપે ધર્મનુ ઉપાદાન બતાવ્યું ॥૬૦॥

હવે અનુમોદના પણ પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત ભેદથી બે પ્રકાર છે. તેનું સ્વરૂપ કહેવાની ઇચ્છાવાલા મથકા પ્રથમ સામાન્યથી તેના વિષય કહે છે—

મૂલને! અર્થ—તે અનુમોદના પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્તભેદનું બધું પ્રકારે કહી છે. જે કાંઈ વસ્તુને! સમૂહ પોતાનાં વાહલા બંધે સુખાદિક તેહને! સાધનાર અમુક એહવી શુદ્ધિને! વિષય જે આરભપરિગ્રહાદિક અનર્થ તપઃશ્રયમાદિક તે અનુમોદવા યોગ્ય હોઈ અને અર્થ પ્રશસવા યોગ્ય પોતાનાં અભિમતના સાધનચિત્તે! બિંબુ હોઈ અનર્થ અનુમોદવા યોગ્ય હોઈ તે પ્રશસવા યોગ્ય હોઈ પણ પ્રશસવા યોગ્ય હોઈ તે અનુમોદવા યોગ્ય ન હોઈ ॥ ૬૧ ॥

જ્ઞાતિને! અર્થ—જે કંઈ વસ્તુ આગ લ-પરિગ્રહાદિ અથવા તપઃશ્રયમાદિ સ્વરૂપથી પોતાને ઇષ્ટ સુખાદિ તેને સાધનાર છે એવા પ્રકારે મતિ-શુદ્ધિને! વિષય બને તેજ અનુમોદનીય-અનુમોદનાને! વિષય થાય છે. બીજુ નહિ-બીજને ઇષ્ટ સાધન તેમજ પોતાને અનિષ્ટનું સાધનપણુ. જે એ અનુમોદનીય હોય તે

ધનાપહારસ્યાપ્યનુમોઢનીયત્વાપત્તે' । અથ પ્રસન્નતોડુનુમોઢનીયવ્યાપકભૂતસ્ય પ્રશંસનીયસ્ય સ્વરૂપમાહ—
'પસંસગિજ્જં તુ' ત્તિ પ્રશસનીયં તુ ઇતરઘ્વિ—સ્વરૂપતઃ સ્વામિમતપ્રસાધકાદતિરિક્તમપિ સ્યાત્ । અપિ-
શબ્દાત્ યદનુમોઢનીયં તત્ પ્રશંસનીયં તુ ભવત્યેવેતિ સૂચિતમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬૧ ॥

અથ સૂત્રીકટાહન્યાયેન પ્રથમં પ્રશસાયાઃ સ્વરૂપમાહ—

॥ ણિઅક્કજ્ઞાણિમિત્તં સંતાસંતગુણદોસદીવણયં । પરસક્વિઅં પસંસા ઇદ્દમણિદ્દં ચ તત્ત્વિસઓ ॥૬૨॥

વ્યાખ્યા—નિજમ્—આત્મીયં કાર્ય—ચિન્તિતપ્રયોજન તદાદૌ યમ્ય તન્નિમિત્તં—તદર્થ, સદસદ્-
ગુણદોષદીપનકં—સન્તશ્ચાસન્તશ્ચ સદસન્તઃ, ગુણાશ્ચ ડોષાશ્ચ ગુણદોષાઃ, સદસન્તશ્ચ તે ગુણદોષાશ્ચેતિ
વિગ્રહઃ, તેષાં દીપનમ્—ઉદ્ઘાસન તદેવ દીપનક, પરસાક્ષિકમ્—આત્મવ્યતિરિક્તજનસાક્ષિક સાક્ષાત્
પરમ્પરયા વા સમીહિતકાર્યકર્તુર્યથાડવગમો ભવતિ તથેત્યર્થઃ । તદવગમનમન્તરેણ સમીહિતકાર્યાસિદ્ધેઃ ।
તત્ર ગુણદીપનકં તાવત્—ભવન્તો મહાનુભાવાઃ પરેપા નિગ્રહાનુગ્રહકરણસમર્થા ઇત્યાદિવચોમિઃ । તથા
દોષોદ્ઘાસનં તત્પ્રતિપક્ષભૂતસ્યાવસાતવ્યમ્ । તમ્ય દોષોદ્ઘાસનેન પ્રશસનીયસ્ય પ્રશંસા ભવતિ, તમ્ય
હર્ષદેતુત્વેનોભયત્ર સામ્યાત્ । અત એવ—

‘યસ્ત્વચ્ચપિ વધૌ દૃષ્ટિ—મુલ્લુકાકારધારિણીમ્ । તમાશુશુશ્ણિ' સાક્ષાદાલપ્યાલસિદ્ધિં હિ વા' ॥
ઇતિ શ્રીવીતરાગસ્તોત્રે (પ્ર૦ ૧૫ સ્લો ૪) ક્વચિદ્ ભક્તસ્યાડપિ દોષોદ્ઘાવનેન પ્રશસનીયસ્ય પ્રશંસા
ભવતિ । યથા—યે ત્વા સ્તુવન્તિ પરદૂષણચોપળામિ—સ્તે જ્ઞાડ્યકઠમલધિયઃ પરમાર્થવન્ધ્યાઃ । દ્વોડપિ

પોતાના ધનનેા અપહાર પશુ અનુમોઢનીય પ્રાપ્ત થશે હવે પ્રસંગથી અનુમોઢનીયનુ વ્યાપકરૂપ પ્રશંસનીયનુ
સ્વરૂપ કહે છે—પ્રશસનીય તો ઇતરપશુ—સ્વરૂપથી પોતાને ઇષ્ટ સાધનથી બીજુ પશુ હોય, અપિ શબ્દથી ને
અનુમોઢનીય તે પ્રશસનીય તો હોય છે જ, એ સૂચ્યુ આ પ્રમાણે ગાથાર્થ ॥ ૬૧ ॥

હવે સૂત્રીકટાહ—ન્યાયથી પ્રથમ પ્રશસાનુ સ્વરૂપ કહે છે—

મૂલનેા અર્થ—પોતાના કાર્ય કરવાનર્થ કારણુધ છતા અનર્થ અણુછતા શુચ અનર્થ દોષ તેહનુ
દીવણયં દીપાવનુ—પ્રગટ કરવુ. પરની સામિ તે પ્રશસા કહીઈ તુહમેા મહાનુભાવ પગાર્થ કરવાનર્થ સમર્થ,
સમ્યગ્દૃષ્ટિનુ ધર્માનુષ્ઠાનમાત્ર જિનની આજ્ઞાસહિત તે વલ્લભ, અનર્થ બીજુ જિનાનારહિત નામચિહ્ન
ધર્માનુષ્ઠાન તે અનિષ્ટ તે પ્રશસાનેા વિષય ॥ ૬૨ ॥

વૃત્તિનેા અર્થ—નિજ—પોતાનુ કાર્ય—ચિતવેલુ પ્રયોજન તે વિગેરે તે નિમિત્ત—તે માટે છતા અને
અછતા ને શુણ્ણ-દોષો તેઓનુ દીપન—પ્રકાશન પરસાક્ષિક—પોતાથી અન્યજનની સાક્ષિએ સાક્ષાત્ અથવા
પરપરા ઇષ્ટકાર્ય કરનારને ને પ્રકારે બોધ થાય તે પ્રકારે કારણુ તે જ્ઞાન વગર ઇચ્છિતકાર્યની નિહિ
નથી તેમા શુણ્ણદીપન—આપ મહાનુભાવો બીજાઓને નિગ્રહ—અનુગ્રહ કરવામા સમર્થ છે ઇત્યાદિ વચનેા
વડે. તથા દોષોદ્ઘાસન—તેના વિરોધિનુ સમજવુ. તેના દોષ પ્રગટ કરવાથી પ્રશંસનીયની પ્રશસા થાય છે
કારણુ તેને આનંદના હેતુ હોવાથી. બને સ્થાને સરખાપણુ છે. આથી જ— ને આપના ઉપર ઉલ્લુક—અળવું
લાકડુ તેના આકારને ધારણુ કરનારી એવી દૃષ્ટિ—આખને ધારણુ કરે છે તેને અગ્નિ (બાળો એવુ બોલવા
જતા) અથવા એ સાક્ષાત્ બોલવાથી સર્ચુ ' આ પ્રમાણે વીતગગ સ્તોત્રમા છે,

કૌડપિ વિપણિનંતુ મૂઢતાયા , સત્તા યદન્યવિપયા મહતેન્તરાત્મા ॥ ૧ ॥ ડ્યાગિના તીર્થકરન્તુતિ .
તદ્વિપયઃ—તસ્યાઃ પ્રશસાયાઃ વિપયઃ ઇષ્ટ-વલ્લભ વન્તુ માતૃપિતૃમિત્રમ્વામિતદેવગુરુધર્મધાર્મિકાનુષ્ઠાન-
પ્રમૃતિકમ્ । અનિષ્ટ ચ શત્રુતત્સમ્વન્ધિમિત્રપુત્રાદિયાવત્તદીયદેવગુર્વાદિક (ઇષ્ટ સમ્યગ્દર્શિર્જિનોક્ષયાર્મિકા-
નુષ્ઠાનમાત્ર, શેષ તુ નામ્ના ધાર્મિકમપ્યનિષ્ટમેવ, જિનાજ્ઞાવાણ્ત્વેનાધર્મન્વાન । તમ્યાડપિ પ્રશમ્મા
અતિચારરૂપાડપિ પ્રયોજનવિશેષેણ કમ્યચિત્કાઢાચિત્કી ભવત્યપિ) અતઃ એવ આગમોડપિ—

ચઠર્હિ ઠાળેર્હિ અસતે ગુણે દીવેજ્ઞા તઃ અન્નાસવત્તિઅ ૧ પરન્છદાણુત્તિઅ ૨ કન્નજેઃઅ
૩ કયપઢિકતિતે તિ ૪ ' ધ્રોસ્થાનાઙ્ગ (સૂ૦ ૩૭૦) વૃત્ત્યેકદેશો યથા-અભ્યાસો-હેવાક' વર્ણનીય-
પ્રત્યાસન્નતા વા પ્રત્યયો-નિમિત્ત યત્ર દીપને તદ્ભ્યાસપ્રત્યયમ્ । દૃઢ્યતે દ્યભ્યાસાન્નિર્વિપયા નિષ્ફલાડપિ
પ્રવૃત્તિઃ સન્નિહિતાના પ્રાયો ગુણાનામેવ પ્રહ્ણમિત્યાદિ । મિધ્યાદૃષ્ટેસ્તુ સર્વમપિ ઘેપરીત્યેનાવસાતવ્યમ્ ।
તસ્ય હિ મિધ્યાત્વમાહાત્મ્યાત્ ગુણમ્ય દોષત્વેન દોષમ્ય ગુણત્વેન ચ પ્રતિભાનાદિતિ । ણ્તેન પ્રશંસાનુમોદ-
નચોરભેદબુદ્ધિરપિ નિરસ્તા, ઉત્તપ્રકારેણ ભેદમ્યાનુભવસિદ્ધતાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬૨ ॥

અર્થ પ્રકારાન્તરેણાડપિ પ્રશંસનીયાનુમોદનીયયોર્ભેદમાહ—

॥ અહવા શુમોઅગિજ્ઞં જં તમુવાદેઅમેવ દુહઓ વિ । જં પુણ પસંસણિજ્ઞં મયણિજ્ઞં દોઢ માવેણ' ॥

વ્યાખ્યા—અથવેતિ પ્રકારાન્તરચોતને । યદનુમોદનીય તત્ ફલમધિકૃત્ય સ્વરૂપતઃ શુભમશુભ વા
પ્રશસ્તાપ્રશસ્તાનુમોદનયોર્ભેદાત્ ' દુહઓવિ ' ત્તિ, દ્વેષાડપિ-દ્રવ્યતો માવતશ્ચાડપિ તદુપાદેયમેવ-યર્થોચિ-
ત્યેન કર્તૃત્વાદિના સ્વીકૃત્ત્વ્યાર્હમેવ । યત્ પ્રશસનીય તદુપાદેયત્વેન મજનીય ભવતિ । કેન ? માવેન-

કોષ ૨યથે ભક્તના પશુ દોષ પ્રગટકરવાયી પ્રશસનીયની પ્રશસા થાય છે. તેના વિષય તે
પ્રશસાનો વિષય-ઈષ્ટ-બહાલી માતા-પિતા-મિત્ર પોતાને ઇષ્ટ દેવ-શુદ્ધ-ધર્મ-ધાર્મિકઅનુષ્ઠાન વિગેરે
વસ્તુ, અને અનિષ્ટ-શત્રુ તેના સખધી મિત્ર-પુત્રાદિ યાવત્ તેના દેવ-શુદ્ધઆદિ । ઇષ્ટ સમક્રિતીનું
જિનોક્ત ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનમાત્ર, યાકીતુ તેા નામથી ધાર્મિક પશુ અનિષ્ટ જ , કારણ-જિનાસાળાણ
હોવાથી અધર્મ છે આથી જ આગમપશુ- ' ચાર કારણે અછતા શુણેને પ્રગટ કરે, તે આ પ્રમાણે-
અભ્યાસ-હેતુક અથવા વર્ણનીયની સમીપતા તે માટે. ભોવાય છે સમીપતાથી નિર્વિષય નિષ્ફલ પશુ
પ્રવૃત્તિ સમીપવર્તિઓની મોટાભાગે શુણેનું મહણુ ધત્યાદિ. મિથ્યાત્તીનું તેા બધું વિપરીતપણે બળ્યતુ.
કારણકે તેને મિથ્યાત્વના પ્રભાવથી શુણ તે દોષપણે અને દોષ તે શુણપણે ભાસે છે, આ ઉપરથી પ્રશસા
અને અનુમોદનાની અભેદ શુદ્ધિનું પશુ નિરસન થઈ ગયું. કારણ કે કલા પ્રકારે ભેદ અનુભવ-સિદ્ધ
છે. આ પ્રમાણે ગાથાર્થ ॥ ૬૨ ॥

હવે બીજા પ્રકારે પ્રશસનીય અને અનુમોદનીયનો ભેદ કહે છે —

મૂલના અર્થ — અથવા નયે અનુમોદવા ' યોગ્ય હોઈ તેહિજ ઉપાદેય-આદરવા યોગ્યજ
' દુહઓવિ ' યિ પ્રકારે પ્રવચિકો અનઈ ભાવચિકો જે કેવલ પ્રશંસવા યોગ્ય હોઈ તે ભજનાઈ
' માવેણ ' ભાવઈ કરીનઈ ઉપાદેય-આદરવા યોગ્ય હોઈ કિ ન હોઈ. ॥ ૬૩ ॥

ભાવત ઉપાદેય ભવતિ નં વા, કેવલદ્રવ્યતોડપિ પ્રશસાયાઃ સમ્ભવેનોપાદેયત્વાભાવાત્ । અત એવાનુમોદના હિ આત્મોત્સાહરૂપા આત્મસાક્ષિકી આત્માર્થમેવ ભવતિ, પુત્રાદ્યર્થમપિ તથૈવાવસાતવ્યમ્ । પ્રશંસા તુ નિયમેન વચનપ્રયોગાત્મિકા પરસાક્ષિકી પરાર્થમપિ ભવતીતિ ભેદો દ્રષ્ટવ્યઃ । એતેનાડપિ પ્રશસાનુમોદન-ચોરભેદશઙ્કાડપિ પરાસ્તા, અનુમોદનાયા સ્વાભિમતૈકવસ્તુવિપયકત્વાત્ । પ્રશસાયાસ્તુ સ્વમ્યાભિમતાનભિ-મતવસ્તુવિષયકત્વાદિતિ । અત એવ મિથ્યાદૃષ્ટિપ્રશસૈન સમ્યક્ત્વાતિચારતયા મણિતા, ઉપચારેણાડપિ પ્રશંસાઓઃ સમ્ભવાત્ । ન ચૈવ ક્વાડપિ મિથ્યાદૃષ્ટેરનુમોદનાડપિ, તસ્યા આત્મોત્સાહરૂપત્વેનોપચારા-સમ્ભવાત્ । ઉપચારાભાવે ચ મિથ્યાત્વમેવ । નહિ મિથ્યાત્વોદયમન્તરેણ મિથ્યાદૃષ્ટિમાર્ગાભિમતવાર્મિ-કાનુષ્ઠાનેષુ અનુમોદના સમ્ભવતિ । ચત્તુ મિથ્યાદૃષ્ટિસમ્વન્ધિ માર્ગાનુયાયિ કૃત્યમ્ અનુમોદનીયતયા મણિતમ્, તન્ન મિથ્યાદૃષ્ટિમાર્ગાભિમત કિન્તુ નિશ્ચયતોડનાગાઢમિથ્યાદૃષ્ટેઃ સમ્યક્ત્વાભિમુલ્કસ્યૈવ શ્કલ્યા સાધુદાન-સદ્ધર્મશ્રવણાદિકં મન્તવ્યમ્ । તસ્યૈવ સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તિહેતુત્વેન મોક્ષમાર્ગાનુયાયિત્વા-દિત્યગ્રે દર્શયિષ્યતે । તેન યદનુમોદનીયં તન્નિયમાત્ પ્રશસનીયમ્, યચ્ચ પ્રશસનીયં તદ્ ભજનયાડનુમો-દનીયમ્ । તથાહિ-તીર્થંકરાદિપ્રશંસા પ્રશંસનીયા અનુમોદનીયા ચેત્યુમે અપિ પરસ્પરં વિષયવિપયીભાવાપન્ને ભવતઃ । મિથ્યાદૃષ્ટેસ્તુ પ્રશંસા કદાચિત્ સમ્ભવત્યપિ નાનુમોદનેતિ ભજના, સમ્યગ્દૃશ્તા તદીયધાર્મિકાનુ-

વૃત્તિને । અર્થ — અથવાશબ્દ બીજે પ્રકાર જણાવવામા છે જે અનુમોદનીય છે તે કહીને આશ્રીને સ્વરૂપથી શુભ અથવા અશુભ, પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત અનુમોદનાના ભેદથી બે-પ્રકારે-રૂપથી અને ભાવથી પણ ઉપાદેય જ-ઉચિત પ્રમાણે કર્તૃત્વાદિરૂપે સ્વીકારવા ચોખ્ખા જ. અને જે પ્રશસનીય છે તે ઉપાદેયરૂપે ભજનીય છે શાથી ન ભાવથી. ભાવથી ઉપાદેય થાય અથવા ન થાય. કારણ ક્રેકત રૂપથી, પણ પ્રશસાને સભવ હોવાથી ઉપાદેયપણાને અભાવ છે આ કારણથી જ અનુમોદના આત્માના ઉત્સાહરૂપ હોવાથી આત્મસાક્ષિક-આત્મા માટે જ-ચાય છે. અને પ્રશસા તે નિશ્ચયથી વચનના પ્રયોગરૂપ હોવાથી પરસાક્ષિક-પરના માટેજ હોય છે આ પ્રમાણે ભેદ જોવો । આ ઉપરથી પ્રશસા અને અનુમોદના એ બેની અભેદશકા દૂર કરી કાણુ-અનુમોદના પેતાને ઇચ્છિત એક વસ્તુ વિષયવાલી છે. જ્યારે પ્રશસા પેતાને ઇચ્છિત અને અનિચ્છિત વસ્તુ વિષયવાલી છે. આ કારણથી મિથ્યાત્વની પ્રશસાને સમકિતનો અતિચાર કહ્યો છે ઉપચારથી પણ પ્રશસાને સભવ છે પરંતુ કોઇપણ રથએ મિથ્યાત્વની અનુમોદનાને સમકિતનો અતિચાર કહ્યો નથી કારણ-અનુમોદના આત્માના ઉત્સાહરૂપ હોવાથી ઉપચારનો સભવ નથી ઉપચારના અભાવે મિથ્યાત્વ જ જે માટે મિથ્યાત્વના ઉદય વગર મિથ્યાત્વમાર્ગને માન્ય એવા ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનેમા અનુમોદના સમવતી નથી વળી જે મિથ્યાત્વ સમયે માર્ગાનુસારિ કૃત્ય અનુમોદનીય રૂપે જણે છે તે મિથ્યાત્વમાર્ગને માન્ય નહિ, પરંતુ નિશ્ચયથી જે અનાગાદ મિથ્યાત્વ છે અને સમકિતની સન્ન્યુષ છે. એવાનુ ભક્તિથી સાધુને દાન, સદ્ધર્મનું શ્રવણ, આદિ સમજવું । કાણુ-તેજ સમકિત આદિની પ્રાપ્તિને હેતુ હોવાથી મોક્ષમાર્ગાનુસારિ છે એ જાણત આગળ જણાવાયે તેથી જે અનુમોદનીય છે તે નિયમા પ્રશસનીય છે, અને જે પ્રશસનીય છે તે ભજનાએ અનુમોદનીય છે. તે જણાયે છે તીર્થંકર આદિની પ્રશંસા પ્રશસનીય અને અનુમોદનીય બંને, માહોમાહે વિષયવિપયીભાવને પામેલ હોય છે. અને મિથ્યાત્વની પ્રશસા તે કોઇ વખત સભવે પણ અનુમોદના નહિ આ પ્રમાણે સજ્જના કાણુ-સમકિતિ-એને મિથ્યાત્વના ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનેમા આત્મોત્સાહને અભાવ છે. ખીચ્છુ તે દૂર ગ્રહો હિ-હગ્ગાદિ શુદ્ધિથી

ષ્ઠાનવિપયકાત્મોત્સાહામ્ભવાન । આત્મામન્યન , હરિહરગદિવચુપ્ત્યા અગમ્યમાર્ગપ્રજ્ઞાશકમ્ભવ્ય મુર્તિર્નિ
ત્યેયનુદ્ધ્યા વા જિનપ્રતિમારાધનમપિ આત્મોત્સાહવિપયો ન ભવતિ તસ્ય સમ્યક્ત્વનાશહેતુઃપ્રાન ।
સમ્યક્ત્વાભાવે ચ નાતિચારોઽપિ । પરિતિવચ્સમ્ય વક્ત્રે માલિન્યાન્નિગ્ધપદ્મેષો ન પુનરિતરમ્યેનિગાધાયઃ॥૬॥

અથ અનુમોદનીયમ્પાપાદેયતામળનેન તત્પ્રાનપદ્મમૂત્તમ્ય પ્રસન્નાગતમ્ય જનનામાનુપાદેયમ્ય
પદાર્થમ્ય સ્વરૂપમાહ—

।જં પુણ હતો અણ્ણં સુગ્ધનાયમાદ્યં મુહં અમુહ । જેઅં હેઅં તમુહં કુદિદ્વિપમુહં મુદિદ્વિપમુહં॥૬૪॥

વ્યાખ્યા—તત્પુનર્વસ્તુજાતમ્ હતોઽનુમોદનીયાદુપાદેયાન ચત્ત્યન તદનુપાદેય-જેય હેય ચેત્યર્થ ,
તત્ કિ ? સુરનારકાદિક તદુપલક્ષિત તત્સમ્પન્નિ દેવલાકાદિક સર્વર્ગપિ ગ્રાહ્યમ્ । આદિગચ્છાન નિયમનુ-
બ્ધયો સવ્યતિકરયોર્ગ્રહણમ્, તત્ત્વ સ્વરૂપત્ પરિણત્યા ચ શુભમશુભચ । ચકારો ગમ્પ । જેય-જ્ઞાતવ્યમ્,
મન્યાના જ્ઞાનાર્થમેવાર્હતોપદિષ્ટવાત્, તથામૂતજ્ઞાનમ્ય ચ ધર્મવ્યાનહેતુત્વાત્, અન્યથા કષ્ટકશાત્રામનન-
ન્યાય' સમ્પદ્યેત । અશુભ ચ કિશ્ચિદ્વેયમપિ ભવતીત્યાહ—' હેઅ તમુહ તિ । હેય ત્વશુભ કુન્દિપ્રમુલ્લમ્ ।
કુત્સિતા દૃષ્ટિ-શ્રદ્ધાન ચેપા તે કુદ્દૃષ્ટ્ય-શાસ્ત્રાદયો જમાલ્યાદયશ્ચ, તત્પ્રમુલ-તદાદિકમ્, આદિ-
શબ્દાત્ જ્ઞાનાવિચારાધનાહેતવો જ્ઞાનસદ્બલેશાદયો ગ્રાહ્યાઃ । તત્ત્વ હેયમ્ । કેપા ? સુન્દરીના-સમ્યગ્નુશ્ચમ્ ।
મિથ્યાનુશ્ચા તુ શાસ્ત્રાન્નિર્દર્શનાનામુપાદેયત્વેનામ્યુપગમાત્ । અય ભાવઃ—ઉપાદેય તાવર્જનપ્રવચન તદ્વેય
ત્વેન, ચત્ત્વ હેય શાસ્ત્રાન્નિર્દર્શન તદુપાદેયત્વેન, ચત્ત્વ જેય સુરાસુરનારકાદિક તત્ત્વ સુરાસુરનારકાદિક
શુભમુપાદેયત્વેન નારકાદિક ચાશુભ હેયત્વેન જ્ઞાનાનો મિથ્યાદૃષ્ટિરેવ । ચત્ત્વ સુરનારકયોનપાદેય-
ત્વહેયત્વે ન ભવત્', કિન્તુ કયશ્ચિત્ત્વચિત્ તત્ત્વકારણયોઃ । તત્ત્વ નારકકારણાનિ ચ હેયાન્યેવ ।
સુરકારણાનિ ચ સમ્યગ્દૃષ્ટિભિઃ સેવ્યમાનાનિ, ઉપાદેયાનિ, સાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધહેતુત્વાત્ ।

અથથા અમારા માર્ગના પ્રકાશકની આ મૂર્તિ છે આવી શુદ્ધિથી જિનપ્રતિમાની આગાધનામા પશુ આત્મોત્સાહ
ન હોય કારણ તે સમકિતનાશનું કારણ છે અને સમકિતના અભાવમા અતિચાર પશુ ન હોય જેને વચ્ચે
પડેયું હોય તેને વચ્ચેમા મલિનતા આદિ શબ્દ ગોલાય ખીજાને નહિ ॥ ૬૩ ॥

હવે અનુમોદનીયનું ઉપાદેયપણું કહેવોથી તેના પ્રતિપદ્મમૂત્તમ પ્રસન્નાગત મનોને અનુપાદેય
પદાર્થનું વચ્ચે જણાવે છે —

મૂત્તમે અર્થ — કેવન અનુમોદના ચિકે, અનેઽ અનુપાદેય-હેય જેય તે કિસું ? સુરનારકાદિક
મનુષ્યતિર્થગાદિક શુભ અનર્થ અગુણનો સધવલ છે ત્યે જેય-જણના યોગ્ય, અનર્થ છાડવા યોગ્ય
અશુભ મિથ્યાદૃષ્ટિપ્રમુખ સધવલ સમ્યગ્દૃષ્ટીનર્થ ॥ ૬૪ ॥

ચત્તિનો અર્થ — વળી જે વ-પુણે આ અનુમોદનીય-ઉપાદેયથી ખીજ છે તે અનુપાદેય. જેય
અને હેય જણાવી તે કય ? સુગ્ધનારકાદિક-તેના સબધિ દેવલોક આદિ બધું લેવું આદિ શબ્દથી
તિર્થ ચ અને મનુષ્યનું ગ્રહણ કરતું. અને તે વચ્ચેથી અને પરિણામથી શુભ અને અશુભ જણાવી.
કારણ-સંચોને-રાનમાટેજ અરિહંતમપ્રવતે ઉપદેશેવ છે અને તેવા પ્રકારનું રાન ધર્મધ્યાનનું કારણ
છે. નહિ તો કલકશાખામર્દનનો ન્યાય પ્રાપ્ત થાય. અશુભ કોઈ વસ્તુ હેય. પશુ હોય એ જણાવે

ભાવત ઉપાદેયં ભવતિ ન વાં, કેવલદ્રવ્યતોડપિ પ્રશસાયાઃ સમ્ભવેનોપાદેયત્વાભાવાત્ । અત એવાનુમોદના હિ આત્મોત્સાહરૂપા આત્મસાક્ષિકી આત્માર્થમેવ ભવતિ, પુત્રાદ્યર્થમપિ તથૈવાવસાતવ્યમ્ । પ્રશસા તુ નિયમેન વચનપ્રયોગાત્મિકા પરસાક્ષિકી પરાર્થમપિ ભવતીતિ ભેદો દ્રષ્ટવ્યઃ । એતેનાડપિ પ્રશસાનુમોદન-યોરભેદશઙ્કાડપિ પરાસ્તા, અનુમોદનાયા સ્વાભિમતૈકવસ્તુવિપયકત્વાત્ । પ્રશસાયાસ્તુ સ્વમ્યાભિમતાનમિ-મતવમ્તુવિપયકત્વાદિતિ । અત એવ મિથ્યાદૃષ્ટિપ્રશસૈવ મમ્યક્ત્વાતિચારતયા મળિતા, ઉપચારેણાડપિ પ્રશસાયાઃ સમ્ભવાન્ । ન ચૈવ ક્વાડપિ મિથ્યાદૃષ્ટેરનુમોદનાડપિ, તમ્યા આત્મોત્સાહરૂપત્વેનોપચારા-સમ્ભવાન્ । ઉપચારાભાવે ચ મિથ્યાત્વમેવ । નહિ મિથ્યાત્વોદયમન્તરેણ મિથ્યાદૃષ્ટિમાર્ગાભિમતવાર્મિ-કાનુષ્ઠાનેષુ અનુમોદના સમ્ભવતિ । યત્તુ મિથ્યાદૃષ્ટિમન્વન્ધિ માર્ગાનુયાયિ કૃત્યમ્ અનુમોદનીયતયા મળિતમ્, તન્ન મિથ્યાદૃષ્ટિમાર્ગાભિમત કિન્તુ નિશ્ચયતોડનાગાઢમિથ્યાદૃષ્ટેઃ સમ્યક્ત્વામિમુસ્યૈવ મક્ત્યા સાધુદાન-સદ્ધર્મશ્રવણાદિકં મન્તવ્યમ્ । તસ્યૈવ સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તિહેતુત્વેન મોક્ષમાર્ગાનુયાયિત્વા-દિત્યગ્રં દર્શયિષ્યતે । તેન યદનુમોદનીય તન્નિયમાત પ્રશંસનીયમ્, યચ્ચ પ્રશસનીય તદ્ મજનયાડનુમો-દનીયમ્ । તયાહિ-તીર્થંકરાદિપ્રશસા પ્રશંસનીયા અનુમોદનીયા ચેત્યુમે અપિ પરસ્પરં વિપયવિપયીભાવાપન્ને ભવતઃ । મિથ્યાદૃષ્ટેસ્તુ પ્રશંસા કદાચિત્ સમ્ભવત્યપિ નાનુમોદનેતિ મજના, મમ્યગદગા તદ્વીયધાર્મિકાનુ-

વૃત્તિનો અર્થ — અથવાશબ્દ બીજો પ્રકાર જણાવવામાં છે. જે અનુમોદનીય છે તે ફક્ત આશ્રીને સ્વરૂપથી શુભ અથવા અશુભ, પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત અનુમોદનાના ભેદથી બે-પ્રકારે-રૂપથી અને ભાવથી પણ ઉપાદેય જ-ઉચિત પ્રમાણે કર્તૃત્વાદિરૂપે વીકાર કરવા યોગ્ય જ. અને જે પ્રશસનીય છે તે ઉપાદેયરૂપે લજનીય છે ગાયી? ભાવથી. ભાવથી ઉપાદેય થાય અથવા ન થાય કારણ ફક્ત રૂપથી પણ પ્રશસાનો સભવ હોવાથી ઉપાદેયપણાનો અભાવ છે આ કારણથી જ અનુમોદના આત્માના ઉત્સાહરૂપ હોવાથી આત્મસાક્ષિક-આત્મા માટે જ થાય છે. અને પ્રશસા તો નિશ્ચયથી વચનના પ્રયોગરૂપ હોવાથી પાસાક્ષિક-પરના માટેજ હોય છે આ પ્રમાણે ભેદ જોવો । આ ઉપરથી પ્રશસા અને અનુમોદના એ બેની અભેદશકા દૂર કરી કારણ-અનુમોદના પેતાને પ્રતિષ્ઠિત એક વસ્તુ વિષયવાલી છે. જ્યારે પ્રશસા પેતાને પ્રતિષ્ઠિત અને અનિષ્ઠિત વસ્તુ વિષયવાલી છે. આ કારણથી મિથ્યાત્વની પ્રશસાને સમકિતનો અતિચાર ઢલો છે' ઉપચારથી પણ પ્રશસાનો સભવ છે. પરંતુ કોઇપણ વ્યવે મિથ્યાત્વની અનુમોદનાને સમકિતનો અતિચાર ઢલો નથી કારણ-અનુમોદના આત્માના ઉત્સાહરૂપ હોવાથી ઉપચારનો સભવ નથી ઉપચારના અભાવે મિથ્યાત્વ જ જે માટે મિથ્યાત્વના ઉદય વગર મિથ્યાત્વમાર્ગને માન્ય એવા ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનોમાં અનુમોદના સભવતી નથી વળી જે મિથ્યાત્વ સંબધિ માર્ગાનુયાયિ તૃત્ય અનુમોદનીય ઉપે કશું છે તે મિથ્યાત્વમાર્ગને માન્ય નહિ, પરંતુ નિશ્ચયથી જે અનાગાઢ મિથ્યાત્વ છે અને નમકિતની સંખ્યા છે. એવાનુ ભક્તિથી સાધુને દાન, સદ્ધર્મનું વ્રવણ, આદિ મમજનુ । કારણ-તેજ સમકિત આદિની પ્રાપ્તિને હેતુ હોવાથી મોક્ષમાર્ગાનુસાર છે એ ખાતર આગળ જણાવ્યો. તેથી જે અનુમોદનીય છે તે નિયમા પ્રશસનીય છે, અને જે પ્રશસનીય છે તે લજનાએ અનુમોદનીય છે તે જણાવે છે તીર્થંકર આદિની પ્રશંસા પ્રશસનીય અને અનુમોદનીય બંને માહોમાહે વિષયવિષયીભાવને પામેલ હોય છે. અને મિથ્યાત્વની પ્રશસા તો કોઇ વખત સંભવે પણ અનુમોદના નહિ. આ પ્રમાણે સમજના કારણ-સમકિતિ-એને મિથ્યાત્વના ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનોમાં આત્મોત્સાહનો અભાવ છે. ખીચુ તો દૂર રહો. હડિ-હગઆદિ શુદ્ધિથી

જ્ઞાનવિષયકાત્મોત્સાહાસમ્ભવાત્ । આસ્તામન્યન્ , હરિહરાદિદેવવૃદ્ધ્યા અમ્યન્માર્ગપ્રકાશકસ્યેય મૂર્તિરિ-
ત્યેવવૃદ્ધ્યો વા જિનપ્રતિમારાધનમપિ આત્મોત્સાહવિષયો ન ભવતિ તસ્ય સમ્યક્ત્વનાગદેહતુત્વાત્ ।
સમ્યક્ત્વાભાવે ચ નાતિચારોડપિ । પરિહિતવચ્ચમ્ય વચ્ચે માલિન્યાદિચ્ચપદેશો ન પુનરિતરસ્યેતિગાથાર્થઃ ॥૬૩॥

અથ અનુમોદનીયમ્પોપાદેયતાભગનેન તત્પ્રતિપક્ષમૂતમ્ય પ્રસન્નાગતમ્ય જૈનાનામનુપાદેયમ્
પદાર્થમ્ય સ્વરૂપમાહ—

।જં પુણ હતો અણ્ણં સુરનારમ્પાદેયં સુહં અસુહં । ણેઞં હેઞં તસુહં કુદિદ્વિપસુહં સુદિટ્ટીણં ॥૬૪॥

ઘ્યાલ્યા—તત્પુનર્વસ્તુજાતમ્ હતોડનુમોદનીયાદુપાદેયાત્ ચઢન્યત્ તદનુપાદેય-જેય હેય ચેત્યર્થઃ,
તત્ કિં ? સુરનારકાદિક તદુપલક્ષિત તત્સમ્બન્ધિ દેવલોકાદિક સર્વમપિ ગ્રાહ્યમ્ । આદિશઙ્ગાત તિર્થંગમનુ-
વ્યયો સન્ન્યતિકરયોગ્રંહણમ્, તત્ત્વ સ્વરૂપતઃ પરિણત્યા ચ શુભમશુભ ચ । વકારો ગમ્ય । જેય-જ્ઞાતવ્યમ્,
મઢ્યાના જ્ઞાનાર્થમેવાર્હતોપવિષ્ટત્વાત્, તથામૂતજ્ઞાનસ્ય ચ ધર્મવ્યાનહેતુત્વાત્, અન્યથા કણ્ટકશાસ્ત્રામર્દન-
ન્યાયઃ સમ્પદેયત્ । અશુભ ચ કિશ્ચિદ્દેયમપિ મઢતીત્યાહ—‘ હેંઞં તસુહં તિ । હેંયં ત્વશુભ કુદ્દિટ્ટિપ્રમુલ્લમ્ ।
કુત્સિતા દૃષ્ટિ-શ્રદ્ધાન યેપા તે કુદ્દિટ્ટય-શાક્યાદયો જમાલ્યાદયશ્ચ, તત્પ્રમુલ્લ-તદાદિકમ્, આદિ-
શઙ્ગાત્ જ્ઞાનાદિવિરાધનાદેતવો જ્ઞાનસદ્વલ્લેશાદયો ગ્રાહ્યાઃ । તત્ત્વ હેયમ્ । કેપા ? સુદ્દિટ્ટીના-સમ્યગ્દશામ્ ।
મિથ્યાદૃષ્ટા શુ શાક્યાદિદર્શનાનામુપાદેયત્વેનાશ્યુપગમાત્ । અય માવઃ—ઉપાદેય તાવજ્જૈનપ્રવચન તદ્વેય
ત્વેન, યત્ત્વ હેય શામ્યાદિદર્શન તદુપાદેયત્વેન, યત્ત્વ જેય સુરાસુરનારકાદિક તત્ર સુરાસુરાદિક
શુભમુપાદેયત્વેન નારકાદિક-ચાશુભ હેયત્વેન જ્ઞાનાનો મિથ્યાદૃષ્ટિરેવ । યતઃ સુરનારકયોરુપાદેય-
ત્વહેયત્વે ન મઢતઃ, કિન્તુ કયશ્ચિત્ત્વચિત્ત તત્કારણયોઃ । તત્ર નારકકારણાનિ ચ હેયાન્યેવ ।
સુરકારણાનિ ચ સમ્યગ્દૃષ્ટિમિઃ સેવ્યમાનાનિ, ઉપાદેયાનિ, સાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધહેતુત્વાત્ ।

અથવા અમારા માર્ગના પ્રકાશકની આ મૂર્તિ છે આવી બુદ્ધિથી જિનપ્રતિમાની આગાધનામા પણ આત્મોત્સાહ
ન હોય કારણ તે સમકિતનાગત કારણ છે અને સમકિતના અભાવમા અતિચાર પણ ન હોય જેને વચ્ચ
પહેચું હોય તેને વચ્ચમા મલિનતા આદિ શબ્દ બોલાય. ખીજને નહિ ॥ ૬૩ ॥

હવે અનુમોદનીયનું ઉપાદેયપણું કહેવાથી તેના પ્રતિપક્ષમૂત પ્રસંગપ્રાપ્ત જૈનોને અનુપાદેય
પદાર્થનું ગ્રંથપ જણાવે છે —

મૂલનો અર્થ — કેવલ અનુમોદના યિકા અનેડ અનુપાદેય-હેય જેય તે કિસું ? સુરનારકી
મનુપ્રતિયગાદિક શુભ અનેડ અશુભનો સમ્બલ છે. ત્યે જેય-જેયના યોગ્ય, અનેડ છાડવા યોગ્ય
અશુભ મિટાદિદૃષ્ટિપ્રમુખ સધવલ સમ્યગ્દૃષ્ટીનહ ॥ ૬૪ ॥

૪ત્તિનો અર્થ — વળી જે વસ્તુઓ આ અનુમોદનીય-ઉપાદેયથી ખીજ છે તે અનુપાદેય જેય
અને હેય જણાવી તે કમ ? સુરનારકાદિ-તેના સંબધિ દેવલોક આદિ પણ હેયુ આદિ શબ્દથી
તિર્થંય અને મનુષ્યનું ગ્રહણ કરવું. અને તે ગ્રહણથી અને પરિણામથી શુભ અને અશુભ જણાવી.
કારણ-સાચોને જ્ઞાનમાટેજ અરિહંતમગવતે ઉપદેશન છે અને તેમા પ્રકારનું જ્ઞાન ધર્મધ્યાનનું કારણ
છે. નહિ તો કંટકશાખામર્દનનો ન્યાય પ્રાપ્ત થાય. અશુભ કષ્ટ વસ્તુ હેય. પણ હોય એ જણાવે

મિથ્યાદૃષ્ટિભિઃ સેવ્યમાનાનિ તુ હેયાન્વેવ, પાપાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધહેતુત્વાદિત્યં વક્ષ્યતે ઇતિ । સર્વેષામપિ ગુરુપદેશાયત્તસ્યૈવ હેયત્વાદિપરિજ્ઞાનસ્ય સમ્ભવઃ । તેન સમ્યગ્દૃષ્ટિર્તીર્થકૃદાદ્યુપદેશેન ઉપાદેયમુપાદેયત્વેન, હેય ચ હેયત્વેન, જ્ઞેયં ચ જ્ઞેયત્વેન જ્ઞાનાનસ્તતો વિલક્ષણ એવ । અન્યથા ડમ્ભોરગ્મભેદઃ સ્યાત્ । એતેન યત્ કિમપિ વસ્તુજાત પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યં તત્ સમ્યગ્દશામનુમોદનીયમેવેતિ વચનમપિ અપાસ્તમ્, ભરતાદીનાં સ્ત્રીરત્નાદ્યુપભોગાદેર્હેયસ્યાપ્યનુમોદનીયત્વાપત્તે । તસ્યાઽપિ પુણ્યપ્રકૃતિ-લભ્યત્વાત્ । એવ વ્યાધાદીના મનુષ્યત્વશરીરેન્દ્રિયનિરામયતાવિક્રમપિ બોધ્યમ્, યદાગમઃ—

‘કમ્માણ તુ પહાળીએ આણુપુવ્વી કયાઈ ડ । જીવા સોહિમણુપ્પત્તા આયયંતિ મણુસસય’ ॥૧॥ તિ (ઉત્તરા ૩, ગા ૭) તથા ચ ‘કુણિર્વરં વરં પહુગુ-રશરીરી વરં પુમાન્ । અપિ સમ્પૂર્ણસર્વાજ્ઞો ન તુ હિસાપરાયણ’ ॥૧॥ (યોગશાસ્ત્ર પ્ર ૨, સ્લો ૨૮) ઇત્યાદિવચનાનુપપત્તિપ્રસન્નઃ સ્ફુટ એવ । તસ્માત્પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યાનામપિ વસ્તૂના હેયત્વાદિધર્મેન્દ્રૈવિધ્યેન પરિણતો કિંચિદ્દેયં કિંચિદ્દેયં કિંચિદ્દેયોપાદેયમ્ । તથાહિ-ચક્રવર્ત્યાદીના રાજ્યાદિસમ્પત્ પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યાઽપિ હેયૈવ, સ્વરૂપતો દુર્ગતિહેતુત્વેનાનર્થસમ્પાદકત્વાત્ વિપાત્રતુલ્લિવદિતિ । યથા બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તિન । કિંચ-આસ્તામન્યઃ, તત્ફલભોક્તુર્બ્રહ્મદત્તસ્યાઽપિ હેયત્વેનાભ્યુપગમાત્ । યદાહ સ એવ ચક્રવર્તી—

‘નાગો જહા પંકજલાવસન્નો, વૃદ્ધ થલં નામિસમેઈ તીરં । એવ વચ કામગુણેસુ ગિદ્ધા, ણ મિક્કલુણો મગ્ગમણુવ્વયામો’ ॥૧॥ ઇતિ શ્રીઉત્ત ૦ (૧૩, ગા ૩૦) ભગવત્યાદૌ તીર્થકૃતાઽપિ તથેવો-પવિષ્ટત્વાત્ । તથા પ્રેવેયકર્પ્યન્તદેવદ્વિપ્રશૃતિકં સ્વરૂપતો દુર્ગતિહેતુત્વાભાવાત્ ન હેયં નાપ્યુપાદેયમ્,

છે-કુદૃષ્ટિ અદિ અશુભવસ્તુ હેય છે. કુ-કુતિસત-નિધ દૃષ્ટિ-અર્થ છે જેઓની તે કુદૃષ્ટિઓ-શાક્યવિગેરે અને જમાલિ વિગેરે તે પ્રમુખ-આદિ આદિશબ્દથી જ્ઞાન આદિ વિરાધનાના કાગ્લો જ્ઞાનસંકેશ આદિ લેવા. અને તે હેય છે કેને? કુદૃષ્ટિઓને-સમક્રિતિ-જીવેને. કારણ-મિથ્ય ત્વજીવેને તો શાક્ય આદિ મતો ઉપાદેયપણે સ્વીકાર છે.

ભાવાર્થ—જેન શાસન પ્રથમ ઉપાદેય છે તેને હેયપણે અને જે શાક્ય આદિ મત હેય છે તેને ઉપાદેયપણે, અને જે દેવનારક આદિ જ્ઞેય છે તેમા સુર-અસુર આદિ શુભને ઉપાદેયપણે અને અશુભ નારક આદિને હેયપણે જાણનાર મિથ્યાત્વી જ. કાગ્લુ-દેવનાગકગા ઉપાદેય-હેયપણે નથી પરંતુ કાઠ અથલે કંઈક તેના કારણેમા છે. તેમા નાગકેના કાગ્લો હેય-ત્યાજ્ય છે અને દેવના કાગ્લો સમક્રિતિઓ વડે સેવાતા ઉપાદેય-પ્રાણ છે કાગ્લુ-સાનુયધિ પુણ્યપ્રકૃતિનું કાગ્લુ છે. મિથ્યાત્વ વડે સેવાતા તો હેય જ-ત્યાજ્ય છે. કાગ્લુ-પાપાનુયધિ પુણ્યપ્રકૃતિવધનું કારણ છે. એ આગલ કહેવાજે બધાને શુભના ઉપદેશને આધીન હેયપણુ વિગેરેના જ્ઞાનને સભવ છે તેથી સમક્રિતી તીર્થકર આદિના ઉપદેશથી ઉપાદેયને ઉપાદેયપણે અને હેયને હેયપણે અને જ્ઞેયને જ્ઞેયપણે જાણનાર તેથી જુદા પ્રકારનો છે. નહિ તો જાનેને અભેદ થાય. આ ઉપરથી જે કંઈ વસ્તુ પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય તે સમક્રિતિઓને અનુમોદનીય જ એવું વચન દ્રુ કયું. કારણ ભગ્ત આદિને સ્ત્રીરત્નઆદિ ઉપભોગઆદિ જે હેય છે તે અનુમોદનીય પ્રાપ્ત થશે, કારણ-તે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય છે એવી રીતે શિકારીઓના મનુષ્યપણુ-શરીર-ઇન્દ્રિય-નિરાગના આદિ પણ સમજાયુ.

તથા જુઓ લગડો મનુષ્ય સારો પણ હિંસાતત્પર એવો સંપૂર્ણ સર્વ અગવાલો મારો નહિ. એ વિગેરે વચનનું અર્થક્રમાંનપણુ પ્રાપ્ત થશે. માટે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાતી વસ્તુઓ હેયપણુ વિગેરે ધર્મે વડે ત્રણ

મોક્ષકારણત્વાભાવાત્ । મોક્ષકારણાણિ ચ સમ્યગ્જ્ઞાનાદીન્યેવ ' સમ્યગ્જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ ' इतिवचनात् । પરિશેષાત્ જ્ઞેયમેવ । પુણ્યપ્રકૃતિલભ્ય ચ જ્ઞાનાદિકમુપાદેયમેવ મોક્ષકારણત્વાત્ । एतच्च सर्वं सत्यगृह्यपेक्षया । મિથ્યાદૃશ ત્વન્યથાપરિણતિરુક્તા વક્ષ્યતે 'ચાનુમોદનાવિપયવિચારે' इति । एतेन पुण्यप्रकृतिबन्धस्य कारणमनुमोदनीय भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, बालतपःक्षुत्तृत्सहनरञ्जुग्रह-विपभक्षणादेरप्यनुमोदनीयत्वापत्तेः । तस्याऽपि देवगतिहेतुत्वेन पुण्यप्रकृतिबन्धहेतुत्वात् । न च शुभाध्यवसायस्तत्र कारणमिति वाच्यम् । शुभभावमन्तरेण जिनोक्तानुष्ठानस्याऽपि वैफल्यम् । तस्माद्यथा शुभभावसयुक्त जिनोक्तानुष्ठान मોક્ષકારણ તથા રજ્જુગ્રહાદિકમપિ તથાભૂત પુણ્યપ્રકૃતિવન્ધકારણ-मित्यल प्रसङ्गेनेति गाथार्थः ॥ ૬૪ ॥

अथैव प्रसङ्गातमभिधायोद्दिष्टत्वेन प्रस्तुतामनुमोदना विवेचयन्नाह—

॥ અણુમોયણા ય દુવિહા પસત્થમપસત્થમેઅઓ ણેયા । તત્થવિ પદમા જિણમયપત્તાણં પુણસત્તાણં ॥ ૬૫ ॥

વ્યાખ્યા—અનુમોદના તાવત્ દ્વિવિધા, કુતઃ ? પ્રશસ્તાપ્રશસ્તમેદતઃ, 'મકારોડ્લાક્ષણિક', જ્ઞેયા-જ્ઞાતવ્યો । તત્રાઽપિ પ્રથમા પ્રશસ્તાનુમોદના, કેપામિત્યાહ-જિનમત-જૈનશાસનં પ્રાપ્ત ચૈસ્તે તથા તેવામ્, તે ચ દ્રવ્યતોઽપિ ભવન્તીત્યત આહ- । 'પુણસત્તાણ' તિ પુણ્યસત્ત્વાના, પુણ્ય-પુણ્યાનુ-

પ્રકારે પરિણ્ણમે છે માટે કાષ્ઠ હેય કાષ્ઠ ઉપાદેય અને કાષ્ઠ જેય છે તે જણાવે છે-અકર્ત્તિ આદિ રાજ્યાદિ સ પદા પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય છે પણ એ હેય-ત્યાજ્ય જ છે કારણ-સ્વરૂપથી દુર્ગતિનું કારણ હોવાથી અનર્થ પમાડનાર છે જેમ વિપાત્તુષ્ઠિ જેમ બ્રહ્મદત્ત ચક્રી વલી ખીજે દૂર રહે તેના ક્ષણે ભોગવનાર બ્રહ્મદત્તને પખુ હેયપણે સ્વીકાર છે જે માટે તેજ અકર્ત્તિ કહે છે- 'જેમ કાદવમાં ખુએલો હાથી રથકને નોંધ કાઠાને પામતો નથી તેમ અને કામગુણમાં આસક્ત થએલા સાધુના માર્ગને પામતા નથી' ઉત્તરાધ્ય-યનમાં । ભગવતી આદિ સૂત્રમાં તીર્થ કર ભગવતે તેવો જ ઉપદેશ આપેલો છે તેમજ શ્રેયેયક સુધી દેવગદિ વિગેરે સ્વરૂપથી દુર્ગતિના હેતુપણાનો અભાવ હોવાથી હેય 'નથી, અને મોક્ષના કારણપણાનો અભાવ હોવાથી ઉપાદેયપણ નથી મોક્ષના કારણો સમ્યગ્જ્ઞાન વિગેરે જ પરિશેષ ન્યાયથી જેય જ છે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાતા જ્ઞાનાદિ મોક્ષનું કારણ હોવાથી ઉપાદેય જ છે. આ બધું સમક્રિતિની અપેક્ષાએ, મિથ્યાત્વિઓને તે તો જુદા પ્રકારે પરિણ્ણન કહ્યું અને આગળ અનુમોદનાના વિષય વિચારમાં કહેવાશે આ ઉપરથી પુણ્યપ્રકૃતિ બધું કાષ્ઠ અનુમોદનીય થશે એ શંકા પણ દૂર કરી કારણ-માલતપ-ભૂખ તરસ સહન-રજ્જુ-ગ્રહ-વિપભક્ષણાદિ પણ અનુમોદનીય પ્રાપ્ત થશે કારણ તે પણ દેવગતિનું કારણ હોવાથી પુણ્યપ્રકૃતિ બધું હેતુ છે ત્યાં જુલ અધ્યવસય કારણ છે એમ ન કહેવું જુલ ભાવ વગર જિનોક્ત અનુષ્ઠાન પણ નિષ્ફલ છે માટે જેમ જુલભાવ સહિત જિનોક્ત અનુષ્ઠાન મોક્ષનું કારણ છે તેમજ રજ્જુગ્રહાદિ પણ તેવા પ્રકારનું પુણ્ય બધું કારણ છે આ પ્રમાણે પ્રસંગથી સર્થ ॥ ૬૪ ॥

હવે ઉપર કલા પ્રમાણે પ્રસંગને પ્રાપ્ત કરીને ઉદ્દિષ્ટપણે અગ્રત અનુમોદનાનું વિવેચન કરતા કહે છે—

મૂલનો અર્થ—અનુમોદના તે દુવિહા-બિ પ્રકારે છઠ તે પ્રશન્ત અપ્રશસ્ત બેદધિકા જાણવી તેહનઇ વિષય પહિલી પ્રશન્ત અનુમોદના જિનમત-જિનશાસન પ્રાપ્ત પામ્યા જે પુણ્યાનુબધીપુણ્યના ધણી કાવ્યજવ સમ્યગદિ તેહનઈ પ્રશસ્ત હોઇ. ॥ ૬૫ ॥

મિથ્યાદૃષ્ટિભિઃ સેવ્યમાનાનિ તુ હૈયાન્યેવ, પાપાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધહેતુત્વાદિત્યગ્રે વક્યતે इति । सर्वेषामपि गुरुपदेशायत्तस्यैव हेयत्वादिपरिज्ञानस्य सम्भवः । तेन सम्यग्दृष्टिस्तीर्थकृदाद्युपदेशेन उपादेयमुपादेयत्वेन, हेय च हेयत्वेन, ज्ञेयं च ज्ञेयत्वेन जानानस्ततो विलक्षण एव । अन्यथा उभयोरप्यभेदः स्यात् । एतेन यत् किमपि वस्तुजात पुण्यप्रकृतिलभ्यं तत् सम्यग्दृशामनुमोदनीयमेवेति वचनमपि अपास्तम्, भरतादीनां स्त्रीरत्नाद्युपभोगादेर्हेयस्याप्यनुमोदनीयत्वापत्तेः । तस्याऽपि पुण्यप्रकृतिलभ्यत्वात् । एव व्याधादीना मनुष्यत्वशरीरेन्द्रियनिरामयतादिकमपि बोध्यम्, यदागमः—

‘ કમ્માણ તુ પહાળીએ આણુપુઞ્વી કયાઈ ડ । જીવા સોહિમણુપ્પત્તા આયરંતિ મણુસસય ’ ॥૧॥ તિ (ઉત્તરા ૦ ૩, ગા ૭) તથા ચ ‘કુળિવરં વરં પઠ્ઠુ-રશરીરી વરં પુમાન્ । અપિ સમ્પૂર્ણસર્વજ્ઞો ન તુ હિસાપરાયણ ’ ॥૨॥ (યોગશાસ્ત્ર પ્ર૦ ૨, સ્લો ૦ ૨૮) ઇત્યાદિવચનાનુપપત્તિપ્રસન્નઃ સ્ફુટ એવ । તસ્માત્પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યાનામપિ વસ્તુનાં હૈયત્વાદિધર્મૈરત્રૈવિધ્યેન પરિણતો કિશ્ચિદ્વેયં કિશ્ચિદ્વેયં કિશ્ચિદ્વેયોપાદેયમ્ । તથાહિ-ચક્રવર્ત્યાદીના રાજ્યાદિસમ્પત્ પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યાઽપિ હૈયૈવ, સ્વરૂપતો દુર્ગતિહેતુત્વેનાનર્થસમ્પાદકત્વાત્ વિપાન્નવૃત્તિવદિતિ । યથા બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તિનઃ । કિશ્ચ-આસ્તામન્યઃ, તત્કલમોક્તુર્બ્રહ્મદત્તસ્યાઽપિ હૈયત્વેનાભ્યુપગમાત્ । યદાહ સ એવ ચક્રવર્તી—

‘ નાગો જહા પંકજલાવસનો, વદ્ધું થલ નામિસમેઈ તીરં । એવ વય કામગુણેસુ ગિહ્વા, ણ મિલ્લુણો મગમણુવ્વયામો ’ ॥૧॥ इति श्रीउत्त० (१३, गा० ३०) भगवत्यादौ तीर्थकृताऽपि तथैवोपदिष्टत्वात् । तथा त्रैवेद्यकर्पयन्तदेवर्द्धिप्रयुक्तिकं स्वरूपतो दुर्गतिहेतुत्वाभावात् न हेयं नाप्युपादेयम्,

છે-કુદૃષ્ટિ અદિ અશુભવગ્નુ હેય છે. કુ-કૃતિસત-નિધ દષ્ટિ-અર્થ છે જેઓની તે કુદૃષ્ટિઓ-શાક્યવિગેરે અને જમાલિ વિગેરે તે પ્રમુખ-આદિ આદિશબ્દથી જ્ઞાન આદિ વિરાધનાના કારણે જ્ઞાનસંકલેશ આદિ લેવા. અને તે હેય છે કેને ? સુદાષ્ટિઓને-સમકિતિ-જીવેને કારણ-મિથ્ય તિવઓને તે શાક્ય આદિ મતો ઉપાદેયપણે સ્વીકાર છે

ભાવાર્થ—જેન શાસન પ્રથમ ઉપાદેય છે તેને હેયપણે અને જે શાક્ય આદિ મત હેય છે. તેને ઉપાદેયપણે, અને જે દેવનારક આદિ-જેય છે તેમા સુર-અસુર આદિ શુભને ઉપાદેયપણે અને અગ્નિ નાગ આદિને હેયપણે જાણનાર મિથ્યાત્વી જ. કારણ-દેવનારકમા ઉપાદેય-હેયપણુ નથી પરંતુ કોષ મથલે ક'ધક તેના કારણોમા છે. તેમા નાગકોના કારણે હેય-ત્યાગ્ય છે અને દેવના કાગ્ણો સમકિતિઓ વડે સેવાતા ઉપાદેય-ગ્રાહ્ય છે કારણ-સાનુગધિ પુણ્યપ્રકૃતિનુ કારણ છે મિથ્યાત્વ વડે સેવાતા તે હેય જ-ત્યાગ્ય છે. કાગ્ણ-પાપાનુગધિ પુણ્યપ્રકૃતિનુ ધનુ' કારણ છે. એ આગલ કહેવાશે બધાને શુભના ઉપદેશને આધીન હેયપણુ વિગેરેના જ્ઞાનનો સભવ છે. તેથી સમકિતિ તીર્થકર આદિના ઉપદેશથી ઉપાદેયને ઉપાદેયપણે અને હેયને હેયપણે અને જેયને જેયપણે જાણનાર તેથી જુદા પ્રકારનો છે. નહિં તે બનેનો અભેદ થાય. આ ઉપરથી જે કષ વગર પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય તે સમકિતિઓને અનુમોદનીય જ એવુ વચન દ્વર કયું. કારણ ભરત આદિને સ્ત્રીરત્નઆદિ ઉપભોગઆદિ જે હેય છે તે અનુમોદનીય પ્રાપ્ત થશે. કારણ-તે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય છે એવી રીતે શિકારીઓના મનુષ્યપણુ-શરીર-ઉદ્વિધ-નિરોગતા આદિ પણ સમજવુ.

તથા જુલો લગડો મનુષ્ય સારો પણ હિંસાતત્વ એવો સ'પ્રજ્ઞ' સર્વ અગવાલો મારો નહિ. એ વિગેરે વચનનુ અપદમાનપણુ પ્રાપ્ત થશે. માટે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાતી વસ્તુઓ હેયપણુ વિગેરે ધર્મો વડે તથુ

મોક્ષકારણત્વાભાવાત્ । મોક્ષકારણાણિ ચ સમ્યગ્જ્ઞાનાદીન્યેવ ' સમ્યગ્જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ ' इतिवचनात् । પરિશેષાત્ જ્યેષ્ઠમેવ । પુણ્યપ્રકૃતિભ્ય ચ જ્ઞાનાદિકમુપાદેયમેવ મોક્ષકારણત્વાત્ । एतच्च सर्वं सस्यरङ्गपेक्षया । મિથ્યાદૃશાં ત્વન્યથાપરિણતિરુક્તા વક્ષ્યતે । ચાનુમોદનાત્રિપયવિચારે इति । एतेन पुण्यप्रकृतिबन्धस्य कारणमनुमोदनीयं भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, बालतपःश्रुतृट्सहनरञ्जुग्रह-विषभक्षणआदेरप्यनुमोदनीयत्वापत्तेः । तस्याऽपि देवगतिहेतुत्वेन पुण्यप्रकृतिबन्धहेतुत्वात् । न च शुभाध्यवसायस्तत्र कारणमिति वान्छम् । शुभभावनमन्तरेण जिनोक्तानुष्ठानस्याऽपि वैफल्यम् । तस्माद्यथा शुभभावसयुक्तं जिनोक्तानुष्ठानं मोक्षकारणं तथा रञ्जुग्रहादिकमपि तथाभूतं पुण्यप्रकृतिबन्धकारण-मित्यलं प्रसङ्गेनेति गार्थः ॥६४॥

અથૈવં પ્રસન્નાગતમભિધાયોદિપ્ત્વેન પ્રસ્તુતામનુમોદના વિવેચયન્નાહ—

॥ અણુમોયણા ય દુવિહા પસત્યમપસત્યમેઅઓ ણેયા । તત્થવિ પદમા જિણમયપત્તાણં પુણસત્તાણં ॥૬૫॥

વ્યાખ્યા—અનુમોદના તાવત્ દ્વિવિધા, કુત્ ? પ્રશસ્તાપ્રશસ્તમેદતઃ, મકારોડ્લાક્ષણિક', જ્યો—જ્ઞાતવ્યો । તત્રાઽપિ પ્રથમા પ્રશસ્તાનુમોદના, કેપામિત્યાહ—જિનમત—જૈનશાસન પ્રાપ્તં યૈસ્તે તથા તેષામ્, તે ચ દ્રવ્યતોઽપિ ભવન્તીત્યત આહ— । ' પુણસત્તાણં ' તિ પુણ્યસત્ત્વાના, પુણ્ય—પુણ્યાનુ-

પ્રકારે પરિણુમે છે. માટે કોઇ હેય કોઇ ઉપાદેય અને કોઇ જ્ઞેય છે તે જણાવે છે—ચક્રવર્તિ આદિ રાજ્યાદિ સ પદા પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય છે પણ એ હેય—ત્યાજન જ છે કારણ—સ્વરૂપથી દુર્ગતિનુ કારણ હોવાથી અનર્થ પમાડનાર છે જેમ વિષાત્તુષિ જેમ બ્રહ્મદત્ત ચક્રી વલી ખીન્ને દૂર રહે તેના ફલને ભોગવનાર બ્રહ્મદત્તને પશુ હેયપણુ સ્વીકાર છે જે માટે તેજ ચક્રવર્તિ કહે છે—' જેમ કાદવમાં ખુચેલો હાથી ગ્રહણને નેમ કાકાને પામતો નથી તેમ અને કામગુણમાં આસક્ત થએલા સાધુના માર્ગને પામતા નથી.' ઉત્તાગધ્ય-યનમાં । ભગવતી આદિ સૂત્રમાં તીર્થ કર ભગવતે તેવો જ ઉપદેશ આપેલો છે તેમજ ઐવેયક સુધી દેવશક્તિ વિગેરે સ્વરૂપથી દુર્ગતિના હેતુપણુનો અભાવ હોવાથી હેય નથી, અને મોક્ષના કારણપણુનો અભાવ હોવાથી ઉપાદેયપણુ નથી મોક્ષના કારણે સમ્યગ્જ્ઞાન વિગેરે જ પરિશેષ ન્યાયથી જ્ઞેય જ છે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાતા જ્ઞાનાદિ મોક્ષનુ કારણ હોવાથી ઉપાદેય જ છે આ બધુ સમક્રિતિની અપેક્ષાએ. મિથ્યાત્વિઓને તે તો જુદા પ્રકારે પરિણુમન કહ્યું અને આગળ અનુમોદનાના વિષય વિચારમાં કહેવાશે આ ઉપરથી પુણ્યપ્રકૃતિ બધું કારણ અનુમોદનીય થશે એ શંકા પણ દૂર કરી કારણ—માલતપ-ભૂખ તરસ સહન-રજ્જુ-મહ-વિપલક્ષણાદિ પણ અનુમોદનીય પ્રાપ્ત થશે કારણ તે પણ દેવગતિનુ કારણ હોવાથી પુણ્યપ્રકૃતિ બધું હેતુ છે ત્યાં જુલ અધ્યવસય કારણ છે એમ ન કહેવું જુલ ભાવ વગર જિનોક્ત અનુષ્ઠાન પણ નિષ્ફલ છે માટે જેમ જુલભાવ સહિત જિનોક્ત અનુષ્ઠાન મોક્ષનુ કારણ છે તેમજ રજ્જુમહાદિ પણ તેવા પ્રકારનુ પુણ્ય બધું કારણ છે આ પ્રમાણે પ્રસંગથી સર્થ ॥ ૬૪ ॥

હવે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે પ્રસંગને પ્રાપ્ત કરીને ઉદિષ્ટપણુ પ્રવૃત્ત અનુમોદનાનુ વિવેચન કરતા કહે છે—

મૂલનો અર્થ—અનુમોદના તે દુવિહા—બે પ્રકારે છઈ તે પ્રશસ્ત અપ્રશસ્ત ભેદચિકો જાણવી તેહનઈ વિષય પહિવી પ્રશસ્ત અનુમોદના જિનમત—જિનશાસન પ્રાપ્ત પામ્યા જે પુણ્યાનુબધીપુણ્યના ધણી બધાજ સમ્યગ્દષ્ટિ તેહનઈ પ્રશસ્ત હોઇ. ॥ ૬૫ ॥

વન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિરૂપં . તથોગાત્સત્વાન્યપિ પુણ્યાનિ । યદ્વા-પુણ્યમુક્તસ્વરૂપં સત્તાયાં યેપાં તે પુણ્યસત્તા-
સ્તેપાં, સાધ્વાદીનાં સમ્યગ્દશામિત્યર્થઃ । તેપા પાપાનુવન્ધિપુણ્યં ન ભવત્ત્વેવ, જિનાજ્ઞારાધકત્વાત્
પાપાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધસ્ય મિથ્યાત્વાભિમુખાનાં વા સમ્ભવાત્ । પાપાનુવન્ધિપુણ્યસ્ય વસ્તુતઃ
પાપરૂપત્વાત્, વિપવિપાન્નયોર્દ્વયોરણ્યન્તે ફલમધિકૃત્ય મેગમોવાત્ । તેમ પ્રશસ્તાનુમોદના માનુવન્ધિ-
પુણ્યવતામેવેતિ ગાવાર્થઃ ॥૬૫॥

‘ ‘ અથ પ્રશસ્તાનુમોદના ન કેવલં સમ્યગ્દશામેવ 'ભવતિ, કિન્તુ સમ્યક્ત્વાભિમુખાનાં મિથ્યા-
દશામપિ ભવતીતિ દર્શયતિ—

‘ ‘ એયં સમ્મત્તભિમુદમન્વાણં મંદમોહણિજ્ઞાણં । મગ્ગાણુસારિકિંચં કુચ્વંતાણં મુળેઅવ્વં ॥૬૬॥

વ્યાખ્યા—પ્રતદ્-અનન્તરોક્તં સમ્યગ્દશામિવ સમ્યક્ત્વાભિમુખમન્વાનામપિ ભવતીતિ શ્લેષઃ ।
‘ ‘ સમ્યક્ત્વાભિમુખા હિ મિથ્યાદૃગ્ગ્ઞાણં ભવન્તીતિ ન મિથ્યાદૃગ્ગ્ઞાણં પૃથગુપાદાનમ્ । તત્ર સમ્યક્ત્વાભિ-
મુખત્વે, વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ—યતસ્તેપાં કિંલક્ષણાના ? મન્દમોહનીયાના-નિજકાર્યકરણાસમર્થદર્શનમોહ-
નીયાનામિત્યર્થઃ । કિં કુર્વતા ? માર્ગાનુસારિ કૃત્યમ્ । માર્ગો-મોક્ષમાર્ગઃ સમ્યગ્જ્ઞાનાદ્યાત્મકઃ, તસ્યાનુસારિ-
અનુયાયિ તત્કારણમિત્યર્થઃ । યદુક્તમ્—‘ માર્ગાનુસારિત્વા 'દિતિ ધર્મવિન્દુપ્રકરણે (અં ૬ સૂં ૨૨)

‘ ‘ વૃત્તિનો અર્થ—અનુમોદના એ પ્રકારે છે તે જાણવી શાથી ? પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્તના ભેદથી. તેમા
પણ પ્રથમ પ્રશસ્ત અનુમોદના કોને હોય ? એ કહે છે જિનમત-જેનશાસનને પામેલાઓને, જિનમતને
પામેલા ક્યથથી પણ હોય છે માટે કહે છે-પુણ્યસત્ત્વોને-પુણ્યાનુબંધિપુણ્યવાળાઓને અથવા પુણ્યાનુબંધિ-
પુણ્ય જેઓને સત્તામા છે. તેવા સમકિતિ સાધુ વિગેરેને તેઓને પાપાનુબંધિ-પુણ્ય ન હોય કારણ-તે
જિનાના આરાધક છે. પાપાનુબંધિ-પુણ્યપ્રકૃતિનો બધ મિથ્યાત્વનો અથવા મિથ્યાત્વને સન્ન્યપ
થએલાઓને સલાવે છે. ખરી રીતે પાપાનુબંધિ-પુણ્ય એ પાપરૂપ છે એવે વિષ અને વિષાન્ન બંનેમા ફલને
આશી ભેદ નથી તેથી પ્રશસ્ત અનુમોદના પુણ્યાનુબંધિ-પુણ્યવાલાઓને હોય છે ॥ ૬૫ ॥

‘ ‘ હવે પ્રશસ્ત અનુમોદના ફક્ત સમકિતિઓને જ હોય છે એમ નથી કિન્તુ સમકિતિની સન્ન્યપ રહેલા
એવા મિથ્યાત્વનો પણ હોય એ દર્શાવે છે—

મૂલનો અર્થ—પ્રાપ્ત પ્રકારે સમ્યગ્દષ્ટિની પર્વિ સમ્યક્ત્વનં સાહા થયા જે લબ્યપ્રાપ્તી તેહઈ, નં,
મદ થયુ મોહનીયકર્મ છં યેહનં મનં, સાધુદાન અનં શુદ્ધર્મ સાભલવા પ્રમુખ માર્ગનં બ્યે અનુસારી
કર્ત્વ્ય તેહ પ્રતઈ કરવા છનનં જાણવુ. ॥ ૬૬ ॥

‘ ‘ વૃત્તિનો અર્થ—આ પ્રશસ્ત અનુમોદના સમકિતિ જીવોની જેમ સમકિતિની સન્ન્યપ રહેલા જાન્ય
જીવોને પણ હોય છે સમકિતિની સન્ન્યપ જે રહેલા છે તે મિથ્યાત્વની જ છે એથી મિથ્યાત્વની પદ્ધતિ જુદું
અહણ નથી કહ્યું. તેમા સમકિતિની સન્ન્યપપણામા વિશેષણદ્વારા હેતુ કહે છે મદમોહનીય-નિજ કાર્ય
કરવામા અસમર્થ એવા દર્શન મોહનીયવાલા શુ કરતા ? માર્ગાનુસારિ કૃત્યને કરનારા માર્ગ-મોક્ષમાર્ગ
સમ્યગ્જ્ઞાનાદિરૂપ તેને અનુસારિ-અનુયાયિ તનુ કાગળ એ લાવ જે માટે ધર્મબિંદુ પ્રકરણમા કહ્યું છે માર્ગ
સમ્યગ્જ્ઞાનાદિ સુકિતમાર્ગ તેના અનુવર્તનથી. કૃત્ય જે સાધુદાન-સદ્ધર્મશ્રવણાદિક. એતલે સમ્યક્ત્વને
અનભિમુખ જે મિથ્યાત્વની તેહને માર્ગાનુયાયિ કર્ત્વ્ય ન હેતુ એહલુ દેખાડયુ જાણવુ.

વ્યાખ્યા—‘ માર્ગસ્ય સમ્યજ્ઞાનાદૈ (દર્શનાદૈ) મુક્તિપથસ્યાનુવર્તના ’દિતિ । કૃત્યં—સાધુદાન—સદ્ગમશ્રવણા-
દિકમ્ । એતેન સમ્યક્ત્વાનમિસુખાના મિથ્યાદૃશં માર્ગાનુયાયિ કૃત્ય ન ભવતીતિ દર્શિતં બોધ્યમ્ । તેષા
પુણ્યપાપયોઃ પ્રવૃત્તિનિવૃત્ત્યોરેવાસમ્ભવાત્ કુતો માર્ગાનુયાયિ કૃત્યમિતિ ? । અત એવ શ્રીહરિભદ્રસૂરિરવ્યાહ—

‘ભવદેહ જાણમેઅસ્સ પાયસોડસપ્પવિત્તિમાવેણ । તદ્ તદણુબંધઓ જિઅ તત્તેતરનિંદનાઈઓ’ ॥૧॥
અપદેશપદે (ગાં ૪૪૬) વૃત્તિર્યથા—‘ ભવદેહુ—સસારનિવન્ધન જ્ઞાન—શાસ્ત્રાધ્યાસાદિગન્યો બોધ
પ્રતસ્ય મિથ્યાદૃષ્ટેઃ । કથમિત્યાહ—પ્રાયશો—બાહુલ્યેન, અસત્પ્રવૃત્તિમાવેન—વિપર્યસ્તચેષ્ટાકારણત્વાત્ તસ્ય ।
ચદિહ પ્રાયશો પ્રહ્ણં તદ્ યથાપ્રવૃત્તકરણચરમભાગમાજા સન્નિહિતપ્રત્યિભેદાનામત્યન્તજીર્ણમિથ્યાત્વ-
જ્વરાણા કથન્નિહુઃસ્થિતદયા—ગુણવદ્દેષ—સમુચિતાચારરૂપપ્રવૃત્તિસારાણા સુન્દરપ્રવૃત્તિમાવેન વ્યભિચાર-
પરિહારાર્થમ્ । તથેતિ દેત્વન્તરસમુદયે । તદનુવન્ધત એવ—અસત્પ્રવૃત્ત્યનુબન્ધાદેવ । એતદપિ—કુત ? ઇત્યાહ—
તત્ત્વેતરનિન્દનાદિતઃ । ‘સ હિ મિથ્યાત્વોપધાતાત્ સમુપોત્તવિપરીતરૂચિ’ તત્ત્વ—સદ્ભૂતદેવતાદિકમર્હદા-
દિલક્ષણં નિન્દતિ । ઇતરજ્ઞ—અતત્ત્વ તત્ત્વક્રયુક્તિસમુપન્યાસેન પુરસ્કરોતિ । તતસ્તત્ત્વેતરનિન્દનાવિતો
બોધાદ્ ભવાન્તરેડવ્યસત્પ્રવૃત્તિરનુબન્ધયુક્તૈવ સ્થાનિતિ ’ । અત્ર હિ અનાદિપ્રવાહપતિતસ્ય—યથાપ્રવૃત્તિ-
કરણસ્ય ચરમભાગઃ—સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિદેતુકર્મક્ષયોપશમલક્ષિતાવસ્થાવિશેષસ્તદ્વતા સન્નિહિતપ્રત્યિભેદાના
સ્વરૂપકાલપ્રાપ્તગ્ન્યસમ્યક્ત્વાનામત્યન્તજીર્ણમિથ્યાત્વજ્વરાણા સુન્દરપ્રવૃત્તિરિતિભળનેન તદ્વ્યતિરિક્તાના તુ
સર્વેષામપિ મિથ્યાદૃશામસુન્દરપ્રવૃત્તિરેવોક્તેતિ સૂક્ષ્મદૃશા પર્યાલોચ્યમ્ ।

— તેહને પુણ્ય અને પાપને’ વિષે પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિનાજ અસભવથી. કિહાથી માર્ગાનુ-
યાયિકર્તવ્ય ? એતલાજવતી હરિભદ્રસૂરિ ફિરી કહયે ૭૪—‘ સ સાગ્ને હેતુ જ્ઞાન એ મિથ્યાત્વીને, પ્રાહે માઠી
પ્રવૃત્તિના ભાવથી, વધી અસત્પ્રવૃત્તિનાં અનુબંધથી તરંગની નિંદા અને ધતરની રચિથી ’ સસારનું
કારણ શાસ્ત્રના અભ્યાસથી ઉપનેા જોયે તે એ મિથ્યાદૃષ્ટિનઈ કિમ ? તે કહે છે. પ્રાહે વિપરીત
એષ્ટાના કરિવાથી તેહને જે ઈલા પ્રાહે પ્રહણુ કરિહ તે યથાપ્રવૃત્તિકરણે પ્રધાન (ચરમ) વિભાગને લાજનાર
હું કહોં અધિભેદ ૭ઈ જેહને, અત્યત જૂનો થયો છે મિથ્યાત્વજ્વર જેહને, કિયુંકરીતિ કરી દુ.ખી
દયાવત્ શુશ્રુવત ઉપરિ અદ્વેષ સમુચિતઆચારપ્રવૃત્તિ સાર એહવાને, સુદરપ્રવૃત્તિભાવે વ્યભિચારવારવાને
અથે’ તથા તે હેતુ તરના સમુચયને વિષઈ અસત્પ્રવૃત્તિના અનુબંધથી, એહ પશ્ચિ કિમ ? તે ઉપરિ
કહે છે તે મિથ્યાત્વી, મિથ્યાત્વના ઉપધાતથી આદરી છે વિપરીતચય જેણે એહવા હું તો, તત્ત્વ જે
સદ્ભૂતદેવતા જે અરિહ તાદૈવશક્ત્યુ તે પ્રતિ નિર્દિ, બીજુ જે અતત્ત્વ તે કુયુક્તિને ઉપન્યાસે આગલિ
કરે તે વતી તત્ત્વેતરનિન્દનાદિદેવથી, ભવાતરે પશ્ચિ અસત્પ્રવૃત્તિ અનુબંધયુક્તને હુઈ

અનાદિપ્રવાહિ પ્રવાહે પતિત જે યથાપ્રવૃત્તિકરણુ વિભાગ તે સમકિતપ્રાપ્તિના હેતુ જે કર્મનેા
ક્ષયોપશમ તેણે જણાવ્યો જે અવસ્થાવિશેષ તે વતને, હું કહોં અધિભેદ છે જેહને, સ્વરૂપ કાલઈ પામીતુ
છે સમકિત જેહને, અત્યત જૂનો થયો છે મિથ્યાત્વજ્વર જેહને, એહવાને સુદરપ્રવૃત્તિ લણુવે કરી,
તેથી મિન્ન જે સર્વઈ મિથ્યાત્વી તેહને અસુદરપ્રવૃત્તિ જ કહી એહવું સક્કમદષ્ટિ વિચારવું. એતલે
અથવા સર્વજ વીતરાગવચનને અનુસરતું જે પુણ્ય કાલત્રયે ત્રિવિધિ અનુમોદનીય તે સર્વ. એ ચતુઃ-
શરણુની ગાથાવ્યાખ્યાનમધ્યે—મિથ્યાદૃષ્ટિસળધિપણિ માર્ગાનુયાયિ એ વચન લેખને જૈનને ધૃષ્ટ જે
ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તેહને સરિષ્ટ મિથ્યાદૃષ્ટિમાર્ગને વિષે પશ્ચિ જે કર્તવ્ય તે સર્વઈ સમ્યગ્દૃષ્ટિને અનુમો-
દનીયજ, એહવી પ્રાહે ધણીની પ્રાતિ તે ટાલી.

એતેન-‘અહવા સઘ્વં ચિઅ વીયરાયવયણાણુસારિ જં સુકહં । કાલત્તપ્પિ તિવિહં અણુમોપ્પમો તથં સઘ્વં’
 ॥૧॥ તિ ચતુઃશરણપ્રકીર્ણકગાથા (૫૮) વ્યાખ્યાયાં મિથ્યાદ્દષ્ટિસમ્બન્ધ્યપિ માર્ગાનુયાયીતિવચન-
 માત્રમાદાય જૈનાભિમતધામકાનુષ્ઠાનાનુકારિ મિથ્યાદ્દષ્ટિમાર્ગેડપિ યત્ કૃત્ય તત્સર્વમપિ સમ્યગ્દશા-
 મનુમોદનીયમેવેતિ પ્રાયો ભૂયસા ધ્રાન્તિરપિ નિરસ્તા, સમ્યક્ત્વાભિમુખાનામેવ માર્ગાનુયાયિકર્તવ્યસ્યાગમે
 મળિતત્વાત્ । યતસ્તત્ર માર્ગશબ્દેન સમ્યગ્જ્ઞાનાઘાત્મકો મોક્ષમાર્ગો મળિતઃ । તત્પ્રાપ્તિહેતુધાર્મિકાનુષ્ઠાનં
 તુ સમ્યક્ત્વાનભિમુખાનામાગાદમિથ્યાદશાં લેશતોડપિ ન સ્યાત્ । અન્યથોક્તવદ્યમાણપ્રવચનસમ્મતી-
 નામપ્રામાણ્યાપત્યા જૈનપ્રવચનમનુપાદેયં સ્યાત્ । કિંચ્ચ-યદિ માર્ગશબ્દેન જૈનશાસનમુચ્યતે તર્હિ
 શાક્યાદયો દિગમ્બરાદયશ્ચ જૈનશાસનસ્ય હિતા અહિતા વા ? આયે, સર્વેરપિ સાધ્વાદિમિસ્તદનુકૂલ-
 તયૈવ પ્રવર્તનીયં ન પુનસ્તદ્દૂષણદાનાદિના પ્રતિકૂલતયેતિ । એતચ્ચાધ્યક્ષવાધિતં સર્વસમ્મતં શાક્યાદયો
 દિગમ્બરાદયશ્ચ મહતા પ્રવચ્ચેન નિર્યુક્તિકારાદિમિદૂર્ગિતત્વાત્ । એતચ્ચ સમ્યક્ત્વોચ્ચારેડપિ શાક્યાદિ-
 પરિગૃહીતજિનપ્રતિમાયા અપિ પરિત્યાગેન સ્ફુટમેવેતિ બોધ્યમ્ । યદિ ચ નિજનિજમાર્ગાભિમતતદેવ-
 બુદ્ધ્યા પરિગૃહીતા જિનપ્રતિમાડપિ પરિત્યજ્યતે, કથં તર્હિ તન્માર્ગાભિમત તપઃસંયમાદિકમુપાદીયતે ?
 હ્યાધ્વમે વદ્યતે । દ્વિતીયે, અહિતાશ્ચેત્ તર્હિ કિં નિજનિજમાર્ગાભિમતક્રિયાકરણેન અન્યથા વા ? ,
 આયે, તવીયમાર્ગક્રિયાયા અનુમોદનેન જૈનપ્રવચનાહિતમેવાનુમત મવેત્ । તચ્ચ જૈનપ્રવચનપ્રત્યનીકસ્યૈવ
 યુક્તં નાન્યસ્ય । દ્વિતીયે ત્વસમ્ભવઃ, નિષ્ક્રિયસ્યાહિતકરણે ચૈકેન્દ્રિયાદીનામપિ (સિદ્ધાનામેકેન્દ્રિયા-
 વીના ચ) તથાત્વાપત્તેરિત્યાદિવિકલ્પેત્તદીયમાર્ગાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનાનુમોદનં વિચાર્યમાણં સ્વરપુરીષ-
 વદસારમવસાતવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥૬૬॥

સમ્યક્ત્વને સન્મુખનેજ માર્ગાનુયાયિકર્તવ્યને આગમને વિષે કહેવાપણાથી જે માટે તિહા માર્ગ
 શબ્દે સમ્યગ્જ્ઞાનાદિરૂપ મોક્ષમાર્ગ કહિલ છે. તે માર્ગનું પ્રાપ્તિહેતુ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે સમ્યક્ત્વને
 અસન્મુખ જે આગાદમિથ્યાત્વી તેહનુ લેશથી એ ન હુઈ. ધમ નહીં તો કહીઓ અને કહીરયે એહવીઓ
 જે પ્રવચનની સમિતિઓ તેહને અપ્રમાણપણાની આપત્તિ જૈનપ્રવચન તે અનાદરણીય હુઈ. વધી-જઓ
 માર્ગ શબ્દે જૈનશાસન કહીલ તલે શાક્યાદિક અને દિગમ્બરાદિક જૈનશાસનને હિત કે અહિત ?
 પ્રથમ પક્ષે, સર્વે સાધ્વાદિકે તેહને અનુકૂલપણિ પ્રવર્તેવું પણિ તેહને દૂષણદાનાદિકે કરી પ્રતિકૂલપણિ ન
 પ્રવર્તેવું. એ તલે પ્રત્યક્ષવાધિત, સર્વસમત શાક્યાદિક અને દિગમ્બરાદિકને માટે અપિ નિર્યુક્તિકારાદિકે
 દૂષિતપણાથી. એ તલે સમકિતનઈ ઉચ્ચારને વિષયપણિ શાક્યાદિપરિગૃહિતે, જિનની પ્રતિમાનધપણિ
 છાડવે કરી પ્રગટ જણવું. જલે આપ આપણિ માર્ગને પ્રવૃત્તેવણિ ગૃહી જિનની એ પ્રતિમા છાડીઈ છે.
 કિંમ તલે તેહના માર્ગને પ્રવૃત્ત જે તપઃસંયમાદિક આદરીઈ ? ધત્યાદિક આગલ કહિરયે. ખીજે પક્ષે,
 અહિત જે છે તલેરુ ? નિજ માર્ગની પ્રવૃત્તિયાને કરિવે અથવા અન્યપ્રકારે ? પ્રથમ પક્ષે, તેહના
 માર્ગની ક્રિયાને અનુમોદવે જૈનપ્રવચનનું અહિતજ અનુમત હુઈ. તે-તો જૈનપ્રવચનના પ્રત્યનિકને
 જ યુક્ત, અન્યને નહીં ખીજે પક્ષે તો, અસંભવ. ક્રિયારહિતને અહિત કરવે તો એકે દ્રિયાદિકને પણિ
 અહિત કરનારની આપત્તિ યથ જોઈઈ, ધત્યાદિ વિકલ્પે તેહના માર્ગના પ્રવૃત્તે ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તેહનું
 અનુમોદવું તે વિચારીતું ગઈલલોડનીપરે જણવું એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૬૬ ॥

અથ માર્ગાનુયાયિકર્તવ્યસ્ય સામાન્યતઃ સ્વરૂપમાહ—

॥ ણિઅણિઅસગ્ગાસગ્ગહપરિચ્ચાયનિમિત્તમેવ જં કિચ્ચ' । સમ્મત્તકારણં વા તં સ્વલુ મગ્ગાણુસારિત્તિ ॥ ૬૭ ॥

વ્યાખ્યા—નિજનિજમાર્ગા—શાક્યાદિદિગમ્બરાદિદર્શનાનિ, તદ્વિષયો યોઽસદ્મહ—નિજનિજ-ગુરુપદેશપરતન્ત્રક્રિયારુચિલક્ષણઃ, તત્પરિત્યાગસ્ય નિમિત્ત-કારણ તદેવ યત્કૃત્યમ્, વા-અથવા સમ્યક્ત્વ-કારણ-શુદ્ધશ્રદ્ધાનપ્રાપ્તિહેતુ 'ત સ્વલુ' ત્તિ । તદેવ માર્ગાનુસારીતિ-જ્ઞાનાદિ પ્રાપ્ત્યનુકૂલમિત્યક્ષરાર્થઃ । માર્ગાર્થ પુનરેવ-યથાઽઽગાદ્મિથ્યાદદેશમાર્ગાનુયાયિકૃત્યં ન ભવતિ, [તથાપિ કસ્યચિત્-તથાભવ્યત્વયોગેન સમ્ભવત્યપીતિ] આગાદ્મિથ્યાદદેશસદ્મહપરિત્યાગદ્વારા સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિઃ સ્યાત્ । તસ્યાસદ્મહસ્ય સત્ત્વાત્ અસદ્મહસ્ય ચ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તૌ પ્રતિબન્ધકત્વાત્ । અતઃ પ્વાસદ્મહવત્તામસદ્મહપરિત્યાગેનૈવ સમ્યક્ત્વ-પ્રાપ્તિઃ - । યદાગમઃ—' મગ્ગાણુસારિ'ત્તિ । વ્યાખ્યા—અસદ્મહપરિત્યાગેનૈવ તત્ત્વપ્રતિપત્તિર્માર્ગાનુ-સારિતેતિ બન્દારુષ્ટતૌ । તેનાસદ્મહપરિત્યાગહેતુરેવ માર્ગાનુયાયિકૃત્યં ભવતિ । તત્તો યેન કર્તવ્યેના-સદ્મહપરિત્યાગો ન ભવતિ, તન્માર્ગાનુયાયિ કૃત્યમપિ ન ભવતીતિ તાત્પર્યમ્ । અનાગાદ્મિથ્યાદદેશ-ત્વસદ્મહાભાવેન યત્સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુસ્તદેવ માર્ગાનુસારીતિ વિકલ્પો દર્શિત ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬૭ ॥

અથાસદ્મહપરિત્યાગહેતુઃ સ્વરૂપતઃ કીદમ્ભવતિ ? ઇતિ દર્શયતિ—

॥ જં કિંચિ વિ પરસમયેનામિમયં અમિમયં ચ જિણસમણ । સમ્મત્તાભિસુહાણ તં સુ અસગ્ગહવિણાસયરં ॥

વ્યાખ્યા—યત્કિંચિદપિ કૃત્ય શ્રદ્ધાન વેતિ વિશેષ્યપદમધ્યાહાર્યમ્, પરસમયે-જૈનવ્યતિરિક્ત-વર્ણને, નામિમતં-નિજમાર્ગત્વેન નાઙ્ગીકૃતમ્, અમિમત ચ જૈનસમયે-જૈનશાસને જૈનૈરાત્મીયમાર્ગત્વે-

હિવે માર્ગાનુયાયિ કર્તવ્યનુ સામાન્યપ્રકારે સ્વરૂપ કહે છે.

આપ આપણા માર્ગાનુ અસદ્મહ તેહનો પરિત્યાગનુ નિમિત્ત જ ને કર્તવ્ય અથવા સમ્યક્ત્વનુ કારણુ તે નિશ્ચયે માર્ગાનુસારે

વૃત્તિનો અર્થ—આપ આપણા માર્ગ ને શાક્યાદિ અને' દિગ્ગજરાદિકના દર્શન, તે સપ્તધી ને અસદ્મહ-આપ આપણા ગુરુપદેશે નીપતી ને ક્રિયારુચિ તે રૂપ, તેહના ત્યાગનુ નિમિત્ત તદ્રૂપ ને કર્તવ્ય સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિને હેતુ, તેહજ માર્ગાનુયાયિ જ્ઞાનાદિ પ્રાપ્તિને અનુકૂલ એ અક્ષરાર્થ 'ભાવાર્થ' તે એમ-આ-ગાદ્ મિથ્યાત્વને' અસદ્મહને પરિત્યાગદ્વારાઈ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ હુઈ, તેહને અસદ્મહના હતાપણાથી, અસદ્મહને તો સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિને વિષે પ્રતિબન્ધકપણાથી એતલાંજવતી અસદ્મહવત્તને અસદ્મહને પરિત્યાગે સમકિતની પ્રાપ્તિ 'અસદ્મહને પરિત્યાગે જ તત્ત્વ પડિવળુ તે માર્ગાનુસારિતા કહીઈ' તે વતી અસદ્મહને ત્યાગનુ હેતુ તેહજ માર્ગાનુયાયિ કર્તવ્ય હુઈ, તે માટે યે કર્તવ્યે અસદ્મહને પરિત્યાગ ન હુઈ, તે માર્ગાનુસારિ કર્તવ્ય પશ્ચિ ન હુઈ એ પરમાર્થ અનાગાદ મિથ્યાત્વને તો અસદ્મહને અભાવે ને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનુ' હેતુ, તેહજ માર્ગાનુસારિ એ વિકલ્પ દેખાડયો. એ ગાથાર્થ. ॥ ૬૭ ॥

હિવે અસદ્મહના પરિત્યાગને હેતુ તે સ્વરૂપથી કેહવો હુઈ. તે દેખાડઈ છે—

ને કાષ પરગતને વિષે અનિષ્ટ અને જિનમતને વિષે ઇષ્ટ સમ્યક્ત્વાભિયુષ્ણને તે નિશ્ચયે અસદ્મહનુ' વિનાશતુ કરનાર.

નાઽભ્યુપગતમિત્યર્થઃ । સમ્યક્ત્વાભિમુખાનાં 'તં સુ'ત્તિ, તદેવ અસદ્ગ્રહવિનાશકરં—સમ્યક્ત્વસૂર્યપ્રકાશસ્પૃષ્ઠા-
નામસદ્ગ્રહધ્વાન્તોચ્છેદકમિત્યર્થઃ, અસદ્ગ્રહપરિત્યાગપૂર્વકસમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુત્વાત્ । ન ચૈવં તન્માર્ગામિમ-
તમકરણનિયમાદિકમપિ તથા, તસ્યોભયવાદિસમ્મતત્વેન અસદ્ગ્રહપરિત્યાગો દૂરે, પ્રત્યુત તદુભયવાદિ-
સમ્મતં જૈનસમ્મત્યોદ્ભાવિત નિજમાર્ગદાહર્થહેતુ' । અત એવ આસ્તામન્યઃ, સર્વજ્ઞો ભગવાન્ શ્રીમહાવીરોઽપિ
ઉભયવાદિસમ્મતાર્થેર્વેદપદૈરેવ ગૌતમાદીનાં સંશયોચ્છેદં કૃતવાન્ પરકીયસમ્મતેર્નિજમાર્ગદાહર્થહેતુત્વાત્,
અન્યથા તદુદ્ભાવનસ્ય વૈયર્થ્યાપત્તેઃ । યદિ ચોભયવાદિસમ્મત કૃત્યં શ્રદ્ધાન વાઽસદ્ગ્રહપરિત્યાગહેતુર્માર્ગા-
નુયાયિ કૃત્યમભવિષ્યત્ તર્હિ સર્વેષામપિ મિથ્યાદૃશાં તત્ક્ષણમેવાસદ્ગ્રહપરિત્યાગેન સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તૌ મિથ્યા-
ત્વમુચ્છિન્નસંક્રંધમેવાભવિષ્યત્, પ્રાણાતિપાતાદ્યકરણનિયમસ્ય વચ્ચોમાત્રેણ પ્રાયઃ સર્વવાદિસમ્મતત્વાત્ ।
તસ્માત્ સત્યપ્યકરણનિયમાદૌ નિજનિજમાર્ગાસદ્ગ્રહસ્ય તાદવસ્થ્યં કિંનિમિત્તકમ્ ? इति पर्यालोचनायामु-
ભયવાદિસમ્મતત્વમેવ વિશેષણં દ્રવ્યતઃ શુભકર્તવ્યસ્ય પરિશેષાન્ સિદ્ધ્યતિ ।' અત એવ દિગમ્બરાદિજૈના-
ભાસદર્શનેષુ વૈવોઽર્હેન્નેવેત્યાદિવ્યક્ત્યા શ્રદ્ધાનં પ્રરૂપણં ચ નાસદ્ગ્રહપરિત્યાગહેતુઃ, પ્રત્યુત નિજનિજગુરુપ-
દૈશ્વાનાત્તથાભૂતશ્રદ્ધાનાદિકમસદ્ગ્રહસ્ય સ્થિરતાહેતુઃ તથાભૂતશ્રદ્ધાનાદૈરેવાસદ્ગ્રહત્વેન પરિણમનાદમિનિ-
વેશમિથ્યાત્વસ્ય તથામાહાત્મ્યાત્ । અસદ્ગ્રહત્વ ચ તેષાં જિનોક્તેષુ પદાર્થેષુ એકતરપદાર્થવિષયકારુચિ-
માત્રેણાઽપિ સ્યાત્ । યદુક્તમ્—

‘પયમક્ષરંપિ ઇકંપિ જો ન રોણ્ય સુત્તણિદિટ્ઠં । સેસ રોઅતો વિ હુ મિચ્છાવિટ્ઠી જમાલિન્વ’
॥ ૧ ॥ ત્તિ પદ્મસદ્ગ્રહાદૌ । આસ્તામરુચિઃ, જિનોક્તૈકપદાર્થવિષયકસંશયોઽપિ તથાપરિણમને હેતુઃ ।
યદુક્તમ્—‘એકસિન્નપ્યર્થે સન્નિગ્ધે પ્રત્યયોઽર્હતિ નષ્ટ’ इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । અન્યથાપરિણમન-

વૃત્તિનો અર્થ—જે કાર્ય એ કાર્ય અથવા શ્રદ્ધાન, એહવુ વિશેષ્યપદ બાહિરથી લેવું—પરસમય—જે
જૈનદર્શનવ્યતિરિક્તદર્શન, તેહને વિષે પોતાના માર્ગપણે બનાદરિહ, છુટ જે જૈનશાસનને વિષે જૈને
પોતાના માર્ગપણિ આદરિહ એ અર્થ, સમ્યક્ત્વને સન્નુપને તેહજ અસદ્ગ્રહનું વિનાશનું કરનાર,
સમ્યક્ત્વરૂપ સૂર્યપ્રકાશે રૂપશીને અસદ્ગ્રહરૂપ ધ્વાનું ટાલનહાર એ અર્થ, અસદ્ગ્રહના ત્યાગપૂર્વક
સમ્યક્ત્વના પ્રાપ્તિના હેતુપણથી. પણ તેહના માર્ગને છુટ જે અકરણ—નિયમાદિક તે નહી, નિમ તેહને
ઉભયવાદિ સમ્મતપણે કરી અસદ્ગ્રહને. પરિત્યાગ તો વેગલો, સાહમુ તે મિહુ વાદિસ મત જૈનની સ મતિ
દેખાડયુ પોતાના માર્ગને દૃઢપણુને હેતુ. એતલાજ વતી અન્ય તો રહ્યો, સર્વજ્ઞ ભગવત શ્રી મહાવીર
પણિ મિહુવાદીને સ મત જે અર્થ એહવે પદેજ ગૌતમાદિકનો સંશયનો ઉચ્છેદ કરતો હુઓ, પરકીયસ મનને
નિજમાર્ગની દૃઢપણુાધના હેતુપણથી. ધમ નહીં તહિ તે ઉહલાવને વ્યર્થપણુની પ્રાપ્તિથી. જહિ ઉભય-
વાદિસ મત કર્તવ્ય અથવા શ્રદ્ધાન અસદ્ગ્રહપરિત્યાગનું હેતુ માર્ગાનુયાયિ કર્તવ્ય હહિ તહિ સર્વ મિથ્યા-
દષ્ટિને તત્કાલ અસદ્ગ્રહને પરિત્યાગે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ હતે મિથ્યાત્વ ઉચ્છિન્નવાર્તાજ યાદ. પ્રાણાતિ-
પાતાદિકનો જે અકરણનિયમ તેહને પ્રાહે સ મતપણુથી. તે માટે અકરણનિયમાદિ હતે પણિ નિજ-
માર્ગના અસદ્ગ્રહનું તદવસ્થપણું, સ્થે નિમિત્તદ? એહવી વિચારણુ હતઈ મિહુ વાદીને સ મતપણુ
એહવુ વિશેષણ જ દ્રવ્યના શુભકર્તવ્યને પરિશેષથી સિદ્ધ યાદ

એતલાજવતી દિગમ્બરાદિ જૈનાશાસદર્શનને વિષે દેવ અરિહતજ ઇત્યાદિ વ્યક્તિ શ્રદ્ધાન અને
પ્રશ્નપણુ તે અસદ્ગ્રહપરિત્યાગનું હેતુ નહીં, સાહમુ આપ આપણે ગ્રંથદેશે પામ્યું જે તેહવું શ્રદ્ધાનાદિક
અસદ્ગ્રહને સ્થિરતાનું હેતુ હઈ. તેહવા શ્રદ્ધાનઈજ અસદ્ગ્રહપણિ પરિણમનથી, અભિનિવેશમિથ્યાત્વને

મન્ત્રેણ મિથ્યાદૃષ્ટિત્વ ન સ્યાત્ । તત્ર વીજ ચાગ્રે વક્ષ્યતે । इत्येवमुभयवादिसम्मतं कृत्यं श्रद्धान वा सम्यग्दृशा न तुष्टिहेतुः, किन्तु असद्ग्रहपरित्यागहेतुः । अन्यथा शाक्यादीनाમकरणનિયમાદિવ્રતસ્ય દિગ્મંત્રાદીના ચ દેવોઽર્હજેવેત્યાદિશ્રદ્ધાનપૂર્વકભૂયોઽનુષ્ઠાનસ્ય ચ માર્ગાનુયાયિત્વાન્યથાનુપપત્ત્યા સમ્યક્ત્વ-પ્રાપ્તૌ સર્વેષામપિ શાક્યાદીના સયતત્વાપત્તેઃ । ઉક્તાશ્ચ જૈનવ્યતિરિક્તાઃ સર્વેઽપિ સર્વથાઽચારિત્રિણા इति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥ ૬૮ ॥

અયોક્તસ્વરૂપ માર્ગાનુયાયિ કૃત્ય કીદગ્મભવ્યસ્ય ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥ एवंविह सुहृकिञ्चं पगईए भद्गस्स भव्वस्स । परसमयबाहिरस्स उ णिच्छयओ ण उण इअरस्स ॥

ઘ્યાસ્યા—એવમ્—ઉક્તસ્વરૂપ માર્ગાનુયાયિ કૃત્ય પ્રકૃત્યા—સ્વભાવેન ભદ્રકસ્ય—અલ્પકપાયોદય-સ્યૈવ ભવતિ । એવમિથોઽપિ યથાપ્રવૃત્તિકરણેન કદાચિત્કશ્ચિદ્ભવ્યોઽપિ સ્યાદ્, અત આહ—ભવ્યસ્ય—મુક્તિ-ગમનયોગ્યસ્ય—ઉત્કર્ષતોઽયપાર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્ત્તાવશેપસસારસ્ય, નિશ્ચયત પરસમયબાહ્યસ્ય—અન્યતીર્થિક-માર્ગશ્રદ્ધાનવિકલસ્ય, ન પુનર્વ્યવહારતોઽપિ, અન્વહાદેરિષ્ વેષમાત્રેણ પરસમયવર્તિનોઽપિ માર્ગાનુયાયિ-કર્ત્તવ્યસ્ય સન્ભવાત્ । ન પુનરિતરસ્યાઽપિ, તસ્ય જૈનમાર્ગનિન્દકત્વેન સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તેર્દૂરતરવર્તિત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬૯ ॥

તેહવા માહાત્મયથી, અસદ્ગ્રહપણું તકે તેહોને જિનભાષિન પદાર્થને વિષે કુણેક પદાર્થ સબધી અરુચિમાત્રે, પણિ કુઈ, ‘પદ અક્ષર એકે પણિ જે ન ક્યાવે સૂત્રનિર્દિષ્ટ, ખીણુ ક્યાવે તો પણિ મિથ્યાત્વી જમણીની પરિભ્રમણુવો’ અરુચિ તો વેગથી, જિનભાષિત પદાર્થવિષયો સંદેહ પણિ તેહવા પરિણામનો હેતુ એકંદ્ર અર્થ મદેહવિષય કરે કુ તે વિશ્વાસ અરિહતને વિષે નહુ, ઇત્યાદિ પૂર્વે દેખાડ્યુ છઈ; અન્યથા—પરિણમન વિના મિથ્યાત્વીપણું ન કુઈ, તિહા ખીજ તો આગલી કહીરુએ કણે પ્રકારે ખિહુ વાદે સમત જે કાર્ય અથવા શ્રદ્ધાને તે તુષ્ટિહેતુ નહીં, તઉરયુ ? અસદ્ગ્રહપરિત્યાગજ. ધ્રમ નહોતો શાક્યાદિકના અકરણ-નિયમાદિવ્રતને અને દિગ્બગદિકના દેવ અગ્નિત ઇત્યાદિ શ્રદ્ધાપૂર્વક બહુ અનુષ્ઠાનને માર્ગાનુયાયિપણુની અન્યથા અયુક્તતાદ્ર સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ છેતે સર્વે શાક્યાદિકને સંયતપણુની પ્રાપ્તિ થઈ જોઇઈ તેથી કહ્યા તો છે જૈનવ્યતિરિકત સધલાએ સર્વપ્રકારે અચારિત્રિયા એ ગાથાર્થ. ॥ ૬૮ ॥

હિવે કહિઈ સ્વરૂપ જે માર્ગાનુયાયિ કર્તવ્ય તે કહેવા ભવ્યને કુઈ, તે દેખાડે છે—

એહવુ શુભકર્તવ્ય સ્વભાવે ભદ્રક જે ભવ્ય અને નિશ્ચયે પરમતથી બાહિરલાને કુઈ પણિ ખીજને નહીં.

વૃત્તિનો અર્થ :—એહવુ કહિઈ સ્વરૂપ જે માર્ગાનુયાયિ કાર્ય, સ્વભાવે ભદ્રક જે અલ્પકપાયો તેહને જ કુઈ એહવો તો યથાપ્રવૃત્તકરણે કરી કિવારેકે કુણેક અભવ્યપણું કુઈ તે ઉપરિંકહે છે—અવ્ય—મુક્તિ ભવાયોગ્ય ઉત્કૃષ્ટથીપણિ અપાર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્તસંસાર અહેવાને વહી નિશ્ચયથી પરસમયબાહ્ય અન્યમતીના માર્ગની શ્રદ્ધાઈ રહીનેજ પણિ વ્યવહારથી નહીં અન્યાદિની પરમ વેષમાત્રધ પરસમયવર્તિને પણિ માર્ગાનુયાયિકર્તવ્યના સભવથી પણિ ઇતરને નહિ. તેહને જૈનમાર્ગને નિન્દકપણિ કરી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિથી ફરવર્તિપણથી એ ગાથાર્થ. ॥ ૬૯ ॥

અથ મિથ્યાદૃશમપિ સમ્યક્ત્વાભિમુખાનામેવ માર્ગાનુયાયિકૃત્યં કેષામિવેતિ દૃષ્ટાન્તયન્નાહ—

॥ જહ સંગમણયસારપ્પમુહાણં વોહિવીઅમુણિદાણં । અંબડપમુહાણ પુણ જિણાહુવપ્પસસવણાઈ ॥૭૦॥

વ્યાખ્યા—યથા इत्युदाहरणोपन्यासे । સજ્જમ:-શાલિભદ્રજીવો ગોપાલઃ, નયસાર:-શ્રીમહાવીર-જીવો ગ્રામાધિપતિઃ, આદિશબ્દાત્ શ્રીઋષભાદિજીવા ધન્યસાર્યવાહાદ્યસ્તેપા વોધિ:-જિનધર્મપ્રાપ્તિસ્તસ્યા વીજમિવ વીજમ્-આદિકારણં મુનિદાન-સાધૂનાં ભક્ત્યા વિપુલમનોજ્ઞાશનાદિવિતરણમ્, અમ્બડપ્રમુખાણા પુનર્જિનાદીનામુપદેશો-ધર્મકથા તસ્ય શ્રવણમ્, આદિશબ્દાજ્જિનાદીનાં દર્શનાદ્યપિ ગ્રાહ્યમ્, તસ્યાઽપિ તામત્યાદેરિવ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુત્વાત્ । ચપલક્ષણાદનાભોગમિથ્યાદૃષ્ટેર્મેધકુમારજીવહસ્યોદેરિવ 'સદન્ધ'-ન્યાયેનાનુકમ્પાદિકમપિ માર્ગાનુયાયિકૃત્ય મન્તવ્યમ્, સમ્યક્ત્વપ્રતિવન્ધકાઽસદ્ગ્રહાભાવેન સમ્યક્ત્વ-પ્રાપ્તિહેતુત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૦ ॥

અથ પ્રશસ્તાનુમોદનાયા વિષયમાહ—

॥તીષ્ઠ ગુમોઅણાવ વિસઓ ણાણાહપવરમુત્તિપહો । તસ્સાહણાણિ ણાણાવિહાણિ વિસઓ અ દુઠ્ઠંપિ ॥

વ્યાખ્યા—તસ્યા:-પ્રશસ્તાનુમોદનાયાઃ વિષયો-ગોચરો જ્ઞાનાદિપ્રવરસુક્તિપંથઃ, જ્ઞાનાદીનિ-જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિ તાન્યેવ પ્રવર:-પ્રધાન મુક્તિપંથો-મુક્તિમાર્ગઃ, સમ્યગ્દૃશા હિ સાક્ષાત્પરમ્પરયાં વા

હિવે મિથ્યાતરીને પશ્ચિ સમ્યક્ત્વાભિમુખને જ માર્ગાનુયાયિ કર્તવ્ય, તેહનીપરે એહવુ દૃષ્ટાતે કહે છે.

જિમ્ સ ગમ-નયસારપ્રમુખનુ' બોધિબીજરૂપ મુનિદાન અમ્બડપ્રમુખનુ વલી જિનોપદેશાદિશ્રવણાદિ.

વૃત્તિનો અર્થ:-યથા એહવુ ઉદાહરણના ઉપ-યાસને' વિષે વર્તે, સ ગમ-શાલિભદ્રનો જીવ ગોપાલ, નયસાર-શ્રી મહાવીરનો જીવ ગ્રામસ્વામી. આદિશબ્દથી શ્રી ઋષભાદિકના જીવ ધન્યસાર્યવાહાદિક તેહનુ બોધિ-તે જિનધર્મની પ્રાપ્તિ-તેહનુ બીજની પરે આદિકારણ સાધુને ભક્તિ બહુ-મનોહર અશનાદિનુ દાન, અમ્બડપ્રમુખનુ વલી જે જિનાદિકની ધર્મકથાનુ જે સાલણવુ. આદિશબ્દથી જિના દિકનુ' દર્શનાદિક પશ્ચિ ગ્રહેવુ, તેહને પશ્ચિ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિના હેતુપણાથી, ઉપલક્ષણથી અનાભોગમિથ્યાદૃષ્ટિ જે મેધકુમારજીવ હસ્યાદિક, તેહનુ અનુક પાદિકપશ્ચિ માર્ગાનુયાયિકર્તવ્ય તે માનવુ સમ્યક્ત્વનુ જે પ્રતિબંધક અસદ્ગ્રહ તેહને અભાવે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિના હેતુપણાથી ધર્મિ ગાથાર્થ ॥ ૭૦ ॥

હિવે' પ્રશસ્ત અનુમોદનાનો વિષય કહે છે—

તે અનુમોદનાનો વિષય જ્ઞાનાદિ પ્રવર-મુક્તિમાર્ગ અને તેહના સાધન નાનાપ્રકારે વિષય. બિહુને' સમકિતી અથવા સમ્યક્ત્વાભિમુખને.

વૃત્તિનો અર્થ.—તે પ્રશસ્ત અનુમોદનાનો જે જ્ઞાનાદિક જે જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર તેહજ પ્રધાન મુક્તિમાર્ગ, સમ્યગ્દૃષ્ટિને' સાક્ષાત્ પરપરાધ મોક્ષમાર્ગનાજ અનુમોદનાના વિષયપણાથી જે માટે આગમ-શેષજીવનુ દાનરૂપિણુ' ૧ સ્વભાવે વિનીતપણુ ૨ તથા અલ્પકપાયપણુ ૩ પરાપકારીપણુ ૪ ભ્રમ્યપણુ ૫ સરલપણુ ૬ દયાહુપણુ, વલી ત્રિયલાપિત્તવાદિ વિવિધ શુચીનકર શિવમાર્ગનુ જે કારણ તે સર્વ અનુમત મુખને' એહવુ સ્વરૂપ તો સમ્યક્ત્વસન્મુખ સ ગમ-નયસારાદિકને વિષે સભવે, પશ્ચિ

मोक्षमार्गस्यैवानुमोदनाविषयत्वात् । यदागमः— 'सेसाण जीवाण दाणरुइत्तं १ सहावविणिअत्तं २ । तह पयणुकसायत्तं ३ परोवयारित्तं ४ भवत्तं ५ ॥ १ ॥ ढक्खिण्णं ६ दयालुत्तं ७ पिअभासित्ताइ ८ विविह-
गुणनिवह । सिवमग्गकारणं ज, त सर्व्वं अणुमयं मज्झं ' ॥ २ ॥ त्ति आराधनापताकायाम् । एतादृशं
च स्वरूपं सम्यक्त्वाभिमुखे सङ्गमनयसारादौ सम्भवति, न पुनरितरेष्वपि, एतद्व्यञ्जकं तु शिवमार्ग-
कारणमिति वचनमेव । यत्तु अनार्यजनानामपि निजनिजगुर्वाविविषयकदानविनयादिकं दृश्यते, तच्च
यद्यपि न स्वाभाविकं किन्तु निजनिजगुरूपदेशायत्तम्, तथाऽपि तत्र गुणत्वेन व्यवहर्त्तव्यम्, तस्यैव
मिथ्यास्वरूपत्वेन दुर्गतिहेतुत्वेन च प्राणातिपाताद्याश्रयेभ्योऽयधिकपापरूपत्वात् । न च दानमधर्मो न
भविष्यतीति शङ्कनीयं, दानस्याऽयधर्मत्वेन प्रवचने प्रतीतत्वात् । यदागमः—

‘दसविह्ने दाणे ५० तं० अणुकंपा १ सगहे २ चैव, भए ३ कालुणिते तिय ४ लज्जाए ५ गारवेण च अहम्मे उण ७ सत्तमे ॥ १ ॥ धम्मे अ अट्टमे वुत्ते ८ काहीति ‘त ९ कतति ‘त’ १० । त्ति, श्रीस्थानाङ्गे (सू० ७४५) वृत्त्येकदेशो यथा—“अधर्मपोषक दानमधर्मदानम् अधर्मकारणत्वाद्वा अधर्म एव । यदुक्तम्—“हिंसानृत्तचौर्यौघतपरदारपरिग्रहप्रसक्तेभ्यः । यद्दीयते हि तेपा तज्जानीयादधर्माय” ॥ १ ॥ इत्यादि । अत एवानुकम्पावस्थामप्राप्ताना लौकिकलोकोत्तरगाढमिथ्यादृशा शाक्यादीना जमा-
त्यादीना चाशनादिसप्तविधपिण्डदानेन केवलमधिकरणपोषणेन । अधिकरणत्वं च तेपा ससारमार्गत्वा-
न्यथानुपपत्त्या तन्मार्गप्रवृत्तिपूर्वकोन्मार्गप्रकाशकत्वेन प्रतीतमेव । इह तु यत्तच्छब्दाभ्या शिवमार्गकारण-
मेवोपात्तम् । तच्च सन्त्यग्दृशा सन्त्यक्त्वामिसुखाना वा ज्ञानाद्युपष्टम्भकत्वेनैव स्यात् । तेन ज्ञानाद्युपष्ट-
म्भकारणसाधुविषयकभक्तिपरायणस्यैव भवति, तेन तेपा सङ्गमनयसारादीना तथाभूतसाधुदानाविकर्त्त-
व्यस्य सन्त्यक्त्वप्राप्तित्वेन शिवमार्गकारणत्वात् । एव भवत्यत्वमपि प्रत्यासन्नमुक्तीनामेव ग्राह्यम्, न
पुनरप्राप्तव्यवहारशीला दूरभव्यानामपि । पञ्चसूत्र्यामपि तथैव सूचितम्—‘सर्व्वेसि भव्वाण (जीवाणं)

ખીનને વિષય નહીં એહનુ જાણવાનાર તહીં સિદ્ધાર્થનું કારણ એ વચન જ અને જે અનાર્થ-જનને પણ આપ આપણા શુર્વાદિ સમયે દાનવિનયાદિક દેખીછે છદ્મ, તે કાષ્ઠ સ્વાભાવિક નહીં. તહીં સ્ત્રુ ? પોતે પોતાને શુદ્ધદેશને આપત તહીંજે પણ તે શુદ્ધપણિ આનવુ નહીં, તેહને જે મિથ્યા-ત્વરૂપણિ અને દુર્ગતિહેતુપણિ પ્રાણાતિપાતાદિ આશ્રવર્થાએ અધિક પાપરૂપપણાથી, દાન, અધર્મ નહીં હુદ્ધ એહવુ ન શકવુ. દાનને પણ અધર્મપણિ પ્રવચનને. ગિરે પ્રસિદ્ધપણાથી અધર્મનું પેલક દાન અથવા અધર્મના કારણપણાથી અધર્મજ હિસા-શુદ્ધ-ચોરી તેહને વિષે ઉજામાલ અને પરસ્ત્રો-પરિગ્રહ તિહા આસક્તને જે દીજે દાન તે જાણવુ અધર્મને અર્થે

ઐતલાવતી અનુક પાવસ્થાને અણુપાત્રમા લૌકિક અને લોકોત્તર આગાદ-મિથ્યાદષ્ટિ જે શાક્ય દિક અને જમાત્માદિક તેહને અશનાદિક સમ પ્રકાર પિંડદાને કરી કેવલ અધિકરણુપોષણ જ, અધિકરણુપણુ તે તેહને સંસારમાર્ગપણુની અન્યથા અબ્યથાવે, તે માર્ગપ્રવૃત્તિપૂર્વક ઉન્માર્ગને પ્રકાશકપણિ, પ્રસિદ્ધ જ 'મહા યત તત્ શબ્દમ્ શિવમાર્ગેનુ કારણુ જ ગ્રહિતે', તે સમ્યગ્દષ્ટિને અથવા સમ્યક્ત્વાભિયુષને જ્ઞાનાદિકના આધારપણિ કરીને જ હુ ઇ તે વતી જ્ઞાનાદિવૃદ્ધિનુ કારણુ સાધુ સબધી બકિત તત્પરને જ હુ ઈ, તે વતી તે સગમ-નયસારાદિકનુ સાધુદાનાદિ જે કર્વવ્ય તેહને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિને હેતુપણિ કરી શિવમાર્ગના કારણુપણાથી.

દોષ કામાળ ' મિતિ (સાહુ ૦ ૨.) પદ્મસૂત્રકસ્ય વૃત્તૌ ભવિતુકામાનામાસન્નભવ્યાનામિત્યાદિ યાવત્ કુશલાદિવ્યાપારાનનુમોદે इत्यादि भणितत्वात् । तथा तत्साधनानि-ज्ञानादेः कारणानि पुस्तक-प्रतिमा-रजोहरणादीनि नानाविधानि अनेकप्रकाराणि विपयीभवन्ति । चः समुच्चये ' दुण्हपि ' ति, द्वयोरपि प्राप्तसम्यक्त्वसम्यक्त्वामिमुखयोरपीति गाथार्थः ॥ ૭૧ ॥

અથાપ્રશસ્તાનુમોદના કસ્ય ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥વીઆ ય અપ્પસત્થા મિચ્છાદિટ્ઠિસ્સ આભિગહિઅસ્સ । હુજ્જાભિણિવેસિસ્સા પાણ વસેસઓ અ તહા॥

વ્યાખ્યા—દ્વિતીયા અપ્રશસ્તાનુમોદના આભિગ્રહિકસ્ય મિથ્યાદષ્ટેર્મવેત્, પ્રાયો-વાદુત્યેન, વિશેષતોઽભિનિવેશિનો. મિથ્યાદષ્ટેઃ, ઉભયોરાગાઢમિથ્યાદષ્ટિત્વેન સામ્યેઽપિ તથાભૂતવિશેષસ્યાનુભવસિદ્ધત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૨ ॥

અથ પ્રશસ્તાનુમોદનાયા વિષયમાહ—

॥તીણ વસઓ પીઅમયધમ્મિકિચાહ હંતિ દુણ્હંપિ । તત્થવિ આભિગહિઅસ્સ ય સહેતુળો હંદિઅત્થાવિ॥

વ્યાખ્યા—તસ્યા-અપ્રશસ્તાનુમોદનાયા વિષયો-નિજનિજમતધાર્મિકકૃત્યાનિ પદ્માગ્નિસાધના-દીનિ પિચ્છકાદિલિજ્જવિશિષ્ટનાગ્ન્યવ્રતાદીનિ ચ ભવન્તિ । અથોભયયોર્મધ્યે વિશેષમાહ—' તત્થ વિ 'તિ, તત્રાઽપિ-દ્વયોર્મધ્યે આભિગ્રહિકસ્યેન્દ્રિયાર્થાઃ શબ્દાદયોઽનુમોદનીયા ભવન્તિ । તેઽપિ સહેતવઃ, સદ્દેહતુભિઃ પૃથિવ્યાદ્યારમ્ભાદિભિઃ વર્તન્તે યે તે સહેતવઃ । પૃથિવ્યાદ્યારમ્ભાદયઃ તજ્જનિતશબ્દાદયશ્ચેત્યુભયે

ધમ ભગ્નપણ્ણ પણ્ણિ પ્રસાસનમુક્તિતુ ૦ અહિતુ' . પણ્ણિ વ્યવહારશિ અણ્ણપામ્યા ને. દુરભગ્ન તેહતુ પણ્ણિ (અહિતુ નહી) પંચસૂત્રીમાહિ ધમ્મ ભૂચયુ છે ' આસનભગ્ન તેહના કુશલાદિવ્યાપાર પ્રતે અનુમોદું ' પ્રસાદિ કહેવાપણ્ણાથી વધી જાનાદિકના કારણ ને પુસ્તક-પ્રતિમા-રજોહરણાદિક અનેકપ્રકાર તે વિષય હુઈ સમ્યક્ત્વ પામ્યા અને સમક્રિતને અભિમુખ એ બિહુને પણ્ણિ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૧ ॥

હિવે અપ્રશસ્ત અનુમોદના તે કહેને હુઈ? તે દેખાડે છે—

પીજ અપ્રશસ્ત-અનુમોદના આભિગ્રહિક મિથ્યાદષ્ટિને હુઈ બહુપણે વિશેષથી અભિનિવેશીમિથ્યાદષ્ટિને. બિહુને આગાઢમિથ્યાદષ્ટિપણ્ણિ સરખાઇપણ્ણિ છતે પણ્ણિ તેહવા વિશેષને અનુભવસિદ્ધપણ્ણાથી એ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૨ ॥

હિવે અપ્રશસ્ત અનુમોદનાનો વિષય કહે છે—

તેહનો વિષય આપ આપણા મતસંબંધિ ધાર્મિકકર્તવ્ય હુઈ' તિહા વધી આભિગ્રહિકને સહેતુક ઇન્દ્રિયાર્થપણ્ણિ'.

વૃત્તિનો અર્થ—તે અપ્રશસ્ત-અનુમોદનાનો વિષય આપ આપણા મતસંબંધિ ધાર્મિકકર્તવ્ય-પ આગ્રિસાધનાદિક અને પિચ્છકાદિકે યુક્ત નાગ્ન્યવ્રતાદિક હુઈ હિવે બિહુ મધ્યે વિશેષ કહે છઈ. તિહા પણ્ણિ' બિહુ મધ્યે આભિગ્રહિકને' ઇન્દ્રિયાર્થ-શબ્દાદિકપણ્ણિ અનુમોદનીય હુઈ તેપ પણ્ણિ હેતુ ને પૃથિવ્યાદિકના આરભ, તેણે સહિન વર્તે ને સહેતુ કહીઈ, પૃથિવ્યાદિકના આરભ અને તજ્જનિતશબ્દાદિક એ બિહુપણ્ણિ અનુમોદનીય હુઈ. એ અર્થ. તેહનો પ્રયોગ તે ધમ-પદ મૂળ હપ્પેા તે ભયુ થયુ. ધમ આત્માનો. ઉત્સાહ.

અપ્યનુમોદનીયા ભવન્તીત્યર્થઃ । તદુત્ત્ત્વસ્ત્વેવ-મયા મુગો વ્યાપાદિતસ્ત્ત્વોભન જાતમિત્યાદ્યાત્મોત્સાહો
યાવત્ હસ્તિતાપસાદીના હસ્તિવ્યાપાદનાદૌ પ્રવચને પ્રતીત એવ । ઉપલક્ષણોદનાભિગ્રહિકાદેરપિ સુતરામેવ
તથાસમ્ભવન્ વાચ્ય । ન ચૈવમાભિનિવેશિકસ્યાઽપિ સમ્ભવતિ, તસ્ય જૈનાભાસત્વેન દ્રવ્યત્ત્વજ્જનિતક-
દ્રુકવિપાકસ્ય પરિજ્ઞાનાત્ । યજ્ઞાભિગ્રહિકાપેક્ષ્યા આમિનિવેશિકસ્ય જૈનાભાસત્યાધમત્વ તજ્જૈનેઽપ્યજૈન-
ત્વબુદ્ધ્યા જિનાજ્ઞાવિરાધકત્વેન તીવ્રમિધ્યાત્વોદયબન્ધાભ્યામેવાવસાતવ્યમ્ । મિથ્યાત્વ ચ સર્વાત્કૃષ્ટ
પ્રાપ્તિભ્યમે દર્શયિષ્યતે इति गाथार्थः ॥ ૭૩ ॥

અથ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનવિષયાઽનુમોદના પ્રશસ્તૈવ ભવતિ, અધર્મસ્યાઽપિ ધર્મબુદ્ધ્યા ક્રિયમાણત્વેન
પ્રશસ્તાધ્યધસાયજન્યત્વાદિતિ પરાશક્લામપાકતું પ્રથમ પુરુષભેદાનાહ—

॥ આરાહગ ધારાહગ વિરાહગા તિણિ માળવા કમસો । ઉત્તમ મજ્ઞિમ અહમા જિણવરઆણં સમહિગિચ્ચા ॥

વ્યાખ્યા—આરાધકા અનારાધકા વિરાધકાશ્ચેતિ ત્રયો માનવા-મનુષ્યાઃ ક્રમશઃ-અનુક્રમેણ
ઉત્તમા મધ્યમા અધમાશ્ચ સ્યુઃ । આરાધકા ઉત્તમા, અનારાધકા મધ્યમા, વિરાધકાશ્ચાવમા इत्यर्थः ।
ઉત્તમત્વાદિક ચ દીર્ઘત્વહસ્ત્વાદિવત્ સાપેક્ષમેવ ભવતીત્યાહ-જિનાજ્ઞાં સમધિકૃત્ય-સમ્યગ્જિનાજ્ઞામપેક્ષ્યે-
ત્યર્થ इति गाथार्थः ॥ ૭૪ ॥

અથ કથમારાધકત્વાદિક સ્યાદ્ ? इति दर्शयन्नाह—

॥ पत्थिअविहिंदिताए जिणआणाए तहण्णहाकरणे । पढमंतिमाउ णाणा इअरे णाराहगा वि तहा ॥ ७५ ॥

યાવત્ હસ્તિતાપસાદિકને હસ્તિના હણુવાદિકને વિષે-પ્રસિદ્ધ જ-ઉપલક્ષણથી અનાભિગ્રહિકાદિકને પશ્ચિ
અતિહિ તિમ સભવતો કહેવો પશ્ચિ આભિનિવેશિકને ધમ ન સભવે તેહને જૈનાભાસપશ્ચિ કરી
દ્રવ્યથી તેહથી વિપના જે કદુકવિપાક તેહના પરિજ્ઞાનથી અને જે આભિગ્રહિકની અપેક્ષાઈ અભિનિવેશી
જૈનાભાસને અધમપણુ છે તે જૈનને વિષે પશ્ચિ એજૈનપણુની યુદ્ધિ તીવ્રમિધ્યાત્વને ઉદય અને બધે
કરી જ બધુબુ મિથ્યાત્વ તે સર્વાત્કૃષ્ટપાપ એહવુ આગણિ દેખાડીરયે એ ગાથાર્થ ॥ ૭૩ ॥

હિવે ધાર્મિક અનુષ્ઠાન વિધિયથી અનુમોદના પ્રશસ્ત જ કુદ્ધ. અધર્મને પશ્ચિ ધર્મયુદ્ધિ કરિવાપણુ
કરી પ્રશસ્ત અધ્યવસાયે જન્યપણુથી એહવી પરાશક ટાલવાને પ્રથમ પુરુષભેદ પ્રતે, કહે છે—

આરાધક અનારાધક અને વિરાધક એ ત્રીન, મનુષ્ય ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ જિનવરની
આરા આસરીને.

વૃત્તિનો અર્થ—આરાધક અનારાધક અને વિરાધક એ ત્રિણિ મનુષ્ય અનુક્રમે ઉત્તમ, મધ્યમ
અને અધમ કુદ્ધ અર્થ રપષ્ટજ ઉત્તમાદિકપણુ તે દીર્ઘપણુ ઋસવપણુદિકની પર અપેક્ષાસહિત જ
કુદ્ધ એહવુ કહે છે-શુદ્ધિનની આરા અપેક્ષીને એ ગાથાર્થ ॥ ૭૪ ॥

હિવે આરાધકપણુદિક કિમ કુદ્ધ ? એહવુ દેખાડે છે—

પ્રાર્થિતવિધિ દીધી જે જિનારા તેહને તિમ કરવે અને અન્યથા કરવે પ્રથમ અને અંતિમ
અનેકભેદે બીજા અનારાધકપશ્ચિ તિમ

વ્યાख्या—પ્રાર્થિતવિધિદત્તાયા જિનાજ્ઞાયાઃ તથાઽન્યથાકરણે પ્રથમાન્તિમાઃ—ત્રિપુ ભક્તેષુ આદ્ય-
ચરમાઃ—આરાધકવિરાધકાઃ સ્યુરિત્યન્વયઃ । તત્ર ચદ્ યેન પ્રકારેણ યસ્ય જિનેનોપદિષ્ટં તત્તેનૈવ પ્રકારેણ
તથા, વૈપરીત્યેન ચાન્યથા, તથા ચાન્યથા ચ તથાન્યથા, તયોઃ કરણં, ‘દ્વન્દ્વાન્તે શ્રૂયમાણં પદં પ્રત્યેકમમિ-
સમ્યદ્દૃષ્યતે’ ઇતિ ન્યાયાત્ તથાકરણમન્યથાકરણં ચેત્યર્થઃ । તસ્મિન્ તથાન્યથાકરણે । કંસ્યા ? જિનાજ્ઞાયાઃ,
કિલક્ષણાયા ? પ્રાર્થિતવિધિદત્તાયા, ‘હે જિનેન્દ્ર ! યેન વિધિના સમ્યક્ત્વાદ્યારાધનં ભવતિ તં વિધિ-
મસ્મભ્યમુપદિશતુ વયં ચ ત્વદાજ્ઞાં કરિષ્યામઃ’ ઇત્યેવરૂપેનાઽભ્યર્થિતો યો વિધિઃ તેન, યથાઽભિલષિત-
વિધિના દત્તા—જિનેન્દ્રેણ સાધ્વાદીનામુપદિષ્ટા પ્રાર્થિતવિધિદત્તા તસ્યાઃ । અય ભાવઃ—યેન યો વિધિઃ
પ્રાર્થિતસ્તસ્મૈ તમેવ વિાધ જિનો દત્તવાન્ । દત્તોપાત્તવિધિનાં ચ સમ્યક્ત્વાદ્યારાધનપરાયણાઃ જિનાજ્ઞા-
રાધકાઃ, વિરાધકાશ્ચ તતો વિલક્ષણા, જિનાજ્ઞામઙ્ગીકૃત્ય તદપાલનાત્ । તેન પ્રતિપન્નસમ્યક્ત્વો હિ
આરાધકો વિરાધકશ્ચ સમ્યક્ત્વસ્યૈવ ભવતિ, ન પુનર્વિરનેરપિ, વિરતિવિપયકજિનાજ્ઞાયા અનઙ્ગીકારાત્ ।
પ્રાર્થિતસ્ય સમ્યક્ત્વવિધેરેવ દત્તત્વાત્ । વિરતેશ્ચારાધકો નિયમેન સમ્યક્ત્વસ્યાપ્યારાધક એવ, વિરતેશ્ચ
સમ્યક્ત્વાવિનાભવિત્વાત્ । एवं વિરાધકોઽપિ નિશ્ચયતઃ સમ્યક્ત્વસ્યાઽપિ, સમ્યક્ત્વસમ્બન્ધાયા એવ વિરતે-
રઙ્ગીકારાત્ । અત્ત એવાઽઽગમોઽપિ—

‘જિચ્છયણયસસ ચરણસુવધાપ્ત ણાગદસણવહો વિ । વવહારસસ ડ ચરણે, હ્યંમિ મયણા ડ,
સેસાણ’ ॥ ૧ ॥ તિ ડપ૦ (મા૦ ગા૦ ૫૧૨) તેન જિનાજ્ઞાયા આરાધનાવિરાધને યથાભ્યુપગત-
પ્રતિજ્ઞાનિર્વહુણાઽનિર્વહુણાભ્યામેવાવસાતવ્યે । એતેન પ્રતિપન્નજિનાજ્ઞાસ્યૈવાઽઽરાધન વિરાધનં વા સ્વાદિતિ,
દર્શિત બોધ્યમ્ । અત્ત એવ સર્વવિરતિં પરિત્યજ્ય પ્રતિપન્નદેશવિરતિર્મરીચિરસ્પષ્ટવચનનિમિત્તકોત્સૂત્રલેશેન

દૃષ્ટિનો અર્થઃ—પ્રાર્થિતવિધિ દીધી જે જિનાજ્ઞા તેહને તિમ કરવે અને વિપરીત કરવે
આરાધક અને વિગાધક બાણુવા. તિહા જે જિણિ પ્રકારધ જેહને જિને ઉપદેશ્યું તે તિણિજ પ્રકારે
તથા વિપરીતપણે તે અન્યથા. હહસમાસને અતે સાલસીતું જે પદ તે પ્રત્યેકે જોડીઈ એ
ન્યાયવતી. તીમ કરવું અને અન્યથા કગિવુ એ અર્થ. તિમ કરવે ને અન્યથા કગિવે. કેહને ?
જિનાજ્ઞાને. હે જિનેન્દ્ર ! જિણે વિધિ સમ્યક્ત્વાદિકનુ આરાધન હુધ તે વિધિ અમ્હે કાજે ઉપદિશઉ.
અમ્હે તાહરી આજા કગિસ્યે. ઇણી રીતે પ્રાર્થ્યો જે વિધિ તેણે પ્રાર્થિતવિધિ દીધી જિનેન્દ્રે
સાધ્વાદિકર્તે દીધી તેહના. એ તાતપર્ય—જેણે જે વિધિ આગ્યો તેહને તે વિધિ પ્રતે જિન તે દેતો
હુઓ, દીધો તેહવે. અહો જે વિધિ તેણે, સમ્યક્ત્વાદિકના આગધન તતપર તે જિનાજ્ઞારાધક. વિરાધક
તે તથા વિલક્ષણુ. જિનાજ્ઞા આસિરી તે અણુપાસ્થાથી. તે વતી પડિવન્યું સમ્યક્ત્વ હુઈ તે આરાધક
અથવા વિરાધક સમ્યક્ત્વનેજા હુઈ પણિ વિગતિનો નહી વિગતિસ ગધો જિનાજ્ઞા અનગીકારથી.
સમ્યક્ત્વવિધિને જ દીધાથી વિગતિનો આરાધક તે નિયમેજ સમકિતનો આગધક વિ તિનિ સમકિત-
વિના અણુછતાથી ઇમ વિરાધકપણિ સમકિતનો પણિ, સમકિતસ ગદ્ધજ વિગતિના અગીકારથી

એતલાજવતી આગમ પણિ—નિશ્ચયનયનઘં મતિં ચારિત્રને ઉપધાતે જ્ઞાનદર્શનનો પણિ વધ, અને
વ્યવહારમતે ચારિત્રને ધાતે વિકલ્પ જ્ઞાન—દર્શનનો તેવતી જિનાજ્ઞાનુ આરાધન અને વિરાધન તે અગીકૃત
પ્રતિજ્ઞાને નિર્વહણે અને અનિર્વહણે જ બાણુવી. એતલે અગીકૃતજિનાજ્ઞાવતનેજ આરાધન અને વિગાધન
હુઈ. એહુ દેખાડયું બાણુવુ, એતલાજવતી સર્વવિગતિ છાડીને પડિવજ દેશવિગતિ છે જેણે એહવો મરીઓ તે

વિરાધિતસમ્યક્ત્વ કોટાકોટીસાગરપ્રમાણં સસાર નિર્વર્તિતવાન્ । ન ચૈવં સ એવ મરીચિજીવઃ પટ્કૃત્વચ્ચિ-
દ્વિદ્કોડપિ, તસ્યાપ્રતિપન્નજિનાજ્ઞસ્યાનારાધકત્વેન વિરાધકત્વાભાવાત્ । મરીચેશ્ચાસ્પદ્યચ્ચેનેન યથોત્સૂત્ર
તથાડપ્રે દર્શયિષ્યતે इति । તે ચારાધકાદયઃ કિંલક્ષણાઃ ? નાના-અનેકપ્રકારાઃ । એતદ્વચ્ચ જગન્યાદિભેદ-
મિત્ર યથાગમ સ્વય પરિભાવ્યમ્ । આરાધનાવિરાધનાસ્થોનાનામપરિમિતત્વાત્ । યે ચાપ્રતિપન્નજિનાજ્ઞાસ્તે
કીદૃશા ભવન્તિ ? इत्याह—‘इअरे त्ति । इतरे-आराधकविरोधकेभ्योऽन्येऽनाराधकाः । अपिरेवार्थे । अनाराधका
एव । ते चैकेन्द्रियादयः शाक्यादयश्च । ते चानाराधको अपि (तथा) नाना-अनेकप्रकारा । परं व्यक्ताव्यक्तमि-
थ्यात्वाभ्या तारतम्याद्यनेकभेदमिन्नाभ्या कृतो भेदोऽवसातव्यः । अयं भावः—यथा यौगलिकनराधक-
वर्त्याज्ञानिमित्तकेष्टानिष्टफलभाजो न भवन्ति, चक्रवर्त्याज्ञामप्रतिपन्नत्वात् तथा जिनाज्ञाऽनाराधका
अपि अंप्रतिपन्नजिनाज्ञाकत्वेन जिनाज्ञानिमित्तकेष्टानिष्टफलभाजो न भवन्ति, (तथा जिनाज्ञामधिकृत्यै-
केन्द्रियादयोऽपि) यदुक्तम्—‘अणाराहणाए ण किंचि ’ त्ति, पञ्चसूत्रके (पत्राक १७) वृत्तिर्यथा-अना-
राधनायाम् एकान्तेन प्रवृत्तौ न किञ्चिद्विष्टमनिष्ट वा फल मोक्षोन्मादादिरिति गाथार्थः ॥ ७५ ॥

अयं विराधकेष्वपि प्रकृतोपयोगिन विराधकमधिकृत्य जिनाज्ञावतः परिज्ञानाय विशेषमाह—

॥ उस्सुत्तदेसणाए विराहगो सो उ दिट्ठट्ठिविससण्णो । अण्णेसिं तो हुज्जा दूरं दूरेण परिचज्जो ॥ ७६ ॥

व्याख्या—उत्सूत्रदेशनया-जिनवचनोत्तीणापदेशेन यो जिनाज्ञाविराधकः, स तु अन्येषा
मनुजानां दृष्टिविषयः, दृष्टिदृष्टौ वा विषे यस्य स दृष्टिविषयः सर्पः स इव यः स तथा । अत एव

અપ્રગટ વચનનિમિત્તે કરી, ઉત્સૂત્રને લેજે વિગધિતસમ્યક્ત્વ કુ તો કોડાકોટી સાગરપ્રમાણ સ સાર નિર્વળવતો
કુઓ. પશ્ચિ તેહજ મરીચિ જીવ છવાગ્રિદી કુતો નહી વિરાધક, તે અન ગીકૃતજિનારાને અનારાધકપણે વિરાધ-
કપણાના અલાવથી. મરીચિને અરપણવચને જેહવું ઉત્સૂત્ર તેહવું દેખાડીસર્થ તે આરાધક કહેવા છે ? અનેક
પ્રકારે છે. એતલ, જગન્યાદિ ભેદે બિન્ન, જિમ આગમ, હુઈતિમ વિચારુ અને જે અન ગીકૃતજિનારા
તે કહેવા હુઈ ? તે કહે છે-ખીળ આરાધક વિગધકથી અન્ય તે અનારાધક. અપિશબ્દ તે એવકારનો અર્થ
મોલે એતલે અનારાધકજ. તે એકે પ્રિયાદિક અને શાક્યાદિક. તે અનારાધકપણે અનેકપ્રકારે, પશ્ચિ વ્યક્ત
અને અવ્યક્ત મિથ્યાત્વતારનાભ્યાદિ અનેકભેદબિન્ને તિણે કયો ભેદ બજાયે.

એ ભાવ-જિમ યૌગલિકનર ચક્રવર્તિની આજ્ઞાનિમિત્તક ધટ અનઈ અનિષ્ટ ફલના ભજનાર ન હુઈ.
તિમ જિનની આજ્ઞાના અનારાધકપણે અણઅગી કરી જિનારા, જિનાજ્ઞાનિમિત્તક જે ધટ અને અનિષ્ટ
ફલ તેહના ભજનાર ન હુઈ અનારાધનાની એકાતે પ્રવર્તતક કાષ ધટ અથવા અનિષ્ટ ફલ મોક્ષ-
ઉન્માદાદિરૂપ ન હુઈ. એ ગાથાર્થ. ॥ ૭૫ ॥

હિવે વિરાધકને વિષે પશ્ચિ ઉપયોગી જે વિરાધક, તે આશ્રયીને જિનાજ્ઞાવતને પરિજ્ઞાનને
અર્થે વિશેષ પ્રતિ કહે છે—

ઉત્સૂત્રદેશનાઈ વિરાધક તે નિશ્ચયઈ દષ્ટિવિષયર્પ, અન્યને હુઈ તે દૂરે જ વળેવા.

વૃત્તિનો અર્થ—ઉત્સૂત્રદેશના-જે જિનવચન અતિક્રમીને ઉપદેશ, તેણે કરી જે જિનાજ્ઞાને
વિરાધક તે અન્ય મનુષ્યને, દષ્ટિ અથવા દષ્ટિને વિષય વિષ છે જેહને તે દષ્ટિવિષયર્પ, તેહની પરે
તે અતિદૂરે છેડવે હુઈ. દષ્ટિવિષયર્પનો પ્રતિકાર દષ્ટિપશ્ચિ અવતરણું નહી એહજ. તે તો અતિદૂરેથી

દૂરં દૂરેણ-અતિદૂરેણ પરિત્યાજ્યો ભવેત્ । દૃષ્ટિવિપસેર્પસ્ય પ્રતીકારો દૃષ્ટિપથાનવતરણમેવ । સત્ચાતિદૂર-
તસ્યાગેનૈવ સ્યાન્ । તથાડ્યમપ્યભિનિવેશી મન્તવ્યઃ । એતેન નિજનિજમાર્ગાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનં ધર્મ
એવ દેવાદિસુગતિપ્રાપ્તિહેતુત્વાદિતિ પરાશક્કાડપિ પરાસ્યા, જિનાજ્ઞામન્તરેણ ધર્માધર્મયોરવિશેષાત્ ।
ચદાહ શ્રીહરિમદ્રસૂત્રિઃ—

તિત્થયરાણા મૂલં ણિઅમા ધમ્મસ્સ તીએ વાધાએ । કિં ધમ્મો કિમધમ્મો ગેવં મૂહા વિચારંતિ
॥ ૧ ॥ ત્તિ, (૩૫૦ ૫૦ ગાં ૬૭૯) ઉપદેશપદે વૃત્તિર્યથા—‘ તીર્થક્રદાજ્ઞા-ભગવતુપદેશો મૂલમ્-આદિ-
કારણ નિયમાદ્વચ્ચમાભેવેન ધર્મસ્ય-ચતિગૃહસ્થસમાચારભેદમિન્નસ્ય । અતીન્દ્રિયો હાસૌ । ન ચાન્યસ્યાડ-
સર્વધિવ’ પ્રમાતુરુપદેશ એતત્પ્રવૃત્તૌ મતિમતા હેતુભાવ પ્રતિપત્તુ ક્ષમતે, એકાન્તેનૈવ તસ્ય તત્રાનધિકારિ-
ત્વાત્ । જાત્યન્ધસ્યેવ મિત્ત્યાદિષુ નરકરિતુરગાદિરૂપાલેખન ઇતિ । તસ્યાસ્તીર્થકરાજ્ઞાયાઃ વ્યાધાતે-વિલોપે
કિમનુષ્ઠાન ધર્મઃ, અથવા કિમધર્મા વર્તતે ? । અન્યત્રાડ્યુક્તમ્—

‘ આણાએ ચ્ચિઅ ચરણં, તચ્ચમ્મે જાણ કિ ન ભગતિ ? । આણં ચ અહ્કતો, કસ્સોએસા
કુણહ સેસ ॥ ૧ ॥ (ઉપદેશમાલા ગાં ૫૦૫) ઇતિ નિયામકાભાવાન્ ન વિવેચયિતુ શક્યતે ચતુત્ત-
સદનુષ્ઠાનં ધર્મઃ इव च अधर्म इति । ન-નૈવ એવમ્-અનેન પ્રકારેણ, મૂહા-હિતાહિતવિમર્શવિકલા વિચા-
રયન્તિ-મીમાસન્તે’ । ચતો જિનાજ્ઞામન્તરેણ ધર્માધર્મયોરવિશેષઃ । તત એવ મિથ્યાદૃષ્ટિમાત્રસ્ય શાસ્ત્રાધ્યા-

ત્યાગેજ હુધ તિમ એહે અભિનિવેશી માનવા. એતથે આપ આપણા માર્ગને છુટ જે ધર્મિકાનુષ્ઠાન,
તે ધર્મજ દેવાદિસુગતિની પ્રાપ્તિના હેતુપણ્યાથી. એહતી-પરતી-આશકા પશ્ચિ ટાલી જિનારા-
વિના ધર્મ-અધર્મના અવિશેષપણ્યાથી. ‘ તીર્થ કરની આરા’ તે ધર્મનુ મૂલ અને તે આરાને વ્યાધાતે
કહ્યું ધર્મ કહ્યું અધર્મ ? એહતુ’ મૂઢ ન જાણે. ‘ વૃત્ત્યર્થ-તીર્થ કરની આરા-ભગવતને ઉપદેશ, પ્રથમકાંચ
અવસ્થાએ પતિ અને મૂઢસ્થ તેહના આચારને ભેદે ભિન્ન જે ધર્મ તેહનુ અર્તાશ્રિય એ ધર્મ કઈ
અન્ય જે અસર્વગ્રંથક તેહને ઉપદેશ એહતી પ્રવૃત્તિને વિષે ચતિવતને હેતુભાવપ્રતે પડિવજવાને
સમર્થ નહીં. એકાતે તેહને અનધિકારિપણ્યાથી, જાત્યન્ધને’ જિમ ભિત્યાદિકને વિષય નર-હસ્તિ-
નુરંગાદિકના ચિત્રામને વિષય. તે તીર્થ કરની આરાને વિશેષે સ્થુ ? અનુષ્ઠાન ધર્મ અથવા અધર્મ વતે.

અથાતરે પશ્ચિ કહિઈ છે—‘ આરાઈજ આરિત, તેહને હાગે જાણિ સ્થુ ન લાગુ ? આરા
અતિક્રમતા કેહના આદેશથી કરે છે, શેષ ધર્મ’ નિયામકના અભાવથી વિવેક કરી ન સકે, જે
વતી અનુષ્ઠાન એ ધર્મ અને આ અધર્મ, પશ્ચિ મૂઢ-હિતાહિતવિચારે રહિત તે, એણિ પ્રકારિ-
ન વિચારિ. જે માટે જિનારા ત્રિના ધર્માધર્મનો અવિશેષ. તે માટે મિથ્યાદૃષ્ટિમાત્રને શસ્ત્ર બયાસ પશ્ચિ
સંસારનુ કારણ જ વિપરીતપણે જાણવાથી વૃત્તિસહિત પૂર્વે દેખાડ્યું છે. એતલાજવતી સમકિત
સાહમીને (અનભિમુખને) પુણ્યને વિષે પ્રવૃત્તિ અને પાપને વિષે નિવૃત્તિ ન હુઈજ. ‘ જ્ઞાનનુ ફલ
વિરતિ પાપને વિષે, પુણ્યને વિષે તિમ પ્રવૃત્તિ, યોગ્યતાદિકે યુક્ત તે લાવે ન હુઈ. જે માર્ટિ જ્ઞાન તે અજ્ઞાન
તેહને છે જ્ઞાન જે વસ્તુગોષ્ઠ તેહનુ ફલ નિવર્તવું કિ હા ? તે કહે છે પાપ-પ્રાણાતિપાતરૂપકર્તવ્ય તેહને વિષે,
પવિત્ર જે સ્વાધ્યાય-ધ્યાન-તપશ્ચારિત્રાદિક કાર્યવિશેષને વિષે, તથા તે સમુચ્ચયને વિષે એતલે વધી
પ્રવૃત્તિ પ્રવર્તનને સ વળે. તે પશ્ચિ જ્ઞાનનુ જ ફલ. તે પાપનિવૃત્તિ અને પુણ્યની પ્રવૃત્તિ તે કેહવી ? તે
કહે છે, યોગ્યતારૂપઈ, આદિશબ્દથી ક્વચ્છેત્રકોલને અનુકૂલે યુક્ત-સબ્દ, તે વતી જાવાઈરે’ મિથ્યાત્વીને

सोऽपि संसारकारणमेव, वैपरीत्येनावबोधोत् । यदाह—‘भवद्देव णाणमेवअस्से’त्यादि सट्ठत्तिं प्रागुपद-
शितम् (पृ० १२२) । अत एव सम्यक्त्वानभिमुखाना मिथ्यादृशमज्ञानवशेन पुण्ये प्रवृत्तिं पापे च
निवृत्तिर्न स्यात् । यदुक्तम्—

‘णाणस्स फल विरुद्धं पावे पुण्णमि तह पविस्सीड । जोगत्ताइअणुगया भावेण ण सा अओऽ-
ण्णाण’ ॥ १ ॥ ति, उपदेशपदे (गा० ४४८) वृत्तिर्यथा—‘ज्ञानस्य-वस्तुबोधस्य फल-कार्यं विरतिरु-
परमः, क ? इत्याह—पापे-प्राणातिपातादिरूपे कुकृत्ये, पुण्ये-पवित्रे स्वाध्यायध्यानतपश्चरणानां कृत्य-
विशेषे । तथेति समुच्चये । प्रवृत्तिस्तु-प्रवर्तनमेव या सम्पद्यते, साऽपि ज्ञानस्य फलम् । कीदृशी ? इत्याह—
योग्यत्वाद्यनुगता, योग्यत्वेन-योग्यतारूपेण, आदिशब्दाद् द्रव्यक्षेत्रकालभावत्वानुकूल्येन चानुगता-
सम्बद्धा । ततो भावेन-भावार्थरूपेण न-नैव मिथ्यादृष्टेः पापे विरतिः पुण्ये च प्रवृत्तियोग्यताद्यनुगता
सम्पद्यते, यतः कारणात्, अतो ज्ञानमप्यज्ञानम्, तस्याशुब्रालाबुपात्रनिक्षिप्तदुग्धशर्करादिमधुरद्रव्याणामिव
ज्ञानस्याऽपि तत्र मिथ्यात्वोदयात् विपरीतभावापन्नत्वात् । अत्र ज्ञानस्य फलं पापे निवृत्तिः पुण्ये च
प्रवृत्तिरुक्ता । सा च ज्ञानवता सम्यग्दृशमेव भवति । न पुनरज्ञानिनो मिथ्यादृष्टेरपि, तस्य पुण्यपापयोः
प्रवृत्तिनिवृत्त्योरभावात् । तस्माद्वर्मचिकीर्षुणा जिनाज्ञैव पर्यालोच्या, न पुनर्विशिष्टकष्टादिरूप तपःसयमा-
द्यनुष्ठानम् । यदुक्तम्—

‘एअमइनिजणबुद्धीए भाविअ अप्पणो हिअट्ठाए । सम्म पयट्ठिअव्वं आणाजोगेसु सव्वत्थ’
॥ १ ॥ ति, उपदे० (प० गा० ४४९) वृत्तिर्यथा—एतत्पूर्वाक्तम् अतिनिपुणबुद्ध्या भाव्य-भाववि-

पापनी विरतिं अने पुण्यने विषयं प्रवर्तनं ते योग्यतादिकं युक्तं न न स पणे, न कारुण्यं ज्ञानं पण्यं—
अज्ञानं तेहने, अशुद्धत्वेन मध्ये धातुं न दुग्ध शर्करादि मधुर द्रव्येन परे, ज्ञानने पण्यं निहा मिथ्यात्वना
उदयं विपरीतं भावमेते’ पात्र्यापण्यथा ।

छंदा गान्तु इह पापने विधिं निवृत्तिं अने पुण्यने विधिं प्रवृत्तिं कही अने ते ते गान्तु त
सम्पदृष्टिने न कुत्र, पण्यं अज्ञानी मिथ्यादृष्टिने न कुत्र तेहने पुण्यपापने विषे प्रवृत्तिं अने निवृत्तिना
अभाव्यथा तैवती धर्मं करिवा वाछतं जिनारा न विद्यागवी पण्यं विशिष्टादृष्टिप तप सयमं हि
अनुष्ठानं ते नही । अने निपुण्यशुद्धिं विचारयु आत्मानां छित्तं अथे सम्मनं प्रवर्तयु आरायोगनं
विषे सर्वत्र, वृत्त्यर्थे-अने पूर्वे कछि ते निपुण्यशुद्धिं विचारयु आत्माने छित्तने अथे सम्पदृष्टिनि
प्रवर्तयु आरायोगे सर्वत्र धर्मादिकार्ये, अतलावती कछि छे-‘पाप ते वेध विचार, मध्यमशुद्धिं अथार
विचार, आगमत्तव ते शुधप्ररीक्षं सर्वयत्ने’ नञे जिननी आरा जिनप्रवचनने विषे पण्यं अल्प-
जनने कुत्र । कालना अनुभाव्यथा । तछिहे सम्पदृष्टिने जिनाराग्यने विषे न पण्यमानं अक्षयादिकं करिषु

अत्र प्राहे कालानुभाव्यथा लोकं छंदा सर्वधं न मारे सुदरं नथी तथापि आराशुद्धने विषे
प्रतिपद्यं करिषो’ अनंतरं कछियां छिदाकरुनी परे प्राहे लोकं वर्तमानकालनां सामर्थ्यं अने जैनमतने
विषे पण्यं सर्वधं साधु अनर्थं आवकं सुदरं नथी वर्तता तछि रसु २ अनानोगादिदोषधी शास्त्रप्रतिद्वेषप्रवृत्तिं
कुछं अने पूर्वनी परे ते कारुण्यं आराशुद्ध-ने लक्ष्मी रीते लक्ष्मी न जिनारागमं तेहना आचारना पशथी शुद्धिं
पात्र्या न साधु अने आवकं तेहने विषे पण्यमानं करिषो । ये वली जिनारागाथ विशिष्टक्रियाकारी कुछं ते
पण्यं वेवेणीनधं सर्वप्रकारे वज्जवा, ‘जीजनधं विषयं पण्यं प्रदेषं न करिषो । पण्यं सर्वथा विधिं जिनारागं

તવ્યમ્, આત્મનઃ—સ્વસ્ય હિતાર્થ—કલ્યાણનિમિત્તં સમ્યગ્—યથાવત્પ્રવર્તિતવ્યમાજ્ઞાયોગેન સર્વત્ર ધર્માવિ-
કાર્યે । અત એવ ઉક્તમ્ ‘વાલઃ પઞ્ચતિ લિઙ્ગં મધ્યમલુદ્ધિર્ચિવાચયતિ ઘૃત્તમ્ । આગમતત્ત્વ તુ બુધઃ
પરીક્ષતે સર્વચત્તેન ’ ॥ ૧ ॥ इति षोडशके (પ૦ ૧ ગા૦ ૨) યથાપિ જિનાજ્ઞારુચિઃ જૈનપ્રવચનેડ્યલ્પ-
જનસ્યૈવ ભવતિ કાલાનુભાવાત્, તથાડપિ સમ્યગ્દશા જિનાજ્ઞારુચિષ્વેવ ભક્તિબહુમાનાદિ કાર્યમ્ ।
યદુક્તમ્—‘ એ પાણ જળા કાલાનુભાવા ઇહપિ સન્વેવિ । જો સુદરત્તિ તમ્હા આણાસુદ્દેસુ પઢિંધો ’
॥ ૧ ॥ ત્તિ, ઉપદે૦ (પ૦ ગા૦ ૮૩૮) યુત્તિર્થથા—‘ એતદનન્તરોક્તોદાહરણવત્ પ્રાયો—વાહુલ્યેન જનાઃ—
લોકાઃ કાલાનુભાવાત્—વર્ત્તમાનકાલસામર્થ્યાત્ ઇહાડપિ—જૈનમતેડપિ સર્વેડપિ સાધવઃ શ્રાવકાશ્ચ નો—નૈવ
સુન્દરા વર્ત્તન્તે, કિન્ત્વનાભોગાદિદોષાત્ શાસ્ત્રપ્રતિકૂલપ્રવૃત્તય ’ । इति पूर्ववत् । तस्मात्कारणाद् आज्ञाशुद्धेषु—
સમ્યગ્ધીતજિનાગમાચારવશાત્ શુદ્ધિમાગતેષુ સાધુષુ શ્રાવકેષુ પ્રતિબન્ધો—બહુમાનઃ કર્તવ્ય इति ’ । ये तु
जिनाज्ञावाह्याः विशिष्टक्रियाकारिणा भवन्ति, तेऽप्युपेक्ष्य सर्वप्रकारेण वर्जनीयाः ।

યદુક્તમ્—‘ હારેસુવિ ચ પઓસો જો કાયલ્લો ભવટ્ટિઈં એસા । જવરં વિવલ્લણિજ્ઞા વિહિણા
સહ મગ્ગણિરણ ’ ॥ त्ति, उपदे० (प० गा० ८३९) वृ०—‘ इतरेष्वपि—जैनप्रवचनप्रतिकूलानुष्ठानेष्वपि
સમુપસ્થિતદુર્ગતિપાતફલમોહાદ્યશુભકર્મવિપાકેષુ લોકોત્તરમિન્નેષુ જન્તુષુ પ્રદ્વેવો—મત્સરસ્તદ્દર્શને તત્કથાયા
વા અક્ષમારૂપો—નૈવ કર્તવ્યઃ । तर्हि किं कर्तव्यम् ? इत्याशङ्क्याह—भवस्थितिरेषा—यतः कर्मगुरवोऽद्या-
પ્યકલ્યાણિનો ન જિનધર્માચરણં પ્રતિ પ્રહ્મપરિણામા જાયન્ત इति चिन्तनीयम् । तथा नवरं—केवलं
વિવર્જનીયા—આલાપસંલાપવિશ્રમ્ભાદિમિઃ પરિહરણીયા વિધિના—વિવિક્તપ્રામનગરવસત્યાદિવાસરૂપેણ
સદા—સર્વકાલં માર્ગનિરતેન સમ્યગ્દર્શનાદિમોક્ષમાર્ગસ્થિતેન સાધુના શ્રાવકેણ ચ । अन्यथा तदालापसम्भा-

તત્પરે, ઇતર-જૈનપ્રવચનને વિષે પ્રતિકૂલ અનુષ્ઠાનને વિષે પશ્ચિ. ઉપનુ છે દુર્ગતિપાતકલ છે જેહને એહવો જે
મોહ તે આદે અશુભકર્મવિપાક છે જેહને એહવા જે લોકોત્તરથી લિન્ન જે જનુ તેહને વિષે
પ્રદ્વેષ જે મત્સર તે તેહના દર્શન અને તેહની કથાને વિષે અક્ષમારૂપ ન કરિવો. તઉસ્યુ કરિયુ ?
તે ઉપરિ કહે છઈ-સંસારસ્થિતિ એ. જે માટે કર્મઈં શુરુ હજીતાઈં અકલ્યાણુવત જિનધર્મ આચરણુ-
પ્રતે આસક્ત મન ન હૂંઈ એહવુ ચિતવવુ. કેવલ વળવો—આલાપ સંલાપ વિશ્રાસાદિકે પરિહરવા.
વિધિ—એકાંત ગ્રામ-નગર વસત્યાદિવાસરૂપે સર્વકાલ મોર્ગતત્પરિ—સમ્યગ્ દર્શનાદિરૂપમોક્ષમાર્ગને વિષે
રહે સાધુઈં અને શ્રાવકે. ઇમ નહીં તો તે સદાતે આલાપ-સંલાપાદિકે સંસર્ગ કરિવો દુષ્ટાચર-
રોગે ઉપહત સંસર્ગની પરે તે તે દોષના સચારથી ઇહયોક પરલોકને વિષે અનર્થની પ્રાપ્તિજ.

એતલાજવતી કહિઈં છઈં-સિહયુદ્ધા બ્યામ્મયુદ્ધા ઉદક અથવા બળતું તિહા પપ્પસે અશિવ ઉનોદરિ-
કારેપ પ્રતે દુસ્સીલજનપ્રિય હૂઈં તે. બ્યાધિ ભદ્ધુ; મરુ ભદ્ધુ, દારિદ્રસગમ એ ભદ્ધુ, અરુપપાસધ
ભદ્ધુ કુમિત્રસંગ ભદ્ધુ નહીં ઉપદેશપદાદિકને વિષેજ ઇમ નથી કહિઈ. અગાદિકને વિષે પશ્ચિ તિમ
કહેવાથી. તે ઇમ-સંયમતપને વિષે ઉદમ કરતો એ. દુ.ખમોક્ષ ન કરે. તે વતી આત્મોત્કર્ષ વળવો
યતિજનપ. જે દુર્ગુહિત જે વિદાલવ તેહને દર્પે-પ્રબલિત ચિત્તના ધણી સર્વજવનનુ એકદેશ-
વિપરીત ભાષે તે એહવો હુ તો સંયમતપને વિષે ઉગમ કરતો એ શરીર-મનના જે અનેક દુ.ખ
અસાતાના ઉચ્ચથી ઉપના તેહના વિનાશ ન કરે-પોતાને ગર્વે પ્રબલિત ચિત્તવત. જે માટે ઇમ,
તે માટે પોતાના ઉત્કર્ષ-જે હજી સિદ્ધાંતવાઈ, ખીએ ઠા નહીં કોઈં મુઝ કરિયો એહરો માન

वर्णादिना संसर्गकरणे दुष्टज्वररोगोपहतसंसर्ग इव तत्तद्गोपसञ्चारादिहपरलोकेयोरनर्थावाप्तिरेव । अत एवोक्तम्-सीहगुहं वग्धगुह उदय च पलितयं च सो पविसे । असिव ओमोयरिअं दुस्सीलजणप्पिओ जो उ ॥ १ ॥ त्ति, तथा 'वर याही वरं मच्चू वर दारिहसगमो । वर अरणवासो वा मा कुमित्तण सगमो' ॥ १ ॥ त्ति । न चैवमुपदेशपदादिषु प्रकरणेष्वेवोक्तम्, अङ्गादिविषयि तथैव भणनात् । तथाहि—

'न करेइ दुक्खमोक्ख उज्जममाणोऽपि संजमतवेसु । तम्हा अत्तक्करिसो वज्जेअव्वो जइ-जणेण' ॥ १ ॥ त्ति, सूत्रकृदङ्गनिर्युक्तौ (अ १३. गा० १२६) व्याख्या—“यो हि दुर्गृहीतविद्यालव-दर्पाध्मात् सर्वज्ञवचनैकदेशमन्यथा व्याचष्टे स एवभूतः सन् सयमतपस्सूयम कुर्वाणोऽपि, शारीरमान-साना दुःखानामसातोदयजनिताना मोक्ष-विनाशं न करोति आत्मगर्वाध्मातमानसो, यत एव तस्मा दात्मोत्कर्षः—अहमेव सिद्धान्तार्थवेदी, नापरः कश्चिन्मत्तुल्योस्तीत्येवंरूपोऽभिमानो, वर्जनीय—त्याज्यो यतिजनेन—साधुलोकेन । अपरोऽपि ज्ञानिनां जात्यादिको भवो न विषेयः किं पुनर्ज्ञानमदः ? । तथा-चोक्तम्—ज्ञानं भवदर्पहर, माद्यति यस्तेन तस्य को वैद्यः ? । असृत् यस्य विषयायति, तस्य चिकित्सा कथं क्रियते ?' ॥ १ ॥ इति । इह तु आज्ञाबाह्यमनुष्ठान तपःसयमादिकं दुःखविनाशकं न भवतीति दर्शितम् । तथा—'जे यावुद्धा महाभागा, वीरा असम्मत्तदसिणो । असुद्धं तेसि परकंत, सफलं होइ सव्वसो' ॥ १ ॥ त्ति, श्रौसू० अ० ८ गा० २२) वृत्तिर्यथा—'जे यावुद्धा' इत्यादि । ये केचन 'अवुद्धा' धर्मं प्रत्यविज्ञातपरमार्था, व्याकरणशुक्ततर्कादिपरिज्ञानेन जातावलेपाः पण्डितमानिनोऽपि परमार्थवस्तुतत्त्वानव-बोधान् अवुद्धा इत्युक्तम् । न च व्याकरणादिपरिज्ञानमात्रेण सम्यक्त्वव्यतिरेकेण तत्त्वावबोधो भवतीति ।

पणवो यतिजने साधुलोके भीम ओ जात्यादिमद न करेवो, तडि यानमद किम करेवो ? कडिउपयि छे—यानं ते भदना दर्पं तु हरनार अने तेखे ने भद करे तेहने कडिउ वैद्य ? असृत् नेहनध, त्रिषधं परिषुमध तेहनध यिकित्सा किम करीध ? छडा तो आयाणाअ अनुष्ठान ने तपःसयमादिकं ते दुःखविनाशकं न छुध ओहवुं देणाउयु ।

वीर अशुद्ध महाभाग संभक्तिदर्शी नामथी अशुद्ध तेहनुं पराक्रमिडे कर्मण धूहलनुं हायकं छुध । ने केतवाअके अशुद्ध-धर्मप्रते अज्ञात परमार्थ, व्याकरण-शुभ्रतकं यानं तिथि यथो ने अविमानं नेहने ओहवा पडितमानीपयि परगुना तत्त्वज्ञानना अज्ञानथी अशुद्ध ओहवु कडिउ । व्याकरण-दि-परिज्ञानमात्रे सम्यक्त्व विना तत्त्वगोप न छुध न कडिउ छे—शास्त्रना अवगाहननुं धउवु तिका तत्पर छुध ते पयि अशुद्ध ते वस्तुतत्त्व न समंजे । विविधप्रकार रसभावमाहि पछी आहुडीपयि रमने श्वाद धखे काये पयि न नयि । अथवा अशुद्धनी परे ते आलवीयं वत मोटा पूनय ओ अर्थ लोकाविज्यात परकटकना वेदना परमार्थ ओ—ने पडितपयि दानादिके लोकपूज्यपयि सुखटवाह वडतापयि समकितने परिज्ञाने विफल ओहवा केतवाअके छुध ते देपाउ छे, सम्यग्पयि जेवानु, शील नथी नेहने ते मिथ्यादृष्टि ओ अर्थः ते आलनुं ने काध तप-दान-अध्ययन-निष्पमादिकेने विषे पराक्रम-उद्यम क्यो ते अशुद्ध साहसु कर्मण धनने अर्थे । भावविनाथी अथवा निदानसहितपण्यथी कुवेधनी यिकित्सानी पगे विपरीत अनुगुधपण्यथी वथी कर्मण धरप इले सहित जेतवे तपोनुष्ठानादिके सवे क्रिया कर्मण धने अर्थे न छडा मिथ्यावीनु तप सयमादिके सवे कर्मण धनने हेतुपयि इक्षवत कडिउ

તથાચોક્ત-‘ શાસ્ત્રાવગાહપરિષદ્નતત્પરોડપિ, નૈવાબુધઃ સમધિગચ્છતિ વસ્તુતત્ત્વમ્ । નાનાપ્રકાર-
રસભાવગતાડપિ દર્શી, સ્વાદં રસમ્ય સુચિરાદપિ નૈવ વેત્તિ ’ ॥ ૧ ॥ યદિવા અવુદ્ધા ઇવ અવુદ્ધાઃ-બાહ-
વીર્યવન્તઃ, તથા મહાન્તશ્ચ તે ભાગાશ્ચ મહાભાગાઃ, ભાગશબ્દઃ પૂજાવચનઃ, તતશ્ચ મહાપૂજ્યા इत्यर्थઃ,
લોકવિશ્રુતા इति, તથા ‘ વીરાઃ ’ પરાનીકભેદિનઃ સુમટા इति । इदमुक्तं भवति-पण्डिता अपि त्यागादि-
भिर्गुणैर्लोकपूज्या अपि तथा सुभटवाद वदन्तोऽपि सम्यक्तत्त्वपरिज्ञानविकलाः कैचन भवन्तीति दर्शयति-
न सम्यग् असम्यग् तस्य भावोऽसम्यक्त्व तद्द्रष्टुं शीलं येषां ते तथा, मिथ्यादृष्टय इत्यर्थः, तेषां च
बालानां यत्किमपि तपोदानाध्ययनयमनियमादिव पराक्रान्तमुद्यमकृत तदशुद्धमविशुद्धिकारि प्रत्युत कर्म-
बन्धाय, भावोपहतत्वात् सनिदानत्वाद्वैति ब्रुवैद्यचिकित्सावद् विपरीतानुवन्धीति । तच्च तेषां पराक्रान्तं
सह फलेन-कर्मबन्धेन वर्जित इति सफलम्, ‘ सर्वग ’ इति सर्वा अपि तत्क्रियाः तपोऽनुष्ठानादिकाः
कर्मबन्धायैवेति ’ । अत्र मिथ्यादृशां तपःसंयमाध्ययनादिक सर्वमपि कर्मबन्धहेतुत्वेन फलवद्भूषणितम् ।

તથા ‘ અહાવરે તત્ત્વરસ ઠાળમ્ મિસગરસ વિભંગે એવમાહિજ્જતિ-જે રૂમે ભવતિ આરણિયા’
इत्यादि यावत् ‘ असन्वदुक्खप्पहीणमग्गे ण्णतमिच्छे अमाहु ’ त्ति, सूत्रं क० द्वि० श्रु० (सूत्र. ३४)
वृत्त्येकदेशो यथा-‘ अधर्मपक्षेण युक्तो धर्मपक्षो मिश्र इत्युच्यते । तत्र अधर्मस्येह भूयिष्ठत्वाद्, अधर्मपक्ष
एवायं द्रष्टव्यः । एतदुक्तं भवति-यद्यपि मिथ्यादृष्टयः काञ्चित्तथाप्रकारां प्राणातिपातादिनिवृत्तिं विवर्धति,
तथाप्याशयस्याशुद्धत्वाद् अमिनवे पित्तोदये सति शर्करामिश्रक्षीरपानवदूपरप्रदेशशृष्टिवद् विवर्धितार्थाऽ-

અત એવ ઉચ્છંખલે ઇહા લિખ્યુ છે જે-જેણે અરે પાખંડપણાઈ તેતણે અરે તેહને।
અશુદ્ધવર્તી પ્રથા સર્વો નહીં. ઇત્યાદિ તે સૂત્ર વ્રત્યાર્થાદિજ્ઞાનમુલક જાણેવું. અર્થ સ્પષ્ટજ છે. ‘અવર્મ-
પક્ષે યુક્ત ધર્મપક્ષ તે મિશ્ર કહીછ’. એતલે અધર્મને ઘણાપણ થી અધર્મપક્ષજ એ જાણવો એ ભાવ-જે
મિથ્યાદષ્ટિ કાઢએક તેહવી પ્રાણાતિપાતાદિ નિવૃત્તિ કરે છે તહિંપણિ ભાવના અશુદ્ધપણાથી નવ-
પિત્તને ઉદયે શર્કરાયુક્તક્ષીરપાન ઉપજૂમિવૃષ્ટિની પરે વાંછિત અર્થના અસાધકપણાથી નિરર્થકપણાઈ પામે
મિથ્યાત્વના અનુભાવથી. મિશ્રપક્ષપણિ અધર્મપક્ષજ જાણવો ઇહા મિથ્યાદષ્ટિને પ્રાણાતિપાતાની
નિવૃત્તિપણિ અનિવૃત્તિ સરિખીજ કહી શુદ્ધ મહાવીરની આગાઈ એ સમાધિપ્રતે પામીને અને એ
સમાધિપ્રતે રહીને મિથ્યાત્વીને અનુભોદે નહીં. તહિંયુ ? તેહના આચરણની જુજૂપ્સા પ્રતે કરે. રક્ષણશીલ
એહવો સસાગસમુદ્ર તરીને જ્ઞાનાદિવત હુતો ધર્મપ્રતે દહઈ.

જાણ્યા છે તત્ત્વ જેણે એહવા સર્વજ્ઞ મહાવીરસ્વામી તેહની આગાઈ એ સદ્ધર્મપ્રાપ્તિ-
લક્ષણસમાધિ પામીને અને એ સમાધિને વિષે રહીને મનવચન કાપાઈ ગિરેદ્રશ હુતો મિથ્યાદષ્ટિપ્રતે
અનુભોદઈ નહીં તહિં કેવલ તેહના આચરણની જુજૂપ્સાપ્રતે કરે તે એહવો હુતો આત્માને પગે
રક્ષણશીલ અથવા મોક્ષપ્રતિ ગમનશીલ હુતો તે એહવો હુતો સમુદ્રનીપરે ફુલગ મહાભવોદ પ્રતિ
તરીને, ગ્રહીછ તે આદાન જ્ઞાન-દર્શન-આરિતરૂપ તે છે જેહને એહવો સાધુ સમ્યગ્ દર્શન છતે પરતીર્થાની
તપઃસમૃધ્ધાદિ દર્શને જ્ઞેન-દર્શનથી ન પડિ સમ્યગ્જ્ઞાને યથાર્થપ્રદપણાથી સમસ્તપ્રવાદીના મત
નિગદરણિ પગે યથાર્થ મોક્ષ-માર્ગપ્રતે પ્રગટ કરે. સમ્યગ્ આરિતરૂપ છતે તો મમત્ત પ્રાણિસમૂહને
હિનવાજકપણિ નિરુદ્ધપાપચ્યાપાર હુતો તે મિહુના અવિગેયથી અને અવના ઉપાજ્યાં કર્મ નિર્મરૂઢ
પોતે અને પરનમ્. એહવો ધર્મ કહિં.

સાધકત્વાન્ નિરર્થકતામાપદ્યતે । તતો મિધ્યાત્વાનુભવાન્મિશ્રપક્ષોઽધ્યધર્મપક્ષ એવાવગન્તવ્યં इत्यादि ' ।
અન્ન મિધ્યાદૃશાં પ્રાણાતિપાતાદિનિવૃત્તિરપ્યનિવૃત્તિસમતયૈવોક્તા ।

તથા 'બુદ્ધસ્સ આણાહ્મ સમાહિં અસ્સિ સુટ્ઠિચ્ચા તિવિહેણં તાઈ । તરિઠ સમુદ્ધ વ મહામ-
બોધ, આયાણવ ધમ્મસુદાહરેજ્ઞા' ॥ ૧ ॥ ત્તિ । શ્રીસૂ ૦ દ્વિ ૦ શ્રુ ૦ (અ ૦ ૬ ગા ૦ ૫૫) વૃત્તિર્થા-
બુદ્ધસ્સેત્યાદિ । બુદ્ધઃ-અવગતતત્ત્વ સર્વજ્ઞો વીરવર્દમાનસ્વામી તસ્યાજ્ઞયા-તદાગમેન ઇમ સમાધિ-મદ્ધર્મા-
વાતિલક્ષણમવાપ્ય અસ્મિન્ન સમાધૌ સ્થિત્વા મનોવાકાયૈસ્પ્રુપ્રણિહિતેન્દ્રિયો ન મિધ્યાન્દ્રીન્ અનુમન્યતે,
કેવલ તદાચરણજુગુપ્સા ત્રિવિધેનાઽપિ કરણેન વિધત્તે, સ ઇવમ્ભૂત આત્માન પરેપાં ચ ત્રાયી-ત્રાણશીલઃ,
ત્રાયી વા ગમનશીલો મોક્ષ પ્રતિ, સ ઇવમ્ભૂતસ્તરીતુમુલ્લઘ્ય સમુદ્રમિવ દુસ્તર મહામભૌષ', મોક્ષાર્થમા-
દીયતે इत्यादान-સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપ તદ્વિચિત્તે યસ્યાસૌ આદાનવાન્ સાધુઃ, સ ચ સમ્યગ્દર્શનેન
સતા પરતીર્થિકતપઃસમૃદ્ધ્યાદિદર્શનેન મૌતીન્દ્રદર્શનાન્ન પ્રચ્યવતે, સમ્યગ્જ્ઞાનેન તુ યથાવસ્થિતવસ્તુપ્ર-
રૂપણતઃ સમસ્તપ્રાવાદુકવાદનિરાકરણેન પરેપા યથાવસ્થિતમોક્ષમાર્ગમાર્ચિર્ભાવયતિ, સમ્યગ્ચારિત્રેણ તુ
સતા સમસ્તભૂતપ્રામહિતૈર્પિતયો નિરુદ્ધાશ્રવદ્વારઃ સન્ તપોવિશેષાચ્ચાનેકમવોપાર્જિતં કર્મ નિર્જર્જરયતિ,
સ્વતોઽન્યેષા ચૈવ પ્રકાર ધર્મસુદાહરેન્-વ્યાગૃણીયાગાવિર્ભાવયેદ્ इत्यर्थः ।

एतत्तसूत्रस्य चूर्ण्येकदेशो यथा-‘बुद्धस्स आणाह्म समाहिं’मित्यादि यावत्, तत्त्व विसेसेण
दंसणसमाहिणा अहिगारो, जेण मिच्छादिट्ठीसु पडिहएसु सम्मत्त थिर होइ, सइ अ सम्मत्ते णाणचरि-
त्ताइ वि होति, अस्मिन्समाधौ त्रिविधेनाऽपि सुण्डु स्थित्वा वा तिविहेणति, मणमां वयसा कायसा,

તેહા વિશેષિ દર્શન-અમાધિ અધિકાર તેવતી મિધ્યાત્મી નિરાકરે હુ તે સમ્યક્ત્વ સ્થિતર હુઈ છેતે
સમહિતે ચ ન-ચારિત્ર પશ્ય હુઈ, એ સમાધિને વિપદ ધિર રહી ત્રિવિધિં મન-વચન-કાયાઈ, તેહા મને
તો મિધ્યાત્મીને ન માને ત્રિવિધિસે ત્રિસદી પાપડી તેહતુ એ પાપને ગ્રહણિ સર્વતુ ગ્રહણ કથું હુઈ
તે સર્વં અસહ્યાવગ્નિત એહવુ માને, વચને પ્રતિષેધિં, કાયાઈ તેહને અસ-માર્ગને વિષે રચા છે
ગ્રમ્હે એહવુ હન્તપરાવર્તનાદિકિ તે પ્રતે નિરાસ કરે, કમ અન્ય જે સાખ્ય-વૈશેષિક-જૈનદિક તે ત્રિવિધિં
કરણિ ગહ્ઈ પ્રતિપાદિ, હહા મિધ્યાદૃષ્ટિના માર્ગની નિંદા તત્પરને સમ્યક્ત્વતુ સ્થિત-પશ્ય કહિહ.

હે અધની પરિ દેખનારઈ કહિહ તે સદહે હે અધર્શન ! હે નિરુદ્ધર્શન ! મોહનીય કર્મે કરે
દેખે તે પશ્ય, ન દેખે તે અપશ્ય એનહે અધ તેણે સરિખો કાર્યાકાર્યના અવિવેકપણાથી, તે અધ
સરિખાતુ સજોધન હે અપશ્યવત્ અધસરિખા ! પ્રત્યક્ષ એકજ અને હુતે કાર્યાકાર્યના અભણ્ય,
સર્વજે કહિએ જે સર્વજાગત તે પ્રતે સદહે-અમાણ્ય ફરિ, પ્રત્યક્ષ એકનેજ માને હુતે સમસ્તતત્ત્વવહાગને
વિશેષે હણાણો, પિતાનિમિત્તકવ્યવહારની અસિદ્ધિથી, અસર્વજનુ માન્યુ દર્શન ચેણે તેહતુ આમ ત્રણ
હે અમર્વરુદ્ધર્શન ! પોતાથી આણે પાસેજ દેખનારતુ છે તેહવા દર્શન પ્રમાણ્ય હુતો કાર્યાકાર્યને
અવિવેકિ પણિ અધની પરે ચાહિત, જહે સર્વજનો મારગ ન કરત ઇત્યાદિ પરમાર્થ. સ્વાવતી ?
સર્વજોકામાર્ગતુ શ્રદ્ધાન પ્રાણી ન કરે, જે માટે એહવુ કહીઈ છે તે ઉપરિ કહે છે-અહઈ, અતિહિ
કમ્યુ-આવર્થુ દર્શન-અવળોધરૂપ જેહતુ તે ? તે ઉપરે કહે છે-મોહે તે મોહનીય-મિધ્યાદર્શનીય
અથવા યાનાવરણીયાદિક તે સ્વકૃતકર્મિઈ નિરુદ્ધર્શન હુતો પ્રાણી સર્વજોકત માર્ગપ્રતિ ન સદહે, તે

તત્ર મળસા ણ મિચ્છાદિદ્વીષ સમણુણાતિ તિન્નિ તેસઙ્ગાણિ પાવાદિયસયાણિ તેસિં એતેસિં પંચણ્ઠં ગહણેણં સન્નેવેસિં ગહણ કતં ભવતિ, તે અ સન્નેવે અસન્નમાવદ્ધિતે મન્નતિ, વાયાએ વિં પહિહણતિ, કાપણ વિ તેસિં અન્નુદ્ઠાણાતિ વા અહો અસન્નાર્ગસ્થિતા યૂયમિતિ હસ્તપરાવર્તનાદિમિઃ ક્ષેપેસ્તાન્નિરા-સત્કરોતિ, एवं अण्णाइं साङ्ख्यवैशेषिकबौद्धादीनि तिविहेण करणेन गरहतीत्यादि । अत्र मिथ्याद्विष्टि-मार्गागर्हापरायणस्य सम्यक्त्वस्थैर्यादि भणितम् ।

તથા 'અદક્ખુવ દક્ખુવાહિ અસહસુ અદક્ખુદસણા । દ્વિ હુ સુનિરુદ્ધદસણે, મોહણિજ્ઞેણ કહેણ કમ્મુણા ' ॥ इति सू० वेत्तो० उ० ३ (गा० ११) वृत्तिर्यथा-अदक्खुवेत्यादि । ' पश्यतीति पश्यो न पश्योऽपश्यः-अन्धस्तेन तुल्यः कार्याकार्याविवेचित्वादान्धवत्तस्याऽऽमन्त्रण हेऽपश्यवेद्-अन्धसदृश । प्रत्यक्षस्थैकस्याभ्युपगमेन कार्याकार्यानभिन्न । पश्येन-सर्वज्ञेन व्याहृतम्-उक्तं सर्वज्ञागम ' श्रद्धस्व ' प्रमाणीकुरु, ' प्रत्यक्षस्थैकस्याभ्युपगमेन समस्तव्यवहारविलोचनेन हन्त हतोऽसि, पितृनिबन्धनस्याऽपि व्यवहारस्यासिद्धेरिति । तथाऽपश्यकस्य-असर्वज्ञस्याभ्युपगत दर्शनं येन असौ अपश्यकदर्शनस्तस्याऽऽमन्त्रण हेऽपश्यकदर्शनं । स्वतोऽर्वागदर्शी भवांस्तथाविधदर्शनप्रमाणश्च सन् कार्याकार्याविवेचित्तयाऽ-न्धवदभविष्यत् यदि सर्वज्ञाभ्युपगमं (तमार्गं) नाकरिष्यत्, इत्यादि यावत् ' किमिति ' सर्वज्ञोक्ते मार्गे श्रद्धानमसुमान्न करोति ? येनैवमुपदिश्यते, तन्निमित्तमाह-' हं दी ' त्वेव गृहाण, हुशब्दो वाक्या-लङ्कारे, सुष्ठु-अतिशयेन निरुद्धम्-आवृत दर्शन-सम्यग्भावोद्धारूप यस्य स तथा, केनेत्याह-मोहयतीति

વતી તે માર્ગના શ્રદ્ધાન પ્રતે પ્રેરીઈ છઈ અ કોશમર્લિનસ બોધને તેહને 'રોષ ઉપજે, અને 'તે સયતીને ચોગ્ય નહીં, ઇમ ન કહેવું, હિનને અર્થે તેહના વચનને જિને કહેવાપણ થી, ' રૂસઓ અથવા મેં રૂસઓ અથવા વિષ પરાવર્તઈ હિતભાષા તે ભાષવી પોતાના પક્ષને ગુણકારિણી વતી, ' અને જે ' કાણીને કાણી નપુ સકનઇ પાવઇઓ, વ્યાધિ અને રોગીઓ અને ' ચોરને ચોર ન કહેઈ, ' એહવું વચન તે રાગદેષઈ કેવલ દુઃખ ઉપજવવાના હેતુ હે કાણી કોટી । દત્તાદિક સ બોધનાદિ રૂપ નિષેધુ ઇમ નહીં તો વૈદ્યાદિકની આગલી રોગી કોઇ કહીઓ ન જોઇ, દેખીઇ તઓ છઈ પોતાના ગુરૂપણિ રોગીપણિ બાદસ્વરિ કંહીતો. તે માટે સૂત્રકૃતાગાદિ જે આગમ તેહનું પ્રમાણપણું અન્યથા ન ઉપજે તે વતી મિથ્યાત્વીનું ધાર્મિકકૃત્ય કોઇક પ્રકારે દ્રવ્યથી સભવતું પણિ ભાવથી લેશથી પણિ ન સભવે સમ્પ્રકૃતવાંચિમુખ જે મિથ્યાત્વી તે સમ્યગ્દૃષ્ટિની પરે જાણવો. દર્શનમોહનીય અને અનતાનુમધિને અત્યંતજીર્ણ પણે સમ્પ્રકૃતની પ્રાપ્તિને પ્રતિબંધકપણના અભાવથી અસત્યપણિ વિવેચયાથી

વલી જઈ મિથ્યાત્વીના માર્ગનું ઇષ્ટ તપ સ યમાદિક તે ધર્મ હકિત, તહી ભાગવત શ્રી મહાવીર અધર્મ-પણિ કેવલ કર્મબંધપણે અને તેહની પ્રસ સાને મગકિતના અતીચારપણે ન કહિન કહિઉ તો છે મોટે પ્રમથે ચાવત અતિચારપણે વલી કપિલની આગલિ ' ચોડા ઇહા પણિ છે ' એહવું મરીચિનું વચન તે પરિચાળકનું દર્શનઆશ્રયને ઉત્સર પણિ ન હોત પરનઇ અભિપ્રાયે તેહને દર્શન પણિ અદ્યધર્મને છતાપણુથી વલી અન્ય તો રહો. દિગબજે પરિગ્રહી જિનપ્રતિમાપણિ મિથ્યાત્વીઇ અથાવની મમ્મગદ્દષ્ટિને અકલમ્પપણિ કહી કિમ તહી તેહના માર્ગના ઇષ્ટ જે બીજા અનુધાન તેહની અનુમોદનાને સભવ ? તે વતી ઉત્સરભાષી જિનાયાને વિરાધક અભિનિવેશવત દષ્ટિવિપદગ્ધરીઓ દૂરથી જાડયો એનહું સિદ્ધ અનુ. પૂર્વપક્ષ-તેથી જોહને અજુનિવર્તવું તેહને તે કહેવું એતલાવતી મિથ્યાત્વીને પ્રુપરને વિષે પ્રશ્નિઃક્રિતપણું હોતે પાપથી અજુનિવર્તવું તે કેવલ પાપજ સ પન્નુ અને તેતો અપુકા ઉપદેગપદે જ વિરોધથી.

મોહનીય-મિથ્યાદર્શનાદિ જ્ઞાનાવરણીયાદિક વા તેન સ્વકૃતેન કર્મણા નિરુદ્ધદર્શનઃ પ્રાણી સર્વજ્ઞોક્ત માર્ગે ન શ્રદ્ધત્તે, અતસ્તન્માર્ગશ્રદ્ધાન પ્રતિ ચોદ્યતે इति । ન ચૈવમાક્રોગગર્ભિભતસમ્બોધનેન તેષા રોપોત્પત્તિર્ભવતિ, તત્ત્વ સયતાના નોચિતમિતિ વાચ્યમ્ । હિતાર્થ (તથાભૂતવચનસ્ય) તથાસમ્બોધનસ્ય જિનૈરનુજ્ઞાતત્વાત્ ।

‘યદાગમ’- ‘રૂસડ વા પરો મા વા વિસ વા પરિઅત્તડ । માસિઅવ્વા હિઆ માસા સપક્ક-
ગુણકારિઆ ’ ॥ ૧ ॥-इति श्री आ० नि० । यत्तु ‘तदेव काण काणत्ति पडग पडगत्ति वा । वाहिअ
वा वि रोगि त्ति, तेण चोरत्ति णो वए ’ ॥ ૧ ॥ त्ति (दश अ० ७ गा १२) वचन तद्गागद्वयाभ्या
केवलदुःखोत्पादननिमित्त हे काण । हे कुष्ठिन् । इत्यादि सम्बोधनादिरूपेण निषिद्धमवसातव्यम् । अन्यथा
वैद्यादेः पुरस्तात् रोगी कोऽपि वक्तव्यो न भवेत् । दृश्यते च निजगुरुरपि रोगितया बाढमुद्वोष्यमाणः ।
तस्मात् श्रीसूत्रकृद्गाद्युक्तागमप्रामाण्यान्यथानुपपत्त्या मिथ्यादृशा धार्मिककृत्य कथञ्चिद् द्रव्यतः सम्भव-
न्नपि भावतो लेशतोऽपि न सम्भवति । सम्यक्त्वामिमुखस्तु मिथ्यादृष्टि सम्यग्दृष्टिवदवसातव्यः । दर्शन-
मोहनीयानन्तानुबन्धनामत्यन्तजीर्णत्वेन सम्यक्त्वप्राप्तौ प्रतिबन्धकत्वाभावात् असत्त्वेन विवक्षणात् ।
किञ्च-यदि मिथ्यादृष्टिर्मात्राभिमत तपःसयमादिक धर्माऽभविष्यत् तर्हि भगवान् श्रीमहावीरो वीतरागो-
ऽधर्मतया केवलकर्मबन्धतया तत्प्रशंसायां अपि सम्यक्त्वातिचारतया च नाभणिष्यत् । भणित च प्रवचने
महता प्रबन्धेन यावत्तत्प्रशंसा सम्यक्त्वातिचारतयेति । तथा कपिलस्य पुरस्तात् मनागिहाप्यस्तीति
मरीचिवचन परिब्राजकदर्शनमधिकृत्योत्सूत्रमपि नाभविष्यत्, परामिप्रायेण तदीयदर्शनेऽपि मनाग्धर्मस्य
विद्यमानत्वात् । किञ्च-आस्तामन्यत् दिगम्बरादिपरिगृहीता जिनप्रतिमाऽपि मिथ्यादृष्टिपरिगृहीतत्वेन
सम्यग्दृशामकल्प्यतया भणिता, कथं तर्हि तन्मार्गाभिमतशेषानुष्ठानस्यानुमोदनासम्भवः । तस्मादुत्सूत्रो-

‘એતલ જવતી-અકરણનિયમ અન્યે વર્ણુ ચો પોતાના શાસ્ત્રને વિષે શુભભાવવિશેષથી, એ-
યુક્ત નહી ઇમ નહી ’ એ કારણથી એકાત પાપને વિષે અપ્રવૃત્તિરૂપ જે અકરણનિયમ અન્યતીર્થાર્થે પશ્ચિ
વર્ણુઓ પોતાના શાસ્ત્ર પાતજલાદિને વિષે કૃણુ હેતુથી અકરણનિયમનું વર્ણુન તે ઉપરિ કહે છે
શુભભાવ વિશેષથી-વળનીપરે અભેદ પ્રશસ્તપશ્ચિમભેદથી શાસ્ત્રને અભ્યાસ તે રૂપ જે ભસ્મ તેહને
પરામર્શ કરી નિર્મલ કર્યા હેદયરૂપ આરિસા જેહના એહવા જે સાધુ તેહનો ક્ષોપક્ષમ જ પરે અકરણ-
નિયમપશ્ચિ કહી એ ભાવ વર્ણુવકે એ પોતાના શાસ્ત્રને વિષે ખીમ્મ, પશ્ચિ સુદરપણુનો ભજનાર નહી
કુઈ, તે ઉપરિ કહે છે-તીર્થાતરીયઈ કહ્યા એ પશ્ચાથી એ અકરણનિયમ ન યુક્ત, ઇમ નહી ઇચ્છુરિતિ
ઉપદેશને વચને જ અન્યતીર્થિકને વિષે પશ્ચિ પાપને વિષે એકાત અપ્રવૃત્તિરૂપ જે અકરણનિયમ તે
કહિઉ છે, ઇમ છતે એકને કરે એક જ મથને વિષે પૂર્વ અને પર પાપ પ્રગટ જ.

‘એહલું જઉ મેટી બ્રતિ તુજને છે અન્યતીર્થિકમથને વિષે અકરણનિયમ ઇમ નથી કહું
તઉસ્થુ ? અકરણનિયમ વર્ણુઓ એતલ જ કહિકે છે વચન (વર્ણુન) તઉ સાક્ષાત્ અથવા પર પરાઈ
જિનવચન શ્રવણમાત્રે અથવા તેહવા યાનાવરણીય-મોહનીયને ક્ષોપક્ષમવિશેષે શુભ અધ્યવસાય
વિશેષથી ધુણજવના અક્ષરનીપરે મિથ્યાદૃષ્ટિને સભવે પણે જિમ જિનધર્મ કરેવો સુગતિહેતુપણુથી.
ધત્યાદિ શબ્દપ્રયોગ આશ્રયીનઈ પ્રાહે સર્વ દર્શનને સમત જ પશ્ચિ ઇમ તેહના દર્શનને વિષે ધર્મ સિદ્ધ
ન ચાઈ જૈનનઈ સદશપણુની પ્રાપ્તિ થાઇ વતી એતલાજવતી જૈનને અકરણનિયમને ઇડવાની શકા
ટાલવાને અર્થે તીર્થાતરીય કહ્યાપણુને હેતુઇ, ઇમ કહિઉ, પશ્ચિ તીર્થાતરીયવિષે છનાપણુ ઇમ ન કહીઉ.

પદેશાજિનાજ્ઞાવિરાધકોઽમિનિવેશી દૃષ્ટિવિપવિપધરકલ્પો દૂરતસ્થાન્ય ઇતિ સિદ્ધમ્ । નનુ મો । યતો
યસ્યાનુપરમઃ તદેવ તસ્ય વક્તવ્યમિતિકૃત્વા મિથ્યાદૃશા પુણ્યે પ્રવૃત્તિરાહિત્યે સતિ પાપાદનુપરમઃ કેવલ
પાપમેવ સમ્પન્નં, તદ્વાયુક્તમેવ ઉપદેશપદ્મચનેનૈવ ચિરોધાત ।

તથાહિ—‘ઇત્તો અકરણણિઅમો અણ્ણેહિવિ વણ્ણિઓ સસત્થમિ । સુહભાવવિસેસાઓ ણ ચેવ-
મેસો ન જુત્તો ત્તિ’ ॥૧॥ ઉપદેશપદે (ગા ૮ ૬૧૨) વૃત્તિર્વથા ‘ઇત-અસ્માદેવ કારણાદ્ અકરણનિયમ-
એકાન્તત એવ પાપેઽપ્રવૃત્તિરૂપઃ અન્યૈરપિ-તીર્થાન્તરીયૈરપિ વર્ણિતો-નિરૂપિતઃ સ્વશાસ્ત્રે પાતક્ષલાદૌ । કૃતો
દ્વેતોરકરણનિયમવર્ણનમ્ ? इत्याह—શુભભાવવિગેષાદ્ વજ્રવદ્ભેદ્યાત્ પ્રશસ્તપરિણામભેદાદેઃ । શાસ્ત્રાભ્યાસ-
ભક્ષ્યપરામર્ગશિદ્ધીકૃતદ્વૈત્યાદર્શના ભાવસાધૂનાં વન્ધક્ષયોપશમ એવ પરૈરકરણનિયમતયોક્ત ઇતિ
તાત્પર્યમ્ । વર્ણયતા નામાસાવન્યૈ સ્વશાસ્ત્રે, પરં ન સૌન્દર્યભાગ્ ભવિષ્યતીત્યાહ—ન ચૈવ તીર્થાન્તરીયોક્ત-
ત્વેન દ્વેતુના ઇપોઽકરણનિયમો ન યુક્તઃ, કિન્તુ યુક્ત એવ’ इत्येवमुपदेशपदमचनेनैवान्यतीर्थिकेवव्य-
करणनियमः पापे एकान्ताप्रवृत्तिरूपोऽमिहितः ।

એવ ચ સત્યેકકર્તૃક એકસ્મિન્નેવ ગ્રન્થે પૂર્વાપરવિરોધઃ સ્ફુટ એવેતિ ચેત્, અહો । બ્રાન્દિઃ,
નક્ષત્રાન્યતીર્થિકેષુ તથાભૂતઃ અકરણનિયમોઽસ્તીતિ મળિતમ્, કિન્ત્વકરણનિયમો વર્ણિત इत्येव મળિતમ્ ।
વર્ણન તુ સાક્ષાત્પરસ્પરયા વા જિનવચનશ્રવણમાત્રેણ તથાભૂતજ્ઞાનાવરણીયમોહનીયક્ષયોપશમવિશેષેણ વા
શુભાધ્યવસાયવિશેષાત્ શુભાક્ષરન્યાયેન મિથ્યાદૃશા સમ્ભવત્યપિ । યથા-ધર્મઃ કર્તવ્ય એવ સુગતિદેહતુલાત્,
પાપ ચ ન કર્તવ્યમેવ દુર્ગતિદેહતુલાદિત્યાદિ શબ્દપ્રયોગમવિકૃત્ય પ્રાયઃ સર્વદર્શનસમ્મતમેવ । ન ચૈવં તેવા
દર્શને ધર્મઃ સિદ્ધ્યતિ, જૈનતુલ્યતાપત્તે । અત એવ જૈનાનામકરણનિયમપરિહારગઢ્ઢાનિરાસાર્થમેવ

વર્ણુન તઉ વર્ણુનીય જે વસ્તુ તેહના યથાર્થ જ્ઞાનની અપેક્ષાઈ જ હું’ ઇમ નહીં તો તેહવું વર્ણુન જ હું
હયુ’ થયુ તો હાહુ નહીં. તેહવો જે સાધુનો ક્ષયોપશમ તેહવું સાધુજ અકરણનિયમપણે વર્ણુનથી.

પૂર્વપક્ષ-એહવું’ કિમ એહવું જઉં, સાધુનો તેહવો ક્ષયોપશમ તે અકરણનિયમનો વિશુદ્ધપણાધનો હેઉ
પણિ સ્વરૂપથી અકરણનિયમ નહીં, જઉં વર્ણુન માત્રે વર્ણુનીય વસ્તુનું તેહવું સ્વરૂપ તેહવું જ તે સંબંધી જ્ઞાન
શ્રદ્ધાન અનિ પ્રરૂપણા હાહુજ હુંઈ તઉ અન્યતી અંકના માન્યા સુગત-હંસર દિક દેવ અગિહ તને સમ નજ સંપન્ને.
શાક્યાદિકે પશુ જૈનની પરે રાગદ્વેષરહિતપણે અને સર્વત્રપણે અકરણનિયમથી પરે પોતાના દેવને નામે પશુ
કહ્યાપણાથી તે વતી તેહવે કર્મક્ષયોપશમ વરૂપે અકરણનિયમ તે એહવો હુંઈ, એહવી શુદ્ધિ સાધુને તેહવા
ક્ષયોપશમવિશેષ તે અકરણનિયમનો વિશુદ્ધતાનો હેઉ એહવ.ને અકરણનિયમપણે વર્ણુન કપિલાદિકને પશુ એ
તાત્પર્ય. એતલે સાધુનો ક્ષયોપશમવિશેષ અપણે વર્ણુનો અથવા અણુઅપણે ? આલપક્ષ તો નહીં,
કેવલને ગમ્યપણે કરી કપિલાદિજ્ઞાનનો અગોચરૂપણાથી. બીજે પક્ષે, અપણાને વર્ણુનનો અસહ્ય.
એ કલ્પનપણે ટાલ્યુ દુશ્વલક્ષને’ ન્યાયે જૈનને ઇષ્ટવસ્તુનું વર્ણુન તેહને અતુરારે વર્ણુન અન્યતીર્થિકે
વિશે હુંઈ પશુ, એહવું પ્રવચનને વિશે પ્રસિદ્ધપણાથી ઇમ નહીં તો દુશ્વલક્ષ ન્યાયનો અયુક્તતા સ પને.

ધુણે કાઢિક જે કકારાદિ વર્ણુ તે લિપિના અક્ષરજ્ઞાનને અપેક્ષિ ઇમ તો નહી અને
તે વર્ણુ અક્ષરપણિ કહિય નહી. જઉં સ્યુ ? લિપ્યક્ષરનો અતુરાર જીમ સતુષ્પાકૃતિને ધરતો
પણિ મત્સ્ય તે ન મતુષ્યપણે કહીઈ, તઉ સ્યુ ? મતુષ્યની આકૃતિવતપણે તિર્થ અજ. ઇમ શુભાક્ષર

तीर्थान्तरीयोक्तत्वेन हेतुनेत्युक्तम्, न पुनस्तोर्थान्तरीयेषु विद्यमानत्वेनेति । वर्णनं च न वर्णनीयवस्तु-
विषयकयथार्थज्ञानसापेक्षमेव, अन्यथा तथाभूतवर्णनं सम्भवेव स्यात् । जात चासम्यग्, तथाभूतसाधु-
कर्मक्षयोपशमस्यैवाकरणनियमतया वर्णनात् । ननु एव कथम् ? इति चेत्, उच्यते-साधूना तथाभूत-
क्षयोपशमो हि अकरणनियमस्य विशुद्धताहेतुः, न पुनः स्वरूपतोऽकरणनियमः ।

किञ्च-यदि वर्णनमात्रेण वर्णनीयस्य वस्तुनः तथास्वरूपं तथैव तद्विषयं ज्ञानं श्रद्धानं प्ररूपणं च
सम्यगेव स्यात्, तर्हि अन्यतीर्थिकाभिमतता, मुगतेश्वरादयो देवा अर्हंतुत्या एव सम्पद्येरन्, शाक्यादिभिरपि
जैनैरिव रागद्वेषराहित्येन सर्वज्ञत्वेन चाकरणनियमवत् निजदेवनाम्नाऽपि भणितत्वात् । यदुक्तम्-‘बुद्धस्तु
मुगतो धर्म-धातुस्त्रिकालविज्जिनः’ इत्यादि नाममालाया (देवकाण्डे श्लो १४६) तस्मात्तथाविधकर्म-
क्षयोपशमविशेषेणाकरणनियम एतादृशो भवतीति बुद्ध्या साधूना तथाभूतक्षयोपशमविशेषस्याकरणनियम-
विशुद्धताहेतोरेवाकरणनियमतया वर्णनं कपिलादीनामपीति तात्पर्यम् ।

एतेन साधूना क्षयोपशमविशेषः कपिलादिभिर्ज्ञातो वर्णितोऽज्ञातो वा । नाद्यः, केवलिगम्यत्वेन
कपिलादिज्ञानागोचरत्वात्, द्वितीये अज्ञातस्य वर्णनासम्भवं इति कल्पनमप्यपास्तम् । घुणाक्षरन्यायेन
जैनभिमतवस्तुवर्णनानुकारिवर्णनमन्यतीर्थिकेषु भवत्यपीति प्रवचने प्रतीतत्वात्, अन्यथा घुणाक्षरन्याय-
स्यानुपपत्तिः प्रसज्येत । नहि घुणेनोत्कीर्यमाणः ककारादिवर्णो लिप्यक्षरज्ञानसापेक्षः, न वा स वर्णोऽक्ष-
रतयाऽपि व्यपदिश्यते, किन्तु लिप्यक्षरांशुकृतिरेवोच्यते । यथा मनुष्याकृतिं विभ्राणोऽपि मत्स्यो न
मनुष्यतया व्यपदिश्यते किन्तु मनुष्याकृतिमानपि तिर्यगेव । एवं घुणाक्षरन्यायेसिद्धमप्यन्यतीर्थिकाभि-
मताकरणनियमवर्णनवचनं जैनमार्गाभिमतकरणनियमव्यवस्थापनार्थं सम्मतितयोद्भावितं द्रष्टव्यम् । न
पुनस्तथाभूतवचनमन्यतीर्थिकेष्वकरणनियमव्यवस्थापकम्, अन्यथा साम्प्रतीनवेदानां कर्तुर्जीवास्तिक्यादि-

न्याये सिद्धपक्षि अन्यतीर्थिकेने ७४ ने अक्षरानुनियमं वचनं ते जैनमार्गने ७४ ने अक्षरानुनियमं
तेहना स्थापनने अर्थिं सभतपक्षि हेभाऽथुं नथुपु पक्षि तथाभूतवचनं ते अन्यतीर्थिकेने विषे
अक्षरानुनियमं व्यवस्थापकं नही. धमं नही तो हभथुना वेदना कर्ताने श्रवना आस्तिकपक्षानु
श्रवणने २वीकार मान्यो जेज्ज. श्रव-कर्मादि व्यवस्थापनने अर्थे ७ लगनत श्रीमद वीरदेवे वेदपदने
७ सभतपक्षि कहेवाथी वचनमात्रने सत्तपक्षि तो लापाने अर्थिं धपक्ष न थाधं वली श कथादिकने
पक्षि श्रवना आस्तिकपक्षानु श्रवणं थाते कुते सभयगद्दपक्षानु सिद्धि थाते मिधात्त उच्चिन्नं ७
कुठं ओहपु सिद्धं थयु. काहके तो छे शाक्यादिने मिधादष्टिपक्षे करी नास्तिकपक्ष ७

ते वती जिम वेदपदना करनारने लथुनारने श्रवणपक्षु निरपक्षु ते जगतस्थिति करीतु पक्षि
भक्षु न कुठं तेहवी निरपक्षुपक्षि श्रवना आस्तिकपक्षानु रक्षितपक्षुथी. तिम पात ७४ प्रमुपना
करनारने पक्षि अक्षरानुनियमं यान नथी. पोते नास्तिकपक्षे करीने अक्षरानुनियमना ७ अलावथी,
ओहना सुभ वपापक्षुता-अन्य भिक्षु ते श्रावदिकने आस्तिकपक्षे रक्षित सर्वथा ७ अय नित्रिया’ ओहपु
हडि ७४ ओ ल व-मिधात्तीने पक्षि कुलेकने शुभलाव कुठं ७ ‘शुभलावथी व्यतर कुठं’ ओहवा
वचनथी. ते शुभलाव ते सभकितने. हेतु न कुठं तल्ले २यु ? देवादिशुभगतीने हेतु, धम नही तो मिधा-
दष्टिकने पक्षे नवमा अवेयकता ७ पञ्चवानु कहेव अयुक्त थाधं. धम शुभल वदशेथी मिधात्तीने पक्षि
तेहवी कासदिसाभयिथेजे इन्थी अक्षरानुनियमने परिशुभ कुठं.

શ્રદ્ધાનોભ્યુપગમઃ પ્રસજ્યેત । જીવકર્માદિવ્યવસ્થાપનાર્થમેવ ભગવતા શ્રીમદ્દાવીરેણ વેદપદાનામેવ સમ્મતિ-
તયોદ્ભાવિતત્વાત્ , વચનમાત્રસ્ય સત્યત્વેન ચ ભાપાયાશ્ચાતુર્વિધ્ય ન સ્યાત્ ।

કિંચ શાક્યાદીનામપિ જીવાસ્તિક્થ્યાવિશ્રદ્ધાનાપત્ત્યા સમ્યગ્દષ્ટિત્વસિદ્ધૌ સિદ્ધ મિથ્યાત્વમુચ્છિ-
ન્નમેવ ભવેદ્ । મળિત ચ શામ્યાદીના મિથ્યાદષ્ટિત્વેન નાસ્તિકત્વમેવ । તસ્માદ્વાથા વેદપદકર્તૃત્વદ્વ્યેતુશ્ચ
જીવસ્વરૂપનિરૂપણં ચ જગત્સ્થિત્યા ક્રિયમાણમપિ ન સમ્યગ્ સ્યાત્ , તથાનિરૂપણેઽપિ જીવાદ્યાસ્તિક્થ્યરા-
હિત્યાત્ । તથા પતજ્જલ્યાદિકર્તુરપિ નાકરણનિયમશ્રદ્ધાનમપિ , સ્વયં નાસ્તિકત્વેનાકરણનિયમશ્રદ્ધાનસ્થંવા-
ભવાત્ । યદાગમ—‘સંતિ ઇમેહિં મિક્ત્સૂહિ’ મિત્યાદિસૂત્રવ્યાખ્યાયામ્—‘અન્યમિક્ષવો હિ જીવાદ્યાસ્તિક્-
થ્યરહિતાઃ સર્વથા અચારિત્રિણ’ इति । અયં ભાવ—મિથ્યાદશોઽપિ કસ્યચિત્ શુભભાવો ભવત્યેવ,
‘સુહભાવા હુંતિ ચતરિઞ’ સિ વચનાત્ । સ ચ શુભભાવો ન સમ્યક્ત્વહેતુરપિ કિન્તુ દેવાદિશુભગતિહેતુઃ ।
અન્યથા મિથ્યાદશામપિ નવમઘૈવેયક યાવદુપપાતમળનમયુક્ત પ્રસજ્યેત । एवं શુભભાવવિશેષોપાન્નિમિથ્યા-
દશોઽપિ તથાવિધકાલાદિસામપ્રયોગેન દ્રવ્યતોઽકરણનિયમપરિણામો જાયતે । યયોપદેશમન્તરેણાઽપિ
મેઘકુમારજીવહસ્તિનોઽનુકરણપરિણામઃ । પરમસદ્ગ્રહાભાવાત્તથામન્યત્વયોગેન સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુરિતિ
[દ્રવ્યતોઽકરણનિયમપરિણામો જાયતે] તદ્વદશાચ તથાભૂતવાક્યરચનાઽપિ ભવતિ । પરં જીવાદિવસ્તુ
તત્ત્વપરિજ્ઞાનાભાવાત્ ઘુણાક્ષરચાયેન (જૈનમાર્ગાનુકારિ) સર્વમપ્યવસાતન્યમ્ । અત એવ સત્યપિ તથા-
ભૂતેઽકરણનિયમે પ્રાગિવ, મનાગપિ ચિરતિપરિણામાભાવઃ , ચિરતિપરિણામસ્ય તસ્ય મિથ્યાત્વોપહતત્વાત્ । તેન

જિમ ઉપદેશ વિનાએ મેઘકુમાર હરિતણ્ણને અનુક્રંપાપરિણામ. પશ્ચિ અસદ્ગ્રહના અભાવથી
તેહવે અન્યત્વને યોગે સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્તિને હેતુ થયો. ક્યથી અકરણનિયમપરિણામથી તેહવી વાક્યરચના
પશ્ચિ કુદ્ધ ધ્રમ છવાદિ વસ્તુતત્ત્વના પશ્ચિનેના અભાવથી ધ્રુણાક્ષરચાયે જૈનમાર્ગને સરિખેઈ કરતું સર્વ
પશ્ચિ જાણિયું એતલાજ વતી છને પશ્ચિ તેહવે અકરણનિયમે પૂર્વલી પરે અશંભાંત્ર પશ્ચિ વિગતિ-
પરિણામને અભાવ. વિરતિપરિણામને તેહને ઉપહતપણથી તે વતી તેહવુ અકરણનિયમનું કહિનાર
વાક્યરચ વચનને આશ્રયને ભેદને અભાવે કરી સમતિપશ્ચિ કહિલ કુદ્ધ તેહના દર્શનને વિષે પશ્ચિ
અકરણનિયમનું જણાવનાર ન કુદ્ધ ભાવથી અકરણનિયમને સમ્યક્ત્વવિના અણુછતાપણથી દર્શન તે
એકવી ધારાદિકની આકૃતિ કુદ્ધ. એણિ રિતી ધ્રુણાક્ષરને દર્શાવે સિધ્ધક્ષર પશ્ચિ ક્ષરન્ય ન કુદ્ધ અને
ધ્રુણને વકારના આકાર કવાને વિષે ભાવપણે સિદ્ધ ન થઈ. એહવુ વિચારવું. ધ્રમથિકે વિરોધગ્રંથપશ્ચિ
નહી. હિવિ વિસ્તારિ પૂછ.

પૂર્વપક્ષ-મિત્રાણ પશ્ચિ પૂઠિઈ છે-સર્વઈ પ્રવાદ તે દ્વાદશાગથી ઉપના, દ્વાદશાગ તે તીર્થ-
કરથી ઉપનુ. એતલાજ વતી પ્રવાદની અવગતિ જિનીની પશ્ચિ અવગત કહી. સર્વપ્રવાદનું મૂલ જે
દ્વાદશાગ જેવતી કહિ છે એ-રતનાકરણત્વ તેવતી કુદ્ધ તે તે માહિ. સર્વપ્રવાદ જે ત્રિકુ-કણભક્ષાક્ષ-
પાદાદિક જે નૈયાયિકાદિ દર્શન તેહની પ્રજાપનાનું મૂલ-આદિકારણ આચારાગાદિ અંગ જે પ્રવચન-
સુરૂપના અવયવરૂપ તેહનો સમાહાર તે દ્વાદશાગ જાણવું જે કારણથી કહિ છે સિદ્ધસેનદિવાક-
રાદિકે. લણીઈ છે સમુદ્રને વિષે જિમ સર્વનદીઓ લીન થઈ તિમ હે સ્વામિન. તાહરે વિષઈ સકલદર્શન
લીન થયા અને તે દર્શનને વિષે પું નથી જિમ ભિજ ભન્ન નદિઓને વિષે સમુદ્ર એતલાજવતી રતના-
કર જે ક્ષીરોદધિપ્રમુખને સમાન. તે કારણવતી સર્વઈ બીજી સુદર થે તે તિહા ૧-પુ. એતલાજ વતી

तथाभूताऽकरणनियमाभिधायकवार्क्येवचन [वचनमधिकृत्य भेदाभावेन] सम्मतितयोद्भावित सन्न तदीयदर्शनेऽप्यकरणे नियमाविर्भावकम्, भावतोऽकरणनियमस्य सम्यक्त्वाविनाभावित्वात् । दृष्टान्तस्तु ईदृशी घकाराकृतिर्भवतीत्येवंरूपेण घुणाक्षरमपि भवति, न पुनर्घुणाक्षरदृष्टान्तेन लिप्यक्षरमपि फलशून्य भवति, न वा घुणस्य घकाराकृतिकरणेऽभिप्रायः सिद्ध्यतीति पर्यालोच्यम् । एव च सति न विरोधगन्धो-पीत्यलं विस्तरेण । ननु भो ! सुहृद्भावेन पृच्छामः—सर्वेऽपि प्रवादाः द्वादशाङ्गमूलका, द्वादशाङ्गं च तीर्थकरमूलकम् । अत एव तदवज्ञया जिनावज्ञा भणिता ।

तथाहि—‘ सव्वपवायमूल दुवालसंग जओ समक्खायं । रयणायरतुल खलु तो सव्व सुदर ‘समि’ ॥ १ ॥ त्ति । उपदेशपदे (गा० ६९४) वृत्तिर्यथा—‘ सर्वप्रवादानां—भिक्षुकणभक्षाक्षपादादिदर्शन-प्रज्ञापनानां मूलम्—आदिकारणं द्वादशाङ्गं—द्वादशानामाचारादीनामङ्गानां प्रवचनपुरुषावयवभूतानां समा-हारो द्वादशाङ्गः, यतः कारणात्समाख्यात सिद्धसेनदिवाकरादिभिः, पठ्यते च—‘ उदधाविच सर्वसिन्धवः, ससुदीर्णास्त्वयि नाथ । दृष्टय । न च तासु भवान् प्रहस्यते, प्रविभक्तासु सरित्स्त्रिवोदधिः ’ ॥ १ ॥ अत एव रत्नाकरतुल्य-क्षीरोदधिप्रभृतिजलनिधिसन्निभं, खलुर्निश्चये, तस्मात्कारणात् सर्वम्—अपरिशेषं सुन्दर यत्तत्तत्र समवतारणीयमित्यकरणनियमादीन्यपि वाक्यानि तेषु तेषु योगशालेषु व्यासकपिलातीतपतञ्ज-ल्यादिप्रणीतानि जिनवचनमहोदधिमध्यलब्धोदयान्येव दृश्यानि । तेषामवज्ञाकरणे सकलदुःखमूलभूताया जिनावज्ञायाः (प्रसगात्) न काचित्कल्याणसिद्धिरिति । एव च सति मिथ्यादृशां पुण्ये प्रवृत्तिः पापे च निवृत्तिर्न स्यादेवेत्येवरूपेण महत्यवज्ञाकरणे पूर्वापरविरोधस्य तादवस्थमेवेति चेत् । मैवं, पूर्ववत् सम्यक्पर्यालोचने विरोधगन्धस्याऽप्यभावात् । सम्यक्पर्यालोचना त्वेव—सर्वप्रवादानां मूलं द्वादशाङ्ग-मित्यत्र प्रवादां—नेधर्वादिविशेषाः । ते च सर्वग्रहणेन शुभा अशुभाश्च ग्राह्याः । तत्र शुभाः जीवरक्षाद्यभि-प्रायघटिताः, अशुभाश्च ततो विलक्षणास्तेषां च मूलं द्वादशाङ्गं श्रीवीरवचनोद्बोधितश्रीसुधर्मस्वामि-

अक्षरानुयमादिकं वाक्यं पशुं तं ते शोणशक्ने रिषे व्यास-ऽपिल-पतञ्जलादिकं प्रणीतं ते जिन वचनस्य समुद्र मध्येथी पात्रो छे छेद्यं जेहने अहवाज्ज जलस्य तेषु अवगच्छते अकलङ्कःपना मूलकारणस्य जे जिनावरा तेषां द्वादशस्य सिद्धिं नही

धम छते तो मिथ्यत्वीने पुण्यने विषे प्रवृत्तिं अने पापने विषयं निवृत्तिं न कुपञ्ज पशुं रीते महां अवरा छते पूर्वापरविरोधतु तादवस्थं पशुं जे ते उपरि छे छे भं छे पूर्ववी रीते सम्भगविआ-रण्यां विरोधगधनापशुि अभावथी सम्भग् विचारण्णो तो धम-सर्वप्रवादतु मूलं द्वादशाङ्गं पछा प्रवाद ते नयवादिरेप छिडे ते सर्वग्रहे धि शुल अने अशुल अडेवा तिहा शुल ते अनरक्षादिअलिप्राये घटिता. अशुल ते तेषां विपरीत छिडे तेहेतु मूलं द्वादशाङ्गं ते श्रीवीरवचनथी प्रतिपुद्ध जे सुधर्मस्य भी ते सम्भधी न सलवे अशुल पशु प्रनादनी पट्टित्तिने जिनवचनथी प्रगट थया पशुने प्रस जे शुलनी परे छिडेन पशु थाध ते प्रनाद ते शुल अने अशुल पशु सम्भधी वचन सम्भया प्रमाथु. जे माटे बाध्यकारे कछि छि-जेतला वचन-पथ तेतलाज्ज कुठ नयवाद अने जेतला नयवाद तेतलाज्ज वचन-पथ तेहनी प्रवृत्ति ते अनादि प्रवादे आवी किं जिनवचनमूलकं सलवे ? प्रत्यक्षपक्षध्या वशी ते सर्वनी अत्रा करिं जिननी निंदा मानते जे असमञ्जसपशुं ते जिनवचनना अनाथे ज्जुक्त, ‘ शव हथुवे ’ छपदि नयप्रवादी अवरा करते तहेवा पशुानी आपत्तिथी-

શ્રદ્ધાનો મ્યુપગમઃ પ્રસજ્યેત । जीवकर्मादिव्यवस्थापनार्थमेव भगवता श्रीमहाश्रीरेण वेदपठनानामेव सम्मति-
तयोद्भावितत्वात् , वचनमात्रस्य सत्यत्वेन च भाषायाश्चातुर्विध्यं न स्यात् ।

કિંચ શાક્યાદીનામપિ જીવાસ્તિમ્યાદિશ્રદ્ધાનાપત્યા સમ્યગ્દૃષ્ટિવસિદ્ધૌ સિદ્ધ મિથ્યાત્વમુચ્છિ-
ન્નમેવ ભવેદ્ । મળિતં ચ શાક્યાદીના મિથ્યાદૃષ્ટિત્વેન નાસ્તિકત્વમેવ । તસ્માદ્વથા વેદપઠકર્તુસ્તદધ્યેતુશ્ચ
જીવસ્વરૂપનિરૂપણં ચ જગત્સ્થિત્યા ક્રિયમાણમપિ ન સમ્યગ્ સ્યાત , તથાનિરૂપણેઽપિ જીવાદ્યાસ્તિક્યર-
હિત્યાત્ । તથા પત્તજ્ઞત્યાદિકર્તુરપિ નાકરણનિયમશ્રદ્ધાનમપિ, સ્વયં નાસ્તિકત્વેનાકરણનિયમશ્રદ્ધાનસ્યેવા-
ભવાન્ । યદાગમ—‘ સંતિ ળ્લોહિં મિક્સુહિ ’ મિત્યાદિસૂત્રવ્યાખ્યાયામ્—‘ અન્યમિક્ષવો હિ જીવાદ્યાસ્તિ-
ક્યરહિતાઃ સર્વથા અચારિત્રિણ ’ ઇતિ । અયં ભાવઃ—મિથ્યાદૃશોઽપિ કસ્યચિત્ શુભભાવો ભવત્યેવ,
‘ સુહભાવા હુંતિ ઘતરિઝ ’ ત્તિ વચનાત્ । સ ચ શુભભાવો ન સમ્યક્ત્વહેતુરપિ કિન્તુ દેવાદિશુભગતિહેતુઃ ।
અન્યથા મિથ્યાદૃશામપિ નવમઐવેયકં યાવદુપપાત્તમણનમયુક્તં પ્રસજ્યેત । एवं शुभभावविशेषान्मिथ्या-
दृशोऽपि, तथाविधकालादिसामग्र्ययोगेन द्रव्यतोऽकरणनियमपरिणामो जायते । यद्योपदेशमन्तरेणाऽपि
મેષકુમારજીવહસ્તિનોઽનુકમ્પાપરિણામઃ । પરમસદ્ગ્રહાભાવોત્થામવ્યત્વયોગેન સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુરિતિ
[દ્રવ્યતોઽકરણનિયમપરિણામો જાયતે] તદ્વશાચ તથાભૂતવાક્યરચનાઽપિ ભવતિ । પરં જીવાદિવસ્તુ
તત્ત્વપરિજ્ઞાનાભાવાત્ ઘુણાક્ષર-યાયેન (જૈનમાર્ગાનુકારિ) સર્વમગ્યવસાતવ્યમ્ । અત એવ સત્યપિ તથા-
ભૂતેઽકરણનિયમે પ્રાગિવ, મનાગપિ વિરતિપરિણામાભાવઃ, વિરતિપરિણામસ્ય તસ્ય મિથ્યાત્વોપહતત્વાત્ । તેન

જિમ ઉપદેશ વિનાએ મેષકુમાર હરિતજીવને અનુકંપાપરિણામ. પણિ અસદ્ગ્રહના અભાવથી
તેહવે અવ્યત્વને યોગે સમ્યક્ત્વને પ્રાપ્તિનેા હેતુ થયો. ધ્રુવથી અકરણનિયમપરિણામથી તેહવી વાક્યરચના
પણિ હુઈ ધ્રુવ જીવાદિ વસ્તુતત્ત્વના પગિજ્ઞાનના અભાવથી ધ્રુવશાક્ષર-યાયે જૈનમાર્ગને સરિખેઈ કરતું સર્વે
પણિ જાણિયું એતલાજ વતી ઇને પણિ તેહવે અકરણનિયમે ‘ પૂર્વલી પરે ’ અંશમાત્ર પણિ વિરતિ-
પરિણામનેા અભાવ. વિરતિપરિણામને તેહને ઉપહતપણથી તે વતી તેહવું અકરણનિયમનું કહિના
વાક્યરૂપ વચનને આશ્રયોને લેદને અભાવે કરી સમતિપણિ કહિઉ હુઈ તેહના દર્શનને વિષે પેણિ
અકરણનિયમનું જણાવનાર ન હુઈ ભાવથી અકરણનિયમને સમ્યક્ત્વવિના અણુછતાપણથી દષ્ટાને તે
એહવી ધકારાદિકની આકૃતિ હુઈ એણિ રિતી ધ્રુવશાક્ષરને દષ્ટાને લિચક્ષર પણિ કલશ-ય ન હુઈ. અને
ધ્રુવને ધકારના આકાર કવાને વિષે ભાવપણે સિદ્ધ ન થાઈ. એહવું વિચારવું. ધ્રુવયિકે વિરાધગ્ધપણિ
નહી. હિચિ વિરતારિ પૂજું.

પૂર્વપક્ષ-મિત્રાઇ પણિ પૂછિઈ છે-સર્વઈ પ્રવાદ તે દાદશાગથી ઉપના, દાદશાગ તે તીય-
કરથી ઉપનું. એતલાજ વતી પ્રવાસની અવન ઇ જિની પણિ અવના કહી. સર્વપ્રવાદનું મૂલ જે
દાદશાગ જેવતી કહિઉ છે-રતનાકરતુલ્ય તેવતી સુદર તે તે માહિ. સર્વપ્રવાદ જે શિશુ-કણ્ઠજાક્ષ-
પાદાદિક જે નૈયાયિકાદિ દર્શન તેહની પ્રમાપનાતું મૂલ-આદિકારણ આચારાગાદિ અંગ જે પ્રવચન-
સુરૂપના અવયવરૂપ તેહનેા સમાહાર તે દાદશાગ જાણવું જે કારણથી કહિઉ છે સિદ્ધસેનદિવાક-
રાદિકે. લણ્ણીછે સમુદ્રને વિષે જિમ સર્વનદીઓ લીન થઇ તિમ હે સ્વામિન! તાહરે વિપઈ સકલદર્શન
લીન થયા અને તે દર્શનને વિષે વું નથી જિમ લિજ લન્ન નદિઓને વિષે સમુદ્ર એતલાજવતી રતના-
કર જે કીરાદિપ્રમુખને સમાન. તે કારણવતી સર્વઈ ખીજી સુદર ચે તે તિહા પંડુ, એતલાજ વતી

તથાભૂતાકરણનિયમાભિધાયકર્થક્યંવચન [વચનમધિકૃત્ય ભેદાભાવેન] સમ્મતિતયોદ્ધાવિતં સમ્મ તદીયદર્શનેડ્યકરણે નિયમાવિર્ભાવિકમ્ , ભાવતોકરણનિયમસ્ય સમ્યક્ત્વાવિનાભાવિત્વાત્ । દૃષ્ટાન્તસ્તુ ર્દેદશી ધકારાકૃતિર્ભવતીત્યેવરૂપેણ ધુણાક્ષરમપિ ભવતિ, ન પુનર્ધુણાક્ષરદૃષ્ટાન્તેન લિપ્યક્ષરમપિ ફલશન્ય ભવતિ, ન વા ધુણસ્ય ધકારાકૃતિકરણેડમિપ્રાયઃ સિદ્ધ્યતીતિ પર્યાલોચ્યમ્ । એવ ચ સતિ ન વિરોધગન્ધો- પીત્યલં વિસ્તરેણ । નનુ ભો. ! સુહૃદ્ભાવેન પૃચ્છામઃ-સર્વેડપિ પ્રવાદાઃ દ્વાદશાઙ્ગમૂલકા , દ્વાદશાઙ્ગં ચ તીર્થકરમૂલકમ્ । અત એવ તદવજ્ઞયા જિનાવજ્ઞા મળિતા ।

તથાહિ—‘ સન્વપ્પવાયમૂલ દુવાલસંગં જઓ સમક્સાચં । રયણાયરતુહ્ણં સ્વલુ તો સન્વ સુદર તમિ ’ ॥ ૧ ॥ સ્તિ । ઉપદેશપદે (ગા૦ ૬૧૪) ઘૃત્તિર્થથા-‘ સર્વપ્રવાદાનાં-મિશ્રુકળમક્ષાક્ષપાદાદિદર્શન- પ્રજ્ઞાપનાના મૂલમ્-આવિકારણ દ્વાદશાઙ્ગ -દ્વાદશાનામાચારાદીનામજ્ઞાના પ્રવચનપુરુષાવયવભૂતાના સમા- હારો દ્વાદશાઙ્ગ, યતઃ કારણાત્સમાસ્યાત સિદ્ધસેનદિવાકરાદિમિઃ, પઠ્યતે ચ-‘ ઉદધાવિવ સર્વસિન્ધવઃ , સમુદીર્ણસ્ત્રવિ નાથ । દૃષ્ટય । ન ચ તાસુ ભવાન્ પ્રદશ્યતે, પ્રવિમક્તાસુ સરિત્સિવોદધિઃ ’ ॥ ૧ ॥ અત એવ રત્નાકરતુલ્ય-ક્ષીરોદધિપ્રવૃત્તિજલનિધિસન્નિમ, સ્વલુર્નિશ્ચયે, તસ્માત્કારણાત્ સર્વમ્-અપરિશેષ સુન્દર યત્તત્ત્ર સમવતારણીયમિત્યકરણનિયમાદીન્યડપિ વાક્યાનિ તેષુ તેષુ યોગશક્ષેષુ વ્યાસકપિલાતીતપતજ્ઞ- લ્યાદિપ્રણીતાનિ જિનવચનમદ્વોદધિમધ્યલઘ્વોદયાન્યેવ દશ્યાનિ । તેષામવજ્ઞાકરણે સકલદુ સ્વમૂલભૂતાયા જિનાવજ્ઞાયાઃ (પ્રસંગાત્) ન કોચિત્કલ્યાણસિદ્ધિરિતિ ’ । એવં ચ સતિ મિશ્રાદશા પુણ્યે પ્રવૃત્તિઃ પાપે ચ નિવૃત્તિર્ન સ્યાદેવેત્યેવરૂપેણ મહત્વવજ્ઞાકરણે પૂર્વાપરવિરોધસ્ય તાદવસ્થયમેવેતિ ચેત્ । મૈવં, પૂર્વવત્ સમ્યક્પર્યાલોચને વિરોધગન્ધસ્યાડ્યપ્રમાવાત્ । સમ્યક્પર્યાલોચના ત્વેવ-સર્વપ્રવાદાના મૂલ દ્વાદશાઙ્ગ-મિત્યત્ર પ્રવાદાં-નૈર્થવાદવિશેષાઃ । તે ચ સર્વપ્રહ્ણેન શુભા અશુભાશ્ચ ગ્રાહ્યાઃ । તત્ર શુભાઃ જીવરક્ષાદમિ- પ્રાયઘટિતાઃ, અશુભાશ્ચ તતો વિલક્ષણાસ્તેષા ચ મૂલ દ્વાદશાઙ્ગ શ્રીવીરવચનોદ્બોધિતશ્રીસુધર્મસ્વામિ-

અકરણનિયમાદિકં વાક્ય પશ્ચિ તે તે યોગશક્ત્યને રિષે વ્યાસ-કપિલ-પત્ન્યાદિક પ્રણીત તે જિન વચનરૂપ સંસુદ્ર મધ્યેથી પામ્યા છે કેવલ જેહને એકવાજ બાણુ ॥ તેહને અવગણ્યુતે સકલદુ,ખના મુલકારણરૂપ જે જિનાવજ્ઞા તેથી ગ્રાહ કલ્યાણ સિદ્ધિ નહી.

૭મ છતે તો મિથ્યત્વીને પ્રવચને વિષે પ્રવૃત્તિ અને પાપને વિષય નિવૃત્તિ ન હૃષ્ટજ હણી રીતે મહા અવજ્ઞા કરતે પૂર્વાપરવિરોધતુ તદવસ્થાપણું જે તે ઉપરિ દહે છે મ કહે પૂર્વલી રીતે સમ્યગ્વિચાર- રણુઈ વિરોધગધનાપશ્ચિ અભાવથી સમ્યગ્ વિચારણુ તો ધમ-સર્વપ્રવાદતુ મૂલ દ્વાદશાગ. હજા પ્રવાદ તે નયવાદવિરોધ હિવે તે સર્વપ્રકરેથી શુભ અને અશુભ પ્રકરેવા તિહા શુભ તે જીવરક્ષાદિઅભિપ્રાયે ધટિતા. અશુભ તે તેથી વિપરીત હિવે તેહોતુ મૂલ દ્વાદશાગ તે શ્રીવીરવચનથી પ્રતિષ્ઠિત જે સુધર્મરિવ મી તે સખધી ન સલાવે અશુભ પશ્ચે પ્રવાદની પ્રવૃત્તિને જિનવચનથી પ્રગટ થયા પશ્ચાને પ્રસંગે શુભની પરે ઉપાદેવ પશ્ચે થામ્ત તે પ્રવાદ તે શુભ અને અશુભ પશ્ચિ સખ્યાઈ વચન સખ્યા પ્રમાણુ જે માટે ભાવ્યકારે કહિઉ છઈ-જેતલા વચન-પથ તેતલાજ હુઈ નયવાદ અને જેતલા નયવાદ તેતલાજ વચન-પથ તેહની પ્રવૃત્તિ તે અનાદિ પ્રવાહે આવી કિમ જિનવચનમૂલક સલાવે ? પ્રત્યક્ષબાધથી વધી તે સર્ની અચ્છા કરતિ જિનની નિંદા માનતે જે અસમજસપશ્ચ તે જિનવચનના અગણું જ યક્તા, ‘ જીવ હણુથે ’ કયાદિ નયપ્રવાદની અચ્છા કરતે તેહવા પશ્ચાની આપત્તિથી

સમ્બન્ધિ ન સમ્ભવતિ, અશુભાનામપિ પ્રવાદાનાં પ્રવૃત્તેઃ જિનવચનમૂલકત્વપ્રસક્ત્યા શુભાનામિવોપાદેયતા સ્યાત્ । તે ચ પ્રવાદાઃ શુભાશુભરૂપા અપિ સર્વજ્ઞ્યયા વચનસદ્વ્યાકાઃ ।

યદાહ ભાષ્યકૃત્—‘જાવડઆ વચનપદા તાવડ્યા ચેવ હુંતિ નયવાયા । જાવડઆ નયવાયા વચનપદા તત્તિઆ ચેવ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ । વૃહત્કલ્પભાષ્યે । તેષા ચ પ્રવૃત્તિરનાદિપ્રવાહપતિતા કથ જિન-વચનમૂલિકા સમ્ભવતિ ? , પ્રત્યક્ષવાધાત્ । કિંચ્ચ—તેષા સર્વેષામન્યવજ્ઞાકરણેન જિનાવજ્ઞાધ્યુપગમે યદાઽઽસમસ્યસ્યં તઽજિનવચનનામિદ્વસ્યૈવ યુક્તમ્ । ‘જીવો હન્તવ્ય’ ઇત્યાદિ નયપ્રવાદાનામન્યવજ્ઞાકરણે તથાત્વાપત્તેઃ । તત્સાદૃશ્યં ભાવ—દ્વાદશાઙ્ગં હિ સર્વોત્કૃષ્ટં શ્રુતજ્ઞાન કેવલજ્ઞાનત્રિવાકરસ્ય પ્રકાશભૂતં કેવલ-જ્ઞાનમિવ પ્રત્યાત્મસત્તાવર્તિ છદ્મસ્થાના કેવલજ્ઞાનસહચરિતમેવ ભવતિ । તત્ત્વાધિકરણભેદેન ભિન્નમપિ સ્વરૂપતો ન ભિન્ન કિન્તુ કેવલજ્ઞાનમિવૈકમેવ, તુલ્યવિપયકત્વાત્ તુલ્યસમ્બન્ધિત્વાત્ચ । ઉદયમધિકૃત્ય તુ સ્વરૂપતોઽપિ ભિન્નમેવ, તત્કારણમ્ય ક્ષયોપગમમ્ય પ્રત્યાત્મભિન્નત્વાત્ શ્રુતજ્ઞાનસ્ય ચ ક્ષાયોપગમિકત્વાત્ । તે ચ પ્રવાદા નિજનિજદ્વાદશાઙ્ગમૂલકા અપિ સામાન્યતો દ્વાદશાઙ્ગમૂલકા એવોચ્યન્તે । યથા નાનાજલ-સમ્ભૂતાન્યપિ નાનાકમલોનિ સામાન્યતો જલજાન્યેવ ઇત્યુચ્યમાને વાધકાભાવાત્ । અત એવ સર્વપ્રવાદાનાં મૂલં દ્વાદશાઙ્ગમેવેતિ સામાન્યતોઽમિદ્ધિતમ્ । સર્વેભ્યાઽપિ દ્વાદશાઙ્ગસ્ય સર્વોત્કૃષ્ટશ્રુતત્વેન સર્વાક્ષરસન્નિપા-તાત્મકત્વાત્ પ્રવાદા અપ્યક્ષરાત્મકા એવ । અત એવ દ્વાદશાઙ્ગ રત્નાકરનુસ્યં, રત્નાકરસ્યેવ તત્ત્યાગ્યનેક-જાતીયશુભાશુભનયલક્ષણવસ્તુનામાશ્રયત્વાત્ । પર મિથ્યાદશ ચદ્ દ્વાદશાઙ્ગ તત્ સ્વરૂપત એવ સર્વનયા-ત્મકં સત્તામાત્રવર્તિત્વાત્, ન પુનઃ ફલતોઽપિ, કમ્યાઽપિ મિથ્યાદશઃ કનાચિદપિ સર્વાશક્ષ્યોપગમમા-ભાવાત્, મિથ્યાદષ્ટિમાત્રસ્યોત્કૃષ્ટતોઽપિ ક્ષયોપશમઃ સર્વાશક્ષ્યોપગમલક્ષણસમુદ્રાપેક્ષ્યા વિન્દુકલ્પો ભવતિ ।

તે વતી. એ પદ્યાર્થ—દ્વાદશાગ તે સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રુતજ્ઞાન કેવલજ્ઞાનરૂપમ્, પ્રકાશશૂન કેવલજ્ઞાનની પરી પ્રત્યેક આત્મવૃત્તિ છદ્મસ્થને કેવલજ્ઞાનસપ્તાતે જ હૃદયે તે શ્રુતજ્ઞાન તે આશ્રયભેદિ ભિન્નપણે સ્વરૂપથી ભિન્ન નહીં તદ્દે સ્યુ ? કેવલજ્ઞાનની પરી એક જ સન્નિપા વિષયપણથી, અને તુલ્ય સમય-પણથી ઉદયઆશ્રયી તો સ્વરૂપથી પણ ભિન્ન જ. તેહનુ કારણ જે ક્ષયોપશમ તેહને આત્મા આત્મા-પ્રતે ભિન્નપણથી, શ્રુતજ્ઞાનના ઉદયને ક્ષયોપશમથી ઉપનાપણથી અને તે પ્રવાદ તે આપઆપણી દ્વાદશાગીથી ઉપનાપણિ સામાન્યથી દ્વાદશાગમૂલક જ કહીશ. જિમ ભિન્ન ભિન્ન જલથી ઉપના પણિ જુઓઆ કમલ તે સામાન્યથી જલથી જ ઉપના ધમ કહેને પાષકના અભાવથી, એતલાજ વતી સર્વ પ્રવાદનુ મૂલ દ્વાદશાગ જ એહવુ સામાન્યથી કહિશ. સર્વઈ દ્વાદશાગને સર્વોત્કૃષ્ટશ્રુતપણે સર્વાક્ષરસન્નિપાત-રૂપપણથી પ્રવાદપણિ અક્ષર રૂપ જ

એતલાજ વતી દ્વાદશાગ તે રત્નાકરસદશ—રત્નાકરની પરી અનેક ભતિ સ અધિ શુભાશુભ જે નય તે રૂપ વસ્તુના આશ્રયપણથી, પણ મિથ્યાદષ્ટિનુ જે દ્વાદશાગ તે સ્વરૂપથી જ સર્વનયરૂપ સત્તામાત્ર-વર્તિપણથી, પણ કલથી નહીં, કેદ્યે મિથ્યાત્વને કિવારે પણ મર્વાજે ક્ષયોપશમના અભાવથી મિથ્યાદષ્ટિમાત્રને ઉત્કૃષ્ટ થઈ પણ ક્ષયોપશમ તે સર્વાશ ક્ષયોપશમરૂપ સમુદ્રની અપેક્ષાઈ પ્રિદુકલ્પ હૃદયે ‘જીવો રાગ જેણે, કેવલઆલોકે મનોહર, છદ્મ કરી છે સેવા જેહની એહવે શ્રીમહાવીર દેવ તે સર્વોત્કૃષ્ટિ વર્તિ છે. જે અનુપમ જે સિદ્ધાંતસમુદ્ર આર ગભીરપણાને લજ્જનાર એહવા, તેહની આગલી સમરતનયના સમૂહ તે પ્રિદુ લાવને લને ’ સમ્યદ્દષ્ટિને તો કણેકે સયતને કલથી પણ દ્વાદશાગને સર્વનયસ્વરૂપપણે

यदुक्तम्—‘जयति विजितरागः केवलालोकशाली, सुरपतिकृतसेवः श्रीमहावीरदेव’ । यदस-
मसमयाव्धेश्चाह्णगाम्भीर्यभाजः, सकलनयसमूहा विन्दुभाव भजन्ते ॥ १ ॥ इति । सम्यग्दृष्टा तु केपा-
खित्संयतानां फलतोऽपि द्वादशाङ्गस्य सर्वनयात्मकत्व, सर्वांशक्षयोपशमस्य सम्भवात् । अत एव गौतमा-
दयः सर्वाक्षरसन्निपातिनः प्रवचने भणिताः । पर तेषां संयताना सकलमपि द्वादशाङ्ग शुभनयात्मकत्वेनैव
परिणमति, सावद्यनयविषयकानुज्ञादिवचनप्रवृत्तेरप्यभावान् सयतमात्रस्य च तथात्वात् । एतेन सर्वेऽपि
शाक्यादिप्रवादाः जैनागमसमुद्रसम्बन्धिनो विन्दव इति भ्रान्तिरपि निरस्ता, ‘पट्टशतानि नियुज्यन्ते
पशुना मध्यमेऽह्नी’त्यादिप्रवादानामपि जैनागममूलरूपापत्त्या सयतानां सावद्यभाषाप्रवृत्तिप्रसक्त्याऽ-
संयतत्वं स्यात् । तस्मात्सर्वांशक्षयोपशमसमुत्थद्वादशाङ्गलक्षणसमुद्रस्य पुरस्तादन्यतीर्थिकामिमतप्रवादाः
समुदिता अपि विन्दूपमा. (इत्यर्थो युक्तः) । अन्यथा ‘विन्दुभाव भजन्ते’ इति प्रयोगानुपपत्तिः
स्यात्, अवयवावयविनोरुपमानोपमेयभावेन वर्णने निजावयवापेक्षया महत्त्वेऽवयवविनो गौरवाभावात्
स्तुतिवचनासम्भवात् । नह्यङ्गुष्ठो हस्तावयवभाव भजते इति हस्तस्य स्तुतिः सम्भवतीति तात्पर्यम् ।

किञ्च—समुद्रस्य विन्दव इति भणनमप्यसङ्गतम् । समुद्रप्रभवा हि वेलाकलोलोर्म्यावयो भवन्ति
न पुनः विन्दवः, तेषां चोत्पत्तिर्मेघात् हस्तवस्त्रादिव्यापाराद्वा स्यादिति सर्वानुभवसिद्धम् । अन्यथा समु-
द्राग्निगैस्तावद्भिर्विन्दुभिः समुद्रस्य न्यूनत्वापत्त्यो तस्य गाम्भीर्यस्य हानिः स्यादिति सम्यक्पर्यालोच्य-
मिति । सामान्यतः पराशङ्कामपास्य अथ वृत्तिगतव्याख्यानसङ्गतिमोह-यस्मात् कारणात् द्वादशाङ्ग रत्ना-
करोपमया शुभाशुभसर्वप्रवादानां मूलं तस्मात् स्वरूपतः फलतश्च यावत् सुन्दरमात्मनिष्ठाकरणनियमादि-
वाच्यवाचक वाक्यादिकं ‘तस्मिं’ति । तस्मिन् द्वादशाङ्गे, एवकारो गम्यः, ‘द्वादशाङ्ग एव समवतारणीय
तत्र वर्तते, एवेत्यर्थः’ । द्वादशाङ्गस्य सर्वोत्कृष्टश्रुतत्वेन तद्व्यापकभूतस्य सर्वसुन्दरात्मकत्वस्यावश्यभावात्

सर्वांशे क्षयोपशमेना समवधी. अतएव ७ वती गौतमादिके ते सर्वाक्षरना सन्निपाती प्रवचनने विषय
कथा छे. पण्डि ते सयतने द्वादशांग ते शुभमयस्वरूप पण्डि ७ परिश्रमे. सावद्यनयविषयक ७ आरा
तद्रूपवचनप्रवृत्तिना पण्डि अभावधी ‘सयतमात्रने’ तथापण्डाधी अतएव सर्वे शाक्यादिकना प्रवाद ते
जैनागमरूपसमुद्रस पण्डि विन्दुआ छे. अहवी आति पण्डि टाही

‘छे जेरीध पशुना मध्यम भागे’ इत्यादि प्रवादाने पण्डि जैनागममूलकपण्ड्यानी आपत्तिधी सयतने
सावद्यभाषानी प्रवृत्तिने प्रसंगे असयतपण्डि थाध ते वती सर्वांशे क्षयोपशमधी उपने ७ द्वादशांग लक्षण-
समुद्र. तहेनी आगदि अन्यतीर्थिक समधी मित्या पण्डि विन्दूपमा धम नही तो विन्दु भाव ७ ७
प्रयोगनी अयुक्तता थाध. अवयव ७ अक देश अने अवयवी ७ अगी तेहेने उपमानोपमेयत्वावे
सरिभाध पण्डि वर्युवतध मोताना अवयवीनी अपेक्षाध मोटाधपण्डि छते पण्डि अवयवीने, शुद्धपण्ड्याना
अभावधी, अग्रध ते. हस्तने अवयवत्वाव ७ ७ ते वती हस्तनी स्तुति, तो न स ७ ७. अ तात्पर्य वही
समुद्रना विन्दु अ कहिपु पण्डि अयुक्त. समुद्रधी उपना वेला कहेलाव उरिभ, इत्यादिके इध, विन्दुआ
नहि. तेहोनी तो उत्पत्ति मेवधी अथवा हस्तवस्त्रादिकना व्यापारधी इध. अ सर्वने अनुभवसिद्ध छे
धम नही तो समुद्र नीकल्या ७ विन्दु तोपि समुद्रने न्यूनपण्ड्यानी प्राप्ति ते समुद्रने गंभीरपण्ड्यानी हानी
थाये. अ वीचारवु. धम सामान्यधी परनी आश क टाहीने हिवे वृत्तिना व्याख्याननी संगति कहे छे.

પરં સમ્યગ્દર્શાં યાવત્સુન્દરં તાવત્સર્વમપિ દ્વાદશાઙ્ગમૂલકમુદિતં ભવતિ, ફલતોઽપિ શુભત્વાત્ । તત્ત એવ તત્કારાધનવિધેરપિ સમ્યગ્ પરિજ્ઞાનાત્, તત્ત સાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધહેતુરેવ । મિથ્યાદર્શાં તુ પતઃ કચિદ્દંશે શુભત્વેઽપિ ફલતોઽશુભત્વમેવ, તદ્ગારાધનવિધેરપરિજ્ઞાનાત્, તદ્ગપિ તદ્દંશે ક્ષયોપશમ(મો)ભાવાત્ નિરનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધહેતુત્વાત્ ।

અર્થ ભાવઃ—અકરણનિયમો હિ સ્વરૂપતઃ સુગતિહેતુત્વેન શુભોઽપિ સમ્યગ્દર્શાં સંયમહેતુત્વેન ફલતોઽપિ શુભ એવ, પુણ્યાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિજનકત્વેન સુગતિહેતુત્વાત્ । મિથ્યાદર્શાં તુ સ એવા નિયમો મિથ્યાત્વોપહતો જીવાદિબસ્તુતત્ત્વપરિજ્ઞાનાભાવાત્ અસંયમહેતુત્વેન ફલતોઽશુભ એવ, દુર્ગતિહેતુત્વાત્ । (દ્રવ્યતોઽકરણનિયમસ્ય તથાત્વાત્) મિથ્યાત્વોપહતોઽકરણનિયમોઽપ્યાશ્રવસમ એવં । યથા મરણ-હેતુવિપવદ્વિપમિશ્રિતપાચસમપીતિ । એવ સમ્યગ્દર્શમિથ્યાદર્શોરકરણનિયમયોઃ શુભાશુભફલજનકત્વેનો-દિતાનુદિતયોર્વિરુદ્ધસ્વરૂપપરિણતયોરભેદેન ભગનમુદિતસ્યાકરણનિયમસ્યાવજ્ઞયા જિનાશ્રાવજ્ઞાવિનાશ્રૂતા જિનાવજ્ઞા સ્યાત્ । સ ચાનન્તસસારહેતુરિતિ ભણિતમ્ । યથા મોક્ષાઙ્ગ સ્વરૂપતઃ શુભમપિ મનુષ્યત્વ સંયત-જનસ્ય ફલતોઽપિ શુભમેવ, મોક્ષપ્રાપ્તિપર્યન્તં સુગતિહેતુત્વાત્ । તદેવ મનુષ્યત્વ વ્યાધાદેઃ ફલતોઽશુભમેવ, જીવધાતાદ્યસંયમહેતુત્વેન દુર્ગતિહેતુત્વાત્ । એવ સત્યપિ ભેદે દ્વયોરપિ મનુષ્યત્વયોસ્તુત્યતયા ભગનં સયત-જનમનુષ્યત્વસ્યાવજ્ઞયા જિનાવજ્ઞૈવ, જિનેતૈવ ભેદેનાભિધાનાત્ । દૃશ્યતે ચ લોકેઽપિ લક્ષણોપેતલ-પેતયોર્મળ્યોસ્તુત્યતયા ભગને લક્ષણોપેતમળેરવજ્ઞયા તત્પરીક્ષકમ્યાત્મવજ્ઞૈવ, તદુક્ત (વિધિ) વિરુદ્ધવચ્ચ-ત્યાદિત્યાદિદ્વિપ્રાન્તૈઃ સમ્યક્પર્યાલોચનયા ન કિચ્ચિદ્ વાચકમ્ । અન્યથાઽઽસતાસુપદેશપદવાક્યાનિ, જૈનમ-વચનમાત્રેણાપિ સદ્દ વિરોધઃ સ્યાત્ ।

જે કારણથી દ્વાદશાંગ તે રત્નાકરની ઉપમાઈ શુભાશુભ સર્વપ્રવાદનુ મૂલ છે, તે કારણથી સ્વરૂપથી અને ફલથી જેતલુ સુદર આત્માને વિષે અકરણનિયમશાદિક રૂપ જે વાચ્ય તેહનું વાચક જે વાક્યાદિ તે દ્વાદશાંગને વિષે એવકાર તે આહિરથી લેવા. એતકે દ્વાદશાંગને વિષે જ આવતાયુ-તિહા તે છેજ એ અર્થ. દ્વાદશાંગને સર્વોત્કૃષ્ટશુભપણે કરીને તેહનુ વ્યાપકશૂત-જે તે, કહ્યું તિહા કહ્યજ એહવુ, સર્વસુ દરપણુ તેહને આવશ્યે છતાપણાથી. પણિ સમ્યગ્દર્શિને જેતલુ એ સુદર તેટલું સર્વોત્કૃષ્ટપણિ દ્વાદશાંગમૂલક ઉદિત કહ્ય ફલથી એ શુભપણાથી તેથી જ તેહના આરાધનવિધિનો પણિ સમ્યક્પરિજ્ઞાનથી. તે તો અનુગ્રહ સહિત પ્રુણ્યપ્રકૃતિપ્રધનું હેતુ જ. 'શિષ્યોદેશિને' તો સ્વરૂપથી કાઈ અશે શુભપણુ છતે પણિ ફલથી અશુભપણુજ. તેહના આરાધનવિધિના અસંનિર્થી 'તે' પણિ તે અંશને વિષધિ ક્ષયોપશમના અભાવથી અનુગ્રહ તે આગલિ પ્રુણ્યુ પ્રવર્તવું તેણે ગહિત પ્રુણ્યપ્રકૃતિપ્રધ-હેતુપણાથી. એ ભાવ-અકરણનિયમ તે ખલાવથી સુગતિહેતુપણિ કરી શુભ પણિ મિથ્યાદર્શિને તો તેહજ અકરણનિયમ મિથ્યાત્વે ઉપહત, જ્ઞાનાદિક જે વસ્તુતત્ત્વના પરિજ્ઞાનના અભાવથી અસંયમહેતુપણિ કરી ફલથી અશુભજ દુર્ગતિહેતુપણાથી. મિથ્યાત્વે ઉપહત અકરણનિયમે મિથ્યાત્વસમ જ, નિમ મેરણહેતુ જે વિષ તેહની પરે વિષયુક્ત ક્ષીરપણિ

એમ સમ્યગ્દર્શિ અને મિથ્યાદર્શિના અકરણનિયમ તેહને પ્રત્યેકે શુભ અને અશુભ જે ફલ તેહને જનકપણિ ઉદિત અને અનુદિત જે વિરુદ્ધવર્ગપિ પરિણમ્યા તેહનુ અભેદ કહિવુ તે ઉદિત અકરણના નિયમની અવગાઈ જિનાશ્રાની અવગાને અણકરતે અણકૃતિ એહવી જિનાવજ્ઞા કહ્ય. તે તો અનતસ સારને હેતુ એહવું કહિઈ. નિમ મોક્ષનુ કારણ સ્વરૂપથી શુભ પણિ મનુષ્યપણુ સયતનને

किञ्च-मिथ्याहृत्यवज्ञया जिनावज्ञाभणन दूरे, प्रत्युत ज्ञानदर्शनचारित्राणि स्थिराणि भवन्तीति ज्ञापकवचनानि तत्प्रशंसाया च सन्त्यक्त्वातिचारप्रतिपादकवाक्यानि च सन्त्यग् पर्यालोक्ष्यानि । ननु भो ! नहि वयं तन्मार्गावज्ञया जिनावज्ञा, ब्रूमः, किन्तु तदीयमार्गे यत्किमपि शोभन कृत्य तदवज्ञया जिनावज्ञेति

પ્રથમ નહીં તો ઉપદેશપદની વાચ્યતા તેણે જોઈ પ્રવચનમાં સાચી વિરોધ, ચાથ, અન્યતીર્થના દેવ અથવા અન્યતીર્થના પ્રજ્ઞા અરિહ તના જેવે પોતવાદિક કહેવે કરીને અધ્યાત્મીની મહા અવગણા થાઈ તેણે પગિરૂકીત અર્થ એટલેને પશ્ચિ પરિભાગના કહેવાપણાથી અને તેહની અવગણાઈ-જિનની અવગણાની પ્રસક્તિ કુઈ તો દાક વાલ્તા મૂલે ક્ષતિ આવી એ ન્યાયની પ્રસક્તિથી.

વલી શાકચાદિક અને દિગ્દશાદિક મિથ્યાદષ્ટિ એ વચ્ચે પશ્ચિ કહેવાનું અનુક્રમ તાહરે અભિપ્રાયે, તેહને જિનાવણાના હેતુપણથી વલી 'કુપાવચનિકે પાખ ડી સર્વે ઉન્માર્ગે ચાલ્યા છે સન્માર્ગે' તે જિનને પ્રકાશ્યો એ માર્ગે તે ઉત્તમ, કહા શાકચાદિમાર્ગને ઉન્માર્ગે પશ્ચિ લખ્યું અને જૈનમાર્ગે પશ્ચિ કહેવે અન્યતીર્થિકની મહાવચ્ચા. વલી 'વેદ ભણ્યા વાણ ન કુઈ દિગ્ધ જન્મા તમતમાઇ પછવાડે' ઇત્યાદિકવચને અન્યતીર્થિકના ચુરની આગમની અવચ્ચા પ્રસિદ્ધ જ. તિહા પશ્ચિ વેદ તે શપ્કાત્મકપણે કાદશાગના અવચવશ્ચતા પાલગોપાલની અગમના પ્રસિદ્ધ જ., એહની અવચાર્ધ કાદશાગની અવચ્ચા, તે જિનાવણાને હેતુ જ. તથા 'જ માણાઈ' તથા 'અવકણુવ વકણુ' ઇત્યાદિ જે પૂર્વે કૅપ્યાઆ જે આગમવચન તેણે વિરોધ સ્કુટ તાપકવચન અને તેહની પ્રશસાઇ સમક્રિતમા અતિચારના પ્રતિપાદક વાક્ય તે સમ્યક્ વિચારવા.

ત્વે । સત્યમ્, તત્ર શોભન કૃત્ય કિં સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિદેતુઃ સાધુદાનાદિકમ્ ? ઉત તત્તન્માર્ગાભિમતદેવગુરુ-
ધર્મારાધનં વા ? આદ્યે, દષ્ટાપત્તિરેવ, સમ્યક્ત્વાભિમુખસ્યૈવ તથાકર્તવ્યસ્ય સમ્ભવાત્ । દ્વિતીયે, જૈનાના
તદીયદેવાધારાધનસ્યૈવ મિથ્યાત્વેનાભ્યુપગમાત્ કથં શોભનત્વં ? પ્રત્યુત મહાપાપરૂપમેવ । કથમન્યથા
સમ્યક્ત્વોચ્ચારે તદીયદેવાધારાધનસ્ય પ્રત્યાહ્યાનસમ્ભવઃ ? ।

કિચ્ચ—આસ્તામન્યત્, મિથ્યાત્વે સતિ અકરણનિયમોઽપિ પાપે નિવૃત્તિરૂપો ન ભવતિ, કિન્તુ
પ્રવૃત્તિરૂપઃ, તસ્ય ચાવહયા જિનાવજ્ઞા વક્તુ ભવાનેવ સમર્થો નાપરં ઇતિ તાત્પર્યમ્ । યદિ ચૈવ (ગ્રન્થ-
સજ્જતિકરણં સમ્યગ્ ન પ્રતિભાપતે તર્હિ વય પૃચ્છામઃ) ગ્રન્થકર્તુરભિપ્રાયો નાભવિષ્યત્ તર્હિ અન્યતરસ્યેવ
પૂર્વાપરવિરોધાપરિજ્ઞાનવતોઽસ્થાપીદ વચન પૂર્વવચનવદ્ ભવતોઽનુપાદેયં સ્યાત્ । તસ્માદિહ વ્યયમપિ
પૃચ્છામઃ—વિરુદ્ધયોરુભયોરપિ પક્ષયોઃ કિમવિશેષેણ પ્રામાણ્યાભ્યુપગમો યુક્ત ઉત્તં એકતરસ્ય વા ? નાથઃ,
અસમ્ભવાત્, વિરુદ્ધયોર્દ્વયોઃ પ્રામાણ્યાસમ્ભવાત્ । દ્વિતીયે, અન્યતરસ્ય પ્રામાણ્યાભ્યુપગમોઽનન્યગત્યા પ્રવચન-
સમ્મત્યૈવ જૈનાનાં યુક્તઃ, સ ચ ઉક્તપ્રકારેણૈવ । અન્યથા શ્રીસુધર્મસ્વામિ-શ્રીહરિભદ્રસૂરિપ્રમૃતીનામનામોગોદ-
ભાવનેતૈવ સમર્થનં કર્તવ્યં પ્રસજ્યેત । ન પુનર્વિરોધે સત્યેવ નિજમતિપુરસ્કારેણ યથારુચિપ્રવર્તનં યુક્ત,
પ્રવચનમર્યાદાભજ્ઞાપત્યા તીર્થકૃતા મહાશાતના સ્યાત્ । (નિજરુચેષ્ઠ પ્રતિપુરુષં ભિન્નત્વેન પરસ્પર કલહી-
નિવૃત્તેઃ) । યતુ સર્વપ્રવાદાનાં મૂલં દ્વાદશાઙ્ગં રત્નાકરતુલ્યમિતિ સમર્થનાય ટીકાકારેણ ‘વદધાવિવ
સર્વસિન્ધવઃ’ ઇત્યાદિરૂપ શ્રીસિદ્ધસેનદિવાકરવચનં સમ્મતિતયોદ્ભાવિતમ્, તત્ત્વ વિચાર્યમાણમસન્નત-
મિવાભાતિ । તથાહિ—યદિ દ્વાદશાઙ્ગં રત્નાકરતુલ્યં તર્હિ નદીતુલ્યાઃ પ્રવાદા ન ભવેયુઃ, સમુદ્રાન્નદીના-
મુત્પત્તેરભાવાત્ । સમુદ્રસ્ય ચ નદીપિતૃત્વાપત્યા ‘નદીપતિ’ સમુદ્ર’ ઇતિ કવિસમયવ્યાહતિપ્રસક્તેઃ
સમુદ્રસ્ય ગામ્ભીર્યહાનિપ્રસક્તેષ્વ । નહિ સત્યવકાશે જલં કુતશ્ચિદપિ નિર્ગમ્યછતિ ।

કિચ્ચ—સર્વા અપિ નથઃ સમુદ્રગામિન્ય ઇત્યાગમપ્રતીતમપિ સર્વાનુભવસિદ્ધ કેનાઽપ્યન્યથા કર્તુ-
મશક્યમ્ । તસ્માત્ સ્તુતિકર્તુરભિપ્રાયસ્ત્વેવં-દે નાથ । ત્વયિ સર્વજ્ઞે દૃષ્ટ્યઃ અન્યતીર્થિકાના નિજનિજમાર્ગ-
શ્રદ્ધાનલક્ષણાઃ, સમુદીર્ઘાઃ-સમ્યગુદયં પ્રાપ્તા, તદ્વિપયો ભગવાન્ સજ્ઞાત-ઇત્યર્થઃ । અયં ભાવઃ—યત્-
કિચ્ચિદકરણનિયમાદિક જિનેન સુન્દરતયા મણિતં, તદન્યતીર્થિકૈરપિ તથૈવ પ્રતિપન્નમ્ । એતચ સામ્પ્રતમપિ

પૂર્વપક્ષ-અણુઓ તેહના, માર્ગની અવગાઈ, જિનની અવગાઈ મ નથી કહેતા. તહિ રસુ ? તેહના
માર્ગને વિષે જે કાષ્ટ શોભન કર્તવ્ય તેહની અવગાઈ જિનની અવગાઈ એહવુ જઈ, સત્ય કહે છે. તહિ
શોભન કર્તવ્ય તે રસુ ? સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિને હેવુ જે સાધુદાનાદિક અથવા તેહના તેહના માર્ગના ઇષ્ટ જે
દેવગુરુધર્મના આરાધન ? આદ્યપક્ષે, ઇષ્ટની પ્રાપ્તિ જ. સમ્યક્ત્વને સન્મુખને જ. તેહના કર્તવ્યના
સંભવથી. ખીજે પક્ષે તો, જૈનનંદી તેહવા દેવાદિકના આરાધન તેજ મિથ્યાત્વપણિ અગીકારથી કિમ શોભન ?
સાહમુ મહાપાપ જ ઇમ નહી તો સમ્યક્ત્વને આરિ તત્સળધિ દેવાદિકના આરાધનનુ પચ્ચેષ્ઠાણુ
કિમ સભવે ? વહી અન્ય તો દુઃ, મિથ્યાત્વ છતે અકરણનિયમપણિ-પાપમે વિષે નિવૃત્તિરૂપ ન કુઈ.
તહિ રસુ ? પ્રવૃત્તિરૂપ, તેહની અવગાઈ તો જિનાવજ્ઞા પ્રતે કહેવાને તુ જ સમર્થ, ખીજો કો નહી. એ તાત્પર્ય.

જઈ એહવા ગ્રંથકર્તાના અભિપ્રાય ન હોત, તહિ હિન્મતની પરે પૂર્વાપરવિરોધના અશોભવત
એહવા એહવુ પણિ એ વચન પૂર્વલા વચનની પરે તુજને અનાદ્યુણી જ કુઈ. તે મારે અહી પણિ
પક્ષા પક્ષ હુ-વિરુદ્ધ બિહુ પક્ષને રસુ નિર્દિગેષે જ પ્રમાણપણાના અગીકાર યુક્ત અથવા એકને ?

नालिकेरादिफलाहारेणैकादशीपर्वोपवास कुर्वाणाः जैनामिमतोपवास सन्यक्तया मन्यन्ते । जैनाश्च तदीयो-
पवासं लेशतोऽपि न मन्यन्ते । अत एव 'न च तासु भवान् प्रदृश्यते' इति तासु अन्यतीर्थिकदृष्टिषु
भवान्नं प्रदृश्यते, अन्यतीर्थिकश्रद्धानविषयीभूत धार्मिकानुष्ठान गङ्गास्नानादिक भवान् लेशतोऽपि न
मन्यत इत्यर्थः । मिथ्यादृष्टित्व च तेषां जिनोक्तेषु क्वचिथाथार्थेन श्रद्धानेऽपि तत्प्रणेत्यर्थेति देवत्वेन
श्रद्धानांभावादेव । अत एव देवो रागद्वेषरहितः सर्वज्ञ एव भवति, नापरः । स चास्पृशमिमतः सुगतादिरेव,
नापरः । एवं जैनाभासोऽपि देवोऽर्हन्नेव परमस्मन्मार्गप्रणेतेत्यादि । मिथ्यात्वे बीजमग्रे वक्ष्यते । अयं
भावः—अर्हतोच्यमानमकरणनियमादिकमन्यतीर्थिकैरपि प्रतिपन्नम् । अतस्तेषां दृष्ट्योऽर्हति वर्तन्ते । तदीय-
दृष्टिषु च भवान् लेशतोऽपि नास्ति, तैरुक्त सर्वमप्ययथार्थमेवेत्यर्हता प्रज्ञप्तत्वात् ।

यदागमः—'सम्महिद्दी उ सुअमि अणुवत्तो अहेउअ चैव । ज भासइ सा मोसा मिच्छादिद्दी
वि अ त्तेव' ॥ १ ॥ इति श्रीवैश्वेका० नि० (गा० २८०) वृत्तिर्यथा—'सम्यग्दृष्टिरेव सामान्यतः
श्रुते—आगमेऽनुपयुक्तः प्रमादाद् यत्किञ्चिदहेतुक चैव—युक्तिविकल' चैव यद्भाषते, तन्तुभ्यः पट एव
भवती'त्यादि, सा मृषा, विज्ञानादेरपि तत् एव भावादिति । मिथ्यादृष्टिरपि तथैव उपयुक्तोऽनुपयुक्तो वा यद्
भाषते सा मृषैव, घुणाक्षरन्यायेन सवादेऽपि सदसत्तोरविशेषात् यदृच्छोपलब्धेऽहम्त्ववदिति गार्थाः ।
एतेन मिथ्यादृष्टिरपि क्वचिदंशे जिनोक्त सम्यक् ब्रूवाण सत्यवादी भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, घुणाक्ष-
रन्यायेनानन्यगत्या सत्याभासवक्त्वत्वात् । अत एव रत्नाकरावतारिकायामपि सिद्धसेनदिवाकरवदुक्तम् ।

आधपक्षे तो 'नहीं', 'असंभवथी' विशद्व 'जिनि' प्रभाष्यपण्डितानां असंभवथी भीने पक्षे, ऐकने—आभाष्यपण्डित
मानते भीष्म गनि विना प्रत्ययनी स भति न नैनने युक्त. ते तो कहे प्रकारे न धम नहीं तो
श्रीसुधर्मस्वामि—श्रीहरिहरप्रभुप्रभुने 'अनाभोगने' उद्भावने न समर्थन करिपु यथ. पण्डि विरोध
छते' निजभूतिने आगधि करी यथैच्छाछे, प्रवर्तन ते युक्त नहीं प्रत्ययनभयोद्भाषगनी प्राप्ति 'तीर्थ-
करनी' महाशातना योछे निजभूतिने तो पुत्रपुत्रप्रते सिन्नपण्डि भाडे भाडे 'कलकली' अनिवृत्तिथीः

अनर्थ ने सर्वप्रवादसु श्रद्धादाशाग समुद्रसरिषु ओ समर्थवाने टीकाकारे 'उद्धाविष',
धर्मादि ने सिद्धसेनदिवाकरनु व्यक्त समतिपण्डे देण्डयु. ते तो विचारितुं असंभतिनी परे आसछ
छछे 'नछे' दादाशाग समुद्रसरिषु तछे नदीसरिषा प्रवाद न छछे 'समुद्रथी नदीनी' छेपतिनाः असावथी
'समुद्रने' नदीना पितानी आपति 'नदीपति समुद्र' ऐहवी कवीसमथनी अदृष्टि टेली न्नेछछे 'समुद्रनछे'
ज लीरपण्डितानी छानीना प्रसंगथी छते 'अवकाशे' नछे किछछेओ नीकछे. नहीं पथी, 'सर्वनदी' ते
समुद्राभीनीओ ऐहपु आगमप्रसिद्ध पण्डि सर्वने साक्षात् ज्ञानसिद्ध छेछे पण्डि अन्यथा करिवाने
अशक्य ते पती गृहतिक्ताने 'अभिप्राये' ते धर्म-हे स्वामिनि! तु सर्वस तेहने विषे अन्यतीर्थीनी
आपआपण्डा भार्गनी श्रद्धानेप ने दृष्टि ते सम्यक् 'उद्ध' पाभी, तेहने विषय लगवत थये ओ
अर्थ ओ भाव-ने काठ अकरेणनियमादिक जिने सुदरपण्डि कछिछे, ते 'अन्यतीर्थी' पण्डि तिभज
पडिनछु. ओ तो सप्रतिपण्डि नालिकेरादिक्छेने आकारे ओकादशी पर्वने उपवास करता ते जैनना
दृष्टि उपवासने सम्यक्पण्डि मानछे छछे, अने जैन तो तेहने उपवास लेशथीओ न माने.

अतएवावती तेहने विषे तु न हीसे ओ अन्यतीर्थीदृष्टिने विषय तु न देणीछे, अन्य-
तीर्थीना श्रद्धानु विषयीभूत ने धार्मिकानुष्ठान-गंगारनानादिक ते तु असंथी ओ न मानछे, ओ अर्थ.

તથાહિ-‘અર્થસ્ય પ્રમિતૌ પ્રસાધનપદુ યોચુ’ પ્રમાણં પરે, તેષામઽંજનભોજનાદપિ ભવેત્ વસ્તુ પ્રમાણં સ્ફુટમ્ । આસન્નસ્ય તુ માનતા યદિ તદા સંવેદનસ્યૈવ સા, સ્યાદિત્યન્ધુમુજઙ્ગરન્ધ્રગમવત્તીર્થઃ શ્રિતં ત્વન્મતમ્ ’ ॥ ૬૨ ॥ તથા શ્રીહેમાચાર્યવચોડપિ-‘સા વાસના સા ક્ષણસન્તતિશ્ચ, નાંભેદભેદાનુભવૈર્ધેતે । તતસ્તદાદર્શિશકુન્તપોતન્યાયાત્વદુક્તાનિ પરે શ્રયન્તુ ’ ॥ ૬૩ ॥ ૬૪ ॥ શ્રીમદ્દાવીરદ્વાજિ-શિકાયા (શ્લોક ૧૧) અથાન્યતીર્થિકાના દૃષ્ટ્યો ભગવતિ વર્તન્તે । તત્ર દૃષ્ટાન્તમાહ-‘વદધાવિવ સર્વ-સિન્ધવ’ ૬૫ ૬૬ ૬૭ ૬૮ ૬૯ ૭૦ ૭૧ ૭૨ ૭૩ ૭૪ ૭૫ ૭૬ ૭૭ ૭૮ ૭૯ ૮૦ ૮૧ ૮૨ ૮૩ ૮૪ ૮૫ ૮૬ ૮૭ ૮૮ ૮૯ ૯૦ ૯૧ ૯૨ ૯૩ ૯૪ ૯૫ ૯૬ ૯૭ ૯૮ ૯૯ ૧૦૦ ૧૦૧ ૧૦૨ ૧૦૩ ૧૦૪ ૧૦૫ ૧૦૬ ૧૦૭ ૧૦૮ ૧૦૯ ૧૧૦ ૧૧૧ ૧૧૨ ૧૧૩ ૧૧૪ ૧૧૫ ૧૧૬ ૧૧૭ ૧૧૮ ૧૧૯ ૧૨૦ ૧૨૧ ૧૨૨ ૧૨૩ ૧૨૪ ૧૨૫ ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮ ૧૨૯ ૧૩૦ ૧૩૧ ૧૩૨ ૧૩૩ ૧૩૪ ૧૩૫ ૧૩૬ ૧૩૭ ૧૩૮ ૧૩૯ ૧૪૦ ૧૪૧ ૧૪૨ ૧૪૩ ૧૪૪ ૧૪૫ ૧૪૬ ૧૪૭ ૧૪૮ ૧૪૯ ૧૫૦ ૧૫૧ ૧૫૨ ૧૫૩ ૧૫૪ ૧૫૫ ૧૫૬ ૧૫૭ ૧૫૮ ૧૫૯ ૧૬૦ ૧૬૧ ૧૬૨ ૧૬૩ ૧૬૪ ૧૬૫ ૧૬૬ ૧૬૭ ૧૬૮ ૧૬૯ ૧૭૦ ૧૭૧ ૧૭૨ ૧૭૩ ૧૭૪ ૧૭૫ ૧૭૬ ૧૭૭ ૧૭૮ ૧૭૯ ૧૮૦ ૧૮૧ ૧૮૨ ૧૮૩ ૧૮૪ ૧૮૫ ૧૮૬ ૧૮૭ ૧૮૮ ૧૮૯ ૧૯૦ ૧૯૧ ૧૯૨ ૧૯૩ ૧૯૪ ૧૯૫ ૧૯૬ ૧૯૭ ૧૯૮ ૧૯૯ ૨૦૦ ૨૦૧ ૨૦૨ ૨૦૩ ૨૦૪ ૨૦૫ ૨૦૬ ૨૦૭ ૨૦૮ ૨૦૯ ૨૧૦ ૨૧૧ ૨૧૨ ૨૧૩ ૨૧૪ ૨૧૫ ૨૧૬ ૨૧૭ ૨૧૮ ૨૧૯ ૨૨૦ ૨૨૧ ૨૨૨ ૨૨૩ ૨૨૪ ૨૨૫ ૨૨૬ ૨૨૭ ૨૨૮ ૨૨૯ ૨૩૦ ૨૩૧ ૨૩૨ ૨૩૩ ૨૩૪ ૨૩૫ ૨૩૬ ૨૩૭ ૨૩૮ ૨૩૯ ૨૪૦ ૨૪૧ ૨૪૨ ૨૪૩ ૨૪૪ ૨૪૫ ૨૪૬ ૨૪૭ ૨૪૮ ૨૪૯ ૨૫૦ ૨૫૧ ૨૫૨ ૨૫૩ ૨૫૪ ૨૫૫ ૨૫૬ ૨૫૭ ૨૫૮ ૨૫૯ ૨૬૦ ૨૬૧ ૨૬૨ ૨૬૩ ૨૬૪ ૨૬૫ ૨૬૬ ૨૬૭ ૨૬૮ ૨૬૯ ૨૭૦ ૨૭૧ ૨૭૨ ૨૭૩ ૨૭૪ ૨૭૫ ૨૭૬ ૨૭૭ ૨૭૮ ૨૭૯ ૨૮૦ ૨૮૧ ૨૮૨ ૨૮૩ ૨૮૪ ૨૮૫ ૨૮૬ ૨૮૭ ૨૮૮ ૨૮૯ ૨૯૦ ૨૯૧ ૨૯૨ ૨૯૩ ૨૯૪ ૨૯૫ ૨૯૬ ૨૯૭ ૨૯૮ ૨૯૯ ૩૦૦ ૩૦૧ ૩૦૨ ૩૦૩ ૩૦૪ ૩૦૫ ૩૦૬ ૩૦૭ ૩૦૮ ૩૦૯ ૩૧૦ ૩૧૧ ૩૧૨ ૩૧૩ ૩૧૪ ૩૧૫ ૩૧૬ ૩૧૭ ૩૧૮ ૩૧૯ ૩૨૦ ૩૨૧ ૩૨૨ ૩૨૩ ૩૨૪ ૩૨૫ ૩૨૬ ૩૨૭ ૩૨૮ ૩૨૯ ૩૩૦ ૩૩૧ ૩૩૨ ૩૩૩ ૩૩૪ ૩૩૫ ૩૩૬ ૩૩૭ ૩૩૮ ૩૩૯ ૩૪૦ ૩૪૧ ૩૪૨ ૩૪૩ ૩૪૪ ૩૪૫ ૩૪૬ ૩૪૭ ૩૪૮ ૩૪૯ ૩૫૦ ૩૫૧ ૩૫૨ ૩૫૩ ૩૫૪ ૩૫૫ ૩૫૬ ૩૫૭ ૩૫૮ ૩૫૯ ૩૬૦ ૩૬૧ ૩૬૨ ૩૬૩ ૩૬૪ ૩૬૫ ૩૬૬ ૩૬૭ ૩૬૮ ૩૬૯ ૩૭૦ ૩૭૧ ૩૭૨ ૩૭૩ ૩૭૪ ૩૭૫ ૩૭૬ ૩૭૭ ૩૭૮ ૩૭૯ ૩૮૦ ૩૮૧ ૩૮૨ ૩૮૩ ૩૮૪ ૩૮૫ ૩૮૬ ૩૮૭ ૩૮૮ ૩૮૯ ૩૯૦ ૩૯૧ ૩૯૨ ૩૯૩ ૩૯૪ ૩૯૫ ૩૯૬ ૩૯૭ ૩૯૮ ૩૯૯ ૪૦૦ ૪૦૧ ૪૦૨ ૪૦૩ ૪૦૪ ૪૦૫ ૪૦૬ ૪૦૭ ૪૦૮ ૪૦૯ ૪૧૦ ૪૧૧ ૪૧૨ ૪૧૩ ૪૧૪ ૪૧૫ ૪૧૬ ૪૧૭ ૪૧૮ ૪૧૯ ૪૨૦ ૪૨૧ ૪૨૨ ૪૨૩ ૪૨૪ ૪૨૫ ૪૨૬ ૪૨૭ ૪૨૮ ૪૨૯ ૪૩૦ ૪૩૧ ૪૩૨ ૪૩૩ ૪૩૪ ૪૩૫ ૪૩૬ ૪૩૭ ૪૩૮ ૪૩૯ ૪૪૦ ૪૪૧ ૪૪૨ ૪૪૩ ૪૪૪ ૪૪૫ ૪૪૬ ૪૪૭ ૪૪૮ ૪૪૯ ૪૫૦ ૪૫૧ ૪૫૨ ૪૫૩ ૪૫૪ ૪૫૫ ૪૫૬ ૪૫૭ ૪૫૮ ૪૫૯ ૪૬૦ ૪૬૧ ૪૬૨ ૪૬૩ ૪૬૪ ૪૬૫ ૪૬૬ ૪૬૭ ૪૬૮ ૪૬૯ ૪૭૦ ૪૭૧ ૪૭૨ ૪૭૩ ૪૭૪ ૪૭૫ ૪૭૬ ૪૭૭ ૪૭૮ ૪૭૯ ૪૮૦ ૪૮૧ ૪૮૨ ૪૮૩ ૪૮૪ ૪૮૫ ૪૮૬ ૪૮૭ ૪૮૮ ૪૮૯ ૪૯૦ ૪૯૧ ૪૯૨ ૪૯૩ ૪૯૪ ૪૯૫ ૪૯૬ ૪૯૭ ૪૯૮ ૪૯૯ ૫૦૦ ૫૦૧ ૫૦૨ ૫૦૩ ૫૦૪ ૫૦૫ ૫૦૬ ૫૦૭ ૫૦૮ ૫૦૯ ૫૧૦ ૫૧૧ ૫૧૨ ૫૧૩ ૫૧૪ ૫૧૫ ૫૧૬ ૫૧૭ ૫૧૮ ૫૧૯ ૫૨૦ ૫૨૧ ૫૨૨ ૫૨૩ ૫૨૪ ૫૨૫ ૫૨૬ ૫૨૭ ૫૨૮ ૫૨૯ ૫૩૦ ૫૩૧ ૫૩૨ ૫૩૩ ૫૩૪ ૫૩૫ ૫૩૬ ૫૩૭ ૫૩૮ ૫૩૯ ૫૪૦ ૫૪૧ ૫૪૨ ૫૪૩ ૫૪૪ ૫૪૫ ૫૪૬ ૫૪૭ ૫૪૮ ૫૪૯ ૫૫૦ ૫૫૧ ૫૫૨ ૫૫૩ ૫૫૪ ૫૫૫ ૫૫૬ ૫૫૭ ૫૫૮ ૫૫૯ ૫૬૦ ૫૬૧ ૫૬૨ ૫૬૩ ૫૬૪ ૫૬૫ ૫૬૬ ૫૬૭ ૫૬૮ ૫૬૯ ૫૭૦ ૫૭૧ ૫૭૨ ૫૭૩ ૫૭૪ ૫૭૫ ૫૭૬ ૫૭૭ ૫૭૮ ૫૭૯ ૫૮૦ ૫૮૧ ૫૮૨ ૫૮૩ ૫૮૪ ૫૮૫ ૫૮૬ ૫૮૭ ૫૮૮ ૫૮૯ ૫૯૦ ૫૯૧ ૫૯૨ ૫૯૩ ૫૯૪ ૫૯૫ ૫૯૬ ૫૯૭ ૫૯૮ ૫૯૯ ૬૦૦ ૬૦૧ ૬૦૨ ૬૦૩ ૬૦૪ ૬૦૫ ૬૦૬ ૬૦૭ ૬૦૮ ૬૦૯ ૬૧૦ ૬૧૧ ૬૧૨ ૬૧૩ ૬૧૪ ૬૧૫ ૬૧૬ ૬૧૭ ૬૧૮ ૬૧૯ ૬૨૦ ૬૨૧ ૬૨૨ ૬૨૩ ૬૨૪ ૬૨૫ ૬૨૬ ૬૨૭ ૬૨૮ ૬૨૯ ૬૩૦ ૬૩૧ ૬૩૨ ૬૩૩ ૬૩૪ ૬૩૫ ૬૩૬ ૬૩૭ ૬૩૮ ૬૩૯ ૬૪૦ ૬૪૧ ૬૪૨ ૬૪૩ ૬૪૪ ૬૪૫ ૬૪૬ ૬૪૭ ૬૪૮ ૬૪૯ ૬૫૦ ૬૫૧ ૬૫૨ ૬૫૩ ૬૫૪ ૬૫૫ ૬૫૬ ૬૫૭ ૬૫૮ ૬૫૯ ૬૬૦ ૬૬૧ ૬૬૨ ૬૬૩ ૬૬૪ ૬૬૫ ૬૬૬ ૬૬૭ ૬૬૮ ૬૬૯ ૬૭૦ ૬૭૧ ૬૭૨ ૬૭૩ ૬૭૪ ૬૭૫ ૬૭૬ ૬૭૭ ૬૭૮ ૬૭૯ ૬૮૦ ૬૮૧ ૬૮૨ ૬૮૩ ૬૮૪ ૬૮૫ ૬૮૬ ૬૮૭ ૬૮૮ ૬૮૯ ૬૯૦ ૬૯૧ ૬૯૨ ૬૯૩ ૬૯૪ ૬૯૫ ૬૯૬ ૬૯૭ ૬૯૮ ૬૯૯ ૭૦૦ ૭૦૧ ૭૦૨ ૭૦૩ ૭૦૪ ૭૦૫ ૭૦૬ ૭૦૭ ૭૦૮ ૭૦૯ ૭૧૦ ૭૧૧ ૭૧૨ ૭૧૩ ૭૧૪ ૭૧૫ ૭૧૬ ૭૧૭ ૭૧૮ ૭૧૯ ૭૨૦ ૭૨૧ ૭૨૨ ૭૨૩ ૭૨૪ ૭૨૫ ૭૨૬ ૭૨૭ ૭૨૮ ૭૨૯ ૭૩૦ ૭૩૧ ૭૩૨ ૭૩૩ ૭૩૪ ૭૩૫ ૭૩૬ ૭૩૭ ૭૩૮ ૭૩૯ ૭૪૦ ૭૪૧ ૭૪૨ ૭૪૩ ૭૪૪ ૭૪૫ ૭૪૬ ૭૪૭ ૭૪૮ ૭૪૯ ૭૫૦ ૭૫૧ ૭૫૨ ૭૫૩ ૭૫૪ ૭૫૫ ૭૫૬ ૭૫૭ ૭૫૮ ૭૫૯ ૭૬૦ ૭૬૧ ૭૬૨ ૭૬૩ ૭૬૪ ૭૬૫ ૭૬૬ ૭૬૭ ૭૬૮ ૭૬૯ ૭૭૦ ૭૭૧ ૭૭૨ ૭૭૩ ૭૭૪ ૭૭૫ ૭૭૬ ૭૭૭ ૭૭૮ ૭૭૯ ૭૮૦ ૭૮૧ ૭૮૨ ૭૮૩ ૭૮૪ ૭૮૫ ૭૮૬ ૭૮૭ ૭૮૮ ૭૮૯ ૭૯૦ ૭૯૧ ૭૯૨ ૭૯૩ ૭૯૪ ૭૯૫ ૭૯૬ ૭૯૭ ૭૯૮ ૭૯૯ ૮૦૦ ૮૦૧ ૮૦૨ ૮૦૩ ૮૦૪ ૮૦૫ ૮૦૬ ૮૦૭ ૮૦૮ ૮૦૯ ૮૧૦ ૮૧૧ ૮૧૨ ૮૧૩ ૮૧૪ ૮૧૫ ૮૧૬ ૮૧૭ ૮૧૮ ૮૧૯ ૮૨૦ ૮૨૧ ૮૨૨ ૮૨૩ ૮૨૪ ૮૨૫ ૮૨૬ ૮૨૭ ૮૨૮ ૮૨૯ ૮૩૦ ૮૩૧ ૮૩૨ ૮૩૩ ૮૩૪ ૮૩૫ ૮૩૬ ૮૩૭ ૮૩૮ ૮૩૯ ૮૪૦ ૮૪૧ ૮૪૨ ૮૪૩ ૮૪૪ ૮૪૫ ૮૪૬ ૮૪૭ ૮૪૮ ૮૪૯ ૮૫૦ ૮૫૧ ૮૫૨ ૮૫૩ ૮૫૪ ૮૫૫ ૮૫૬ ૮૫૭ ૮૫૮ ૮૫૯ ૮૬૦ ૮૬૧ ૮૬૨ ૮૬૩ ૮૬૪ ૮૬૫ ૮૬૬ ૮૬૭ ૮૬૮ ૮૬૯ ૮૭૦ ૮૭૧ ૮૭૨ ૮૭૩ ૮૭૪ ૮૭૫ ૮૭૬ ૮૭૭ ૮૭૮ ૮૭૯ ૮૮૦ ૮૮૧ ૮૮૨ ૮૮૩ ૮૮૪ ૮૮૫ ૮૮૬ ૮૮૭ ૮૮૮ ૮૮૯ ૮૯૦ ૮૯૧ ૮૯૨ ૮૯૩ ૮૯૪ ૮૯૫ ૮૯૬ ૮૯૭ ૮૯૮ ૮૯૯ ૯૦૦ ૯૦૧ ૯૦૨ ૯૦૩ ૯૦૪ ૯૦૫ ૯૦૬ ૯૦૭ ૯૦૮ ૯૦૯ ૯૧૦ ૯૧૧ ૯૧૨ ૯૧૩ ૯૧૪ ૯૧૫ ૯૧૬ ૯૧૭ ૯૧૮ ૯૧૯ ૯૨૦ ૯૨૧ ૯૨૨ ૯૨૩ ૯૨૪ ૯૨૫ ૯૨૬ ૯૨૭ ૯૨૮ ૯૨૯ ૯૩૦ ૯૩૧ ૯૩૨ ૯૩૩ ૯૩૪ ૯૩૫ ૯૩૬ ૯૩૭ ૯૩૮ ૯૩૯ ૯૪૦ ૯૪૧ ૯૪૨ ૯૪૩ ૯૪૪ ૯૪૫ ૯૪૬ ૯૪૭ ૯૪૮ ૯૪૯ ૯૫૦ ૯૫૧ ૯૫૨ ૯૫૩ ૯૫૪ ૯૫૫ ૯૫૬ ૯૫૭ ૯૫૮ ૯૫૯ ૯૬૦ ૯૬૧ ૯૬૨ ૯૬૩ ૯૬૪ ૯૬૫ ૯૬૬ ૯૬૭ ૯૬૮ ૯૬૯ ૯૭૦ ૯૭૧ ૯૭૨ ૯૭૩ ૯૭૪ ૯૭૫ ૯૭૬ ૯૭૭ ૯૭૮ ૯૭૯ ૯૮૦ ૯૮૧ ૯૮૨ ૯૮૩ ૯૮૪ ૯૮૫ ૯૮૬ ૯૮૭ ૯૮૮ ૯૮૯ ૯૯૦ ૯૯૧ ૯૯૨ ૯૯૩ ૯૯૪ ૯૯૫ ૯૯૬ ૯૯૭ ૯૯૮ ૯૯૯ ૧૦૦૦

મિથ્યાદષ્ટિપણુ તે તેહને જિનભાષિતને વિષે કિંહાએક યથાર્થપણુ શ્રદ્ધાને તેહના કહના અગિહતને વિષે દેવપણિ શ્રદ્ધાના અભાવથી એતલાજ વતી દેવ તે ગર્ભપરહિત સર્વજ્ઞ જ હુઈ. અન્ય નહીં. અને તે અશ્રદ્ધારો માન્યો મુગતાદિક. બાને નહી. ઇમ જીનાભાસપણુ દેવ તે અરિહતજ, પણિ અશ્રદ્ધારો માર્ગનો અરૂપક ઇત્યાદિક મિથ્યાત્વને વિષે બીજ આગલિ કહીરયે. એ ભાવ-અરિહતે કહીતું જે અકરણનિયમાદિક તે અન્યતીર્થીઈ પણિ પડિવજ્યુ. એતલા જ વતી તેહની દષ્ટિઓ અરિહતને વિષે. તેહની દષ્ટિને વિષે-તુ લેશયી નથી. તેહણિ કહિહે તે સર્વઈ અયથાર્થ એહવુ અરિહતે પ્રગમપણુથી. ‘સમગદર્શિ-શ્રુતતઈ વિષે અનુપયોગવત અહેતુક જે જોયે તે મૂખા મિથ્યાત્વ જે કહે તે મિથ્યા.’

સમ્યગ્દષ્ટિ તે સામાન્યથી શ્રુતને વિષે અનુપયોગી પ્રમાદથી જે કાઈ હેતુ વિની જ લાપે ‘તત્ત્વથી-પટજી હોઈ’ તે મૂખા વિદ્યાનાદિકને પણિ તેથી ઉપજવાવતી. મિથ્યાદષ્ટિ પણિ તિમજ ઉપયોગી અથવા અનુપયોગી જે લાપે, તે મૂખાજ. ધુણાક્ષરનાયે મિથે હુતે પણિ છના અને અણુ-છતાના અવિશેષથી. નિર્ભ્રજાયે પ્રાપ્તિથી. ઉન્મત્તની પરે. એ ગાથાર્થ: એનલે મિથ્યાદષ્ટિપણિ કાઈક અંશઈ જિનોક્ત પ્રતે અહુ કહેતો ચિકા સત્યવાદી હુસે એહવી શ કા પણિ ટાથી. ધુણાક્ષરનાયે અનન્નગતિ સત્યાભાસના કહેતાપણુથી. એતલાજ વતી ગ્તનાકરાવતારિકામયને વિષે પણિ સિદ્ધસેન-દિવાકરની પરે કહિકે છે. ‘અર્થની યથાર્થ અનુભવને’ વિષે સાધવાનુ કારણ પડુ તે પ્રમાણ પર કહેતા હુઆ. તેહનઈ મતિ અજન-ભોજનાદિકપણિ વસ્તુ હુઈ પ્રમાણ પ્રગટ જે નીકરને પ્રમાણ હુઈ તહિ સવાદિશાનને જ હુઈ. એ હેતુથી અપભુજંગના છિદ્રની પરે પરતીર્થઈ તાહર મન આશ્રયુ.’

વલી ‘તે વાસના, તે ક્ષયની પર પરા બેદે અબેદે અથવા અનુભવપણે પણિ ન ઘટઈ, તે વતી, તેહના અદેખનાર જે પક્ષીનો બાલક તેહના ન્યાયથી તાહરા કથન પ્રતે તે આશ્રયો. ‘હિવિ’ અન્ય-તીર્થીકની દષ્ટિઓ તાહરે વિષે વર્તઈ જઈ. તિહા દષ્ટાંત કહે છે-જિમ સમુદ્રને વિષે સર્વનદીઓ આવી મિલે. ક્ષમ્યગ્ ઉદય પામી હુઈ. લોકને વિષઈ પણિ લાતાનઈ સળે આંઓ ઉદય પામી હુઈ એહવી પ્રસિદ્ધિ. ઇમ નદીઓ પણિ સમુદ્રગામિનીઓ જાણવી. તે દષ્ટિઓને વિષે તું નદી (સે) તિહા દષ્ટાંત કહે છે. પ્રવિભક્ત જે નદીઓ તેહને વિષે સમુદ્ર ન અવતરે, એ અર્થ. ઇમે અભિપ્રાયે સ્તુતિ પણિ અરિહતે ઉપદેશ્યુ જે પ્રવચન તેહને આગલે કરી અગિહતથી અન્યતીર્થીકની દષ્ટિઓ ઉપની ઇમ નહી. કહા નિષ્કુ દષ્ટાંતના અસંભવથી. એ ઇમ સમ્યગ્ વિચારજુ. ॥ ૭૬ ॥

अथ दृष्टिविषयकल्पं किम् ? इति दर्शयति—

दिद्विविसं गिअमगगप्पेरुवगो उसभाह अरिहंतो । इअ वयणं अडदूरद्विआणमवि मरणहेउत्ति ॥७७॥

व्याख्या—दृष्टिविषं तावत् निजनिजमार्गस्य—शिवभूलादिविकल्पितमार्गस्य आदिप्रणेता श्रीऋष-
भादिरहन्नेवेति वचनमेव । किंभूतम् ? अतिदूरस्थितानामपि मरणहेतुः । दूरस्थितोऽपि पदार्थो दृष्टिविषयो
भवति । इह दूरस्थिता जैनमार्गमाश्रिता भव्याः, तेषामुत्सृज्यभाषकाद् दूरतरवर्तित्वात् । तेषामपि केषाञ्चित्
तदीयवचः श्रुत्वा तेऽग्रहो । अयं मार्गो युक्तिसङ्गतो जैनत्वेन श्रीऋष्यभाषादिप्रणीतो भविष्यतीति शङ्कयाऽपि
तन्मार्गानुकूलवर्तित्वेन तत्प्रतिकूलवर्तित्वेन साध्यादिषु ग्रहेषादनन्तसंसारदुःखभाजो भवन्ति । अत
एवोत्सृज्यभाषिणो दर्शनमपि निषिद्धम् ।

यदागमः—‘उम्मगदेसणाए चरण णांसिति जिणवरिदाणं । वावण्णदंसणा खलु ण हु ल्ळभा
तारिसा दट्ठुं’ ॥१॥ ति । श्रीआव० वन्दनकनियुक्तिः । (गा० ११५४) एतच्छूर्णियंथा—जे पुण जहि-
च्छोवल्लंभं गहाय अण्णेसिं सत्ताणं ससारं णित्थरित्तुकामाणं उम्मगं देसयति । तत्थ गहा—उम्मगदेस-
णाए चरणं—अणुद्वारा णांसिति जिणवरिदाणं सम्मत्तं अप्पणो अण्णेसिं च ते वावण्णदंसणां जणा, ते
चरणं ण सहइति, मोक्खो अ विज्जाए अ भणिओ अण्णेसिं मिच्छसुप्पायणेण एवमादिपहिं कारणेहिं
वावण्णदंसणा, खलुसदा जइवि केइ णिच्छयविहीए अवावण्णदंसणा तहावि वावण्णदंसणा इव दट्ठुवा, ते
अ दट्ठुपि ण ल्ळभा, किमग पुण सवासो संमुज्जा सथवो, हुसहो अविसइत्थो, सो अ ववहिअमंबंधो
वरसिओ चैव, ण ल्ळभा णाम ण कप्पति ति । न चैव दृष्टिविषयसंप्रदृष्टान्तेन परेषामेवाणिष्टफलहेतुः
किन्त्वात्मनोऽपीत्यनुक्तोऽपि विशेषो द्रष्टव्यः । यदागमः—‘जे उ ण गोअमा आणाविराहए से ण

द्विरे दृष्टिविषये ते शु ? देआउ छे—

दृष्टिविषयस्य ते ‘निजमार्ग’ना प्रत्येक ऋष्यभाषिकं अस्ति त’ ते वचनं ते अनि दूरस्थितेन पक्षि भरथुं हेतुः ।

वृत्तिना अर्थ—दृष्टिविषयं ता शिववृत्त्यादिकं कथ्या नो व्याप व्यापयुः मार्गं तेहने । आदिकतां श्री-
ऋषभदेवादिकं अस्ति त न ओहवु वचनं न तेहवु छे ? अतिदूरस्थितेन पक्षि भरथुं हेतुः । इति स्थितेन पक्षि
पदार्थे दृष्टिना विषयं कृष्टं छे । दूरस्थितजैनमार्गं नर्ध आश्रया भव्यं तेहनर्ध उत्सृज्यभाषिणो इव वर्तिषयुः ।
तेहने पक्षि आश्रयने तेहना वचनं सांख्यीने ते पक्षि अहो ? जे मार्गं युक्तिसंगतं, जैनपक्षिं करी
ऋष्यभाषिकं प्रश्यो । इसे ओहवी शकां पक्षिं तेहनां मार्गं अनुकूलवर्तिपक्षे करीने तेने उत्सृज्योने
प्रतिद्वेषवर्ति नो साध्यादिकं तेहने विषयं प्रदेयथी । अनतस्स सारे हु भेना भवना न कृष्टं । अतस्सा न वती
उत्सृज्यभाषां न दर्शनं पक्षिं निषेधुं । ‘उम्मगं देसनां आरिअ नासे जिणवरेऽनु, व्यापनदर्शनी
तेहना न्नेवा योग्यं नही ।’ नो यथेच्छा अर्थप्रदीने । अन्य सत्तं नो स सारनिस्तरेवाना धयुं तेहने
उम्मार्गं प्रते कहे तिहा गाथा—उम्मार्गं देसनां जिणवरेऽनु दर्शनं टावेअ सम्यक्त्वं पोतानु परनु पक्षि
शवे, ते व्यापन दर्शनी खलु शब्दधी निश्चयनये । व्यापनदर्शनी तथापि व्यापनदर्शनी परे नयुवा ।
ते न्नेवा योग्यं नही तो सवास-मोक्ष-परिचय ते किम ? ते श्रु ? हु शब्द ते अपिशब्दार्थ
गवे संभवे देआओ न ‘ण ल्ळभा’ कहेता न कथे । अर्थ दृष्टिविषयस्य ते दृष्टाते परे न अनिष्ट-

अणंताणुबंधी कोहे, से णं अणंताणुबंधी माणे, से णं अणं० केअवे, से णं अणं० लोहे, जे णं अणंताणु-
बंधिकोहाइकसायचउके, से णं घणरागदोसमोहमिच्छत्तपुंजे, जे णं घण० से णं अणुत्तरघोरसंसारसमुदे,
जे णं अणु० से ण पुणो पुणो जस्मे, पुणो पुणो जरा, पुणो पुणो मच्चू? इत्यादि यावत्. एणिदिअत्ताए
वेइंदिअत्ताए तेइंदिअत्ताए चउरिदिअत्ताए णारयतिरिक्खकुमाणुसेसु अणेगविहसारीमाणसदुक्खं अणुभ-
वमाणे वइव्वए (वइज्जे) से तेणट्ठेण एव वुच्चइ'ति । श्रीमहानिशीथे पञ्चमाध्ययने । यद्यपि आह्वा-
विंराधका इव आराधका जघन्यादिभेदमिन्ना अनेकधा भवन्ति, तथापीहं जमात्यादिवन्निनयतोत्सूत्रभाष-
णेन प्रार्योऽभिनिर्वेशी मन्तव्यः । तत्सर्वेणमार्गस्थितस्य मार्गोत्थापनाभिप्रायेण 'नैते जैनाः किन्तु जैना-
भासा' इत्येवैरूपोपदेशेन सन्मार्गनाशकत्वात् नियमेनानन्तसंसारित्वम् ।

यदागमः—'उम्मगमगासंपट्ठिआण साहूण गोअमा' । गूण । ससारो अ अणंतो होइ अ
सम्मगणासीण' ॥ १ ॥ इति गच्छाचारप्रकीर्णके (गा० ३१) एवमागमोक्तस्वरूपे निद्वयमार्गमाश्रित
एव भवति, न पुनः शाक्यादिमार्गमाश्रितोऽपि, तस्योन्मार्गस्थितत्वेऽपि 'नैते जैनाः' इत्याद्युपदेशवचनेन
मार्गनाशकत्वाभावात् जैनमार्गस्य जैनमार्गत्वेन भाषमाणत्वात् । 'साहूण' मितिपदेन तद्व्यवच्छेदोऽपि
कृतो मन्तव्यः । तस्य साधुलिङ्गधारित्वाभावेन साधुत्वव्यपदेशासम्भवात् । दिगम्बरस्तु कार्पटिकवेष्टानु-
कृतिवैपमात्रधार्यपि 'देवोऽहं वयं जैनाः साधवः' इति वचोभिस्तीर्थोच्छेदाभिप्रायेण च सामान्यात्तत्सर्व-
निद्वयत्वेन सद्व्यवहृतो द्रष्टव्यः । यद्यपि कश्चित् यथाछंदोऽपि उत्सूत्रभाषी सम्भवति तथाप्यपरमार्गाश्रय-
णाभावेन नियतोत्सूत्रवचनाभावान् न तीर्थोच्छेदाभिप्रायवान् । अतो न नियमेनानन्तसंसारि । एतैन यदुत्सूत्रं
तीर्थोच्छेदाभिप्रायहेतुस्तन्नियमेनानन्तसंसारहेतुः । शेष तु भजनयेति तात्पर्यम् । यत्तु तीर्थोच्छेदाभिप्राय-
हेतुस्तन्नियतस्तीर्थकृदुच्छेदाभिप्रायनियतं भवति, तीर्थस्य तीर्थकृतोऽपि पूज्यत्वात् । यदागमः—'तित्थ-

इत्यने' हेतु धर्म नही. तडि खु-? पोताने पण्डि. अ-अशुक्को विशेष-अणुवे. महानिशीथ पयमा-
धयनने. अर्थ तो २५४ न छ.

जडिअ आराधना विराधक ते आराधकनी परे जघन्यादिभेदे' लिन्न' अनेक' प्रकारे छ.
तडिहे पण्डि जमात्यादिकनी परे नियतउत्सूत्रने जोखवे प्राहे' अलिनिवेशी मानवे, तेहने' ज, उ-मार्ग-
स्थितने' मार्गना उत्थापनने अलिप्राये, 'अ ते जैन नही, तडि खु? जैनाभास', धर्म उपदेशे
सन्मार्गना नाशकपण्थायी नियमे ज अनतस सारीपण्डि: 'उ-मार्ग'इप मार्गने विषे, आत्मा तेहवा
साधुने हे औतम । निश्चय' स सार ते अनत दुर्ध सन्मार्गना नाशकने. 'धर्म आगमे' छेकारवइप
निद्वयमार्गने' आश्रित ज दुर्ध पण्डि शाक्यादिकमार्गाश्रित नही. तेहने उ-मार्गने' विषे रहे पण्डि. 'अ
जैन नही', धर्मादि उपदेश वचने करी मार्गनाशकना अभावथी, जैनमार्गने जैनमार्गपण्डि कहेवापण्थायी
'साधु' अ पडे तेहने पण्डि निगस क्यो मानवे. तेहने साधुलिङ्गधारिपण्डाने अभावे' साधुपण्डाना
नामना अभावथी-दिगम्बर तडि आपडीना वेपने, अनुकारे वेशभानधारी पण्डि देव अरिहंत' अहो
जैन साधु' जेहवे वचने तीर्थोच्छेदने अलिप्राये सरीआधपण्थायी सर्वनिर्ववपण्डे सत्रको अणुवे.
जडि कडि यथालिखे पण्डि उत्सूत्रभाषी सखे, तडिहे अपरमार्गना आश्रयणने अभावे निश्चये
उत्सूत्रवचनना अभावथी. तीर्थोच्छेदाभिप्रायवत नही. जेतथा ज वती. नियमे अनतस सारी, नही
अेतवे' ज उत्सूत्र तीर्थोच्छेदना अलिप्रायण हेतु. ते नियमे अनतस सारने हेतु अने, पीण्डु ते विहरे, अ

પળામં કાલં કહેહ સાહારણેન સદેન મિત્યાદિ શ્રીઆ૦ નિ૦ (ગા૦ ૫૬૬) એવમુત્સૂત્રભાષણેન સામ્યેઽપિ
પરસ્પર (મહદન્તર) મન્દમન્દતરમુક્તાગમાનુસારેણ સ્વયમેવ પરિભાવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૭ ॥

અથ આભિગ્રહિકાભિનિવેશિકયોરન્તરપરિજ્ઞાનાય ગાથામાહ—

॥જહ્વિ હુ આભિગ્રહિઓ સંસારપહત્તણેન તુલ્હો વિ । તહવિ હુ જિણમયસત્તાવાઈ ઇઅરો અ વિવરીઓ॥

વ્યાખ્યા—યદ્યપ્યાભિગ્રહિકઃ—આગાદમિથ્યાદિષ્ટિઃ શાક્યાદિઃ કુલિંગી, સસારમાર્ગત્વેન તુલ્યઃ—
ઉત્સૂત્રભાષિદ્રવ્યલિંગસમાન । યદાગમઃ—‘સેસા મિચ્છદિદ્ધી મિહિલિંગકુલિંગઘ્વલિંગોદિ । જહ તિણિં ચ
મુક્ત્વપહા સંસારપહા તહા તિણિં’ ॥૧॥ ત્તિ, ઇપ૦ (મા૦ ગા૦ ૫૨૦) હુરેવાર્યે । તુલ્ય એવ । તથાપિ જિન-
સમયસત્તાવાદી—જિનશાસનસત્તાવ્યવસ્થાપક । ઇતરસ્તુ અભિનિવેશી વિપરીતો—જિનસમયસત્તાપલાપી ।
અય ભાવ—અન્યતીર્થિકઃ શાક્યાદિઃ ‘કે જૈના ?’ इत्येवरूपेण पृष्टं सन् जैनान् प्रत्येव ‘अमी जैना’
इत्येव निर्वक्ता स्यात् । स च जैने जैनसत्तावक्त्वत्वेन जैनसत्ताव्यवस्थापकः । अभिनिवेशी तु जैनाभोसो
दिगम्बरादिः पृष्टः सन् जैनाभास स्वात्मानं जैनत्वेन भाषते ‘अहं जैन’ इति, जैनान् प्रति तु ‘न जैनाः
किन्तु जैनाभासा’ इत्येव निर्वक्ता जैनसत्तापलापी महापापी । यतो जैने जैनसत्ताऽपलापमन्तरेण जैनाभासे
निजमार्गे जैनसत्ताव्यवस्थापनाऽसम्भवात्, विरुद्धयोर्द्वयोजैनसत्त्वासम्भवेन, एकतरस्य जैनाभासत्वे वक्तव्ये
उक्तप्रकारेण वक्तृत्वसम्भवात् । उत्सूत्रभाषण चास्य विकल्पितनिजमार्गस्य प्रवृत्तिरागममूलिकेति व्यवस्थाप-

તાત્પર્ય અને જે તીર્થના ઉચ્છેદના અભિપ્રાયનું હેતુ તે નિશ્ચયે તીર્થ કરના ઉચ્છેદનો જે અભિપ્રાય
તેણે નિયત કુદ્ધ તેહને તીર્થ કરને પણ પૂજ્યપણુથી ‘તીર્થને પ્રણામ કરી કહે સાધારણુશબ્દે’ ઇમિ
ઉત્સૂત્ર ભાષવે સરીખાઈ પણ પરસ્પર મંદમદતર કલા આગમને અનુસારે વિચારવું ॥૭૭॥

હિવે આભિગ્રહિક અને અભિનિવેશીને બેદ જણાવવાને અર્થે ગાથા કહે છે—

યદ્યપિ આભિગ્રહિક સ સારમાર્ગપણે સરીખો છે તહિજે જિનમતની સત્તાને વાદી ખીજે તે વિપરીત

વૃત્તિનો અર્થ—જહ્વિ આભિગ્રહિક—આગાદમિથ્યાદિષ્ટિ જે શાક્યાદિક કુલિંગી, સ સારમાર્ગપણે સરીખો—
ઉત્સૂત્રભાષિ દ્રવ્યલિંગીને સરીખો ‘શય તે મિથ્યાદિષ્ટિ ગૃહિલિંગ કુલિંગ દ્રવ્યલિંગે જિન ત્રિધિણુ મોક્ષમાર્ગ
સ સારમાર્ગ તિમ તીન’ હુ તે એવકારાચ સમાનજ તથાપિ જિનશાસનસત્તાને થાપક, ખીજે તે
અભિનિવેશી વિપરીત—જિનમતસત્તાને અપલાપી એ ભાવ—અન્યતીર્થિક શાક્યાદિક તે ‘કહણુ જૈન ?’
ઇમિ પૂછે હુ તે જૈન પ્રતેજ ‘એ જૈન’ ઇણી રીતેજ ઉત્તર દિઈ તે તહ જૈનમધ વિષે જૈનની સત્તાને
મોક્ષવે કરી જૈનની સત્તાને થાપક અભિનિવેશી તહ જૈનાભાસ દિગમ્બરાદિક તે પૂઠ્ઠો હુતો જૈનાભાસ
પોતાના આત્માને જૈન પણી કહે હુ જૈન એહવુ જૈન પ્રતે તહ ‘એ જૈન નહી, તહ સ્યુ’
જૈનાભાસ ઇણી રીતેજ કથક હુઈ જૈનસત્તાને અપલાપી મહાપાપી જૈનમધ વિષે જૈનની સત્તાના
અપલાપ વિના જૈનાભાસ જે પોતાનો માર્ગ, તેહને વિષઈ જૈનસત્તાની વ્યવસ્થાપનાના અસભવથી
વિરૂદ્ધ બેને જૈનસત્તાને અસભવે એકને જૈનાભાસપણુ કહેવે કહે પ્રકારે કહેવાપણુનાં સભવથી
ઉત્સૂત્રભાષીપણુ તો તેહને કલ્પ્યા પોતાના માર્ગની પ્રવૃત્તિ તે આગમમૂલ એહવા સ્થાપનને અભિપ્રાયે

योरपि विराधना स्यात् । यदागमः—‘णिच्छयणयस्स चरणस्सुवघाए णाणदंसणवहोवि’ति । उप्प० (मी-गा. ५१२) तथा च सम्यग्दृशामविरतानां देशविरताना वा नियमेन ज्ञानादीना त्रयाणामपि विराधकत्वापत्त्या श्रेणिकादीना तीर्थकरनामनिकाचनं तीर्थकरतया प्रत्यायातिश्च न भवेत्, जिनाज्ञाराधकानामेव तीर्थकरतयोत्पत्तेः । अत एव वैमानिकवर्जदेवेभ्यश्च्युतास्तीर्थकृतो न भवन्ति, ज्योतिष्कपर्यन्तदेवेषु च जिनाज्ञाया अनाराधकविराधकानामेवोत्पादात् । एव च श्रावकमात्रस्य सौधर्मादूर्ध्वमुत्पादाभावप्रसक्तेरपि, अनुपात्तचारित्रत्वेन संयमविराधकत्वात् ।

किञ्च—आसतामन्ये, गृहे वसतां तीर्थकृदादिचरमशरीरिणामपि प्रतिसमयं ज्ञानादिविराधकत्वापत्त्या अत्यन्तमासम्बन्धस्य को नाम वक्तुं शक्नुयाद् ? इति पर्यालोच्यम् । न च मल्लिनाथे व्यभिचारः शङ्कनीयः, वासुदेवजीवसाधूनामिव कपायभात्रनिमित्तविराधनाया अवाधकत्वात् । (जन्येन दोषेण विराधनेति व्यपदेशाभावात्) अन्यथा सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानं यावत् कोऽप्याराधको न भवेत्, साम्प्रदायिकीक्रियाहेतुसञ्ज्वलनकषायाणामनवरतमुद्यात् । एतेन वासुदेवजीवसाधूना कृतनिदानत्वेन संयमविराधना भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, महाशुक्रदेवलोकादनुपपाताभावप्रसक्तेः । विराधितसंयमाना सौधर्मादूर्ध्वमुपपातस्य निषिद्धत्वात् । अत एव अर्हद्द् वासुदेवा अपि वैमानिकदेवेभ्यश्च्युता एवोत्पद्यन्ते । ‘वैमाणिअ ङुंति हरि—अरिह’ति (सङ्ग्र० गा० २४४) वचनात् । तेन विराधकत्वं चेह प्रतिपन्नव्रताद्यपेक्षयैव मन्तव्यम् । तच्च श्रीमल्लिनाथजीवसाधोर्नासीदिति बोध्यम् । तस्माद् गौतमादयो जिनाज्ञाया आराधका, विराधकाश्च जमालिप्रभृतयः, शेषास्त्वेकेन्द्रयादिशाक्यादिपर्यन्ता आराधकविरोधकेभ्यो भिन्नाः परिशेषादनाराधका एवेति सिद्धं त्रैविध्यं निर्दोषमिति । पञ्चसूत्रकेऽपि तथैव सूचितमिति प्राग्दर्शितम् । एतेन त्रयाणामपि भङ्गाना द्वैविध्यकल्पनायामनाराधकः कस्मिन् भङ्गेऽवतरतीति प्रभावकाश-शङ्काऽपि परास्ता, त्रयाणामपि परस्परं वैलक्षण्येन समवतारासम्भवात् । अन्यथा पुञ्जोनपुसकादीना त्रयाणामपि द्वैविध्यकल्पने स्त्री-कस्मिन् भङ्गेऽवतरतीति प्रभावकाशः प्रसज्येतेति चिन्त्यम् । ननु भो ! धार्मिकानुष्ठानमधिकृत्य जैनाजैनयोर्नास्ति भेदः, तेनैव बालतपस्वयपि ज्ञीलेन देशाराधको भवति ।

आह्वियोगिष्ठ आभुः अने स भोऽह, अ देवदुर्गति भरणे विषे विराधित दुर्ग, उ-भार्ग देशनादिके भोक्षभाग्धी अश, करे, ने ते स भोऽह, स यतपणे ओहवा ने देवपणे विपना ते स भोऽह ओहवीओ देवदुर्गति ते भरणसमये अपध्यानादिके विगनि, हुते दुर्ग, तिहाये व्यन्या अनतससार जमे, धम उत्सन्नप्रशपणे विराधक नवशैवेयकताध विपना पण्डि अधम, न, देवमाहे दुर्गतपण्णाधी ओहपुं नण्णपुं,

वली अणुप्रदे स यमपणे करी स यमनी विराधना आने हुते निश्चयथी ज्ञानदर्शननी पण्डि विराधना दुर्ग, ये भाटे आगम ओहपु कहे, छे— निश्चयनयने आरित्रने विपघाते ज्ञानदर्शनने पण्डि वध थाधे’ ते वारे, सम्भग दष्टि ने, अविरति अयवा, देशविरति तेहने नियमध ज्ञानदर्शनादिक, त्रिषिणुनी विराधकपण्णाधे थाते, श्रेष्ठिकादिकने तीर्थ कर नामगु, निकायन अने तीर्थ करपणे विपण्यु न डोध, जिननी आसाना आराधकने न तीर्थ करपण्डि उत्पत्तिथी, अतथा न वली वैमानिकविना देवथी व्यन्या तीर्थ कर न दुर्ग, न्योतिपु पर्यंत देवने विषे अनाराधक अने विराधकने न उत्पत्तिथी, धम श्रावकभात्रने’ सौधर्माधी, उत्पत्ताने, अल्लव थाधे, अणुप्रदा आरित्रव तपणे करी स यमनी विराधकपण्णाधी,

रतसम्यग्दृष्टिरिति भावः । ' देशविराहए ' ति । देश-स्तोकमंशं ज्ञानादित्रयरूपस्य मोक्षमार्गस्य तृतीय-
विभागरूप चारित्रं विराधयतीत्यर्थः । प्राप्तस्य तस्यापालनात् अप्राप्ते वै (त्यादि अत्र हि प्रथमभङ्गे
बालतपस्वी शीलेन देशाराधको भणितः । द्वितीयभङ्गे अविरतसम्यग्दृष्टिः शीलभावेन देशविराधकः ।
एतच्च भवदभिप्रायेण कथं सङ्गच्छते ? इति चेत् । अहो भ्रान्तिः ? भगवत्या एवानुवादवचनमुच्यमानं
भवदभिप्रायेणेत्याद्यविमृश्य वक्तृत्वात् । प्रत्युत भवन्तमेव वयं पृच्छामः-इह प्रथमभङ्गे यो बालतपस्वी
भणितः, स किं शाक्यादिरन्यतीर्थिकः उत जिनोक्तसामाचारीपरायणो मिथ्यादृष्टिर्वा ? । नाद्यो, जैना-
नामपसिद्धान्तात् । शाक्यादिमार्गस्थोन्मार्गत्वेन तन्मार्गाभिमतानां देवादीनामर्देवत्वादिनेव ज्ञानस्य
चाज्ञानत्वेनेव शीलस्याप्यशीलत्वेनार्हतोक्तत्वात् । किञ्च-शीलशब्देनेह चारित्रं भणितम् । तच्चान्यती-
र्थिकमार्गं लेशतोऽपि न भवति) (' तेनान्यतीर्थिकाभिमतशीलेन देशाराधको भवतीति बोध्यम् ।
अन्यथा तथाभूतशीलस्य कारण प्रज्ञापकस्य ज्ञानमपि वक्तव्यं प्रसज्येत । तच्च न कस्यापि सम्मतं,
मिथ्यादृशो ह्यज्ञाने सति ज्ञानस्यासम्भवात् । ' जस्स अण्णाणा तस्स णाणा णत्थि ' ति वचनात् ।
द्वितीयस्तु न्याय्य एव । यतस्तथाविधं मोहनीयोद्भवशेन जैनजैनयो सम्यक्स्वरूपमज्ञानोऽन्यत्कमिथ्या-
दृष्टिर्भव्योऽभव्यो वा कुतश्चिन्मिमित्तात् जिनोक्तशुद्धक्रियापरायणो जैनमार्गपतितो ' भविअद्ववदेवाण '
मित्याद्यागमोक्तोऽवसातव्यः । स च शुद्धक्रिया कुर्वाणोऽपि मिथ्यात्वोदये पण्डिततपस्वीति वक्तुमशक्य-
त्वेनानन्यगत्या बालतपस्वीत्युच्यते । देशाराधकत्वं च ' यदकरणे देशतः सर्वतो वा विराधकत्वं तत्करणे
देशतः सर्वतो वा आराधकत्वं ' मिति नियमबलेन जैनक्रियैवावसातव्यम् । न पुनरन्यतीर्थिकक्रिययापि,
तदकरणे विराधकत्वाभावात् । किञ्च-आराधकत्वं मोक्षकारणाऽऽसेवनेनैव स्यात् । मोक्षकारणं च सम्यक्-
क्रियैव भवति ' सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्राणि मोक्षमार्गः ' इतिवचनात् । सा च क्रिया जैनमार्गपतितस्य
जिनोक्तक्रिया कुर्वतोऽवसातव्या । शाक्यादिमार्गाभिमतक्रिया तु संसारकारणत्वेन मोक्षकारणमेव न
भवति । कथं तथाभूतेन शीलेन देशाराधकत्वसम्भावनापीति पर्यालोच्यम् । ' द्वितीयभङ्गे तु ' प्राप्तस्य
तस्यापालना ' दिति वचनेन देशविराधकत्वे सिद्धे सिद्धं सूत्रस्य सविषयत्वेन प्रामाण्यमिति ।) (किञ्च-
द्वितीयभङ्ग इव प्रथमभङ्गेपि ज्ञानदर्शनयोराराधक एव वक्तव्यः, तस्य तयोरप्राप्तत्वात् । यद्वा सत्त्वेन
यदाराधकत्वं, तर्हि प्रथमभङ्ग इव द्वितीयभङ्गेपि ज्ञानदर्शनयोराराधक एव वक्तव्यः, तस्य तयोः सत्त्वाद-
ित्येवमुभयथापि प्रतिबन्दीनामा दोषो दुरपनेय इति । तस्मात् प्रतिपन्नसम्यक्त्वादीनां परिपालनेनाराधक-
त्वमपरिपालनेन च विराधकत्वमिति भावः । एतेन प्रथमभङ्गव्याख्याया ' गीतार्थानिभित्तपञ्चरणरतोऽ-
गीतार्थ इत्यन्ये ' इति युक्तम् । तत्र गीतार्थो यदि सम्यग्दृष्टिः तर्हि बालतपस्वी न स्यात् । उक्तञ्च
भगवतीचूर्णावपि बालतपस्वीति । यदि च मिथ्यादृष्टिस्तर्हीष्टापत्तिरेव, उक्तस्वरूपस्य सत्त्वादिति तात्पर्य-
मिति) त्येवमागमवचनात् कथमाराधकानाराधकविराधकलक्षणानां त्रयाणां भङ्गानां मध्ये शाक्यादिक-
सधिकृत्यानाराधकलक्षणो द्वितीयो भङ्गः, सम्यग्भवेत् देशाराधकत्वेनोक्तत्वादिति चेत् । सैव, जैन-
प्रवचनस्य सम्यगवबोधभावेनापसिद्धान्तात् । यतो मिथ्यादृष्टिर्ज्ञानस्याप्यज्ञानत्वेनेव तन्मार्गपतितशील-

क्रियातत्परपञ्चाशो. अत्र प्रथम भाग. पापथी निवर्त्तो नही अने विरातधर्म ओहवा आगतसम्यग्दृष्टि
अत्र भाव. देश-थोऽऽ अंश-ज्ञानादित्रयस्य न मोक्षमार्गं तद्वना श्रीग लागइय न आरिज ते विशधे अ
अर्थ. ' पाप्याना अपादनथी अथवा अशुपाप्याधी. ' ओहवा आगभवयनथी- किम आराधक अनाराधक

સ્યાડયશીલત્વેન પ્રજ્ઞસત્તાત્ । એતથ 'અન્યમિક્ષ્વો હિ જીવાદ્યાસ્તિકચરહિતાઃ, સર્વથા અચારિત્રિણ'
 હિતિ પ્રાગુપદદર્શિતમેવ । અન્યથા અન્યતીર્થિકામિતદેવાદયોઽપિ દેવત્વાદિનાડ્યુપગન્તવ્યાઃ પ્રસજ્યેરન્,
 મોક્ષમાર્ગભૂતસ્ય શીલસ્યોપદેહટ્વાત્ । તસ્માદ-ચત્તુષ્પાનાકરણેન જિનાજ્ઞાયા વિરાધકત્વ તદનુષ્ઠાનકરણેનૈવ
 જિનાજ્ઞાયા આરાધકત્વમિતિ નિયમવલેન જિનોક્તમેવાનુષ્ઠાન તથા ભવેત્ । અઙ્ગીકૃતસ્ય જિનોક્તાનુષ્ઠાન-
 સ્યાડપાલનેન વિરાધકત્વ પાલનેન ચાડ્યારાધકત્વમિતિ પ્રવચનવિદા પ્રતીતમેવ । પ્રાપ્તસ્ય તસ્યાપાલનાદિતિ-
 વચનાત્ । ન ચૈવં શાક્યાદિમાર્ગીનુષ્ઠાન તથા, તદઙ્ગીકૃત્યાપિ તત્કરણાકરણાભ્યાં જિનાજ્ઞાયા આરાધન-
 વિરાધનયોરભાવાત્ । અન્યથા તન્માર્ગીનુષ્ઠાનત્યાજનેન જૈનમાર્ગીનુષ્ઠાને વ્યવસ્થાપનમયુક્ત પ્રસજ્યેત,
 તદુપદેહટ્વિરાધક[કર્તૃ]ત્વાપત્તે: ।

તેન તદનુષ્ઠાનકારિણો જિનાજ્ઞાયા અનારાધકા એવેતિ સિદ્ધે, સિદ્ધ મિથ્યાદષ્ટિરેષ, કૃતશ્ચિન્નિ-
 મિત્ત્વાદઙ્ગીકૃતજિનોક્તસાધુસામાચારીપરિપાલનપરાયણ એવેશારાધકો વાલતપસ્વીતિ સમ્યગવસાતવ્યમ્ ।
 જિનોક્તાનુષ્ઠાનપરિપાલનમન્તરેણારાધકત્વાભાવાત્ મિથ્યાદષ્ટિવમન્તરેણ વાલતપસ્વિત્વાભાવાચ્ચ । અત
 એવ જિનોક્તસાધુસામાચારીપરિપાલનેન્ મિથ્યાદષ્ટિ સન્નેવાડનન્તશો પ્રવેયકેષ્વપ્યુત્પન્ન હિતિ પ્રવચને ભણિત-
 મિતિ, તાત્પર્યમ્ । પરમારાધકત્વ વિરાધકત્વ ચ જિનોક્તાનુષ્ઠાનમધિકૃત્યૈવ કૃતપ્રતિજ્ઞાનિર્વહણાનિર્વહણા-
 ભ્યામેવાવસાતવ્યમ્ । અત એવ પ્રથમભક્તે દેશેનાપ્યારાધક એવ ભણિતઃ, તાવન્માત્રસ્યેવ પ્રતિજ્ઞાયાઃ કૃત-
 ત્વાત્ । દ્વિતીયભક્તે ચાવિરતસમ્યગ્દષ્ટિરપિ પ્રાપ્તસ્ય તસ્યાપાલનાદિતિ વચનેન વિરતિપરિત્યાગેનૈવ દેશવિરા-

વિરાધક લક્ષણ ત્રિણિ ભંગમયે શાક્યાદિક આશ્રયીને અનારાધક લક્ષણ ખીળે ભગ સમ્યગ્ હુઈ ? ,
 દેશારાધક પશ્ચિ, કલાથી

એહલુ મ બોલિ પ્રવચનના સમ્યગ્ અવબોધને અભાવે સિદ્ધાંતવિરૂદ્ધો. જે માટે મિથ્યાદષ્ટિના
 જાનને અંશાનનીપરે તેહના ભાગેભાદિ પતિતશીલને પશ્ચિ અશીલપણે પ્રત્યાપણાથી એ તો 'અન્ય-
 લિક્ષક તે જીવાદિકની આસ્થાઈ રહિત સર્વથા અચારિત્રિયા' એહલુ પૂર્વે દેખાડ્યું છે 'ધમ' નહીં તો
 અન્યતીર્થીક દેવાદિક પશ્ચિ દેવાદિપશ્ચિ માન્યા બોઈઈ, મોક્ષમાર્ગશ્રૂત જે શીલ તેહના ઉપરેશકપણાથી તે માટે
 જે અનુષ્ઠાનને અકરવે જિનાજ્ઞાનુ વિરાધકપણું, તે અનુષ્ઠાનને કરવે જ જિનાજ્ઞાનુ આરાધકપણું એહવા
 નિયમને બંધે જિનોક્ત જ અનુષ્ઠાન એહલુ હુઈ. અંગીકૃત તીર્થકૃત ભાષિતાનુષ્ઠાનને અપાલવે વિરાધકપણું
 પાલવે તો આરાધકપણું એ પ્રવચનવેદીને પ્રતીત જ હઈ 'પાત્રમા તેહને અપાલનથી' એ વચનથી પશ્ચિ
 શાક્યાદિક અનુષ્ઠાન પિંમ નહીં અંગીકરીને પશ્ચિ તેહને કરવે અને અણકરવે આરાધન-વિરાધનાના
 અભાવથી 'ધમ' નહીં તો તે ભાગનાં અનુષ્ઠાનને ત્યાજને જૈનમાર્ગના અનુષ્ઠાનનું વ્યવસ્થાપન અયુક્ત
 થાઈ. તેહના ઉપરેશકને વિરાધકકર્તૃપણાની આપતિયા ।

તે વતી તે અનુષ્ઠાનના કરનાર જિનાજ્ઞાના અનારાધક જ એહલુ સિદ્ધ થઈ હુતો સિદ્ધ
 થયુ, જે-મિથ્યાતાની જ કોઈક નિમિત્તથી અંગીકરી જે જિનભાષિત સાધુ સમચારી તે પાલપાને પરાયણે જ
 દેશારાધક પાલતપસ્વી, એ સમ્યગ્ જાણવું જિને કત અનુષ્ઠાન પરિપાલન વિના આરાધકપણાના અભાવથી,
 અને મિથ્યાદષ્ટિપણા વિના, પાલતપસ્વીપણાના અભાવથી એતલા જ વતી જિનભાષિતસાધુસમાચારીને
 પાલવે કરી મિથ્યાદષ્ટિ હુતો જ અન તવાર, શ્રેયકને વિષે હવેતો, એહલુ પ્રવચનને વિષે કહિલ છે
 એ તાત્પર્ય પશ્ચિ આરાધકપણું અને વિરાધકપણું જિનભાષિત અનુષ્ઠાન આશ્રયીને જ કીધી પ્રતિજ્ઞાને-

ધર્મા મળિતઃ, કૃતપ્રતિજ્ઞાયા અનિર્વહણાત્ । ન ચ પાપનિવૃત્તિરૂપેણ શીલેન દેશારાધકત્વે સિદ્ધે મિથ્યા-
દૃશાં પુણ્યે પ્રવૃત્તિઃ પાપે ચ નિવૃત્તિર્ન સ્યાદિતિ વચ્ચેન વિરોધઃ શઙ્કનીયઃ, સમ્યક્ત્વપ્રતિબંધકાસદ્ પ્રહવત
એવ મિથ્યાદૃષ્ટેર્ભાવતસ્તથોર્નિષિદ્ધત્વાત્ । ન પુન દ્રવ્યતોડપિ । યત્તુ તથાભૂતસ્યાડપિ શીલસ્યાનુમોદનીયત્વં
તન્માર્ગપતિતત્વેન વ્યવહારનયવતામેવાવસાતવ્યમ્, 'વવહારો વિ દુ વલવ'મિતિ વચનાત્ ।

એતેનાડન્યતીર્થિકામિમતં કિચ્ચિદનુષ્ઠાનં મોક્ષહેતુર્ભવિવ્યતીતિ કલ્પનાડપિ પરાસ્તા, તદીયમાર્ગાણા-
મુન્માર્ગત્વેનાડગમે મળિતત્વાત્ । એતચ્ચ 'કુલ્પવચનપાસંઘી સઙ્ગે સમ્મગ્ગપટ્ટિઆ' ઇત્યાદિ પ્રાગુપદર્શિતમેવ
અપદર્શયિષ્યતે ચ સવૃત્તિકમનન્તરમપીતિ બોધ્યમ્ । તેન યુગપન્માર્ગોન્માર્ગક્રિયયોરસમ્ભવ એવ । નહિ
કોડપ્યતિનિપુણોડપિ એકેન પાદેન માર્ગં ગચ્છત્યપરેણ ચોન્માર્ગમિતિ । (૨) એવં ચોમયોરપિ પ્રકારયોસ્સ-
વિષયત્વેન પ્રામાણ્યે સિદ્ધે 'યદપ્રાપ્તેર્વે'તિ વિકલ્પેન વ્યાખ્યાનં તન્ કેનામિપ્રાયેણેતિ સંશયે સમ્યગ્વચ્ચ-
વચનં વચમપિ શ્રોતુકામાઃ સ્મ ઇતિ બોધ્યમ્ । યતો યચ્ચડપ્રાપ્તિમાત્રેણ વિરાધકત્વં સ્યાત્ તર્હિ ચરકપરિ-
ત્રાજકાદીનાં જ્યોતિષ્કાદૂર્ધ્વમુપપાતામાવઃ પ્રસજ્યેત, મોક્ષકારણભૂતાનાં સમ્યગ્જ્ઞાનાદીનાં ત્રયાણાં લેશતો-
ડપ્યમાવેન દેશવિરતિસર્વવિરત્યોરુભયોર્યુગપદ્વિરાધકત્વાત્ । એતચ્ચ પ્રાગ્ પ્રન્યસમ્મત્યા પ્રદર્શિતમેવ । તથા
દ્વાદશાઙ્ગપર્યન્તનાનાશ્રુતાવધિપ્રમુલ્યપ્રાપ્તિમાન્ છદ્મસ્યસંયતો દૂરે, કેવલ્યપ્યપ્રાપ્તિજનકલ્પાદેર્વિરાધકઃ પ્રસ-
જ્યેતેતિ (૩) સૂક્ષ્મદશા પર્યાલોચ્યમિતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૭૮ ॥

નિવાહિ - અને' અનિવાહિ જ જાણુવુ. એતલા જ વતી પ્રથમભાગ તે દેશે આરાધક જ કહીઓ. તેતલાની જ
પ્રતિજ્ઞાના કાપાપણાથી. ખીજા ભાગને વિષે અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિપણિ 'પામ્યા તેહના અપાસનથી' એ
વચને' વિરતિને પરિત્યાગે જ અથ શે વિરાધક કહ્યો. કાપી પ્રતિજ્ઞાના અનિર્વહણથી.

પાપનિવૃત્તિરૂપશીલે કરી દેશારાધકપણુ સિદ્ધ થઇ હુતે 'મિથ્યાત્વીને પુણ્યને વિષે પ્રવૃત્તિ અને
પાપને વિષે નિવૃત્તિ ન હુઇ' ધણુ વચને વિરોધ ન થકેવો સમ્યક્ત્વનો પ્રતિબંધક જે અપદ-
પ્રહવત મિથ્યાદષ્ટિને જ ભાવથી તે બિહુના નિષિદ્ધપણાથી પણ ક્રવ્યથી નહીં. અને જે તેહવા એ
શીલને' અનુમોદનીયપણુ તે માર્ગમાહે પડિ કરી વ્યવહારનયવતને જ જાણુવુ 'વ્યવહાર તે બંધવત'
એ વચનથી. એતલે અન્યતીર્થિકતુ માન્ય - કાષ્ઠએક અનુષ્ઠાન મોક્ષતુ હેતુ હુસે એ કલ્પના પણ
ટાલી. તેહના માર્ગને ઉન્માર્ગપણિ' કહેવાથી, એ તો 'કુલ્પવચન' એ પૂર્વદે દેખાડ્યું હતું. અને
વધી દેખાડીર્યે, વૃત્તિસહિત અનનરજ. એ જાણુવુ. તે વતી માર્ગ અનઈ ઉન્માર્ગક્રિયાનો એકઈ વારે
અસંભવ જ. કેઈ અપુરપણિ એકે પાદે માર્ગપ્રતિ યાલે અને ખીજે ઉન્માર્ગપ્રતે પણ, ધમ મિદ્ધ
પ્રકારને વિષઈ વિષયસહિતપણિ પ્રામાણ્યપણુ સિદ્ધ થઇ હુતે જે 'અથવા અપ્રાપ્તથી' એહણુ જે
વિકલ્પઈ વ્યાખ્યાન તે રચઈ અભિપ્રાયે ? એહવા સંશય છતઈ સચચ કથકતુ વચન અગ્રહોપણિ
સાભાવવા વાણુ છુ. એ જાણુવુ. જે માર્ગ અણુપામ્યા વતી જે વિરાધકપણુ હુઈ તો ચરક-પરિ-
ત્રાજકાદિકને જ્યોતિષ્કથી' ઉઁઓ ઉપપાતના અશાવ થયો નોઇઈ. મોક્ષના કારણજાત જે સમ્યગ્જ્ઞાનાદિ
ત્રય તેહના લેશથીપણિ અભાવે દેશવિરતિ સર્વવિરતિ એ બિહુને વિરાધકપણાથી. એ તો મથની
સંમતિ પૂર્વે દેખાડ્યું જ હતું વધી દ્વાદશાગપર્વત નાનાશ્રુત-અવધિપ્રમુખનો અપ્રાપ્તિવત છદ્મસ-
સથત તો વેગલો કેવલી પણિ' અણુપામ્યા જનકલ્પાદિકનો વિરાધક સંપને, એહણુ સૂક્ષ્મદષ્ટિ વિચારણુ.
એ આચારો અર્થઃ ॥ ૭૮ ॥

અથ જિનાજ્ઞાયાઃ અનારાધકવિરાધકયોર્નિજનિજમાર્ગત્વેનાભ્યુપગતં ધાર્મિકાનુષ્ઠાનં સ્વરૂપતઃ
કીદૃગ્ ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥દુળ્હવિ ધમ્મિકિચં પસત્થાનામંપિ અક્કપયકપ્પં । જં તં ચિઅ મિચ્છત્તં ણ ઉણં તહ હંદિઅત્થા વિ ॥

વ્યાખ્યા—દ્વયોરપ્યનારાધકવિરાધકયોર્ધાર્મિકકૃત્ય નામમાત્રેણ નિજનિજમાર્ગોભિમતગુરુપદેશ-
પરતન્ત્રાનુષ્ઠાનરૂપં પ્રશસ્તનામાડપિ—ધાર્મિકકૃત્યમિત્યેવ નામમાત્રેણ સુન્દરમપિ, અર્ક્કપયઃકલ્પમ્—અર્કદુગ્ધ-
સદૃશમ્ । અર્કદુગ્ધ હિ દુગ્ધમિતિ નાન્ના વર્ણેન ચ ગોદુગ્ધસદૃશં પ્રશસ્તનામાડપિ પરિણામતો દારુણમ્,
પીત સત્સદ્ય ઇવ મનુષ્યાણા પ્રાણવિચોજકમ્ । એવમનયોર્ધાર્મિકાનુષ્ઠાનમપિ સંસારમાર્ગત્વેન વિપાકતો
દારુણં દુર્ગતિદેતુત્વાન્ । તત્ર હેતુમાહ ‘જ ત ચિઅ’તિ । યદ્—યસ્માત્તદેવ—ધાર્મિકાનુષ્ઠાનમેવ મિધ્યા-
ત્વમ્, અધર્મસ્ય ધર્મત્વેન પરિજ્ઞાનાન્ । તત્ત્વ સર્વોત્કૃષ્ટ પાપ, જૈનમાર્ગપૂજાદિપરાકરણોપદેશપૂર્વકસ્વસ્વા-
ભિમતદેવગુરુપૂજાદ્યનુષ્ઠાનરૂપત્વેન મોક્ષમાર્ગ પ્રત્યુન્માર્ગરૂપત્વાન્ ।

યદાગમઃ—‘કુપ્પવચણપાસંહી સઙ્ગે સમ્મગ્ગપટ્ટિઆ । સમ્મગ્ગં તુ જિણક્કલાયં एस मग्गे हि
उत्तमे’ ॥ ૧ ॥ તિ । શ્રીચત્ત ૦ ૨૩ (ગા ૦ ૬૩) ઘૃત્તિર્યથા—‘કુપ્પવચનેષુ-કપિલાદિપ્રરૂપિતકુત્તિસતદર્શનેષુ,

હિવે’ જિનાજ્ઞાના અનારાધક અને વિરાધકને પોતપોતાને માર્ગપશ્ચિ માન્યુ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે
સ્વરૂપથી—કેહલુ’ હુ છ તે દેખાડે છે—

ખિહુના ધર્મકર્ત્ત્વ્ય પ્રશસ્તનામે પશ્ચિ અર્કદુગ્ધને સરિયુ. જે માટે તેહજ મિથ્યાત્વ, પશ્ચિ
તિમ ઇન્દ્રિયાથ નહી.

અર્થ—ખિહુ જે અનારાધક અને વિરાધક તેહલુ જે ધાર્મિકકૃત્ય નામમાત્રે આપઆપણા માર્ગને
કૃષ્ટ જે શુરપદેશ તેહને વશે અનુષ્ઠાનરૂપ નામે પ્રશસ્ત પશ્ચિ-ધાર્મિક કર્ત્ત્વ્ય એહલુ વચનમાત્રે સુદરપશ્ચિ
અર્કદુગ્ધસરિયુ. અર્કદુગ્ધ તે નામે અને ‘વર્ણે’ ગોદુગ્ધ સરિયુ. પ્રશસ્ત નામ, પશ્ચિ પરિણામથી દારુણ, પીધુ
હું તુ તત્કાલ મનુષ્યને પ્રાણતુ વિચોજક ધર્મ એ ખિહુનુ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનપશ્ચિ સંસારમાર્ગપશ્ચિ વિપાકથી
કટુક દુર્ગતિદેતુપણાથી તિહા કાગળુ કહે છે—જે માટે તેહજ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન જ મિથ્યાત્વ, ‘અધર્મને
ધર્મપણના પરિજ્ઞાનથી તે તો સર્વોત્કૃષ્ટ પાપ જૈનમાર્ગની પૂજના નિરાકરણ જે ઉપદેશ તે પૂર્વક પોતાના
અભિમત જે દેવશુર તેહની પૂજાદિક જે અનુષ્ઠાન તે રૂપપશ્ચિ કરી મોક્ષમાર્ગ પ્રતે ઉન્માર્ગરૂપપણાથી
જે માટે આગમ—કુપ્પાવચનિક પાપડિ સર્વે ઉન્માર્ગે યાત્ર્યા છે સન્માર્ગ તે જિનભાષિતમાર્ગ તે ઉત્તમ,
વૃત્તિને અર્થ—કુપ્પવચન જે કપિલાદિકે-પ્રરૂપ્યા જે કુત્તિસત દર્શન, તેહને વિષે પાપડી જે મંત (વતી) તે સર્વે
ઉન્માર્ગે યાત્ર્યા. બહુવિધ કલેશના સ્થાનકપણાથી તેહને ઉન્માર્ગ તે અધર્મ જ મોક્ષમાર્ગ જે ધર્મ
તેહને વિપરીતપણાથી. તે અધર્મને વિષે ધર્મપશ્ચિ શુદ્ધિ, તેહના આદિપ્રરૂપક જે કપિલાદિકે તેહને વિષે
અસર્વેશ પશ્ચિ કરી અદેવને વિષે દેવશુદ્ધિ, તેહના શિષ્ય જે અશુર તેહને વિષે શુરપશ્ચિ શુદ્ધિ ધર્મ ત્રિણિ
દેવાદિકને વિષે વિપરીતપણે અજ્ઞાન અને તેહને અનુકૂલ પ્રવર્તવુ. તે મિથ્યાત્વ જ જે માટે કહ્યું છે—
‘અદેવને દેવશુદ્ધિ જે, શુરની શુદ્ધિ અશુરને વિષે, અધર્મને વિષે ધર્મની શુદ્ધિ જે તે મિથ્યાત્વ.

પાશ્વણ્ડિનો-વ્રતિનઃ સર્વે ઝન્માર્ગપ્રસ્થિતાઃ, વહુવિધાપાયભાજનત્વાત્ તેપા 'મિત્યાદિ । ઝન્માર્ગસ્તુ અધર્મ
 એવ, મોક્ષમાર્ગસ્ય ધર્મસ્ય પ્રતિપક્ષભૂતત્વાત્ । તત્ર ધર્મત્વેન બુદ્ધિઃ, તસ્યાદિપ્રણેતરિ કપિલાદૌ ચાસર્વજ્ઞત્વેન
 અદેવે દેવત્વેન બુદ્ધિઃ, તત્ચિદ્રણ્યે ચાગુરૌ ગુરુત્વેન બુદ્ધિરિતિ ત્રિષ્વપિ-દેવાદિપુ વૈપરીત્યેન શ્રદ્ધાન તદ-
 નુકૂલપ્રવર્તન ચ મિથ્યાત્વમેવ । ઉક્ત ચ-‘અદેવે દેવબુદ્ધિર્યા, ગુરુધીરગુરૌ ચ યા । અધર્મે ધર્મબુદ્ધિશ્ચ,
 મિથ્યાત્વં, તદ્વિપર્યયાત્ ॥ ૧ ॥’ હિતિ (યોગ ૦ પ્ર ૨, શ્લો ૩) એવં દિગમ્બરાદિર્જ્ઞાનામાસોડપિ મન્તવ્યઃ ।
 તસ્ય ચ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનં નિજનિજરુચિપરતન્ત્રોદ્ભાવિત જૈનાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનપ્રતિપક્ષભૂતત્વેનાધર્મ એવ ।
 તત્ર ધર્મત્વેન બુદ્ધિઃ, તથાભૂતમાર્ગસ્યાદિપ્રણેતરિ અદેવે દેવત્વેન બુદ્ધિઃ, તન્માર્ગપરંપરાપ્રવર્તકે કુગુરૌ
 ગુરુત્વેન બુદ્ધિરિતિ ત્રિષ્વપિ દેવાદિપુ વૈપરીત્યેન શ્રદ્ધાન પ્રાપ્ત્વં મિથ્યાત્વમેવ । યદિ ચ દિગમ્બરાદિમાર્ગ-
 સ્યાદિપ્રણેતા સર્વજ્ઞોઽર્હન્ ભવેત્, તર્હિ તીર્થત્વેનાભિમતસ્ય શ્વેતામ્બરમાર્ગસ્ય પ્રણેતા તતો વિલક્ષ્ણોઽર્હન્નામા
 વિકલ્પિત કશ્ચિદન્ય એવ, વિરુદ્ધોદ્વેયોર્માર્ગયોર્મોક્ષમાર્ગત્વેનૈકપ્રણેતુરસમ્ભવાત્ દ્વયોઃ સર્વજ્ઞતાસમ્ભવાચ્ચ ।
 એતેન દેવતત્ત્વમધિકૃત્ય દિગમ્બરાદિભિ સદ્દેવકથમેવેતિ વચનમપ્યપાસ્ત્મ, ત્રયાણા દેવાદિતત્ત્વાનાં કાર્ય-
 કારણભાવાપન્નત્વેનાન્યોઽન્યાનુવિદ્ધત્વાત્ તીર્થતીર્થકરયોરિવ સ્વણિદત્તશ્રદ્ધાનાસમ્ભવાત્ । નહિ તીર્થશ્રદ્ધાન-
 મન્તરેણ તીર્થકૃત્શ્રદ્ધાન ન વા તીર્થકરશ્રદ્ધાનમન્તરેણ તીર્થશ્રદ્ધાનમિતિ । સમ્ભવે ચ તાવન્માત્રશ્રદ્ધાનેન, સ
 કિં સમ્યગ્દષ્ટિરુત મિથ્યાદૃષ્ટિર્વેતિ પ્રશ્ને પ્રથમભદ્રસ્યાગમવાધિતત્વેન વક્તુમશક્યત્વમ્ । દ્વિતીયશ્લેદ્ અલ
 વિવાદેત, દેવતત્ત્વમધિકૃત્ય વૈપરીત્યશ્રદ્ધાનમન્તરેણ મિથ્યાત્વાસિદ્ધેઃ ।

૪મ દિગમ્બરાદિક જૈનાભાસ પશુ માનવો તેહનુ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે આપ આપણી રચિને પરવશ-
 પણે પ્રકટ કર્યું જૈનને ઇષ્ટ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનને ‘વિપરીતપણે’ કરી અધર્મ જ તિહા ધર્મ પશ્ચિ બુદ્ધિ, તેહવા
 માર્ગના આદિ પ્રશ્નક જે અદેવ તેહને વિષે દેવપણિ બુદ્ધિ, તે માર્ગની પર પગના પ્રવર્તક જે કુશર
 તેહને વિષે શરપણિ બુદ્ધિ એ હેતુથી ત્રિણે દેવાદિકને વિષે વિપરીત પણે શ્રદ્ધાન તે પૂર્વની પર મિથ્યાત્વ
 જ જઈ દિગમ્બરાદિમાર્ગનો પ્રથમપ્રશ્નક સર્વજ્ઞ અરિહંત હુધ, તહિ તીર્થપણિ ઇષ્ટ જે શ્વેતામ્બરમાર્ગ
 તેહને પ્રશ્નક તેથી જૂદા પ્રકારના અરિહંત નામે વિકલ્પે કોઈ ખીજે જ. વિશ્વ એ માર્ગના મોક્ષમાર્ગ
 પણે એક પ્રણેતાના અસ ભવથી. એતલે તત્ત્વ આસરી દિગમ્બરાદિક સઘાતે એકપણ જ છે, એ વચન પશ્ચિ
 નિરાસ કર્યું ત્રિણે, દેવાદિ તત્ત્વને કાર્યકારણભાવપણું પામવે કરી પરસ્પરે સમદ્રષ્ટાથી તીર્થ
 અને તીર્થકરની પર અડિતશ્રદ્ધાનના અસ ભવથી તીર્થશ્રદ્ધાન વિના તીર્થ કરતુ શ્રદ્ધાન ન હુધ અથવા
 તીર્થકરના શ્રદ્ધાન વિના તીર્થની પર સદ્દેવ ન હુઈ. જઈ સ ભવઈ તહિ તેતલઈ શ્રદ્ધાનનહ તે
 સમ્યગ્દષ્ટિ, કે મિથ્યાદૃષ્ટિ એહવઈ પ્રશ્ને પહિલા ભગને તો સિદ્ધાંતવાધિતપણે કહેવા અશક્યપણ ખીજે
 પણે જે તો વિવાદે પૂણું. દેવતત્ત્વ આસરી વિપરીતપણે સદ્દેવના વિના મિથ્યાત્વની અસિદ્ધિથી.

વલી દેવ અરિહંત જ એ વચનમાત્રે દેવતત્ત્વ આશ્રયીને જઈ અગ્રે તહિ શુર સુસાધુજ, ધર્મ
 તે કેવલી પ્રગપ્ત જ એ વચન આગલે કરીને શુર અને ધર્મપ્રતે આશ્રયીને પેણિ અમેદ માંને
 હુ તે દિગમ્બરાદિકને પશ્ચિ દેવાદિક વિપશ્ચક સદ્દેવના બેદને અભાવે સમ્યગ્દષ્ટિપણી આપત્તિ અભિ-
 નિવેશમિથ્યાત્વ તે નિરાશ્રય હુતુ ઉછિજ જ થાઇ હવે શરધર્મનો બેદ તો પ્રલક્ષ સિદ્ધ જ. પશ્ચિ દેવ તો
 નહી ‘એહયુ’ જઈ. સત્ય કહઈ છંધપણિ તિહા કાગળ જઈ શુર સુસાધુજ પશ્ચિ અમ્હારા માર્ગના અભિમત
 જે અનુષ્ઠાન તેહનો કર્યા અને ઉપદેશક, ધર્મ તે કેવલીભાષિત જ પશ્ચિ અમ્હારા માર્ગને કેવલીઈ પ્રશ્ન
 તે અપર નહી તહિ દેવ અરિહંતજપણિ અમ્હારા માર્ગના આદિપ્રશ્નક, ખીજે નહી શ્વેતામ્બરમાર્ગનો

કિન્ન-દેવોઽર્હેન્નેવેતિ વચોમાત્રેણ દેવતત્ત્વમધિકૃત્ય ચઘમેદ , તર્હિ ગુરુઃ સુસાધુરેવ ધર્મસ્તુ કેવલિ-
પ્રજ્ઞપ્તઃપ્રવેતિ વચઃ પુરસ્કૃત્ય ગુરુધર્માવધિકૃત્યાડ્યમેદામ્યુપગમે દિગમ્બરાદીનામપિ દેવાદિવિપયકશ્રદ્ધાન-
મેદામાવેન સમ્યગદૃષ્ટિવાપત્યા અભિનિવેશમિધ્યાત્વ નિરાશ્રયમુચ્છિન્નમેવ સ્યાત્ । અથ ગુરુધર્મયોર્ભેદો-
ડ્યશ્ચક્ષસિદ્ધ એવ , ન તુ દેવસ્યેતિ , ચેત્ । સત્યમ્ , તત્ર (કિં) નિદાન ? યદિ ગુરુઃ સુસાધુરેવ પરમસ્મન્માર્ગ-
મિમતાનુષ્ઠાનસ્યાનુષ્ઠાતોપદેષ્ટાઃ , ચ , ધર્મસ્તુ કેવલિપ્રજ્ઞપ્ત એવ પરમસ્મદમ્યુપગતમાર્ગઃ કેવલિનોક્તઃ નાપર
ઈતિ । તર્હિ દેવોઽર્હેન્નેવ પરમસ્મન્માર્ગસ્યાદિપ્રણેતા , નાપરઃ શ્વેતામ્બરમાર્ગપ્રકાશક ઇતિ ભેદોડ્યશ્ચક્ષસિદ્ધ
(એવ , તીર્થેન તથાભૂતસ્યાર્હતોઽનજ્ઞીકારાત્) સુદશામ્ । એવ તીર્થસ્ય તદીયગુરુધર્મયોરિવ દિગમ્બરમાર્ગપ્રણેતૃત્વે-
નાર્હતોડ્યત્યનમ્યુપગમાત્ । નતુ ગુર્વાદિવન્ નામગ્રાહેણ ભેવો વક્તુમશક્ય ઇતિ ચેત્ । મૈવમ્ , યતો યથા
અસાધુષુ સાધુત્વબુદ્ધિરધર્મે ચ ધર્મત્વબુદ્ધિરારોપિતા , તથા જૈનાભાસમાર્ગાણામાદિપ્રણેતૃષુ શિવભૂત્યાદિષુ
અર્હત્ત્વાબુદ્ધિરારોપિતા તદ્વિષયકભેદોડ્યશ્ચક્ષસિદ્ધ એવ । તસ્માત્ યથા જીવોઽસ્તીત્યાદિરુપેણ જીવાદિતત્ત્વ-
વાદિનોડપિ શાક્યાદયો જીવાદ્યાસ્તિકચરહિતા મણિતાઃ , જિનેનોક્તજીવસ્વરૂપાશ્રદ્ધાનાત્ । નહિ તદમ્યુપગતો
વિમુત્વાદિધર્મવિશિષ્ટો જીવો જિનેનોક્તઃ । તથાઽર્હતિ દેવત્વશ્રદ્ધાનમાજોડપિ દિગમ્બરાદયો ન જૈનાઃ ,
જિનેનોક્તાર્હતસ્વરૂપાશ્રદ્ધાનાત્ । નહિ દિગમ્બરાભિમત્સમાર્ગપ્રણેતાઽર્હન્ દેવો ભવતીતિ જિનેનોક્તમિતિ શ્વેતામ્બ-
રાણાં શ્રદ્ધાનમિતિ પર્યાલોચ્યમ્ ।

પ્રકાશકઃ ધમ ભેદ પ્રત્યક્ષસિદ્ધ જ સમ્યગ્દષ્ટિને છઈ ધમ તીર્થનઇ તેહના ગુરુધર્મની પરે દિગંબરમાર્ગને
પ્રરૂપકપણિ કરી , અરિહતનાં પશ્ચિ અનગીકારથી

પૂર્વપક્ષ-ગુરુત્તરિકની પરે નામગ્રાહે ભેદ કહેવાને અશક્ય એહવું જો મ બોલિ જે માટે જિમ
અશ્વાધુપણને વિષે સાધુપણની શુદ્ધિ , અધર્મને વિષે ધર્મશુદ્ધિ આરોપી તિમ જૈનાભાસમાર્ગના આદિ
પ્રકાશક જે શિવભૂત્યાદિક તેહને વિષે એહતા શુદ્ધિ આરોપી , તે વિષયોઓ ભેદ અધ્યક્ષસિદ્ધ જ
તે માટે ' એવ છઈ ' ઇત્યાદિકરૂપે જીવ આદિ તરને માનનારા પશ્ચ શાક્ય વિગેરેને , જીવ આદિની
અક્ષર રહિત કહી જિને ઉક્તા જે જીવસ્વરૂપ તેહના અશ્રદ્ધાનથી , તેણે માન્યો વિભુપણિ યુક્ત જીવ
જિને કહી નથી તિમ અરિહતને વિષે દેવપણાના શ્રદ્ધાન તે લજતાપણિ જૈન દિગંબરાદિક , નહી
જૈન જિને ઉક્તા જે અગિહતનું સ્વરૂપ તેહના અશ્રદ્ધાનથી દિગંબરાદિમાર્ગને પ્રરૂપક અરિહત તે
દેવ હઈ એહવું જિને કહું એહવું શ્વેતામ્બર શ્રદ્ધાન નથી એહવું વિચારવું . વધી દિગંબરને અરિહત
સાથે જો અભેદ હોત , તહિ દિગંબરને ઇષ્ટ જે અર્હત્યૈત્યતો પરિત્યાગ અને તેહના ઇષ્ટ તીર્થ કરને
અકુશલપણાઇ ન કહેત કહિહ તો છઈ ' શ્રીહરિભદ્રસુરિષ્ટ તિમજ એહવું આગણિ ' તેજ સંપદ ' .
ઇત્યાદિ ત્રિણિ ગાથાના વ્યાખ્યાનને વિષે દેખાડિરૂપે હિવે મિથ્યાતીને જેહવું ધર્મકર્તવ્ય પાપ તિમ
શબ્દાદિ ઇન્દ્રિયાર્થ તે પાપ નહીં , તેહને મિથ્યાત્વ સ્વભાવના , અભાવથી , તિણિ કરી , મિથ્યાત્વની
અપેક્ષાઈ અદપપાપ હેતુપણ તે ઉપરિ કહે છે-પણ ' ઇન્દ્રિયાર્થ ' નહીં , તેહના ઉપભોગના અધ્યવસાયની
અપેક્ષાઈ અદેવાદિકને વિષે દેવાદિકપણિ કરી આરાધનનો , અધ્યવસાય તે મહાપાપ . આકરા મિથ્યાત્વ-
સ્વપણાથી આગાદમિથ્યાત્વ તે આગાદમિથ્યાત્વની પોતાના ઇષ્ટ દેવાદિનું આરાધન જ . એતલાજ વતી
સમ્યગ્દષ્ટિને ત્રસજીવ સંપણિ પચ્ચક્ષપણથી પૂર્વે જ કુદવાદિકના આરાધનનું પચ્ચક્ષપણ , કહિહ .

તિહા શ્રાવક પૂર્વેજ મિથ્યાત્વથી નિવર્તે સમ્યક્ત્વ આદરે , ન કહેવે આજથી અન્યતીર્થી , અન્ય-
તીર્થીના દેવ અને અન્યતીર્થાઈ અજ્ઞા અરિહતનાં ચેત્ય વાદવા , નમરકાર કરિવા , પૂર્વે અંધબોલારે

કિંચ્ચ—યદિ દિગમ્બરાભિમતાઽર્હતા સહામેદોઽમવિષ્યત્ તર્હિ દિગમ્બરાભિમતાર્હચૈત્યાના તત્પરિ-
ગૃહીતાર્હચૈત્યાનાં ચ પરિત્યાગં તદભિમતતીર્થંકરસ્યાકુશલતા ચ નાભિગ્ન્યત્ । મળિતં ચ શ્રીહરિમ્ન્રસૂરિમિ-
સ્તથૈવેત્યમે ‘તે ણં સંપદ્કાલે’ ઇત્યાદિગાથત્રયવ્યાખ્યાયા દર્શયિષ્યતે । અથ મિથ્યાદશા યથા ધાર્મિકકૃત્યં
પાપં, ન તથા શબ્દાદયોઽપીન્દ્રિયાર્થાઃ, તેષા ચ મિથ્યાત્વસ્થાવાભાવાત્ । તેન મિથ્યાત્વાપેક્ષ્યા અલ્પ-
પાપહેતુત્વમ્ । અત આહ—‘ળ ણ’મિત્યાદિ । ન પુનરિન્દ્રિયાર્થાઃ, તદુપમોગાદ્યધ્વસાયાપેક્ષ્યા અદેવાદિધુ
દેવત્વાદિના આરાધનાઽધ્યવસાયો મહાપાપમ્, તસ્યાઽઽગાદમિથ્યાત્વરૂપત્વાત્ । આગાદમિથ્યાત્વં
ચાઽઽગાદમિથ્યાદશાં સ્વાભિમતદેવાધારાધનમેવ । અત એવ સમ્યગ્દશાં ત્રસજીવિવિષયકપ્રત્યાખ્યાનાત્
પૂર્વમેવ કુદેવાધારાધનપ્રત્યાખ્યાનમ્ભિહિતમ્ ।

યદાગમઃ—‘તત્થ સમણોવાસઓ પુત્ત્વામેવ મિચ્છતાઓ પઢિકમઙ્ગ સમ્મત્તં ડવસંપજ્ઞહ, ણો
સે કપ્પહ અજ્જપ્પમિહં અણ્ણલત્થિયે વા અણ્ણલત્થિયદેવયાણિ વા અણ્ણલત્થિઅપરિગાહિઆણિ અરહત્તચેદ્દ-
આણિ વા વંવિત્તે વા ણમંસિત્તે વા, પુત્ત્વિ અણાલિત્તેણં આલવિત્તે વા સંલવિત્તે વા, તેસિં અસણ ૪
વા દાહં વા અણુપ્પચાહં વા, અણ્ણત્થ રાચામિઓગેણં ગણામિઓગેણં વલ્લામિઓગેણં દેવયામિઓગેણ
શુરુણિગદ્દેણં વિત્તીકંતારેણં, સે અ સમ્મત્તે પરમસવેગાહિલિંગે સુદ્દે આયપરિણામે પ્પણ્ણત્તે’ તિ । શ્રીઆ૦
નિ૦ । ઘૃત્તિયૈથા—‘તત્થ સમણોવાસઓ૦ વ્યાખ્યા—તત્ર યસાત્ શ્રાવકધર્મેસ્ય મૂલં તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનલક્ષણ-
સુપસમ્પદ્યતે, સમ્યક્ત્વસુપસમ્પન્નસ્ય સતો ન ‘સે’ તસ્ય કલ્પતે—યુજ્યતે અદ્યપ્રમૃતિ—સમ્યક્ત્વપ્રતિપત્તિ-
કાલાદારામ્ય અન્યતીર્થિકાન્—ચરક—પરિવ્રાજક—મિશ્રુ—સૌગતાદીન્, અન્યતીર્થિકદૈવતાનિ—રુદ્ર—વિશ્ણુ—

આલાપ સલાપ કરિવા, તેહોનપ અશનપાનાદિક દેવ દેવરાવુ. પશ્ચિ એતલા વિના ગળનેા અગ્રહ,
પક્ષવતનેા આગ્રહ, દેવતાનેા આગ્રહ, ગણુનેા આગ્રહ, યુગનેા નિગ્રહ, દ્વાતિ—આશ્રવિકાકાતારાદિક કારણ એ
છ આગાર વિના, તે સમ્યક્ત્વ તે યમસવેગાદિ દિગ છે જે એહવે શુભ આત્માનેા પરિણામ કહો
તિહા જે માટે શ્રાવકધર્મનુ મૂલ તત્ત્વાર્થ સદ્ગુણા રૂપ તે ગ્રહે. સમ્યક્ત્વ ગ્રહા પૂઠે તેહને ન
કદપધ—યુક્ત નહી. સ્યુ ? સમ્યક્ત્વ ગ્રહાથી માટીને ચક્ર—પરિવ્રાજક—લિશ્નુ—સૌગતાદિક અન્યતીર્થિક,
અન્યતીર્થિક દેવતા—રુદ્ર—વિશ્ણુ—સુગતાદિક, અન્યતીર્થિક ગ્રહા અરિહતની પ્રતિમારૂપ, જિમ ભોતિ ગ્રહા
વીરભદ્ર—મહાકાલાદિક, અથવા બોટિકે ગ્રહા તે વાદવાને નમસ્કાર કરિવાને, તિહા વાદુ તે આશીર્વાચન,
ગ્રણામપૂર્વક તે નમસ્કાર, પ્રથમ તેણે બોલાવિ આદરવિના લોકાપવાદથી ભીરુણે ‘કહેવો ઘ’ ધમ
કહેવુ. તેહને દેવાને, વારવાર દેવાને’ ન કદિય. સ્યુ સર્વથા ન કદપધ ? તે હપરિ કહે છે રાજાદિકની
આજ્ઞાવિના એતલે રાજાદિકની આજ્ઞા અન્યતીર્થિકને દીર્ઘ તો પશ્ચિ ધર્મ ન ઉલ્લાધધ, એ અર્થ. કરુણા-
વિષયપણુ પામ્યાનુ દિર્ઘ પશ્ચિ, એ અર્થ. છહા બોટિકપરિગ્રહિત એ વાક્યમાત્ર કોઇક પુસ્તકે નથી
દેખીતુ પશ્ચિ ગ્રાહે ઘણે પુસ્તકે દેખીધ છે વતી સમોહ ન કદિવે ધમ જાણુ.

એતલાજ વતી સમ્યગ્દષ્ટિને ચેતાના દેવાદિક વિષયક પ્રશસ્ત અધ્યવસાય જ મહાપાપ. મિથ્યાત્વ-
રૂપપણાથી. તેહજ વેશથી કહે છે—લૌકિકદેવ જે ઇશ્વર, કૃષ્ણ, બ્રહ્મા, ઇંદ્ર, ચંદ્ર સગત પ્રમુખને વિષે, સ્યુ ?
પ્રશસ્ત જે સુકિતનિમિત આગાધ્યતાના સૂચક જે મનવચનકાય જેહવુ સચ્ચુતિ સ્વતિ પૂર્ણાદિકને વિષે
વ્યાપાર પ્રવર્તાવુ પ્રશસ્ત મનોવાદકાય વ્યાપાર એ સમાસ, તે મિથ્યાત્વ જાણુ. એ સબધ. એટલે બિ
મિથ્યાદષ્ટિમયે પૃથિવ્યાધાર જે પ્રવર્ત્યાની અપેક્ષાઈ આપઆપણા દેવાદિકની આરાધનાને વિષે પ્રવર્ત્યો

सुगतादीनि, अन्यतीर्थिकपरिगृहीतानि बाह्वृच्चैत्यानि-अर्हत्प्रतिमालक्षणानि । यथा भौतपरिगृहीतानि वीरभद्रमहाकालादीनि बोटिकपरिगृहीतानि वा । वन्दितु वा नमस्कृतुं वा । तत्र वन्दनमभिवादन, नमस्करण च प्रणामपूर्वकमित्यादि यावत् प्रथममालप्तेन असम्भ्रमं लोकाऽपवादमीरुतया कीदृशस्त्वमित्यादि(प्रति)-वाच्यम् । तथा तेषामन्यतीर्थिकानां दातुमनुप्रदातु वा न कल्पते । तत्र सङ्ग्रहान पुनःपुनरनुप्रदान, किं सर्वथैव न कल्पते ? इत्याह-अन्यत्र राजाद्यभियोग मुक्त्वा । अयमर्थः-राजादिनियोगादिना ददवपि न धर्ममतिक्रामति, करुणातोचर पुनरापन्नानामेतेषामनुकम्पया दद्यादपीत्यर्थः । अत्र बोटिकपरिगृहीतानीति वाक्यमात्रं कचिदादर्शं न दृश्यते, पर बाहुल्येन दृश्यते अतो न सम्मोहो विधेय इति बोध्यम् । अत एव 'मिथ्यादृशा निजनिजदेवादिविषयकप्रशस्ताध्यवसाय एव महापापम्, तस्यैव मिथ्यात्वरूपत्वात् । यदाह श्रीहरिभट्टसुरिः- 'समणोवासओ पुब्बामेव मिच्छताओ पडिक्कमइ' इत्यादि यावत् तदेव लेशत आह- 'लौकिकदेवेषु भवानीपति-श्रीपति-प्रजापति शचीपति-रतिपति सुगतप्रभृतिषु किं ? प्रशस्तमनोवाक्कायव्यापारः, प्रशस्तानां-मुक्तिनिमित्ताराध्यतासूचकानां मनोवाक्कायानां ससृष्टितस्तुतिपूजादौ व्यापारो-व्यापृतत्व प्रशस्तमनोवाक्कायव्यापार इति समासः । मिथ्यात्वं विज्ञेयमिति सम्बन्धः' इति श्रावकविधिप्रकरणवृत्तौ ।

एतेन द्वयोरपि मिथ्यादृशोर्मध्ये पृथिव्याद्यारम्भप्रवृत्तापेक्षया निजनिजदेवाद्याराधनप्रवृत्तः शोभन, देवादिशुभगतिहेतोस्तथाऽन्यवसायस्य शुभत्वादिति वचनमप्यपास्तम् । तथाभूताध्यवसायस्य शोभनत्वे 'सम्यक्त्वोच्चारं ' णो कप्पइ अण्णउत्थिए' वेत्तादिरूपेण मिथ्यात्वरूपस्यानानुपपत्तिप्रसक्तः । नहि शुभाध्यवसायस्य तद्वेतो वा प्रत्याख्यानं सम्भवति, तत्प्रणेतुरसर्वज्ञत्वापत्तेः । तेन यद्यपि तथाभूताध्यवसायोऽपि कस्यचिद् देवादिशुभगतिप्राप्तिहेतुर्भवति, तथापि महापापरूप एव, पापानुबन्धिपुण्य-प्रकृतिबन्धहेतुत्वेन महाऽनर्थहेतुत्वात् । यतस्तत्प्रच्युतो मनुष्येषु उत्पन्नः सर्वेष्वप्यकार्येषु अस्खलित-प्रवृत्तिर्भाभवति, ततश्च नरकादिदुर्गतिगामी । सम्मतिस्तु पुरो वक्ष्यते । एतेनापेक्षिकं शुभत्वमिति शङ्काऽपि परास्ता, पृथिव्याद्यारम्भप्रवृत्तस्य सम्यग्दृशोऽन्यतीर्थिकदेवाद्याराधनपरित्यागानुपपत्तिप्रसक्तः, बहुपापपरित्यागमन्तरेण अल्पपापपरित्यागस्यायुक्तत्वात् । नहि परस्त्रीसङ्गप्रवृत्तस्य स्वस्त्रीसङ्गपरित्यागो

ते शोभन देवादि शुभगतिना हेतु ने तेहवे। अध्यवसाय तेहने शुभपण्याथी ओ वचनपण्णि टाह्णुं। तेहवा अध्यवसायने शोभनपण्णे सम्भङ्गत्तना। उच्चारेने विषे 'न कप्पेण अन्य ती' । धत्तादिद्वये मिथ्यात्वरूपत्वाध्यायननी अयुक्तता थाध, शुभाध्यवसाय अथवा, तेहना हेतुनु तो प्रत्याख्यान न कुण्ठे तेहना प्ररपकने असर्वगुणपण्यानी आपत्तिथी तेवनी जडे छ तेहवे। अध्यवसाय पण्णि कुण्ठेकण्ठे देवादिह शुभगति प्राप्तिने। हेतु कुण्ठे, तहेह महापाप ज. पापने अनुबन्ध ने पुण्यप्रवृत्तिने यध तेहनु हेतुपण्णे करीने महा-अनर्थना हेतुपण्याथी

ने माटिं तिहाथी व्यण्णे मनुष्यने' निधिं छपने, सर्व अकार्यने विषे' अस्खलित प्रवृत्तिने। लज्जनार कुष्ठ. तिवार पथी नरकादिदुर्गतिने गाभी. शापि तो आगव कहीरसे ऐतसे अपेक्षाध शुभपण्णे ओ शका टावी. पृथिव्यादिकना आरंभने विषे प्रवर्त्ता सम्भङ्गदृष्टिने अन्मतीर्थिक देवादिकना आराधनना परित्यागनी अयुक्तताना प्रसंगथी ण्हुपापना परित्याग विना अल्पपापना परित्यागने अयुक्तपण्याथी. ने माटिं परस्त्रीना संगने विषे प्रवर्त्ता ने पैतानी श्रीना संगने। त्याग ते धर्मपण्णि

ધર્મત્વેન કલ્યાણપિ સમ્મતઃ, ન વાત્રસજીવધાતપ્રત્યાશ્વાનમન્તરેણ દેશતોડપિ પૃથિવ્યાદિસ્થાવરજીવ-
પ્રત્યાશ્વાન સમ્ભવતિ, લોકેડ્યુપહાસદેતુત્વાત્ । તસ્માન્મિથ્યાત્વમેવ મહાપાપમ્ । અત એવ પૃથિવ્યાચ્ચા-
રમ્ભપ્રવૃત્તસ્યાડપિ સમ્યગ્દૃશો યાવદ્ દેગવિરતિરપિ મિથ્યાદૃષ્ટિવદન્યતીર્થિકદેવાચારાધનપ્રવૃત્તસ્ય, ન ન
સમ્યક્ત્વમપીતિ સમ્યગ્ પર્યાલોચ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૯ ॥

અથ યસ્ય કલ્યાણપિ ધર્મબુદ્ધ્યા ક્રિયમાણં યત્ કિમપ્યનુષ્ઠાનં ક્રિયાવાદિત્વદેતુત્વેન શુભમેવેતિ
પરાકૃતમાવિષ્કલ્યાતિપ્રસાદ્ગેન દૂપયિતુમાહ—

॥ જઈ સોહળંમિ ધમ્મિઅમહ્મપમાણંતિ ધમ્મબુદ્ધીએ । જિણસમયચયણચાયણપમુહં સવ્વં સુહં હુજ્જા ॥

વ્યાખ્યા—યદિ ધર્મબુદ્ધ્યા શોભને કર્તવ્યે, વક્તવ્યે इति શેષઃ । ધાર્મિકમતિઃ—ધર્મોડયમિત્યેવરૂપેણ
યા મતિઃ, સૈવ પ્રમાણ-જ્ઞાનવ્યવહારયોઃ કારણમ્, આશયસ્ય શુદ્ધતાદિતિ । તર્હિ ધર્મબુદ્ધ્યા જિનસમયલ્પ-
નત્યાજનપ્રમુખ સર્વં શુભં ભવેત્ । તત્ર જિનસમયસ્ય-જૈનશાસનસ્ય ત્વજન-સ્વયં પરિત્યાગઃ, ત્યાજનં ચ પરે-
શાદિનાં, તત્પ્રમુખં-તદાદિકમ્, આદિશબ્દાત્તદવજ્ઞાદિકમ્ । તત્ત્વૈવ-જૈનમાર્ગો હિ શુદ્ધપાત્તશ્ચિકમાર્ગઃ,
પદેસ ચ વેદવાહો ન મુક્તિદેહુરતસ્ત્યાગ્ય એવ ઇત્યામિત્યાદિકમિથ્યાદૃષ્ટેમતિઃ । તથા જૈનપ્રવચનં સમ્યગેવ પર
જૈનાવયમેવ, શેષાઃ સર્વેડપિ જૈનનામધારિણો જૈનાભાસાઃ તેવા ત્વજનાદિ શોભનમેવ ઇત્યાદિરૂપેણ દિગમ્બરા-
દ્યમિનિવેશિમિથ્યાદૃષ્ટિમાત્રસ્ય મતિઃ, યસાડપિ ભવદમિત્રાયેણ શોભના પ્રશંસનીયા ચ સ્યાત્ । યચ્ચેત્ત
ધર્મબુદ્ધ્યા ક્રિયમાણમનુષ્ઠાનં ક્રિયાવાદિત્વદેતુઃ । તત્ર દેતુઃ કિ કારણત્વેન વ્યક્તકત્વેન વા, નાશઃ,
અસમ્ભવાત્ નહિ ક્રિયાવાદિત્વકારણ ધર્મબુદ્ધ્યા ક્રિયમાણમનુષ્ઠાનં ભવિતુમર્હતિ, ક્રિયાવાદિનાયથોક્ત-

કાષ્ઠનંદ સ મેત નહીં અથવા ત્રસજીવના પચક્રપાણુ વિના દેશે પશ્ચિ રથાવર જીવનું પ્રત્યાશ્વાનું સભવે
નહીં લોકને વિષે પશ્ચિ ઉપહાસ્યના હેતુપણુથી. તે વતી મિથ્યાત્વ તેહજ અહાપાપ. એતદાજ વતી
પૃથિવ્યાદિકના આરાધને વિષે પ્રવર્ત્યા સમ્યગ્દૃષ્ટિને યાવત્ દેશવિરતિ પશ્ચિ હુધ. મિથ્યાદૃષ્ટિની પરે
અન્યતીર્થિક દેવાદિકના આરાધનને વિષે પ્રવર્ત્યતિ સમ્યક્ત્વ પશ્ચિ નહીં એ વિચારવું. ॥ ૭૯ ॥

હિવે જે કાષ્ઠને ધર્મશુદ્ધિ કરીતુ જે કાષ્ઠ એ અનુષ્ઠાન તે ક્રિયાવાદિપણુને હેતુપશ્ચિ કરી
શુભજ. એહતું પરતું અલિપ્રાય પ્રકટ કરીને અતિપ્રસંગ દૂષણું કરી દૂષવાને કહય. છય—

જઈ શોભનકર્તવ્ય કર્તવ્ય કહયતે ધાર્મિકમતિ પ્રમાણુ તહિ જિનસમયનું છાડુ છડાવવું તે
પ્રમુખ સર્વ શુભ યાષ. ॥ ૮૦ ॥

અર્થ :-જઈ ધર્મશુદ્ધિ શોભન કર્તવ્ય, કહેતે એતશે બાહિગથી અર્થ, ધર્મ એહવી જે મતી
તેહજ જઈ પ્રમાણુ-જ્ઞાન અને વ્યવહારનું કારણ, આશયના શુદ્ધપણુથી, તહિ જિનસમયનું ત્વજન અને
ત્યાજન તે પ્રમુખ સર્વ શુભ હોય. તિહા જિનશાસનનું પોતે છાડુ અને પરપાસે ઉપદેશાદિકે છડાવવું
તે પ્રમુખ, વતી આદિ શબ્દથી અવગાદિક, તે તે, ધર્મ-જૈનમાર્ગ તે શુદ્ધપાપડિના માર્ગ, તે વેદબાજ,
કુક્તિને હેતુ નહીં--તે વતી છાડવોજ, એ અલિપ્રક્રિક મિથ્યાત્વની મતિ વતી જૈનપ્રવચન તે શુભજ,
પશ્ચિ જૈન તે અમ્હે જ, બીજા તે જૈનનામધારી જૈનાભાસ, તેહનું છાડુ તે શુભજ, ઇત્યાદિ રૂપે દિગ્બરાદિક
જે અમિનિવેશી મિથ્યાત્વીમાત્ર તેહની મતિ, તે પશ્ચિ તાહરે અલિપ્રાયે-પ્રશંસનીય હુધ ?

સંસારસ્ય સર્વેષામપિ ક્રિયાવાદિનાં નિયમેન પ્રસક્તેઃ, ધર્મબુદ્ધ્યાનુષ્ઠાનાત્પૂર્વમજાતત્વાત્ અનુષ્ઠાને જાતે
 ન જાતત્વાત્ । દ્વિતીયે, અભિવ્યક્તક્ત્વેનેતિ ચેત્, ઇટ્ટાપત્તિઃ । તથાહિ-યથાપ્રવૃત્તકરણેન ઉત્કર્ષતોડ્યેક-
 પુદ્ગલપરાવર્તાવશેષસંસારસ્ય ભવ્યસ્ય તથાભવ્યત્વજન્યં કાલમધિકૃત્યાનિયત ક્રિયાવાદિત્વ સ્યાત્, તસ્યામિ-
 વ્યક્તક તુ ધર્મબુદ્ધ્યાનુષ્ઠાનમેવ, ક્રિયાવાદિત્વજન્યત્વાત્તસ્યેતિ કોર્યાત્કારણાનુમાનમિતિ વચનાત્ । एष
 सम्यक्त्वमपि भाव्यम् । सम्यक्त्वस्यापि हि यथाप्रवृत्तकરणेन उत्कर्षतोऽप्यपार्द्धपुद्गलपरावर्तावશેषसंसारस्य
 भव्यस्य तथाभव्यत्वाभिव्यक्तत्वात् ।

યદુક્તમ્—પહિઅ પિવીલિઅણાણ કોવિ પજ્જત્તસન્નિર્પંચિંદી । મવ્વો અવહ્લપુગાલપરિઅટ્ટો,
 સેસસંસારો ॥ ૧ ॥ અપુવ્વકરણમુગ્ગરધાયવિહિઅદુદ્ધગઠિમેઓ સો । અતમુહુત્તેણ ગઓ ડિણિઅટ્ટિકરણે
 વિસુજ્જતો ॥ ૨ ॥ સો તત્થ રણે સુહહુવ્વ વેરિજજણિઅપરમઆણદો । સમ્મત્ત લહ્હ જિઓ સામણેણં
 તુહ પસાયા ॥ ૩ ॥ ઇતિ સમ્યક્ત્વસ્તોત્રે । (ગા ૫, ૬, ૭) અન્યથા સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તેરારમ્યાપાર્દ્ધપુદ્ગ-
 લપરાવર્તાવશેષસંસારઃ સર્વેષામપિ સમ્યગ્દશાં નિયમેન પ્રસજ્યેત । તદ્ધ ન સમ્ભવતિ, મરુદેવામેષકુમારા-
 દીના સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિમન્તરેણાડ્યત્પસંસારસ્ય જાતત્વાત્ । તસ્માત્ ક્રિયાવાદિત્વાભિવ્યક્તકસ્ય ધાર્મિકાનુ-
 ષ્ઠાનસ્ય શુભત્વમશુભત્વં ચ વિપયાપેક્ષમેવ મન્તવ્યમ્ । અન્યથા ભવવિમોચકાના યાગાદિકર્તૃણા ચ, જીવ-
 ઘાતોડપિ શુભત્વેન વક્તવ્યઃ સ્યાત્, તથાભૂતાનુષ્ઠાનસ્ય ધર્મબુદ્ધ્યા ક્રિયામાણત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૦ ॥

અને જે કહીઉં-ધર્મશુદ્ધિ કરીતું અનુષ્ઠાન-તે ક્રિયાવાદીપણાતું હેતુ તિહા હેતુ તે રમ્મ !
 કારણપણે અથવા જાણવાપણિ આશયપક્ષ તો નહી, અસંભવથી, ક્રિયાવાદીપણાતું કારણ ધર્મશુદ્ધિ
 કરીતું અનુષ્ઠાન તો થાવાને યોગ્ય નહી ક્રિયાવાદીના યથૈકત્વસંસારને સર્વે પણિ ક્રિયાવાદીને નિયમે
 પ્રસંગથી, ધર્મશુદ્ધિ અનુષ્ઠાનથી પૂર્વે અણથયાથી અનુષ્ઠાન થઈ થયાથી ખીને પક્ષે અભિવ્યજકપણે
 એહવું જઉં, ઇષ્ટની આપત્તિ, તે દેખાડે છે-યથાપ્રવૃત્તિકરણ જે કોઈક શુભપરિણામવિશેષ તેણે ઉત્પટ્ટથીપણિ
 એકપુદ્ગલ પરાવર્તવિશેષ સંસાર છે જેહને એહવા ભવ્યને, તેહવે ભવ્યપણિ જાપતું કાલ આશ્રયી
 અનિયત ક્રિયાવાદીપણું કુદં તેહતું જાણવાનારે તે અનુષ્ઠાન જ ધર્મશુદ્ધિ કરિતું, ક્રિયાવાદી પણિ જન્યથી
 તેહને કાર્યથી કારણતું અનુમાન એહવા વચનથી, ધર્મ સમ્યક્ત્વ પણિ વિચારતું. યથાપ્રવૃત્તિકરણને
 ઉત્કર્ષથી પણિ અપાર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્તવિશેષ સંસારી ભવ્યને તથાભવ્યપણાના અભિવ્યજકપણાથી.

પથી પિપીલીકાનઇ ન્યાયે કોઈ પર્યાપ્તો સહી પચે દ્રિય ભવ્ય અપાર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્તાવશેષસંસાર
 છે જેહને એહવે, અપૂર્વકરણ પરિણામવિશેષ તે રમ્મ મુદ્ગરને ઘાત, તેણે નિપળવ્યો. દુષ્ટરાગ-
 દેષરૂપ ંચિને ભેદ જેણે એહવે તે અતર્ક્યહર્તે પદ્ધતી અનિવૃત્તિકરણરૂપ પરિણામવિશેષને વિષે
 વિશુદ્ધ યાતો, તે રમ્મને વિષે સુલટની પરે વૈગીને જયઇ નીપળવ્યો આણુદ જેણે એહવે તે સમ્યક્ત્વ
 પામે જન સામાન્ય પ્રકારે તાહગ પ્રસાદથી ધર્મ નહી તો સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિથી આરભીને અપાર્દ્ધ-
 પુદ્ગલપરાવર્તાવશેષ સંસાર સર્વે સમ્યગ્દષ્ટિ ને નિયમે થાઈ અને તે તો ન સંભવઇ, મરુદેવા-મેષકુમા-
 રાદિકને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વિના એ અત્પસંસારનઈ થાવાંપણાથી તેવંતી ક્રિયાવાદીપણાતું જાણવાનાર જે
 ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તેહને શુભપણું અથવા અશુભપણું તે વિષયની અપેક્ષાઈ આનવું, ધર્મ નહી તો ભવવિમોચક
 અને યાગાદિકના કરનાર જવધાતપણિ શુભપણે કહેવો થાઈ તેહવા અનુષ્ઠાનને ધર્મશુદ્ધિ કર્યાપણાથી. ॥૮૦॥

અથ મિથ્યાદષ્ટેરનુમોદનાયા વિષયોઽશુભ એવ મ્ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥ તેપિ અણુમોઅણાણ વસઓમિણિવેસિણો વિસેસેણ । જં તિવ્વદોસો હવિજ્જ આગાઢતરમિચ્છં

વ્યાખ્યા—તદપિ—અનન્તરોક્તજૈનપ્રવચનત્વજનત્યાજનાદિકમપ્યનુમોદનાયા વિષયો ભવતિ । તત્ત્વા-
પ્રશસ્તાનુમોદનાવિષયો મન્તવ્યઃ । અથ વિશેષમાહ—‘અમિણિવેસિણો’ ત્તિ । અમિણિવેશિનો મિથ્યાદષ્ટે-
વિશેષેણાઽનુમોદનાવિષયો ભવતિ । તત્ર હેતુમાહ—“જ તસ્સ” ત્તિ । યદ્—યસ્માત્તસ્યામિણિવેશિનો
જિનાઘ્રાવિરાધકત્વેન આગાઢતરમિથ્યાત્વં તીવ્ર—ઉત્કટો દોષો ભવેત્ । તન્માહાત્મ્યાદપ્રશસ્તાનુમોદનાઽપિ
તીવ્રૈવ ભવતિ । કારણાનુરૂપ કાર્યમિતિ વચનાત્ । મિથ્યાત્વે ચેહ તીવ્રત્વં સર્વાંશશુદ્ધાસદ્ગ્રહાવેવ ।
પતચ્ચ ‘સવ્વંસેહિં સુદ્ધો’ इत्यादिगाथाव्याख्यायां દર્શયિષ્યતે । એતેનામિપ્રદિકાપેક્ષ્યા અમિણિવેશી
મહાપાપી જૈનસત્તાપલાપિત્વાદિતિ દર્શિતં બોધ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૧ ॥

અથોમયોરપિ મિથ્યાદશોર્ધાર્મિકાનુષ્ઠાનસ્યાપ્રશસ્તાનુમોદનાવિષયસ્ય પ્રશંસાયાં સમ્યક્ત્વાતિચારે
યદ્ ધીજં તદ્ ગાથાદ્વયેન વિમ્ભણિપુ પ્રથમગાથામાહ—

॥ જં તેણ સગુરુવયણા કરિજ્જમાણે પસંસિણ સંતે । તસ્સ ગુરુસ્સુવણસો પસંસિઓ સનિઅસત્થો અ ॥

વ્યાખ્યા— દેવ મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનપ્રશંસાયાં સમ્યક્ત્વાતિચારો ભવતિ ।
યદ્—યસ્માત્ આમિપ્રદિકામિણિવેશિનોરન્યતરેણ સ્વગુરુવચનાત્—નિજગુરુપદેશાત્ ક્રિયમાણમર્થાત્તન્મતા-

હિવે મિથ્યાદષ્ટિને અનુમોદનાનો વિષય અશુભજ કુર્ષ એહુવુ દેખાડે છે—

અનુમોદનાનો વિષય અભિનિવેશીને તે વિશેષે કુર્ષ જે માટે તેહને તીવ્રદોષ આગાઢતર મિથ્યાત્વ કુર્ષ.

અર્થ :—પાછલી કહિહિ જે જૈનપ્રવચનનું જાણુ’ જડાવવું તે પશ્ચિ અનુમોદનાનો વિષય
કુર્ષ. તે તો અપ્રશસ્તઅનુમોદનાનો વિષય માનવો, ઈહા વિશેષ કહે છે—અભિનિવેશી મિથ્યાદષ્ટિને
વિશેષે અનુમોદનાનો વિષય કુર્ષ, તિહા હેતુ કહધ જઈ—જે માટે તે અભિનિવેશીને જિનાઘ્રાવિરાધકપક્ષે
આગાઢતરમિથ્યાત્વ તીવ્ર—આકરો દોષ કુર્ષ. તેહના મહાતમથી, અનુમોદના પશ્ચિ તીવ્ર કુર્ષ કારણને
સરિપુજ કાર્ય એ વચનથી. મિથ્યાત્વને વિષે તીવ્રપણું સર્વાંશ શુદ્ધ અસદ્ગ્રહથી જ એતો સવ્વંસેહિં
એ ગાથાના વ્યાખ્યાનમધ્યે દેખાડીર્યે’, એતલે આમિપ્રદિકાની અપેક્ષાઈ અભિનિવેશી તે મહાપાપી,
એહુવું દેખાડયુ જાણુવુ. ॥ ૮૧ ॥

‘હિવે’ બિહુ મિથ્યાદષ્ટિનું ધાર્મિકાનુષ્ઠાન જે અપ્રશસ્તાનુમોદનાનો વિષય તેહના પ્રશંસાને
વિષે’ સમ્યક્ત્વને અતિચાર તિહા જે બીજ તે પ્રતે બિં ગાથાઈ કહેવા વાજતોથિકો પ્રથમગાથા કહે છે—

જે માટિં તેણે પોતાના શુરના વચનથી કરીતું ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે પ્રશંસે’ હુંતે શુરનો ઉપદેશ
પોતાના શાસ્ત્રસહિત પ્રશંસ્યો.

અર્થ—તે માટિજ મિથ્યાદષ્ટિના માર્ગને ઈષ્ટ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનની પ્રશંસા સમક્રિતનો અતિચાર કુર્ષ.
જે માટિં આમિપ્રદિકા અને અભિનિવેશી એ બેહુમધ્યે એક પોતાના શુરના ઉપદેશથી કરીતું, અર્થથી
તેહના મનને અભિપ્રાયેજ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન આપ આપણા દેવશુરની ભક્તિ જહુમાન દાનપૂર્વકિ ચાવવું

ભિપ્રાયેણ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન નિજનિજદેવગુરુભક્તિવહુમાનશાનપૂજાદિ યાવત્ નિજનિજશાસ્ત્રાધ્યયનાધ્યાપનાદિ, તસ્મિન્ પ્રશસિતે સતિ તસ્ય ગુરુરુપદેશોઽપિ પ્રશસિતો ભવેત્ । યસ્યુપદેશમવાગ્ય સમ્યગ્દૃશામત્યુમોદની-યાનુષ્ઠાનસ્યાનુષ્ઠાતા સમ્પન્નઃ, સ ચોપદેશોઽપિ નિજનિજશાસ્ત્રાયત્ત્વમિત્ત કૃત્વા મહ નિજનિજશાસ્ત્રેણ વર્તત્ત્વમિત્ત સનિજનિજશાસ્ત્રઃ । ચઃ સમુચ્ચયે । આત્મીયાઽઽત્મીયમાર્ગવ્યવસ્થાપકશાસ્ત્રસચુક્ત તદુપદેશઃ પ્રશસિત્ત્વમિત્ત ગાથાર્થઃ ॥ ૮૨ ॥

અથ દ્વિતીયગાથામાહ—

॥ ઉવણ્સપસંસાણ પસંસિઆ જિણમયસ્સ નિંદાવિ । જં સા તસ્સુવણ્સે ણિયયા ણિજમગ્ગારાગેણ ॥૮૩॥

વ્યાખ્યા—ઉપદેશપ્રશસનયા, ચકારોઽધ્યાહાર્યઃ । ઉપદેશપ્રશસનયા ચ જિનમતનિન્દાઽપિ પ્રશસિતા ભવેત્ । કુત ? इति (तत्र) हेतुमाह—यद्-यस्मात् सा निन्दा तस्योपदेशे नियता-निश्चिता, जैननिन्दा-मिश्रित एवान्यतीर्थिकोपदेशो भवति । उपदेशो हि सर्वेषामपि वादिना निजनिजमार्गस्थैर्यादिहेतव एव स्यात् । स्वमार्गस्थैर्यै च परमतदोषदर्शनेनैव स्यात् । यावत् परमतमुद्भाज्य दूषित न स्यात्, तावत्

પોતાપોતાના શાસ્ત્રના અધ્યયન અધ્યાપનાદિકે, તે પ્રશસે હુતે તે ગુરુને ઉપદેશપણિ પ્રશસ્યે કુઈ જે ઉપદેશ પ્રતે પામીને સમ્યક્ દષ્ટિને પણિ અનુમોદનીય અનુજાનને અનુષ્ઠાતા થયે તે ઉપદેશપણિ પોતાને શાસ્ત્રને આપત્ત ઇમ જ્ઞાતી પોતાને શાસ્ત્રે વર્તતો નિજશાસ્ત્રે સહિત્ત ચ તે સમુચ્ચયને અર્થ બોલે. આપ આપણા માર્ગનું અવસ્થાપક જે શાસ્ત્ર તેણે સચુક્ત તેહને ઉપદેશ પ્રશસ્યે. ॥૮૨॥

હિવે ખીજી ગાથા કહે છે—

ઉપદેશની પ્રશસાઇ જિનમતની નિંદાપણિ પ્રશસી જે માટે તે ઉપદેશને વિષે તે નિયતજ કુઈ પોતાના માર્ગને રાગે કરી

અર્થ—ચકાર બાહિરથી લેઇ ઉપદેશની પ્રશસાઇ તો જૈનમતની નિંદાપણિ પ્રશસી કુઈ સ્વાર્થી ૧ તે ઉપરિ હેતુ કહે છે—જે માટે તે નિંદા તે ઉપદેશને વિષે નિશ્ચિત જૈનની નિંદાઇ મિશ્રિત જ અન્ય-તીર્થિકને ઉપદેશ કુઈ. જે માટે ઉપદેશ તે સર્વેવાદીને આપ આપણા માર્ગનું સ્થિરપણાઇ પ્રમુખને હેતુને અર્થજ કુઈ. પોતાના માર્ગનું ચિત્તપણુ તે પરમતના દોષને દર્શને જ કુઈ 'પરમત, ઉધારીને જિહા લગે દ્રવ્ય ન કુઈ તિહાતાઇ પોતાના મતની પ્રવૃત્તિ જ ન કુઈ' એ વચનથી તિહા ઉપદેશને ઉલ્લેખ તે એમ-તિહા આભિગ્રહિક કહઈ-અમ્હારે જ દર્શને મોક્ષ, વેળાલ જૈનદર્શનાદિકને વિષે નહી. તે વતી તે દર્શન દરથી જ જાણવું. એ રીતે જૈનની નિંદા તિરસ્કારાદિકે ઘટિત આભિગ્રહિકને ઉપદેશ કુઈ આભિનિવેશિકને તો ઉપદેશ-જે અમ્હારે ઇષ્ટ જે જૈનદર્શન તિહા મોક્ષ, જૈનાભાસદર્શનઈ વિપયઈ પણિ નહિ જૈનાભાસાદિકને સ સારમાર્ગ પણિ મોક્ષમાર્ગના વિરોધપણાથી, એ રૂપે જૈનમાર્ગના તિરસ્કાર અપલાપાદિકે ઘટિત પણે કરી ઉપદેશ કુઈ એહવા તેહના ઉપદેશની પ્રશસાની આપત્તિયિકે જૈનમાર્ગના તિરસ્કાર-અપલાપાદિકની પ્રશસા થઇ, તેહજ સમ્યક્ત્વના અતિચારને વિષે ખીજી બાજુ

હિવે એહ તેહના ઉપદેશ રૂપે હેતુઈ કુઈ ? તે કહે છે—પોતાપોતાના માન્યા દર્શનને મોહે પોતાના માર્ગમાર્ગ વિના પરપક્ષને જે નિષેધ તેહને હેતુ જે દેખ તેહને અસાધે તેહની નિંદાદિક ન સંભવે નિંદા

स्वमते प्रवृत्तिरेव न स्यादिति वचनात् । तत्रोपदेशो हेतुस्तदवदेवम्—तत्रामिग्रहिको हि अस्मदीये दर्शने मोक्षो, नान्यत्र वेदबाह्यजैनदर्शनादौ । तेन तद्दर्शनं दूरत एव त्याज्यमित्येवंप्रकारेण जैननिन्द्यातिरस्कारादिषट्ति एवामिग्रहिकोपदेशः स्यात् । आमिनिवेशिकस्य तु अस्मादभिमाने जैनदर्शने मोक्षो, नान्यत्र जैनाभास-शा-क्यादिदर्शनेष्वपि, जैनाभासादीनां ससारमार्गात्त्वेन मोक्षमार्गप्रतिपत्तिरित्येवंप्रकारेण जैनमार्गातिरस्कारा-पलापघटितत्वेनोपदेशः । एवंविद्योस्तदुपदेशयोः प्रशसापत्तौ जैनमार्गातिरस्कारापलापादेरपि प्रशसा-ज्ञाता, सैव सम्यक्त्वातिचारे वीजमवसातव्यम् । अयैवंविधस्तदुपदेशः केन हेतुना ? इत्याह—निजनिज-मार्गारागेण—स्वस्वाभ्युपगतदर्शनमोहेन । निजमार्गारागमन्तरेण परपक्षप्रतिक्षेपहेतुद्वेषाभावेन तन्निन्दादि न सम्भवति । निन्दाद्यसद्दूषणोद्भावनेनैव स्यात् । सद्दूषणोद्भावनेन तु न निन्दा, किन्तु वस्तुनो यथार्थ-स्वरूपनिरूपणमेव ।

अत एवोक्तम्—निन्द्ये वस्तुनि का निन्दा, स्वभावपरिकीर्तनम् । अनिन्द्येषु च या निन्दा, सा निन्दा नरकावहा ॥ १ ॥ तथा, नेत्रैर्निरीक्ष्य विलक्षणटककीटसर्पान् सम्यग् यथा व्रजत तान् परिहृत्य सर्वान् । कुजानकुश्रुतिकुमार्गकुट्टिदोषान्, सम्यग् विचारयत कोऽत्र परापवादः ? ॥ १ ॥ इति आचार्यसूत्रेण वृत्तं । तेन शाक्यादीनां दिगम्बरादीनां च प्रवचनानावाधया दूषणोद्भावनेन न निन्दा, किन्तु वस्तुनो यथार्थस्वरूपनिरूपणेनोभयोरपि हितमेव । यथा लोकेऽप्युन्मार्गाभिमुख्योन्मार्गा गच्छतो वा मार्गोपदर्शनेन उभयोरपि हितमेव । अन्यथा “अण्णउत्थिआ एवमाहसु मिच्छं ते एवमाहसु” इति । तथा ‘णो कापइ अण्णउत्थिए वे’त्यादि, तथा ‘इणमेव णिमाथे पावयणे अट्ठे सेसे अण्णदट्ठे’ इति । तत्र शेषाणि—धनधान्यमित्रपुत्रकलत्रकुप्रवचनादीनीति, तथा ‘समुद्घातादि जिनाभिहित वस्तु अन्यथा प्ररूपयन् प्रवचनबाह्यो भवति, यथा निहवा’ इत्यादिरूपेण वीतरागोऽपि भगवान् श्रीमहावीरो नामभिषिज्यत् । एकतरस्याप्यहितकरणभाषणे वीतरागत्वहानिप्रसक्ते ।

एतेन स्वपक्षस्थापनपरपक्षोत्थापनाभ्यां सर्वेषामभ्युपदेशः समान इवेति शङ्काऽपि परास्ता, विषयभेदेन भेदात् । स चैवम्—तथाभव्यत्वयोगेन जैनानां मार्गप्रस्थितानां मार्गव्यवस्थापनमुन्मार्गात्स्थापन

ते अस्मद् दूषण्यने प्रकाशवे’ इति । अतः दूषण्यने’ इति वे तो नि दा नदी तदि न्यु ? वस्तुनो यथार्थं निरूपणं निरूपणं न. अतः दूषण्यने वती इति इति इति—निर्घनस्तुने निषे नी ? नि दा स्वभावानु ओ इहेतु, अनि घने’ निषे न नि दा ते नि दा नरकनी देनारी नेत्रं जेने निव-काटा-काट-सर्प’ ओ सर्वान् परिहरीतं सम्यग्-रीते आदौ कुजान-कुश्रुति-कुमार्ग-कुट्टि दोषप्रति सम्यग् विचारये’ इति ओ पराने अपपद’ ओदपु आचार्याग सूत्र वृत्ति छे ते वती शाक्य इति अने दिगम्बरादिने अण्णमाव दं दूषण्यने इति इति नि दा नदी तदि न्यु ? वस्तुनो यथार्थं निरूपणं तेने निरूपणं इति गिदु ने हिन न जिम जेने निषे पणि’ उन्म-गाविमुभने अथवा उन्मार्गे ज्ञाताने मार्गेने देवादे हितं न नदी तो “अन्मार्गीयि न न इति छे ते सिद्धा, तथा न इति अन्मार्गीयि” इत्यादि तथा “ओदपु निरूपणं प्रवचन अर्थ, शेष धन-ध-प-मित्र-पुत्र-कलत्र-कुश्रुतिनादि ते सर्प अनर्थ” तथा समुद्घातादि जिने इति ने अन्मार्गाप्रवृत्तौ प्रवचनभाषा इति जिम निहवा’ इत्यादि प्रवृत्तौ वीतराग भगवत पणि श्री महावीर न इति ओने अहित इति आपवे वीतरागपण्यनी दानिता प्रसंगी ओदपु पौताना पक्षान् थापन अने पक्षान् उन्मार्गात्स्थापनं इति सर्पते उन्मार्गात्स्थापनं न, ओ शका पणि इति निरूपणे अर्थः,

चोपदेशविषय । जैनव्यतिरिक्तानां (तु) च सर्वेषामभ्युन्नमार्गप्रस्थितानां शाक्यादीनां दिगम्बरादीनां चोपदेशविषयः उन्नमार्गव्यवस्थापनमागोत्थापनं च । स च विषयः परस्परभेदे हेतुः । यथा क्षुद्रेनोपशमनायाहारग्रहणमिप्रायः समानोऽपि सिंहादीनां, मासविषयको गवादीनां च कृणात्रिविषयक इति विषयभेदेन भेदः प्रतीत एव । अत एव तथाभिप्रायः सिंहादीनां नरकहेतुर्गवादीनां च स्वर्गहेतुरिति । नहि तत्र सिंहादीनां जीवघाताभिप्रायो, न वा गवादीनां जीवरक्षाभिप्राय इति विषयभेदेन भेद इति पर्यालोच्यम् । अन्यथा भवविमोचका अपि धर्मध्यानिनो भवेयुः । तेषामपि 'दुःखिनोऽस्मी क्षुद्रजन्तवः दुःखहेतुशरीरस्याजनेन स्वर्गगामिनो विधीयन्ते' इत्यभिप्रायेण जीवघाते प्रवृत्तिः । वमोपदेशकानामपि 'अमी मनुष्यादयो जीवा अधर्मप्रवृत्ता दुर्गतिगामिनो भविष्यन्तीति धर्मोपदेशेन तपःसमयादिदुष्कर्मक्रियाविनाशनेन स्वर्गगामिनो विधीयन्ते' इत्यभिप्रायेण धर्मोपदेशे प्रवृत्तिरित्युभयोरपि अभिप्रायसाम्यादभेदप्रसक्तेः । तस्मान्मिथ्यादृग्मात्राभिमतधार्मिकानुष्ठानप्रशंसाया तदुपदेशकस्योपदेशश्लाऽपि प्रशंसापत्तौ क्षेपानुष्ठानप्रशंसावत् तन्मध्यपतिता जैनप्रवचननिन्दाऽपि प्रशंसिता । सा चानाभोगवतोऽतिचारः, आभोगवतस्त्वनाचार इति तात्पर्यमिति गायार्थः ॥, ८३ ॥

अथ जैनप्रवचननिन्दया शाक्यादिमार्ग तत्प्रशंसकः सम्यग्दृष्टिश्च कीदृग् स्यादित्याह—

॥ तीए सो उम्मगो संसारपहो अ जिणमए भणिओ । तं चेव पसंसतो जिणवरआसायगो णिअमा ॥

ते धम-तेहवे लब्धपशुधने येजे भार्गे आह्या जैनने भार्गनु व्यापनं अने उन्मार्गनु उत्थापनं उपदेशने-विषयं कुष्ठं जैनव्यतिरिक्तं सर्वेने तो उन्मार्गे आह्या शाक्यादिके अने दिग्बारादिके तेहने उपदेशने-विषयं उन्मार्गनु उत्थापनं अने भार्गनु उत्थापनं ते विषय ते माहोभाहे' भेदने विषये हेतुं जिमं क्षुधावेदनीनां उपशमने' अर्थि आहार ग्रहयाने अलिप्राय समानपशु सिद्धादिकेन मांसस्य यथा, गाधं प्रशुभने तो तृष्णादिसंयथा' ते वती विषयभेदे भेद, अतएव' वती तेहवे अभिप्राय सिद्धादिकेन' नरकहेतु, अने गवादिकेन स्वर्गने हेतु, तिहा सिद्धादिकेन जवघातने अलिप्राय नथी अने गाध(य) प्रशुभने जवरक्षाने' पशु' अभिप्राय नथी तेवती विषयभेदे भेद धमं लब्धपशु धमं नही तो वावविमोचकपशु धर्मध्यानी कुष्ठं तेहने पशुं दुष्पशुं अने क्षुद्रजन्तुं दुष्पशुं शरीरने 'छाववे स्वर्गगामी' करीजे छे अने अलिप्राये जवघातने विषये प्रवृत्ति, धर्मना उपदेशने पशुं अने मनुष्यादिके जव अधर्मे प्रवृत्तौ दुर्गतिगामी थाये तेवती धर्मोपदेशे' अने तपःसमयादिके क्रिया नीपज्जववे स्वर्गगामी करीछे अने अलिप्राये धर्मोपदेशने विषये प्रवृत्ति, धमं पीडने अलिप्रायना सजिभायी अनेध्वंस, यथी, ते स्रष्टि मिथ्यादृष्टिमात्रने धमं अने धार्मिकानुष्ठान तेहनी प्रशंसा हेतुना उपदेशने प्रशंसा नी आपत्ति पीडनं अनुष्ठाननी प्रशंसा नी परे तेहमाहिं आनी जैनप्रवचननी निंदापशु प्रशंसा, ते प्रशंसा अनाभोगवतने अतीत्यार, आभोगवतने अनात्यार अने गायार्थः ॥८३॥

डिबे जैनप्रवचननिंदाय शाक्यादिकेन भार्गं अने तत्प्रशंसकं ते कहेवा कुष्ठं ते कहेछे —

ते निंदाय ते उन्मार्गं स आरपयि जिनमति कहीआ तेहने न प्रशंसतो जिनवरने आशातक निधमथी.

अर्थ-ते जैनभार्गनी निंदा ते हेतुय अथवा निंदायुक्त धर्म-उपदेशय शाक्यादिकेन भार्गं ते उन्मार्गं कुष्ठं, भार्गमा निंदकपशु विना उन्मार्गगामिपशुना असंभवथी अतएव आलिप्तदृष्टि अथवा अभि-

વ્યાख्या—તથા—જૈનમાર્ગનિન્દ્યા હેતુભૂતયા તન્મિશ્રિતધર્મોપદેશેન વા (સં) શોક્યાદિમાર્ગ
 ઇન્માર્ગો ભવતિ । માર્ગનિન્દકત્વમન્તરેણાન્માર્ગગામિત્વાસમ્ભવાત્ । એતેનામિગ્રહિકોડમિનિવેશી વા
 ક્રિયાયત્તોપદેશેન સસારમાર્ગો ભવતિ, તસ્યૈવ વ્યક્તમિથ્યાદૃષ્ટેરુપદેશદાનાદિના તદુપદેશવર્તિના-
 મુન્માર્ગભૂતત્વાત્ । ન પુનરેવં નિષ્ક્રિયો હ્યવ્યક્તમિથ્યાદૃષ્ટિઃ સંસારમાર્ગો ભવિતુમર્હતિ, તસ્ય પરિવ્રાજક-
 લિઙ્ગગ્રહણાભાવેન ક્રિયાયત્તોપદેશદાનાસમ્ભવાત્ । તત્ર વીજં તાવન્ નિયતૈકદેવગુરુધર્માડનઙ્ગીકાર એવ ।
 તસ્માદ્વથા સમ્યક્ત્વમન્તરેણ મોક્ષમાર્ગો ન ભવતિ, તથા વ્યક્તમિથ્યાત્વમન્તરેણ સસારમાર્ગોડપિ ન
 ભવતિ । અન્યથા ‘ ગિહિલિંગકુલિંગદવ્વલિંગેહિ ’ તિ, લિઙ્ગોપલક્ષિતવાચકપ્રવચનવચનાનુપપત્તિપ્રસક્તેઃ ।
 અત એવ અનાદિસિદ્ધેડનાભોગમિથ્યાત્વે ભૂયઃ કાલ વર્તમાનોડપિ જીવો નોન્માર્ગગામી ન વા માર્ગગામીતિ
 વ્યપદિશ્યતે, કિન્તુ અનાભોગપરપર્યાયાદવ્યક્તમિથ્યાત્વાન્નિર્ગલ્ય ચદિ વ્યક્તમિથ્યાત્વલક્ષણં શાક્યાદિ-
 દર્શનમાશ્રયેત્ તવોન્માર્ગગામી, ચદિ ચ જૈનદર્શનમાશ્રયેત્ તવા માર્ગગામીતિ વ્યપદિશ્યતે । લોકેડપિ નિજ-
 ગૃહાન્નિર્ગતં એવ સમીહિતનગરામિમુખં ગચ્છન્ માર્ગગામી, ઇતરથા ઇન્માર્ગગામીતિ વ્યપદેશવિષયો
 ભવતિ । ન પુનર્નિજગૃહે ભૂય કાલ વસન્નપીતિ । તત્ર ચદપિ માર્ગોન્માર્ગગામિનોરુમયોરપિ પ્રાયઃ પાવ-
 ગમનાન્નમોજન-પાનીયપાન-સ્નાન-સુસ્થાનવિશ્રામાદિભિઃ ક્રિયાભિઃ સામ્યમ્, તથાપિ ઢિગૈપરીત્યેન સર્વમપિ
 વિપરીતમેવ ભવતીત્યમે ‘ કિરિઆ તુહાતુહા ’લાદિગાથાવ્યાખ્યાયા દર્શયિષ્યતે । એતેન જૈનમાર્ગનિન્દયૈવ
 શાક્યાદિમાર્ગ ઇન્માર્ગો ભવતીતિ દર્શિત વોધ્યમ્ । અથ તત્પ્રશ સકઃ સમ્યગ્દૃષ્ટિઃ કીદમ્ભવતીતિ- દર્શયતિ-
 ‘ તં ચેવ ’ તિ । તમેવોન્માર્ગમેવ પ્રશ સયન્ સમ્યગ્દૃષ્ટિઃ સાધુઃ શ્રાવકો-વા જિનવરસ્ય-તીર્થકૃતઃ આશા-
 તકઃ—આશાતનાકારી સ્યાત્ ।

નિવેશી ક્રિયાયત ઉપદેશર્થ સસારમાર્ગ કુર્ષ તે વ્યક્તમિથ્યાદૃષ્ટિના જ ઉપદેશદાનાદિથી તેના ઉપદેશને
 વર્તનારાઓને ઇન્માર્ગભૂત છે, પણ ધર્મ નિષ્ક્રિય-અવ્યક્તમિથ્યાદૃષ્ટિ તે સસારમાર્ગ થાવાને યોગ્ય
 નહિ, તેહને લિંગગ્રહણને અભાવે ક્રિયાયત ઉપદેશના અસંભવથી, તેહા બીજ તે એ-જે નિયત એક-
 દેવગુરુધર્મનો અનગીકારજ તે માટે જિમ સમકિત વિના મોક્ષમાર્ગ ન કુર્ષ તિમ વ્યક્તમિથ્યાત્વ
 વિના સસારમાર્ગપણિ ન કુર્ષ. ધર્મ નહિ તો ગૃહિલિંગી, કુલિંગી, દ્રવ્યલિંગી, ઇહા લિંગે ઉપલક્ષિતનું
 વાચક જે પ્રવચનનું વચન તેહના અવ્યક્તતાના પ્રસંગથી અતએવ ઉદ્ભવે પોતાના વડેગની શ્રીતિ
 પ્રાતર્થ અભ્યસ્યતે પણ વ્યક્તમિથ્યાત્વ સમર્થુ છે તે મિથ્યા બાણિયુ, એનલાજ વતી અનાદિ-
 સિદ્ધ જે અનાભોગમિથ્યાત્વ તેહને વિષે ઘણો કાલ વર્તતો ઇન્માર્ગગામી અથવા માર્ગગામી એહવો ન કહિઈ
 તઉચ્ચ ? અનાભોગ બીચુનામ એહવુ જે અવ્યક્તમિથ્યાત્વ તેથી નીકલી વ્યક્તમિથ્યાત્વરૂપ શાક્યાદિપણુ
 પામી માર્ગ આશ્રયઈ, તિવારે ઇન્માર્ગગામી અને જિવારઈ જનમાર્ગ આશ્રય તિવારે માર્ગગામી એહવો કહીઈ

લોકનઈ વિષઈ પણ પોતાના ગૃહથી નીકલ્યો હુ તો સમીહિત નગર સન્મુખ જતો હુ તો
 માર્ગગામી અન્યથા તો ઇન્માર્ગગામી. એહવા નામનો વિષય કહીઈ, પણ પેતના ગૃહે બહુકાલ
 વસતોઈ માર્ગો ઇન્માર્ગો ન કહઈ. જઉ એ માર્ગો અને ઇન્માર્ગો એ મિહુ ને પ્રાદે પાદે આલયુ,
 અન્નનું મોજન, પાણીનું પીયુ, સ્નાન, મુઠામે વીસમયુ ઇત્યાદિક ક્રિય ઇ મંગ્યાઈ તઉદિ પણ દિગ-
 વિપરિતપણે સર્વ વિપરીત જ કુર્ષ એહવુ આગલિ ‘ કિરિઆ તુહા ’ એ ગથાને વિષે દેખાડીય.
 એતથે જૈનમાર્ગની નિંદાઈ જ શાક્યાદિ માર્ગો તે ઇન્માર્ગ કુર્ષ એહવુ દેખાડ્યુ બાણિયુ ઢિગે નેહનો

यदुक्तम्—‘आणाइ अववृत्तं जो उववृद्धिज मोहदोसेण । सो आणा अणवत्थं मिच्छत्तविराहणं पावे’ ॥ १ ॥ इति साधुपञ्चाशक (३९ गाथा) वृत्तौ । कचिन् ‘तित्थयरस सुअस्स सधस्स य पच्चणीओ सो’ इति उत्तरार्द्धम् । आशातना च मिथ्यात्व दीर्घससारहेतु । यदागमः—‘आसायण मिच्छत्तं आसायणवज्जणाउ सम्मत्तं । आसायणमिच्छत्तं कुव्वइ दीह च ससार’ ॥ १ ॥ ति । उपदे० (माला, गा० ४१०) ‘आशातना चेहाङ्गीकृततीर्थकृदाज्ञातिक्रमात् । यतस्तीर्थकृद्भिः सम्यग्दृशां मिथ्या-दृष्टिप्रशसा सम्यक्त्वातिचाररूपत्वेन निषिद्धा । ता च कुर्वन् अङ्गीकृतजिनाज्ञापरित्यजनेन जिनाज्ञाविरा-धको जिनवराशातनाकारीति भाव इति-गाथार्थः ॥ ८४ ॥

अथ यदि मिथ्यादृष्टिप्रशसायां तीर्थकृदाशातनां, तर्हि परसमयेऽपि किञ्चिज्जिनमतसदृश जैनमार्गमिमतधार्मिकानुष्ठानसदृश दृश्यते, तत्कीदृश मन्तव्यम् ? इत्याह—

॥ तेणं जिणमयसरिं अपं बहुअं च परमए किंची । घुणअक्खरं च विहलं पयसंजमकारणाभावा ॥

व्याख्या—येन कारणेन यावत् तीर्थकृदाशातना स्यान्, तेन परसमये (मते) यन् किञ्चिदल्प-स्तोक, बहुक वा—प्रचुर जिनमतसदृश—जैनामिमतश्रद्धानानुष्ठानयोरनुकारि भवेत् तद् घुणाक्षरमिव मन्तव्यम् । घुण—काष्ठत्वगन्तर्वर्त्ती कीटविशेषः । तेन काष्ठे भक्ष्यमाणेऽभिप्रायमन्तरेणैव विचित्राकृतियु जायमानासु कचित्प्रदेशे घकारटकाराद्याकृतिरपि जायते । सा चाकृतिर्घुणाक्षरतया व्यपदिश्यते । तद्वद् मिथ्यादृष्टिनाऽनुष्ठीयमानेषु गङ्गास्नानादियावद्यागाद्यनुष्ठानेषु तद्वाचकवाक्यरचनायामपि क्रियमाणाया

प्रशसक सम्पददृष्टि ते कहेवे दुर्गं ते देणाउ छे—ते जैनमार्गं प्रते प्रशसतो ‘सम्पददृष्टि साधु अथवा आवकं तीर्थं करणे आशातनाकारी दुर्गं ‘आशातं अववृत्ताने’ मोहने हेतु ने प्रशसे ते आचारभिन मिथ्यात्वकप विराधना पामे किङ्कायक उत्तरार्द्ध ओहवु छे—‘तीर्थं करणे युत्तने सधने प्रत्यनीक ते’ ओ आशातनासक्षिण मिथ्यात्व दीर्घस सागनु छेवु ‘आशातना तेहव मिथ्यात्व आशातनानु वणवु तेहव समकित, आशातना तेहव स सार दीर्घ करे’ आशातना तेहव तीर्थ करणी आगाना उक्खधनथी ने भाटि तीर्थ करे सम्पददृष्टिने मिथ्यात्वात् प्रशसा ते समकितना अतिचारपपण्णे निषेधी ते प्रते कण्ठो अगीकृत-जिनाज्ञाने पत्तिपागे जिनाज्ञाने विगधक अरिहत्तनी आशातनाने कण्ठार ओ लाव. ओ अर्थ.— ॥ ८४ ॥

हिमे मिथ्यादृष्टिप्रशसायां तीर्थं करणी आशातना, तच्च परसमये पण्णि काष्ठ जिनमत सरिणुं जैनमार्गने कष्ट धार्मिकानुष्ठान सरिणु देणाउ छे ते तेहव मानवु ? ओ कहे छे—

ते, काण्णि जिनमत सरिणुं अहप अथवा णहु परमतने विषे, काष्ठे धुणाक्षरणी परे निहस पद—स यमना काण्णना अभावथी

जिण्णि कारणि यावत् तीर्थं करणी आशातना दुर्गं, तिण्णि कारणि परसमये विषे ने काष्ठ अहप अथवा णहु जिनमतसरिणु—जैनने कष्ट श्रद्धान् अने अनुष्ठान तेहने अनुकारि दुर्गं ते धुणाक्षरणी परे मानवु दुण्ण ते काटनी छालि माडिसे’ कष्टविशेष, तेण्णे काष्ठ आता अक्षिप्राय विना न विविध आकाय याते कष्टकभेदे घकार टकार ओहवे पण्णि आकार दुर्गं ते आकार ते धुणाक्षपण्णे कहेओ तिम मिथ्यात्वात् कणीवु गंगारानीनादिक यावत् यागादिक ने अनुष्ठान ते कते

કદાચિત્ ક્વચિન્ 'ન હિમ્યાત સર્વભૂતાની' ત્યાદિવાક્યરચનાપિ ભવતિ । એતચ સર્વ જિનમતસદ્દશ લિપ્યશ્વર-સદ્ગત્ત્વ ચ, ઘુણાશ્વરમિતિ દ્વિતીયમપિ વિફલ-જગત્સિદ્ધિયા વિવક્ષિતફલગ્રન્થ મન્તવ્યમ્ । કુત ? इति क्रमगर्भित-हेतुमाह—पदसंयमकारणाभावात् । तत्र पद-विभक्त्यन्त प्रवृत्तिनिवृत्तिहेतुवाक्योपयोगिवचन संयमश्चा-श्रवनिरोध सप्तदशभेदात्मकः, तौ पदसंयमौ तयोः क्रमेण कारण, भावप्रदानत्वाच्चिदंशयेति पदसंयम-कारणत्वं तस्याभावस्तस्माद् । अयं भावः—अश्वरस्य फलवत्त्व प्रवृत्तिनिवृत्त्यादिहेतुवाक्याङ्गभूतस्य पदस्य, कारणत्वेनैव । तच्च घुणाश्वरस्य (घुणस्य) न सम्भवति । घुणस्याकाराद्विवर्णपरिज्ञानाभावेन पदपरिज्ञा-नस्यैवाभावात् निष्फलत्वम् । जीवघाताद्यकरणनियमस्य तु फलवत्त्व मोक्षकारणसंयमहेतुत्वेनैव । तच्च मिथ्यादृष्टेरकरणनियमस्य न सम्भवति । घुणवत्तस्याऽपि जीवादिवस्तुतत्त्वपरिज्ञानाभावेन जीवरक्षादिरूप-संयमपरिज्ञानस्यैवाभावात् ।

યદાગમઃ—‘જો જીવેવિ ણ યાળેઈ અજીવેવિ ણ યાળેઈ । જીવાજીવે અયાળતો કહ સો ણાહીઈ સંજમ ?’ ॥ ૧ ॥ તિ । દગ્ગવૈ૦ (અ. ૪, ગા ૧૨) અત એવાડડસ્તા સર્વસંયમઃ, મિથ્યાદૃશાં સંયમલેશોડપિ ન ભવતિ । યદાગમઃ—‘સંતિ ઇમેહિ મિક્કલુહિં ગારત્થા સજ્જુત્તરા’ इत्यादि श्रीउत्तरा० । એતદ્વૃત્તૌ—‘અન્યમિશ્નવો હિ જીવાદ્યાસ્તિક્યરહિતાઃ સર્વથા અચારિત્રિણ’ इत्यादि । જીવાદ્યાસ્તિક્ય-રાદિત્ય તુ જિનોક્તજીવાદિપદાર્થાના યથાર્થસ્વરૂપાપરિજ્ઞાનાત્ જિનોક્તજીવાદિવસ્તુસ્વરૂપાશ્રદ્ધાનાત્ । તેના-ન્યતીર્થિકમાર્ગેણ અકરણનિયમો જીવાદિશ્રદ્ધાનવન્ નામમાત્રેણ અવસાતવ્ય । ઘુણાશ્વરવદનુકૃતિમાત્રરૂપ-ત્વાત્ । મિથ્યાત્વે ચ સતિ પ્રાણાતિપાતાદ્યાશ્રવનિરોધમ્યાસમ્ભવ એવ, મિથ્યાત્વસ્ય સર્વોત્કૃષ્ટપાપત્વેન

તેહનુ વાક્ય જે વાક્યરચના તે કરતે હુને કિવારેક કિહાએક સર્વભૂત ન હણીઈ એહવી પણિ વાક્યરચના હુઈ. એ સંયમ સર્વ જિનમત સંયમ અને ક્ષિપ્યશ્વરસદ્દશ, ઘુણાશ્વર એ ગિહ, વિક્ષ, જગત્સિદ્ધિતિ વિવક્ષિતે ક્રમે અન્ય માનયુ સ્થાથી ? તે ઉપરિ ક્રમગર્ભિત હેતુ કહે છે—પદ અને સંયમ, તેહના કારણના અભાવથી તિહા પદ તે વિલગ્તપત પ્રવૃત્તિનિવૃત્તિનું હેતુ જે પદસમુદાયરૂપ વાક્ય તેહનુ ઉપયોગે વચન સંયમ તે આશ્રવનેા નિરોધ સપ્તદશભેદરૂપ તે પદ અને સંયમ તેહનુ અનુકરે, કારણ, નિર્દેશને ભાવપ્રદાનપણથી પદ-સંયમકારણપણું તેહનેા અભાવ તેથી

એ ભાવ-અશ્વરને ફલવતપણુ તે પ્રવૃત્તિનિવૃત્ત્યાદિકનુ જે વાક્ય તેહનુ અગમન જે ગણુ તે પણિ જ. તે તો ઘુણાશ્વરને ન સંભાવે ઘુણાને અકારાદિવર્ણપરિજ્ઞાનને અભાવે પદપરિજ્ઞાનના જ અભાવથી નિર્લક્ષપણું જીવઘાતાદિ અકરણનિયમને ‘ફલવતપણુ તે મોક્ષકારણ જે સંયમ’ તેહનુ હેતુપણિ જ. તે તો મિથ્યાદૃષ્ટિના અકરણનિયમને ન સંભાવે ઘુણાનીપરે તેહને પણિ જીવાદિવસ્તુ-તત્ત્વના પરિજ્ઞાનને અભાવે કરી જીવરક્ષાદિરૂપ સંયમના પરિજ્ઞાનના જ અભાવથી. ‘જે જીવે ન જાણે, અજીવને ન જાણે, જીવ અજીવને અજાણુતે કેમ જાણે સંયમ ?’ એતવે જ સર્વસંયમ તો દુઃગ્ધો મિથ્યાત્વને સંયમ લેશપણિ ન હોઈ. ‘અન્ય ભિક્ષુ તે જીવાદિકની આસ્થાર્થ રહિત સર્વથા અચારિત્રિયા’ એહવુ કહિહી જી. જીવાદિકની આસ્થાર્થ રહિતપણુ તો જિનોક્તજીવાદિવસ્તુસ્વરૂપના અશ્રદ્ધાનથી. તે વતી અન્યતીર્થિકના માર્ગને વિષે અકરણનિયમ તે જીવાદિકના શ્રદ્ધાનની પરે નામમાત્રે જાણુવુ. ઘુણાશ્વરના પરે અનુકારમાત્રરૂપપણથી. મિથ્યાત્વવિકે પ્રાણાતિપાતાદિક આશ્રવનિરોધનેા અમંભવ જ, મિથ્યાત્વને ફેરોત્કૃષ્ટપાપપણું કરી તેહના સ્વરૂપ હણ્યાપણથી. અર્થ રૂપજી જ છે.

તત્ત્વરૂપસ્થોપહતત્વાત્ । યદુક્તમ્ 'મિથ્યાત્વ પરમો રોગો, મિથ્યાત્વ પરમં તમ્ । મિથ્યાત્વ પરમ શત્રુ-મિથ્યાત્વ પદમાપદમ્' ॥૧॥ અત એવ મિથ્યાદશા ધર્મોડયવર્મતયૈવ મન્તવ્યઃ । યદુક્તમ્- 'અર્હિ-સાલક્ષ્ણો ધર્મઃ, સમ્યક્ત્વાવિક્ષમાદિમાન્ । દેવેન વીતરાગેન, દર્શિત કુર્વતા સ્વયમ્ ॥ ૧ ॥ એતસ્મા દ્વંપરીત્યેન, મિથ્યાદગ્મિરુપાસિતઃ । અધર્મઃ પ્રોચ્યતે દુર્ગ-દુર્ગતિપ્રગથૈકમૂ' ॥ ૨ ॥ હૈત ઉપદેશમાલ-વિશેષવૃત્તૌ । તથા 'કૃતીર્થિકૈઃ પ્રણીતસ્ય સદ્ગતિપ્રતિપન્થિનઃ । વર્મસ્ય સકલસ્યાપિ, કથ સ્વાસ્થ્યાતતા ભવેત્ ॥ ૧ ॥ યચ્ચ તત્સમયે ક્ષાડપિ, દયાસત્યાદિપોષણમ્ । દૃઢ્યતે તદ્વચોમાત્ર, યુધૈર્જય ન તત્ત્વતઃ' ॥ ૨ ॥ હૈતિ પ્રવચનસારોદ્ધારવૃત્તૌ । અત એવ મિથ્યાદશા દ્રવ્યતોયકરણનિર્ણયોડનર્થહેતુરેવ ।

અદાહ શ્રીહરિભદ્રસૂરિઃ- 'વાહ્યગ્રન્થત્યાગાન્ન ચારુ નન્વત્ર તથિતરસ્યાડપિ ।' કચ્ચુકમાત્રત્યાગાન્નહિ મુજગો નિર્વિપો ભવતિ ॥૧॥ હૈતિ પોહગકે (૧, આર્યા ૫) વૃત્તિર્થયા-વાહ્યગ્રન્થપરિત્યાગાત્-ધનધાન્યસ્વ-જનવસ્ત્રાવિપરિત્યાગાત્, ન ચારુ-ન શોભનં વાહ્યલિંગ નનુ-નિશ્ચિતમેતન્, અત્ર લોકે વાહ્યલિંગમિતરસ્યાપિ મનુષ્યતિર્થકપ્રથુતે । એતમેવાર્થ પ્રતિવરતૂપમયા દર્શયતિ-કચ્ચુકમાત્રપરિત્યાગાત્ નહિ-તૈવ મુજગઃ-સરી-સૂપઃ નિર્વિપઃ-કથચ્ચિદપિ નિર્વિપો ભવતીતિ સ્થિતિઃ । હહ તથિતરસ્યાપીતિ । અત્રાપિશઙ્ગાત્પરિત્યાગકર્તુ-સ્વહિત ભવત્યેવેતિ દર્શિતમિતિ । યદિ તત્પ્રશસકસ્યાહિત કથ ન તત્કર્તુઃ ? હ્યભિપ્રાયઃ । યથાપિ તથાવિષપરિત્યાગવશેન કમ્યચિજ્ઞૈનમાર્ગપતિતસ્ય મિથ્યાદગ્મો યથોક્તસામાચારીપરિપાલનવશેન નવમર્મ-

એતલાજવતી મિથ્યાત્વીનો ધર્મ તે અધર્મપણિ કહિઓ માનવો 'અર્હિસાર્થે ધર્મ' સમ્યક્ત્વાદિ ક્ષમાદિવત દેવે વીતરાગે દેખાઓ પોતે કરતા એર્થા વિપરીતપણિ મિથ્યાત્વીષ' સેવ્યો તે અધર્મ જ કહીષ, 'દુર્મ' જે દુર્ગતિ તેહની રનેહની ભૂમિકા 'કૃતીર્થિક' પ્રગયો સહયતીનો વિરોધી એહવાં પણિ સકલધર્મને લક્ષી રીતિ કહેવા પણાઈ તે કિમ ઘટે ?' અને જે તેહના સમયને વિષે દયા-સત્યાદિકનું પોષણ દીસે છે તે વચનમાત્ર શુધે જાણુવુ પણિ તત્ત્વથી નહિ એતલાજવતી મિથ્યાત્વીનો અંકરણુનિયમ તે અનર્થ હેતુજ 'બાહ્યથના ત્યાગથી બહુ' નહિ નિશ્ચય ધ્રુવા તેથી બીજાને પણિ કચ્ચુકમાત્રના ત્યાગથી ભુજગ કાર્ક નિર્વિપ નાહુષ, બાહ્યથ જે ધનધાન્યસ્વજનવસ્ત્રાદિક તેહના પરિત્યાગથી બહુ નહિ બાહ્યલિંગ એ નિશ્ચયે છે એ લોકને વિષ બાહ્યલિંગ તે મહુખતિર્થ પ્રમુખને પણિ એ અર્થને પ્રતિવગ્તપમા અલંકારે દેખાડિ છે-કચ્ચુકમાત્રના ત્યાગથી ભુજગમ તે નિર્વિપ કિમે નિર્વિપ નજ કુષ, એહરી ગિયતિ છા ધ્રુવા તેથી ધ્રિતરને પણિ, ધ્રુવા અપિ શબ્દથી બાહ્યથના ત્યાગકર્તાને અહિત હુદ્બજ એહયુ કહિઉ જઉ બાહ્યલિંગની પ્રશસના કર્તાને અહિત, તકે બાહ્યલિંગધરને કા અહિન નહુષ એ અભિપ્રાય, જઉધ તેહવા બાહ્યથને પરિત્યાગવગે કાર્ક જૈનમાર્ગપતિત મિથ્યાદગ્મને યથોક્તસામાચારીપરિપાલનવગે' નવમા મૈત્રેયકતાઘ મુરસ પતિની પ્રાપ્તિ કુષ, પણિ તે સપતિ તે ગિપાનન્થા તૃપ્તિની પરે જાણુવી ।

એતલાજવતી સમ્યક્દષ્ટિને તે પ્રશસનીય પણિ ન કુષ તિહાર્થો વ્યવ્યા તેહવાને મહા અનર્થ હેતુપણાથી, પણિ તે પરિત્યાગરહિતને તિમ નહીં મિથ્યત્વ હોતે ધનાદિ પરિત્યાગને તેહવા સાહાત્મયથી (સુગ્રવર્તર્થા પશુ, વિધાનથી તૃપ્તિ, અનર્થને અર્થે જિમ, તિમ મહના પણિ વિચાગવી 'એતલા જ વતી' શસ્ત્ર અગ્નિ અને વ્યાધ તેહનું જે દુર્ઝકપણું તેહને' સદશ શ્રમણપણાની દુર્ઝક અતે અશુભ વતા શાસ્ત્રને વિષે' મહાત્માઘ કહિઓ 'ત્રેવેયકની પ્રાપ્તિ પણિ ન વ્યાધ્ય યુનીતિથી, જિમ અન્યાચાન્વિત સપત્ત વિપાકે નિરસપણાથી જાની નહીં' એહજ નિચારે છે જીનન જે પર્વતશિખગાદિવુ ચદવુ તેથી હેડે પશુ,

वेयकं यावत् सुरसम्पत्प्राप्तिर्भवत्यपि । सा च सुरसम्पत् विपान्नतृप्तिवद्व्यवसाय्या । अत एव सम्प्रभृतां प्रशंसनीयाऽपि सा न भवति । तत्तन्व्युत्ताना नवामृतानां महानर्थहेतुत्वात् । न च तथा तत्परित्यागरहितानामपि, मिथ्यात्वे च मति धनादिपरित्यागस्य तथामाह्वान्यात् ।

यदाह श्रीहरिभट्टसूरि—‘उत्तुङ्गाद्रोहणान्पातो, विपान्नान्तृप्तिरेव च । अनर्थाय यथाऽत्यन्त, मलनाऽपि तथेक्ष्यताम्’ ॥ १ ॥ अत एव च शस्त्राग्नि-व्यालदुर्महमग्निमः । श्रामण्यदुर्महोऽस्वन्तः । शस्त्र उक्तो महात्मभिः ॥ २ ॥ प्रवेयकास्तिगम्येव, नातः श्लाघ्या सुनीतित । यथाऽन्यायार्जिता सम्प्रद्विपाकविरसत्त्वतः’ ॥ ३ ॥ इति योगविन्दौ, (श्लो० १४३, १४४, १४५) वृत्तिव्यथा—‘एतदेव भावयति—उत्तुङ्गा० व्याख्या—उत्तुङ्गाद्रोहणान्—पर्वतशिखराद्यव्यासनान् पातोऽधस्तात्पतन, विपान्नाद्—विपमिश्रितभोजनान्तृप्तिरेव—च, तृप्तिश्चानर्थाय—अकल्याणाय, यथा—येन प्रकारेण, अत्यन्तं मलनाऽपि—विनाशोऽपि मुक्त्युपायस्य तथेक्ष्यतामवलोक्यतामिति । एतदेव ममर्थयमान आह—अत एव—मुक्त्युपायस्य मलनस्यानर्थहेतुत्वादेव हेतोः । चकारः पूर्वोक्तभावनार्थः । शस्त्राग्निव्यालदुर्महमग्निमः । शस्त्रमय—श्रुतिकादेः, अग्नेः—प्रतीतिरूपस्य व्यालस्य—दुष्टश्रापदभुजगलक्षणास्य यो दुर्महो—दुर्महोत्तत्वे तेन, सन्निभ’, क ? इत्याह—श्रामण्यदुर्महो—ऽमस्यकृतवज्रीकार’, अस्वन्तोऽसुन्दरपरिणामः, शस्त्रे—योगस्वरूपनिरूपके, ग्रन्थे, उक्तो—निरूपित महात्मभिः—पूर्वमुनिभिः ।

तथा च पठन्ति—‘जह चैव उ मुखफलं, आणो आराहिआ जिणिवाणं । ससारदुक्खफलयो, तह चैव विराहिआ होइ ॥ १ ॥ (पंचवस्तु गा० ११९) ननु दुर्गृहीतादपि श्रामण्यात् सुरलोकलाभो

विपमिश्रितभोजनतया तृप्तिरिति ते अकल्याणत्वे अर्थे । जेषु प्रकारे, अतएव मलना—मुक्त्युपायने विनाशपण्यतिम विचारयो । ओहण समर्थता कहे छे—अतएव न वती मुक्तिता उपायने मलनाने अनर्थहेतुपञ्चाशपहेतुथी । चकार उच्यते ते पूर्वोक्तभावनाने अर्थे

शस्त्र जे श्रुतिरहित, अग्नि ते प्रसिद्ध, व्याल ते दुष्ट भुजगश्च तेन दुर्गृहीतपण्य तेहने सरीषो कहेणु ? ते कहे छे—श्रमण्यपण्यने भाडी रीति अगीकार असुन्दरपरिणाम योगस्वरूपना निरूपकमथने विषे पूर्वमुनिओर्हि कहेओ छे । ‘निम मोक्षद्वैपायक आरा आराधी निनेदनी ससारदुक्खलनी दायक निमज विराधीत आरित्तश्च’ दुर्गृहीत श्रमण्यपण्यथी जे सुखोक्तो दाल छुटि तो किम तेदने असुन्दर अतनु पण्य ? ते छपरी कहे छे शुद्धसमाचारिणत्त सुसाधु ते अकल्याणिके पुन्यमान फते यध ते पूजननी स्पृहा जेहने अथवा तेहवा किर्याओक कारण्यथी कुषेक व्यापनदर्शनी आणुने जे नवमा-श्रैवेयकनी प्राप्ति । जीम स्थानकनी प्राप्ति ते स्यु कहीछ, धम असुन्दर अतपण्य करी-तेथी दुर्गृहीत श्रमण्यपण्यथी ते प्रशंसनी नही न परिणामे विमर्शक विचार्यथी । कहा दण्टात कहेछि एह—निम योर्हि नूतर्दिरमण्य स्वामिद्रोहादिके अन्यायछि उपाण् स पति ते अस्वास्थ्य, स्वार्थ ? ते छपणि कहे छे—परिणामे विरसपण्यथी ते नवमश्रैवेयकथी व्यय्या निर्वाणुपीजने ओकान असरवे’ महाछेदिल्य दुर्वार मिथ्यावादिक मोह छुता अतएव न वती सर्वछि अकार्यने विषे अश्वसित प्रवर्णता नरकादिकना देतु उपाण्ने पापना पुंन छुता पछे हेहि नरकादिकना लज्जनार छुटि ।

छहा बलावर्था भूमिने विषे रत्नानी अपेक्षाछि किंजिनि शीघ्ररथी पतन अतृप्तिनी अपेक्षाछि विपान्ननी तृप्ति जेम् अनर्थहेतु, निम अणुमवा श्रमण्यपण्यानी अपेक्षाछि असम्भग गीकृत श्रमण्यपण्य ते

भवति, अतः कथमस्यास्वन्ततेत्याशङ्क्याह—प्रवेयक० व्याख्या—प्रवेयकातिरपि—शुद्धसमाचारवत्सु साधुषु चक्रवर्त्यादिभिः प्रवरपुरुषैः पूज्यमानेषु दृष्टेषु सम्पन्नतत्पूजासृहाणा तथाभूतान्यकारणवता वा केवाश्रिद् व्यापन्नदर्शनानामपि प्राणिना या नवमप्रवेयकपतिः, किं पुनः शेषसुरस्थानावाप्तिरित्यपिशब्दार्थः। एवमस्वन्तत्वेन नैवातो दुर्गुद्गीतश्रामण्यात् सा प्रशसनीया सुनीतितः—परिणामविमर्शकविचारात्। अत्र दृष्टान्तमाह—यथा अन्यायार्जितो सम्पत्-चौर्य-द्युतरमण-स्वामिद्रोहादिना अन्यायेन लब्धा सम्पत्-विभूतिरश्लाघ्या, कुत? इत्याह—विपाकविरसत्वत्-परिणामविरसभावात्। ते हि नवमप्रवेयकेभ्यश्च्युता निर्वाणवीजस्यैकान्तासत्त्वेन महोदीण्डुर्निवारमिथ्यात्वादिमोहाः। अत एव सर्वेष्वप्यकार्येषु अस्खलितप्रवृत्तयो नरकादिपातहेतुसुपार्य पापप्राग्भार पश्चादधस्तान्नरकादिभाजो भवन्तीति। अत्र हि स्वभावतो भूमौ स्थितस्यापेक्षया उत्तुङ्गगिरिशिखरात्पतनम् अतृप्यपेक्षया विपान्नतृप्तिः यथाऽनर्थहेतुः, तथा अगृहीतश्रामण्यापेक्षया असम्यग्गङ्गीकृत(विराधित)श्रामण्यमनर्थहेतुर्भणितम्। असम्यक्त्व चेह मिथ्यात्वे सति पापानुबन्धिपुण्यप्रकृतिबन्धहेतुत्वात्। तन्माहात्म्याच्च देवभवाच्च्युतो मनुष्येषु प्रायो महाद्वकः प्रभुतान्वितो वा स्यात्। तस्य च परेभ्यो भयाभावेन निवारकाभावेन च सर्वेष्वप्यनार्थकत्वेऽप्येव यदृच्छया अस्खलिता प्रवृत्तिर्भवति। ततश्च नरकादौ यावदनन्तमपि कालं दुःस्वभाग्भवति। न चैवमगृहीतश्रामण्यस्तथा भवति, तस्य पापानुबन्धिपुण्यप्रकृतिसत्ताया अभावेन अनार्थकत्वेऽप्येव अस्खलितप्रवृत्तिहेतुसम्पत्प्राप्तेरसम्भवात्। नहि कोऽपि प्रभुतामन्तरेण प्रजापतिरिव पूर्वा पत्नीं कर्तुमलम्भविष्णुः स्यात्। यस्तु सुगृहीतश्रामण्यो देवेषु उत्पद्यते, स च तत्तत्तत्तुतो नियमात् महर्द्धिकं प्रभुतान्वितो वा स्यात्।

अनर्थहेतुं हेतुं कश्चित्। असम्यग्पक्षे ते मिथ्यात्व उते पापानुबन्धिपुण्यप्रकृतिबन्धना हेतुपक्षाधी अने तेहना भावार्थधी देवधी व्यप्यो भुवधार्थे प्राहे महर्द्धिकं अथवा प्रभुताधै युक्ता थाधै तेहने परधी लपने' अभावे अनर्थ निवारकपक्षाने अभावे सर्वध अनार्थकत्वे' विषे पोतानी धृच्छाध अरभक्षित प्रवृत्ति कुधै तिवार पक्षी नरकादिने विषे यावदन तकाव दु अने लणनार कुधै अगृहीतश्रामण्यापक्ष्याव त निम नर्ही। तेहने पापानुबन्धिपुण्यप्रकृति सत्ताने अभावधै अनार्थ कर्तव्यने' विषे अरभक्षित प्रवृत्तिने। हेतु ने स पति तेहनी प्राप्तिना अस लवधी क्कध प्रभुपक्ष्याध विना प्रणपतिनी परि पुनीने श्री करेवा समर्थ कुधै नर्ही अने ने सुगृहीतश्रामण्यापक्ष कुध ते देवने विषे लपने' तिहाधी व्यप्यो निधमे' न महर्द्धिक अथवा प्रभुताधै युक्ता थाधै ' क्षेत्र वस्तु हिरण्य पशु दास कुटुम्ब अथार कामना अध तत्र लपने'।

अथ पुण्यानुबन्धिपुण्यप्रकृतिसत्तावतपक्षे करी निमलवनदिक 'समक्षेत्रने विषे धनवाववादिने' विषे' तत्पर यावत् निरतिथारथारितानुष्ठानने' विषे' अरभक्षितप्रवृत्तिने लणनार कुधै अभाव अथ प्रीने हाये मिथ्यात्वे लपक्षत धर्म ते अनर्थहेतुने कश्चित्, ' कालहृत विष पीधु अने सख विपरीत करीने ग्रह्ये निम हर्षि धम विषये' युक्ता धर्म हर्षे वेतालनी परे विषयुं कु तो ' मिथ्यात्वस युक्ते धर्म ते निधमे विषये युक्ता न कुध मिथ्यात्व उते' लावधी अणुनिवर्त्याधी ' धर्मानुष्ठाना वितथपक्ष्याधी दोष धर्षो कुधै रौद्र-कु पना लपणववाधी दु-प्रयुक्ता औषधनी परि' पापानुबन्धिपुण्य ते पाप न धर्म पूवि कश्चित्। ते आगम विना कु से धम न सक्तु? आगमने विषे तिमण प्रतिपादनधी ने अथ, दोषने करनार ते अणु नर्ही, दोष न ते लक्षे' अथले सुशुष कुधै विनिश्चयी निहा सु दर कुधै

યદાગમઃ—‘સ્થિતં વર્ત્યું હિરણં ચ પસવો દાસપોરુસં । ચત્તારિ કાર્મલંધાણિ તત્થ’ સે
 ઇવવજ્જહ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ । શ્રીઉત્તરાં (અં ૩, ગાથા ૧૭) પર પુણ્યાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિસત્તાકત્વેન
 જિનભવનાદિસપ્તશ્લેષ્યાં ધનવપનપરાયણો યાવન્નિરતિચારચારિત્રાનુષ્ઠાનેષુ શુભકાર્યેષુ અસ્થલિતપ્રવૃત્તિભાગ
 ભવતીતિ ભાવઃ । એવમન્યત્રાપિ મિથ્યાત્વોપહતધર્મોઽનર્થહેતુરેવ મળિતઃ । યદાગમઃ—‘વિસં તુ પીઞં
 જહ કાલકૂલં, હ્ણાહ સત્થં જહ દુગ્ગહીઅં । એમેવ ધમ્મો વિસઓવવન્નો, હ્ણાહ વેઆલં ઇવાવિવન્નો’
 ॥ ૧ ॥ શ્રીઉત્તરાં ૨૦ (ગાં ૪૪) મિથ્યાત્વસયુક્તો હિ ધર્મો નિયમાદ્વિયોપપન્ન એવં ભવતિ ।
 મિથ્યાત્વે ચ સતિ ભાવતઃ શબ્દાદિવિષયાદનુપરમાત્ । તથા ‘ધર્માનુષ્ઠાનવૈતથ્યાત્, પ્રત્યપાયો મહાન્
 ભવેત્ । રૌદ્રદુઃસ્વૌષ્ઠજનનાદ્, દુઃપ્રયુક્તાદિવૌષધાત્ ’ ॥ ૧ ॥ ઇતિ હલિતવિસ્તારાયામ્ । એતેન દુર્ગૃહીત-
 શ્રામણ્યસ્યાપિ દેવગતિહેતુત્વેન શુભત્વમેવેતિ મળન્નિરસ્તો બોધ્યઃ । દોષહેતોર્ગુણસ્યાપિ દોષત્વેન મળનાત્
 (ન ચ પાપાનુબન્ધિપુણ્ય પાપમેવેતિ પ્રાગુક્તમનાગમિક ભવિષ્યતીતિ શક્યનીયમ્, આગમ એવ તથૈવ
 પ્રતિપાદનાત્) તથાહિ—‘જો ચ ગુણો દોસકરો, ન સો ગુણો દોસમેવ તં જાણે । અગુણો વિ હોહ
 સુગુણો, વિણિચ્છઓ સુંદરો જત્થ ’ ॥ ૧ ॥ ઇતિ હલિતવિસ્તારપણ્ણિકાયામ્ । એવ ચો ધર્મઃ પરિણતાવ-
 ધર્મો ભવતિ, સ ધર્મ એવ નોચ્યતે । યદુક્તમ્—‘ધર્મ યો વાધતે ધર્મો, ન સ ધર્મઃ સતાં મતઃ । અવિરોધેન
 ચો ધર્મઃ, સ ધર્મ ઇતિ કીર્તિતઃ’ ॥ ૧ ॥ ઇત્યુપદેશપદવૃત્તી ।

એતેન ‘આણાલંહણકારી, જહિવિ તિકાલં મહાવિમૂર્હપ્ । પૂપહ વીચરાગં, સચ્વંપિ ણિરત્થયં
 તસ્સ’ ॥ ૧ ॥ (સંબોધ સં ગાં ૩૩) તથા ‘ગાળં ચરિત્તહીણ, લિંગમ્મહણં ચ દંસણવિહૂણ ।
 સંજમહીણ ચ તવં, જો ચરહ ણિરત્થયં તસ્સ’ ॥ ૧ ॥ (ડપં માં ગાં ૪૨૫) ઇત્યેવમુભયોરપિ

ધમ એ ધર્મ અંતે ધર્મ નહીં, તે ધર્મ જ ન કહે, એ ધર્મને ‘બાધે સત્પુરુષને’ તે ધર્મ માન્ય
 નહીં અવિરોધ એ ધર્મ તે ધર્મ કહી ‘આગાનો ખડક જહ એ ત્રિકાલ પૂજા કરે મહારિક્ષિ, તે
 સર્વઈ તેહતુ નિરર્થક, જ્ઞાન તે ચારિત્રહીન, વેષઘ્રહણુ તે સમકિતે હીન, સમ્પ્રમહીન તપ, એ એ આચરઈ
 તેનું સર્વ નિરર્થક.’ ધમ એ બિહુ ગ્રથના વચન લેખ આગાબાલ અનુષ્ઠાન અને જ્ઞાન ચારિત્રે હીન એ
 બિહુને સમાનપણુ એ વચન પશ્ચિ ટાલુ ભક્તી રીતે પ્રવચનના અભાણુપણુથી નિરર્થકતામાત્ર કહેવે
 બિહુનું સરીખાઈપણુ ન સભવે. પોસ માસે વટવૃક્ષ અને આગ્રવૃક્ષને સમાનપણુ કહ્યાનો પ્રસંગ થાઈવતી.
 સહકારક્રમપ્રતે તિવારે બિહુને અકારણ પશ્ચિ સદશપણુથી તે માટે જિમ આગ્રવૃક્ષ તે સહકારક્રમપ્રતે
 સ્વરૂપયોગ્યતાઈ કારણપણુ છતે જ વ્યતત્કરુપ સહકારે કારણુને અભાવે ફલવતપણિ કારણુ નહીં.
 વટવૃક્ષ તે સ્વરૂપયોગ્યતાઈપણિ અકારણપણિ સર્વકાલ અકારણ જ ધમ જ્ઞાન તે મોક્ષપ્રતે સ્વરૂપયોગ્યતાઈ
 કારણુ છતું જ ચારિત્રલક્ષણસહકારે કારણુના અભાવથી ફલવતપણિ મોક્ષપ્રતે અકારણુ આગાબાલ
 અનુષ્ઠાન તે સ્વરૂપયોગ્યતાઈપણિ અકારણુ જ વિડબનારપણિ આગમને વિષે કહ્યાપણુથી એતલા જ વતી
 સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર તે મોક્ષમાર્ગ એહવ કહેતે સમ્યગ્જ્ઞાનાદિક એકાને જ મોક્ષપ્રતે ફલવતપણિ
 કારણુપણુ, અન્યથા સ્વરૂપયોગ્યતાઈ કારણુપણુ માનવું

અત એવ ઉચ્છૂબન ખલે દેશાધકાદિ અતુર્ભીવિચારે અધ્યુદની પરે જહુ ગડગડાટ કરી
 મિથ્યાત્વીતુ ક્રિયારૂપ ચારિત્ર તે મોક્ષકારણુ માન્યુ છે તે મિથ્યા જાણિવું. અધિક વિચાર ઉચ્છૂબનકૃત
 તદ્દત્રય ખડન વાર્તિકરૂપને વિષે છે વિચારવું તે વતી સમ્યગ્જ્ઞાનવત તે જિનાગાનો આધકજ ચારિત્ર

વચનમાદયાઽઽજ્ઞાવાહ્યમનુષ્ઠાન જ્ઞાન ચ ચારિત્રહીનમિત્યુભયોરપિ તૌલ્યમેવેતિ વચનમપ્યપાસ્તમ્ , સમ્યક્પ્રવચનાનભિજ્ઞત્વાત્ । નહિ નિરર્થકતામાત્રમળનેનોભયોઃ સામ્ય સમ્ભવતિ । પોપમાસે વટવૃક્ષોમ્રવૃક્ષ-યોસ્તૌત્યેન ભણિતિપ્રસક્તેઃ । સહકારફલ પ્રતિ તદાનીમુભયોરપ્યકારણત્વેન સામ્યાત્ । તસ્માદ્વથા આન્નવૃક્ષઃ સહકારફલં પ્રતિ સ્વરૂપયોગ્યતયા કારણત્વે સત્યેવ વસન્તર્તુલક્ષણસહકારિકારણાભાવેન ફલવત્તયા ન કારણમ્ । વટવૃક્ષસ્તુ સ્વરૂપયોગ્યતયાઽપ્યકારણત્વેન સર્વકાલમકારણમેવ । એવ જ્ઞાન મોક્ષ પ્રતિ સ્વરૂપ-યોગ્યતયા કારણ સદેવ ચારિત્રલક્ષણસહકારિકારણાભાવાત્ ફલવત્તયા મોક્ષ પ્રત્યકારણમ્ । આજ્ઞાવાહ્ય-મનુષ્ઠાન ચ સર્વકાલં સ્વરૂપયોગ્યતયાઽપ્યકારણમેવ, વિદ્મ્બનારૂપત્વેન આગમે ભણિતત્વાત્ । અત એવ 'સમ્યજ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ' ઇતિ મળનેન સમ્યજ્ઞાનાદીના સમુદિતાનામેવ મોક્ષ પ્રતિ ફલ વત્તયા કારણત્વમ્ । અન્યથા સ્વરૂપયોગ્યતયેતિ મન્તવ્યમ્ । તેન સમ્યજ્ઞાનવાન્ જિનાજ્ઞારાધક એવ, ચારિત્રાભિમુખત્વેન મોક્ષમાર્ગાભિમુખત્વાત્ । ચારિત્રાભિમુખત્વ ચ ચારિત્રસ્ય જ્ઞાનાવિનાભાવિત્વાત્ । અત એવ શ્રાવકધર્મોઽપિ મોક્ષમાર્ગત્વેન મળિત । આજ્ઞાવાહ્યાનુષ્ઠાનપરાયણસ્તુ જૈનાભાસો જિનાજ્ઞાવિરાધકઃ । તસ્ય ચ , તથામૂનાનુષ્ઠાનસ્યાજ્ઞાનમૂલકત્વેન તદ્વાનજ્ઞાની ચારિત્રાનભિમુખો મોક્ષમાર્ગ પ્રત્યનભિમુખ એવ, આજ્ઞાવાહ્યાનુષ્ઠાનસ્ય સ્વરૂપયોગ્યતયાપિ મોક્ષ પ્રતિ કારણત્વાભાવાત્ । અત એવ સસારમાર્ગત્વેન પ્રવચને મળિત'— 'ગિહિલિંગકુલિંગદલ્લિંગેહિ'મિતિ વચનાત્ । તેનાઽઽસ્તાં જિનપૂજાદિક, ચારિત્રાનુષ્ઠાનમપિ જિનાજ્ઞાવાહ્ય પાપાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધહેતુત્વેન પાપમેવ । કારણે કાર્યોપચારાત્ । જ્ઞાનં ચ ચારિત્રહીન-મપિ સમ્યક્ત્વાવિનાભાવિત્વેન પુણ્યાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધહેતુત્વેન પુણ્યમેવ । પુણ્યપાપયોશ્ચ મોક્ષમાર્ગ-સસારમાર્ગભૂતયોર્માર્ગોર્નાર્માર્ગરૂપત્વેન મહતિ ભેદે વિદ્યમાનેઽપિ તુલ્યતયા મળનમજ્ઞાનમેવ । નહિ કોપ્ય-જ્ઞાનમન્તરેણ સર્વેપામપિ શૂન્યાના નામાકૃતિભ્યા સામ્યમાત્રેણ ફલમધિકૃત્યાઽપિ તૌલ્યં મળતિ । એકકલ્પિ-કાર્યકલ્પપૂર્વાળામેવાકલ્પપ્રકૃતિપ્રવિષ્ટત્વેન 'તન્મધ્યપતિતસ્તદ્ગ્રહણેન ગૃહ્યતે' ઇતિન્યાયાત્ અક્લ્પસ્વરૂપમાપ-

અભિમુખપણે મોક્ષમાર્ગને સન્મુખપણાથી ચારિત્રને અભિમુખપણે તે, ચારિત્ર ને જ્ઞાન વિના અણુછતાથી. એતલા જ વતી. શ્રાવકધર્મપણિ મોક્ષમાર્ગપણિ કહિઓ. આરાખાણ અનુજ્ઞાનને, વિષે તત્પર જૈનાભાસ તે જિનાજ્ઞાને વિરાધક તેહને તેહવા અનુજ્ઞાનને અજ્ઞાનમૂલપણે કરી તે અનુજ્ઞાનવત તે અજ્ઞાની ચારિત્રને અનભિમુખ મોક્ષમાર્ગપ્રતે અનભિમુખ જ એતલા જ વતી સસારમાર્ગપ્રતે તેણે પ્રવચનને વિષે કહિઓ. તે વતી રહેા જિનપૂજાદિક. ચારિત્રાનુજ્ઞાન પણિ જિનાજ્ઞાણાજ તે પાપાનુબંધિપુણ્યપ્રકૃતિબંધહેતુપણે કરી પાપ જ કારણને વિષઈ કાર્યના ઉપચારથી જ્ઞાન તે ચારિત્રઈ હીન પણિ, સમ્યક્ત્વ વિના અણુછતાપણિ પુણ્યાનુબંધિપુણ્યપ્રકૃતિબંધને હેતુપણે કરી પુણ્ય જ પુણ્ય પાપ જે મોક્ષમાર્ગ અને સસારમાર્ગરૂપ, તેહને માર્ગ અને ઉન્માર્ગરૂપપણે કરી મોટા ભેદ છતે પણિ તુલ્યપણે કહેવું તે અજ્ઞાન જ

'કોઈ અજ્ઞાન વિના સર્વે શ્યન્તે નામ આધારે સરિખાઈ માત્રઈ ફલ આશ્રયીને પણિ સરિખાઈ કહે નહિ એક-મિ ઇત્યાદિક અકપરિને જ અકની પકિતમા પદકાપણે કરી 'તેહમાઈ પજો તેહને ગ્રહણે' ગ્રહણે' એ ન્યાયથી અકસ્વભાવને પાત્રમા જે એક મિ ઇત્યાદિક ધર્મેષિસત જે શ્યન્તે તેહને પૂર્વથી સંજ્ઞાથી દશગુણી વૃદ્ધિને હેતુપણે કરી ફલવંતપણાથી, અકપકિતને અનાત્રયા એહવા શત સહસ્ર સંજ્ઞાઈ પણિ શ્યન્તે આપ આપણા સ્વરૂપને અનુસાર પોતાના આશ્રયણે જે પત્રાદિક તેહને મહિનપણાના હેતુને સ્વાશ્રયવિનાશકપણિ અને અગૃહીતસ કેતવંત જે મુગ્ધજન તેહને પણિ 'એ અકની

ન્નાનાં એકદ્વયાદિયથેષ્ણિતશૂન્યાનાં પ્રાક્તનસદ્ધ્યાયા દશદશગુણવૃદ્ધિહેતુત્વેન ફલવત્ત્વાત્ । અક્ષપદ્ધત્કિ-
મનાશ્રિતાના તુ શતસહસ્રસદ્ધ્યાકાનામપિ શૂન્યાનાં નિજનિજસ્વરૂપાનુસારેણ સ્વાશ્રયીભૂતપત્રાદિમાલિ-
ન્યાદિહેતુના સ્વાશ્રયવિનાશકત્વેન અગૃહીતાક્ષસદ્ધેતાનાં મુષ્ઘજનાનામિયમપ્યક્ષપદ્ધત્કિરિતિ ભ્રાન્તિજનકત્વેન
ફલવત્ત્વાત્ । એવ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનાનામપિ નામાકૃતિભ્યા ક્વચિત્સામ્યેપિ ફલજનકત્વમધિકૃત્ય ન
સામ્યમ્ । યતસ્તેષાં જિનાજ્ઞાપૂર્વાણા સાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધક્રમપ્રાપ્તસકલકર્મશ્ચયલક્ષણફલજનકત્વેન
તદિતરાણા તુ સ્વાશ્રયમાલિન્યહેતુપાપાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિજનકસ્વાશ્રયવિનાશકત્વેન ધર્માધર્મવિષયક-
સમ્યગ્વિવેકપરિજ્ઞાનશૂન્યાના ધર્મોડયમિતિ ભ્રાન્તિજનકત્વેન ચ ફલવત્ત્વમિતિ ।

અત એવ ‘મિચ્છે અણંતદોસા, પયઢા દીસંતિ નેવ ગુણલેસો । તહવિ અ ત ચેવ જીઆ, હા ।
મોહંધા નિસેવતિ ’ ॥ ૧ ॥ તિ વૈરાગ્યશતકાદાવપ્યુક્તમ્ (ગા ૭ ૯૮) તેન પાપાનુબન્ધિ સર્વમપિ તપઃ-
સયમાદિકં ગર્હણીયમેવ । (કિચ્છ-આજ્ઞાવાહ્યમનુષ્ઠાન તુષ્ણવળન-સૂતમળ્લનાદિકલ્પમ્ । યદુક્તમ્-જહ
તુસલ્લખનમયમંડળાઈ રૂળ્ણાઈ સુળ્ણરળ્ણમિ । વિહલાઈ તહા જાળસુ આળારહિય અળુદાળ ॥ ૧ ॥ તિ ।
એતેન સર્વેષ્ણનુષ્ઠાનેષુ જિનાજ્ઞા જીવકલ્પેતિ બોધ્યમ્ । અત એવ દૃષ્ટાન્તસિદ્ધિં પાપાનુબન્ધિપુણ્યં સમ્યગ્દૃશા
ગર્હણીયમેવ ભવતિ) યદાગમઃ-‘પાવાણુવધિ સુહુમ વા વાયરં વા મળેળ વા વાયાય વા કાણ વા કંચ વા
કારાવિઝં વા અળુમોઢાઈ વા રાળેળ વા દોસેળ વા મોહેળ વા ઇત્ય જમ્મે વા જમ્મંતરેસુ વા ’ ઇત્યાદિ
યાવત્ ‘અરિહંતસન્નિલ્લ અ સિદ્ધસન્નિલ્લ અ ગરહામી ’તિ પચ્છસૂત્રકે (આદ્યસૂત્રે) । યતુ મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગ-
ભિન્નતક્રિયાકારિણામપિ તામલિપ્રશ્રુતીનાં પાપાનુબન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધો નાસીત્ । તત્ર કારણ તાવત્

પ કિંત ’ એહવી બ્રાતિને ઊપળવવાપણે’ ફલવતપણથી. ધમ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનને પણિ નામે અને આકૃતિ
કિંહાધક સામ્યપણે પણિ ફલતુ ઊપળવવાપણ આશ્રયીને સરિખાધ નહીં. જે, માટિ ધર્માનુષ્ઠાનને
જિનાજ્ઞાપૂર્વેને સાનુબન્ધિ પુણ્યને પ્રક્રમે પ્રાપ્ત જે સકલકર્મના ક્ષય તે રૂપ ફલજનક પણિ તેથી ખીળ અનુ-
ષ્ઠાનને તઓ પોતાના આશ્રયતુ મહિનપણાનું હેતુ જે પાપાનુબન્ધિ જે પુણ્યપ્રકૃતિજનક અને સ્વાશ્રયને
વિનાશકપણે અને ધર્મ અને અધર્મ વિષયક જે સમ્યગ્ વિવેક તેહને પરિજ્ઞાને શ્રવણને ધર્મ એહવી બ્રાતિને
ઉપળવવા પણિ ફલવતપણે એતલાજવતી મિથ્યાત્વને વિષે અનતા દોષ પ્રગટ દેખીઈ, શુણનો લેશ
નહી જ, તહિહે તે પ્રતિ જ મોહાધ જીવ સેવે છે.

તે વતી પાપાનુબન્ધિ સર્વઈ તપ સયમાદિક ગર્હણીય જ, અર્થ તકિ રૂપાટ જ છે. અને જે
મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગનંધ ઈષ્ટક્રિયાના કરનાર તામલિપ્રશ્રુતને પણિ પાપાનુબન્ધિપુણ્યપ્રશ્રુતનો બધ ન હોયો,
તિહા કારણ તે સમકિતને અભિયુખપણે જ. તેહતું જણાવનાર તહિ સાધુદર્શનમાત્રે સમકિતની
પ્રાપ્તિને યોગ્યપણે જ. તામલિ અતસમ્યગ્ અનશને રહે હોતે જેવેતાળરસાધુ પદે પદે ધર્મા શોધતા
બહિર્ભૂમીઈ જતા દીકા, તિવારઈ ધણિ ચીતવ્યુ-અહો આશ્ચર્ય એ શોભન જેતાળર ચતીનો ધર્મ, જિહા
ધર્માધર્મને વિષે એહવી જીવરક્ષા કરીઈ છે ધર્મ એહવી શુભલાવનાઈ તામલિઈ અંત તરભવે સમ્યક્ત્વ ઉપાનુદ્યુ
એ નવાળી જતિના કરનાર શ્રી અભયદેવસુત્રિ તેહનાં શુરુ શ્રી જિનેશ્વરસુત્રિ તેણે કર્યો જે કથાકોષ તેહને વિષે
છે. સમ્યક્ત્વાભિયુખપણે તે એહને તેહને લખ્યપણાને પરિપાકવશે પ્રકૃતિપદ્ધતપણે જૈન અને અજૈનને
જે સમ્યગ્ વિવેક તેહના પરિજ્ઞાનને, શ્રવણને જૈનમાર્ગવિષયક જે દ્રેષ તેહને અભાવે અને નિશ્ચયથી
અનાગાદમિથ્યાદષ્ટિ પણે જાણવું. ઉપમિતિ લવપ્રખ્યાને વિષય પણિ ‘સદધ’ ન્યાયે સમ્યક્ત્વાભિયુખનું
રૂપરૂપ ઉક્તપ્રકારે જ કહિઈ છે, ધર્મ સમ્યક્ત્વાભિયુખને સમ્યગ્દષ્ટિની પરિ શુભાનુબન્ધિ કર્મબંધ હઈ.

सम्यक्त्वाभिमुखत्वमेव । तद्व्यञ्जक तु साधुदर्शनमात्रेण सम्यक्त्वप्राप्त्यर्हत्वमेव । उक्तं च—‘तामलिना अन्यसमये अनशनस्थितेन श्वेतपटा साधवः पदे पदे ईर्यां शोधयन्तो बहिर्भूमिं गच्छन्तो दृष्टाः । चिन्तितमनेन अहोऽयं शोभनः श्वेतपटानां धर्मः, यत्र ईर्यापथे एव जीवरक्षा क्रियते इत्येवं शुभभावनया तामलिना सम्यक्त्वमुपार्जितं’मिति नवाङ्गीवृत्तिकारकश्रीअभयदेवसूरिगुरुश्रीजिनेश्वरसूरिकृतकथाकोशे ।

‘सम्यक्त्वाभिमुखत्वं चास्य (न साध्वाद्युपदेशहेतुकं किन्तु) तथाभव्यत्वपरिपाकवशेन प्रकृतिभद्र-
कत्वेन जैनाजैनयोः सम्यगविवेकपरिज्ञानशून्यत्वेन जैनमार्गविषयकद्वेषाभावेन निश्चयतोऽनागादमिथ्या-
दृष्टित्वेन चावसातव्यम् । उपमितिभवप्रपञ्चायामपि ‘सदन्ध’न्यायेन सम्यक्त्वाभिमुखस्य स्वरूपमुक्त-
प्रकारेणैव भणितम् । एव सम्यक्त्वाभिमुखस्य सम्यग्दृष्टेरिव शुभानुबन्धेव कर्मबन्धो भवति । श्रावक-
प्रज्ञप्तिवृत्त्यभिप्रायेण तु अशुद्धमार्गपतितोऽपि निजमताग्रहरहितो यत्किमपि यत्र क्वाऽपि शुद्धधर्मानुष्ठान
तद्वद् करोमीत्यभिप्रायवान् अशुद्धमपि कुर्वाणः शुद्धो भवति । नान्यश्चेति (‘सम्यक्त्वाभिमुखत्वात् ।
नान्यथेति) बोध्यम् । तस्मान्मिथ्यात्वाभिमुखमिथ्यादृष्टोऽपि सम्यक्त्वाभिमुखसम्यग्दृष्टोरपि कर्मबन्धमधि-
कृत्य समस्वभावो भवतीति रहस्यम् । ननु भोः बालतपोऽपि सम्यक्त्वप्राप्तिहेतुर्भवति । ‘अणुकंपका-
मणिञ्जरबालतपो’ति वचनात् । यच्च सम्यक्त्वप्राप्तिहेतुः तत्सम्यग्दृष्टानुमोदनीयमेव । यथा भक्त्या
साधुदानादिकमिति चेत् । मैव, सम्यक्त्वप्राप्तिहेतूनामपि सर्वेषां प्रशसनीयत्वेनाप्यनभ्युपगमात् । अन्यथा
अकामनिर्जराधनहानिधनप्राप्त्यव्यसनप्राप्तिसंयोगवियोगप्रभृतीनामपि अनुमोदनीयत्वं प्रसज्येत, तेषामपि
सम्यक्त्वप्राप्तिहेतुत्वात् ।

यदागमः—‘अणुकंप १ अकामणिञ्जर २ बालतपो ३ दाण ४ विणय ५ विचभगे ६ । संजोग
७ विष्पओगे ८ वसणू ९ सव १० इड्डि ११ सकारे १२’ ॥ ति । श्रीआव० नि० (गा० ४६०) तेन

श्रावकप्रज्ञप्तिवृत्तिने अलिप्राये तडि अशुद्ध मार्गभाहि पओ ओ पोताना भतने अ अहे रहित हुतो ओ काछ
छहा काछओ शुद्ध धर्मानुष्ठान ते ड्ड कइ छु ओहवा अलिप्रायवत अशुद्ध करतो ओ शुद्ध थाछि समकितने
अलिभुअपण्णाथी पण्णि अनयथा नही ओ लण्णुवु । ते भाटि मिथ्यात्वेन अलिभुअ अनि गिथ्यादृष्टि तेहने
परि सम्यक्त्ववतने अलिभुअ अने सम्यग्दृष्टि तेहने पण्णि कर्मअ ध आश्रयीने समस्वभाव हुछ, ओ रहस्य.

पूर्वपक्ष—आलतपं पण्णि सम्यक्त्वनी प्राप्तिनो हेतु हुछ ‘अनुकंपा अकामनिर्जरा आलतप’
एतादि वचनथी अने ओ समकित प्रप्तिनु हेतु ते सम्यग्दृष्टिने अनुमोदनीय न् । निभ ‘लंकि
साधुदान दिक, ओहवु न्छ, ते छपरि कहे छे—ओहवु न्छ ओहो सम्यक्त्वनी प्राप्तिना हेतुने पण्णि सर्वने
प्रशसनीयपण्णि पण्णि अणुमानवाधो धम नही तो अकामनिर्जरा, धनहानि, धनप्राप्ति, व्यसनप्राप्ति, संयोग,
विशेग प्रभुअने पण्णि अनुमोदनीय पण्णानो प्रसंग थाछ तेहने पण्णि समकितनी प्राप्तिना हेतुपण्णाथी.
‘अनुकंपा अकामनिर्जरा आलतप दान विमय विषय संयोग विशेष व्यसन उत्सव रिद्धि सत्कार
अतले कारखे समकितनी प्राप्ति हुछ ते भाटि न्छओ किवारे के कुल्लेउने तामलिनी परे तथाभव्यपण्णाथ
प्रभुअने येओ आलतपपण्णि सम्यक्त्वनी प्राप्तिनु हेतु हुछ तहिले ते सम्यग्दृष्टिने गड्ढीय न्छ । तेहवा
पण्ण अतीआर न्छुवा । पण्णि न आदरवा ते किला शका, आकाक्षा ओ कुसतनो अलिषाष, विचिकित्सा-
धर्मना हलनो स हेल, परपापडीनी प्रशस, परपापअनो परियय, वृत्ति तो ओहनी पण्णपण्णाथी न लिपि,

યદ્યપિ કદાચિત્ કમ્યચિત્ તામલેરિવ તથામન્યત્વાદિયોગેન ચાલતપોડપિ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુર્ભવતિ, તથાડપિ તત્સમ્યગ્દશાં ગર્હણીયમેવ, તથાભૂતગુણપ્રશંસાયા અપિ સમ્યક્ત્વમાલિન્યહેતુત્વેનાર્હતા નિપિદ્ધત્વાત્ । યદાગમઃ—‘ સમ્મત્તસ્સ ણં સમખોવાસણં પચ અદ્ધારા જાણિઅઘ્વા ણ સમાયરિયઘ્વા, તં-સંકા ૧ કંઘાં ૨ વિચિક્કિચ્છા ૩ પરપાસંહપસંસા ૪ પરપાસંહસથવો ’તિ । શ્રીઆવ૦ નિ૦ । વૃત્તિસ્તુ ભૂયસ્ત્વાન્ન લિખિતા । અત એવ સર્વથા તત્સંસર્ગઃ ત્યાજ્ય એવ । યદાગમઃ—‘ પરતિત્થિઆણ પળમળ ઉઘ્માવળ યુળળ મત્તિરાગ ચ । સક્કારં સમ્માણં, ઢાળ વિળયં ચ વજ્જેહ્ ’ ॥ તિ । ઉપ૦ (૨૩૭) વૃત્તિર્યથા-પરતી-ર્યિકાનાં-શાક્યાદિશ્રમણાનાં પ્રળમન-શિરસા, ઉદ્ભાવન-પરસમશ્ચં ગુળવર્ણનં, સ્તવનં-તદેવ તેપાં પુરતઃ , મત્તિરાગશ્ચ તસ્યાનુવન્ધઃ , પશ્ચાદ્ દ્વન્દ્વૈકવદ્ભાવઃ । ચઃ સમુચ્ચયે । સત્કારં વચ્છાદિના, સન્માનમનુવજ-નાદિ, ઢાનમશનાદીના, વિનયં પાદપ્રશાલનાદિક ધર્જયતિ । અત એવાડસ્તામન્ય , સ એવ ચાલતપસ્વી પ્રાપ્તસમ્યક્ત્વઃ સન્ ‘ અહો ! મયા મુઘેવ અઘ યાવત્ ચાલતપસા સ્વાત્મા કદર્થિત ’ હત્યેવંરૂપેણ સ્વયંકૃ-તસ્યાડપિ ચાલતપસો ગર્હાપરાયણો ભવતિ, ન પુનઃ સુન્દરં કૃતમિત્યેવંરૂપેણ પ્રશ સામપિ કરોતિ । જૈના-જૈનતપસોરમેદ્વુદ્ધત્યાપત્યા પ્રાપ્તસમ્યક્ત્વસ્યાડપિ નાગપત્તેઃ । તયોરમેદ્વુદ્ધેરેવ મિથ્યાત્વરૂપત્વાત્ । તેના-નુમોદનાદૌ જિનાઙ્ગેવ પ્રમાણમ્ , ન પુનઃ સ્વસ્ય પરસ્ય વા સમ્યક્ત્વપ્રાપ્ત્યાવિકારણમ્ । અન્યથા શ્રીમહા-વીરસ્યોપસર્ગાંયનુમોદનીયો ભવેત , ચળકૌશિકસ્ય જાતિસ્મરણપૂર્વકસમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુત્વાત્ । એવં ગજ-સુકુમારસ્યાપિ શિરોત્તિપ્રજ્વાલનાદિકં યાવત્ સ્કન્ધકાર્યાશિષ્યાણા યન્ત્રકારોપળમપિ સમ્યગ્દશા પ્રશ સનીય પ્રસજ્યેત, કેવલજ્ઞાનહેતુત્વાત્ । તસ્માત્ તીર્થકૃતા યદુપાદેયત્વેનોપદિષ્ટં તદનુમોદનીયમ્ । યતુ હેયત્વેનો-પદિષ્ટં તદ્ ગર્હણીયમ્ । શેપં તુ જ્ઞેયમિતિ સમ્યગ્વિચારે તીર્થકરોપસર્ગકરણવત્ ચાલતપસઃ પ્રશ સાદિકં નિપિદ્ધત્વેન હેયમેવેતિ ભાવ ઇતિગાથાર્થઃ ॥ ૮૫ ॥

એતલા જ વતી તેહનો સર્ગ ઝાડવો, ‘ પરતીર્યીને પ્રણમણુ ઉહ્લાવન ગતવન ભક્તિરાગ સત્કાર મન્માન દાન વિનય એ સર્વ વર્જનુ.’ મગ્નીર્થીક-શાક્યાદિકશ્રમણુ તેહને પ્રણમણુ મગ્તકે. ઉહ્લાવન-પરસમશ્ચ ગુણુવણુન, સ્તવન તેહજ તેહની આગલિ કરવુ, ભક્તિરાગ તે તેહનો સ મધ. પછિ દ્વિસમાસ-વતી એકવહ્લાવ ચ તે સમુચ્ચયનેા અર્થ બોલે. સત્કાર તે વચ્છાદિકે, સન્માન. તે કેડિ જાવપ્રણમ, દાન તે અશનાદિકનું, વિનય તે પાદપ્રશાલનાદિક તે સર્વ વર્જઈ એતલા જ વતી રહેા અન્ય. તેહજ બાલતપસ્વી પ્રાપ્તસમકિત હુ તે ‘ અહો મર્થ મિથ્યા જ આજ્ઞતાઈ બાલતપે પોતાનેા આત્મા કદર્થો ’ બાલતપસ્વી પ્રાપ્તસમકિત હુ તે ‘ અહો મર્થ મિથ્યા જ આજ્ઞતાઈ બાલતપે પોતાનેા આત્મા કદર્થો ’ એણી રીતે પોતે ક્રોધા એ બાલતપનેા નિદા તત્પર થાઈ પણિ બધુ કર્યુ એ એણીરીતિ પ્રશ સાપણિ કરે નહી. જૈન અને અજૈન તેહના તપની અભેદ્યુદ્ધિની આપતિ પામ્યા સમકિતનેા પણિ નાશ થઈ તેહની અભેદ્યુદ્ધિને જ મિથ્યારૂપપણાથી. તે વતી અનુમોદનાદિકને વિષે જિનાંગા જ પ્રમાણુ. પણિ પોતાને પરને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત્યાદિકનું કારણ તે નહી. ધમ નહી તેા શ્રીમહાવીરનેા ઉપસર્ગ પણિ અતુ-મોદનીય હુઈ. ચડકૌશિકને જાતિસ્મરણુપૂર્વક સમકિત પ્રાપ્તિના હેતુપણાથી ધમ ગજસુકુમારને પણિ શિરોત્તિનુ અન્નાલનાદિક યાવત્ સ્કન્ધકાર્યાશિષ્યને યત્રકારોપણુપણિ પ્રશ સનીય હુઈ. કેવલ-જ્ઞાનના હેતુપણાથી. તેવતી તીર્થ કરે જે ઉપદેસ્યુ તે અનુમોદનીય અને હેયપણે ઉપદેસ્યુ તે ગર્હણીય, શેપ તે બાણુવા યોગ્ય એહવો સમ્યગ્ વિચાર છતે તીર્થ કરના ઉપસર્ગ કરણી પરિ બાલતપની પ્રશ સાદિક પણિ નિપિદ્ધપણે હેય જ. એ હાવ. એ ગાથાર્થ. ॥ ૮૫ ॥

‘અથ જિનમતસંદેશમલ્લં બહુકં ચ કસ્ય કિં ભવતિ ?’ इति विवेचयन्नाह—

॥ અર્પં જિણમયસરિસં અમિગહિઅસેવ વંમચેરાઈ । બહુઅં અરિહંતાઙ્ગણામેહિં અભિણિવેસિસ્સ ॥

વ્યાખ્યા—અલ્પ જિનમતસંદેશ બ્રહ્મચર્યાદિપાલનાદિકમ્ । આદિશબ્દાત્ સ્વજનપરિગ્રહત્યાગાદિક પ્રાંહ્યમ્ । આમિગ્રહિકસ્યૈવ ભવતિ । અલ્પત્વ ચ દેવગુરુધાર્મિકાનુષ્ઠાનેષુ સદ્ગ્રામાત્રેણાપિ ભિન્નત્વાત્ । બહુકં ચ દેવોઽર્હન્નેવેત્યાદિરૂપેણ અર્હદાદિનામભિ દેવગુરુધાર્મિકાનુષ્ઠાનેષુ તથા જીવાદિપદાર્થનિરૂપણાદિષુ ચ જિનમતસદંશનામભિરભિનિવેશિનો ભવન્તીતિ બોધ્યમ્ । બહુભિર્ધર્મૈઃ સાધર્મ્યમન્તરેણ જૈનાભાસત્વા-સમ્ભવાદિતિ ગાથાર્થ ॥ ૮૬ ॥

અથાભિનિવેશી યદિ ભૂયોભિર્ધર્મૈસ્સદેશસ્તર્હિં જૈનભેદવિશેષો ભવિષ્યતીતિ શક્કામપાકતું ક્રમેણ ગાથાત્રયમાહ—

॥ जुगव' तित्थ' तित्थ'-करो ण एगो अणोगतित्थाणं । णो बहुतित्थगरा खलु, हव' ति एगस्स तित्थस्स ॥

વ્યાખ્યા—તીર્થ—સાધ્વાદિચતુર્વિધઃ સહુ ‘તિત્થ ચાલ્લવ્વણ્ણો સવો’ તિ વચનાત્ । તીર્થ-કરશ્ચ—તદ્વ્યવસ્થાપકઃ, નિશ્ચયત उत्पत्तिमधिकृत्य तौ युगपद् भवत । યસ્મિન્ સમયે જિનેન તીર્થ વ્યવસ્થાપિતં તસ્મિન્નેવ સમયે તીર્થેન તીર્થકરપદવી દત્તા । અત્ત એવ કૃતકૃત્યોઽપિ ભગવાન્ અર્હન્ તીર્થસ્ય મમોપકાર इतिकृत्वा यथा धर्मकथा कथयति तथा तीर्थं नमस्करोत्यपि ।

હિવે જિનમતને સરિષ્ઠ અલ્પ અથવા બહુ કહેને કહેવુ હુઈ એહવુ વિવેચન કરતો કહે છે—

અલ્પ જિનમત સરિષ્ઠ આભિગ્રહિકને બ્રહ્મચર્યાદિક બહુ અરિહંતાદિકને નામે અભિનિવેશીને. વૃત્ત્યર્થ—અલ્પ જિનમતને સરિષ્ઠ બ્રહ્મચર્યાદિકને પાલનાદિક આદિશબ્દથી સ્વજનપરિગ્રહવુ ડાઙ્ગણાદિક ગ્રંથેવુ. આભિગ્રહિકને જ હુઈ અલ્પપણુ તે દેવગુરુધાર્મિકાનુષ્ઠાનને વિષિ નામમાત્રે પણિ બિજપણ્યાથી બહુ તો ‘દેવ અરિહંત’ યત્યાદિરૂપે અરિહંતાદિકને નામે દેવગુરુ અને ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તેહને વિષે તથા જ્ઞાનાદિકપદાર્થના નિરૂપણાદિક તેહને વિષે જિનમત સરિષ્ઠ અભિનિવેશીને હુઈ તે જણવુ બહુ ધર્મં સધર્મપણા વિના જૈનાભાસપણાના અસંભવથી એ ગાથાર્થ ॥ ૮૬ ॥

હિવે અભિનિવેશી જે ધર્મ હુઈ ધર્મિ સરિષ્ઠો તદિ જૈનને ભેદ વિશેષ હુસે એ શકા ટાલવાને અતુકમે ત્રિષ્ઠિ ગાથા કહે છે—

એકેવારે તીર્થ અને તીર્થ કર સમકાલે હુઈ પણિ અનેકતીર્થના એક ન હુઈ, અને બહુ તીર્થ કર એકતીર્થના પણિ ન હુઈ.

વૃત્તિનો અર્થ—તીર્થ તે સાધ્વાદિક ચતુર્વિધમથ ‘તીર્થ તે ચતુર્વિધમથ’ એ વચનથી અને તીર્થ કર તે તેહને થાપનાર નિશ્ચયથી ઉત્પત્તિ આશ્રયથી તે સમકાલે જ હુઈ જે સમયે જિને તીર્થ થાયુ, તેહજ સમયને વિષિ તીર્થ તીર્થ કરની પદવી દીધી. એતલા જ વતી કૃતકૃત્યપણિ ભગવત અરિહંત ‘તીર્થ’ને શુએ ઉપકાર’ એહવુ જણી જિમ ધર્મકથા કહે છે, તિમ તીર્થને નમસ્કાર-પણિ કરે ‘તીર્થપૂર્વક અરિહંતપણા પૂજિતપૂજ અને વિનયકર્મ કૃતકૃત્યે જિમ કથા કહે તિમ નમે’

યદાગમ.—‘તપ્તુવિઆ અરિહયા, પૂહઅપૂઆ ય વિણયકમ્મં ચ । કયકિચો વિ જહ્ કહં, કહેહ્ જમણ તહા તિત્થં’ ॥ ૧ ॥ શ્રીઆ૦ સમ૦ નિ૦ (ગા૦ ૫૬૭) યત્તુ એતદ્વૃત્તો ‘તીર્થશબ્દેન શ્રુતં તદભ્યાસાચ્ચ તીર્થકૃત્તે’ત્યમિપ્રાયેણ વ્યાખ્યાતં, તત્ શ્રુતાધારત્વેન શ્રુતોનન્યત્વાત્ શ્રુતશબ્દેન ચતુર્વિધ- સંધોઽપિ શ્રુતમુચ્યતે । અત એવ ચતુર્વિધસદ્ધસ્યાપિ તીર્થત્વેનાભિધાનમ્ । યદાગમ:—‘તિત્થં ચાહવ્વણ્ણો, સંધો સો પઢમણ સમોસરણે । ઉપ્પણ્ણો અ જિણાણં, વીરજિણદસ્સ વીઅમિ’ ॥ ૧ ॥ સ્તિ શ્રીઆવ૦ નિ૦ (ગા૦ ૨૮૭) શ્રુતાભ્યાસોઽપિ શ્રુતાધારસ્ય ચતુર્વિધસધસ્યારાધનેનૈવેત્યનયોરાધારાધેયભાવસમ્બન્ધેન કથચ્છિદ્રભેદ એવેતિ સિદ્ધં મન્તવ્યમ્ । તેન ચતુર્વિધસદ્ધસ્ય નમસ્કારોઽપિ શ્રુતનમસ્કારો મન્તવ્ય: । શ્રુતેનૈવ તસ્ય નમસ્કરણીયત્વાત્ । એતચ્ચ પ્રાગ્ જ્ઞાનોદીનામારાધનનિરૂપણે કિચ્છિદ્દર્શિતમેવ, પર તીર્થકર- નાન્ન: સત્તાયા: કારણં સામાન્યતસ્તીર્થારાધનમેવ । ઉદ્યસ્ય તુ કારણં નિજનિજકરવ્યવસ્થાપિતમેવ તીર્થમિત્યુભયથાઽપિ તીર્થકૃત્તા તીર્થપૂર્વિકૈવેતિ વિશેષો બોધ્ય: । તેન યસ્ય તીર્થકરસ્ય યત્તીર્થ ધર્મકથા- શ્રાવણાર્હં તસ્ય તદેવ નમસ્કરણીયમ્ । તચ્ચ નિજકરવ્યવસ્થાપિતમેવ ભવતિ । સન્મતિસ્તુ ‘તપ્તુવિઆ અરિહયા,’ હ્યાદિગાથાયા ઉત્તરાર્દ્ધમેવ । -હહ પ્રકરણે તુ નિજકરવ્યવસ્થાપિતતીર્થનાધિકારો મન્તવ્ય: । તસ્યૈવ પ્રયોજનાત્ । ન ચૈવમન્યોન્યાશ્રયો દોષ:, પિતૃપુત્રયોરિવ પ્રામાણિકત્વાત્ । યથા પુત્રે જાતે અસ્ય પુત્રસ્ય અયં પિતા, અસ્ય પિતુરય પુત્ર ઇતિ પિતૃત્વપુત્રયોર્યુગપદ્ વ્યપદેશ: પ્રામાણિક: । યસ્મિન્ સમયે પુત્રો જાત: તસ્મિન્નેવ સમયે જાતેન પુત્રેણ (રૈવદત્તસ્ય) પિતૃત્વપદવી દત્તા, તસ્યા: પુત્રાયત્તત્વાત્ । પુત્રમન્તરેણ પિતૃત્વવ્યપદેશાસન્નભવાત્ । એવં પિતરમન્તરેણ પુત્રત્વવ્યપદેશામાવોઽપિ ભાવ્ય: । એવં તીર્થતીર્થકરયોરપિ ભાવ્યમ્ । તેન જાતેન તીર્થેન જિનસ્ય તીર્થકરપદવી દત્તેતિ તાત્પર્યમ્ । યત્તુ પિતુ: પૂર્વભાવિત્વ તત્ પુરુષ- ત્વાદિધર્મપુરસ્કારેણ મન્તવ્યમ્ । એવં તીર્થકરસ્યાંઽપિ પૂર્વભાવિત્વં જિનત્વાદિધર્મપુરસ્કારેણૈવેતિ ન કિચ્છિદ્ વાધકમ્ । અત એવ શ્રીમહાવીરસ્ય દ્વિતીયસમવસરણ એવ તીર્થકરત્વં સમ્પન્નમ્ ।

અને તેહની વૃત્તિમધ્યે તીર્થશબ્દઈ શ્રુત કહિહ્ અને તીર્થકરપણાઈ તેહનો અભ્યાસથી એ અભિપ્રયે વખાપયુ તે શ્રુતાધારપણિ શ્રુતના અનન્યપણાથી શ્રુતશબ્દઈ ચતુર્વિધમધનું જ તીર્થશબ્દે અભિધાન ‘તીર્થ’ તે ચતુર્વર્ણમધ તે પ્રથમસમવસરણે જિપતે તીર્થકર ખીળઓર્નિ, વીરજિનેદ્રને ખીળે સમવ- સરણિ’ શ્રુતના અભ્યાસપણિ શ્રુતનો આધાર જે ચતુર્વિધ મધ તેહને આરાધને’ તે વતી એહને આધારાધેયભાવમંધિ કથચિત્ અભેદજ એ સિદ્ધ માનયુ. તે વતી ચતુર્વિધમંત્રને નમસ્કાર તે શ્રુતનો નમસ્કાર માનવો. શ્રુતે જ કરીને તેહને નમસ્કરણીયપણાથી એ તો પૂર્વે જ્ઞાનાદિકના આરાધનના નિરૂપણને વિષે કાષ્ઠએકં દેખાડયું જ છે પણ તીર્થકરના નામની સત્તાનું કારણ સામાન્યથી તીર્થનું આરાધન જ ઉદ્યનું કારણ તો આપ આપણે કરે ચાપુ જ તીર્થ. ઇમ ગિહ્ પ્રકારે તીર્થકર- પણાઈ તે તીર્થપૂર્વકજ એતલો વિશેષ બાણવો.

તે વતી જે તીર્થકરને જે તીર્થ ધર્મકથા મહાજાવવા ચોગ્ય તેહને તેહજ નમસ્કરવા ચોગ્ય. તે તો પોતાને કરિ ચાપુ જ હુઈ. શાખિ તો ‘તપ્તુવિઆ’ એ ગાથાનું ઉત્તરાર્દ્ધજ. એ પ્રકરણને વિષે તો પોતાને હોતે ચાપુ જે તીર્થ તેણે અધિકાર માનવો તેહને જ પ્રયોજનથી ઇમ અન્યો- ન્યાશ્રયલક્ષણદોષ નહી પિતાપુત્રની પરિ પ્રામાણિકપણાથી, જિમ પુત્ર જણિ એ પુત્રનો એ પિતા, એ પિતાનો એ પુત્ર, ઇમ પિતાપણું અને પુત્રપણું તે ગિહ્ને એકવારે જ કહયું પ્રમાણસિદ્ધ. જે

યદાગમ:—‘અમરનરરાયમહિઓ, પત્તો ધમ્મવરચક્રવટ્ઠિતં । વીઅંપિ સમોસરણં, પાવાણ મજ્ઞિમાણ હ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ । આ૦ નિ૦ (ગા૦ ૫૩૯) રૂઢ તીર્થ તીર્થકરમ્હેત્યુમયત્રાપ્યેકવચનપ્રયોગેણ એકસ્તીર્થકૃદેકમેવ તીર્થ વ્યવસ્થાપયતીતિ દર્શિતમ્ । તદેવ વ્યતિરેકેણ દ્રઢયતિ—‘ળય ઇગો’ ત્તિ । ન ચૈકોડર્થાતીર્થકરોડનેકેપાં તીર્થાના તીર્થકૃદ્વતીત્યર્થઃ । એકસ્ય તીર્થસ્ય વહુતીર્થકરાઃ, અપિર્ગમ્યઃ, વહુ-તીર્થકરા અપિ ન ભવન્તિ । સ્વલુરવધારણે । ન ભવન્ત્યેવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૭ ॥

અથૈવં નિયમે સિદ્ધે યત્સમ્પન્ન તદાહ—

॥ તેળં સંપદ્કાલે, તિત્યં પુણ એગમેવ સમ્મંતિ । સેસં સવં ણિઅમ્હ—વિગપ્પિઅં સરિસનામેહિં ॥ ૮૮ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેનૈકસ્તીર્થકૃદેકમેવ તીર્થ વ્યવસ્થાપયતિ, તેન કારણેન સમ્પત્તિકાલે—દુષ્પમાકાલલક્ષણે વર્તમાને સમયે તીર્થ પુનરેકમેવ સમ્યગ્—સત્યમ્ । શેષ તુ તદ્વ્યતિરિક્તં તીર્થપ્રતિ-પક્ષભૂત સર્વમ્—અસ્થિલ નિજનિજમતિવિકલ્પિત—શિવભૂલાદિપાશચન્દ્રપર્યન્તૈઃ સ્વસ્વબુદ્ધ્યા પ્રાદુષ્કૃત, કૈઃ ? સદૃશનામિઃ—જૈનામિતત્તદેવગુરુધર્મધાર્મિકાનુષ્ઠાનનામમિઃ સદૃશાનિ યાનિ નામાનિ તૈઃ । યથા મરીચિનાં પરિવ્રાજકવેપરૂપ દર્શન નિજમત્યા પ્રાદુષ્કૃતમ્ । ‘એવમણુચિંતયતસ્સ નિશ્ચયાં મહં સમુપ્પણ્ણા । લહો મણ

સમયને વિષય પુત્ર જણ્યો તેહજ સમયને વિષે જણ્યું પુત્રિ દેવદત્તાના પુત્રને પિતાપણુની પદવી આપી તેહને પુત્રને આપતપણુથી પુત્ર વિના પિતાપણુના કથનના અમભવથી ધમ્ પિતા વિના પુત્રપણુનું કહણુ પણુ વિચારવું. ઈમ તીર્થ અને તીર્થ કરને પણિ વિચારવું તે વતી જીવને તીર્થે જીવને તીર્થ કરની પદવી ઈધી એ ભાવ અને જે પિતાને પૂર્વભાવિપણું તે પુરૂષપણુદિક જે ધર્મ, તેહને આગલિ કરી આનવું ઈમ તીર્થ કરને પૂર્વભાવિપણું તે જિનપણુદિક જે ધર્મ તેહને આગલિ કરવે. તે વતી કાઈ બાધા નહી એતના જ વતી શ્રીમહાવીરને ખીજે જ સમવસરણે તીર્થકરપણું ઉપવું ‘અમનરરાજિ પૂજિત પામ્યો ધર્મવરચક્રવર્તિપણું ખીજ સમવસરણને વિષે મધ્યમ અપાપાઈ’ ઈહા તીર્થ અને તીર્થ કર એ તિહુ ઠામે એકવચનને પ્રયોગે એક તીર્થ કર એક જ તીર્થ સ્થાપે એહવું દેખાડયું તેહજ વ્યતિરેકે દૃઢ કરે છે, એક તીર્થ કર અનેક તીર્થને તીર્થ કર ન હુધ, એક તીર્થના બહુ-તીર્થ કરપણિ ન હુધ સ્વલ્લુ શબ્દ તે નિયમને અર્થ બોલે એતલે ન હુધ જ એ ગાથાર્થ. ॥ ૮૭ ॥

હિવે એહવો નિયમ (મિદ્ધ) થઈ જે સિદ્ધ થયું તે કહે છે—

તે વતી અપ્રતિકાલે તીર્થ તે એક જ સમ્યગ્, શેષ સર્વ તે નિજમતે વિકલ્પિત સરિષે નામે.

વૃત્તિનો અર્થ—જેણે કારણે એક તીર્થ કર એક જ તીર્થને સ્થાપે, તેણે કારણે દુઃખમારૂપ વર્તમાનકાલને વિષે તીર્થ તે એક જ સત્ય શેષ—તેથી સિન્ન, તીર્થને પ્રતિપક્ષભૂત, સર્વે આ ૧-આપણી મતિ તિહુદ્યુ—શિવશૂતિથી માઠી પાર્શ્વચક્રપર્થત સ્વચુદ્ધિ પ્રગટ કીધું કેણિ ? સરિષે નામે—જેનને ઇષ્ટ જે દેવશુરધર્મ અને ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે નામના સરિષા જે નામ તેણે જિમ મરીચિઈ પરિનાજકરૂપ દર્શન તે નિજમતે પ્રગટ કીધું, ‘ઈમ ચીતવતા તેહનિં ચેતાની મતિ જીવની, પામ્યો મે ઉપાય, થઈ મુજને શાશ્વતચુદ્ધિ’ એ વચનથી પણિ દેવાદિ નામને સરિષુ નહીં એ વતી જેનાભાસપણુનું નામ નહીં એતલો વિશેષ જણ્યો,

ઘવાઓ, જાયા મે સાસયા બુદ્ધી' ॥ ત્તિ શ્રીઆ૦ નિ૦ (ગા૦ ૩૫૨) વચનાત્ । પરં ન દેવાદિનામ-
સામ્યમતો ન જૈનાભાસત્વવ્યપદેશ इति विशेषो बोध्यः । एतेन श्रीमहावीरे निर्वृते पुस्तकाधीनाः साध्वा-
दिनामकलङ्किताः समुदायास्तीर्थानि न भवन्ति, श्रीमहावीरेण तीर्थकरेण सह सम्बन्धाभावादिति दाशतं
बोध्यम् । नहि दिवगते देवदत्ते पितरि सञ्जातगर्भात्मकस्य पुत्रस्य तेन पित्रा सह सम्बन्धो भवितुमर्हति ।
कुतश्चिदवाप्तदस्तर्थादिलेख्यकमात्रसम्बन्धेन पुत्रत्वाभ्युपगमे निरपत्यत्वव्यवहारोच्छेदापत्त्यां सर्वेषामपि
परस्परमहमहमिकया स्वामित्वापत्त्या सर्वकाल कलहानिवृत्तिः स्यात् । - तस्मात् श्रीमहावीरादुत्पन्नमेव
तीर्थं भवेत् । व्युच्छिन्ने च तीर्थे पुनस्तदुत्पत्तेरसम्भवात्, [तत्कारणस्य तस्य तीर्थकरस्याभावाद्] इति
सिद्धं तीर्थतीर्थकरयोर्युगपदुत्पत्तिमत्त्वमिति गायार्थः ॥ ८८ ॥

अथ 'तुष्यतु दुर्जन' इतिन्यायात् परामिप्रायमङ्गीकृत्यातिप्रसङ्गमाह—

॥ जइ एगो तित्थयरो अणेगत्तिथाण कारणं हुज्जा । ता तन्नमंसिआइं तित्थाइ णमंसणिज्जाइं ॥ ८९ ॥

व्याख्या—यद्येकस्तीर्थकरोऽनेकेषां तीर्थानां कारणं भवेत् 'ता' तर्हि तन्नमस्कृतानि—तेन
तीर्थकृता विशेषेण नमस्कृतानि 'नमो तित्थस्से'त्यादिबन्धनमो तित्थाणमित्यादिरूपेण प्रणतानि भवन्ति ।
अत एव नमस्करणीयानि सर्वेषामपीति शेषः, तीर्थकृन्नमस्कृतत्वात् । तथा च साम्प्रतीनश्चेताम्बराभिमतो
'जैनागमो वस्तुगत्या जैनागमो न भवेत्' इत्यतस्तत्र—

। એતલે શ્રીમહાવીર મુક્તિગઈ હુતિ પુત્રકને આધીન સાધ્વાદિનામે કલકિત જે સમુદાય તે
તીર્થ ન હુઈ. શ્રીમહાવીરતીર્થ કર સાથઈ અખ ધના અખાવથી તે દેખાડયુ બાણુવુ. પરલોક પહુતે
દેવદત્તે તો થયો. ગભડે પુત્ર તેહ સાથે અખ ધ થવા યોગ્ય નહી કિહાએકથી પામ્યા જે દરતરી-
પ્રમુખ લેખા તેહને અખ ધ માત્રે પુત્રપણુ માને નિરપત્યપણુના વ્યવહારને ઉચ્છેદની આપતિ સર્વેને
પરસ્પરે આગલિ હુ હુ ધમ સ્વામિપણુનો પ્રમગ થાતે સર્વકાલ કલહની અનિવૃત્તિ હુઈ. તે વતી
'શ્રીમહાવીરથી બપણુ તીર્થ' તે અચ્છિન્ન જ હુઈ વ્યુચ્છિન્ને તીર્થે વધી તેહની ઉત્પત્તિના અમલવથી
એ વતી સિદ્ધ થયુ—તીર્થ અને તીર્થ કરને સમકાલ ઉત્પત્તિવતપણુ એ ગાયાર્થ ॥ ૮૮ ॥

હિવે 'તુષ્ય થાએ દુર્જન' એ ન્યાયથી પરનો ભાવ અગીકરીને અતિપ્રમગ કહે છે—

જહ એક તીર્થ કર અનેક તીર્થનુ કારણુ હુઈ તિવારે તેણિ નમસ્કાર કર્યા એહવા બહુતીર્થ
નમસ્કરણીય હુઈ.

જહ એક તીર્થ કર અનેકતીર્થનુ કારણુ હુઈ તહ તેણે તીર્થ કરે-વિશેષ નમસ્કર્યા 'નમો
તિત્થસ્સ'ની પરે (નમો તિત્થાણ) 'નમસ્કાર બહુતીર્થનઈ' ધણી રીતે તીર્થ પ્રણુઆ જોઈએ એતલાબવતી
નમસ્કરવા યોગ્ય સર્વને એતલો શબ્દાર્થ પાહિરથી લેવો. તીર્થ કરને નમસ્કર્યા વતી. તિવારે હિવડા તો
શ્વેતાબરનો ધટ જૈનાગમને જૈનાગમજ વસ્તુગતિ ન હુઈ જે માટે તિહા 'નવે અધિક છસે વસે
મહાવીર સિદ્ધ ગઈ હુતે તેથી દિગંબરની દષ્ટિ રચરીરપુગને વિષઈ બપની' ઇત્યાદિવચને મોટે પ્રમ ધે
દૂષિતપણુથી ધમ બીજને પણિ પ્રપણુને દૂષકવચને દૂષિતપણુ વિચાગુ. જૈનતીર્થનો દૂષક તો
જૈનાગમ ન હુઈ 'પોતાને પદે કુહા' એ ન્યાયના પ્રમગથી. ધમ દિગંબરને ધટ જે સિદ્ધાત તે
પણિ શ્વેતાબરમાર્ગને દૂષણુપણુ આગમ ન હુઈ ધમ સુદ અને ઉપસુદ દૈત્યને ન્યાયે પરસ્પરિ

‘છઘ્વાસસયાદ્ધ નવુત્તરાદં તદ્વયા સિદ્ધિ ગયસ્સ વીરસ્સ । તો ઘોઢિઆણ દિટ્ઠી, રહવીરપુરે સમુપપ્પણા ॥ ૧ ॥’ (આ૦ મા૦ ગા૦ ૧૪૫) इत्यादिवचनैर्महता प्रवन्धेन दूषितत्वात् । एव शेषा-
णामपि प्ररूपणादूषकवचनैर्दूषितत्वं भाव्यम् । जैनतीर्थदूषको हि जैनागमो न भवति । ‘स्वपादकुठार’
इतिन्यायप्रसक्ते । एव दिगम्बराभिमतसिद्धान्तोऽपि श्वेताम्बरमार्गदूषकत्वेनागमो न भवेत् । एव च
‘सुन्दोपसुन्दौ’ न्यायेन परस्पर सिद्धान्तव्याहृत्या तीर्थस्याऽपि व्याहृतिप्रसक्ते, सिद्धान्ताविनाभावित्वा-
न्तीर्थस्येति । तस्मात् श्वेताम्बरेण दिगम्बरो जैनत्वेन परिहरणीयः, अथवा स्वाभ्युपगत आगमो जैनाऽऽग-
मत्वेनेत्येव वैपम्ये सिद्धे, यदि स्वाभ्युपगत आगमस्त्यक्तुमशक्यस्तर्हि तत्प्रामाण्यसिद्ध्यर्थं दिगम्बरो
मिथ्यादृष्टिजैनाभासत्वेन तदादिकर्ता च तीर्थकराभासत्वेन सुतरा दूष्य एव ।

अत एव आह-‘आयपरपरिच्छाओ दुहावि सत्थस्सऽकोसल णूण’ पञ्चवस्तुके (गा० १३७)
व्याख्या च श्रीहरिभद्रपूरिकृता यथा-यो हि कवाञ्चित् पुरीपोत्सर्गमधिकृत्यासहिष्णु, ससक्तं च स्थण्डिल
तेन दयालुना स तत्र न कार्यः कार्यो वेति द्वयी गतिः, किञ्चात ? उभयथाऽपि दोषः । तथा चाह-
अकरणे आत्मपरित्यागः, करणे च परपरित्यागः, किञ्चात इत्याह-द्विधाऽपि शासितु -त्वदभिमततीर्थ-
करस्याकौशल नून-निश्चितमिति । एतेन तीर्थकरमधिकृत्य श्वेताम्बरदिगम्बरयोर्मदो नास्तीति विकल्पो
निरस्तः । अभेदे चाकुशलतामणने तीर्थकरस्य महाशातनाप्रसक्ते । नहि समुत्पन्नेऽपि कलहे कुलीन
एकमातृको भ्राता मातरमुद्दिश्यानुचित भाषते, तदनुचितभाषणस्योभयोः साम्यात् ।

સિદ્ધાંતની વ્યાહતિ તીર્થને પણ વ્યાહતિના પ્રમથી - સિદ્ધાંત અણુછતે અણુછતાથી તીર્થને - તે મારે
શ્વેતામ્બરે દિગમ્બર જૈન પણ પરિહરવે અથવા પોતે સ્વીકારેલો આગમ જૈનાગમપણે પરિહરવે ધમ વિષમપણ
સિદ્ધ થાતે પોતાનો આગમ છડવા અશક્ય. તદિ દિગમ્બર મિથ્યાદૃષ્ટિ જૈનાભાસપણે અને તેહને
આદિકર્તાને તીર્થ કરાભાસપણે અતિહિ દૂષ્ય જ

એતલા જ વતી કહે છે- પોતાનો અને પરનો પરિત્યાગ બિહુ પ્રકારે થી ખવાતુ (શાસ્તાનુ) અકુશલપણે
નિશ્ચયે 'યે પુરીપતુ', પરિકંવતુ તે આશ્રયીને અસમર્થ અને સ્થડિલ જીવાકુલ તિવારે દયાવત તે
પુરીપનો ઉત્સર્ગ ન કરિવો કે કરિવો એ બે પ્રકાર તે વતી સ્યુ ? બિહુ પ્રકારે દોષ. તે ન કરે
તો આત્માને પરિત્યાગ કરે કરે તો પરજીવનો (ત્યાગ) ઘાત તે વતી સ્યુ ? તે ઉપરિ કહે છે-બિહુ
પ્રકારે તાહરા ઇષ્ટ તીર્થ કરને અકુશલપણે નિશ્ચયે એતલઈ તીર્થ કર આશ્રયીનહ શ્વેતામ્બર અને દિગમ્બરને
બેદ જ નથી એ વિકલ્પ દસ્યે અભેદ છતે અકુશલપણાઈ કહાવે તીર્થ કરની મહાઆશાતનાના પ્રસગથી.
ઉપને કલહે કુલવત એકમાતૃકલાઈ માતાઉદ્દેશી અનુચિત બોલે, ધમ તો નહીં. તેહને અનુચિત
ભાષણને બિહુને સરિખાધપણાથી

એ ભાવ-રબેહરણાદિકે પિપીલિકાદિકને પ્રમાનને સતતિ આહારાદિકની ઉચ્છેદની આપત્તિ
મહદોષ એ દિગમ્બરને અભિમત તેહનો પ્રરૂપક તીર્થ કર પણ દિગમ્બરને ઇષ્ટ જ પણ આરોપિત
વ્યતિકરે સહિત શ્રીકૃપસાદિનામે તે તો કહ્યા તીર્થાભિમતતીર્થ કરથી લિન જ અભિમત. જિમ દિગમ્બરે
કલ્પિત આચારાગાદિનામે અગ તે લિનજ. પણ દિગમ્બરે સૂત્રથી અને અર્થથી બિહુ પ્રકારે વિકલ્પિત.
બીજા જૈનાભાસદર્શનને તો આપઆપણામાર્ગની રિચિતિને અનુસારે અર્થથી કલ્પ્યા. પણ સૂત્રથી
નહીં. અસામર્થથી. જિમ હુપકમતે ચૈત્યશબ્દે જિનની પ્રતિમા માનતે પોતાના મતની હાનિ થાઈ.

અયં ભાવઃ-રજોહરણાદિના પિપીલિકાદિપ્રમાર્જને સન્તત્યાહારાદિવ્યુચ્છેદાપત્યા મહારોપેતિ વિગમ્બરામિમતમ્ । તત્પ્રણેતા તુ તીર્થકરોઽપિ વિગમ્બરામિમત એવ પરમારોપિત સવ્યતિકરઃ શ્રીઋપભા-
દિનામા । સ ચોક્ષલક્ષણઃ તીર્થામિમતતીર્થકરાદિન્ન એવામિમતઃ । યથા આચારાદ્વાદિનામમિઃ વિગમ્બર-
વિકલ્પિતાન્યજ્ઞાનિ ભિન્નાન્યેવ, પર વિગમ્બરેણ સૂત્રતોઽર્થતશ્ચેત્યુભયથાઽપિ વિકલ્પિતાનિ । જ્ઞેપજૈનાભાસ-
દર્શનેષુ તુ નિજનિજમાર્ગસ્થિત્યનુસારેણાર્થતઃ કલ્પિતાનિ, ન પુનઃ સૂત્રતોઽયસામર્થ્યાત્ । યથા લુમ્પાકમતે
ચૈત્યગન્દ્રેન જિનપ્રતિમાન્યુપગમે નિજમતહાનિઃ તદ્ભ્યેન કચિત્ જ્ઞાન કચિદ્ દેવાના સ્થિતિર્યજ્જિનપ્રતિમા પૂજ્યતે
ઇત્યાદિ વિકલ્પિતમ્ । એવૈવિધમપિ લુમ્પાકમત યો જૈનત્વેન ભોપતે, સોઽપિ જિનપ્રતિમાતત્પૂજાન્યભિધા-
યકાગમસ્યાપ્રામાણ્ય દ્રુવાણો જૈનાભાસતયાઽભ્યુપગન્તવ્યઃ । એવ યાવન્તો જૈનાભાસમાર્ગાઃ સાધ્વાભાસાદિ-
સમુદાયરૂપાઃ શિવભૂત્યાદિમિસ્તીર્યત્વેન વિકલ્પિતાઃ, તાવન્ત એવ તત્તન્માર્ગપ્રણેતૃત્વેન તીર્થકૃતોઽપિ
વિકલ્પિતા મન્તવ્યાઃ । તે ચ શિવભૂત્યાદય એવ (પર સ્વાત્મન્યારોપિતજૈનનામવત્ તીર્થકરત્વમપ્યારો-
પિતમેવ) તેપામેવ તત્તન્માર્ગપ્રણેતૃત્વાત્ । કલ્પના ચ સ્વાત્મનિ જૈનનામવત્ સર્વત્રાઽયનિધાર્યથ । અત એવ
જૈનાભાસઃ કશ્ચિત્ જૈન પ્રતિ ભળતિ-આવયોસ્તીર્યકરસ્ત્વેક એવ । સ ચ તથાભળન્ તત્ત્વત્રિઘા તિરસ્કરણીય
એવ, ન પુનસ્તથાભૂત તદીયવચન શ્રોતવ્યમ્ । સ્વામિમતતીર્થકરસ્ય તદીયમાર્ગપ્રકાશકત્વાભ્યુપગમેનૈવ
તથાશ્રોતુ યુક્તત્વાત્ । તથાત્વે ચોત્સૂત્રમાર્ગપ્રકાશકત્વાપત્યા તીર્થકૃતો મહાશાતના સ્યાત્ । શ્રોતુશ્ચ વક્તુ-
સ્તુલ્યત્વાપત્યા તદ્વત્તસ્યાઽપિ તીર્થવાહ્યતાઽપિ । તીર્થવાહ્યત્વં ચ વક્તુર્મિથ્યાદષ્ટિત્વેન શ્રોતુરપ્યમિમતમેવ ।
અન્યથા તીર્થાન્તર્વર્તિનોઽપિ જનાઃ સમ્યગ્દશો મિથ્યાદશશ્ચેતિ દ્વૈવિધ્યેન વક્તવ્યાઃ પ્રસચ્ચેરન્ । તત્ત્વ ન
કસ્યાપિ સમ્મતમ્ । કિન્ન-તીર્થાભાસૈર્નિજદેવત્વેન વચસા અઙ્ગીકારેઽપિ ન તીર્થકૃતઃ કિન્નિદ્ ગૌરવમ્ ।
નીચપ્રમુતાયા અપિ સતાં લાઘવદેતુત્વાત્ ।

તેહને ભયે કહાએક જ્ઞાન કહાએક દેવની મર્યાદા જે જિનપ્રતિમા પૂજીએ. એહવુ એ હુ'પકડુ
મત તેને જે જૈનપણિ કહે તેહપણિ જિનની પ્રતિમા તેહની પૂજાદિકનો કહનારો જે આગમ તેહને
અપ્રમાણ્ય પણુ કહેતો જૈનાભાસપણુ માનવો ઇમ જેતલાએ જૈનાભાસના માર્ગ સાધ્વાભાસાદિ સમુ-
દાયરૂપ શિવભૂત્યાદિકે તીર્થપણે વિકલ્પિયા તેતલા જે તે તે માર્ગના પ્રરૂપકપણિ તીર્થ કૃપણે વિકલ્પિત
માનવા. તે તે શિવભૂત્યાદિક તેહને જે તે તે માર્ગના પ્રરૂપકપણુથી. કલ્પના તો જૈનના નામની
પરિ સર્વત્ર અનિવાર્ય જે.

એતલા જે વતી જૈનાભાસ કુણેક જૈનપ્રતિ કહે-આપણે તીર્થ કર તો એક જે તે તેહણુ કહેતો
તત્ત્વવેદીષ્ટ નિગારિવો. પણ તેહણુ વચન તેહણુ સામળણુ નહીં પોતાના ઇષ્ટ તીર્થ કરને તેહવા
માર્ગને પ્રકાશકપણિ જે તેહણુ સામળણવાને યુક્તપણુથી તેહણુ ચિકે તો ઉત્સુક પ્રકાશકપણુની આપત્તિ
તીર્થકરની મહાઆશાતના હુઈ અને સાલણનાર તે પણુ કહનારની સરિખાધ યાદ વતી તેહની પરે તેહને
પણિ તીર્થબાહ્યતાપણિ. તીર્થબાહ્યપણુ તો કહનારને મિથ્યાદષ્ટિ પણુ સાલણનારને પણિ અભિમતજે.
ઇમ નહીં તો તીર્થાન્તર્વર્તિ જૈનપણિ સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિ ઇમ મિ પ્રકારે કહેવા શાએ. તે તો
કાષ્ઠને અંમત વહી. વહી તીર્થભાસે પોતાને દેવપણુ વચને અગીકાર કરે પણુ તીર્થકરને કાષ્ઠ ગૌરવ નહીં.
નીચપ્રમુતાને પણુ સત્પુરુષને લક્ષુતાના હેતુથી.

उक्त च—‘मैत्री न मङ्गलकरी कलहो नो युक्तो, न श्रेयसेऽनुचरता प्रभुता न वृद्धयः । तद्दूर-
तरदूरतरातिदूरा-दौदास्यमेवमुचितं खलु दुर्जनेषु’ ॥ १ ॥ भर्तृगतके । [यत् ‘जैनमते उर्भो पक्षौ
श्वेताम्बरदिगम्बरा’विति श्रीरत्नशेखरसूरिकृतपद्मदर्शनसमुच्चये भणितम् । तत्कविसमयेनेव लौकिकव्यव-
हारानुवृत्त्याऽवसातव्यम् । अन्यथा श्वेताम्बरवद् दिगम्बरोऽपि सम्यग्दृष्टिवेनोपादेयः स्यात्, अविशेषेण
तयोस्तत्र भणनात् । उक्तं च प्रवचने मिथ्यादृष्टित्वम् । तथाहि—‘छत्रारासयाइ’मित्यादि यावत् मिच्छा
दिद्विआण ज तेसि कारिअं जया जत्ये’त्यादि श्रीआव० (गा० ७८८)] मिथ्यादृष्टित्वं च जैनाभासाना
देवगुरुधर्माणां वैपरीत्येन श्रद्धानाद्भवति । तत्र सर्वसम्मतचोर्गुरुधर्मयोरिव देवस्यापि वैपरीत्येन श्रद्धान
हरिहरादिवेदाभ्युपगमद्वारा तु न सम्भवति, जैनाभासत्वानुपपत्तः । किन्तु नर्हति अर्हद्वुद्ध्येवेति प्राक् प्रद-
र्शितं बोध्यम् । एवमागमोऽपि प्रतिजैनाभासं भिन्नभिन्न एव, आगमभेदे च मार्गभेदासम्भवात् । अस्ति च
भेदोऽध्यक्षसिद्धः । स चाऽऽगमभेदनिमित्तक एव (अन्यथा तेषामागममूलककल्पनाया निराश्रयता स्यात्) ।

एतेन आस्तामन्यत्, ‘नमो अरिहताण’ मित्येकवाक्यात्मकोऽप्यागमो भिन्न एव । सर्वपामपि
जैनाभासानां निजनिजमार्गप्रकाशकत्वेनाभिमतोऽहं न, नान्यः । स चाहं प्रतिजैनाभासं तीर्थभिमतता
वर्हतो भिन्नभिन्न एव, भिन्नार्थाभिधायकत्वात् । केवलनाम्ना साम्यं चाकिञ्चित्करमेव । नहि तुल्यनाम्नोः
राजरङ्गयो रङ्गोऽपि राज्याधिपतिर्भवेतुमर्हति । एकेन नाम्ना शतसहस्रसङ्ख्याकानामपि पुरुषाणां साम्य-
स्याध्यक्षसिद्धत्वात् । परं कल्पितसाम्यं च कुलपित्रादिनामादिभिः समानव्यतिकरमेव भवेत्, कल्प-
नायाः सर्वत्राऽप्यनिवार्यत्वात् । अत एव जैनाभासैः सह प्रवचनसाधर्मिकत्वाभावः । प्रवचनसाधर्मि-
कत्वे च श्रावकवत् सम्यग्दृष्टित्वं स्यात् । तेन दिगम्बरादिषु जैनत्वव्यपदेशो मृगवृक्षाद्या जलत्वव्यपदेशवत्
दृष्टिदोषवतामेवावसातव्यः । न पुन सुदृशमपि । यतस्तेषां जैनत्वेन भणनं तीर्थकृद्वचसा तदीयः-

दुर्जनने विषे मैत्री भगव करनारी नही, कलह पण्डि युक्ता नहीं, सेवकपण्डि श्रेयने अर्थि नहीं,
प्रभुता वृद्धिने अर्थि नहीं, तेवती इर इतर तेथीवली अति इतर नेथी (अतिइर) उदासीनपण्डि न
उचित निश्चये दुर्जनने विषि’ मिथ्यादृष्टिपण्डि ते जैनाभासने देवश्रद्धाभने विपरीतपण्डि श्रद्धानथी दुर्ध-
तिहा सर्वस भत जे श्रद्धाभं तेहनी परे देवतु पण्डि श्रद्धान ते हरिहरादिदेवना अगीकार ते आगदि
करीतु न स भवे जैनाभासपण्डानी अयुक्ताता थाप वती तडि स्यु ? अणुअरिह तने विषे अरिह तनी
शुद्धि ओहपु पूर्वे देवाऽयु जणपु, धम आगम पण्डि जैनाभास जैनभास प्रति लिखज, आगमने अवेदध
मार्गभेदना अस लवथी भेद तो छे प्रत्यक्ष सिद्ध ते ते आगमभेदनिमित्तकं न ।

अेतले-नमो अरिहताण अेतली ओकवाक्यरूपपण्डि आगमपण्डि लिखज. सर्ज जैनाभासने
आप आपण्ठा मार्गप्रकाशकपण्डि मान्यो अरिह त. अन्य नहीं तेतो अरिह त तीर्थने छट अरिह तथा
लिखलिख न जैनाभास जैनाभास प्रते भिन्नभिन्न अर्थना अभिधायकपण्डाथी, केवल नामे सरिणाध, ते
अकिञ्चित्कर न. सरिणा नामना राण अनिरक तेभाहि रंकपण्डि राख्यने धण्णी थावाने योग्य, धम तो
नहीं ओक नामे शतसहस्रसंख्याई पुरुषनी सरिणाधने प्रत्यक्षसिद्धथी, पण्डि कल्पित सरिणाध ते
कुलपुत्रादिकने नामादिकि समानव्यतिकर न दुर्ध, कल्पनानि सर्ज अनिवारणीयपण्डाथी. अनथा न वती
जैनाभाससाधि प्रवचनसाधर्मिकपण्डातो अभाव. प्रवचनसाधर्मिकपण्डे तो आवकनी परे सम्यग्दृष्टिपण्डि
थाई ते वती दिगमरादिकने विषे जैनपण्डानुं कडथु तो मृगवृक्षाने विषे नक्षपण्डानी कथननी परे दृष्टि
दोषवतने न जणवे पण्डि सुदृष्टिने नहीं.

વચસા વા ? । નાથ. , જિનેન જૈનપ્રવચનવાહ્યત્વેન મળિતત્વાત્ શિવભૂત્યાદ્યપત્યાના જિનાપત્યર્વા-
સમ્ભવેન જૈનાભાસત્વાત્ તત્ત્વ (તસ્ય ચ) પ્રવચનવાહ્યત્વાત્ । યદુક્તમ્—‘ સમુદ્ધાતાદિક જિનામિહિત
વસ્ત્વન્યથા પ્રરૂપયન્ પ્રવચનવાહ્યો ભવતિ । યથા નિહ્વવા ’ ઇતિ શ્રીસ્થાનાઙ્ગવૃત્તી (૫૮૭ સૂત્રાવતરણે) ।
અન્યથાપ્રરૂપણા ચ શ્વેતામ્બરસ્ય સમ્ભવતૈવ । [એવં જૈનનામ્ના સામ્યવત્ શ્વેતામ્બરનામ્ના સામ્યેત્યન્યથા-
વક્તૃણા તીર્થવાહ્યતા મન્તવ્યા ।] નહિ જૈનપ્રવચનવાહ્યસ્ય જૈનત્વં સમ્ભવતિ, વિરોધાત્ । નાપિ દ્વિતીયઃ ,
તદીયવચસો અપ્રામાણ્યાત્ , મિથ્યાદષ્ટિત્વેન નિયમાન્મૃષાભાપિત્વાત્ ।

યદાગમઃ—‘ સમ્મદિટ્ઠી ડ સુઅમિ અણુવત્તો અહેઽઅં ચેવ । જ માસઙ્ સા મોસા મિચ્છા-
દિટ્ઠીવિ અ તહેવ ’ ॥૧॥ ઇતિ દશ્વૈ૦ નિ૦ (ગા૦ ૨૮૦) એતદ્વૃત્તી—મિથ્યાદષ્ટિરપિ તથેવેત્યુપયુક્તોડનુપ-
યુક્તો વા યદ્ગ્રાપતે સા મૃપૈવ, ઘુણાક્ષરન્યાયેન સંવાદેડપિ સદસતોરવિશેષાત્ યદ્દૃષ્ટોપલબ્ધેરુન્મત્તવદિતિ
પ્રાક્ પ્રદર્શિતમ્ । તદીયવચસઃ પ્રામાણ્યે ચ જૈનપ્રવચનજૈનાભાસત્વેનાભ્યુપગન્તવ્યં સ્યાત્ । જૈનાભાસમાત્રેણ
સ્વકીયમાર્ગે જૈનત્વેનાભ્યુપગતે સતિ તત્પ્રતિપક્ષભૂતસ્ય જૈનમાર્ગસ્ય જૈનાભાસત્વેનાભ્યુપગમાત્ પ્રરૂપણાચ્ચ ।
વિરુદ્ધયોર્દ્વયોર્જૈનત્વાસમ્ભવેન એકતરસ્ય જૈનાભાસત્વસ્યાવગ્યમ્ભાવાત્ । સ્વામિમતમાર્ગસ્ય જૈનાભાસત્વા-
નભ્યુપગમેડર્થાજ્જૈનમાર્ગસ્યૈવ જૈનાભાસત્વેનાભ્યુપગમ ઇતિ । તસ્માદ્ દિગમ્બરાદિઃ સ્વયમેવ સ્વકીયં સ્વકીયં
માર્ગ જૈનત્વેન માપતે, ન પુનસ્તદ્વદનુવદન્ જૈનોડપિ । તસ્યામી અવ્યક્તા ઇતિબુદ્ધિમત્ત્વાત્ । અવ્યક્તત્વ
ચ જૈનાન્યતીર્થિકાભ્યા મિશ્રત્વેન નૈતે જૈના નાન્યતીર્થિકા (શંક્યાદયઃ) ઇતિ શદ્દદ્વયેનાવાચ્યત્વાદ-
વ્યક્તાઃ । ‘યત્તુ હારિમદ્વા અન્યતીર્થિકપરિગૃહીતજિનપ્રતિમાપરિત્યાગે દિગમ્બરોડપ્યન્યતીર્થિકત્વેન મળિતઃ ,
તદન્યતીર્થિકવેષમધિકૃત્યાવસાતવ્યમ્ । અન્યથા સર્વનિહ્વત્વેન મળિતેરભાવાપત્તેરિતિ ગાથાર્થ ॥ ૮૯ ॥ ।

જે માટે તેહને જૈનપણિ ક્યન તે તીર્થ કરને વચને અથવા તેહને વચને પ્રવચનપણે તે નહી
શિવભૂત્યાદિકના અપત્યને જૈનના અપત્યપણુને અસંભવે જૈનાભાસપણુથી, અને તેતો પ્રવચનપણુપણુથી
‘ સમુદ્ધાતાદિક જિનાભાસિહિત તે અન્યથાપ્રરૂપતો પ્રવચનપણુ હુધ. જિમ નિહ્વ ’ અન્યથા પ્રરૂપણા તો
શ્વેતામ્બરને સમત જ પ્રવચનપણુને જૈનપણું તો ન સભવે ખીજો પક્ષ પણિ નહીં તેહના વચનને
અપ્રમાણુપણુથી, મિથ્યાદષ્ટિપણિ નિયમે જ મૃષાભાષિપણુથી. ‘ મિથ્યાદષ્ટિ પણિ તિમ જ ઉપયોગી
અનુપયોગી વા જે ખોલે તે મૃષાજ ઘુણાક્ષરન્યાયે કિહાએક, સવા છતે છતા અણુછતાના અવિશેષથી.
એવજાઈ પ્રાપ્તિથી ઉન્મત્તની પરિ ’ એ પૂર્વે દેખાડ્યુ છે. તેહના વચનને પ્રમાણુપણિ તો જૈનપ્રવચન
તે જૈનાભાસપણે માન્યુ જોઈ જૈનાભાસમાત્રે પોતાના માર્ગને વિષે જૈન પણિ માને
હુતે તથા વિપરીતભૂત જૈનમાર્ગને જૈનાભાસપણિ માન્યાથી પ્રરૂપણાથી. વલી વિરુદ્ધ બિહુને
જૈનપણુને અસંભવે એકને જૈનાભાસપણુને અવશ્યભાવથી પોતાના ઇષ્ટમાર્ગને જૈનભાસપણું
અણુમાનતે અથથી જૈનમાર્ગનેજ જૈનભાસપણિ માન્યુ હુઈ તે વતી દિગમ્બરાદિક તે પોતેજ
પોતાનાં માર્ગ પ્રતિ જૈનપણિ કહે. પણિ તેહની પરિ તે અનુવાદ કરતો જૈનપણિ, તે જૈનને એ
અવ્યક્ત એહવી શુદ્ધિવત્પણુથી. અવ્યક્તપણુ તો જૈન અને અન્યતીર્થિક તથા જિનપણિ. એ જૈન
નહી અન્યતીર્થી નહી શબ્દકે અવાચ્યપણુથી અવ્યક્ત અને જે હારિભદ્રવૃત્તિને વિષે અન્યતીર્થિકના
પરિશુદ્ધિતપ્રતિમાના પરિત્યાગના અધિકારને. વિષે દિગમ્બરપણિ અન્યતીર્થિકપણિ કહો છે તે અન્યતીર્થિકના
વેપ અધિકારને નાણુ. ઇમ નહી તો સર્વ નિહ્વપણિ ક્યનને અભાવ થાઈ. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૯ ॥

અથ, પરામિપ્રાચં દૂપયિતું પ્રથમ: પરામિપ્રાચમાહ—

।તેસિં સન્વેસિં ચિઅ, ણિઅણિઅમગ્ગા હવંતિ તિત્થાઈં। સેસં સન્વમતિત્થં, ઇઅ બુદ્ધી સાસયા તેસિં ॥

વ્યાખ્યા—તેપા જૈનામાસાના સર્વેષાં સમ્પ્રતિ દિગમ્બરાદિપાશપર્યન્તાના નિજનિજમાર્ગા:—સ્વસ્વા-
! મિમતસાધ્વાદિસંમુદાયસ્તીર્થાનિ ભવન્તિ । યથા દિગમ્બરસ્ય નમ્રાવેવ દેવગુરુ ભવત્તિ શ્રદ્ધાવાન્
જનસંમુદાયસ્તીર્થ, પૌર્ણમીયકાદીના પૂર્ણિમાપાક્ષિકકૃત્યશ્રદ્ધાવાન્, યાવત્લુપ્તકસ્ય જિનપ્રતિમાદ્વેપી જન-
સંમુદાયસ્તીર્થમિત્યાદિરૂપેણ નિજનિજમાર્ગસ્તીર્થાનિ । શ્લેષ-સ્વસ્વામિમતમાર્ગાતિરિક્તં સર્વમપ્યતીર્થમિતિ-
બુદ્ધિસ્તેષા શાશ્વતા-નિયતેતિ તેપામિપ્રાચ્ય ઇતિ ગાથાર્થ: ॥ ૧૦ ॥

અયૈવ સ્વસ્વામિમત્તતીર્થાના મિજ્જત્વે સિદ્ધે તીર્થકરમધિકૃત્યાભેદબુદ્ધિં નિરાકુર્વન્નાહ—

॥ એણં સન્વેસિં, ઇગો તિત્થંકરો ત્તિ દુવ્વચણં । સન્વેસિં તિત્થાણં, આહગરા હંતિ તિત્થયરા ॥૧૧॥

વ્યાખ્યા—એતેન-નામપ્રરૂપણાદિના મિજ્જત્વમળનેન સર્વેષામપિ જૈનાના જૈનામાસાના ચ તીર્થ-
કર: । તુરધ્વાઘાર્ય: । નામ્ના સામ્યેન તીર્થકરસ્ત્વેન એવંતિ વચન દુર્વચન-પાપવચનમ્ । તત્ર હેતુંમાહ-યત
ઇતિ ગમ્યમ્ । યત સર્વેષામપિ વાઘિનામાદિકરા એવ તીર્થકરો ભવન્તિ । યથા શ્રીઋષભાદિતીર્થાનામાદિકરા:
શ્રીઋષભાદયો દેશકાલાદિના મિજ્જત્વરૂપા એવ ભવન્તિ । ન પુન: સર્વેષામપિ તીર્થાનામેકસ્તીર્થકરો ભવતિ ।
એવ દિગમ્બરાદિસંમુદાયાના તીર્થત્વેનામિમતતાનામાદિકર્તારો મિત્તા મિત્તા એવ ભવન્તિ । પરં શ્રીઋષભા-

૧. હિવે પ્રથમ પરને અભિપ્રાય દૂષવાને પરને અભિપ્રાય કહે છે—

તે સર્વને આપઆપણા માર્ગ તે તીર્થ. શેષ સર્વ અતીર્થ એ બુદ્ધિશાશ્વતી તેહને, હુધ
વૃત્તર્થ—તે જૈનાભાસ સર્વને સપ્રતિ દિગમ્બરાદિ પાશપર્યંતને આપઆપણા માર્ગ—આપઆપણા
સાધ્વાદિસંમુદાય તે તીર્થ હુધ જિમ દિગમ્બરને નગનજ દેવગુરુ હુધ એહવી શ્રદ્ધાવત જે જનસંમુદાય
તે તીર્થ પૂનિમિઆદિકને પૂનિમિ પાખીયુ કત્તવ્ય તેહની શ્રદ્ધાવત યાવત હુધકને પ્રતિમાના દેષો
જનસંમુદાય તે તીર્થ ઇત્યાદિરૂપે આપઆપણા માર્ગ તે તીર્થ બીજી પોતપોતાના ઇષ્ટમાર્ગથી
અતિગત સર્વ અતીર્થ, એહવી બુદ્ધિ તેહને શાશ્વતી એહવો તેહનો અભિપ્રાય ઇતિ ગાથાર્થ ॥૧૦॥

હિવે ઇમ આપઆપણા તીર્થને સિનપણે સિદ્ધ થઇ તીર્થ કર ઉદેશીને અભેદ બુદ્ધિ
પ્રતિ નિરાકરણ કરના કહે છે—

એતલે કહે તે એક સર્વના તીર્થ કર એ દુર્વચન, સર્વે તીર્થના આદિકર તીર્થકર હુધ

વૃત્તિનો અર્થ—એતલે નામપ્રરૂપણાદિકે બિનપણું કહે તે સર્વ જૈનને અને જૈનાભાસને,
તુ તે આદિકરથી લેવો જે નામે સમાનપણું તીર્થ કર તો એકજ એ વચન તે પાપવચન. તિહા હેતુ
કહે છે-યત એટલું આદિકરથી લેવું જે માટિ સર્વે વાદીને આદિકરજ તીર્થ કર હુધ જિમ ઋષભા-
દિતીર્થના આદિકર તે ઋષભાદિક દેશકાલાદિકે સિન સ્વરૂપેજ પણું સર્વ તીર્થનો એક તીર્થ કર
ન હુધ. ઇમ દિગમ્બરાદિસંમુદાયને તીર્થપણું ઇષ્ટને આદિકર્તા બિન બિનજ હુધ, પણું ઋષભાદિકને

દીનાં તદ્વ્યવસ્થાપિતતીર્થાનાં ચ પરસ્પરં તીર્થત્વેન ચ શ્રદ્ધાનમધિકૃત્ય ભેદાભાવઃ । દિગમ્બરાદીનાં ચ પરસ્પરં વૈપરીત્યમિતિ વિશેષો बोध्यः । इति गाथार्थः ॥ ૧૧ ॥

અથ દિગમ્બરાદીનામાદિકર્તારઃ કે ? इति नामग्राहेणाह—

॥ तेसि तित्थयरा पुण, सिवभूइप्पमुह णाम आइगरा । वीरजिणो अम्हाणं, तित्थयरो तं मह असच्चं ॥

व्याख्या—तेषां दिगम्बर-पौर्णमीयक-स्वरतरा अलिक-सार्द्धपौर्णमीयका गमिक-लुम्पक कटुक वन्ध्य-पाशचन्द्राभिधानाना पुनः । नामेति कोमलामन्त्रणे । शिवभूतिप्रमुखाः । प्राकृतत्वाद्विभक्तिलोपः । आदिकराः प्रमुखशब्दात् चन्द्रप्रभाचार्य-जिनदत्ताचार्य नरसिंहोपाध्याय-सुमतिस्निहाचार्य-शीलदेव लुम्पक-कटुक-वन्ध्य पाशचन्द्रनामानो ग्राह्या । शिवभूति-चन्द्रप्रभाचार्यादीनामेव दिगम्बर-पौर्णमीयकादितीर्थानामादिक-रत्वात् । एतच्च प्रायस्तदीयग्रन्थानुसारेण किंवदन्त्या च निपुणाना प्रतीतमेव । यत्तु तेषा स्वात्मनो जैनत्वख्या-तिनिमित्तं तीर्थं स्पष्टां निमित्तं च अस्माकं तीर्थकरो वीरजिन इति नाममात्रेण भणन 'तं' तत् महत्-चत्कुष्टम्, असत्यमलीकभाषणम् । श्रीमहावीरेण सह सम्बन्धाभावात् । सर्वथा सम्बन्धाभावे च तत्कर्तृत्व-स्याभ्युपगमे जगद्व्यवस्थाभङ्गः प्रसज्येत । नहि दिवंगते देवदत्ते कन्यायां परिणयनपूर्वकपुत्रोत्पत्ति-केनापि दृष्टा श्रुतो वा ? । एवं श्रीमहावीरात् तेषामप्युत्पत्तिरिति गाथार्थः ॥ १२ ॥

અથ જૈનાભાસાનાં શ્રીમહાવીરસ્તીર્થકરો ન ભવતોતિ નાસ્માભિરેવોચ્યતે, કિન્તુ તદીયૈરપિ તથૈવ ચોચ્યમાનમસ્તીતિ વર્ણયતિ—

॥ णिअपरतित्थगरत्ता, तित्थयरो णेव तेसि वीरजिणो । णिअत्तित्थं अण्णाओ, अण्णमत्तित्थं ति सहइणा ॥

અને તેણે આપ્યાં તીર્થને માહોમાહિ તીર્થપણિ અને તીર્થ કરપણે શ્રદ્ધાન આશ્રયી ભેદના અભાવ, દિગમ્બરાદિકને માહોમાહિ વિપરિતપણુ એતલો વિશેષ જણાવેા. એ ગાથાર્થ. ॥ ૧૧ ॥

હિવે દિગમ્બરાદિકના આદિકર્તા તે કહણુ ? તે નામગ્રહીને કહે છે -

તેહના તીર્થ કર શિવભૂતિ પ્રમુખ નામે આદિકર, વીરજિન અમ્હારે તીર્થ કર. તે મહા અસત્ય

વૃત્તિનો અર્થ—તે દિગમ્બરાદિ દેહેના શિવભૂતિપ્રમુખ, પ્રાકૃતપણથી વિલક્ષિણો, આદિકર પ્રમુખશબ્દથી ચ દ્રવણાચાર્યાદિક એ સર્વે ગ્રહેના, શિવભૂતિ-ચ દ્રવણાચાર્યાદિકને દિગમ્બર-પૂનિભીઆપ્રમુખ-તીર્થના આદિકરપણથી, એ તો પ્રાહે તેહના અથને અનુસારે અને વાર્તાઈ નિપુણને પ્રસિદ્ધ છે. અને જે તેહને પોતાના આત્માને જૈનપણુ જણાવવા નિમિત્ત અને તીર્થસ્પર્શનિ નિમિત્ત અમ્હારે તીર્થ કર તે વીરજન-એહવું નામમાત્રે કહેવું. તે મહાભિયાલાપણુ શ્રીમહાવીરસંઘાતે સંબંધના અસવથી સર્થા સંબંધને અભાવે તો 'તેહનુ કયું' એ 'એહવું માને જગન્મર્યાદાને લગ થાઈ. દેવદત્તે પરલોક પહોતે કન્યાનઈ પશિયનપૂર્વક પુત્રની ઉત્પત્તિ રૂણે દીડી સાબથી નહીં ઇમ શ્રીમહાવીરગથી તેહનીપણિ ઉત્પત્તિ, એ ગાથાર્થ ॥ ૧૨ ॥

હિવે જૈનાભાસનેા શ્રીમહાવીર તીર્થ કર ન કહ્યું તે અમ્હેજ નથી કહેના તો સુ ? તેહને જ સંબંધીય તિમ કહીવું છે એહવું દેખાડે છે—

व्याख्या—निजस्य परेषां च तीर्थानि निजपरतीर्थानि, तानि करोतीति निजपरतीर्थकरः, तस्य भावः तत्त्व, तस्मात् श्रीवीरजिनस्तीर्थकरो न भवति । तत्र हेतुमाह—‘णियतित्थ’मित्यादि । यतो निज-तीर्थमन्यस्मात्—श्रीमहावीरादन्यः शिवभूत्यादिस्मात् जातमिति शेषः । अन्यत्, चकारो गम्योऽन्यच्च-तदभिमततीर्थादपरं च-अतीर्थ-तीर्थमेव न भवतीति श्रद्धानादित्यक्षरार्थः । भावार्थः पुनरेवम्—यद्यपि दिगम्बरो जैननामधारी तथापि निजमतिविकल्पितेन लिङ्गेन सूत्रतोऽपि सिद्धान्तेन चान्यतीर्थिककल्पः । तेन च परित्यज्य प्रथमं पौर्णिमीयकः प्रष्टव्यः—ननु भोः पौर्णिमीयक । तव वीरजिनस्तीर्थकरः किं भवदभिमत-पौर्णिमीयकसमुदायस्यादिकर्तृत्वेन अन्यस्यादिकर्तृत्वेन वा ? नाद्यो, भवतोऽप्यनभिमतत्वात् । यतः पौर्णि-मीयकसमुदायस्य आदिकर्ता चन्द्रप्रभाचार्यः सर्वसम्मतः । यदुक्तम्—‘श्रीचन्द्रप्रभासूरिरोऽस-भगवान् प्राची-कशत् पूर्णिमा’मित्यादिपौर्णिमीयककृतक्षेत्रसमासवृत्तिप्रशस्तौ । अन्यत् चकारो गम्यः, अन्यच्च (न द्वितीयः) निजसमुदायादपरम् अस्मदभिमत तीर्थं तत्कर्तृत्वेन भवतस्तीर्थकरो न भवति । तदतीर्थमिति श्रद्धानात्, तीर्थ-करत्वातीर्थकरत्वयोर्विरोधात् । तेन तदादिकर्तृत्वेनापि तीर्थकरो न भवति, किन्तु चन्द्रप्रभाचार्य एव तीर्थकरो मन्तव्यः । भवदभिमततीर्थस्यादिकर्तृत्वात् । अत एव तस्य देवस्वरूपमग्रे दर्शयिष्यते । ननु भो ! नहि वयं लुम्पकेनेव चन्द्रप्रभाचार्येण नवीनसमुदायः कृतः इति ब्रूमो, येनोक्तदोषावकाशः स्यात् ।—किन्त्वनादिसिद्धं पूर्णिमापाक्षिकं चन्द्रप्रभाचार्येण सिद्धान्तादुद्धृतमिति ब्रूम इति चेत् । मैव, काप्यागमे तथायुक्तत्वात् । प्रत्युत सिद्धान्ते चतुर्दशीचतुर्थीकरणे प्रायश्चित्तभणनेन अनादिसिद्धं चतुर्दश्या पाक्षिककृत्यमिति ।

किञ्च—तवाभिप्रायेणापि पाक्षिककृत्यविशिष्टचतुर्दशी पर्युपणाकृत्यविशिष्टचतुर्थीवत् तीर्थसम्मत्या प्रवर्त्तिता अथवा चन्द्रप्रभाचार्यप्रादुर्भूतपूर्णिमावत्तीर्थसम्मत्या वा ? आद्ये, चतुर्थीपर्युपणावत् चतुर्दशी-पाक्षिकमप्यभ्युपगन्तव्यं परिहर्त्तव्यं बोध्यमपि, तवाभिप्रायेणोभयत्राऽपि तौल्यात् । परं पञ्चमी शास्त्रोक्तो

पोतानु ‘अने परने तीर्थ’ना करवापण्णायी तीर्थ’कर वीरजिन तेहने नही पोतानु तीर्थ’ते अन्यथी थयु’ । अने अन्य ते अतीर्थ’ओहवी सद्धण्णायी’

पोतानु अने परने तीर्थ’ते करे, ते पण्णायी श्रीवीरजिन ते तीर्थ’कर न कुण्ठे । तिहा हेतुं हदे छे—ने माटे’ पोतानु तीर्थ’महावीरथी अन्य ने शिनभूत्पादिके तेथी, थयु अतलो पाहिरथी अर्थ-लेवेने, तेहना छष्टतीर्थथी अपरतीर्थ’ते तीर्थ’न नहिं । ओहवा श्रद्धानथी ओ अक्षरार्थ’ भावार्थ’ते ओ-अछे दिग’पर जैननामधारी तछे पोताना अतिविकल्पो’ लिगे अने सिद्धाते करीनेपण्णि अन्यतीर्थीने सरिणे । तेवती तेहने भुङ्गीने प्रथम पूनमीओ । पूछवे । पूर्वपक्ष-हे । पूनमीया । ताहरे । वीरजिन तीर्थ’कर ते स्यु ताहरे छष्ट ने पूनमीया समुदाय तेहने आदिकरपण्णि अथवा अन्यने आदिकरपण्णि ? प्रथमपक्ष तो नही छुअने पण्णि अनलिमतपण्णायी । ने माटे’ पूनमीयासमुदायने आदिकर्ता यद्रप्रभाचार्य’ सर्वसंमत, ‘श्रीयद्रप्रभासूरि ते भगवान् पूनीम पर्व’प्रते’ प्रगट करतो हवे, ? ओ पुनर्माटे’ जैनसत्तासनी वृत्तिनी प्रशस्तिने विषे, अन्य ने पोताना समुदायथी अण्णु अम्हाउ’ छष्ट तीर्थ’तेहने करवापण्णि ताहरो तीर्थ’कर न कुण्ठे ते अतीर्थ’ ओहवा श्रद्धानथी तीर्थ’करपण्णाने अने अतीर्थ’करपण्णाने विरोधथी, तेवती तेहने’ आदिकर्तृपण्णि तीर्थ’कर न कुण्ठे । तो स्यु ? यद्रप्रभाचार्य’ तीर्थ’कर मानवे, ताहरो छष्टतीर्थ’ने आदिकर्तृपण्णायी, अतएवाभवती, तेहने देवतु स्वरूप ते आगलिं देयादीस्ते ।

सर्वसम्भताऽपि न प्रादुर्भूता, प्रादुर्भूता चातुकाऽपि पाक्षिककृत्यविशिष्टा पूर्णिमासीति, तत्र किं कारण-
मिति पर्यालोचयामः । नापि द्वितीयोऽसम्भवादेव । नहि पूर्णिमाप्रवर्तनकाले विद्यमानचतुर्दशीतीर्थवत्
चतुर्दशीप्रवर्तनकाले प्राणमातीर्थमासीत् । अन्यथा प्राणमा व्युच्छिन्नेति वचनमसङ्गतं स्यात् । तस्माच्च-
तुर्दशीतीर्थपरित्यज्य तत्प्रतिपक्षभूतपूर्णिमाप्रवर्तनेन तीर्थवाह्यतामवनं कृपपातवत् द्वेपमूलकमेव सम्भाव-
यामः । अन्यथा नवीनमार्गस्थापनाऽसम्भवात् । एवमाञ्जलिकादयोऽप्यवसातव्याः । परं पौर्णिमीयक-
मूलका एवेति विशेषो द्रष्टव्यः । तेन पूर्णिमापाक्षिकाभ्युपगन्तुमात्रस्य चन्द्रप्रभाचार्यः पितामहकल्पोऽव-
सातव्यः । एवं लुम्पाकोऽपि प्रष्टव्यः—ननु भो लुम्पक । तवामिप्रायेण तीर्थं तावज्जिनप्रतिमाप्रतिपन्थि-
जनसमुदायरूपमेव । तस्य च आदिकर्ता श्रीमहावीरो न भवति । किन्तु तव भान्नैवामिव्यञ्जितः
सर्वसम्भतो लुम्पकनामा लेखक । यदि च तस्य तीर्थकरत्वं नाभ्युपगम्यते तर्हि तद्व्यवस्थापितो जन-
समुदायस्तीर्थमपि न भवेत् । अतीर्थकरणेन लुम्पकेन व्यवस्थापितत्वात् । एवं सर्वत्राऽपि सम्यक्पर्यालो-
चनया येस्य कस्याऽपि समुदायस्य आदिकर्ता नामग्राहेण वक्तुं शक्यते, तस्य च श्रीमहावीरस्तीर्थकरो न
भवत्येव, तदादिकर्तृत्वाभावात् । यथा श्रीमहावीरव्यवस्थापितस्य तीर्थस्यादिकर्ता श्रोपाश्वनाथो न भवति ।
एवं चन्द्रप्रभाचार्यादिव्यवस्थापितानां समुदायानां चन्द्रप्रभाचार्यादय एव तीर्थकराः, न पुनस्तद्व्यतिरिक्ताः
श्रीऋषभादय इति तात्पर्यमिति गाथायः ॥ ९३ ॥

पूर्वपक्ष-अत्र हे लुपकनी परे अद्रप्रभाचार्ये नवे समुदाय शोधो धर्म नथी कहेना. जेणे कहीआ
तोषणेन अवकाश थाउ. तो श्यु ? आनादिसिद्ध पुनिम थाप्पीपर्व ते अद्रप्रभाचार्ये सिद्धतथी. छभूत. जेहपु
कड-छु. जेहपु जेहे, ते छपरि कडे छे-म भोक्षी, काई आगमने विषे तिभ अणुकावापण्ठाथी साहयु सिद्धातने
विषे अतुईशीने जोथने अकरेवे भायश्चित कडेवे करेवे आनादिसिद्ध अतुईशीने विषे पाक्षिककर्तव्य. वही ताहरे
अलिप्राये जेणि पाक्षिककर्तव्ययुक्त अतुईशी ते पथुपण्ठाकतव्यविशिष्टअतुर्थानी परे तीर्थस मनि प्रवर्तवी ?
अथवा अद्रप्रभाचार्ये अगठकरी पुष्टिमानि परि तीर्थनी अस मति ? आद्यपक्षे अतुर्थीपथुपण्ठापर्वनी परे
अतुईशीर्ष पाक्षिकपणि माननु अथवा छिहु परिहणु. ताहरे अलिप्राये, जिहु हाये तुल्यपण्ठाथी, पणि
पाय्मि शास्त्रोक्त सर्वस मति पणि न अगठ करी अनि अगठ करी अणुकाहोपणि पाक्षिककर्तव्यविशिष्टपुनिमने
तिहो श्यु काण्यु ? ते विचारीछे छे, अन्यने आदिकर्तपणि जे जीजे पक्षे नही, अस लवयो. पुनिम-
अवर्तनकांवे छतो अतुईशीनी परे अतुईशीप्रवर्तन कांवे पुष्टिमातीर्थ छपु धर्म तो नही, धर्म नही तो
पुनिम व्युच्छिन्न जे वयन अस गत थाई, ते वती अतुईशीतीर्थ अकोने तेहने विपरीतश्रुत पुनिमने प्रवर्तने
तीर्थभाह्यतातु थातु हृपपातनी परि द्वेपमूलक सलवी छई धर्म नही तो नवीनमार्गनी स्थापनाना असं-
वधी, धर्म आंयद्विआप्रमुपपणि छछीरीते मानवा पणि पुनिभीआमूलक जे विशेषे जणुवेा ते वती करी
पुनभीआपाक्षिकना अगीकारमानने अद्रप्रभाचार्य ते पितामहसरिभो जणुवेा. धर्म लु पकपणि जणुवेा.

पूर्वपक्ष-हे लुपक ! ताहरे अलिप्राये तीर्थ तो जिनप्रतिमाना वेरी जनने समुदायअपण. अने
तेहने आदिकर्ता श्री महावीर न छई. तो श्यु ? ताहरे नाये जे जणुव्यो अवर्तप्रसिद्ध लुपक नाये लेपक
जेहे तेहने तीर्थकरपक्ष न मानोछे, तडेहे तेहनी थाप्यो जनसमुदाय ते तीर्थ पणि न छई. अतीर्थ कर-
लुपके थाप्पाथी धर्म सर्वत्रपक्षे सम्यग् पर्यालोचनाछे जे काई समुदायने आदिकर्ता नामअहे कही न सकीछे
ते समुदायने श्रीमहावीर तीर्थकर न छई जे, तेहना आदिकर्तापणुना असावधी, जिन श्रीमहावीरे
थाप्पा तीर्थने आदिकर श्रोपाश्वनाथ न छई. धर्म अद्रप्रभाचार्यादिक छे थाप्पा समुदायने अद्रप्रभाचार्या-
दिक तीर्थकरपक्षे. तेथी जीज श्रीकृष्णादिक नही जे तात्पर्य. जे गाथायः ॥ ९३ ॥

અથ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદિભ્યો જાતાનાં સમુદાયોના શ્રીમહાવીરાજ્ઞાતત્વમુખે સર્વલોકગર્હણીયદૂષણમાહ-
 ॥ જો અણં તિત્યયરં, અણં પિઅરં વ અન્નઓ જાઓ । જંપહ લોઅવિરુદ્ધં, અલજ્જઓ અહર્વં ગયસણો ॥”

વ્યાખ્યા—યો દિગમ્બરાદિસમુદાયોઞ્ચિત્—શિવભૂત્યાદિતો જાતોઽન્યં તીર્થંકરં શ્રીમહાવીર-
 નામાનમ્ અન્યપિતરમિવ ‘જંપહ’ તિ । કથયતિ । યત્તદોર્નિત્યામિસમ્બન્ધાત્ । સ ચાલજ્જકઃ—ન વિદ્યતે
 લજ્જા—લોકોઽપવાદમીતિજન્યો વ્રીહા યસ્ય સોઽલજ્જકઃ । અથવા વિગતસદ્ભક્તઃ—વિગતા—નષ્ટા સદ્ભા-
 વ્યક્તચેતના યસ્માત્સ તથા । પીતમદિરવન્ નષ્ટસદ્ભક્તઃ इत्यर्थः । નહિ સલજ્જો વ્યક્તચેતનો વાન્યસાજ્ઞાતો,
 મહદ્ધિકમપ્યન્ય પિતરં બ્રૂતે । એવ પૌર્ણિનીયકાદિસમુદાયોઃ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદિભ્યો જાતાઃ યદિ લજ્જાવન્તઃ
 સદ્ભાવન્તો વા ભવેયુઃ, કથ તર્હિ નિજનિજમાર્ગાદિકર્ત્વુન્ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદીન્ પરિત્યજ્ય શ્રીમહાવીર તીર્થંકર,
 માપન્તે ? । તસ્માન્તદીયસમુદાયો લજ્જારહિતા અવસાતવ્યા इति गाथार्थः ॥ ૯૪ ॥

અથ તેવા શ્રીમહાવીરસ્તીર્થંકર इतिवचोऽपि वक्तुमयुक्तमिति दृष्टान्तेन दर्शयति—

॥ વીરજિણેણં ઠવિઅં, તિત્યમતિત્યંતિ ભાસગા સવ્વે । માયા મે વંઙ્ગસિ અ વયણવિરોહં અયાણંતા ॥

વ્યાખ્યા—વીરજિનેન—શ્રીમહાવીરેણં વ્યવસ્થાપિત તીર્થં દુઃપ્રસમાચાર્ય યાવદ્દિગ્ધિમપિ અતીર્થ-
 તીર્થં ન ભવેતીતિ ભાષકાઃ સર્વેઽપિ ભવન્તિ । તે ચ ‘માતા મે વન્ધ્યે’તિવચનવિરોધમર્જાનાનાં મર્સતંવ્યાઃ ॥
 યદિ ચ તદ્વ્યવસ્થાપિત તીર્થં ન ભવેત્, કથ તર્હિ સ તીર્થંકરઃ । યદિ ચ તીર્થંકરઃ, કથ તર્હિ તદ્-
 વ્યવસ્થાપિત તીર્થમતીર્થં સ્યાન્, અતીર્થતીર્થવ્યવસ્થાપકત્વતીર્થંકરત્વચોર્વિરોધાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૯૫ ॥

હિવે ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદિકથો જિપના સમુદાયને શ્રી મહાવીરેણ જિપનાયણુ કહે તે સર્વલોકનિદેશી
 દ્રષ્યુ કહે છે (‘ગાથાર્થ’ નથી કર્યો)

જે દિગમ્બરાદિ જનસમુદાય અન્યથી શિવભૂત્યાદિકથી થયા એ અન્ય તીર્થંકર શ્રીમહાવીરને નામે
 તે પ્રતે અન્યપિતાનો પરે કહે, યત્ શબ્દ અને તત્ શબ્દને નિત્યે સમધર્મો. તથો લજ્જા જે લોકોપવાદ-
 બ્યજનિત લજ્જા જેહને એહવો. અથવા ગદ્ય સંજ્ઞા છે જેહને પીતમદિરાની પરે નષ્ટચેતન્ય એહવો જણાવે.
 સલજ્જ વ્યક્તચેતન્ય તે અન્યથો જણ્યા અન્ધને પિતાને કહે નહીં. ધર્મ પ્રજિં મીયકાદિસમુદાય ચન્દ્રપ્રભા-
 ચાર્યાદિકથી થયા તે જહ લજ્જાવત કુષ્ઠ અથવા સરૂપત કુષ્ઠ કિમ તો આપેઆપણામાર્ગના આદિકર્તા જે
 ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદિક તે પ્રતે મૂઢને શ્રીમહાવીરને તીર્થંકર કહે, તેવતી તેહનો સમુદાય તે લજ્જાવરહિત જણાવે,
 એ ગાથાર્થ ॥ ૯૪ ॥

હિવે તેહનો શ્રીમહાવીર તીર્થંકર એ વચન કહેણુ અયુક્ત એહવુ દષ્ટાતે કહે છે,
 વીરજિને ચાપ્પુ તીર્થં તે અતીર્થ એહવુ કહેનારા સર્વે માતા માહરી વધ્યા એહવો-વચનવિરોધ,

અજ્ઞાથતા માનવા

શ્રીમહાવીર ચાપ્પુ તીર્થં દુ પ્રસમાચાર્યતાઈ અજિન્ન એહવુ એ અતીર્થના કહેનારા સર્વે છે. તે માતા
 માહરી વધ્યા ધ વચનવિરોધને અજ્ઞાથતા માનવા. જહ તેહનુ-ચાપ્પુ તીર્થં ન કુષ્ઠ, કિમ તહ તે તીર્થંકર
 જહ તે તીર્થંકર કિમ તો તેહનુ ચાપ્પુ, અતીર્થ કુષ્ઠ, અતીર્થને, તીર્થંચાપકપણુ અને તીર્થંકરપણુ એ
 મિહુને વિરોધથી. એ ગાથાર્થ. ॥ ૯૫ ॥

અંથ શ્રીમહાવીરવ્યવસ્થાપિતમેતત્તીર્થમિતિ વ્યક્ત્યા યદિ 'નિશ્ચયો ભવેત્', તર્હિ તદતીર્થમિતિ નોચ્યતે એવેતિ પરાકૂતનિરાસાર્થમાહ—

॥ તં તિત્થં અચ્છિણ્ણં, જસસાઇગરો ણ લબ્ભાણ અણ્ણો । વીરાઓ વીરેણં, દુપ્પસહંતં તયં મણિણં ॥૧૬॥

વ્યાખ્યા—તત્ત્વ તીર્થમચ્છિન્નં જ્ઞેયં યસ્ય આદિકર્તા શ્રીમહાવીરતીર્થકરાદન્યઃ—ચન્દ્રપ્રમાચાર્યાદિ-
વદપરો ન લબ્યતે, તસ્ય કર્તા શ્રીમહાવીર એવંત્યં । તર્ક—તત્ત્વ તીર્થં દુઃપ્રસમાન્તં શ્રીમહાવીરેણ મણિત
મગવતીસમ્મત્યા પ્રાક્રપદર્શિતમેવ । તત્ત્વ સામ્પ્રતં પરિશેષાત્ તપાગણ એવંત્યં ભવતિ । તસ્યાદિકર્તાડન્યઃ
કોઽપિ ન લબ્યતે । યા તુ શ્રીજગચ્ચન્દ્રપૂરિતઃ તપા ઇતિ પ્રસિદ્ધિ, સા તુ યાત્રાનિમિત્તક-સઘ-
પતિપ્રસિદ્ધિવત્તપોમાત્રજન્યા । ન પુનર્નવીનપ્રરૂપણાપૂર્વકનવીનમાર્ગવ્યવસ્થાપનેન । નહિ નામાન્તરપ્રવૃત્તિ-
માત્રેણ આચારાદિપરાવૃત્તિર્ભવતીતિ' તવાપિ પ્રતીતમેવેતિ સમ્યક્પર્યાલોચનયા તપાગણ એવાચ્છિન્નતીર્થ
મન્તવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૬ ॥

અથૈવમચ્છિન્ને તીર્થે સિદ્ધે શેષમતીર્થં તદીયમુલ્લેખ—

(અથ દેવ(તીર્થકર)ત્વેન દેવઃ 'અરિહતો મહા દેવો'તિ વચનાત્તદીયમુલ્લેખ) વ્યવસ્થાપયન્નાહ—

॥ વીરજિણો જહા દેવો, તિત્થયરત્તેણ સચ્ચાહાં તિ । તા તદ્ધવિણં તિત્થં સેસમતિત્થં સઓ સિદ્ધાં ॥૧૭॥

વ્યાખ્યા—યદિ વીરજિનઃ સત્યવાદી તીર્થકરત્વેન દેવઃ । 'અરિહતો મહા દેવો'તિ વચનાત્ ।
'તા' તર્હિ તદ્વ્યવસ્થાપિતં તીર્થમચ્છિન્નમ્ । અન્યથાતીર્થકરત્વેન દેવત્વાસમ્ભવાત્ । એવં ચ તીર્થ
સિદ્ધે શેષં ચન્દ્રપ્રમાચાર્યાદિવ્યવસ્થાપિતસમુદાયાત્મકમતીર્થં સ્વતઃ સિદ્ધમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૭ ॥

હિવે શ્રીમહાવીરે યાપ્યુ તે આ તીર્થં એહુ વ્યક્તિ જહા નિશ્ચય હુઈ. તહ તે અતીર્થં ન કહીઈ જ.
એહવો પરનો અભિપ્રાય તે નિરાસ કરિવાને અર્થે કહે છે—

તે તીર્થં અચ્છિન્નં જેહનો આદિકર્તા અન્ય ન પામીઈ. વીરથો વીરે દુઃપ્રસલાચાર્ય પર્થ ત કહીઈ છે.

તે તીર્થં અચ્છિન્નં જાણુવુ. જેહનો આદિકર્તા શ્રીમહાવીરતીર્થ કર્તા ચન્દ્રપ્રમાચાર્યાદિકની પરે ખીજે
ન પામીઈ. તેહનો કર્તા શ્રીમહાવીરજ એ અર્થ. તે તીર્થં દુઃપ્રસલાચાર્ય પર્થ ત શ્રીમહાવીરે કહીઈ, ભગવતી-
સમતિ પૂર્વે દેખાડ્યું જ છે. તે તો હિવડા ખીજુ દુપણુ યુક્ત છે વતી તપાગણજ તીર્થ છે. તે તપાગણજનો
આદિકર્તા મહાવીર વિના ખીજે કાઈ ન પામીઈ અને જે શ્રાવગમ્ય દ્રસરિયા 'તપા' એહવી પ્રસિદ્ધિ, તે તો
યાત્રાનિમિત્તે થઈ સઘપનીની પરે તપમાત્રે જાપની, પણુ નવીનપ્રરૂપણાપૂર્વક નવે માર્ગે તે યાપવે નહીં
નામાતર પ્રવૃત્તિમાત્રે આચારાદિક ન-કુઈ તે તાહરે પણુ પ્રતીતજ છે. એ વિચારણાઈ તપાગણ તીર્થ
માનવું. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૬ ॥

હિવે ઇમ અચ્છિન્ન તીર્થં સિદ્ધ થઈ હુ તે ખીજુ તે અતીર્થ. એહુ તેહનેજ મુખે થપાવતો કહે છે-
વીરજિન જહા દેવ તીર્થ કરપણિ સત્યવાદી, તહ તેણિ યાપ્યુ તે તીર્થ. શેષ અતીર્થ સ્વભાવે સિદ્ધ.

વીરજિન સત્યવાદી તીર્થ કરપણિ જહા દેવ 'અરિહત તે માહરે દેવ' એ વચનથી તહ તેહનું
યાપ્યુ તીર્થ તે અચ્છિન્ન. ઇમ નહીં તો તીર્થ કરપણુ દેવપણાના અસલવથો ઇમ તો તીર્થ સિદ્ધ થઈ ખીજુ
ચન્દ્રપ્રમાચાર્યાદિકે યાપ્યો જનસમુદાયરૂપ તે અતીર્થ સ્વભાવસિદ્ધજ, એ ગાથાર્થઃ ॥૧૭॥

અથ પૌર્ણિમીયકાદિમાર્ગાણાં સ્વતઃ શ્રીમહાવીરવ્યવસ્થાપિતતીર્થત્વાભાવે સિદ્ધે તદાદિકર્તાર-
શ્ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદયો નિજનિજસમુદાયાન્ પ્રતિ કિં દેવસ્વરૂપાઃ સ્ત ગુરુસ્વરૂપા વા ? इतिशङ्क्याમાह—

॥ लोहअदेवसरूपा, चंदप्पहमाइणो ण गुरूत्वा । सीसत्ताभावाओ, गुरूवएसस्सणायत्ता ॥९८॥

व्याख्या—लौकिकदेवस्वरूपाश्चन्द्रप्रभाचार्यादयो, न, गुरुस्वरूपाः । तेषां लौकिकदेवत्वं चाष्टा-
दशदोषसाहित्येऽपि देवस्वरूपोपदर्शनात् प्रतिमार्गं मिन्ननवीनप्रक्रियाकरणाच्च । गुरुस्वरूपाभावे च हेतुमाह—
'सीसत्ते'त्यादि । शिष्यत्वाभावात् शिष्यत्वमन्तरेण गुरुत्वं न स्यात् । यदागमः—'हतूण सव्वमाण, सीसो
होवण ताव सिक्खाहि । सीसस्स हुति सीसा, ण हुति सीसा असीसस्स' ॥ १ ॥ चि चन्द्रवेध्यक-
प्रकीर्णके । तत्रापि हेतुमाह—'गुरुवएस' चि । यतस्ते किंलक्षणाः ? गुरुपदेशस्यानायत्ताः, गुरुपदेश-
मन्तरेण निजनिजमार्गप्रवर्तका इत्यर्थः । गुरुपदेशमन्तरेण शिष्यत्वं न स्यात्, शिष्यत्वाभावे च गुरुत्वं
न स्यादर्थदेवत्वमेवेति भावः । 'सीसस्स हुति सीस' चि । कस्याऽपि शिष्यत्वमन्तरेण गुरुत्वं न
स्यादेव, गुरुत्वशिष्यत्वयोः सामानाधिकरण्यात् । तेन भगवति श्रीमहावीरे न व्यभिचारः, तस्य शिष्य-
त्वाभावेन गुरुत्वस्याप्यभावात्, किन्तु देवत्वमेव । यत्तु धर्माचार्यप्रप्राजनायत्त्वादित्रयपदेशः, स च तमेव पुरु-
षमधिकृत्यौपचारिकोऽवसातव्यः । तेन शिष्यत्वं कस्यचिद्देवायत्त गौतमादीनामिव, कस्यचिच्च गुर्वायत्त
जम्बूस्वाम्यादीनामिव । परमुभयथापि गुरुत्वसमानाधिकरणमेव शिष्यत्वम् । अत एव सर्वेषामपि सम्यग्दृष्ट्याम्
आसतामन्ये, तीर्थकृतमपि देवत्वेन श्रद्धानमर्हत्येव, गुरुत्वेन श्रद्धान गौतमादिसुसाधुष्वेव, धर्मत्वेन च

હવે પૌર્ણિમીયકાદિમાર્ગને સ્વભાવે શ્રીમહાવીરજી ચાલ્યા તીર્થપણીને અભાવ સિદ્ધ થએ હું તે
તેહના આદિકર્તા ચંદ્રપ્રભાચાર્યાદિકને આપ આપણા સમુદાયપ્રતિ સ્થુ દેવસ્વરૂપ અથવા ગુરુસ્વરૂપ ? એહવી
આશ કા ઉપરિ કહે છે—

લૌકિકદેવસ્વરૂપ ચંદ્રપ્રભાદિક પશ્ચિ ગુરુસ્વરૂપ નહીં શિષ્યપણાના અભાવથી ગુરુપદેશના અનાયત્તપણાથી.

લૌકિકદેવસ્વરૂપ ચંદ્રપ્રભાચાર્યાદિક ગુરુસ્વરૂપ નહી, તેહને લૌકિકદેવપણું તે અઢારદોષ સહિતપણું
છતે પશ્ચિ દેવસ્વરૂપપણાના દેખાડવાથી માર્ગ માર્ગપ્રતિ મિન્ન નવીનપ્રક્રિયા કરવાથી, ગુરુસ્વરૂપના અભાવને
વિષે હેતુ કહે છે—શિષ્યપણાના અભાવથી શિષ્યપણા વિના ગુરુ પણું નાવે 'માન સર્વ હણીને' શિષ્ય
થઇને પ્રથમ શીષ્ય શિષ્યને શિષ્યહુઈ. પશ્ચિ ન કુઇ અશિષ્યને શિષ્ય' તિહાઈ હેતુ કહે છે—જે માટે
તે કહેતા છે ? ગુરુપદેશને અનાયત્ત—ગુરુપદેશ વિના આપઆપણામાર્ગના પ્રવર્તક એ અર્થ ગુરુપદેશ વિના
શિષ્યપણું નાવે. શિષ્યપણાને અભાવે ગુરુપણું ન કુઇજ અર્થથી દેવપણું જ એ ભાવ. કાઠને શિષ્યપણા
વિના ગુરુપણું ન કુઇ જ. ગુરુપણાને અને શિષ્યપણાને એક ચાનકે, છતાપણાથી તેવતી શ્રીમહાવીરને વિષે
વ્યભિચાર નહીં તેહને શિષ્યપણાને અભાવે ગુરુપણાના પશ્ચિ અભાવથી તણું સ્થુ ? દેવપણું જ.

અને જે ધર્માચાર્યપ્રપ્રાજનાચાર્યપણાનું કહણું તે તેહજ પુરુષ આશ્રયી લક્ષણાઈ જાણવું તેવતી
શિષ્યપણું તે કુણેકને દેવને આશ્રિત ગૌતમાદિકનીપરે, કુણેકને ગુરુને આશ્રિત જ બુદ્ધસ્વામ્યાદિકની પરિ
પશ્ચિ ખિહું પ્રકારે ગુરુપણું એકાશ્રયને વિષે શિષ્યપણું. એતલાજવતી સર્વે સમ્યગ્દૃષ્ટિને ખીજા—તો રહો.
તીર્થ કરને પશ્ચિ શ્રદ્ધાન તે અરિહત ને વિષે, ગુરુપશ્ચિ શ્રદ્ધાન તે ગૌતમાદિકસાધુને વિષે, ધર્મપશ્ચિ શ્રદ્ધાન

શ્રદ્ધાનં કેવલિપ્રજ્ઞપ્રજ્ઞાનાદિષ્વેવેતિ બોધ્યમ્ । અન્યથા સમ્યગ્દષ્ટિત્વાસમ્ભવાત્ । અત એવ ચન્દ્રપ્રમા-
ચાર્યાદીનાં નવીનમાર્ગપ્રકાશને ગુરુપદેશનપેક્ષણ દેવત્વમેવ, ગુરુત્વ ચ તદપત્યેષુ, ધર્મત્વ ચ તત્પ્રણી-
તમાર્ગે ઇત્યર્થાદ્ બોધ્યમ્ । એવ દેવગુરુધર્મવાંમકાનુષ્ઠાનતદ્વત્સુ પ્રાયો જૈનાનુકૃતિકલ્પત્વેન જૈનાભાસત્વ
મન્તવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૮ ॥

અથ યેન શિવભૂત્યાદયો દેવસ્વરૂપાસ્તેન કારણેન નિજનિજદર્શનેષુ પ્રક્રિયાકર્તારોઽપિ ભવન્તીતિ
દર્શયતિ—

॥ તન્મૂલા પદ્મમગ્નં, મિષ્ણામિષ્ણેવ પકિરિઆ હુજ્જા । જહ અણ્ણાઉત્થિઆણં, અણ્ણાણસ્સેવ માહપ્પા ॥

વ્યાખ્યા—તે શિવભૂત્યાદયો મૂલમ્-આદિકારણં યસ્યા સા તન્મૂલા, પ્રતિમાર્ગ મિષ્ણા
મિન્નૈવ પ્રક્રિયા ભવતિ । તત્ર દષ્ટાન્તમાહ—યથા અન્યતીર્થિકાનાં-સાહુલ્યશાક્યાદીનાં પ્રક્રિયા પ્રતિમાર્ગ
મિન્ના મિષ્ણા એવ ભવન્તિ । તત્ર હેતુમાહ—અજ્ઞાનસ્યૈવ માહાત્મ્યાત્ । અજ્ઞાનં હિ કુત્સિતં જ્ઞાનં મિથ્યાદૃશ-
મેવ ભવતિ । તત્ત્વ જ્ઞાનાવરણીય[આપેક્ષ]ક્ષયોપશમવૈચિત્ર્યાત્ નાનાપ્રકારં સ્યાત્ । તેન તત્ત્વજન્યા પ્રક્રિયાઽપિ
નાનાપ્રકારૈવ સ્યાત્ । ‘કારણાનુરૂપં કાર્યં’મિતિવચનાત્ । પ્રક્રિયા ચ નિજનિજદર્શનેષુ મર્યાદારૂપા ।
સા ચ નિજનિજમાર્ગાણામાવિકર્તૃભિઃ કૃતૈવ ભવતિ, ન પુનઃ પ્રાચીનાઽપિ, પરોપદેશસંપેક્ષત્વેન આદિ-
કર્તૃત્વં ન સ્યાત્ । આદિકર્તૃત્વં ચ તથાભૂતમાર્ગાણામપરેપામાદિકર્તૃત્વાભાવે શિવભૂત્યાદીનામેવ સમર્થિતમ્ ।
અત એવ નિજનિજમાર્ગેષુ શાસ્ત્રપ્રવૃત્તિરપિ પ્રક્રિયાનુરોધૈનૈવ સ્યાત્ । તથાહિ—‘શ્રીચન્દ્રપ્રભસૂરિરાટ્ સ
ભગવાન્ પ્રાચીકશત્પૂર્ણિમા’મિત્યાદિશાસ્ત્રરચના તન્મતપ્રક્રિયાનુરોધૈનૈવ ।

તે ઠેવશીપ્રરૂપિતજ્ઞાનાદિકને વિષે જ જાણુવું. ધર્મ પના સમ્યગ્દષ્ટિપણ્યાના અસભવથી. એતલાજવતી
અદ્રપ્રભાચાર્યાદિકને વિષે નવીનમાર્ગપ્રકાશનને વિષે ગુરુપદેશનુ અનપેષણુ તે દેવપણિજ ગુરુપણુ તે તેહના
અપત્યને વિષે, ધર્મપણુ તે તેહના પ્રરૂપા માર્ગને વિષે. એતદ્-અર્થથી જ જાણુવું પણિ દેવગુરુધર્મ
ધાર્મિકાનુષ્ઠન તદ્ તને વિષે ગ્રાહે જૈનના અનુકારની સરિખાધ પણિ જૈનાભાસપણુ માનવું. એ ગાથાર્થ. ॥૧૮॥

હિવે ચેણે કારણે શિવશૂત્યાદિક તે દેવરૂપ, તેણે કારણે આપઆપણા દર્શનને વિષે પ્રક્રિયાના
કરનાર પણિ હુઈ એહવું દેખાડે છે—

તન્મૂલક માર્ગ માર્ગપ્રતે ભિન્ન ભિન્ન પ્રક્રિયા હુઈ. જિમ અન્યતીર્થીની, અજ્ઞાનનાજ માહાત્મ્યથી.

તે શિવશૂત્યાદિક આદિકારણુ છે એહનું તે તન્મૂલક. તે પ્રતિમાર્ગઈ લિજ લિજ જ પ્રક્રિયા હુઈ તિહા
દષ્ટાત કહે છે—જિમ અન્યતીર્થિક જે સામ્યશાક્યાદિકની પ્રક્રિયા માર્ગ માર્ગ પ્રતિ લિન્ન લિન્ન જ હુઈ
તિહા હેતુ કહે છે—અજ્ઞાનમાહાત્મ્યપણ્યાથી. અજ્ઞાન તે કુત્સિત જ્ઞાન, તે તે જ્ઞાનાવગણુને અપેક્ષાને જે
ક્ષયોપશમ તેહના વિચિત્રપણ્યાથી નાના પ્રકારે હુઈ. તે વતી તેણે જન્ય પ્રક્રિયા નાનાપ્રકારે જ હુઈ.
‘કારણુને સરિખું જ કાર્ય’ એ વચનથી. પ્રક્રિયા તે આપઆપણા દર્શનને વિષે મર્યાદારૂપ. અને તે
આપઆપણા માર્ગને આદિકરતાઈ કરી હુઈ. પણિ પૂર્વથી નહી. પના ઉપદેશની અપેક્ષાપણિ તે આદિકર્તા
પણુ ન હુઈ. આદિકર્તૃપણુ તે તેહના માર્ગને બીજને આદિકર્તૃપણુને અસારે શિવશૂત્યાદિકને જ
સમર્થુ છે. એતલા જ વતી શાસ્ત્રપ્રવૃત્તિપણિ પ્રક્રિયાને અનુરોધિ જ હુઈ. ‘અદ્રપ્રમાચાર્ય’ તે પૂર્ણિમા

तथा 'ण छिवन्ति जहा देहं, ओसरणे भावजिणवरिदाणं । तह तप्पडिमं पि सया पुइति ण स(व्व)हुदणारीओ' ॥ १ ॥ त्ति चैत्यवन्दनकुलके जिनदत्ताचार्येण स्वकृतप्रक्रियानुरोधेनैव तथाशास्त्र-
रचना कृता । तथा निजप्रक्रियानुरोधेन शासनस्य कलङ्कदानमपि । 'पूएइ मूलपडिमपि साविआ चिइ-
निवासिसम्मत्तं । गवभावहारकल्लाणं पि णहु होइ वीरस्स' ॥ १ ॥ त्ति उत्सूत्रपदोद्घाटनकुलके जिन-
दत्ताचार्येणैव स्वकृतप्रक्रियानुरोधेनैव कृतं मन्तव्यम् । तथा आञ्चलिकेनापि श्रीआवश्यकनिर्युक्तिदीपि-
कायाम्—'सामाइअमि उ कए, समणो इव सावओ हवइ जम्हा । एण कारणेणं बहुसो सामाइअ
कुज्जा' ॥ १ ॥ इत्यत्र बहुशः सामायिककरण जन्मापेक्षया, न तु दिनापेक्षयेति व्याख्यातम् । अत एव
तेषां ग्रन्थानामप्रामाण्यमेव, सर्वासामप्युक्तप्रक्रियाणां सर्वज्ञमूलकत्वाभावात् । सर्वज्ञमूलिका हि प्रक्रिया
ज्ञानाप्रकारा न भवति, सर्वेषामपि सर्वज्ञानामेकवाक्यत्वात् । अत एव चतुर्विंशतितीर्थेषु प्रक्रियाभेदो
न भवत्येव । यत्तु आद्यन्तर्तीर्थयोः पञ्चमहाव्रतानि शेषेषु च तीर्थेषु चत्वारि महाव्रतानि भवन्ति,
तत्र प्रक्रियाभेदः । स्त्रीपरित्यागस्य सर्वत्रापि समानत्वात्, सर्वैरपि तीर्थकृद्भिस्तथैव भणितत्वेनैकवा-
क्यताया अनपायादिति गायार्थः ॥ ९९ ॥

अथ शिवभूत्यादिप्ररूपितमार्गमाश्रितः कीदृशो भवतीति दर्शयति—

॥ तस्स य णिस्स पत्तो जिगमयसत्ताविलोवगो पावा । अण्णत्थ णत्थि अत्थि अ इहेव दुहओचि दुच्चयणो ॥

व्याख्या—तस्य च (कल्पितार्थस्य । च. पूर्वोक्तसङ्कतिद्योतनार्थः) शिवभूत्यादिप्ररूपितमार्गस्य च
निष्ठा प्राप्तः, तन्निष्ठामेव शरणीकृत्य प्रवर्त्तमान इत्यर्थः । अनेन विशेषणेन जैनमार्गः (पतितस्तद्वद्) माश्रितः

प्रगट्ठ करतो कुओ '—ओहवो शास्त्रनी रयना तेहनी प्रक्रियाने उदेशीने ज, 'जिम सभवसरथुने' विषे
लावजिनने न अडि नारी, तिभ तेहनी प्रतिभापण्णि नारीओ न पूजि' ओहवु जिनदत्ताचार्ये ज कीधु
ने चैत्यवदनकुलके तेहने विषे पोतानी करी प्रक्रियाने अनुरोधे ज शास्त्ररयना करी.

वही पोतानी प्रक्रियाने वरी शासनने कल कदानपण्णि 'आविका भूलप्रतिभाने पूजि, चैत्यवासीने
सभकित, गलापहार कल्याणुक ते महावारने नही ओ त्रिषे ठामे तथा श्वे छे ओहवु उत्सूत्रपदोद्घाटन-
कुलके विषे जिनदत्ताचार्ये पोते करी प्रक्रियानुरोधे ज कीधु मानवु', वही आवासिके पण्णि आ० नि०
दीपिकाने विषे सामाधक करे कु ते अभयसंरिणे आवकु कुठ्ठ ने वती धण्णि कारणे धण्णिवार सामाधक करे
धहा धण्णिवार सामाधक करवु ते ज-मनी अपेक्षाध. पण्णि दिननी अपेक्षाध नही, धम नप्पाप्यु छे ऐतलाज-
वती ते, अथनु अभ्रमाधुपण्णु ज सर्वे प्रक्रियाने सर्वज्ञमूलकारणुना अभावथी सर्वज्ञमूलकप्रक्रिया ते
नानाप्रकार न कुठ्ठ, सर्वे सर्वे एकैवाक्यपण्णुना अनलाजवती यत्तुविशतितीर्थने विषे प्रक्रियाभेद
न कुठ्ठ. अने ने आद्यन्तर्तीर्थने विषे -प यमहाव्रत अने शेषतीर्थने विषे स्थावर महाव्रत कुठ्ठ. ते प्रक्रिया-
भेद नही स्त्रीपरित्यागने सर्वत्रे समानपण्णुओ, सर्वे तीर्थे करे तिभज ओहवा पण्णि करी एकैवाक्यताना
अनपायपण्णुओ ओ गायार्थः ॥९९॥

हि वे शिवभूत्यादिके प्ररूपितमार्गप्रति आश्रयी ते कहेवा कुठ्ठ. ते देयाउछे छे,

तेहनी निशार्थ पडुतो जिनमतसत्ताने विषेयक महापापवत, अन्यत्र ते धर्म नथी अने धडा
छे धम नि प्रकारे दुर्वचन अथवा दुर्वदन

કશ્ચિત્ ઉત્સૂત્રભાષ્યપિ નિયમેન તથાભૂતો ન ભવતીત્યગ્રે દર્શયિષ્યમાણસ્ય 'યથાચ્છન્દાદેવ્યવચ્છેદઃ કૃતો
 બોધ્યઃ । અયં ચ પ્રસ્તુતઃ ક્ષીદૃશો ભવતીત્યાહ—' જિણમયે 'ત્યાદિ । જિનમતં-જૈનશાસનં તસ્ય સત્તા-સદ્ભાવઃ
 તસ્ય વિલોપકો-વિશેષેણ લોપકોઽપલ્લાપી । અત એવ પાપઃ-પાપં વિશ્વતે યસ્યેતિ મત્વર્થાયાપિબધાનાત્
 પાપઃ પાપાત્મેત્યર્થઃ । અથ યેન પ્રકારેણ સત્તાપલાપકઃ ત પ્રકારમાહ—' અણત્યે 'ત્યાદિ । અન્યત્ર-અસ્મદર્શ-
 નાદતિરિક્તદર્શને નાસ્તિ અર્થાજ્જૈનસત્તા । અસ્મન્માર્ગાદતિરિક્તં યજ્જૈનનામ્ના દર્શનં તત્સર્વં જૈનાભાસરૂપ-
 મેવેત્યર્થઃ । અસ્તિ ચ, ક્વ ? इहैव-અસ્મદર્શન એવ । અસ્મદર્શનમેવ જૈનશાસનં સમ્યગિતિ । દ્વિધાઽપિ દુર્વચન-
 દુષ્ટ કેવલપાપરૂપં ઉત્કૃષ્ટપાપહેતુત્વેન વચનં યસ્ય સ તથા । ઉત્કૃષ્ટત્વ ચ યત્ર જૈનસત્તા તત્ર નાસ્તિ, યત્ર ચ
 નાસ્તિ તત્રાસ્તીતિ મળનેનોત્કૃષ્ટમૃષામાપિત્વાદિત્યર્થઃ । ઉત્કૃષ્ટમૃષામાપણજન્યં પાપમપ્યુત્કૃષ્ટમેવ ભવતિ ।

યદુક્તમ્—' એકત્રાસત્યજં પાપં, પાપં નિરૂપમેકતઃ । દ્વયોસ્તુલ્લાવધૃતયો-રાઘમેવાતિરિચ્યતે '
 ॥ ૧ ॥' इति योगशास्त्रवृत्तौ । એવમુત્કૃષ્ટમૃષામાપણેન દુર્વચનો ભવતીતિ ક્રિયા ગમ્યા । ન પુનર્જૈના એવ ન
 સન્તીત્યેવંરૂપેણ જૈનસત્તાપલાપી, (અસમ્ભવાત) સ્વરૂપહાનિપ્રસક્તેશ્ચ સ્વયમેવાત્મનો જૈનત્વેનોદ્ધોષણાત્ ।
 તસ્માજ્જૈને જૈનસત્તાયા અભાવં મળન્ જૈનસત્તાપલાપીત્યુચ્યતે । સ ચ પાપીતિકૃત્વા 'દુઝ્વયણો'તિ ।
 એકમેવ વિશેષણ 'કગચજતદપયવા પ્રાયો લુગિ'તિ (૮-૧-૧૭૭) પ્રાકૃતસૂત્રનિષ્પત્ત્યા કાર્યકારણ-
 ભાવેનાઽપિ યોજનીયમ્ । તથાહિ—યસ્માદ્ દુર્વચનઃ તસ્માદેવ દુર્વચનઃ-દુષ્ટં પાપહેતુત્વેન દ્રુઢમુપ્યકલ્પ્ય
 વદનં-સુખ યસ્ય સ તથા, અદર્શનીયસુખ ઇત્યર્થઃ [સમ્મતિસ્તુ 'અમ્મગ્ગદેસણા' ઇત્યાદિરૂપેણ પ્રાગુ-
 પદર્શિતેવ] લોકેઽપિ દુર્વચનઃ અનાલાપનીય इति મળિત્વા દૂરતસ્યજન્તીતિ પ્રતીતમેવેતિ ગાથાર્થઃ ॥૧૦૦॥

શિવભૂત્યાદિકે પ્રરૂપિતમાર્ગની નિત્રા પામ્યે તેહની નિશ્રાજ શરણુકરીને પ્રવર્તતો એ
 અર્થ, એણિ વિશેષણિ જૈનમાર્ગને કુણેક ઉત્સૂત્રભાષી નિયમે તેહવે ન કુષ્ટ, ધમ આગિ
 દેખાડીતો જે યથાચ્છદાદિકે તેહનો વ્યવરૂદે કીધો બળ્યુવો, એતે ધહા બધ્યો કહેવો કુષ્ટ ?
 તે કહે છે, જિનશાસનની સત્તા તેહનો વિશેષે ઓલાવનાર એતલા જ વતી પાપી-પાપ છે
 જેહને એવતી મત્વર્થે અણ પ્રત્યયના નીપળવનાથી પાપ પાપાત્મારૂપ એ અર્થ હિવે બિણિ પ્રકારે જૈનસત્તાને
 અપલાપી તે પ્રકાર કહે છે—અમ્હારા દર્શનથી બીજાદર્શનને વિષે નથી અતુમાનથી જૈનસત્તા, અમ્હારા
 માર્ગથી અતિરિક્ત જૈનનામે દર્શન તે સર્વ જૈનાભાસરૂપજ એ અર્થ કઈ કિહા ? અમ્હારાજ દર્શનને વિષે
 અમ્હાર દર્શન તેહજ જૈનશાસન બાલુ. ધમ દુર્વચન કુષ્ટ-કેવલપાપરૂપ ઉત્કૃષ્ટપાપહેતુપણિ વચન છે જેહનું
 તે તેહવે ઉત્કૃષ્ટપણુ તે જિહા જૈનસત્તા, તિહા નથી, અને જિહા નથી, તિહા છે ધમ કહેવે ઉત્કૃષ્ટપા-
 ભાષિપણુથી. એ અર્થ ઉત્કૃષ્ટમૃષામાપણે અન્ય પાપ તે પણિ ઉત્કૃષ્ટ જ કુષ્ટ ' એક ઠામે અસત્યજનિત
 પાપ તે, અને એકત્ર સકલપાપ, ગિહુ તુલાઈ ધરે હુ તે પ્રથમ તે અધિક ચાઈ ધમ ઉત્કૃષ્ટપાલાપણે
 દુર્વચન. કુષ્ટ એ અર્થ બાહિરથી લેવો પણિ જૈનજ નથી ધમ જૈનસત્તાનઉ અપલાપી નહિ સ્વરૂપહાનિના-
 પ્રસ થયો પોતેજ આત્માને જૈનપણિ કહેવાથી. તેવતી જૈનને વિષિ જૈનસત્તાના અભાવને કહેતો જૈન-
 સત્તાને અપલાપી કહીઈ છે, તે પાપી એહવુ બાણીને દુઝ્વયણો એ એકજ-વિશેષણુ તે 'કગચજેત્યાદિ'
 પ્રાકૃતસૂત્રની નિષ્પત્તિ કાર્યકારણુપણિ જોડયુ. તે દેખાડે છે. જે માર્તિ દુર્વચન, તે માર્તિ દુર્વચન કુષ્ટપાપ-
 હેતુપણિ જોવાપણિ અકલ્પ-વદન મુખ છે જેહનું એહવો અણુજોવાયોગ્ય મુખ ધત્યર્થઃ શાપિ તે 'અમ્મગ્ગ'
 ધત્ય દિ રૂપિ પૂર્વે દેખાડી છે જ. લોકને વિષે પણિ દુર્વચન તે ન ઓલાવવો ધમ કહીને દરથી ત્યજે છે એ
 પ્રસિદ્ધ જ. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૦ ॥

અથ તદીયમુખનિર્ગતધાર્મિકવર્ચનાન્યપિ શ્રોતવ્યાનિ ન ભવન્તીતિ દટ્ટાન્તેન સમર્થયન્નાહ—

॥ તમ્મુહધમ્મિઅસદ્દા સોડમકપ્પા ત્થા સુદિટ્ઠીણં । સુગતાઙ્ગુલ્લિગ્ગહિઆ જહ જિણપહિમા વિ પરિચજ્જા ॥

વ્યાખ્યા—તેવા દિગમ્બરપૌર્ણિમીયકાદીના મુખાનિ તન્મુખાનિ । તેમ્યોડર્થાન્નિર્ગતાઞ્ચ ધાર્મિક-
શબ્દા—વ્યવહારતો ધર્મવાર્ચકાઃ સુદટ્ટીનો—સમ્યગ્દશા શ્રોતુમપ્યકલ્પ્યા, નિજનિજમાર્ગવ્યવસ્થાપકત્વેન
નિશ્ચયતો હ્યધર્મરૂપત્વાત્ । તત્ર દટ્ટાન્તેનાહ—યથા સુગતાંદિબુદ્ધિગૃહીતા—ઇયં મૂર્તિઃ સુગતસમ્બન્ધિનીતિ-
બુદ્ધ્યા સૌગતૈઃ પરિગૃહીતા જિનપ્રતિમાડપિ સમ્યગ્દશા પરિત્યાગ્યા ભવતીતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૧ ॥

૧૧ અથોક્તમેવાર્થસુદીપયન્નાહ—

॥ તેણં-સોમિનિવિટ્ઠો દટ્ટુરુપિ ણ કપ્પઇ સુદિટ્ઠીણં । એયં વયણં દૂરે તસ્સંબંધી સુદિટ્ઠીવિ ॥ ૧૦૨ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન દુર્વચનઃ, તેન કારણેન સોડમિનિવિટ્ઠો દ્રઘ્ડુમપિ ન કલ્પતે । સુદટ્ટીના—
સમ્યગ્દશામિતિ વર્ચન દૂરે, તત્સમ્બન્ધી સુદટ્ટિરપિ—સમ્યગ્દટ્ટિરપિ મિથ્યાગ્ઠિવત્ દ્રઘ્ડુ ન કલ્પતે ।
યદાહ વૃણિક્ત—‘સ્વલુસદ્દા ણિચ્છયવિહીપ અવાવણ્ણદંસણા તહવિ વાવણ્ણદંસણા ઇવ દટ્ટુવા, તે અ
દટ્ટુરુપિ ન લઘ્વમ્’ત્તિ પ્રારુપદર્શિતમ્ (પૃ ૧૪૫) નનુ નિશ્ચયતઃ સમ્યગ્દટ્ટિઃ કથમમિનિવેશસમ્બન્ધી
સ્યાત્ ? । ’ ઉચ્યતે—તથાભવ્યત્વયોગેન દર્શનમોહનીયક્ષયોપશમવંશેન અઙ્ગીકૃતમાર્ગે અસદ્ગ્રહાભાવાત્

હિવે તેહના મુખથી નીકળ્યા ધાર્મિકવચન પશ્ચિ સાલલવા નહીં તે દટ્ટાતે સમર્થતા કહે છે—

‘તેહના મુખના ધાર્મિકશબ્દ તે સાલલવાને અકલ્પ્ય તિમ, સુદટ્ટિને સુગતાદિશુદ્ધિ ગૃહિત જિમ
જિનપ્રતિમા પશ્ચિ ૭૩૫

તે દિગ્ગમરૂપનમીઆદિકના મુખ, તેથી નીકળ્યા વ્યવહારથી ધર્મવાચકશબ્દ તે સુદટ્ટિને સાલલવાને
પશ્ચિ અકલ્પ્ય આપઆપણા માર્ગને થાપક પશ્ચિ નિશ્ચયથી તે અધર્મરૂપપણાથી તિહા દટ્ટાત કહે છે—
જિમ સુગતાદિકની શુદ્ધિ ગ્રહી એ મૂર્તિ તે સુગતિસબધિની એહવી શુદ્ધિ સૌગતિ ગ્રહી જિનની પ્રતિમા
પશ્ચિ સમ્યગ્દટ્ટિને ૭૩૫ હુઈ અત એવ સામન્યરિતિ પ્રતિમા વાદવી પૂજવી ધમ દુર્વિદગ્ધમતિને ઘણીઈ
શાસ્ત્રાતપર્થ અણસમજતે હેટ્ઠપથે ‘જાવંતિ ચેદ્દાહ’ (જાહ) જિણંબિંચાહ’ ઇત્યાદિકનો સ પ્રદાયાર્થ
અણસમગી લિખ્યુ છે તે મિથ્યા બલિયુ એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૧ ॥

હિવે કહી તેહજ અર્થ દીપાવતો કહે છે—

તે વતી તે અભિનિવિટ્ઠ જેવા પશ્ચિ અકલ્પ્ય એ વચન તો દૂર તે સબધી સુદટ્ટિ પશ્ચિ.

દુર્યર્થ—જેણિ કારણે દુર્વચન તેણિ કારણે તે અભિનિવેશી જેવા પશ્ચિ કલ્પે નહી સુદટ્ટીને એ
વચન તો દૂર, પશ્ચિ તે સબધી સમ્યગ્દટ્ટી પશ્ચિ મિથ્યાદટ્ટિની પરે ન કલ્પે. ‘સ્વલુ-શબ્દથી
નિશ્ચયનયે અવ્યાપનદર્શનની પશ્ચિ વ્યાપનદર્શનની પરિ’ તે પશ્ચિ જેવા ન કલ્પે’ એ તો પૂર્વે દેખાડ્યુ
છે પૂર્વપક્ષ—નિશ્ચયથી સમ્યગ્દટ્ટિ તે કિમ અભિનિવેશીસબધી હુઈ? કહીઈ છે—તેહવા ભવ્યપણાને યોગે
દર્શનમોહનીયક્ષયોપશમને યથે અઙ્ગીકૃતમાર્ગને વિધિ અસદ્ગ્રહના અભાવથી કણેકને સમ્યક્ત્વની

કસ્યચિત્ સમ્યક્ત્વાવાપ્તિર્ભવત્યેવ, પરં તદ્વાવિધકાલાદિસામગ્રીયોગેન તત્સમ્બન્ધપરિત્યાગે સામર્થ્યભાવાત્ તદાજ્ઞાયત્યેવ ભવતીતિ બોધ્યમ્ । યતઃ કારણાત્ તત્સમ્બન્ધેન નિશ્ચયતઃ સમ્યગ્દષ્ટિરપિ દ્રઢ્વમકલ્પ્યો ભવતિ । તેનૈવ કારણેન તૈઃ સદ્ સંવાસાદિકમપિ નિષિદ્ધમ્ । સમ્મતિસ્તુ ‘ઉમ્મગ્ગદેસણા’^૧ ઇત્યાદિગાથા-
ચૂર્ણિરેવ પ્રાગુપદર્શિતેતિ બોધ્યમ્ । નિષિદ્ધસમાચરણેન અજ્ઞીકૃતજિનાજ્ઞાવિરાધકઃ સોડપ્યદર્શનીયો ભવતીતિ (યુક્ત્યૈવેતિ ભજનેન) તન્માર્ગપતિતોઽભિનિવેશી તુ સુતરામેવ અદર્શનીયઃ । યદ્વિપં ધ્રાણદેશમાગત સઘઃ પ્રાણવિયોજકં ભવતિ, તદ્વિપ મક્ષિતં સત્ સુતરામેવેતિ પ્રાગુક્તસ્યાર્થસ્યોદ્દીપનમિતિ ગાથાર્થઃ ॥૧૦૨॥

અથોન્માર્ગપતિત ઉત્સૂત્રભાષી સંસારે કિયન્તં કાલં દુઃસ્વભાગ્ ભવતીતિ સૂત્રેણ સાક્ષાદાહ—

॥ સોભિણિવેસી ણિઅમા અણંતસંસારદુઃખસલિલણિદ્દી । આસાયણાદ્ બહલો જહા જમાલી તઓવળયઓ ॥

વ્યાખ્યા—સ જૈનમાર્ગસત્તાપલાપી ‘ઉમ્મગ્ગમગ્ગસંપટ્ટિઆણ’ મિત્યાદિગચ્છાચારપ્રકીર્ણકોક્તસ્વરૂપો નિયમાત્ અનન્તસંસારદુઃખસલિલનિધિઃ । અનન્તસંસારેણ હેતુભૂતેન યદ્ દુઃખં તસ્ય સલિલનિધિઃ—સમુદ્રો ભવતિ । યદ્વાગમઃ—‘ઉમ્મગ્ગમગ્ગસંપટ્ટિઆણ સાહૂણ ગોયમા ! ખૂણં । સંસારો અ અણંતો હોદ્ અ સમ્મગ્ગણાસીણ’ ॥ ૧ ॥ તિ ગચ્છાચારપ્રકીર્ણકે (ગા ૦ ૩૧) ઇતદ્વ્યાખ્યાનં યથા—‘ઉમ્મગ્ગો’તિ । ‘ઉન્માર્ગો’—નિદ્ધવમાર્ગ’ તસ્ય માર્ગ—પરમ્પરા તસ્મિન્ । યદ્વા ઉન્માર્ગરૂપો યો માર્ગસ્તસ્મિન્ સમિત્યેકી-ભાવેન ‘પ્ર’ ઇતિ નાનાપ્રકારેણ સ્થિતાનાં સાધૂતાં—સાધ્વાભાસાનામાચાર્યોદીનાં હે ગૌતમ ! નૂનં—નિશ્ચિત્તં સંસારઃ—ચતુર્ગત્યાત્મકઃ ન વિદ્યતેડન્તો યસ્ય સોડનન્તો ભવતિ । ચકારઃ સ્વગતાનેકમેવ-

અવાપ્તિ હુઈજ. પશ્ચિ તથાવિધકાલાદિકસામગ્રીને’ યોગિ તેહના સબધના પરિત્યાગને વિષે સામર્થ્યના અભાવથી તેહની આજ્ઞાનો વર્તી જ હુઈ. એહવુ જાણવુ જે કારણથી તેહને સબધે નિશ્ચયથી સમ્યગ્દષ્ટિ-પશ્ચિ જેવાની અકલ્પ્ય હુઈ તેણે’જ કારણે તે સાચિ સવાસાદિકપશ્ચિ નિષેધ્ય સાપિ તે ‘ઉમ્મગ્ગ’ ઇત્યાદિગાથાની ચૂર્ણિ જ પૂર્વિધ દેખાડી તે જાણવુ નિષિદ્ધને આચરણે અજ્ઞીકૃતજિનાજ્ઞાનો વિરાધક તે સમ્યગ્દષ્ટિ એ જે અદર્શનીય એહવુ કહે તે’ તેહના માર્ગમા પશ્ચો અભિનિવેશી તે અતિહિ અદર્શનીય જાણવો. જે વિષ નાસિકાદેશે આગ્યુ હુતુ’ તતકાલ પ્રાણવુ નાશક હુઈ તે વિષ ખાધુ’ હુતુ અતિહિ જ એ પૂર્વિ કહ્યા અર્થનું ઉદ્દીપન એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૨ ॥

હિવે ઉત્તમાર્ગે પશ્ચો ઉત્સૂત્રભાષી સંસાર ને વિષે કેતલો ક’લ દુખનો લજનાર હુઈ. તે સૂત્રે સાક્ષાત્ કહે છે—

તે અભિનિવેશી નિયમે જ અનતસ સારના દુખનો સમુદ્દ હુઈ આશાતના અતિખદ્ધલ વતી. જમ જમાલી તેહનાજ દષ્ટાતથી

વૃત્ત્યર્થ—તે જૈનમાર્ગની સત્તાનો અપલાપી ‘ઉમ્મગ્ગમગ્ગ’ ઇત્યાદિ જે ગચ્છાચાર્યપદ્ધન્નાની ગાથાઈ ઉક્તરૂપ નિયમથી અનતસંસારકારણરૂપે જે દુખ તેહનું સમુદ્દ હુઈ એ ગાથાનુ વ્યાખ્યાન કહે છે—ઉત્તમાર્ગે તે નિદ્ધવમાર્ગ, તેહની પર પરા તેહને વિધિ. અથવા ઉત્તમાર્ગરૂપ જે માર્ગ તેહને વિષે, સમ તે એકપશ્ચિ, ‘પ્ર’પતિ નાનાપ્રકારે સ્થિત—રહ્યા સાધ્વાલાસ જે આચાર્યાદિક તેહને હે ગૌતમ ! નિશ્ચયે ચતુર્ગતિરૂપસંસાર અનંત હુઈ. અકાર તે પેતાના અનેકમેદનો અધિક. કહેવાને ? જિનભાષિતમાર્ગના ઓલવનાર તેહને, હિવે અનત-પશ્ચિ જધ-પાદિમેદિ બિન્ન નાના પ્રકાર છે તે વતી તે નિયમનું મુખ્ય વિશેષજી કહે છે. તે અભિનિવેશી

सूचकं । किंभूताना ? सन्मार्गनाशिना-जिनोक्तमार्गापलापिनामिति । अथ अनन्त हि जघन्यादिभेदमित्र
नानाप्रकार भवतीति तन्नियमसूचकविशेषणमाह-स तथाभूतोऽभिनिवेशी किलक्षणः ? आशातनावहलः-
उन्मार्गस्थित सन् मार्गाऽपलापी जिनादीना कदा अनेन उक्त (क्लृप्तदानेन) जिनानुक्तमपि जिनोक्त-
मित्येववासंदूषणोद्भाषनेन जिनादीना सर्वेषामपि उत्कृष्टाशातनया वहल आशातनावहलः । तस्य हि
नियमात् देशोनापार्द्धपुद्गलपरावर्त्तावशेषससारो भवति । तेनाशातनावहल इति विशेषेण ससारो-
ऽनन्तोऽप्यपार्द्धपुद्गलपरावर्त्तावशेषोऽभिहितः । ' अद्धापरिअट्टओ अ देसूणो आसायणवहलणमि 'तिवच-
नात् । तत्र दृष्टान्तमाह-' जहा जमालि ' ति । यथा जमालिर्भगवज्जामाता । अथ जमालिराशातना-
वहलः कुतो ज्ञात ? इत्याह-तदुपनयतः । स एव-जमालिरेवोपनयो-दृष्टान्तस्तदुपनयस्ततस्तदुपनयतः ।
चकार एवकारार्थे । जमालिदृष्टान्तादेवेत्यर्थः । दृष्टान्तो हि दार्ष्टान्तिकापेक्षया विवक्षितधर्मेण नियतो-
ऽधिकश्च भवति । तेन यत्र कापि प्रवचनप्रत्यनीकाना निरूपण तत्र दृष्टान्तः प्रायो जमालिरेव ।

तथाहि-' आचरिअपरपरण आगय जो उ छेयवुद्धीए । कोवेइ छेअवाई जमालिणासं स
णासीहिदि । ॥१॥ ति सूत्रकृद्भनिर्युक्ता (गा० १२५) । वृत्तिर्यथा-'आचार्याः-श्रीसुधर्मस्वामि-जम्बूस्वामि-
प्रभवा-ऽऽर्यरक्षिताद्याः तेषा परम्परा-प्रणालिका पारम्पर्यं तेनाऽऽगत यद् व्याख्यान-सूत्राभिप्रायः ,
तद्यथा-व्यवहारनयामिप्रायेण क्रियमाणमपि कृतं भवति । यस्तु कुतर्कदर्पार्धमातमानसो मिथ्यात्वोपहत-
दृष्टितया ' छेकवुद्ध्या ' कुशाग्रीयशेमुषीकोऽहमिति कृत्वा कोपयति-दूषयति-अन्यथा तमर्थं सर्वज्ञप्र-
णीतमपि व्याचष्टे ' इत्यादि यावत् ' जमालिनाशं-जमालिनिव्ववत् सर्वज्ञमतविगोपको विनश्यति-
अरघदृष्टीयन्नन्यायेन ससारचक्रवालं वम्भमिष्यती 'त्यादि । एतेन बहुकष्टकारिणो जमालेरनन्तससारो

कहये छे ? आशातनाय अणुल उन्मार्गने" विषे रळो" कु"तो मार्गने अपलापी" जिनादिभेदो । द्वारे अ
जिने कहिदि ? जिने न-कहिदि ते जिने कहिदि, अण्णिरीति अण्णुभताइयण्णे अण्ण करवे जिनादि-
सर्वेनओ, उतकृष्टो आशातनाय, आशातना अणुल, तेने नियमे न देशे छेओ अर्धपुद्गलपरावर्त्ता याकतो
ससार कृष्ट, ते परी आशातनाअणुल, अे विशेषण्णे अनतपण्णि अर्धपुद्गलपरावर्त्ता अयशेष कहिये
अे वचनयो, तिहा दृष्टात कहि छे-जिभ जभादि-लगवतनो, जभाध. द्विरे लगवन्नभाता आशातनाअणुल
ते किम जण्यो ? ते उपरि-कह्ये छे-ते जभादि न उपनय-दृष्टात, तेथी अकार ते अवधारण्णे
अर्थ ओले, अेतरे, जभादिदृष्टातथी न दृष्टात ते नेहणु" स्वरेप कहता कृष्ट" दृष्टात"ति
तेहनी अपेक्षाए धरिसत धर्मे नियत अनि अधिक कृष्ट. ते भाटे जिहा किहा, अे अवचनप्रत्यनीकना निरूपण
तिहा भाडे" जभादि न दृष्टात कह्यो छे.

' आचार्य-परंपरा अण्णु अनुक्रमे छेकवादी यधने ते जभादिनी परि नाश पावे' आचार्य" ते सुधर्मा-
स्वामि न जम्बूस्वामि प्रभवापररक्षिताद्यनेक, तेहनी पर परा ने स प्रदाय तेण्णि आण्णु" ने व्याख्यान-सूत्रने
अभिप्राय अवधार नयाभिप्राये करवा माउउ कथुं न कृष्ट अने कुतर्क अण्णु छे यित नेहणु ओहवे मिथ्यात्वे
उपहतदर्शन पण्णि, उही बुद्धि दर्शना अण्णुनी परि तीक्ष्णबुद्धि कृ ओहणु अण्णि द्विपि विपरीत ते अर्थ
सर्वज्ञने प्रणीत वभाण्णि धम यावत् जभादि निव्ववनी परि सर्वज्ञमतने विगोपक विण्णुससरे-अरघदृष्टीना
यत्रने न्याये संसार चक्रवालप्रति लभये छेत्तादि अेतणु" कह्ये अण्णु कष्टकारी, जभादिने अनन्तसंसार-
नहि कृष्ट, अे परनी अे आशका टाही.

ન ભવિષ્યતિ પરાશક્ત્યાપિ પરાસ્તા । ચત્ત્વરિઃ કારણં તાવત્ સર્વજ્ઞમતવિગોપનં, તસ્ય ચ કાર્યં 'કારણા-
નુરૂપં કાર્યં' મિતિવચનાત્ અરઘદૃષ્ટીયન્ત્રન્યાયેન સંસારચક્રવાલે ભૂયોભૂયઃ પરિભ્રમણમ્ । એત્ચાનન્ત-
સંસારિણામેવ ભવતિ । અન્યથા અરઘદૃષ્ટીયન્ત્રન્યાયસ્ય નિરાશ્રયતા સ્યાત્ । તસ્માદ્વસ્ય કસ્યાપ્યેકેન્દ્રિયા-
દિપુ પુનઃ પુનરૂત્પાદેન દ્રાવીયસી સંસારસ્થિતિર્ભવતિ, તમુદ્દિશ્યૈવાડય ન્યાયઃ પ્રવર્ત્તે । તથાહિ—

‘એઝં પુણ એવ ચલુ અણ્ણાપમાયદોસઓ જેઝં । જહ્ દોહા કાયઠિઈ મળિઆ એગિદિઆઈણ’

॥ ૧ ॥ તિ ઉપદેશપદગાથા (૧૬) વ્યાખ્યાયામ્—‘એકેન્દ્રિયાદિપુ જાતિપુ દૂરમનુજત્વલક્ષણાસુ અરઘદૃ-
ષ્ટીયન્ત્રન્યાયક્રમેણ પુનઃ પુનરાવર્ત્તે । એતદપિ કુત સિદ્ધમ્ ? ઇત્યાહ—યસ્માત્કારણાદ્ દ્રાવીયસી કાય-
સ્થિતિઃ—પુનઃ પુનર્મૃત્વા તત્રૈવ કાયે ઉત્પાદલક્ષણા, મળિતા—પ્રતિપાદિતા સિદ્ધાન્તે એકેન્દ્રિયાદીનામ્—
એકેન્દ્રિયદ્વોન્દ્રિયાદિલક્ષણાના જીવાના મિતિ । તથા ચાતુર્ગતિકસંસારપરિભ્રમણહેતુશ્રુતમાત્રવિરાધના-
યામપિ જમાલિરેવ દૃષ્ટાન્તતયા મળિતઃ । તથાહિ—‘ઇચ્છેઇઝં દુવાલસગ ગળિપિઢગ તીતે કાલે અળતા
જીવા આળાએ વિરાહેત્તા ચાઝરત્ત સસારકતારં અળુપરિઅટ્ઠિસુ ૧ । ઇચ્છેઇઝં દુવાલસગ ગળિપિઢગ પઢુપ્પન્ન-
કાલે પરિત્તા જીવા આળાએ વિરાહેત્તા ચાઝરત્ત સસારકતાર અળુપરિઅટ્ઠિતિ ૨ । ઇચ્છેઇઝં દુવાલસગ
ગળિપિઢગ અળાગે કાલે અળતા જીવા આળાએ વિરાહિત્તા ચાઝરત્ત સંસારકતારં અળુપરિઅટ્ઠિસ્સતિ
૩’તિ નન્દીસૂત્રે (સૂ. ૫૭)

વૃત્તિર્યથા—‘ઇચ્છેઇઝં’ મિત્યાદિ । ઇત્યેતદ્ દ્વાદશાઙ્ગં ગળિપિટકં અતીતે કાલે અનન્તા જીવા
આજ્ઞયા—‘યથોક્તાજ્ઞાપરિપાલનાભાવેન વિરાધ્ય ચાતુરન્ત સંસારકાન્તારં’ ‘વિવિધશરીરમાનસાનેકદુઃખ-
વિટપિશતસહસ્રદુસ્તરં ભવગહનં’ ‘અળુપરિઅટ્ઠિસુ’ તિ, અનુપરાવૃત્તવન્ત આસન્ । ઇહ દ્વાદશાઙ્ગ સૂત્રાર્થ-
ભયભેદેન ત્રિવિધ દ્વાદશાઙ્ગમેવ આજ્ઞા—આજ્ઞાપ્યતે જન્તુગળો હિતપ્રવૃત્તી યયા સાડડ્ઢેતિ વ્યુત્પત્તેઃ, તતઃ
સા ત્રિધા, તદ્યથા—સૂત્રાજ્ઞા અર્થાજ્ઞા તદુભયાજ્ઞા । સમ્પ્રત્યમૂપમાજ્ઞાના વિરાધનાશ્ચિન્ત્યન્તે—યદાડમિનિવે-

જે માટિ ઇહા કાગણુ તેા સર્વજ્ઞમતતુ વિગોપન અને તેહજુઁ કાર્ય તે કારણુ ને અનુરૂપ કાર્ય એ
વચનથી અરઘદૃષ્ટી ધણડના યત્રને ન્યાયે સસાર ચક્રવાલને વિષે ફિરીને પરિભ્રમણુ એ તેા અનંતસ સાગને
હુઈ. ઇમ નહીં તેા અરઘદૃષ્ટીયન્ત્રના ન્યાયને વિષય રહિતપણુ થાઈ. તે માટે જે કાષ્ઠને એકે દ્રિયાદિકને
વિષે વારંવાર ઉપજવે લાભી સંસારની સ્થિતિ હુઈ, તે ઉદ્દેશીને જ એ ન્યાયે પ્રવર્ત્તઈ. તે દુખાડિ
છે—એ અજ્ઞાનપ્રમાદને દેષે જાણુવુ જિમ દીર્ઘકાયસ્થિતિ એકે દ્રિયાદિકને કહી એ હપદેશપદ્ધતી
ગાથાના વ્યાખ્યાનને વિષે—એકે દ્રિયાદિક જાતિ જિહા હુ અનુરૂપપણુ પામવુ પદ્ધતીને વિષે અરઘદૃ-
ષ્ટીયન્ત્ર ન્યાયને ક્રમે ફિરી ફિરી પ્રવર્ત્તઈ તે પશ્ચિ કિમ સિદ્ધ થયુ તે કહે છે—જે કાગણુથી દીર્ઘ
કાયસ્થિતિ ફિરીફિરીને મરીને તેહજુ કાયને વિષે ઉત્પત્તિરૂપ કહી સિદ્ધાન્તને વિષે, એકે દ્રિયાદિક જાતિને
ચતુર્ગતિકરૂપ સંસારતુ પરિભ્રમણુ તેહજુ હેતુ શ્રુતવિગોપનાને વિષે પશ્ચિ જમાલિ જ દૃષ્ટાન્તપણુ કહો
છે સૂત્રાર્થ રૂપજ છે. એ દ્વાદશાઙ્ગ ગળિપિટક તે પ્રતિ અતીતકાલને વિષે અને તા જીવ યથોક્ત આજ્ઞાના
પરિપાલનને અભાવે વિરાધીને ચતુર્ગતિકસસાર વિવિધ શરીરસંબધી મનઃસંબધી જે અનેક
દુખરૂપ વૃક્ષ તેહના લક્ષણુ તેજુ—દુસ્તર જે લેવગહન તે પ્રતિ ફિરના હુઆ ઇહા દ્વાદશાઙ્ગ તે સૂત્ર
અર્થ અને ઉભય તેહને ભેદિ ત્રિણિ પ્રકારે, દ્વાદશાઙ્ગ જ આચાર્ય-જાણીવી જ તુગણુ હિતપ્રવૃત્તિને
વિષે જેણીઈ તે આજ્ઞા એ વ્યુત્પત્તિથી. તેથી તે ત્રિણિ પ્રકારે. તે કિમ હિવે એ આજ્ઞાની વિરાધના
મીતનીઈ છે—ત્રિવારે કદામદથી અન્યથા સૂત્ર જાણિ તિવારે સૂત્રાજ્ઞાની વિરાધના, તે તેા જિમ જમાલી

શતોઽન્યથા સૂત્રં પઠતિ તદા સૂત્રાજ્ઞાવિરાધના, સા ચ યથા જમાલિપ્રશ્નવીનામ્ । યદાઽભિનિવેશતોઽન્યથા દ્વાદશાજ્ઞાર્થં પ્રરૂપયતિ તદર્થાજ્ઞાવિરાધના, સા ચ ગોષ્ટામાહિલાદીનામિવાવસાતવ્યા । યદા પુનરભિનિવેશતઃ શ્રદ્ધાનવિહીનતયા હાસ્યાદિતો વા દ્વાદશાજ્ઞસૂત્રમર્થં ચ વિરુદ્ધયતિ તદોભયાજ્ઞાવિરાધના, સા ચ દીર્ઘસસારિણામમઠ્યાનાંચાનેકેપા વિજ્ઞેયેતિ શ્રીમલયગિરિકૃતવૃત્તૌ । તથાઽભિનિવેશતોઽન્યથાપાઠાદિલક્ષણં ચ વિરાધનયાં વિરાધ્યાઽતીતે કાલે અનન્તા જીવાશ્ચાતુરન્ત સર્સારિકાન્તાર નારકતિર્થેઢ્નરામરવિવિધ-વૃક્ષજાલદુસ્તરં ભવાટવીગંહનમિત્યર્થઃ । અનુપરાવૃત્તવન્ત આસન્ જમાલિવત્ । અર્થાજ્ઞયા પુનરભિનિવેશ-તોઽન્યથા પ્રરૂપણાદિલક્ષણયા વિરાધનયા ગોષ્ટામાહિલવદિતિ હારિભદ્રચામ્ । (સૂ. ૫૮)

તથા, અણ્ણહા પઠિતા તીષ્ણ સુત્તાણાણ (અથ) વિરાહેત્તા તીતે કાલે અણતા જીવા સસાર મમિઅપુત્ત્વા જહા જમાલીતિ નન્દીચૂર્ણૌ । (સૂ. ૫૮,) તથા, ‘ પયમક્ષરપિ જો ન રોણ સુત્તણિદિદ્ધુ । સેસ રોઅતોવિ દ્ધુ મિચ્છાદિટ્ઠી જમાલિચ્ચ ’ ॥ ૧ ॥ તિ પચ્ચસદ્મહાદૌ । એવ દ્ઢાન્ટીકૃતોઽપિ જમાલિચ્ચદિ આશાતનાવહલોઽનન્તસસારી ચ ન ભવેત્, કિન્તુ પચ્ચદશભવાવશેપસંસારો (પરિમિતભવાવશેપ-સસારો) ભવેત્, તદા દ્ઢાન્ટન્ટદાષ્ટાન્તિકયોર્વૈપમ્યં પ્રવચનાનભિજ્ઞસ્યૈવ વક્તું યુજ્યતે । તેન યદિ ચૂર્ણિ-કારાદયઃ પ્રવચનાનભિજ્ઞત્વેન ન પ્રમાણ તર્હિ જમાલિદાષ્ટાન્તિકગતનિશ્ચિતધર્માન્યાથાનુપત્ત્યાઽનન્તસંસાર્યેવેતિ પર્યાલોચ્યમ્ । एवं સતિ સાક્ષાદનન્તસસારિત્વાભિધાયકશાસ્ત્રાણામપિ પ્રામાણ્યં સિદ્ધમ્ । તત્ર સન્મતિ-ર્યથા—‘ આજીવગગણેઆ, રજ્જસિરિં-પયહિરૂણ ય જમાલી । હિઅમ્પણો કરિંતો ણ ચ વચણિજ્ઞે દ્ધુ પઢંતો ’ ॥ ૧ ॥ તિ વપ્પદેશમાલાયામ્ (-૪૫૯) તત્ર સિદ્ધિર્પીઠીકાદેશે યથા—‘ જમાલિર્ભગવજ્ઞા-માતા દુષ્કરતપોવિધાનેઽપિ કિલ્લિવિકલ્પેત્વં ભવ ચાનન્ત નિર્વર્તિતવાનિ ’ત્યાદિ । સિદ્ધિર્વિશ્વ વિક્રમન્તો

પ્રશ્નપંતે જિવરે અભિનિવેશથી વિપરીત દ્વાદશાગર્થ પ્રરૂપે તિતારે અર્થાજ્ઞાવિરાધના, તે તો ગોષ્ઠા-માહિલાદિકની પરિભ્રમણી જિવરે તો અભિનિવેશથી શ્રદ્ધાન વીનપણે અથવા ક્લાસ્યાદિકથી દ્વાદશાગતુ સૂત્ર અર્થ એ નિહુ વિષયન કરે તિતારે નિહુ આજ્ઞાની વિરાધના, તે દીર્ઘસસારી અભવ્યને અનેક પ્રકારે ભ્રમણી અભિનિવેશથી વિપરીત પાઠાદિક પ્રવિરાધનાઈ વિરાધાને અતીતકાલને વિષે, અનતા છવો અણ્ણતિરૂપ સંસાર અટવી એતલે નરક-તિર્થ ચ-નર-અમરરૂપ, જે વિવિધવૃક્ષગલ તેણે હુસ્તર સસાર અટવી ગહન, એ અર્થ, ફિરતા હુઆ. જમાલિની પ્રરૂ. અર્થાજ્ઞા તે અભિનિવેશથી, અન્યથા-પ્રરૂપણાદિકે વિરાધનાઈ ગોષ્ઠામાહિલપરે, હરિલક્ષ્મીની કરી ન દિદ્ધતિને વિષે ધ્રમ છે. ચૂર્ણિનો અર્થ સ્પષ્ટ જ છે. ‘ પંદ અક્ષર એક ને સૂત્રેકાત ન રચાવે, શેષ રચાવે તોહ મિથ્યાત્વી જમ લિની પરે ’ ધ્રમ દષ્ટાત કર્યો એ જમાલિ જેઠ આશાતનામકુલ અને અનતસસારી ન કુલ તણે સ્થુ, ! પરિમિત ભવચક્રોતેસસાર તિતારે દષ્ટાત અને દાષ્ટાનિકને નિષેધપણે પ્રવચનનાં, અભ્રમણને જ કહેવું સુકા. તે મતી ચૂર્ણિશાદિક જે પ્રવચનને અભ્રમણપણે પ્રમાણ નહીં એતલે પ્રવચનના ભ્રમણ છે, તણે જમાલિને વિરાધક કહ્યો ને દાષ્ટાતિક તેહને વિષે છતો ને નિશ્ચિત ધર્મ અને તસસારી પણારૂપ તેહની તે વિના અયુક્તપણારૂપ અને તસસારી જ માન્યો બોધણ એ વિચારધુ, એકધુ છતે પ્રગટપણિ અને તસસારપણના કહેનારા શાસ્ત્રુ પણિ પ્રમાણપણે સિદ્ધ થયુ. તિહા શાખિ કહે છે, ‘ આજીવગગણુને નેતા રાભયશ્રી મૂકાને જમાલિ તે આત્માનું જ હિત કરત તણે છલ પાપમા ન પડત ’ તિહા સિદ્ધિર્વિ-વૃત્તિનો એક લેશ કહે છે જમાલિ ભગવંતનો ભમાતા દુષ્કરતપ કરતેપણિ મિદિપદેવણુ અને અનતસસારપ્રતે નીપળવતો હુઓ. વિક્રમથી સાતસે વીસે વરિસ’ સિદ્ધિર્વિ યથા એકવી પ્રસિદ્ધિ છે.

વિંશત્યધિકસપ્તશતવર્ષકાલવર્તીતિ પ્રસિદ્ધિઃ । હેયોપાદેયવૃત્તાવપિ વ્યાખ્યાનમિત્યમેવ । પરં ભગવંતીસમ્મ-
ત્યેતિ વિશેષો बोध्यः ।

ભગવંતીસમ્મતિસ્ત્વેવમ્-‘કમ્હા જં મંતે । જમાલી અળગારે કાલમાસે કાલ કિચ્ચા લંતે
કપ્પે તેરસસાગરોવમટ્ટિતિણ્ણુ દેવકિચ્ચિસિણ્ણુ દેવત્તાણ (દેવકિચ્ચિસિણ્ણુ) ઉવવણ્ણે ? , ગોઅમા ।
જમાલી અળગારે આયરિઅપહિણીણ ઉવજ્ઞાયપહિણીણ આયરિયુવજ્ઞાયણ અયસકારણ જાવ વુગાહેમાણે
ચહૂહ વાસાહં સામણ્ણપરિઆગં પાઝણિત્તા અદ્ધમાસિઆ સંલેહ્ણાણ સલિહ્હ ૨ ત્તા તીસં મત્તાહ અણસ-
ણાણ છેદેતિ ૨ ત્તા તસસ ઠાણસ્સ અણાલોહઅપહિક્કતે કાલમાસે કાલં કિચ્ચા લતે કપ્પે જાવ
ઉવવણ્ણે । (સૂ. ૩૮૯) જમાલી જં મંતે । ફેવે તાઓ દેવલોગાઓ આહક્કલણ જાવ ફહિં ઉવવજ્જિ-
હિતિ ? , ગોયમા । ચત્તારિ પચ તિરિક્કલજોણિઅમણુઅદેવમવગ્ગહણાહ સંસારં અણુપરિઅટ્ટિત્તા તઓ પચ્છા
સિજ્ઞિહિતિ ૦ ભગ ૦ શ ૦ ૯ (સૂ ૩૯૦) નન્વિહાનન્તભવામિધાયકં કિં વચનમ્ ? ફતિ ચેત્ત , ઉચ્ચતે-
ચત્તુપચ્ચશબ્દાભ્યાં સહસ્રયા ક્રમેણ ત્રસથાવરસમ્બન્ધિન્યો જાતયઃ સંગ્રહીતાઃ । તાશ્ચ સમુદિતા સર્વ
જીવસહસ્રાદિકા નવ ભવન્તિ । અત એવ પ્રથમમહાવ્રતસ્યાતિચારોઽપિ વિપયભેદેન નવવિધો ભવતિ ।

ચત્તારમઃ—‘ચરણહારો દુવિહો મૂલગુણે ચેવ ઉત્તરગુણે અ । મૂલગુણે છટ્ટાણા પઢમો પુણ
નવવિહો તત્થ ’ ॥ ૧ ॥ તિ ઉપ ૦ (૩૯૬) વૃત્ત્યેકદેશો યથા—‘તત્ર પ્રથમઃ પુનરાદ્યો મૂલગુણઃ નવ-
વિધો-નવભેદઃ પૃથિવ્યતેજોવાયુવનસ્પતિદ્વિત્રિચતુઃપચ્ચેન્દ્રિયલક્ષણવિપયત્વાદિત્યાદિ । અત એવ
‘નવ પાવનિઓણાહં સંસારત્થા ય નવવિહા જીવા ’ ઇત્યાદિપાક્ષિકસૂત્રેઽપિ તાસુ ચ પિ જાતિપુ
તિર્યગ્યોનિકમનુજદેવમગ્ગહણાનીતિ મળનેન નારકમવગ્ગહણનિપેધો મળિતઃ । તત્રાપિ મનુજદેવમગ્ગ-

હેયોપાદેયવૃત્તિને વિષે પશ્ચિ વ્યાખ્યાન ઇમ જ. પશ્ચિ ભગવતીની સમતિ એતલો નિશેપ અણુવો,
ભગવતીની શાપ્તિ તે ઇમ-ભગવત । સ્વાધી જમાલિ અણુગાર તે કાલકરી કાલકરી દેવલોકે તેર સાગરોપમની
સ્થિતિ કિલ્લિપદેવ પશ્ચિ ઉપનો ? ગૌતમ । જમાલી અણુગાર આચાર્યને પ્રસનીક ઉપાધ્યાયને પ્રત્યનીક
આચાર્ય-ઉપાધ્યાયને અચકારક યાવત્ બુદ્ધિઆહના કરતો બહુ વરસતાઈ શ્રામણને પચાંય પાલી અર્ધ-
માસની સલેખનાઈ શરીર કૃષ કરો ત્રોસલકત અનશને છેદી તે સ્થાનકની અણુઆલોષ અપડિક્કમી
કાલ કરી છઠ્ઠ દેવલોકે ઉપનો. તે જમાલિ તે દેવલોકથી આયુક્ષયે યાવત્ કિહાં ઉપજરયે ? ગૌતમ ।
આર પાંચ તિર્યગ્યોનિક અને મનુષ્યદેવને ભવમહણે સંસાર ભમી તિવાર પછી સીઝરયે. પૂર્વ-
પક્ષ-છઠાં અનતભવતુ કહનાર કિહું વચન ? એહવુ જઉં તે ઉપરિ કહે છે. કહીઈ છઈ આર પાંચ
શબ્દઈ સંખ્યાઈ અનુકમિ ત્રસ-સ્થાવરસંબધિની ભતિઉ સમઠી. તે ચિલિ કુંતી સર્વજીવની
સમ્રાહક નવ કુંઈ એતલા જ વતી પ્રથમ મહાવ્રત અતિચારનો પશ્ચિ વિષયભેદે નવવિધ ચારિત્રનો
અતિચાર મિ પ્રકારનો. મૂળગુણને વિષે અને ઉત્તરગુણને વિષે. તિહા મૂળગુણને વિષે ૭ સ્થાનક
તે માટિ પ્રથમ વધી નવવિધ. વૃત્તિને એક દેશ કહે છે-તિહાં પ્રથમ તે નવભેદિ-પૃથિવી, અપ,
તેજ, વાયુ, વનસ્પતિ બેદ્રિય, ત્રીદ્રિય, ચતુરિદ્રિય, પચેદ્રિય રૂપનાં વિષયપણાથી. એતલા જ વતી નવ
પ્રકારનાં નિદાન અને સંસારી નવવિધ જીવ તે નવે ભતિને વિષે તિર્યગ્ય મનુષ્ય અને-દેવના ભવના
મહણ. એટલે કહેવે નારક ભવમહણને નિપેવ કહિઓ. તિહા મનુષ્ય અને દેવના ભવમહણને પચેદ્રિય
ભતિને વિષે જ કુંઈ તિર્યગ્યોનિકના ભવમહણને નવે ભતિને વિષે યાદતા આશાતના બુદ્ધને

ग्रहणानि नियमात् पञ्चेन्द्रियजातावेव भवन्ति । तिर्यग्योनिकमवग्रहणानि तु नवस्वपि जातिषु जायमानानि
आशातनाबहलानामनन्तानि भवन्ति । तथैव सूत्रस्य ग्रामाण्यसिद्धेः । एव सामान्यसूत्रेऽपि मन्तव्यम् ।
अयं भावः—आचार्यादिप्रत्यनीका नवस्वपि जातिषु चतसृष्वपि गतिषु अनन्तं कालं नियमात् संसारे परि-
भ्रमन्ति । तत्र जमालेस्तथाभव्यत्वयोगेन गतीरधिष्ठित्य नारकवर्जासु तिसृष्वेव गतिषु परिभ्रमणं
भावीति जमालिसूत्रं पृथगेवोक्तम् । एवं कस्यचित् तथामव्यत्वयोगेन देवगतिस्थाने नारकगतिवद्बुभयोर-
भावेनाऽपि (भावो वा) सम्भवति, परमनन्तभवभ्रमणमुक्तिगामनसिद्ध्यर्थं च तिर्यग्योनिकमनुजभवग्रहण
त्वावश्यकमेव । तेन नवस्वपि जातिषु तिर्यग्योनिकमवग्रहणानीतिपदमनन्तभवभ्रमणाभिधायकं मन्तव्यम् ।

किञ्च—वस्तुगत्या समयभाषया तिर्यग्योनिकशब्द एवानन्तभवामिधायको भवति । यदुक्तम्—‘तिर्य-
ग्योनीना चे’ति तत्त्वार्थसूत्रस्य (अ० ३, सू० ८) भाष्यवृत्तौ—‘तिर्यग्योनयः—पृथिव्यप्तेजोवायुवनस्पति-
द्वित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियास्तेषां परापरे स्थिती’ इत्यादि यावत् ‘साधारणवनस्पतेरनन्ता अप्युत्सर्पिण्यवसर्पिण्य’
इत्यादि । यत्तु कचिदादर्शे जमालिसूत्रे ‘चत्तारी’ति शब्दो नास्ति । तत्र पञ्चस्वेकेन्द्रियादिषु जातिषु । तिर्यग्यो-
निकमवग्रहणानीतिशब्दोऽनन्तभवग्रहणाभिधायकः । शब्दतो भेदेऽप्यर्थतो भेदाभावेन न किञ्चिद्वाचकम् ।
एव श्रीमहावीरचरित्रेऽपि बोध्यम् । यतस्तत्र ‘तत्पच्युत्वा पञ्चकृत्वो, भ्रान्त्वा तिर्यग्नृनाकिषु । अवसा-
बोधिर्निर्वाणं, जमालिः समवाप्स्यति’ ॥ १ ॥ इति श्लोके पञ्चकृत्वःशब्दः पञ्चवारामिधायकस्तत्र
तिर्यग्व्यादेन नियोजितः सन् जमालिस्तिर्यग्यानां पञ्चवारान् यास्यतीत्यर्थाभिधायकः सम्पन्नः । तथा च
तिर्यग्योनौ वारपूर्तिर्मनुजादिगत्यन्तरभवान्तरप्राप्तिमन्तरेण न भवति । सा च प्राप्तिराशातनाबहलस्य जमा-

अनत छुट्तिं तिसृष्व सूत्रे ग्रामाण्यनी सिद्धिः । धर्म सामान्यसूत्रे विषे पञ्चि मानुष । आचार्या-
दिकेन । प्रत्यनीकं नवे जातिने विषे आर गतिने विषे अनन्तकालं नियमे न स सारने विषे लभे ।
तिहा नमालिने तेहवा लव्यपञ्चाने योने गति आश्रया नारकवल् त्रिषु गतिने विषे परिभ्रमण
थानार ते वती नमालिनुं सूत्रं शुद्धं न कडिडि । धर्म तथालव्यपञ्चाने योने कुशेकने, देवगतीने था
(नरके) नारकगतिने परे भिडुने अलावे पञ्चि परिभ्रमण स भवे, पञ्चि अनतलवतु भ्रमण्य अने श्रुति-
गमन तेहनी सिद्धिने अर्थे तिर्यग्योनिक अने अनुप्यतु लवग्रहण्य तो आवश्यक न, ते वती नवने
विषे तिर्यग्योनिकना लवग्रहण्य अे पद न अनतलवतु कहनार मानुष वली वस्तुगति सिद्धात लाषाठ
तिर्यग्योनिक शब्द न अनतलवने अलिधायक छुट्तिं ‘तिर्यग्योनीना’ अेहवा तत्त्वार्थसूत्रना भाष्यनी
वृत्तिने विषे ‘तिर्यग्योनि ते पृथ्वी, अप, तेज, वायु, वनस्पति द्विद्रिय, त्रीद्रिय, यतुरिद्रिय, पञ्चेन्द्रिय
तेहनी पशपर स्थिति’ इत्यादि यावत् साधारण्य वनस्पतिने अनत उत्सर्पिणी अवसर्पिणी इत्यादि
अने ने कुशेक पुस्तके चत्तारि अेहवा शब्द नथी तिहा पाय ओगिन्द्रियनी जातिने विषे । तिर्यग्यो-
निना लवग्रहण्य अे शब्द न, अनतलवने कहनार शब्दथी भेद छतिपञ्चि अर्थथी भेदने अलावे
काठ पाष नडी धर्म श्रीमहावीरचरित्रने विषे पञ्चि न्णयुषु । ‘तिहाथी पञ्चवार तिर्यग्य नर अने
देवने विषे’ लभी समकित पाभ्यो हुने निरार्थ्य प्रति नमालि ते पाभ्यो’ अे श्लोकेने विषे पञ्च-
कृत्वः शब्दने पायवारने कहनार ते तिर्यग्य शब्दने लेशो छु तो नमालि ते तिर्यग्योनिने विषे वार
पाय नरये अे अर्थने अलिधायक यथे तिवारे तिर्यग्योनिने विषे वारपूर्ति । ते अनुगदिकनुं ने
अन्यतर ते ३५ लवने अतर तेहनी प्राप्ति विना न छुट्ति । ते प्राप्ति आशातनाबहल अमालिने

લેરનન્તકાલાન્તરિતૈવ સ્યાત્ । एवं पञ्चवारगमनेऽनन्तभवेप्रहणेनन्तगुणमपि सम्भवति । मनुजगतिवार-
 पूर्तिस्तु चत्कर्षतोऽपि सप्ताष्टभवैरेव स्यात् । देवनारकयोस्तु अनन्तर पुनरुत्पादाभावेन एकेनैव भवेन वार-
 पूर्तिः स्यात् । किञ्च-‘ससारं अणुपरियद्वित’ति प्रयोगोऽपि जमालेरनन्तभवाभिधायकः । परिमितभवभा-
 विमुक्तिभव्यमधिकृत्य तथाप्रयोगस्य क्वाप्यागमेऽध्यायावधृतत्वात् । अत एव उपदेशमालः कर्णिकायामपि-
 ‘तिर्यग्मनुष्यदेवेषु भ्रान्त्वा स कतिचिद्भवान् । भूत्वा महाविदेहेषु दूराज्जिवृत्तिमेष्यति’ इति भणितम् । [तत्र
 पराभिप्रायेण परिमितभवभाविमुक्तेर्भव्यस्य दूराज्जिवृत्तिमेष्यतीतिवचनानुपपत्तिरेव, विरोधात् ।] यत्तु
 भ्रान्त्वा स कतिचिद्भवान् इति भणितं तत् किल्विपिकदेवमवाच्युतो जमालिरनन्तरं सर्वलोकगर्हणीयान्
 मनुष्यादिदुर्गतिस्मन्विनः कतिचिद्भवानवाप्य पञ्चात्सूक्ष्मैकेन्द्रियादिषु यास्यतीति ज्ञापनार्थमेव ।

તથા ચાગમોઽપિ-‘લઢ્ધૂણવિ દેવત્ત ઉવવળ્ળા દેવકિલ્લિસે । તત્તથવિ સે ણ યાણાઙ્ કિં મે
 કિચ્ચા ઇમં ફલં ॥ ૧ ॥ તત્તો વિ સે ચ્હિત્તા ણ, લલ્લિમહી ઇલમૂઅગઃ । નરગં તિરિલ્લજોણિં વા, બોદ્ધી
 જત્થ સુદુલ્લહા ॥ ૨ ॥’ ઇત્યાદિ, દશવૈ (અ ૫, ગા ૦ ૪૭, ૪૮) વૃત્તિર્થા-‘લઢ્ધૂણવિ’ત્તિ ।
 લઢ્ધવાપિ દેવત્વં તથાવિધક્રિયાપાલનનેનોપપન્નો દેવકિલ્લિવિપિકગિકાયે, તત્રાપ્યસૌ ન જ્ઞાનાતિ વિશુદ્ધા-
 વધ્યભાવાત્ કિં મમ કૃત્વા હૃદ ફલં કિલ્લિવિપિકદેવત્વમિતિ । અસ્ય ચ દોપાન્તરમાદ-‘તત્તો’ત્તોઽપિ
 દેવલોકાદસૌ ચ્યુત્વા લપ્સ્યતે ઇદમૂક્તા-અજમાપાનુકારિત્વ મનુષ્યત્વે, તથા નરકં તિર્યગ્યોનિં વા
 પારમ્પર્યેણ લપ્સ્યતે, બોધિયંત્ર સુદુલ્ભા-સકલસંપત્તિનિવચ્છના યત્ર જિનધર્મપ્રાપ્તિદુરાપા । હૃદ પ્રાપ્નોત્યેદ-
 મૂક્તામિતિ વાચ્યે અસકલદ્વવપ્રાપ્તિસ્થાપનાય લપ્સ્યતે’તિ ભવિષ્યત્કાલનિર્દેશ’-ઇતિ । એતનોક્ત્વરૂપ
 આશાતનાબહુલો દેવકિલ્લિવિપિકમવાચ્યુતઃ સમ્યક્ત્વાલિકમવાપ્ય પ્રતિપન્નપ્રાયશ્ચિત્તમ્તુચ્છસંસાર્યપિ ભવતી-

અન તદ્દોલે અતગિત જ હુઈ ધમ પાયવારે જાતે અન તલવનુ ગ્રહણ અન તાપણિ જધ-યાદિભેદિ અન તા
 છે વતી અન તગણ પણિ સ ભવે મનુષ્યગતિ વારપૂરણા તે ઉત્કૃષ્ટથી એ સાત-આઠ ભવે જ હુઈ દેવનારકને
 તો અન તિર વલી ઉત્પત્તિના અભાવે એક જ ભવે વારપૂરણા હુઈ વલી સસાર પ્રતે અણુપરિઅદ્વિત્તા એ
 પ્રયોગપણિ જમાલિને અન તા ભવનો અભિધાયક પરિમિત ભવે ભાવે શ્રુક્તિ જેહને એહવા ભવ્ય આશયોને
 તેહવા પ્રયોગને આજ્ઞાઈ કાઈ કાંઈ આગમને વિષે અણુસાલભયાથી એતલા જ વતી ઉપદેશમાલાની
 ચૂલ્લિકાને વિષે ‘તિય ચ મનુષ્ય અને દેવને વિષે કેતલાએક ભવ ભગને મહાવિદેહને વિષે ચધને દૂરિ શ્રુક્તિ
 પામશે’ ધર્મ કહિહિ । અને જે કેતલાએક ભવ ભોમીને એહવુ કહિહિ તે કિલ્લિવિપિક ભવથી અચ્ચા જમાલિ
 તે અન તર સર્વલોકને નિદનીય મનુષ્યાદિ દુર્ગતિસ મધીઆ કેતલાએક ભવ પામીને પછિ સૂક્ષ્મ
 એક દિગ્ધાદિકને વિષે ભરયે. એહવુ જણાવવાને અર્થે જ આગમપણિ ઇલા સાક્ષી છે. દેવપણુ પામીને
 દેવ કિલ્લિવિપિકને વિષે જીપનો હુ તો-તિલાએ તે ન જાણિ, સ્યુ કરીને એ ફલ મુઝને થયુ ? તિલાથી
 વલી ચયી બહિરા-ભોજાપણુ પામે. પછે નરક-તિય ચની યોનિ, જિહાં ભોધિ દુર્લભ. દેવપણુ
 પામીને પણિ તેહની ક્રિયાપાલનને વગે જીપનો દેવ કિલ્લિવિપિકનિકાયને વિષે તિલા એ ન જાણિ
 વિશુદ્ધ અવધિના અભાવથી ચ્યુ કરીને મુઝને એ દેવ કિલ્લિવિપિકપણુરખે ફલ ? એહને વલી દોપાનર કહ
 છે-તે દેવલોકથી એ ચયીને પામશે’ બકરાના ભવનું સરિખાખપણુ વલી નરક-તિય ચની યોનિ
 પર પરાધ પામશે, સકલસ પત્તિનુ કાણુ જિનધર્મની પ્રાપ્તિ જિહાં દુર્લભ મહા એમૂકપણુ પામે
 એહવુ કહેવે બહુવાર ભવ કહેવાને લપ્સ્યતે’ મહા ભવિષ્યત્કાલનો નિર્દેશ એટલે કહિહિ’ અપર
 જેહવુ એહવે આશાનાબહુલ દેવકિલ્લિવિપિક ભવથી અચ્ચા દૂતો સમ્યક્ત્વાલિક પામીને પડિવબ્ધ

तिकल्पनोऽपि परास्ता । उक्तागमस्य प्रणेतुः श्रीमहावीरस्य मृषामापित्वप्रसक्त्या अनाप्तत्वापत्तेः । यतस्तथा-
भूतस्य निजकृतपापस्य परिज्ञानाभावमणनेन कुतः सम्यक्त्वादिप्राप्तिरिति । किञ्च-कृतपापस्य प्रायश्चित्त-
प्रतिपत्तिस्तस्मिन्नेव भवे भवति, न पुनर्जन्मान्तरेऽपि ।

यदागमः—जावाऽऽच सावसेसं, जाव य थोवो वि अत्थि ववसाओ । ताव करिज्जप्पहिअं
मा ससिराया व सोइहिसि । ॥ १ ॥ त्ति (उप० २५८) तस्मादाशतनावहलस्य जमालेर्नियमेनानन्त-
ससारोऽन्यपार्द्धपुद्गलपरावत्तप्रमाणो मन्तव्यः । ' उन्मगमगसंपट्टिआणं 'मित्यादि, तथा ' कालमणत
च सुए अद्वापरिअट्टओ अ देसुणो । आसायणवहलाणं उक्कोसं अंतर होइ ' ॥ त्ति । (आ० नि० ८५३)
इत्यादिप्रवचनप्रामाण्यात् । अत एव भगवत्या जमालिसूत्र सामान्यसूत्रं च ससारपरिभ्रमणमधिकृत्य
तुल्यमेव भणितम्, तत्कारणस्याचार्यादिप्रत्यनीकत्वादेस्तौल्यात् । तुल्ये च कारणे कार्यवैषम्यासम्भवात् ।
यत्तु भगवत्यामेव ' अत्येगइआ अणादिअ अणवदग्गं दीहमद्द चाउरत ससारकंतारं अणुपरिअट्टी 'ति
भणितम्, तदभव्यविशेषमधिकृत्यावसातव्यम् । तदव्यञ्जक तु अन्ते निर्वाणस्याभणनमेव । कस्यचिदभव्य-
स्याऽपि तथाविधकालादिसामग्रीयोगेन सम्यक्क्रियापरायणस्य आचार्यादिप्रत्यनीकतायाः सम्भवात् । एतेन
' पंच तिरिक्खजोणियमणुस्सदेवभग्गहणाइ ससार अणुपरिअट्टिता ' इत्यत्र सङ्ख्यावाची पञ्चशब्दो गति-
त्रयानुरोधेन त्रिगुणितः पञ्चदशभवाभिधायको जमालेरिति कल्पनोऽपि परास्ता । तिर्यग्योनिकदेवसम्बन्धिनौ
द्वौ द्वौ भवौ एकश्च मनुजसम्बन्धी अथवा त्रयो भवो तिर्यगसम्बन्धिनः एको देवसम्बन्धी एकश्च मनुज्य-
सम्बन्धीत्येव पञ्चभिरेव भवैः सूत्रस्य सविषयत्वेन प्रामाण्यसिद्धौ पञ्चदशभवकल्पने प्रमाणाभावात् । नहि
कृत्वाप्यागमे जमालेः पञ्चदश भवा भविष्यन्तीति भणितं येन गुणकारः सम्यग्भवेत् ।

छे प्रायश्चित्तं नैवे ओहवे हु तो पुच्छ स सारीपण्णि हुस्ये ओ कट्ठपना पण्णि टादी कब्बा आगमना
अरपक न्ने श्रीमहावीर तेहने मृषाभाषिपण्णाने प्रसगे पय्यकपण्णान्ति आपत्तिथी न्ने माटे तेहवी पोताना
कया पापना परिज्ञानना अभावने कहेवे किहाथी (सम्पत्तन्ती) प्राप्ति. वही कया पापना प्रायश्चित्त
न्ने उपवासादिक आलोच्यना तेहनी प्रतिपत्ति तेहज लवने विषि हुध. पण्णि जन्मातरि न हुध 'यावत् आशु
सावशेष हुध यावत् काष्ठजे विद्यम हुध तिवार पडिधु आत्महित करवु शसिराजनी परि शोय म करिश्य'
ते माटे आशतनापण्णहुध जमालिने निग्रमे अन तस सार पण्णि अपाई पुद्गलपरावत्तं अभाणु मानवे।
उम् भत्यादिक ' अन तकास श्रुने विषे देशानपुद्गलपरावत्तं अपाई आशतनापण्णहुधने छिक्क
अतर हुध ' भत्यादि प्रवचनवचनना प्राग्वयपण्णायी जेतवा ज वती जमालिनु सूत्र-अने सामान्यसूत्र
ससारपरिभ्रमण आश्रयी तुल्यज कडिहु तेहनु कारण न्ने आचार्यादिकनी प्रत्यनीकपदार्थ प्रमुञ्चने
तुल्यपण्णायी तुल्यकारण्ये कार्याना विषयपण्णाना अस लवथी अने न्ने-लगवतीने विषे कतलाजेक अनादि-
अन त दीर्घकाल यतुर्गतिक ससार लमे छे धम कडिहु, ते अभव्यविशेष आश्रयीने नण्णुवु तेहनु
जण्णवतार तो अ ते निर्वाणुनु अणुकहेवु तेहज कुण्णे अलव्यने तथाविध कालादिसामग्रीने योगे
सम्यक् क्रियाने विषे तत्परने आचार्यादिकनी प्रत्यनीकताना सलवथी जेतवे पंचतिरिक्ख भत्यादि-
सूत्रने विषे संख्यावाची पय्यशब्दे ते गतित्रिणिने अनुरोधे श्रये हु तो पय्यदशलवने अलिधायक.
जे कट्ठपना पण्णि टादी तिर्यग्योनिक अने देवसमधी णि मिं लव जेक ते पय्यदशलवने अलिधायक.
त्रिणि लव तिर्यगसमधी जेक देवसमधी अने जेक मनुज्य समधी धम प्रागे लवेण सूत्रने सविषयकपण्णे

કિંચ્ચ-ગત્યુરોધેન ભવાનાં ગુણકારકલ્પનમપિ ગત્યપેક્ષયા ભવાનાં ન્યૂનત્વે સત્યેવ સ્થાત્ । તત્ત્વ પ્રકૃતે નાસ્તિ । પ્રત્યુત્ત ભવદ્ભિપ્રાયેણ તિસ્રો ગતયો ભવાશ્ચ પઞ્ચેતિ વૈપરીયાત્ । કિંચ્ચ-તિર્યગ્યોનિકમવા અપિ એકેન્દ્રિયાદિપઞ્ચેન્દ્રિયપર્યન્તાના પ્રત્યેકં કર્મેણાનિયમેન વા સર્વત્રાડપિ વિવેકેન વક્તુમશક્યત્વાત્, નિયામકાભાવાત્ । કિંચ્ચ-યથા જમાલિસૂત્રે પઞ્ચશબ્દભિગુણીકૃત્ય પઞ્ચદશમવાસિધાયકો વિકલ્પિતઃ, તથા સામાન્યસૂત્રે ચ ચતુઃપઞ્ચશબ્દાવપિ કલ્પનીયૌ । અથ દ્વયોઃ શબ્દયોર્નિર્ણયમેન તથાકલ્પના અશ્કયેતિ ચેત્ । ચિરંજીવ, તર્હિ સામાન્યસૂત્રે યત્ કિમપિ ચતુઃપઞ્ચશબ્દાભ્યાં વાચ્યં તદેવેહાડપિ પઞ્ચશબ્દેન વાચ્યં વક્તવ્યમ્ । તત્ત્વજ્ઞાનન્યગત્યા જાતિવાચકત્વેનાભ્યુપગન્તવ્યમ્ । તથાચ સિદ્ધસુક્તપ્રકારેણ નવસુ પઞ્ચસુ વા જાતિપુ ચતસ્ટપુ તિસ્ટપુ ચ ગતિપુ તિર્યગ્યોનિકમવગ્રહણેન સામાન્યસૂત્રોક્તાનામિવ જમાલેરપ્યનન્તસંસારિત્વમિતિ બોધ્યમ્ । કિંચ્ચ-જમાલિસૂત્રે પઞ્ચશબ્દો યદિ ભવસહજ્યાવાચકો ભવેત્, તર્હિ તિસ્ટૃષ્વપિ ગતિષ્વિવ સામાન્યસૂત્રેડપિ ચતુઃપઞ્ચશબ્દાભ્યાં ચતસ્ટૃષ્વપિ ગતિપુ યદૃચ્છયા ગુણકારેડપિ આશાતનાબહ્લાનામપ્યન્તે સુક્તિગામિનાં જબન્યતઃ સપ્તદશ ભવાઃ, ઉત્કર્ષતઃ એકોનવિંશતિર્ભવા, ભવેયુઃ (ગતિભિર્ગુણકારેડપિ તથૈવ સમ્ભવાત્) એતત્ત્વ પ્રવચનવિદામનમિતમેવ આગમવાધિતત્વાત્ । આગમસ્તુ-‘ઉમ્મગ્ગમગ્ગસંપટ્ટિઆણ મિત્થાદિરૂપેણ આસાયણવહ્લાણ મિત્થાદિરૂપેણ ચ દર્શિત એવ । અન્યથા સાધુભક્તસ્ય દ્રવ્યતસ્તીર્થીકૃતોડપિ મરીચેઃ કાપિલીયદર્શનપ્રવૃત્તિહેતુસન્દિગ્ધોત્સૂત્રમોષણનિમિત્તદુર્વચનમાત્રેણાપ્યેકેન્દ્રિયાદિપુ અસહજ્યેયભવભ્રમણં તથા જિનાહારાષકસ્ય સુવાહુકુમારસ્ય બોહશ ભવાતેડપિ જમાલ્યપેક્ષયા વહુકાલભ્યાઃ, જમાલેસ્તુ સાક્ષાત્તીર્થકરદૂષકસ્ય (જૈનપ્રવચનવિધ્વંસકસ્યાડપિ)

કરી પ્રામાણ્ય સિદ્ધ થઇ હુ તે પંચદશભવકલ્પનાને વિષે પ્રમાણુના અભાવથી. કાઠ આગમને વિષે જમાલિને પનરભવ કુર્યે એહુવુ તો કિહાએ કહિહ નથી. જેણે શુણકાર તે સંભ્યગ્ કુઈ વધી ગતિને વશે શુણકાર કલ્પના તે ગતિની અપેક્ષાઈ ભવને ન્યૂનપણાઈઈ કુઈ. તે તો ધહા નથી. સાહયુ તાહરે અભિપ્રાયે ગતિત્રિષ્ણિ અને ભવ પાચ એમ વિપરીતપણે વધી તિર્યગ્યોનિના ભવપણિ એકે દ્રિય આદે દેહ પચે દ્રિય પર્યંતને પ્રત્યેકે અનુક્રમે અથવા અનિયમે સધલે પણિ વિવેકિ કહેવાને અશક્યપણાથી નિર્ધારકનો અભાવ છે વધી જામ જમાલિસૂત્રને વિષે પંચશબ્દને ત્રિશુણકરી પનરભવનો અભિધાયક કહિઓ, તિમ સામાન્યસૂત્રને વિષે ચાર પંચશબ્દ પણિ કલ્પવા. હિવે એશબ્દને તિમ કલ્પના અશક્ય એહુવુ જો, ચિરકાલ જીવ તથો સામાન્યસૂત્રને વિષે જે કાઠ યતુઃપંચશબ્દે વાચ્ય તેહજ ધહા પણિ પંચશબ્દે કહેવુ ને તો ખીજી ગતિ નહીં વતી જાતિવાચકપણે માનવુ. તિવારે સિદ્ધ થયું ઉક્તાપ્રકારે નવ અથવા પાચ જાતિને વિષે ચાર અથવા ત્રિણિ ગતિને વિષે તિર્યગ્યોનિને વિષે ભવને ગ્રહણે સામાન્યસૂત્રે ઉક્તાનીપરે જમાલિને પણિ અનત સસારીપણું જાણવુ વધી જમાલિસૂત્રને વિષે પંચશબ્દ તે જી ભવસંખ્યાનો વાચક કુઈ તહિ ત્રિણી ગતિની પરે સામાન્ય સૂત્રિ પણિ ચાર પાચ શબ્દે ચાર ગતિને વિષે સ્વેચ્છાઈ શુણકાર કરતે આશાતનાબહ્લાને પણિ અને મુક્તિગામીને જઘન્યે સત્તર ભવ, ઉત્કૃષ્ટ તો એશુણીસ ભવ થાઈ એ તો પ્રવચનના જાણુને અચુકતજ આગમે બાધિતપણાથી. આગમ તો ઉમ્મગ્ગમગ્ગ દત્તાદિરૂપે આસાયણવહ્લાણં ધત્તાદિરૂપે દેખાઓ જ.

ધમ નહિ તો સાધુભક્ત દ્રવ્યતીર્થ કરે પણિ મરીચિને કાપિલીયદર્શનનુ પ્રવૃત્તિ હેતુ જે સદેહાણું ઉત્સર, તેહના આપણુનું નિમિત્ત જે કુર્વચન, તે માત્રે પણિ એકે દ્રિયાદિકને વિષે અસંખ્યાત ભવનુ બ્રમણ, વધી જિનાગાનો આરાધક જે સુબાહુકુમાર તેહને જોઈ ભવ, તે પણિ જમાલિની અપેક્ષાઈ

पञ्चदशभवास्तेऽपि स्वल्पकाललभ्याः इत्येव सूक्ष्मदृशा पर्यालोचने अवाच्यमासमञ्जस्यं को नाम वक्तुमलभ्येत्-? जिनाह्वाराधनापेक्षया विराधनाया एव शोभनत्वसिद्धेः । तत्सिद्धौ च सिद्ध जिनाह्वारविराधनाया स्वरूपामिधायकम् ।

‘जे जिणवयणुंतिष्ण वयण भासंति जे उ मण्णति । सम्महिटीण तदंसणं पि संसारवुड्ढिकर’ ॥ १ ॥ इत्यादि तथा ‘उम्मग्गदेसणाए’ इत्यादि प्रागुपदर्शित प्रवचनवचनमालजालकल्पम् । यतो विराधेनाराधनयोस्तौल्य दूरे, प्रत्युत विराधनाया एव शोभनत्वमावेदितं स्यात् । एतेन यदि जमालि पञ्चदशादिपरिमितभवेमुक्तिं याति तदा का नो हानिरिति वचनमपि महापापहेतुर्दूरत एव । त्याज्यमिति दर्शितं बोध्यम् । यज्जैनप्रवचनविध्वंसको जमालिः पञ्चदशभवभावविमुक्तिरिति वचन वक्तुस्तीर्थकृदादि-प्रत्यनीकताया विफलतेति श्रद्धानाद्यमिव्यञ्जकम् । श्रोतुश्च भयाभावेन तथाविधानुचितप्रवृत्तावुदीरणाहेतुरिति महापापमेव । तस्योपदेशोऽपि उत्सूत्रभाषिणा नियमेनानन्तससार- तथा तीर्थकृदाद्याशतनाकारिणा दुर्लभबोधितेत्यादिवचनानि प्रवचनोक्तान्यपि भयवचनानि, न पुनः पारमार्थिकानीत्यादिरूपेण वक्तुस्तीर्थ-कारादिप्रत्यनीकतामिव्यञ्जकानीत्यपे निराकरिष्यन्ते ।

किञ्च-तथाभूतवचनं जमालिनिहवस्यानुकूलमेव, प्रत्यासन्नमुक्तिलाभाभिधायकत्वात् । तच्च तथाभूतं परमाधार्मिकगतिहेतुः । यदागमः—‘जे आवि णिण्हगाणं अणुकूलं भासेज्जा’ इत्यादि यावत् ‘परमाहम्मिएसु उववज्जेज्ज’ति श्रीमहानिशीये । तच्च सम्यग्दृशा वक्तुमप्यनुचितमेव, सम्यक्त्वनाशहे-तुत्वादिति पर्यालोच्यम् । एतेनामुक्तानाम् उत्सूत्रभाषी एतन्मन्यते, एतच्च न मन्यते इत्यादिविवेककल्पनाऽपि परास्ता, जिनोक्तस्य स्वल्पस्याऽऽयनभ्युपगमे सर्वस्याऽपि द्वादशाङ्गस्य विराधनायाः भणितत्वात् । तीर्थकृत्येव

पङ्कडसे लभ्य अने जभासिने तो, साक्षात्तीर्थ करना ह्मने पण्डि पन्नर लव, ते पण्डि स्वल्प काले पाभीध ओहना धम सूक्ष्मदृष्टि पयशियनाध ने अणुकुळेवा योग्य असम असपण्डु काल कळेवाने समर्थ हुध हिवे छडा उम्ह पडे कय घना युद्धनी परे आराधन-विराधनजनित स सारनी अल्पपण्डाध अने पङ्कपण्डाध जे वियार असमजी आन-द-मेधकुभारादिक भिहु आराधकनी लवस्थिति लेध यथातथा अयुक्ता लव्यु छट ते मिथ्या जण्डिपु । जिनागाना आराधननी अपेक्षाध विराधनने शोभनपण्डाधनी सिद्धिया. ते सिद्ध थरे तो सिद्ध थयु जिनागाना विराधनाना स्वल्पतु कहेनार ते ‘जे जिनवचनथी उतीथु’ विपरीतपण्डे वचन माने ने वली लाषे सम्यग्दृष्टिने तेहुत दर्शन पण्डि स सारनी वृद्धिनु करनार.’ तथा उम्हगग धत्यादि पूर्व हेमाउय वचनसमूह ते आलेजलतुल्य हुध ने वती विराधना आराधनानी तुल्यता ह्म रेहो पण्डि विराधनाने, ज शोभनपण्ड कडिठ हुध जेतल कहेते ने जभासि पन्नर आदि परिमित लवे जध तो सी अम्हारी क्वाण्डि जे वचन पण्डि महापापनु, हेतु जेतलजवनी छडु जेहुत, हेमाउय जण्डिपु ने भाटि जैन प्रवचनने, विध्व सक्त जभासि पन्नरलवे यनारमुक्ति जे कहेनारने तीर्थकृतादिकनी प्रत्यनीकताने विक्षेपपण्डाध जेहुत छडीरणानु हेतु तेवती महापाप ज. तेहने उपदेशपण्डि उत्सूत्रलाषीने नियमे अन तस सार तथा तीर्थ करनी आशातना करनारने दुर्लभभाषिपण्डि धत्यादिक वचन प्रवचनभासि कथा छे पण्डि लयवचन जण्डिवा पण्डि पारमार्थिक नही धत्यादि ह्मे कहेनारने तीर्थ करदिकनी प्रत्यनीकताना जण्डिपनार. ते वती आगलि निराकरथ करीस्ये. वली तेहुनु वचन जभासिनिहवने अनुकूल ज हु कडा मुक्तिलाभना अभिधायकपण्डाध तो

प्रत्ययाभावात् । आस्तां निश्चितानभ्युपगमः, सन्देहस्याऽपि तथात्वात् । यदाह—‘ एकस्मिन्नप्यर्थे सन्दिग्धे प्रत्ययोऽर्हति हि नष्टः ’ इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । अन्यथा नन्दीचूर्ण्यादौ सर्वत्राऽपि जमालिदृष्टान्तानुपपत्ति-प्रसक्तेः । तस्य ‘ कडेमाणे कडे ’ इत्येतावन्मात्रस्यैवाश्रद्धानात्, शेषस्य च सम्यक्श्रद्धानाभ्युपगमे जमालेः पडुपयोगा वक्तव्याः स्युः । सन्ति चाविरोधिनश्चत्वार एव । तथाहि—मत्यज्ञानं १ श्रुताज्ञानं २ चक्षुर्दर्शनं ३ अचक्षुर्दर्शनं ४ चेति । मतिज्ञानं मत्यज्ञानं श्रुतज्ञानं श्रुताज्ञानं चैकजीवमधिकृत्य युगपन्न भवतः ।

यदागमः—‘ जस्स णाणा तस्स अण्णाणा नत्थि, जस्स अण्णाणा तस्स णाणा गत्थि ’ इति, प्रज्ञापनासूत्रे । एवं गच्छाचारप्रकीर्णकोत्तरूपस्य जमालिसदृशस्य नियमादनन्तसंसारो भवतीति तात्पर्यम् । नन्वेवं जमालेरपि गतिचतुष्टयभ्रमणं भवत्येव, अन्यथा नन्दीवृत्तिचूर्ण्यादौ जमालिदृष्टान्तानुपपत्तिरित्यस्माकं मतिरिति चेत् । मैवम्, आशातनावहलानां नियमेनानन्तसंसारो भवतीति ज्ञापनार्थमेव जमालिदृष्टान्तस्योपदर्शितत्वात् । ‘ चाउरत ’ शब्दस्तु संसारविशेषणत्वेन ससारस्वरूपामिधायकः, न पुनः सर्वेषामप्याशातनावहलानां गतिचतुष्टयामिधायकः । नहि गतिचतुष्टयगमनमेवाऽनन्तसंसारित्वामिव्यञ्जकम्, अन्यव्यतिरेकाभ्यां व्यभिचारात् । तस्मात्सर्वेषामप्यनन्तसारिणामाशातनावहलानामितरेषां वा गतिभ्रमणमणादिकमधिकृत्य तौल्यं न भवति, तथाभव्यत्वयोगेन गत्यादीनां प्रतिप्राणिन मिन्नत्वात् । परं जघन्यतः सर्वेषामप्यनन्तसारिणां तिर्यग्योनिकमनुजभवग्रहणानि तु भवन्त्येव, अन्यथा अनन्तसारित्वमुक्तिगमनयोरसम्भव स्यात् । तेन अनन्तसंसारित्वामिव्यञ्जकं मुख्यवृत्त्या तिर्यग्योनिकभ्रमणानीति वचनमेवेति प्रागुक्तमवसातव्यम् । तदनुरोधेन संसार ‘ अणुपरिअट्ठिते ’ इति शब्दोऽप्यवसातव्यः ।

तो तेहपु परमाधार्मिकगति हेतु अने ते तो सम्भग्दृष्टिने कहेपु पण्णि अनुचितं न सम्भक्त्वनशिना हेतुपण्याथी अतडे अझुका उत्सवशापी आ भाने आ न भाने इत्यादि विवेकहृदयनाये टाक्षी । निनाका अहपने अन गीकारे सर्वे दादशागने विराधकताने कडेवापण्याथी तीर्थ करे विधि अविश्वास निश्चितना अन गीका तो ह, स देहने पण्णि तिमपण्याथी अके अर्थ स दिग्ध छते अगिहं तने विधे विश्वास ना हुते अ तो पूर्व देवाउयु छे, धम नही तो न हीयूपादिकने विधि सधले दृष्टातने अयुक्तताना प्रसंगथी । ‘ तेहने कगिवा माउयु ते क्यु ’ अतवाना अश्रद्धानथी पीअने सम्भक् अश्रद्धानने भानवे अश्रद्धिने छे उपयोग कक्षा जेधर्ध छे तो अविराधी अथार न. मति अज्ञानादिक ४, मतिज्ञान अने मतिअज्ञान श्रुतज्ञान अने श्रुतअज्ञान ते अके छव आश्रथी समकाल न हुध तिहा जस्स १-धर्त्यादिक प्रज्ञापनानी शापी कडी. धम गच्छायारप्रकीर्णकमा उत्तरवदपने जमालि सरिपाने नियमे अन तस साग हुध, अ तो तात्पर्य. पूर्वपक्ष-धम जमालिने पण्णि गतिने अथारनु अमणु हुध न. धम नहि तो न दित्तिरूप्यादिकने विधे जमालिना दृष्टाननी अयुक्तता यध जेधर्ध जेहवी अझारी मति, जेहवु नहि. ते उपरि कडे छे. म जेहलि, आशातनापण्डलेने नियमे अन तस साग हुध अे जण्णावदाने अर्थे जमालि दृष्टातने उपदर्शित पण्याथी. यातुरतशब्द तो स सारने विरैषणुपणे करी रवदपने कहनार पण्णि सर्वने आशातनापण्डलेने अथार गतिने अलिधायक नही. गतियतुष्टय गमन ते अन तस सारीपण्यांनु जण्णावनार नही. अन्य अने व्यतिरेके व्यभिचारथी छते छतु ते अन्य अणुछते अणुछतु ते व्यतिरेके, जेहने स्वाभाविक भणध कल्याण अने ते विना ते हुध ते व्यसिया ते (वती) सर्वे अन तस सारी अथवा आशातनापण्डल अथवा पीअ, तेहने न गतिसवभ्रमणदिक ते आश्रथीने सगिआर्ध न हुध तथाजणपण्यांने येगे गत्यादिकने प्रतिप्राणीर्ध मिन्नपण्याथी. पण्णि नवमथी सर्व अन तस सारीपण्यांने तिर्यग्योनिक अने अनुज लवना

उभयोरपि समव्याप्तत्वात् । अत एव सुबाहुकुमारप्रभृतीन् परिमितभवग्राहिणोऽधिकृत्य तथाप्रयोगाभावः । तस्माज्जमालेस्तिस्मृष्वेव गतिषु अनन्तससारित्वं बोध्यम् । अन्यथा भगवतीवचनेन सह विरोधः स्यात् । तत्राशातनाबहलस्याऽपि जमालेर्नरकवर्जस्तिस्र एव गतयोऽभिहितोः । एतेन सामान्यसूत्रोक्त विशेषसूत्रेऽनुक्तमपि वक्तव्यमिति भ्रान्तिरपि निरस्ता, सामान्यविशेषसूत्रयोरेभेदापत्त्या विशेषसूत्रस्य पृथक् भेदेनेऽर्थतः पुनरुक्तता स्यात् । सा च द्वात्रिंशत्सूत्रदोषाणां मध्ये दशमो दोषो गणवरक्ते सूत्रे न सम्भवति ।

किञ्च—‘सामान्यशास्त्रतो नूनं विशेषो बलवान् भवेद्’ इत्यादिवचनानि दत्ताञ्जलीन्येव सम्पद्येरन् । उभयोस्तौल्येन भणनात् । तस्मात् सामान्यसूत्रोक्तानां शब्दानामर्थानां वा, न्यूनत्वेनैव सामान्यसूत्राद्विशेषसूत्रं भिन्नमेव भवति । तत्र शब्दन्यूनत्वमपि सामान्यसूत्रोक्तानुसारेणाध्याहारादर्थापत्त्या पदार्थनिषेधान्यथानुपपत्त्या वाऽवसातव्यम् । तद्यथा—‘गोअमा जावँ चत्तारि प्वे’ इत्यादौ यावच्छब्दः एकद्वयमाणपदार्थानां कालनियामकः । स चैवम्—यावत्कालं चतुःपञ्चसु त्रसंस्थावरलक्षणासु जातिषु नारकतिर्यग्योनिकमनुजदेवानां भवग्रहणानि, यत्तदोर्नित्यामिसम्बन्धात् तावत्कालं संसारमित्यादि—संसारमनुपरावृत्य ततः पश्चात्तेत्यति यावत् सर्वदुःखानामन्तः करिष्यतीतिरूपेण कालनियामकः । एष सामान्यसूत्रोक्तानुसारेण विशेषसूत्रेऽपि कालनियामार्थं तावच्छब्दवद् यावच्छब्दोऽप्यध्याहार्यः, तावन्तरेण वाक्यद्वयासु पत्त्या कालनियमानुपपत्तेः । यावत्तावच्छब्दाभ्यां वाक्यद्वयं च मण्डिअपुत्ता जात्रँ च ण से जीवे सया समित जाव परिणमति तावँ च ण से जीवे आरभइ सारभइ समारभइ इत्यादिरूपेण भगवतीवृत्तीयशतकवृत्तीयोद्देशके प्राग्भणितमेव । एवं जमालेर्नरकगतनिषेधो नरकशब्दाभावेनैव स्यात् । तेन सामान्य-

अर्थः । ते तो दुष्प ७१ धम नही तो अने तस सारी पण्युतो अने मुक्तिगमनेने अक्षय व दुष्प ते वती अने त स सारी पण्युतो ७१ पण्युता ३ मुच्यवृत्ति तिर्थगोशेनिना भवअक्षय अ वचन ७ पूर्व कडिठ ७१ पण्यु १ तेहने वशे अनुपदिअडिंत्ता अे शब्द पण्यु ७१ पण्युवे गिडु अे शब्दने भ होमाहि ओकका वत्तावा पण्युथी ७१ एतथा ७१ वती सुभाहुकुमारप्रभुप ७१ अक्षयपण्यु ७१ अहनारा ते आश्रयाने तेहवा प्रयोगाने अक्षय ते भाटि ७१ भाजिने त्रिणि ७१ गतिने विषे अने तस सारी पण्यु ७१ पण्यु धम नही तो भगवती वचन साधि विरेष थाठ तिहा आशीतना मण्डुपण्यु ७१ भविने त्रिणि ७१ गति कही छे ७१ एतथे डेहवे सामान्यसूत्रे कडिठ ७१ ते विशेपसूत्रे अण्यु कडिठ पण्यु कहेवु ७१ आति ७१ शली ७१ सामान्यसूत्र अने विशेपसूत्रने अने ध थाठ वती विशेपसूत्रने गिडु कहेते अथथी पुनरुक्तपण्यु थाठ अने ते पुनरुक्तना तो अत्रास सूत्रना होमभेधे दशमो दोष, ते गणधर सूत्रने त्रिषे न सखवे पली सामान्यशास्त्रथी विशेपशास्त्र ते निधये ७१ पक्षत डेह ७१ ध्यादि क वचन ते दीधी छे अक्षय नेहने ७१ अहवा थाठ गिडुने तुल्यपण्यु कहेणुथी ते वती सामान्यसूत्रने विषे कक्षा ७१ शब्द अथवा अथ तेहने न्यूनपण्यु ७१ सामान्यसूत्रथी विशेपसूत्र शिन्न ७१ डेठ निहा शब्दने न्यूनपण्यु सामान्यसूत्र कक्षाने अनुसारि आडिथी डेवु, तथा अथापत्ति अथवा पदार्थनिषेधनी अयुक्तता थाठ तेणुथे करी ७१ पण्यु ७१ निम गोअमा जाव ध्यादि सूत्रने विषे यावत् शब्द ते कहीवाता पदार्थने कालना नियमने करनार ते धर्म यावत्कालताठ अथार पाय त्रस अने स्थविरेलक्ष्य ७१ अति तेहने विषे नरक तिर्थ अ मधुध अने देवना भवग्रहणे यरुण्ड अने नतशब्दने नित्ये ७१ स पध्या तावत्कालताठ संसार द्विरीने तिवार पछी सीअस्थे यावत् सर्वदुःखने अत करये धृशी रीते कालने नियामक धम सामान्य सूत्रने विषे कक्षाने अनुसारे विशेपसूत्रने विषे पण्यु कालनियामने अथे तावत् शब्दनी परे

સૂત્રોક્તો નારકશબ્દો વિશેષસૂત્રે સાક્ષાદધ્યાહારાદ્વા ન ભવત્યેવ, અધ્યક્ષવાધાત્ । અયં ભાવઃ—યાવચ્છબ્દસ્ય પ્રયોગઃ પ્રવચને ક્વચિદ્દિશેષ્યત્વેન ક્વચિચ્ચ વિશેષણત્વેન વા સ્થાત્ । તત્ર વિશેષ્યત્વેન પ્રયુક્તો યાવ-
ચ્છબ્દઃ ઉક્તગણસમ્બન્ધિભ્યામાદ્યન્તપદાભ્યાં વિશિષ્ટઃ સન્નેવ ગણમધ્યવર્તિનાં પદાર્થાનાં સહ્સ્રાહકો ભવતિ ।

તથાહિ—‘જમાલી ણં અણગારે અરસાહારે વિરસાહારે અંતાહારે પંતાહારે લ્હાહારે તુચ્છા-
હારે અરસંજીવી વિરસંજીવી જાવ તુચ્છંજીવી ઉવસંતંજીવી પસંતંજીવી વિવિતંજીવી હંતે’ત્યાદિસામાન્ય-
સૂત્રોક્તસ્ય ગણસ્ય આદ્યન્તશબ્દાભ્યાં વિશિષ્ટો યાવચ્છબ્દો યથા—‘ગોઅમા ! જમાલી ણં અણગારે જાવ
અરસાહારે જાવ વિવિતંજીવીતિ સૂત્રોક્તવાક્યગતોઽવસાતવ્યઃ । તસ્ય ચ સર્વાદિત્વેન ‘બુદ્ધિસ્થવાચકત્વાત્
મધ્યવર્તિનોમપિ પદાર્થાનાં નાનારૂપાણા નાનોસહ્સ્ર્યાકાનાં ચ સહ્સ્રાહકો ભવતિ । એવાદ્યન્તશબ્દયોરપિ
ગણાનુરોધેન મિત્રત્વમેવ બોધ્યં, ન પુનર્યાવચ્છબ્દોઽપિ ઘટપટાદિવન્નિયતપદાર્થવાચકં’તિ ભાવઃ । एवं
વિશેષણભૂતસ્તુ યાવચ્છબ્દઃ ઉક્તપદવાચ્યાનામર્થાનાં દેશકાલાદિનિયામકો ભવતિ । ‘તત્ર કાલનિયામકત્વ
ચ ‘ગોચમા ! જાવ’ચત્તારિ પંચે’ત્યાદિસૂત્રપ્રયોગે પ્રાગુપદર્શિતમેવ । તત્રાદ્યન્તશબ્દાભ્યાં વિશિષ્ટત્વાભાવેન
ન વિશેષ્યત્વમ્, અપિ તુ ‘ઉત્તરપદવર્તિશબ્દવાચ્યાનામર્થાનાં કાલનિયામકત્વેન વિશેષણત્વમેવ । ‘પ્રાકપતિતં
વિશેષણં’તિતિવચનાત્ । અત એવ વિશેષ્યત્વવિશેષણત્વયોઃ કાર્મચારાદિતિ ન્યાયઃ । દેશનિયામકત્વં તુ
યાવત્પદ્મવિશતિયોજનાનિ પત્તનં તાવદ્ ગન્તવ્યમિત્યાદિ સ્વયમેવ માન્યમ્ । વિશેષ્યત્વવિશેષણત્વસ્વરૂપ-

યાવત્-શબ્દપણિ બાહિરથી લેતો. તિ-ગિહ્ન શબ્દ નિના કાલનિયમની અધિકૃતતાથી. યાવતાવચ્છબ્દર્થ
વાક્યધર્મ તે મંદિમપુત્તા જાવ જ ણં એ આલે તે પૂર્વ કહિલે જ છે. ઇમ જમાલિતે નારકગતિનો
નિષેધ તે નારકશબ્દને અસાત્રે જ હુધ. તે વતી સામાન્યસૂત્રને વિષે કહી નારકશબ્દ તે વિશેષ-
સૂત્રને વિષે સાક્ષાત્ અથવા અધ્યાહારથી ન હુધ જ પ્રત્યક્ષપ્રાપ્તથી. એ લાવ-યાવત્-શબ્દનો પ્રયોગ
તે કિહાએક વિશેષ્યપણિ અને કિહાએક વિશેષણપણિ હુધ. તિહા-વિશેષ્યપણિ પ્રયુક્તો, યાવત્ શબ્દ
તે કહી ગણસંબંધી જે આદ્યપદને આતપદ તેણે પ્રયુક્ત હોતો જ ગણમધ્યવર્તી જે પદાર્થ તેહનો
સત્રાહક હુધ. જમાલી અણગાર અરસાહારી વિરસાહારી અતાહારી પ્રાતાહારી હુક્ષાહારી તુચ્છાહારી
અરસજીવી, વિરસજીવી યાવત્, તુચ્છજીવી ઉવસંતજીવી વિવિતંજીવી ? હા. એ સામાન્યસૂત્રે કહી ગણના
આદ્યતશબ્દે યુક્ત યાવત્શબ્દ કહે છે. ગૌતમ ! જમાલી અણગાર ઇત્યાદિ સૂત્રના વાક્યને વિષે
પોહતો બળુલો, અને તેહને સર્વાદિપણિ કરી બુદ્ધિમા હુધ, તેહના વાચકપણથી મધ્યવર્તી પદાર્થ-
જે નાનારૂપ અને અનેકસંખ્યાવત તેહનો સત્રાહક હુધ ઇમ આદ્યંત શબ્દને પણિ ગણને અનુરોધિ
લિન્નપણું જ બળુલુ. પણિ યાવત્શબ્દ પણિ ઘટપટાદિકની પરિ નિયતપદાર્થનો વાચક નહીં. એ
લાવ, ઇમ વિશેષણથી થાવતો યાવત્શબ્દ તે કહે પદે વાચ્ય અર્થનિ દેશકાદિકનો નિયામક હુધ.
તિહા કાલનિયામકપણું તે-ગોઅમા જાવ ચત્તારિ ઇત્યાદિ સૂત્રને પ્રયોગને વિષે પૂર્વ દેખાડ્યું જ છે.
તિહા આદ્યતશબ્દે વિશિષ્ટપણુને અભાવે વિશેષ્યપણુ નહીં. તલ્ સ્યુ-? ઉત્તરપદવર્તિ જે શબ્દ,
તેણે કહી જે અર્થ, તેહને કાલનિયામકપણિ કરી વિશેષણપણુ જ. પૂર્વે પડ્યું તે વિશેષણ એ વચનથી.
એતલા-જાવતી વિશેષ્યપણુ અને વિશેષણપણુ એહને કામચારથી એહલો ન્યાય છે. દેશનિયામકપણુ
તે જેતલાઈ પચતીસ થોજને પત્તન તિહા તાઈ બપું. એ પોતે જ વિચારયુ. વિશેષ્યપણુ અને
વિશેષણપણુ તેહને સ્વરૂપે વિકલ્પ ડિત્યાદિપદની પરિ અર્થશન્ય જ. ઇમ પ્રવચન માત્રને વિષે જિહાં
કિહ એ યાવત્ શબ્દ તિહા કહે પ્રકારે જ અર્થનો વાચક, અન્યથા નહીં. એ તાત્પર્ય. હિલે છહા

વિકલસ્તુ-યાવચ્છબ્દો દિત્યહેવિત્યાદિવદ્યશૂન્ય એવ સ્યાત્ । એવં પ્રવચનમાત્રે યત્ર ક્વાપિ યાવચ્છબ્દઃ તત્રોક્તપ્રકારેણવાચકો નાન્યથેતિ તાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૩ ॥

અથ માર્ગસ્થિતાનામપિ કદાચિત્ કસ્યચિદ્ યદુત્સૂત્રં ભવેત્, તત્ (કાલભેદેન) અધિકરણભેદેન ચ નાનાપ્રકારં ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥ મમ્ગટ્ટિઅસ્તામોગાઽનામોગા તહ કહંચિ ણામોગા । ઉસ્સુતં તમણિઅયં પાણ પઓઅણાભાવા ॥

વ્યાખ્યા—માર્ગસ્થિતસ્ય—વ્યવહારતસ્તીર્યાન્તર્વર્તિનઃ સાધ્વાદે. કસ્યચિદિત્યર્થોદ્ બોધ્યમ્ । આમોગાદ્—ઇત્યુચ્યમાનં મદીય વચનમાગમબાધિતત્વેન કટુકફલવિપાકં ભવિષ્યતીતિ જ્ઞાને સત્યપિ તથાભવ્યત્વયોગેન તથાવિધકાલાદિસામગ્રીસહિતેન સમ્યગ્વક્તુમસામર્થ્યાન્ ઉત્સૂત્રં ભવતિ । તત્ત્વ તથાભૂતં નિયમેનાનન્તસંસારહેતુરેવ । યથા સાવદ્યાચાર્યસ્યોત્સૂત્રમાપણમ્ । તત્ત્વામોગપૂર્વકમભિમાનવશેન ત્યક્તુમશકિતમિતિ પ્રતીતમેવ । તથા અનામોગાન્—સ્વયમુચ્યમાને વચસિ આગમબાધિતત્વેન પરિજ્ઞાનાભાવાન્ ઉત્સૂત્રં ભવતિ । તત્ત્વ વક્તુ ક્વિલ્ટપરિણામાભાવેન મિથ્યાદુષ્ક્રતાદ્યત્પ્રાયશ્ચિત્તવિશોધ્યમ્ । અનામોગસ્ય તુ સામાન્યતઃ સર્વકાલ સત્ત્વેઽપિ કદાચિદ્વિશેષતોપિ વિવક્ષિતવસ્તુવિપયકસ્ય તસ્યાનિવાર્યત્વાત્ છદ્મસ્ય સ્વેતથાસ્વભાવાન્ । તત્ત્વ મિથ્યાત્વમન્તરેણજ્ઞાનમિતિ વક્તુમશક્યમ્ । તત્ર યુક્તિસ્તુકૈવેતિ બોધ્યમ્ । તથા કસ્યચિત્સમ્યગ્દષ્ટે કયદ્વિદનામોગતઃ—કેનાઽપિ પ્રકારેણ વિવક્ષ્યાઽનામોગાન્ ક્વચિદશેઽનામોગાદિત્યર્થઃ, ઉત્સૂત્ર ભવતિ । યથા શ્રીમદ્દાવીરજીવસ્ય મરીચે । [તસ્ય હિ કપિલશિષ્યકરણાભિપ્રાયેણ સ્પષ્ટસમાવમાણસ્યોત્સૂત્રલેશોઽનામોગાદેવ સમ્પન્નઃ ।

ભગવતીને પ્રેમે કુશિષ્યને અને તસ સારીનું વ્યવસ્થાપન તે સિદ્ધિર્વિના વચનવતી અને ઉત્તમગંગા-
સંપટ્ટિઆણ ઇત્યાદિ પ્રથમપ્રેમે જૂન પદનિયમે અને સ સાર કહ્યો છે તે વતી જાણવું એનિ કુશિષ્યને તથા
ગ્રોહ (પ્રસુર) કરના સગોત્રા ઉચ્છ્ર ખલ તો કામાદિ સેવાના તથાહંદાદિ આશાતનાના કરનાર જે અનારાધકજન
તેહને અધ્યવસાય વિશેષે સ સારનું વિશેષણપણું કહ્યું છે તે દેખી પરમાર્થ સમજ્યા વિના કિહાએક
બાહુદય અભિપ્રાય કદપી કિહાએક ઉપલક્ષણાર્થ વ્યાખ્યાન કદપી યથાતથા લગ્યો છે તે સર્વ મિથ્યા જાણવું
અધિક તત્કૃતપ્રથના ખડને વિષે જાણવું. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૩ ॥

હિવર્ષ માર્ગઈ રહાને પશ્ચિ કિવારેક કુણેકને ઉત્સૂત્ર હુઈ, તે આશ્રપહેદે નાનાપ્રકારનું હુઈ તે દેખાડિ છે
માર્ગરિથતને જાણવાથી તથા કિણેક પ્રકારે અજાણતાથી ઉત્સૂત્ર તે અનિયત પ્રાહે પ્રેમે જનના
અભાવથી ॥ ૧૦૪ ॥

માર્ગને વિષે રહાને વ્યવહારથી તીર્થાતવર્તી આપનાદિકને, કુણેકને એતણુ અર્થથી જાણવું
આભોગથી એહવુ કહીતું મહરૂપચન તે આગમબાધિત પશ્ચિ કહેક ફલદાયક હુંસે; એહવુ જ્ઞાન છે તે પશ્ચિ
તેહવા લવ્યપણાને યોગે તેહવી કાલાદિકની સામગ્રીને યોગિ કરી લાક્ષી રીતિકહેવાને અસમર્થપણથી
ઉત્સૂત્ર હુઈ તે તો નિયમે જ અનંતસ સારનું હેતુજ જિમ સાવદ્યાચાર્યને ઉત્સૂત્રભાષણુ. તે તો આભોગ-
પૂર્વક અભિનિવેશને વશ છાડવા અશક્ય એ પ્રસિદ્ધ જ, વધી અનાભોગથી યોતે કહ્યા વચનને વિષે

તથાહિ—સાધુમર્ત્તને મરીચિના] સાધુધર્મે દ્વિરુક્તેઽપિ સાધુધર્માનભિમુખેન કપિલેન યુગ્મિત્સમીપે
 કિચ્છિદ્ધર્મોનાઽસ્તીતિ પૃષ્ટે, શ્રીઆવંદયકવૃત્ત્યમિપ્રાયેણ 'તુ મેવદર્શને કિચ્છિદ્ધર્મોઽસ્તીતિપૃષ્ટે 'અહો' અયં
 પ્રચુરકર્મા દ્વિરુક્તોઽપિ સાધુધર્માનભિમુખો મદુચિત્તઃ સહાયઃ સંવૃત્ત' इति विचिन्त्य मम पार्श्वे देशविरति
 ધર્મોઽસ્તીત્યમિપ્રાયેણ મનાગિહાપ્યસ્તીતિ મરીચિરુક્તવાન્ । તત્ર મરીચેર્ચદિ-દેશવિરતિવિમર્શો નાભવિષ્યત્
 તર્હિ મનાગિહાપ્યસ્તીતિ નાભગિષ્યત્ । एतद्वचनं च परिव्राजकवेपे सति [परिव्राजकदर्शने किञ्चिद्धर्मव्यव-
 'સ્થાપકં સમ્પન્નમ્' । इहश्चदस्यास्पृष्टार्थवाचकत्वेन श्रोतुः कपिलस्य] परिव्राजकदर्शनेऽपि किञ्चिद्धर्मोऽस्तीत्य-
 વોધાત્ । અન્યથા કપિલઃ પરિવ્રાજકવેષં નાપ્રહીણ્યત્ । તસ્ય ધર્મચિકીર્ષયૈવ તદ્વેષોપાદાનાત્ રાજપુત્રત્વેના-
 'ન્યકારણાસમ્ભવાત્ । તતશ્ચ કાપિલેયદર્શનપ્રવૃત્તિઃ । 'સા ચ કપિલસ્ય મરીચેરન્યેષાં ચ મહાનર્થકારણ
 કુપ્રવચનરૂપત્વાત્ । યદાગમઃ—'ઈણમેવ ણિમાંયે પાવયણે અટટે સેસે અણટટે' તિ મંગવલામ્ । અત્ર
 શોષાણિ-ધનધાન્યમિત્રપુત્રકલત્રકુપ્રવચનાદીનિ । અતઃ એવ તત્પ્રવૃત્તિઃ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિરેતુઃ ।

યદુક્તમ્—'ઈહમવિઅમણમવિઅં મિચ્છત્તપવત્તણઃ જમહિરારણં । જિણપવયણપહિકુટ્ટં દુટ્ઠં
 ગરિહામિ તં પાવં ॥ ૧ ॥ તિ (ચલસરણ ૦ ગા ૦ ૫૦) તત્ર મરીચેરિહાપ્યસ્તીતિવચનમુત્સૂત્રમિશ્રિતમેવા-
 વસેયમ્ । = તથાભૂતસ્ય વચનસ્ય મરીચ્યપેક્ષયા સૂત્રત્વેઽપિ કપિલાપેક્ષયોત્સૂત્રત્વાત્ । તત્કથમિતિ ચેત્ ।
 જ્ઞયતે-મમ પાર્શ્વે મનાગધર્મોઽસ્તીતિ-દેશવિરતસ્ય મરીચેરમિપ્રાયાત્ । તથાભૂતવચનં મરીચ્યપેક્ષયા
 નોત્સૂત્રં, સત્યત્વાત્ । કપિલાપેક્ષ યા ચોત્સૂત્રસેવ, પરિવ્રાજકદર્શને મનાગ ધર્મોઽસ્તીતિ કપિલસ્ય બુદ્ધિજન

આગમખ્યાયિતપણિ પરિણાનના અભાવથી. ઉત્સૂત્ર કુર્ષિ. તે તો વક્તાને કિલ્ષ્ટપરિણામને અભાવે 'કરી
 મિથ્યાદુષ્ટતાદિ અલ્પ પ્રાયશ્ચિત્તિ શોષાઈ. અનાભોગ તો સામાન્યતા સર્વકાલે છે તે એણિ કિવારેકિ
 વિશેષથી પ્રાચિન વસ્તુ વિષયીઆ અનાભોગને અનિવારણીયપણાથી. હજારને તો તેહવા સ્વભાવથી અને તે
 તો મિથ્યાત્વ વિના અજ્ઞાન ન કહેવાઈ. યુક્તિ તો પ્રથમધિકારિ કહી છે એ જાણવું. વધી કુલેક સુગંધગંધિને
 કુલેક પ્રકારે અનાભોગથી કિણિકિ પ્રકારે વિવક્ષા-કહેવાની હજી તેણીથી અનાભોગથી એતલે કુલેક અંશને
 વિધિ અનાભોગથી એ અર્થ. સૂત્રથી ઉત્તીર્ણ કુપ્ર. જિમ્મે ઓમહાવીરનો જીવ જે મરીચિ તેહને સાધુધર્મ
 વિચાર (મિ વાર) કહે હું તે પણિ સાધુ ધર્મને વિધિ અસુખ્ય જે કપિલ, તેણિ તુમ્હારે પાસે કાઠ ધર્મ
 નથી એહવું પૂછે હું તે, શ્રી આવશ્યકવૃત્તામિપ્રાયે તુમ્હારે દર્શને કાઠ ધર્મ છે એહવું પૂછે હું તિ આરો ! એ
 પ્રચુરકર્મા બિવાર કહી પણિ સાધુધર્મને અનસિયુખ સાહરે યોગ્ય સંપાદ્યો થયો. એહવું, આત્મીને મુઝગાસે
 દેશવિરતિ છે એ અભિપ્રાયે અલ્પ કહાપણિ છે. એહવું મરીચિ તે કહેતો હુઓ. તિહા મરીચિને જઈ દેશ-
 વિરતિનો વિચાર ન હોત તહિ અલ્પ કહા ધમ ન કહેત. એ વચન તે પરિબ્રાજકનો વેષ છે તે પરિબ્રાજક-
 દર્શનને, વિધિ પણિ કાઠએક ધર્મ છે એહવા અવગોષથી. ધમ નહીં તો કપિલ તે પરિબ્રાજકનો વેષ ન ગ્રહેત.
 તેહને ધર્મ કરિવાની ઇચ્છાઈજ તેહના વેષના ગ્રહેવાથી, રાજપુત્રપણિ કરી ખીખ કારણના અસંભવથી. તેથી
 કપિલ સખધી દર્શનની પ્રવૃત્તિ થઇ. અને તે કપિલને મરિચીને ખીજને પણિ મહા અનર્થવું કારણ
 કુપ્રવચનરૂપપણાથી એહજ નિર્ઘયપ્રવચન અર્થ શેષ સર્વ અનર્થ. ઇહા શેષ તે ધનધાન્યાદિક અને કુપ્રવચનાદિક
 એતલાજ વતી તેહની પ્રવૃત્તિ તે પ્રાયશ્ચિતપ્રવૃત્તિનહિ હેતુ 'એ લવવું અન્ય લવવું મિથ્યાત્વનું પ્રવર્તન જે
 અધિકરણ જિનપ્રવચનથી નિષિદ્ધરૂપ કુષ્ટ ગરહુ છું તે પાપ પ્રતે.' તિહા મરિચિને 'કહા છે' એ વચન તે
 ઉત્સૂત્રમિત્રજ જાણવું તેહવા વચનને મરીચિની અપેક્ષાઈ સૂત્રપણિ પણિ કપિલની અપેક્ષાઈ ઉત્સૂત્ર-
 પણાથી તે કિમ ? એહવું જે તે ઉપરિ કહીઈ છે-માહરે પાસે અલ્પ ધર્મ છે એહવા દેશવિરતિ મરીચિને

કત્વેનાસત્યરૂપત્વાત્ । નહિ પરિવ્રાજકદર્શને લેશતોઽપિ ધર્મોઽસ્તિ, ઇન્માર્ગભૂતત્વેન તત્ર સમ્યક્ત્વસ્યાપ્યમાવાત્
મહાનર્થદેતુત્વાત્ચ । યદિ ચ તદ્દર્શને સ્વત્વોઽપિ ધર્મોઽભવિવ્યત્તર્હિ મનાગિહ્રાપ્યસ્તીતિ બ્રુવાણસ્ય મરીચે' કપિલા-
પેક્ષયાઽપ્યુત્સૂત્ર નામવિવ્યદિતિ સૂક્ષ્મદૃશા પર્યાલોચ્યમ્ । તત્ર મરીચેર્મદીય વચન કપિલસ્ય પરિવ્રાજકદર્શને
ધર્મેવુદ્વિજનક ભવિવ્યતીતિ જ્ઞાનમત્યેવ, કથમન્યથા પરિવ્રાજકવેપમદાસ્યત્ । પરમિત્યુચ્યમાનમેતદ્વચનં
મમોત્સૂત્રમિતિપરિજ્ઞાનાભાવ એવેતિ કથચ્છિદનાભોગદેતુકમેતદુત્સૂત્રમ્ । યદિ ચ મરીચેઃ સ્વસ્યોત્સૂત્રાભોગો-
ઽભવિવ્યત્ તર્હિ સોઽસ્પષ્ટવચન નાવત્યત્ । સાધુમક્તસ્ય તસ્યોત્સૂત્રમાપણમસમ્મન્યેવ પ્રચુરકર્માયમિતિ
વિચિન્ત્ય શિષ્યકરણેઽપ્યમિપ્રાયાત્ । તથા ચ તથાભૂતેનાનાલોચિતોત્સૂત્રલેશેન વિરાધિતસમ્યક્ત્વો
મરીચિઃ પ્રેત્ય દુર્લભવોધિઃ કોટાકોટીસાગરોપમસસારથિતિશ્ચાભૂત્ ।

“યદાગમ — ‘ફુહપાગહમકહતો, જહદ્ઠિઞં બોહિલામુવહણ્ઞ । જહ મગવઓ વિસાલો જરમરણમહો-
અહી આસી’ ॥ ૧ ॥ ઇત્યુપ૦ (ગા૦ ૧૦૬) તથા, ‘દુઘ્માસિણ ઇકેણ મરીઈં દુઘ્વસાગરં પત્તો ।
મમિઓ કોહાકોટીસાગરસરિણામધિજ્ઞાણ’ ॥ ૧ ॥ તિ શ્રીઆવ૦ નિ૦ (ગા૦ ૪૩૨) એવિધામિ-
પ્રાયજિજ્ઞાસુના ચ શ્રીઆવચ્ચકૃત્તિચૂર્ણો ઉપદેશમાલાવૃત્તિશ્ચ સમ્યકપર્યાલોચનીયા । પર શ્રી આવચ્ચક-
ચૂર્ણો કુદર્શનપ્રવૃત્તિરેવ સંસારવૃદ્ધિદેતુત્વેનોક્તા । ઉપદેશમાલાવૃત્તો ચ ‘કપિલ હ્રાપ્યત્રાપીતિ મત્સમ્બન્ધિનિ
સાધુસમ્બન્ધિનિ ચાનુષ્ઠાને ધર્મોઽસ્તીતિ મણિતમ્’ । તત્ર સાધુસમ્બન્ધિનીતિ મળનેન મત્સમ્બન્ધિનિ
દેશવિરત્યનુષ્ઠાને ધર્મોઽસ્તીતિ મણિતમ્ । અન્યથા શ્રીઆવચ્ચકચૂર્ણોદિમિઃ સહ વિરોધઃ સ્યાદિતિ વિશેષો બોધ્ય ।

અભિપ્રાયથી તેહુ વચન મરીચિની અપેક્ષાઈ ઉત્સૂત્ર નહી, સત્યપણથી કપિલની અપેક્ષાઈ તો ઉત્સૂત્ર જ.
પરિવાજકદર્શનને વિષે અલ્પધર્મ છે એહવી કપિલને શુદ્ધિ બેપગવવા પશ્ચિ અસત્યરૂપપણથી. પરિ-
વાજકદર્શનને વિષે લેશથી એ ધર્મ નથી ઇન્માર્ગભૂતપશ્ચિ સમ્યક્ત્વના પશ્ચિ અભાવથી મહા અનર્થના
હેતુપણથી. જહ તેહના દર્શનને વિષે અલ્પ ધર્મ હકેત તહિ અલ્પ ખડા પશ્ચિ છે. એહવુ બોલતા
મરીચિને કપિલની અપેક્ષાઈ ઉત્સૂત્ર ન હકેત, એ સૂક્ષ્મદર્ષિ વિચારવુ. તિહા મહાર વચન કપિલને પરિવા-
જકદર્શનને વિષે ધર્મશુદ્ધિનુ જનક હુઈ એહવુ જ્ઞાન છેજ નહીતર કિમ પરિવાજકનો વેષ દેત પશ્ચિ
ધમ કહીતુ એ વચન મુઝને ઉત્સૂત્ર એ જ્ઞાનનો અભાવ જ તે વતી કથ ચિદનાભોગહેતુથી એ ઉત્સૂત્ર
જહ મરીચિને પોતાનો ઉત્સૂત્રનો આભોગ હકેત તકે અસ્પષ્ટ વચન ન બોલત સાધુલક્ષત એહને
ઉત્સૂત્રભાષણુ તે અસભવી જ પ્રચુરકર્મા એ એહવુ ચીતવીને શિષ્ય કરિવાને અભિપ્રાયથી. તેવતી તેહને
અણલોએ ઉત્સૂત્રલેશે વિરાધિત સમ્યક્ત્વનો ધણી મરીચિ તે ખરલવે દુર્દાસબોધિ અને સાગરોપમ કોટા-
કોટિ સસારથિતિવત હુએ ‘રકુટ પ્રકટ અણકહતો યથાર્થિત બોધલાલ હણિ જમ લગવતને વિસ્તીર્ણુ
જરામરણરૂપ સમુદ્ર હુઓ દુર્ભાષિત એકે’ મરોચી તે દુઃખસાગર પામ્યો ભામ્યો કોઝાકોઝિસાગરોપમના’ એહવો
અભિપ્રાય બળવો વાઝતે શ્રી આવચ્ચકની વૃત્તિ અને ચૂષ્ણિ અને ઉપદેશમાલાની વૃત્તિ સમ્યગ્ વિચારવી.
પશ્ચિ શ્રીઆવચ્ચકચૂષ્ણિને વિષે કુદર્શનની પ્રવૃત્તિ જ સસારવૃદ્ધિહેતુપશ્ચિ કહી. અને ઉપદેશમાલાની
વૃત્તિને વિષે તો હે કપિલ ! ખડા અન્યત્રપશ્ચિ મુઝસબધિ અને સાધુસબધી જે અનુષ્ઠાન તેહને
વિષે ધર્મ છે. તેહવુ કહિહિ તિહા સાધુસબધિ એહવુ કહે’ મુઝસબધિ જે દેશવિરતિ અનુષ્ઠાન
તેહને વિષે ધર્મ જહ એહવુ કહિહિ. નહીતર શ્રીઆવચ્ચકચૂષ્ણાદિક સાથે વિરોધ હુઈ એહવો વિશેષ
બળવો. અને જે ફણેક આવકપ્રતિકમણુસૂત્રને વિષે ‘નિષિદ્ધને કરવે, કરિવાને અકરિવે પડિકમણુ

યતું 'કશ્ચિત્' શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રે-^૧ પઠિસિદ્ધાણં કરણે કિચ્ચાણમકરણે અ પઠિક્રમણં ।
 અસદ્દહણે અ તદ્વા વિવરીયપરૂવણા અ ॥ ૧ ॥ (ગા૦ ૪૮) 'ગાથાયાશ્ચૂર્ણો' વિપરીતપ્રરૂપણો
 દુરન્તાનન્તસંસારકારણં ભવતીતિ વ્યાખ્યાતમ્ । તત્ર દૃષ્ટાન્તતથા મરીચિરેવોક્તઃ । તસ્ય ત્વ ભવા
 અસદ્દુષ્ટ્યેવા એવાઽસન્ । તેન જ્ઞાયતે અનન્તશબ્દેનાસદ્દુષ્ટ્યાતમુપલક્ષણાત્ સંદુષ્ટ્યાતમપ્યુચ્યતે । તેનં
 જમાલેઃ પદ્મદશ ભવા અપ્યનન્તશબ્દવાચ્યા इति વદતિ । 'તત્ સમ્યગ્વિચારણાબાહ્યમેવાવસાતવ્યમ્' ।
 યતસ્તત્ર કેવલ નાનન્તશબ્દ એવામિહિતઃ, કિન્તુ દુરન્તાનન્તશબ્દૌ, તૌ ચ પરસ્પરં વિરુદ્ધાર્થામિધાયકૌ
 શબ્દવ્યુત્પત્ત્યૈવ શબ્દિકાનાં પ્રતીતૌ । તત્ર દુરન્તશબ્દો નાનન્તાર્થામિધાયકો ન વા સદ્દુષ્ટ્યાતાર્થામિ-
 ધાયકઃ, કિન્તુ દુઃખલભ્યાન્તત્વેનાઽસદ્દુષ્ટ્યાતાર્થામિધાયકઃ । એવમનન્તશબ્દોઽપિ ન સદ્દુષ્ટ્યાતાર્થામિ-
 ધાયકો ન વા અસદ્દુષ્ટ્યાતાર્થામિધાયકઃ, કિન્તુ ન વિદ્યતેઽન્તો યસ્યેતિ વ્યુત્પત્ત્યા અન્તસ્યાવિદ્યમાનત્વેના-
 નન્તાર્થામિધાયકઃ । પ્રકૃતે ચ શ્રાવકસ્ય વિપરીતપ્રરૂપણા સ્વયં તથાવિધબહુશ્રુતત્વાભાવેનાનાભોગાત્ ગુરુ-
 નિયોગાદ્વેતિ સાક્ષાત્પરમ્પરયા વાઽનાભોગમૂલિકૈવ । તત્કારણસ્ય વિપરીતશ્રદ્ધાનસ્યાઽપિ તથૈવ સમ્ભવઃ ।

યવાગમઃ—'સમંહિટ્ટી જીવો ઝવઙ્કરું' પવચણં તું સદ્દહૃદ્ । સદ્દહૃદ્ અસત્ત્વાભાવં અણભોગા ગુરુ-
 નિભોગા વા ॥૧॥ इति શ્રીઉત્તરા૦ નિ૦ (ગા૦ ૧૬૩) । સા ચ નાનન્તસંસારહેતુઃ, તથાવિધક્ષિત્ત્વપરિણામા-
 ભાવાત્ । તદ્વ્યક્ષકં તુ સમ્યગ્વચ્ચારમાસાદ્ય તત્ક્ષણમેવ તદપગમનમેવ । અત એવ શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રસ્ય
 વૃત્તૌ કેવલં દુરન્તશબ્દસ્યૈવામિધાનમિતિ । યા ચ વિપરીતપ્રરૂપણા માર્ગપતિતાનામનન્તસંસારહેતુઃ, સા ચ

હુધં અસદ્દહણૌર્થ તથા વલી વિપરીતપ્રરૂપણૌર્થ એ ગાથાની ચૂર્ણિતે વિધિ વિપરીત પ્રરૂપણા તે
 દુરંત અનંતસંસારનું કારણ હુધં એહવું વખાણ્યું છે. તિહા દૃષ્ટાત તો મરીચી જ કહ્યો છે. અને
 તેહને તો ભવ અસખ્યાત જ થયા તેણિં જાણીઈ છે અનંત શબ્દ અસખ્યાતું ઉપલક્ષણથી સખ્યાતું
 પણ કહીઈ. તે વતી જમાલિને પંનર ભવપણિં અનંતશબ્દે વાચ્ય એહવું કહે છે. તે સમ્યગ્
 વિચારણાબાહ્ય જ જાણ્યું. જે માટે તિહા કેવલ અનંતશબ્દ જ નથી તહિ સ્યુ ? દુરંતશબ્દ
 અને અનંતશબ્દ છે. તે તો પરસ્પરે વિરુદ્ધ અર્થના કથક શબ્દવ્યુત્પત્તિ જ શાબ્દિક વૈયાકરણને
 પ્રસિદ્ધ. તિહા દુરંતશબ્દ તે અનંત અર્થનો અભિધાયક નહી અને સખ્યાત અર્થનો પણ
 અભિધાયક નહી. તો સ્યુ ? દુ.ખે પામવા યોગ્ય જે અતને પણ કરી અસખ્યાત અર્થનો અભિ-
 ધાયક ક્રમ અનંત શબ્દપણિ સખ્યાતનો અભિધાયક નહી અસખ્ય અર્થનો પણ અભિધાયક નહી.
 તહિ સ્યુ ? નથી અત જેહને એ વ્યુત્પત્તિ અતને અણુછતાપણિ અનંત અર્થનો કહનાર કહા તો
 શ્રાવકને વિપરીતપ્રરૂપણા તે પોતે તથાવિધ જહુશ્રુતપણાને અભાવે, અનાભોગથી અથવા શરૂના વચનથી
 સાક્ષાત્ અથવા પરપરાઈ અનાભોગમૂલક જ તેહવું કારણ જે વિપરીતશ્રદ્ધાન તેહનાપણિ તેણિ રીતિ જ
 (અ)સભવથી ગાથાર્થ તો પૂર્વે લિખ્યો છે. તે તો અનંતસંસારનું હેતુ નહી તેહવા કિલ્લપરિણામન
 અભાવથી તેહવું જણાવનાર તો સમ્યગ્ વક્તાને પામીને તત્કાલ જ તેહવું ટાવ્યું. એતલા જ વતી
 શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રની વૃત્તિને વિષે કેવલ દુરંતશબ્દનું જ કથન છે અને વિપરીતપ્રરૂપણા માર્ગપતિતને
 અનંતસંસારનું હેતુ તે તો સભાપ્રમથે ધર્મદેશનાના અધિકારીને જહુશ્રુતપણિ, લોકપૂજ્ય જે
 આચાર્યાદિક તેહને કુણેકે નિમિત્તથા પોતાની પૂજાની હાનિને ભયે સાવધાચાર્યની પગિ પરવિધીઆ
 મત્સરપણિ ગોપ્તામાહિલાદિકની પરિ, તીર્થકરના વચનને વિષઈ અસદ્દહણાઈ જમાલ્યાદિકની પગિ
 જાણવાપૂર્વક જાણવી તે તો કહા અધિકારના અભાવથી અણુકલાપણિ અનંતસંસારીપણિ પોતે જે

समाप्रवचनेन धर्मदेशनाधिकारिणा बहुश्रुतत्वेन लोकपूज्यानामाचार्यादीना कुतश्चिन्निमित्ताग्निजपूजादिहानि-
भयेन सावद्याचार्यादीनामिव, परविषयकमात्सर्येण गोष्ठामाहिलादीनामिव, तीर्थकृद्ब्रह्मचर्याद्वानेन जमा-
ल्यादीनामिवाभोगपूर्विकाऽवसातव्या । ते चेहाधिकाराभावेनानुक्ता अपि अनन्तसंसारित्वेन स्वत एव
भाव्याः । येन कारणेन कस्यचिदनाभोगमूलकमप्युत्सूत्रं कुदर्शनप्रवृत्तिहेतुत्वेन दीर्घससारहेतुरपि भवति ।
तेन दुरन्तसंसारमधिकृत्य मरीचिरेव दृष्टान्ततया दर्शितः । तस्य च तथाभूतमप्युत्सूत्रं तथैव सज्जातम् ।
श्रीआवश्यकचूर्णावपि तथैवोक्तत्वात् । अन्यथा द्वित्रादिभवभाविसुक्तीनामपि मुनिप्रभृतीनामनन्तसंसारित्व-
वक्तव्यतापत्तौ जैनप्रक्रियाया मूलत एवोच्छेदः स्यात् । जैनप्रवचने चानुयोगद्वारादौ प्रक्रियाग्रन्थे-‘ से
कि त कालप्पमाणे २ दुविहे ५० त० पएसणिप्फण्णे, चैव अणुभागणिप्फण्णे (विभागनिप्फण्णे)
(सू० १३४) ’ चेवेत्यादिप्रवचनवचनैः सङ्ख्यातासङ्ख्यातानन्ताना त्रयाणामपि जघन्यादिभेदमिन्नाना
भिन्नभिन्नस्वरूपनिरूपणालक्षणां प्रक्रियां प्रतीतैव । प्रक्रियायाश्च प्रणेतारः सर्वेऽपि दर्शनेष्वादिकर्तार एव
भवन्ति । अतो जैनप्रवचनेऽपि साम्प्रतीनप्रक्रियाया आदिप्रणेतार भगवान् श्रीमहावीर एव । तेन तदाय-
त्तैव तच्चिच्छयश्रीसुधर्मस्त्वान्यादीना शास्त्ररचनापि भवति । न पुन शास्त्ररचनायत्ता प्रक्रिया । प्रक्रियानुरो-
धेनैव परस्परविरुद्धादिनः शास्त्रकर्तारो दूष्या अदूष्याश्च भवन्ति, प्रामाण्याप्रामाण्यविवेकस्य प्रक्रियायात्त-
त्वात् । अन्यथा अपसिद्धान्तादिदूषणोद्भावन दत्ताञ्जल्येव सम्पद्येत, प्रक्रियाया अभावे सिद्धान्तरथैवा-
भावात् । तेन चूर्णिकारादिवचनमपि जिनोक्तप्रक्रियानावाधयैव प्रमाणतया पुरस्करणीयम् । तत्र यद्यपि
परेण सम्मतितयोद्भाविताया चूर्णावुक्तप्रकारेण प्रक्रियाविरोधिवचनं लेशतोऽपि नास्ति, तथापि कदाचित्
कस्यचित् शास्त्रकारस्य प्रवृत्तिः छाद्वास्थ्यादनाभोगवशेन प्रक्रियाविरोधिन्यपि सम्भवति, परमाभोगवत-
स्तथैव व्यवस्थापन प्रक्रियायाः प्रणेतुः श्रीमहावीरस्यावज्ञाकरणेन महाशातनाहेतुत्वादनुचितमेव ।

विचारवा ने कारणे, कुण्डके अनाभोगमूलकं पण्डितं उल्लेख्य कुदर्शनने हेतु ते पण्डितं दीर्घसंसारने।
हेतुपण्डितं कुर्त्त ते वती दुरतसंसार आश्रया मरीचि न दृष्टात पण्डितं कलौ, तेहने तेहपु उल्लेख्य
जिम न थयु श्रीआवश्यकचूर्णने विषे तिम न कलापण्णायी, धर्म नही ते पि त्रिणि लवे थानार
भुक्ति नेहने अहवा मुनिप्रभुभने पण्डितं अनतसंसारपण्डितानि कलपण्डितानि आपत्ति छते जैनप्रक्रियाने।
मूलथी उल्लेख थाई जैनप्रवचनने विषे अनुयोगद्वारादिक प्रक्रियाग्रन्थने विषे कालप्रमाणं ते पि प्रकारे-
‘ प्रदेशि नीपनु अने अनुलागे नीपनु ’ इत्यादि प्रवचनने वचने स प्यात अस प्यात अने अनत ये त्रिणि
जघन्यादिकं बेदि सिन्न तेहने सिन्न सिन्न पश्यनिरूपणपश्य प्रक्रिया प्रतीत न, प्रक्रियाना प्ररूपक ते
सर्वदर्शनने विषि आदिकर्ता न कुर्त्त ये वती जैनप्रवचनने विषे हिवडानी प्रक्रियाने प्ररूपक
भगवत श्रीमहावीर न ते वती तेहने आपत्त न तेहना शिष्य श्री सुधर्मस्त्वान्यादिकनी शास्त्र-
रचना, पण्डितं शास्त्ररचनाने आपत्ते प्रक्रिया नही प्रक्रियाने वरी न परस्परि विरुद्धवादी ते शास्त्र-
कर्ता ते द्वययोग्य अने अद्वययोग्य कुर्त्त, प्रमाणं अने अप्रमाणपण्डितानि विवेकने प्रक्रियाने, आपत्त-
पण्डितानि नही तं अपसिद्धान्तादिकं ने द्वयपण्डितं, तेहपु कलप ते दत्ताञ्जलि न थाध, प्रक्रियाने अलावे
सिद्धान्ताना न अलावथी ते वती चूर्णिकारादिकपु वचन पण्डितं जिनोक्तप्रक्रियानि अनान्याधाय प्रमाणपण्डितं
आगलिरिपु तिहा नष्ट समतिपण्डितं देवारी ने चूर्णितेहनि विषे कलप्रकारे, प्रक्रियाविरोधि वचन
देशथाये नथी तल्ले पण्डितं विवारेकि कुण्डक शास्त्रकारनी प्रवृत्ति ते छद्मपण्डितानि अनभोगवरी
प्रक्रियाविरोधी पण्डितं स लवे, पण्डितं गानवर्तने तिम न थापण्डितं प्रक्रियाने प्रणेतु श्रीमहावीर, तेहनी

કિંચ-યથા મનુષ્યશબ્દઃ સામાન્યતો બ્રાહ્મણાદિસર્વવર્ણવાચકઃ તથા પરામિપ્રાયેણાનન્ત-
શબ્દોઽપિ સદ્વ્યયાતાદિસર્વકાલવાચકઃ સમ્પન્ન । एवं यथा व्यक्त्या ब्राह्मणादिवर्णवाचकाः ब्राह्मणादय
एव शब्दाः तथा व्यक्त्या सद्व्ययातादिकालविशेषामिधायकाः शब्दाः सन्ति नवेति पर्यालोचनायां
सामान्यशब्दामिधेयानां पदार्थानां विशेषशब्दामिधेयत्वनियमबलेनानन्यगत्या प्रकृतेऽपि सामान्यतः
कालशब्दवाच्यानां सद्व्ययातकालादीनां व्यक्त्या परस्परमसाङ्ग्येण सद्व्ययातकालाद्यमिधायकाः सद्व्यया-
तादय एव शब्दाः । तथा च सिद्धं सद्व्ययातशब्दवाच्यं सद्व्ययातमेव, न पुनरसद्વ्ययातमनन्तं वा तथा
अनन्तशब्दवाच्यमप्यनन्तमेव, न पुनः सद्व्ययातादिकमपि । नहि ब्राह्मणशब्दवाच्यः क्षत्रियादिवर्णोऽपि
भवतीति सिद्धं प्रक्रियानुरोधेन शास्त्रादिरचनेति ।

एवं यथाछन्दोऽपि कश्चिन्मरीचिवत् कचिदंशेऽनाभोगादेवોत्सूत्रभाषी स्यात्, तस्यानाभोगोऽपि
प्रायः सन्यगागमस्वरूपापरिणतेरेवावसातव्यः । तथापरिणत्यभावे निदानं तावत् स्वल्पेनाऽप्युत्सૂत्रभाषणे-
नानन्तसंसारः कथं भवति ? भयवचनं वा इत्यादिरूपेण निजमतिकल्पनैव । तथाकल्पनाऽपि
'दसविहे बले पं० तं० सोईदिअबले' इत्यादिस्थानाङ्गवचनात् दर्शनबलाभावादेवावसातव्या । एतेन
यथाछन्दमात्रस्योत्सૂत्रभाषित्वं भवत्येवेति ब्रुवाणोऽपि निरस्तो बोध्यः । यथाछन्दत्वभवनहेतूनां पार्थक्यत्व-
भवनहेतूनामिव नानात्वेनागमे भणितत्वात् । अथ व्यवहारतो मार्गपतितानामुत्સૂત્ર કીદશં ભવતિ ? इत्याह-
'अणिअयं' ति अनियतम् । तत्रापि यथाछन्दानामपरापरभावेन गृहीतमुक्तम् । शेषस्य तु सन्यग्वक्तु-

અવગણને કરવે મહાઆશાતનાના હેતુપણથી અનુચિત જ. વધી જિમ મનુષ્યશબ્દ સામાન્યથી બ્રાહ્મણાદિ
સર્વવર્ણનો વાચક, તિમ પરભિપ્રાયે. અનંતશબ્દપણિ સપ્પાતાદિક સર્કાલનો વાચક થયો. ધમ
જિમ વ્યક્તિ બ્રાહ્મણાદિક વર્ણના વાચક બ્રાહ્મણાદિક શબ્દ, તિમ વ્યક્તિ સપ્પાતાદિક વિશેષને. અભિધાયક
શબ્દ છે કે નથી એહવી વિચારણાધિક સામાન્યશબ્દે કહેવાયોગ્ય પદાર્થને વિશેષશબ્દે. અણુકહેવાયોગ્યપણ
એહવા નિયમને બલિ બીજી ગતિ નહી માટિ છલા પણિ સામાન્યથી કાલશબ્દે કહેવા યોગ્ય જે
સપ્પાતકાલાદિક તેહને વ્યક્તિ માહોમાહિ અસ કરપણિ સપ્પાતકાલાદિકના કહનાર સપ્પાત દિક જ
શબ્દ. તિવારે' તો સિદ્ધ થયુ જે સપ્પાતશબ્દે કહેવાયોગ્ય તે સપ્પાત જ, પણિ અસપ્પાત અથવા
અનંત નહી, તિમ વધી અનંતશબ્દે વાચ્ય અનંત જ પણિ સપ્પાતાદિક નહી, બ્રાહ્મણાદિશબ્દે
વાચ્ય ક્ષત્રિયાદિકવર્ણુ ન હુઈ. તે વતી સિદ્ધ થયુ પ્રક્રિયાને અનુરોધિ શાસ્ત્રરચના. ધમ યથાચ્છદો
પણિ કુણેક મરીચિની પરે કાઠક અશે અનાભોગથી જ ઉત્સૂત્રભાષી હુઈ. તેહને અનાભોગપણિ
પ્રાહે સમ્યગ્ આગમસ્વરૂપને અપરિણ્ણિત જ હુઈ. એહવુ બળવુ તથા પરિણામના અભાવનિ વિષે કારણ
તો અદ્યે પણિ ઉત્સૂત્રભાષણુઈ અનંતસ સાર કિમ હુઈ અથવા ભવવચન ક્રિયાદિરૂપિ આપમતિ કલ્પના જ.
તેહવી કલ્પનાપણિ દશવિધ બલ કલા તે કિમ ? ઓત્રે દ્રિય બલ ક્રિયાદિ સ્થાનાંગ વચનથી દર્શનબલના
અભાવથી જ બળવે. એતલે' યથાચ્છદમાત્રને ઉત્સૂત્રભાષીપણુ હુઈ જ, એહવુ કહેનારે ટાલ્યો બળવે.
યથાચ્છદપણુ યાવાના હેતુને પાસત્યાપણાના હેતુની પરિ નાનાપણિ આગમને વિષે કહેવથી હિવે
વ્યવહારથી માર્ગપતિતને ઉત્સૂત્ર કહેવુ હેઈ તે કહે છે, 'મણિઅયંતિ'ત્તિ તિહા પણિ યથાચ્છદને
પર અપર ભાવે મહિઈ અનિ મૂકયુ. અને બીજાને તો સમ્યગ્વક્તાના અભાવતાઈ હુઈ. તે સ્થાથી ?
તિહા હેતુ કહે છે. પ્રયોજનના અભાવથી. નિયતોત્સૂત્રભાષણુને વિષે પ્રયોજન તો અગીકર્માર્ગનું
સ્થિરીકરણ જ, તેહજ અસદ્મહપણિ માનવું. તેહને પરિભાગે જ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિથી. અસદ્મહને

માર્ગ યાવદ્ભવતિ તત્કુત ? इति हेतुमाह—‘પ્રાયઃ પ્રયોજનામાવાત’, પ્રાયો-વાહુલ્યેન નિયતોત્સૂત્રભાષણે પ્રયોજનં તાવત્ સ્વાધ્યુપગતમાર્ગસ્ય સ્થૈર્યંકરણમેવ । તદેવાસદ્ગ્રહતયા મન્તવ્યં તત્પરિત્યાગેનૈવ સમ્યક્ત્વ-પ્રાપ્તે । યદુક્તમ્ ‘અસદ્ગ્રહપરિત્યાગેન તત્ત્વપ્રતિપત્તિર્માર્ગાનુસારિતે’તિ વન્દારુદ્રતૌ । તત્ત્વ વ્યવહારતોડપિ તીર્થાન્તર્વર્તિનાં ન સમ્ભવતિ, તત્કારણસ્ય જૈનપ્રવચનપ્રતિપક્ષમૂતાપરમાર્ગાઙ્ગીકારસ્થામાવાત્ । અત એવ ઉન્માર્ગમાશ્રિતાનામાભોગવતામનાભોગવતા વા નિયમેનાનન્તસસાર , પ્રતિસમય તીર્થોચ્છેદામિપ્રાયેણ પ્રાયઃ સામ્યાત્ । તેષા ચાનન્તસંસારિત્વમપિ વ્યવહારતોડનાલોચિતોત્સૂત્રપાપાનામેવ । પ્રતિપન્નપ્રાયશ્ચિત્તાના તુ જમાલિશિષ્યાણામિવારાધકત્વેન તુચ્છસસારિત્વમપ્યવસાતવ્યમ્ । તસ્ય ચોત્સૂત્રભાષિત્વવ્યપદેશોડપિ ન ભવતિ । નહિ પ્રતિપન્નચારિત્રશ્ચક્રવર્તી નરદેવત્વેન વ્યપદિશ્યતે, તસ્ય ધર્મદેવત્વેન વ્યપદેશાત્ । પરં-તથા-મન્યત્વયોગેન દીર્ઘસસારિણા પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તેરેવાસમ્ભવ इति ज्ञेयम् ।

ન ચ (સાત્તિશયજ્ઞાન) કેવલિનમન્તરેણ નિયમભગનમયુક્તમિતિ વાચ્યમ્, ‘ઉન્મગમગ-સપટ્ટિઆણ સાહૂણ ગોઅમા’ ણુણ । સસારો અ અણતો હોઈ અ સમ્મગ્ગાસીણ’ ॥ ૧ ॥ તિ કેવલિનૈવ મણિતત્વાત્ । તેનાસ્માદ્દશા તુ તદનુવાદ એવ [ન પુનઃ સ્વતન્ત્રવક્તૃત્વ, પ્રાયો પ્રદહનાત્] યત્તુ કશ્ચિન્માર્ગપ-તિતોડ્યુત્સૂત્ર મણિત્વા અમિમાનાદિવશેન સ્લોકવચનં સ્થિરીકર્તુ ક્યુક્તિમુદ્ઘાવયતિ ન પુનરુત્સૂત્રમયેન તત્ત્યજતિ, સોડ્યુન્માર્ગપતિતં દ્વાવાસાતવ્ય , નિયતોત્સૂત્રભાષિત્વાત્ । તસ્યાપરમાર્ગાશ્રયણામાવેડપિ નિજવચ-સ્યેવ તદામહવત્ત્વાત્ । એતેન યઃ કશ્ચિત્ ઉન્માર્ગસ્થિતાનામુત્સૂત્રભાષિણા નિયમેન અનન્તસસારિત્વં ભવતી-

પરિભાગે તત્ત્વની પ્રતિપત્તિ તે માર્ગાનુસારિતા, અને તે તો વ્યવહારથી તે તીર્થોતર્વર્તિને ન સભવે. તેહનું કારણ જ જૈનપ્રવચનનું પ્રતિપક્ષ જે અપરમાર્ગ તેહના અગીકારના અભાવથી એતલા જ વતી ઉન્માર્ગને આશ્રયીને આભોગવત અથવા અનાભોગવતને નિયમે અનતસસાર પ્રતિસમયે તીર્થોચ્છેદાભિપ્રયે પ્રાહે સરિખાધથી અને તેહને જ અનતસસારીપણું પણ વ્યવહારથી અણુઆલેય ઉત્સૂત્રનું પાપ જેણે તેહને જ અને પડિવળ્યા પ્રાયશ્ચિત જેણે એહવાને જમલિ-શિષ્યની પરિ આરાધકપણિ અદ્વપસસારીપણું પણ જાણુવું અને તેહને ઉત્સૂત્રભાષિપણાનું કહણું પણ ન કુઈ પડિવળ્યુ આરિત જેણિ એહવે અકર્તિ તે નરદેવપણિ ન કહીઈ. તેહને ધર્મદેવપણિ કહણુંથી પણ તેહવાલવ્યપણાને થોગે દીર્ઘસસારીને પ્રાયશ્ચિતની પ્રતિપત્તિને જ કુઈ(ઈ) અસભવ એ જાણુવું કેવલી વિના એહવું નિયમનું કહેવું અયુક્ત એહવું ન કહેવું, એહવું કેવલીઈ કલાપણાથી. તે વતી અમ્હારે તો કેવલીના ભાષ્યાનું કહેવું હદા ઉત્સૂત્રભાષીને અનતસસારનો નિયમ તઉ જ કુઈ, જે પરભવે પ્રાયશ્ચિતની પડિવળ્યાની સમગ્રી ન મિલે. અને વિરદ્ધ સપ્રદાથી ઉચ્છમલે તો પદ્ધતિશબ્દપ વિવરણુ-કારનું મત અવલખીને કાલીદેવી પ્રમુખને ઉત્સૂત્રભાષીપણું છે ધમ, લિખ્યું અને તે યથાચ્છેદાદિકે પણ કર્મ ઉપાજિ દેવીપણું પામી તદભવે તે કર્મ નિર્ભરી એતલું અણુસમગ્રી ભવાતરે દીક્ષા લીધી તે વતી શુદ્ધ થઈ એહવું લિખ્યું તે નિદાનાં જાણુવું અને જે કુણેકે માર્ગપતિતપણિ ઉત્સૂત્ર જોલીને અભિમાનાદિકને વશે પોતાનું વચન સ્થિર કરિવાને ક્યુક્તિપ્રતે જોડે પણ ઉત્સૂત્રને ભયે ઓડે નહિ. તે પણ ઉન્માર્ગપતિતની પર જાણુવે. નિયતઉત્સૂત્રભાષીપણુંથી તેહને પરમાર્ગના આશ્રય-ણના અભાવે પણ પોતાના વચનને વિધિ જ તેહના આગ્રહવતપણાથી. એનલે કહેવે જે કુણેકે ઉન્માર્ગસ્થિતને ઉત્સૂત્ર ભાષીને નિયમે અનતસસારીપણું કુઈ એ વચન ઉત્સૂત્રપ્રવૃત્તિનિવારણને

તિવચનમુત્સૂત્રપ્રવૃત્તિનિવારણાય ભયવચનમેવાવસાતવ્યં ન પુનર્વાસ્તવમિતિ ભળતિ । સ ચ તીર્થકરેણો-
ત્સૂત્રભાષણે સમર્થીકૃતાનામપિ ભવ્યાનાં નિજવચનચાતુર્યાં ઉત્સૂત્રભાષણ એવ નિર્ભર્યીકુર્વન્ તીર્થકૃતો મૃપા-
ભાષિત્વમાત્મનશ્ચ સત્યભાષિત્વમુદ્યોપયન્ સર્વેપામપિ જૈનામાસાના ચક્રવર્તિત્વેન વલવાન્ તીર્થકરભક્તેન
અસ્માદ્દશેન કથં કર્તવ્યં ઇત્યેવં શ્રીહેમાચાર્યસ્યેવ અસ્માદ્દશોઽપિ-મહતી ચિન્તાઽવસાતવ્યા । અયં ભાવઃ—
અસમર્થો હિ પરેણ પરાભૂતઃ સન્ વાગ્વ્યાપોરવાનપ્યાત્મસાક્ષિક એવ ભવતિ ।

તત્ર શ્રીહેમાચાર્યવચનં યથા—‘અનાદ્યવિદ્યોપનિપન્નિષણ્ણૈર્વિશ્વજ્ઞૈશ્ચાપલમાચરદ્વિઃ । અમૂઢલ-
દ્યોઽપિ પરાક્રિયે ચત્ ત્વત્કિઙ્કરઃ કિં કરવાણિ દેવ । ॥૧॥ (અયોગવ્યથચ્છેદદ્વાં ૦ શ્લો ૨૩) ઇત્યાદિ ।
એવમસ્માદ્દશોઽપીતિ બોધ્યમ્ । અત એવ પૌનરુત્થમવગણવ્ય વારંવાર પૂત્કરણમેવ તદ્વ્યક્તકમવસાત-
વ્યમ્ । તેન સ એવ તાવદિત્યં પ્રવૃત્ત્યઃ—નનુ મોઃ । ઉન્માર્ગસ્થિતાનામુત્સૂત્રભાષિણાં નિયમેનાનન્તસારો
ભવતીતિ ભયવચનમિતિ તીર્થકૃતા સ્વયમેવ સદ્યુક્તમ્, યત લેખદ્વારા ભવત એવ જ્ઞાપિત્, યન્મયા વક્તું
ન શક્તિ પરં ત્વયા ઇત્યં સર્વત્ર જ્ઞાપનીયમ્, અથવા ચેતસ્યેવ ધારણીયમ્ । નાદ્યૌ, તથાભૂતભળનેન ભય
દૂરે, પ્રત્યુત તથાભૂતવચન નિશ્ચક્કમુત્સૂત્રભાષણે પ્રવૃત્તિસૂચકમ્ । તૃતીયે ચ રહોઽવૃત્ત્યા ધારણીયમ્
જ્ઞાપિતં સદસિ ભાષમાણસ્ત્વ કેન કીદૃશેન વચનેન સન્બોધનીયં ઇતિ વર્ત્તન્યમ્ । અથ નિજમતિકલ્પનયા
તથોચ્યતે ઇતિ ચેત્, તર્હિ ‘એાદિવસપિ જીવો પવજ્જમુવાગંઓ અણ્ણમણો । જયવિ (જહ) ણ પાવહ
મુક્તવં અવસ્સ વેમાણિઓ હોહ ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ તથા, ‘ઇકો વિ નમુક્કારો જિણવરવસહસ્સ વદ્ધમાણસ્સ ।
સંસારસાગરાઓ તારેહ નરં વ નારિં વા ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિવચનાનિ લોભવચનાનિ કલ્પનીયાનિ । અન્યથા

માટિં તે ભયવચનપણિ વસ્તુગતિ નહીં એહવુ કહે છે તે તો તીર્થ કરે ઉત્સૂત્રભાષણને વિષે ‘ભય કયાં’ જે
ભવ્ય તેહને પોતાના વચનની અતુરાદર્ષ ઉત્સૂત્રભાષણને વિષે નિર્ભય કરતો તીર્થ કરને મૃપાભાષીપણે
જણાવતો અને પોતાનું સત્યભાષીપણું જાહેર કરતો સર્વે જૈનાભાસનહિ ચક્રવર્તિપણિ કરી તે ખલવત તે
તીર્થ કરભક્તિ કિમ કરવે? ઇમ શ્રી હેમાચાર્યની પરે અમહસંરિખાને પણિ મોટી ચિતા જાણવી. એ ભાવ-
અસમર્થ પરે પરાભવ્યો હુતો વચન બોલતો એ પણિ આત્મસાક્ષિક જ હુપ તિહા હેમાચાર્યનું વચન દેખાડે છે
અનાદિની જે અવિદ્યા તે રૂપ જે સદ્વિદ્યા તે ઉપરિ રહ્યા ઉચ્છ્રાપ્ત અપ્રકાશપણાને આચરતાં તેહણિ
અમૂઢલક્ષે હું નિરાકરણ કરીઈ છે, તો તાહરો કિ કર હવે હું રચું કહું ? ઇલાદિક ઇમ અમહ-
સરિખાને પણિ એ જાણવું. એતલા જ વતી પુનરુક્તાપણું અવગણી વાર વાર પુત્કરણ જ તેહવું
જણાવનાર એ જાણવું તે વતી તેહજ કંઠા પૂછવે. પૂર્વપક્ષ—‘ઉન્માર્ગરહ્યાને ઉત્સૂત્રભાષીને નિયમે
અનંતસ સાર હુઈ’ એ ભયવચન તીર્થ કરે પોતે જ સલાને વિષે કહિકે ? અથવા લેખ આગલિ
કરી તુએને જ જણાવ્યું ? જે મઈ કહી ન સક્યું પણિ તિ ઇમ સર્વત્ર કહેવું અથવા ચિતમા
રાખવું ? પ્રથમ બિં પક્ષ તો નહીં, તેહવે કહેવે ભય તો દર, સાહયુ તેહવું વચન નિઃશક ઉત્સૂત્રભાષણને
વિષે પ્રવર્તનનું જણાવનાર. ત્રાજે પક્ષે તો એકાંતે ધાન્વ એહવું જણાવ્યો હુતો સલાને વિષે કહેતો
કેહું કહેવે વચને સમજાવે. એ કહેવું. હિવે આપમતિ કલ્પનાઈ તિમ કહીઈ છે એહવું જહ તરિ
‘એક દિવસ એ જીવ દીક્ષા પ્રતે પામ્યો તન્મય હું તહિ યદિપિ એક્ષા ન પામે’ તહિહે અવસ્થા વેમાનિક દેવ
હુઈ’ વક્ષી ‘એકે’ નમઝકાર જિનવર વૃષભ શ્રી વર્ધમાનને. સસારસાગરથી તારે નરને અથવા નારીને
ઇલાદિક વચન તે (ભય અને) લોભના વચન કહ્યાં જોઈઈ, નહીનહિ ધર્મને વિષે પ્રવૃત્તિ ન યાઈ ઇમ
નરકાદિકને વિષે દુઃખના અભિધાયક અને સ્વર્ગાદિકને વિષે સુખાદિકના કહેનાર વચન એ ભયના અને

ધર્મે પ્રવૃત્તિર્નિશ્ચિત્ત્વાત્ । एवं नरकादौ दुःखाद्यभिधायकानि स्वर्गादौ च सुखाद्यभिधायकानि च वचनानि
મયલોભેવચનાનીતિકલ્પનાપત્તૌ નાગપુરીયપ્રતિમારિમતપ્રવેશેન સર્વમપિ જૈનપ્રવચનમયથાર્થમેવ સમ્પદ્યેતેતિ
પરકલ્પનાઽનલ્પપાપહેતુરિત્યલ્પ પ્રસન્નેનેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૪ ॥

“અથ સિંહાવલોકનન્યાયેન પરામિપ્રાપ્ત્ય દૂષયજ્ઞાહ—

॥ एणामिग्गहिआऽभिनिवेशी सोहणोऽरिहंतस्स । भत्तो शुद्धमुहेहिं एअंअण्णाणं महपावं ॥ १०५ ॥

વ્યાખ્યા—એતેન—ઉક્તવક્ત્ર્યમાણયુક્તિપ્રકારેણ એતદુચ્યમાનમજ્ઞાન મહાપાપમિત્યન્વયઃ । અથો-
ચ્યમાન કિમ્ ? इत्याह—‘आमिग्गहिआ’ इति । आभिग्गहिआत्—शाक्यादिमिथ्यादष्टैरभिनिवेशी दिग्गम्बरादिः,
શોભનઃ—‘શાક્યાદ્યપેક્ષ્યાં દિગમ્બરાદિઃ વરીયાનિત્યર્થઃ । તત્ર વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ—‘યત’ સોઽભિનિવેશી
કિલક્ષણઃ ? ‘અર્હતો ભક્તો—જિનેન્દ્રભક્તિકારી, કૈઃ ? સ્તુતિપ્રમુખૈઃ, સ્તુતિર્ગુણોત્કીર્તનં તત્પ્રમુખૈસ્તદાદિમિઃ,
આદિશબ્દાન્ત પૂજાસત્કારાદિ બોધ્યમ્ । एवंविधः शाक्यादिर्न भवतीति पराकृतम् । इत्यमुना प्रकारेणोच्य-
માનમેતદજ્ઞાનમૂલકમિત્યર્થઃ । પ્રાકૃતત્વાદ્વિભક્તિલોપઃ । અજ્ઞાનં ચ પરસ્ય અનર્હદ્ભક્તસ્યાપ્યર્હદ્ભક્તત્વેનાવ-
બોધાત્ । तच्चाज्ञानं महापापम् । यदुक्तम्—अज्ञानं कलुषं क्रोधादिभ्योऽपि सर्वपापेभ्यः । यस्माद्विस्त-
મહિત વાનં વેત્તિ યેનાદૃતો લોકઃ’ ॥ ૧ ॥, इति गायार्थः ॥ ૧૦૫ ॥

अथाभिनिवेशिनोऽर्हब्रह्मना क्रियमाणं स्तुत्यादिकमनर्हत् एवेति दृष्टान्तेन समर्थयज्ज्ञाह—

॥ तित्थगरस्स गुणेहिं ससमग्गपरुवगाणं शुद्धमुहं । जह सुअगीअकुमारी गायइ कीलाविवाहंमि ॥

લોભના વચન એહવી કલ્પનાની પ્રાપ્તિ થિકે નાગેરી છ કાના મતને પ્રવેશ સર્વે જૈનપ્રવચન મિથ્યા જ
સ પબ્ધિ તે વતી એહવી પરની કલ્પના તે અનલ્પ પાપત્વ હેતુ, એ પૂર્ણ પ્રસંગ એ ગાથાર્થ ॥ ૧૦૪ ॥

હિવે સિંહાવલોકનન્યાયે પરને અભિપ્રાય તે પ્રતે હપતો કહે છે—

એતયે કહેવે આભિગ્રહિકથી અભિનિવેશી તે શોભન અરિહંતને શુદ્ધ પ્રમુખે ભક્ત છે એ
અજ્ઞાન મહાપાપ. ॥ ૧૦૫ ॥

એ કલા અને કહીસ્યે તે પ્રકારે એ કહિતું અજ્ઞાન મહાપાપ એ સબધ. હિવે કહિસ્યું તે કહિતું તે
કહે છે—આભિગ્રહિકથી—શાક્યાદિ મિથ્યાદષ્ટિથી અભિનિવેશી દિગમ્બરાદિક તે ભક્તો શાક્યાદિકની અપેક્ષા
દિગમ્બર તે ભક્તો એ અર્થ. તિહા વિગ્રેપચ્ચને કહેવે હેતુ કહે છે—જે માર્તિ તે અભિનિવેશી અરિહંતને ભક્ત
જિનેન્દ્રની ભક્તિ કરસ્યે સ્તુતિપ્રમુખે—સ્તુતિ તે શ્રુત્યતુ દિગ્દર્શન તે પ્રમુખ તેણિ આદિશબ્દથી પૂજા
સત્કાર પ્રમુખ ભણતુ એહવો શાક્ય દિક ન હુધ. એ પરને અભિપ્રાય. એણે પ્રકારે કહીતું એ અજ્ઞાન-
મૂલક એ અર્થ. પ્રાકૃત વતી વિભક્તિ લોપ અજ્ઞાન તે પરને અરિહંતના અભક્તને પણ અરિહંતના
ભક્તને પણ અવબોધથી ‘તે અજ્ઞાન તે નિશ્ચયે કષ્ટ ક્રોધાદિક સર્વ પાપથી જેથી હિત અથવા અહિત ન
ભણે જે અજ્ઞાને આવશે લોક’ એ ગાથાર્થ. ॥ ૧૦૫ ॥

હિવે અરિહંતને નામે કરીતું સ્તુત્યાદિક તે અણુઅરિહંતતુ જ એહતુ દષ્ટાતિ સમર્થતા કહે છે—

તીર્થ કરને શુણે પેતપેતાના માર્ગના પ્રવેશના સ્તુતિપ્રમુખ જિમ સાભથા ગીત એવી કુમારી
માર્ગ છે કોડાવિવાહને વિષે ॥ ૧૦૬ ॥

તીર્થકરસ્ય ગુણૈઃ શક્તવાચુકૈઃ અર્થાત્તીર્થમુખાત્-સાધ્વાદિમુખાત્ શ્રુતૈઃ સ્વસ્તમાર્ગપ્રરૂપ-
કાળોર્નિજનિજમાર્ગાણામાદિપ્રણેતૃણાં શિવભૂલાદીનામેવ સ્તુતિપ્રમુખમ્ । અતઃ એવ શિવભૂલાદયસ્તીર્થ-
કરાભાસાઃ, આરોપિતતીર્થકૃદ્ગુણાશ્રયત્વાત્ । તેન તદ્વ્યવસ્થાપિતાસ્થાવિધજનસમૂહા અપિ તીર્થાભાસા
એવ । વાસ્તવતીર્થત્વેન તુ શિવભૂલાદયોઽપિ વાસ્તવતીર્થકરા એવ સમ્પદ્યેન્ । સમ્યક્તીર્થવ્યવસ્થાપકત્વાત્
વિજ્ઞાતીયસન્તાનાસમ્ભવાત્ । નહ્યારોપિતગોનામગુણાપ્યજા (ગાં) વત્સ પ્રસૂતે । આરોપસ્તુ સુગતેશ્વરાદૌ
સર્વજ્ઞત્વદેવત્વાદીનાં પ્રતીત એવ । તેનાઽઽભાસસ્ય સન્તાનમન્યાભાસરૂપમેવ ભવતિ । એવં તીર્થતીર્થકરચોરા-
ભાસત્વે સિદ્ધે સિદ્ધં તત્સમ્બન્ધિ સર્વમપિ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનમાભાસરૂપમેવ, તીર્થકરાભાસમૂલકત્વાત્ । નહિ
જલાવભાસરૂપાયાં મૃગવૃષ્ણાયા વાસ્તવકલ્પોલાવીનિ સમ્ભવન્તિ, તત્કારણસ્ય સમ્યગ્ જલસ્થાભાવાત્ । અતઃ
એવં તીર્થાભાસમાર્ગે લેશતોઽપિ ધર્મો દૂરે, પ્રત્યુતાધર્મ એવેતિ પ્રાગુપદર્શિતમ્ । અથ તીર્થકરાભાસસ્ય તીર્થ-
કરગુણૈસ્તુત્યાદૌ દૃષ્ટાન્તમાહ-‘જહે’ ત્યાદિ । યથા શ્રુતગીતકુમારી-શ્રુતં વિવાહાદ્યુત્સવે ગીતમ્ ઉપલ-
ક્ષણાત્ દૃષ્ટં ચાન્યત્ યથા સા વાસૌ કુમારી ચેતિ વિગ્રહઃ । ક્રીડાવિવાહે-વાલિકાનાં લોકપ્રસિદ્ધે, ગાયતિ
યાવત્સદ્ભૂતાવિવાહાદ્યનુકારિકૃત્યાન્યપિ કરોતિ અનેકકુમારીભિઃ પરિવૃત્તેતિ ગમ્યમ્ । પરં તત્ર પુત્રાદ્યુત્પત્તિ-
રપિ કલ્પિતપુત્રાદીનામેવ । એવં તીર્થાભાસમાર્ગે ધર્મોત્પત્તિરપિ કલ્પિતધર્મસ્યૈવાવસાતવ્યા । તત્કારણયો-
સ્તીર્થતીર્થકરચોરાભાસરૂપત્વાત્ ‘કારણાનુરૂપ કાર્ય’મિતિ વચનાત્ । પરમુખયત્રાઽપિ બાલાનામેવ લુપ્તિઃ,
ન પુનર્વિદુષામપિ । તત્રોભયત્રાઽપિ કૃત્યાના વાલચેષ્ટિતત્વેનાધિગમાગ્નિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૬ ॥

અથ તીર્થકરગુણૈર્નિજનિજમાર્ગપ્રરૂપકાળા સ્તુતૌ વ્યઞ્જકમાહ—

॥ અમ્હાણં રાલુ મગપ્પરુવગો ઇરિસો ત્તિ બુદ્ધીએ । શુદ્ધકર્ણમિ પવિત્તી અસગ્ગહો ઇસ મહદોસો ॥

તીર્થ કરને શુભે શક્તવાદિકે અર્થથી તીર્થશ્રુતથી-સાધ્વાદિકના શ્રુતથી સાલત્યા તેણે આપ-
આપણા માર્ગના પ્રરૂપકે આપઆપણા માર્ગના આદિકર્તા જે શિવભૂત્યાદિકે તેહના જે સ્તુતિપ્રમુખ એતલા
જે વતી શિવભૂત્યાદિકે તીર્થ કરાલાસ. આરોપ્યા જે તીર્થ કરના શુભ તેહના આશ્રયપણાથી. તેણે કરી તેહના
થાપ્યા તેહવા જનસમૂહ પશ્ચિ તીર્થાભાસ જે. શુદ્ધ તીર્થપશ્ચિ શિવભૂત્યાદિકે પશ્ચિ વરત્તગતિ તીર્થ કર જે
સ પજ સમ્યક્તીર્થના વ્યવસ્થાપકપણાથી. વિગતીય સન્તાનના અસલવથી. આરોપ્યા ગાયના શુભ તે વતી
બકરી ગાયને તો જણે નહીં આરોપ તો શુદ્ધ ઈશ્વરદિકને વિષે (સર્વજ્ઞ દેવાદિકને) પ્રસિદ્ધ જે. તે વતી
આલાસના સન્તાનપશ્ચિ આલાસરૂપજે હું ઈમ તીર્થ અને તીર્થ કરને આલાસપણ સિદ્ધ થયે હું તે તે
સ પશ્ચિ સર્વે ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે આભાસરૂપજે તીર્થ કરાલાસના મૂલકપણાથી. જલાવલાસરૂપ જે મૃગવૃષ્ણ
તેહને સત્ય કલ્પોલાદિકે સલવે ઈમ તો નહીં તેહવું કારણ જે સમ્યગ્જલ તેહના અલાવથી એતલા જે વતી
તીર્થાભાસમાર્ગને વિષે લેશથીએ ધર્મ તો દૂર, સાહસુ અધર્મ જે. એ પૂર્વે દેખાડવું છે. હિંવે તીર્થ-
કરાલાસને તીર્થ કરને શુભે સ્તુત્યાદિકને દૃષ્ટાત કહે છે. સાલત્યા વિવાહાદિકે ઉત્સવને વિષે ગીત
આલખાવનારથી દીકું ખીન્નું એ અથવા જેણીઈ એહવી કુમારી એહવે સમાસ ક્રીડાવિવાહે ખાલિ-
કાઓ જે લોકપ્રસિદ્ધ જે દીંગલાદીંગલીને વિવાહોત્સવ તેહને વિષે ગાઈ યાવત્ સત્યવિવાહના સંખ્યા
કર્તવ્ય પશ્ચિ કરઈ. અનેક કુમારીઈ પરિવરી એતલ ઉપરથી લેવું. પશ્ચિ પુત્રાદિકની ઉત્પત્તિ પશ્ચિ
કલ્પિત પુત્રાદિકની જે. ઈમ તીર્થાભાસમાર્ગને વિષે ધર્મની ઉત્પત્તિ પશ્ચિ કલ્પિત ધર્મની જે જાણવી.
તેહના કારણ જે તીર્થ અને તીર્થ કર તેહને આલાસરૂપપણાથી. પશ્ચિ ગિહ્ન કામે ખાલકને જે લુપ્તિ
પશ્ચિ પડિતને નહીં ખિહ્ન કામે ખાલના કાર્યને ખાલચેષ્ટિતપશ્ચિ કરી જ્ઞાનથી. એ ગાથાર્થઃ ॥૧૦૬॥

વ્યાख्या—અસ્માકં—દિગમ્બરાણાં યાવત્સુમ્પાકાદીનાં માર્ગપ્રરૂપકઃ—આદિપ્રણેતા, દૈદશઃ—શક્તસ્ત-
વાયુક્તગુણોપેત ઇતિ. બુદ્ધયા સ્તુતિકરણે પ્રવૃત્તિર્વ્યબિજ્જકા વોધ્યા. તથાભૂતમાર્ગાણાં ચ પ્રણેતા: શિવ-
ભૂત્યાદય एव, ન પુનરર્હન્નિતિ । પરમારોપિતતીર્થકરગુણે તીર્થકરાભાસે સ્તુતિકરણે પ્રવૃત્તિરસદ્ગ્રહવતામેવ
ભવતીત્યાહ—‘અસગ્રહો’તિ । एष असद्ग्रहो महादोषः असाध्यव्याधिकल्पत्वात् । असाध्यत्व चास्य
सद्ग्रहस्यैवासद्ग्रहत्वेन परिणमनात् । ‘અમૃતં યસ્ય વિપાયતે તસ્ય ચિકિત્સા કથં ક્રિયતે’ ઇતિવચનાત્ ।
અન્યથાપરિણમને ચ વીજં તાવદ્ દેવોઽર્હન્નેવ, પરમસન્માર્ગપ્રણેતા, નાપરઃ શ્વેતામ્બરમાર્ગપ્રણેતાઽપિ,
શ્વેતામ્બરસ્ય જૈનાભાસત્વાત્ । ગુરુઃ સુસાધુરેવ, પરમસદીચમાર્ગાનુષ્ઠાનપરાયણો, નાન્યઃ । ધર્મસ્તુ
કેવલિપ્રજ્ઞા एव, પરમસદીચમાર્ગ ઇત્યેવ મતિરેવાન્યથાપરિણમને વીજમ્ । સા ચ સર્વાપદામાદિકારણ
પ્રાયઃ પ્રયત્નશતેરન્યથાકર્તુમશક્યેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૭ ॥

અથાનર્હતોઽર્હદ્બુદ્ધયા સ્તુત્યાદિક પ્રવચનપ્રસિદ્ધદષ્ટાન્તેન સમર્થયન્નાહ—

॥ જહ દેવાઙ્અમત્તો આમિગ્ગહિઓ હવિજ્જ ગેગવિહો । તહ સવ્વોઽમિગિવેસી અરિહંતાઈણ મત્તિજુઓ

વ્યાખ્યા—યથા દેવાદિભક્તઃ—દેવગુરુધર્મારાધનપરાયણઃ, આમિગ્ગહિકોઽનેકવિધઃ—મિશ્રુકળ-
ભક્ષાક્ષપાદોદિભેદૈર્નાનાપ્રકારઃ । સંચાદેવાદીનાં સુગતાદીનાં દેવત્વાદિબુદ્ધ્યારાધક ઇતિ પ્રવચને પ્રસિદ્ધિ-
મિથ્યાત્વસ્ય તથાસ્વભાવાત્ । યદુક્તમ્—‘અદેવે દેવબુદ્ધિર્ચા, ગુરુધરીગુરૌ ચ યા । અધર્મે ધર્મંબુદ્ધિશ્ચ,

હિવે તીર્થ કરને શુભે આપઆપણા માર્ગને પ્રરૂપકની સ્તુતિની વિષે જણાવનાર કહે છે—

“અમ્હારા માર્ગને પ્રરૂપક એહવી શુદ્ધિ સ્તુતિ કરશુને વિષે પ્રવૃત્તિ એ અસદ્ગ્રહ મહાદોષ. ॥૧૦૭॥

અમ્હારો—દિગમ્બરનો યાવત્ હુપકાદિકનો માર્ગનો પ્રરૂપક આદિકર્તા, શક્તસ્તવાદિકે, કહ્યા જે
શુભ તેણે યુક્ત એહવી શુદ્ધિ સ્તુતિકરણને પ્રવૃત્તિ તે જણાવનારી તેહવા માર્ગના પ્રરૂપક તે શિવ-
શ્રુત્યાદિક જ પશ્ચિ અરિહંત નહો. પશ્ચિ આરોપિત તીર્થ કરના શુભ જિહ્વા એહવા તીર્થ કરાભાસને વિષે
સ્તુતિકરણને વિષે પ્રવૃત્તિ તે અસદ્ગ્રહવર્તને જ હુધ્ એહવુ કહે છે—એ, અસદ્ગ્રહ તે મહાદોષ. અસાધ્ય
આધિને સરિઆપણાથી. અસાધ્યપણું સદ્ગ્રહને જ અસદ્ગ્રહપણું પરિણમનથી ‘અમૃત જેહને વિષે હુધ્
નેહની—ચિકિત્સા કિમ કરીઈ’ એ વચનથી અન્યથાપરિણમનને વિષે, ખીજ તો દેવ તો. અરિહંત જ પશ્ચિ
અમ્હારા માર્ગનો પ્રરૂપક ખીજે નહો શ્વેતામ્બરમાર્ગનો, પ્રરૂપક પશ્ચિ શ્વેતામ્બરને જૈનાભાસપણાથી—સુસાધુ
તેહજ શુરુ પશ્ચિ અમ્હારા માર્ગના અનુષ્ઠાનને વિષે તત્પર તે અન્ય નહો. ધર્મ તે કૃપણીનો પ્રકારજો જ
પશ્ચિ અમ્હારો માર્ગ એહવી મતિ, અન્યથાપરિણમનને વિષે, ખીજ, અને સર્વ તે આપણિયુ
આદિકારણ પ્રાહે પ્રયત્ન શતે પશ્ચિ અન્યથા કરિવાને અશક્ય એ ગાથાર્થ. ॥ ૧૦૭ ॥

હિવે અણુઅરિહંતની શુદ્ધિ સ્તુતિપ્રમુખ તે પ્રવચનપ્રસિદ્ધ દષ્ટાંતે સમર્થતા કહે છે

જિમ દેવાદિકનો ભક્ત દેવશુરુ ધર્મના આરાધનનો તત્પર આભિગ્રહિક મિથ્યાત્વી અનેક
પ્રકારનો લિશ્તુકણ્ણભક્ષાપાદદિક એતલે બોદ્ધ—નૈયાવિકાદિક બેદે અનેક પ્રકારે. તે તો અદેવ જે મુગ-
તાદિક તેહને દેવપણુદિકની શુદ્ધિ આગ્રહ એ પ્રવચનને વિષે જે પ્રસિદ્ધ છે મિથ્યાત્વને તેહવા રૂપપણી.

મિથ્યાત્વં તદ્વિપર્યયાત્' ॥ ૧ ॥ इति (योगशास्त्र प्र० २, श्लो० ३) । तथा जैनाभासोप्यनर्हदादिषु अर्हत्त्वादिवुद्ध्युक्तः भक्तः । ते च अनर्हदादयो निजनिजमार्गप्रणेतृप्रभृतयः शिवभूतितच्छिष्यादय एव । तेषु चार्हत्तादिवुद्धिर्निजनिजमार्गप्रकाशकत्वतदङ्गीकर्तृत्वद्वारा दिगम्बरादीनामिति । एतच्च मिथ्यादृष्टित्वा-
न्यथानुपपत्त्याऽभ्युपगन्तव्यमेव । अन्यथा आमिग्रहिकस्याप्यदेवे देवत्वेन बुद्धिर्न स्यात् । तथा च देवादिवु
देवत्वादिवुद्ध्युक्तः अर्हदादिषु चार्हत्तादिवुद्ध्युक्तः सर्वेषामपि सम्यग्दृष्टित्वं स्यात् । यदुक्तम्—'या देवे
देवताबुद्धिर्गुरौ च गुरुतामतिः । धर्मे च धर्मधीः शुद्धा, सम्यक्त्वमिदमुच्यते' ॥ १ ॥ इति (योगशास्त्र
प्र० २, श्लो० २) एवं च सति 'मिच्छादंसणे दुविहे पं० तं० अभिगगहिअमिच्छादंसणे चेव अणमिमा-
हिअमिच्छादंसणे चेव' ति श्रीस्थानाङ्गे (सू० ७०) इत्यादि प्रवचनमनुपादेयं स्यात्, निर्विपयकत्वात् ।
तथा चामिग्रहिकमिथ्यादृष्ट्यपेक्षया अभिनिवेशी शोभन इति भणनं जैनानामयुक्तमेव, तस्य मिथ्यात्वा-
सिद्धेः । मिथ्यात्वे च सिद्धे सिद्धं यथा अदेवादिवु देवत्ववुद्ध्युक्तः आमिग्रहिकस्य मिथ्यात्वं तथा अनर्हदा-
दिषु अर्हत्तादिवुद्ध्युक्तमभिनिवेशिनोऽपि मिथ्यात्वमेव । ननु भो ! देवत्वेन सामान्यनाम्ना सर्वैः सह
साम्येऽपि सुगतेश्वरादिविशेषनामकृतो भेदः शाक्यादिमिरेव, न पुनर्दिगम्बरादिमिरपि, देवोऽर्हन् श्रीऋष-
भादिरित्येव सामान्यविशेषनामभ्यामपि साम्यात्, कथमनयोऽस्त्वित्येवेति चेत् । अहो ! भ्रान्तिः, स्वस्वामि-
मतदेवमूलकश्रद्धात्रप्ररूपणाभ्यां कृतो भेदः सर्वैः सह समानोऽध्यक्षसिद्ध एव । परं विशेषनाम्ना भेदाभावा
दिगम्बरादीनां महानर्थहेतुः । जैनाभासत्वहेतुना विशेषनाम्ना साम्येन जैनमार्गपलापित्वात् । युक्ति-
स्तूक्तैवेति गाथार्थः ॥ १०८ ॥

‘અદેવને વિષે જે દેવશુદ્ધિ, શુરુશુદ્ધિ અશુરુને વિષે, અધર્મને વિષે ધર્મની શુદ્ધિ એ મિથ્યાત્વ સમ-
ક્રિતથા વિપરીતપણાથી’ તિમ જૈનાભાસ પશ્ચિં અનર્હદાદિકને વિષે અરિહંતપણાઈ પ્રમુખની શુદ્ધિ
ભક્ત તે અણુઅરિહંત પ્રમુખ આપઆપણા માર્ગના પ્રરૂપક પ્રમુખ શિવભૂતિ અને તેહના શિષ્યાદિક જ.
તેહોને વિષે જે અરિહંતપણાઈ પ્રમુખની શુદ્ધિ આપઆપણા માર્ગના પ્રકાશક તેહના અગ્રીકારપણાને
દારે દિગ્ગજરાદિકને’ એ તો મિથ્યાદૃષ્ટિપણાઈની અન્યથા અયુક્તતા થાઈ વતી માનવું જ. ઈમ નહીં
તો આભિગ્રહિકને પશ્ચિં અદેવને વિષે દેવપશ્ચિં શુદ્ધિ ન હોઈ. તિવરે તો દેવાદિકને’ વિષે દેવપણાઈ
પ્રમુખની શુદ્ધિ અરિહંત પ્રમુખને વિષે અરિહંતપણાઈ પ્રમુખની શુદ્ધિ સર્વને’ સમ્યગ્દૃષ્ટિપણા થાઈ. જે-
‘દેવને વિષે દેવપણાઈની શુદ્ધિ શુરુને વિષે શુરુપણાઈની શુદ્ધિ ધર્મને વિષે ધર્મની શુદ્ધિ તે મધ્યસ્થ
કહીઈ’ ઈમથિકે તો મિથ્યાદર્શન દિવિધ કલા. તે ક્રિમ-આભિગ્રહિક મિથ્યાદર્શન અનાભિગ્રહિક
મિથ્યાદર્શન ઈલાદિ પ્રવચન અનાદરણીય હોઈ વિપરહિતપણાથી તિમ તો આભિગ્રહિકની અપેક્ષાઈ
અભિનિવેશી શોભન ઈમ કહેવું તો જૈનને અયુક્ત જ. તેહને’ મિથ્યાદૃષ્ટિપણાની અસિદ્ધિથી. મિથ્યાત્વ તો
સિદ્ધ થાતે’ સિદ્ધ થયું જિમ અદેવાદિકને વિષે દેવાદિપણાની શુદ્ધિ આભિગ્રહિકમિથ્યાત્વ તિમ
અણુઅરિહંત પ્રમુખને વિષે અરિહંતપ્રમુખની શુદ્ધિ અભિનિવેશીને પશ્ચિં મિથ્યાત્વ જ. પૂર્વપક્ષ-દેવપશ્ચિં
સામાન્ય નામે સર્વસાથિ’ સદશપણાઈ’ હતે’ પશ્ચિં સુગત ઇશ્વર ઇત્યાદિ વિશેષ નામે ક્યો ભેદ તે
શાક્યાદિ સાથિ જ, પશ્ચિં દિગ્ગજરાદિક સાથે નહીં દેવ અરિહંત શ્રી ઋષભાદિક ઈમ સામાન્ય અને
વિશેષ નામે’ પશ્ચિં સરિખાઈપણાથી. ક્રિમ જે એહોને તુલ્યપણું જ. ઈમ જક તે ઉપરિ કહે છે—પૂર્વે
બ્રમ, પોતપોતાના દેવમૂલક શ્રદ્ધાન અને પ્રરૂપણા તેણે ક્યો ભેદ સર્વસધાતે સમાન પ્રત્યક્ષસિદ્ધ જ.
પશ્ચિં વિશેષનામે’ ભેદનો અભાવ દિગ્ગજરાદિકને મહાઅનર્થ હેવું જૈનાભાસને’ હેવું જે વિશેષનામ
તેણે સરિખાઈ પશ્ચિં કરી માર્ગના અપલાપીપણાથી. યુક્તિ તો પૂર્વે કહી છે. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૮ ॥

અથ દૃઢાન્તદાર્ઢાન્તિકયોઃ સામ્યે સિદ્ધે ઇમયેષામપ્યનન્યગત્યા સામાન્યતો યદ્વક્તવ્ય તદાહ—

॥ તમ્હા સન્વેસિં ચિઅ આમિગાહિઆણમભિણિવેસીણં । મિચ્છત્તસિદ્ધિહેઽં વચ્ચં દેવાહિ વિવરીઅં ॥

વ્યાખ્યા—યસ્માદુભયેષામપિ સામ્ય, તસ્માત્ કારણાત્ સર્વેષામપ્યામિગ્રહિકાણામાભિનિવેશિકાના ચ મિથ્યાત્વસિદ્ધિહેતુર્દેવાદિ વિપરીતં વાચ્યમ્ । તચ્ચૈવમ્—આમિગ્રહિકાણાં દેવે અર્હત્યદેવત્વમ્ અદેવે ચ સુગતાદૌ દેવત્વં, ગુરૌ ચ ગૌતમાદાવગુરુત્વમ્ અગુરૌ ચ તાપસાદૌ ગુરુત્વ, ધર્મે ચ જિનોપદિષ્ટે સાધ્વા-
દિમાર્ગે અધર્મત્વમ્ અધર્મે ચાગ્નિપૂજાદૌ ધર્મત્વમિતિ વૈપરીત્યમ્ । આભિનિવેશિકાના તુ સવ્યતિકાર્હજ્ઞા-
માદ્યારોપણેનેતિ વિશેષો બોધ્યઃ । અત એવ જૈનાભાસા મિથ્યાદૃષ્ટય્મ્ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૧ ॥

અથામિગ્રહિકામિનિવેશિનોર્દેવાદિપુ વૈપરીત્યેન સામ્યેઽપિ મિથ્યાત્વમધિકૃત્ય વિશેષમાહ—

॥ અરહાહઅરોવા ઉક્કહમિચ્છત્તમરિહ દેવુત્તિ । સદ્દહણે વિ ણ સમ્મં એસેવ અસગ્ગહો જં સે ॥૧૧૦॥

વ્યાખ્યા—સર્વેષામપ્યામિનિવેશિકાનામિતિ 'અધિકારાદધ્યાહાર્યમ્' । અર્હતાદિકાઽઽરોપાત્—અનર્હ-
ત્યર્હતાયાં, અસાધુપુ સાધુતાયાં, અધર્મે ચ ધર્મતાયા આરોપાગ્નિજવુદ્ધ્યા વિકલ્પિતત્વાત્, ઉત્કટમિથ્યા-
ત્વમાગાદતરમિથ્યાત્વ ભવેત્ । અથ ભાવઃ—શક્યદેરામિગ્રહિકસ્યાગાદમિથ્યાત્વં સૂત્રકૃદ્ગૃહ્યત્યાદિપ્રવચને
ભણિતમ્ । આમિનિવેશિકત્વ ત્વાગાદતરમિથ્યાત્વમનન્યગત્યા સિદ્ધમ્, મિથ્યાત્વમધિકૃત્ય તીવ્રમિથ્યા-

હિવે દૃષ્ટાત અને દુષ્ટાનિકને સરિખાઈપણુ સિદ્ધ થઇ હુતે બિહુને જે અનન્યગતિ સામાન્યથી જે કહેવું તે કહે છે (ગાથાર્થ નથી કર્યો) ॥ ૧૦૬ ॥

જે વતી, બિહુને સરિખાઈપણુ તે માટિ સર્વે આલિગ્રહિકને અને અભિનિવેશીને મિથ્યાત્વસિદ્ધિનુ હેતુ દેવાદિક વિપરીત કહેવું તે ઇમ્—આલિગ્રહિકને દેવ અરિહંતને વિષે અદેવપણુ અને અદેવ જે સુગતાદિક તેહને વિષે દેવપણુ, શુર જે ગૌતમાદિક તેહને વિષે અશુરપણુ અને અશુર જે તાપસાદિક તેહને વિષે શુરુપણુ, ધર્મ જે જિનભાષિત સાધ્વાદિકને માગે તેહને વિષે અધર્મપણુ અને અધર્મ જે અગ્નિપૂજાદિક તેહને વિષે ધર્મપણુ. આલિનિવેશીકને તો કથાદિક સહિત જે અરિહંતના નામદિક તેહને આરોપણુ સહિત એતલો વિશેષ બધુવો. એતલા જ વતી જૈનાભાસ તે મિથ્યાદૃષ્ટિ, એ અર્થ. ॥ ૧૦૬ ॥

હિવે આલિગ્રહિક અને અભિનિવેશીકને દેવાદિકને વિષે વિપરીતપણુ કરી સરિખાઈપણુ હુતે પણુ મિથ્યાત્વ આશ્રયી વિશેષ કહે છે—

અરિહંતપણાઇ પ્રમુખના આરોપવાથી ઉત્કટ મિથ્યાત્વ. અરિહંત દેવ એહવી શ્રદ્ધા હુતે પણુ સમ્યક્ત્વ નહીં જે માટે તેહને એહજ અસંદગ્રહ ॥ ૧૧૦ ॥

સર્વે અભિનિવેશીકને એતલું અધિકારથી લેવું. અરિહંતપણાઇ પ્રમુખના આરોપથી અણુઅરિહંતને વિષે અરિહંતપણાઈની, અસાધુને વિષે સાધુપણાઈની, અધર્મને વિષે ધર્મપણાઈની આપ છુદિ વિકલ્પિત-
પણાથી આગાદતર મિથ્યાત્વ હુઈ એ ભાવ—શક્યતાદિ આલિગ્રહિકને આગાદમિથ્યાત્વ સૂત્રકૃદ્ગૃહ્યત્યાદિક પ્રવચનને વિષે કહિલું આલિનિવેશીકને તો આગાદતરમિથ્યાત્વ, ખીજી ગતિ નહી તે વતી સિદ્ધ થયુ

દૃષ્ટિવમિતિ વિશેષઃ । અથાનન્યગતેર્વ્યઙ્જકમાહ—‘ અરિદ્ધે ’ત્યાદિ । અર્હન્ દેવં ઇત્યાદિવ્યક્ત્યા શ્રદ્ધાનેઽપિ ન સમ્યગ્-સમ્યક્ત્વં ન ભવેત્ અર્થાદામિનિવેશિકસ્ય । શોક્યાદેસ્ત્વવ્યક્ત્યા શ્રદ્ધાન, જૈનપ્રવચન સંમ્યગિતિ સામાન્યતઃ શ્રદ્ધાનેઽપિ સમ્યક્ત્વ ભવતીતિ બોધ્યમ્ । તત્રાઽપિ વ્યઙ્જકમાહ—યદ્-યસ્માત્ ‘ સે ’ તસ્યોમિનિવેશિનઃ એવ એવાસદ્ગ્રહઃ યઃ સમ્યગ્દૃશા સદ્ગ્રહઃ । સ ચ દેવાદિવિપયકોપદેશાદ્યાસાધ્યઃ અસાધ્યવ્યાધિકલ્પત્વાત્ તત્ર (વીજ) વ્યઙ્જકં તુ ‘ અમ્હાણં ધ્વજં મગ્ગો ’ ઇત્યાદિગાથાવ્યાખ્યાયાં દર્શિતમેવ । અય ભાવઃ—જૈનપ્રવચન સમ્યગિત્યેતાવન્માત્રેણ સૌગતાદેઃ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિપ્રતિબન્ધકસ્ય નિજ-માર્ગાસદ્ગ્રહસ્યાપગમો ભવતિ । અમિનિવેશિનસ્તુ સ એવાસદ્ગ્રહો ભવતિ, અન્યસ્ય તદપગમહેતોરભવાન્ના-પગચ્છતિ । તેન દેવોઽર્હન્નેવ, નાપરઃ સુગતાદિરિત્યેવ યથા યથા નિજમાર્ગં દાઢ્યં તથા તથા સમ્યક્ત્વા-વાપ્તિદુઃસાધ્યેતિ સર્વેપામનુભવસિદ્ધમેવ, ઉક્તસ્વરૂપે ચાઽસદ્ગ્રહત્રીજે તથામૂતશ્રદ્ધાનસ્ય મેધજલકલ્પત્વા-દિતિ । યત્ કસ્યચિત્ સમ્યક્ત્વાવાપ્તિઃ તત્ તથામવ્યત્વયોગેન વીજવિનાશે સત્યેવાવસાતત્વં ન પુનર્દેવો-દિશ્રદ્ધાનમાત્રેણેતિ તાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૦ ॥

અથ કારણભેદમન્તરેણ કાર્યભેદાસમ્ભવ ઇતિ વ્યક્તમિથ્યાત્વકારણસ્યાસદ્ગ્રહસ્ય ભેદમાહ—

॥ જેણં સર્વસેહિં સુદ્ધોઽમિનિવેશિણો અસગ્ગહઓ । અમિગહિઅસસ ડ જિણમયસત્તાસગ્ગહકલંકિઅઓ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેનામિનિવેશિન ઉત્કટમિથ્યાત્વં ભવતિ, તેન કારણેનામિનિવેશિનઃ તત્કાર-ણમસદ્ગ્રહઃ સર્વાશે શુદ્ધઃ । જૈને અજૈનત્વેન અજૈને ચ જૈનત્વેન શ્રદ્ધાનપ્રરૂપણાભ્યાં સર્વવસ્તુવિપયકા-

મિથ્યાત્વ આશ્રયી તીવ્ર મિથ્યાદૃષ્ટપણું એતલો વિશેષ, હિવે અનન્યગતિનુ જણાવનાર કહે છે, અરિહંત દેવ એહવુ વ્યક્તિ શ્રદ્ધાન હતે પશ્ચિ સમ્યક્ત્વ ન હુઈ. અપિકારથી આલિનિવેશીકને. શાક્યાદિકને તો અવ્યક્તિ શ્રદ્ધાન, જૈનપ્રવચન સમ્યગ્ એહવુ સામાન્યથી શ્રદ્ધાન હતે પશ્ચિ સમકિત હુઈ. તિહા જણાવનાર કહે છે. જે માટે અલિનિવેશીને એહજ અસદ્ગ્રહ સમ્યગ્દૃષ્ટિને જે સદ્ગ્રહ, તે દેવાદિ વિષયક ઉપદેશાદિકે અસાધ્ય અસાધ્યવ્યાધિને સરિખાઈપણુથી. તિહા વ્યંજક તો અમ્હાણં ધ્વજં એ ગાથાના વ્યાખ્યાનને વિષે દેખાડ્યું જ છે, એ પરમાર્થ-જૈન પ્રવચન ભલું એતલે જ સૌગતાદિકને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનુ પ્રતિબંધ જે પોતાના માર્ગનો અસદ્ગ્રહ તેહનો નાથ હુઈ. અલિનિવેશીને તઈ તેહજ અસદ્ગ્રહ હુઈ, તેહના અપગમનું હેતુ જે અન્ય તેહના અભાવથી; તે વતી દેવ તે અરિહંત ખીલે નહીં સુગતાદિક, ધણી રીતે જિમ જિમ પોતાના માર્ગનુ દંડપણું તિમ-તિમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ તે દુઃસાધ્ય એ સર્વનિ અનુભવસિદ્ધ જ. કહિઈ સ્વરૂપ એહવો જે અસદ્ગ્રહ તેહને વિષે તેહવા શ્રદ્ધાનને મેધજલને સરિખાપણુથી. અને જે કુણેકને સમકિતની પ્રાપ્તિ તે તેહવા લન્યપણાને યોગે ખીજ વિનાશ છેને જ જણવુ. પશ્ચિ દેવપણુદિકને શ્રદ્ધાન માત્રે નહીં. એ તાત્પર્ય. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૦ ॥

હિવે કારણભેદ વિના કાર્યભેદનો અમભવ તે વતી વ્યક્ત મિથ્યાત્વનું કારણ જે અસદ્ગ્રહ તેહનો ભેદ કહે છે—

જે વતી સર્વાશે શુદ્ધ અલિનિવેશિનઈ અસદ્ગ્રહ વિગેયે આલિઅહિકનિં તો જૈનમતની સત્તાજ સદ્ગ્રહ તેણે કલંકિત.

જેણે કારણે અલિનિવેશીને આકર મિથ્યાત્વ હુઈ. તેણિ કારણે અલિનિવેશીને તે મિથ્યાત્વનું કારણ જે અસદ્ગ્રહ તે સર્વાશે શુદ્ધ. જૈનનિં વિષે અજૈનપશ્ચિ અને અજૈનને વિષે જૈનપણે કરી

યથાર્થાભિનિવેશાત્ । આભિગ્રહિકસ્ય તુ 'શાક્યાદેજૈને જૈનત્વેનાજૈને ચાજૈનત્વેનેતિ શ્રદ્ધાનલક્ષણેન સદ્ગ્રહેણ કલક્રિતોઽસદ્ગ્રહ', તદશે અસદ્ગ્રહાભોવાત્ । ન ચૈવ તદશે જ્ઞાનાપત્તૌ જ્ઞાનાજ્ઞાનયોર્યુગપત્સમાવેશેના-પસિદ્ધાન્તઃ શક્ત્વીયઃ, યતોઽસદ્ગ્રહસ્ય ભૂયિષ્ઠત્વેન સદ્ગ્રહસ્યાગ્યસદ્ગ્રહત્વમેવ ।' યથા 'મિધ્યાદૃગાં મિશ્રપક્ષોઽપ્યધર્મપક્ષ એવ, અધર્મસ્ય ભૂયિષ્ઠત્વા'દિતિ સૂત્રકૃં ધૃતૌ । અત એવ જૈને જૈનત્વેન શ્રદ્ધા-નેઽપિ જૈનામિમત્તદેવે દેવત્વેનાશ્રદ્ધાનમ્ । યત એવમસદ્ગ્રહસ્ય ભેદઃ, અત એવ જૈનપ્રવચન સમ્યગિતિશ્રદ્ધા-નમાત્રેનાપ્યામિગ્રહિકઃ સસ્યગ્દષ્ટિરિત્યભિધીયતે, તાવન્માત્રશ્રદ્ધાનેનાઽપિ સૌગતાદેરસદ્ગ્રહસ્યાપગમાત્ । તત્ર કારણં તાવદસદ્ગ્રહસ્યાશુદ્ધત્વમેવ । અભિનિવેશિનસ્તુ દિગમ્બરાદે' દેવોઽર્હજ્ઞેવ નાપર સુગતાદિપરિ-ગૃહીતા જિનપ્રતિમાપીત્યેવ વ્યક્ત્યા શ્રદ્ધાનેઽપિ મિધ્યાદૃષ્ટિત્વમેવ । તત્ર વીજમસદ્ગ્રહસ્ય સર્વાંશૈ' શુદ્ધત્વમેવ । તસ્યાપગમસ્ય દુસ્સાધ્યત્વાદિતિ પર્યાલોચ્યમ્ । એતેન કેનચિત્ કચિત્ અભિનિવેશિનઃ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિ-સુલભેતિ ભણિત, તદ્વિચારણીયમસ્તીતિ દર્શિત બોધ્યમ્ ।

અત્ર શ્વેતામ્બરવિશેષઃ શક્યતે-નનુ મોઃ ! સુહૃદ્ભાવેન પૃચ્છામઃ-જૈનાભાસો હિ દિગમ્બરાદિ-પૃષ્ઠઃ સન્ અર્હન્તમેવ દેવત્વેન ભાપતે, સૌગતસ્તુ સુગતમિતિ અનયોર્મધ્યે ક શોભન ? इति चेत् । અહો આન્તિઃ । અદ્યાપિ દિગમ્બરાદિરભિનિવેશી દેવમર્હન્તમેવ ભાપતે इति ત્રુવાણોઽપિ ન લજ્જસે । યતસ્ત્વામેવ વચ પૃચ્છામ -દિગમ્બરાદિજૈનો જૈનાભાસો વા । આદ્યે, શ્વેતામ્બરો મવાનપિ જૈનાભાસત્વેન વત્કત્ય સ્યાત્, તત્પ્રતિપક્ષભૂતત્વાત્ । દ્વિતીયે, કથમર્હન્ત દેવત્વેન ભાપતે, જૈનાભાસત્વહાનેઃ । અર્હદક્ષીકારજૈનાભાસત્વ-યોર્વિરોધાત્ । અર્હદ્વચનાનક્ષીકારેનાર્હદનક્ષીકારાત્ । -એતચ શ્વેતામ્બરાગમે સંસારમાર્ગત્વેન ભણિતોઽપિ

શ્રદ્ધાન અને પ્રપચ્છાઈ સર્વ વસ્તુવિષયોએ જે અસત્ય કદાચક તેથી આભિ(નિવેશી)ગ્રહિક જે શાક્યાદિક જેહની જૈનનિ વિધિ જૈનપણિ અજૈનનિ વિધિ અજૈનપણિ એહવા શ્રદ્ધાનરૂપ જે સદ્ગ્રહ તેણિ કલક્રિત, અસદ્ગ્રહ, તેણિ અજે અસદ્ગ્રહના અભાવથી ધમ તેણિ અશૈવાનની આપતિ જ્ઞાન અને અજ્ઞાતને સમકાલ મિલવે અપસિદ્ધાત આશ કહે નહિ, જે માટે અસદ્ગ્રહને બહુપણિ સદ્ગ્રહને પણિ અસદ્ગ્રહપણુ જ જિમ મિથ્યાત્વીને મિશ્રપક્ષ પણિ અધર્મપક્ષ જ અધર્મના બહુપણાથી ઇતિ સૂત્રં કું ધૃતૌ એતલા જ વતી જૈનનિ વિધિ જૈનપણિ શ્રદ્ધાન ઇતે પણિ જૈનનિ ઇષ્ટદેવનિ વિધિ ઇષ્ટદેવ પણિ અસદ્ગ્રહણા જે વતી અસદ્ગ્રહને જે, એતલા જ વતી જૈનપ્રવચન લાલુ એવલી શ્રદ્ધામાત્રે પણિ આભિગ્રહિક તે સમ્યગ્દષ્ટિ એહવુ કહઈ ઇષ્ટ તેતલે શ્રદ્ધાને પણિ સૌગતાદિકને અસદ્ગ્રહને અપગમથી તિહા કારણુ તે અસદ્ગ્રહપુ અશુદ્ધપણુ જ અભિનિવેશી જે દિગમ્બરાદિક તેહને દેવ અરિહંત જ બીજે નહિ સુગતાદિકે પરિગૃહીત જિનપ્રતિમા પણિ નહી ઇષ્ટ રીતે વ્યક્તિ શ્રદ્ધાન ઇતે પણિ મિથ્યાદષ્ટિપણુ જ તિહા બીજે તે અસદ્ગ્રહને સર્વાંશૈ શુદ્ધપણુ-જ તેહના નાશને અસાધ્યપણાથી. એતલે કિલ્લેક કિહાએક અભિનિવેશીને સમક્રિતપ્રાપ્તિ તે સુલભ ધમ કહિલ છે તે વિચારવા ચોગ્ય ધમ દેખાડુ બળપુઃ ઇહા શ્વેતામ્બર વિશેષે કુલેક આશ કા કરે છે. પૂર્વપક્ષ-મિત્ર ભાવે પ્રજુ છુ-જૈનાભાસ તે દિગમ્બરાદિક પૂછયો હુતો અરિહંતને જ દેવપણિ કહિ અને સૌગત-તો સુગતને તે વતી એમિહુ માહિ કલણુ શોભન ?-ધમ જે, હજીતાઈ યુગને ધમ ? હજીતાઈ દિગમ્બરાદિક અભિનિવેશી તે દેવ અરિહંતને કહે જેનાભાસ ? પ્રથમ પક્ષે, શ્વેતામ્બર તું પણિ જૈનાભાસપણુ કહેવા ચોગ્ય કહઈ તેથી વિપરીતપણાથી. બીજેપક્ષે, કિમ અરિહંતને દેવપણુ કહે જૈનભાસપણાની હાનિથી, અરિહંતને અગીયાર અને જૈના

દષ્ટિત્વમિતિ વિશેષઃ । અથાનન્યગતેર્વ્યઙ્ગકમાહ—‘અરિદ્ધે’ત્યાદિ । અર્હન્ દેવં ઇત્યાદિવ્યવત્યા શ્રદ્ધાનેડપિ ન સમ્યગ્-સમ્યક્ત્વં ન ભવેત્ અર્થાદામિનિવેશિકસ્ય । શાક્યાદેસ્ત્વવ્યવત્યા શ્રદ્ધાન, જૈનપ્રવચન સમ્યગિતિ સામાન્યતઃ શ્રદ્ધાનેડપિ સમ્યક્ત્વ ભવતીતિ વોધ્યમ્ । તન્નાડપિ વ્યઙ્ગકમાહ—યદ્-યસ્માત્ ‘સે’ તસ્યામિનિવેશિનઃ એવ એવાસદ્ગ્રહઃ યઃ સમ્યગ્દશા સદ્ગ્રહઃ । સ ચ દેવાદિવિષયકોપદેશાદસાધ્યઃ અસાધ્યવ્યાધિકલ્પત્વાત્ તત્ર (વીજ) વ્યઙ્ગકં તુ ‘અમ્હાણં સ્વલુ મમ્ગો’ ઇત્યાદિગાથાવ્યાખ્યાયાં દર્શિતમેવ । અયં ભાવઃ—જૈનપ્રવચન સમ્યગિત્યેતાવન્માત્રેણ સૌગતાદે- સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિપ્રતિબન્ધકસ્ય નિજઃ- માર્ગાસદ્ગ્રહસ્થાપગમો ભવતિ । અમિનિવેશિનસ્તુ સ એવાસદ્ગ્રહો ભવતિ, અન્યસ્ય તદપગમહેતોરભાવાન્ના- પગચ્છતિ । તેન દેવોડર્હન્નેવ, નાપર. સુગતાદિરિત્યેવં યથા યથા નિજમાર્ગે દાઢ્યં તથા તથા સમ્યક્ત્વા- વાપ્તિદુઃસાધ્યેતિ સર્વેપામનુભવસિદ્ધમેવ, વક્ત્રસ્વરૂપે ચાડસદ્ગ્રહવીજે તથાભૂતશ્રદ્ધાનસ્ય મેધજલકલ્પત્વા- દિતિ । યત્તુ કસ્યચિત્ સમ્યક્ત્વાવાપ્તિઃ તત્ તથાભવ્યત્વયોગેન વીજવિનાશે સત્યેવાવસાતવ્યં ન પુનર્દેવા- દિશ્રદ્ધાનમાત્રેણેતિ તાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૦ ॥

અથ કારણભેદમન્તરેણ કાર્યભેદાસમ્ભવ इति व्यक्तमिथ्यात्वकारणस्यासद्ગ્રહस्य ભેદમાહ—

॥ જેણં સર્વંસેહિં સુદ્રોડમિનિવેશિણો અસગ્ગહઓ । અમિગહિઅસસ ડ જિણમયસત્તાસગ્ગહકલંકિઅઓ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેનામિનિવેશિન વક્ત્રમિથ્યાત્વં ભવતિ, તેન કારણેનામિનિવેશિનઃ તત્કાર- ણમસદ્ગ્રહઃ સર્વાશૈઃ શુદ્ધઃ । જૈને અજૈનત્વેન અજૈને ચ જૈનત્વેન શ્રદ્ધાનપ્રરૂપણાભ્યા સર્વવસ્તુવિષયકા-

મિથ્યાત્વ આશ્રયી તીવ્ર મિથ્યાદષ્ટપણું. એતલો વિશેષ. હિવે અનન્યગતિનુ જણાવનાર કહે છે. અગિહત દેવ એહવુ વ્યક્તિ શ્રદ્ધાન છતે પણિ સમ્યક્ત્વ ન હુઈ. અધિકારથી આભિનિવેશીને. શાક્યાદિકને તો અવ્યક્તિ શ્રદ્ધાન, જૈનપ્રવચન સમ્યગ્ એહવુ સામાન્યથી શ્રદ્ધાન છતે પણિ સમકિત હુઈ. તિહા જણાવનાર કહે છે. જે માટે આભિનિવેશીને એહજ અસદ્ગ્રહ સમ્યગ્દષ્ટિને જે સદ્ગ્રહ. તે દેવાદિ વિષયક ઉપદેશાદિકે અસાધ્ય અસાધ્યવ્યાધિને સરિપ્પાઈપણાથી તિહાં વ્યંજક તો અમ્હાણં સ્વલુ એ ગાથાના વ્યાખ્યાનને વિષે દેખાડું જ છે. એ પ્રમાર્થ—જૈન પ્રવચન ભલું એતલે જ સૌગતાદિકને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનુ પ્રતિબન્ધક જે પોતાના માર્ગને અસદ્ગ્રહ તેહનો નાશ હુઈ. આભિનિવેશીને તઉ તેહજ અસદ્ગ્રહ હુઈ, તેહના અપગમનું હેતુ જે અન્ય તેહના અભાવથી. તે વતી દેવ તે અરિહત ખીને નહીં સુગતાદિક, ધણી રીતે જિમ જિમ પોતાના માર્ગનું દંડપણુ તિમતિમ સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ તે દુઃસાધ્ય. એ સર્વનિ અનુભવસિદ્ધ જ. કહિઈ સ્વરૂપ એહવો જે અસદ્ગ્રહ તેહને વિષે તેહવા શ્રદ્ધાનને મેધજલને સરિપ્પાઈપણાથી. અને જે કહેકને સમકિતની પ્રાપ્તિ તે તેહવા લવ્યપણાને થોળે ખીજ વિનાશ છતે જ જાણુ. પણિ દેવપણાદિકને શ્રદ્ધાન માત્રે નહીં. એ તાત્પર્ય. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૦ ॥

હિવે કારણભેદ વિના કાર્યભેદનો અભાવ તે વતી વ્યક્ત, મિથ્યાત્વનું કારણ જે અસદ્ગ્રહ તેહનો ભેદ કહે છે—

જે વતી સર્વાશૈ શુદ્ધ આભિનિવેશિનએ અસદ્ગ્રહ વિશેષે આભિગ્રહિકનિં તો જૈનમતની સત્તારૂપ સદ્ગ્રહ તેણે કલંકિત.

જેણે કારણે આભિનિવેશીને આકર મિથ્યાત્વ હુઈ. તેણે કારણે આભિનિવેશીને તે મિથ્યાત્વનું કારણ જે અસદ્ગ્રહ તે સર્વાશૈ શુદ્ધ. જૈનનિં વિષે અજૈનપણિ અને અજૈનને વિષે જૈનપણે કરી

યથાર્થાભિનિવેશાત્ । આભિગ્રહિકસ્ય તુ 'શાક્યાદેર્જેને જૈનત્વેનાજૈને ચાજૈનત્વેનેતિ શ્રદ્ધાનલક્ષણેન સદ્ગ્રહેણ' કલંકિતોડસદ્ગ્રહઃ, તદશે અસદ્ગ્રહાભોવાત્ । ન ચૈવ તદશે જ્ઞાનાપત્તૌ જ્ઞાનાજ્ઞાનયોર્યુગપત્તસમાવેશેના-પસિદ્ધાન્તઃ શક્યનીયઃ, યતોડસદ્ગ્રહસ્ય ભૂયિષ્ઠત્વેન સદ્ગ્રહમ્યાપ્યસદ્ગ્રહત્વમેવ । યથા 'મિથ્યાદૃષ્ટાં મિશ્રપક્ષોડ્યધર્મપક્ષ-એવ, અધર્મસ્ય ભૂયિષ્ઠત્વા'દિતિ સૂત્રક્રમ ધૃતૌ । અત એવ જૈને જૈનત્વેન શ્રદ્ધા-નેડપિ જૈનાભિમતદેવે દેવત્વેનાશ્રદ્ધાનમ્ । યત એવમસદ્ગ્રહસ્ય મેદઃ, અત એવ જૈનપવચન સમ્યગિતિશ્રદ્ધા-નમાત્રેણાપ્યાભિગ્રહિકઃ સમ્યગદૃષ્ટિરિત્યભિધીયતે, તાવન્માત્રશ્રદ્ધાનેનાડપિ સૌગતાદેરસદ્ગ્રહસ્યાપગમાત્ । તત્ર કારણ તાવદસદ્ગ્રહસ્યાશુદ્ધત્વમેવ । અભિનિવેશિનસ્તુ દિગમ્બરાદે' દેવોડર્હેન્નેવ નાપર સુગતાદિપરિ-ગૃહીતા જિનપ્રતિમાપીત્યેવ વ્યક્ત્યા શ્રદ્ધાનેડપિ મિથ્યાદૃષ્ટિત્વમેવ । તત્ર વીજમસદ્ગ્રહસ્ય સર્વાંશે' શુદ્ધત્વમેવ । તત્યાપગમસ્ય દુસ્તાધ્યત્વાદિતિ, પર્યાલોચ્યમ્ । એતેન કેનચિત્ કચિત્ અભિનિવેશિનઃ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિઃ સુલભેતિ ભણિત, તદ્વિચારણીયમસ્તીતિ દર્શિતં વોધ્યમ્ ।

અત્ર શ્વેતામ્બરવિશેષઃ શક્યતે-નતુ મોઃ । સુહૃદ્ભાવેન પૃચ્છામઃ-જૈનાભાસો હિ દિગમ્બરાદિ પૃષ્ઠઃ સન્ અર્હન્તમેવ દેવત્વેન ભાપતે, સૌગતસ્તુ સુગતમિતિ અનયોર્મધ્યે ક શોભન ? ઇતિ ચેત્ । અહો ભ્રાન્તિઃ । અચાપિ દિગમ્બરાદિરભિનિવેશી દેવમર્હન્તમેવ ભાપતે ઇતિ ત્રુવાણોડપિ ન લજ્જસે । યતસ્ત્વામેવ વય પૃચ્છામ -દિગમ્બરાદિર્જૈનો જૈનાભાસો વા । આયે, શ્વેતામ્બરો ભવાનપિ જૈનાભાસત્વેન વક્ત્ર્ય સ્યાત્, તત્પ્રતિપક્ષભૂતત્વાત્ । દ્વિતીયે, કયમર્હન્ત દેવત્વેન ભાપતે, જૈનાભાસત્વહાનેઃ । અર્હદક્ષીકારજૈનાભાસત્વ-ચોર્વિરોધાત્ અર્હદ્વચનાનક્ષીકારેણાર્હદનક્ષીકારાત્ । -એતચ શ્વેતામ્બરાગ્રમે સંસારમાર્ગત્વેન ભણિતોડપિ

અદ્ધાન અને પ્રશ્નપણી સર્વ વસ્તુવિષયો એ અસત્ય કદાચ તેથી. આભિ(નિવેશી)અર્હિક, જે શાક્યાદિક જેહની જૈનનિ વિધિ જૈનપણિ અજૈનનિ વિધિ અજૈનપણિ એહવા અદ્ધાનરૂપ જે સદ્ગ્રહ તેણિ કલકિત, અસદ્ગ્રહ, તેણિ અગે અસદ્ગ્રહના અભાવથી ધમ તેણિ અગે જ્ઞાનની આપતિ જ્ઞાન અને, અજ્ઞાનને, સમકાલ મિલકે અપસિદ્ધાત આશ કવો નહિ. જે માટે અસદ્ગ્રહને બહુપણિ સદ્ગ્રહને પણિ અસદ્ગ્રહપણું જ જિમ મિથ્યાત્વીને મિશ્રપક્ષ પણિ અધર્મપક્ષ જ અધર્મના બહુપણાથી ધૃતિ સૂત્ર ૦ ક્રમ ધૃતૌ એતલા જ વતી જૈનનિ વિધિ જૈનપણિ અદ્ધાન છતે પણિ જૈનનિ, ઇષ્ટદેવનિ વિધિ ઇષ્ટદેવ પણિ અસદ્ગ્રહણ જે વતી અસદ્ગ્રહને મેઃ, એતલા જ વતી જૈનપ્રવચન લક્ષુ એનલી અદ્ધામાત્રે પણિ આભિઅર્હિક તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ એહવુ કહઈ ઇષ્ટ તેતલે અદ્ધાને પણિ સૌગતાદિકને અસદ્ગ્રહને અપગમથી તિહા કારણુ તો અસદ્ગ્રહણુ અશુદ્ધપણું જ અભિનિવેશી જે દિગમ્બરાદિક તેહને દેવ અરિહંત જ ખીએ નહિ સુગતાદિકે પરિગૃહીત જિનપ્રતિમા પણિ નહીં ઇષ્ટ રીતે વ્યકિત અદ્ધાન છતે પણિ મિથ્યાદૃષ્ટિપણું જ તિહા ખીજ તે અસદ્ગ્રહને સર્વાંશે શુદ્ધપણું-જ તેહના નાશને' અસાધ્યપણાથી. એતલે કિણેક કિહાએક અભિનિવેશીને સમકિતપ્રાપ્તિ તે સુવલ ધમ કહિઈ છે તે વિચારવા યોગ્ય ધમ દેખાડુ' બાણુવુ. ધહા શ્વેતામ્બર વિશેષે કુણેક આશ કા કરે છે પૂર્વપક્ષ-મિત્ર ભાવે પૂણુ છુ-જૈનાભાસ તે દિગમ્બરાદિક પૂણયો હુતો અરિહંતને જ દેવપણિ કહિ, અને સૌગત, તો સુગતને' તે વતી એખિહું માહિ કણુ શોભન ? ધમ જો, હજીતાધ વૃજને ધમ ? હજીતાધ દિગમ્બરાદિક અભિનિવેશીને દેવ અરિહંતને કહે છે. એતલુ કહેતો લાજીતોએ નથી. જે માટે અમ્હે, ધુઅને' પૂણુ છુ-દિગમ્બર તે જૈન-કિવા જૈનાભાસ ? પ્રથમ પક્ષે, શ્વેતામ્બર હું પણિ જૈનાભાસપણું કહેવા, યોગ્ય. હઈ તેથી વિપરીતપણાથી, ખીજેપક્ષે, કિમ અરિહંતને દેવપણું કહે જૈનભાસપણાની હાનિથી. અરિહંતને અગીમાર અને જૈના-

दिगम्बरः स्वकीयमार्गं मोक्षमार्गतया भणतीति प्रतीतमेव । किञ्च-दिगम्बरादिवचन जैनाजैनयोर्वैपरीत्ये-
नामिधायकं, सौगतादेर्वचन च याथार्थ्येनामिधायकं, जैनानामेव जैनत्वेनामिधायकमित्येवं दिगम्बरसौग-
तयोर्मध्ये कः सत्यवादित्वेन शोभनः ? , शाक्यादिरिति चेत् । अलं प्रश्नोद्भावनेन, भवतैव निर्वचनस्य
कृतत्वात् । यत्तु शाक्यादिर्दिगम्बरादिकमपि जैनत्वेन भाषते तदनाभोगवशेन जैनजैनाभासयोरभेदबुद्-
ध्यैवावसातव्यम् । न पुनर्जैनाभासानामिवाब्रानवशेन वैपरीत्यबुद्ध्येति गाथार्थः ॥ १११ ॥

अथैवं भेदे सत्यपि उभयोरुन्मार्गगामित्वे साधारणकारणमोह—

॥तेसिं अण्णुणं चिअ भिण्णदिसाणंपि मूलदिसिचाओ । एगो दोसो तुल्लो तेणं ते दोवि उप्पहिआ ॥

व्याख्या—तयोरभिग्रहिकामिनिवेशिनोरन्योऽन्यं मित्रदिशोरपि मूलदिकत्यागः । ‘चिअ’ एवार्थे । मूलदिकत्याग एव । एको दोषस्तुल्य । तेन तौ द्वावपि उत्पथिकौ—उन्मार्गागामिनौ भवत इत्यक्षरार्थः ।

भावार्थस्तु एकनगरवासिमिर्दशमिः पुरुषैरेकनगरं जिगमिपितं तच्च पूर्वस्यामेव । सा च दिग् सर्वेषामप्येकैव मूलदिग्, तदभिमुखं गच्छतां सर्वेषामपि अविशेषेण समीहितनगरावाप्तेः । शेषास्तु आग्नेय्यादयो नवापि दिशो विदिश एव, तदभिमुखं गच्छता परस्परं मिश्रदिशामपि प्रेक्षितनगरानवाप्तेः । तेन नवापि पुरुषाः मूलदिग्भ्रष्टाः उन्मार्गागामिन एवोच्यन्ते । प्रकृतेऽप्येकनगरवासिकल्पाः संसारिणो भव्यजीवाः । प्रेक्षितनगरं मोक्षः, मूलदिग् जिनाज्ञा, तामन्तरेण सर्वमप्यनुष्ठानं त्रिपरीतमेव भवति ।

ભાસપણ્યને વિરોધથી, અરિહંતના વચનને અનંગીકારથી અરિહંતના અનંગીકારથી. એ તો શ્વેતાશ્વરના આગમને વિશે સંસારમાર્ગપણિ કહ્યો દિગ્ગજ તે પોતાના માર્ગ પ્રતિ મોક્ષમાર્ગપણિ કહે છે. 'વધા દિગ્ગંબરાદિકંતુ' વચન જૈન અને અજૈનને વિપરીતપણિ કહનાર, સૌગતાદિકંતુ વચન યથાર્થ કહનાર તે તો જૈનને જ જૈન પણ કહનારુ ઇમ દિગ્ગજ અને સૌગત મધ્યે સત્યવાદિપણિ કહ્યું ભલે ? શાક્યાદિક, ઇમ જડ પ્રમ્નપ્રકાશવે પૂર્ણ થયું. તઈજ ઉત્તરને કર્યાપણ્યથી અને જે શાક્યાદિક દિગ્ગજને પણ જૈન પણ કહે છે. તે અનાભોગને વશે જૈન અને જૈનાભાસની અભેદ્યુદ્ધિ જ જાણ્યું. પણ જૈનાભાસની પરિ અગ્નિને વિશે વિપરીતપણ્યાની યુદ્ધિ નહિ જ. એ ગાથાર્થ : ॥ ૧૧૧ ॥

હિંવે ધમ ભેદ જતેં ખિહુને ઉન્નાર્ગગામીપણિ સાધારણ કારણ કહે છે—

તે અન્યોન્ય લિન્નદિશાના ધણી છે તો પણ મૂલદિશાનો ત્યાગ એકદોષ ગણ્ય. તેણે તે બિહુ ઉન્નભાગી”.

તે આલિપ્તિક અને અલિપ્તિકને માહોમાહે લિન્ન દિશાના ધણીનો પશ્ચિમ મૂલદિશાનો ત્યાગ, ચિન્ન તે એવકારનો અર્થ થાય. મૂલદિશાનો ત્યાગ જ એકદોષ તે સરિખો. તેજ કરી એ જિહ્વા ઉન્નમાર્ગમાંથી હુઈ એ અક્ષરાર્થ. ભાવાર્થ તો-એકનગરવાસી દશ પુરુષે એક નગર જવા વાહુ તે તો પૂર્વને વિષે અને તે દિશ તે સર્વેને પશ્ચિમ એક જ મૂલદિશ, તે સાહમ્ય જતા સર્વેને અવિશેષે વાહિત નગરની પ્રાપ્તિ. ખીજ તો અગ્નિ કૃષ્ણિ પ્રમુખ નવે વિદિશ તે સાહમ્ય જતા માહોમાહિ લિન્ન દિશાના ધણીનો પશ્ચિમ વાહિત નગરની અપ્રાપ્તિથી તેજ કારણે નવે પુરુષ મૂલદિશિ અષ્ટ ઉન્નમાર્ગમાંથી જ કહિઈ ધમ પ્રહા પશ્ચિમ એક નગરવાસી સરિખા સસારી ભગ્યજન, વાહિતનગર તે મોક્ષ, મૂલદિશ તે જિનની આગ્રા, તે વિના સર્વે અનુબાન વિપરીત જ હુઈ. ગાયાર્થ-તો કિખ્યો છે. ભગવતને આદેશે ચારિત્ર 'હુઈ' એતલું

યદાગમઃ—‘આણાઙ્ગિચ ચરણ, તત્ત્વમે જાણ કિં ન ભગંતિ ? । આણં ચ અદ્વંતો, કસ્સાપસા કુણ્ણ સેસં ? ’ ॥ ૧ ॥ તિ, ઉપદેવ (ગા૦ ૫૦૫) । ઘૃત્તિર્યથા—‘આજ્ઞયા-ભગવદાદેશેન ચરણં-ચારિત્રં વ્યવતિષ્ઠતે’ इति शेषः । तद्भङ्गे-आज्ञालोपे जानीहि-अवबुद्ध्यस्व, किं न भग्नं ? सर्वमपि विमर्शितमित्यर्थः । आज्ञां व्यतिक्रान्तः-आज्ञामुलङ्घ्य व्यवस्थितः, कस्यादेशात् करोति शेषमनुष्ठानं विदम्बनारूपमेव भवेदिति । सिद्धिर्षिटीकायाम् । कर्णिकाया तु ‘सर्वं रत्नत्रयमपि भग्नमेवेत्यर्थः’ इति विशेषः । अत एव—‘समद्वयवित्तो सत्त्वा आणावज्झ त्ति भवफला चेव । तित्थयरुद्देसेण वि ण तत्तओ सा तदुद्देसा ’ ॥ १ ॥ इति पञ्चाशके (८. गा० १३) । घृत्तिस्त्वग्ने दर्शयिष्यते । तथा ‘तित्थयराणा मूल णिअमा धम्मरस तस्स वाषाए । किं धम्मो किमधम्मो णેवं मूढा विआणति ॥ १ ॥ त्ति । घृत्तिस्तूक्तैव । किञ्च-आस्तां जिनाज्ञोलङ्घकः, जिनाज्ञोलङ्घकोपबृंहकोऽपि तद्वदेव । यदुक्तम्-आणाए अवट्ठत जो उववूहेइ मोहदो-सेण । सो आणा अणवत्थमिच्छत्तविराहण पावे ॥ १ ॥ त्ति, साधुपञ्चाशक (गा० ३९) घृत्तौ । एवं जिनाज्ञालक्षणमूलदिग्भ्रष्टाः शाक्यादयोऽनाराधकाः, विराधकाश्च दिगम्बरादय ते सर्वेऽपि विदिग्गामिनः उन्मार्गगामिन एवत्यर्थः । जिनाज्ञावर्तिनस्तु मार्गगामिनः । यदागमः—‘कुप्पवयणपासंडी सव्वे उम्मगगपट्ठिआ । सम्मगं तु जिणक्खाय एस भग्गे हि उत्तमे ॥ १ ॥ त्ति श्रीउत्तरा० । घृत्तिस्तूक्तैवेति गाथार्थः ।

अयोक्तार्थानां तात्पर्यसङ्ग्राहिका गाथामाह—

॥ किरिआतुल्लातुल्ला दिसितुल्ला जइ हवंति ता तुल्ला । तुल्लफलंता जम्हा अजह तुल्लावि णो तुल्ला ॥

व्याख्या—क्रियामिस्तुल्या अतुल्याश्च क्रियातुल्यातुल्याः । यदि दिक्तुल्या भवन्ति—एकदि-

ખાહિરથી લેવુ આરાને લોપે’ જાણિ રુપ ન લાગુ ? સર્વે મર્દિં એ અર્થ’ આરા ઉલ્લંઘીને રહ્યો તે કહેના આદેશથી કરે છે ખીજુ અનુષ્ઠાન. વિજ્ઞાનારૂપ જ એ સિદ્ધર્ષિ ટીકાને વિષે કથિંકાને વિષે, તો સર્વ રત્નત્રય પશ્ચિ લાગુ, એતલો વિશેષ છઈ એ ગાથાની વૃત્તિ તો આગલિં દેખાડીરહે. એ ગાથાઈ’ પશ્ચિ તિવારે લિખીરહે. વધી જિનારાને ઉલ્લંઘનારો તો દૂર રહ્યો, જિનારાને ઉલ્લંઘક તેહનો પ્રશસક પશ્ચિ તે સમાન, ‘આરાને વિષે અવર્ત’તો તેહને જે પ્રશસે તે આરાલગ-અનવસ્થા-મિથ્યાત્વ-વિરાધના પારે’. અતએવ કાચ અને મણિ એ અમ્હારે મૂલે’ સરિખા ઝહવો જે પોતે અંગીકૃત જે વિરુદ્ધ પક્ષ તેહની હાનિ જે લાય તેહનો પ્રયોજક જે દષ્ટિરાગ તેહને ખલિં ઉન્નૂ ખલે’ લિખ્યુ છે જે અમ્હારે ગુણપક્ષ આદરવો ઇમ કરી સકલ મિથ્યાત્વીની અનુમોદના પ્રશસા પ્રમાણ. તે મિથ્યા જાણ્યુ અને અસદૃશ ટલે ટૂંકુ તે માર્ગાનુસારીની અનુ-મોદના પ્રશસા તો અમ્હારે પશ્ચિ માન્યા છે તે જાણ્યુ ઇમ જિનારારૂપ મૂલ દિશથી બ્રહ્મ થયા શાક્યાદિ અનારાધક, અને વિરાધક દિગ્ગજરાદિક તે સર્વે ઉન્ન-માર્ગગામો એ અર્થ’ જિનારાવર્તી તે માર્ગગામી વૃત્તિ. તો કહી છે જ એ ગાથાઈ. ॥ ૧૧૨ ॥

હિવે કહ્યા અર્થના પરમાર્થની સમઠની કહેનારી ગાથા કહે છે—

ક્રિયાઈ સરિખા અથવા અણુસરિખા દિશિ જે સરિખા કૃઈ તો સરિખા જ સરિખુ’ ફલ-અ’તિ વતી અન-પથા તો સરિખા એ, અણુસરિખા. ॥ ૧૧૩ ॥

ક્રિયાઈ સરિખા અથવા અણુસરિખા જઈ દિશિ પ્રલ્પ-એક દિશિ જાનારા કૃઈ તજ તે સરિખા જ કહીઈ,

ગોમિતો ભવન્તિ, 'તા' તર્હિ તુલ્યા ઉચ્યન્તે, યસ્માત્કારણાત્ તુલ્ય ન્તાઃ, તુલ્ય-સમાનં -વિવ-
ક્ષિતનગરાવામિલક્ષણમ્ અન્તે-અવસાને યેષાં તે તુલ્યફલાન્તાઃ, । અન્યથા-વિદિગ્ગામિનઃ તુલ્યા અપિ-
ક્રિયામિઃ સમાનો અપિ, ન તુલ્યા ભવન્તિ, સમીહિતનગરાનવાપ્તેરિત્યક્ષરાર્થઃ ।

આવાર્થઃ પુનરેવમ્-યથા લોકેઽપિ પ્રેક્ષિતનગરં પ્રતિ પ્રથિતા નાનાપુરુષાઃ । તેષાં મય્યે કેચિત્
ક્રિયામિઃ પાદગમનાન્નમોજન-પાનીયપાન સ્નાન-મુસ્થાનવિશ્રામ-શ્રમાપનચનોદિલક્ષણાભિસ્તુલ્યાઃ । કેચિદતુલ્યા
ગત્યાદિતારતમ્યભેદેન ભવન્તિ । તે સર્વે ઽપિ 'યદિ પ્રેક્ષિતનગરદિગ્ગામિત્વેન તુલ્યા ભવન્તિ તર્હિ તુલ્યા
એવોચ્યન્તે, ગત્યાદિતારતમ્યકૃતકાલભેદેના ઽપિ પ્રેક્ષિતનગરાગાપ્તેરાવશ્યકત્વાત્ । દિવૈવપરીત્યે ચ ક્રિયા-
મિસ્તુલ્યા અર્થતુલ્યા એવં દિવૈવપરીત્યેન ક્રિયાણામપિ વૈપરીત્યાત્ । યા ક્રિયા પ્રેક્ષિતનગરામિમુલ્કગામિના
પ્રત્યાસન્નતાભવનહેતુઃ, સૈવ ક્રિયા પ્રેક્ષિતનગરાનમિમુલ્કગામિનાં દૂરદૂરતરતાભવનહેતુઃ । તથા પ્રકૃતે ઽપિ
સાંધુ-શ્રાવક-સંનિમ્પપાક્ષિકાઃ શીઘ્ર-મન્દ-મન્દતરગત્યાદિભિરતુલ્યાં અપિ જિનાઙ્ગયા તુલ્યાસ્તુલ્યા એવ, કાલ-
ભેદેના ઽપિ ફલપ્રાપ્તેઃ સામ્યાત્ । અત એવ ત્રયાણામપિ ધર્માઃ મોક્ષમાર્ગતયા મળિતાઃ ।

યદાગમઃ—'સાવજ્જજોગપરિવજ્જણાઽ સવ્વુત્તમો જઈધમ્મો । વીઓ સાવગધમ્મો તદ્વઓ સંવિ-
માપક્કલપહો' ॥ ૧ ॥ ત્તિ ઉપ૦ (ગા૦ ૫૧૯) । યે તુ જિનાઙ્ગામધિકૃત્યાતુલ્યા, તે ક્રિયામિસ્તુલ્યા
અતુલ્યા વા અતુલ્યા એવ । યથા ગૃહિલિજ્ઞ-કુલિજ્ઞ-દ્રવ્યલિજ્ઞોપલક્ષિતા બ્રાહ્મણ-તાપસ-નિહ્વાઃ । તેપુ ક્રિયા-
મિસ્તુલ્યા નિહ્વાઃ-જેનાભાસત્વાત્, અતુલ્યાશ્ચ બ્રાહ્મણતાપસા । તે સર્વેત્યતુલ્યા એવ અર્થાત્સાધ્વામાસા-
દિમિઃ, જિનાઙ્ગાવાહ્યતાત્ । અત એવં તે સંસારમાર્ગભૂતાઃ । યદાગમઃ—'સેસા મિચ્છદિટ્ઠી ગિહિલિંગ-
કુલિંગદવ્વલિંગેહિં । જહં તિણિં ય મુક્કલપહા સંસારપહા તંહા તિણિં' ॥ ૧ ॥ ત્તિ ઉપદે૦ (ગા૦ ૫૨૦) ।
એવ યથા દિવૈવપરીત્યેન ગમનાદિક્રિયાણામપિ ફલપ્રાપ્તિમધિકૃત્ય વૈવરીત્યં તથા જિનાઙ્ગામન્તરેણ જ્ઞાન-

ને માટે સરિખુ ફલ વાહિત નગરની પ્રાપ્તિરૂપ છેકે જેહને' તે. વિનિશગામા ક્રિયાઈ સરિખાં પશ્ચિ સરિખા ન
હુંહ વાહિત નગરની અપ્રાપ્તિથી એ અક્ષરાર્થઃ । ભાવાર્થઃ તે એ-જિમ લોકને વિષિ પશ્ચિ ઇપ્સિત નગરની
પ્રતિ વ્યાધ્યા નાના પુરુષ તે 'મધ્યે કેતલાએક પાદેગમન અન્નભોજન, પાણી પીધુ', નંદાદુ, સુસ્થાનકે વીસામે,
શ્રમનુ ટાલવું' ઇત્યાદિક ક્રિયાઈ સરિખા. કેતલાએક અણુ સરિખા ગત્યાદિકને તરતમપણાઈને બોદિ હુંહ. તે સર્વે
જહં ઇપ્સિતનગર દિગ્ગામી પશ્ચિ કરી સરિખા હુંઈ તઉ તુલ્ય જ કહીઈ ગત્યાદિકની તરતમપણાઈઈ કહ્યું જે
કાલભેદ, તેણિ પશ્ચિ ઇપ્સિતનગરની પ્રાપ્તિને આવશ્યકપણાથી. દિશને વિપરીતપશ્ચિ તેા ક્રિયાઈ સરિખા જ તેા
પશ્ચિ સરિખા ન હુંઈ દિગ, વિપરીત પશ્ચિ કરી ક્રિયાને' પશ્ચિ વિપરીતપણાથી જે ક્રિયા ઇપ્સિતનગરને
અભિમુખ ગામીને હુંકડા થવાનું હેતુ, તેહજ ક્રિયા ઇપ્સિતનગરને-છેકરાટા ગામીને હર હરતર થવાનું
હેતુ તિમ છડા. એ સાંધુ શ્રાવક અને સવેગ પાક્ષિક શીઘ્ર મદ-અને મદતર ગમનાદિકે અણુસરિખા
પશ્ચિ જિનાઙ્ગાઈ તુલ્ય તે તે સરિખા જ. કાલબોદિ' પશ્ચિ ફલપ્રાપ્તિની સરિખાઈથી. એતલા જ વતી ત્રિભુના
ધર્મ તે માર્ગપશ્ચિ કહ્યા. યે માટે આગમ 'પાપયોગ પરિવર્જનથી સર્વોત્તમ યતીનેા ધર્મ બીનેા શ્રાવકનેા
ધર્મ ત્રીએ સ વિગ્ન પાક્ષિકપથ' અને જે જિનાઙ્ગા આશ્રયી, અણુસરિખા તે ક્રિયાથિકે સરિખા અણુ-
સરિખા પશ્ચિ અણુસરિખા જ. જિમ ગૃહે લિંગ કુવેપ અને દ્રવ્યલિંગે એલખ્યા આલણુ તાપસ અને
નિહવ, તેહને વિષે ક્રિય ઈ તુલ્ય નિહવ જેનાલામપણાથી. અતુલ્ય તે આલણુ તાપસ તે સર્વે અણુસરિખા
જ. અનિકારથી સાધ્વાલાસાદિક સાથે, જિનાઙ્ગા પ્રાણપણાથી એતલાજ વતી સંસારમાર્ગરૂપ સાધ્વા-
દિકથી બીજા તે મિથ્યાત્વી કણુ ? ગૃહ્યલિંગ કુલિંગ અને દ્રવ્યલિંગ તિણિ એલખ્યા જિમ ત્રિણિ

મપ્યજ્ઞાનમ્ । તન્માહ્વાત્પ્રાત્ સમ્યક્ત્વપ્રતિપક્ષભૂત મિથ્યાત્વ, મોક્ષમાર્ગપ્રતિપક્ષભૂતઃ સંસારમાર્ગઃ , વિરતિરપ્યવિરતિરિત્યાદિરુપેણ સર્વમપિ વિપરીતમેવ ભવતીતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અથ ['દ્વિર્બદ્ધં સુવદ્ધ ભવતી 'તિન્યાયાત્] ઉક્તમેવાર્થ લોકસિદ્ધદષ્ટાન્તગર્ભ વિમણિપુર્ગાથામાહ—

॥ પહિઆઓ ઉપ્પહિઓ વિવરીઓ હોહ લોઅવિક્સવાઓ । સદ્ધાણુદ્ધાણેહિં ભાવાભાવાહ્જુત્તેહિં ॥૧૧૪॥

વ્યાખ્યા—પથા—માર્ગેણ ગચ્છતીતિ પથિકસ્તસ્માત્, ઉત્પથા—ઉન્માર્ગેણ ગચ્છતીત્યુત્પથિકો વિપરીતો લોકવિચ્ચાતઃ, કામ્યા ? શ્રદ્ધાનાડ્ઞુષ્ઠાનામ્યા, કિંમૂતામ્યા ? ભાવાભાવાદિયુક્તામ્યામ્ । ભાવશ્ચ અભાવશ્ચ. ભાવાભાવૌ, ભાવાભાવાવાદૌ યેષા તીવ્રત્વમન્દત્વાદીના તે ભાવાભાવાદ્યઃ, તૈર્યુક્તે શ્રદ્ધાનાડ્ઞુષ્ઠાને તામ્યામિતિ । અયં ભાવઃ—માર્ગપ્રસ્થિતાનામનેન માર્ગેણ ગચ્છતામસ્માક પ્રેક્ષિતનગરાવાપિરિતિ શ્રદ્ધાન તથૈવ ગમનભોજનાદિકં ચાનુષ્ઠાન યદિ હિતં, તર્હિ ઉન્માર્ગપ્રસ્થિતાનામહિતમેવ તીવ્રશ્રદ્ધાનગમનાદિકં ચ । યદિ પથિકાના હિતં તર્હિ ઉત્પથિકાનામહિતમેવ । યતો યયૈવ ક્રિયયા પથિકાના પ્રેક્ષિતનગરમત્યાસન્નતા-મ્ભવન તથૈવ ક્રિયયા ઉત્પથિકાના દૂરેદૂરતરાદિભવનમિત્યાદિપર્યાલોચનયા પથિકાના યસ્ય ભાવો હિતસ્ત-દભાવ ય્વોત્પથિકાનામ્ । તથા પથિકાનાં યદિ શીઘ્રગમન હિત તર્હિ ઉત્પથિકાના મન્દગમનમિત્યાદિ સ્વયમેવ (એવ ભાવાભાવામ્યા વૈપરીત્ય ચ) પર્યાલોચ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૪ ॥

ભોક્ષપથ, તિમ સ સાર પથ ત્રિષ્ણિ. ઇમ જિમ દિગ્વિપરીતપથે ગમનાદિ ક્રિયાનું પથુ દ્વિપ્રાપ્તિને આશ્રી વિપરીતપથુ, તિમ જિનાજ્ઞાવગરનુ જ્ઞાન પથુ અજ્ઞાન. અને તેના મહિમાથી સમ્યક્ત્વ-પ્રતિપક્ષભૂત મિથ્યાત્વ, મોક્ષમાર્ગ-પ્રતિપક્ષભૂત સ સારમાર્ગ, વિરતિ પથુ અવિરતિ એ રૂપે બીજી પથિ વિપરીત જ હોય છે. ॥૧૧૩॥

હવે કહેલી વાતને લોકપ્રસિદ્ધ ઉદાહરણથી જણાવે છે કે—

મૂલનો અર્થ—પથિકા ઉત્પથિ વિપરીત હોઈ એ લોકોને વિષે પ્રસિદ્ધ છે તીવ્રભાવ-મદ્ભાવ પ્રમુખે યુક્ત એકવી સદ્બુદ્ધિ અને અનુષ્ઠાન કરીનઈ

વૃત્ત્યર્થ—જે માર્ગે ચાલે તે પથિક. તેનાથી ઉત્પથિક-જે ઉન્માર્ગે ચાલે તે વિપરીત હોય છે. એ લોકમા પ્રસિદ્ધ છે. શા વડે ? શ્રદ્ધા અને અનુષ્ઠાનવડે. કેવા ? ભાવ અને અભાવ, તીવ્રપથુ અને મદપથુ વિગેરેથી સહિત શ્રદ્ધા અને અનુષ્ઠાન ભાવાર્થ-માર્ગે ચાલનારાઓને આ માર્ગે ચાલવાથી ઇચ્છિતનગરની પ્રાપ્તિ થશે એવી શ્રદ્ધા અને ગમન-બોજન આદિ ક્રિયાન્યારે હિતકર છે । ત્યારે ઉન્માર્ગે ચાલેલાઓને અહિતકર જ છે તીવ્રશ્રદ્ધા-ગમન વિગેરે ન્યારે માર્ગે ચાલનારાઓને હિતકર ત્યારે ઉન્માર્ગે ચાલનારાઓને અહિતકર જ. કારણુ-જે ક્રિયાથી માર્ગે ચાલનારાઓને ઇષ્ટનગર નજીક થાય છે તે જ ક્રિયાથી ઉન્માર્ગે ચાલનારાઓને દૂર-અતિ દૂર થાય છે. આ વિચારણાથી પથિકોને જેનો સદ્ભાવ હિતકર તેનો અભાવ ઉત્પથિકોને હિતકર તેવી રીતે પથિકોને ન્યારે શીઘ્ર ચાલવું હિતકર, ત્યારે ઉત્પથિકોને મંદગમન હિતકર. એ વિગેરે પોતે વિચારવું. ॥ ૧૧૪ ॥

અથોક્તમેવાર્થ વ્યક્તિ આહ—

॥ તે જાઓ કિરિઆઓ પહિઆણં સુંદરાડ તા ચેવ । ઉપ્પહિઆણં અસુહા અજરીણ જરીણ જહ સપ્પી ॥

વ્યાખ્યા—યસ્માન્માર્ગોન્માર્ગામિનાં તુલ્યાભ્યામપિ શ્રદ્ધાનાનુષ્ઠાનાભ્યાં વૈપરીત્યં, તત્-તસ્મા-ત્કારણાત્ યાઃ ક્રિયા. પથિકાનાં સુન્દરાઃ, તા એવ ક્રિયા ઉત્પથિકાનામસુન્દરાઃ । દૃષ્ટાન્તમાહ—યથા । સર્પિઃ—ઘૃતમજ્જરિણાં—જ્વરરોગરહિતાનાં હિત, તદેવ ઘૃતં જ્વરિણામહિતમ્ । એવ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનેઽપિ યોજ્યમ્ । યથા યદ્ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનં જિનાજ્ઞાવર્તિનાં હિતં, તદેવ જિનાજ્ઞાવિકલાનામહિતમ્ । એતચ્ચ ‘વાહ્યપ્રત્યયાગાગ્ર ચારુ નન્વત્ર તદિતરસ્યાઽપિ । કબ્ચુકમાત્રયાગાગ્રહિ મુજગો નિર્વિષો ભવતી ’ ॥૧॥ તિ સમ્મત્યા પ્રાક્ પ્રદર્શિતમેવ । યતસ્તથાવિધાનુષ્ઠાનહેતુકમેવ તીર્થસ્પર્દ્ધોચ્છેદા(મિપ્રાયા)દિક પ્રાદુર્ભવતિ । નિષ્ક્રિયો હિ નિજમાર્ગાડનાસક્તઃ પ્રાયો નિજમાર્ગપ્રતિપક્ષભૂતે માર્ગે માત્સર્યાદિદોષભાગ્ ન ભવતીતિ જગત્સ્થિતિઃ । યસ્તુ નિષ્ક્રિયોઽપિ કશ્ચિત્ નિજમાર્ગે તીવ્રશ્રદ્ધાવાન્ ઇન્માર્ગપ્રસ્થિતાનાં સાન્નિધ્યકર્તા સ ચ (પરદ્વારા) ક્રિયાવાનેવાવસાતઘ્ન, સાક્ષાત્ક્રિયાયા અભાવેઽપિ પરસ્પરયા ક્રિયાયાઃ સત્ત્વાત્ । યસ્તુ મિથ્યાદૃષ્ટિર્નિજમાર્ગક્રિયાં કુર્વાણોઽપિ સમ્યક્ત્વામિમુક્તઃ, સ ચ જિનાજ્ઞાવર્તિવદવસાતઘ્નઃ । તસ્ય ચ તથામૂતસ્ય તામલેરિવ જૈનમાર્ગમાત્સર્યાઘભાવાત્ । ભાવે ચ સમ્યક્ત્વામિમુક્તત્વં ન સ્યાત્ । કિન્ન—આસ્તાં તીર્થવાહ્યઃ, તીર્થાન્તર્વર્તિનોઽપિ જિનાજ્ઞાશૂન્યા જિનવિપયાપિ પ્રવૃત્તિર્ભવંત્કલૈવ ભવતિ ।

યદાહ શ્રીહરિમંત્રસૂરિઃ—સમહપવિત્તી સઘ્વા આણાવજ્ઞત્તિ ભવફલા ચેવ । તિંથગરુદ્ધૈસેળ વિ ણ તત્તઓ સાં તદુદ્દેસા ॥ ૧ ॥ ઇત્યુપપન્નાશકે (ગા ૧૩) વૃત્તિર્થથા—‘અથ કિમેવમાજ્ઞાયા’ પ્રાધાન્યમુદ્ઘોષ્યતે ? ઇત્યાહ—સમહ ૦ । વ્યાખ્યા—‘સ્વમતિપ્રવૃત્તિઃ—આત્મયુદ્ધિપૂર્વિકા ચેદ્વા સર્વા—સમસ્તા

હવે કહેલા અર્થને ૨૫૯ જાણાવે છે—

મૂલનેા અર્થ—તે કારણથી જે ક્રિયા પથિકને સુદર હોય તેહિજ ક્રિયા ઉત્પથિકનેઈ અશુભ જ હે છે. જિમ જવરીને ધૂત અહિત કરનાર અને જવરરહિતને હિત કરનાર, તિમ ધર્માનુષ્ઠાન પથિક—ઉત્પથિકને જાણુ

વૃત્તયર્થ—જે માટે માર્ગગામી અને ઉન્માર્ગગામીઓને શ્રદ્ધા અને ક્રિયા સરખી છતાં વિપરીતપણે જોવાય છે. તે કારણથી જે ક્રિયા પથિકને સારી, તેજ ક્રિયા ઉત્પથિકને ખરાબ જેમ ધૂત જવરરોગવગરનાઓને હિતકારી છે જ્યારે તેજ ધૂત જવગવાળાઓને અહિતકારી છે એમ ધર્મક્રિયાના જોડુ’ જેમ જે ધાર્મિકક્રિયા જિનાજ્ઞામા રહેલાઓને હિતકારી, તેજ ક્રિયા જિનાશા વગરનાઓને અહિતકારી (આ વાંત પૂર્વે જણાવી છે) કારણ—તેવા પ્રકારના અનુષ્ઠાનથી તીર્થ—શાસનના નાશકરવાનું મન પ્રગટે છે. અનુષ્ઠાન નહિ કરનાર જે સ્વમતનો રાગી ન હોય તો તેને પ્રાપ્ત સ્વમતથી વિરુદ્ધમત પ્રત્યે ધર્મ્યા—અસહિષ્ણુના થતી નથી એરી જગતની મર્યાદા છે. જે કોઇ અનુષ્ઠાન નહિ કરનાર છતાં પણ સ્વમતમાં તીવ્રગગવાલો તેમજ ઉન્માર્ગગામીઓને સહાય કરનાર તે ક્રિયાવાલો જ જાણુવો હવે સાક્ષાત્ ક્રિયા એનામાં નથી પણ પરપરાએ એનામાં ક્રિયા છે વળી જે મિથ્યાદૃષ્ટિ સ્વમતની ક્રિયા કરે છે છતાં સમ્યક્ત્વની સન્મુખ છે તે જિનાજ્ઞાવર્તિસરખો જાણુવો. કારણ—તેને તામહિતાપસની જેમ જૈનમતપ્રત્યે ધર્મ્યાવિજેનેા અભાવ હોય છે. અને જે હોય તો તેનું સમ્યક્ત્વનુ સન્મુખપણું ન રહે

દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવવિષયા, આજ્ઞાબાહ્યા—આત્મોપદેશશૂન્યેતિહેતોર્ભવફલૈવ—સસારનિવન્ધનમેવ, આજ્ઞાયા એવ
ભવોત્તારણહેતુષુ-પ્રમાણત્વાત્ । નનુ યા તીર્થકરોદેશવતી સા ભવફલા યુક્તા, નત્વિતરા જિનપક્ષપાતસ્ય
મહાફલત્વાદિત્યાશઙ્કયાહ—તીર્થકરોદેશોનાઽપિ—જિનાલમ્બનેનાઽપિ, આસ્તા તતોઽન્યત્ર સ્વમતિપ્રવૃત્તિર્ભવ-
ફલૈવેતિ પ્રકૃતમ્ । યતો ન તત્ત્વતો—ન પરમાર્થતત્ત્વદેશવતી સ્વમતિપ્રવૃત્તિસ્તસ્મિન્ તીર્થકરે હેશ-પ્રણિધાન
યસ્યાઃ સા તદુદેશા । ય એવ હિ આજ્ઞયા પ્રવર્તેતે સ એવ જિનમુદિશ્ય પ્રવર્તેતે ઇત્યભિધીયતે, નાપર 'હતિ ।
ન ચ, તીર્થકરમુદિશ્ય પ્રવૃત્તિર્જિનાજ્ઞાબાહ્યા કથમ્ ?' ઇતિ શઙ્કનીયમ્, કુસુમાદિભિર્દ્રવ્યસ્તવ કુર્વાણે સાધૌ
સ્તેન્યાદિકુકર્મોપાર્જિતદ્રવ્યેણ દ્રવ્યસ્તવ કુર્વાણે શ્રાવકાદૌ ચ પ્રતીતત્વાદિત્યાદિ સુધિયા સુપ્રતીતમેવેતિ
ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૫ ॥

અથ પથિકોત્પથિકદૃષ્ટાન્તસિદ્ધમનુષ્ઠાનં સમ્યગ્યોજયિતુ ગાથામાહ—

॥ તેણં જં પરસમયે અકરણણિઅમાહ સુંદરં કિંચી । તં ચેવ ય જિણસમયે વુચંતં હોઈ ફલવંતં ॥ ૧૧૬ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન પથિકોત્પથિકયોઃ સમાનક્રિયયોરપિ દિવૈપરીત્ય, તેન યત્ પરસમયે—
શાક્યાદિદિગમ્બરાદિદેશને અકરણનિયમાદિક સુંદર—જીવરક્ષાદિરૂપ નામમાત્રેણ શોભન કિયદ્ ભવતિ,
તદેવ જિનસમયે—જૈનશાસને ઉચ્ચમાન—અવતાર્યમાણ સમ્યગ્દૃષ્ટિનાનુષ્ઠીયમાનમિત્યર્થઃ, ફલવત્—સમીહિત-
ફલજનક ભવેત્ । મોક્ષહેતોઃ સંયમસ્ય હેતુત્વાત્ । જૈનપ્રવચન એવ જ્ઞાનાદિસહકારિકારણસામગ્રયાઃ
સન્નાવાત્, ન પુનરુત્પથિકસ્યાઽપિ, તસ્ય મૂલભૂતકારણસ્ય જ્ઞાનસ્થૈવાભાવાત્ । 'મિચ્છાદિદ્વિત્સ અન્નાણ-
મિતિ' વચનાત્ ।

વતી તીર્થબલિવર્તી દૂર રહે, તીર્થ—શાસનની અદર રહેલાની પથુ જિનાગાવગરની જિનવિષયકપથુ
પ્રવૃત્તિ સસારક્ષણે આપનારી હોય છે ને માટે હરિશ્ચંદ્રસૂરિએ આઠમા પચાસકમા, જણાવે છે—
'સમદ્વિવિચ્છી' ગાથા અર્થ—સ્વમતિપૂર્વકની તમામ ધર્મક્રિયા આગાધારની હોવાના કારણે સસારનું કારણ
બને છે તે ક્રિયા તીર્થ કરના ઉદેશ—આલબનવાલી હોય તો પથુ પરમાર્થથી તીર્થ કરના ઉદેશ—આલબનવાલી
નથીજ. ને તીર્થ કરની આગાથી પ્રવર્તે છે તેજ જિનને ઉદેશને પ્રવર્તે છે. બીજો નહિ.

તીર્થ કરના ઉદેશવાલી ક્રિયા આગાધાર કેમ હોય ? એમ ન શકયુ. પુષ્પાદિથી પ્રત્યપૂજકરનાર
સાધુમા અને ચોરી વિગેરે કુર્મથી ઉપાજિત પ્રત્યવડે પૂજા કરનાર શ્રાવકમા પ્રસિદ્ધ હોવાથી એ
શુદ્ધિમાને પ્રસિદ્ધ છે. ॥ ૧૧૫ ॥

હવે પથિક અને ઉત્પથિકના દૃષ્ટાંતથી સિદ્ધ અનુષ્ઠાનને જોડે છે—

મૂલેના અર્થ—તે કારણથી પરમતમા ને કાષ્ઠ અકરણનિયમ આદિ સુદર હોય તેજ જિનમતમા
આચરવામા આવે તો ફળદાયક થાય છે. મોક્ષનો હેતુ ને સયમ તેનો હેતુ હોવાથી.

વૃત્ત્યર્થ—જિનમતમા જ્ઞાનાદિ સહકારિકારણની સોમગ્રીની વિવર્માનતા છે પણ ઉન્માર્ગિના
મતમા નથી તેણ મૂલભૂત કારણ ને જ્ઞાન તેનો અભાવ હોવાથી 'મિથ્યાદૃષ્ટને અજ્ઞાન' એ વચનથી

ભાવાર્થ—મહત્ત્વપથુ મોક્ષનું અંગ હોવાથી સુદર છે. છતાં સમ્યગ્દૃષ્ટિ સાધુને શુભક્ષણાળ
થાય છે પણ મિથ્યાદૃષ્ટિને નહિ. કારણ—તેને સહકારિ કારણ ને જ્ઞાનાદિ, તેનો અભાવ છે. જ્ઞાનનું
સહકારિકારણપથુ 'પદમ નાણં તત્ત્વો દયા' એ વચનથી સિદ્ધ છે.

અયં ભાવઃ—મોક્ષાદ્ભવેન શોભનમપિ મનુષ્યત્વં સમ્યગ્દષ્ટેઃ સંયતસ્ય શુભફલવદ્ ભવતિ । નં પુનર્મિથ્યાદષ્ટેરપિ, તસ્ય જ્ઞાનાદિસહકારિકારણાભાવાત્ । સહકારિકારણત્વં ચ ‘પદ્મં ણાણં તથો દ્ય’ત્તિ વચનાત્ । एवं जीवरक्षादिहेतुत्वेन अकरणनियमादिकं सुन्दरमपि सम्यग्दष्टेरेव फलवद्भवति । मोक्षमार्गपथिकत्वात्, न पुनर्मिथ्यादष्टेरपि उत्पथिकत्वात् । यत्तु अन्यतीर्थिकाभिमतकरणनियमादेः सुन्दरत्वेन भणनं तद्विज्ञायासक्तस्य जनस्य मनुष्यत्वस्येव स्वरूपयोग्यतया व्यवहारतो मन्तव्यम् । निश्चयतस्तु मिथ्यादृगकरणनियमो हिंसाद्यासक्तजनस्य मनुष्यत्व चेत्पुनरपि संसारकारणत्वेनानर्थहेतुत्वादसुन्दरमेवेति गायार्थः ।

અયોક્તાર્થસમર્થનાય દૃષ્ટાન્તમાહ—

॥ जह अरिहं देवा इ असद्वहणं अभिणिवेसिमिच्छत् । तं चेव य जिणसम ए सम्मत्तं साहुपमुहाणं ॥ ११७ ॥

વ્યાખ્યા—યથા અર્હહેવાદિશ્રદ્ધાનં-દેવોઽર્હએવેત્યાદિરૂપમ્, અભિનિવેશિનાં મિથ્યાત્વં, તત્ર વીજ, તૂક્ષ્મેવા ‘તં ચેવ’ત્તિ । તદેવ શ્રદ્ધાનં જિનસમયે-જૈનશાસને સાધુસાધ્વીશ્રાવકશ્રાવિકાણાં સમ્યક્ત્વં ભવતિ । एवं भद्रानसाम्यमपि पथिकोत्पथिकयो-र्वैपरीत्यमापन्नमिति गायार्थः ॥ ११७ ॥

અથ પુનરપિ દૃષ્ટાન્તમાહ—

॥ जह जिणमय जिणपडिमा परपरिगहिआ य अजिणपडिमत्ति । एवं जिणमयसरिसं अणणंपि अ अण्णसारिच्छं ॥

વ્યાખ્યા—યથા જિનમતે જિનપ્રતિમા પરપરિગૃહીતા-પરેઃ શાક્યાદિભિઃ નિજદેવત્વેનાભ્યુપગતા અજિનપ્રતિમા ભવતિ-અજિનાઃ સુગતેશ્વરાદયસ્તેષાં પ્રતિમા સ્યાત્ । एवं जिनप्रतिमादृष्टान्तेन अन्यदपि-

એવી રીતે શુભરક્ષાદિના હેતુપણે અકરણનિયમાદિ સુદર ઇતા સમ્યગ્દષ્ટિનેજ ફલવાળું થાય છે મોક્ષમાર્ગનો પથિક હોવાથી. પણ મિથ્યાદષ્ટિને નહિ કારણ-એ ઉત્પથિક છે. અન્યદર્શનને મોન્ય અકરણનિયમાદિ તેનું સુદરપણે જ કથન છે તે હિંસાદિમા તત્પરજનનું મનુષ્યત્વનો જેમ સ્વરૂપયોગ્યતયા વ્યવહારથી માનવું. નિશ્ચયથી તો મિથ્યાદષ્ટિનો અકરણનિયમ અને હિંસાદિમા તત્પર એવા જનનું મનુષ્યપણું, એ બન્ને સંસારનું કારણ હોવાથી અનર્થનું કારણ હોવાથી ખરાબ જ છે. ॥ ૧૧૬ ॥

હવે ઉપર કહેલ અર્થને દૃઢ કરવા દૃષ્ટાંત કહે છે—

મૂલનેા અર્થ-જિમ અભિનિવેશિઓનું અરિહંતદેવપ્રમુખનું સદ્દેવું તે મિથ્યાત્વ, તેહિજ જિન શાસનને વિષે સાધુપ્રમુખનું સદ્દેવું સમ્યક્ત્વ હોય છે.

વૃત્ત્યર્થ-દેવ અરિહંત જ એ આદિ રૂપે અરિહંતદેવ આદિનું જે સદ્દેવું તે જિમ અભિનિવેશિ-ઓને મિથ્યાત્વ, તે જ શ્રદ્ધા જિનશાસનને વિષે સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને સમ્યક્ત્વ થાય છે. એવી રીતે શ્રદ્ધા સરખી ઇતા પથિક અને ઉત્પથિકનું વિપરીતપણું પ્રાપ્ત થયું. ॥ ૧૧૭ ॥

હવે ફરી પણ દૃષ્ટાંત કહે છે. —

મૂલનેા અર્થ-જિમ જિનશાસનને વિષે અન્યદર્શનીઓએ ગ્રહણ કરેલી જિનપ્રતિમા તે અજિનની-સુગતાદિની પ્રતિમા થાય છે. તિમ જિનશાસનના સગળ તપસજાદિ તે અન્યના સરીખું -પંચાગ્નિપ્રમુખનું સરખું બાધવું.

જિનપ્રતિમાવ્યતિરિક્તમપિ તપ:સંયમાદિકં જિનમતસદ્દશં શામ્યાદિભિરાત્મીયધર્મત્વેનાભ્યુપગતમ્, અન્ય-
સદ્દશ-જિનમતસદ્દશાદ્યન્યદ્વિસદ્દશ-પદ્માગ્નિસાધન-સન્ધ્યાવન્દન-ગદ્ગાગોદાવરીસ્નાના-મિપૂજાદિ યાવન્
મધ્યમેહાદિયાગાદિક તત્સદ્દશ-તત્સમાન મન્તવ્યમ્ ।

અર્થ ભાવ:—યથા આભિગ્રહિકમિથ્યાદષ્ટિના આત્મીયદેવત્વેનાભ્યુપગતાના જિનપ્રતિમા-સુગત-
પ્રતિમા-હરિહરાદિપ્રતિમાના તૌલ્ય તથા આત્મીયધર્માનુષ્ઠાનત્વેનાભ્યુપગત જૈનમાર્ગાનુકારિ વ્રહ્મચર્યપાલન
પદ્માગ્નિસાધનાદિકં ચ તુલ્યમેવ, મિથ્યાદષ્ટેરભેદબુદ્ધેઃ કારણત્વેન સર્વત્ર સામ્યાત્ । અન્યથા જિનપ્રતિ-
માઽપિ હરિહરપ્રતિમાતુલ્યા ન સ્યાત્ । તથાત્વે ચ નિજદેવત્વાદિબુદ્ધ્યાઽપિ ક્રિયમાણ જિનપ્રતિમાયાઃ
પૂજાદિકં સમ્યગ્દશમધ્યનુમોદનીયં પ્રસજ્યેત । તત્ત્વ આગમબાધિતમિતિ જૈનાના સમ્મતમેવ । એતેન
અભિનિવેશિકલ્પમાત્રેણ તીર્થંકરઃ કથં ભિન્ન ? इति पराशङ्काऽपि परास्ता, सर्वत्राऽप्याराधकविकल्पस्यैव
પ્રામાણ્યાત્ । પર સ્થાયત્ત્વેનાભ્યુપગતાના પ્રતિમાદીનામિત્યધ્યાહાર્યમ્ । ન ચૈવ હરિહરાદિપ્રતિમાઽપ્યર્હ-
ત્પ્રતિમાબુદ્ધ્યા આરાધ્યમાના સમ્યગ્દશા જિનપ્રતિમાવદ્ ભવિષ્યતીતિ શક્યનીયમ્, આરાધકસ્ય મિથ્યા-
દષ્ટિત્વાપત્તેઃ । વૈપરીત્યેનાવબોધાત્ । નહિ મિથ્યાદષ્ટિપરિગૃહીતજિનપ્રતિમાવત્ સમ્યગ્દષ્ટિપરિગૃહીત-

વૃત્તર્થ-જેમ જિનશાસનને વિષે પરપરિગૃહીતા-પર જે બૌદ્ધાદિ, તેઓએ પોતાના દેવતરીકે
સ્વીકારેલી જે જિનપ્રતિમા તે અજિન જે શુદ્ધાદિ તેઓની પ્રતિમા થાય એમ-જિનપ્રતિમાના દષ્ટાંતથી
જિનપ્રતિમા સિવાયનું બીજું પણ જે તપસજ્ઞાદિ જિનશાસનના સરખું બૌદ્ધાદિઓએ પોતાના ધર્મ-
પણે સ્વીકારેલું, તે અન્ય સરખું-પદ્માગ્નિસાધન, સન્ધ્યાવન્દન ગંગાગોદાવરીસ્નાન, અગ્નિપૂજાદિ યાવત્,
મધ્યમેહાદિ યથા સરખું માનવું.

લાવાર્થ-જિમ આભિગ્રહિકમિથ્યાદષ્ટિએ પોતાના દેવપણે 'સ્વીકાર' કરેલી 'એવી જિનપ્રતિમા-
શુદ્ધપ્રતિમા-હરિહરપ્રતિમાઓનું સરખાપણું છે તેમ પોતાના ધર્મપણે સ્વીકાર કરેલું એવું જિનધર્મસરખું
અભ્યર્ચનાપાલન અને પદ્માગ્નિસાધન પ્રયુજ્ય, સરખું જ કારણ-મિથ્યાદષ્ટિની અભેદશુદ્ધિ 'કારણપણું
બધે સરખું છે. જે એમ ન હોય તો જિનપ્રતિમા, હરિહરની પ્રતિમા સરખી ન થાય 'એને જે જિનપ્રતિમા,
હરિહરપ્રતિમાની સરખી ન થતી હોય તો પોતાના દેવપણાની શુદ્ધિ કરાતી જિનપ્રતિમાની પૂર્ણ
આદિ સમ્યગ્દષ્ટિઓને પણ અનુમોદનીયતા પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે, અને તે આગમબાધિત છે. એ
જેનોને સમ્મત જ છે

આ ઉપરથી આભિનિવેશિકની કલ્પનામાત્રથી-તીર્થંકર કેમ શુદ્ધ, એહવી પરની શકા દૂર કરી:
બધે ઠેકાણે આરાધકની કલ્પનાજ પ્રમાણ્ય છે. પરંતુ 'સ્વાધીનપણે સ્વીકારેલી પ્રતિમાઓનું,' એટલું
બહારથી લેવું.

આ પ્રમાણે હરિહરાદિની પ્રતિમા પણ અરિહંતપ્રતિમાની શુદ્ધિ આરાધાતી સમ્યગ્દષ્ટિઓને
જિનપ્રતિમાની જેમ થશે એમ ન શકવું કારણ-આરાધકને મિથ્યાદષ્ટિપણું 'પ્રાર્થ' થશે વિપરીતપણું
બોધ હોવાથી જિમ મિથ્યાદષ્ટિપરિગૃહીતા જિનપ્રતિમા જેવામાં આવે છે 'તેમ સમ્યગ્દષ્ટિપરિગૃહીતા
હરિહરની પ્રતિમા કષ્ટએ જેમ માલવી નથી વધી મિથ્યાદષ્ટિઓને જિનપ્રતિમાનું અહણ્ય સભવે છે કારણ-
તેને માન્ય હરિહરાદિદેવો શુદ્ધી શુદ્ધી આકૃતિપ્રાપ્ત હોય છે જેનોને તો તેના અભાવ હોવાથી હરિહરાદિ
પ્રતિમાઓનું અહણ્ય સંભવતું નથી.

હરિહરપ્રતિમાઽપીતિ કેનાપિ દૃષ્ટં શ્રુતં વા । કિન્ન-મિથ્યાદૃશાં જિનપ્રતિમાપરિગ્રહણં સમ્ભવતિ, તદ્ભિ-
મતાના હરિહરદેવાના નાનાકૃતિમયત્વાત્, જૈનાના તુ તદભાવાન્ન તત્પરિગ્રહઃ સમ્ભવતિ । કિન્ન-આભિગ્રહિક-
મિથ્યાદૃષ્ટિર્હિ નિજનિજગુરુપદેશપરતન્ત્રક્રિયાઠ્ઠચિલક્ષણાસદ્ગ્રહવશેન જૈનમાર્ગાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનોત્
પરાઙ્મુખ એવ ભવતિ । તેન તસ્યાસદ્ગ્રહવિનાશહેતુર્માર્ગાનુયાયિકૃત્ય ભક્ત્યા સાધુદાનાદિક કિમપિ ન
ભવતિ । ભવતિ ચ તદીયમાર્ગાભિમતબ્રહ્મચર્યાદિપાલનાદિકમ્ । તચ્ચ તસ્યાસદ્ગ્રહસ્ય દાહ્યં હેતુર્ન માર્ગા-
નુયાયિકૃત્યં સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુત્વાભાવાદિતિ પ્રાગભિહિતમિતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૧૧૮ ॥

અથ પુનરપિ દૃષ્ટાન્તમાહ—

॥અહવા સુઅવઓગા સવ્વે અંસા દુવાલસંગસસ । સમ્મત્તે સુઅણાણં અણ્ણાણં હુજ્જં મિંચ્છત્તે ॥૧૧૯॥

વ્યાખ્યા—અથવા શ્રુતોપયોગા સર્વે, અર્પિગમ્યઃ, સર્વેઽપિ દ્વાદશાઙ્ગસ્યાશઃ । દ્વાદશાઙ્ગસ્ય સર્વો-
ત્કૃષ્ટશ્રુતત્વાત્ । તચ્ચ દ્વાદશાઙ્ગ કેવલજ્ઞાનમિવ પ્રત્યાત્મનિષ્ઠ કેવલજ્ઞાનપ્રકાશરૂપત્વાત્ । તચ્ચ વિચિત્ર-
ક્ષયોપશમાયત્તં સત્ ફલજનકમ્ । અત એવ સર્વેપિ તદ્દશા નયપ્રવાતાત્મકાઃ વચનસદ્વ્યાકા અપિ સમ્યક્ત્વે
સત્તિ-સમ્યક્ત્વસમાનાધિકરણાઃ સન્તઃ શ્રુતજ્ઞાનમ્ । ત એવ મિથ્યાત્વસમાનાધિકરણાઃ શ્રુતાજ્ઞાનમિતિ ।
અપનયસ્તુ સ્વયં યોજ્ય ઇતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૧૧૯ ॥

અથ સમ્યક્ત્વમિથ્યાત્વયોર્મોહાત્મ્યમાહ—

॥ સમ્મત્તસમો ન ગુણો જં ઇગામી વિ હોઈ મુત્તિપહો । મિચ્છત્તસમો દોસો ગો જં ઇગો વિ ભવમગ્ગો ॥

વલી આભિગ્રહિકમિથ્યાદૃષ્ટિ પોતપોતાના ગુરના ઉપદેશને પરત્ર એવી ક્રિયાસ્મિંશ્ચ, અસદ્ગ્ર-
હના, વશથી જૈનશાસતને માન્ય ધાર્મિક અનુષ્ઠાનથી વિરુદ્ધ હોય છે તેથી, તેને અસદ્ગ્રહના નાશને
હેતુ માર્ગાનુસારિકૃત્ય-સાધુને લક્ષિતથી દાન દેવુ આદિ કષ્ટપણુ હોય નહિ, અને તેના મતને માન્ય
બ્રહ્મચર્યાદિનું પાલન-વિગેરે હોય છે અને તે તેના અસદ્ગ્રહની દૃઢતાણુ કારણુ છે, માર્ગાનુસારિ કૃત્ય
નથી, કારણુ-સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિના હેતુપણુને અભાવ છે એ પૂર્વે કહ્યું છે ॥ ૧૧૮ ॥

હવે ફરી પણ દૃષ્ટાન્ત કહે છે—

મૂલનો અર્થ—વલી જે શ્રુતના સઘલા ઉપયોગો દ્વાદશાંગીના અશ ભાગ છે. તે સમ્યક્ત્વસંહિત
કૃતા શ્રુતગાન અને મિથ્યાત્વ સંહિત હોઈ તિવારઈ અચાન કહીઈ ॥ ૧૧૯ ॥

વૃત્ત્યર્થ—અર્ધાય શ્રુતગાનના ઉપયોગો દ્વાદશાંગના અંશે છે કારણુ દ્વાદશાંગ એ સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રુતગાન
છે, અને દ્વાદશાંગ દરેક આત્માએઆ રહેલ છે કારણુ-કેવલજ્ઞાનનો પ્રકાશરૂપ છે, અને દ્વાદશાંગ અનેક-
પ્રકારના ક્ષયોપશમને આધીન હુવું ફલજનક બને છે. આ જ, કાગ્ણથી બધાય, દ્વાદશાંગના અંગો નય
સ્વરૂપ વચનપ્રમાણુસંખ્યાવાળા પણ સમ્યક્ત્વ સંહિત કૃતા શ્રુતગાન અને, તે જ મિથ્યાત્વસંહિત
કૃતા શ્રુતગાન છે ઉપનય તો પોતે બેડો. ॥ ૧૧૯ ॥

હવે સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વનો પ્રભાવ કહે છે—

મૂલનો અર્થ—સમ્યક્ત્વ સરખો કાઈ ગુણુ નથી. કાગ્ણુ-એકસોય, સમ્યક્ત્વ ગુણુ મુક્તિપય-
મુક્તિ દેનાર હોય છે. મિથ્યાત્વસરખો બીજો હોય નથી. કારણુ-એકસોય સસારનો માર્ગ છે.

વ્યાख्या—સમ્યક્ત્વસમો ન ગુણઃ—સમ્યક્ત્વસમાનો ગુણો નાસ્તિ । તન્ન હેતુમાહ—યદ્-
યસ્માદેકાક્યપિ—અન્યસહાયનિરપેક્ષોઽપિ મુક્તિપથો—મોક્ષમાર્ગો ભવતિ । સ સમ્યક્ત્વગુણશ્ચારિત્રસાપે-
ક્ષસ્તુ તત્ક્ષણમેવ મુક્તિપ્રાપ્તો ભવતિ, સમ્યક્ત્વાવિનાભાવિચારિત્રદ્વારા મોક્ષપ્રાપ્તક ઇત્યર્થે । અતસ્તદપિ
મોક્ષમાર્ગઃ । અતઃ એવ શ્રાવકસંવિત્રપાક્ષિકધર્માવપિ મોક્ષમાર્ગતયા પ્રાગ્નિવર્ણિતૌ । તથા મિથ્યાત્વસમો
દોષો નાસ્તિ । તન્નોઽપિ હેતુમાહ—યદ્-યસ્માદેકોઽપિ ભવમાર્ગઃ—સંસારમાર્ગઃ, સર્વગુણાના દોષતયા
પરિણમને સામર્થ્યાત્ । યૌ તુ મિથ્યાત્વસમ્યગ્દૃશૌ સમ્યક્ત્વામિમુખમિથ્યાત્વામિમુખૌ, તૌ ચ ક્રમેણ
સમ્યગ્દર્શમિથ્યાદૃશાવિવાવસાતવ્યૌ । યથા માર્ગોન્માર્ગોમિમુખૌ માર્ગોન્માર્ગગામિનાવિ(વે)વ ફલતઃ
સામ્યાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૨૦ ॥

અથ મિથ્યાત્વોપહતક્રિયા સંસારમાર્ગત્વેનોત્પત્તિક્રિયા ભવતિ, તસ્યાશ્વાવજ્ઞાકરણં સાધૂનામુચિત-
મનુચિતં વા ? इति शङ्कायामाह—

॥ ઉપહકિરિઆવળ્લા અવિનામ્ભૂઆ ય મગ્ગવળ્લેણં । મગ્ગવણ્ણી અરહા પસંસિઓ મગ્ગણિરણ્ણં ॥૧૨૧॥

વ્યાख्या—ઉત્પત્તિક્રિયા—ઉન્માર્ગક્રિયા, સા ચોન્માર્ગગામિના શાક્યાદીના નિજનિજમાર્ગત્વેના-
ભિન્નધાર્મિકાનુષ્ઠાનરૂપાં, તસ્યાશ્વાવજ્ઞા—દૂષણોદ્ભાવનેન તિરસ્કરણ, સા ચ કિમ્ભૂતા ? અવિનામ્ભૂતા
કેન ? , માર્ગવર્ણને—માર્ગશ્લાઘયા, માર્ગશ્લાઘામન્તરેણોન્માર્ગવજ્ઞા ન ભવતીત્યર્થઃ । યંથા, ઐધર્મદૂષણોદ્-
ભાવનં ધર્મગુણકીર્તનમન્તરેણ ન ભવતિ, માર્ગોન્માર્ગયોઃ પરસ્પર પ્રતિપક્ષભૂતત્વાત્ । અતઃ એવ તયોર્ભાવ-
રૂપયોર્મિત્રાધિકરણત્વમેવ । યતેન સર્વાશ્રવપરિજિહ્વીણા શ્રાવકાણાં યત્ કિઞ્ચિત્ પૃથિવ્યાદ્યારમ્ભાદિકં

વૃત્ત્યર્થ—સમ્યક્ત્વ સમાન ગુણ નથી. તેમા હેતુ કહે છે—જે માટે એકલો બીજાની સહય
વર્ગર પશુ મોક્ષમાર્ગ છે તે સમ્યક્ત્વગુણ ચારિત્રસંહિત હોય તો તરત જ મુક્તિ પ્રાપ્તનાર થાય છે
સમ્યક્ત્વ સહચરિત ચારિત્રદાર મોક્ષપ્રાપ્તનાર, આથી તે પશુ મોક્ષમાર્ગ. આથી જ શ્રાવક-સંવિત્ર-
પાક્ષિક બને ધર્મો મોક્ષમાર્ગ પછે પૂર્વે દર્શાયા તથા મિથ્યાત્વ સમાન દોષ નથી. તેમા હેતુ કહે છે—
જે માટે એકલો પશુ સંસારમાર્ગ છે કારણ—સઘલા ગુણોને દોષપણે પરિણામવામા સમર્થ છે. અને
જે એ સમ્યક્ત્વસંમુખ મિથ્યાદૃષ્ટિ અને મિથ્યાત્વસંમુખ સમ્યગ્દૃષ્ટિ તે બંને અનુક્રમે સમ્યગ્દૃષ્ટિ—મિથ્યા-
દૃષ્ટિ સેરખા બળવા જેમ માર્ગસંમુખ અને ઉન્માર્ગસંમુખ બંને માર્ગગામિ અને ઉન્માર્ગગામિ
જેવા હોય છે. કારણ—ફલ સરખું છે ॥ ૧૨૦ ॥

હવે મિથ્યાત્વથી હણાએલી ક્રિયા સંસારનો માર્ગ હોવાથી ઉત્પત્તિક્રિયા થાય છે તેની અવગત કરવી
એ સાધુઓને ઉચિત કે અનુચિત ? આવી શંકા થએ છે તે કહે છે —

મૂલનો અર્થ—ઉત્પત્તિ ક્રિયા—ઉન્માર્ગની ક્રિયા તેની અવગત, જિનશાસનની શ્લાઘાવિના થાય
નહિ જિનશાસનના માર્ગનો ઉપદેશક એવાં અરિહંતને પ્રશ્ન સ્થો કહે ? જિનશાસનના માર્ગ—અનુષ્ઠાનને
વિષે તત્પર હોય તેણે

વૃત્ત્યર્થ—ઉત્પત્તિક્રિયા એટલે ઉન્માર્ગની ક્રિયા અને તે ઉન્માર્ગગામિ જે બૌદ્ધ ઓદિ, તેઓની
પોતપોતાના માર્ગ પછે માન્ય ધાર્મિક અનુષ્ઠાનરૂપ છે. તેની અવગત—દોષ ઉપજાવી, તિરસ્કાર કરવો તે તે
અવિનાશી છે એટલે સહચારિણી છે. કોની સાથે ? માર્ગની પ્રશંસા સાથે. માર્ગની પ્રશંસા વિના ઉન્માર્ગની

તન્નોન્માર્ગગામિત્વાભિવ્યજ્ઞકમ્ । સમ્યક્ત્વે ચ સતિ તસ્યાનન્યગત્યાપ્યાજીવિકાનિમિત્તમધર્મવુદ્ધ્યૈવ
ક્રિયમાણત્વેનોન્માર્ગપરાઙ્મુખત્વાત્ । કિન્તુ મોક્ષમાર્ગમૂતક્રિયાયાં મન્દત્વાભિવ્યજ્ઞકમ્ । એવમાગાદમિ-
થ્યાદૃશાંનિજનિર્જમાર્ગત્વેનાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનેષુ યદુમત્ત્વં તન્ન માર્ગાનુયાયિ, કિન્તુ હન્માર્ગક્રિયાયાઃ
શીઘ્રશીઘ્રતરત્વાભિવ્યજ્ઞકમ્ । તદીયાનુષ્ઠાનમાત્રસ્ય સંસારમાર્ગત્વેન ભણિતત્વાદિતિ માર્ગેન્માર્ગગામિત્વં
(ત્વે) યુગપન્ન ભવતીતિ. (ત ઇતિ) દર્શિતં વોચ્યમ્ । एवं प्ररूपणापि एकतरस्य तदितरपूर्विका अनि-
यता अवसातव्या । वेचसः क्रमभावित्वनियमात् ।

જાગમોડપિ-વિવેચવળી કહો ચરવિહો પં૦ તં૦-સસમયં કહેહ, સસમયં કહિતા પરસમયં
કહેહ ૧, પરસમય કહેહ, પરસમયં કહિતા સસમય ઠાવજ્ઞતા ભવતિ ૨. સમ્માવાયં કહેહ, સમ્માવાયં
કહિતા, મિચ્છાવાયં કહેહ ૩, મિચ્છાવાયં કહિતા સમ્માવાય ઠાવજ્ઞતા હવહ ૪, તિ શ્રીસ્થાનાન્ને (સૂ૦
૨૮૨) ઘૃત્તિર્યથા-‘ સ્વસમયં-સ્વસિદ્ધાન્તં કથયતિ-તદ્ગુણાનુદીપયતિ, પૂર્વં તં કથયિત્વા પરસમયં કથ-
યતિ-તદ્ગોવાન્ દર્શયતીત્યેકા । एवं परसमयकथनपूर्वं स्वसमयं कथयति कथयित्वा स्वसमयगुणानां स्थापको
भवतीति द्वितीया । ‘सम्मावाय’ मित्यादि । अस्यायमर्थः-परसमयेष्वपि घुणाक्षरन्यायेन जेनागमतत्त्ववाद-
सदृशतया सम्यगविपरीतस्तत्त्वानां वादः सम्यग्वाद तं कथयति, तं कथयित्वा तेज्જેવ ચો જિનપ્રણીત-
તત્ત્વાન્ વિરુદ્ધત્વાન્ મિથ્યાવાદસ્તં દોષદર્શનતઃ કથયતીતિ તૃતીયા । પરસમયેષ્વપિ મિથ્યાવાદ કથયિત્વા
સમ્યગ્વાદં સ્થાપયિતા ભવતીતિ ચતુર્થી ’ ઇતિ । અત્ર હિ પરસમયમુદ્ઘાટન-રૂપયિત્વા સ્વસમયસ્થાપયિતા
ભવતીતિ ભણનેન માર્ગશ્લોકા દર્શિતા । તથા ચ તથાભૂતમાર્ગોપદેશી અર્હજપિ સ્તુતઃ-અહો ! ધન્યોડ્ય-

એવજા થતી નથી ધર્મના ગુણકાર્તન વિના અધર્મના દોષોદ્ભાવન થતુ નથી કારણ-માર્ગ અને ઉન્માર્ગ બને
એકબીજાથી વિરુદ્ધ છે. આથીજ તે બન્નેનુ અધિકરણ ભિન્ન છે. આ ઉપરથી સમજા આશ્રવને ત્યજવાની
ધૃત્તિવાદા એવા શ્રાવકોને જે કષ્ટ પૃથિવી આદિના આરભાદિ હોય છે. તે ઉન્માર્ગગામિપણાને જણાવનાર
નથી. કારણ-તે આરભાદિ, સમ્યક્ત્વજેને બીજે કોષ્ટ પણ ઉપાય ન હોવાથી આજીવિકા માટે અધર્મશુદ્ધિ
કરાતી હોવાથી ઉન્માર્ગથી વિમુખપણ છે. પરંતુ મોક્ષમાર્ગજૂત કિરિયાના મંદપણાને જણાવનાર છે.

‘દ એવીરીતે’ આગાદમિથ્યાદૃષ્ટિઓનુ પોતપોતાના માર્ગપણાને માન્ય એવા ધાર્મિક અનુષ્ઠાનોમા જે
તીવ્રપણુ છે, તે માર્ગાનુસારી નથી. પરંતુ ઉન્માર્ગ કિરિયાનું તીવ્ર-તીવ્રતરપણાને જણાવનાર છે તેના અનુષ્ઠાન
માત્ર સંસારના માર્ગપણુ કહેલ છે માટે માર્ગગામિપણુ અને ઉન્માર્ગગામિપણુ બને એકસાથે હોય નહિ એ
દર્શાવ્યું. એમ પ્રશ્નપણુ પણુ કોષ્ટ એકની તેનાથી ભિન્ન બીજા તે સહિત અનિયત હોય, વચનનું અનુકરે
થન રપણુ હોવાથી. કાણાગસૂત્રમા વિદ્યેપણી કથા આગ પ્રકારની કહી છે. પ્રથમ-સ્વસમય એટલે પોતાના
સિદ્ધાંતને કહે-તેના ગુણોનુ પ્રકાશન કરે, અને સ્વસમય કહીને પરસમયને કહે એટલે તેના દોષોને દર્શાવે.
બીજા-એ પ્રમાણે પરસિદ્ધાંત કહી સ્વસિદ્ધાંત કહે કહીને સ્વસિદ્ધાંતના ગુણોને સ્થાપન કરનારે થાય.
તીજ-સમ્યગ્વાદ એટલે પરશાસ્ત્રોમા ધુણાક્ષરન્યાયથી જૈનાગમના તત્ત્વોના વાદ-કથન હોય તેને કહે.
તે કહીને મિથ્યાવાદ એટલે પરશાસ્ત્રોમા જિનપ્રશ્નિતતત્ત્વોથી વિરુદ્ધ કથન, તેને કહે એટલે તેના દોષ
દર્શાવે. ચોથો-પરશાસ્ત્રોમા જે મિથ્યાવાદ હોય તેને કહીને સમ્યગ્વાદને સ્થાપનાર થાય.

અહિ પરસમયને દર્શિત કરી સ્વસમયને સ્થાપનાર થાય, એ કથનથી માર્ગની સ્થાપના દર્શાવી.
અને તેમ કરવાથી તેવા માર્ગના ઉપદેશક એવા અરિહંત સ્વભાવ-અહો ! આ અરિહંતને ધન્ય છે ૩-જેણે

મહન્ યેનેદ્દશ મોક્ષમાર્ગભૂતં જૈનશાસન પ્રરૂપિતમિત્યાધિરૂપેનાર્હત્તુતિહેતુભૂતયા માર્ગશ્લાઘયા અર્હન્ પ્રશસિતો, કેન ? માર્ગનિરતેન—જિનોક્તાનુષ્ઠાનપરાયણેન । અત્ત ઇવાર્હદ્મકત્તેન શકેણ હે જગદીપિકે । ઇત્યાધિરૂપેણ માતૃસ્તુત્યા ભગવાન્ સ્તુત । તેન યસ્યાર્હતિ મક્તિઃ તેનોન્માર્ગાવજ્ઞાપૂર્વકમાર્ગશ્લાઘા કર્ત્તવ્યા, પરમ્પરાવિનાભાવિત્વાવિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૨૧ ॥

અર્હત્સ્લાઘયા યત્ સ્યાત્તદાહ—

॥ ઝરિહંતસિલાહાણ સિલાહણિજ્જો હુ સુલહ્વોહી અ । લહુ સો લહેહ'લેહુગો ણિવ્વાણં સાસંયં ઠાણં ॥

અર્હત્સ્લાઘયા સ્લાઘનીયો હુરવધારણે, સ્લાઘનીય એવ અર્થાત્ સ્લાઘકઃ, સુલભવોધિશ્ચ—સ્વરૂપનિમિત્તમાત્રલભ્યો બોધિર્જિનધર્મપ્રાપ્તિર્યસ્યેત્યર્થઃ । લઘુ—સીઘ્ર સ સ્લાઘકો, લઘુકઃ—કર્મમહારહિતત્વાત શાશ્વત સ્થાન નિર્વાણ—અનન્તાનન્દમયં મોક્ષ લભતે—પ્રાપ્નોતીતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૨૨ ॥

અથૈવવિધપ્રકરણકરણે કિં પ્રયોજનમ્ ? ઇત્યાશક્કાનિરાસપૂર્વિકામાશિપમાહ—

॥ ઇગંતસચ્ચવાઈ અરિહત્તિ પવરવિઆરકણગસસ । કસવડો સુમઈણં સયગમિણં જયઝ જા તિત્થં ॥૧૨૩॥

આંબુ મોક્ષમાર્ગભૂત જૈનશાસન પ્રરૂપિત મિત્યાદિરૂપે અરિહતની સ્તુતિનું કારણભૂત માર્ગશ્લાઘાવડે અરિહત પ્રશસાયા કેના વડે ? જિનોક્ત અનુષ્ઠાનમા તત્પર એવા લક્ષ્યવડે આથીજ અરિહતના લક્ષ્ય એવા ઉદ્ધવડે હે । જગદીપિકા ઇત્યાદિરૂપે માતાની સ્તુતિદ્વારા ભગવત સ્તવાયા તે માટે જેને અરિહતને વિષે ભક્તિ છે તેણે જનમાર્ગની અવગાપૂર્વક માર્ગની શ્લાઘા કરવી. ॥ ૧૨૧ ॥

હવે અરિહતની પ્રશસા કરવાથી શુ થાય ? તે કહે છે—

મૂલનો અર્થ—અરિહતની પ્રશસાથી પ્રશસનીય અને સુલભભોધિ થાય છે તેમજ તે હલવાકર્મો જલ્દી શાન્ત નિર્વાણ સ્થાનને પામે છે.

વૃત્ત્યર્થ—અરિહતની પ્રશસાથી પ્રશસનીય હૃશમ્ નિશ્ચયાર્થમા છે પ્રશસનીય જ અર્થાત્ પ્રશસા કરનાર છે અને સુલભભોધિ એટલે થોડાનિમિત્તમાત્રથી જિનધર્મની પ્રાપ્તિ છે જેને એવો. તે પ્રશસક કર્મભલથી રહિત થવાથી હલવા શાશ્વતસ્થાન નિર્વાણ—અનન્ત આનન્દમય મોક્ષ તેને પામે છે ॥ ૧૨૨ ॥

હવે આવા પ્રકારના પ્રકરણ કરવામા શુ પ્રયોજન ? એવી શંકાને દૂર કરવા પૂર્વક આશિર્વાચન તે કહે છે—

મૂલનો અર્થ—એકાત સત્યવાદી અરિહત એ પ્રકારનો શ્રેષ્ઠ વિચાર તે ૩૫ સુવર્ણની પરીક્ષા માટે પડિતોને કસોટી સમાન એવુ આ શતક તીર્થપર્થ ત જયવતુ રહે.

વૃત્ત્યર્થ—એકાત સત્યવાદી—કોધ—લોભ આદિ કારણોના અભાવ હોવાથી કદી પણ—અશયી પણ ન મૂય વાદો. અરિહત—કવચી આ પ્રકારે વિચાર—પ્રશ્ન અને ઉત્તરવડે વિચારણા તે ૩૫-કનક-સુવર્ણની પરીક્ષા

સજ્જોન્માર્ગગામિત્વામિવ્યક્તકમ્ । સમ્યક્ત્વે ચ સતિ તત્યાનન્યગત્યાપ્યાજીવિકાનિમિ વંચુર્યે
ક્રિયમાણત્વેનોન્માર્ગપરાદ્મુખત્વાત્ । કિન્તુ મોક્ષમાર્ગભૂતક્રિયાયા મન્દત્વામિવ્યક્તકમ્ । એવમાગમિ
થ્યાદૃશાં નિજનિજમાર્ગત્વેનામિમત્તધાર્મિકાનુષ્ઠાનેષુ યદુગ્રત્વં તન્ન માર્ગાનુયાયિ, કિન્તુ સ્વમાર્ગક્રિયાયા
શીઘ્રશીઘ્રતરત્વામિવ્યક્તકમ્ । તદીયાનુષ્ઠાનમોત્રસ્ય સંસારમાર્ગત્વેન ભગિતત્વાદિતિ માર્ગોન્માર્ગગામિવ
(ત્વે) યુગપન્ન ભવતીતિ (ત ઇતિ) દર્શિતં વોધ્યમ્ । एवं प्ररूपणापि एकतरस्य तदितरपूर्विका अति
यता अवसातव्या । विचसः क्रमभावित्वनियमात् ।

આગમોડપિ-વિકલેવળી કહો ચરન્વિહા પં૦ તં૦-સસમયં કહેહ, સસમયં કહિતા પરસમય
કહેહ ૧, પરસમય કહેહ, પરસમયં કહિતા સસમય ઠાવહિતા ભવતિ ૨. સમ્માવાયં કહેહ, સમ્માવાયં
કહિતા, મિચ્છાવાયં કહેહ ૩, મિચ્છાવાયં કહિતા સમ્માવાય ઠાવહિતા હવહ ૪, તિ શ્રીસ્થાનદ્વે (સુ
૨૮૨) વૃત્તિર્યથા-‘સ્વસમય-સ્વસિદ્ધાન્તં કથયતિ-તદ્ગુણાનુદીપયતિ, પૂર્વં તં કથયિત્વા પરસમયં કથ
યતિ-તદ્દોષાન્તુ દર્શયતીત્યેકા । एवं परसमयकथनपूर्वं स्वसमयं कथयति कथयित्वा स्वसमयगुणानां स्थापको
भवतीति द्वितीया । ‘सम्मावाय’ मित्यादि । अस्यायमर्थः-परसमयेष्वपि घृणाक्षरन्यायेन जैनागमतत्त्वाद्
सदृशतया सम्यगविपरीतस्तत्त्वानां वादः सम्यग्वाद-तं कथयति, तं कथयित्वा तेजैव यो जितप्रणीत
तत्त्वात् विरुद्धत्वात् मिथ्यावादस्तं दोषदर्शनतः कथयतीति तृतीया । परसमयेष्वपि मिथ्यावादं कथयित्वा
सम्यग्वादं स्थापयिता भवतीति चतुर्थी’ इति । अत्र हि परसमयमुद्घाटय-दૂપयित्वा स्वસમયસ્થાપિયા
ભવતીતિ ભગનેન માર્ગશ્લાઘા દર્શિતા । તથા ચ તથાભૂતમાર્ગોપદેશી અર્હમ્પિ સ્તુતઃ-અહો ! ધન્યોઽયમ્

અવસ્થા થતી નથી ધર્મના ગુણધાર્તન વિના અધર્મના દોષોદ્ભાવન થતુ નથી કારણ-માર્ગ અને ઉન્માર્ગ બંને
એકબીજાથી વિરુદ્ધ છે. આથીજ તે બન્નેનુ અધિકરણ બિન્ન છે. આ ઉપરથી સમજા આપવને લગભગ
ધ્રુવજાવાહા એવા શ્રાવકોને જે કંઈ પૃથિવી આદિના આરભાદિ હોય છે. તે ઉન્માર્ગગામિપણને જણાવકો
નથી. કારણ-તે આરભાદિ, સમ્યક્ત્વછે તે બીજે કોઈ પણ ઉપાય ન હોવાથી આજીવિકા માટે અધર્મશુદ્ધિ
કરાતી હોવાથી ઉન્માર્ગથી વિરુદ્ધપણ છે પરંતુ મોક્ષમાર્ગશુદ્ધિ કિરિયાના મંદપણને જણાવનાર છે

અવીરીતે આગાદમિથ્યાદષ્ટિઓનુ પોતપોતાના માર્ગપણને માન્ય એવા ધાર્મિક અનુશાનોમાં
તીવ્રપણ છે, તે માર્ગાનુસાર નથી. પરંતુ ઉન્માર્ગ કિરિયાનુ તીવ્ર-તીવ્રતરપણને જણાવનાર છે તેના અનુ
માત્ર સંસારના માર્ગપણે કહેલ છે માટે માર્ગગામિપણ અને ઉન્માર્ગગામિપણ બંને એકસાથે હોય નહિ તે
દર્શાવ્યુ એમ પ્રશ્નપણ પણ કોઈ એકની તેનાથી બિન્ન બીજા-તે સહિત અનિયત હોય, વચનનુ અનુ
ચનરપણ હોવાથી. કાણગસૂત્રમા વિશ્લેષણી કથા આગ પ્રકારની કહી છે. પ્રથમ-સ્વસમય એટલે મોદના
સિદ્ધાંતને કહે-તેના ગુણોનુ પ્રકાશન કરે, અને સ્વસમય કહીને પરસમયને કહે. એટલે તેના કોષોને દર્શાવ
બીજા-એ પ્રમાણે પરસિદ્ધાંત કહી સ્વસિદ્ધાંત કહે કહીને સ્વસિદ્ધાંતના ગુણોને સ્થાપન કરનારો કહે
તીજા-સમ્યગ્વાદ એટલે-પરશાસ્ત્રોમા ધુણાક્ષરન્યાયથી જૈનાગમના તરુવોના વાદ-કથન હોય તેને કહે
તે કહીને મિથ્યાવાદ એટલે પરશાસ્ત્રોમા જિનપ્રશ્નિતતત્ત્વોથી વિરુદ્ધ કથન, તેને કહે એટલે તેના ૧૧
દર્શાવે. ચોથી-પરશાસ્ત્રોમા જે મિથ્યાવાદ હોય તેને કહીને સમ્યગ્વાદને સ્થાપનાર થાય.

‘અહિં પરસમયનો દર્શિત કરી સ્વસમયને સ્થાપનાર થાય,’ એ કથનથી માર્ગની સ્થાપા દર્શાય
અને તેમ કરવાથી તેવાં માર્ગના ઉપદેશક એવા અરિહંત સ્તવ્યા-અહો ! આ અરિહંતને ધન્ય છે એવું

મહન્ યેનેદ્દશ મોક્ષમાર્ગભૂતં જૈનશાસન પ્રરૂપિતમિત્યાદિરૂપેનાર્હત્તુતિહેતુભૂતયા માર્ગશ્લાઘયા અર્હન્ પ્રશસિતો, કેન ? માર્ગનિરતેન—જિનોક્તાનુષ્ઠાનપરાયણેન । અત એવાર્હત્ત્વમ્કેન શકેણ હે જગદીપિકે । ઇત્યાદિરૂપેણ માતૃસ્તુત્યા ભગવાન્ સ્તુત । તેન યત્યાર્હતિ ભક્તિઃ તેનોન્માર્ગાવજ્ઞાપૂર્વકમાર્ગશ્લાઘા કર્તવ્યા, પરસ્પરાવિનાભાવિત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૨૧ ॥

અર્હત્સ્લાઘયા યત્ ક્યાત્તદાહ—

॥ અર્હતસિલાહાણ સિલાહણિજ્જો હુ સુલહબોદી અ । લહુ સો લહેહ લેહુગો ણિવ્વાણં સાસંયં ઠાણં ॥

અર્હત્સ્લાઘયા શ્લાઘનીયો હુરવધારણે, શ્લાઘનીય એવ અર્થાત્ શ્લાઘકઃ, સુલભવોધિશ્ચ—સ્વરૂપનિમિત્તમાત્રલભ્યો વોધિર્જિનધર્મપ્રાપ્તિર્યસ્યેત્યર્થઃ । લહુ—સીઘ્ર સ શ્લાઘકો, લહુકઃ—કર્મમલ્લરહિતત્વાત શાશ્વત સ્થાન નિર્વાણ—અનન્તાનન્દમય મોક્ષં લભતે—પ્રાપ્નોતીતિ, ગાથાર્થઃ ॥ ૧૨૨ ॥

અથેવવિધપ્રકરણકરણે કિં પ્રયોજનમ્ ? ઇત્યાશંકાનિરાસપૂર્વિકામાશિપમાહ—

॥ ઇગંતસચ્ચવાઈ અરિહત્તિ પવરવિઆરકળગસ્સ । કસવદ્ધો સુમર્હણં સયગમિણં જયઠ જા તિત્થં ॥૧૨૩॥

આવુ મોક્ષમાર્ગભૂત જૈનશાસન પ્રરૂપિતમિત્યાદિરૂપે અરિહતની સ્તુતિનું કારણભૂત માર્ગશ્લાધાવડે અરિહત પ્રશસાયા કેના વડે ? જિનોક્ત અનુષ્ઠાનમા તત્પર એવા લક્ષણવડે આથીજ અરિહતના લક્ષણ એવા ઉદ્ધવડે હે । જગદીપિકા ઇત્યાદિરૂપે માતાની સ્તુતિદ્વારા ભગવત સ્તવવાયા તે માટે જેને અરિહતને વિષે ભક્તિ છે તેણે જ-માર્ગની અવગાપૂર્વક માર્ગની શ્લાધા કરવી. ॥ ૧૨૧ ॥

હવે અરિહતની પ્રશસા કરવાથી શુ થાય ? તે કહે છે—

મૂલનો અર્થ—અરિહતની પ્રશસાથી પ્રશસનીય અને સુલભભોધિ થાય છે તેમજ તે હલવાકર્મો જલ્દી શાશ્વત નિર્વાણ સ્થાનને પામે છે.

વૃત્ત્યર્થ—અરિહતની પ્રશસાથી પ્રશસનીય હુશગદ નિશ્ચયાર્થમા છે પ્રશસનીય જ અર્થાત્ પ્રશસા કરનાર છે. અને સુલભભોધિ એટલે થોડાનિમિત્તમાત્રથી જિનધર્મની પ્રાપ્તિ છે જેને એત્તે. તે પ્રશસક કર્મમલથી રહિત થવાથી હલવો શાશ્વતસ્થાન નિર્વાણ—અનન્ત આનન્દમય મોક્ષ તેને પામે છે ॥ ૧૨૨ ॥

હવે આવા પ્રકારના પ્રકરણ કયવામા શુ પ્રયોજન ? એવી શંકાને દૂર કરવા પૂર્વક આશિર્વચન તે કહે છે—

મૂલનો અર્થ—એકાત સત્યવાદી અરિહત એ પ્રકારનો શ્રેષ્ઠ વિચાર તે રૂપ સુવર્ણની પરીક્ષા માટે પડિતોને કસોટી સમાન એવુ આ શતક તીર્થપર્થ ત જયવતુ રહે.

વૃત્ત્યર્થ—એકાત સત્યવાદી—ક્રોધ-લોભ આદિ કારણોના અભાવ હોવાથી કદો પથ્થુ—અથવા પથ્થુ ન મૂલવાદો, અરિહત—કેવલી આ પ્રકારે વિચાર-પ્રશ્ન અને ઉત્તરવડે વિચારણા તેરૂપ કનક-સુવર્ણની પરીક્ષા

ત્યાહ્યા—એકાન્તસત્યવાદી-ક્રોધલોભાદિકારણાભાવાન્ ન કદાચિદન્યશતો મૃપાભાષી, અર્હન્-
 કેવલી, इति-अमुना प्रकारेण विचारः-प्रभ्रनिर्वचनाभ्या पर्यालोचना, तद्रूपस्य कनकस्य-सुवर्णस्य परी-
 क्षार्थमिति गम्यं, कषपट्टः-सुवर्णपरीक्षाहेतुः प्राषाणविशेषः, स इव शतक, द्वावशगाथाधिकमपि नामन्युत्प-
 त्तिसमये शतकमेक तु विवक्षितमरुपाधिव्यादिभिर्न विरोधः। कषपट्टः, केपां? सुमतीनां-विदुषाम्, यथा
 कषपट्टेन सुवर्णपरीक्षकः सुवर्णपरीक्षा करोति, तथा अनेन शतकेन केवली एकान्तसत्यवादी 'एगंतसच्च-
 वाई' इति वचनात् इति, निर्णयं करोति। अत एव इदं शतकं यावत्तीर्थ-श्रीमहावीरजिनस्थापितसाध्वा-
 दिसमुदायलक्षणं तावत्कालजयत्वित्याशोर्वचनमिति गायार्थः ॥१२३॥ इति श्रीसर्वज्ञशतकवृत्तिः समाप्ता।

માટે 'એટલુ બાહિરથી લેવુ. કસોટી-સોનાની પરીક્ષા માટેના એક પ્રકારના પત્થર તે સમાન આ શતક છે
 કસોટી સમાન કોને ? સુમતિઓને-વિદ્વાનોને. જેમ પરીખ કસોટીથી સોનાની પરીક્ષા કરે તેમ આ શતક
 અથ વડે કેવલી એકાન્ત સત્યવાદી છે એવો નિર્ણય કરે

આથી જ આ શતકઅથ જ્યાં સુધી શ્રીમહાવીરભગવતે સ્થાપેલું સાધુ-સાધ્વી અદિ સમુદાયરૂપ
 તીર્થ છે ત્યાં સુધી જયવંતુ વતો એ આશીર્વાચન છે.

શ્રીમત્પ્રેમાગમજીવિરાજ, ભટ્ટારક શ્રીવિજયસેનસૂરીશ પટ્ટાલકાર, સુવિહિતસાધુપર પરાસુદરીશુ ગારહાર,
 ભટ્ટારક શ્રીરાજસાગરસૂરીશ્વર પટ્ટોદવાચલસહસ્રકિરણુતરણુપ્રભાવો, ભટ્ટારક શ્રીવૃદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરવિજયમાનસાન્યે,
 મહે પાખ્યાય શ્રીધર્મસાગરગણિ શિષ્ય સુખ્યોપાખ્યાય શ્રીશ્રુતસાગરગણિશિષ્ય રત્નકલિકાશ્રયોપાખ્યાય શ્રી
 પંચ શાંતિસાગરગણિશિષ્ય સકલગુણગરિષ્ઠ વાચક શ્રીભુષિધવાગરગણિ સતીર્થ પકિતશ્રી અમૃતસાગરગણિ
 વિગચિતે શ્રી સર્વજ્ઞશતકવૃત્તિખલવબોધે દ્વિતીયોઽધિકાર

शुद्धि पत्रकम्

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१	८	प्रवृत्त्यर्थ	प्रवृत्त्यर्थ	२७	८	बन्धाऽपि	बन्धोऽपि
२	५	अणुब्रूहेत्ता	अणुब्रूहेत्ता	३०	२	रस्ता वो	रस्तो वो
४	७	शाध्या-	शोध्या-	३०	०१	भूर्ति	भूर्ति
५	२९	अशक्त्यादि	अशक्त्यादि	३३	१	यआ	यओ
६	१७	भेतुकपक्षि	हेतुकपक्षि	३४	१	भाज	भोज
७	१६	प्रवृत्तिः	प्रवृत्तिः	३७	८	विनाऽपराध	विगधना
८	१	यागशास्त्रे	योगशास्त्रे	४१	३३	निर्द्ध धसज	निर्द्ध धसज
८	३१	थर्धतु	थार्धतु	४८	१५	नयार	नयोर
९	२	बधो सुहुमा	बधो सुहुमो	५५	९	केवज्ञा	केवलज्ञा
९	२५	समर्थ	समर्थ	५५	१०	त्रसा	त्रसा
१०	२७	प्रणवादन	प्रणवादन	५५	३४	डेवलज्ञाने	डेवलज्ञानाभाष
१०	३३	प्रवर्त्ताव	प्रवर्त्ताववा	५९	७	अनाभाग	अनाभोग
१०	३३	अनुकुल	अनुकूल	६२	१४	दव्वआ	दव्वओ
१२	६	नद्यतारो	नद्यतारो	६०	१७	धुडिज	धुडिज
१२	९	नुज्ञोत	नुज्ञात	६०	२९	नष्टावधाने	नष्टावधाने
१२	१४	सव्वआ	सव्वओ	६३	३०	मान्यथी	मान्याथी
१३	१	सक्कास	सक्कोस	६६	८	नाभाग	नाभोग
१३	१२	विशेष्यावाधके	विशेष्ये बाधके	६६	२३	कडाधि	कडाधि
१३	३०	न्याथेने	न्याथने	६७	१६	अ तररहित	अ तररहित
१४	१४	ताह	नहि	७०	२०	छर्ध	छर्ध तिभज सा-
१५	१०	त्त्या तम्या	त्त्या तस्या				क्षात् पक्षि
१६	०	नुज्जातेति	नुज्जातेति	७५	१५	जयतु	जयतु
१६	२९	तेभ	ते भ	७५	२५	पीणं ओ	पीणं छओ
१८	७	अनाभाग	अनाभोग	७७	२०	निवृत्तिवे	निवृत्तिने
१८	१२	भावाहसायाः	भावहिंसायाः	७७	२९	अष्टयावाथी	अष्टनावाथी
१८	२५	विम भावनाध	विधि स भावनाध	८०	२६	अनुययोगथी	अनुपयोगथी
२०	९	लोके	लोके	८१	१६	तो	ते
२२	९	भा ।	भो ।	८१	३१	जे	ज
२५	१२	मिज्जने	मिर्जिने	८२	१४	साधा	साधो
२५	२३	प्रेक्षेये	प्रेक्षेये	८२	२७	योगताध	योग्यताध

पृष्ठम् पक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम् पक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
८५ २६	अडि	अडि	१२९ ३	यद्वचित्र्य	यद्वचित्र्यं
८५ २७	धम नडि	नडि	१२९ २७	दष्ट ते	दष्टाते
८६ ११	तावान्मात्रम्य	तावन्मात्रम्य	१३० ५	द्ववा	द्वधा
८६ १३	सिद्धप्रया	सिद्धप्रयो	१३० १८	युक्ता	लवे युक्ता
८६ ३०	उदयथी	उदय	१३१ २८	पष्टि मशकादि-	पष्टि मशकादि-
८७ २१	तेडथीये	तेडवाये		कने।	कने। कथो न
८८ २०	अनालोणे	अनालोणे			मशकादिकने।
८९ ८	रागद्वया	रागद्वेया	१३२ २७	परिष्ठाभध छते	परिष्ठाभ ध्विछते
८९ १६	डेवलीने	डेवली	१३८ २०	परे रपासे	परे परपासे
८९ ३२	छध	तध	१४१ १८	परिणआ	परिणओ
९० १२	जाग	जोगं	१४३ १०	आभाग	आमोग
९१ १२	प्रवचने	प्रवचने	१४४ १३	संचेअयआ	सचेअयओ
९२ २	आष	ओष	१४७ २१	देषवे	देषवे।
९३ ८	केवलिनः	केवलिनः	१५० २३	रुपस्यः	रुपस्य
९५ १२	प्रायेणैव	प्रायेणेव	१५१ १७	प्रतिचन्कत्वेन	प्रतिचन्कत्वेन
९६ १३	विकला	विकलो	१५२ १२	ततन्वितरस्तु	तन्वितरस्तु
९७ १४	जाव	जीव	१५७ १	दोपो	दोपो
९७ २७	डे	डे	१५९ ३५	आरादिकथी	आरादिकथी
९८ ९	निजयाग	निजयोग	१६१ २६	ता चैव	ता तम्मि चैव
९९ १५	पणीयवमे	पणीयमे	१६३ ४	सर्वसम्मतान्	सर्वासम्मतान
१०० १४	या	यो	१६६ ३२	कुडने	कुडने
१०० १५	विधा-पाता	विधौ-पातो	१६८ ७	भेदता	भेदतो
१०७ २१	अधुथाताये।	अधुथातये।	१६९ २६	तपस्यमा	तपस्यमा
१११ १९	कार्ष्णते	भरष्यते	१७० २०	पोतना	पोताना
११२ १४	शाका	शोका	१७३ ४	सम्बन्धि	सम्बन्धि
११२ ३१	जिडाताध ते	तिडां ताध ते	१७५ २४	शका	शका
११३ ११	क्रियारम्भ	क्रियारम्भ	१७८ ३	वामका	वार्मिका
११४ २८	योगादियाना	योग अ तडियाना	१८० ३१	द्व्यना	द्व्यथी
११७ २३	सामर्थ्य	अमर्थ्य	१८४ १०	प्रशान्ता	अप्रशान्ता
११७ २३	अप्रमत्तने	अप्रमत्तने	१८६ ५	प्राथत	प्रार्थित
११८ २२	सुद्धमगात्र	सुद्धमगात्र	१८६ ८	विघ	विधि
१२० ३	सर्वसयागि	सर्वसयोगि	१९० १०	कारिपा	कारिणो

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१९३	११	सम्यग्वा	सम्यक्चा	२२२	१२	पदेस	स
१९५	६	तद्वागद्वषा	तद्वागद्वेषा	२३१	७	निणमो	नियमो
१९५	२७	नियम	नियम छे	२३५	२	वृक्षोम्र	वृक्षाम्र
१९५	२९	क्षभोपशम	क्षयोपशम	२४२	३	दाशत	दर्शित
२०३	२७	नैनमार्ग	नैनमार्गने मोक्ष-	२५५	१४	पावा	पावो
			मार्ग	२६१	१३	न्याथनु	न्यथानु
२२२	११	शादिना	पदेशादिना	२६३	१५	यानौ	योनौ

